MUZEUL PRESEI SEVER BOCU
JIMBOLIA
Nr. IV-52

almanah 86

CONVORBIRI LITERARE

ALMANAH CONVORBIRI LITERARE

059
C69

MUZEUL PRESEI SEVER BOCU
JIMBOLIA
Nr. .....

almanah 86

CONVORBIRI LITERARE

BIBLIOTECA ORĂȘENEASCĂ
JIMBOLIA
89107

REDACTOR ŞEF :

CORNELIU STURZU

•

REDACTORI RESPONSABILI :
Grigore ILISEI
Constantin PRICOP

•

ALMANAH REALIZAT DE :
Emil BRUMARU
Nichita DANILOV
Daniel DIMITRIU
AL. DOBRESCU
Lucian DUMBRAVĂ
Horia ZILIERU
Eugenia COLMAN
Ana VÂLCU

•

Prezentarea artistică
George SCUTARU

•

Secretar de redacţie
Georgeta IACOBITZ

•

Nicolae ROGOJINĂ

•

Tehnoredacţia :
H. ALEXANDRU

ÎN SUMAR

- Retrospectivă „Convorbiri literare"
- Pagini de istorie
- Istorii... literare
- Literatură de aventuri
- Din literatura lumii
- Umor
- De toate pentru toţi cititorii
- Teatru, film, artă plastică
- Ştiinţă
- Enigmistică, Modă, Sport

•

REDACŢIA „**CONVORBIRI LITERARE**"
str. Gh. Dimitrov nr. 1
telefon : (981) 1 62 42
IAŞI – ROMÂNIA

ADMINISTRAŢIA : BUCUREŞTI
CALEA VICTORIEI, nr. 115
telefon : (90) 50 66 18

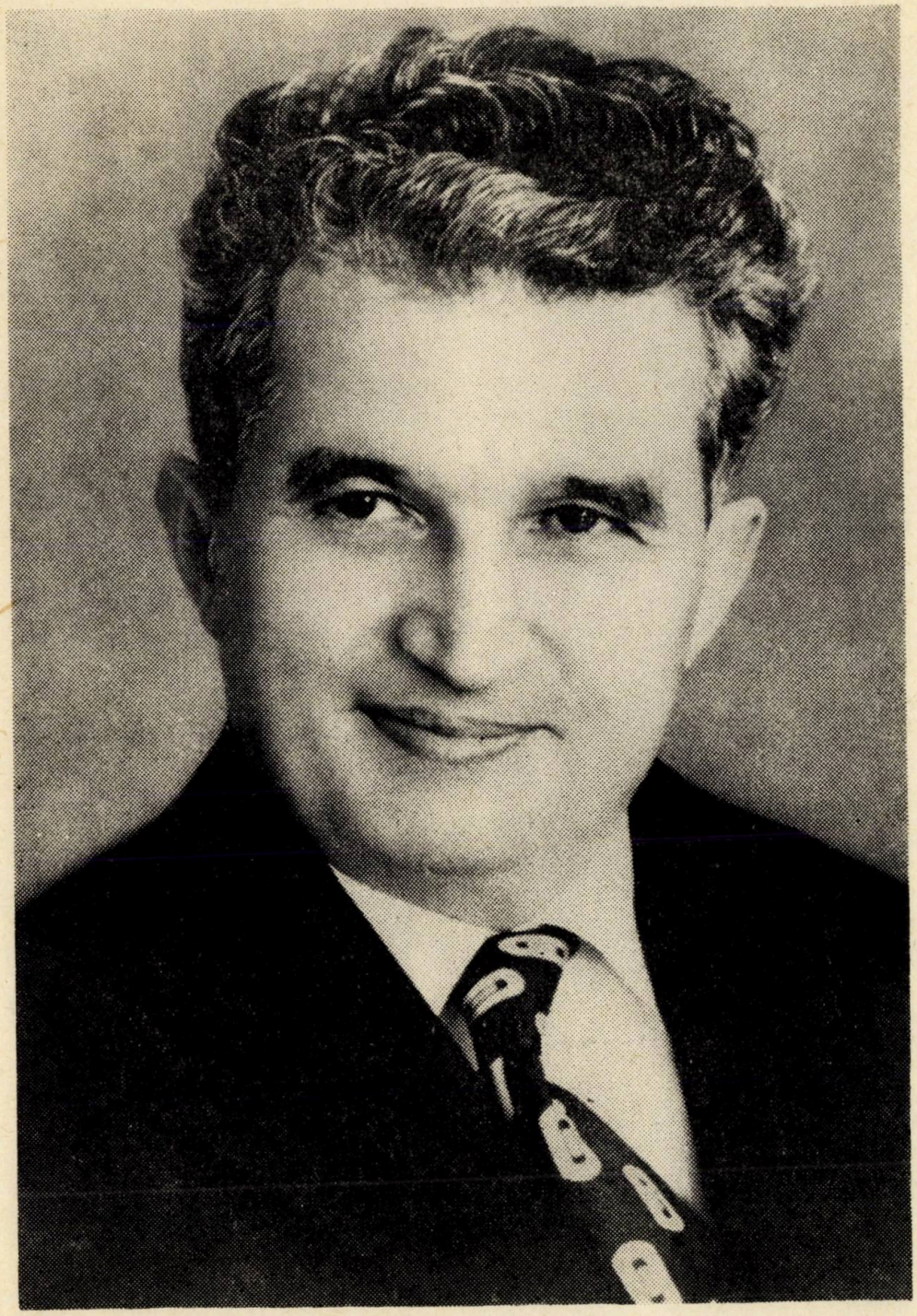

„În anii construcției socialiste am înfăptuit mari transformări revoluționare — în industrializarea patriei, în dezvoltarea agriculturii, în toate sectoarele de activitate. Și aici, în Iași — ca în toate județele patriei — se pot constata aceste mari realizări ale construcției socialiste. Cine cunoaște Iașul de acum 30 de ani poate să aprecieze așa cum se cuvine marile realizări și transformări revoluționare în întreaga dezvoltare economico-socială, în înnoirea și realizarea unui oraș nou, modern, demn de epoca făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism".

NICOLAE CEAUȘESCU

(Din Cuvîntarea
la Marea Adunare populară — Iași
14 septembrie 1985)

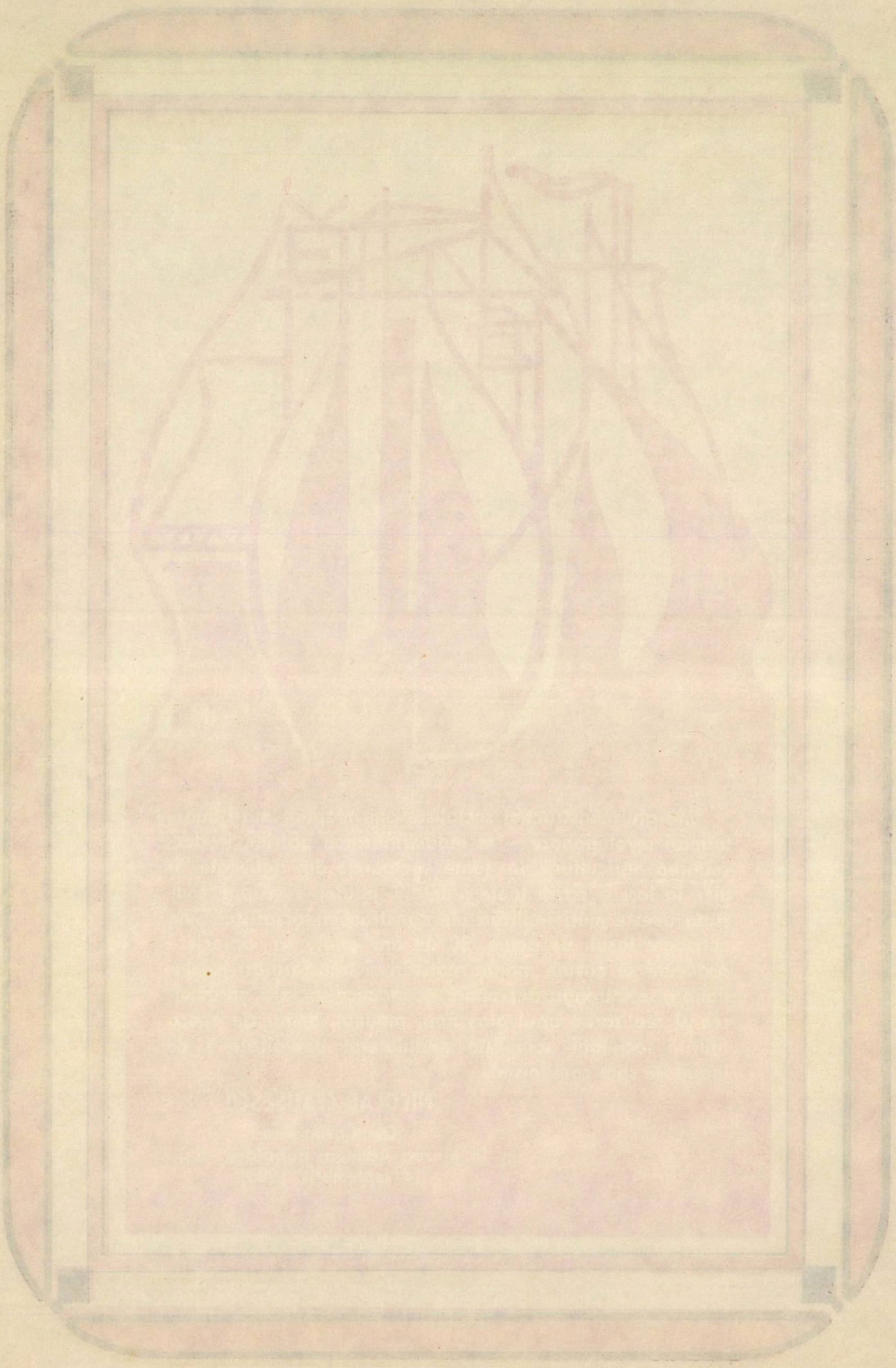

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, în vizită de lucru la Iași, septembrie 1985.

SEMNE BUNE ANUL ARE!

E foarte greu să faci prognoza viitorului. Nu știm cum se descurcă meteorologii în treburile atît de complicate ale averselor de ploaie ori ale zilelor însorite pentru a ne spune tuturor cum va fi „timpul probabil" de mîine. Oricum, faptul că ei veghează la „starea vremii" este un semn că oamenii acestui pămînt au învățat din înțelepciunea străbunilor și din uluitoarele descoperiri contemporane că „vreme trece, vreme vine", dar că, mai presus de toate, oamenii fac vremurile. Oamenii patriei noastre au dovedit-o de-a lungul veacurilor. O dovedesc și acum.

Iubiți prieteni ai publicațiilor noastre

„Convorbiri literare" pune acum la dispoziția cititorilor din întreaga țară, la început de nou cincinal, rodul străduniilor unor poeți, prozatori, critici și istorici literari, traducă-

tori, din România care, prin munca lor, au dovedit și dovedesc talentul și hărnicia în a aduce mai multă lumină, mai multă seninătate și înțelepciune în sufletele oamenilor care trăiesc pe acest pământ.

Pacea pe Terra, pe care o dorim din adîncul ființei noastre se poate astfel împlini și prin nopțile de trudă și lumină ale scriitorilor, ale celor care, prin talentul lor, au responsabilitatea morală de a veghea necontenit la destinul patriei și al omenirii.

Dragi prieteni ai cetitului!

Prin munca și strădania întregului nostru popor am reușit în cincinalul care a trecut, să urcăm încă o treaptă pe calea civilizației noastre românești, spre bunăstare și o viață mai bună. Nu a fost ușor. Dar în răstimpul acesta, generațiile care trăiesc azi se pot mîndri cu faptul că geografia patriei noastre a cunoscut transformări de adîncă rezonanță istorică, că niciodată în bimilenara noastră viețuire nu ne-am știut mai stăpîni la noi acasă ca acum.

În epoca Nicolae Ceaușescu ne-am regăsit demnitatea noastră națională, sensul devenirii noastre ca locuitori ai unei patrii clădită pe truda și strădania, jertfa de sînge și mîndria înaintașilor. O patrie care înflorește ca un trandafir spre lumea de mîine.

Dragă cetitorule,

Almanahul nostru din acest an se dorește o carte de învățătură și desfătare pentru toți cei care îndrăgesc frumusețea, adevărul, visul către mai bine al fiecăruia dintre noi, al poporului nostru, al întregii noastre planete albastre.

Scriitorii din patria noastră cunosc și învață lo rîndul lor din neobosita activitate a muncitorilor, țăranilor, oamenilor de știință și cultură de pretutindeni, sînt cronicarii vremurilor moderne, ai trecerii de la un stadiu de civilizație la altul, superior, pe care îl clădim cu inteligența, munca și cutezanța noastră revoluționară.

Noul cincinal nu înseamnă doar un nou capitol în istoria devenirii României socialiste pe drumul progresului economic și bunăstării materiale, ci și un pas important înainte în felul de a gîndi și acționa al oamenilor din patria noastră.

Sîntem în miezul unui veac aprins, scrio poetul la începutul edificării societății noastre socialiste. Sîntem! Dar generațiile de azi și de mîine știu și vor ști că patria noastră a fost și va rămîne **NEMURITOARE**.

RETROSPECTIVĂ

„CONVORBIRI '86"

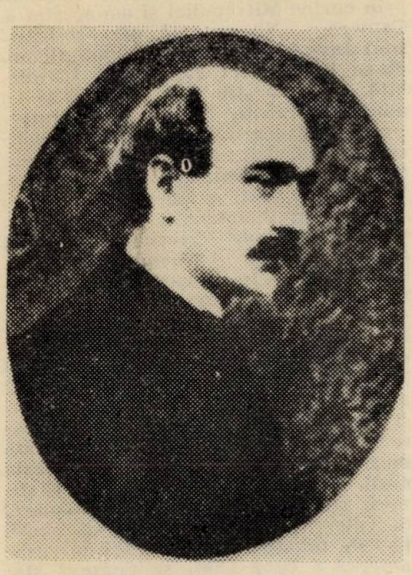

Vasile Alecsandri

1876

Vasile Alecsandri se dovedește un om de litere foarte activ, publicînd în mai toate genurile literare și — la o vîrstă destul de înaintată — studiind sau cel puțin recitind cu interes cronicile bătrîne privitoare la arhontologie. El înșiruie sub titlul caleidoscopic Din albumul unui bibliofil boieriile „așezate de Alecsandru vodă cel bun și bătrîn" fie pentru „distracția" cititorilor în liniștea familială a sărbătorilor de iarnă care-i erau atît de familiare, fie și pentru redebitarea unor mai vechi ironii (...„mi-am bătut gioc totdeauna de arhontologie"=ierarhia nobiliară). Iată-i pe marii dregători, într-o succesiune relativ corectă, ale căror atribuții în conducerea treburilor statului feudal sînt însoțite adeseori de comentariile minimalizatoare ale autorului : Logofăt mare, „judecător și alegător de ocine". Ispravnic asupra curtenilor de țară ; Vornic mare în Țara de jos, Vornic mare în Țara de sus, tot cu atribuții judecătorești [globnici=luători de gloabă, șugubini=propitori de amenzi pentru crime], unul sălășluind la Bîrlad, celălalt la Dorohoi ; fără a i se preciza atribuțiile militare „la margine despre țara leșiască și căzăcească" și iarăși „judecător tuturor la acel ținut" ; Hatman și pîrcălab de Suceava, în sfîrșit acesta „ispravnic pe toate oștile țărei" ; Postelnic mare, „servind la masă înaintea domnului", în același timp pîrcălab de Iași și „tălmaci de limbi străine" ; Spătar mare, desigur „încins cu arme domnești la spatele Domnului în zile mari" și Paharnic mare, adică „diregător de vin în cupa domnească", dar și pîrcălab de Cotnari și Hîrlău : Vistiernic mare, avînd grijă de socotelile ce se fac „să se ieie din țară", împărțind lefile slujitorilor, răspunzător de cheltuielile curții, de oaspeții străini și de toate catastifele ; Stolnic mare, un fel de chelner, „cu tipsiile" dinaintea domnului, îmbrăcat în haine domnești ; Comis mare, răspunzător de îngrijitorii și de caii măriei sale ; Medelnicer mare, asemenea „în straie domnești", taie doar fripturile ce se aduc la masă și tot așa continuă înșiruirea atribuțiilor de clucer mare (răspunzător de unt, miere, colaci) sluger mare (carne), jitnicer mare (pîine), vameș mare (el ține „schelele"=porturile pentru vămi, dar duce dulcețuri și scofeturi la masa domnească), șatrar mare (corturi, tunuri), ușer mare (solii), armaș mare (închisorile), agă (prefect de dărăbani la Iași), logofăt al doile, postelnic al doile, și, în sfîrșit, logofăt al treile care trebuia să fie cărturar, scriitor bun [în sensul de caligraf !], „credincios la toate tainele Domnului și cărți [scrisori] ori din țară ori de la prieteni de unde ar veni toate în mîna lui merg și cu învățătura Domnului de la dînsul ies răspunsurile ; și pecetea țării în mîna lui stă ; și orice județ [judecată] și îndreptări ce se fac oamenilor fără pecetea Domnului nu pot fi". Într-adevăr sînt atribuții importante și de mare taină în raport cu rangul sau asemănătoare întrucîtva cu acelea deținute azi de secretarele principale într-o instituție (întreprindere) oarecare. Rezumîndu-se la precaritatea detaliilor ce le pot oferi cronicile consultate, Asecsandri trece prea ușor totuși peste atribuțiile net superioare ce revin în plan social (militar) boierilor arhontologizați mai cu seamă în caz de revolte, mobilizări ori conflicte armate. Sigur că la români aceste boierii n-au constituit niciodată titluri de anume noblețe și încă ereditară. Asemeni lui Cincinatus, odată cu pierderea funcției, boierul se putea întoarce la conac, moșie și chiar la plug. Fiii boierilor, unii dintre ei, rămîneau a fi solicitați drept feciori de casă, cum am văzut într-o însemnare precedentă. Alecsandri nu-i alături de adevăr cînd susține că pe timpul domniilor vechi unele familii și-au conservat prestigiul din tată în fiu numai prin valoarea personală ori distincția în războaie ; cele mai multe au fost regăsite printre răzeși, chiar dacă la vremea afirmării lor fuseseră răsplătite cu titluri și proprietăți, cum sînt Șerpe, Arbore, Moțoc, Purice, chiar Movilă.

O formulă de afurisenie găsită de același Vasile Alecsandri amintește numaidecît de Arghezi și Topîrceanu, deși nu cunoaștem ca apropierea (la tonalitate cel puțin) să fi fost propusă pînă acum : „Fierul, pietrele și toată firea neputrezătoare să putrezească și să se risipească, iar trupurile celor fără dreptate și credință să steie întregi și sufletele lor niciodată să nu vadă lumina. Să-i omoare numai sabia. Să se facă mîncarea vulturilor și a corbilor ! Să cadă asupra lor cărbuni de foc ! Fiii lor să fie săraci și femeile lor văduve. Diavolul să steie în dreapta lor. Să dobîndească bubele lui Ghiezi și zugrumarea lui Iuda. Să-și piardă inima și fața de om... să fugă de ei și om și vită, și răcoarea și căldura, și umbra și soarele...".

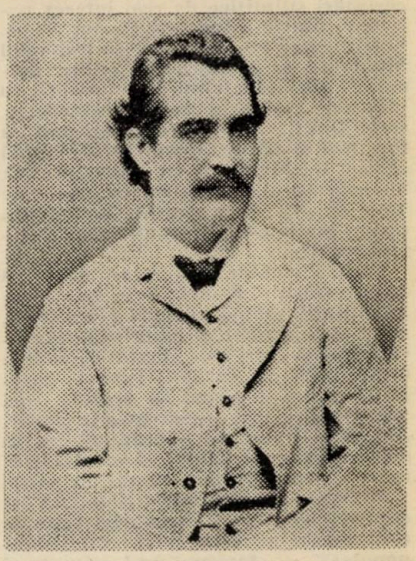

Mihai Eminescu

Parale, „firea cea întoarsă", autorul excentric al Evangheliei în versuri, potrivit ziselor dascălului mănăstirii de la Frumoasa și-ar fi scris singur epitaful : „Toată grija mi-am luat / Și de lume am scăpat ; / Eu de dînsa, ea de mine / Și... să ne fie de bine !"

Vasile Alecsandri observă alături de acei ce se „înțeleg" a scrie numaidecît versuri sînt și poeții de renume ce cad „în defectul negligerii în privirea rimelor", spicuind deîndată asemenea „rime defectuoase": scînteie, mîntuie ; cunună, spumă ; dulce, duce ; teme, nedemne ; dărîma, țarina ; strălucind, argint ; frunte, căzute ; azi, popas ; slab, cap ; flăcări, brav ; praf, florilor ; ploilor, tun; proaste, șoapte ; sălbatică, artistică etc. etc. și declarînd limpede că simțul său estetic este astfel adînc ofensat. Peste două luni exaltă însă de bucurie găsind în opera lui Rabelais (sec. XV) „mulțime de cuvinte românești uitate astăzi în Franța și uzitate la noi cu propriul lor înțeles", desigur referindu-se la „comunitatea" criteriului etimologic. Etimonul latin descoperit într-un text literar celebru urmînd să deștepte în și mai mare măsură „spiritul de investigare al filologiei noastre", poetul stimulîndu-i la cercetarea dincolo de lexicoane pe reputații filologi români cu care era contemporan. Din Cugetările senine ale bardului : „Nimic mai duios și mai poetic ca o floare crescută pe un mormînt și ca un copilaș jucîndu-se printre morminte... Lăcomia regilor produce foametea popoarelor... Trist e de țară cînd sceptrul devine furcă sau biciu... O limpede picătură de rouă reflectă mai mult cer decît pămînt... Cerul, sătul de neghiobiile oamenilor, își pune vălul nopții pe ochi. ...A pretinde de a scrie pentru viitor este cea mai ridiculă presumție și cea mai vie probă că autorul e necitit de contemporanii săi".

Prinţul academician şi om politic de vază, D. A. Sturza, publică, în limba germană, la Viena, un prim studiu numismatic asupra monezilor găsite pînă atunci pe teritoriul dacic, ceea ce atrage şi constatarea amară a recenzentului A. D. Xenopol privind „puţinului, interes ce-l punem în ţară“ asupra unor cercetări ştiinţifice de real interes naţional. Dintre constatările lui D. A. Sturza surprinde aceea că pe teritoriul Munteniei se găsiseră mai puţine monezi cu inscripţii latine în comparaţie cu tezaurele Moldovei „ceea ce dovedeşte, scrie D.A.S., că înriurirea slavonă a fost mai slabă în Moldova“. El însuşi găsise în Moldova un exemplar de monedă bătută grosolan, cu cap de bour şi stea între coarne, datată anterior lui Bogdan I, considerat „Întemeietorul“.

Un alt pionier într-un alt domeniu de investigaţie, P. Verusi, îşi informează cititorii asupra tehnicii clar-obscurului încă insuficient adîncită în plastica locală şi care nu-i altceva decît frumosul optic ce „învăluie formele naturii şi culoarea atîrnă de dînsul... căci sub jocul lui ea capătă nuanţe nouă“, „de unde trebuinţa aplicaţiunii lui în artele plastice şi folosul că artistul poate avé în expresiunea lucrărilor sale“.

Poveştile lui Creangă (Punguţa cu doi bani şi Dănilă Prepeleac) apar în continuare cu supratitlul „Literatură populară“ — „favoare“ ce-l priveşte şi pe Ştefurea — un stilist „poporean“ de spiţă îmvîrtită repede, sacadat, în expresie uscată: „Într-o joi spre vineri se apucase nevasta de zolit cămeşile, dar pînă-i vor fierbe oalele la foc ca să toarne, se dase la ţesut. Cum sta şi ţesea...“. Altceva e: — „Mă... asta încă-i una! De-oiu fi eu Dănilă Prepeleac am prăvălit boii; iar de n-oiu fi acela, apoi am găsit o căruţă...“.

Una din poesiile postazelor „resemnate“ ale lui Samson Bodnărescu: „Am dorit să ştiu ce-i viaţa, / Şi carte am deschis, / Ş-am cetit din scoarţă-n scoarţă / Cîte-ntr-însa este scris. / / Toate cîte le păţeşte / Omu-n lume le-am cetit, / Iar durerii mîngîiere / Nicăiere n-am găsit“ (Am dorit...).

1886

I. Negruzzi şi D. R. Rosetti incropesc o „revistă politică şi umoristică a anului 1885 în patru tablouri“ care se şi joacă la 27 ianuarie pe scena teatrului Dacia. Pînă a sucomba, 1885 e bolnav de „Febrifugo damblafugo / Vermifugo, prostifugo / Canuroso, serofuloso / Toate-n fugo şi în oso--!“ Ariile pe care se cîntă prohodirile: Addio del passato, Soarta blestemată, Carabiniers brigands. Medicamente prescrise subito: chinină, acid tonic şi, mai ales, metoda electro-omeopatica: „Doctorul Giuseppe toarnă apă într-un pahar în care pune şi un hap; din acest pahar umple altul pe jumătate şi aşa înainte. turnînd din ce în ce mai puţin pînd cînd ultimul pahar rămîne gol. Atunci învîrteşte acest pahar în toate felurile şi se apropie de bolnav“. Testamentul: „Las cu limbă de moarte la fiul meu ce vine. / Pe lume să se poarte întocmai ca şi mine. / La toţi care sperează, voios să le zîmbească, / A lor dorinţă însă în veci să nu-mplinească! / Pe cei cu punga goală să-i lase-n sărăcie, / Dar la bogaţi s-adune mai multă avuţie! / Pungaşii mici să între grămadă-n închisori, / Iar hoţii mari să aibă putere şi onori!/ Bărbaţii buni şi casnici să fie înşelaţi / Iar craii de neveste să fie adoraţi! / Cei care vor să guste a visteriei miere / Să strige-n gura mare că biata ţară piere. / Cei ce bugetul sorb şi îl înghit / Să jure că tot omul e astăzi fericit! / Deci, fiul meu să facă urmîndu-mă în toate...“. Într-adevăr, noul născut îşi recită voios partitura predestinată: „Iată că am sosit pe lume / În mijloc de plăceri şi glume / Cînd toţi petrec şi rîd voioşi / De-a mea venire bucuroşi... / Aud c-ar fi nevestişoare / Ce merg alături de cărare / Ş-aceasta place tuturor / Afară de bărbaţii lor! / Oare de ce?... Aşa-s de mic / Nu ştiu nimic... Nu ştiu nimic!... Văd că sînt unii supăraţi / Pe alţi bieţi oameni apăsaţi / Ce suflă greu şi gem amar / Sub şapte funcţii cu salar / Oare de ce?... Aşa-s de mic, / Nu ştiu nimic... Nu ştiu nimic!“ etc.

Fiind zi de sărbătoare, prilej să se manifeste şi zurbagii, supraveghetorul de mahala, epistatul, are multe de raportat comisarului de poliţie. Dar cele politicale le dă ghes la mîndoi şi între prevăzătorii reprezentanţi ai ordinii publice, printre picături de drojdie bătrînă. se derulează un asemenea dialog: Epistatul (încremenit): Mul-

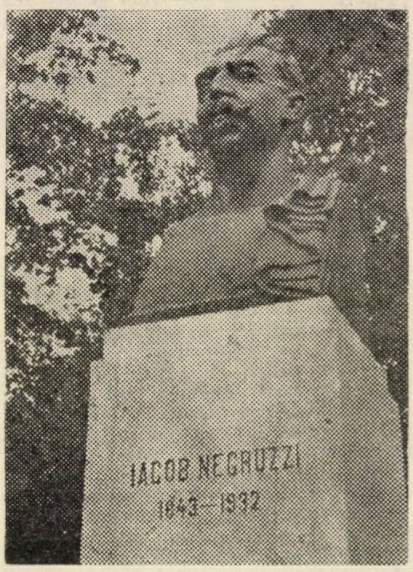

tă carte ai învăţat şi d-ta domnule comisar... Ei şi atunci cine vine la putere? Comisarul: Junimiştii! — (vorbind iute) Cuconu Costache la interne, cuconu Vasilică la finanţe, cuconu Petrică la externe, cuconu... Epistatul (oprindu-l): Numără mai încet că se isprăveşte tot partidul!“

E vremea cînd se strîng fonduri, mai des prin contribuţie publică, pentru înălţarea impunătorului edificiu al Ateneului Român de astăzi. Cei doi autori înfăţişează loteria Ateneului sub chip de cerşetoare şi pentru motivul facilizării punerii în scenă a unui răspîndit cuplet în epocă: „Faceţi-vă milă şi pomană... Daţi un leu, daţi un leu / Pentru Ateneu! Comisarul: N-ai de gînd să te laşi de cerşetorie? Am să te trimit la Răchitoasa. Loteria Ateneului: Pentru educaţiune şi instrucţiune... Daţi un leu, daţi un leu / Pentru Ateneu“. Excesul de zel duce la arestuirea neaşteptată a unui alt personaj: „Camera (trîntind uşa de la mijloc de perete şi strigînd): Miserabili, mişei... cum îndrăzniţi să puneţi mîna pe mine... Comisarul (punîndu-i mîna în piept): Linişteşte-te cucoană şi nu înjura. Camera: Nu mă atinge. Eu sînt camera deputaţilor... sunt o sacră sanctă incintă... Sergentul: Am găsit-o pe dumneai rătăcind prin curtea Mitropoliei şi am arestat-o. Camera: Nu poţi să mă arestezi... sunt inviolabilă! Gologan (amestecîndu-se în vorbă): Ei, aşi!... inviolabilă... Nu te ştiu eu... ai trăit şi cu albii şi cu roşii... Cine a fost antreprenor? Camera: Am fost dată la licitaţie. Gologan: Se cunoaşte. Camera (scoţînd actele sale din sîn): Domnule, comisar, daţi ordin să fiu pusă în moment în libertate... am bilet permanent de liber parcurs. Comisarul (umil): „Poftiţi cucoană... poftiţi. . sărut mîna!“ În aceeaşi tonalitate bufă, cu vioiciuni verbale, cupletul Camerei: Trebuie să mă duc în grabă / Domnilor, eu vă salut, / Ştiţi prea bi. ne cîtă treabă / Eu am zilnic de făcut / La apel mă notez, / L-al meu loc mă aşez, / Aplaudez, aprobez, / Şi votez şi votez! / / Un ministru cînd vorbeşte / Umilit eu îl ascult, / Căci inima mea iubeşte / Pe puternici foarte mult. / Le zîmbesc şi-i urmez, / Îi stimez, respectez, / Aprobez, aplaudez / Şi votez, şi votez! // Citeodată obosită / Pe fotoliu aţipesc, / Căci de vorbe ameţită / Uşor ochii se lipesc / Dar deodată înviez / Obiceiul îmi urmez, Aprobez, aplaudez, / Şi votez, şi votez“ etc.

Cu tot „hazul“ scontat al cupletului final, cîntat în cor, peste ambianţa carnavalescă generală se insinuează o teribilă frică de revoluţie, sugerată doar de insubordonarea la despotism a unui grup studenţesc.

1896

Nu doar motivele des invocatului puritanism estetic îl fac pe Mihail Dragomirescu să însăileze o lungă filipică împotriva ziaristicii politice a timpului. Ziaristul e — afirmă cu vehemenţă criticul — „şi nici nu poate fi într-altfel“... un om de gîndire precum saltimbacul este un om de forţă şi de agilitate muşchiulară. Adevărata gîndire are totdeauna un fundament: sentimentul adevărului — şi totodată o ţintă sigură: stabilirea adevărului. Asta presupune inteligenţă, pasiune pentru adevăr, răbdare în actul cercetării „fără nici o preocupaţiune interesantă“. Estetului ziaristul vremii si locului i se pare doar omul actualităţii, al impresiilor momentane „căruia nu i se cere nici consecvenţă, nici sinceritate“. Şi astfel ajunge să gîndească „fără să pătrunză“, să prindă impresiuni fără să le „coordoneze“, să combată fără osteneală descifrării fiinţei reale a lucrurilor, căci are convingerea că publicul cititor are trebuinţă numai să afle iar nu să şi ştie. Citează numai decît dintr-un cotidian (Adevărul, 13 ianuarie 1896) mărturisirile argumente ale ziariştilor înşişi. „Ziariştii sînt din nenorocire siliţi să-şi pună pana în serviciul unui partid, ale cărui năzuinţe şi idealuri nu corespund de loc năzuinţelor şi idealurilor proprii“ ceea ce-i determină ca în goana după actualităţi trecătoare si convenabile patronatului să strivească sub picioare sămînţa viitorului statornic. Şi totuşi viaţa nu-i o perpetuă actualitate?, se întreabă prudent în-

I. L. Caragiale

transigentul critic. Da, numai că profesioniștii informației diurne efemere se apucă să emită judecăți în afara domeniului specific. De pildă: „Cum rămîne cu pretenția de a fi arbitri în literatură?“ Și încă: „Ce are a face literatura cu actualitatea?“

Autorul își reașează metodic premizele: începînd cu reportajul de senzație, Mortul din trăsură de pildă și sfîrșind cu romanele lui Zola toate sînt produse de actualitate și cad sub unghiul de incidență al meseriei gazetarului. Numai că pretenția de a judeca fenomenul literar cel mai recent cu siguranța unui oracol și a da verdicte apodictice pentru viitor i se pare ceva cu totul neîntemeiat. Ziaristul, zice M.D., poate scrie multe și de toate în privința evenimentelor politice, poate să-l condamne dintr-un condei pe Bismark ori să dea drept monedă adevărată cutare alocuțiune electorală fiindcă de fapt specialitatea lui este să repete și să dea o formă accesibilă celor gîndite de patronat. Problema fusese pusă cu atenție rigoare socio-politică de către întemeietorii marxismului în așa numita dependență filistină burgheză de „sacul cu bani“. Pe Dragomirescu îl irită însă preponderent nesinceritatea, interesul și incompetența în emiterea „direcțională“ a judecăților de valoare asupra literaturii proaspăt editată, judecăți cu iz supărător de propagandă partizană. Și iarăși o ia pe dedeparte: ca să te lămurești, zice, asupra unui proces, te duci la un advocat; ca să-ți faci o fabrică, te duci la un inginer; ca să te lămurești asupra cursului unor acțiuni și valori, te duci la bursă (la un bancher); ca să te lămurești asupra situației economice, te duci la un economist; ca să te cauți de boală, te duci la doctor; ca să vezi dacă un vin, este sau nu falsificat te duci la un chimist (mai curînd oenolog). Dar despre procese, fabrici, jocul de bursă, despre boale și tratamentele lor, despre falsificarea alimentelor și cu deosebire despre situația politică — despre toate acestea — scrie zilnic și ziaristul. Scrie și „tu citești zilnic ce scrie, dar nu te duci niciodată să-l consulți pentru că ai sentimentul, de nu gîndirea clară, că deși jurnalistul scrie despre toate el nu poate să te lămurească în nimic“.

De aici această teamă, această neîncredere, inclusiv în critica foiletonistică. Totul se sprijină pe aceeași prezumție că părerea ziaristului nu poate fi întemeiată pe adevăr, că „înțelegerea“ lui se mărginește la partea superficială a fenomenelor; prin obicinuința ce și-a făcut-o de a judeca repede și tranșant în virtutea unor interese momentane, el este incapabil să emită o judecată dezinteresată și nu numai atît: „Ziaristul trebuie odată pentru totdeauna să știe că părerea lui prețuiește în literatură tot atît de puțin ca și părerea lui în inginerie, medicină, economie politică și în toate specialitățile, criticile și afirmările lui sunt critici și afirmări de impresie momentană și prin urmare făcă nici o valoare trainică... El e omul actualității; pe cînd literatura are a face cu viitorul. Și mai bine o critică severă din partea unui om care știe despre ce e vorba și care are în mintea sa aceeași măsură și pentru Shakespeare [cîți l-au citit nu numai din... citate?] și pentru tine, decît lauda unui ziarist — zilnic sau săptămînal — care te măsoară cu emoțiile căpătate pe la café-chantants“.

Cei incriminați își simt uneori poziția de inferioritate și au chiar mustrări de conștiință dar foarte repede acestea... „sînt prefăcute în lamentațiuni în contra publicului... Oh! publicul, publicul, — iată marele vrăjmas al ziaristului literar“, public ce preferă alte lecturi și nu se ridică desi-i solicitat mereu la... înălțimea proprie superficialității și găunozității. Cel ce simte neaderența la public își închipuie că „poți susține cu mesteșugiri logice și stilistice ceva în contra convingerii tale proprii, fără să fii bănuit de nesinceritate“. De fapt, zice criticul, în imaginația unui om onest, literat ori nu, care are a face numai cu impresii sincere asupra realității, se formează cu timpul față de obiectele și întîmplările naturale stări precise de sentiment care-l fac să intuiască foarte exact valoarea fenomenelor și atitudinii proprii față de ele. Omul în această situație este omul cu bun simț — care singur are putința de a-și însuși valoarea reală a lucrurilor — un bun neprețuit al întregii vieți. Analog, „numai cînd la o impresie, conștientă sau inconștientă, se adaugă alte impresii cu aceleași tendințe, așa încît formează un puternic sentiment cu aceeași direcție, numai atunci judecățile analitice ce-l exprimă reprezintă adevărul“.

Ce se întîmplă însă cînd impresiile receptate se prezintă ca o formă ce contrazice fondul, expresie a unei lumi și a unui veac „de prefăcătorie“. Evident, deosebitele impresii se înregistrează în minte cu valoarea lor reală, conștient ori inconștient. Forma e totdeauna conștientă, așa încît „poți să nu simți imediat că ceea ce citești sînt neadevăruri, dar nu poți să nu ai conștiința imediată că acele lucruri au forma adevărului“. De aici se caută și se desprinde rezultanta, excluzînd virtuțile oricărei ficțiuni (care nu intră în discuție), că sentimentul real, care formează baza convingerilor nu poate răzbate la primitor ca atare tocmai din pricina falsității formei sub care impresiile ce au produs acel sentiment au fost comunicate. Așa s-ar explica, pe plan mai larg, șovăiala în convingeri, lipsa de bun gust, scepticismul public. Și totuși soluția se profilează în perspectivă cînd „acel scepticism va pieri imediat ce vor ține pana ziaristului în mînă oameni de convingeri cugetate și mistuite, specialiști în materia despre care scriu“.

În așteptarea vremurilor mai bune, criticul de dincolo de veac dezlănțuie asupra gazetarilor literați de circumstanță și fulgere și tunete: „De aceea, dacă tu, ziaristule, ai otrăvit bunul simț al publicului în politică, lasă-i cel puțin nevătămată porțiunea aceea care-l face să guste înaltele încîntări ale literaturii. Ai tu destui oameni pe care să-i ponegrești...“ etc., etc.

Căci, iată și o înscenare de senzație pe baza unui matrapazlîc gazetăresc: asupra Gramaticii limbii germane de Aurel Comănescu, profesor la liceul „Lazăr“ din București, lucrare prezentată Academiei pentru premiere, a apărut, numai cu cîteva zile înainte de deschiderea sesiunii Academiei, o recenzie deosebit de favorabilă, publicată mai întîi în ziarul Timpul și apoi scoasă în broșură sub titlul Opiniunea d-lui Schuchardt despre valoarea gramaticii germane a d-lui profesor Aurel Comănescu în care se putea citi: „Gramatica d-lui Comănescu a fost apreciată într-un mod foarte elogios de către cei mai marcanți învățați din Germania, printre care putem numi pe d-nii H. Paul, Weigand și Schuchardt. Cel din urmă dintre aceștia se exprimă în răspunsul prin care mulțumește autorului de trimiterea cărții sale în chipul următor: «Gramatica dv. este o lucrare conștiincioasă și de o valoare excepțională... Nu hezites să afirm că eu cunosc puține gramatici din școalele noastre care să se asemene acesteia în privința metodului. Școalele dv. se pot cu drept mîndri cu achiziționea cărții d-voastre»“.

Cum foarte activul cronicar al revistei Ghiță Pop sesizase încă în Convorbiri literare (aprilie, 1896) o sumedenie de neajunsuri științifice ale lucrării în cauză, redacția a fost pusă în fața dilemei: „ori că autorul gramaticii a plăsmuit scrisoarea pentru a-și face reclamă în fața Academiei ori d-l Schuchardt [savant binecunoscut ca și ceilalți] a împins politețea pînă a scrie în mod elogios despre un lucru pe care nu l-a cercetat“. Alternativa relei credințe ori a incompetenței cronicarului se excludea, date fiind studiile germanistice ale acestuia, dintre care unele de literatură comparată despre Eminescu — Keller, Coșbuc — Maria Ebner von Eschenbach fuseseră recent tipărite de Convorbiri și autorul lor biruise în polemicile ce au urmat. Pentru a îndepărta toate bănuielile, se solicită răspunsul... oficial al învățatului german. Ce precizează Schuchardt? „Dacă aș voi să-mi dau părerea asupra gramaticii d-lui Comănescu aș face aceasta numai într-o revistă — așa dar în publicitate; și aș face-o fără rezervă și fără considerație, aș lăuda ce este de lăudat și aș dezaproba ce este rău. Însă recenzii de manuale didactice nu cad în sfera ocupatiunilor mele. De altminteri, m-ați obliga mult dacă mi-ați comunica unde a reprodus d-l Comănescu o epistolă de la mine cu expresiunea «de o valoare excepțională». Eu nu-mi pot aduce aminte deloc să fi scris vreodată d-lui Comănescu o epistolă iar cuvintele acestea îmi sună de tot straniu. Cu înaltă stimă. Hugo Schuchardt“. Fiindu-i probabil fost student și colaborator, Pop se adresează și lui Weigand, primind o scrisoare de desolidarizare similară: „În afacerea cu d-l Comănescu îți comunic și ar fi bine dacă, la o ocaziune binevenită, ai publica cuvintele mele, că niciodată

n-am scris d-lui Comănescu și că abia de opt zile îi cunosc gramatica. Al d-tale vechi prieten Gustav Weigand". Nu s-a mai considerat necesar a fi deranjat și Hermann Paul cu asemenea „miserii".

Nota redacției : „Spre știință !".

Spicuiri din Poșta redacției : „B. student : Versifici pe Kant ? Cam greu ; Dorel Mar. Paris : Nu-ți putem trimite numărul pentrucă nu-ți publicăm versurile și netrimețindu-ți numărul ne pare rău că n-ai să citești corespondența ; Quintus : Mărturisești că nu ești poet. Ce mai scrii versuri ? Cu cîrpituri și cu împerecheri de imagini care au aerul de profunditate și-n realitate nu spun nimic nu credem că ai să ajungi vreodată să scrii ceva de seamă. Totuși omul cu speranța trăiește. Speră ! ; B. C. Cîmpulung : Rău faci de publici în altă parte ceea ce refuzăm noi ; X, Iași : Nu publicăm poezii populare în dialect. Pentru aceasta e o revistă bună : Șezătoarea din Fălticeni".

1906

Revista îl are încă director pe Ioan Bogdan care la sfîrșitul anului va face să apară următoarea înștiințare : „Subsemnatul, fiind împovărat cu cîteva lucrări personale ce nu-mi mai îngăduie să mă ocup de redactarea „Convorbirilor literare", mă retrag, cu începutul anului viitor, de la direcțiunea acestei reviste, rămînînd însă colaboratorul ei, împreună cu cei mai multi din actualii membrii ai comitetului de redacție. Direcțiunea „Convorbirilor literare" a fost încredințată colegului nostru S. Mehedinți, căruia au a se trimite de aci înainte toate manuscriptele destinate „Convorbirilor", precum și revistele, ziarele sau alte publicațiuni ce au schimb cu această revistă. Mulțămind celor ce m-au ajutat, în curs de șapte ani, să duc mai departe această revistă, care și-a împlinit cu cinste al patruzecilea an al existentei sale, fără să se abată de la principiile sănătoase ale fondatorilor ei, îi rog pe toți să continue a da același sprijin — aș dori chiar un sprijin mai statornic — noului director". Totodată harnicul și pe nedrept uitatul cronicar literar al revistei, Dumitru Evolceanu, va tipări în același număr un indice complet, alfabetic, cuprinzînd totalitatea materialelor publicate în cei patruzeci de ani de apariție. Din păcate nu toate pseudonimele, de pildă Adda, sînt dezvăluite precum : Biron cf., Robin, O. Carp cf., G. Proca, Castor cf., M. Dragomirescu, A. Costin cf., N. Petrașcu, Demeter, Seraficus, Pollux cf. Al. Antemireanu, M. I. Elias cf., Hasdeu, Gil cf., G. Lahovari, Lico, Licodomastos cf., G. Litzica, Pas cf., Sevescu, Roleanu cf., G. Popovici, Stanca cf., Adela Xenopol. Un număr impresionant de colaborări în versuri, proză, traduceri, aforisme ori comunicări mărunte sînt date drept „anonime", D. Evolceanu neidentificîndu-l decît pe Iacob Negruzzi ca posibil autor al majorității însemnărilor redacționale în primii 19 ani de existență ai revistei (ceea ce nu era greu de dedus), așa încît, cu unele excepții, incertitudinile vor dăinui. Un efort în plus din partea sa ar fi lămurit pe de-a-ntregul lucrurile întrucît mulți dintre junimiștii intimi convorbiriști încă trăiau. Oricum, pentru cei ce știu cît de migăloasă este o asemenea strădanie, devenită indispensabil instrument de lucru pentru alții, inclusiv pentru bibliografii ulteriori, recunoștința este o datorie.

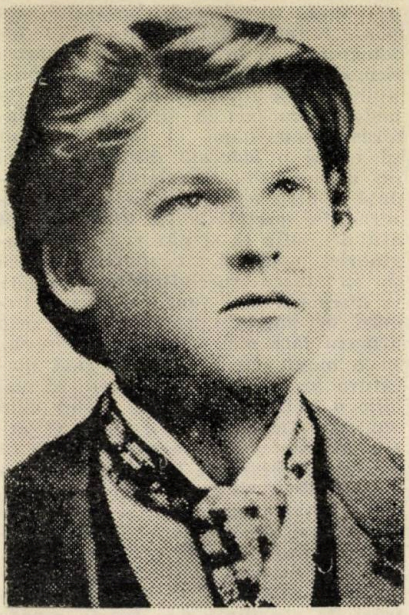

M. Sadoveanu la 18 ani

Debutează la „Convorbiri" Mihail Sadoveanu, chiar de la întiiul număr al anului, cu Păcat boeresc încordîndu-și glasul de obicei domolit („prin îngrămădirile de nouri zdrențuiți curgeau izvoarele de foc ale zorilor trandafirii peste apa și peste munții de neguri din baltă") întru surprinderea unor scene „tari", cu accent pe acțiune, dorindu-le „năprasnice" și-ntr-un domeniu (cel erotic) ce nu-i era tocmai la îndemînă, tratat de obicei cu prudență și delicatețe : „Urmă un răstimp de tăcere. Un cucos trîmbiță înnăbușit afară. Întunerecul din ferăstruică slăbia. O căldură ciudată mă învăluise, sîngele îmi năvălise în obraji. Nu mai putem spune nici o vorbă, nici nu mai aveam ce spune. Făcui un pas ; fata tresări. Întinsei brațul drept, o apucai de mijlocul strîns tare, cu brîul. O simții că se trage îndărăt, încordată din grumaz cu putere. O apucai și cu stînga. Ea-și trăgea capu-ndărăt, albă la față ca varul, cu gura strînsă. Apoi deodată brațul drept, pe care mi-l pusese în piept, slăbi, căzu. O cuprinsei tare, îi sărutai repede pleoapele. Ea tot își feria fața. Și deodată îi simții buzele într-o arsură de foc, iute — pe cînd ochii i se aprinseseră neștiut într-o văpae adîncă, neagră".

N. Iorga glosează cu erudiția-i copleșitoare, plecînd de la o troiță oarecare și ajungînd cu privirea ageră la ctitorii celebre, asupra meșteșugului „de pictură și sculptură în trecutul românesc" ; sonetul (în special Șt. O. Iosif, Al. A. Naum) este în mare trecere ; Ilarie Chendi recompune din fragmente și „moloz" cum va spune mai tîrziu Perpessicius drama într-un act Historion de W. Ierwitz în traducerea neîndoioasă (ceea ce convingător demonstrează) a lui Eminescu.

Abia se stinseseră ecourile cazului Sanielevici — Sadoveanu. Opinia publică a începutului de veac nu-i putea încă ierta criticului gălățean de la „Curentul nou" duritatea termenilor cu care întîmpinase o operă și pe însuși autorul acesteia : „...cele 4 volume ale d-tale pline de bestialități... Nu-i naturalism, e bestialitate curată. D. Sadoveanu are un suflet de vagmistru..." și iată un alt caz, în aceeași revistă, menit s-o ofenseze iarăși. Convorbirile, consecvente, nu pot decît să dezavueze un asemenea „curent nou" în viața literară (unii, mai tîrziu, vor ajunge, prin agramatisme violente, să vorbească și de necesitatea cinismului), vechea și prestigioasa revistă nu putea decît să condamne „o limbă atît de lipsită de cuviință și de urbanitate" tolerabilă cel mult, „în focul conversațiilor pătimașe ale oamenilor lipsiți de cultură". Ironia istoriei a fost, cum se știe, că tocmai cărțile lui Sadoveanu, apărate atunci de Convorbiri, au fost arse pe rugurile... bestialității. Dar să revenim la celălalt „caz" în legătură cu care revista condusă și acum de Ioan Bogdan se simte datoare să ia atitudine publică ; un violent atac personal ascuns sub forma unei... nuvele. E vorba de „Sărmane suflete chinuite" de P. Bujor. Acesta, profesor la Universitatea ieșeană, publicase în „Cultura românească" (iunie 1904) o recenzie defavorabilă asupra volumului „Despre hereditate" scris de N. I. Basilescu, profesor la un liceu ieșean. N. I. Basilescu răspunse în „Convorbiri literare" (oct. 1904) iar la o lună muri „lăsînd în cea mai desăvîrșită lipsă soția și trei copii". Și revista continuă : „Toți își ziceau că de bună seamă d-l Bujor va fi avut un sentiment de părere de rău la vestea morții acestui tînăr, pe care-l rănise în sentimentul personalității sale (pe drept sau pe nedrept)", dar „opera literară" apărută ulterior demonstrează contrariul : „— Dragă Bazil și astă seară voești să scrii ? — Da ! — Mai fă și tu economie, te rog. Cu o singură lumînare nu poți să scrii ? Gîndește-te : două lumînări pe seară fac 40 de bani : 12 lei pe lună. Ițele copiilor pe o lună. Bazil, distinsul profesor de filozofie, cade pe gînduri, cu totul nebăgător de seamă la rugămintea nevestei lui" etc., etc. — detestabile „dezvăluiri" familiale — ceea ce îndreptățește o asemenea amară concluzie : „...un profesor universitar socotește că face o faptă vrednică de publicitate, cînd, sub pretext de literatură, batiocorește numele, ocupația, familia și sărăcia unui om ajuns la somnul cel de pe urmă și care n-a avut altă vină în viață decît de a discuta o problemă științifică, nedezbătută în țara noastră, în care oameni de știință fac nuvele de o valoare contestabilă în loc de opere de știință".

Ca un fel de replică pilduitoare, la alte pagini, savantul V. Pârvan aduce îndreptări (nu numai de corectură !) la un articol al său mai vechi — fără a învinovăți pe nimeni ! Sextil Pușcariu, renumitul lingvist, scrie din Viena considerații de critică literară despre Poeziile lui Octavian Goga, G. Bogdan-Duică inaugurează seria Istoriografie literară, Mihail Dragomirescu precizează cunoscutele principii din Direcția noastră literară printre care : „Poezie fără simțire adevărată și fără mijloace potrivite de expresie nu se poate, căci o astfel de poezie e neestetică, iar poezia neestetică e un non sens. Și azi ca și ieri, și în viitor, ca și astăzi, adevărata literatură trebuie să satisfacă aceleași cerințe formale. Conținutul ei poate varia de la epocă la epocă, fondul variază de la individ la individ — și cu el forma — dar ceea ce nu variază și ceea ce

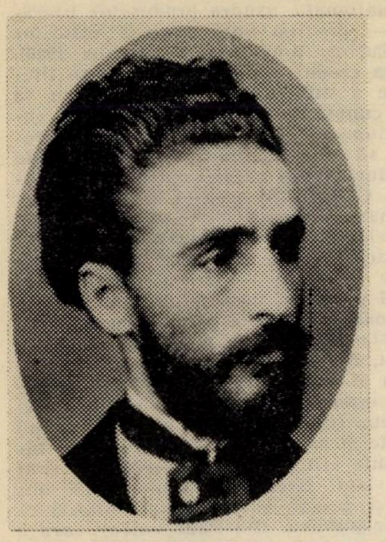

V. Conta

face ca o operă astăzi să fie interesantă şi mîine e ca poetul să fie totdeauna pătruns de o simţire adîncă, adevărată, dezinteresată şi ca el să fi găsit pentru ea cele mai nimerite mijloace de expresie — condiţie fundamentală a adevărului în artă".

1916

Polemicile sînt la modă şi peste un deceniu. Au şi alte obiective dar „tonul" rămîne : de pildă D(uiliu) Z(amfirescu), speriat de Literatura viitorului se adresează printr-o scrisoare deschisă „D-lui Director al Revistei literare «Flacăra»", arătîndu-şi prăpăstios aversiunea faţă de avalanşa unor „nebunii", cum ar fi poezia Divagaţii în hamac „atît de extravagantă, încît vă rog să mă luminaţi dacă este publicată serios, ca operă de artă, sau este o glumă de redacţie". Prima alternativă fiind cea plauzibilă, întrucît corespondentul întempestiv constatase şi alte manifestări literare „cubiste", „futuriste" şi „stupidiste", atacul la persoană devine aproape iminent. Cel ales este un „domn" de la Noua Revista Română, N. Davidescu, „ins" care, nici mai mult, nici mai puţin „dă semne de alienaţie mintală în cea mai deplină libertate", căci aşa „putere de a plăzmui aberaţiuni şi a le înşira în formă de versuri nu mi-a fost dat să întîlnesc". Revenind la Divagaţii în hamac de B. Nemţeanu, D. Z. citează mai întîi : „Pe şosea / O vacă de şocolată îşi numără grav paşii / Abia sonorizaţi de talangă — / Linguriţă învîrtită a lene într-un pahar cu ceai" iar aceste „înălţătoare gînduri" crede că e bine a fi reţinute o dată cu „conjuncturarea" istorică în care au fost scrise : Zamora, 22 sept. 1915, pentru că s-ar putea „ca alte locuri şi alte timpuri să reclame onoarea de a le fi inspirat". Numai că în numita staţiune climaterică, numitul poet, legănîndu-se în hamac, însăileză fragmente disparate din domenii şi locuri „aşijderea" : „Carpaţii de toamnă / Cu codri de tutun / Fac decor gîndurilor mele. / / Stau în hamac / Şi sunt pentru întîia oară tînăr, / Pot să scriu versuri frumoase / Şi sunt pisc însorit în gîndurile iubitei" ceea ce-l face pe D. Z. a fi cu totul intransigent : cum adică monopolul tutunurilor este „suspendat", modestia de asemeni ? Scrie, în continuare, D. Z. : „Este în adevăr, mişcător tabloul pe care-l înfăţişează acest tînăr, aşezat în mijlocul unei plantaţii de tutun, scriind versuri frumoase şi simţindu-se deodată transpus, în calitate de «pisc însorit» în gîndurile iubitei. Este un caz de dilataţie intelectuală" care atinge... „meteorismul". Şi iar citează: „Stau în hamac — / Se stinge cerul înalt / Şi se schimbă într-o vie suspendată / Cu ciorchini de stele". Pînă acum comentariile par a fi fost simple murmure introductive. De data asta strigătul protestatar sparge pagina : „Ei bine ! nu vom permite asemenea lucruri ! Noi, cei de la sindicatele viticole, suntem hotărîţi să luptăm ! Am oprit importul strugurilor din ţara turcească ; am obţinut legea contra falsificării vinurilor ! — vom ţine piept şi acestei noui şi neleale concurenţe : auziţi, ciorchini de stele !" Din amalgamarea furioasă a argumentelor colaterale, apelul din urmă se iveşte şi se îndreaptă tot către redactorul şef, apel însoţit de insinuări şi lecţiişoare prozodice : „Îmi închipuiesc că şi dvoastră aţi comis, în prima tinereţe, poezii sau dacă o rară şi norocită abatere sufletească v-a ferit de a vă deda la asemenea fapt încă de tînăr, aţi cetit mai tîrziu literatură şi aţi văzut că versurile sunt de mai multe feluri : sunt versuri lungi şi versuri scurte, versuri rimate şi versuri albe, versuri libere şi versuri gnomice, dar, la toate noroadele şi în toate timpurile, cine zice vers, zice o adunare de cuvinte măsurate şi cadenţate după anumite regule. A lua o bucată de proză, oricît de turbată ar fi ea şi a o aşeza la rînd cu litere mari la început, este un joc de tipograf naiv. Bunăoară : «În localul / Ununii centrale a sindicatelor agricole / Întîlnind pe d-l. D. Greceanu / Vicepreşedinte al / Acestei instituţiuni, / I-am solicitat / Să ne arate / Punctul dumisale / De vedere / În palpitanta chestiune / A exportului.» Iată o poezie futuristă, plină de putere evocativă. Mai cu seamă versul al 4-lea «Vicepreşedinte al» descoperă orizonturi nemărginite. «Al» înseamnă atîtea lucruri ! Al Camerei, al Senatului, al Societăţii de asigurări, al Consiliului comunal — toate aşezăminte de o delicată şi subtilă poezie. Dar apoi cînd zice : «I-am solicitat/ Să ne arate / Punctul dumisale / de vedere /» deodată apare «un punct de vedere» extraordinar în care un futurist descoperă cele mai largi orizonturi, ciorchini de stele, vacă de şocolată, trecutul şi viitorul — aşa încît onorabilul d. Greceanu se pomeneşte prefăcut în poligon la exerciţiu... poetic, fără consimţămîntul său. Acel catastrofal domn N. Davideanu, care este, mi se pare, şi critic la Noua Revistă Română şi care nu iartă nimănui nici o greşeală, calomniază [!] Soarele precum urmează : «Eu / Trintit în iarba grasă / L-am privit / Printre munţii depărtaţi / Cum se lasă / Concentrat / Şi s-apropie treptat / De mine. / Apropierea lui, în carnea mea / Era cuptor de viaţă / Şi clocotea, / Apropierea lui în carnea mea, / Zidea o-ntreagă primăvară / Cu cîntece şi cu verdeaţă / Zămislea florile / Ş-aprindea-n potirul lor culorile ; / Ivea frunzele / Fragede şi fine / Din rădăcinile / Înfipte-n adîncime / Şi-n tainele — arzătoare din pîntecele / Pămîntului»". Nesesizînd sau ignorînd relaţia acut dialectică soare — viaţă ce tocmai se dezbătea în epocă (Engels, spre sfîrşitul secolului anterior : „Tot ce există viu pe pamînt e energia solară transformată"), lui Duiliu Zamfirescu, eminamente prozator, îi convine... autopropunerea : „Dacă ai pune neroziile acestea în proză ar ieşi un sinistru non sens", făcînd observaţii în continuare şi asupra unor termeni că i se par a fi folosiţi impropriu : „Verbul este pare căzut din aeroplan. Un poet mediocru dar cu bun simţ ar fi zis că apropierea soarelui de carnea lui îl transformă în cuptor, pe care fierbe şi clocoteşte viaţa. Căci noţiunea cuptor şi noţiunea clocoteşte presupun în mod imperios un cazan. Astfel rămîne bucătărie economică. Hipostaza a doua este şi mai nenorocită : verbul zidea cuprinde noţiunea statică a arhitecturii, pe cînd substantivul primăvară are înţelesul dinamic al renaşterii şi al transformării. Trebuie să fie cineva meşter de binale în stil alviţian ca să zidească cu cîntece şi cu verdeaţă, în loc de var şi cărămizi. Nu mai stăruiesc asupra celorlalte copilării, pretenţioase sau pornografice, ca «I-am privit cum se lasă concentrat» sau « tainele arzătoare din pîntece»". Etc., etc. Printre cei „desfiinţaţi" figurează şi Felix Aderca, într-o Toamnă simbolistă, autor considerat totuşi „cu talent". Justificarea finală : D-voastră [C. Banu, nu C. Rădulescu-Motru] sunteţi om politic, director de revistă — dar mi se pare că sunteţi şi profesor. Ca profesor aveţi o misiune educativă, nu în sensul îndreptării copiilor vitioşi, ci în înţeles estetic. Cred că nici d-voastră nu primiţi vaca de şocolată, codrii de tutun şi ciorchinii de stele. Dar asta nu-i destul. Nu trebuie să primiţi nici pe cel ce vrea să sculpteze prin sentiment tot ce ascunde o mătase îndecent. Şi, mai mult, nu se cuvine să încurajaţi şi nici să îngăduiţi şcoala aceasta decadentă, sub cuvînt că e a viitorului. Nimic nu e a[l] viitorului dacă nu cuprinde simburele frumosului clasic. Cel puţin în literatură şi artele plastice aforismul este implacabil. Cei mai mari acrobaţi ai cuvîntului Rostand şi D' Annuzio ar trebui să se uite la Théophile Gautier din care purced, ca să vadă că ceea ce rămîne din Emaux-et Camées e numai sentimentul sincer, exprimat cu eleganţă. Şi este elegant nu cuvîntul căutat şi preţios ci cuvîntul

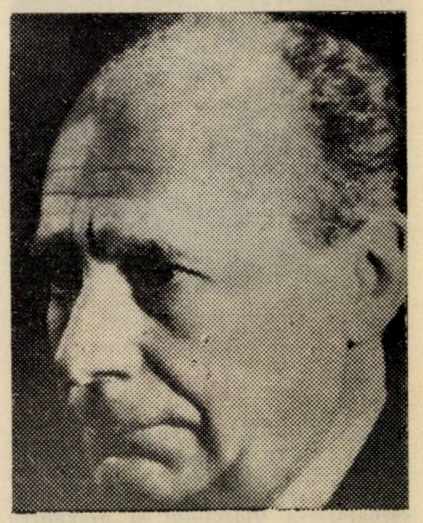

Lucian Blaga

just, pus la locul lui. Iată pentru ce mă adresez d-voastră. D-l Rădulescu-Motru are preocupări grave. Filosofia e o disciplină a spiritului care îngăduie să mai faci şi altceva. De aceea redacţia foii sale, pentru tot ce este beletristică, e lăsată în grija unor litere ale alfabetului sau, şi mai rău, în grija d-lui N. Davidescu!".

Polemici...

Dense în fapte şi mărturii precise Memorii-le generalului Văcărescu privind succesiunea la tron a lui Alexandru Ioan Cuza I. D. Caracostea publică fragmente din istoria şi estetica epicei poporane române, des căutate de universitarii urmaşi datorită ineditului preocupărilor stilistice ce dau o notă de subtilitate cercetărilor folcloristice aride. La beletristică, printre poeţii preferaţi: G. C. Georgian, D. Naum, Artur Enăşescu, Dragoş Protopopescu, A Mandru cu a sa Moartea păcii, datată ianuarie 1916: „...Te bucură! Şi-n preajma ta răsfrînge / Cît poţi mai mult al voiei tale joc, / Să nu rămînă pe pămînt un loc / Nepîngărit şi nestropit de sînge / / Dar tremură, căci într-un tîrziu / Înţelegînd amara lor menire / Ei, înşişi ei, ce-au rîs de omenire / Sătui de-atîta jale şi pustiu / Svîrlind din ochi scîntei de răzvrătire / Cumplitii corbi te-or sfîşia de viu!" Colaborare de prestigiu: Intelectualismul în filozofie de Lucian Blaga. În focul evenimentelor, generalul Pantazi comentează bătălia navală de lîngă Falkland Islands. Traian R. Ionaşcu inaugurează şi o cronică muzicală. Foarte bogată şi vie, în continuare, rubrica: rapte, recensii, reviste. Alex. Lepădatu, Costin Stoicescu, Dinu C. Arion, în tonul vremurilor, atacă probleme de istorie şi de istoria diplomaţiei privind momentele grave ale destinului ţării. Semnături noi: V. Voiculecu, Mihail D. Ralea, Lucia Codru, Ilie Minea.

Samson Bodnărescu

1926

Împlinindu-se, în noiembrie, 20 de ani de activitate didactică şi „multiplă activitate culturală" ai lui Ion Petrovici, revista înştiinţează despre sărbătorirea filozofului şi pregătirea unui volum omagial. Încă în numărul pe ianuarie/februarie, autorul publicase o simbolică evocare-cugetare: „Era întîia zi de primăvară adevărată şi-n căldura zeloasă a soarelui biruitor, Iaşul îşi destindea parcă încheieturile, după atîtea luni de zgribulire sub zăpezi, în ploi şi vînturi aspre. Vegetaţia căpătase şi dînsa curaj... De jur împrejurul Iaşului, pe colinele înconjurătoare primăvara părea să aibă o stăpînire mai veche şi mai temeinic aşezată. Ai fi zis că instalase de-acolo un asediu al oraşului, svîrlindu-ne deocamdată, pe deasupra capului, negre săgeţi de rîndunele... Făcusem numai cîţiva paşi şi pe trotuarul din partea cealaltă zăresc un bătrîn cu barbă albă, care suia, încă destul de sprinten, dealul. Ajungem pa aceeaşi linie şi-n timp ce-n neglijenţa visării eram gata să-mi abat privirile cu totul de la dînsul, îl văd că-şi scoate pălăria adînc respectuos. Întotdeauna am avut o evlavie deosebită pentru bătrîneţe... Îl salut la rîndul meu, fără a-l recunoaşte, cu o aplecare reverenţioasă. Bătrînul traversează strada şi se apropie de mine, cu mîna întinsă. — Nu mă mai cunoşti? Ba parcă te cunosc... dar nu-mi vine numele în minte. — Eu sunt colegul D-tale X. Rămîn aiurit. Aşa este. Sub avariile feţei înzăpezite la mustăţi şi la barbă, deslueşesc expresia cunoscută a unui vechi camarad de şcoală care răspundea la acelaşi nume. Să fie cu putinţă? În timp ce eu şi-atîţia alţi colegi de serie putem încă rîvni la firma tinereţii... Şi doar pe vremea cînd eram la şcoală împreună... avea o înfăţişare atît de fragedă şi de feminină încît îl puneam să joace la reprezentaţiile noastre teatrale, rolurile sexului frumos. Şi privindu-l zăpăcit acuma, ca pe-o vedenie ireală, auzeam în vîrtejul de scoică al memoriei care se deşteaptă două versuri pe care i le spuneam pătimaş pe scena de la internat în rolul înamoratului primejduit: «Dar nu-nţelegi Gianina / Că luîndu-te pe tine, / Mi-ar lua din ochi lumina?» Şi-l revăd deghizat... — Nu-i aşa că am îmbătrînit?! — Cine te-a pus să faci pe femeia... — A! ţi-aduci amintet de reprezentaţiile noastre? Pentru mine clipele acelea au fost apogeul vieţii mele! Eu n-am avut şansă în viaţă. D-ta ai izbutit, eu am ajuns perceptor... — Dragă prietene, ai suferit mult? — Astăzi nu mai sufăr... bătrîneţea este şi o chestie de consimţămînt... — A, filozof? — Poate, numai la ce bun? Ne-am despărţit, după ce ne-am strîns mîna cu căldură şi cu dorinţa de a ne revedea. Dar mi-a rămas în suflet ceva strein de atmosfera înconjurătoare, cea plină de făgăduinţe şi avînt. Printre solii primăverii s-a amestecat şi acest sol de toamnă sosit de pe un post mai avansat al generaţiei mele, dar pe care nu-l puteam renega. Încrucişare de anotimpuri: primăvara voioasă dar vremelnică cu toamna definitivă, despre care îmi aducea veşti aşa de grabnice apariţia vechiului amic...". Cine putea fi amicul?

C. Gane, redactorul revistei (acum director Al. Tzigara-Samurcaş) scrie constant scurte comentarii nu numai decît pe teme literare, printre care şi următoarea notă: „Liga Naţiunilor a fost instituită cu scopul de a netezi cîmpul de neînţelegeri dintre popoare, cu scopul final deci, înlăturînd conflictele, de-a evita războaiele. Prin interesul ce i se poartă însă cercul ei de activitate s-a mărit considerabil... Acum în urmă, d-l Paul Valéry de la Academia Franceză a propus Ligei Naţiunilor extinderea cooperaţiei internaţionale, asupra produselor literare — crearea unei burse a valorilor (L'Europe nouvelle, 16 Janvier 1926). D-sa crede că principalele opere literare a diferitelor naţiuni urmînd să fie cunoscute de toate celelalte, o comisiune specială internaţională ar trebui să aibă misiunea de-a recomanda traducătorilor acestei opere de căpetenie. Cooperaţia aceasta ar avea drept urmare o îndoită binefacere: una generală, făcînd ca popoarele să se cunoască şi să se aprecieze mai bine unele pe altele — şi una specială făcînd poate ca unui autor bun să i se cunoască valoarea prin cooperarea aceasta intelectuală a popoarelor. Evident, d-l Paul Valéry accentuează că n-ar fi vorba decît de operele al căror interes zace în fapte şi idei, căci forma fiind specifică unei limbi nu poate fi tradusă. Premii ar trebui instituite atît pentru scriitori (dacă sunt în viaţă, firește) şi traducătorii lor, cît şi pentru revistele ori editorii ce le-ar publica. D-l Paul Valéry care a avut această interesantă idee, fiind membru al Comisiunii internaţionale de cooperaţie intelectuală la Liga Naţiunilor, poate avea sorţi de izbîndă ceea ce ar fi de dorit." Este tocmai menirea unuia dintre serviciile UNESCO de astăzi.

Dacă pînă la primatul şi autonomia „absolută" a esteticului incomplet definit, cerute de focosul Mihalache Dragomirescu, Vasile Alecsandri se arată ofensat de superficialitatea şi asonanţa unor rime oricum „feminine" iar Duiliu Zamfirescu de insurgenţele nu numai prozodice şi imagistice ale modernistilor excesivi, depăşind limitele „frumosului în cadrul adevărului" stabilite de orientarea fundamentală convorbiristă, să vedem opiniile despre ritm ale unui specialist în arhitectură, domeniu de asemeni cuprins esteticului, unde inovările oarbe „cu orice preţ" — şi care de obicei nu pot spune nimic în afara unui zurbagism gratuit şi epatant — nu-şi pot avea locul. Aici teribilismele de ageamiu în materia rigurozităţii pot avea consecinţe teribile, pe cîtă vreme în muzică, plastică, literatură toată lumea... e specialistă ca şi în fotbal. G. M. Cancuzino, arhitectul, se aventurează lejer, cum ne aşteptam, prin codicele clasic şi nu numai al noţiunilor, dar o face cu dexteritate nesilnică, deducînd ritmul din proporţie şi pe toate din nevoia armoniei; ideile lui personale izvorăsc din înalta frecvenţă a unei superioare aplicativităţi, iar nu din lecturi amatoriste, garnisite cu emfaze „proprii": „Ne-am dat seama, vorbind despre proporţie, ce intim este legată naşterea ei de persoana noastră fizică... iar un lucru organizat este în acord cu însuşi ritmul vieţii. E greu să găseşti ritmului o definiţie. Existenţa lui nu se demonstrează, ca şi postulatele. El este certitudine pentru cei ce au perceptia vieţii organizate şi unitare...", „A fi clasic... înseamnă a statornici puntea care leagă vremurile duse cu cele viitoare, înseamnă a reduce noile experienţe la adevărata lor scară"; „Necesar şi suficient — iată divergenţa noastră cu unele arhitecturi teoretice de azi care rezolvă problema pînă la un grad necesar şi nu merg pînă la cel suficient Ochiul cere corective şi mintea nu se lipseşte de simbolurile forţei, iar între necesar şi suficient e loc destul pentru toate erorile. Ritmul este proporţia la a doua putere, el este proporţia mişcării...". Inclusiv concluzia generală la care ajunge are o largă

bază experimentală proprie : „Prea lesne sedus de progresele științei și de schimbările sociale, am crezut că arhitectura rupea ultimele sale legături cu trecutul. Dar omul se schimbă puțin, fiziceşte, mai de loc şi cu toate că lumea s-a micşorat, graţie mijloacelor de comunicaţie, hotarele armoniei umane, dictate de legile fizice ale corpului nostru, sunt stabile, conţinînd veşnica preocupare a fericirii care, la urma urmei, rămîne scopul primordial".

Poeţi preferaţi : Cornelia şi Ion Buzdugan, Artur Enăşescu, Sandu Tudor. Un fragment din Pe laviţa de piatră de Elena Văcărescu : „Cînd vin aici învinsă de sufletul prea plin / Şi mă tămîie duhul răşinilor de pin, / Dogoarea deznădejdii mă arde şi suspin...". Liviu Rebreanu prezent doar cu schiţa Ceasul rău. La sectorul „teoretic" şi critic : Mircea Florian, D. Caracostea,. Al. Tzigara-Samurcaş, V. Branisce, B. Duică, I. C. Filitti, iar dintre cei mai noi I. Rădulescu-Pogoneanu, M. Mihăileanu, D. I. Suchianu. Reviste recenzate : Adevărul literar, Arhivele Olteniei, Banatul, Datina, Făt-Frumos, Flamura, Gîndirea, Graiul nostru, Junimea literară, La nouvelle revue française, La revue mondiale, La revue de Paris, Lumea-bazar săptămînal, Ramuri, Revue de deux mondes, Revue de Genêva, Revue de France, Ritmul vremii, Țara de jos, Țara noastră, Universul literar, Viaţa Românească.

1936

Activul recenzent Constantin Stelian şochează opinia publică prin Pasteluri petrolifere resimţite imediat ca inedite cel puţin din punct de vedere tematic : „Cu ceru-n coarne, boii greoi urcă la mal, / ţîrînd opornic duba cu vitriol, vîscoasă ; / o toarnă-n lăfăiala de baltă fără mal, / s-o-nghită nepăsarea de îmbibată masă. / / Întinderi oblojite, visări de mare-moartă, / lichid în diabază, bazalt şi în agată, / în care vajnic viaţa rîvneşte să abată, / în care viers şi vaier pe-ntregu-i nu se poartă. / / Heliumateci razesurîs în depărtare — / încremenesc deapururi imobilă ; / întîmplător, vremea, scăpată peste zare, / în ochi îmi limpezeşte bataluri mici de milă...". Dar nu numai litera mică la început de vers şi continuitatea vieţii în „viscoasa nepăsare îmbibată" de massă, corespunde, pe noi coordonate, aceluiaşi principiu al eternităţii mişcării, ritmului etc., drept triumf al devenirii ce fără viaţă nu-i posibilă. Coordonatele dialecticii se înfiltrează vrînd- nevrînd în poezia de interes general corespunzînd unei stări noi de fapte materiale şi de spirit etern. Un „tradiţionalist" cum a fost Ion Pillat, poate cel mai „la zi" ca informaţii şi relaţii „externe" dintre poeţii români ai vremii, chiar dacă nu vede sub dealurile tomnatece ale Argeşului viticol resursele perenităţii în însă vîscozitatea „fără mal" şi fără val a petrolului (încheind nemăsurată o eră geologică) nu poate gîndi cu pasiune pătimaşă decît la Sentimentul naturii în evoluţia liricii româneşti. Este viitorul pus la inimă, este viitorul ca atare, specific popoarelor nepremiate încă în „competiţiile de muzică uşoară" dar statornice în adevărata şi vibranta lor istorie milenară. Este o perioadă de vîrf a culturii şi literaturii româneşti. Este perioada cînd un filozof, atent la evoluţia fenomenelor universale, pe care-l avea încă, scrie despre Istorie şi pierdere de timp. Este perioada cînd, în sfîrşit, optimismul eminescian e sesizat în resorturile-i capitale, de încordare neşovăielnică şi creativitate în perspectiva infinitului românesc şi general uman. Este o perioadă de pace cînd muzele inspiră pe cei ce le respectă în cunoştinţă de cauză supremă a frumosului etern. Cu excepţiile întotdeauna agresiv gălăgioase, de împrumut neasimilabil şi de mult plasate în uitare.

Lucian DUMBRAVĂ

(foto : Liviu Rusu)

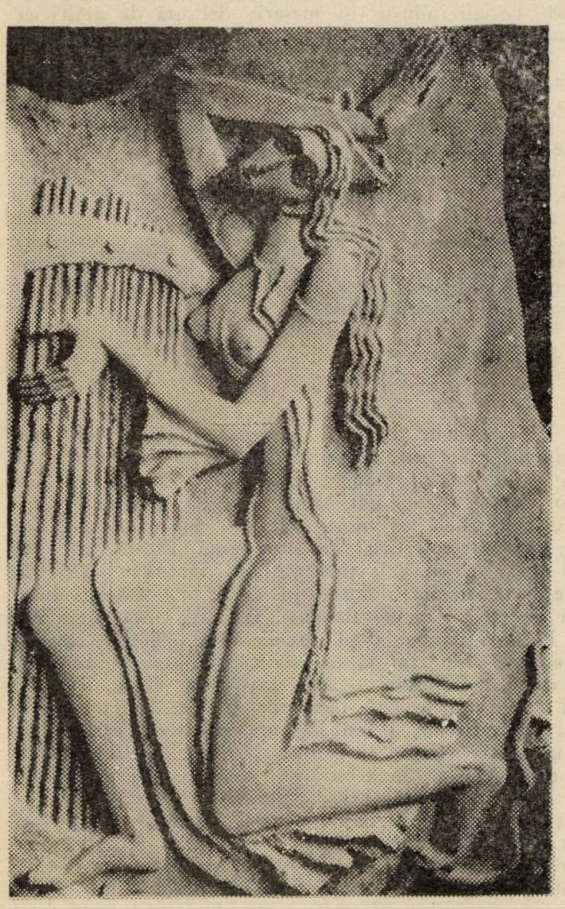

Iftimie Bârleanu : „Muzica"

Iftimie Bârleanu : „Proiect de monument"

Reportaj :

Cei şapte care au văzut moartea

lui Ticu Froicu

Întîi am fost prinşi cinci

— Să vă spun de-a fir a păr cum a fost întîmplarea, începe să-mi povestească nea Ramiru Ţarcă, muntean de-un calm imperturbabil, primul erou al extraordinarei operaţiuni de salvare minieră din Călimani, din octombrie 1979. Toamnele-s lungi la munte şi era o seară frumoasă, dar răcoroasă. Autobuzele ne-au cules de prin sate şi ne-au lăsat în colonia de la Poiana Brînduşelor. Am luat masa la cantină şi-am intrat în şut. Gura minei noastre îi aproape, mai în sus, la vreo sută de metri. Intrăm noi în schimbul III, noaptea de nouă spre zece octombrie. Primim instrucţiuni ce-aveam de lucrat la suitor, acolo de unde a venit viitura. L-am înlocuit pe unul Ilie Bondari, care s-a dus acasă. Trebuia să punem două armături, să dăm două-trei pistoale. Eu, ca niciodată, mă silesc s-ajung înainte. Ventilatoarele din galerie erau oprite, le dau drumul şi-ajung la frontul de lucru. Asta pe la 11 jumate. Mă duc întîi la locul de unde venea apa. Apa arăta cam mărişoară şi tulbure, dar nu m-am speriat prea tare. De cînd eram în Călimani, de 20 de ani, mă deprinsesem cu apele. Mă uit acolo sus, în mîna stîngă, pe unde se scurgea. Ei, şi ne suim cîţiva ortaci, punem alea două armături, facem un fel de căsoaie şi oprim viitura. Văd apa cum se retrage. Presimt, totuşi, că există primejdie, aşa că mă duc la sondori şi le zic să iasă afară. „Măi Mihai, îi spus lui Antonesi, sondor de prin părţile Botoşanilor, hai şi-om ieşi afară, că poate veni apa mare şi mi-i teamă de electrocutare. Trebuie să întrerupem curentul, cum scrie la regulament". „Eh, răspunde el netemător, să tragem numa' sonda şi-om ieşi". Eu, ca artificier, ţin noaptea loc de maistru şi răspund de lucrări. Scot oamenii la laterale şi-i pun să facă un canal de scurgere. Mă duc înapoi la schimb, asta pe la 3 noaptea, mă întorc, trec iară pe la suitorul cu pricina, mă uit, apa se mai limpezise. Am şi băut oleacă de apă, aşa curată era. Dacă-i aşa de curată şi s-a retras, îmi zic, înseamnă că nu-i nici un pericol. Ei, şi asta m-a cam păcălit. Iau dinamita şi mă duc în deal, prin galerie, unde Ilie Ţarcă mai avea de dat vreo două-trei găuri. După ce puşcăm în front, la ora fixată, numa' ce aud răcnind sondorii. Veneau fuga, speriaţi. „Ce-i, mă?" îi întreb. „Vai de noi, apa a inundat galeria. Ne-a prins aicea, ca pe şobolani!" Eu : „V-am zis să ieşim afară şi n-aţi vrut. Hai să încercăm, poate reuşim să trecem". Mergem noi vreo douăzeci de metri şi numa' ce începe-a veni la deal, pe apă, o grămadă de material de mină, lemne, bandaje. Nu-i chip să înaintăm. Hai îndărăt, fraţilor, că nu-i de şagă. Să ne retragem sus, pe suitor, unde lucraţi voi la sondă. E locul cel mai înalt. Apa vine, tot vine, mare, tot mai mare şi sperioasă. Şi mai vin spre noi gazele de la puşcare.

Plutaş devenit miner

Ramiru Ţarcă socoteşte că, pînă la urmă, au vieţuit în adîncuri 265 de ore, adică 11 nopţi şi 10 zile. 265 ore fără un pic de hrană! Istoriseşte rar despre această „noapte" subpămînteană, în grai bucovinean, cu niscaiva influenţe ardeleneşti, căci zona lui de baştină, din Călimani, e taman la hotarul dintre ţinuturi. Sînt la el acasă, în Gura Haitii, ultimul sat din comuna Şaru Dornei, răsfirat pe rîul Neagra pînă sub poala munţilor înzăpeziţi. De la mine pînă la colonie, mă înştiinţează gazda, sînt 16 km pe serpentinele betonate şi 14 km pe drumul vechi.

Îi căutasem casa la întoarcerea din munţi, după cîteva ore de şedere în cariera de pe Negoiul Românesc şi-n colonia Exploatării miniere din Poiana Brînduşelor, „oraşul fără primar", cum i s-a spus. „Aici stă Ţarcă Ramiru?" am întrebat un om ce trebăluia la grajdul vitelor. „Da, aici! — mi-a răspuns. Chiar eu sînt, bună sara!" Se apropie un om slab şi mic de statură, cu faţa lunguiaţă şi ochi prietenoşi. Ne strîngem mîinile, în timp ce-i zic cine sînt şi ce doresc. Nu-mi vine, totuşi, a crede că el e Ramiru în carne şi oase, deoarece arată mult mai tînăr decît în fotografiile şi descrierile de prin ziare. „Păi, nu cred că-i fi matale nea Ramiru, pentru că, de, arăţi mai tînăr..." „Eu sînt, zău, rîde el şi mă pofteşte în casă. Atunci arătam alb, îmbătrînit. De cînd am ieşit la pensie, căci îmi venise timpul, m-am apucat să întineresc. La 53 ani, vezi bine, nu-s moşneag. M-am pensionat normal, la două luni după întîmplare". Îmi relatează, în timp ce intrăm într-o odaie de la etaj încălzită cu calorifer, că, din 1960, trebăluieşte la minerit, în ultimii ani fiind artificier la galeriile de explorare ale I.P.E.G.-ului Cîmpulung Moldovenesc. Iar înainte de minerit s-a îndeletnicit paisprezece veri cu plutăritul pe Neagra. Nea Ramiru, care se-ncinge la povestit în faţa microfonului, declară că a schimbat plutăritu-n minerit la 15 august 1960. Îşi aminteşte de geologul Emil Butnaru, care-şi instala tabăra în Poiana Brînduşelor, acolo unde-i azi colonia cea mare. S-a înfiripat, cu două decenii în urmă, un şantier în Poiana Brînduşelor, căci pornise săparea primei galerii de prospectare a muntelui de sulf. Existau, pe locul temeinicelor edificii miniere de azi, numai două cabane, unde dormeau 30 de inşi, în paturi suprapuse. Minerii se odihneau cu rîndul. Se spălau cu apă caldă de la sobe, nu ca acuma, cînd există băi ca la oraş. În plus, s-au ridicat dormitoare confortabile, cantină cu masă gratuită la intrarea în şut, magazine alimentare, club cu cinematograf, sector sanitar cu aparatură modernă. În vremea începuturilor, ducea mîncarea-n spinare, cale de 14 km, ca să aibă de îmbucat o săptămînă. Pe jos pleca la mină, pe jos se-ntorcea, nu ca acuma cu autobuzele puse la dispoziţie. I-a fost drag să muncească la mină — mi se confesează fără ostentaţie — din '64 specializîndu-se în meseria delicată de artificier. A trudit la deschiderea minelor pe sub pîntecele muntelui. Muncă grea, periculoasă. Trebuie să fii calm, experimentat, să ştii să încarci găurile şi să puşti. Cînd intri-n schimb, eşti obligat să controlezi vechile găuri. Orice greşeală costă viaţa. De la trecuta puşcătură poate rămîne dinamită neexplodată în vreo gaură şi, dacă bagi perforatorul, explodează atunci praf te face. Lui, în Călimani, nu i s-a întîmplat niciodată, pentru că verifica atent găurile astupate cu praf. Totdeauna a fost grijuliu. Calmul şi spiritul de prevedere l-au scos din încurcături.

Sîntem trei în odaie : eu, Ramiru şi soţia sa Natalia, femeie cînd zîmbitoare, cînd tulburată, în funcţie de momentele confesiunii bărbatului.

5+2=7 prinşi

— Ce-am făcut după ce-am fost prinşi la 1600 metri adîncime? se întreabă povestitorul, Ramiru Ţarcă, cu acelaşi calm imperturbabil, continuînd istorisirea de unde-o lăsase. Mi-am dat sama, în sufletul meu, că pe ceilalţi, mai tineri ca mine, pot să-i apuce frica. Ştiam că eu, mai vîrstnic, mai cu experienţă, aveam misiunea de a-i organiza, de a le ţine moralul. După ce i-am scăpat de gaze, ne-am ridicat toţi cinci pe suitor, locul nostru de salvare la năvala apei. Dar apa încă nu venea mare. Pe la 8 jumate, după ceasul meu, singurul ceas din subteran, ne chinuiam să înaintăm prin galeria inundată, plină de mîl, scînduri şi alte materiale. I-am pus la treabă ca să nu le dau răgaz de jelanie. Hai să facem pod şi să încercăm a ieşi la gura lateralei, căci viitura staţiona. Poate reuşim să ieşim. Făcusem cam o sută de metri de pod. Cîte două burlane curmeziş, cîte două conducte aduse din capătul frontului. Asta ca să avem pe ce păşi, deoarece dedesubt nămolul ne-ar fi ajuns pîn' la gît. Ne-am fi înecat în mîl, nu alta. Ei, şi numa' ce zărim înainte două lumini mişcătoare. Eu rămîn trăsnit. Sting lampa, să văd de nu mă-nşeală ochii. Poate lampa mea se vede reflectată-n apă. Însă nu! Sînt două lumini pe galeria inundată, mai la vale. Auzim de-acolo voci. Toţi cinci începem să ţipăm ca nebunii : „Vin salvatorii! Sîntem salvaţi!"... Cei doi care urcau la deal,

prin apă, ziceau : „Acolo sînteţi, mă ?... Noi răspundeam : „Da, aici !“ ... Bucuros, Ilie Ţarcă, de lîngă mine : „Măi, nea Ramiru, vedem nunta !“ Adică sîntem salvaţi şi-om merge sîmbătă la nuntă, căci un frate de-al meu îşi însura băiatul sîmbătă. Asta era miercuri. Bine-ar fi, îi răspund lui Ilie, în timp ce s-apropiau Dumitru Ştirbu şi Alexandru Dudău. Îi tragem din apă şi-i întrebăm : „Aţi venit să ne salvaţi ? Se poate trece ?“... Cînd colo, ei ne răspund cu supărare : „Da, am venit să vedem ce-i cu voi, să vă salvăm, dar s-a pornit viitura a doua şi ne-a prins şi pe noi. Era să ne înecăm. Galeria s-a blocat în urma noastră. Nu se mai poate trece îndărăt. Acum nu mai sînteţi cinci, sîntem şapte prinşi.“

În burta viiturii

Cum se petrecuse cruntul episod al trecerii celor doi ? Fusese primul moment de groază, ce avea să fie urmat de altul : ridicarea apei în suitor, ca printr-un vas comunicant, şi presarea celor şapte ca într-un piston. Să reconstituim sosirea celor doi, după povestirile martorilor oculari.

Pe la ora 5 dimineaţa, cînd s-a produs prima viitură, spărgîndu-se imensa „pungă de apă“ din golul vulcanului stins, oamenii din galerii au scăpat prin fugă. Ortacii speriaţi de torentul mare, care rădea totul în cale, au dat alarma, ţipînd că-i avarie şi mai sînt mineri sub pămînt. Nu peste mult timp, pe gura galeriei a pornit să se rostogolească apă înnoroiată şi galbenă ca sulful, un adevărat rîu izvorît deodată din pîntecele muntelui. Minerii, prin cutezanţa lor, zgîndăriseră la rărunchi bătrînul masiv, erupţia s-a produs — cum afirmă specialiştii — aproape de coşul vulcanic, unde a fost atinsă acea „pungă“ plină, ce avea să reverse, prin cîteva viituri, un torent de 20.000 metri cubi de apă. Încremenit din vremea formării muntelui, tocmai din îndepărtate ere geologice, vulcanul stins s-a mîniat aprig, deranjat de îndrăzneala omului, răzbunîndu-se prin eliberarea tăvălugului de apă, care a măturat totul în cale, inundînd galeria 20, blocînd-o cu mîl, armături, scînduri, vagoneţi răsturnaţi, linii smulse.

La orele 6, miercuri 10 octombrie 1979, descreşterea viiturii i-a înşelat pe ortacii sosiţi în schimbul de dimineaţă. Trei dintr-înşii, mai îndrăzneţi, s-au hotărît cu de la sine putere, din solidaritate muncitorească, să înfrunte apele reci şi să înainteze spre cei cinci prinşi. Temerarii erau : vagonetarul Alexandru Dudău, minerul Dumitru Ştirbu şi lăcătuşul de mină Gheorghe Lostun. Pătrund vreo 700 de metri. Apa staţiona la jumătate metru înălţime, tăindu-le răsuflarea. Auzeau plafoane căzînd ; vedeau la luminile lămpilor vagoneţi blocaţi, materiale de mină aruncate de primul puhoi. Pe cei trei i-a ajuns din urmă un salvator, pe nume Iftimie Mareş, însă l-au trimis afară ca să aducă nişte scule. Acesta întîrziind — declară mai apoi lăcătuşul Lostun — m-am înapoiat şi eu spre ieşire ca să aduc mai degrabă acele scule necesare înaintării noastre. Dudău şi Ştirbu mergeau tăcuţi, căutînd să se ferească de scufundarea în mîlul lipicios. Ei, şi în acele clipe, cînd Gheorghe Lostun se îndepărta de dînşii, s-a rostogolit frenetic a doua viitură din pîntecele muntelui înfuriat, prinzîndu-i pe temerari chiar în afundătura cea mai primejdioasă. Între cei din faţă şi Lostun s-a umflat burta viiturii subterane, care a blocat galeria cu felurite materiale de mină. Legătura între ei s-a rupt. Lostun a fost împins spre ieşire, fără să ştie nimic de soarta tovarăşilor săi. Pînă la finalul operaţiunii i-a crezut înecaţi în mîlul „dopului“. În realitate, cei doi nu se înecaseră, dar trăiseră cele mai cumplite clipe de groază.

Cum fusese ? Ştirbu şi Dudău, prinşi în burta viiturii, s-au agăţat, la desperare, de burlane, de sîrmele tavanului. Instinctul de autoapărare a acţionat fulgerător. Apa în forfoteală îi trăgea la deal. Cu picioarele nu mai atingeau pămîntul. La un moment dat, prin întunericul grotei, nivelul apei se ridica spre tavan, trecîndu-le peste gît, gata să-i înece. Ţinîndu-se cu mîinile de burlane, gurile lor căutau aerul în găurile din plafon. Astfel au înaintat cîteva sute de metri prin galeria inundată, pînă au ajuns spre interior, unde nivelul apei era mai scăzut. Ei, care avuseseră nobila intenţie de a-i salva pe cei cinci captivi, au mărit numărul prinşilor la şapte.

Cînd i-au văzut muraţi, tremurînd de frig şi de frică, ortacii i-au ajutat să se urce în podul sondezei. Le-au scos cizmele, i-au dezbrăcat, le-au făcut o frecţie. Hainele lor ude au fost înşirate sus, la uscat. Au pus nişte pufoaice pe ei, le-au dat obiele uscate şi ciorapi. Dudău venise cu picioarele goale-n cizme, cînd pătrunsese-n mină crezînd că va fi o glumă. Dar iată, era s-o bage pe mînecă, precum se destăinuia ortacilor în camera sondezei. „Mi-am dat seama — mărturiseşte Ramiru cu adîncă înţelegere — că Dudău şi Ştirbu se aventuraseră în gura lupului, ca să afle de soarta noastră, să ne ajute la necaz. Îşi puseseră pielea la bătaie pentru noi, vezi bine. Îndrăzneala lor n-o s-o uit niciodată. Pe de altă parte, cei doi veniţi ne aduseseră vestea, preţioasă pentru toţi, că cei de afară au dat alarma, au anunţat salvatorii şi autorităţile, deja începînd operaţiunea de salvare. Asta ne-a dat mare curaj pentru zilele grele ce-au urmat. Ştiam că, dincolo de galeria blocată se află oameni care se zbat pentru noi. Vestea ne-a dat puteri şi tărie a cugetului“.

Apa urca spre noi

— După cumpăna cu gazele, continuă nea Ramiru, după groaza prin care trecuseră Dudău şi Ştirbu, toţi şapte aveam să trăim cele mai cumplite clipe, cînd am văzut moartea cu ochii. Ne-a dat tîrcoale ! Miercuri am stat aşa, pînă pe la 5—6 seara, cînd iacă ce vedem : prinde a creşte apa. A treia viitură, ne-am zis. Cu asta nu-i de şagă, fraţilor. Punga din adîncuri se sloboade cu totul. Hai sus, în turla sondezei. Acolo ni-i salvarea. Sus cu toţii ! Suitorul are 14 metri înălţime, poate n-ajunge chiar pîn' la plafon, ca să ne înece. Oh, dumnezeule, şi apa creşte, creşte într-una ! Cei mai slabi de înger pornesc să se vaiete, să plîngă. Mai dihai se jeluieşte Antonesi, curgîndu-i lacrimile ca la muieri. Se sperie de tot, sărmanul. „Vălelică, mamă, cui îi rămîne căsuţa ? Cui îi rămîne fetiţa de şase ani ?“. ...„Măi Mihai, zic, cui îi rămîne, cui nu-i rămîne, stai aicea liniştit, nu te mai frăsui, că asta-i situaţia. Ţi-am spus să ieşi la timp şi n-ai vrut...“ „Păi, că aşa a fost“... „Atunci, taci din gură şi aşteaptă“... Şi apa mereu urca, înecînd fundul suitorului. Un metru, doi, şapte, zece, presîndu-ne în turla sondezei, ca un piston la o maşină. No, băieţi, pîn' aici ne-a fost ! De-acu' nu-i salvare, moartea-i a noastră ! Ne-am iertat frumos unul pe altul, ultima iertare, am aprins lămpile la cap, zicînd să murim aşa, cu lumină. Ne-am prins, pe platformă, unul de după gîtul altuia şi aşteptam să vedem care piere întîi. Alde Străilaş a zis : „Mă, dacă-i să murim, măcar s-o facem bărbăteşte, fără jăluire. Sîntem doar mineri“. Şi-n strîmtoarea ceea de aer presat, de năduşeală ca-n baia de aburi, au început să ne sune urechile, ţiuiau năprasnic din pricina presiunii. Mai să ne surzească. S-a aflat, mai tîrziu, că apa a urcat, atunci, pînă la 12 metri şi 80 centimetri, rămînînd doar un metru şi ceva pînă la tavan. A fost groaznic, putea să ne sufoce. Atunci am văzut moartea. Eu chiteam un loc, în plafon, unde erau nişte găuri. Acolo voiam să-mi bag nasul ca să nu m-ajungă apa. Dîrdîiam. Norocul nostru cel mare a fost că roca de sus era tare şi n-a putut intra aerul în piatră. Dacă intra, adio viaţă. Ne-ar fi ajuns nivelul apei şi ne îneca. Mă, îmi zic, poate scăpăm şi de asta ! N-au durat două minute şi-a plecat deodată apa-n jos. „No, dacă am scăpat noi de asta, zic, nu murim, ortaci. Ne-ntoarcem acasă, să ştiţi. Dar avem de stat aici mult şi bine“. Din turla sondezei nu ne-am putut da jos pînă vineri, cînd apa a părăsit piciorul suitorului 'nalt de 14 metri. Pe semne, se dezumflase viitura cea mare. Însă frica ne mai dădea tîrcoale, temîndu-ne să nu se repete umflătura apei. Spre bucuria noastră, nu s-a repetat în unsprezece zile de şedere a celor şapte în adîncul pămîntului.

Cine erau cei şapte

Primul: Ramiru Ţarcă, artificier care ţinea loc de maistru, 53 de ani (cel mai vîrstnic din grup), din Gura Haitii, comuna Şaru Dornei, judeţul Suceava, om calm, priceput, experimentat, clarvăzător, despre care s-a spus că, în timpul petrecut în subterană, a avut un moral excepţional. „Sînt de părere că peste 50 la sută din reuşita salvării minerilor o datorăm artificierului Ramiru Ţarcă", afirma răspicat Viorel Posa, directorul I.P.E.G. Cîmpulung Moldovenesc, cel care a condus, practic, întreaga operaţiune din Călimani.

Al doilea: Ilie Ţarcă, numit în sat şi Mircea, miner şef de brigadă, 40 de ani, din comuna Şaru Dornei, judeţul Suceava, bărbat voinic şi netemător, care l-a acompaniat pe Ramiru Ţarcă (nu e rudă cu acesta, numele fiind răspîndit în zonă) în toată acţiunea de organizare în subteran. Continuă să fie miner la I.P.E.G. Cîmpulung Moldovenesc, lucrînd la Panaci-Chirileni şi venind seara acasă.

Al treilea: Mihai Antonesi, sondor, 33 de ani, din Păltiniş, judeţul Botoşani, care sosise la mină ca să adune bani pentru noua casă, în construcţie, pentru întreţinerea familiei. Lăsase acasă o fetiţă de şase ani. Îl rodea dorul de ai săi şi nu voia să piară. S-a văietat cel mai mult, ba a şi plîns ca un prunc. Noroc de nea Ramiru care-l domolea cu vorbe bune.

Al patrulea: Mihai Butnariu, sondor, 22 de ani (cel mai tînăr şi mai înalt din grup), din Cotnari, judeţul Iaşi. Părăsise podgoria împreună cu tatăl său Mircea, venind în Călimani ca să cîştige bani frumoşi. La avarie, tatălui i se frîngea inima, blestemîndu-şi clipa cînd s-a hotărît să vină la mină. Mihai abia se însurase şi avea acasă un băiat de numai o lună. La ieşirea din galerie, a refuzat să plece la spital, zicînd că mai bine să-l ia pe tataia. Eu mă duc la Cotnari, să-mi văd băiatul, cică ar fi spus tînărul. Dar a fost lămurit că trebuie să beneficieze de îngrijiri medicale. Mihai a stat, declară Ramiru, 11 zile cu cizmele în picioare, pentru că nu putea să le scoată. Abia la ieşire, şi-a tăiat cizmele, ca să scape de ele.

Al cincilea: Alexandru Străilaş, sondor, 48 de ani, din comuna Crucea, judeţul Suceava, fost forestier pe Valea Bistriţei, cel care a construit în subteran acele căule (plute mici), folosite de prizonierii adîncurilor pentru a încerca să iasă din primejdie. Înfometat peste măsură, şi-a ros cureaua, şi-a mîncat coajă de lemne. Tot el, însă, arăta curaj zicînd că, dacă mor, măcar să se comporte demn, ca nişte mineri ce sînt.

Al şaselea: Dumitru Ştirbu, miner şef de brigadă, 35 de ani, din Dorohoi, judeţul Botoşani, bărbat care venise cu Dudău, din proprie iniţiativă, ca să-şi salveze ortacii. Dar viitura a doua l-a prins, cu tovarăşul său, abia scăpînd de la înec. A împărtăşit, mai apoi, soarta celor prinşi.

Al şaptelea: Alexandru Dudău, vagonetar, 24 de ani, din comuna Crucea, judeţul Suceava, tînăr care venise cu Ştirbu, din proprie iniţiativă, ca să-i caute pe cei prinşi. Viitura a doua l-a prins şi pe el, cu greu scăpînd de torentul subpămîntean. În clipele groaznice ale presării aerului în camera sondezei, îl bătea cu genunchii pe Ţarcă zicînd: Dacă nu mă scoate azi, mîne nu mai are pe cine. Plîngea.

Extraordinara acţiune a celor de afară

Ştirea blocării ortacilor într-o galerie de prospectare din Călimani s-a răspîndit ca fulgerul. Cînd s-a anunţat avarie la galeria 20 era, aşadar, miercuri 10 octombrie, ora 5 dimineaţa. Cei de afară au reacţionat imediat. Au apărut salvatorii de la Exploatarea minieră Călimani, cu sediul în apropiere. Telefoanele anunţă precipitat avaria. De la Cîmpulung vine urgent un echipaj condus de inginer Viorel Posa, director la I.P.E.G. Este înştiinţat Comitetul judeţean de partid. De asemenea, ministerul. Halda mare de sub cariera Negoiului Românesc devine helioport, unde aterizează aparatele de zbor. Încep să sosească salvatori de elită, militari, specialişti în telecomunicaţii. Firele telefonice sînt trase pînă la gura minei. Comandamentul organizează energic întreaga acţiune. Zi şi noapte, fără oprire. Cantina are program non-stop. Maşinile salvării aşteaptă în apropiere, cu medici pricepuţi. Însuşi preşedintele ţării se interesează permanent de evoluţia situaţiei din Munţii Călimani.

Deşi viiturile nu contenesc, salvatorii încercaţi pornesc o bătălie aspră cu adîncul subteranului inundat, pentru a degaja tunelul de vagoneţi blocaţi, armături prăbuşite în noroi gros, lemne înglodate. Se refac liniile smulse din terasamente. Nu mai puţin de 300 de temerari lucrează din răsputeri pentru a sparge blocajul şi a ajunge la eventualii supravieţuitori. După scurgerea zilelor, oricît de mică ar fi nădejdea salvării, legea mineritului îi obligă să continue lupta cu muntele. Familiile celor prinşi vin într-una la faţa locului, aşteptînd veşti din subterane. Sosesc din Gura Haitii şi rudele lui Ramiru. Izbucnesc în plîns Natalia, Ţarcă şi fiică-sa Maria, însă ginerele Vasile Baciu, secretarul de partid al exploatării, îşi trimite soacra acasă. „Nu-i timp de plîns, ci de acţiune; cu plînsul nu-i scoatem", zice el. Natalia are-n Călimani trei oameni din casă: bărbatul — artificier, fata — meteorolog, iar ginerele — maistru miner.

Timpul trecea implacabil. Cu toată strădania săpătorilor, nu se putea înainta mai mult de 15 metri pe schimb. Circa 45 metri într-o zi şi-o noapte. Puţin faţă de lungimea probabilă a „dopului". După o săptămînă de lucru, speranţele se împuţinau, însă nimeni nu se oprea din lucru. Afară, oamenii îşi puneau felurite întrebări.

— Au de mîncare?

— Nici o pîine, măcar. Dar fără hrană se poate rezista mai mult.

— Au aer?

— Da, au aer, căci le pompăm prin conductele de aeraj.

— Apă există din belşug, de la inundaţia minei. Pot s-o limpezească lesne în căldări. Funcţionează şi conductele de apă. Avaria nu le-a rupt.

— Dar gazele de la eventuala puşcare nu i-au zăpăcit?

— Dacă n-au puşcat, e bine. Dacă au puşcat şi concentraţia de monoxid de carbon a fost prea mare, iscusitul artificier Ţarcă i-ar fi putut apăra cu trombele de apă din furtune ori prin simpla pulverizare a apei cu lopeţile şi găleţile.

— Din spusele lui Gheorghe Lostun, care a scăpat de torent ca prin minune, Dudău şi Ştirbu au fost prinşi în blocaj. Cred că s-au înecat şi-i găsim în mîl.

— E posibil să se fi înecat, după cum e posibil să se fi strecurat dincolo, la ortacii lui Ţarcă.

— Mai este o probabilitate. Să zicem că toţi şapte s-au regrupat în fundul minei, pe suitor. La viitura cea mare, poate că apa s-a ridicat pînă sus, asfixiindu-i sau înecîndu-i.

— Da, e posibilă această variantă, dar mai e posibilă şi cealaltă: apa să nu fi ajuns pînă sus, să trăiască toţi ori o parte dintre ei. Chiar dacă unul singur vieţuieşte, merită să forţăm imposibilul şi să înaintăm spre interior.

Şi au înaintat, deşi trecuseră 7, 8, 9, 10 zile de la blocare.

Cum se ţine moralul oamenilor într-o situaţie-limită

— Vineri 12 octombrie, cînd s-a retras apa de la piciorul suitorului, ne-am dat jos din „prepeleac" şi-am pornit să înghebăm o pluticică, istoriseşte mai departe nea Ramiru. Apoi am mai făcut două, că n-a fost deajuns. Străilaş, fost forestier pe Bistriţa, se pricepea la construit căule. Îl ajutam şi eu, care fusesem plutaş pe Neagra. Facerea plutelor ne-a cerut osteneală, ca să alungăm urîtul şi să căpătăm nădejde. Fiind mai în etate — mi-am zis — trebuie să ţin moralul oamenilor, să le dau de lucru, să-i organizez, pentru a nu tînji în supărare. Aşa am chibzuit, în inima mea, ca să nu cadă în tristeţi. Pe una din căule, cu care voiam să ieşim pe

burtă, s-a suit zdrahonul de Ilie Țarcă. Avînd 107 kilograme, pluticica s-a afundat. Am rîs, mai puteam rîde. Cei mai ușurei eram eu și cu Dudău. M-am suit eu pe prima căulă, iar Dudău pe alta, la vreo șapte metri în urmă. Ne-am legat cu frînghii de scoabe. Ei, și-am înaintat noi vreo 60 de metri, pînă într-un loc unde n-am încăput. Era prea strîmt. I-am strigat lui Dudău să mă tragă îndărăt. „Fraților, le-am spus la întoarcere, mîne-o luăm din nou cu căulele, că apa-i în scădere. Poate dovedim." A doua zi, iar încercăm cu plutele lui Străilaș, dar ne înfundăm din nou. Apoi ne-am luat gîndul de la căule. Eu știam că, dacă stăm pe loc, fără mișcare, nu-i bine. Și-atunci, i-am sfătuit să urcăm și să coborîm mereu treptele sondezei. Sus era nădușeală, fără oxigen, pe cînd jos puteai respira mai în voie. Făceam cu schimbul ca să respirăm la talpa suitorului. Mișcam apa ca să facem oxigen. Ca la pește. Mîncare n-am avut nici cît să dai la un pui. Degeaba grăiește lumea c-am avut o pîine și niște slănină, din care sugea unul pe furate. Nu-i adevărat. N-am mîncat nimic pînă la Suceava. Doar Străilaș și-a scos cureaua și-a început s-o roadă precum cînele. Tot el a ros niște scoarță de lemn și s-a stricat la burtă. Am băut apă abia a patra zi. O puneam în căldare, la limpezit. Mai apoi, cînd s-a retras viitura, beam curată, de la sorbul sondei. De sete n-am răbdat, însă de foame da! Cei mai grași au dat jos 10 kg, cei mai slabi cîte cinci-șase. Voinicul de Ilie avea 107 kg și-a ajuns la 97. Dar la spital și-n stațiune le-a pus la loc. Acu' cred că are chiar mai mult. În ultimele zile, puterile ne părăsiseră; ne trebuia, ca să urcăm cei 14 metri ai sondezei, vreo jumate de ceas. Așa storși de vlagă eram. Totuși eu le ziceam: „Mă băieți, dacă mai urcăm suitorul, încă sîntem bărbați și mai trăim o bucată". Părerea mea e că am mai fi dus-o vreo patru zile, pînă cădeam în neputință. Tot timpul le spuneam: „Nu stați, mișcați-vă!" I-am pus, într-o zi, să facă un pat, mai în jos. Foloseam numa' o lumină, ca să facem economie. Și-am avut pînă la sfîrșitul suferinței. Luni îm auzit cum lucrează cei de-afară. Asta ne-a încurajat. Se-auzea mașina de încărcat. Era într-a șasea zi. Atunci, am pornit să batem într-o corfă, ca să ne facem auziți. Degeaba! Nădejdile noastre creșteau într-o zi, se năruiau în cealaltă. Ca să le țin treaz moralul, i-am îndemnat să povestească fiecare ce-a pățit în viață. Cîte și mai cîte! Cel mai sicîitor, însă, era dorul de casă, de familie. Îmi ziceam: Noi sîntem oameni prinși. Dacă murim, cei de-acasă se zdrobesc.

De fapt, cum au fost salvați

Adu-ți aminte de pîinea și sarea ce-ai mîncat de la cel ce te-a ajutat, și nu uita în veci.

(Proverb românesc)

— Noroc că afară a fost organizare fainâ, se mîndrește nea Ramiru, turnînd iarăși palincă. Să vedeți cum ne-au salvat, chiar cînd ne părăsiseră puterile. Era în noaptea de 19 spre 20 octombrie. Moțăiam sus, prin culcușurile sondezei. Pe la unu și jumătate, după ceasul meu, iacă auzim apa leap-leap, cum fac rațele. Pași de om, ce mai! No, cînd ne uităm, vedem jos două lumini. S-a auzit un glas de ardelean: „Fraților, aici sînteți?" Ilie Țarcă strigă: „Sîntem salvați, ortaci!" A aruncat cizmele și-așa a plecat, fără ele. Deși eram istoviți, am sărit și ne-am bucurat. „Chiar aici sînteți, oameni buni?" repetă unul dintre salvatori. Mai apoi am aflat că erau doi mineri de la Leșu Ursului, Constantin Catargiu și Stelian Vlăescu, n-am să le uit numele toată viața. „Da", răspundem. „Toți cinci?". „Nu, zicem, sîntem șapte." Au rămas trăsniți, căci pe Dudău și Știrbu, bag' samă, îi căutau morții. La vestea asta, au început să strige „Ura! Uraaa!". Unul din salvatorii de la Leșu și-a aruncat masca de gaze și-a fugit înainte, ca să-i anunțe pe cei de-afară. N-am mai așteptat s-aducă tărgile. Am luat-o șoltîc-șoltîc, prin apă. Am trecut pe picioarele noastre, pînă ce am dat de luminile salvatorilor, care ne ajutau să înaintăm. De tărgi n-am vrut să auzim. Eu, mai vîrstnic și slăbit, am ajuns ultimul, printre două șiruri de ortaci. Cu toate că era-n puterea nopții, au sărit oamenii din colonie să ne vadă. Nu le venea a crede că sîntem în viață. Nici nu știți ce bucurie am trăit atunci, după ce-am biruit muntele, prin efortul tuturora. Afară ninsese și aerul era cam tare. Mai c-am amețit. Din pricina zăpezii mașinile salvării nu puteau porni, așa că ne-au băgat iute într-un ARO și-am plecat la Vatra Dornei. Din fuga mașinii, mi-am zărit casa. Ei, și-ajungem la Vatra, ne iau în primire doctorii. Lumea se sculase, căci zbîrnîiseră telefoanele. Paturi calde, pături moi, haine curate. Ne-am făcut o poză cu bărbi și ne-am ras. Noi voiam să mîncăm, dar ni s-a interzis cu strășnicie. De la Vatra, am plecat la Suceava, cu șapte salvări în coloană, fiecare într-una. La spitalul județean medicii stăteau ciotcă pe capul nostru. Îngrijire strașnică, ce mai! Abia după două zile de injecții, ne-au îngăduit să îmbucăm ceva. Cînd ne-am întremat, ne-au făcut poze, ne-au dat la gazetă. Apoi ne-au dus în stațiune la Vatra, ca să ne înzdrăvenim. Pe urmă, deși unii juraseră să nu mai calce-n mină, ne-am dus la treabă cu toții. Nici unul nu și-a părăsit meseria. Doar eu am ieșit la pensie, că mi-a venit timpul. Dar tot tînjesc după mină și-mi fac vreme, din cînd în cînd, ca să urc Călimanii, acolo unde-am trudit 20 de ani, acolo unde-mi lucrează fata și ginerele. Îmi dau sama că, fără organizarea fainâ de-afară, n-aș mai fi văzut soarele. Trebuie să mulțumesc, din sufletul meu de miner, secretarului general al partidului, tovarășului Nicolae Ceaușescu, care în acea „noapte neagră" de 11 zile s-a îngrijit de cei șapte ortaci îngropați în adîncuri. El, prietenul minerilor din România, se interesase într-una de noi și a hotărît să se cheltuiască oricît pentru salvarea noastră. Prin dîrzenie și luptă, operațiunea de salvare din Călimani a izbîndit. Toate mulțumirile noastre, ale ortacilor dorneni. Și... NOROC BUN!

Boris CRĂCIUN

Cei șapte mineri împreună cu medicii Spitalului din Suceava.

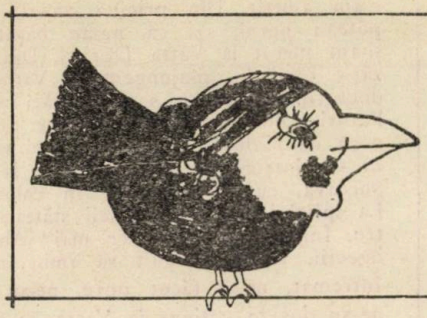

PAGINI DE ISTORIE

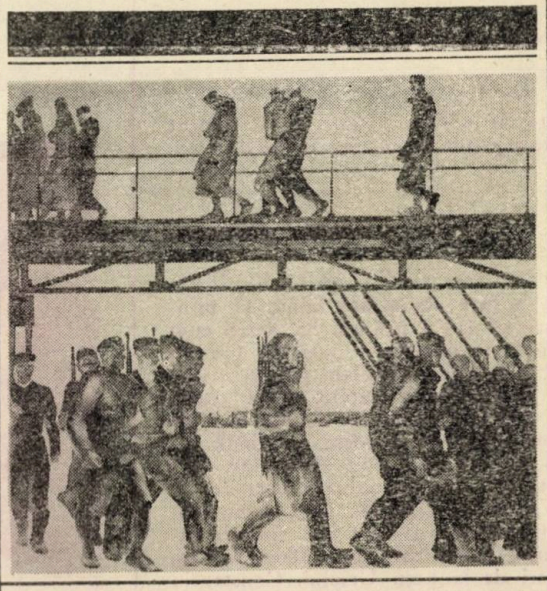

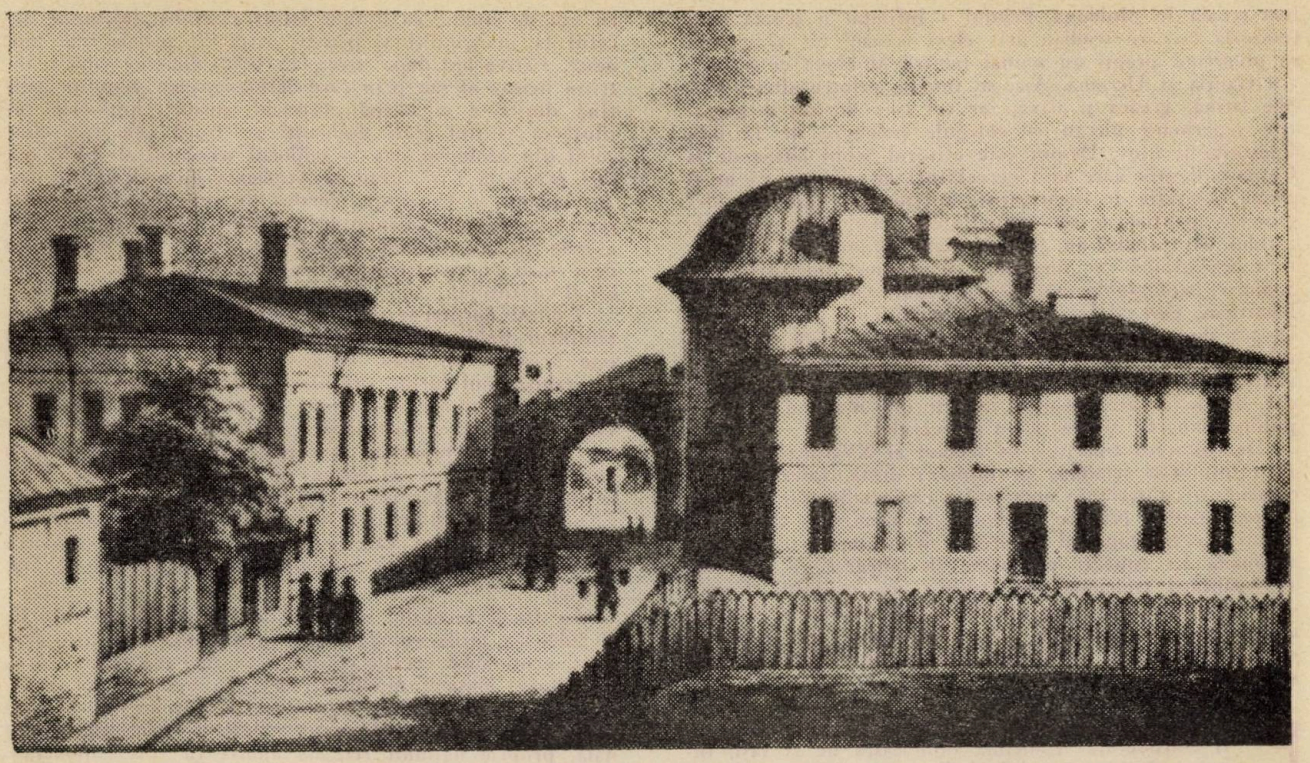

ACADEMIA MIHĂILEANĂ: 150 de ani

Oraş care se bucură de o reputaţie ce greu poate fi egalată la noi, Iaşii, centru al culturii naţionale, a intrat în conştiinţa posterităţii mai ales prin remarcabilele sale realizări spirituale. Menţionat documentar la începutul secolului al XV-lea, oraşul impresionează prin monumentele sale arhitectonice de artă medievală, creaţie a nenumărate generaţii de artişti, vestit prin activitatea mitropolitului Varlaam, a cronicarilor Costin, Milescu, Ureche şi Neculce, şi amintind de opera savantului domnitor D. Cantemir, Iaşii au devenit, cu timpul, una din citadelele gîndirii româneşti pusă în slujba marilor probleme ce priveau existenţa neamului. Deschiderea cursului de ingineri hotarnici în 1813, organizarea „Societăţii de medici şi naturalişti" în 1833, căreia ştiinţa românească şi spiritul ştiinţific îi datorează atît de mult, înfiinţarea Academiei Mihăilene în 1835, sînt alte coordonate în procesul evolutiv al oraşului Iaşi şi a naţiunii române. Istoriografia, literatura, teatrul, presa, arta au cunoscut în Iaşi, la mijlocul secolului al XIX-lea, o înflorire fără precedent prin creaţiile originale ale lui Gh. Asachi, C. Conachi, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, C. Negruzzi, A. Russo, şi C. Negri. Apariţia ziarelor şi revistelor „Albina românească" (1829), „Dacia literară" (1840), „Propăşirea" (1844), „Steaua Dunării" (1855), „România literară" (1855) a creat o puternică efervescenţă în viaţa spirituală a românilor şi au pregătit terenul evenimentelor importante prin care urma să treacă societatea românească: revoluţia de la 1848 şi Unirea din 1859 a Moldovei cu Muntenia.

La începutul lui martie 1867 iese de sub tipar, la Iaşi, revista „Convorbiri literare", organ al societăţii „Junimea", care avea să influenţeze covîrşitor asupra evoluţiei ulterioare a culturii româneşti. Mentorul spiritual al acestei societăţi, Titu Maiorescu, profesor şi rector al Universităţii ieşene, a militat pentru triumful specificului naţional în formele de manifestare ale spiritualităţii româneşti, pentru progresul limbii literare, pentru exercitarea liberă a spiritului critic. Printre roadele cele mai de preţ ale societăţii „Junimea" din Iaşi pot fi numărate operele create de cei doi titani ai literaturii române, Mihai Eminescu şi Ion Creangă. Iaşii au patronat, pe rînd, şi alte mişcări literare. Merită a fi amintite îndeosebi cele ce au fost iniţiate la 1881 de revista „Contemporanul" şi, după 1906, de „Viaţa românească". Tot acum îşi desfăşoară activitatea prodigioasă o serie de personalităţi ale ştiinţei româneşti: A. D. Xenopol în domeniul istoriei, V. Conta în filozofie, Al. Philippide în filologie, P. Poni în chimie, Gr. Cobălcescu în geologie şi Petru Bogdan în fizică. Datorită acestor valoroşi oameni de ştiinţă apar şi importantele periodice „Annales scientifiques de l'Université de Iassy", „Cercetări istorice", „Arta şi arheologia" etc. Viaţa literară s-a dezvoltat cu deosebire în jurul revistei „Viaţa românească", apărută la Iaşi în 1906, sub redacţia lui C. Stere şi a lui Paul Bujor. Aici a activat unul dintre cei mai înzestraţi critici literari în aceeaşi măsură teoretician şi scriitor înzestrat, G. Ibrăileanu. Prin activitatea acestor oameni, ca şi a celor care au publicat în paginile ei, dintre ieşeni nelipsind M. Sadoveanu, G. Topîrceanu, Ionel Teodoreanu, M. Codreanu ş.a., revista a avut o contribuţie importantă în cadrul vieţii spirituale româneşti. Perioada interbelică a însemnat pentru Iaşi, din punct de vedere spiritual, un timp în care s-au creat nenumărate valori şi e deajuns dacă ne gîndim la ceea ce au lăsat M. Ralea, G. Călinescu şi mulţi alţii. În acest oraş s-a înfiinţat prima universitate românească.

La început, cu secole în urmă, şcoala, ca peste tot în lume, s-a aflat sub patronajul bisericii. Aici se pregăteau mai ales slujitorii acesteia, dar alături de ei şi diecii şi pisarii necesari cancelariilor domneşti, cei care ne-au lăsat frumoasele manuscrise împodobite cu delicate miniaturi. În secolul al XVI-lea, cînd alături de marea boierime au început să aibă un cuvînt mai greu de spus şi alte pături sociale, mica nobilime şi orăşenii, cînd tot mai multă lume a început să aibă acces la învăţătură, s-a simţit nevoia înlocuirii limbii slave — folosită doar în activitatea de cancelarie, deci într-un cerc restrîns, apanajul unei minorităţi — din administraţie şi din practica religioasă. În acelaşi timp, tinerii care doreau să-şi perfecţioneze studiile plecau să înveţe la universităţile din Cracovia, Praga, Viena etc. Încetul cu încetul, la început cu mai multă greutate, limba slavă este înlocuită cu cea română; la mijlocul secolului al XVI-lea atît cărţile bisericeşti, cît şi cele populare, actele de proprietate şi celelalte texte se vor scrie în limba vorbită totdeauna de popor, în limba română.

Domniile lui Alexandru Lăpuşneanu şi Despot Vodă prezintă un interes special pentru modul în care a evo-

luat şcoala în Moldova, Primul a înfiinţat o şcoală confesională la care studiau atît elevi români cît şi străini, ea pregătind preoţi nu numai pentru Moldova ci şi pentru Galiţia şi Ucraina. Aici se învăţa, printre altele, limbile latină, greacă şi slavă, iar cei care doreau o pregătire superioară plecau la colegiile poloneze de la Bar, Cameniţa şi Liov. Despot este ctitorul Şcolii latine de la Cotnari, despre care unii cercetători au afirmat că ar fi prima instituţie de învăţămînt superior din Moldova. Organizată pentru a servi speranţelor ambiţioase ale ctitorului, la Cotnari au activat nume de prestigiu în cultura europeană a timpului, şi anume poetul-învăţat Sommer, teologul Gaspar Peucer, matematicianul Ioachim Rhaeticus, elev al lui Copernic, Alături cu acest colegiu, Despot dorea să mai aşeze o „Academie" adică, în spiritul timpului, o adunare de cărturari cu preocupări savante, şi o bibliotecă plină cu cele mai de valoare opere, dar, din nefericire, moartea iniţiatorului n-a mai făcut cu putinţă punerea în practică a proiectului.

Dezvoltareea tiparului în secolul al XVII-lea facilitează răspîndirea scrisului în limba română. Lucrul acesta coincide şi cu acţiunea umanistă a cărturarilor Gr. Ureche, Miron Costin, Nicolae Milescu şi Dimitrie Cantemir, demni reprezentanţi ai tendinţei de afirmare a valorilor naţionale în context european, de integrare a operelor spiritualităţii româneşti în cultura continentului. Cronicari ai timpului lor, în egală măsură istorici şi literaţi, ei au dat o explicaţie ştiinţifică ideilor de latinitate, de continuitate pe pămîntul Daciei, de origine comună şi de unitate.

Prima şcoală cu profil superior din Moldova poate fi considerată Academia domnească de la Iaşi, întemeiată de voievodul Vasile Lupu. Ea se aseamănă cu aceea ctitorită în Muntenia de Matei Basarab şi, în fapt, urmărea acelaşi scop : de a promova un învăţămînt propriu şcolilor ortodoxe de la Constantinopol, Kiev şi a celor din Polonia, în acest fel explicîndu-se şi faptul că pe lîngă limba română se învăţa latina şi greaca, alături de alte discipline ca retorica, filozofia şi poetica. Cunoştinţele de limbă latină ale celor care treceau prin această şcoală erau destul de bogate, încît faptul în sine atrage atenţia călătorilor străini ce trec prin Moldova, ca în cazul catolicului Baksic. Închisă în urma intervenţiilor turceşti şi tătăreşti în Moldova, ca efect al răscoalelor antiotomane din anii 1658—1661, Academia domnească din Iaşi îşi reia activitatea în timpul domniei lui Gh. Duca, dar de această dată sub denumirea de grecească, după ponderea pe care o aveau acum profesorii greci. În timpul lui Duca, dar şi mai tîrziu, au predat la Academia domnească cărturarii Nicolae Kerameos, Th. Trapezuntios, Paisie Ligaridis, Alexandru Helladius, Ieremia Cacavela şi Andrei Licinius. Nume cunoscute printre cărturarii timpului lor, profesorii greci erau, datorită studiilor făcute, cei mai mulţi în Italia, buni cunoscători ai limbii latine. Totodată Gh. Duca, cu sprijinul patriarhului Ierusalimului, a înfiinţat la Iaşi două tipografii, cu litere greceşti şi chirilice, una la Cetăţuia iar alta la Sf. Sava.

Dezorganizată din nou din cauza situaţiei critice existente în Moldova la sfîrşitul secolului al XVII-lea şi începutul secolului al XVIII-lea, cît şi a instabilităţii politice provocată de domniile fanariote, Academia domnească îşi reîncepe activitatea la mijlocul anului 1714, datorită domnitorului Nicolae Mavrocordat, recăpătînd şi vechea denumire de domnească. Pînă la 1764, cînd se încheie prima fază a existenţei sale, la Academie domnea orientarea teologică, instrucţia propriu-zisă folosind metodele specifice epocii feudale. Se preda în patru limbi : elina, greaca modernă, slavona şi româna, fiecare curs avînd propriul său profesor, cu programa lui independentă. Mai tîrziu, datorită măsurilor întreprinse de Gr. Ghica, Constantin Mavrocordat şi Ioan Teodor Calimah, şcoala domnească din Iaşi şi-a perfecţionat mai mult programele de studiu, iar conţinutul învăţămîntului a evoluat simţitor. În timpul lui Gr. Ghica şi cu sprijinul patriarhului Hrisant Notara, Academia domnească capătă un nou sediu, cel vechi fusese distrus de un incendiu, iar cele patru forme de predare amintite mai înainte, perfecţionate acum, au aspectul unui învăţămînt mediu. Constantin Mavrocordat, la 1741, pe lîngă introducerea unor materii noi de studiu, ca limbile latină şi arabă, înlesneşte accesul la învăţămînt şi pentru categorii sociale mai modeste. Cîţiva ani după aceea, în 1747, Grigore Ghica, într-un hrisov al său prin care definea şcoala drept o „fîntînă din care se adapă obştescul norod", hotărăşte înfiinţarea a trei şcoli domneşti pe lîngă cele trei episcopii din Moldova. Iar la mijlocul secolului al XVIII-lea, mai precis la 1757, cînd la Academia domnească din Iaşi au început să fie ţinute cursuri de filozofie de un grad superior, cu un pronunţat caracter iluminist, putem afirma că nu sîntem departe de ziua cînd vom avea de-a face cu învăţămîntul superior în adevăratul înţeles al cuvîntului.

Un alt document ce evidenţiază modul în care învăţămîntul public şi particular ia amploare în Moldova este hrisovul lui Ioan Teodor Calimah. Pe lîngă faptul că stabilea noi forme organizatorice, actul emis din cancelaria lui Calimah demonstra orientarea iluministă a învăţămîntului şi preocupările care existau în epocă pentru latura lui practică. Direcţiile întrezărite aici pentru şcoală, despre care se spune că reprezintă „cuibul înţelepciunilor, grădina iscusitelor meşteşuguri, izvorul învăţăturilor", vor fi accentuate, în cea de a doua fază a Academiei domneşti care se încheie odată cu deschiderea în 1813 a cursului de ingineri hotarnici condus de Gh. Asachi.

La finele secolului al XVIII-lea şi începutul celui de al XIX-lea ţările române trec prin importante transformări economice sociale şi politice. Apariţia noii clase, burghezia, impune modificări şi în suprastructura societăţii, vechile mentalităţi anacronice sînt înlocuite de concepţii noi, cu profund caracter laic. O ideologie naţională, proprie naţiunii române ajunsă în epoca modernă, nu se putea forma fără o şcoală cu o concepţie nouă iluministă, şcoală ce trebuia folosită ca cea mai nimerită forţă în lupta de afirmare şi emancipare socială şi naţională. Tot mai multe spirite din epocă cer ca şcoala să aibă un caracter realist şi ştiinţific, în programa de învăţămînt a Academiei din Iaşi o greutate tot mai mare avînd obiecte ca aritmetica, algebra, trigonometria şi fizica. Un act cu importante implicaţii pentru organizarea învăţămîntului pe baze mult mai practice şi mai apropiate de nevoile societăţii este anaforaua înaintată lui Gr. A. Ghica la 1792 prin care se cerea amplificarea studiului ştiinţelor pozitive. Efectul acestei intervenţii s-a materializat în 1803 cînd şcoala domnească din Iaşi este transformată în Academie de filozofie şi ştiinţe, instituţie în care au predat personalităţi remarcabile ale vremii, cu studii făcute la universităţile Europei, cum erau E. Vulgaris, Daniel Philippide, D. Gobdelas ş.a.

Etapa a treia şi ultima a Academiei ieşene este marcată de deschiderea cursului de ingineri hotarnici de către Gh. Asachi, ctitorul învăţămîntului modern în Moldova. Importanţa acestui curs, predat în anii 1813—1818, este multiplă ; limba folosită era cea română, se realiza trecerea spre învăţămîntul superior în limba naţională, iar ştiinţele aplicative aveau ponderea determinantă. De altfel, hrisovul din 1813 stabileşte ca Academia din Iaşi să se numească Învăţămîntul superior al ştiinţelor. Seminarul de la Socola, înfiinţat la 1803 prin rîvna cărturarului Veniamin Costache, şcoală în care un important rol l-au avut profesorii din Transilvania, şi cursul de ingineri hotarnici ai lui Gh. Asachi au impus limba română în învăţămîntul din Moldova, o victorie importantă consfinţită de celelalte instituţii şcolare ce au premers primei universităţi româneşti.

O atenţie specială a acordat învăţămîntului domnitorul Ioniţă Sandu Sturza. În ianuarie 1828 el a deschis la Trei Ierarhi şcoala care, în amintirea lui Vasile Lupu, a purtat numele de Gimnaziu Vasilian sau Institutul naţional. Organizat în trei trepte — elementar, normal şi gimnazial — învăţămîntul la această şcoală a fost asigurat de oameni cu o binemeritată reputaţie, ca moldoveanul Gh. Săulescu, transilvăneanul Christian Flechtenmacher, care preda cursul de ştiinţa legilor, devenit apoi, în 1831, Dreptul civil al românilor, sau austriacul Iosif Adler, profesor la cursul de pictură. Pînă la apariţia Academiei Mihăilene, Gimnaziul Vasilian rămîne cea mai importantă şcoală din Moldova. În afara cursurilor obişnuite, ordinare, se susţineau şi „lecţii extraordinare" de

limbi străine: rusa, franceza, germana și elena. Absolvenții acestei școli puteau urma studii superioare în Franța, Anglia sau Germania, diplomele obținute la Gimnaziu Vasilian fiind corespunzătoare școlilor de profil asemănător din Apus.

Dorința de a avea un învățămînt superior a fost exprimată atît în actele domniei lui Ioniță Sandu Sturza cît și în paragrafele Regulamentului Organic. Înființarea Academiei Mihăilene la 1835, instituție care pe lîngă cursurile obișnuite avea și profil de studii speciale înalte, a creat condițiile necesare apariției învățămîntului universitar. Organizată din dispoziția lui Mihail Sturza cu scopul de a preda în limba națională învățăturile „potrivit cu gradul luminatei Europe", Academia Mihăileană a adus servicii enorme societății românești și evoluției ei, într-o perioadă ce a premers revoluției de la 1848. Conform prevederilor Regulamentului școlar din 1835, cursurile academice erau susținute în cadrul a trei facultăți: filozofică, juridică și teologică, la care se mai adăugau două cursuri speciale, de geometrie practică și de economie. Facultatea de Filozofie avea statutul unei școli de cultură generală, după terminarea celor doi ani de studii fiind posibil a se începe cursurile speciale cu caracter academic. Învățămînt superior, de care Academia Mihăileană nu ducea lipsă, putem numi cursurile ce aveau loc la Facultatea juridică, audiate de elevii ce absolviseră cursul de filozofie și cursul de inginerie practică, împărțit pe trei ani de studii, care pregătea ingineri. Regulamentul școlar din 1838 extindea aria învățăturilor înalte și prin aceea că preconiza înființarea unui Institut Agronomic. Necesitățile reclamate de realitatea românească au impus Academiei Mihăilene să acorde o mai mare atenție formelor superioare de pregătire, motiv pentru care așa-zisele cursuri înalte, cursuri de inginerie sau cursuri extraordinare au fost încadrate în anii de studii și facultăți.

Academia din Iași a fost instituția ce a strîns în jurul ei, în deceniile patru și cinci ale secolului al XIX-lea, cele mai valoroase personalități din spiritualitatea românească. Ele au transformat Academia într-o tribună a națiunii pentru a milita în favoarea ideilor de libertate, unitate și independență. Aici a predat dr. A. Cihac cursul său de istorie naturală, I. Ionescu de la Brad cursul său de agronomie, Ion Ghica unul de geografie și mineralogie, mai tîrziu și un curs de economie politică în cadrul Facultății Juridice. Cu mare strălucire și-a desfășurat activitatea la Academia Mihăileană bănățeanul Eftimie Murgu, organizatorul învățămîntului filozofic în Moldova și Damaschin Bojincă, un distins cărturar și patriot, titularul unor cursuri în cadrul Facultății de Drept. Nu-l putem uita îndeosebi pe Mihail Kogălniceanu care aici, la Academia Mihăileană, a ținut celebrul său Cuvînt de deschidere a cursului de istorie națională. Tot în adrul Academiei Mihăilene au funcționat ca profesori și P. Suciu, Șt. Micle, Teodor Veisa, Șt. Emilian și Gh. Apostoleanu.

Tendințelor liberale manifestate de la catedrele Academiei Mihăilene, care pregăteau opinia românească pentru înlăturarea racilelor de care suferea societatea contemporană, Mihail Sturza și regimul său le-a ripostat prin scoaterea limbii române din Academie și introducerea limbii franceze. Idee care a fost preconizată și mai înainte, încă din 1836, cînd comitetul academic răspundea că „nația și graiul ei național fiind identice, îngrijirea de cultivarea lui este îngrijirea și cultivarea nației", a fost pusă în aplicare în 1847.

Revoluția de la 1848, în programul ei, printre alte cerințe, prevedea pentru Moldova crearea unei Universități, a unei școli politehnice, a unei școli normale și a unei școli de meserii în Iași, precum și înființarea unei școli de navigație la Galați. Gr. Al. Ghica, noul domnitor al Moldovei, membru al Comitetului revoluționar de la Iași și luptător pentru unire, prin Așezămîntul de la 1 ianuarie 1851 a dat ființă ideilor preconizate de revoluționari la 1848. Conform acestui așezămînt învățăturile înalte urmau să se predea în patru facultăți: de filozofie, juridică, teologică și medicală. Facultatea de filozofie era împărțită în două secții, una de filozofie propriu zisă, cealaltă pentru științele matematice și fizice. Cu toate greutățile interne și externe provocate — declanșarea războiului Crimeii — la 24 februarie 1856 se deschid cursurile Facultății de Drept, care exista formal încă de la 6 octombrie 1855. Cursurile Facultății de Filozofie nu s-au putut începe decît în 1857. Dar învățămîntul superior românesc va ieși biruitor prin înființarea la Iași, în 1860, a Universității, operă a lui Al. I. Cuza și a apropiatului său colaborator M. Kogălniceanu.

D. IVĂNESCU

Activitatea științifică a cadrelor didactice de la Universitatea din Iași s-a împletit în mod fericit cu cea publică de adevărați cetățeni ai țării. Prin scris sau prin cuvînt slujitorii Universității din Iași s-au aflat totdeauna în primele rînduri pentru susținerea intereselor naționale, pentru apărarea drepturilor poporului și a valorilor trainice pe care aceștia le-au creat. În anii noștri, învățămîntul superior românesc s-a amplificat și diversificat, iar numărul specialiștilor din varii domenii de activitate au făcut celebră școala românească în întreaga lume.

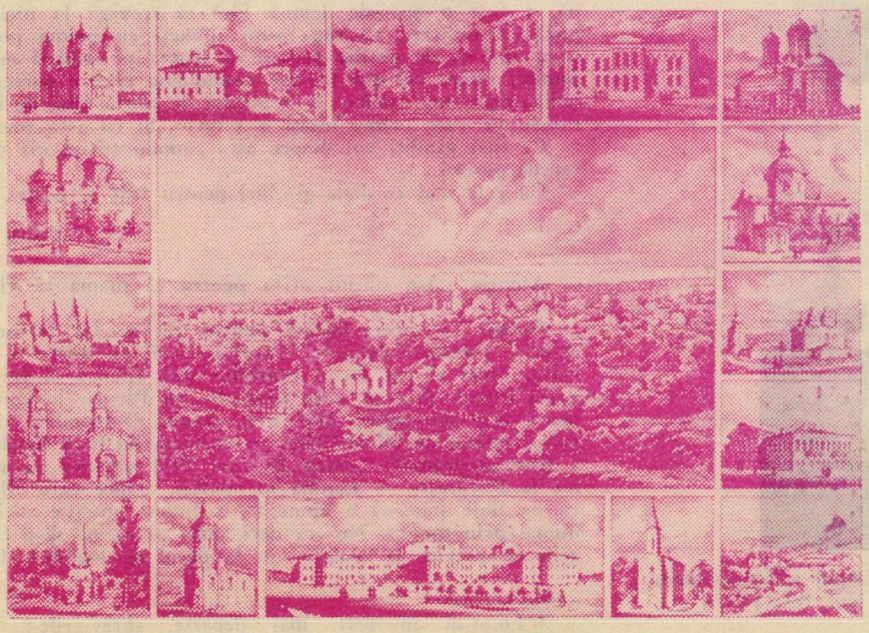

Iași, la 1860: în imagine, printre altele, Academia Mihăileană și Universitatea (foto: V. Rusu)

VASILE PÂRVAN

Un intermezzo liric și o dramă

Biografia lui Vasile Pârvan, istoric și gînditor de largă faimă comportă încă destule puncte obscure, a căror limpezire se vădește anevoioasă din pricina carenței documentare. În bună parte, se știe, arhiva savantului a fost distrusă conform voinței sale din urmă: „Toate actele, hîrtiile, manuscriptele, fișele, notele, scrisorile particulare etc., vor fi luate în primire de prietenul meu Marin Simionescu-Rîmniceanu, care va arde tot, cu cea mai mare grijă. De asemenea, va arde amintirile de la soția mea găsite în biroul meu de la Muzeu, saltarul din dreapta". Și după ce dispusese ca banii rămași să revină Academiei Române iar fotoliul și măsuța primite în dar de la discipoli executorului testamentar, marele savant adăuga consensual rugămintea ca oricine ar mai poseda întîmplător texte de la el să le ardă. Testamentul a surprins pe mulți, deși era în acord cu maniera aspră, suprem selectivă, de a se construi pe sine a defunctului. Urmarea a fost că hîrtiile aflate grămadă la Muzeul Național de Antichități din capitală, între care și „amintirile" de la Silvia Pârvan, au fost distruse îndată. Altele s-au păstrat, risipite, printre documente de interes științific sau administrativ. Pe seama acestora din urmă, doar, s-au putut face precizări dintre cele mai interesante în legătură cu un episod sau altul din scurta și dramatica existență a savantului. Numărul relativ mic de scrisori parvaniene scoase pînă acum la lumină arată că unii destinatari s-au conformat testamentului și le-au distrus. Însă cei mai apropiați, începînd cu surorile și cu executorul voinței ultime, au ținut să-i păstreze scrisorile și astfel au ajuns pînă la noi știri dintre cele mai prețioase. Împietate? Nimeni nu crede serios că această atitudine ar putea fi privită ca atare. Marin Simionescu-Rîmniceanu însuși a consimțit să se abată de la hotărîrea prietenului său, convins că din scrisorile păstrate memoria acestuia va profita. În bună măsură asemenea texte au fost deja puse de noi în circulație (Corespondență și acte, 1973) ori numai semnalate rezumativ (Biobibliografie, 1975), alături de o masivă culegere de Scrieri cu caracter istorico-cultural și filosofic (1981) *. Totuși unele scrisori vor mai fi existînd și e de presupus că ele ar aduce lămuriri suplimentare. Iată una care ne-a parvenit, în copie germană, de la distinsul literat Alexandru Talex, autorul unor entuziaste articole despre Pârvan și editor al unor scrisori de familie ale savantului (VBP, 892, 930—934, 1365, 2074—2077, 2084, 2150, 2151, 2153). Copia pe care o deținem fiind defectuoasă, totuși inteligibilă, iar originalul de negăsit momentan, redăm aici conținutul numai în traducere:

1. Vasile Pârvan și soția, Silvia, în timpul călătoriei prin Italia, la începutul lui 1914 (col. BAR)

București, 19 aprilie 1913

Iubite surori,

Vă scriu în limba germană pentru ca voi să comunicați numai ceea ce e absolut necesar celor interesați.

La logodna mea, care trebuie să aibă loc la 28 mai, dorim ca mama să vină aici. Firește, numai mama și în nici un caz tata. Dar această idee că această călătorie îi pot căsuna mamei atîtea neplăceri, încît voi împreună cu mama trebuie să faceți astfel ca tata să se poată împăca cu ideea de a nu veni, firește numai dacă mama însăși n-ar exprima obiecții importante față de această călătorie. Căci vă sînt cunoscute în primul rînd delicatețea și amorul ei propriu. Ea s-ar putea socoti atinsă de faptul că nu va putea fi în măsură să prezinte aceleași toalete și cadouri ca ceilalți prezenți.

Din parte-mi, trebuie să vă spun numaidecît că nu e cazul ca mama să-și facă griji în această privință. Căci societatea va fi cu totul intimă (ce-i doi cumnați ai viitorului meu socru: Ioan Bogdan și avocatul E. Dan cu soțiile și probabil copiii; fratele socrului meu cu soția și în fine o bătrînă doamnă, nașa întregii familii: în plus doar mama). Această societate cunoaște prea bine împrejurările mele de viață și ale familiei?!

Nu e nevoie să arătăm că sîntem mai mult decît în realitate, pe un tărîm unde, evident, nici o comparație cu alții nu s-ar putea face în favoarea noastră. Mai mult decît atîta, viitoarele mele rude sînt oameni de bine, prietenoși, civilizați, care nu-și iau aere de spiță nobilă, căci ei înșiși s-au ridicat la actuala poziție prin muncă, luptînd în tinerețe, asemeni nouă, cu nevoia și sărăcia. (Vorbesc, firește, de bărbați. Femeile au avere de la părinți. S-au deprins a gîndi însă ca și soții lor).

Pe scurt, mama să vină aici îmbrăcată foarte simplu, dar curat și cu gust. Nici în comportament nu are nimic a schimba. Cînd a venit în vizită la mine, astă toamnă, a fost o apariție demnă fără să recurgă la nici o poză. Altminteri, vă rog să-mi spuneți cu prima poștă ce-ar mai fi de nevoie pentru ca mama să rămînă mulțumită. Drept cel mai frumos cadou (așa ceva e oarecum obligatoriu) mă gîndesc la o bucată de pînză albă de borangic pe care mama însăși a țesut-o. Și cu asta punct.

Ce mai gîndiți voi despre asta comunicați-mi cît mai repede posibil.

Cu cele mai cordiale gînduri pentru toți ai voștri,

Vasile

Atenție! Am stăruit atîta pentru ca mama să vină.

Ilizibil în cîteva locuri pentru cel ce l-a transcris acum o jumătate de veac, textul scrisorii nu poate fi, în mare, decît acesta. L-am reprodus aici, fiindcă el furnizează cîteva date pe care biografii lui Pârvan le ignoră sau le trec sub tăcere. Mai întîi, rezultă că logodna tînărului învățat cu Silvia Cristescu, nepoata lui Ioan Bogdan, a fost programată pentru 28 mai 1913 urmînd să aibă loc la București, în familia logodnicei, despre care aflăm că pe linie paternă a ajuns la o anume situație socială numai prin muncă. Nu era deci cazul ca mama să-și facă griji cu privire la toaletă sau la darul de logodnă. Din

* Folosim în text, mai departe, abrevierile: C; VPB, S.

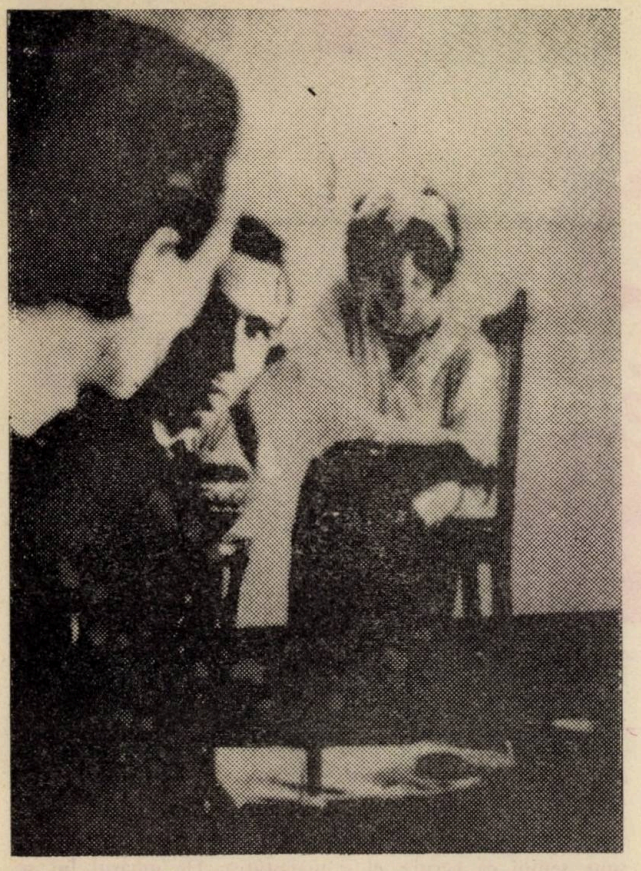

2. Aceiaşi, la Palermo (februarie 1914) : imagine răsfrîntă din oglindă (col. R. Vulpe)

3. Silvia Pârvan, la aceeaşi dată

păcate, nici în această scrisoare, nici în altă parte. Pârvan nu spune nimic despre cea care avea să-i devină în curînd soţie. Silvia Cristescu, pe care nişte fotografii de la începutul anului următor, o înfăţişează, singură sau în compania soţului, ca pe o făptură delicată şi stranie, avea, la căsătorie, 19 ani. Informaţia provine dintr-o scrisoare (10 octombrie 1932) a Elvirei Apăteanu către acelaşi Alexandru Talex, de la care deţinem şi textul de mai sus, alături de copia unei lungi epistole (fără dată) pe aceeaşi temă către G. Călinescu, de copia unor scrisori din vremea studiilor şi de cîteva note biografice datînd din anii cînd tînărul publicist voia să scrie o carte despre Pârvan. Ar fi fost prima, dacă nu se întîlnea atunci cu alt destin de excepţie care să-i acapareze devotamentul întreg : Panait Istrati. Din cele două scrisori cu conţinut asemănător (către Talex şi către Călinescu) rezultă că după întoarcerea de la studii, în toamna lui 1909, Pârvan a locuit împreună cu familia sa în capitală, tatăl său, Andrei, fiind învăţător prin împrejurimi, la Aprozi, Otopeni etc. A fost o perioadă dificilă, cînd tînărul învăţat era silit să lucreze într-o atmosferă mereu tensionată, în care izbucnirile, produse la ebrietate, ale tatălui făceau să apară adesea fulgere. Ca să le cruţe şi ca să le ajute a-şi desăvîrşi educaţia, Pârvan şi-a trimis atunci (prin 1911) două surori, pe Elvira şi pe Lucreţia, la Jena, în micul orăşel de provincie unde îşi începuse şi el stadiul german. Le-a rechemat în clipa cînd şi-a propus să-şi rostuiască mai bine propria lui viaţă. În 1913, cînd s-a logodit cu Silvia, cele două surori, şi ele în veşnică dispută, se aflau iarăşi în ţară, puse acum în situaţia de a-şi purta singure de grijă. În grija fratelui rămînea mai departe mama, acum instalată definitiv în Bîrlad şi sora cea mică, Eugenia, a cărei surzenie o făcea inaptă pentru o carieră normală. Certurile dintre surori, nicicînd aplanate cu totul, au contribuit oarecum la alimentarea situaţiei de care vorbeam. Practic, ele au blocat multă vreme resursele lui Vasile Pârvan. S-ar putea spune că abia în 1913 acesta s-a eliberat întrucîtva de povară. Viaţa lui cunoştea acum o anume înseninare, cu atît mai importantă pentru savant cu cît ascensiunea la catedră (titularizat la 9 martie) şi la Academie (era membru corespondent din 1911 şi avea să devină activ la 18 mai) n-a fost nici ea fără penibile obstacole. Apropierea de I. Bogdan era cît pe ce să-i atragă disgraţia lui N. Iorga, a cărui susceptibilitate mergea pînă la a-l învinui că e „ciracul" cumnatului său. G. T. Kirileanu ne asigură, în însemnările sale, că ruptura era aproape iminentă şi că numai o mediere abilă l-a putut decide pe Iorga să răspundă, la 28 mai 1914, exact un an după logodnă, discursului de recepţie rostit de Pârvan (VPB, 832). Între timp, avusese loc căsătoria, consumată la fel de discret ca şi logodna, spre finele lui noiembrie. O atare discreţie va fi fost impusă şi de împrejurarea că tatăl Silviei murise tocmai în intervalul dintre logodnă şi nuntă. Elvira Apăteanu afirmă în scrisorile menţionate că un timp viaţa noului cuplu a fost tulburată mereu de imixtiunile lui Andrei Pârvan, cel puţin un an, cînd Silvia ar fi plecat chiar, un timp, la Viena, pentru a nu reveni decît somată de soţ. Fapt este că pe la sfîrşitul lui decembrie 1913, îi aflăm călătorind împreună prin Italia, pînă în martie 1914 cu popasuri la Roma, Tivoli, Ostia, Napoli, Pompei, Segesta, Pozzuoli, Capri, Palermo, Monreale, Seliunt, Agrigento, Catania, Taurmina, Florenţa, Fiesole, aşadar prin mai toată „ţara unde chiparoşii stau de pază la capetele celor întru vecinică pace adormiţi" (S, 478). S-au fotografiat unul pe altul ori împreună, dinaintea oglinzii, cunoscîndu-se mai de aproape şi discutînd desigur despre monumentele antice sau mai noi întîlnite în lunga călătorie. Cele 15 imagini, păstrate la Biblioteca Academiei, punctează un itinerar a cărui semnificaţie nu e doar delectantă, ci deopotrivă una ştiinţifică. La Segesta, fotografi-

4. În faţa vilei lui Hadrian (24 ianuarie 1914)

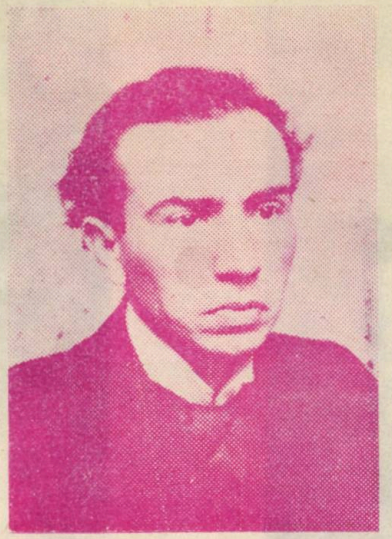

5. Fotografie din aceeaşi perioadă

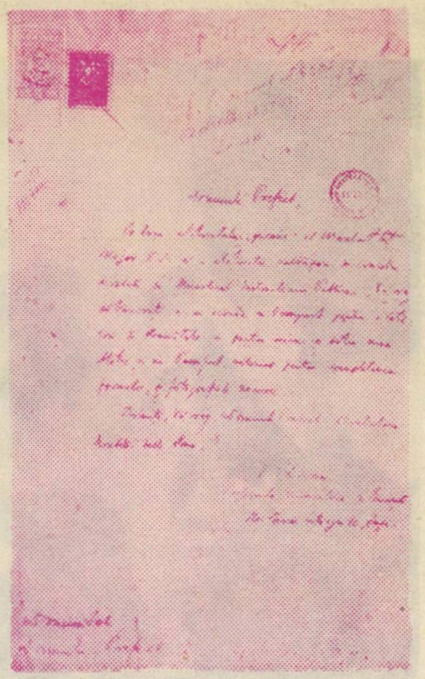

6. Cererea de paşaport, înregistrată la 1 februarie 1917 (Arh. St. Iaşi)

indu-şi soţul între ruinele unui vechi amfiteatru, Silvia nota pe verso : „Pe unul din munţii din apropierea celui care poartă templu, e clădit teatrul grecesc care şi el se păstrează destul de bine. E foarte frumos cum se deschide scena spre o vale nesfîrşită, în care şerpuieşte un rîu mic printre munţi înalţi de tot şi se vede departe, departe" (F—I, 13739). Un memento, ca şi acelea de pe fotografiile ce-l înfăţişează pe Vasile Pârvan la Capri, la Monreale (lîngă „cel mai frumos chiostro"), la Seliunt (printre ruinele marelui templu), la Florenţa (pe o alee din cimitirul San Miniato) etc. Însemnările ei denotă interes pentru artă şi sensibilitate. Înţelegem de ce Pârvan o asigura pe Elvira că femeia lui e aşa cum a visat-o, aptă să-i stea alături în orice domeniu. Călătoria à deux prin Italia, anunţată încă la 19 octombrie (C, 157), i-a dat prilejul să mediteze asupra multor lucruri. Acolo şi-a scris tînărul savant cuvîntarea de recepţie de la Academie, text în al cărui final răzbate ceva din starea lui de spirit, acum destul de luminoasă pentru a-i inspira un veritabil imn al muncii şi al jertfei de sine, într-un tablou al cărui caracter idilic nu trebuie să ne surprindă : „îl vezi pe muncitor sprijinindu-şi mîna uşor, cu iubire, pe unealta de muncă, stînd drept, neclintit, privind departe ; ochii lui sunt senini ca cerul : el e maiestatea. De umărul lui se reazemă blînd o femeie ; trupul ei se mlădie ca o iederă lîngă trupul voinic şi drept al bărbatului : ea e iubirea" (S, 491). Să fi survenit între ei tensiuni doar mai tîrziu ? Le-a exagerat, poate, Elvira ? Vajnica soră, care şi-a luat sarcina să-i apere memoria, e de acord că după vreun an cei doi „au ajuns la o armonie aproape desăvîrşită". Sextil Puşcariu o confirmă chiar pentru epoca discursului de recepţie : „îl văd, iarăşi, în 1914. La sesiunea Academiei, unde el era membru activ de un an, iar eu tocmai fusesem ales. Am făcut o excursie încîntătoare pe Dunăre. El era cu tînăra lui soţie, o copilă încă, un suflet de mimoză. Văzîndu-i cum se căutau în ochi, ea cu admiraţie nețărmurită, el cu o iubire adîncă, mi se părea că niciciînd o fericire nu era mai meritată" (Memorii, 1978,

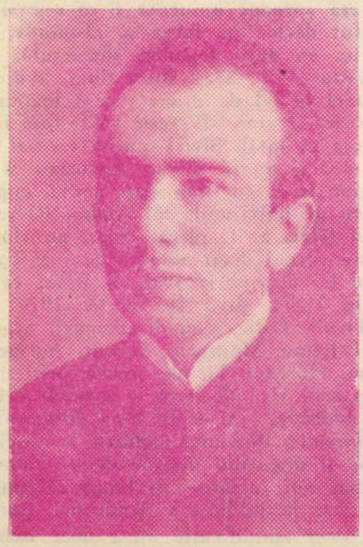

7, 8. Fotografiile din paşaportul comun, 1917

p. 787). Fericirea aceasta trebuie să fi fost un refugiu salutar pentru Pârvan, căci la finele lui 1914 era învinuit de trădare în presa politicianistă pentru motivul că ceruse ca România să se pregătească foarte serios înainte de a-şi arunca sabia în cumpăna războiuui ce tocmai izbucnise şi avea să devină mondial. Au urmat ani grei, compensaţi întrucîtva, pe plan intim, prin comuniunea de suflet cu Silvia. România a intrat în război, aşa cum ceruse Pârvan, după o lungă aşteptare, la 14/27 august 1916, atunci cînd nu-şi mai putea prelungi neutralitatea fără riscul de a-şi compromite interesele de viitor. Lucrînd mai departe, Pârvan şi-a continuat săpăturile în Dobrogea, a făcut comunicări la Academie, cedînd apoi statului diurna respectivă pentru vremea cît va dura războiul. Zile grele începeau pentru ţară. Dinspre Transilvania, trupele duşmane desfăşurau o violentă ofensivă, ca şi pe frontul dobrogean, determinînd în ambele zone retragerea armatelor noastre. Odată cu localnicii sufereau şi antichităţile. Academia îşi încheia lucrările, la 11 noiembrie, iar a doua zi guvernul şi autorităţile de stat părăseau capitala, retrăgîndu-se în spaţiul moldav, care avea să concentreze o vreme toate resursele rezistenţei. Pârvan, cel învinuit la începutul conflagraţiei de germanofilie, s-a retras şi el, mai întîi la Iaşi, unde a fost găzduit temporar în casa lui D. Gusti, apoi la Dobrovăţ, de unde făcea demersuri în favoarea colaboratorilor săi, a lui Paul Nicorescu mai ales. Cerînd, la 27 iulie 1917, ordonanţarea diurnei sale de director al Muzeului de Antichităţi pentru trei luni înainte (C, 207), el plecă spre Odesa, împreună cu Silvia (paşaportul fusese solicitat la 1 februarie), care aştepta să nască. Primul lui semn din acel refugiu anunţa o tragedie : „Plîngeţi pe Silvia şi copilul". Familia a putut afla astfel telegrafic, de moartea soţiei şi a fetiţei, care a urmat-o în nefiinţă la un ceas. Faptul a avut loc la 26 august/8 septembrie 1917 şi se datora lipsei de asistenţă medicală competentă. Zdrobit de durere, Pârvan a mai rămas acolo un timp, ca să-şi îngroape tovarăşa de viaţă şi odrasla, apoi ca drumul întoarcerii să redevină practicabil. Ceva din zbuciumul clipei răzbate într-o scrisoare către Marin Simionescu-Rîmniceanu, unde citim că la mormîntul Silviei, în micul ţarc cu iederă şi marmură albă, el încerca să-şi afle liniştea, prelungind ecoul unei armonii ce umpluse ultimii ani de viaţă : „o ştiu că doarme jos, apăsată de greutatea pămîntului de deasupra ; mi-ar fi fost oribil să ştiu că o striveşte pămîntul ; ea doarme, şi eu veghez lîngă ea pînă mi se va face şi mie somn tare ca ei ; viaţa noastră e o clipă, va veni aşa de repede ceasul" (C, 403). Clipa aceasta avea să mai dureze, pentru Pârvan, un deceniu. Şi-a regăsit calmul încet, retras într-o muncă fără răgaz şi într-o asceză faţă de care chiar E. Lovinescu arată consideraţie. La 5/18 martie, 1918, Pârvan se mai afla acolo, la Odesa, întărit oarecum de speranţa că peste vreo săptămînă va putea să plece în ţară, bucuros că „tulburările de aici, nu-i aduseseră nici un rău" (C, 404). La Iaşi n-a sosit însă decît în vară, fiind găzduit din nou în casa lui Gusti, de unde scria, la 16/29 iulie, aceluiaşi prieten, anunţîndu-l că va pleca să-l vadă, la Focşani, peste zece zile (C, 40). În drum el se va fi oprit la Bîrlad, ca să-şi vadă mama, acum stăpînă a unei case modeste pe strada Maria Gilcă 33, aproape de gară. Cel puţin aşa spune Elvira în scrisorile amintite. În tot cazul, de la Focşani, Pârvan iniţia pomenirea unui an de la moartea soţiei, pentru care se adresa în scris, la 10 august 1918, preotului I. D. Petrescu, unul dintre admiratorii săi cei mai fideli. El menţiona acum „nenorocirea" abătută asupra lui şi „împrejurările grele" ce i-au urmat, însă tonul era calm, resemnat (BCS, ms. 26387). Va proceda la fel şi în anii următori, împlinind una din datoriile sale. Sextil Puşcariu şi-l aminteşte din această vreme, sensibilizat de rana incurabilă pe care o purta în suflet (op. cit., p. 787), absorbit de munca peste măsură care îl izola de lume. O notă a lui Alexandru Talex, întemeiată desigur pe mărturia Elvirei, afirmă că întors din refugiu, Pârvan a restituit, din proprie iniţiativă, banii pe care soţia sa îi primise ca zestre. A păstrat însă relaţii cordiale cu familia acesteia, după cum se poate deduce din faptul că la 11 iulie 1920 se interesa de ceremonia logodnei cumnatei sale (BCS, ms. 26388), ceea ce poate să însemne că a voit să preîntîmpine eventuale discuţii neplăcute. Comuniunea cu cea pe care o iubise atîta rămînea să se petreacă într-un spaţiu interior, protejat de orice inixtiune străină. Îşi pierduse umbra şi înţelegem de ce mai tîrziu, la Roma, a avut iluzia că o regăseşte la atingerea cu altă expresie a „eternului feminin". Încerca poate să se elibereze scriind ceva sub chiar titlul de Omul care şi-a pierdut umbra (C, 225 ; VPB, 133), proiect în perspectiva căruia citea Mémoires d'outre tombe de Chateaubriand (C, 222). Se simţea singur, prea singur, neconsolat de imensa pierdere. Pe o foiţă din lotul de hîrtii păstrat în arhiva Institutului de Arheologie, aflăm o interogaţie demnă de notat consensual : „Femeia e Ariadne ?". Este probabil una din multele interogaţii presărate în cursul de Istoria gîndului liric în lumea mediteraneană, curs început la 3 mai 1922, miercuri, în acea sală IV, garnisită de mulaje şi statui, unde îşi ţinea deobicei prelegerile. Ar fi fost vorba, acolo, conform înştiinţării concepute, şi de „îngroparea în piatră rece a întregii iubiri". Istoriul transfigura, după o veche formulă artistică, propria experienţă, prezentînd-o ca problemă de cunoaştere, de ştiinţă, discipolilor săi şi chiar unui public mai larg, cum aflăm dintr-un proiect păstrat în aceeaşi arhivă, unde o altă însemnare evocă povestea celor doi fără umbră, care simt mai întîi milă unul de altul, apoi se iubesc şi devin fericiţi, făcîndu-l şi pe Prometeu să priceapă că „oameni fără umbră nu pot fi". Dar nu încălca astfel legămîntul tăcerii, al „solitudinii fără ecou" ? „J'ai pêché contre la silence. Je suis déchu devant celle que j'ai emmurée vive dans la paroi de ma cathédrale", se confesează Pârvan într-un dialog platonic, unde muza îl învaţă pe Maître Emmanuel „gestul contemplaţiei", asigurîndu-l că ceea ce-i trebuie e tocmai iubirea (VPB, 132). Lipsea Ariadne în labirintul inextricabil al vieţii sale ? Pe o altă foaie stingheră, citim, ca un gînd transcris în grabă, începutul legendei cretane, după cum în alte părţi, pe foi risipite, regăsim eterna obsesie a „marmurei rănite". Nimic nu pare să-l fi consolat deplin în deceniul ce separă propria sa stingere de moartea tragică a Silviei Pârvan. Un premiu al „Amintirii" la Universitatea din capitală i-a proiectat o vreme umbra şi printre noii studioşi.

9. După moartea Silviei, în plină solitudine

Al. ZUB

Un eseu inedit de VASILE LOVINESCU

Pe Vasile Lovinescu (1905—1984) aș putea spune că l-am cunoscut dintotdeauna, într-atîta figura sa este asociată celor mai vechi dintre amintirile mele. Numărul mare de ani care ne separa — era de vîrsta părinților mei — n-a fost, însă, niciodată o piedică pentru prietenia pe care mi-a arătat-o: mă știa, doar, de cînd veneam pe lume! La vîrsta adolescenței, m-am apropiat într-alt chip de omul acesta cu aparență ursuză și cu un aer teribil de absent: în băiatul de 15—16 ani, avea să găsească, uneori, în zilele vacanțelor mari, un tovarăș destul de tăcut pentru lungile plimbări pe dealurile care înconjoară Fălticenii, orașul natal al nostru, al amîndurora. Nu mai știu cînd și cum, am ajuns să petrec în compania sa mai multe ore în fiecare din săptămînile acelorași vacanțe de vară. Și nu numai în compania lui: în unele zile, alături de Aurel George Stino (1900—1970), fostul meu profesor de limba franceză, iar în alte zile, alături de Constantin Ghelleme (1896—1984), fost avocat și dregător al locurilor. Toți acești trei oameni erau adevărate arhive vii ale orașului și, în egală măsură, posesori ai acelei miraculoase științe *a vechimii, prin ceea ce trăiseră, prin ceea ce primiseră de la înaintașii lor ori prin roadele propriilor lor căutări. Neuitate au rămas ceasurile petrecute în casa profesorului Stino, din strada Dragoslav, ori în căsuța din curtea lui Sadoveanu („Grădina liniștii"), din vîrful uliței Rădășenilor! Ascultam în tăcere conversația celor care mă îngăduiau pe lîngă ei și trebuie să mărturisesc că datorez mult de tot acelor ceasuri și că însăși plăcerea conversației de la compania acestor oameni mi-a rămas.*

Pasiunea mea pentru istorie mă îndemna de multe ori să le cer, însă lămuriri asupra subiectelor pe care le discutau. Treptat, întrebările au început să răsară și în sens invers, mai ales după ce, pasionîndu-mă pentru studiile genealogice, îmi ajunseseră și mie suficient de familiare personajele unui trecut încă și mai îndepărtat decît acela cunoscut de ei. Așa, pe nesimțite, m-am trezit și eu partener la conversațiile lor.

Student în anul al doilea al Facultății de Istorie din Iași, m-am simțit atras de perioada de început a principatului Moldovei (secolul XIV), cea mai neguroasă din cauza izvoarelor — puține, sărace și neclare. O atracție care, după aproape două decenii, a rămas la fel de vie și căreia îi datorez mai multe dintre lucrările tipărite în ultimii 12 ani. Pasiunea aceasta m-a îndemnat să propun lui Vasile Lovinescu o... colaborare.

Făcusem, împreună, o plimbare (pe jos, bineînțeles!) pînă la Baia, prima „capitală" a Moldovei, în secolul XIV, cînd se numea Civitas Moldavia *(tîrgul Moldovei), după numele apei, extins la cnezatul de pe valea ei, și, apoi, la principatul întreg. Ruinele bisericii catolice, ctitoria lui Ștefan cel Mare și cea a lui Petru Rareș, locuri încărcate de emoție, în mijlocul tulburătorului peisaj traversat de apele majestuoase ale Moldovei — cadru absolut romantic, numai bun pentru un adolescent îndrăgostit de istoria medievală! Acolo, pe loc, sau pe drum spre casă sau chiar într-unul din ceasurile de sfătuire la Fălticeni, Vasile Lovinescu mi-a explicat cum înțelegea el întemeierea Moldovei și ce vedea în frumosul sigiliu, cu inscripție latinească, al fostei* Civitas Moldavia. *Explicațiile m-au fascinat și am îndrăznit să-i propun să facem împreună un articol despre Baia medievală, în care partea de explicații și interpretări simbolologice să-i revină, eu urmînd să mă ocup de cea pur istorică. A primit fără nici o rezervă și fără nici o ironie propunerea băiatului de 19 ani, așa că imediat după începerea cursurilor am scris partea mea și la începutul lui noiembrie 1967, în timpul unei vizite la Fălticeni, i-am predat-o. La următoarea mea vizită, cred, mi-a dat paginile sale; le-am dactilografiat și — reținînd un exemplar pentru asamblarea lucrării — i le-am restituit.*

Momentul părea prielnic pentru valorificarea acestor însemnări: tocmai se deschisese șantierul de la Baia (anunțat pentru o durată de zece ani — cf. „Zori noi", Suceava, 20.VIII.1967, p. 2) și în același an apăruse și cartea profesorului Giurescu, cu bogat material pentru istoria orașelor Moldovei medievale. Totuși, textul „nostru" a rămas înmormîntat într-un dosar. L-am regăsit de curînd, printre alte hîrtii păstrate din vremea studenției; fișele din acest dosar mi-au îngăduit să-i reconstitui istoria.

Recitind însemnările lui Vasile Lovinescu despre stema Băii și a Moldovei, le regăsesc la fel de vii și incitante ca și acum aproape două decenii. Îmi dau seama, acum, cît de mult datorez conversațiilor din acei ani cu Vasile Lovinescu pe tema interpretărilor heraldice; puținele lucruri deprinse de la el — l-am ascultat cu emoție „descifrînd" și armoariile propriilor mei strămoși! — le văd aplicate în unele din articolele mele cu subiecte de heraldică.

La vremea cînd Vasile Lovinescu propunea această „lectură" a celor două steme, studiul lui Mircea Eliade (Le prince Dragoș et la chasse rituelle) *ne era necunoscut; volumul* De Zalmoxis à Gengis-Han *avea să apară (și să-mi parvină) abia în 1970. În interpretarea sa, Vasile Lovinescu pornește, într-un fel, pe calea deschisă de Gh. I. Brătianu cu celebra sa carte* Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești *(1945; reeditată în 1980), anume* reabilitarea mitului, *dar el urmează un drum propriu, al său, abordînd mitul dintr-un alt unghi. Din același unghi din care ne va propune, peste ani, lectura nouă a* Crailor de Curte veche *și a poveștilor lui Creangă (cercetare anunțată, oarecum, chiar în acest eseu, prin apropierea de un pasaj din* Harap Alb *al „misteriosului Creangă").*

Importanța și interesul acestor pagini mi se par certe și a întîrzia publicarea lor ar fi fost o impietate. Respectînd întru totul forma eseului (cu cîteva îndreptări tacite), i-am pus un titlu extras din chiar cuprinsul său și i-am adăugat unele note pe care le-am socotit absolut necesare. Se înțelege de la sine că cele două trimiteri la „prima parte a acestui studiu" ori la „începutul acestui studiu" trebuie raportate la textul cu detaliile de ordin strict istoric, text care nu mai are, acum, vreo însemnătate.

Azi, cînd toți cei trei bătrîni prieteni nu mai sînt — și o călătorie pînă spre izvoarele Dunării m-a făcut să nu fiu la Fălticeni la despărțirea de ultimii doi, în vara lui 1984 — făcînd cunoscut frumosul eseu al lui Vasile Lovinescu, aș vrea să le mulțumesc pentru tot ce mi-au dat, pentru toată știința vechimii *pe care mi-au transmis-o ca pe un depozit sacru, pentru lecția lor de moralitate, modestie și cărturărie, de frumusețe, eleganță și demnitate a trăirii.*

Ștefan S. GOROVEI

Iași, 10/11 februarie 1985

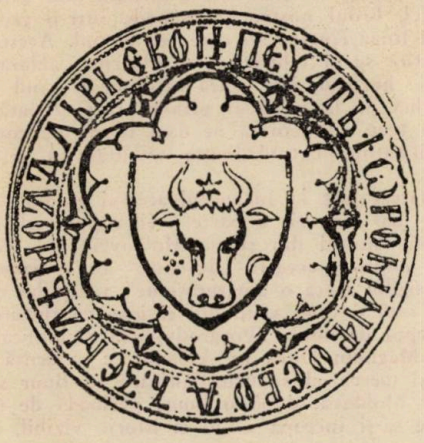

Stema Moldovei în pecetea lui Roman I

Stema de la Baia, sec. 14

Ce vedem în mitul întemeierii Moldovei?

O caracteristică a ştiinţei istorice a secolului XX este reconsiderarea miturilor şi a datinilor populare, care îmbăiază cu o aură inefabilă tradiţiile despre originea, întemeierea şi dezvoltarea statelor. Nici un istoric de azi nu-şi poate permite să ignoreze legenda fundării Romei şi a celor 7 regi, cum a făcut, acum un secol, ilustrul Mommsen, care-şi începe monumentala lui „Römische Geschichte" odată cu Republica. Elveţienii reconsideră povestea lui Wilhelm Tell, cînd acum o sută de ani ridicau din umeri la auzul ei. Vom da numai un exemplu despre importanţa tradiţiei orale: un dascăl bătrîn de 90 de ani, de la Biserica Domnească din Curtea de Argeş, i-a spus profesorului Drăghiceanu că există o tradiţie transmisă din timp imemorial că pomelnicul lui Radu-Negru trebuie citit într-un anumit punct al bisericii, care nu avea nimic deosebit în el. Prof. Drăghiceanu a săpat în locul acela şi a găsit mormîntul lui Negru [1].

Importanţa tradiţiilor şi legendelor populare devine covîrşitoare cînd cunoşti interpretarea simbolică a lor, lucru de loc uşor, pentru că simbologia e o ştiinţă ca oricare alta, care trebuie învăţată. În ce priveşte istoria, simbolismul ne arată modurile în care Psyche-a colectivă, cu elementele spirituale pe care le vehiculează, se „precipită", se coagulează, în timpul şi spaţiul colectiv al unui popor, din punctul de vedere macrocosmic, şi în sufletul unui individ, din punctul de vedere microcosmic. Aceleaşi legi regentează organicitatea unei ţări şi organismul unei singure fiinţe.

Legenda întemeierii Moldovei semnifică, în primul rînd, fixarea unui „nod vital" într-o materie haotică prealabilă, în jurul cărui nod se va organiza individualitatea ţării, ca organismul fizic în jurul ovulului fecundat. Creaţiunea acestui nod determină o mişcare vibratorie în jurul lui, care transformă haosul în cosmos. Care e traducerea istorică a acestui fapt mitic? Întemeierea unui stat unic şi centralizat în „haosul" alcătuit de multiplicitatea anarhică a cnezatelor [2]. Formule cu sens în primul rînd metafizic, îşi găsesc o evidentă aplicare politică: „e plurbius unum" (din mai multe — unul), „ordo ab chao" (din Haos — Ordine), „post tenebras lux" (după întuneric, lumină; după amorf, organicitate), „rassembler ce qui était épars" (a aduna ce era risipit). De aici solidaritatea legendelor de întemeiere cu heraldica: devenirea este fixată în elementele ei constitutive într-un sigiliu, stemă sau blazon. Heraldica era în primul rînd o ştiinţă spirituală; ne-o arată faptul că se cerea celui care o interpreta şi posesorului blazonului să-l închipuie atîrnat la gît, „exteriorizînd", cu alte cuvinte, posibilităţile lui interioare, simbolic ascunse în piept. Astfel, dispar inadvertenţe ca faptul că, privită din faţă, stema Moldovei are Soarele la stînga şi Luna la dreapta, ceea ce constituie o anomalie, elementul masculin fiind simbolic la dreapta şi cel feminin la stînga. În acelaşi spirit, centrul blazonului este denumit „abîme", abis, adică centrul secret, ocult, nodul vital al unei ţări sau al unui individ. Pe scutul, în armele, pe pieptul Domnului Moldovei, bourul e în „abîme", unind principial şi androginic Soarele şi Luna din dreapta şi stînga lui.

Ştiinţa heraldică este o ramură a străvechii, augustei, perene şi imuabile ştiinţe a Hermetismului, fondată de Thot-Hermes Trismegistos. E pe atît de simplă în principiile ei fundamentale, pe cît e de complexă şi ambiguă în aplicarea lor. Spus sumar, Hermetismul consideră ca Materie Primă a lumii un „haos" care cuprinde în „indistincţiune" toate posibilităţile Universului, posibilităţi care trebuie „evertuate" pentru ca potenţa să treacă la act, Haosul la Cosmos, printr-un „Fiat" cosmogonic, simbolizat printr-un Punct:

Dar deodat-un punct se mişcă... cel dintîi şi singur.
Iată-l
Cum din chaos face mumă, iară el devine Tatăl...
Punctu-acela de mişcare, mult mai slab ca boaba spumii,
E stăpînul fără margini peste marginile lumii...
De-atunci negura eternă se desface în făşii,

---

[1] Acest mormînt, în care s-au descoperit splendide bijuterii — între care celebra *pafta* cu imaginea lebedei într-un castel — a fost atribuit, rînd pe rînd, lui Basarab I (1315—1352), lui Nicolae-Alexandru (1352—1364), lui Vladislav I (Vlaicu) (1364 — c. 1377/1378) şi lui Radu I (c. 1377/1378—1383); de altfel, prinţul îngropat acolo nu este nici azi identificat cu deplină certitudine. Pentru toate acestea probleme, a se vedea lucrarea lui N. Constantinescu, *Curtea de Argeş*, Bucureşti, 1984.

[2] Este o realitate pe care o acceptă totalitatea istoricilor; pentru aspectele strict istorice, cu toată documentaţia: Victor Spinei, *Moldova în secolele XI—XIV*, Bucureşti, 1982.

De atunci răsare lumea, lună, soare și stihii...
De atunci și pînă astăzi colonii de lumi pierdute
Vin din sure văi de chaos pe cărări necunoscute
Și în roiuri luminoase izvorînd din infinit
Sînt atrase în viață de un dor nemărginit. [3]

În primul rînd, trebuie solicitată în Haos dualitatea primordială, matca multiplicității, simbolizată de diverse perechi complementare: Soare — Lună, Masculin — Feminin, Foc — Apă, + și —, Sulf — Mercur în regnul metalelor. Această dualitate primordială, actualizată, își purifică, își roborifică termenii componenți prin lupta între ele, lupta celor două naturi, cum i se spune în Alchimie, avînd drept rezultat dispariția, moartea și transmutațiunea celor doi termeni într-o sinteză superioară, androginică, cu o mie de nume: Materia Primă, Haosul Superior Întunericul de Sus; cu alte cuvinte, se întîmplă o revenire la Haosul originar, punct de plecare, dar în aspectul lui transcedent, suprem, nu in inferis, ci in superis.

Ce vedem în mitul întemeierii Moldovei? Dragonul Primordial (unul din numele Haosului), Dragoș, dedublîndu-se într-un cuplu de complementare, + și —, Bourul și cățeaua Molda, pereche ce se înecă în „Baia" Moldovei, de unde renaște unificată în Bourul Alb, însumînd în el dualitatea aparent antagonistă, ceea ce e arătat în blazon prin capul de bour, avînd Soarele și Luna la dreapta și stînga lui [4].

Deci „Baia", pe lîngă semnificația de exploatare minieră, mai înseamnă și Materia Primă unde se topește perechea Bour-Molda, pentru a se transfigura. Bourul e Taurul solar, Sulful filosofal, cățeaua Molda e Mercurul, „la chienne de Corascène", cum i se spune în Alchimie.

Toată această dramă sacră se petrece într-un vas închis, numit „Athanor", care e sau Lumea Mare, sau Lumea Mică, elaborîndu-și propriile ei limite, pentru ca principiile spirituale de care am vorbit să circule în circuit închis, multiplicîndu-și astfel indefinit energiile.

De aceea, „momentul" cînd a descălecat Dragoș nu are o asignațiune temporală [5], ci, ca într-un adevărat mit, s-a întîmplat „odată ca niciodată", in illo tempore [2], în Principiu și în vecii vecilor. Dragoș întemeiază Moldova într-una și în orice clipă, pînă la reintegrațiunea ei finală în Ierusalimul Ceresc. Ferice de țara care are un mit la „originea" ei-! Mitul e Arheul, glanda endocrină ce o virifică în toate tribulațiile ei.

Orașul Baia [6] a existat în realitate înainte de întemeierea „oficială", cum o dovedește sigiliul reprodus în prima parte a acestui studiu. După stil, gravura datează din secolul XIII [7]. Să încercăm o interpretare sumară a simbolismului său. Sigiliul său e un mic tot, un „pantaculus" (de la „pas, pan", în grecește „tot" și ulus, desinență diminutivă); e o secțiune a Athanorului, permițîndu-ne să-i contemplăm tainele, pe care le ocrotește și le incumbează ca o matrice. Sigiliul, „Athanorul", e trilobat iar în punctele interstițiale are trei flori; cu alte cuvinte, sigiliul se structurează schematic pe „pecetea lui Solomon", două triunghiuri inversate, simbolizînd respectiv focul și apa, deci Cerul și Pămîntul, alt cuplu de complementare, pantacol sacru prin excelență, răspîndit în toată lumea: îl găsim și pe mormîntul mitropolitului Teoctist la mănăstirea Neamț, cu o cruce la mijloc.

În sigiliu, un cerb în plină goană, surprins ca într-un instantaneu fotografic. Cerbul, din cauza iuțelii lui, este unul din simbolurile cele mai obișnuite ale Mercurului labil, fugitiv, de unde, în Alchimie, jocul de cuvinte Cervus fugitivus, Servus fugitivus. Mercurul e desemnat ca „serv", deoarece întotdeauna este în mod firesc subordonat Sulfului imuabil. Imobilizarea Mercurului, care e o fază esențială a lui Magnum Opus, atrage suprimarea condițiunilor spațiale și temporale. Și cum e imobilizat Mercurul în sigiliu? Prin tăierea capului cerbului, care, separat de partea lui inferioară fugitivă, e „fixat" în vîrful superior al triunghiului de foc, în „Zenitul", în „cheia de boltă", în „Cerul" pantacolului. Proba acestei transformări a succesiunii în simultaneitate, a trecătorului în Veșnic, este crucea dintre coarne, simbol „axial" prin excelență, în jurul căreia se învîrte Universul (stat Crux dum volvitur orbs), ceea ce identifică cerbul din sigiliul Băii cu cerbul întîlnit de Sf. Hubert în pădurea Ardenilor.

Reamintim un episod din Harap Alb al misteriosului Creangă. Harap Alb e trimis de stăpînul său, Spînul, să aducă pielea bătută cu diamante a cerbului din „ostrovul" Sf. Duminici. Eroul nostru se ascunde într-o groapă pe care o sapă lîngă fîntîna în care bea cerbul. Acesta vine, bea în neștire sucul teluric, apoi adoarme. „Harap Alb, cum îl aude horăind, iese afară încetișor și cînd îl croiește cu sabia pe la mijlocul gîtului, îi și zboară capul cît colo de trup". Putem să ne dăm seama de complexitatea, ramificațiile, extraordinara vitalitate a unui mit autentic.

S-a remarcat just la începutul acestui studiu că „stema Băii — mai bine zis o parte a ei, capul cerbului [...] — a devenit bourul din stema Moldovei" [8]. Pe lîngă implicațiile politice, această „devenire" în Athanor simbolizat de sigiliu arată o „maturațiune" a capului de cerb timp de o sută de ani, cînd din el iese, ca fluturele din crisalidă, capul de bour. „Progresivitatea alchimică", realizarea lui Magnum Opus în Athanor, e evidentă: Cerbul lunar și mercurial se transfigurează în Bour solar și sulfuros iar Moldova, după o lungă perioadă de incubațiune, poate să-și înceapă ciclul ei istoric vizibil.

V. LOVINESCU

Pecetea lui Ștefan cel Mare

[3] Eminescu, *Scrisoarea I.*

[4] Mitul vînătorii lui Dragoș a avut mai multe localizări: în Bucovina, la Boureni, tot pe apa Moldovei și, în sfîrșit, la Baia

[5] Istoricește, ultimele cercetări și interpretări fixează acest moment la 1347 (Ștefan S. Gorovei, *Dragoș și Bogdan, întemeietorul Moldovei*, București, 1973).

[6] Istoria acestei străvechi așezări de pe valea Moldovei este azi tot mai bine cunoscută grație cercetărilor arheologice: Eugenia Neamțu, Vasile Neamțu, Stela Cheptea, *Orașul medieval Baia*, vol. I, Iași, 1980; vol. II, Iași, 1985.

[7] Afirmația — aparținînd lui Emil Vîrtosu (*Din sigilografia Moldovei și a Țării Românești*, în *Documente privind istoria României*. Introducere, II, București, 1956, p. 465) și preluată și de Constantin C. Giurescu, *Tîrguri sau orașe și cetăți moldovene*, București, 1967, p. 185) — s-a dovedit nefondată; în forma pe care o cunoaștem, sigiliul Băii e databil în secolul XV; a existat, însă, și unul mai vechi [pentru care, vezi: Renate Möhlenkamp, *Cele mai vechi sigilii ale orașelor moldovene* (în limba germană), în „Jahrbücher für Geschichte Osteuropas", 29, 1981, nr. 3, p. 351—353].

[8] Sugestie preluată de la Emil Vîrtosu, *op. cit.*, p. 467.

ÎN CULISELE ISTORIEI:

Un demers al României impune schimbări în politica mondială (martie 1939):

CAZUL TILEA

Cercetările de specialitate ale istoricilor români şi străini nu stabilit cu precizie că Adolf Hitler nu ar fi putut declanşa, la 1 septembrie 1939, al doilea război mondial dacă, cu mult timp înainte, el şi Germania, politica lor agresivă nu ar fi aflat o reală înţelegere din partea marilor puteri europene. Astăzi, lucrurile par într-un fel absurde şi, totuşi, astfel s-a întîmplat : nimeni nu l-a ajutat mai mult pe Hitler înainte de 1 septembrie 1939 decît viitorii adversari ai săi de după această dată ! În perioada noiembrie 1937 — martie 1939 au excelat Marea Britanie şi Franţa în ceea ce priveşte promovarea unei politici de înţelegere, în mod practic de conciliere, faţă de Reichul german. La München, în toamna anului 1938, această politică a atins punctul ei culminant, prin satisfacerea pretenţiilor dictatorului fascist pe seama Cehoslovaciei. Liderii occidentali au păstrat un timp convingerea că obţinuseră, prin trădarea lor, liniştea, că Hitler fusese „împăcat". Revenit la Londra, premierul britanic Chamberlain, de exemplu, a anunţat pur şi simplu că prin acordul semnat la München se puseseră bazele păcii pe continent „pentru timpurile noastre" ! Şi euforia münchenezilor s-a prelungit timp de cîteva luni. La începutul lunii martie 1939, tot premierul britanic aprecia că pentru Europa va urma o „perioadă de linişte", în vreme ce Sir Samuel Hoare, ministrul de interne de la Londra, preciza de asemenea o epocă „de pace şi prosperitate" ! Totul s-a prăbuşit însă la 15 martie 1939, cînd Wehrmachtul nazist a ocupat total Cehoslovacia. Prin această agresiune, Hitler dovedea lumii întregi — dacă cineva se mai îndoia — că el proiectase graniţe extrem de largi pentru Reichul nazist, destinat să dureze, în intenţiile sale, nu mai puţin decît... o mie de ani !

Anglia şi Franţa au înţeles, în sfîrşit, erorile săvîrşite în anii precedenţi. Cei mai de seamă istorici ai conflagraţiei mondiale dintre 1939 şi 1945 admit în prezent că ocuparea Pragăi, la 15 martie 1939, a provocat schimbări în politica internaţională, în speţă în ceea ce priveşte atitudinea faţă de Germania hitleristă. În acele momente, Viorel Virgil Tilea, ministrul României la Londra, s-a prezentat la departamentul britanic al afacerilor străine (Foreign Office) pentru a anunţa că, în contextul în care tocmai se desfăşurau la Bucureşti intense negocieri economice româno-germane, guvernul condus de Armand Călinescu primise, pentru cazul cînd nu voia să admită pretenţiile cu totul exagerate ale Berlinului, un ultimatum : iar respingerea ultimatumului nazist nu însemna altceva decît invadarea şi ocuparea României de către trupele celui de-al III-lea Reich nazist.

Acest demers al lui Tilea s-a produs la 17 martie 1939 şi doi specialişti britanici (Martin Gilbert şi Richard Gott), într-o lucrare de mare circulaţie consacrată conciliatorismului, au considerat că acţiunea diplomatului român a reprezentat — fără exagerare — „unul dintre cele mai importante evenimente politice ale perioadei dintre cele două războaie mondiale". Ceea ce a urmat demersului lui Tilea se ştie : cabinetul britanic, reunit în şedinţă specială, a dezbătut multiplele aspecte ale situaţiei. Dar, încă mai înainte de aceasta, chiar în cursul nopţii de 17/18 martie 1939, Foreign Office-ul a intrat în contact cu unele dintre misiunile sale diplomatice acreditate în Europa şi în America de Nord, pentru a se interesa de posibilitatea constituirii unui front unit al ţărilor neagresoare în eventualitatea atacării României de către Germania hitleristă. De asemenea, în dimineaţa zilei de 18 martie 1939 presa internaţională a anunţat pe prima pagină ştirea despre ultimatumul german predat Bucureştilor, indicînd drept unică sursă pe Tilea şi provocînd emoţie generală, după ce exista exemplul ocupării Pragăi în zilele precedente. Investigaţiile cancelariilor europene şi ale presei mondiale continuară şi, foarte curînd, ştirea lansată de Tilea a fost... dezminţită în mod oficial de către guvernul român. Oficialităţile române dădură asigurări că Berlinul nu prezentase nici un ultimatum, că ministrul român la Londra nu fusese instruit să acţioneze în sensul cunoscut, iar, la sfîrşit, Tilea însuşi fu rechemat pentru scurt timp la Bucureşti.

Din intervenţia lui V. V. Tilea a rezultat însă o situaţie ce şi-a pus profund amprenta asupra evoluţiei politicii mondiale, conducînd la o veritabilă bulversare a conciliatorismului Londrei şi Parisului faţă de Berlin. În mod concret, după intervenţia lui Tilea, Foreign Office-ul s-a preocupat, cum s-a precizat, de atitudinea statelor europene interesate în rezistenţa României faţă de o eventuală invazie hitleristă, rezultînd — peste diversele propuneri — cea mai bună soluţie, avansată de guvernul U.R.S.S. : convocarea la Bucureşti a unei conferinţe internaţionale pentru studierea posibilităţilor unei riposte colective la agresiunea presupusă a Germaniei împotriva României. O asemenea conferinţă nu s-a reunit, dar s-au inaugurat negocierile tripartite anglo-franco-sovietice pur-

Martie 1939 : cazul Tilea. Locul acţiunii : Londra, reşedinţa premierului britanic din Downing Street 10

tate pînă în august 1939 pentru încheierea unei convenţii politice şi militare şi care, dacă s-ar fi realizat în final, ar fi făcut imposibilă declanşarea celui de-al doilea război mondial de către Germania, prin atacarea Poloniei în zorii zilei de 1 septembrie 1939.

Putem considera, în felul acesta, că, studiată în contextul larg al relaţiilor internaţionale din 1939, acţiunea lui V. V. Tilea se dezvăluie în întreaga şi adevărata ei lumină : ea a oferit o şansă formidabilă de salvare a păcii, iar, dacă efectul direct nu s-a produs, atunci a avut o altă menire la fel de semnificativă — a determinat, cu cîteva luni în avans, situarea Angliei şi Franţei printre duşmanii potenţiali ai Germaniei în războiul mondial din 1939—1945.

Faptele şi consideraţiile expuse ne îndeamnă, desigur, să abordăm unele detalii ale ceea ce s-a numit „afacerea" ori „cazul Tilea", avansînd unele concluzii şi sugestii, în care scop am apelat la unele documente inedite din arhivele române şi britanice.

În prezent se poate afirma că datele esenţiale ale „cazului Tilea" sînt bine cunoscute. O singură necunoscută persistă totuşi : cine i-a telefonat, în dimineaţa zilei de 17 martie 1939, de la Paris, informîndu-l despre prezentarea unui ultimatum german României ? S-au avansat diverse puncte de vedere, am făcut-o şi noi înşine, dar problema nu poate fi socotită rezolvată. În continuare, supunem atenţiei cititorului coordonatele „afacerii Tilea".

1. Într-o privinţă, toţi specialiştii sînt de acord astăzi : în primăvara anului 1939 nu s-a prezentat Bucureştilor nici un ultimatum german. În cadrul tratativelor economice româno-germane de la Bucureşti, reprezentanţii Berlinului au avansat propuneri îndrăzneţe, au recurs la presiuni, dar nu au predat — nici de facto şi nici de jure — vreun ultimatum. De remarcat că, la 17 martie 1939, Tilea însuşi s-a dovedit extrem de nuanţat în toate demersurile sale diplomatice, precizînd consecvent reprezentanţilor Foreign-Office-ului că pretenţiile Germaniei faţă de România aveau numai ceva foarte mult asemănător cu un ultimatum. Lordul Halifax şi colaboratorii săi, în telegramele şi declaraţiile lor din acele zile, au reţinut exact conţinutul precizărilor lui Tilea, subliniind că : „Aceasta părea guvernului român cu ceva mult asemănător unui ultimatum".

După cum se ştie, voit sau nu (?), toate nuanţele în privinţa ultimatumului german au dispărut în relatările apărute în presa internaţională cu începere de la 18 martie 1939.

2. Se ştie că Tilea însuşi a indicat la Foreign Office lui Cadogan, la 18 martie 1939, că ştirea despre presiunile germane în formă ultimativă îi parvenise cu 24 de ore mai devreme, telefonic, de la Paris ; sursa era însă indicată „cifrat" : „El (Tilea) a spus — nota Cadogan, imediat după întrevedere — că a primit aceasta dintr-o sursă privată şi despre care, chestionîndu-l în continuare, el a declarat că fiind un director general al unui mare capitalist român care a venit special la Paris să-i dea vestea". Istoricul canadian Sidney Aster l-a indicat pe Max Auschnitt în postura de „sursă privată" a lui Tilea, la mijlocul lunii martie 1939 marele industriaş aflîndu-se, în adevăr, în capitala Franţei.

În acest context, se impune să relevăm că unii istorici indică şi alte surse ; Telford Taylor, de pildă, nu ignoră, mai recent, că la 17 martie 1939 Tilea s-a întîlnit şi cu reprezentanţii lui „The Times" şi „The Daily Telegraph". Un document descoperit de noi în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe din Bucureşti confirmă următoarele : la 20 martie 1939, Dianu, ministrul României la Moscova comunicase lui Grigore Gafencu că se întîlnise cu ambasadorul britanic în capitala U.R.S.S. şi care îi relatase că : „...Ministrul român la Londra, pe baza informaţiilor corespondentului lui «Times», a făcut un demers la Foreign Office (de care mi-a vorbit Litvinov)..."

3. Se ştie, de asemenea, ce s-a petrecut după demersul lui Tilea : dezminţirea de către Bucureşti a ştirii despre ultimatumul german, rechemarea temporară a diplomatului român în ţară etc., etc. De ce a acţionat Tilea în modul cunoscut, adică hotărît şi cu curaj ? Unii specialişti au evidenţiat că diplomatul român avea „împuterniciri foarte largi" (Sidney Aster) de la regele Carol al II-lea, premierul Armand Călinescu, ministrul de externe Grigore Gafencu. La documentele deja cunoscute, să adăugăm discursul lui Gafencu la dejunul oferit în cinstea lui Tilea de către Societatea „Anglo-Română", cu prilejul numirii sale ca ministru la Londra (17 ianuarie 1939) : numirea lui Tilea — declara Gafencu — reprezenta „cinstirea unei credinţe", el urmînd să se facă în Anglia „interpretul simţămintelor româneşti de simpatie şi de înaltă preţuire". Cele mai noi studii atestă că, de îndată sosit la Londra, Tilea a acţionat decis pentru a obţine asistenţa economică, financiară şi politică a Angliei pentru susţinerea României vizavi de pretenţiile şi planurile Germaniei. Cu atît mai mult, diplomatul român avea să acţioneze după 45 de zile, în urma ocupării Cehoslovaciei şi a profilării pericolului hitlerist asupra României. El nu a demonstrat, aşa cum i-au reproşat unii dintre foştii colaboratori, „lipsă de experienţă", ci, în împrejurări dificile, acţiunea a luat-o „pe propria sa răspundere", preocupat fiind de soarta ţării sale, de evitarea pericolului hitlerist şi de asigurarea succesului misiunii sale în capitala britanică.

4. Ştirea despre ultimatumul german a fost dezminţită de guvernul român, a doua zi după demersul lui Tilea. Dacă însă luăm demersul lui Tilea în ceea ce realmente a constat el — presiunii hitleriste ce aminteau de un ultimatum —, vom constata că diplomatul român nu s-a înşelat, că el nu a recurs la un bluff. Această faţă a lucrurilor a fost recunoscută chiar de către cei care, din diverse motive, l-au dezavuat pe Tilea în martie 1939 ! **Un document inedit, provenind din arhivele diplomatice româneşti atestă că însuşi Grigore Gafencu, despre care s-a afirmat că ar fi fost în martie 1939 în dezacord cu Tilea, a confirmat întrutotul temerile ministrului român la Londra, şi aceasta la numai trei zile după demersul său la Foreign Office. Astfel, la 20 martie 1939, Gafencu a expediat lui Gh. Tătărescu, ambasadorul României la Paris, un raport „strict confidenţial şi personal". Extragem din acest document, ce trebuia să se afle la baza unui demers al diplomatului român pe lîngă cabinetul francez, următoarele paragrafe :**

„Am fost întrebat din mai multe părţi despre atitudinea şi politica României în aceste clipe de îngrijorare generală. Mi s-a cerut de asemeni să precizăm atitudinea noastră în vederea unei eventuale acţiuni comune a Puterilor Occidentale pentru a restabili echilibrul şi a întări siguranţa statelor europene.

Sînt autorizat să vă lămuresc astfel punctul de vedere al Guvernului român :

1. România e hotărîtă să-şi apere hotarele şi neatîrnarea. La orice atingere a hotarelor noastre ne vom apăra pe calea armelor.

2. Pericolul, fără a fi iminent pentru noi, nu e exclus. Sînt motive generale de îngrijorare. Avem informaţii şi despre concentrări de forţe excepţionale — trupe germane în Slovacia, trupe maghiare la hotarele noastre — care ne privesc direct [...] România a făcut de pe acum unele pregătiri militare pentru a nu fi surprinsă de evenimente.

3. România s-a ferit şi se fereşte să urmărească faţă de Germania o politică care ar putea fi privită drept provocatoare. Orice acţiune de acest fel ar grăbi ritmul acţiunii politice şi militare al Germaniei şi ar precipita evenimentele care ne-ar găsi pe noi ca şi Puterile Occidentale în poziţii de apărare neprielnice şi nedesăvîrşite.

În consecinţă, nu credem în necesitatea unui Pact de asistenţă mutuală.

Credem, în schimb, că pentru noi cît şi pentru ambianţa generală a politicii europene e necesar ca Marile Puteri Occidentale, din propria lor iniţiativă, să lase să se ştie într-o formă cît mai precisă că nu admit noi schimbări în hotarele şi stările din Europa şi că sînt hotărîte să ne ajute cu toată puterea lor militară să ne apărăm graniţele [...]

4. Dat fiind cele de mai sus, ţinem să se ştie că pentru ca rezistenţa noastră să fie cît mai efectivă şi valoarea garanţiei hotarelor noastre cît mai reală, e nevoie ca România să fie ajutată cît mai grabnic şi mai desăvîrşit în sforţarea ei de înarmare. Asta cu atît mai mult cu cît, din pricina dispariţiei Cehoslovaciei, toate comenzile noastre care erau în curs de executare şi de livrare în această ţară sînt suspendate şi ar putea fi anulate..."

Reţinînd punctele 2 şi 5 din raport şi avînd în vedere tonul general al documentului citat, putem conchide că Gafencu se afla el însuşi pe urmele lui V. V. Tilea, alertînd el, de această dată, guvernul francez !

5. Lăsînd istoricilor britanici să determine în ce grad acţiunea lui Tilea a provocat o schimbare a atitudinii guvernului Majestăţii Sale — fapt atît de comentat de numeroşi specialişti —, se impune atenţiei că, după întrevederea ministrului român cu Halifax, Foreign- Office-ul

Londra, martie 1939 — V. V. Tilea : A existat ori nu un ultimatum german ?

a reacţionat cu maximă promptitudine, punînd, chiar în noaptea de 17/18 martie 1939, imensul său angrenaj în mişcare. Scopul a fost unul singur : să se afle care era atitudinea statelor interesate să prevină transformarea României în victimă a celui de-al III-lea Reich ? Pe baza documentelor diplomatice britanice deja publicate şi a celor româneşti, am investigat noi înşine acest aspect, astfel că nu vom mai insista asupra lui. Legat de toate acestea, apare însă o altă problemă : după dezavuarea ştirii ultimatumului german şi odată cu scurta rechemare a lui Tilea la Bucureşti, guvernul britanic a fost rugat de guvernul român să nu şi piardă încrederea în ministrul acreditat la Londra. În adevăr, după cum este cunoscut, cabinetul Majestăţii Sale, Foreign Office-ul au rămas în cele mai bune contacte cu V. V. Tilea, pînă la terminarea misiunii sale oficiale la Londra, care a încetat în toamna anului 1940, cînd diplomatul român a decis, ca semn de ostilitate faţă de dictatura lui I. Antonescu, să rămînă în Anglia pe timpul războiului. O atare situaţie, faptul se impune subliniat, nu ar fi fost posibilă dacă : a) în martie 1939 Tilea ar fi lansat o alarmă falsă, ceea ce l-ar fi compromis în ochii oficialităţilor britanice ; b) guvernul britanic nu ar fi „beneficiat" de pe urma demersului lui Tilea, în sensul că acţiunea diplomatului român a putut reprezenta foarte bine, în martie, 1939, „nu imboldul, ci alibiul necesar" pentru abandonarea conciliatorismului faţă de Hitler. Mai multe documente din anii războiului dovedesc că Tilea a continuat să se bucure de preţuirea oficialităţilor britanice. La începutul anului 1941, presa britanică („The Daily Sketch", 28.III. 1941) a difuzat ştirea că un „Comitet Naţional Român", iniţiat şi condus de V. V. Tilea, ar fi fost „sponsorat de guvernul britanic". A fost, după cum se ştie, doar o tentativă : „Romanian National Committee", care urma să joace la un moment dat rolul unui guvern român în exil la Londra, nu a supravieţuit. Încrezătoare, peste măsură, în sfaturile şi demersurile lui Iuliu Maniu, oficialităţile britanice — după cum, în consecinţă, şi cele din S.U.A. — nu vor admite un asemenea comitet şi, cu atît mai puţin, plasarea lui Tilea în fruntea sa. Iuliu Maniu şi Grigore Gafencu exprimaseră îndoieli în privinţa lui Tilea, reţinîndu-se şi faptul că, în România, fostul diplomat nu se bucura de reputaţie, fiind considerat „colaboratorul lui Carol al II-lea". În Anglia însă Tilea a beneficiat de sprijinul şi încurajările a numeroşi prieteni sinceri, iniţiativa sa fiind susţinută şi de celebrul profesor R. W. Seton-Watson. Punîndu-se problema conducerii „Comitetului Naţional Român", numele lui Tilea a fost cel mai insistent pronunţat, relevîndu-se că britanicii nu aveau îndoieli în ceea ce privea „his sincerity or honesty".

Sîntem convinşi că asemenea manifestări britanice în avantajul lui V. V. Tilea, în anul 1941, nu ar fi fost explicabile dacă, cu doi ani mai devreme, fostul titular al Legaţiei României la Londra ar fi acţionat ca un „neexperimentat" ori fără nici un temei real. Putem, deci, conchide că şi sub acest ultim aspect demersul lui V. V. Tilea din 17 martie 1939 a fost pe deplin justificat şi corect interpretat de către oficialităţile britanice.

Premierul Armand Călinescu : Se va putea dovedi că nu l-a îndemnat la „acţiune" pe V. V. Tilea ?

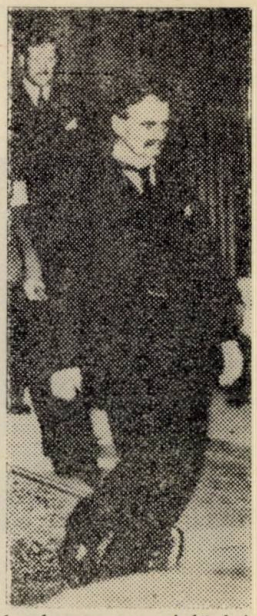

Britanicii au „recepţionat" în mod adecvat „mesajul" lui Tilea : premierul Neville Chamberlain şi lordul Halifax, şeful diplomaţiei londoneze, s-au pronunţat cu promptitudine

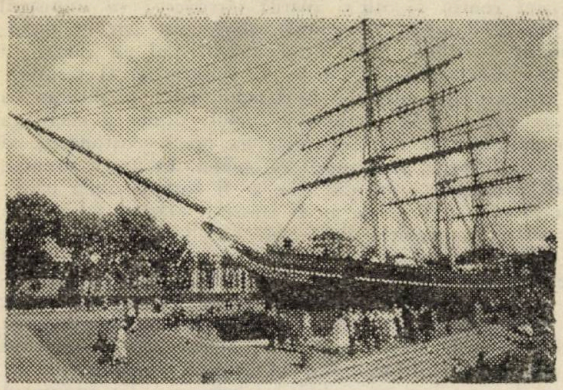

Priveliști britanice

6. O ultimă problemă asupra căreia vrem să insistăm : nu considerăm demonstrațiile noastre ca ținînd de „epilogul" cazului Tilea. Sîntem convinși că acesta încă nu poate fi scris și, în consecință, ne vedem obligați să amînăm concluzia noastră finală pînă cînd epilogul va fi survenit cu adevărat : adică pînă cînd vor apărea ori pînă cînd vom fi consultat arhiva personală a lui V. V. Tilea pe marginea evenimentelor la care a participat și pe care, cu sau fără voia sa, le-a impulsionat, într-o privință, atît de mult. Pînă atunci, ne îngăduim să apelăm la mărturisirile ce ne-a făcut dl. Barbu Călinescu la Dry Drayton/ Cambridge, la 2 octombrie 1984, atunci cînd l-am vizitat și am discutat cu d-sa despre eminentul om politic și patriot Armand Călinescu, tatăl d-sale : V. V. Tilea a început să-și scrie memoriile, avînd la bază o arhivă extraordinară. Planul fostului diplomat era prea vast, astfel că moartea l-a surprins (septembrie 1972) în momentul cînd lucra la proiect, fiind departe de a fi ajuns la evenimentele din primăvara anului 1939. Ceea ce se poate afirma însă cu precizie este faptul că, în 1939, plecînd la Londra, Tilea a avut mandat special din partea regelui Carol al II-lea și a premierului Armand Călinescu de-a proceda cum voia — ne-a asigurat dl. Barbu Călinescu —, numai pentru a obține sprijinul Marii Britanii, de a o fi implicat în apărarea României față de pericolul hitlerist. Este exact ceea ce a și făcut Tilea la 17 martie 1939, cînd a admis să vorbească despre ultimatumul care nu exista. El și-a asumat, astfel, o grea responsabilitate, care putea să-l „coste" postul său oficial la Londra, dar înalta „acoperire" ce avea i-a îngăduit să evite o „pedeapsă" din partea Bucureștilor, care s-au mulțumit doar cu dezmințirea știrii ultimatumului și o scurtă rechemare în țară, pentru... explicații în vederea acțiunilor viitoare ! Nici guvernul britanic, cum s-a arătat, nu a insistat pentru „pedepsirea" lui Tilea, deși în alte „condiții" măsura s-ar fi impus.

Concluzionînd, constatăm că demersul lui V. V. Tilea din 17 martie 1939 a fost plin de consecințe pe planul raporturilor internaționale. Cu sau fără voia sa, după cum menționam, diplomatul român stă la originea unui fapt de istorie universală.

Gh. BUZATU

Eugen Ștefan Boușcă : „Fete dacice"

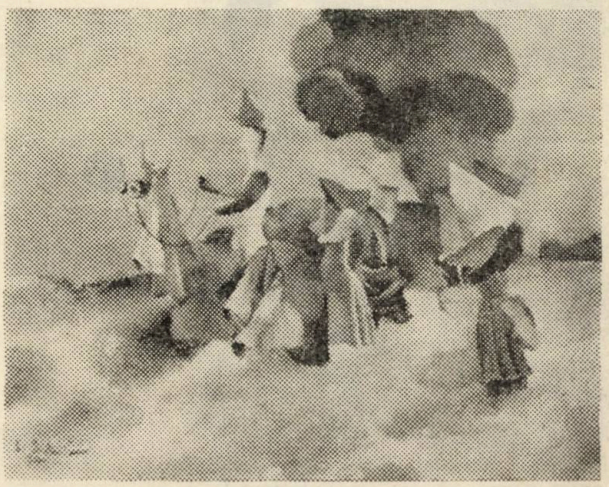

Liviu Suhar : „Ritual"

Privind busturile ce înconjurau sala Adunării Deputaților, Mihail Kogălniceanu afirma la 5 decembrie 1890 că „țara are și ea idolii săi", nebănuind că la numai cîteva luni va intra și el, încărcat de glorie, în deplină nemurire, ca unul ce contribuise direct la marile realizări din epoca Renașterii României. Nevoia de a menține trează în conștiința viitorimii faptele și ideile marelui om de stat și istoric național s-a impus chiar din anul morții acestuia. La 21 iunie 1891, Petre Grădișteanu propunea în Senat imortalizarea chipului, pentru ca „figura sa genială să fie reprezentată și admirată de generațiile viitoare".

MONUMENTELE IAȘILOR

Era firesc ca această inițiativă să se concretizeze în primul rînd la Iași, „leagănul unirii și al tuturor pornirilor mărețe", unde orice retrospectivă devenea ocazie de cinstire a înaintașilor dar și de afirmare a unor dorințe naționale. În acest scop, se constituie, încă din 1891, un comitet pentru ridicarea unei statui care să lase generațiilor viitoare „o scumpă moștenire ca să se însuflețească în faptele lor de la ch'purile acestor urieși ai neamului". Deși Consiliul Comunal al orașului Iași — al cărui primar era C. Langa — subscrie suma de 2000 lei, la care se va adăuga și contribuția unor particulari, acțiunea intră într-o fază de declin, atît din cauza unei fraude, cît și datorită greutăților întîmpinate în completarea sumei necesare.

Preocuparea de a menține trează imaginea marelui dispărut care a „înarmat națiunea cu pușcă și cu carte" găsește, însă, mai mulți sorți de izbîndă la Galați, unde la 24 octombrie 1893 este dezvelit bustul lui M. Kogălniceanu în parcul municipal. Inaugurarea monumentului nu era numai „o sbucnire prea lung comprimată a unei inimi devotate", cum spunea V. A. Urechia, ci recunoștința unei întregi națiuni care nu se putea asocia „vinovatei uitări" generate de luptele politice.

În noul comitet constituit în 1898, găsim, alături de președintele N. Culianu pe A. D. Xenopol, P. Poni, I. Burada, I. Hurmuzescu, P. Rășcanu, V. A. Urechia, T. Burada, Gr. Kogălniceanu, ș.a. Manifestul Comitetului arăta: „Românii trebuie să perpetueze memoria acestui fruntaș al Națiunei printr-un monument care să arate profunda lor recunoștință pentru acela ce mai bine de o jumătate de secol i-a încălzit cu focul patriotismului și i-a condus cu geniul său pe calea luminoasă a propășirei către idealul de secoli dorit, al constituirei lor într-un singur stat, liber și independent". Nu întîmplător momentul coincide și cu sărbătorirea la Iași a semicentenarului Marii Adunări de pe Cîmpia Libertății din Blaj, posteritatea lui M. Kogălniceanu revenind pe prim plan „ca pildă pentru generațiile viitoare" (Evenimentul din 13 iunie 1898).

Începutul secolului al XX-lea prilejuiește noi manifestări în direcția dezvoltării conștiinței naționale și a cinstirii faptelor marilor înaintași. Comemorarea lui M. Viteazul la 8 noiembrie 1901 și a lui Ștefan cel Mare în iulie 1904, inaugurarea statuii lui C. A. Rosetti în 1902 și a lui I. C. Brătianu în 1903 la București, a lui I. H. Rădulescu la Tîrgoviște (1902) precum și pelerinajul liberalilor la mormîntul lui M. Kogălniceanu (1902) sînt doar cîteva momente pline de semnificații. La Iași, inițiativa ridicării unui monument lui Al. I. Cuza prin constituirea unui comitet compus din Gr. Ghica-Deleni, Gr. Kogălniceanu, P. Poni, A. D. Holban, A. D. Xenopol, C. Climescu, C. Langa ș.a., are drept consecință incitarea spiritelor și în direcția ridicării statuii lui M. Kogălniceanu. Acțiunea dă naștere la puternice discuții cu caracter polemic, mai ales între ziarul Evenimentul, pe de o parte, și Curentul, Voința Națională și Observatorul, pe de altă parte. Atitudinea liberalilor de a contrapune memoriei lui Al. I. Cuza pe cea a lui M. Kogălniceanu este sesizată de ziarul Evenimentul, care, răspunzînd campaniei dezlănțuite de Curentul, arăta că ziarele național-liberale căutau „să dea în capul lui Cuza cu umbra lui Kogălniceanu" și că liberalii „ar fi înțeles monumentul lui Cuza, dacă s-ar fi făcut astfel, ca să revie un loc de cinste marelui ministru". Ca și A. D. Xenopol în Evenimentul din 14 noiembrie 1903, S. Prasin, încearcă să restabilească marele adevăr că: „Amîndoi sunt mari. Amîndoi au săvîrșit opera uriașă care face temelia statului român modern. Unul fără altul nu poate să se ducă în istorie", sugerînd, în același timp, ridicarea concomitentă a celor două statui. „Se cuvine — spunea același — ca țăranii să contemple în veșnicie figurile de bronz ale celor doi", arătînd că o statuie a lui Kogălniceanu nu va micșora pe cea a lui Cuza. Liberalii continuau și ei acțiunea de glorificare a lui Kogălniceanu, ziarul Observatorul făcînd chiar propunerea ca Adunarea Deputaților să voteze un fond pentru ridicarea unui monument.

Trecînd peste opiniile divergente subliniate, se observă însă că, la Iași, eforturile ridicării celor două statui au cunoscut puncte comune, membrii unui comitet făcînd, de cele mai multe ori, parte și din celălalt comitet, ridicîndu-se deasupra intrigilor ce aveau menirea de a umbri o personalitate în favoarea celeilalte.

În 1906, cu prilejul pelerinajului organizat de liberali la mormîntul lui M. Kogălniceanu (24 iunie), A. N. Gane, referindu-se la întîrzierea ridicării unei statui „geniului politicii românești", își manifestă credința că aceasta se va face, iar I. C. Filitti, oprindu-se asupra aceleiași probleme, arăta miopia politicii conservatoare care permitea ridicarea de statui unor oameni de o valoare îndoielnică, neglijîndu-se „îndeplinirea acestei datorii de recunoștință a poporului către marii lui fii".

Anul 1909 prilejuiește sărbătorirea, la 24 ianuarie, a cincizeci de ani de la Unirea Principatelor, ocazie cu care sînt cultivate ideile unității precum și amintirea marilor figuri ale Unirii. Vorbind la Teatrul Național din Iași despre minunata complementaritate a lui Cuza și Kogălniceanu, N. Iorga a lansat din nou apelul pentru sincronizarea inaugurării monumentelor celor două personalități. Devenind purtătorul de cuvînt al Ligii Culturale, N. Iorga pregătea astfel opinia publică pentru lupta în direcția desăvîrșirii unității naționale. Nu fără semnificație este și reeditarea Cuvîntului de deschidere a cursului de istorie națională rostit de Kogălniceanu în 1843, sub îngrijirea lui Emil Gîrleanu (1909).

Eforturile de a imortaliza în bronz figura lui M. Kogălniceanu la Iași intră, începînd cu anul 1910, în etapa finală. Acțiunea este accelerată, în parte, și de pregătirile ce aveau loc pentru pregătirea jubileului Universității de aici. Din Comitetul pentru ridicarea statuii lui M. Kogălniceanu fac parte, alături de rectorul Universității Gh. Bogdan (președinte, membri mai vechi și mai noi, ca: P. Poni și I. Burada (vicepreședinți), iar cu diferite însărcinări — C. Climescu (casier), Dr. Hurmuzescu (secretar), principesa Maria Moruzi, P. Rășcanu, A. D. Xenopol, D. Grecianu, N. Gane ș.a. Totodată, pentru desemnarea artistului căruia să i se încredințeze executarea statuii, comitetul invită mai mulți sculptori a prezenta comisiei, într-un timp relativ scurt (15—26 februarie 1910), proiecte pentru monument, deoarece acesta trebuia inaugurat pînă la 3 octombrie 1910 cînd se hotărîse sărbătorirea Universității.

Presa ieșeană publică numeroase articole menite a exalta spiritul național, subliniindu-se meritele celor doi sărbătoriți: Al. I. Cuza și M. Kogălniceanu. Concursul pentru executarea statuii a găsit un larg ecou, primindu-se oferte din partea unor sculptori ca: C. Bălăcescu, D. Pavelescu, I. Iordănescu, O. Späthe, W. Hegel, D. Chipăruș, F. Marin, R. Romanelli ș.a. Merită a fi amintite cîteva propuneri în legătură cu „temele" celor două basoreliefuri. În timp ce C. Bălăcescu propune imaginile inaugurării Universității la 1860 și solemnitatea proclamării Unirii

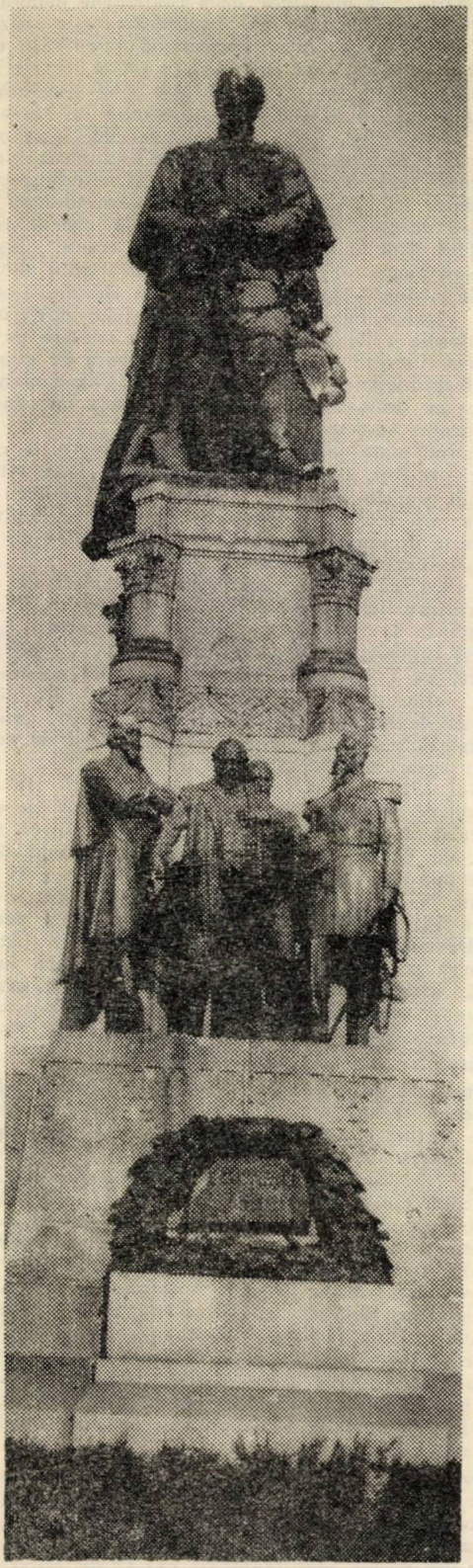

Iași : Statuia Domnului Unirii Foto : Leonid Stratulat

principatelor sau jubileului, D. Pavelescu sugera reprezentarea împroprietăririi țăranilor pe un basorelief, iar pe celălalt Unirea principatelor simbolizată printr-o horă, la distanță apărînd trei fete în lanțuri întruchipînd provinciile aflate sub dominație străină.

La 1 martie 1910 Comitetul s-a întrunit în sala de Consiliu a Universității, luînd hotărîrea de a se încredința artistului italian Raffaelo Romanelli (1856—1928) executarea statuii. Ședința din 10 martie a hotărît ca pe soclul statuii să se așeze două basoreliefuri care să reprezinte în chip alegoric Unirea Principatelor și Împroprietărirea țăranilor. În acest sens, s-au dat indicații lui R. Romanelli ca basoreliefului Unirii să-l reprezinte pe M. Kogălniceanu cum împreunează mîinile a două țărănci, cealaltă imagine conținînd mai mulți plugari ce trec prin fața lui Kogălniceanu, și asupra cărora el întinde mîna, în fundal zărindu-se un mare număr de țărani aclamînd. La hotărîrea luată în legătură cu temele basoreliefurilor, Petre Rășcanu protestează în Opinia din 12 martie împotriva opțiunii, socotind o simbolizare incompletă. Profesorul ieșean propune ca unul din basoreliefuri să reprezinte momentul întemeierii Universității, subliniind că M. Kogălniceanu „a fost și un mare istoric, cel dintîi profesor de Istoria Românilor" care a propus lui Al. I. Cuza crearea Universității din Iași. Intervenția era justificată deoarece, în forma propusă inițial, imaginea lui Al. I. Cuza nu ar fi apărut de loc. Comitetul ține seama de această observație și încredințează executarea basoreliefului din dreapta sculptorului W. Hegel.

La 10 aprilie este adus la Iași basorelieful ce reprezintă serbarea inaugurală a Universității din 1860 executat de W. Hegel, fiind reprezentați participanții la festivitate : Al. I. Cuza, alături de M. Kogălniceanu, V. A. Urechia, V. Alecsandri, Em. Florescu, Simion Bărnuțiu, Petre Suciu, dr. Carol Davilla, N. Culianu, ș.a.

Între timp, sculptorul Romanelli termină și statuia lui Al. I. Cuza, anunțîndu-se că aceasta va fi inaugurată o dată cu cea a lui M. Kogălniceanu, la 6 octombrie 1910. Un contract semnat de rectorul G. Bogdan cu Fany Șaraga (23 iunie 1910) prevedea să se pună în circulație mărci poștale cu prilejul jubileului și a inaugurării celor două statui, iar, în amintirea ridicării acestora din urmă, să se bată o medalie comemorativă. În ceea ce privește amplasarea statuii lui M. Kogălniceanu, față de propunerea din 9 iulie 1891 de a fi așezată în fața Hotelului Traian, survine o modificare : monumentul va fi dezvelit în fața Universității, urmînd ca în Piața Unirii să fie amplasată statuia lui Al. I. Cuza.

Cînd totul părea stabilit, discuțiile pe tema așezării monumentului lui Al. I. Cuza determină amînarea dezvelirii ambelor statui. În același timp, festivitățile prilejuite de jubileul Universității sînt și ele suspendate pentru anul următor, datorită epidemiei de febră tifoidă și scarlatină.

La 28 octombrie 1911, ora 10, în prezența unei numeroase asistențe — Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, C. Arion, M. Cantacuzino, Barbu Șt. Delavrancea, D. A. Grecceanu, ș.a. din partea guvernului, I. I. C. Brătianu, I. Gh. Duca, Șt. Ioan ș.a. din partea liberalilor — a avut loc inaugurarea statuii lui M. Kogălniceanu în fața Universității ieșene.

Statuia din bronz executată de Raffaelo Romanelli reprezintă pe M. Kogălniceanu într-o atitudine de orator. De o parte și de alta a soclului se găsesc basoreliefurile ce simbolizează (cel din dreapta) momentul inaugurării Universității executat de W. Hegel, celălalt (din stînga) împroprietărirea țăranilor executat de Romanelli. Pe fațada piedestalului o placă de bronz poartă textul „LUI MIHAIL KOGĂLNICEANU, POPORUL RECUNOSCĂTOR M C M X I"

În primăvara anului următor (26 mai 1912), în prezența șefului statului român, a guvernului și a nenumărate personalități, a fost inaugurată și statuia lui Cuza vodă, rod al aceleiași recunoștințe a poporului român.

Lucian NASTASĂ

UN CETĂȚEAN ȘI UN REPREZENTANT DE ONOARE
EUGEN RELGIS

Nu cu mult timp în urmă, gînditorul, scriitorul și luptătorul umanitarist Eugen Relgis, a împlinit venerabila vîrstă de 90 de ani. Născut la Iași, la 2 martie 1895, Eugen Relgis a îmbrățișat în îndelungata sa viață toate genurile literare. În afara lucrărilor în proză și versuri, a operei sale de gînditor și sociolog, dominanta activității sale de-a lungul întregii vieți a rămas strădania permanentă pe linie internațională și umanitaristă, neîncetatele eforturi pentru organizarea Internaționalei intelectualilor și pentru coordonarea acțiunii mondiale a tuturor conștiințelor conștiente în favoarea păcii în lupta împotriva războiului și a militarismului.

În prezentul articol ne propunem să punctăm (în mod foarte sumar) cîteva din acțiunile pe această linie și care i-au adus o faimă universală ca om și reprezentant al țării sale.

Deceniul care a urmat primului război mondial, i-a marcat în primii ani la Iași și apoi la București o parte a prodigioasei activități a lui Eugen Relgis. Revistele sale, „Umanitatea" și „Umanitarismul" au înscris o frumoasă pagină pe linia tradiției publicisticii noastre progresiste și au adus o importantă contribuție la dezvoltarea luptei pentru pace în acest timp.

În anul 1921, Eugen Relgis traduce, prelucrează și editează lucrarea fundamentală a lui G. Fr. Nicolai, „Biologia războiului", care apare în același an, urmată în anul 1926 de a doua ediție. Lucrarea analiza de pe poziții științifice fundamentul luptei popoarelor în acțiunea pentru apărarea păcii. Apariția lucrării a constituit un mare succes datorită prestigiului autorului conjugat cu acelui care a tradus-o și adaptat-o pentru publicul din România.

Numeroși oameni de cultură și spirite înaintate ale epocii s-au pronunțat în acest sens, relevînd importanța evenimentului editorial al apariției celor două ediții ale operei menționate în limba română.

Doi ani mai tîrziu, în anul 1923, Eugen Relgis lansează pateticul „Apel către intelectualii liberi și muncitorii luminați", în care se preciza că pacea între popoare trebuie să fie imperativul dominant al epocii. Din amplul cuprins al „Apelului", spicuim: „Potrivit principiilor umanitariste, chemăm, la înfăptuirea celui dintîi cerc umanitarist din România, pe toți oamenii de bună omenie. Căci mai tare decît tunul e unealta ce creează și mai tenace decît ura e iubirea ce va domina omenirea eliberată într-un viitor apropiat". Printre semnatarii „Apelului", a cărui apariție a însemnat un moment important în dezvoltarea mișcării pacifiste și umanitariste din România, se numărau: C. I. Parhon, Ion Slavici, Barbu Lăzăreanu, Ion Pas, C. G. Costa-Foru, P. Musoiu și alții. Apelul a fost tradus în mai multe limbi și semnat de personalități ca St. Zweig, Upton Sinclair, G. Fr. Nicolai, R. Tagore și alții. Formarea primului cerc umanitarist din România, care a urmat apariției apelului, a avut un deosebit ecou intern și internațional. Presa progresistă din țară și străinătate a menționat pe larg demersurile comitetului de inițiativă și a popularizat obiectivele sale.

Între 27 și 31 iulie 1928, la Conferința din Sontagsberg (Austria), la care au participat reprezentanți a peste 40 de grupări pacifiste din numeroase țări ale lumii, Eugen Relgis, exponent de seamă al mișcării pentru pace din România, a propus transformarea Internaționalei mai sus menționate „într-o organizație activă pentru apărarea păcii".

Un an mai tîrziu, în 1929, Eugen Relgis a lansat în țară o mare anchetă asupra păcii ce a avut un profund ecou. Printre cei care au răspuns strălucitei sale inițiative menționăm: T. Arghezi, F. Aderca, P. Constantinescu-Iași, C. Graur, S. Mehedinți, C. I. Parhon, C. Rădulescu-Motru, N. N. Tonitza, T. Teodorescu-Branișteși mulți alții.

Succesul obținut a determinat extinderea anchetei în întreaga lume, ceeace reprezenta o urmare firească a dezbaterilor redate de autor în volumul „Internaționala pacifistă". Printre cei care au răspuns întrebărilor adresate de Eugen Relgis se numărau personalități marcante ale științei, culturii și politicii mondiale, printre care menționăm: A. Einstein, George Duhamel, Simon Dubnov, Eduard Beneș, Banville d'Hostel, Pierre Doyen, Marc Elmer, William Floyd și mulți alții.

După întreprinderea acestor anchete, în România și pe plan mondial, care au avut un mare răsunet în epocă, Eugen Relgis va publica în concluzia acțiunii sale, articolul intitulat Comentarii" la o anchetă asupra „Internaționalei pacifiste". Din nenumăratele idei, atît de actuale și în zilele noastre, vom reproduce doar cîteva rînduri care nu vor putea evident, exprima bogatul conținut al demonstrației făcute de autor în sprijinul tezei că pacea devenise o necesitate inexorabilă pentru omenirea civilizată: „Războiul nu e nici opera rațiunii, nici a divinității. E o operă omenească și trebuie să piară prin voința umană, care-și recunoaște menirea ei pacifică".

Rezultatele cercetărilor și anchetelor desfășurate în acești ani le va reuni în importanta lucrare „Căile păcii", apărută în 1932 la Berlin, cu o prefață a lui Romain Rolland și o introducere și o încheiere ale autorului. Aceasta este o carte de mare valoare documentară cuprinzînd răspunsurile a 160 de personalități ale culturii, științei și politicii mondiale asupra problemelor păcii de la începutul deceniului IV al secolului nostru.

La Iași, la 23 octombrie 1932, cu ocazia împlinirii a 20 de ani de activitate literară, publicistică și social-politică, se editează în cinstea sa gazeta intitulată „Frontul păcii", ce avea ca subtitlu: „Foaie festivă, editată cu prilejul sărbătoririi lui Relgis". În articolul „Un apostol al păcii", poetul Enric Furtună sublinia: „Poetul și romancierul român a reușit să dea ideii de pace impulsuri noi și vii, să sugereze prin scris și viu grai în congrese internaționale, noi mijloace de acțiune și de luptă și să se impună astfel atenției și aprecierii unor scriitori și gînditori de talia unui Romain Rolland, Henri Barbusse, St. Zweig sau Han Ryner.

În același număr omagial, au mai semnat Octav Botez, C. R. Ghiulea, Ionel Teodoreanu și alții.

„The New York Society" din New York, fondată în 1929 și a cărei acțiune pentru apropierea popoarelor pe temeiul unor principii etice, universale și constructive s-a dezvoltat an de an, a organizat în 1937 un concurs mondial cu următoarea temă: „Cum se poate realiza dezarmarea universală?". Din miile de texte primite, juriul a ales 40 dintre cele mai bune pentru premiere. Eugen Relgis a fost premiat din partea României, care a avut ca participanți la acest concurs 59 de persoane.

Întreaga presă democrată a salutat succesul lui Eugen Relgis, care a fost răsplătit de către juriu, format din 12 personalități, pentru activitatea sa și pentru modul cum a înțeles să propage ideea păcii printre indivizi și popoare. În ziarul „La Capitale" din Buenos Aires, criticul Alberto Daniel Faleroni a semnat un amplu studiu consacrat „premiatului" de la New York". Referindu-se la „viața eroică" a lui Eugen Relgis și făcînd o analiză amănunțită a operei literare, sociale, pacifiste și filozofice, „acestui scriitor de nobile credințe umanitare, autorul menționatului articol a întreprins o cercetare cronologică a operei lui Eugen Relgis „cercetare pe care a raportează la diferite curente ideologice din cultura universală". Concluzia celor arătate era foarte lapidară și definitorie totodată: „Pacea. Acesta e țelul din urmă al lui Eugen Relgis".

În timpul perioadei dintre cele două războaie mondiale, Relgis a colaborat la diferite ziare și reviste, atît europene cît și americane, a ținut numeroase conferințe în România și a participat la diferite congrese internaționale fiind un adevărat mesager al păcii și ideii umanitariste din întreaga lume.

Eugen Relgis a avut ocazia personal și prin scris în zeci de ani de luptă pentru umanitate, să ia contact cu mari personalități din lume, din care enumerăm: Romain Rolland, Fr. Nicolai, R. Tagore, Mahatma Gandhi, St. Zweig, Emil Ludowig etc., care cu toții l-au apreciat pentru activitatea sa social-umanitară de înfrățire a popoarelor.

Într-o scrisoare datată Villeneuve Vaud, Elveția, 39 octombrie 1928, R. Rolland scrie următoarele despre Eugen Relgis: „Nu cunosc un alt european, în mîinile căruia să predau cu mai multă încredere, în pragul vieții mele, gîndirea mea pacifistă și universalistă, pentru a o transmite viitorului".

În zilele noastre, cînd problema păcii este problema vitală a întregii omeniri, cînd România este o participantă activă la lupta împotriva primejdiei unui al treilea război mondial, viața și activitatea lui Eugen Relgis reprezintă un minunat exemplu de consecvență și dăruire nestrămutată în slujba celui mai nobil dintre idealurile care animă întreaga lume civilizată.

L. EȘANU

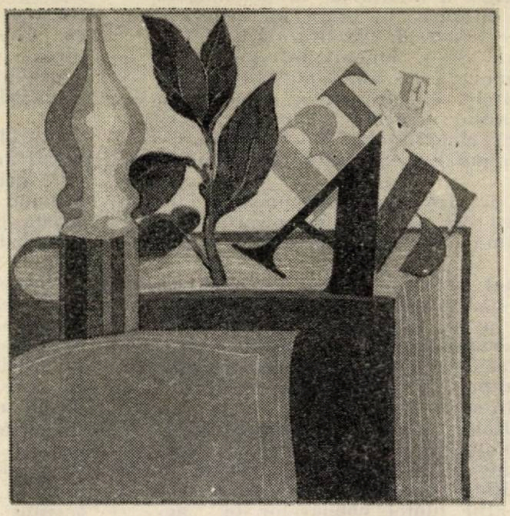

ISTORII...
LITERARE

ION CREANGĂ

Ion CREANGĂ văzut de Iftimie BÂRLEANU

Genialul humuleştean, ION CREANGĂ, a fost cunoscut de contemporanii săi, ascultat şi admirat şi pentru duhul şi anecdotele spuse în cele mai diverse împrejurări. Această imagine s-a transmis şi posterităţii.

La adunările Societăţii literare JUNIMEA „anecdota era în mare favoare; în mijlocul unei citiri, a unei discuţii serioase, a unei tratări de subiect estetic sau artistic, ori cine avea dreptul ca să ceară să spună o anecdotă. De aceea la „Junimea" se zicea că anecdota primează

— Cînd venea Creangă la „Junimea"... toată lumea îl întreba:

— Creangă, ce ne-ai adus pentru astă seară?

— N-am adus nimic, dar dacă voiţi să vă spun o anecdotă.

Imediat toată lumea tăcea şi atunci Creangă istorisea întîmplarea vreunui ţigan, vreo năzdrăvănie de a lui moş Nichifor coţcarul *sau altceva..." (George Panu,* Amintiri de la „Junimea" din Iaşi).

Anecdotele de faţă au fost adunate şi publicate de Nicolae Timiraş în monografia IOAN CREANGĂ *— după documente vechi, însemnări şi mărturii inedite, cu numeroase reproduceri de autografe, portrete şi vederi. Editura „Bucovina" I. E. Toroutiu, Bucureşti, f.a.*

Constantin PARASCAN

„Îmi aduc aminte de o seară petrecută prin noiembrie 1888.

Se hotărîseră prietenii să vie la mine. Locuiam pe atunci în Sărărie într-o cameră mică de la al doilea cat. Veniseră toţi, veniseră şi cîţiva mai străini de noi, — şi cel din urmă sosit a fost Creangă.

I-am cunoscut glasul şi i-am deschis uşa mare. Moş Ion, cum îi ziceam noi, îmi întinde mîna din antreu şi-mi zice să-l trag în casă, că singur n-are nădejde să poată trece prin uşa prea mică pentru circonferinţa lui.

În casă ne aşezarăm care pe unde am putut, şi vorba şi gluma nu se mai isprăveau.

Sfîrîiacul

(Povestită de poetul Artur Stavri)

Unul din cei noi veniţi, — nu-i spun numele, azi gazetar în Bucureşti, — ne ameninţă cu citirea unei poezii. O fi frica, o fi curiozitatea, nu ştiu, dar am ascultat-o cu toţii în cea mai mare linişte. Pînă aici toate bune; dar vezi că liniştea s-a prelungit cam prea mult şi după citirea bucăţii.

— Ei, cum vă pare? întreabă autorul.

Noi... smeriţi, cu ochii în jos, tăcem.

— Cum ţi se pare, domnule Creangă? repetă autorul.

— „Bună, foarte bună: un sfîrîiac", răspunse Creangă cu glasul liniştit.

— Ce i sfîrîiacul, moş Ioane? întrebarăm cu toţii deodată.

— Uite ce-i, începu Creangă. Zice că odată un ţigan, un fierar, trecînd printr-un sat, striga cît îi lua gura: Potcovar, potcovar, meşter potcovar!

Un român auzindu-l strigînd aşa, se-ndreptă spre ţigan cu o bucată de fier în mînă.

— Bună ziua.

— Mulţumim dumitale.

— Mă, meştere, ştii tu să faci potcoave, mă?

— Cum să nu ştiu!

— Cît să-ţi dau, mă, să-mi faci din fierul ăsta patru potcoave?

— Atît! Şi s-au înţeles din preţ.

Ţiganul îşi aşază jos foile, aprinde cărbunii, potriveşte nicovala şi vîră fierul în foc.

Cînd fierul s-a înroşit, îl pune pe nicovală şi dă-i cu ciocanul de săreau cît colo stele aprinse; — şi iar îl pune în foc; şi iar îl bate; — şi cu cît îl înroşea şi-l bătea mai mult, cu-atît se subţia şi fierul tot mai tare.

Pe ţigan îl treceau toate năduşelile şi nu era chip să nimerească potcoavele.

Într-un tîrziu fierul se subţiase atît, că nici nu mai era de unde să iasă potcoave.

— Măi românico, zise ţiganul, ştii una? Potcoave nu-ţi pot face; dar dacă vrei, din fierul ăsta, să-ţi fac un sfîrîiac.

Românul plictisit:

— Da fă-mi şi un sfîrîiac, mă ţigane, numai să scap odată de tine.

Atunci ţiganul, vesel, vîrî din nou fierul în foc; suflă cît poate din foi, suflă de fluieră focul,. şi cînd l-a scos fierul era alb ca argintul, — şi ţiganul grăbit îl bagă în copaia cu apă ce era lîngă dînsul:

Sfîîîr, făcu apa din copaie.

— Uite, mă române, gata sfîrîiacul.

Asta-i sfîrîiacul, zise Creangă şiret. Aşa-i şi poezia ta.

Şi isprăvind, se urcă în fundul patului; iar noi ne-am prăpădit de rîs".

Rețeta doctorului Tauzig

„Într-o seară fusese poftit la doctorul Tauzig, om de ispravă, bine cunoscut la Iași, prieten cu el și cu Eminescu. Creangă în seara aceea își alesese un colț, unde sta liniștit și tăcut ca niciodată.

În salonul lui Tauzig se afla o societate numeroasă, domni și doamne, din lumea bună a Iașilor.

— Ce-i cu moș Creangă? Ce-o fi având Creangă? se întrebau nedumeriți oaspeții. Toți erau dornici s-audă o glumă, ceva, din gura povestitorului.

— Lăsați-l pe mine, — șopti doctorul, — că-l fac eu să deschidă gura...

Apoi, cu glas tare:

— Ascultă, mă Creangă, ia spune ce dracu faci tu, de te îngrași, așa, ca un porc?

În sală un murmur de mulțumire, un tropăit mărunt de picioare, și într-o clipă toată lumea se făcuse roată în jurul povestitorului.

— Iaca, ce vrei să fac? începu el, zîmbind cu bunătate. În loc să mă împut de somn, cum faci tu, eu mă scol dis-dimineață, cînd se ridică-n văzduh ciocîrlia. Mă spăl pe obraz cu apă limpede și rece de la fîntînă, mă îmbrac iute, iau toiagul în mînă și o apuc razna pe la Copou, pe la Galata, de jur-împrejurul Iașilor, printre dealurile și livezile înverzite. Dacă ostenesc mai stau oleacă lîngă izvor, pe la Repedea sau în altă parte. Apoi pornesc iarăși, mai umblu cît mai umblu, pînă ce la urmă fac un popas mai lung pe la Trei sarmale sau aiurea. Și-acolo mănînc bine, beau bine, și mă șterg cu rețeta dumitale la... locul unde trebuie!

Rîsul era omeric și toată lumea aplauda zgomotos:

— Bravo, Creangă!

Iar doctorul Tauzig, om spiritual și de bun simț, n-a mai încercat în seara aceea nici o replică".

Sacagiul

(povestită de Constantin Creangă, fiul povestitorului)

„Eram cu tata la Iași, într-o zi de sărbătoare, și ne plimbam prin fața primăriei: el, îmbrăcat în straie curate și chipeș, cum era; eu, în uniformă de elev al școalei militare, cu egretă roșie la chipiu și cu grad auriu de sergent la mînecă. Era pe la 1875, aveam aproape 15 ani, și-mi plăcea să merg lîngă tata, mai ales în inima Iașilor, între lumea bună. Eram cam fudul pe-atunci și-mi plăcea grozav cînd tata oprea în cale cîte un prieten și se făcea cu mine, lăudîndu-mă și trăgînd cu coada ochiului la galonul de aur, de care și el părea încîntat.

Toate mergeau de minune. Amorul meu propriu era măgulit, fie de atenția lumii, fie de bucuria tatei, cînd la un moment dat îl văd că iese din cercul distins în care se oprise cu mine și face semn unui apar (sacagiu) să se oprească. Omul stă în drum, tata dă mîna prietenește cu el, îl întreabă de sănătate și se uită apoi împrejur după mine. Eu o luasem rara și nimerisem tocmai pe la colțul uliței, înțelegînd că tata vrea să mă recomande sacagiului.

— Costache! a răsunat atunci glasul desnădăjduit al tatei. Toată lumea care îl cunoștea se uita atunci curioasă după mine; iar eu, roșu ca racul și rușinat grozav, m-am întors iute ca să scap de urgia tatei, căruia îi știam păpara. Am pus mîna repede la chipiu și apoi am întins-o aparului, recomandîndu-mă singur:

— Îmi dai voie să mă prezint: eu sunt sergentul-elev Creangă I. Constantin din școala militară!

— Așa, Costache! a exclamat tata ușurat. Să nu-mi umbli huci-marginea, și să nu te rușinezi cînd întinzi mîna unui om sărman, cinstit și harnic!

Lumea a zîmbit, iar eu am plecat apoi cu tata spre casă, mulțumind lui Dumnezeu c-am scăpat numai cu atîta...".

RĂSFOIND VECHI ALMANAHURI

GÎNDURI DESPRE TEATRU

În 1943, din inițiativa lui Liviu Rebreanu, directorul Teatrului Național din București, și cu sprijinul mai multor colaboratori, printre care Ioan Mossoff și Teodor Scarlat, s-a editat primul „Almanah al Teatrului Românesc". Cum a avut un tiraj foarte restrîns și articolele publicate de mari oameni de teatru n-au fost ulterior reproduse, nici în edițiile de „Opere complete / (ale unora), iar aceste articole îmi par a fi de interes și azi — începînd cu prefața explicativă a lui Liviu Rebreanu — le-am propus spre (re) publicare Almanahului „Convorbiri literare".

Valentin SILVESTRU

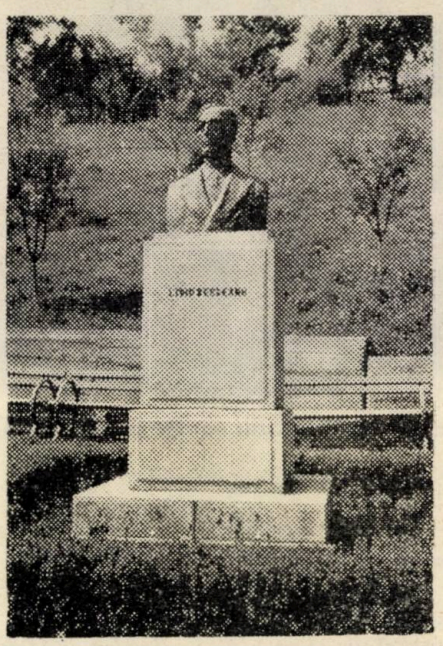

Un început și o ofrandă

de Liviu Rebreanu

Interesul pentru teatru a fost, de la primele începuturi, mai viu și mai intens în țările românești decît în alte părți. Așa, de-o pildă, noi am avut o revistă de teatru, exclusiv de teatru, într-o vreme cînd asemenea publicații însemnau o raritate chiar la națiuni cu multi-seculare tradiții teatrale. Gazeta Teatrului a fost editată de către „Societatea Filarmonică", sub conducerea unui comitet redacțional în frunte cu I. Eliade-Rădulescu, Aristia, C. Negruzzi etc. Primul număr a apărut la 1 noiembrie 1835. Revista este lunară, dar trebuie adăugat îndată că apariția lunară constituia o faptă extraordinară, mai ales dacă se va ține seamă că în vremea aceea nici măcar nu exista teatru românesc în București, afară de reprezentațiile ce începuse să le dea elevii „Societății Filarmonică" proiectate cîte două pe săptămînă și realizate mai puțin de două pe lună. Totuși Gazeta Teatrului s-a men-

ţinut mai bine de un an. Ultimul număr a purtat cifra fatidică — 13.

În această epocă eroică a începuturilor teatrale româneşti am avut şi un almanah de teatru, dealtfel singurul nostru precursor în România. Ioseph Baucher s-a numit cutezătorul care a întocmit un „Almanach du Théâtre de Bukarest" pour l'année 1835. N-am putut răsfoi pînă acuma cartea aceasta rară, deşi ne-ar fi plăcut să spicuim din ea ce s-ar fi putut pentru cititorii din 1943. Ne închipuim însă şi ne temem că n-am fi găsit multe lucruri despre teatrul românesc, nu pentru că Ioseph Baucher nu s-ar fi străduit, ci pentru că nici nu exista teatru românesc, pentru că abia în cursul anului 1835 a început să funcţi(oneze „Societatea Filarmonică" şi să ofere primele reprezentaţii teatrale în limba română. Venerabilul nostru înaintaş „pour l'année 1835", era confecţionat pentru uzul celor puţini amatori de teatru străin, opere şi operete, şi avea menirea să servească interesele trupelor franceze şi germane care se hazardau să se abată prin principatele noastre oropsite şi fanariotizate. Încît, în realitate almanahul francez al lui Baucher ni-e precursor numai pentru că s-a tipărit în Bucureşti.

De altfel, Capitala noastră, de la 1835 pînă azi, a devenit unul din oraşele cele mai iubitoare de teatru din Europa. La circa un milion de locuitori avem vreo 12 teatre stabile, printre care două treimi de dramă şi comedie, în afară de aproape tot atîtea ansambluri mai mici cari joacă la cinematografe între programe. Şi nici în provincie mişcarea teatrală nu e mai puţin vioaie : printre teatre şi opere naţionale, numeroase trupe ambulante care cutreeră în permanenţă mai ales oraşele şi apoi turneele teatrelor din Capitală cu piesele care au avut succese mai pronunţate. Teatrul străin în Bucureşti care interesa pe Baucher în 1835, nu mai interesează acum decît pe străini şi nu mai constituie decît o curiozitate rareori artistică.

O activitate teatrală atît de variată şi bogată, cel puţin cantitativ, dovedeşte un standard cultural remarcabil mai ales cînd se ştie că, în afară de carte, dragostea de teatru exteriorizează cel mai mult setea de cultură a orăşanului. Atît de mare desfăşurare de energii artistice nu lasă totuşi decît relativ puţine urme şi foarte răzleţe. Un almanah adevărat ar putea să fie o oglindă a mişcării teatrale din cursul unei stagiuni, o colecţie de urme ale sbuciumărilor multiple din care răsar puţinele momente de artă dramatică adevărată.

Încercarea noastră din acest gînd a pornit. Almanahul Teatrului Românesc, aşa cum se prezintă, e un început şi o ofrandă.

CAZIMIR BELCOT

de Tudor Arghezi

Cel mai neînsemnat scriitor tot lasă cîteva pagini după el. Se nimereşte că dă cîte un cititor peste ele. Hîrtia şi tiparul au scăpat de moartea definitivă şi totală o sumedenie de oameni, osîndiţi pînă mai deunăzi cîteva veacuri, să piară fără urmă. Nu-i o mîngîiere prea mare, dar lucrul tipărit, întreţine deocamdată iluziile eternităţii. Cînd va pica din păinjenişul veciei şi pămîntul ca o muscă uscată se va isprăvi şi cu această arvună de imortalitate a paraziţilor lui.

Actorul dispare în toată întregimea, decum îşi pune mîinile pe piept şi prea puţin poate să reţie din ele istoria, cum i se spune. Contactul cu actorul de-a dreptul, nu e cu putinţă decît în timpul duratei pe scenă. S-a îmbolnăvit, că a şi dispărut pe jumătate, ca şi afişul din ajun. A murit, nu-l mai ţii minte. Dovadă că am uitat pe Belcot, care a fost un foarte caracteristic artist, 25 de ani şi că numai cînd cerîndu-mi-se o pagină de almanah, mi s-a pus în vedere condiţia esenţială pentru bunele civilitaţii contemporane, să nu iasă un manuscris „polemic", îmi trece pe dinainte figura lui.

Drept să spui, nici nu mi-ar fi dat prin gînd să polemizez într-un almanah. Ştiţi ce se întîmplă cu obiectele interzise : te gîndeşti numai la ele şi fenomenul se amplifică şi cu o inadmirabilă simpatie pentru gen cu atît mai tîrziu cu cît opreliştea e mai categorică. Dacă se mai adaogă şi o argumentare destinată să-ţi stîrnească artificial simpatiile pentru teza comandată eşti în stare să mergi la moarte din spirit de opoziţie.

Fiindcă era vorba de teatru poate că mă ispiteam să-mi aduc aminte, în calitate de fost cronicar dramatic al unor ziare şi reviste de odinioară, de emoţiile tari de pildă, cu care am primit la o premieră apariţia la rampă a d-nei Aura Buzescu, pe atunci Almăjan. Dar mi-am dat seama că poate aplaudînd fără spectacol o artistă în activitate, aş putea să contribui, fără să vreau, la o stare sufletească polemică, întrucît n-aş fi bătut din palme la o întreagă listă. Actorul e o fiinţă superioară de sigur, dar susceptibilă. Am renunţat în folosul lui Cazimir Belcot, cel mai dat uitării dintre vietăţi.

Eram şi eu ultimul justificat să-l uit pe Belcot. Ani de zile m-am ţinut ca naiul de hîrtie după el, ca după un mire dus în peţit în stele. Mai mult decît atît : am trăit în aceeaşi casă cu el, am jucat, în nopţile de bombardament din trecutul război, conţina mare împreună, ne-am necăjit de cîteva ori, am aruncat cîteva rînduri de cărţi în foc şi am mai cumpărat şi altele.

Ne despărţea o uşe şi un dulap. El avea un pian, la care îl instruia să-şi calce primii paşi, pe d-l Tănase, întemeietorul Cărăbuşului de mai tîrziu. Tănase a fost elevul lui Belcot. Cupletele debutului erau scrise de maestru, care avea şi o fărîmă de peniţă vioae cu muzica improvizată tot de el, pe reminiscenţe, lecţiile dădeau naştere la conflicte în care artistul reprezenta pedeapsa şi d-l Tănase suprema modestie. Ucenicu trebuia să aibă stomacul viguros, ca să îngurgiteze injuriile furioase ale meşterului ales de el. Uneori mi se părea că se petrece dincolo de uşe o bătălie şi aşteptam, gata să intervin pentru scăparea victimei sdrobită, să scadă tumultul insultelor şi să se potolească.

— Acum, dragă Tănase, să o luăm de la cap !

Şi reîncepeau cupletele şi scandalul pentru a douăzecea oară şi şedinţa se încheia noaptea tîrziu, cu felicitări. Nu cred să fi fost un cirac şi un dascăl mai iubiţi unul de altul, ca aceşti doi actori certaţi şi împăcaţi în toate zilele de cîteva ori.

Talentele d-lui Tănase nu ar putea să dea însă o idee despre marele talent al lui Cazimir Belcot, artist de nuanţe şi de filigram, de un stil de simplicitate complexă, de gravor japonez. Poate că ar fi uitat de tot : Belcot era un artist de comedie. Umorul lui avea măsura lirismului de calitate, şi e melancolic în temperanţă. Bufoneria lui Belcot învelită într-o mască de ceară sau de mătase, izbutea un comic obţinut din dantelă, ca muzica din violoncel, şi ceea ce n-am văzut nici la actorii marilor scene din străinătate, o variaţie care nu-l putea face recunoscut de la un rol la altul. Trebuie să precizez : nu era vorba de o variaţie fizică, de costum, de perucă, de grimă şi anatomie, ca la circul teatrului comun, dar de o transfigurare intelectuală, de o trecere de substanţă. Personajul de azi nu avea nimic din personajul precedent, psihologia lui era alta şi omul devenea altul, fără îndrumare de scenă. Anumite stări comice dădeau emoţia totală a operei de artă şi strigîndu-l pe Belcot, totdeauna rebel la cabotinism, să iasă şi să ne arate, după lăsarea cortinei, entuziasmul venea odată cu o lacrimă candidă.

L-am urmărit din odaia mea, să aflu cum îşi „prepara" un rol şi nici odată nu am auzit nimic : lucra rolul în tăcerea rugăciunei şi cînd mă duceam la teatrul să-l văd într-o fiinţă nouă, aveam în faţa fotoliului meu din seria Haş, un actor nemaicunoscut.

În timpul războiului şi al ocupaţiei, Belcot, tînăr şi plin de o puternică sevă a speranţei, începe să aibă impresia că moare. I se părea straniu că mureau sute de mii de oameni ai patriei el trebuind să trăiască. Şi trebuia să moară, după intenţiile lui, de morbul care a ucis, fără necesitate, atîta lume în războiul trecut, al tifosului exantematic. Îşi făcuse o prietenă într-o mahala depărtată, unde se ducea adeseori cu birja. Într-o seară a luat din trăsură un păduche. A treia zi a fost internat în spital. A cincea zi un medic imbecil a strigat în gura mare, fugind de lîngă patul lui : „Exantematic !". După două ore, Cazimir Belcot a murit.

Eu nu-l cred mort de tifos şi de păduche. Belcot a murit din pricina facilităţii talentului de identificare totală cu personajul cel din urmă jucat.

DE CE N-AM SCRIS CRONICĂ DRAMATICĂ

de E. Lovinescu

L écher son ours", vorba franţuzului sau pe româneşte „a-ţi linge puiul", e atitudinea cea mai naturală a scriitorului faţă de opera sa, oricare ar fi ea : e sentimentul de dragoste, de ocrotire a lehuzei faţă de puiul abia născut ; mai mult chiar dragostea se proporţionează pe măsura durerilor suportate. Stimularea a-

fecţiei prin suferinţa îndurată este un fenomen de psihologie comună. Părinţii se leagă de copii mai mult prin necazuri decît prin satisfacţii ; de aici preferinţa pentru copii slabi, bolnavi, dezarmaţi în viaţă şi chiar răi. E la mijloc şi un instinct al naturii de a suplini pe calea aceasta unele lipsuri ale soartei, ale norocului ; mai poate fi însă şi altceva, Jertfa porneşte la început dintr-un sentiment desinteresat de milă, de ocrotire, de altruism dar e probabil că se transformă pe urmă într-un fel de capitalizare, de la care aştepţi dividendul reciprocităţii, dacă nu şi mai mult. E un fel poate de a privi în genul lui La Rochefoucauld natura sentimentelor omeneşti prin elementul generator al egoismului, dar nu cred să fie lipsit de temei în multe cazuri. Sacrificiile leagă mai puternic pe cel ce le consimte decît pe cel ce le primeşte : observaţie făcută de mult şi dovedită şi de Monsieur Perrichon prin propria-i experienţă. Pentru a reveni la punctul nostru de plecare, e firesc, aşadar, ca scriitorii să se aplece cu dragoste şi ocrotire spre noul lor născut. Sentimentul îl au însă mai mult scriitorii decît ziariştii : s-ar putea susţine chiar că felul de a reacţiona faţă de produsul mîinilor lor, constituie aproape o linie de demarcaţie între cele două categorii ai muncitori ai condeiului. Ziaristul nu e legat de pagina lui proaspătă ; sentimentul indiferenţei şi poate şi al dispreţului său vine şi de la facilitatea cu care a scris-o, cu acea lipsă de durere, singura ce leagă intim, pomenită mai sus ; el o ştie pornită din mobile trecătoare, din oportunitate, din comandă chiar, o ştie deci ca dusă şi o lasă să fie luată de vînt, la întîmplare. Scriitorii au altă atitudine faţă de pagina lor ; prin munca, pe care au pus-o, ei îi exagerează importanţa şi o cred, chiar dacă n-o spun, aproximativ nepieritoare.

*

Totul duce la experienţa proprie şi, deci, la memorialism ; temperamentul izbucneşte oriunde şi, în definitiv, nu-i nevoie să-l contrazicem ; sinceritatea şi naturalul sînt virtuţi literare. Pot, aşadar, mărturisi deschis că am simţit întotdeauna o aversiune faţă de ziaristică, pe care-am explicat-o eufemistic prin incapacitate. După atîţia ani de trudă, de deprindere, nu mă cred nici acum apt pentru scrisul rapid, instantaneu, universal, pe subiecte diferite, comandate, tratate cu indiferenţă şi incompetenţă... Oricît mi-aş închipui de ascuţit instrumentul psihologic nu pot încă distinge ordinea celor două fenomene : incapacitatea organică a adus după dînsa ocolirea ziaristicei, ca ceva impropriu şi nevrednic, sau preţuirea exagerată a scrisului cu atît mai iubit cu cît e mai muncit a adus după dînsa o detaşare de ziaristică, numită eufemistic incapacitate, pentru a nu se numi dispreţ ! Ori care ar fi succesiunea acestor fenomene sufleteşti, aversiunea este însă o realitate de netrecut. E greu să mărturiseşti că-ţi iubeşti scrisul, că-i acorzi nu numai importanţă ci şi trăinicie ; o voi mărturisi totuşi. În preţuirea de sine n-am găsit un stimulent, ci o condiţie indispensabilă, o temperatură morală necesară. N-am putut nici odată scrie decît cu iluzia duratei, a eternităţii chiar, de a cărei zădărnicie îmi dădeam seamai mai pe urmă, dar pe care am cultivat-o, totuşi, ştiind-o creatoare. Am pus, astfel, în actul scrisului o solemnitate şi l-am învestit cu virtuţi imaginare de veşnicie ; oricît de absurdă, atitudinea nu putea decît intensifica încordarea şi ridica nivelul scrisului. Chiar în articole ocazionale, porneam de la convingerea că fiecare rînd e destinat duratei şi mă trudeam, deci, să-l fac vrednic de destinul lui ; opinteam banalitatea pe scripetele literaturii ; rîndul nu avea să rămînă în foaia uitată a ziarului, ci piatră preţioasă scăpată un moment în noroi, urma să fie culeasă, curăţită şi aşezată pe catifeaua micului ei catafalc de eternitate. Dintr-un astfel de sentiment, mai mult larvat de altfel, am adunat în volume numeroase articole ce nu meritau cinstea culegerii. El a determinat, mai ales în începuturile activităţii mele şi o atitudine anti intelectualistă.

Elementul intelectual, fiel în ordinea ideilor generale, fie în ordinea consideraţiilor tehnice, fiind ceva schimbător, evoluabil, caduc, n-am văzut într-însul un pilon destul de rezistent pentru a te putea răzema şi a înfrunta timpul ; în vederea duratei am căutat să-l înlătur deci pe cît se putea din jocul dialecticei critice. Judecăţiile nu conţin într-însele o stabilitate ; ele se schimbă odată cu evoluţia gustului ; a fi categoric în afirmaţie sau în negaţie înseamnă, aşadar, a lua o poziţie riscată faţă de posteritate ; dacă interesul pentru o carte dispare, cu atît mai mult va dispărea interesul pentru un articol consacrat acelei cărţi bazat numai pe analiză tehnică şi judecată de valoare, rămase în afara actualităţii sau, în orice caz, ieşită din unghiul estetic al unei noi generaţii de cititori... Instinctiv, am luat, aşadar, o atitudine neutră faţă de ceea ce mi se părea caduc. Iată cum am ajuns, involuntar, la concepţia sau mai bine la realizarea unei critice artistice independentă de obiectul criticat, creatoare de valori estetice proprii, — critica celei de a zecea Muză, invocată încă de acum treizeci şi cinci de ani. Ea pleca, firesc, de la un obiect, de la o operă de artă, pe care se străduia să o situeze în poziţia ei adevărată, dar accentul principal nu cădea atît asupra acestei situări prin analize şi dialectică, ci asupra suprapunerii de creaţie estetică — de natură critică — peste opera în discuţie. Nu se insista atît asupra valorii ei în sine contestabile şi evoluabile, ci asupra repercuţiei ei în sensibilitatea criticului devenit, astfel, obiectul propriului său studiu, în senzaţiile, în emoţiile lui faţă de o operă de artă. Chiar dacă această operă de artă se va dovedi mai tîrziu puţin viabilă sau atitudinea adoptată greşită, critica nu urmează destinul operei studiate, ci îşi taie singură un destin propriu, prin meritul său de expresie. Primele mele volume (mai ales I—II din ediţia Socec, 1909) trădează vizibil această tendinţă de a preface critica în artă ; fiecare articol încearcă să realizeze o formulă originală, cu o punere în scenă specială, dialog, fantezie, motive decorative, ca şi cum el ar fi o operă de artă, în sine, nu o anexă critică a adevăratei opere. Aceste volume trebuie, aşadar, judecate sub raportul creaţiei şi nu al puterii de pătrundere critică ; ele reprezintă o luptă împotriva timpului, a caducităţii, o voinţă de afirmare proprie, cu mijloace exclusiv artistice ; redus la minim, chiar cu elementul critic nu se exprimă categoric, ci alternant, înregistrînd şi afirmaţiile şi negaţiile, în nuanţe, fără a apăsa balanţa într-o parte, tot din pricina convingerii relativităţii valorilor estetice, joc de basculă distractiv şi puţin compromiţător faţă de posteritate.

Nu scriu aceste rînduri pentru a apăra o poziţie de mult depăşită, ci numai pentru a o defini, azi, cînd o

pot face cu mai multă perspectivă ; acum treizeci de ani procedeul pornea mai mult din instinct, sau abia se schița teoretic.

*

Călăuzit de semnul acestei conștiințe, se înțelege de ce multă vreme m-am ferit de a face cronică dramatică la ziare sau la reviste. Ea conține elementele vremelniciei, caducității, impunîndu-i criticului mai întîi subiectul. În literatură, a scrie despre o carte nu constituie o obligație ; scrii numai despre ce-ți convine ; prin caracterul ei spectacular, social, o piesă de teatru, ca și o expoziție, un concert, intră în categoria exhibițiilor sociale ce trebuie înregistrate de efemeridă, ori care le-ar fi valoarea. Ea te silește, așadar, să te ocupi forțat de ceea ce nu merită nici o atenție, și, în afară de elementul literar, să diseci și elementul realizării scenice, să te ocupi de actori, de joc, de plastică, pulbere ce dispare fără urmă, dincolo de reprezentație. Cronica dramatică nu răspundea, așadar, instinctului meu de „eternitate" ; nimic durabil nu se poate face decît cu material durabil, adică cu opere de o valabilitate certă ; chiar și în lipsa lor, criticul alege opere în jurul cărora își poate pune în evidență propria-i subiectivitate, propria-i fantezie creatoare. Iată pentru ce, după ce m-am ținut la o parte, de presă în genere unde subiectul e impus de evenimente, tot așa și de cronica dramatică, din aproximativ aceleași motive. Și bine am făcut ; instinctul era sigur. Puțin înaintea celui dintîi război mondial — căci noi vom duce cu noi povara de a fi trăit două războaie mondiale — am primit, totuși, să fac cronică dramatică la Flacăra în condiții speciale, la bunul meu plac. Ca să scap de mediocritatea subiectelor, mi-am luat libertatea de a nu vorbi decît de anumite piese alese ; piesele erau însă atît de uniform mediocre încît n-am putut scăpa de invazia lor, cum nu poți scăpa într-o baltă mîloasă, de asaltul multiplu al lipitoarilor ; mă învîrteam deci pe loc într-o serie inestricabilă de vodeviluri franțuzești, ce-mi îngăduiau doar o atitudine generală de respingere împotriva genului ; împlineam, cu alte cuvinte, rolul de cenzură, pe care îl împlinise cu vreo două decenii înainte Catulle Mendès la Le journal. Uneori făceam o critică princi pială, fără să mai expun subiectul piesei : o indicație ușor ironică dintr-una din cronici „cît despre subiect îl puteți afla din cronicile maiștrilor Em. D. Fagure și Emil Nicolau" mi-a atras dușmănii memorabile. Un an de zile sub diverse pseudonime Kix, Wax, Stop, etc.... d. Emil D. Fagure m-a acoperit în Adevărul de verva ironiei sale în notițe umoristice. Pe Emil Nicolau cititorii l-au uitat poate cu totul : era una din acele formidabile mediocrități comune, de altfel, tuturor epocilor ; prin cronici mediocre ajungea să-și impună la Național piese și mai mediocre. Despre una dintr-însele poate își mai aduc aminte cîțiva contemporani : era o fioroasă melodramă intitulată Fiul ei, poreclită de unii : Mama ei ! De a doua zi m-am trezit insultat la ziarul lui sub forma unei știri, în care se afirma, nici mai mult nici mai puțin, în ton serios și compătimitor, că am înebunit... Alte notițe au urmat succesiv interpelînd autoritățile de ce mă lasă în libertate și nu mă închid la balamuc ca primejdios ordinei publice. Omul în relațiile zilnice era blînd, politicos, onctuos și tîrîtor ; atins puțin pe coadă, șuera altfel cu limba lui trisulcă. Iată singurele ramuri de finic ce am ales de pe urmo activității mele de cronicar dramatic. Bunăvoința nu mi-a lipsit totuși ; am înlăturat, de pildă, din cronicile mele elementul spectacular, ocolind să vorbesc de actori și de jocul lor, elemente cu desăvîrșire fragile, caduce, fără „a doua zi". Toate libertățile luate s-au dovedit însă zadarnice ; dintr-un vraf de cronice ce ar face la un loc două volume compacte, abia de am culeș cîteva articole despre piese originale și cîteva fantezii satirice pentru a le integra în opera mea critică. Pornind din instinctul și din principiul că orice rînd își poartă în el destinul volumului, — și, de fapt, tot ce am scris în Sburătorul, de pildă, a fost strîns de pe drumuri în volum, — numai critica dramatică s-a soldat deficitar, rămînînd încă după un sfert de veac în sertar, — sau cum s-ar spune în limbajul profesional : laissée pour compte. Iată ce „afaceri" proaste am făcut cu cronica dramatică.

IZVOR DE TEATRU AUTOHTON

de Victor Ion Popa

După cîte s-au arătat în congresul de la Weimar-Florența — congres la care și-au spus cuvîntul încă cincisprezece țări europene — România se poate mîndri că stă, dacă nu în frunte, cel puțin pe treapta dintîi, între popoarele care dovedesc interes și înclinare vădită spre arta teatrală. Asta nu se citește din acele spectacole minunate și înalte, unde mîna de mari regizori ajutată de actorime excepțională a făurit pe texte strălucite fapte de mare artă. Acolo și-au spus cuvîntul cîteva talente personale și o pasiune adeseori singularizată. Sau un fapt de înțelegere și de voință statală care folosea scena în ajutorul politicei artistice, sau politicei pur și simplu.

Semnul hotărîtor al înclinării generale spre teatru stă în mulțime. În patima spectatorului mănurnt, în felul în care își dovedește dragostea, și și-o cheltuiește, acolo trebuie căutată mărimea interesului, a înțelegerii pentru spectacol. Și atunci, pentru cine vrea să vadă lămurit, pasul trebuie să i se îndrepte dincolo de sălile trupelor profesioniste, adică tocmai unde nu poruncește setea de glorie, interesul bănesc sau politic ori nevoia carierei, ci patima goală a teatrului, patima fără nici o răsplată decît doar aceea de a ști să împărtășești altuia o bucurie. Vorbim, precum se vede, de actorii diletanți și-i confundăm cu spectatorii diletanți — și care-s cu atît mai buni, mai calzi, mai generoși cu cît sînt și rămîn mai diletanți — pentru că, la urma urmii, spectatorul de teatru este, în ultimă esență, un actor nerealizat sau, mai rar, sîmbure de actor. Nu poate fi spectator omul care își este suficient sie-și, omul fără visuri, fără dorinți de a se descătușa măcar cînd și cînd din carapacea vieții lui adevărate. Polivalența de trăire trebuie s-o aibă de-o potrivă și actorul și spectatorul. Dincolo de ea, nu-i desparte decît o chestiune pur formală : însușirile fizice și experiența, care slujește să le dea o plus-valoare, strict trebuitoare teatrului și iluziei ce trebuiește creată.

Așa se face că o uriașă masă de spectatori nu scapă, în de-a lungul vieții ei, de ispita scîndurilor scenei sau ceva semuitor. Dacă este adevărat că „ocazia face pe hoț" e tot atît de adevărat că numai lipsa de ocazie nu-l face pe spectator actor. Nici vorbă, e la mijloc și o deosebire de intensitate în această patimă de teatru — proporțional, în chip firesc, cu pluralitatea valențelor de trăire. De aici purcede lămurirea faptului că unii fac pasul hotărît spre îndeletnicirea actoricească iar alții se resemnează la cea de spectatori. Cum se vede însă nu-i vorba de carieră. E vorba doar de acel însemn permanent spre joc, pe care îl au mii și mii de oameni, fără să cugete a-și face din el o profesie pentru pîine sau strălucire. Și astfel sînt atîția, care-și satisfac patima lor o întreagă viață trăind în familie cu teatrul, dar alături, ca actori diletanți, organizatori de spectacol cu diletanți, sau măcar simpli sfătuitori.

Nu cercăm să lămurim pentru ce este așa, dar adevărul e că nația românească s-a dovedit, în comparația făcută la congresul din Weimar-Florența, ca una din cele mai înclinate spre îndeletnicirea teatrală. Mulțimea neobișnuită a spectacolelor de diletanți — copii, adolescenți și maturi — constatată statistic la noi, este la o proporție neîntîlnită nicăieri în Europa. Sîntem la o cifră de douăzeci de mii de spectacole anual, ceea ce revine la un spectacol pe an pentru fiecare mie de oameni. Socotind la o medie de zece actori diletanți pentru fiecare spectacol, ajungem la o proporție de un actor diletant la o sută de spectatori pe an. Cifra aceasta este un record. Și de voiți, un miracol în cîmpul teatral, mai ales pentru că nația noastră a avut de suferit, veacuri de-a rîndul, toate opreliștele bisericești și administrative ca să-și poată desfășura și crește în chip obișnuit gustul și înclinarea spre teatru.

Orînduirile ortodoxe care nu ne-au îngăduit reprezentarea misterelor creștine, ca și interdicțiile stăpînilor ce s-au socotit jignite de măruntele comedii din bîlciuri,

au întîrziat cu atîtea veacuri dezvoltarea normală a teatrului la noi, față de Apusul care, tot în Bizanț și-a luat modelele și îndemnul.

Ar fi totuși un mijloc să lămurim miracolul. Mai întîi din constatarea că, deși forma teatrală complectă ne era oprită, substanța dramatică s-a creat înainte, îmbrăcîndu-se în alte forme. Bogatul nostru material popular de basme, snoave, povestiri și balade are un puternic accent teatral. Aceasta cu atît mai vîrtos, cu cît în ele nu stăpînește numai o acțiune vie și susținută, dar și — sau, mai ales — un șah de tipuri simbolice — am zice sintetice — care au valoare absolut fixată și contur definitiv. Ele sînt stabilite și fără moarte în mentalitatea noastră: Făt Frumos, Ileana Cosinzeana, Zmeul, Sfînta Vineri, Statu palmă barbăcot, Mama Pădurii etc. Mai departe, în viața de toate zilele, predominarea poreclei în nume, e o vădită dovadă de preocupare în a stabili tipurile caracteristice ale nației, deci general valabile în timp și spațiu.

Astăzi, cînd lanțurile teatrului s-au rupt, materialul dramatic se poate întoarce la forma lui. Și bineînțeles la drepturile lui care înseamnă nu numai folosire în opera literar-dramatică, dar mai cu seamă de așezare în relieful viu al scenei.

Mai este însă o pricină care s-au adăugat acestei păstrări de contact cu materia teatrală. Este sceneta comică țărănească, în plin accent revuistic, folosită fără contenire prin veacuri de către flăcăii noștri sau acei „posnași", „glumeți" ori „hîtri" ai satelor. Asta a trăit și trăiește și azi, nestingherită și strălucitoare. Trece drept glumă. De aceea nimeni nu i-a pus cățuși. Nici nu-i putea pune. La o clacă, la o cîslă, la o horă, se găsesc totdeauna doi trei, ori cinci băetani și oameni, care să „arate" cum s-a certat moș Ion cu vecina lui, cum a fost cînd perceptorul s-a dus să ia țoalele din casa Catrinei, sau cum s-a încontrat moș Costea, cînd era beat, cu Dascălul Gheorghe care nu era treaz...

Temeiul este deci revuistic și de strîns interes al satului. E bizuit pe imitarea personajelor cunoscute și cu proeminență — deci pe cale de a fi „tipuri". Dar dincolo de acestea, hazul din alcătuirea spontantă a dialogului, trăirea tipului, și mai ales commpoziția, gradarea efectelor, e ades de-a dreptul uluitoare. Am văzut asemenea scene jucate și compuse de flăcăi, pe care ar fi mîndru să le iscălească un mare autor de teatru.

Lucrurile nu s-au oprit însă aici. Piesa de teatru scrisă a început să ispitească pe jucăuși. Au jucat și joacă peste tot și tot ce găsesc. Doar am spus că avem douăzeci de mii de spectacole de diletanți pe an. Decît, piesa pe care o găseau era scrisă de oameni depărtați ca duh și formație. Revenirea spre izvoare proprii se face rapid și cu spor. Astăzi în zeci de părți ale țării afli săteni, muncitori, elevi, învățători și preoți care alcătuiesc singuri piesele lor, scoase din preocupările lor. Și aici — ca în toate regiunile de artă — țăranii sînt cei mai interesanți, fiindcă sînt izvorul adevărat, începutul. Cunoaștem spectacolele de acestea — cel mai pur stil de commedia dell' arte — doar cu scenariul hotărît și cu dialogul născocit direct pe scenă — care sînt concludente. La fel cîteva piese compuse de simpli muncitori din fabrici.

Dar aici ne aflăm în fața unui proces de răsturnare totală a stărilor teatrale românești. Duhul care se creează acum prin toată această creație nouă și proaspătă, strîns lipită de sensibilitatea noastră primară va dicta, fără nici o îndoială, căile de mîine ale scenei românești, așa cum a dictat în plastică, muzică și poezie. Abia atunci vom alunga pastișele noastre mizere de azi din scrisul dramatic, joc, regie, și vom începe a deveni noi înșine, putînd, în sfîrșit, să ne dăruim cu întreg sufletul nostru.

Despre teatru

de HORTENSIA PAPADAT BENGESCU

Teatru! Patru goarne trimit un semnal spre cele patru orizonturi — iată sonoritatea și puterea de evocare a cuvîntului „teatru". Pentru scriitorul eclectic, cel căruia imaginația îi impune forme diverse ale expresiei literare „Teatrul" e un vizitator de mare gală. Eu însumi am avut această vizitare și am lucrat drama Bătrînul care a avut cinstea să fie reprezentată la Teatrul Național. Teatrul românesc era bogat prin comedia de moravuri a lui Caragеale; literatura dramatică se afla în plină ascensiune a tragediei spectaculoase în versuri și proză; Alexandru Davila, apoi Victor Eftimiu ilustraseră genul, prin lucrări de mare amploare; o comedie dramatică, Patima Roșie, avea a cunoaște din plin succesul meritat. Bătrînul era tot o comedie dramatică de moravuri prin prezentarea unui mediu burghez, se centra însă pe duelul între spiritul burghez și viața cea spirituală, sufletească, a unor personaje de excepție. Bătrînul, care anticipa oarecum asupra unui gen acuma în plină dezvoltare, a avut un succes onorabil, ceea ce nu e același lucru cu succesul pur și simplu, dar în toate literaturile dramatice aceste treceri de la un plan la altul s-au petrecut la fel. A înlocui problemele integrale și izbitoare: gelozie, crimă, incest, nebunie prin sferturi, optimi de măsură ale acestora, așa cum și viața în progresiunea sa le dozează a devenit formula unei întregi epoce a dramaturgiei, cea încă actuală.

Scriitorul multilateral, vizitat pe rînd de teatru, roman, poezie, trebuie să respecte cu răbdare prezența lor, înlăturînd cu luptă pe una din ele, — cea teatrală de pildă — dacă o dovedește mai anevoioasă de înfățișat publicului, înlăturare care îl păgubește de cel mai generos în bucurii dintre vizitatorii săi, cel mai imperativ totodată, prin relief, sunet, culoare, — căci autorul dramatic vede plastic și ascultă vibrător, personajele sale printr-un relief anume pe care i-l impune imaginația.

Incontestabil autorul e cel mai bun auditor și spectator al piesei sale în timpul cît lucrează pentru a deveni deîndată ce e săvîrșită, laș; iar în cazul fericit cînd i se reprezintă, copleșit de emoție va rătăci pe culoarele teatrului, dacă nu cumva — se povestește despre Henri Bataille — nu va ajunge în serile de premieră pe la barierele orașului.

Cartea are o viață mai puțin zgomotoasă; își urmează drumul mai rapid sau mai lent pentru a ajunge la cunoștința și a intra în conștiința cititorului. În vitrine, pe rafturi de librării, pe lavițele mobile ale vînzătorului ambulant, pe cheiuri, se infiltrează răbdător în conștiița lectorului multiplu. Violent, exigent, subiectul teatral pretinde o viață imediată, cere glas, gest, culoare, înfățișare, lumină, simulacrul perfect al vieții; le cere pe acestea nu numai în închipuirea autorului, ci în afară; pretinde să plece în larg, să lupte, să învingă sau să moară, — dar să se reflecteze în mii de alte conștiințe să izbească auzul, privirea multora, — cere imperativ publicul. Spectacolul e un traumatism prin izbirea ce o dau cuvîntul, gestul, culoarea, acțiunea, într-un interval de trei ore, desfășurare deci atletică, războinică, a faptelor orișicari. Făcuți unul pentru altul, spectacolul și spectatorul sînt destinați a avea între ei o corespondență, de aci ideea că o piesă de teatru are anume legi și formule; e un adevăr relativ deoarece aceste formule din antichitate și pînă acum au evoluat permanent și totdeauna formula cea nouă a avut de întîmpinat rezistența spectatorului. Se petrece deci ceea ce se petrece cu toate artele, formula nouă, pe toate riscurile, își va îndeplini misiunea. Actualmente nu e supusă nici unei legi precise alta, decît diviziunea în acte și tablouri; i se mai cere o singură condiție: — succesul. Insuccesul îl condiționează publicul; iată-i deci față în față pe cei doi protagoniști: spectacolul și sutele, miile de spectatori care compun publicul. Spectacolul e compus din actori, din decoruri, din prezența invizibilă dar de prim ordin a regizorului și din atîția alți factori; mai este și Piesa. Lupta se dă între cei doi mari factori: publicul și spectacolul; între o arenă sportivă și teatru există în acest fel de a privi, o asemănare. Piesa ar fi mingea.

Hortensia
Papadat
Bengescu

Totuşi altfel se prezintă problema privită atent şi serios : — sînt cîteva veacuri de cînd cugetătorii au căutat să-şi exprime anume idei critice asupra traiului şi faptelor omeneşti, sub forma închipuirii teatrale. Cu multe măşti şi sub alambicarea cuvintelor, prin fapturi închipuite şi cu fapte închipuite după viaţă dar totdeauna exemplare. Teatrul a fost cel mai însemnat cenzor al moravurilor, arma ascunsă dar tăioasă a spiritului critic al gînditorilor prin propunerea de exemple, prin contrastul binelui şi răului, totodată o reproducere dar şi o cenzură a epocelor pe care le-a înfăţişat. Arlequin, Paiaţa, cei care plîngeau cu un ochi şi rîdeau cu altul, au fost precursori ai fabulei. Teatrele, care sub formă glumeaţă, sau severă, confruntă omul cu sine. O lume întreagă, cea antică, cu pasiunile ei a rămas oglindită în operele dramaturgilor.

De la început teatrul a avut nu numai scopul de a amuza ci şi pe cel de a aşeza în faţa contemporanilor o oglindă în care să-şi privească diformităţile şi anume pe cele mai bine ascunse, pe cele morale. Teatrul care urmăreşte un scop pur distractiv e o anexă secundară, dispensatoare a unei plăceri de ordin inferior, de aceea chiar mai lesne de satisfăcut. Teatrul era chemat un „templu" şi acum încă teatrele de Stat, de pretutindeni, Teatrul nostru Naţional, reuşesc a păstra acest prestigiu.

Au existat protectori ai artelor care înţelegeau că arta e o cerşetoare de mare lux, sau o împărătească fără avuţii, care cere risipă pentru a rămîne pură de ispita de a se modela după gustul public, în loc de a-l constrînge să-i accepte formula. Mulţi dramaturgi nefericiţi la începuturile lor, au reuşit prin perseverenţă să-şi impună punctul de privire şi ceea ce părea revoluţionar a devenit : — repertoriu. Ibsen la debut, Pirandello un timp lung, Claudel, au părut inoportuni ; d'Annunzio însuşi a fost salvat de snobism şi de Duse. Iată unul din marii agenţi propagatori : — snobismul. Snobismul are adesea calităţi ale defectelor lui ; el e cel care pentru a-şi satisface dorinţa de excepţional face operă de propagandă a unor formule de artă — şi pe lîngă forme, se strecoară adesea şi fondul de cugetare.

Rămîne concurenţa între lucrările pe care le-a consacrat trecutul şi cele proaspete care îşi încep destinul necunoscut. Galeria de tipuri şi moravuri a trecutului e desigur interesantă şi e admisă lesne, cum admitem costumele de pildă ce-au fost purtate la anume epoci. Acest trecut trebuie alimentat însă cît mai bogat pentru a putea deveni o epocă şi atunci trebuiesc cercate cît mai mult producţiile contemporane pentru ca ele prin calitate dar şi prin abundenţă să arate că pot constitui o epocă a dramaturgiei.

Bataille, Bernstein, care au cunoscut succese zgomotoase au intrat în umbră deoarece epoca pe care o oglindeau a fost depăşită ; mai tîrziu însă ei vor fi cei care vor arăta : viciile, virtuţile, defectele, suferinţele unei epoci, poate decadente, totuşi porţiune valabilă de Istorie socială. Ibsen constituie o epocă — căci unele devieri morale şi modalitatea lor de expresie pot fi pecetea unui veac de civilizaţie. Mai adesea aceste modele au început prin a fi refuzate, dar iată că vreun snobism le-a impus, iar timpul le-a aşezat la locul lor de cinste. S-ar putea trage concluzia că teatrul, dat fiind aceste exemple, ar trebui principial să meargă din punct de vedere material la pagubă sigură, pentru a putea creea progresul. E dealtfel însăşi menirea Teatrelor de Stat. S-ar mai putea conchide că nu există teatru propriu-zis, legi fixe, deoarece toţi aceşti autori exemplari azi, nu au ţinut seamă decît de moravuri, de lupta simţămintelor, de contrastul ideilor şi au nesocotit formula teatrului distractiv, cel obligat să placă, condus de gustul şi capriciul public, nu conducător al acestora. Formula Shakespeare, e cel mai ilustru exemplu. Acum cîteva veacuri, acest ins, ilustru mai apoi, îşi îngăduia să filozofeze în scenă în lungi monologuri sau în aprige dialoguri — şi în faţa cărui auditoriu ! Ştim că spectatorii veneau cu mîncarea în basma, că se apostrofau, că aruncau pe scenă felurite proiectile comestibile : timpuri de expansivitate şi de risipă ! Pe scenă se desfăşura o acţiune, lungă, comisă de un ins neidentificat precis, acel Shakespeare care îşi îngăduia a filozofa ceasuri de-a rîndul.

Acest public reacţiona în mod sumar, cînd faptele comise acolo pe scenă sau cînd actorul care întruchipa un erou, nu-l mulţumeau dar urechea lui era desfătată şi din trecut cugetul lui era atins de acele gîndiri care au rămas şi acum o culme. Dintre atîtea versiuni asupra identităţii lui Shakespeare îmi place să aleg pe cea a Lordului învestit cu mari demnităţi, ce-l nevoiau a se sluji pentru a înfrunta mulţimea zgomotoasă, de numele actorului ambulant Shakespeare. Pentru a ocoli ura probabilă a unor rivali puternici şi pentru a putea totdeodată impune acelei mulţimi marile lui cugetări, făcea mici concesii : aşeza în chip impresionant pe Hamlet într-o groapă cu un craniu în mînă pentru a pronunţa faimosul „to be or not to be, that is the question" — care e încă şi azi exclamaţia cea mai celebră a literaturii dramatice, sau aducea pe scenă învăluită într-un cearceaf, fantoma răzbunătoare şi o punea să pronunţe sentinţele filozofice ale mustrării de conştiinţă.

După atîtea veacuri, să fie oare nevoie pentru a cugeta — după putinţa sa, — ca autorul dramatic să întrebuinţeze tot mijloace atît de simpliste sau să fie nevoit a renunţa la actul de a cugeta, deoarece — zice-se — teatrul e numai acţiune. Acţiune, firește, dar nu servil reprodusă ci pregătită şi comentată prin idei şi cuvinte în scopul de a deveni exemplară, nu numai plăcută — mai ales exemplară. Dramaturgii acelor veacuri au privit mai sus, mai departe decît nivelul şi gustul public şi au nesocotit reţetele : noi trebuie să facem la fel : să cutezăm, să încercăm puterile noastre proprii care nu se poate să nu fie valabile.

MAESTRUL NOTTARA

de G. Ciprian

Aşa l-am apucat : cu borsalină neagră, cravată neagră, gheroc negru, mănuşile în mîini, geamul în ochi şi vraful de hîrţoage şi reviste franţuzeşti la subţioară. Călca domol, măsurat şi din toată făptura lui se degaja un iz de bună creştere, de cuminţenie şi boerie.

Nu bea, nu fuma, nu bîrfea. Muncea. Singurul şi marele său viciu.

La şapte dimineaţa, deşi profesor, era întîiul la Conservator ; la zece — între colegi — era întîiul în foaierul de repetiţii ; după amiază robotea pe scenă, seara juca, iar a doua zi o lua de la început.

Mic de stat, cu fruntea largă, părul lins, ochii verzui, nasul proeminent, buzele subţiri, bărbia ascuţită, maestrul Costache — cum îi ziceau prietenii — aducea a pictor florentin, a pastor ori a jurisconsult.

Nimic din exuberanţa factice a actorului profesionist. Dar cum lepăda vestonul şi îmbrăca toga, purpura, ori

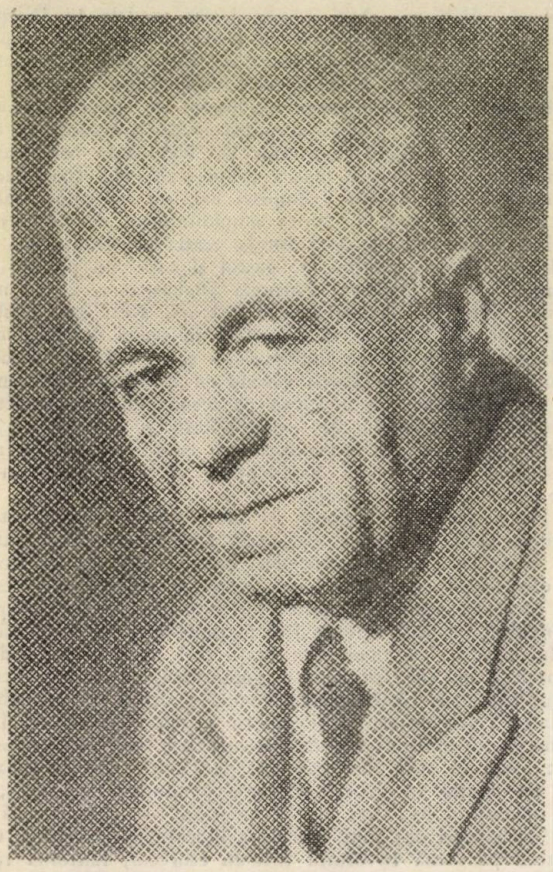

George Vraca în rolul titular din „Richard al III-lea"

zalele, ce mare actor, ce artist desăvîrşit ! Maestrul Nottara nu cucerea fluidic temperamentul, ci impresiona prin expresivitatea, rotunzimea gestului şi armonia atitudinilor.

Arta sa era rece. De aceea dacă nu se simţea la largul lui în rolurile de „eroi", în schimb făcea vid în jurul său în cele de „intriganţi". Cei ce au văzut Ruy-Blas în străinătate spun că meşterul Costache ar fi creat pe cel mai desăvîrşit „Don Salust" al timpului său. Cronica acestora nu este exagerată. Căci într-adevăr e greu de închipuit o realizare artistică mai impecabilă.

De asemenea, „Horaţiu", creat de maestrul Nottara, părea că descinde direct din Capitoliu în văile răcoroase unde ţîşnea vestita fîntînă a „Blanduziei". În rolul multilateral al „Diavolului" din Cocoşul Negru, meşterul jongla ca un arsenal de „bibiluri" de cea mai bună calitate, iar în „Ştefan Vodă" din Apus de Soare şi în „Luca Arbore" din Viforul a sculptat două bronzuri de gigantice proporţii.

Ca director de scenă era meticulos, căci punea mult mai mare preţ pe interpretare decît pe decoruri, lumini şi alte accesorii — care par a fi preocuparea de căpetenie a tinerilor regizori improvizaţi. Ca dascăl era prietenos, bun şi răbdurîu. Clasa meşterului Costache, din pragul Cişmigiului, a rămas proverbială. Cum intra în hambarul improvizat şcoală, marele actor îşi rotea ochii prin bănci, căutarea pe fiecare, clătina din cap, apoi poftea pe scenă pe unul ori pe altul :

— Haide sus Duţulescu !
— Nu mi-e bine maestre...
— Ai jucat la foiţe... Haide sus, Stăncescu !
— Maestre, eu...
— Vii de la petrecere...
— Haide sus Manolescu !
— N-am pahhtenehrră maesthrre...
— Unde ai lăsat-o ? Haide sus Kiprian !
— Maestre, eu de-asemeni...
— Ptiu, blestemăţia dracului !

Şi fiindcă printre atîţia blestemaţi era şi un băiat silitor, unul Meşederu, maestrul începea să se plimbe gînditor prin clasă, apoi se oprea locului, trăgea cu coada ochiului la Meşederu şi, sătul ca de mere acre, — că tot pe ăsta îl asculta — exclama cu plictis : Haide sus Meşederu !

Maestrul Constantin Nottara, cu masca-i de medalie, a fost cea mai proeminentă personalitate artistică a epocii sale. Creatorul lui „Cezar", „Oedipus" şi „Lear" rămîne neşters în analele teatrului românesc.

CELOR CARE CRED

de George Vraca

În afara treburilor mele de teatru o altă îndeletnicire vremelnică mă obligă să trec în fiecare dimineaţă prin curtea Conservatorului de artă dramatică.

Din fundul curţii, privesc prin fereastra biroului de lucru, forfoteala plină de tinereţe şi entuziasm a celor care pornesc să cucerească un loc cît mai sus în teatrul românesc de mîine. Cîţi vor birui din ei ? Vor fi bănuind ei la ce muncă se înhamă ? Cîţi vor învinge din ei ? Îmi vine să ies în curte, — să mă amestec printre ei — şi să le spun gîndurile şi simţămintele mele. Să-i încurajez la muncă. Să le urez izbîndă. Şi să le spun că nu-i uşor lucru să intri pe „poarta din faţă a teatrului". Teatrul mai mult decît oricare artă, — e ca natura — plin de mistere. Judecăţile lui nu sînt întotdeauna ale noastre. El nu prea vrea să ştie de măsurile, ambiţiile şi mai ales recomandaţiile noastre. Ca şi natura — teatrul naşte viaţa din moarte — şi creează forme noi — dar nu eterne. Şi — aş mai vrea să spun acestui tineret drag, acestor copii entuziaşti — că pentru a încerca să deschidă poarta cea mare a teatrului, îţi trebuieşte suflet mult — şi tălpi zdravene — să te poţi ţine singur pe picioare. Că educaţiunea are nevoie de o deosebită atenţiune — şi că şmecheria e degradantă.

Fără sentimentul datoriei şi al răspunderii, dacă nu îl ai să-l dobîndeşti, altfel în zadar, tinere, intri în „Cetate".

Izbînda voastră nu va ieşi din lucru de mîntuială. Însuşirile de caracter joacă un rol decisiv. Stăruinţa, preciziunea, energia, voinţa, stăpînirea de sine, sentimentul datoriei şi-al răspunderii sînt aptitudini atît de necesare pentru a reuşi în teatru. Fără aceste însuşiri, toate darurile inteligenţei sînt nefolositoare.

Şi totuşi — uitîndu-mă aşa la aceste vlăstare — mă gîndesc cu emoţie la soarta lor, pe care o doresc din inimă să fie frumoasă şi folositoare. Şi-aş mai vrea să le spun acestor tineri că cei ce vor intra în „Cetate" să nu-i muşte şarpele de inimă. Să fie buni, generoşi cu cei cu mai puţin noroc.

Şi aşa are să fie.

Să nu se creadă că lumea noastră din castele de lemn şi de carton de pe scenă e mai rea, mai superficială sau mai slabă decît cealaltă — din castele betonate. Nu ! Sînt sigur că din aceste vlăstare, mîine, unul din ele, va fi aici în locul meu, aşa cum au mai fost şi alţii înainte. Şi va privi cu drag la alţi copii înflăcăraţi să prindă meşteşugul atît de minunat al teatrului.

Şi toate acestea într-o lume din ce în ce mai bună.

Iar noi — ne-om duce la odihnă, după ce ne-om fi făcut datoria — împăcaţi că rosturile teatrului românesc vor fi intrate în mîini zdravene şi-n suflete curate, şi-or ridica arta scenei cît mai sus — spre mîndria neamului.

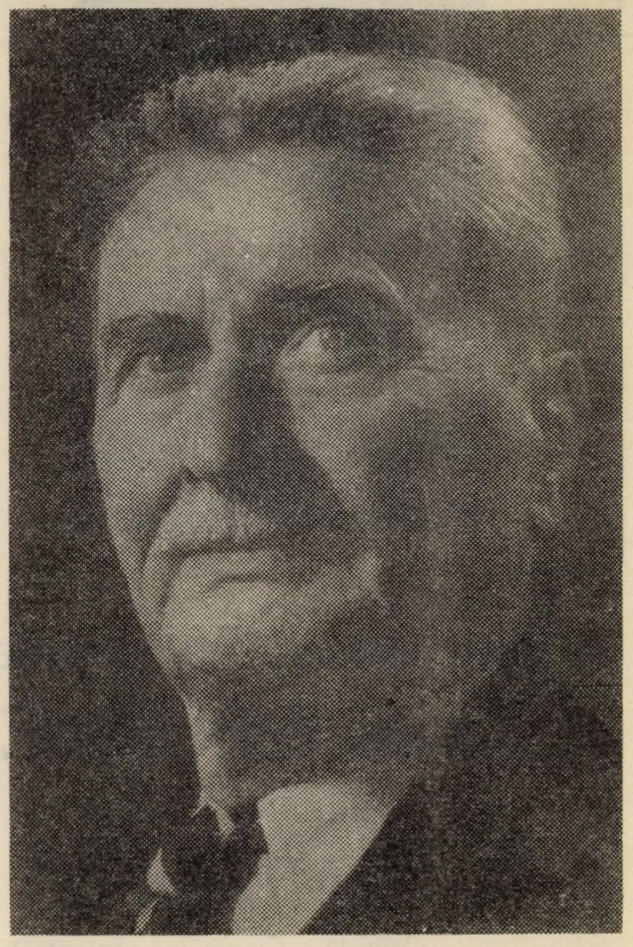

CE ESTE PIESA DE TEATRU

de M. Sorbul

Căutînd să definesc cam ce ar fi o piesă de teatru, într-o celulă pitită în nu ştim ce circomvoluţie a creierului meu icneşte neastîmpărat o zicală românească : „un nebun azvîrle o piatră în baltă şi o mie de înţelepţi încearcă s-o scoată afară".

Se vede că este o oarecare legătură, de îndată ce ea nu-mi dă pace şi mă pişcă şugubăţ ca un purice neastîmpărat.

Ei da, e mai mult decît o legătură, nu cu definiţia piesei de teatru ci cu felul cum o piesă începe şi sfîrşeşte prin a se înfăţişa spectatorului.

Într-adevăr, cum începe ?...

Unui ins îi vine într-o noapte inspiraţia unui subiect oarecare, fie cu... temă, fie, pur şi simplu un fapt divers. De obicei o poveste sau o întîmplare de dragoste. (Dacă într-o piesă nu-i dragoste, atunci mai bine să nu mai fie scrisă).

Insul acela, care se numeşte autor, n-are altceva mai bun de făcut decît s-o aştearnă pe hîrtie, scriind o în dialog şi împărţind-o în acte şi scene. Odată scrisă, asta ar fi „piatra", autorul fuge într-un suflet la teatru, de obicei la Teatrul Naţional şi o prezintă în dublu exemplar directorului. Acesta la rîndul său o încredinţează la doi membri din comitetul de lectură spre ai se face un referat. Dacă se întîmplă să fie unul favorabil, atunci lucrarea intră în citirea întregului comitet adunat într-o şedinţă oarecum solemnă pentru autor. Cum s-ar spune, de aci începe operaţiunea scoaterei din baltă a pietrei. Piesa e citită cam în două şedinţe, cînd cele mai adeseori, cu toată bunăvoinţa comitetului, piatra rămîne tot în baltă. Dacă însă e găsită demnă de a fi scoasă la lumina rampei, atunci operaţiunea scoaterii continuă, revenind la director, care o trece la timp potrivit directorului de scenă.

Acest nou personaj, fără de care nu se poate închipui o reprezentaţie de teatru, ia piesa, o suceşte, o învîrteşte şi, cercetînd lista actorilor teatrului, alege pe acei care vor trebui să scoată piatra la mal.

În acelaşi timp însă, mai ia înţelegere şi cu directorul artistic pentru decoruri şi costume. De aici, din această înţelegere apar odată pe... mal o sumă de oameni, înţelepţi în felul lor, pe care privitorul nu-i vede niciodată. Aceştia sînt pictorii, tîmplarii, electricienii, tapiţerii, perucherii, recuziterii care, odată cu artiştii, opintesc la punerea în scenă.

E o strădanie în comun ce durează de la 4 săptămîni în sus, în care timp directorul de scenă răguşeşte, fiindcă se simte obligat să ţipe, artiştii răcnesc de emoţie, iar autorul fierbe de nerăbdare să se vadă mai repede în faţa publicului.

Şi iată că într-o seară, după ce atîţia s-au opintit să ridice piatra din baltă, se ridică cortina şi apare, în sfîrşit şi... spectatorul, ca să completeze mia de înţelepţi. Nu trebuie să pună şi el umărul ca să desăvîrşească opera ?... Întrebarea, pe care şi-o pune acum fiecare, e cum şi mai ales unde va pune umărul acest spectator, pe care încă nimeni nu poate să spună că-l are la sigur de partea lui ! Căci după felul cum va pune umărul depinde soarta piesei ! O va împinge pe mal, ori bîldîbîc, cu ea în fundul bălţii, de rîndul acesta pentru totdeauna ?

Şi acum, ca încheiere, ar trebui să vă spun, adică să definesc, ce-i aia o piesă de teatru.

Eu cred că n-ar fi tocmai nevoie, pentru că de îndată ce spectatorul vine la teatru ştie ce-i o piesă de teatru, iar eu, drept să vă spun, deşi am scris vreo douăzeci de piese, încă nu m-am lămurit ce-i aia... Totul e să fie bună şi mai ales să placă !

Clasicii printre noi

Sîntem foarte parțiali cu noi înșine ● Nu mai am vanități de eu ! ● Nu trebuie să lași pe alții să descopere ceea ce reprezinți ● N-aș vrea să fiu nici chiar Michelangelo ● Am citit cum aș fi privit pe o fereastră ● Literele din E UN CLASIC sînt cuprinse în numele CĂLINESCU ● Scriu pentru a fi iubit ● Nu rîdem de prostiile pe pielea noastră ● Criticul îngroașe liniile

Răspunsuri autentice într-un (fals) interviu cu GEORGE CĂLINESCU

Interiorul profesorului Călinescu, din strada Vlădescu 53 poartă amprenta gustului și a fanteziei sale, pînă în ultimul amănunt (1). Mobilă Aubusson, covoare orientale achiziționate cu concursul prietenului Zambaccian, obiecte de artă aduse din China, icoane pe sticlă, tablouri de Andreescu, Luchian, Pallady, Tonitza, Iser, Ciucurencu, o colecție de păpuși, toate dau laolaltă interiorului o ambianță de rafinament estetic (1).

Ca interlocutor, profesorul Călinescu este de-a dreptul amețitor. Mimica sa bogată, plină de subînțelesuri e completată de comentariul gesticular frenetic al mîinilor. Temperament de mare actor, Călinescu e greu de urmărit în frazare și ideație — verva sa îți taie răsuflarea (1).

G.P.: Cine și cum sînteți, domnule profesor Călinescu ?

G.C.: A vorbi eu despre mine este greu. Un scriitor nu ia cunoștință despre sine decît prin reacția contemporanilor și a posterității, precum n-am ști cum arătăm la față dacă nu ne-am privi în oglindă. Și încă imaginea cu oglinda este insuficientă pentru că judecata asupra figurii noastre o dăm tot noi. Iar noi sîntem foarte parțiali cu noi înșine (2).

G.P.: Desigur, așa este. Dar eu nu vă întrebam de eul literar, ci de cel empiric. Mă interesa eul omului Călinescu...

G.C.: Eheu, eheu, nu mai am vanități de eu ! (3).

G.P.: Totuși, ce vă spune numele de „Călinescu" ?

G.C.: Cînd fețe șoptind mă întîmpină ades cu „ăsta este Călinescu", cercetez locul emisferic, să văd cui s-a dat acest nume generic (3). Individuum est inefabile (4).

G.P.: Refuzați deci categoric să vă definiți, lăsînd exclusiv altora această îndeletnicire ?

G.C.: Să nu exagerăm (4). E legitim a te cunoaște pe tine însuți (4). Nu trebuie să lași pe alții să descopere ceea ce reprezinți. Definește-te singur... (4).

G.P.: Iertați-mă că vă întrerup. Ceea ce-mi spuneți acum se opune celor...

G.C.: ...Definește-te singur dacă ai această veleitate, și vei fi crezut (4).

G.P.: ?

G.C.: Astfel, eu am spus odată că sînt romantic și toată lumea a repetat că sînt romantic. Apoi am declarat că sînt clasic și am constatat că se afirmă că sînt clasic. Natural, regula de mai sus e bună pentru opinia curentă. Cu mine de pildă nu s-ar prinde (4).

G.P.: Cu mine însă, în cazul dumneavoastră, da. Deci vă rog, vorbiți-mi despre dumneavoastră. Obiectiv sau subiectiv, la ce persoană doriți.

G.C.: Cel mai obiectiv discurs e acela la persoana întîi. Putem s-o întrebuințăm fără frică (4).

G.P.: Vă rog s-o faceți. Persoana a doua vă urmărește.

G.C.: Ei bine, eu recunosc că sînt un om plin de cusururi, că dacă am unele însușiri, nu le am în măsura atinsă de alții, și cu toate astea n-aș vrea să fiu nici chiar Michelangelo. Aș dori să fiu tot eu. Formula mea mă mulțumește complet, deși îmi dau seama că e cu totul incompletă. De altfel, sînt destul de perspicace spre a semnala platitudinea altora, dar în imposibilitate de a surprinde inefabilul meu (4).

G.P.: Vă rog să continuați, tot ce-mi spuneți este limpede și inefabil.

G.C.: Fie. Spiritul critic ar dispărea cu desăvîrşire dacă s-ar interzice să ne luăm drept criteriu. Deci: Sînt afabil, rezervat însă sociabil; deşi port o togă, am totuşi ţinută timidă. Azi am gravitatea celui care a biruit, dar la suflet sînt îndoit (3). Foarte mulţi cred serios că sînt mizantrop, fiindcă am făcut „cronica mizantropului"! Nici nu mai ţin minte cum mi-a venit această idee, în nici un caz însă n-a primat umoarea antropofobă, ci o pură socoteală redacţională! Un singur lucru e adevărat: nu-mi plac unii oameni vii, şi mă simt mai bine în tovărăşia cărţilor (4).

G.P.: Acesta e singurul motiv pentru care citiţi?

G.C.: Niciodată n-am văzut în carte litera tipărită. Am citit cum aş fi privit o fereastră, cu ochii înfipţi în viaţă. Dar de la o vreme am început a mă plictisi şi de cărţi; am băgat de seamă stereotipia literaturii. În literatură nu există decît locuri comune, care devin monumentale prin arta excepţională a cuiva. Deci, nu stereotipia literaturii mă plictiseşte, cît viţiul la care mă obligă profesia de a citi mai mult decît cei 20 de autori fundamentali. Toţi citim mai multe cărţi decît ne trebuie (4).

G.P.: De ce scrieţi, domnule profesor?

G.C.: Dacă sînt unii care îşi închipuie că scriu pentru glorie, îi voi dezamăgi. Aş vrea numai să fiu iubit (4).

G.P.: Am să vă comunic ceva, domnule profesor. Literele numelui dumneavoastră, c-ă-l-i-n-e-s-c-u, anagramate, scrise în altă ordine, dau exact: „e un clasic". Or, dumneavoastră sînteţi într-adevăr un clasic, alături, în şirul valorilor, de un Balzac, un Caragiale. Vorbiţi-mi, vă rog, despre clasic.

G.C.: Un clasic e un om care, fără să se abstragă din prezent, are statornic înainte imaginea Greciei antice. Clasicul priveşte prezentul greceşte, asta-i tot (4).

G.P.: Fără a părăsi de tot acest domeniu, vă întreb: ce este critica?

G.C.: Critica este o caricatură, o şarjă. Criticul trebuie să îngroaşe liniile pentru a scoate în evidenţă anumite laturi (5).

G.P.: E o metaforă...

G.C.: Îmi plac metaforele pentru că prin ele gîndul, se exprimă cu mare surpriză (4). Însă fac toate sforţările să mă lipsesc de ele. Pentru o metaforă excelentă eşti nevoit să faci nouăzeci şi nouă metafore triste (4).

G.P.: Dar tocmai metaforele vă fac atît de specific şi de atractiv scrisul.

G.C.: Atractivitatea scrisului trebuie să rezulte din pasiunea ideilor şi din sinceritate. A capta pe cititor prin ornamente şi fiorituri înseamnă a-l face inapt să gîndească (4). Aceasta e valabil şi în critică şi în „creaţie".

G.P.: Ce le deosebeşte?

G.C.: Distincţia, din punctul de vedere al culturii, e fără sens (7). Nu e o deosebire de esenţă, ci una de proces. Atît opera de creaţie cît şi cea de reflecţie fac un tot şi nu se explică decît prin cea dintîi. Ori avem de-a face cu un artist care pînă şi în opera critică aduce modul de a gîndi concret al artistului, ori respectivul este un critic profesionist necreator, dotat pe ici pe colo cu oarecari graţii ale condeiului (7).

G.P.: Caricatură fiind, critica e deci o artă a sugerării prin liniile cele mai simple. Cred că v-am înţeles bine. Dar procedînd astfel, nu devine ea vulgarizatoare? A simplifica înseamnă a mortifica...

G.C.: Termenul „caricatură" ca imagine pentru critica directă a creatorului nu înseamnă că eu cred că artiştii critici sînt în general caricaturanţi. Orice operă critică, fie şi de catedră sau de foileton, fiind disecţie, este o caricatură, fie că, izolînd frumosul, încarcă natura simplă a creaţiei, fie că, scoţînd scheletul ei inteligibil, îi omoară viaţa. Criticul simplu, prin forţa lucrurilor, şi nu îi găsesc o vină într-asta, e un omorîtor.

G.P.: Doar că, „omorînd" cu talent, imortalizează. Şi dumneavoastră l-aţi „omorît" pe Eminescu comun, născîndu-l pe al dumneavoastră, nemuritor.

G.C.: Ca să înţelegi pe Creangă, pe Eminescu, pe Caragiale, trebuie să descoperi la fiecare o structură proprie. Însă a descoperi este totuna cu a inventa, fiindcă dacă ea ar fi evidentă oricui, n-ar mai fi nevoie de nici o sforţare metodologică (7).

G.P.: Cunoaşterea e deci creaţie?

G.C.: Cunoaştem în măsura în care recunoaştem o structură, în care organizăm (7).

G.P.: Literatura îşi începe deci veritabila viaţă abia în critică. Numai prin critică literatura devine ea însăşi.

G.C.: Capodopera nu există obiectiv. Ea e rezultatul proiectării asupra unui produs uman, a unui sentiment de valoare (7).

G.P.: Şi, după cîte ştiu, sentimentele nu se pot învăţa. Prin urmare, vă întreb: poate învăţa cineva să fie critic?

G.C.: Critica este o vocaţiune aşa cum sînt poezia, romanul şi celelalte arte. Nu poţi fi critic numai cu voinţă (7).

G.P.: Cultura îţi lărgeşte totuşi aria de percepţie.

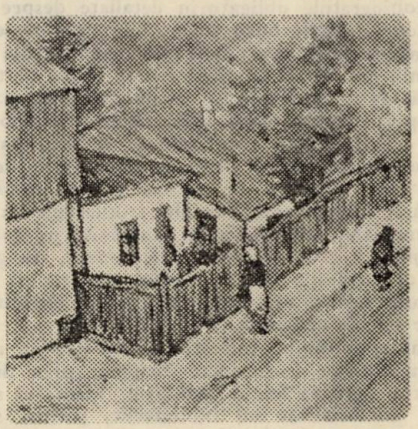

Victor Mihăilescu Craiu — Uliţă ieşeană.

G.C.: Da, cultura e un ridicător de nivel al întregului potenţial sufletesc. Cultura e substanţa gustului; ea consolidează criticul. Dar critica e mai mult decît aceasta, mai mult adică decît moralitate şi cultură. E o artă complexă, care se bizuie pe o intuiţie integrală (8).

G.P.: În concluzie?

G.C.: În concluzie, critica este o atitudine de sus, dintr-un turn bine aşezat pe temelia culturii, dar foarte înalt (8).

Aceasta a fost tot ce am putut smulge magistrului, după care, inoportun, am fost binişor petrecut pe uşă afară (4). M-a lătrat Fofează, broasca ţestoasă m-a privit blajin.

G. P. (1972)

[*Izvoare* — (1) Dinu Pillat, *Mozaic istoric-literar*, 1969. (2) Ştefan Bănulescu — Ilie Purcaru, Colocvii, 1964. (3) G. Călinescu. *Opere*, 2, *Poezii*, 1965. (4) Idem, *Cronicile optimis-mului*, 1964. (5) Idem, Scrieri despre artă, t. II, 1968. (6) Stancu Ilin, *Din inedítele orale ale lui G. Călinescu*. (7) G. Călinescu, Principii de estetică, 1968. (8) Idem, *Ulysse*].

ÎNTÎMPLĂRI CU SCRIITORI

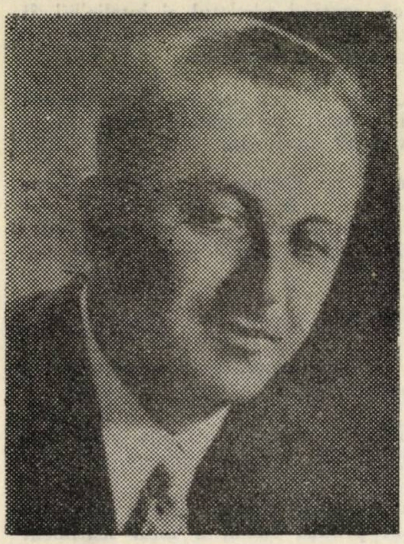

Ion Istrati

Florin Mihai Petrescu, 1976

Florin Mihai Petrescu, într-un moment de destindere

Toamnă lungă cu doruri de ducă şi renunţări mioritice. Amintiri nelămurit ancestrale inundă sufletul şovăitor şi omul se trezeşte cu privirea spre apus şi spre pămînt. Şoapta chemător-prevestitoare a pădurii, nevoia de a păşi rar, pe dedesubtul frunzişului încă arămit de soarele în scapăt au ceva de mult aşteptat şi irezistibil. Geamătul stins al amorţirii e pe-aproape...

Bădia Nică Istrati n-a prea vorbit pînă azi nici măcar în autobiografiile obligatoriu detaliate despre perioada unor scurte studii bucovinene. Cei ce i-au citit colaborările avîntate şi ocazionale prin publicaţiile locului şi ale vremii pot bănui motivul foarte intim al tăinuirii. Astăzi însă, la o pastramă şi la un tulburel, nările lui s-au îndreptat dintr-o dată spre zările obcinelor şi cu glasul uşor vibrînd de-o autoritate ce se vrea paternă îl întreabă pe Florin Mihai Petrescu ce-ar zice de o excursie mai spre nord-vest de vechea şi prea urbana grădină a străzii Lăpuşneanu. Sar alţi trotuaragii cu gălăgia adeziunii imediate, însă Bădia le cumpănise pe toate. Nu dorea o ieşire în grup, ci una de sentiment, nu găgăitori indiscreţi, ci tovărăşia mută a unui devotat şi a unui novice căruia să-i şi arate cu, sfătoşelnic orgoliu, toate cunoştinţele sale în domeniu.

Florin acceptă răspunzînd sfios şi cu privire recunoscătoare. Nu rătăcise încă decît imaginar prin dulcea şi adînc adulata Ţară de Sus a Moldovei. Viaţa lui se unise aproape în exclusivitate cu bibliotecile, şcolile, spitalele şi alte binecuvîntate instituţii ieşene, cu a unui grup restrîns de prieteni. Privelişti rîvnite din copilărie le intuise pe baza lecturilor, aidoma lui Călinescu în Impresii asupra literaturii spaniole ; scrisul său cînd este introductiv pastelistic are un izbitor rafinament livresc. Totuşi însetat permanent de seve neprihănite, de peisaje planetare, aştepta răbdător să-i vină rîndul a fi trimis să-şi cunoască ţara şi să cunoască lumea. Fusese deja la Hunedoara şi zburase cu avionul pînă la Bacău. Îşi transmisese prompt reflecţiile. De curînd, Bădia Nică, apreciindu-i articolul despre originalitatea viziunilor plastice ale lui Eugen Ştefan Bouşcă, îl numise într-un post vacant de la Muzeul de specialitate din cadrul Complexului pe care-l conducea cu multe şi pline de haz iniţiative. „Flem", cum îi zicea George Lesnea, se prezentase la noua slujbă pieptănat, bărbierit, scrobit şi lustruit cu atîta insistenţă, încît a primit cu o solemnitate mult prea rigidă cuvintele amicale de bun venit, rostite de Maria Hatmanu.

Acum încerca şi sentimentul oarecum jenant că nu putea refuza propunerea aproape colegială a aceluiaşi ştiut drept capricios superior. Nu-şi putea permite să ignoreze că Ion Istrati cumula şi postul de preşedinte al Filialei Uniunii Scriitorilor după lupte îndelungate, vizibile şi invizibile, cu pretendenţii reali ori numai potenţiali ; biruise iarăşi de curînd aşa încît iniţiativele lui puteau fi considerate acte obligatorii de profesionalitate.

Iată-i, deci, pe eroii noştri într-o sîmbătă dimineaţa la poale de codru des, grijulii, nevoie mare, să dea o notă oficială de documentare şi sprijin pe linie literară deplasării ce-o efectuau. Se duc numaidecît la căminul cultural din satul apropiat, se recomandă, se bucură de fericirea cu care învăţătorul-director îi primeşte şi-i roagă să le fie oaspeţi, ei refuză formal, dar promit să ţină o şezătoare model înaintea balului deja anunţat, încît tovarăşul director va avea ce scrie cu litere majuscule în raportul de activităţi. Pînă atunci, zice Bădia, noi ne vom mai documenta prin împrejurimi despre campania agricolă şi cea forestieră, căci mie, poate aţi văzut, mi se cere acelaşi reportaj scris cu nerv şi pe probleme actuale de toate gazetele raionale, regionale şi centrale. Să ne vedem cu bine, pe diseară !

Florin urcă greu, după Bădia, pe cărăruia şerpuitoare. Ţigara îl înneacă puţin, pantofii îl strîng uşurel, un grog e binevenit. Iată şi poiana unde vor poposi, dar nu, bădia are o idee. Eu mă urc, Florine, pe dealul din faţă. Nu are decе să-ţi fie frică. E ziua mare, prin preajmă e sediul Ocolului silvic, dihăniile cum ţi-am spus nu atacă omul decît iarna cînd le e foame peste măsură şi numai în haită. Nu te lua după Aurel Leon care a scris că pe Ştrul Cojocaru l-au mîncat lupchii şi încă la Valea Lupului, iar omul a venit a doua zi la redacţie să-i ceară socoteală pentru defăimare. Noi o să facem un test după sceneta populară culeasă de Ştefan Cuciureanu, om al locurilor. Cum am fost cadru didactic la folclor, vreau să văd de-i aşa cum s-ar crede. Nu uita, cînd fac semn cu pălăria tu strigi cît poţi : Fritz, Fritz sau Friiiţ, Friiiţ, mă rog cum ţi-a veni la îndemînă. Dacă dau cu pălăria în stînga şi în dreapta semn că nu te-am auzit, începem sceneta jucată încă pe vremea habsburgilor...

Sceneta închipuia că pe dealul „Bădiei", la o stînă, rămăsese un singur cioban. Celălalt se întorcea de la cumpărături. Între ei are loc următorul dialog, pe care actorii noştri ocazionali s-au străduit să-l interpreteze cît mai adecvat :

— Măi, Ioane, măăi ! Ci fac, cînii, baaat ?
— Nuuu, cîntă !
— O vinit lupuuuu ?
— Nu, popaaaa !
— Şi-o luat vreo oooaie ?
— Nuuu, o aduuuus una !
— Ş-o dus-o la paduriiii ?
— Nu, o dus-o la tîrg să beie rachiu cu tiniii !

Dacă a mai auzit cineva răcnetele celor doi nu se ştie ; se ştie însă că scenariul a fost respectat întocmai, iar testul l-au declarat deopotrivă mulţumitor : ciobanii noştri pot trimite mesaje sonore la mari depărtări...

După una reuşită trebuia să vină alta. Încălzit puţin de duşca oferită, Bădia îl întrebă pe Florin dacă a mers vreodată călare. Şi răspunsul fiind negativ, coboară spre calul ce păştea mai încolo, îl despiedică frumuşel, îl trage

lîngă un gard, îl ține bine și Florin se urcă mai cu burta, mai sprijinindu-se cu bărbia pe spinarea pintenogului însetat și înțepat de mușchii cei mari și verzi dornice să le apuce iernatul sătule. Florin se prinde de coamă, Bădia îi arde calului una cu funia ce o avea în mînă, armăsarul se destinde în galop spre grajdul protector nu înainte de a azvîrli din copite spre despiedicătorul devenit pe neașteptate agresiv și uluit de propria-i faptă. Călărețul luat și el prin surprindere se apleacă precum Arald pe oblînc, strînge picioarele lungi pe sub burta bidiviului, gîdilîndu-l și făcîndu-l să asvîrle mai avan din copite odată cu pocnete gazoase repetate. Ținîndu-se de coamă și cu dinții, Florin bate ușurel cu dreapta gîtul întins și lucios așa cum văzuse la film că procedează jocheii : „Cuțu-cuțu, cuțu-cuțu", scîncește el dar degeaba. Noul Arald ridică ochii printre urechile ciulite foarte aproape de nasu-i zdrobit și vede cu groază o placă mare de lemn atîrnată deasupra porții Ocolului silvic. Placa i se pare mai groasă decît toaca, citește repede urarea de „Bine ați venit", un ultim gînd de iertăciune și dintr-o dată calul se oprește orbit de haina ce i-o aruncă cineva în față. Mișcarea de inerție îl zvîrle pe jocheu în brațele inginerului salvator. — Domnule, domnule, cum de te-ai urcat tocmai pe un nărăvaș ca ăsta ?, aude Florin întrebarea ca într-un vis legănat din pruncie.

Bădia gîfîie din urmă cu ochii cît cepele, tîrînd funia, călcînd-o, căzînd...

Li se oferă un prînz al păcii, precedat de o afinată adînc răscolitoare, ascultă întîmplări tot mai năprasnice spuse cu blajinătatea oamenilor pădurii. Privesc totul încă lunatici, pînă cînd un pui de somn în aerul ozonat al cetinei le reface moralul...

Le-a fost dat însă acestor drumeți fără noroc s-o trăiască și pe a treia. Seara, coborînd în sat, citiră cam hipnotizați noul afiș din fața căminului cultural în care se anunța că reuniunea tovărășească a tinerilor (bufet, două muzici două) va fi precedată de un eveniment surpriză la care e chemat tot satul : întîlnirea cu scriitorii Panait Istrati și Camil Petrescu...

Se mai șușotea că doritorii de autografe să aducă volume de unde vor ști, biblioteca și nici școala neavînd exemplare disponibile. Și totuși se pare că eroii zilei au pus și cîteva semnături pe scrieri originale.

Lucian DUMBRAVĂ

UN AUTOR ȘI O CARTE

Ca și oamenii, cărțile au un destin al lor. Sînt cărți care se cumpără, dar nu se citesc ; sînt cărți care nici măcar nu se vînd, ci zac luni și ani în rafturi de librării ; sînt altele pe care cititorii le smulg din mîna vînzătorilor, dar ediția următoare nu mai are același succes ; sînt, în fine, acele cărți — fericite și rare excepții — care se vînd, se citesc și, oricîte ediții ar apare, publicul le-ar asimila cu ușurință. Trecute vieți de Doamne și Domnițe, e, desigur, din categoria celor din urmă — constatare verificată prin epuizarea celor cîtorva ediții dinainte de 1947, ca și a reeditării din 1971—1973 (Editura „Junimea", Iași), toate fiind azi de negăsit chiar și în anticariate !

S-a spus despre această carte că e o culegere de biografii istorice romanțate sau semiromanțate. Nu e nici una, nici alta. Istorie romanțată poate fi, de pildă, Les rois maudits **(Regii blestemați) — romanul lui Maurice Druon — pentru a reaminti, cu acest singur exemplu, o operă în care fantezia romancierului este sever îngrădită și supusă rigorilor documentației strict istorice. Dar** Trecute vieți e altceva : e un fel de istorie a neamului românesc, autorul privind trecutul de zbuciumată și dureroasă măreție al acestui neam prin viața femeilor din preajma scaunului princiar — Doamnele și Domnițele, fiice, soții și mame de Domni.

Autorul acestei cărți — carte e un fel de a zice, pentru că, de fapt, e o operă care totalizează, în cele trei volume ale sale, mult peste 1 000 de pagini ! — se numea Constantin Gane **și aparținea unei familii care mai dăduse culturii românești și alți cărturari și scriitori. Cronica acestei familii menționează pe** Enacache Gane **(1787 — 1842), poet (modest) sentimentalist și prearomantic, cunoscut prin scrierile sale** Călătoria lui Cupidon la pustiu, **tipărită în 1850 și** Călătoria me la munte, **rămasă inedită pînă în 1909. Fratele său, Matei Gane (1789—1869), a fost tatăl scriitorului** Nicu Gane **(1838—1916), membru marcant al „Junimii". Un alt frate,** Costache Gane **(1800—1865), s-a remarcat printr-o foarte bogată activitate de traducător (din Al. Dumas, Balzac, Bernardin de Saint-Pierre, Châteaubriand, Victo Hugo) ; cu preocupări de a spori cunoștințele „obștei", a fost părtaș și la editarea unor publicații periodice — „Nepărtinitorul" (1856) și „Patria" (1858—1859) și a scris și versuri. Un al patrulea frate,** Dumitrache Gane, **a întemeiat la Iași o tipografie, sub teascurile căreia a apărut atît** Călătoria lui Cupidon la pustiu **cît și ziarul „Nepărtinitorul" ; una din fiicele sale,** Maria, **a devenit soția scriitorului** Costache Negruzzi, **iar o altă fiică,** Anica, **măritată cu un Gane dintr-o altă ramură, mai îndepărtată, a aceleiași familii, este bunica aceluia care va scrie** Trecute vieți de Doamne și Domnițe.

Născut la Botoșani și pregătit pentru cariera juridică — doctor în drept al Universității din Rostock, în 1910 — Constantin Gane **(1885—1962) a simțit de timpuriu pasiunea pentru istorie; deși a dat și cîteva lucrări de cercetare istorică propriu-zisă (debutînd, se pare, în „Arhiva Genealogică" editată la Iași de Sever Zotta, în 1912), C. Gane și-a legat numele, în cultura românească interbelică, de un gen pe atunci prea puțin „frecventat" : publicistica istorică. Întemeiat pe o bună cunoaștere a materialului documentar, el a repovestit, pe înțelesul tuturor, ceea ce din convorbirea cu documentul înțelege, de obicei, numai istoricul. Întîi într-o serie de portrete radiofonice, apoi în articole publicate în ziarul „Epoca", Doamnele și Domnițele Evului Mediu românesc au fost evocate cu măiestrie și talent, într-un stil viu și detașat.**

C. Gane

La data apariției primului volum din Trecute vieți de Doamne și Domnițe, **în 1932, C. Gane era autorul doar al unor volume de „calibru" mic — impresii din cele două războaie la care participase (**Amintirile unui fost holeric, **1914, volum premiat de Academia Română ; Prin viroage și ecclauri) și o expunere istorică asupra trecutului propriei familii (**Pe aripa vremii**). Astfel, deși pregătită de evocările radiofonice și de articolele de ziar, ieșirea la lumină a masivului prim volum din** Trecute vieți **a produs o impresie deosebită, bucurîndu-se de aprecieri foarte calde. Remarcînd că „din istoria trecutului nostru lipsea evocarea acestor Doamne și Domnițe, abia pomenite de cronici și documente", Cezar Petrescu scria că C. Gane „a umplut acest gol. A înviat cîteva chipuri în ramele deșertate. Și a făcut-o cu o grație subtilă, cu un dar fluid de a anima umbrele, sub care abia se simte truda încăpățînată, de migală, cu al cărei preț a scuturat praful de pe documente uitate ori necertate. [...] E o carte rară, de înaltă ținută literară, fără nimic din trivializarea în**

care lunecă unii istorici, cînd vor să zugrăvească moravurile unei epoci în culori «realiste»...“ „Pentru prima dată, şi la noi, istoria părea să evadeze din solemnul praf al bibliotecilor“, consemna, vădit emoţionat, un cronicar, rămas (voit) anonim.

Primul volum ducea povestirea pînă la începutul domniilor fanariote, al doilea, apărut în 1935, o continua pînă la restabilirea domniilor pămîntene (1822) iar al treilea se oprea la Unirea Principatelor. Cînd şi acest ultim volum a ieşit de sub tipar, în 1939, scriitorul Theodor Răşcanu îl semnala cititorilor, adăugînd : „Acum întreaga operă este închegată complet iar autorul [...] poate avea de-acum conştiinţa împăcată că a săvîrşit o operă durabilă, temeinică şi necesară“.

Pentru generaţii întregi, ca şi în conştiinţa posterităţii, C. Gane a rămas autorul „Doamnelor şi Domniţelor“, deşi timp de un deceniu şi jumătate după apariţia primului volum din această operă a mai publicat încă vreo zece tomuri, dar, aproape de fiecare dată, prezentarea noilor scrieri nu ocolea reamintirea Trecutelor vieţi ori raportarea la ele. Astfel, profesorul Dan Smântânescu, recenzînd volumul Farmece, Viaţa lui Despot vodă (1933), scria : „Apariţia cărţii d-lui C. Gane, Trecute vieţi de Doamne şi Domniţe, ne-a reamintit pe Odobescu. Aceeaşi iubitoare apropiere de icoana, înmiresmată cu busuioc şi flori de cîmp, a unor vechi chipuri care trăiesc şi surid trist de pe pereţii zugrăviţi cu simplitate, aceeaşi armonioasă renaştere din praful ucigător a unor mîndre siluete de Domniţe, cu viaţa şi pasiunile lor semi-orientale, cu nostalgiile iubirilor în ochii languroşi, aceeaşi mîndrie regală care face din femeia română un tip de expresivă măreţie. Trecute vieţi de Doamne şi Domniţe a adus în literatura noastră, prea plină de fapte diverse, un grăunte din fapte ce purifică şi împacă sufleteşte“. Doi ani mai tîrziu, semnalînd apariţia celui de-al doilea volum al ciclului precum şi a volumului Acum o sută de ani. Cronica lunară a anului 1834, un cronicar anonim — pomenit şi în rîndurile anterioare — ţinea să reamintească faptul că primele Trecute vieţi fuseseră întîmpinate cu elogii : „deopotrivă de entuziastă fu cronica în faţa acestei însufleţite galerii de efigii feminine, atît de pios şi de magic smulse din căruntele neguri ale mileniului românesc. O scrupuloasă cizelare a detaliului autentic, un neîntrecut dar de evocare, în sfîrşit, un rar accent de reconstituire epică : iată ce descopereau fermecaţi cititorii în fresca sveltelor sau ambiţioaselor Domniţe, chemate să-şi poarte salbele nestemate şi augustele diademe sub privirile uimite ale unor contimporani cărora nu le fuseseră niciodată atît de melodios şi de elocvent spovedite violentele destine ale fostelor tovarăşe de voievozi“.

Adevărată consacrare : orice a mai scris şi orice ar mai fi scris, C. Gane a rămas şi rămîne autorul Trecutelor vieţi de Doamne şi Domniţe !.

Căutînd să descifrăm geneza acestei opere, care se citeşte şi azi cu o plăcere şi un interes deopotrivă de vii, cîteva fire se relevă dintru început, într-o organică împletire care face imposibilă o ierarhizare : o tradiţie, o idee, un îndemn.

Ar fi, deci, întîi, o tradiţie a literaturii române de a evoca vieţi de Doamne şi Domniţe. Să amintim, numai, pe Doamna Chiajna, a lui Alexandru Odobescu, sau pe Doamna Clara, antrenată în puternicul conflict din Vlaicu Vodă al lui Alexandru Davilla, sau pe Doamna Elisabeta Movilă, din piesa lui N. Iorga (Doamna lui Ieremia), ori trista poveste a Domniţei Ruxanda a lui Vasile vodă Lupu, eroină a mai multor creaţii literare (N. Gane, M. Sadoveanu, Elvira Bogdan). Scriitorii care au văzut în femeie un simbol au găsit şi vor găsi întotdeauna subiecte pasionante în istoria noastră.

O primă încercare de sistematizare a unui material de o relativă — dar cît de relativă ! — bogăţie afăcut-o un cercetător al trecutului nostru, azi aproape uitat : Octav George Lecca (1881—1957). O cărţulie modestă, apărută înaintea primului război mondial în vechea „Bibliotecă pentru toţi“, poartă titlul Domniţe şi jupînese române de altădată ; e scrisă de O. G. Lecca. Ciudat ! În felul său, O. G. Lecca e un deschizător de drumuri.

Domniţe şi jupînese e alcătuită din trei părţi distincte. Prima parte e o descriere generală a Domniţelor şi jupîneselor de altădată, cu bogatele şi mîndrele lor veşminte de brocart, de catifea şi mătase, cu strălucitoarele podoabe de aur, de argint şi pietre scumpe. Sînt schiţate şi ocupaţiile şi îndeletnicirile acestor femei.

Partea a doua e consacrată Doamnelor — întîi cele străine, din primul veac de istorie statală românească, pe urmă cele pămîntene, pînă la vremea fanarioţilor. Este mai mult o trecere în revistă, o enumerare sumară, căci patru secole de istorie nu încap în 44 pagini de format mic. Regăsim, însă, în acest capitol, viitorul plan al Trecutelor vieţi : „Familia lui Ştefan cel Mare“, a lui Ieremia vodă Movilă, soţiile şi fiicele lui Vasile vodă Lupu şi aşa mai departe.

Ultima parte, a treia, intitulată Jupînesele, cuprinde o şi mai scurtă expunere, cu cîteva exemplificări, alese dintre cele mai cunoscute soţii de mari boieri.

„Istoricii nu scriu decît istoria bărbaţilor“, nota, în 1965, un profesor de la Sorbona, în introducerea unei Istorii mondiale a femeii (Historie mondiale de la femme, I—II, Paris, 1965—1966) ; aproape la fel observa, cu decenii în urmă, şi O. G. Lecca : „Bărbaţii scriu istoria — istoria bărbaţilor şi pentru bărbaţi“, o istorie de arme, zgomotoasă, de îndelungă luptă şi muncă, viaţa plină de zbucium a bărbaţilor din Evul Mediu eroic şi romantic. Viaţa femeilor ? „Linişte, resemnare, adesea durere“ şi, cel mai adesea, uitare. Sînt fiinţe, fapte şi simţiri uitate, căci „o uitare nedreaptă a acoperit totdeauna, ca o buruiană de părăsire, mormintele Doamnelor ce au stat alături de soţii lor, în mijlocul furtunilor unui trai aşa de zbuciumat, încît abia ni-l putem înfăţişa astăzi“ (N. Iorga). Se constatase, încă înainte de 1900, că o lucrare despre soţiile şi fiicele domnitorilor români putea folosi chiar cercetătorilor din domeniul istoriei politice : „Multe enigme ar deslega un studiu asupra rolului Doamnelor şi Domniţelor române în afacerile politice ; din el s-ar vedea foarte clar că multe chestiuni tare încurcate s-au lămurit prin participarea lor la cîrma statului“ (G. Constantinescu-Rîmniceanu, Sintagma Doamne şi Domniţe circula, aşadar, încă din veacul trecut şi Iorga însuşi, scriind, în Istoria Românilor în chipuri şi icoane, capitolul despre Doamnele române, ţinea să adauge : „ca şi Doamnele, sînt date uitării Domniţele, a căror copilărie şi tinereţă a trecut mai totdeauna printr-un lung şir de pribegii şi rătăciri şi pe care nunta le-a strămutat în locuri foarte depărtate de noi, de unde adesea n-au mai venit niciodată să-şi vadă părinţii şi ţara“.

Iată firele care, împletîndu-se, pot constitui tradiţia în a cărei linie se va înscrie şi C. Gane cu ale sale Trecute vieţi de Doamne şi Domniţe.

Vine, apoi, ideea : ideea de a schiţa vieţile acelor femei cărora le-a fost sortit să nu poată avea o viaţă organizată şi condusă după propria lor voinţă, a acelor femei care au împărţit ,alături de soţii lor, fericirile şi nefericile unei vieţi de suveran. Sînt femei a căror influenţă asupra soţilor sau fiilor lor e de necontestat ; sînt femei — modele de mamă sau soţie, femei luptătoare pentru un ideal, femei care au îndemnat la opere de cultură, patronînd chiar epoci culturale de renume.

O activitate extrem de bogată caracterizează viaţa lui C. Gane şi ea ar merita să facă obiectul unei cercetări speciale. Să nu trecem cu vederea, de exemplu, peste faptul că în 1914 s-a aflat în fruntea unui comitet care a iniţiat organizarea unei manifestări comemorative, la împlinirea unui sfert de veac de la moartea lui Eminescu ; să adăugăm o foarte întinsă colaborare la ziarele şi revistele vremii, el însuşi fiind, un timp, diriguitorul Convorbirilor literare şi editorul unei reviste proprii (Sânzana). A scris studii genealogice şi s-a aflat printre fondatorii Cercului Genealogic Român (1943). Este autorul unor piese de teatru, dar şi al unei solide biografii despre P. P. Carp şi locul său în istoria politică a ţării (I—II, Bucureşti, 1936). Nimic din toate acestea nu i-a adus, însă, o faimă mai mare decît aceea cu care l-au consacrat Trecutele vieţi de Doamne şi Domniţe !

Succesul obţinut cu această carte — pe care o putem socoti, folosind o formulă lansată (în alt context) de N. Iorga, drept o carte reprezentativă a literaturii noastre — a fost consolidat de alte două volume (şi ele apărute în cîte două ediţii !), avînd ca subiect tot viaţa unor femei. Astfel, în 1939 a tipărit volumul intitulat Dincolo de sbuciumul veacului (apărut în ediţia a doua, în 1943, cu titlul schimbat : Portrete de femei), cuprinzînd „interesante evocări de oameni şi rosturi din trecute vremi, instructive date biografice, genealogice, istorice şi documentare, îmbrăcate în acea plăcută formă de povestire cu care de mult ne-a obişnuit d. Gane şi care amintesc scrierile de odinioară ale lui Radu Rosetti“ (Th. Răşcanu). Trei ani mai tîrziu, avea să apară — ca pentru a definitiva planul sugerat de cărţulia lui O. G. Lecca ! — un volum masiv (514 p.), evocînd (cu o bază documentară mult mai solidă) Amărîte şi vesele vieţi de jupînese şi cucoane. În paginile acestei cărţi, C. Gane defineşte acţiunea sa de popularizare a istoriei drept „înlesnirea ce doresc a da cititorului iubitor de trecut, de a cunoaşte ceva din frămîntările, înălţările şi scăderile neamului său“ (p. 28—29). Sînt cuvinte care trebuie alăturate acelora cu care tot C. Gane şi-a caracterizat viaţa şi activitatea :

„Fără sprijinul nimănui, cu dușmănia multora, departe de cenaclele oficiale sau particulare, trăindu-mi viața cum m-am priceput, dar fără temeneli și prefăcute zîmbete, mi-am cucerit un nume în literele române, pas cu pas, dar mi l-am cucerit singur. Voi rămîne, nu voi rămîne în Istoria literaturii, nu știu și n-am nici o pretenție. Dar știu că am realizat ceva și pentru scopul ce am urmărit îmi este de ajuns. Am creat curentul care de zece ani a prins rădăcini în spiritul intelectualilor de la noi, de a face să capete lumea dragoste de trecutul nostru românesc. Am scos din armătura științifică și plictisitoare a Istoriei esența delicată care poate cuceri sufletele" (O destăinuire pentru tineret, în Curentul literar seria II, an. I, nr. 18, 3. III. 1940).

Evocînd opera lui C. Gane în chiar anul centenarului nașterii sale, un îndemn și o dorință se îndreaptă către editurile noastre ; epuizarea rapidă a ediției din 1971 — 1973 este o garanție că reeditarea Trecutelor vieți de Doamne și Domnițe într-o colecție de mare popularitate (cum este, de pildă, „Biblioteca pentru toți"), cu rectificările și adăugirile impuse de cinci decenii istoriografice, ar răspunde interesului maselor largi de cititori, iubitori ai literaturii de inspirație istorică, adăugînd un nou succes de librărie acelora care au însoțit și pînă acum această operă în istoria culturii românești.

Ștefan S. GOROVEI

EUGEN LOVINESCU LA IAȘI

Pentru o perioadă scurtă de timp Eugen Lovinescu a ocupat catedra de istoria literaturii române din cadrul Facultății de litere de la Iași. Amănunte, mai mult decît suficiente, despre acest episod din viața criticului au apărut în diverse lucrări, ca să nu mai pomenim de *Memoriile* acestuia unde totul se află pînă la detaliu. Explicațiile lui Lovinescu au fost preluate aproape integral de către acei care s-au ocupat de viața și opera sa. Nu-i mai puțin adevărat că G. Ibrăileanu, pe care E. Lovinescu l-a înlocuit la amintita catedră în 1911, și care a revenit după numai un an, a avut apărătorii săi.

Așa după cum arătam cu prilejul documentelor publicate recent în paginile revistei *(Ibrăileanu, profesor de istoria literaturii române*, în „Convorbiri literare", mai 1983 p. 10) Al. Philippide, P. Rișcanu și I. Caragiani au fost acei care au votat în ședința consiliului profesoral ca Ibrăileanu să devină titularul catedrei de istoria literaturii române și estetică literară. Conjunctura politică a făcut ca Ibrăileanu să fie înlăturat în favoarea lui Lovinescu, pretextîndu-se o încălcare a legislației în vigoare, și tot conjunctura politică l-a readus pe Ibrăileanu. Documentele pe care le reproducem mai jos, reflectă cu exactitate momentul numirii lui E. Lovinescu la Facultatea de litere din Iași.

D. IVĂNESCU

I

Iași 6 octombrie 1911 — Procesul verbal al Consiliului Facultății de litere de la universitatea din Iași privind cererea lui E. Lovinescu de a suplini catedra de istoria literaturii române.

Subsemnații, întrunindu-ne azi în consiliu, spre a lua o tărire relativ la adresa d-tui ministru, seria B nr. 68965 8 octombrie 1911, cu care ni se înaintează cererea d-lui dr. E. Lovinescu, docent de la literatura română la Universitatea din București, prin care solicită a i se încredința suplinirea catedrei de literatură română de la facultatea noastră și, avînd în vedere că această catedră se găsește acum suplinită de dl. Garabet Ibrăileanu, care nici nu a demisionat nici n-a fost desărcinat de acea suplinire, sîntem de părere că pînă cînd catedra cerută de dl. E. Lovinescu nu va deveni, liberă, într-un fel sau altul, nu putem recomanda la dînsa alt suplinitor peste cel ce se află acum funcționînd.

Drept care am încheiat acest proces verbal.

A. D. Xenopol, I. Găvănescul, A. Philippide, I. Caragiani, Ilie Bărbulescu.

Arh. St. Buc., fond Ministerul Instrucției Publice si al Cultelor, dosar 2081/1911, f. 48. Original.

II

1911 noiembrie 5 — Ordinul ministrului C. C. Arion prin care G. Ibrăileanu este desărcinat de a mai suplini cursul de istoria literaturii române la Facultatea de litere din Iași.

Ministerul Instrucțiunii
și al Cultelor

Seria B, nr. 74202
din 5 noiembrie 1911

Domnule rector,

Am onoarea a vă face cunoscut că domnul Garabet Ibrăileanu a fost desărcinat, pe ziua de 5 noiembrie a.c., din postul de profesor suplinitor al catedrei de istoria literaturii române moderne și estetică literară de la Facultatea de litere si filozofie a acelei universități, post la care de la început domnia sa a fost neregulat numit.

Ministru,
C. C. Arion

Director,
C. Litzica

Arh. St. Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza", Rectoratul, doras 1/1911, f. 668. Original.

III

1911 noiembrie 8 — Procesul verbal al consiliului profesoral al Facultății de litere si Filosofie din Iași, întrunit pentru a recomanda suplinitori la catedrele de logică și istoria filozofiei moderne și istoria literaturii române și estetică literară.

PROCES VERBAL
Nr. 10

Subsemnații întrunindu-ne azi 8 noiembrie 1911, în consiliu spre a lua o hotărîre asupra adreselor ministerului nr. 74181 și 74202, prin care ni se cere a recomanda suplinitori la catedra de Logică și istoria filosofiei moderne si la cea de Istoria literaturii române moderne si estetică literară, am decis ca la prima catedră să se recomande dl. I. Petrovici docent și conferențiar la această facultate.

Pentru catedra de Istoria literaturii române moderne și estetică literară consiliul regretă că nu poate recomanda pe dl. G. Ibrăileanu, care nu întrunește condițiile art. 68 din lege și 57 din regulament. Iar în privința recomandării unui suplinitor, voturile consiliului s-au împărțit astfel : trei voturi, anume ale domnilor A. D. Xenopol, I. Caragiani și I. Găvănescul au fost pentru dl. E. Lovinescu docent în materia respectivă și doctor, două contra acestui candidat, anume ale d-lor Al. Philippide și P. Rășcanu iar dl. Ilie Bărbulescu a votat pentru dl. Philippide, conform art. 68 din lege, pentru care și ceilalți membri ai consiliului ar fi votat în unanimitate, dacă dl. Philippide n-ar fi declarat că nu primește suplinirea.

Drept care s-a încheiat acest proces-verbal. A. D. Xenopol, A. Philippide, P. Rășcanu, Ilie Bărbulescu, I. Găvănescul, I. Caragiani.

Arh. St. Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza", Facultatea de Litere și Filozofie, dosar 912, vol. II, f. 10. Original.

IV

1911 noiembrie 17 — Ordinul Ministerului Instrucțiunii de numire a profesorilor E. Lovinescu și I. Petrovici.

Ministerul Instrucțiunii
și al Cultelor
Seria B, nr. 80212

București,
17 noiembrie 1911

Domnule rector,

Avem onoarea a vă face cunoscut că ministerul, avînd în vedere avizul Consiliului Facultății de litere și filozofie a acelei universități, numește pe ziua de 20 noiembrie a.c., pe domnul E. Lovinescu, docent la Facultatea de litere si filozofie din București, suplinitor al catedrei de istoria literaturii române moderne si estetică literară, iar pe domnul I. Petrovici, docent și conferențiar la Facultatea de filozofie și litere a acelei universități suplinitor al catedrei de logică și istoria filozofiei moderne.

Ministru,
indescifrabil

Director,
indescifrabil

Arh. St. Iași, fond Universitatea „Al. I. Cuza", Rectoratul, dosar 1/1911, f. 713. Original.

V

1911 noiembrie 21 — E. Lovinescu solicită rectorului aula Universității din Iași

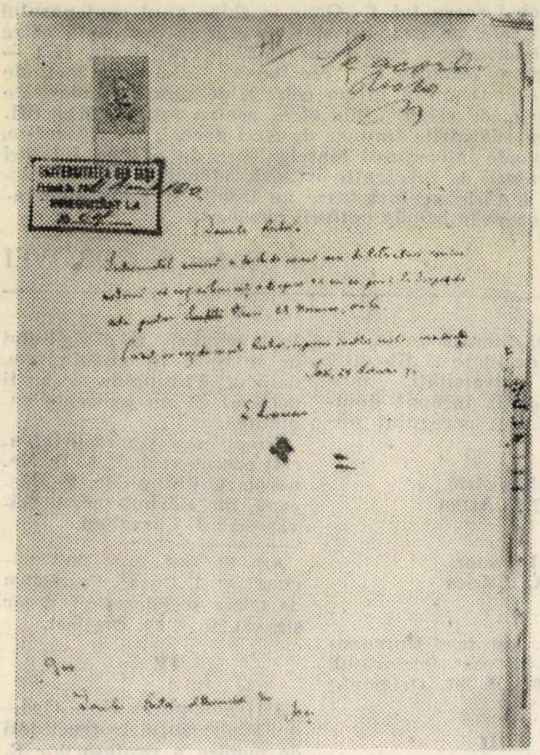

pentru cursul inaugural de literatura română modernă.

Domnule rector,

Subsemnatul urmînd a deschide cursul meu de literatura română modernă, vă rog să binevoiţi a dispune să mi se pună la dispoziţie aula pentru vineri 25 noiembrie, ora 6.

Primiţi, vă rog, domnule rector, expresia înaltei mele consideraţii.

E. Lovinescu

Iaşi, 21 noiembrie 1911

Dumisale, domnului rector al Universităţii din Iaşi.

Arh. St. Iaşi, fond Universitatea „Al. I. Cuza", Recotratul, dosar 1/1911, f. 718. Original.

VI

1912 februarie 11 Iaşi — Decanul Facultăţii de Litere Iaşi, A. D. Xenopol, roagă, în numele lui E. Lovinescu, pe rectorul Universităţii de a face demersurile necesare pentru înfiinţarea catedrei de Istoria literaturii române şi Estetica Literară.

Iaşi, 1912,
luna februarie în 12 zile

Domnule rector,

Am onoare a vă aduce la cunoştinţă că în urma cererii d-lui E. Lovinescu, de a se interveni pentru creare prin lege a catedrei de Istoria literaturii române şi Estetică literară, consiliul facultăţii noastre a admis această cerere şi a hotărît a supune senatului universitar decizia, cu rugămintea ca senatul să-şi dea avizul şi să facă demersurile necesare pe lîngă onoratul minister pentru crearea acestei catedre.

Decan,
Xenopol

Arh. St. Iaşi, fond Universitatea „Al. I. Cuza" Iaşi, Facultatea de Litere şi Filozofie, dosar 913, f. 87. Original.

1911. Cererea lui Eugen Lovinescu pentru inaugurarea cursului de literatura română la Universitatea din Iaşi

INTERVIURI TÎRZII

Aduceri aminte cu GEORGE LESNEA

Cu puţin timp înainte de a se stinge, George Lesnea a dorit să mai spună cîte ceva din cele multe aflate în taina sufletului său. Presimţea asfinţitul şi-i părea rău să se risipească toate. Ţinea încă eroic condeiul în mînă. A murit ca o santinelă în post. In acele zile m-a poftit să vin cu magnetofonul, să stăm de vorbă, să înregistrăm poezii. I-a evocat atunci, printre alţi, pe Gr. P. Popa, Octav Băncilă, Magda Isanos, Lucia Mantu, Ioan Cosmovici, Alexandru Al. Philippide, Ştefan Ciubotăraşu. La încheierea acestei noi serii a Convorbirilor noastre a ţinut să adauge cîteva cuvinte: Publicăm acum cuvîntul de închidere şi interviul inedit despre actorul Ştefan Ciubotăraşu.

Gr. I.

Noiembrie 1968 — Festivalul Mihai Eminescu
(colecţia Ion Matei Agapi)

George Lesnea la prima tinereţe

Ultimul interviu

— Iaca, pentru a începe moldoveneşte, am ajuns, stimate George Lesnea, la capătul unui drum, pe care l-am pornit în urmă cu cîţiva ani. Era în august 1974, cînd am bătut la poarta sufletului dv. De atunci, duminică de duminică, în două rînduri, între anii 1974—1975 şi apoi în 1978, am stat de vorbă la Radio, am adus, nu din uitare, ci din negurile tre-

George Lesnea acasă la Lucian Valea.
În fotografie de la dreapta la stînga : Radu Boureanu, Laurenţiu Fulga, Radu Cîrneci

cutului, chipuri de oameni şi faptele lor, discuţiile au fost, cel puţin pentru mine, tulburătoare, pentru că a existat o vrajă a trăirii în aceste ceasuri de evocare.

■ Într-adevăr, discuţiile noastre, m-au emoţionat şi pe mine, pentru că, fără să vreau, mata m-ai obligat să-mi aduc aminte de lucruri, pe care nu le-am uitat, care zac în străfundul sufletului meu şi-n memoria mea. Nu le-am uitat, pentru că oamenii pe care i-am evocat noi aici sînt personalităţi de fascinaţia cărora m-am pătruns. Sînt oameni cu care am avut relaţiuni foarte strînse de familie, de casă, de plimbări, de călătorii cu trenul, cu nunţi, cununii, şi înmormîntări, din păcate, deoarece cei pe care i-am evocat noi sînt morţi. Şirul lor nu s-a terminat. Gîndindu-mă în seara asta că mata ai să vii aici, ca să facem un fel de încheiere, cum spune Dosoftei. un sfîrşit cu laudă, mi-am dat seama că sînt încă multe nume care meritau amintite. De pildă, mi-am adus aminte în seara asta, am avut numeroase convorbiri cu Horia Hulubei, am cunoscut savanţi de la Iaşi, mari medici, din care unii făceau literatură, cu toţii de folos patriei noastre prin munca şi activitatea lor. I-am ştiut bine, pe unii aşa de bine, încît nu am ce spune despre ei. Este un glob pe care nu pot să-l prind cu o mînă, pentru că e mare. Despre mine unii spun, aşa în sagă, că-am o memorie de cioban. care ţine minte toate lucrurile. Eu mă trag dintr-o familie care nu a ştiut carte. Biblioteca a fost în mine şi memoria m-a ajutat, şi mă ajută şi acum, şi cu lucruri mai vesele, dar de data aceasta m-a ajutat cu lucruri mai triste. Cei pe care i-am evocat nu mai sînt, au rămas însă oamenii excepţionali şi de mare suflet pentru neamul nostru.

— În aceste întîlniri ale noastre, atunci cînd adresam o întrebare aveam impresia că aprind un chibrit şi de la flacăra acestuia se naşte un foc intens în inima dumneavoastră.

■ Pot să spun atîta, că întotdeauna, după plecarea matale, după ce te duceai de aici, după înregistrările pe care le făceai, îmi dădeam seama că n-am spus decît o mică parte din ceea ce ştiu şi că nu am spus întotdeauna cele mai esenţiale lucruri. De multe ori ceea ce este mai însemnat nu apare la suprafaţă în clipa cînd doreşti. Nu ştiu dacă oamenii, care au ascultat aceste relatări au fost mulţumiţi, dar mărturisesc că am evocat totul cu sinceritate şi emoţie. Dacă nu am reuşit asta să-mi fie cu iertăciune, cum zic vechii cronicari.

— Să vă fie cu mulţumire din partea mea şi a ascultătorilor, pentru aceste momente emoţionante, întotdeauna.

■ Iaca-ta îţi mulţumesc şi matale pentru strădania ce ai avut de a mă trage de limbă, deoarece eu nu am vrut, ştii, ţi-aminteşti asta. Adică, întîi şi întîi nu-mi era o lene, dar era un tezaur, un loc delicat în sufletul meu. Îmi plăcea să evoc aceste lucruri singur, uneori cu prietenii, dar fără prea mulţi ascultători.

G. Lesnea:

În durerea personajelor interpretate de Ştefan Ciubotăraşu puteai zări o fărîmă de lumină, de speranţă omenească

— Un om lîngă care ai suferit îţi este ca un frate.

■ Desigur.

— Aţi fost pe front cu Ştefan Ciubotăraşu. Frontul este o încercare a caracterelor, locul unde omul apare aşa cum e. Ce fel de om era Ştefan Ciubotăraşu ?

■ Era chiar un om de caracter. Am fost cu el pe front, dar l-am cunoscut cu mult mai-nainte, de pe cînd era actor la Teatrul Naţional din Iaşi, un actor de serioasă reputaţie. L-am cunoscut în 1932 cu prilejul producţiei de sfîrşit de an a Conservatorului de muzică şi artă dramatică, al cărui rector era Mihai Codreanu. A fost poftit la acest spectacol şi Ionel Teodoreanu, directorul de atunci al Teatrului Naţional. Teodoreanu m-a luat şi pe mine. Un tînăr înalt, zdravăn, osos, a atras cu deosebire atenţia. A recitat un poem de-al meu, care se cheamă „Cîntec de pescar". Poezia este un cîntec despre viaţă şi moarte al matrozilor. Trebuie să dai totul în viaţă, chiar dacă ea îţi este împotrivă. A recitat poezia cu mult patos, cu expresivitate. Publicul a fost cucerit. Ionel Teodoreanu, a fost la rîndu-i impresionat şi s-a hotărît să-l angajeze pe Ştefan Ciubotăraşu, că despre el este vorba, la Teatrul Naţional.

George Lesnea, peregrin

— Un matroz părea şi Ştefan Ciubotăraşu, cu felul lui deschis de a fi, cu bunătatea lui, bunătatea unui uriaş care colindă mările sufletului omenesc.

■ Sufletul lui, felul lui de a fi venea din felul de a fi al înaintaşilor săi, seminţii de răzeşi. De loc era din părţile Vasluiului. În satul lui curg nişte izvoare, la care s-au adăpat pe vremuri hergheliile lui Ştefan cel Mare. Dintr-o asemenea apă să-i zicem fermecată a băut şi el. În Ştefan Ciubotăraşu sălăşluia o forţă deosebită şi o mare dragoste de oameni. Asta l-a şi îndreptat pe tărîmul poeziei. A scris şi a publicat poezii remarcabile. A fost adus de Mihai Codreanu la şedintele de la „Însemnări ieşene". A citit aici unele poezii. Îmi stăruie şi acum în amintire sonetele scrise impecabil. În această privinţă a fost influenţat de Mihai Codreanu.

La prima ediție a festivalului M. Eminescu

— Cîteva poezii de-ale lui Ștefan Ciubotărașu au fost publicate, la trecerea lui dintre noi, în revista „Cronica". Răspîndeau o mare tînguire. Era Ștefan Ciubotărașu un suflet trist?

■ **Poeții din partea asta de țară sînt elegiaci. Și Eminescu a fost în mare măsură. Se simte, vibrează în această poezie o tristețe cosmică, dar nu una deprimantă, care dezarmează pe oameni, ci una, care e parte din firea omului și-l face să privească mai adînc și cu mai multă înțelegere viața. Acesta este cazul lui Ștefan Ciubotărașu.**

— Mă întorc cu întrebarea la poezia lui Ștefan Ciubotărașu. În ea există și multă tînguire, dar și o sclipire ca de hamger.

■ **Versul lui este frumos. Se vede că a fost școlit de Mihai Codreanu, care a pus accent pe armonia versului, ce trebuie să aibă un bogat potențial muzical și plastic, să ducă la cititor simțirea poetului.**

— Vocația lui pentru poezie s-a manifestat rar.

■ **S-a dedicat trup și suflet teatrului și filmului. A izbutit mai ales în rolurile dramatice. În durerea personajelor interpretate de Ștefan Ciubotărașu puteai zări o fărîmă de lumină, de speranță omenească. Știa să transmită asta ca nimeni altul. S-a apropiat de personajele din lumea oamenilor obidiți și revoltați, pentru că a suferit și el mult în tinerețe.**

— Ca actor impresiona prin profunzime, dar și prin marea lui simplitate.

■ **Vedeți, aceasta este una din marile calități ale școlii de teatru din România, care-i conferă o valoare europeană. Ajungea la esențele vieții și știa să le exprime, pentru că își trăgea seva artei sale din însăși viața. Era un om neliniștit și un spirit scormonitor, care nu-și găsea tihna. Căuta să exprime adevărul în toată complexitatea lui. Nu era mulțumit niciodată de reușita lui.**

— A intrat în teatru pe un drum pavat cu metaforele poeziei dumneavoastră „Cîntec de pescar". S-a impus repede pe scena ieșeană?

■ **Foarte repede. A jucat roluri foarte diferite pe care le-a unit printr-o interpretare magistrală. A știut ce să folosească din experiența marilor oameni de teatru de aici. I-am urmărit cu multă atenție evoluția. Rolurile interpretate de el au fost unanim apreciate. Veneau oameni din alte orașe ale țării să-l vadă jucînd. Era un om care știa să redea toate stările sufletului omenesc. Îi plăcea să recite versuri. O făcea cu mult har. La Iași era obiceiul să se spună versuri nu numai la șezători, ci și la întîlniri, între prieteni, chiar la o plimbare pe străzile orașului.**

— Aș reveni la experiența unică, dar tragică pe care ați trăit-o pe front.

■ **Aceasta a adîncit dramatismul lui Ștefan Ciubotărașu. Aici s-a întîlnit cu unele elemente tragice ale vieții pe care numai frontul le scoate în calea omului. Acestea s-au imprimat adînc în conștiința lui.**

— Un om de o mare bunătate.

■ **Era devotat familiei și prietenilor. Copiii au simțit cel mai bine dulceața de miere a inimii lui. De asta l-au îndrăgit atît de mult. Era apropiat prin sensibilitatea lui de oameni. Îi plăcea să povestească snoave, să se bucure de o copilărie matură.**

— Îl priveai pe scenă și uitai în cîteva clipe că-l ai în față pe Ștefan Ciubotărașu.

■ **Da, se identifica cu personajul pe care-l interpreta. Îmi amintesc în acest sens o întîmplare nostimă. Se afla la Iași să interpreteze rolul lui Creangă în filmul „Amintirilor din copilărie". Într-o scurtă pauză de filmare, așa cum era îmbrăcat și machiat, s-a repezit pînă la mormîntul mamei lui, la Eternitate. La întoarcere a bătut la poarta casei lui Ștefan Dăncinescu, de pe strada Stejar. A ieșit doamna Dăncinescu și l-a întrebat cine-i. Cînd a văzut că nu e recunoscut a zis: „Ion Creangă". Asemănarea era izbitoare. Intra, cum se spune, în pielea personajului pe care-l juca. Ca actor el era preocupat să exprime adevărul prin arta sa. El se considera un propagandist al dragostei între oameni. Arta lui trebuia să slujească apropierii între oameni, să-i ajute să fie mai înțelegători. Pe scenă trăia tot timpul o stare poetică. Chiar în cele mai dramatice roluri, Ștefan Ciubotărașu prezenta ceva din poezia vieții.**

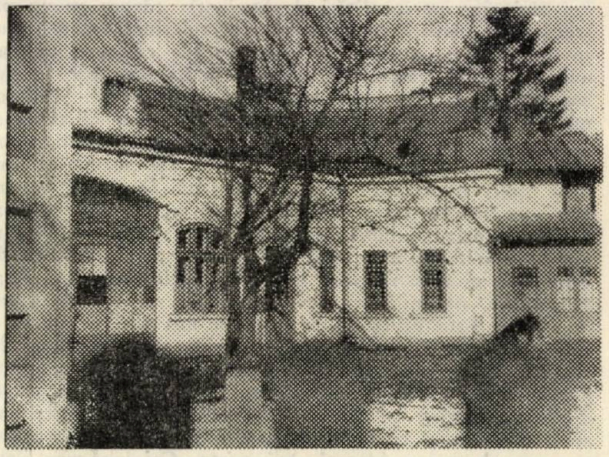

Casa maestrului, 25 martie 1972, dimineața la ora 8.

— S-a prăbușit un stejar, cînd s-a dus dintre noi.

■ **L-am văzut ultima oară, cu un an înaintea morții. Venise la Iași să joace într-un spectacol de sărbătorire a prietenului său, actorul Nicolae Veniaș. Am stat de vorbă. M-a invitat la el în cameră. L-am găsit scriind un sonet. Parcă avea o presimțire că nu va mai ajunge vreodată la Iași. Cînd am auzit vestea morții nu mi-a venit să cred. Nu pot crede nici acum. Dumneavoastră cînd îl vedeți pe ecran simțiți altfel. Stejarul se înalță tot mai aproape de cerul eternității.**

Grigore ILISEI

de la stînga la dreapta, stînd: Fl. M. Petrescu, George Lesnea, Ion Țăranu; în picioare: Horia Zilieru.

FOTOTECĂ ALMANAH '86

Actrița Margareta Baciu — Manifestare Vasile Alecsandri — Mircești 22.IX.1968

•

Iași — 1973
Stînga-dreapta primul rînd: Actorii: Costel Popa, George Constantin, Teofil Vîlcu. Rîndul doi: Ion Dichiseanu

•

Actorul Mihai Grosariu
Pelerinaj la Mircești
22.IX.1968

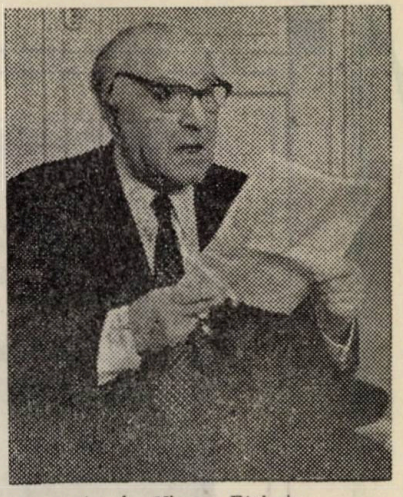

Acad. Victor Ettimiu
1970, Iași — Festivalul Mihai Eminescu

•

Acad. Geo Bogza
(la Putna 1966)

•

Pictorul Eug. Șt. Bouşcă
14.XI.1974.

(Colecția Ion Matei Agapi)

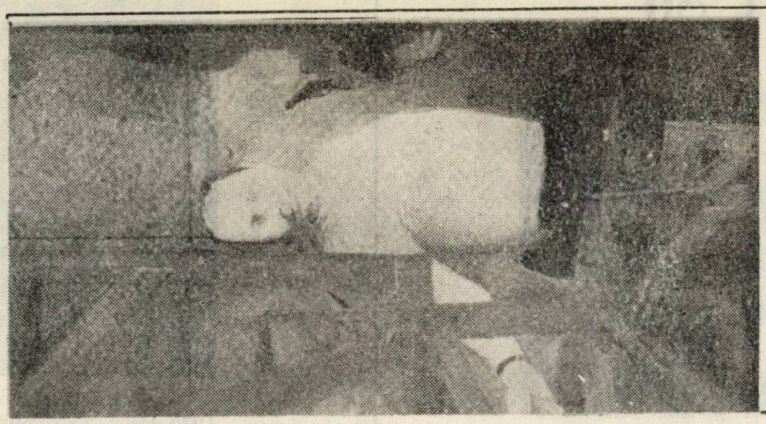

LITERATURA DE AVENTURI

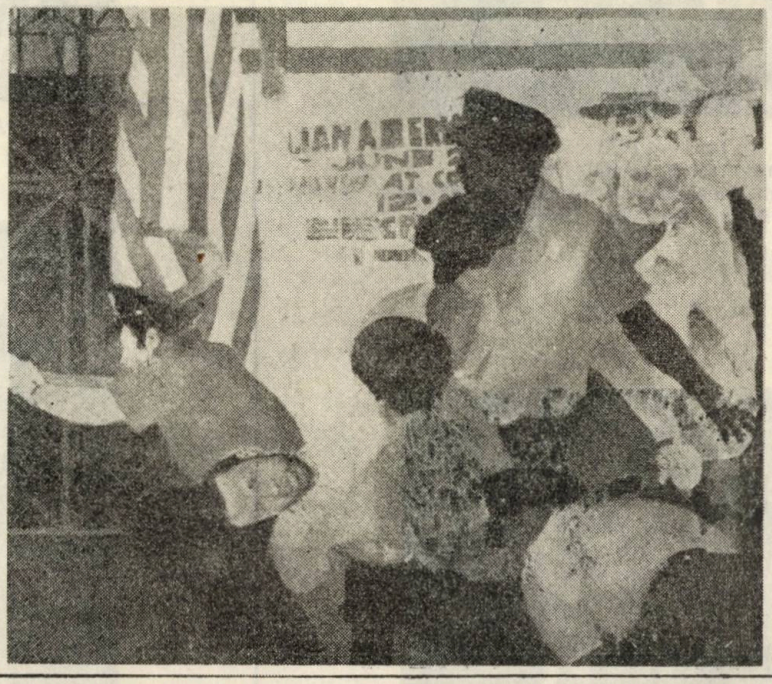

PETER CHEYNEY

ARTA DE A FI CALLAGHAN

Callaghan era la această oră singurul client al barului roz-cenușiu aflat în apropiere de Berkeley Square.

Își goli paharul de whisky și scoase din buzunar un pachețel pe care îl deschise, după care citi următoarea scrisoare aflată înăuntru :

Dragă Domnule Callaghan,

Probabil că niciodată nu voi reuși să vă mulțumesc îndeajuns pentru tot ce ați făcut în favoarea mea. Oricum, recunoștința mea vă aparține. Poate că într-o bună zi va apare și ocazia să ne revedem. Eu, cel puțin, o sper.

În orice caz însă, dorința mea este ca în urma afacerii Wendayne să rămîneți măcar cu o amintire. Din acest motiv insist și vă rog să acceptați flecușteț neînsemnat care însoțește această scrisoare.

Sper ca astfel să vă reamintiți din cînd în cînd niște momente care pentru dumneavoastră nu au fost, bănuiesc, lipsite de interes.

În ceea ce mă privește, momentele respective vor rămîne profund marcate de groaza pericolului care m-a amenințat, dar totodată și de admirația pe care am resimțit-o la adresa strălucitei dumneavoastră intervenții.

Cu sinceritate,
Andrea Wendayne

Callaghan desfăcu pachetul care conținea un portțigaret în aur și platină. Citi inscripția gravată în interior, apoi puse portțigaretul în buzunar.

În clipa aceea intră în bar asistentul său Windermere Nikolls, un canadian corpolent și simpatic.

— Un whisky dublu, cu sifon, comandă el barmanului. Apoi, privindu-l dintr-o parte pe Callaghan, întrebă :

— Mai ai de gînd să treci în seara asta pe la birou ?

— Nu, răspunse Callaghan. S-a făcut deja ora șase De ce mă întrebi ?

— Effie spunea că ar fi cazul să treci măcar un moment. E un tip care te așteaptă, unul cu o figură de imbecil. Effie l-a instalat în biroul tău.

Callaghan se încruntă.

— Ce naiba o fi apucat-o ? Biroul se închide la ora șase.

— Bineînțeles. Numai că s-a gîndit probabil la o chestie mai specială. Știi, numele individului este Rupert Maninway.

— Și ce-i cu asta ?

Nikolls spuse ridicînd din umeri :

— Effie și-a amintit o întreagă istorie în legătură cu el. Ție probabil nu-ți spune nimic, pentru că e o chestie veche de cinci-șase luni. Un divorț care a făcut al dracului de mult zgomot prin ziare. Au ieșit la iveală tot felul de dedesupturi din lumea bună. Pricepi că individul e putred de bogat...

Callaghan făcu semn barmanului să-i mai aducă un whisky. Îi spuse lui Nikolls :

— Atunci repede-te pînă acolo și zi-i tipului să mă aștepte. Îmi termin paharul și vin și eu.

* * *

Rupert Maninway îl privea fix pe Callaghan. Acesta, impasibil, se rezemă de ușa instalată între biroul său și cel al secretarei sale, Effie.

Maninway era înalt, elegant și suplu. Avea o față cu trăsături ascuțite. Callaghan îi găsi privirea cam nesigură. Individul acesta, cu tot aspectul său exterior ireprosabil, îi stîrnea un soi de repulsie instinctivă.

— Bună seara, spuse el. Am impresia că doreați să mă vedeți.

— Într-adevăr, răspunse Maninway. Zîmbi subțire. Am așteptat mai bine de jumătate de oră pentru a avea această cinste.

— Păcat, mîrîi Callaghan, n-ar fi trebuit să vă pierdeți timpul.

— Dimpotrivă, domnule Callaghan, dimpotrivă. Aș dori însă în prealabil să vă pun o singură întrebare. Sînteți cumva un puritan ?

— Ce vreți să spuneți prin asta ? întrebă Callaghan.

—Vă voi explica imediat, și cu cea mai mare sinceritate. Scopul vizitei mele e de fapt în legătură cu o veche răfuială. Oare sînt destul de explicit dacă adaug că sînt dispus să plătesc o sumă considerabilă, chiar foarte considerabilă, celui care m-ar ajuta în această întreprindere ?

Callaghan lăsă capul în jos. Întrebă :

— Și cam ce ați dori în fond de la mine ?

— Asta vreau să vă explic acum. Domnule Callaghan, exact acum un an soția mea a decis să ceară divorțul. N-aș vrea să fac supoziții în ceea ce privește motivul, — sau motivele — pe care l-a — sau le-a — avut. Să zicem totuși că din punctul ei de vedere părea ceva foarte întemeiat. Nu însă și din punctul meu de vedere. Asta cu atît mai mult cu cît ea și-a ales un moment foarte nepotrivit, un moment în care eu traversam o serie întreagă de dificultăți, inclusiv o oarecare jenă financiară.

Callaghan surîse larg. Spuse :

— Sper că n-a fost vorba decît de o jenă trecătoare.

— Nu vă faceți nici o grijă, domnul meu. Într-adevăr, nu a fost decît o jenă trecătoare. Ca să revin la soția mea, se pare că îi intrase în cap o idee, cum că n-aș fi fost extrem de corect față de ea — din punct de vedere financiar. Cînd ne-am căsătorit, exista o anume avere personală a soției mele. Problema este că, de atunci încolo, averea sa personală și averea mea personală au ajuns să se amestece astfel încît... dar n-aș vrea să intru în amănunte. Diverse dificultăți se ridicau permanent între noi, în special de la cheltuielile acelea cu caracter particular caracteristice oricărei femei, cheltuieli pe care sînt sigur că experiența dumneavoastră nu le ignoră...

— Cred că încep să disting filmul, spuse Callaghan. Bănuiesc însă că un divorț nu se poate acorda numai pentru atîta lucru !

— Nici eu nu am crezut că ar fi posibil, ea însă a mers pînă la capăt și aici intervine problema. O acțiune de divorț necesită totdeauna niște bani, domnule Callaghan. Acești bani soția mea și i-a procurat de o manieră foarte originală. Două sau trei săptămîni după ce despărțirea noastră se produsese, tocmai deschideam un mic seif pe care l-am instalat în peretele bibliotecii. Doream să scot o sumă depusă de mine acolo în urmă cu cîtva timp. Trei sute cincizeci de lire, domnule Callghan, în bilete noi de cinci lire. Din păcate nu mi-am luat elementara precauțiune de a nota seriile bancnotelor, ceea ce mi-ar fi fost probabil util. Aceasta pentru că, deschizînd caseta, am constatat — cu părere de rău, recunosc — cum că acei bani și-au luat zborul...

— Ați bănuit-o pe soția dumneavoastră ? întrebă Callaghan.

Maninway scuturâ din cap a negare.

— N-am bănuit pe nimeni în momentul acela, spuse el. Dar era normal să încep un soi de mică anchetă. Cînd servitorii au început să fie neliniștiți — o destul de vag, recunosc, — pentru propria lor piele, camerista — pe care o am de multă vreme în serviciul meu — mi-a spus adevărul. Fapt este că banii fuseseră luați de cumnatul meu — fratele soției, un tînăr pierde-vară. Asta s-a întîmplat patru sau cinci zile după ce soția mea m-a părăsit.

Callaghan aprobă dînd din cap.

— Înțeleg, spuse el. Probabil că v-ați gîndit la faptul că i-a dat acești bani surorii sale, momentan lipsită de mijloace ca să poată, astfel, eventual, începe acțiunea de divorț ?...

— Întocmai așa, spuse Maninway.

Cîteva clipe se lăsă tăcere. Callaghan făcea colaci de fum, urmărindu-i cu atenție, ca pe ceva neobișnuit.

Apoi întrebă, sec :

— De fapt ce așteptați de la mine ?

Rupert Maninway surîse lent retrăgîndu-și buzele ca o maimuță.

Din partea sa, Callaghan gîndi că seamănă puțin cu un lup.

— Am să vă explic imediat, domnule Callaghan, zise el. În următoarele opt zile divorțul va fi pronunțat, iar soția mea va fi deosebit de încîntată să-și regăsească libertatea...

— Gîndul acesta vă este extrem de neplăcut ? îl întrerupse surîzînd Callaghan.

— Foarte. Pe această femeie, acum o detest, acesta este adevărul. O detest atît de mult încît m-am gîndit că

i-aș putea strica puțintel bucuria dacă aș fi în posesia unor dovezi suficiente pentru a duce la arestarea fratelui său. Un fapt divers excelent pentru ziare, mai ales dacă ar putea să apară chiar în ziua cînd divorțul va fi confirmat.

— Sînt de acord că ar fi o frumoasă răzbunare, spuse Callaghan. De fapt ziarele și-au cam făcut numărul pe vremea cînd divorțul era în instanță, dacă nu mă înșel.

Maninway aprobă cu un semn din cap.

— Cu părere de rău recunosc că nu erau cele mai plăcute comentarii în ceea ce mă privește. Ce să-i faci asta este mult lăudata libertate a presei. În cazuri de felul acesta se ia de obicei partea femeii...

Callaghan păstră un nou moment de tăcere după care, strivindu-și țigareta de marginea scrumierei groase, vorbi:

— Presupun că din partea mea ați dori să mă duc și să găsesc în primul rînd camerista, căreia să-i iau o declarație în regulă. Apoi ar urma să mă întîlnesc cu fratele soției și să obțin mărturisiri complete. În sfîrșit ar urma să o avizăm pe doamna — încă — Maninway. După toate acestea nu ar mai rămîne de făcut decît o reclamație în bună formă în urma căreia tînărul domn să ajungă în doi timpi și trei mișcări la zdup.

— Excelentă expunere, domnule Callaghan.

— Un moment, spuse Callaghan. Am înțeles că dispariția banilor ați constatat-o la circa trei săptămîni după ce doamna Maninway părăsise domiciliul comun.

— Exact. Eu nu deschid decît foarte rar această casetă, iar banii aceia erau lăsați pentru cazul că s-ar fi ivit o nevoie urgentă de numerar. În casetă nu mai sînt decît cîteva scrisori vechi și niște registre de evidență fără importanță în acest moment.

Callaghan întrebă gînditor:

— Cînd a fost deschisă caseta ultima dată? Vreau să spun, înaintea descoperirii furtului.

— Nu-mi aduc aminte, dar e vorba de cel puțin cinci șase luni. Cu acea ocazie am pus și banii acolo.

— Și cam ce ar face-o pe cameristă să presupună că fratele doamnei Maninway a dat lovitura?

— Imediat vă explic. În primul rînd e cazul să aflați că între tînărul imbecil și cameristă a fost la un moment dat un soi de afacere sentimentală. Băiatul a făcut niscaiva avansuri care n-au lăsat-o rece pe respectiva. Asta explică motivul că e bănuită a ști ceva, ba chiar pe punctul de a fi acuzată ea însăși...

Domnul Maninway tuși discret și continuă:

— Se pare că, patru-cinci zile după ce soția mea mă părăsise, tînărul Mervyn — așa se numește — a venit la domiciliul meu. Subliniez, la o oră cînd nu e de obicei nimeni acasă. A deschis ușa de la intrare cu cheia și s-a dus direct în bibliotecă. Aflată la o fereastră de la primul etaj, camerista l-a văzut traversînd grădina, urcînd treptele de la intrare și pătrunzînd în casă. Apoi l-a auzit intrînd în biblioteca, unde a dat la o parte tabloul care maschează caseta, pe care a deschis-o. După aceea a închis-o, a pus tabloul la loc și a plecat.

— Cum, tînul cunostea combinația care deschide caseta? întrebă Callaghan.

— Nu. O avea probabil de la soția mea, împreună cu cheia de la intrare.

Tot ea l-a informat că la ora respectivă — în principiu — nu e niciodată nimeni acasă. Nu găsiți că totul e absolut evident?

— Totul pare plauzibil, într-adevăr, spuse Callaghan. Reușita răfuielii dumneavoastră se sprijină pe o bază solidă, domnule Maninway. Bănuiesc că sînteți încîntat.

— N-aș putea nega, suspină Maninway.

O nouă clipă de tăcere, urmă, după care Callaghan întrebă sec:

— Cît?

— Cît e obiceiul la dumneavoastră, spuse Maninway. Cred că aveți un — cum să-i spunem — un fel de tarif pentru acest gen de servicii.

— Aveți dreptate. Totodată țin însă să vă spun că răfuielile nu intră nicidecum în acest tarif.

— În cazul acesta, presupun că două sute cincizeci de lire, pentru o rezolvare satisfăcătoare a acestei afaceri, ar fi...

— Cinci sute, spuse Callaghan. Sper că vă dați seama, e o afacere unde totul trebuie făcut delicat, cu mănuși cum s-ar zice. Pretul meu e de cinci sute de lire, fără de care n-avem ce discuta.

— De acord, spuse Maninway scoțînd carnetul de cecuri.

* *
*

Callaghan își aprinse o țigară. O privea pe doamna Maninway peste flacăra brichetei. O femeie într-adevăr seducătoare. Pe retină îi apăru o clipă imaginea lui Rupert Maninway și gîndi că o femeie ca aceasta avea probabil motive mai mult decît întemeiate să-l părăsească pe individ. Unul din ele fiind propria sa frumusețe.

E foarte amabil din partea dumneavoastră, domnule să veniți la mine și să-mi povestiți toată treaba asta. Cred că situația este cu adevărat foarte serioasă.

— Nu știu dacă e cazul s-o luăm chiar așa, spuse Callaghan. Doamnă Maninway, am venit să vă văd deoarece țin întotdeauna să-mi fac o părere ascultînd ambele părți aflate în cauză. Astfel, e evident pentru mine că domnul Maninway e un tip pătimaș, ranchiunos și răzbunător, care nu vă are la inimă în ultima vreme. În aceste condiții, amănuntul că dumneavoastră ignorați furtul făptuit de fratele dumneavoastră, nu poate să ajute prea mult.

Ea scuturâ cu tristețe din cap.

— Ar fi trebuit să fiu mai prevăzătoare, spuse. Cînd fratele meu a venit, imediat după plecarea mea precipitată, aducîndu-mi banii aceia nenorociți — suficienți totuși pentru ca să trăiesc o perioadă și să angajez totodată procedura de divorț — mi s-a părut ceva natural. Presupun că doream și mi-am impus să găsesc totul astfel...

Callaghan aprobă cu un semn discret și spuse:

— Probabil că și în gîndul fratelui dumneavoastră a recupera de această manieră cîteva firimituri din banii ce vă aparțineau nu însemna decît un act de dreptate, întru totul justificat. Mai cred că dînsul nu ignora modul în care Maninway și-a însușit cea mai mare parte a averii dumneavoastră personale, în timpul cînd v-ați aflat sub legăturile impuse de căsătorie.

Tînăra femeie întrebă:

— Ce credeți că i se poate întîmpla fratelui meu, domnule Callaghan?

Callaghan dădu din umeri a neputință.

— Bănuiesc că nu are cum scăpa de o condamnare. Dacă — și cînd — detaliile afacerii vor ajunge în instanță, și știți bine că asta urmărește soțul dumneavoastră — ei bine, fratele va culege probabil un an de închisoare, poate și mai mult...

Ea îl privi atent, drept în ochi.

— Domnule Callaghan, de ce toată această delicatețe la adresa mea? Soțul meu v-a angajat, am înțeles asta. Pe de altă parte, convingerea mea intimă este că doriți într-adevăr să mă ajutați. Pentru ce, domnule Callaghan?...

Detectivul surîse, amuzat.

— Am venit la dumneavoastră, doamnă, deoarece doream să facem cunoștință. V-am întîlnit și am văzut că instinctul nu mi-a jucat nici o festă, ba chiar dimpotrivă. Cum de altfel sînt oricînd gata de a mă devota cauzei unei femei încîntătoare, vă las să trageți concluziile...

Ea nu spuse nici o vorbă. Iar Callaghan își aruncă restul de țigară în cămin și întrebă:

— Ce vă neliniștește cel mai mult în clipa de față?

— Soarta fratelui meu. Dacă a făcut ceva condamnabil, pentru mine a făcut-o. Faptul că a acționat fără să se gîndească ar trebui să fie iertat, ținînd seama că în capul său totul părea în regulă. Soțul meu și-a însușit — de fapt a delapidat — întreaga avere pe care o aveam în momentul cînd ne-am căsătorit.

O spuse cu multă amărăciune.

Între timp Callaghan își aprinsese o altă țigară. Spuse surîzînd:

— Eu sînt un suflet sensibil, scumpă doamnă. Îmi place să văd toată lumea mulțumită în jurul meu. Toată lumea, înțelegeți?...

Ea surîse la rîndul său. Dar surîsul era puțin melancolic atunci cînd răspunse:

— Mi-e teamă că vocația dumneavoastră de vindecător de inimi va cunoaște de această dată o primă dezamăgire, domnule Callaghan. Cînd spun asta, vreau de fapt să înțeleg că însuși un om înzestrat cu inteligența dumneavoastră va trebui să se resemneze în fața unor contradicții atît de evidente. Pe de-o parte, setea de răzbunare a soțului meu, care vrea satisfacție cu orice preț. Pe de alta, protejarea mea și mai ales a fratelui meu... Am impresia că nu va fi posibil.

— Astea sînt doar vorbe, zîmbi Callaghan. În fapt, nu se știe niciodată ce se va întîmpla pînă la urmă. Ați accepta un ușor risc — risc personal — care să vă salveze fratele din impas?

— Categoric. Cred că aș face orice pentru asta.

— Bine. Haide să recapitulăm atunci situația: Maninway vrea să reclame furtul a trei sute cincizeci lire sterline făptuit de fratele dumneavoastră. Toată combinația se sprijină pe faptul că există un martor, camerista, care va declara cum că l-a văzut pe fratele

dumneavoastră intrînd în casă și în bibliotecă, și în plus că l-a auzit deschizînd seiful.

Deocamdată nu știu nimic despre această femeie, drept care asistentul meu se ocupă chiar acum cu o mică anchetă în ceea ce-o privește. În orice caz, povestea pe care o susține respectiva o cunoașteți, și putem fi siguri că o va susține în continuare. Atunci... ce ați spune să preluați dumneavoastră responsabilitatea dispariției banilor, descărcîndu-l astfel pe Mervyn de orice posibilă acuzare ?

— Mărturisesc că nu înțeleg prea bine...

— E foarte simplu. Să presupunem că dumneavoastră, dumneavoastră personal, subliniez, i-ați cerut fratelui dumneavoastră să vă aducă — nu să fure — acei bani. Aceasta ar presupune că i-ați dat cheia de la intrare și combinația seifului, afirmîndu-i totodată că e vorba de o sumă care vă aparține.

— Și care ar fi consecințele ?

— Ei bine, în aceste circumstanțe Maninway n-ar avea nici o șansă să-i poată face o porcărie fratelui dumneavoastră. Presupun că nici măcar n-ar mai depune o plîngere.

— Ar putea face altceva în schimb ?

— Fără îndoială, vă puteți aștepta să înceapă o acțiune împotriva dumneavoastră — acțiune civilă, bineînțeles. V-ar putea cere restituirea sumei ce i-a dispărut din seif.

— Și de aici ce-ar putea să iasă ?

— N-aș putea spune exact. Dacă obține cîștig de cauză, vă puteți trezi cu o dispoziție de despăgubire pe care va trebui s-o onorați. Presupun însă că e de preferat așa ceva decît un frate pe banca acuzării, pentru delictul de furt.

— Orice, numai asta nu, domnule Callaghan !

— În cazul acesta, propun să ne apucăm de treabă.

Callaghan își scoase stiloul și reluă :

— Așezați-vă la masa de scris și întocmiți o declarație. Trebuie să rezulte dintr-însa că l-ați însărcinat formal pe domnul Mervyn, în calitatea sa de frate, să vă aducă banii aflați în seif.

Adăugă, întinzîndu-i stiloul :

— Am să vă spun exact cum trebuie întocmită această hîrtie.

— Mă întreb, spuse tînăra femeie, cum de mă las condusă în halul acesta...

Îl privi lung, lung de tot și continuă :

— Fără îndoială, pentru că îmi inspirați încredere...

Și se așeză candidă la masa de scris.

* * *

Era ora nouă. Callaghan, așezat în fotoliul său directorial, cu picioarele pe biroul elegant, expedia cu multă aplicație rotocoale de fum în toată încăperea, în momentul în care intră Nikolls.

— Ceva nou ?

Nikolls își agăță pălăria, scoase din buzunarele largi un pachet de Lucky Strike, aprinse una cu vădită satisfacție și se lăsă cu toată greutatea într-un fotoliu.

— După părerea mea, spuse el, ar putea ieși ceva nostim. Poate puțin prea tras de păr.

— Ai aflat ceva despre camerist ? întrebă Callaghan.

— Da, sigur, am aflat cîte ceva. Asta mai mult mulțumită bătrînului Johnny Walker. Nikolls făcu cu ochiul. Bucătăreasa adoră whisky-ul. În plus îi place foarte mult să se audă vorbind, iar pe cameristă n-o înghite deloc.

— Ce-ai reușit să afli de la ea ?

— Păi, se pare că băiețelul Maninway se cam ținea după fustele cameristei. Asta dura de destul de multă vreme ca tot restul personalului să ajungă la un fel de impresie cum că blondina s-ar gîndi serios la posibilitatea măritișului cu patronul, după ce acesta ar divorța, bineînțeles. Se pare că tipa s-a exprimat clar în sensul pomenit față de niște așa zise amice din branșă.

— Te pomenești că între timp băiețelul Maninway s-a făcut flăcău în toată regula și a cam schimbat macazul, spuse Callaghan.

— Așa se pare ,aprobă Nikolls. Cel puțin așa mi-a spus bucătăreasa, care crede că individul și-a găsit o altă pupăză de care s-a amorezat lulea.

— Bănuiesc că a fost un hap cam amar pentru cameristă.

— Mai e vorbă ? Cred că i-a cam căzut greu la stomac micuței.

Callaghan lansă un colac superb de fum, pe care i l-ar fi invidiat orice expert în materie.

— Ceva nu este prea clar aici, spuse. Gîsculița asta îl vede pe fratele doamnei intrînd în casă, îl aude deschizînd seiful în bibliotecă, și tace vreme de trei săptămîni. Abia atunci se hotărăște să ciripească, de teamă pare-se că ar putea fi suspectată. Ție ți se pare logic să se simtă vizată în vreun fel ?

Nicolls aprobă, înclinînd capul.

— Dacă între ea și Maninway a fost într-adevăr ceva, s-ar putea. În mintea ei Maninway ar fi putut crede de exemplu că e vorba de o revanșă, pe fondul ultimelor sale performanțe amoroase.

— Cred că ține, admise Callaghan. Cum o cheamă pe tipă ?

— Eva Johnson. Blondă, douăzeci și opt de ani, bine făcută, isteață și cam încăpățînată.

— Ai numărul de telefon al casei ?

Din nou Nikolls aprobă din cap.

— Formează-l, te rog. Callaghan reflectă puțin și adăugă :

— Nu e nevoie să fii auzit, cînd răspunde îmi dai receptorul.

Un moment mai tîrziu, în timp ce Nikolls îi întindea cu un gest expresiv aparatul, Callaghan începu să vorbească, cu o voce ușor afectată :

— Alo, miss Johnson ? Aici Callaghan, detectivul particular. Patronul dumneavoastră, domnul Maninway, m-a însărcinat să fac o anchetă.

— ...

— E vorba despre spargerea din bibliotecă, domnișoară. M-am gîndit că am putea discuta împreună cîte ceva.

Vocea de la celălalt capăt al firului întrebă :

— Sînteți sigur că nu vă înșelați, domnule Callaghan? Cu ce v-aș putea fi oare eu de folos ?

— După cele spuse de dumneavoastră, banii au fost furați de tînărul Mervyn cîteva zile după ce doamna Maninway și-a părăsit soțul. Mi se pare puțin cam bizară tăcerea pe care ați păstrat-o apoi. Trei săptămîni, miss Johnson ! Bănuiesc însă că există un motiv, și aș dori să discutăm această problemă împreună.

Vocea femeii deveni uscată, aproape dură.

— Ce vreți să spuneți cu asta ?

— Miine seară la șapte punct, dacă treceți pe la biroul meu, veți afla. Și... știți, eu v-aș sfătui să veniți. În caz contrar s-ar putea ivi niște neplăceri, dragă miss Johnson.

— Mi-e teamă că nu vă înțeleg prea bine. De venit însă voi veni, pentru că m-ați făcut curioasă...

Callaghan îi dădu adresa și închise satisfăcut telefonul.

— Ce-i cu cacialmaua asta ? întrebă Nikolls. Ai într-adevăr vre-o idee ? Ce vrei să faci de fapt ?

— Nu m-am gîndit încă, spuse Callaghan. Chestia e că încerc să mulțumesc pe toată lumea.

* * *

Se făcuse ora unsprezece. Effie Thompson — secretara lui Callaghan — se afla în primul birou și lovea grațios cu vîrful degetelor claviatura mașinii de scris Cînd intră Maninway, vocea Effiei sună ca un clinchet vesel de clopoței :

— Bine ați venit, domnule Maninway. Boss-ul vă așteaptă, intrați vă rog în biroul dumnealui.

Cînd vizitatorul intră în sanctuar, Callaghan se ridică în picioare.

— O, domnul Maninway ! exclamă el. Regret, dar nu am noutăți prea bune pentru dumneavoastră, ba aș putea spune chiar dimpotrivă.

Maninway privea în gol. După cîteva clipe, vorbi :

— Cum adică ? Ce vreți să spuneți ?

— Vreau să spun că soția dumneavoastră ne-a cam încurcat borcanele. Ea este instigatoarea furtului.

Sub privirea înghețată a lui Maninway, Callaghan continuă :

— L-am vizitat pe tînărul Mervyn. Trebuie să spun că i-am cam băgat frica în oase. N-a rezistat și a început să ne spună totul, de la un capăt la altul. Cum sora lui l-a trimis acolo să ridice banii, cum i-a dat cheia de la intrare și combinația de la seif. Se pare că despre banii aceia i s-a spus cum că i-ar aparține doamnei Maninway. În principiu, asta îl scutește pe băiat de orice responsabilitate în această afacere...

Callaghan se întrerupuse, oftă și ridică din umeri a neputință, după care continuă :

— În concluzie, mi se pare inutil să încercați o acuzație împotriva individului. Toată chestia asta ar apare sub o lumină mai mult ridicolă, sper că vă dați seama.

Maninway privea în gol. După cîteva clipe, însă vorbi:

— Probabil că aveţi dreptate. Mi se pare însă teribil de neplăcut să ajung bătaia de joc a acestei femei. Dar... contra ei nu putem face nimic ?

— Cum să nu, spuse Callaghan. Din păcate însă nu mai poate fi vorba de o acţiune penală ci doar de una civilă. In momentul cînd banii au dispărut, respectiva era din punct de vedere legal soţia dumneavoastră.

— Decît nimic, am să mă mulţumesc şi cu o acţiune civilă, bombăni Maninway.

Pe faţa lui apăru un surîs răutăcios în timp ce adăugă :

— De fapt cred că ar fi amuzant să aşteptăm pînă la sfîrşitul săptămînii viitoare, cînd va fi confirmat divorţul. Mi se pare un moment potrivit pentru a-i parveni, să zicem, o convocare de la tribunal.

— Va fi o nostimadă întreagă, spuse Callaghan. Cu condiţia, bineînţeles, ca să existe un minim indispensabil de dovezi.

— Cum adică ? Maninway părea uimit. Spuneaţi că aveţi toate probele necesare nu ?

Callaghan aprobă, liniştit.

— Am o declaraţie în bună regulă, scrisă şi semnată de soţia dumneavoastră, spuse el. Redactată cu scopul protejării fratelui său. Nu ştiu însă pînă la ce punct aş putea să-mi arog dreptul de a mă servi împotriva ei de acest document în faţa curţii civile...

Zîmbi larg, încurajator, spre Maninway.

— E un document — înţelegeţi — confidenţial, între ea şi mine, prin care doamna ţinea să ne evite ridicolul unui proces penal împotriva fratelui său.

— E normal să fie aşa, murmură Maninway. Totodată, cred că această declaraţie poate reprezenta o probă suficientă, mai ales dacă e scrisă de propria sa mînă...

— În întregime de propria sa mînă, confirmă Callaghan.

Surîsul său se întindea acum literalmente de la o ureche la cealaltă.

Maninway înţelese. Întrebă scurt :

— Cît ?

— Să spunem un supliment de o sută de lire, susură Callaghan.

Pe figura sa se putea citi o împăcare plină de nevinovăţie şi simplitate totodată. Apoi adăugă cu tandreţe :

— Răzbunarea e un fruct delicios, domnul meu, păcat că nu-l putem savura oricînd. Unul din inconveniente ar fi şi faptul că poate costa cam mult. Şi totuşi, mă aşteptam ca dumneavoastră să apreciaţi o probă atît de zdrobitoare cum e declaraţia autografă a doamnei, la cel puţin modesta sută de lire pe care am pomenit-o. La preţul ăsta, eu aş spune că e de-a dreptul pe gratis. Fără a mai vorbi de faptul că nu sînteţi omul pe care un fleac de şase sute de lire să-l impresioneze.

— De acord, spuse Maninway. Aş dori însă ca faimoasa declaraţie să ajungă în mîinile mele.

— Mîine o veţi avea. Sper însă că cele o sută de lire vor fi şi ele pregătite — în bancnote, nu cec. Între timp mai am cîte ceva de pus la punct, dar mîine la orele trei voi fi la dumneavoastră.

— Bine, spuse Maninway ridicîndu-se. Vă aştept. Sper însă că nu veţi uita documentul...

Din serafică, vocea lui Callaghan deveni brusc aspră ca rumeguşul.

— Sper că am înţeles greşit şi nu e vorba de o tentativă de intimidare, domnule Maninway.

Descumpănit, Maninway bîigui :

— Dar... nu puteţi crede aşa ceva, sper ?

— Ba da. Şi încă cum ! Pe soţia dumneavoastră tocmai asta vreţi, s-o intimidaţi. Pentru că nu se poate apăra probabil. Eu însă nu mă las intimidat, domnule ! Ţin să vă amintesc, în situaţia că n-aţi priceput încă acest lucru, că trăim într-o ţară unde la fiecare colţ de stradă se poate găsi cîte un avocat care abia aşteaptă să audă de o afacere în care unul dintre protagoniştii unui divorţ pune la punct o combinaţie ilegală împotriva celuilalt.

— Domnule Callaghan ! Vocea lui Maninway tremura uşor. Pînă în acest moment v-am achitat şase sute de lire onorariu...

— Aceasta este explicaţia că lucrez cu atîta zel pentru dumneavoastră, punctă Callaghan, deschizîndu-i uşa.

După cîteva minute, cînd Effie intră în biroul şefului său, acesta arbora o mină zîmbitoare.

— Effie scumpo, spuse el, completează un cec de trei sute cincizeci de lire şi dă-mi-l să-l semnez. După aceasta repede-te pînă la bancă şi încasează-l. Atenţie însă ! Vreau numai bilete noi de cinci lire.

* * *

Miss Eva Johnson era fără discuţie una din acele tinere despre care prietenul nostru Lemmy Caution avea obiceiul să spună : „iată o bucăţică fainâ !".

În rest, subţirică, nu prea înaltă şi foarte, foarte blondă. Una din acele blonde cu nişte ochi imenşi şi naivi, de un albastru mîngîietor, albastru, care însă deveneau uneori metalic...

Cînd se aşeză în faţa lui Callaghan, fiecare gest îi era armonios, măsurat cu multă grijă. Vocea acestei făpturi aproape perfecte, corespundea întru totul restului descrierii.

— Domnule Callaghan, nu înţeleg ce vreţi de la mine, spuse ea. Am relatat tot ce s-a întîmplat, tot ce am văzut, tot ce am auzit. Altceva nu ştiu.

Callaghan îi adresă unul din surisurile sale cele mai fermecătoare.

— Se poate, copila mea, făcu el cu blîndeţe. Aş vrea totuşi să te rog un singur lucru : ascultă ce vreau să-"i spun. După asta, am eu o intuiţie că dorinţele tale vor coincide cu o rugăminte pe care ţi-o voi adresa.

Trăsăturile fetei se crispară uşor.

— Vă ascult, şopti ea.

Callaghan continuă :

— Am să încep cu un rezumat al situaţiei. Patronul tău nu-şi iubea prea mult soţia. Cu toate acestea el nu şi-a pus niciodată problema divorţului. Pentru ce ? Cred că motivul e uşor de ghicit. Doamna Maninway avea o destul de importantă avere personală, pe care acest soţ minunat i-a cam păpat-o. Apoi doamna şi-a părăsit soţul — dar a plecat fără o parâ chioară.

Frăţiorul doamnei ştia de cele trei sute cincizeci de lire din seif. Şi-a procurat de undeva cheia locuinţei şi combinaţia seifului — dar nu cred că de la sora sa — apoi s-a dus acolo şi a luat banii. Surorii sale i-a inventat o poveste oarecare pentru a-i explica faptul că dispune de o sumă de care pe moment nu are nevoie.

Cu această sumă doamna Maninway a deschis procedura de divorţ. Asta în timp ce fratele său găsea că — date fiind circumstanţele — ceea ce făcuse el era perfect legitim.

Acum să ne gîndim bine. Deci, tu erai singură în casă şi l-ai văzut pe Mervyn sosind, l-ai auzit apoi intrînd în bibliotecă şi deschizînd seiful. Patronului însă nu i-ai spus imediat — Callaghan surise blînd — pentru că erai puţin supărată pe el. Abia cînd ai crezut că situaţia devine compromiţătoare pentru tine, i-ai spus totul. Adevărat ?

Ea înclină căpşorul blond şi spuse :

— Adevărat, de la un capăt la altul...

Expresia lui Callaghan era la fel de blîndă cînd continuă :

— Problema este că... eu am o altă versiune a faptelor, care mi se pare mule mai interesantă. Iată cum ar arăta această versiune : Doamna Maninway a hotărît să-şi părăsească soţul doar în clipa cînd a descoperit că acesta e îndrăgostit de tine...

Tînăra cameristă deschise gura ca pentru a protesta, dar Callaghan o opri cu un gest. Continuă sec :

— Te rog să nu mă mai întrerupi ! Deci, doamna Maninway a plecat. În momentul acela, tu erai prima care să dorească o acţiune de divorţ, cu speranţa că — odată divorţul pronunţat — Maninway te va lua de soţie.

Partea proastă era că ştiai care e situaţia financiară a doamnei. Atunci i-ai spus lui Mervyn de banii din seif şi i-ai dat combinaţia care-l deschidea.

Toate acestea Mervyn le va certifica sub jurămînt dacă va fi adus în faţa instanţei. Cuvîntul tău şi al lui au aceeaşi valoare în faţa judecătorului. Dacă vei nega nu va crede nimeni. Rezultatul va fi că te vei trezi cu o acuzaţie de complicitate — atît înaintea, cît şi după comiterea furtului.

Ea dădu să spună ceva, dar Callaghan o întrerupse din nou cu un gest energic.

— Aceasta a fost o simplă versiune. Nu trebuie să te îngrijorezi, deoarece în realitate problema respectivă nici nu se pune. Doamna Maninway — la sfatul meu — pentru a evita inculparea fratelui său, a declarat în scris că ea l-a însărcinat să ia banii din seif. Mi se pare o chestie şi ca din partea ei, ţinînd seama că nici măcar nu ştia la început despre ce este vorba. Nu eşti de părerea mea ?

— Evident... dacă ea...

— Aşa cum ţi-am spus. Numai că în acest moment Maninway se pregăteşte să o dea în judecată — o acţiune civilă, dar, oricum, e neplăcut.

Dacă o va face, poziţia ta nu este de invidiat... Pot paria că în cursul dezbaterilor mica poveste care a avut

loc între tine și domnul Maninway va fi cu certitudine pusă pe tapet... Sper că înțelegi cît ar fi de penibil, nu?

Urmă un scurt moment de tăcere. Apoi Eva vorbi :

— Atunci, dumneavoastră ce propuneți ?

— Tocmai asta sînt pe cale să-ți explic. Adevărul e că Maninway își detestă soția — în curînd fosta soție. O detestă pentru că așa e firea lui, și n-o să ne apucăm noi să-l schimbăm. Dorința lui este să se răzbune, ceea ce nu e frumos din partea lui...

Pe de altă parte am impresia că Maninway ți-a făcut și ție o figură destul de neplăcută. Din partea lui, sînt convins că nu te mai poartă nici el deloc la inimă, în special datorită faptului că știi prea multe în ceea ce-l privește.

Callaghan se întrerupse pentru a-și aprinde o țigară. Apoi continuă, cu un surîs încurajator la adresa interlocutoarei sale :

— Cît despre mine, n-aș vrea decît un lucru : toată-lumea să fie mulțumită. Fiecăruia i se cuvine puțin soare în viață — această maximă face parte dintre principiile mele. Îmi place să fiu cel ce distribuie razele de soare. Sub acest aspect, cred că este posibil ca această afacere să fie aranjată de asemenea manieră însă pînă la urmă toată lumea să fie mulțumită — cu excepția, poate, a domnului Maninway...

— Și ce rol îmi rezervați mie ? întrebă ingenua făptură.

— Îți voi spune imediat toate amănuntele, ție nu-ți rămîne decît să le respecți. Iar ca o rază de soare suplimentară, vei primi un cadou de douăzeci și cinci de lire. La prețul acesta se poate cumpăra un superb deux-pieces... Am observat că îți place să arăți bine...

Callaghan scoase din buzunar pachetul de bilete nou nouțe și se aplecă spre tînăra femeie.

— Iată despre ce este vorba...

* * *

Tocmai se făcuse ora trei cînd Callaghan și Nikolls ajunseră în fața porții vilei lui Maninway.

Acesta îi aștepta în bibliotecă. Cu glasul impregnat de nervozitate, întrebă :

— Totul e în regulă ? Mi-ați adus declarația ?

— Un moment de răbdare, spuse Callaghan. Aș dori întîi să permiteți asistentului meu să ridice eventualele amprente digitale, atît la suprafața cît și dinăuntrul seifului. Am reușit să-mi procur amprentele lui Mervyn. Mi se pare extrem de importantă dovada efectivă că el a venit într-adevăr aici și a umblat la seif. Asistentul meu poate verifica imediat.

— Aveți dreptate, spuse gazda, sculîndu-se din fotoliul larg.

Nikolls își deschisese micuța sa valiză, scoțînd din ea săculețul cu praf special pentru relevarea amprentelor și un pulverizator. Se apropie de seif, în care se puteau observa cîteva registre groase de contabilitate și o legătură mare de hîrtii prinsă cu un elastic.

— Totul se va termina foarte rapid, spuse Callaghan aprinzîndu-și o țigară.

Între timp Nikolls, cu mîinile acoperite de niște mănuși lungi și fine, începuse să golească seiful. Dintr-o dată însă exclamă :

— Ia te uită ! Ce-o fi cu astea ?

În mîinile sale se afla unul din registre, deschis la mijloc. Nikolls îl întinse cu un gest ușor teatral spre ceilalți doi, care văzură între pagini un teanc apreciabil de bancnote noi a cinci lire fiecare.

Callaghan scoase bancnotele din registru. Le numără. Apoi îl privi pe Maninway, și ochii săi erau încărcați de reproș.

— Trei sute cincizeci de lire, spuse. Mi se pare că la atît se ridica suma despre care pretindeați că v-a dispărut din seif.

— Ce vreți să insinuați ? tună Maninway.

Callaghan îl privi imperturbabil.

— Am impresia că cineva își bate joc de noi, spuse el. Cineva care cunoștea combinația ce deschide seiful. Acel cineva a ascuns bancnotele între paginile acestui registru, cu scopul de a vă face să credeți într-un furt. Acel cineva, în sfîrșit, vroia probabil să vă angajeze într-o acțiune din care să ieșiți acoperit de ridicol.

— Pe cine l-ar putea amuza un astfel de joc stupid ? spuse Maninway cu amărăciune.

Callaghan surise și dădu din mînă a lehamite.

— Nu sînt ghicitor. Dacă ne gîndim însă bine, cea mai indicată mi se pare persoana care v-a informat de comiterea așa-zisului furt. Chemați-o puțin pînă aici pe camerista dumneavoastră.

— Nu mai este în serviciul meu. M-a părăsit astăzi dimineață. Oricum, sînt curios să văd declarația fostei mele soții...

Callaghan își frecă mîinile satisfăcut.

— Îmi cer scuze, dar sînt nevoit să mărturisesc că am spus o minciună — cu scopul de a afla adevărul. Doamna Maninway n-a făcut nici o declarație scrisă. Mai mult, ea susține că n-a primit nici un ban, nici de la fratele său și nici de la vreo altă persoană. Ca să fiu sincer, încep să cred că ați încercat să-i jucați o festă destul de neplăcută. Împreună cu perla care tocmai v-a părăsit. Să știți că o treabă ca aceasta poate să vă coste !...

— De unde Dumnezeu a răsărit toată povestea asta ? gemu Maninway.

— Ascultați-mă vă rog, reluă Callaghan. Eu am o licență de detectiv particular. În consecință reputația mea în fața poliției trebuie să fie ireproșabilă. Dacă e vorba de o istorie de genul acesta, defăimare și mărturie falsă, puteți să nu contați pe mine...

— Ce vrea să însemne asta ?

— Asta vrea să însemne, domnule Maninway, că — în urma instrucțiunilor pe care mi le-ați dat — m-am dus să-l văd pe tînărul Mervyn și practic l-am acuzat de furt. Insist să găsiți o soluție care să salveze situația, pentru că eu sînt convins că partea adversă va trece la contra atac. De aici se pot ivi o groază de necazuri...

Maninway rămăsese pleoștit la biroul său. Iar Callaghan continuă.

— Ați dorit să vă răzbunați. Nu totdeauna așa ceva se poate și realiza. Domnule Maninway dacă ați fi un om rezonabil ar trebui să urmați sfatul meu.

— Și în ce constă sfatul dumneavoastră ?

— Ei bine, din cele trei sute cincizeci de lire care N-AU FOST FURATE, eu aș lua două sute de lire pe care i le-aș face cadou tînărului Mervyn, ca să-l fac să uite acuzația adusă. Ceva de genul acesta mi se pare indispensabil dacă doriți să evitați, cum am mai spus, serioase neplăceri.

Un moment în încăpere domni tăcere. Apoi Maninway oftă, numără patruzeci de bilete de cinci lire și i le întinse lui Callaghan.

— Aș dori o chitanță pentru această sumă, spuse el

— Vă va fi trimisă, împreună cu angajamentul lui Mervyn că nu va continua nici o acțiune împotriva dumneavoastră, afirmă Callaghan. Mervyn e un băiat de treabă care nu vrea să-i facă neplăceri nimănui.

* * *

La ora șase, Nikolls intră în biroul șefului său, pe care-l întrebă :

— Mai avem vreo treabă astăzi ?

— Nu.

— Formidabilă această afacere Maninway, reluă Nikolls. Ai reușit să distribui o groază de raze de soare la toată lumea — iar noi am avut un beneficiu net de o sută douăzeci și cinci de lire.

— Da, spuse Callaghan. Cred că toată lumea e mulțumită, cu excepția lui Maninway, și eventual a cameristei...

— Nu-ți fă sînge rău pentru păpușă, zîmbi Nikolls. Am o întîlnire cu ea în seara asta...

Nikolls își privi ceasul-brățară, mormăi ceva neinteligibil și ieși precipitat.

Iar Callaghan zîmbi cum știa el să zîmbească și-și apropie telefonul în timp ce cu mîna stîngă căuta în agendă numărul doamnei Maninway...

PETER CHEYNEY

MIDAS ȘI GANGSTERII

Băieți, iată ce vreau eu să vă spun : în primul rînd mă numesc Midas Sylvester Pomuff și pot fi găsit oricînd la mezelăria lui Rudy Scraut, cea care face colțul între strada patruzecișicinci și Myrtle Avenue. În al doilea rînd, poate că ați cunoscut tipi care să fi fost victimele gangsterilor, sau poate că i-ați cunoscut pe alții care au încasat-o de la poliție; eu însă am fost lezat în același timp de gangsteri, poliție și toți cei ce se mai găseau prin apropiere.

O să mă întrebați de ce. E foarte simplu : pentru că sînt un tip șic, am personalitate ca nimeni altul și toate fufele se dau în vînt după mine, ceea ce îi face geloși pe

indivizi. Iar dacă vă mint, dee sfîntul Sylvester să fiu pe loc preschimbat într-o cadînă cu ambele picioare de lemn, asta vă zic !

A, în ziua cînd gangsterii vor pune mîna pe ofiţerul de poliţie O'Hagan, îl vor băga într-un sac şi-l vor arunca într-o baltă, probabil că voi începe să cred în existenţa justiţiei prin părţile acestea ! Ori, dacă să zicem o oarecare gorilă stil Al Capone s-ar apuca să-şi descarce revolverul în gagica blondă care mi-a exploatat sensibilitatea cu atîta neruşinare, probabil că am să dau naibii convingerile mele cele mai profunde şi voi începe să cred în Moş Crăciun.

Ce mai, dacă n-aş fi fot tipul de excepţie pe care îl cunoaşte o lume întreagă, toată istoria care urmează m-ar fi făcut praf. Sper însă că nu vă faceţi griji : acum, totul e din nou bine mersi.

Ba la ora asta am regăsit-o deja pe scumpa mea Lilly Scapalensu, care e o fată de bune speranţe chiar dacă la prima vedere aparenţa ei nu este prea aperitivă, şi care e topită după mine — în ciuda faptului că taică-su mi-a dat a înţelege cum că mai bine ar îngropa-o de vie cu niscaiva scorpioni şi şerpi cu clopoţei decît să o vadă măritată cu mandea. Lucru care vă arată că şi un tată poate deveni gelos pe magnetismul meu personal.

Ca să revin însă la ceea ce vă povesteam, iată cum a început totul :

Închipuiţi-vă o noapte frumoasă ca niciodată, şi subsemnatul pe punctul de a se întoarce acasă. Eram îmbrăcat cu eleganţa pe care mi-o cunoaşteţi — vreau să spun că purtam costumul acela de culoarea cartofilor curăţaţi pe care l-am cumpărat cu nu mai puţin de douăzeci de dolari, drept care mi s-au dat ca un fel de primă specială şi două perechi superbe de izmene clasa-ntîi, apoi pălăria mea albă şi în sfîrşit bastonaşul acela al cărui mîner reprezintă o pătlăgică sculptată-n fildeş.

Eram foarte conştient de şarmul pe care îl răspîndeam, aşa că strîmbătura pe care mi-a făcut-o băiatul din colţ care vinde ziare n-a putut decît să-mi întărească convingerea — pînă şi năpîrstocul ăla era gelos pe mine !

Şi tocmai atunci am văzut-o pe blondă ! Blonda care vine la mezelăria patronului meu în fiecare simbătă seara, după caviar.

M-a văzut şi ea şi s-a oprit atît de brusc de parcă ar fi avut un atac de paralizie.

Ca să pot să vă spun cum arăta, iar voi să fiţi în stare să pricepeţi, am să vă zic doar atît : nu putea fi deosebită de o vedetă de cinema decît poate doar prin faptul că nimeni nu-i trăsese ridurile după urechi.

Dealtfel, şi în alte ocazii cînd am mai văzut-o mi-am spus că tipa are clasă ; niciodată însă nu m-am băgat la dînsa, pentru-că nu ştiam ce perspective prezintă, iar pe mine mă interesează doar tipesele de perspectivă.

Cum vă spun, iat-o că vine spre mine şi mă ia cu binişorul : „Midas, îmi spune ea, am cam încurcat-o. Tu eşti cel care mă va scoate însă din impas, şi asta din două motive : primul că vei cîştiga presto o sută de dolari, iar al doilea că niciodată nu-ţi voi refuza nimic, asta indiferent ce vei vrea să-mi ceri sau numai te vei gîndi să obţii de la mine".

Bineînţeles că o întreb despre ce e vorba, şi iat-o explicînd că trebuie să ajung la o circiumă clandestină a unuia Giekel, unde să mă întîlnesc cu un anume Gatty căruia să-i dau un contrabas iar el mie suta de dolari.

Okay, îi spun eu şi umflu contrabasul care e într-o cutie mare şi neagră, şi cu care mă pornesc spre crîşma numitului Giekel.

Pe drum însă am început să mă întreb ce naiba o fi cu contrabasul ăsta, pentrucă numita cutie e la fel de grea ca şi cum ar avea un mort înăuntru, aşa că am cotit-o spre casă.

Ajuns aici, pun cutia pe pat, o deschid şi văd înăuntru un arsenal întreg, adică şase pistolete şi o mitralieră Thompson, totul încărcat cu gloanţe pînă la refuz.

Nasoală poveste, noroc că mi-aduc aminte de cele trei livre şi mai bine de creier pe care mi le-a dat ăl de Sus, asta în scopul de a fi folosit în cazuri şi momente dificile precum cel de faţă par-egzamplu.

O iau deci iute la picior spre standul de tir al lui Krimp ; acolo mă ocup de diverse treburi, după care pedalez spre casă şi moşmodesc din nou cîte ceva. Peste puţină vreme mă aflu la Giekel unde îl aştept pe numitul Gatty.

De cum l-am văzut apărînd, mi-am dat seama că e un dur aşa că i-am înmînat contrabasul şi l-am întrebat respectuos de suta de dolari. La care, tipul îmi vîră între coaste unul din puşcoacele pe care tocmai i le livrasem şi mă anunţă cu o voce cavernoasă că, dacă nu urc imediat în maşina lui, va avea grijă să-mi expedieze dintr-un glonţ creştetul capului la trei străzi mai încolo.

N-am stat la discuţie şi m-am executat întocmai, drept care nu peste multă vreme ne aflam într-un subsol dubios unde o întreagă bandă de gangsteri, instalaţi ca la ei acasă, goleau cu repeziciune un stoc respectabil de sticle cu whisky.

De cum ne-au văzut, indivizii s-au repezit la cutia contrabasului din care au scos toate armele. Între timp şeful lor a mormăit ceva cam în stilul „Ce facem băieţi cu prăpădiţul ăsta ? S-ar putea să ciripească poliţiştilor despre treburile noastre". La care iată-i pe toţi răspunzînd : „Să-l achităm, Joe, să-l achităm cît mai repede", însă, înainte ca ei să sfîrşească această pălăvrăgeală, eu reperasem deja o uşă care dădea în stradă şi am zbughit-o fără să mă uit în urmă, de parcă m-ar fi urmărit o haită de lupi turbaţi.

Deci, am scăpat ; dar părerea mea e că blonda a cam sărit peste cal, drept care creierul meu se pune în funcţiune mai abitir ca niciodată. Între timp iat-o şi pe Vina Maşinskoff care s-a nimerit prin părţile astea, aşa că iau de la ea un mic împrumut cît să-mi permită să sar în primul taxi apărut.

Taxiul mă lasă la comisariatul sectorului XIII. Cum intru îl văd pe ofiţerul de poliţie Dooley O'Hagan căruia îi povestesc tot ce am păţit. Foarte surescitat, respectivul îmi spune că e vorba de banda lui Stripey şi că informaţia mea este atît de preţioasă încît mi se va oferi cu siguranţă un post de detectiv — inspector sau chiar comisar în poliţia metropolitană.

„Un moment !" îi spun eu şi îl întreb dacă nu l-ar interesa cumva să fie acel erou care a pus mîna pe banda lui Stripey de unul singur. Cu această ocazie îi explic figura pe care voi probabil aţi ghicit-o şi anume că toate gloanţele din armele gangsterilor au fost înlocuite de mine cu cartuşe oarbe pe care le-am luat de la standul lui Krimp.

La care el îmi spune că Statele Unite sînt onorate de persoana subsemnatului, că voi ajunge probabil şeful poliţiei ministeriale şi că din partea lui, a lui Dooley O' Hagan personal, voi primi o sută de dolari bani gheaţă, un permis de intrare permanene la Muzeul Ororilor şi alte chestii pe care nu vi le mai povestesc.

Apoi mă întorc acasă şi peste o oră ziarele scot o ediţie specială care spune că ofiţerul de poliţie Dooley O' Hagan a arestat de unul singur şapte membri ai bandei Stripey, înarmaţi pînă-n dinţi cu mitraliere, tunuri şi Dumnezeu mai ştie, ce, ceea ce face din numitul poliţist individul cel mai brav pe care buna noastră ţară l-a văzut de la Cristof Columb încoace.

Mi se pare la fix toată treaba, aşa că mă reped la secţia de poliţie unde-l văd imediat pe O' Hagan şi-l întreb ce-i cu suta mea de dolari fără a mai vorbi de celelalte. El însă îmi răspunde că pot să-mi leg o piatră de gît şi să mă arunc unde văd o apă mai adîncă, ţinînd seama că dacă mă mai vede pe acolo o să mă aresteze imediat pentru vagabondaj, beţie, tapaj nocturn şi şantaj la adresa unui membru al poliţiei.

Toată chestia asta îmi cade ca un duş rece drept care îi spun şi eu că e fără obraz, dat fiind că niciodată n-ar fi putut să-i aresteze pe tipii ăia dacă eu nu le-aş fi pus cartuşe oarbe în toată expoziţia aceea de arme. Totodată adaug că mă voi duce pe la redacţia unei gazete să le spun două trei vorbe despre această istorie.

La care iată-l pe O' Hagan punînd mîna pe telefon şi telefonînd la biroul jurnalului. Dacă cumva un nebun pe nume Midas Pomuff vine pe la voi, le spune el, n-aveţi decît să chemaţi poliţia, pentru că este căutat pentru delicte grave.

După aceea apasă pe o sonerie şi se iveşte un poliţist căruia O'Hagan îi spune să mă bage la zdup, pentru că marţea trecută i-am trîntit în faţă unei bătrînici ditamai crenvurştul cu muştar. Ceea ce vă demonstrează ce fel de indivizi cu două feţe ajung în poliţia noastră.

A doua zi dimineaţă mi se dă drumul, dar materia mea cenuşie este în plină acţiune aşa că îi întreb discret pe poliţiştii de la comisariat dacă gangsterii capturaţi de O' Hagan au un avocat, la care ei îmi spun că da, şi care anume este.

Mă înfiinţez de îndată la avocatul respectiv şi îi spun dintr-o suflare că dacă îmi dă o sută de dolari va afla nişte noutăţi care vor lăsa toată lumea mască. De acord, spune el, şi eu îi trîntesc povestea cu cartuşele oarbe. ceeace face ca pretinşii gangsteri înarmaţi pînă-n dinţi să fi fost nişte cetăţeni cît se poate de inofensivi.

Pe avocat îl pufneşte rîsul şi îmi spune că astfel îl va obliga pe O'Hagan să anuleze inculpaţia clienţilor săi, dacă nu vrea să se facă de rîs în faţa lumii întregi.

Mie îmi spune să mă întorc acasă şi să revin a doua zi să-mi încasez suta de dolari.

Două ore mai tîrziu iese o nouă ediţie specială, care arată că, dintr-o regretabilă greşeală, ofiţerul de poliţie

O'Hagan a arestat — lumdu-i drept banda lui Stripey — o onorabilă întrunire a societății de tir a comisvoiajorilor. Mai departe se spune că toți cei arestați au fost puși în libertate, ceace pare să demonstreze că avocatul l-a convins pe O' Hagan.

Mă simt minunat. L-am făcut pe O'Hagan să-și dea seama că nu sînt, eu Sylvester Midas Pomuff, o cantitate neglijabilă.

A doua zi dimineața mă prezint la avocat să-mi încasez suta de dolari. Acesta însă mă anunță că pot să mă duc învîrtindu-mă, iar dacă fac găligie îmi promite că mă va băga la pîrnaie pentru șantaj și tentativă de incendierea recoltelor, după care mă dă pe ușă-afară.

Prieteni, în momentul acela m-am simțit lovit de moarte. Fiecare n-a făcut decît să profite de pe urma mea, iar cînd a venit momentul să palpez sunătorii, ciau și la revedere.

Însă chiar și în momentele cele mai negre creierul meu rămîne activ, drept care mă urc într-un tramvai și mă duc la cîrciuma aceea de la subsol, unde gangsterii își au cartierul general. Îi găsesc pe toți, drept care le arunc un „salut fîrtaților" și îi anunț că i-am scos dintr-un bucluc mare, deoarece, știind că O. Hagan e pe urmele lor, le-am încărcat armele cu cartușe oarbe ca să le evit orice neplăcere.

Ucigașul-șef observă atunci cu glas tare că merit într-adevăr un premiu ; toți ceilalți se pun să cotizeze și mi se oferă o sută de dolari, băsca un cocteil pe cinste.

Iată că încep să-mi crească acțiunile ! Suta de dolari e în buzunar și în plus l-am făcut de trei parale pe O' Hagan.

Mă întorc acasă. Urcînd scara, aud din camera mea o voce feminină fredonînd melodia „Noaptea asta, dragostea mea" și mă gîndesc că e probabil o pițipoancă sucombată în fața șarmului meu triumfător.

Din păcate e o mică neînțelegere la mijloc. În cameră se află blonda, femeia cu contrabasul. Pînă s-o întreb ce mai face, iat-o scoțînd un pistol pe care îl îndreaptă spre mine, spunîndu-mi că a aflat de suta de dolari și că un turnător ordinar nu merită atîtea parale, așa că aș face bine să-i dau imediat bîștarii.

N-am ce face, așa că îi dau cei o sută de dolari, iar ea îmi aduce la cunoștință că pentru zece cenți mi-ar da și una peste bot. Îi răspund că nu am nici zece cenți, ceeace n-o împiedică să-mi scăpe una la plecare, și dispare fredonînd cunoscutul șlagăr intetrnațional „În viață nu trebuie să-ți pară rău de nimic", titlu care pentru ea s-ar putea să fie adevărat.

Încep de-acum să am impresia că materia mea cenușie se irosește de pomană. Cum găsesc cîte o idee genială care să mă umple de bani, încep o grămadă de necazuri. Îmi spun deasemenea că a venit timpul să mai trec și pe la mezelăria lui Scraut dacă nu vreau să rămîn și fără slujbă.

Mă fac deci prezentabil și o iau din loc, spunîndu-mi, că în ultimă instanță toate chestiile astea nu m-au costat nimic, ceea ce înseamnă deja ceva. În plus, mă gîndesc la scumpa de Lilly Scapalensu, pentru care subsemnatul continuă să rămînă astrul luminos al vieții sale tinere și nevinovate.

Dar iată-l dintr-o dată pe O' Hagan care apare de după colț și îmi spune să nu fac nici o mișcare, deoarece sînt arestat. Apare și mașina poliției. O'Hagan îmi pune o pereche de cătușe și sînt dus la comisariat.

Acolo întreb de ce sînt acuzat și O' Hagan îmi spune că în camera mea s-au găsit nenumărate cartușe pentru pistoale și mitraliere drept care sînt pus în acuzare pentru deținere de arme.

„Știi foarte bine cum au ajuns acolo" îi spun eu lui O' Hagan, „doar ți-am povestit figura".

Îl văd însă că rînjește și-mi spune că n-are habar de nimica și să bag seama bine, că de data asta nu voi reuși să ies basma curată îndrugînd baliverne. După aceasta adaugă că — dacă îi voi face greutăți în continuare — mă va inculpa de nu știu ce crimă comisă noaptea trecută în Illinois. desi e cam departe și nu se vede prea clar cum aș fi putut ajunge acolo, după care mă bagă înapoi la zdup unde sînt lăsat patru zile încheiate.

După aceste patru zile mă trezesc dus în fața unui judecător care nici una nici două îmi spune că sînt rușinea orașului și ar trebui să dea o pildă cu mine, noroc de O' Hagan care e bunătatea întruchipată și intervine în favoarea mea așa că scap de cincizeci de ani de pușcărie, fiindu-mi liberă în schimb alegerea între trei luni de aceeași sau o sută de dolari amendă.

Nu e deloc ușor să cîștigi un ban cinstit prin părțile astea, iată un lucru care se vede de la o poștă !

Ca să pot plăti amenda mă văd obligat să împrumut suta de dolari de la Lilly Scapalensu, care la rîndul ei îi șparlește din pușculița bătrînului său într-un moment cînd acesta e plecat la plimbare.

Și zău dacă mi se pare just ca tata Scapalensu să piardă atîția bani numai din cauză că există în poliție niște tipi atît de abjecți cum e Dooley O'Hagan, fără a mai vorbi de blondă și de gangsterii ăia care sînt o adevărată rușine pentru civilizație.

Iar toate aceste mizerii care mi-au căzut în cap ca o cărămidă sînt de fapt rezultatul magnetismului meu personal, iată un lucru care mi se pare clar, deoarece altfel n-aș fi atras de la bun început atenția blondei, ceeace vă arată domnilor că nu e întotdeauna indicat să ai atîta sex-apeal cît subsemnatul, pentru că riști să ajungi la diverse încurcături cu cine știe ce pușlamale.

Ceea ce , nu e cazul scumpei mele Lilly, care n-o fi ea prea arătoasă, dar e în schimb o fată de viitor, și mai ales deține acea cheiță miraculoasă de la casa de bani a lui tata Scapalensu !

Traduceri de Titus CEIA

JAMES THURBER

VIAȚA SECRETĂ A LUI WALTER MITTY

„O SĂ TRECEM !" Vocea comandantului era tăioasă ca gheața. Era impunător în uniforma care-i venea ca turnată, cu cascheta albă cu fireturi, un pic lăsată pe ochii cenușii și reci. „E imposibil, domnule comandant ! Furtuna asta se lasă cu ciclon, după părerea mea..." „Nu ți-am cerut părerea, locotenent Berg ! Aprindeți farurile ! Altitudine 8500 ! Vom trece !" Duduitul cilindrilor se acceleră : tam-tam-tam-tam-tam. Comandantul privi gheața care acoperise hublourile. Apoi, după ce aruncă o privire cadranelor de bord, comandă ferm : „Treceți pe 8 auxiliar !" „Treceți pe 8 auxiliar !" repetă locotenentul. „Motorul 3, la maximum ! ! urlă comandantul. „Motorul 3, la maximum ! !" Fără să-și neglijeze sarcinile ce le reveneau în gigantul hidroavion cu opt motoare al Marinei, membrii echipajului își aruncară cîte o privire, cîte un surîs. „Cu Bătrînul, se trece, își spuneau ei. Bătrînul nu se pierde niciodată cu firea !...".

— Ei, mai încet ! Mergi prea repede ! zise doamna Mitty. Ce gonești așa ?

— Ihm ? făcu Walter Mitty.

Se uită la nevastă-sa. Aflată alături de el, i se păru o necunoscută care-l interpelează din greșeală într-o piață.

— Aveai peste 90 ! zise ea. Știi că nu-mi place mai repede de 60. Și tu trecuseși de 90.

Walter Mitty rulă în tăcere spre Waterbury. Huruitul imensului hidroavion, prins în cea mai feroce furtună ce-i fusese dată Marinei în ultimii douăzeci de ani, scăzuse, coborînd în straturile mai afunde ale creierului său.

— Iar ești încordat, constată Mrs. Mitty. Nu-mi place deloc cum arăți. Ar fi bine să te duci să te vadă doctorul Renshaw.

Walter Mitty opri în centru. Doamna coborî.

— Mai bine vezi de niște galoși, cît stau eu la coafor.

— N-am nevoie de galoși, spuse Mitty.

Ea își băgă înapoi oglinda în poșetă.

— Ți-am mai spus de atîtea ori : nu mai ești tînăr. (Apăsă pe accelerație). Acum de ce nu-ți pui mănuși ? Le-ai pierdut ?

Walter Mitty se scotoci prin buzunare și scoase mănușile. Le trase pe mînă dar, odată ieșit din cîmpul vizual al nevesti-si, la primul stop pe roșu, dădu să le scoată.

— Ce faci, domne, circuli sau nu ? lătră un agent, căci apăruse verdele.

Mitty își băgă scurt mîinile în mănuși și coti brusc la stînga. Merse aiurea o vreme, apoi, trecînd pe lîngă spital, se hotărî să caute un parking.

„Este bancherul milionar Wellington McMillan", spuse frumoasa infirmieră. „Zău ?" făcu Walter Mitty, scoțîndu-și încet mănușile. „Și cine-l tratează ?" „Doctorii Renshaw și Benbow, dar au sosit și doi specialiști, doctorul Remington din New York și, cu avionul de la Londra, doctorul Pritchard-Mitford". La capătul lungului și

glacialului coridor se deschise o uşă. Apăru doctorul Renshaw cu un aer buimac, pierdut. „Bună, doctore Mitty. Trecem prin clipe grele cu McMillan, ştii... bancherul miliardar... la toartă cu Casa Albă... Obstrucţia canalului ductil. Terţiar. Mare bine mi-ai face dac-ai arunca o privire". „Cu plăcere", spuse Mitty. În sala de operaţie se făcură, şoptit, prezentările. „Dr. Remington, dr. Mitty... Dr. Pritchard-Mitford, dr. Mitty". „V-am citit lucrarea despre streptoricoză", spuse Pritchard-Mitford, strîngîndu-i mîna. E colosală!" „Merci", zise Walter Mitty. „Nu ştiam că eşti în Statele Unite, Mitty mormăi Remington. Şi cred că nici ei nu ştiau, altfel nu ne mai chemau, pe mine şi pe Mitford, pentru o terţiară..." „Eşti prea amabil", zise Mitty. Un robot enorm, legat de masa de operaţie printr-o reţea inextricabilă de tuburi şi fire intră în acţiune, emiţînd zgomote bizare: tam-tamtam-tam-tamtam... „Noul aparat de anestezie e pe cale să clacheze! strigă un intern. Şi nu cred că e cineva în ţara asta în stare să-l repare!" „Calm, băiete!" replică Mitty sever, cu voce joasă. Se apropie de maşinăria care făcea acum: tam-tamtam-flum-tam-tamtam-flum... Trase de cîteva manete cromate. „Daţi-mi un stilou!" ordonă apoi. După ce-l căpătă, scoase din robot pistonul defectuos şi-l înlocui cu stiloul. „O să reziste zece minute. Continuaţi operaţia!" O infirmieră se precipită spre Renshaw şi-i şopti ceva la ureche. Mitty îl văzu cum păleşte. „S-a instalat coreopsisul! anunţă Renshaw cu glas crispat. Ajută-ne, fă ceva, doctore Mitty!" Mitty îl privi. Îl văzu şi pe Benbow lac de sudoare. „Bine, fie!", acceptă Mitty. I se puseră halatul alb, masca, mănuşile de cauciuc fin. Infirmierele îi întinseră două bisturie lucioase...

— Ei, şefule! Vezi că dai în Buick!

Walter Mitty frînă.

— Te-ai băgat cam anapoda, neamule, spuse paznicul parkingului, măsurîndu-l pe Mitty îndeaproape.

— Da, totuşi, cred, cam..., bolborosi Mitty.

Dădu încet înapoi, dar nimeri pe pista de ieşire.

— Las-o aşa, spuse paznicul, c-o bag eu.

Mitty se dădu jos din maşină.

— Păi, şefule, dacă iei şi cheia cu matale, nu văd cum s-o mişc.

— Aoleu, aşa e, făcu Mitty, dîndu-i omului de la volan cheia de contact.

Paznicul porni impetuos, frînă cu scrîşnet, şi într-un marche arrière fulgerător introduse vehiculul în spaţiul liber.

— Li s-a urcat la cap mîrlanilor! reflectă Mitty pe bulevard. Îşi închipuie că numai ei le ştiu pe toate!

Într-o iarnă, cînd a vrut să scoată lanţurile de pe roţi, la ieşirea din New Milford, i s-au încurcat cu totul pe ax. A trebuit să apeleze la un depanator de la service, şi a venit un mucos îngîmfat. De atunci, doamna Mitty îi ceruse să nu mai scoată lanţurile decît la service. „Data viitoare am să-mi leg braţul de gît cu o eşarfă, ca să nu mai rîdă ca proştii. O să înţeleagă că sunt rănit şi de-aia nu le pot scoate singur". Fu cît pe ce să lunece pe o porţiune cu noroi. „Galoşi", îşi aminti, şi începu să caute un magazin de încălţăminte.

Cînd ieşi, avea sub braţ o cutie cu galoşi. Dar nu-şi putea aminti ce-i mai spusese nevastă-sa să cumpere. Şi doar îi repetase de vreo trei ori... De fapt, îi era groază de expediţiile astea săptămînale în oraş; mereu se încurca la cumpărături. Spirt? Amoniac? Lame de ras? Nu. Pastă de dinţi? Periuţă? Bicarbonat? Renunţă. Dar ea are să ţină minte. „Unde e nu-ştiu-ce?", o să întrebe. „Să nu-mi spui că ai uitat şi aia, şi aia..." Un vînzător de ziare îşi da cu părerea că a început procesul Waterbury...

„Poate că asta are să-ţi împrospăteze memoria!" Procurorul flutură un enorm revolver şi-l împinse către personajul impasibil care ocupa banca acuzatului. „Ai mai văzut acest obiect?" Walter Mitty luă arma şi o examină cu un ochi competent. „Este Webley-Wickers-ul meu", spuse el foarte calm. Un murmur de emoţie străbătu sala. „Liniste! ceru judecătorul, sau evacuez publicul". „Eşti un trăgător de mînă-ntîi, se pare...", declară procurorul cu o voce dolcoasă de insinuări. Avocatul apărării sări în sus urlînd: „Protestez! Noi am demonstrat că clientul nostru nu putea să fi tras! Noi am făcut dovada că în noaptea de 14 iulie braţul său era legat de după gît cu o eşarfă!" Walter Mitty ridică mîna în semn de linişti; se lăsă tăcere. „Cu orice revolver, de orice marcă, spuse Mitty cu o voce sigură, l-aş fi putut omorî pe Gregory Fitzhurst de la treizeci de metri, chiar şi cu mîna stîngă!" În sală se dezlănţui un adevărat tumult. Un strigăt de femeie străpunse hărmălaia generală şi o brună fermecătoare se repezi în braţele lui Walter Mitty. Procurorul trase cu brutalitate de ea ca s-o descleştească. Fără măcar să se ridice, Mitty îi plasă un upercut în bărbie. „Ghiujule!"

Biscuiţi pentru căţel!" ţipă Walter Mitty. Se opri. Casele din Waterbury ieşiră din ceţurile trecutului şi-l înconjurară din nou. O trecătoare pufni în rîs.

—Cică „biscuiţi pentru căţel", şopti ea tare tipului de la braţ. Vorbeşte singur!

Walter Mitty grăbi pasul. Intră într-o băcănie, nu în prima, de care trecu, ci în alta, mai mică, la colţul străzii.

— Aş vrea nişte biscuiţi pentru căţei, spuse el vînzătorului.

— Ce marcă anume aţi dori, domnule?

Cel mai bun trăgător din lume se gîndi o clipă.

— Mi se pare că pe cutie scria cam aşa... „ţelul e ce vrea căţelul", sau, mă rog....

Uitîndu-se la ceas, Mitty aprecie că nevastă-sa are să fie gata într-un sfert de oră. Doar dacă uscatul nu dă chix; se întîmpla adesea ca uscatul să nu reuşească. Ei nu-i plăcea să ajungă prima la hotel; el trebuie s-o aştepte acolo, ca de-obicei. Ajuns în hol, lăsă galoşii şi biscuiţii javrei la picioarele fotoliului în care se tolăni, şi luă o revistă veche de pe mescioară. Va putea Germania să cucerească lumea cu aviaţia? Walter Mitty privi fotografiile cu bombardiere şi cu străzi în ruină.

„Tînărul Raleigh e rănit" spuse sergentul. Căpitanul Mitty îi aruncă o privire printre şuviţele de păr ce-i veneau în ochi. „Culcă-l lîngă ceilalţi! Am să pilotez singur!" „Dar e cu neputinţă, comentă sergentul neliniştit. E nevoie de doi oameni pentru manevrele acestui bombardier şi fritzii trag fără-ncetare! Baza lui von Ritchman e abia pe la mijlocul drumului de aici la Saulier!" „Ce atîta vorbă? Trebuie bubuit depozitul de muniţie? Trebuie. Aşa că mă duc. Bei un coniac?" Umplu un pahar pentru sergent şi unul pentru el. Explozie după explozie zguduiau, tot mai de aproape, adăpostul al cărui blindaj era ciuruit. Bucăţi din tavan se prăbuşiră; unele erau în flăcări. „Cam pe alături", comentă căpitanul Mitty nepăsător. „Focul de baraj se apropie, domnule căpitan!" „Nu trăim decît o dată, sergent, nu uita: să fim demni!" Mai dădu pe gît un pahar de coniac. „N-am mai pomenit pe cineva care să ţină la băutură ca dumneavoastră, domnule căpitan!" Căpitanul Mitty se ridică şi-şi luă Webley-Wickers-ul automat. „Gîndiţi-vă, asta înseamnă şaizeci de kilometri prin infern, domnule căpitan!" La care Mitty, trăgînd ultima duşcă, răspunse liniştit: „Unde nu e acum infern?" Canonada creştea, mitralierele răpăiau dezlănţuite; în depărtare se auzeau ameninţătoarele tam-tam-tam-tam-uri ale aruncătoarelor de flăcări. Walter Mitty se îndreptă spre ieşirea adăpostului fredonînd Valencia. Se întoarse şi făcu un semn de îmbărbătare sergentului: „Capul sus!", strigă el...

Simţi o bătaie pe umăr.

— Te-am căutat în tot hotelul! zise Mrs. Mitty. Ce te-ai pitulat în fotoliul ăsta? Te joci de-a v-aţi-ascunselea?

— Se apropie..., murmură vag Walter Mitty.

— Ce? Ce spui? Ai luat ce ţi-am spus? Biscuiţi — ai luat? Ce ai în cutia asta?

— Galoşii.

— Nu puteai să-i încalţi la magazin?

— Ei bine, acum căzusem pe gînduri. Nu admiţi că pot să cad uneori pe gînduri?

Ea îl privi şi conchise:

— Cînd ajungem acasă, îţi pun termometrul.

Ieşiră din hotel pe uşa turnantă, care emise, în urma lor, un ţiuit ironic. Erau lîngă parking, cînd, în faţa unei farmacii, Mrs. Mitty se opri:

— Aşteaptă-mă aici. Am uitat ceva. Ies într-un minut.

Nu ieşi într-un minut. El îşi aprinse o ţigară. Începu să plouă. Printre picături erau şi boabe de grindină. Walter Mitty fuma sub streaşina farmaciei. Îşi îndreptă umerii şi lipi călcîiele.

„N-am nevoie de banderola voastră!" strigă Mitty cu dispreţ.

Trase un ultim fum şi aruncă ţigara. Apoi, drept şi neclintit, mîndru şi sfidător, cu un imperceptibil surîs pe buze, Walter Mitty, Invicibilul, luîndu-şi cu el secretul în mormînt, înfruntă plutonul de execuţie.

Traducere de George PRUTEANU

HERB GARDNER

CINE ESTE ACEST HARRY KELLERMAN ȘI DE CE ÎMI SCOATE VORBE URÎTE?

Georgie Fishman sta întins pe pat, treaz, cu televizorul — miniatură odihnindu-i-se pe piept ca un animal fierbinte. Azi-mîine, gîndi, vor băga emisiuni TV în seringă și ți le vor injecta direct în creier. Georgie zîmbi pentru prima dată în șase nopți albe.

— U-hu, u-hu, tu ești amorul meu, șopti el spre televizor, ș-amîndoi ne-am cam ars.

Era trei și zece minute. Canalul 7 tocmai își terminase programul de noapte și din aparatul încălzit ieși un oftat adînc, urmat de un fîșiit, un ropot electric neîntrerupt. Georgie privise televizorul aproape patru ore și acum televizorul îl privea pe el. Ziua de lucru a canalului 7 se încheiase și începea ziua de lucru a lui Georgie, visurile-i căpătînd contur prin unghere, umbre pe străduțe laterale, siluete în grupuri, îndreptîndu-se spre calea principală, la marea paradă.

De regulă, Georgie dormea fragmentat, cu vise ce veneau și plecau după bunul plac — pilule de zece minute, cam o duzină pe noapte. Doctorul Miller îl sfătuise să le povestească în scris de îndată ce se trezea și în șase ani Georgie umplu se 42 de caiete groase. Le ținea vraf pe un raft, lîngă capătul patului și cînd nu-i plăcea Emisiunea de Foarte Tîrziu, citea din ele pînă adormea.

Atît că în ultimele șase nopți, cosmarul real reprezentat de Harry Kellerman îi ucisese somnul de-a binelea. În noaptea asta citise, ca să zică așa, un best-seller din primăvara lui 1963 și tot degeaba. Își făcea lumină în cap pentru a rezolva misterul Kellerman și în lumină apăreau toate ciurucurile. Georgie își îndepărtă aparatul înfierbîntat de pe coșul pieptului și se așeză pe marginea patului. Mintea îi rătăcea ca un cîine vagabond pe o plajă părăsită de turiști după picnic.

Doctorul Miller îl va ajuta. Nu. Puse telefonul jos. Nu-l poți chema în toiul nopții. Nu-l cunoști îndeajuns. Păi tocmai asta era treaba — ca să-l ajute, doctorul Miller trebuia să rămînă neutru și obiectiv. După șase ani, doctorul îi spunea tot domnul Fishman.

Georgie înșfăcă radioul portabil, și-l izbi pe urechea dreaptă și se lăsă iar pe spate. N-avea decît să deschidă radioul și-n cîteva minute precis cineva îi va interpreta una din melodii. Asta-l făcea fericit întotdeauna. Așteptă cinci minute. Nimic. Cîntecele altora. Răsuci butonul, tăind post după post, cu disperare. „...draga mea, iu... daa, da, tu și... te iub... dragos... ochii tăi... tu... eu... inimaa... învinge-n-totdeauna, iubirea-nvinge-ntotdeauna"... Un cîntec de-al lui i se scurgea alinător în auz. Georgie zîmbi și se scufundă și mai mult în baia de sine-însuși.

„Cî-hît de mult greșeam
Dacă nu te-ntîlneam
dra-hagoste, dra-hagoste,
Minunată veste."

Asta e, așa da, Moby Dick and the Wailers interpretînd piesa mea, locul 4 în Rock Singles Chart, în urcare ca febra. Acuma-s O.K., așa da, minunat, mă simt...

Un strop de sudoare neașteptat i se rostogoli pe pleoapă. Vrăjeală, se vrăjea singur. Nu era okay și nici minunat și uite că nici un cîntec de-al lui nu-l mai remonta. Ridică telefonul și formă numărul doctorului Miller.

— Alo, da?

Era vocea familiară a unei persoane total neutre și obiective. Georgie zîmbi.

— Ura, doc drăguțule.

— Domnul Fishman?

— A-hăm. Te bucuri al naibii, nu? Scrîntiți care să te deranjeze în to...

— Nici o problemă. Ce este, domnule Fishman?

— E prima dată cînd vă sun acasă.

— Nici o problemă, d-le Fishman. Cum vă simțiți?

Șase ani și nu știe cum mă simt. Grozav.

— Domnule Fishman?

Oare ce crede despre mine?

— Domnule Fishman, ce s-a întîmplat?

Nu mă poate suferi, sigur.

— Alo? Alo?

După toate cîte știe despre mine, sigur mă urăște.

— Doc, discul pe care vi l-am lăsat. L-ați ascultat?

— A... discul, aa...

— „Dragoste, minunată veste"? Noul meu cîntec.

— Desigur. Încîntător. Tinerețe. Entuziasm. Vigoare.

Îl doare-n cot.

— Dar nu de asta m-ați sunat, nu, domnule Fishman?

— Nu.

— Atunci s-auzim, domnule Fishman.

— Doc, drăguțule, e de rău. Să-ți spun, ce-i cu Georgie. E la pămînt. Neagra disperare, doc drăguțule. M-am ars al dracului. carbonizat.

— Cum, crabonizat?

— Cărbune calitatea prima, de New York, amice. Sînt terminat.

— Domnule Fishman...

— Zi-mi Georgie și-o să-ți spun necazul meu. Telefonul. Și faptul că-mi zici domnule. Fishman. Bagi o distanță ce n-ai idee cu astea două. Georgie. Mă mulțumesc și cu Georgie.

— Perfect. Spune-mi care-i necazul, Georgie.

— Așa. E un tip care vrea să mă ucidă. Un tip de care n-am habar. Vreau să spun că nu trebuie să fii paranoic dacă toată lumea te urăște pe bune, nu? Numai că noi am stabilit că n-am nici un cusur pentru a fi iubit. Au trecut ani de zile de cînd mă pregătesc pentru asta. Și chiar sînt pregătit să iubesc și să mă dedic unei alte ființe, pentru că am învățat să mă iubesc pe mine și să-mi acord iertare pentru cît sînt de păcătos. Asta-i cadrul, nu? Aici ne aflăm împreună, nu? Vreau să spun, m-a costat 28 760 dolari nemaipunînd taxiuri și anii pierduți, totu' ca să mă ajuți să mă găsesc. Și-am ajuns la schema cu iubirea... și... acuma... o forță din afară, un pistolar nou în orașul nostru, o persoană, dă totu' dracului. Înțelegi.

— Georgie, cred că am discutat în repetate rînduri sumele pe care mi le-ai datorat contra serviciilor mele calificate. Dumneata...

— N-am vrut să vorbesc de bani iar, iartă-mă...

— ...devii, în cadrul acestui schimb de valori, obligat să urmezi o terapie...

— Doctore, iubitule, comoară, las-o baltă, n-am...

— Dacă, totuși, consideri...

— Gura. Doctore-doctoraș înaripat, om la apă! O bestie, ce-și spune Harry Kellerman mă face de tot rahatul față de fiecare tipesă. Cu sînge rece, mă bagă în mocirlă. Îmi scoate vorbe în tot tîrgu. De șase zile investighez; a vorbit cu toate tipele mele din ultimele cinci luni: o bombă-n fiecare avion cu care-ncerc să decolez. Auzi? Of, doctor AS, mă recepționezi? Omu ăla-mi terciuiește țeasta cu cizmele lui. Ce ironie, vezi ironia? Ani de zile petrec în imposibilitatea de a vedea o fată mai mult de o dată, de două ori, trei la sărbători. Și cînd în sfîrșit, la vîrsta de 38 de ani, poate sînt pregătit, am scăpat, vine Bombardierul Scrîntit, Atila-cu-telefonul și sună fiecare gagică și mă bagă în rahat. Ajută-mă, ajută-mă, o Vrăjitorule, căci zac în drumul plin de praf.

— Domnule Fishma... Georgie, cînd ți-ai dat seama mai întîi că...

— Sally. Cea care începuse să mă facă într-adevăr fericit. Singura fată care a avut destul curaj să-mi spună adevărul despre mine.

Georgie primise telefonul lui Sally la ora cinci dimineața, cu șase zile în urmă. Tocmai făcea exerciții la bara fixă din cadrul ușii dormitorului. Era la a paisprezecea ridicare, șoptind „invincibil" de fiecare dată, cînd sună telefonul. „Da?".

„Alo, sînt Sally". Avea o voce caldă și tînără, care-i spunea că va trăi de-a pururi.

„Sally, iubito".

„Mi s-a-ntîmplat ceva groaznic. M-a sunat un tip, chiar acuma. Prieten de-al tău, zice. Că ai soție, trei copii, mai multe boli venerice și că tocmai ai ieșit de la balamuc, unde ai stat pentru comportare violentă".

„Cine? Cine a spus asta? Dumnezeule."

„Zice că-l cheamă Harry Kellerman".

„Nici măcar nu-l... nici n-am auzit vreodată de-așa..."

„E-adevărat?"

„Dumnezeule. Nimic. Nici o iotă. Zicea că mi-i prieten?"

„Da. Fost. Că tu nu ai decît foști prieteni pentru că mai devreme sau mai tîrziu ai o comportare violentă. Părea să te cunoască foarte bine".

„Dumnezeule. Cine-ar putea să-mi facă asta?"

„Careva care te urăște. Poate că ai avut față de el o comportare violentă."

„Iubito. Sally. Comoara mea, fetițo. De cînd mă știi? Trei săptămîni. N-a fost fantastic?"

„Ba da, Georgie".

„Scumpo. Bucuria mea. Puişor. Nu strica totu' cu chestia asta. Ai încredere în mine ?"

„Sigur, Georgie."

„Atunci nu te uita la asta, uită. Te rog, fetiţă dulce, uită de Harry Cumii-zice."

„Kellerman. Zicea că-l mustră conştiinţa, că trebuie să-mi spună. Să mă avertizeze. Georgie, cine să mă sune degeaba la 4:30 dimineaţa, Georgie ?".

„Îl omor. Îl găsesc şi-l ucid."

„Vezi, comportarea ta violentă."

„Dacă ţi-ar face ţie cineva aşa ceva, n-ai fi furioasă ?"

„Ba da, dar nu mi-ar trece prin cap să-l ucid. Uite ce e, Georgie, fiind ora cinci dimineaţa, eu nu mai am mult pînă plec la slujbă. Te-am sunat doar ca să-ţi spun."

„Nu mai poţi sta puţin ?"

„Nu, e chiar tîrziu."

„OK, ne vedem deseară la Sid."

„Deseară... cred că mă culc devreme."

„Sally..."

„E foarte tîrziu."

„Sally, scumpete..."

„La revedere, Georgie."

Georgie se întoarse sub bara fixă. Cîştigase deodată 30 de kg. şi constată că nu se mai poate ridica. Atîrna acolo într-o mînă, la două palme de podea.

— Jur, doctore Oz, că mi-au trebuit trei albume. De-ale mele. Le-am ascultat vreo oră pînă ce m-am mai uşurat.

— Într-adevăr, foarte neplăcut, zise doctorul Miller, după care se scufundă în tăcere.

O tăcere foarte umană, hotărî Georgie. E îngrijorat pentru mine. Neutrul Obiectiv e-ngrijorat pentru altul. Îşi aminti cum îl văzuse pe doctor la raionul „Bărbaţi" dintr-un magazin, singura dată cînd îl vedea în afara cabinetului cu mobilă de nuc în care petrecuseră ani de zile împreună. Doctorul nu-l zărise, dar Georgie avea ocazia să-l urmărească probînd un costum, trăgîndu-şi pantalonii ca orice muritor, sugîndu-şi burta şi luînd diverse atitudini în oglinda din trei părţi.

— Georgie, crezi că ai putea adormi de-acum ?

— Nici vorbă. Trimite-mi o doză dublă de somnifere.

— Georgie, peste exact şase ore avem consultaţia noastră obişnuită. Poate că...

— Iar am avut visul cu sinuciderea, az-noapte. O reluare. E trecut în caiete. Numărul 34. Dacă visu' ăsta ar fi unul din cîntecele mele, ar fi acu pe locul 6 la single-urile de la Rhythm-and-Blues, în urcare vertiginoasă. Ca-ntotdeauna, mă aflu într-un hotel luxos. Am şi scris cuvintele de adio, pe o sacoşă maro de hîrtie. Atîrn sacoşa pe clanţa uşii, deschid fereastra şi o iau pe marginea zidului, spre colţul sub care bulevardul întîlneşte o stradă, şi-s gata să-mi iau zborul, înţelegi, şi jos i-aceeaşi mulţime, la vreo două sute de oameni care nu lipsesc niciodată. Aşa că eu mă uit la ei şi le zîmbesc prietenos pentru că le cunosc feţele la fiecare. Ş-atunci, vechea poveste, observ că ceva nu e-n regulă. Mulţimea se uită într-adevăr în sus, dar nu la mine ; se uită undeva la stînga mea. Aşa că mă zgîiesc după col şi acolo, tot pe marginea zidului, foarte aproape de colţ, e fosta mea soţie, Gloria, furîndu-mi numărul, gata să sară, şi mulţimea o urmăreşte pe ea şi nu pe mine. Pe ea !

— Gloria, îi şoptesc, uită-te puţin încoace, păpuşă. Eu sînt, Georgie, iubitul tău fost.

— Georgie, zice, ce mai faci ?

— De petrecanie, zic.

— Uşurel cu mobila, zice. Asta-i publicul meu.

— Ba nu, zic, ăştia-s oamenii mei. Eu i-am chemat. Numărul ăsta-i al meu, am lucrat la el.

— Să te ia dracu, zice. Cum al tău, cînd eu mă dau în vînt după el. Ai de gînd să-mi strici şi chestia asta, ca toate celelalte ?

— Gloria, mă mai iubeşti ?

Nu-mi răspunde, aşa că-ntreb din nou.

— Gloria, mă mai iubeşti ?

Atunci zice ceva, dar nu deslueşesc şi atunci ea ridică o mînă cu care parcă şi-ar aranja părul auriu, p-ormă se uită-n jos la răscrucea paralizată de mulţime şi se aruncă-n ea. Cum adică, vigoare ?

— Vigoare, făcu doctorul Miller.

— Da, ultimul meu cîntec. Ziceai că-l caracterizează vigoarea. De unde mama dracului ? De unde şi pînă unde ?

— Mă refer la fap....

— Ajută-mă, ajută-mă, doc drăguţule, şopti Georgie şi telefonul începu să-i tremure în mînă. Te implor.

— Ce-ai spus ? Nu te aud, Georgie.

Georgie închise şi se întinse spre raftul de la căpătîi, unde se afla, frumos aşternută, o Listă de Suspecţi. Telefonul sună de mai multe ori şi apoi încetă. Georgie se lăsă cu capul pe pernă şi studie lista :

1. SOŢUL EI, ăla care mă-ntreb de ce i-am mai fost eu soţ.

2. BILLY, căruia nu i-am dat cîntecul. E-n L.A.

3. Giacă albastră ; GAGIUL.

4. CURCANUL în civil căruia îi dau atîtea dureri de cap şi care m-ar mînca de drag.

5. Stewardesa care e căsătorită cînd se află în Chicago. Soţul ei. E bătrîn. (da eu-s tînăr ?).

6. GLORIA, dar atunci vocea ?

7. CHELIE SPANIOL, cum i-o fi zicînd, care zice că i-am furat melodia pentru „Îndrăgostiţii ghinionişti" (Nr. 8 în topul R-R, în urcare vertiginoasă).

8. FAŢĂ PALIDĂ DIN EAST HAMPTON. Vedea-l-aş copt.

9. ALŢII la care o să mă mai gîndesc.

CE ŞTIM DESPRE HARRY KELLERMAN :

A) Numărul de fete cu care am discutat — 22.

Nr. de fete cu care a discutat K — 16.

B) REACŢII :

1. Că-i scrîntit — 6 fete.

2. Crezut tot — 2 (dar una e Ardra, care crede orice).

3. Crezut parţial — 4.

4. Crezut că eram eu, glumind,-jumătate.

5. Speriate şi tulburate — toate (excepţie Ardra).

C) CARACTERISTICA PRINCIPALĂ :

1. Mă urăşte.

D). ALTE CARACTERISTICI :

1. Are voce plină, francă, dar rece. Fără vorbe porcoase.

E) Toate fetele contactate au telefonul în carte.

Pe toate le-am scos la Charlie's Tangerine şi / sau Barul de Marţi.

F) POSIBILITAŢI :

Vrea (sau vor) să nu mă însor, să nu mă-ndepărtez de el (ei) cred (e) că-mi fac (e) un serviciu că mă scapă de gagici... Rămase o clipă cu ochii cît cepele. Apoi înşfăcă telefonul şi formă rapid un număr.

— Alo, răspunse tatăl, cu vocea sa plină, francă, dar rece.

— Tată, eu sînt, Georgie.

— Georgie, răspunse tatăl său, fără vorbe porcoase.

— Fiul tău, Georgie.

— Fiul tău... Georgie. Tot ce putea bătrînul pentru moment era să repete exact ce i se spunea, adunînd minutele de trezire, pînă cînd avea să gîndească şi el.

— Unicul tău fiu, Georgie.

— Unicul fiu, Georgie.

Un foşnet îndepărtat de cearşafuri şi pături.

— Georgie. Ora patru dimineaţa. S-a-ntîmplat ceva. Ce ?

— Nu, tată. Voiam să stăm de vorbă.

— De vorbă, despre ce ? Ora patru. Despre ce ?

— Ce mai faci, tată ?

— Bine. Bine. Ora patru.

— Aă, da' locaiul ?

— Enchis. Patru.

— Tată, ce-ai zice dacă m-aş însura ?

— Aşteaptă pînă după-masă. Atunci putem veni, eu şi Rose.

— Nu, nu acum, da' dac-aş face-o, ce-ai zice ?

— Pînă dup-amiază-mi scot costumul şi...

— Tati, drăguţule, în caz că nu ţi-ar plăcea să-ţi fac figura cu însurătoarea, să nu mai fiu fiul tău, ş-aşa mai departe, n-ai face nasoale, nu ? Nu mi-ai face figura să mă discreditezi în faţa prietenelor mele, nu ?

— Al.... auzi vocea mamii lui... Al, ce s-a-ntîmplat ?

— Georgie. Figura, faţa nasul.

— La spital, zise maică-sa. E la spital.

— Nu ştiu, Rose.

— Georgie ? Vocea mamei, fără modulaţii, calmă. Georgie, eşti rănit. La spital. Unde e spitalul ?

— Nu, păpuşă, n-am nimic.

— Aha, înţeleg, zise ea.

Se bucura, desigur, că fiul ei n-avea nimic, dar, aşteptîndu-se mereu la nenorociri, era derutată cînd îi trăgeau clapa. Rose sesiza o boală de la 100 m şi o înmormîntare de la 50. În vocea ei calmă răzbătea, fin dar inconfundabil, ecoul coridoarelor de spital.

— E ora patru dimineaţa, Georgie. Am crezut...

— „Uşurel, păpuşă, toate-s pe bune", Georgie,. ai o licenţă în literatură engleză, la Columbia University. Totdeauna am vrut să înveţi o limbă străină şi văd să nu m-ai dezamăgit.

— E tîrziu, mamă. O şterg să mă culc.

— Georgie am cumpărat ultima ta înregistrare, „Dragostea ne aduce veste"...

— Nu dragă, e „Dragostea, minunată ves..."

— Şi descopăr, o dată în plus, că am crescut în casa mea un duşman al limbii engleze şi un...

— Dă-i înainte, mami, nu te lăsa.

— ...asasin muzical. Georgie, ce balade frumoase, pline de sensibilitate compuneai tu în școală. Mi-amintesc mai ales cea intitulată „Speranțe în auritele zări". Era...

— Fleacuri pe care le-am uitat complet, mami.

Egalitate, și intrăm în cel de-al 87-lea schimb de mingi. Tenis fără plasă, gîndi Georgie, dar îl jucau fără cusur ; talente înăscute. Ea îl învățase tot ce știa — să iubească literatura, să cînte la pian și să pună mereu răul în față.

— Alo, Georgie. Era taică-su, iar. Uite ce e, n-o băga în seamă. Ți-am ascultat cîntecul. E dat dracului, crede-mă. Pe cinste. Culcă-te acu. Nu-ți fă griji. E dat dracului.

— Mulțumesc, tată.

— Auzi, am o veste de-ai să rămîi tablou. Ieri te-am trecut în menu. Aveam de gînd să te sun, să te anunț. Pe toți barosanii îi am, sandvișuri cu numele lor, Jakie Gleason, Johnny Garson, Sammy Davis, Mery Griffin, toți, ce mai. Și-acu și pe tine.

— Grozav. Eu ce-s ?

— Sandviș cu trei niveluri.

— Fain.

— Triplul Georgie Fishman. E-așa: feliuțe fine, proaspete de Novie, nisetru auriu...

— U-ha !

— ...brînză, după preferință arpagic, ceapă, de Bermude tăiată felii...

— Miam !

— ...pe pîine de secară prăjită.

— Și pe margini nițică salată de varză !

— Cred și eu că pe margini are nițică salată de varză !

— Tată, m-ai făcut nemuritor.

— Păi cum ; acu ia și te culcă.

Georgie închise și-și așternu Lista cu Suspecți pe față. Răschirat pe pat, cu capul lăsat mult pe spate, adormi ca secerat. Intră în cabinetul doctorului Miller și avu bucuria să vadă că în locul canapelei se afla patul lui. Se întinse pe el și-și trase plătura pînă sub bărbie.

— Ce zici, doc-drăguțule ? zise el. Cum vezi problema ?

Dr. Miller se aplecă în față, cum se afla pe scaun, își încleștă mîinile adînc preocupat și, fixîndu-l pe Georgie cu ochi plini de înțelegere, îi răspunse cu un puternic, muzical accent jamaican.

— Dic, spuse doctorul Miller dînd solemn din cap, dic că ai ghiavoli în cap.

— Ha ?

— Da, omu, la tine ghiavoli în cap. Ghiavoli în sînge și noi trebui scoatem. Mergi tu la lacu, omu, iei peștele, pui pe fruntea ji ei scoate ghiavoli afar. Oh, da, omu, peștele, el scoate toți ghiavoli răi.

— Ce vrei să spui, doar...

— Ora la tine tărminat, omu.

— Dar, doctore...

— Ora la tine tărminat, omu, zise iar, uitîndu-se la ceas. A apus soarele ș-am cules-cules bananele.

Secretara doctorului Miller, d-ra Borden, intră în cabinet goală, cum oricum și-o imagina oricine, acoperindu-și cochet genunchiul drept cu carnetul de planificări la consultații.

— Uite omu, zise doctorul Miller, arătînd la carnet, am cules din zori banane ; da, a apus soarele ș-am...

Georgie se trezi furios, cu Lista de Suspecți boțită în pumn.

Fir'iar al de codoș, nu ți-ar spune o dată ce și cum. Eu mă las cu totu' pe mîinile lui și el îmi aruncă prafuri. Cu totu'... mă știe pe dinafară... doctorașule... doctorașu...

Se învîrti brusc pe pat, iluminat, în alertă.

Doctorul. Harry Kellerman. Doctorul.

Știe de gagici. Gelos. Dacă el n-are norocu', de ce-aș avea eu ? Eu îi zic de toate și el notează, mereu notează. Și l-am scos din țițîni, li-am înnebunit cu succesele mele. Mă ascultă de atîta vreme și uite-l printre smintiți. Dhaa, un prăpădit ca el, de unde să... nici nu se compară... păi dhaa, cum se mai fîțîia în oglinzi la magazin...

Formînd numărul doctorului, Georgie simți deodată invadîndu-i un val de caldă înțelegere pentru nebunia celuilalt. La urma-urmelor, hotărî el, și eu-s puțin scrîntit.

— Alo, da ?

— Doctore Miller, dumneata ești... dumneata ai fost ?

— Da, sînt dr. Miller.

— Nu, nu, ai fost ? întreb ; Harry Kellerman.

— La telefon dr. Arnold Miller. Cu cine vorbesc ? !

— Doc-drăguțule, doc...

— A, domnul Fishman.

— Aha.

— Și, desigur, cazul Kellerman. Cum era de așteptat, ai ajuns la concluzia că eu aș fi nepoftitul domn Kellerman. Admirabil. Iar vechea noastră cunoștință, nevoia de distrugere, de minare a autorității celor pe care-i respectați pentru a pulveriza...

Nu, nu era doctorul, își dădu Georgie seama. O prostie cu ciucuri de la bun-început.

— ...făcîndu-i knock-out, ca să zic așa, domnule Fishman, refuzîndu-le afecțiunea și respectul înainte ca ei...

Am făcut-o de oaie într-așa un hal, c-acuma n-are rost să fiu tot eu dur. „Hai, puișor, simte-te bine..." șopti Georgie așezînd telefonul în furcă cu extremă delicatețe, ca să nu-l întreruptă pe doctor.

Bun, gata, terminat. Nu-i doc, ș-atunci ? Se așează la pian și netezi Lista cu Suspecți, punîndu-și-o în față ca pe o partitură. Începu să fredoneze, acompaniindu-se la pian :

Oh, șaisprezece fete la telefon
Chemate de un om, ce fel de om ?
Oh, cine-i crudul barosan
Cine-i, cine-i Kellerman ?

Georgie ridică ochii spre peretele de deasupra patului. Era acoperit cu cel puțin cincizeci de fotografii înrămate — suportul lui moral. Georgie avea dreptul să conducă orice vehicol și fotografiile de pe perete îl arătau plecînd cu fiecare din cele cunoscute. Ridicînd ancora cu Ambarcațiunea Cris Craft, decolînd cu avionul Cessna, ambalîndu-și frumoasa Porshe, călcînd pedala Hondei etc. și în fiecare, el cu mîna ridicată în semn de rămas-bun.

Numai pe mine mă vrea, dar ne-înșurat
Șaisprezece fete mi le-a speriat..

Să le ia naiba pe fete, pe toate. Afar' de Sally. Pe ea o iubesc. Dămi-o pe Sally înapoi și azvîrl toate cheile de contact. Plimbăretu-Georgie vă spune adio și n-am cuvinte. Am obosit. Dacă te uiți sub capotă, puiule, ai să vezi că ai parcurs o mie de mile fără motor.

Pe perete zări o fotografie făcută la 19 ani, el pe o bicicletă. Tot pe o bicicletă a plecat și de la Ruthie Tresh. Ruthie Tresh. Da-da. Roșcata cu nuluvere verzi. O bomboană de fată. În iarna dinaintea plecării lui la armată, făcuseră dragoste sau ceva asemănător în cabina ambarcațiunilor de pe lacul Prospect. El îi scrisese apoi trei scrisori din Harmburg, în 1946, împrăștiind cuvintele „te iubesc" și „întotdeauna" cum împrăștie sarea gospodina harnică. Mda...

Daa
Spun
„Rămas bun", rămas bun
Strig
„La revedere", revedere...

Ridică mîna și o flutură în maniera „ragtime", spre poze, din care îi răspunsese cincizeci de Georgie care plecau.

„...am auzit că Ruthie s-ar fi căsătorit cu un neurolog din Forest Hills. Ceva ca un prenume, numele de familie. Charlie... Charleton. Da, doamna Charleton..."

Daaa
Îndurerat
Eu n-am plecat
M-am oprit
În sfîrșit...

Sună telefonul.

La patru juma'te dimineața, nu poate fi decît...

— Sid ?

— Aha. Cristoase, sună ocupat de o oră.

Cu zece ani în urmă, Sidney Gill scrisese muzica la primele două succese ale lui Georgie, „Doamna de la miezul nopții" și „Dragoste fulgerătoare".

De atunci, împărțiseră frățește multe cîntece, unele femei și cele mai multe ore de nesomn.

— Tu vorbești. Te-am sunat de vreo cinci ori în noaptea asta. Asculți știi de cine mi-am amintit ? De Ruthie Tresh.

— Asta cine mai e ?

— Puștoaică. Am avut-o cînd avea 17 ani.

Voise să spună că o iubise cînd ea avea 17 ani, dar un întreg trecut glorios împărțit în doi se opunea oricăror gingășii de exprimare.

— Cu cine tot vorbeai — cu Sally ? întrebă Sid. Ceva progrese ?

— Te cred. Am vorbit cu mai mulți... Cu doctorul...

— Toată ziua, tot doctoru. Vrăjitorul Imperial. Doctorii de azi, conducătorii de mîine. Fericiți sînt doctorii, căci a lor va fi împărăția cerurilor. Adevăr grăiesc vouă.

— Nu mă simt prea bine, de cînd cu individul ăsta care mă sapă. Kellerman ăsta...

— Uite ce e, te-am sunat în legătură cu Sally. Cucoana nu-i de tine. Nu-mi place. Vrea să te înhațe. Ambuscade pentru răniți, asta-i specialitatea ei. Comando pentru ostatici.

— Ea nu, Sid, ea nu e ca celelalte.

— Aceeași instruire, omule. Ochiul meu de bătrîn aviator mi-o spune. Te înhață.

— Dar nici n-o cunoști, Sid. Zău...

— N-o cunosc ? Doar nu văd prima dată inamicul, omule. Ți s-au tocit antenele, bătrîne. Ce-i cu tine de vreun an încoace ?

— Uite, m-am gîndit în noaptea asta. Omule, am 38 de ani. Am un fiu de 16 ani. S-a scurs deci jumătate...

— E timp berechet, berechet, pentru amîndoi. Georgie, sîntem încă tineri, viața-i înainte. Păi, cît avem ? 35, am putea...

— 38, Sid...

— ...face minuni, încă, omule, să mai cunoaștem jdemii de Sally-i pînă

să dăm de jug. Bătrîne, nu te preda pînă n-ai văzut ce-i cu dușmanu". Și dușmanul tău e Sally, acu. Taie-n carne vie, ți-o spun eu, fata asta taie-n carne vie, e-un Robespierre. Acuși face un coș plin de capete de fraieri.

— Zău, Sid, dacă le suspectăm pe toate, cum o să știi c-am dat de cea bună?

— Uite cum văd eu schema. Eu-s baronul von Richthoven, în zbor deasupra inamicului. Și nu dau voie la nimeni, afară de alt as, să mă doboare. Să fiu al naibii, pe ageamii îi ard de nu se văd. Atît. 'Țeles?

— Știu și eu, Sid...

— Aha, că veni vorba, ce s-a-ntîmplat simbătă, cînd trebuia să zbori. 'Ziceai că-mi dai o sîrmă.

— Am avut ceva de făcut...

— S-a-ntîmplat ceva cu Cessna?

— Nu, de fapt, eu și cu Sally... a vrut s-o duc la Zoo.

— Aham. 'Nțeleg. OK, am șters-o. E cinci fără un sfert și la fix tre' s' ridic niște marfă suedeză clasa-nt care-mi vine pe calea aerului.

— Stewardesă?

— Rapiditate și siguranță.

— Păi, să nu te mai țin, atunci.

— Să nu.

— Salut.

— Salut... Auzi, prietene?

— Da?

— Nu uita: zonă periculoasă, dublați atenția. Repet, zonă periculoasă.

— S-a făcut, Sid.

— Adevăr grăiesc ție, o domnule.

— O.K., Sid.

Georgie închise și imediat ridică iar, formînd Informații.

— Informații, funcționara Thompson.

— Daa, ...a...ă...

Nu-și mai amintea de ce formase Informații.

— Informații, funcționara Thompson, repetă vocea nazală. Ce doriți?

— Da. Numărul unei doamne Ruth Charleton, sau dr. Charleton, în Queens, vă rog. Primul nume nu știu.

În răstimp, îndepărta cu mina, nerăbdător, urme inexistente de praf de pe pernă.

— Domnule, am biroul și locuința doctorului Bernard L. Charleton, din Forest Hills. Asta căutați?

— Da, duduie, locuința, da.

— Alo, răspunse o voce de copil.

— Cine e?

— Danny Charleton. M-am sculat.

— Bravo. Pe mama ta o cheamă Ruthie, Ruth?

— Da. M-am sculat chiar acum.

— Minunat. Pot să vorbesc cu ea, puișor?

— Okay.

Fu surprins s-o audă așa de clar, de aproape, pe Ruthie, după douăzeci de ani.

— Alo, alo?

— Alo, Ruthie? Ruthie.

— Cine-i acolo? Cine telefonează la ora asta?

Era o voce mînioasă și nu chiar atît de inteligentă pe cît și-o amintea el, dar fără îndoială era a lui Ruthie.

— Hei, Ruthie, șopti el, sînt eu, Georgie.

— Cine, pentru numele lui Dumnezeu?! Nu vă aud.

Știu că eu am întrerupt, gîndi Georgie, dar am suferit: trei scrisori, „te iubesc", întotdeauna".

— Alo? pentru numele lui Dumnezeu, cine mă deranjează la 5 dimineața...

Și nici n-a pomenit vreodată ceva de cabina ambarcațiunilor. Să fi zis ceva, eu nici azi nu știu...

— A-loo... cine e?... vorbiți mai tare...

Ian ascult-o, gîndi Georgie, lăsîndu-se zîmbind pe pernă.

Cum să stabilești o legătură, cînd...

— A-loo! Da' vorbiți odată!

Ian ascult-o. Imperativă. Posesivă. Nici o șansă.

— A-looo...

Georgie sări pe bicicletă și o părăsi a doua oară pe Ruthie Tresh, pedalînd frenetic. Cum uitase să închidă televizorul-miniatură, acesta scotea un uruit atît de vehement, încît semăna cu niște aplauze îndepărtate.

— Da! Cine e? Pentru 16 ani, cîți avea fiul său, vocea îi suna destul de autoritar, suficient să-l intimideze pe Georgie. Poate și unde Paul era singurul adolescent, probabil, din America, care nu înghițea muzica lui Georgie.

— Tatăl tău.

— Care din ei?

— Georgie.

— A, Georgie. Dave nu-i în oraș, așa că putea fi și el.

Întotdeauna îmi spune Georgie. Ce mama dracului, doar nu-s coleg cu tine, pustiule, sînt tatăl tău.

— Ai înnebunit, Georgie? E 6 dimineața. Mama doarme.

— Las-o să doarmă. Cu tine voiam să vorbesc.

— O.K.

— Ăă... cum merge cu școala, Paul?

— Suni la 6 dimineața ca să afli cum merge cu școala?

— Da.

— Bine, e bine.

Gata, ce să mai spui? În orice caz, să nu-l întrebi cum i-a plăcut ultimul tău cîntec.

— Paul, cum ți-a plăcut ultimul meu cîntec?

— A-ntristat-o pe bunica.

— Bine, dar tu?

— Cinstit, nu-i așa prost ca celelalte. Nu-i așa de urlător. Mie-mi plac, știi doar, Getz, Garry Mulligan. L-ai cunoscut pe Garry Mulligan?

— Nu.

— M-am gîndit că l-ai întîlnit cumva.

— Nu.

— Oricum, trebuie să mă pregătesc pentru școală.

— Cum merge cu școala?

— Bine, Ți-am mai spus.

— Minunat.

— Okay, tăticule, am șters-o.

Tăticule. Georgie se prinse de cuvînt cu amîndouă mîinile, ca de o bară fixă — la ea ar fi făcut atunci, pe loc, cincizeci de ridicături ca focu'.

— Ascultă, Paul, îmi trebuie o minută să-ți spotesc o vorbă, o vorbă de milioane pentru mine...

— Ce să spotești?

Limbajul lui Georgie era oarecum prea adolescentin pentru adolescentul Paul.

— Vezi tu, unii adulți, ca taică-tu, ca mine, cînd văd că tensiunea vieții nu-i mai slăbește de loc, cînd nu mai au... Nu, Georgie, simplifică, fă-l să înțeleagă.. cînd îi încolțesc necazurile și nu mai știu pe unde să scoată capu', simt nevoia să comunice cu cineva, să prindă lungimea de undă a cuiva, să-i dea de veste, să capete veste... De asta te-am chemat, Paul.

— Ultima oară ai făcut-o acu' două luni și jumătate.

— Așa e, Paul. Nu pot nega asta.

— Da. Și numai prin telefon. Numai așa-mi vorbești tu mie, prin telefon.

— Perfect adevărat.

Haide, omule, își zise Georgie, zi-i odată că-l iubești, dă-i drumu, zi-i odată, haide...! Dar după aceea? Care-i cîștigul să investești iubire cînd nu știi cîtă iubire ai să capeți? E un joc al naibii de periculos, mortal, ce mai. După aceea, deci?

— Treaba e, zise Paul, că dacă m-aș culca chiar acu, aș mai prinde o oră de somn pînă-a pleca la școală.

— Da.

— Okay?

— Sigur. Și mie parcă mi-ar fi somn.

— Sigur. Și mie parcă mi-ar fi

— La revedere, Paul.

— La revedere Georgie.

Georgie, închise telefonul și ieși în noaptea de iulie, pe terasă, îmbrățișîndu-se ca și cum ar fi fost frig cînd nu era, tot așa cum protejează unii chibritul în încăperi închise și etanșe. Cu un gest reflex, se aplecă să vadă Barul de Marți și Charlie's Tangerine, la distanță de patrusprezece etaje și trei cvartaluri, aflate față-n față.

Tuesday și Charllie's gîndi Georgie, cele două tîrguri de carne vie la care veneau cîți încăpeau să se zbîntuie după muzica lui, în ritmul precis al cîntecelor sale, toți, relaxați, cozile de cal cu mișcări de pendul, cocteilurile agitîndu-se în sonde, anticoncepționalele zăngănind în ambalajele de plastic.

Dar, cum soarele sta să răsară, cele două baruri, fidele orarului vampiric, trăseseră și ele obloanele. Pînă și acolo...

Le vizitase cu Sally cu o săptămînă înainte, făcînd naveta toată noaptea între ele, același itinerar pe care-l parcursese cu atîtea Nancy și Bonnie și Betsy și Patty, într-atîtea și atîtea nopți, cînd, deodată, în timp ce dansa, își dădu seama că habar n-are în care din cele două baruri se află, nici din cele opt ,ori douăzeci și opt, nici ce față se afla sub casca de păr din fața lui. Se dansa pe noul stil „nu mă atinge, nu mă privi" în care Georgie și tinerii ajunseseră să exceleze — partenerii ținîndu-se la distanță ca doi pugiliști îndemînatici, fiecare ezitînd să lovească primul: băieții strîngîndu-se în ei, cu spectaculoasă indiferență față de muzică, cu capetele pe spate, contemplînd tavanul, fetele cu ochii închiși, plecate departe, mișcîndu-se după ritmuri proprii.

Așa încît nu-i de mirare că au trecut cîteva minute bune pînă ce Sally să-și dea seama că Georgie se oprise din dans și sta nemișcat în mijlocul ringului.

Cîntecul ce năvălea stereo în încăpere era compus de Georgie, dar ea nu-l mai recunoștea. Nici pe el. Moby Dick și the Wailers cîntau „Nu mă părăsi" și vocile duceau un război amarnic cu chitarele electrice. În vreme ce cuvintele deschideau o zare de fericire, în final, vocile și chitarele se uniseră într-un inconfundabil semnal, de alarmă, de raid aerian în care dansatorii aveau să piară în flăcări.

Georgie sta ca paralizat. În jur, litania ritmată se revărsa din difuzoare pe fețe încifrate și mulțumite, pe corpuri spasmodice.

— Georgie, nu te simți bine? întrebă Sally.

— Sally, zise el, îndreptînd degetul spre ea. Și imediat îi reveni și numele localului, apoi titlul cîntecului, nu găsea însă nume pentru frica ce-l paralizase, izbit de propria-i muzică.

Sally îi citi groaza pe față și-i atinse mîna, iar Georgie prinse că o

iubește, așa că îi luă fața în mîini și zise : „Numărul 11, discul ăsta e numărul 11 la single-uri și urcă vertiginos ca febra".

După aceea o conduse acasă, se duse drept la Aeroportul Westchester County și se ridică cu Cessna lui la 1500 m. Se apropiau zorii și-și potrivi avionul pe linia orizontului. După care opri motorul, alunecînd în tăcere. „Te iubesc, Sally" îi spuse acolo, la 1500 m.

— O iubesc, zise și acum și o luă la fugă spre camera cu telefonul, se aruncă pe pat și formă numărul ei.

— Te iubesc, Sally, zise în telefon așteptînd ca ea să răspundă.

Își auzi vocea obosită și zări pe geam zorii hoțești ai Manhattan-ului ; iar îl apucase ora șase fără să doarmă.

— Alo, zise Sally.

— Alo. Uite, am vrut să-ți spun...

— A, zise ea, recunoscînd imediat vocea groasă, somnoroasă, iarăși tu.

— Am sunat să-ți spun...

— Nu vreau să mai aud nimic de la tine, zise ea, tăios. De ce nu mă lași în pace. Ascultă, i-am spus totul lui Georgie, s-a înfuriat și eu sînt furioasă, așa că termină. Pun poliția pe tine, Harry Kellerman.

Dintre așternuturile fierbinți, lîngă el, îl privea ochiul alb, orb, al micului televizor. Doctorul Miller sta la biroul lui, din capătul dormitorului lui Georgie, și era instructor de ski, echipat cu un pulover roșu pe gît. Avea o față scandinavă și zîmbea cu un șirag perfect de dinți albi.

„He-hei, nebunule", îi strigă el, și ecoul trimise strigătul printre magnificii munți din jur.

„He-hei, doc drăguțule".

„Azi o să-ncercăm cursa de doi km. Ce zici, ești gata smintitule ?".

„Da, doc drăguțule".

Doctorul se întoarse și o luă pe pantă în sus, cu Georgie după el, ascultător, trudind pe skiurile grele.

Traducere
de Liviu MARTINESCU

EDMUND VALPY KNOX

CRIMA DE LA TOWERS

Domnul Ponderby-Wilkins era un om atît de bogat, de urît, de sașiu și de bătrîn, încît chiar și cel mai stupid cititor nu s-ar fi putut aștepta ca el să supraviețuiască după capitolul I. Avea o șiretenie ascunsă, obiceiuri porcești, purtare taciturnă și o inconștiență ovină a fatalității. Era din soiul de oameni care ar putea dispărea ușor, imediat după paragraful 2.

Prin urmare, inspectorul de poliție Blowhard din Nettleby Parva n-a fost prea surprins cînd i s-a transmis un mesaj telefonic :

„E nevoie urgentă de dumneavoastră la Towers. Domnul Ponderby-Wilkins a fost găsit mort".

Inspectorul a fost întîmpinat la poartă de secretarul decedatului, pe care îl cunoștea și pe care l-a suspectat imediat.

„Unde s-a întîmplat, domnule Porlock ?" l-a întrebat. „În lac, în porumbar sau în boschet ?"

„În boschet", a răspuns Porlock liniștit și l-a condus acolo.

Domnul Ponderby-Wilkins atîrna de un șal enorm de lînă, de ramura unui copac, pe care ochiul ager al ofițerului de poliție l-a identificat de îndată ca fiind un sicomor.

„Spune-mi exact ce s-a întîmplat", a continuat inspectorul.

„Patru dintre noi jucam tenis, cînd o minge a fost aruncată afară din teren în boschet. Mergînd s-o caut la sfîrșitul setului, l-am găsit pe domnul Wilkins așa cum îl vedeți și le-am atras de îndată atenția și celorlalți jucători asupra întîmplării. Iată-i pe toți".

Și, îndepărtînd ramurile unui dafin, i-a arătat ofițerului de poliție două tinere și un tînăr. Stăteau liniștiți în mijlocul terenului de tenis, ținîndu-și calm rachetele în mînă.

„Sînteți de acord cu depoziția domnului Porlock privind felul în care s-au întîmplat lucrurile ?" i-a întrebat Blowhard.

„Da", au răspuns ei calm, într-un glas.

„Hm !" a cugetat inspectorul, mîngîindu-și bărbia. „A propos", a continuat, „mă întreb dacă e mort cu adevărat".

A mers să se uite la corp. Era mort.

„Dintr-o privire ne-am dat seama că viața îl părăsise cînd l-am găsit", au spus cei patru, vorbind toți deodată, „și am crezut că e mai bine să ne continuăm partida de tenis pînă la sosirea dumneavoastră, cu tot respectul cuvenit".

„Foarte bine", a spus Blowhard. „Îi voi examina acum pe toți cei din casă. Vă rog să convocați lumea în salon".

Și simți instinctiv că este un caz pentru Bletherby Marge, celebrul detectiv amator, și-i trimise imediat o telegramă. Apoi ordonă să fie îndepărtat cadavrul, se plimbă în jurul terenului, mîncă niște căpșuni și plecă acasă.

Bletherby Marge era un om foarte cultivat și simpatic. Ca înfățișare era gras, cu obrajii rumeni, zîmbitor și cu părul neîngrijit. Părea prost și purta ghetre. De fapt, oricum ar presupune cititorul neexperimentat că trebuie să fie aspectul obișnuit al unui detectiv, Bletherby Marge era exact contrariul. Era luat uneori drept un om de afaceri, dar cel mai adesea drept un pontator de biliard sau o maimuță. Dar ori de cîte ori Scotland Yard era incapabil să dezlege un caz de crimă — adică ori de cîte ori se întîmpla o crimă într-o casă de țară — era chemat Bletherby Marge. Moartea unui om bătrîn, bogat și antipatic fu pentru el ca o chemare de trompetă. Și-a împachetat pijamaua, periuța de dinți și un volum din „Who's Who" și a luat primul tren.

De îndată ce văzuse anunțul obișnuit din ziar :

Proprietarul unei case de țară

Asasinat în mod inexplicabil

așteptase să fie convocat la Towers.

„Sînteți în mare încurcătură, Blowhard, foarte mare", spuse, pe cînd examina îndeaproape fularul care fusese înfășurat în jurul gîtului domnului Ponderby. „Mai vorbește-mi încă o dată despre alibiurile tuturor persoanelor din casă".

„Fiecare din ele este perfect", răspunse inspectorul de poliție, „după cîte îmi pot da seama. Valetul, bucătarul și cele două cameriste jucau pocher în oficiu. Domnișoara Brown, sora vitregă a decedatului, dădea instrucțiuni grădinarului și doctorul era cu ea, ducînd mistria și foarfecele de grădină. Însoțitoarea și prietena ei jucau tenis cu domnul Porlock și maiorul, iar nepoata visiea pe lac, culegînd nuferi".

O sclipire apăru în ochii lui Bletherby Marge.

„Singură ?" întrebă.

„Singură. Dar uiți că lacul se vede de pe terenul de tenis. Fata a fost văzută tot timpul cînd crima trebuie să fi fost înfăptuită, fie de o pereche de jucători, fie de cealaltă"

„Ttț", spuse Bletherby. „Acum du-mă la locul crimei".

Ajuns sub sicomor, studie scoarța cu o lupă și pămîntul de dedesubt. Era acoperit cu frunze uscate. Nu se vedea nici urmă de încăierare.

„Ai fotografiat copacul din toate unghiurile ?" continuă Bletherby.

„Da".

„Erau pe el amprente digitale ?"

„Nu", răspunse Blowhard. „Nimic în afară de frunze".

Apoi s-au plimbat amîndoi în jurul terenului, mîncînd fructe și discutînd posibilele motive ale crimei. Nu se găsise nici un testament.

Din cînd în cînd unul sau altul din invitați trecea pe lîngă ei, fredonînd un cîntec, absorbit în jocul de tenis sau mergînd să se scalde în lac. Uneori, cîte o figură dădea semne de rătăcire sau de încordare, alteori aceeași figură era veselă și zîmbitoare.

„Ești derutat ?" întrebă Blowhard.

Bletherby Marge nu răspunse.

Invitații plecau cu mașina la un picnic în pădure, la zece mile de Towers. Petrecerea fusese propusă de Bletherby Marge, care plăcea din ce în ce mai mult invitaților săi, prin glumele și vasta sa cunoaștere a lumii. Mulți din ei începuseră deja să-și spună că o petrecere fără un detectiv poate fi considerată drept un adevărat eșec.

„Să mă ia naiba !" spuse Marge deîndată, cînd distracția era în toi, întorcîndu-se spre Blowhard, care gîfîia, deoarece cărase șampania peste un cîmp arat. „Vă rog pe toți să mă iertați o clipă. Mi-am uitat pipa".

L-au văzut dispărînd într-o mașină cu două locuri spre Towers. În mai puțin de o oră a apărut din nou și a înveselit societatea cîntînd unul sau două cîntece populare cu o voce melodioasă de bariton. Dar, cînd în amurg șirul de mașini se îndrepta spre casă, Bletherby Marge îi spuse lui Blowhard, așezat lîngă el : „Vreau să

te văd din nou mîine la zece şi jumătate fix, în boschet. Să nu începi să joci golf".

Inspectorul Blowhard îşi notă ora în carneţel.

„Te miri poate de ce am plecat în toiul micii noastre escapade?" l-a întrebat Marge, de îndată ce s-au întîlnit sub sicomorul fatal.

„Am presupus", a răspuns Blowhard fără să-şi mişte nici un muşchi de pe faţă, în afară de cei pe care îi folosea ca să vorbească, „că este un şiretlic".

„Aşa e", a răspuns Marge.

Fără să mai spună un cuvînt, a scos o măturiţă pliantă din buzunar şi a dat la o parte frunzele uscate care acopereau pămîntul din boschet.

Pe pămîntul negru erau urme de paşi, mari şi mici.

„Ce deduci de aici?" strigă Blowhard, holbîndu-şi ochii.

„Cînd m-am întors de la picnic", explică marele detectiv, „mai întîi am măturat şi curăţat terenul, aşa cum îl vezi acum. Apoi am adunat în grabă toţi pantofii de umblat pe afară şi i-am dus în casă".

„Pe toţi. I-am dus în boschet într-o roabă. I-am încuiat pe servitori, ca din întîmplare, în bucătărie, şi pe grădinar în magazia de unelte. Apoi am comparat pantofii cu urmele şi am constatat că toţi se potriveau".

„Asta înseamnă?"

„Că toţi erau aici cînd crima a avut loc. Am reconstituit exact scena. Urmele pantofilor se înşiruie, după cum poţi observa, de la un punct de lîngă pom pînă aproape de marginea terenului de tenis. Tocurile sînt întipărite foarte adînc; urma vîrfurilor este foarte uşoară".

Se opri şi se uită la Blowhard.

„Presupun că înţelegi acum în ce mod s-a săvîrşit crima?" lătră tare.

„Nu", mieună încet inspectorul.

„Lui Ponderby-Wilkins", spuse Marge, „i s-a trecut un capăt al fularului în jurul gîtului, iar celălalt a fost legat de copac. Apoi — la un semnal, prespun —, toate persoanele din casă, inclusiv servitorii, au tras împreună de celălalt capăt al fularului, pînă ce l-au sugrumat. Vezi aici urmele paşilor valetului. Fiind omul cel mai voinic, a stat la capătul funiei. Porlock era în frunte, iar a doua cameristă imediat în spatele lui. Porlock, îmi închipui, a dat semnalul. Imediat după aceea, l-au legat de copac aşa cum l-ai găsit cînd ai sosit".

„Dar alibiurile?"

„Toate false. Toţi locatarii casei, servitorii şi oaspeţii sînt înţeleşi între ei; asta m-a făcut să le dau de urmă".

„Dar cum se explică lipsa amprentelor digitale?"

„Toţi purtau mănuşi", răspunse Bletherby. „Am adunat toate mănuşile din casă şi le-am examinat atent. Multe mai aveau pe ele fire lipite din lîna fularului. După ce am tras concluziile din investigaţiile mele, am pus repede la loc pantofii şi mănuşile, frunzele înapoi în poziţia lor iniţială, am descuiat bucătăria şi magazia de unelte şi m-am întors la picnic".

„Şi ai cîntat cîntece comice!" spuse Blowhard.

„Da", răspunse Marge. „Mi s-a luat o mare piatră de pe inimă cînd am descoperit adevărul. Şi am considerat necesar să-i derutez pe criminali".

„Acum, domnule Marge, nu mai rămîne decît o dificultate, după cîte înţeleg. Cum îi voi trimite pe toţi aceşti oameni la secţia de poliţie?"

„Ar fi mai bine să telefonezi după un autobuz".

Procesul simultan a doisprezece arestaţi pasibili de pedeapsa cu moartea, urmat de condamnarea şi executarea lor comună, a îngrozit Anglia aşa cum nimic n-a mai îngrozit-o de la moartea lui William al II-lea. Ziarele de duminică nu se mai săturau discutînd psihologia criminalilor şi publicînd detalii despre copilăria şi studiile lor.

Într-o dimineaţă, nu mult după ce agitaţia se potolise, Bletherby Marge şi un agent imobiliar au mers împreună la Towers, care, dintr-un motiv sau altul, mai era „De închiriat". În timp ce se uita prin bibliotecă, Marge a lovit cu degetele într-o placă din consola căminului.

„Sună a gol", a spus.

Găsind butonul, a apăsat pe el. Lambriul s-a dat la o parte şi a descoperit o mică ascunzătoare, din care a scos un teanc prăfuit de hîrtii, legate cu o zgărdiţă de ciine.

Era testamentul lui Ponderby-Wilkins. Pe prima pagină era scris:

„Sînt cel mai nepopular om din Anglia şi sînt pe punctul de a mă sinucide spînzurîndu-mă în boschet. Dacă Bletherby Marge poate transforma sinuciderea în crimă, îi las moştenire toată averea mea, în cinstea celui de al cincizecilea succes al său".

„Extraordinar", exclamă agentul imobiliar.

Domnul Bletherby Marge zîmbea.

Traducere de Petruţa SPĂNU

ROCH CARRIER

ÎNTÎLNIREA

Sub umbrela lui Dupont anii treceau.

Fiecare miercuri a lui Dupont era o zi de tinereţe şi pentru că zilele unei vieţi se reflectă una în alta printr-un magic joc de oglinzi, săptămînile lui Dupont, datorită tocmai acestor frumoase zile de miercuri, erau săptămîni de tinereţe, la fel erau anii săi, viaţa sa.

Ieşind de la birou, miercurea, avea întîlnire cu iubita.

Ziua era interminabilă. Orele săpau un tunel întunecat şi nesfîrşit, care conducea însă spre o noapte mai luminoasă decît ziua.

Peste opt ore şi treizeci sau treizeci şi două de minute Dupont îşi va putea lipi buzele de buzele prietenei sale, mirîndu-se că nu a fost în stare să fixeze cu exactitate în memorie imaginea acestei femei fără de care viaţa lui n-ar avea nici un sens.

La vînzătorul de ziare cineva îl îmbrînci cu umărul. Se întoarse cu mintea plină de insulte. Nepoliticosul era un personaj ciudat, un atlet îmbrăcat într-o platoşă romană, care ţinea în mînă o suliţă.

Dupont aruncă prima înjurătură. Ceilalţi cumpărători se întoarseră spre el cu privirile reprobatoare. Atletul dispăruse. Să fi avut Dupont febră? Şi-a dus mîna la frunte; era rece. Atunci se grăbi să o ia pe urmele bărbatului cu suliţă.

Inima sa, neobişnuită cu efortul, se agita. Dupont se simţea ridicol căci un bărbat la vîrsta lui cu iubită şi umbrelă nu trebuie să alerge ca un puşti.

Legea rutinei îl purtă pe Dupont în faţa ascensorului care duce la biroul său. Era o mare prostie: să visezi cu ochii deschişi...

El nu era poet ci om de afaceri. Îşi şterse fruntea, surîse unui oarecare confrate, îşi aranjă cravata şi dispreţuindu-se de a fi căzut pradă visărilor, intră în birou.

Numele Rozalindei fusese scris în bloc notes cu litere de-o şchioapă (îi plăcea să spună Rosalinde, ca în Shakespeare). Numele era şters. Dupont nu-l bifase; n-o făcea decît după întîlniri; era un ritual. Atunci cine?... De ce?...

Rozalindei i se întîmplase o nenorocire. Dupont vedea, ca printr-o fereastră, printre zidurile oraşului. Rozalinda zăcea în pat, cu o rană pe piept.

Îşi aminti cu precizie de atletul roman. Vîrful săgeţii sale era roşu. Roşu de sînge.

Acest raţionament era logic, dar cu totul neverosimil. Primo. Un atlet antic nu cumpără ziare. Apoi, n-avea de unde să cunoască pe vînzătorul de ziare a lui Dupont, nici bloc-notes-ul din birou şi nici apartamentul Rozalindei. La drept vorbind însă, atletul roman n-ar fi putut să nu ştie chiar nimic despre Dupont. Dar acest atlet roman nu există. Dovada: atunci cînd Dupont voise să-l insulte, atletul nu mai era acolo. Atunci cine l-a îmbrîncit?

Peste frumosul nume al Rozalindei, mina de plumb creiona în umbre această zi atît de senină.

Dupont formă la discul telfonului 727 — 6627. Nici-un răspuns, desigur. Această imagine a Rozalindei ţintuită la pat de o rană însîngerată era absurdă. Dar pata de sînge de pe pieptul alb al Rozalindei, acest vis nebun pătrunse încet încet în lumea reală; pata se întinse ca o cerneală pe care nici o sugativă n-ar fi putut s-o absoarbă.

Dupont încurca dosarele, nu-şi mai găsea hîrtiile, amesteca numerele de telefon cunoscute, rătăcea creioanele, uita prenumele secretarelor; telefonă nevestei, obicei vechi căruia nu i se mai sacrifica de mult, contramandă întîlnirile prevăzute, îşi pierdea capul. Rana aceea văzută în închipuire pe pieptul prietenei sale i se deschidea sub picioare ca un abis.

Această dimineaţă de miercuri dură cît un secol nesfîrşit.

Dupont nu îndrăznea, el omul realist al debitelor şi creditelor, nu îndrăznea să absenteze sub pretextul unei închipuiri ce trebuia verificată.

Chinul era de nesuportat; anunţă pînă la urmă că o afacere urgentă îl obliga să iasă.

În timp ce se îndrepta grăbit spre locuinţa Rozalindei, un principiu al bunei cuviinţe recunoscut pretutindeni îl opri, un bărbat nu trebuie să se ducă oricînd la locuinţa prietenei sale pentru a vedea dacă trăieşte. Rozalinda trăia, ca toată lumea. Atunci cînd te gîndeşti

la un atlet roman nu înseamnă că o fată trebuie să moară tot așa cum dacă te gîndești la o fată, nu înseamnă că trebuie să moară un atlet roman.

Dupont își reproșă faptul că a lăsat imaginația să navigheze cu pînzele umflate pe mările delirului. Rozalinda. Rozalinda trăia și el va putea s-o vadă deseară.

Liniștit, avu chef să piardă restul zilei hoinărind. Fără îndoială, oboseala, sufletul său istovit l-au făcut să inventeze toată tragedia Rozalindei asasinate. Cu cît ar pierde mai mult timp cu atît mai mult ar întineri. Această ecuație i se păru fără greșeală. Astfel, la sfîrșitul după-amiezii, ar oferi iubitei sale un obraz proaspăt de bărbat scăpat de povara vîrstei. Rozalinda i-ar spune cu un surîs ironic :

— Ești grozav !

Și ar crede-o.

Avea de pierdut cîteva ore fără program, fără temei, fără folos. Dupont își plimbă privirile prin vitrine, se așeză pe o terasă pentru a privi fetele trecînd, își continuă plimbarea, se opri fără interes în fața altor vitrine, se duse la altă terasă, bău iar și iar privi fetele.

Orele treceau atît de greu încît s-ar fi întors la birou dacă, dintr-odată, nu l-ar fi mînat dorința să intre într-un parculeț pe care-l observase de mult. Călătorise în toată lumea, dar în acest parc nu intrase niciodată.

La capătul unei alei, între două șiruri de tei, Dupont se pomeni în fața unei statui. Reprezentanta, fără prea mult talent, un atlet cu torsul stilizat. Dupont fu curios, intrigat, apoi neliniștit. Căută un amănunt imperceptibil pe patina bronzului, printre excrementele porumbeilor. Vîrful suliței era pătat cu roșu, de sînge.

Din înaltul cerului, rana de la pieptul Rozalindei se abătu asupra lui asemenea unei păsări cu aripi de foc. Dupont fugea ca un apucat, lovea trecătorii, n-auzea roțile automobilelor scrîșnind în fața lui. La locuința Rozalindei refuză să aștepte ascensorul și o luă la picior 15 etaje. Ușa 1517, bătu cu pumnii : „Ucigașul !", „Asasinul !" urla el, iar umărul său flasc și sedentar ar fi spart ușa dacă portarii, veniți în fugă, nu l-ar fi imobilizat sub genunchii lor. „A ucis-o", spunea el.

Deschiseră. Supus ordinei obișnuite, apartamentul Rozalindei era încîntător cu parfumul acela pe care Dupont îl respira cu atîta plăcere la gîtul iubitei sale. Ea nu era acasă. Crima nu avusese loc. Dupont volubil se scuză față de vecini, dădu bacșiș portarilor.

În fața unei cafenele, pe o terasă, aștepta ora întîlnirii.

Așteptă mult. Era nerăbdător, își consulta ceasul. Ritmul întregii vieți era la fel de anevoios ca și imobilitatea lentă a acelor. Rozalinda nu murise. Era mai ispititoare după atîta neliniște. O oră. Două ore...

Cîteodată, cele două brațe absente ale Rozalindei îi încolăceau gîtul într-o mîngîiere rece. Izbucnind amețitoare, rana de la pieptul Rozalindei, această bijuterie incandescentă, îl orbea.

Apoi liniștea revenea, ca un zbor de păsări.

Și ora sosi.

— Taxi ! Hei ! Taxi ! De data aceasta, Dupont așteptă în fața ascensorului să se deschidă ușile. O emoție verticală și călduță îl însoți pînă la etajul Rozalindei.

Ușa se deschise. Rozalinda zîmbea.

Vie, Rozalinda era înaintea lui ca o dimineață însorită.

— Rozalinda, tu ești ? Ea avu un zîmbet șiret.

— Și de ce n-aș fi eu ?

— Trăiești ?

— Iubesc mult viața.

— Cîteodată uităm cît este de important să trăiești.

Dupont lăsă să-i cadă umbrela, pălăria,. o sărută.

— Te iubesc. Toată ziua te-am crezut moartă. Era îngrozitor. Tu moartă, eu de asemenea încetam să mai trăiesc.

Dupont își îmbrățișa iubita cu toată violența fericirii sale. Rozalinda i se supuse. Dupont o duse, ca întotdeauna, în camera ei. Punînd-o pe pat, văzu pe rochie, în dreptul inimii, o pată de sînge.

Cînd a explicat că asasinul era statuia din parc, atletul roman de la capătul aleii, că statuia numai pe dinafară reprezenta un atlet cu o suliță în mînă pătată de sînge, de fapt acesta fiind asasinul despre care era vorba, Dupont fu acuzat de minciună : o astfel de statuie nu exista în nici-un parc, în nici-o grădină din oraș.

După o anchetă a poliției, s-a stabilit de asemenea că nimeni în locuință, nici în oraș, nici în toată țara, nici altundeva n-o cunoscuse și n-o văzuse pe Rozalinda.

Traducere de Daniel DIMITRIU

GEORGES SIMENON

NOUCHI

Dl. Froget începuse această cercetare penală cu o lene care dăduse naștere la zîmbete pe sub mustață.

Chiar dacă Nouchi nu era drăguță în sensul propriu al cuvîntului, era provocatoare și, mai ales, extraordinar de tînără. 19 ani. Înaltă, un corp cu linii ferme, sîni mici, pe care se mula o rochie de mătase atît de subsubțire încît i-ar fi încăput într-un pumn.

Un cap micuț, părînd cu atît mai mic cu cît părul negru, cu cărare pe mijloc, era lins. Ochi căprui, o gură umedă.

Iar această eleganță prea căutată, de o ciudățenie ostentativă, mirosea de la o poștă a Mitteleuropa.

Nouchi era unguroaică, dar trăia la Paris de mai mulți ani cu mama și sora ei ; vorbea o franceză cu un ușor accent, fapt care-i dădea și mai mult farmec.

O obrăznicie inofensivă. Nu-l întrerupsese ca pe judecător în timpul primului interogatoriu pentru a-i spune :

„Nu cumva aveți o țigară ?"

Se așeza picior peste picior lăsînd să-i se vadă cît mai mult din coapsele nervoase.

Unsprezece interogatorii în șase zile. Doar unul, la început, serios. Era acuzată de a fi pătruns la doamna Crosby în absența acesteia și de a-i fi furat un colier de perle evaluat la o jumătate de milion.

Nouchi lăsase pe scrinul în care era încuiată bijuteria niște amprente impecabile. Dl. Froget avea fotografiile mărite ale amprentelor în fața ochilor. I se conturau toate degetele, fără nici un dubiu : degete lungi, a căror ultimă falangă era îndoită normal.

D-na Crosby și compania de asigurări se impacientau, telefonau și de cîte trei ori pe zi la Parchet.

Dl. Froget, care părea a-și fi pierdut ceva din obișnuita-i rigiditate, dădea impresia că nu se grăbește, asemenea unui amator care gustă din plăcerile plimbărilor.

În realitate, degeaba încerca Nouchi din cînd în cînd să fie și mai provocatoare, de pildă aranjîndu-și jartiera sau venind să se instaleze foarte aproape de magistrat — acesta nu se supăra, numai că avea un surîs care o dezarma și care o făcea să se întoarcă la loc, înroșindu-se.

Ceea ce o exaspera pe Nouchi era faptul că el revenea fără încetare asupra acelorași întrebări, iar ea căuta în ele, în zadar, o cursă.

De pildă, acest al unsprezecelea interogatoriu începuse cu :

— La Budapesta locuiați într-o casă mare, după cîte știu ?

— Da. O casă mare ! cu mulți servitori. Iar tatăl meu era consilier de stat, v-am mai spus-o. Țineți neapărat să vă repet de fiecare dată lecțiile precedente, ca la școală ? Tata a murit puțin timp după război cînd eram încă foarte mică. Mama a vîndut totul și, deoarece eram ruinate, a preferat să vină să ne ascundem la Paris... Nu mi-ați uitat adresa ? Strada Saintes-Pères, numărul 23 ; două camere de hotel ce dau din una în alta...

— Mama dumitale nu vorbește franțuzește ?

— Ei bine, dacă o pomeniți pe mama, îmi imaginez ce așteptați ! Știe cincizeci de cuvinte franțuzești, pe care le-a învățat la gimnaziu acum treizeci de ani. Se încăpățîna totuși să vorbească franțuzește cu tata ; i se părea că e mai chic. Ați vrea poate să vă spun că este ridicolă, că se îmbracă precum o fetiță de 15 ani, că-și vopsește părul în roșu venețian, că dă în cele două camere ale noastre recepții cu tot atîta fast de parcă am locui într-un castel ?... Prietenii mei pretind că e cam tăcănită...

— Dar sora dumitale ?

— Copia mamei la scară redusă. La 40 de ani, va arăta ca mama... Brodează, plînge, studiază pianul, citește poezii...

Exasperată, juca rolul unui elev foarte conștiincios.

— În așa fel încît, toată lumea din casă trăiește pe spinarea dumitale.

— Și dintr-o mică rentă...

— Cine ți-a dat ideea să faci desene pentru jurnale de modă ?

— Cine ? Eu, bineînțeles. N-am nevoie de ideile altora.

— Cît îți pe ele ?

— Între două și patru mii de franci în lunile în care se prezintă colec-

ţiile de modă. În celelalte luni aproape nimic.

— Mama te lasă să faci ce vrei?

— Înţeleg! Frecventam într-adevăr barurile din Montparnasse. Şi aveam şi prieteni. Şi ieşeam adeseori cu Siveschi, pe care-l ştiţi, şi care este vînzător la o casă de discuri de pe strada Montaigne!

— Între voi nu erau altfel de relaţii decît...

— Chemaţi medicul şi vă va spune!

Nu-şi dădea silinţa să reflecteze. Răspunsurile porneau înainte de a fi terminată întrebarea. Din cînd în cînd se ridica, făcea înconjurul cabinetului şi se aşeza din nou, cîteodată pe marginea biroului d-lui Froget.

— Păi să vedeţi dumneavoastră, cînd spun prieten, e prieten, şi din ziua cînd va fi un amant, voi spune amant... Dar acela nu va fi Siveschi...

— Unde ai cunoscue-o pe d-na. Crosby?

— La prezentările de modă. Ea asista în calitate de clientă, eu de desenatoare... Într-o zi, am intrat în vorbă, apoi am luat ceaiul împreună.

— Este totuşi mult mai în vîrstă decît dumneata!

— 35 de ani! Aveţi aceste date în hîrţoagele dumneavoastră. Soţul ei e multimilionar, însă bătrîn şi plicticos. De aceea, îl lasă la Chicago iar ea călătoreşte prin Europa.

— Ai mers de multe ori în apartamentul de pe strada François Ier?

— Aproape zilnic... dar nu mergeţi cu gîndul prea departe... Lui Mrs Crosby-Ellen, aşa îi spuneam în ultima vreme — îi plac bărbaţii, vă jur!

— Tocmai! Se pare că-i făceai mici servicii cînd avea vreo aventură.

— Mici, într-adevăr.

— Îţi dădea des bani?

— Cîteodată... E foarte generoasă. Îşi uită banii peste tot. Iar după ce bea cîteva cocteiluri, poate tot atît de bine să-ţi dea o sută dar şi o mie de franci. Doar dacă nu se supără fără motiv şi te blagosloveşte cu vreo înjurătură. Inelul ăsta e un cadou de la ea...

Îşi arată mîna stîngă. Inelul era, de altfel, singura „neregularitate" care se putea vedea pe fotografiile mărite ale amprentelor.

— D-na. Crosby a vizitat-o pe mama dumitale?

— O singură dată!... După aceea n-a mai avut chef să vină la ea. D-na. Crosby bea zdravăn. Maică-mea a vrut să-i ţină isonul şi i-a fost rău. Se văicărea în ungureşte... Vă închipuiţi cît era de vesel!...

— D-na Crosby ţi-a arătat ea însăşi colierul?

— Da, adăugînd că nu din amabilitate i-l oferise soţul ei, ci din calcul... În America, toată lumea are grijă să prevadă o eventuală ruinare, chiar dacă eşti posesorul a zeci de milioane de dolari... Colierul a fost de fapt un un soi de investiţie...

— Cîte parale?

— Habar n-am.

— Furtul a avut loc marţi 11 iunie, nu-i aşa?

— Se poate! Am pierdut şirul zilelor...

— Dimineaţa te-ai dus în strada François Ier şi ai luat micul dejun cu D-na. Crosby. Ai însoţit-o la gara Saint-Lazare, căci urma să petreacă două zile la Deauville... Aşa-i?

— Desigur...

— Ce-ai făcut după aceea?

— M-am întors acasă şi am vrut să lucrez... Mama ieşise cu soră-mea.

— Astfel încît nimeni nu te-a văzut?

— Pardon! Ascuţindu-mi un creion m-am tăiat la mînă. Sîngele curgea atît de tare încît mi-a fost frică şi l-am chemat pe băiatul de serviciu de la etajul nostru. M-a ajutat să fac un pansament. Îl am şi-acuma...

Îşi arată indexul drept bandajat cu leucoplast roz.

— Cît era ceasul?

— Era ora patru. Mi-am dat seama că îmi rămăsese unul dintre carnetele cu schiţe în strada François Ier... mi era imposibil să lucrez fără aceste schiţe... M-am dus acolo şi am fost introdusă în apartament de cameristă.

— A intrat cu dumneata în apartament?

— Nu, ştia că D-na. Crosby avea încredere în mine.

— Ai intrat în dormitorul unde se găsea scrinul?

— Da, dar n-am rămas acolo. Mi-am amintit că dimineaţă nu călcasem în dormitor. Şi, într-adevăr, mi-am găsit carnetul cu schiţe în budoar.

— Nu te-ai atins de scrin?

— Nu.

— Acolo ţi s-au găsit amprentele!

Nouchi se mulţumi să ridice din umeri.

— Cît ai rămas în apartament?

— O jumătate de oră...

— Este exact ceea ce spune şi camerista. O jumătate de oră ca să cauţi un carnet de schiţe...

— Eram obosită şi m-am aşezat într-un fotoliu. Am citit o nuvelă dintr-o revistă englezească găsită pe acolo...

— Te-ai întors acasă imediat după aceea?

— Ştiţi bine că nu. Era ora la care Siveschi iese de la serviciu. L-am aşteptat la ieşire... Am luat aperitivul în Montparnasse.

— Nu te-ai dus la el?

— Nu!

— Ai ajuns acasă abia la ora nouă. Ce ai făcut pînă atunci?

Tăcere...

— Cît cîştigă Siveschi pe lună?

— O mie de franci.

— Şi totuşi cheltuieşte între 1 500—1 600...

— E treaba lui... Arestaţi-l!

Dl. Froget ridică receptorul.

— Alo! Daţi-mi, vă rog, Elyses 37—07! Da!... Daţi-mi-o pe D-na. Crosby la telefon...

Nouchi îşi încruntă sprîncenele şi asta era suficient pentru ca figura ei să capete o neaşteptată duritate.

— Ce vreţi să faceţi?

— O întrebare: eşti sigură că nu te-ai rănit la mînă forţînd broasca scrinului? Are aplici din bronz. E de-ajuns să faci o mişcare greşită...

— V-am spus că m-am rănit cu briceagul meu, la hotelul de pe strada Saintes-Près. Băiatul de serviciu îmi e martor... N-aveţi decît să-l chemaţi...

Soneria telefonului.

— Alo! Mrs Crosby? Vreţi să luaţi o maşină şi să treceţi o clipă pe la cabinetul meu? Nu... Nici o noutate propriu-zisă. O simplă formalitate...

Iar Nouchi întrebă volubilă:

— Ce formalitate? Ce-am spus? Recunoaşteţi că nu ştiţi nimic şi că...

Dl. Froget, surizînd imperceptibil, împinse ceva către ea.

*

Ceea ce strecura dl. Froget în mîna fetei era fotografia amprentelor celor zece degete pe care nu se vedea decît o singură imperfecţiune, datorită inelului de pe degetul mîinii stîngi.

— Aceasta este dovada mea, spuse dl. Froget cu un fel de condescenţă. Deci nu erai rănită cînd ţi-ai lăsat cu bună ştiinţă amprentele pe scrin. Deci această operaţie a avut loc dimineaţa şi nu după-amiaza, cînd nu aveai încă pansamentul, care s-ar fi văzut în fotografie. Deci, în prezenţa D-nei. Crosby. Deci... Cît ţi-a promis ca să te laşi bănuită de furt timp de cîteva zile?

Nouchi îi azvîrli o privire încărcată de ură. Dl. Froget, conform obiceiului său care aducea a manie, îşi deschisese carneţelul şi scria pe o pagină albă:

„Prezumţii:

1) Dacă ar fi furat, şi ştiind că va fi bănuită, Nouchi nu l-ar fi aşteptat pe Siveschi, fără să se sinchisească de nimic, la poarta clădirii unde lucra tînărul;

2) Ar fi făcut în aşa fel încît să dea pentru seara respectivă un alibi plauzibil şi indiscutabil;

3) S-a comportat şi a răspuns la interogatoriu ca şi cum ar fi vrut să fie acuzată.

D-na. Crosby sosi foarte aferată, învăluită în mătăsuri şi parfum.

— Aveţi nevoie de o semnătură?

— Da, imediat, doamnă. Pe actul de acuzare... Am onoarea să vă acuz de tentativă de escrocherie în prejudiciul companiei care vă asigura bijuteriile.

Şi cum americanca, schimbîndu-se la faţă, se întorsese furioasă către Nouchi, dl. Froget adăugă calm:

— Şi-a jucat cu onestitate rolul pînă la capăt. Trebuie să recunoaşteţi că nu este vinovată de rana de la mînă! Vreţi să răspundeţi la două întrebări? Prima: ce-aţi făcut cu perlele false care înlocuiau pe cele vîndute de dumneavoastră mai de mult?

— Le-am azvîrlit în mare, la Deauville...

— Mulţumesc! Cît i-aţi oferit d-rei. Nouchi pentru a deturna cîtva timp atenţia justiţiei şi pentru a evita astfel să se descopere adevărul?

— Cincizeci de mii, lăsă să cadă D-na. Crosby din vîrful buzelor.

Iar dl. Froget, impasibil, o văzu pe Nouchi încordată, cu pumnii strînşi şi cu buzele tremurînde.

— Cincizeci de mii?... Cinci mii, domnule judecător. Iar briliantul de la inelul ăsta e şi el fals...

Dacă dl. Froget n-ar fi apăsat pe butonul soneriei şi n-ar fi chemat un gardian, afacerea s-ar fi terminat cu palme şi zgîrieturi.

Traducere de
Cecilia CĂLINESCU

GEORGES SIMENON

ASASINUL

Hans Kupérus, medic la Sneek (Olanda), află printr-o anonimă că soţia îl înşeală cu unul dintre bărbaţii cei mai importanţi din oraş. Îi surprinde, îi ucide şi le azvîrle cadavrele într-un rîu. Apoi, îşi reia viaţa normală. După cîteva zile se preface neliniştit din cauza lipsei soţiei şi face să fie declanşate cercetări care, firesc,

n-ajung la nici un rezultat. Dar întreg orașul ghicește că el este asasinul.

În locul oricărui comentariu asupra acestei lucrări mai deosebite a lui Georges Simenon, lucrare unică pentru opera sa prin mai nuanțata abordare psihologică a temei, să folosim un fragment din aprecierile lui Max Jacob asupra scrierilor acestui prestigios și profilic maestru al polițist-ului :

„Ceea ce-mi place la dumneavoastră, este „omul în mulțime", această manieră unică de a vedea ființa în furnicarul uman, manieră ce nu poate rezulta decît dintr-un spirit foarte mare".

Relevant din acest punct de vedere este capitolul al IX-lea al romanului, practic, un sinopsis al construcției epice a întregii lucrări.

IX

— Șase ! Vine asasinu' !...

Și-ndată pușlanii se risipeau, fugeau de pe trotuar, se-ndepărtau de silueta lui Kupérus care trecea, întotdeauna cu același pas, mereu în aceeași direcție, îndeplinind zilnic un periplu identic.

Lîngă ușa casei sale mai figurau încă, gravate pe o plăcuță de aramă, cuvintele :

Doctor Hans Kupérus

Consultații zilnic între orele 7 și 11.

Dar nimeni n-ar mai fi venit de-acum încolo. Atunci, ca să-și omoare timpul, el umbla, cu mîinile în buzunare. Își stabilise puțin cîte puțin un itinerariu care devenise atît de neschimbat încît oamenii, la trecerea lui, spuneau uneori :

— Tre' să se fi făcut zece... Abia ce-a trecut doctorul.

Mergea mai întîi de-a lungul canalului dezafectat, trecea cel de-al treilea pod de piatră și ajungea la marele canal, acolo unde sosesc din toate părțile vapoare grele de mărfuri.

Nu era departe de Van Malderen și niciodată nu uita să ridice capul spre loggia în care era sigur că o va zări pe Jane aplecată asupra cine știe cărei cusături.

La unsprezece, pe lîngă catedrală, rar se întîmpla să nu dai peste o cununie sau o înmormîntare și la unsprezece și jumătate se încrucișa cu cete de copii care ieșeau de la școală.

Vedea totul, reținea totul. Ar fi putut spune în ce zi se revopsise anume țeavă de gaze sau dată cu minium cutare bornă de marcaj. Îi întîlnea pe postași în drumul lor, pe lăptari și, în zilele de tîrg, număra vitele, îi asculta pe fermieri comentînd prețurile.

Nu era la mai mult de o sută de metri atunci cînd un zugrav căzuse de pe schelele ridicate în fața Primăriei. Se repezise spre el odată cu alți trecători. Apoi, timid, se strecurase în față și se aplecase asupră-i.

Cu gîtul strîns, pipăia membrele, craniul rănitului. Auzise că lărmuiau la ușa unuia dintre confrați.

Acesta ajunge, în sfîrșit și, fără să spună nimic, îl îndepărtează printr-un simplu gest.

Era învățat ! Asta nu-l mai atingea. În iulie, cînd ferestrele caselor erau deschise, micuța Mia spusese văzîndu-l trecînd :

— Uite-l pe nenea Kupérus...

Și Kupérus îl auzise distinct pe țaică-su care spunea ;

— Îți interzic să-l numești nenea Kupérus... De altfel, nici nu ți-e unchi...

Iată cum își trăiește zilele.

Invariabil, la ora cinci, împingea ușa de la Onder de Linden. Nu-l saluta nimeni. Trecuse ceva timp de cînd îi fusese șters numele de pe tabelul membrilor comitetului. Se prefăceau că nu-și dau seama de prezența lui.

Jef se apropia de tejghea, punea un pahar de bere și un păhărel cu lichior de ienupăr pe tavă și le servea doctorului, fără o vorbă, fără o privire. Kupérus punea banii pe masă și garçon-ul nu-i lua decît după plecarea lui.

Cu atît mai bine ! Rămînea acolo, să privească jocul de biliard, să-i vadă pe foștii săi prieteni și să le asculte discuțiile, și avea locul, întotdeauna, același. Rămînea invariabil pînă la aceeași oră. La ce se gîndea, nu-l privea decît pe el. Nimeni nu putea să știe, nici chiar Neel, care totuși, într-o seară, îl văzuse plîngînd. Ea îi scrisese lui Karl, care era tot la Amsterdam.

Cred că se ticnește de-acum. În orice caz n-o mai duce mult. A chemat un notar săptămîna trecută și-a făcut un testament prin care îi sînt singura moștenitoare. Mi-a zis că mai are treij'de mii de florini la bancă și casa, care-i a lui...

La ora șapte, cheia pătrundea în broască. Kupérus regăsea atmosfera casei, ajunsă mai liniștită decît apa canalului cel vechi. Ai fi zis că trecerea unei ființe omenești n-a mișcat niciodată aerul. Ușile scîrțiiau deschizîndu-se ca și cum ar fi fost închise luni și luni.

Își agăța pălăria în cuier, nu uita să-și arunce o ocheadă în oglindă și părea satisfăcut de figura-i rigidă pe care nu se putea citi nici un sentiment. Masa era pusă. Neel aducea bucatele și se așeza în fața stăpînului.

— Van Malderen a făcut o serie de o sută patruzeci și două de puncte, anunța el ca și cum ar fi jucat împreună. O să se ducă opt zile la Ostende cu nevastă-sa.

Ea îi răspundea cu prudență. Știa că orice fleac îl putea înfuria. Fiindcă el vroia ceva aproape imposibil, imposibil chiar de explicat.

Cînd ședeau așa, seara, în sufragerie, Neel nu mai trebuia să fie Neel. O făcuse să-și reajusteze rochiile nevesti-si, și ea le purta. Puțin cîte puțin reușise s-o facă să-și schimbe pieptănătura.

În doar cîteva minute, ea trebuia să stringă masa și să revină în cameră, să se așeze sub lampă și continua cusătura începută.

Așa terminase flaneluța azurie și, în ziua în care refuzase s-o poarte, îl apucase o furie groaznică, ale cărei ecouri le auziseră și vecinii.

În ce-l privește, Kupérus își citea ziarul, în papuci, cu o țigară între buze. Din cînd în cînd, fără să se-ntoarcă, murmura :

— Un taifun a făcut cinci sute de morți în Filipine...

Sau :

— Treizeci și opt de mineri au fost îngropați de o surpare în Statele Unite...

Ei i-ar fi fost greu să spună cu exactitate ce trebuia să evite. Asta se schimba în fiecare zi. Uneori era un cuvînt, uneori o atitudine, alteori o tăcere.

Atunci, brusc, trăsăturile lui Kupérus se înăspreau. Lăsa să-i cadă ziarul, fixa un punct oarecare în spațiu ca un om ce vede altceva decît muritorii de rînd.

— O jumătate de florin !... mîrîia.

Ea nu trebuia să plece, fiindcă asta ar fi grăbit criza. Nu trebuia să protesteze,. ci să aștepte în tăcere, cu fruntea plecată.

Kupérus se ridica și venea s-o privească în față. Începea prin a rînji, dar rînjetul devenea repede amenințător.

— Ei, Neel !... O jumătate de florin ! Că doar totul a pornit de aici, nu-i așa ? Dacă n-ai fi greșit cu o jumătate de florin în socotelile tale, nevastă-mea nu ți-ar fi spus nimic... Și fiindcă ea nu ți-ar fi zis nimic, tu nu te-ai fi răzbunat trimițîndu-mi o scrisoare anonimă...

Se plimba de-a lungul și de-a latul camerei. Reveneau aceleași cuvinte, doar cu cîteva variante, mai ales în zilele în care golise o sticlă de bourgogne.

— ...Și-atunci, ea ar fi fost aici, acum, în locul tău !... Și tu, ai fi fost la al tău, în bucătărie...

Ochii lui deveneau din ce în ce mai neomenești. Într-adevăr nu-ți venea să crezi că ei vedeau aceleași lucruri ca toți ceilalți. Priveau ca prin ceva transparent, sau și mai bine, ca și cum pentru el obiectele ar fi devenit ființe vii.

Portretul soției rămînea mereu acolo. În fiecare seară Kupérus îl privea.

— Pricepi acum ?... Toată treaba pentru cincizeci de cenți ! O jumătate de florin greșeală în socotelile de cosniță !

N-avea nevoie de partener ca să-și întețească mînia. Febra creștea din ea însăși. Poate-o întreținea el printr-o amplificare a amintirilor ?

— Nu pot să te mai văd... Du-te !... Du-te și te culcă !... îi striga ca încheiere lui Neel, care se ridica ascultătoare.

Se urca la ea în mansardă. Lăsa ușa deschisă și-l auzea cum continuă să umble și să vorbească singur. Se dezbrăca, dar își păstra paltonul la îndemînă, căci știa urmarea. Kupérus sfîrșea prin a se retrage în camera lui. Se culca și, după zece minute de insomnie, deschidea ușa și-o chema :

— Neel !...

Nu putea dormi singur. Cînd i se așeza alături, el se făcea că uitase recenta-i mînie.

— Culcă-te... Da' mai întîi dă-mi un pahar de apă și doctoria...

Fiindcă el lua somnifere. După încă un sfert de oră, ea îl auzea gemînd și se tot gîndea, cu ochii deschiși.

Era obligată să se ducă, pentru cumpărături, în alte cartiere, în celălalt capăt al orașului, fiindcă negustorii o socoteau părtașa răspunderilor doctorului. Unii pretindeau că trăiau împreună de ani și că se folosiseră de prilej ca să scape de M-me Kupérus.

Apar tot felul de povești, după mediu. Pentru copii, Kupérus devenise o ființă tot atît de fantastică cum era Căpcăunul sau Dracu și simțeau ușoare tremurături fugind la apariția lui.

Ce-o fi putînd gîndi fetița cu pianul cînd îl auzea, în timp ce cînta, pe fostul nenea Kupérus, făcîndu-și cei o sută de pași în spatele peretelui ?

— Și mai ales, nu vorbi niciodată cu el !

— Da' ce-mi face ?

— Te omoară !

Kupérus o știa, o simțea. Mergea cu pasu-i egal și, la Onder de Linden, ajungea să se uite la jucători, la cei mai tineri mai ales, ca să-i

vadă cum se tulbură cînd îi privește și-și ratează seria.

Ei nu știau ! Nimeni nu știa, fiindcă el scăpase din lumea lor și trăia într-un univers pe care doar el îl cunoștea.

Copil fiind, privea întotdeauna, cînd se trezea, o floare de pe tapet care semăna pentru el — cu capul lui Vercingétorix. Dar nu era doar o figură inertă. După zile, ea zîmbea sau devenea amenințătoare și, pînă la urmă, descoperise șmecheria. Asta nu depindea, de fapt, decît de unghiul din care-o privea, și așa putuse să-l vadă, după pofta inimii, pe Vercingéxorix furios sau bine dispus.

Ei bine, lumea asta era într-o oaremenii îl vedeau trecînd. Pentru ei era doar un om, un om ros de o grea taină sau de o remușcare și mai adîncă.

Or, asta nu era totul ! Orașul Sneek, așa cum îl știau ceilalți, nu mai exista pentru el. Îl recrease, așa cum făcuse și cu chipul lui Vercingétorix, în care maică-sa nu vedea decît o floare pictată la fel cu toate celelalte flori pictate.

Și avea geografia proprie, o întreagă lume pe care doar el o domesticise. Ca și strada școlii ! Pe cînd avea șase ani, locuia în fața-i. Avea un arc, și săgeți dintr-un lemn ușor. Își desenase o țintă pe perete. Ștergînd ținta asta, portarul ciobise colțul unei cărămizi și gaura încă se mai vedea...

Și, fiindcă timpul nu avea importanță, la colțul aceleiași străzi, el sărea peste treizeci de ani : într-o zi, proaspăt căsătoriți, se duseseră să-și vadă o prietenă care tocmai născuse și se întorseseră acasă plini de speranță...

Mai departe...

Dar n-avea nevoie să meargă mai departe : universul său îl urma pretutindeni, cu sclipitoru-i mister, care, seara, sfîrșea prea adesea prin a-l înfuria.

Misterul celor cincizeci de cenți, al jumătății de florin a lui Neel ! Cu doar o jumătate de florin, cît de diferită i-ar fi fost viața ! Ar mai fi primit bolnavi... Pe alții i-ar fi vizitat... L-ar fi sculat noaptea pentru nașteri...

— Ce i-ar fi strigat pe fereastră înainte de a se hotărî să coboare.

Și, dacă nu i se părea prea grav, ar fi mormăit :

— O să trec mîine dimineață...

Sau :

— Puneți-i comprese călduțe, cît mă așteptați...

O jumătate de florin ! Dar mai era ceva, ceva ce știa doar el ! El știa un lucru pe care oamenii care-l vedeau pe stradă, pe care Van Malderen, judecătorul, Doctorul De Greef, toți ceilalți nici măcar nu-l presimțeau.

Îi veda ducîndu-se și venind și nu-și putea împiedica privirea să fie ironică, căci se recunoștea în ei, recunoștea în ei pe omul de înaintea evenimentului !

— Plec mîine la Paris... își anunța, de exemplu, Pijpekamp, prietenii la Onder de Linden.

Atunci ochii lui Kupérus scăpărau. Fiindcă Pijpekamp pleca la Paris, erau tulburați cu toții, dezgustați de propria viață, de orașul lor, de biliardul cotidian !

Cînd vedeau un film de dragoste, la cinematograful de alături, erau sătui de neveste și visau o eroină...

Toți, oricare dintre ei, ultimii trecători, vînzătorul de biciclete, marinarul, băcanul, visau altceva și doreau să scape.

Ca și el înainte ! Ca și el care, ca să scape, omorîse pentru asta, ba chiar ucisese două persoane !

Și asta pentru o jumătate de florin... Povestea jumătății de florin se împerechease cu rîca unei servitoare... Rîca servitoarei se întîlnise cu talazul sufletului unui om obosit să se tot învîrtească în cerc...

Asta era totul ! Nimeni n-o știa ! Doar el știa despre cercul ăsta și mai știa pentru ce, în fiecare zi, în același moment, trecea prin același loc. Căci el evadase ! Și revenise cît putuse de repede, înspăimîntat de vid. Se agățase de pereți, de case, de toate obiceiurile lui, de cutia de țigări de pe șemineu, de sticla de vin care se încălzea lîngă sobă, de fotoliul îmbrăcat, de cumpărăturile la zi fixă și pînă la zgomotul familiar al bilelor ciocnîndu-se la biliard.

Se-nvîrtea în cerc, fără lașitate, fără silă.

Se-ntorcea acasă. Erau aceeași broască, aceași cheie de ani și ani, și același zornăit, primea în față aceeași lovitură a mirosului de curățenie și de ceară de parchet.

Masa era pusă... Neel aducea felurile...

N-o mai rîvnea ! Nici n-o mai atingea ! O păstra lîngă el ca pe o garanție...

— Am primit o scrisoare de la Karl. A pierdut la curse și cere cîțiva bani...

Ce putea să facă ? O să-i trimită !

El nu știa — căci după toate, mai erau și lucruri pe care nu le știa ! — că Neel scrisese după masă în fundul bucătăriei sale :

...Am zvîrlit pachețelul tău cu praf în closet, că mă speria. Mi s-ar fi părut că or să ghicească îndată adevărul. Și pe urmă, n-aș crede să mă țină mult. El e din zi în zi tot mai ciudat. În unele seri, îmi cere să-l țin de mînă pînă adoarme...

Neel purta rochia roz a Alicei Kupérus, pe care trebuise s-o ajusteze după talia ei. Aveau de mîncare cotlete de vacă. Kupérus întrebă :

— Ai scos niște bourgogne ?

— Da. N-au mai rămas decît cîn'șpe sticle.

O să bea bourgogne. Deci, în seara asta, o să fie o scenă, ba chiar o scenă violentă, cu întreaga poveste a jumătății de florin de la început pînă la sfîrșit.

Mai avea timp să mănînce în pace, să mai lucreze un sfert de oră, poate mai mult ? De altfel avusese grijă să-și lase în cameră o altă cusătură, să aibă ce face pînă-o va chema.

— Jane Van Malderen are gripă... anunță el.

Van Malderen o spusese puțin mai înainte la Onder de Linden.

Scena începea prin fraze ca asta, fără importanță, întretăiate de tăceri, apoi de fișiitul ziarului și de citirea cu voce tare a accidentelor, care-i plăceau lui Kupérus :

— Un avion cu șapte persoane s-a prăbușit în Marea Nordului...

Neel suspina și aștepta răbdătoare...

Traducere și prezentare
Steliana-Delia BEIU

GIOVANNI GUARESCHI

FIERUL ȘI CAPUL

Agentul Merletto dădu raportul :

— Carlina Tricoto, născută Giani, cinzeșopt de ani, văduvă demult, stare materială așa și așa. N-a făcut politică. Găsită moartă în apartament. Are pe frunte o urmă de fier de călcat.

— Da' apartamentul — cîte camere are ? întrebă gînditor comisarul.

— Are trei și bucătărie. Da' să știți că l-a' și ocupat alții, răspunse agentul.

— Scîrboasă afacere, mormăi comisarul. Se știe cine-i ultima persoană care a văzut-o pe babornița ?

— Un tip care vinde cărți pe abonament. Un barosan de un metru obzeci, zdravăn, blond, ochi albaștri. Portăreasa bagă mîna-n foc că ăsta e.

— Bun. Dibuie-l și adă-l aici.

După două ceasuri, agentul Merletto e înapoi.

— Vînzători de cărți pe abonament am găsit unu' singur, îi zice Belizarie ;da' pînă diseară mai vin cu doi.

— Cum arată Belizarie ăsta ?

— Un metru jumate, slăbănog, chel, ochi negri.

— E-n vreun partid, ceva ?

— Nimic.

— Bun. Cu ăia care-s prin partide, te-njură a doua zi gazetele, și mie nu-mi place chestia asta. Bagă-l aici.

E introdus Belizarie Marchino, 45 de ani, fără partid, pirpiriu, chel și tremurător.

— Sînt în regulă, bolborosește el. Am autorizație de vîndut cărți...

— Da' autorizație de omorît babe ai ? îl sfredelește comisarul.

O palmă sănătoasă a agentului Merletto îl trăsnește.

— Sînt cetățean liber ! strigă pirpiriul. N-aveți dreptul să ridicați mîna asupra mea !

— Are dreptate, aprobă comisarul. Nu trebuie să ridicăm mîna asupra lui.

Și luînd de pe birou un presse-papiers de fontă, îl lasă să cadă pe pantofii pricăjitului.

După ce acesta puse din nou piciorul jos, comisarul îl întrebă cordial cum a avut ideea s-o lichideze pe babetă.

Pirpiriul îngăimă că el nu știe nimic. Asta păru să-l întristeze profund pe comisar. El apăsă pe un buton.

— Ia ajută-mi-l să-și amintească, sugeră el malacului care apăruse în prag.

Namila îl înșfăcă pe Belizarie de guler și ieși. Plecă și agentul Merletto, pentru ultimele cercetări prin apartamentul victimei.

După un sfert de ceas, namila reintră în birou, ducînd la subțioară ceva ce părea a fi un balot de zdrențe.

— Ce mai e și mizeria aia de-acolo? întrebă comisarul.

— E ăla dinainte, explică namila, depunînd balotul pe un scaun. A dat-o pe bune. Recunoaște tot. El a spart seifu' lu' bijutieru'.

— Care bijutier, ce bijutier? urlă comisarul. Io-l caut p-ăla care a curăţat-o pe baborniţă! Vorbeşte omul la tine ca la bec!

— Nu puneţi la inimă, zise namila, reluînd balotul. Mie nu mi-aţi zis cum devine, am crezut că-i tot chestia aia. Da' nu-i nimic, o luăm de la start, treabă de zece minute.

În clipa asta intră agentul Merletto.

— Stop! Falsă alarmă! strigă el. Baba nu e moartă. Şi-a revenit. Cică s-a urcat p-un scaun să ia fieru' şi a căzut, care i-a venit în cap.

— La loc comanda, ordonă comisarul namilei. Lasă-l jos.

— Păi cum devine?! Da' a recunoscut c-a spart seifu' lu' bijutieru'...

— Tu eşti bătut în cap? răcneşte comisarul. Pe ăia cu seifu' i-am prins de azi dimineaţă!

Apoi comisarul se adresă pirpiriului al cărui cap se iţea totuşi din grămada de zdrenţe.

— Vezi, domne, în ce bulibăşeală mă bagi?! Ar trebui să te arestez pentru simulare de crimă, hahalera dracului! Cară-te, şi fii atent!

— Mersi, bîlbîi pricăjitul. Mersi frumos. Eu vă rog să mă iertaţi. Da-i prima oară cînd m-arestează. N-am experienţă.

Ieşi, făcînd ample temeneli.

— Ia să-i faci o fişă, ordonă comisarul. Mie nu-mi place mutra lu' ăsta...

Traducere de Petru POPA

Liviu Suhar, „Ritual"

VASSILIS ALEXAKIS

SAN–ANTONIO: un policier foarte popular

Scenarist, autor dramatic, laureat al marelui premiu al teatrului radiofonic (1947), Frédéric Dard este cunoscut mai ales ca autor de romane poliţiste. Romanele pe care le semnează cu propriul său nume în colecţia „Spécial-Police" (ed. Fleuve Noir) *sînt tipărite în 180.000 exemplare. Unele depăşesc cu mult această cifră* (Le Monte-Charge : *400.000 exemplare,* Les salauds vont en enfer : *380.000,* L'Homme de l'avenue : *380.000). Dar Frédéric Dard a devenit celebru sub pseudonimul San-Antonio. Cariera literară a lui San-Antonio a început în 1950. El a publicat între timp mai bine de o sută de titluri în colecţia „Spécial-Police". În momentul de faţă, primul tiraj al romanelor sale este mai mare de 600.000 exemplare. Reeditările, circa opt în fiecare an în medie, sînt tipărite în 150.000 exemplare.*

În paralel, editura Fleuve Noir *continuă publicarea operelor complete ale lui San-Antonio. Fiecare volum reuneşte cinci aventuri din seria „Spécial-Police" şi are un tiraj de 150.000 exemplare.*

În sfîrşit, în colecţia „Grands Romans", la acelaşi editor, San-Antonio a semnat deja : l'Histoire de France *(1964),* Le Standige selon Bérurier *(1965),* Béru et ces dames *(1967, ecranizat),* les Vacances de Bérurier *(1969),* Béru, Béru *(1970) etc. Primele două volume amintite au fost vîndute în mai mult de un milion de exemplare fiecare.*

La rîndul său, editura Julliard *a publicat la începutul anului 1970* Tout San-Antonio, *culegere de texte realizată de Jean-Jacques Dupeyroux şi Jean-Claude Soyer.*

Cifrele indică faptul că San-Antonio este polițistul, dacă nu autorul, cel mai popular din Franţa. Această popularitate, la fel de mare la muncitori ca şi la studenţi, a atras atenţia Centrului de sociologie a faptelor literare *din Bordeaux, care i-a consacrat diverse cercetări. Se pare că imensul succes al lui San-Antonio se datorează mai ales originalităţii personajului său şi a scriiturii sale : „Eu sînt un virtuoz al limbajului, spune el, toate femeile pot să vă confirme".*

San-Antonio nu poate fi întîlnit.

I-am lăsat, deci, grija să se prezinte singur, în cursul unui interviu imaginar.

* * *

— Contrar unui număr mare de agenţi secreţi, avem impresia, San-Antonio, că nu sînteţi un supraom. Măsuraţi 1,72 m., ceea ce e puţin pentru un supraom. Nu sînteţi nici înzestrat pentru limbi străine.

■ Engleza pe care sînt în stare să o vorbesc ar încăpea pe marginea unui timbru fiscal.

— Locuiţi la Saint-Cloud cu Félicie, mama dumneavoastră, ceea ce nu este cazul tuturor agenţilor secreţi. De ce sînteţi atît de ataşat de Félicie?

■ Félicie, ea a întreţinut un miracol : a împiedicat faptul ca eu să nu mai fiu un băieţel. Datorită ei, există un capăt de copilărie care continuă în mine, care mă păstrează fericit şi tandru...

— Cum poţi fi fericit atunci cînd nu mai eşti un copil?

■ Să iubeşti totul, iată secretul. Să fii îndrăgostit de grăuntele de cafea pe care-l consumi dimineaţa, de pasărea care-ţi murdăreşte pălăria, de factorul care-ţi aduce chitanţa de impozit, de cel care te dă afară din liceu, de adjutantul care te pune să te trînteşti în noroi! Să iubeşti! Să iubeşti! Să iubeşti! Iată secretul. Şi să ţi-o spui!! Şi apoi să te iubeşti pe tine însuţi, mai ales dacă eşti în genul tău.

— Sînt cuvinte surprinzătoare în gura unui dur.

■ Dacă forţez un pic lirismul, preveniţi-mă şi spuneţi să ne aducă bere.

— Dacă e adevărat că nu sînteţi un supraom, trebuie să recunoaştem că nu sînteţi nici un om obişnuit: sînteţi foarte puternic, foarte abil, foarte curajos. Duceţi întotdeauna la bun sfîrşit misiunile pe care vi le încredinţează „Bătrînul", superiorul dumneavoastră ierarhic. Autorul care sînteţi — e adevărat — nu ia întotdeauna în serios aventurile personajului său principal: el întrerupe adesea acţiunea pentru a oferi cititorului reflexii care nu au nimic de-a face cu povestirea şi care, cîteodată, sînt acuze împotriva romanului de spionaj.

■ În cărţile de spionaj, se cultivă infantilismul. Atunci cînd doi domni trebuie să-şi fixeze o întîlnire, în loc să-şi telefoneze, cum se face în astfel de situaţii, ei închiriază două bărci la pădurea Boulogne. Unul a pus mesajul său într-o cutie plumbuită, vopsită în roşu, şi o aruncă în mijlocul lacului, în timp ce al doilea, înarmat cu un aparat de scafandru, se scufundă pentru a o recupera. Iar mesajul (bine'nţeles codat) este: „Trebuie să fiţi mîine la orele 14 la terasa Fouquet's".

— Totuşi, în toate cărţile dumneavoastră, există o intrigă poliţistă: nu o luaţi în serios, totuşi o povestiţi pînă la capăt.

■ Şi cei mai mari autori se lasă conduşi de facilitate.

— În ce priveşte marii autori, ne-ar place să vă cunoaştem gusturile.

■ Există o grămadă de glorii de dinainte de război care au dispărut. În afară de Céline care urcă, care urcă, şi care nu va sfîrşi să se tot caţere, pentru că el a făcut mai mult decît să scrie cărţi: el a inventat strigătul literar. Alţii? Giraudoux, Gide, şi deja Cocteau, şi mai ales Mauriac, şi aproape Claudel, sînt trecutul, depăşiţi, la arhive!

— Pentru a reveni la dumneavoastră, s-ar spune că în fiecare din romanele ce vă aparţin există o carte scrisă de un om de litere şi o alta scrisă de un om de acţiune. Asta explică, poate, faptul că sînteţi apreciat de cititori din medii foarte diferite.

■ Drăguţilor de francezi mijlocii le place foarte mult cînd există bătaie. Îi vedeţi aruncîndu-se presto, fără să se neliniştească de laptele de pe foc, cu ochii larg deschişi, cu nările palpitînd.

— Cum vă explicaţi succesul la ceilalţi?

■ Datorită lui San-A. tineretul uită această epocă bizară în care, tinerilor sub optsprezece ani, le este interzis accesul la filmele lui Vadim, dar le este permis să meargă la bordel. Datorită lui San-A. secretarele uită ulcerul de stomac al patronului lor. San-A. for ever! Chiar intelectualii omologi îl citesc, o ştiu foarte bine.

— Ei gîndesc poate că romanele dumneavoastră conţin un mesaj...

■ Eu, eu cînd am de expediat un mesaj, nu scriu o carte: mă duc la poştă!

— Asta nu vă împiedică să loviţi adesea în prostia omenească, care se exprimă mai ales prin război.

■ Pericolul pentru oameni vine din partea oamenilor. Ei nu trebuie să se teamă decît de ei, sau aproape...

— Se întîmplă să vă trataţi cititorii drept idioţi. Îi ameninţaţi chiar că o să le aruncaţi maşina de scris în cap.

■ Există unele dimineţi nu prea fericite în care trebuie să te debarasezi de întreaga umanitate, şi chiar de tine însuţi.

— Ce gîndiţi despre dumneavoastră?

■ Sînt momente în care mă deranjez de parcă m-aşi afla în calea propriului meu drum.

— Există însă şi alte momente în care spuneţi că secretul constă în a iubi oamenii, în general, şi pe tine însuţi, în particular.

■ Dacă vi se pare că filosofez într-o manieră prea ermetică, faceţi-mi semn şi, atunci, vă povestesc istoria negrului care trebuie să plece cu flota şi care intră într-o cîrciumă cerînd „un păhărel de vin alb sec"!

— Pe aceiaşi cititori pe care-i înjuraţi, îi numiţi adesea „fraţii mei", iar pe cititoare „dragele mele".

■ Un amic doctor, care mă cunoaşte bine, afirmă că eu sînt un ciclotimic. Trebuie să mă acceptaţi aşa cum sînt.

— Am putea, de asemenea, să gîndim că sînt doi oameni în fiecare cititor: primul reprezintă ceea ce dumneavoastră numiţi universul concentraţionar al adulţilor: al doilea este prietenul dumneavoastră, căruia îi mărturisiţi tot răul ce-l gîndiţi despre primul. Şi îi luaţi pe amîndoi drept martori ai acestui scandal împotriva căruia nimeni nu poate nimic, şi care este moartea.

■ În moarte băgăm făina Nestlé, laptele Guigoz, jusul de portocale, catehismul, fabulele lui La Fontaine, pe trei ori doi fac şase; pe ea o vitaminizăm, o educăm, o îmbrăcăm la Sigrand, o ducem la circ, pînă în momentul în care cineva prezintă factura.

— Vi se întîmplă să visaţi?

■ Eu visez adesea.

— La ce anume?

■ Îmi imaginez planeta numai pentru mine însumi.

— Cu totul singur, într-adevăr?

■ Uneori, i-aş spune Bărbosului să-mi ia o coastă şi să-mi fabrice o Evă, căreia să-i mărturisesc sentimentele mele devotate, şi apoi, repede, aş pune să o refacă pe Doamna costiţă!

— Sînteţi dur cu femeile!

■ Ceea ce-i haios cu ele, este faptul că toate sînt sensibile la partea bănească a vieţii. Niciuna nu rezistă la asta, nici una!

— Este semnificativ faptul că Berthe, soţia excelentului dumneavoastră amic, afabilul, valorosul, încornoratul, imperisabilul, sîngerosul inspector Alexandre-Benoît Bérurier, zis Béru, îl înşeală.

■ O cale de salvare, nu-i aşa?, este necesară în orice căsnicie.

— Femeile pe care le întîlniţi în calea dumneavoastră şi care, natural, nu vă rezistă niciodată, nu valorează prea mult. Dar, poate aveţi un anume ideal feminin...

■ Ei, bine! visul meu secret este să întîlnesc o femeie care să fi trăit... Una care să fi căutat mult şi care să nu fi găsit... Una care n-ar mai crede...

— Ce-aţi face dacă aţi întîlni-o?

■ M-aş aşeza în faţa ei, pur şi simplu în faţa ei. Şi ne-am privi la infinit... Pînă cînd ochii noştri ar arde! Fără să vorbim, mai ales fără să vorbim... Şi tăcerea infinită, voită, profundă, ne-ar fi ca şi un copil. Împreună, am reuşi acest miracol: am creea un pic de infinit...

— Este drăguţ!

■ Acum, toată lumea coboară: idealul meu se dezumflă...

— Ar trebui poate să insistăm mai mult asupra anumitor aspecte ale stilului dumneavoastră. Pentru început, dumneavoastră excelaţi în descrierea unor scene în care sînteţi singur cu o femeie. Să presupunem deci că sînteţi singur cu o femeie care se numeşte Annette...

■ La-nceput, este melcul hoinar, desigur. Apoi înşirui pe Angora cîntată, una din ultimele mele creaţii: n-o veţi găsi în comerţ! Aici, este marele delir! Annette cheamă pe rînd pe mamă-sa, pe taică-său, pe bunul Dumnezeu; dar, din fericire, niciunul dintre interpelaţi nu-şi anunţă numele. Sîntem singuri, chiar şi îngerii noştri păzitori trebuie să facă o partidă de aureole pe culoar...

— Vă sînt datorate numeroase creaţii de termeni noi, mai ales de verbe noi: a confidenţializa, a cinica, a prudenţia...

■ Credeţi-mă: limbii franceze îi lipsesc verbele. Atunci, lăsaţi-mă să o fac. Trebuie să verbăm cît este posibil!

— De ce scrieţi lucyferian cu „i" grec?

■ „I" grec nu este destul de folosit în franceză şi, deci, trebuie să-i dăm şi lui o şansă!

— Vă sînt datorate, de asemenea, surprinzătoare comparaţii. Încălţările prăfuite ale lui Bérurier sînt şterse cu bumbac roşu...

■ S-ar spune că el are două greutăţi de şase livre în locul picioarelor.

— Un om clănţăne din dinţi...

■ S-ar spune că un sac de lentile este vărsat într-o cadă de baie de zinc.

— Dumneavoastră scrieţi: „Noaptea este umedă ca batista unei văduve".

■ Ah ! Este foarte greu să-ţi camuflezi talentul !

— Creaţia dumneavoastră cea mai comică este, fără îndoială, personajul Majestăţii Sale, rotunjimii sale, mă refer la Alexandre-Benoît.

■ Este regele calamburului, dar este, de asemenea, împăratul urmăririlor.

— El este analfabet, murdar, gras.

■ În ciuda felului său de a vorbi şi a manierelor sale, există în acest om un nu ştiu ce care forţează respectul şi inspiră simpatie. Ei, bine ! farmecul său provine din aceea că el este viu, realmente, autentic viu. Noi ne mişcăm, din frumoşii zori pînă în seara cea tristă, în mijlocul munţilor de cadavre... Nu-i nevoie de o plasă pentru a le captura. Ajunge să ridicăm mîinile şi să lăsăm uşa deschisă. Vor intra imediat... Eu, eu vă spun, cînd va trebui să mă îngropaţi, nu-i nevoie să-mi deghizaţi sicriul în Cruciadă. Lipiţi deasupra fotografia lui Hollyday sau pe cea a lui Albaladejo, un portret al lui Bardot, o vedere din Neapole, prospectul lui Maserati, pe scurt ceva în culori, ceva care trăieşte.

*

Ce a produs imensa popularitate a lui San-Antonio ?

Ea se datorează, fără îndoială, faptului că personajul său este superior mediei oamenilor.

Ea se mai datorează, de asemenea, faptului că San-Antonio este primul care rîde de neverosimilităţile personajului său. El este, pe rînd, actor şi spectator. El este, în acelaşi timp, pe scenă şi în sală.

Este un spectator rău : el tuşeşte, se mişcă, mănîncă bomboane, vorbeşte cu vecinii, înjură, comentează spectacolul, dizertează despre existenţă, şi faptul cel mai curios este că vecinii nu-i cer niciodată să tacă.

Spectacolul este, de asemenea, în sală. San-Antonio este, de asemenea, un om ca oricare altul : el are umoarea inegală, rîde şi plînge, are o mamă, nu vrea să moară.

Pe scurt, el este viu.

Traducere de Liviu ANTONESEI

O EFIGIE: CHANDLER

de PATRICIA HIGHSMITH

Stilul este omul dar, curios, stilul lui Chandler nu se acordă întru totul nici cu caracterul şi nici cu viaţa sa. Sau poate că reuşeşte mereu să-i înşele pe cei din jur ? A fost oare un om fericit ? Ce căuta scriitorul din Chandler ? Una din trăsăturile sale ieşite din comun este că nu a devenit autor, de ficţiune în orice caz, decît după patruzeci de ani. Născut în America — părinţii săi, quakeri, erau de origine irlandeză — a fost crescut de mic în Anglia, unde mama lui se reîntorsese după ce fusese părăsită de soţ. S-a înapoiat în America la douăzeci şi patru de ani. După cîteva peregrinări, eşuă la Los Angeles, oraşul cel mai lipsit de suflet din Statele Unite şi a fost un timp funcţionar într-o companie petroileră. S-a căsătorit cu Cissy, o femeie cu optsprezece ani mai în vîrstă decît el. Spre deosebire de atîţia oameni ce nu reuşesc niciodată să-şi facă un nume, sau măcar să fie publicaţi, Chandler nu simţea nevoia să scrie. Alt fapt ciudat ; cînd sfîrşi prin a se apuca de scris, Chandler nu utiliză formidabila rezervă de emoţii de care dispunea. Dar faptele reale nu au importanţă sau valoare decît în măsura în care scriitorul le-o acordă. Toată viaţa Chandler a avut o fire timidă şi oarecum ascunsă. Dickens credea că experienţa acumulată la doisprezece ani, într-o manufactură de cremă de ghete, era destul de însemnată ca s-o utilizeze în David Copperfield însă, la douăzeci şi patru de ani el scrisese deja Documentele postume ale clubului Pickwick. Citindu-şi opera, Dickens rîdea şi plîngea. În schimb, Chandler era reţinut, puţin neîncrezător chiar, în manifestările de prietenie şi, după propriile-i cuvinte, „trăia pe marginea neantului".

A avut parte de o copilărie mai curînd agitată. Tatăl îşi părăsise familia plecînd cu altă femeie. Pe atunci Chandler avea şapte ani şi avea să deteste toată viaţa ceea ce numea josnicia comportamentului masculin. Alte epi-

Mircea ISPIR : „Portret de fată"

Costache Agafiţei : „Natură statică"

soade marcante : viața sa, în Anglia, într-un mediu exclusiv feminin, între mamă și două mătuși ; înrolarea, în timpul primului război mondial, în armata canadiană (a fost singurul supraviețuitor din pluton) ; în sfîrșit, afecțiunea pentru Cissy — era căsătorită cînd a cunoscut-o — și buna înțelegere a trio-ului astfel încît Chandler să se poată căsători cu ea. Ea a murit octogenară, el fiindu-i credincios, spiritualiceşte cel puțin, pînă la sfîrșit. Nu au avut copii dar, trăind permanent sub același acoperiș, au fost întotdeauna foarte apropiați unul de celălalt. Frank MacShane notează în detaliata sa biografie faptul că Chandler era, nu de puține ori, conștient de diferența de vîrstă dintre el și soția lui și nu mai puțin preocupat de ce ar fi putut crede lumea. Dacă Chandler nu a fost de o fidelitate desăvîrșită între treizeci și patruzeci de ani, cel puțin n-a călcat alături în deceniile ce au urmat, iar prăbușirea nu a venit decît la sfîrșit, după moartea lui Cissy.

Este destul material aici pentru pasiuni și romane — ca și, mai sublimat, la Dostoievski : copilăria lui Fiodor, cele trei mari iubiri ale sale — dar nimic din viața sa nu transpare în opera lui Chandler, cu excepția unei însușiri constante a lui Marlowe : o decență fundamentală.

Dar acesta este un fir greu de apucat. Primul lucru pe care-l putem constata în ceea ce-l privește pe Chandler este că a cunoscut succesul scriind pentru pulps povestiri dure ale căror elemente îi serveau apoi la construirea romanelor. Scria măcar pentru cea mai bună dintre revistele ilustrate ale epocii, Black Mask, condusă de H. L. Mencken și George Jean Nathan, iar mai tîrziu de căpitanul Joseph Shaw care, cu toții, știau foarte precis cum trebuia să fie eroul, „detectivul".

Credem că Chandler a ajuns să-și satisfacă aspirațiile de scriitor și să spună ceva despre epoca sa în cele șapte cărți al căror erou este Philip Marlowe. Marlowe are o viziune realistă asupra lucrurilor. Nu face comentarii decît cel mult despre timp și despre greutățile vieții alături de un partener, bărbat sau femeie, dominat de dorințe senzuale. Pe ultima copertă a uneia din edițiile sale engleze citim : „Nimic altceva decît acțiune și dialog." Ce rămîne atunci din tabloul orașului Los Angeles și al moravurilor americane ? Acesta este în același timp schematic și viu, ca o acuarelă de Edward Burra sau o pînză Léger — cu trăsături negre, groase și precise. Chandler a știut întotdeauna să spună mult în șase cuvinte.

Primele pagini sînt irezistibile. Dacă un personaj șchiopătează, șchiopătează pînă îl stinghereşte pe cititor. Referindu-se la una din cărțile sale, Chandler spunea cam așa : „Aici am cam exagerat cu comparațiile". Unele sînt laborioase dar bizareria, ca și abundența, sînt specifice la Chandler. În așa măsură încît, atunci cînd epigonii săi exersează aceleași tehnici, ele nu apar sub pana lor nici originale, nici naturale dînd efectul unei simple imitații. Comparațiile lui Chandler au conferit scriiturii sale nu numai vigoare și personaje de neuitat, dar și un umor impetuos și insolent, tipic american.

Examinînd viața destul de insolită a lui Chandler te întrebi cum de a putut ateriza la Hollywood la cincizeci și cinci de ani, ca salariat al unui studio unde era pontat ca orice muritor de rînd. În acea vreme, 1943, Marele somn și Adio, frumoasa mea apăruseră în ediție de buzunar (după ediția legată de la Knopf). Chandler devenea tot mai cunoscut ; așa se explică faptul că studioul Paramount îi oferă un post de scenarist cu șapte sute cincizeci de dolari pe săptămînă, „sumă considerabilă — arată Frank MacShane — pentru un om care, în ultimii zece ani, trăise din cîteva mii de dolari pe an". Dar Chandler nu s-a simțit în largul lui și a sfîrșit prin a lucra acasă, deși tot pe bază de contract. Se arătase timid și distant față de colegi, speriat, încă de la început, de ideea că va trebui să scrie de la nouă dimineața la cinci seara într-un bloc de birouri și să se frămînte pentru scenarii pe cît de imposibile, pe atît de puțin veridice. Trebuie să fi fost, fără îndoială, infernul pentru un om în toată firea, obișnuit să facă lucrurile cum îl tăia capul. O fotografie ni-l arată pe Chandler așezat pe o canapea, alături de Billy Wilder. Cu ochii împăienjeniți, Chandler arată obosit, dar se străduie să arboreze un zîmbet politicos și forțat, în timp ce Billy, în bluză, sprijinindu-se într-un cot îl privește pe Chandler ca și cum s-ar întreba : „E oare un copil minune ?"

Se pare că Chandler nu și-a găsit locul nicăieri. Nu era întru totul american, dar nici englez. Nu se simțea în largul său printre colegi. Se arăta suspicios cu cei care puteau să-i devină prieteni pînă în clipa în care, nu se prea știe cum, îi cîștigau încrederea. Se spune că atunci devenea încîntător, chiar afectuos. Această stare de tensiune se datora în parte prezenței lui Cissy care, cu tusea ei cronică și cu o sănătate capricioasă, nu putea fi o gazdă prea veselă, în stare să primească vizitatorii, după moda californiană, la orice oră din noapte. Se spune că Chandler nu primea vizite cînd Cissy nu se simțea bine.

Rămîne însă Marlowe, mai curînd sigur de el, de inteligența, de forța sa fizică și chiar de principiile sale. Marlowe refuza să se amestece în anumite anchete. Marlowe era „independent", nu prea avea încredere în polițiști și nu se baza nici pe creierul și nici pe morala lor. Marlowe arbora un aer cinic față de societate, de viață și de dragoste. Marlowe era eroul lui Raymond Chandler, un fel de Sir Galaad, model secolul XX. Chandler însuși o privea pe Cissy — poate nu chiar pe Cissy ci pe o altă fată, dar de cine altcineva ar fi putut fi vorba ? — ca pe „fata cu ochii de culoarea albăstrelelor", cea dintr-un poem pe care l-a scris înainte de a o cunoaște. În fond, a știut să se înconjoare de lucrurile care îi trebuiau : Cissy, soția solitară, cu un rol oarecum matern și Philip Marlowe, cel care putea înfrunta elementele cele mai crapuloase ale unei lumi violente. E un fel de religie — un idealism cu pumn solid și cu revolver destinat să-l apere la nevoie.

Primul care a dispărut din cele două bastioane a fost Cissy, în 1954. Pe atunci, Chandler avea șaptezeci de ani. A revenit la Londra și literalmente nu a știut să facă față primirii entuziaste a cititorilor săi englezi. Lîngă el nu mai era nici o femeie și se simțea cam pierdut. Laudele, wisky-ul, ospitalitatea, i-au sucit capul. Se simțea scos din elementul său : casa liniștită de la La Jolla, pisica, prezența permanentă a lui Cissy, ritualul ceaiului de după-amiază și familiara rutină zilnică. Aventurile sale galante au continuat pînă la sfîrșit, uneori prost inspirate ; nu le-a dispreţuit însă niciodată pe cele două sau trei englezoaice care l-au iubit și l-au admirat deși ele nu au însemnat prea mult pentru el. Sfîrșitul este trist, tragic chiar : la șaptezeci de ani, Chandler se simțea singur, tocmai în perioada cînd avea cei mai mulți prieteni — nu numai admiratori anonimi — în toată Anglia și America. I-a supraviețuit lui Cissy patru ani, ani pe care i-a petrecut în parte la spital din cauza băuturii. Digul se rupsese și lumea se năpustea asupră-i ca un ocean. Dintre Marlowe și Cissy, se pare că cea din urmă a fost și cea mai importantă.

Una din cărțile mele, L'Inconnu du Nord Express, pe care a adaptat-o în cursul perioadei sale hollywoodiene, i-a dat multă bătaie de cap lui Chandler ; acum, din mormînt, i-a venit rîndul să se răzbune. Mi-e greu să-l rezum pe Raymond Chandler, mult mai greu decît s-ar părea, ținînd cont de puținele cărți pe care le-a scris și de asemănările dintre ele. Chandler pare ilogic, viața lui nu este în concordanță cu ce a scris. Prin comparație, Dickens pare simplu, previzibil. Chandler spunea într-o scrisoare : „Presupun că toți scriitorii sînt nebuni, dar dacă au totuși o calitate, aceasta trebuie să fie o onestitate redutabilă". Aceste cuvinte se potrivesc unui scriitor care nu fuge cînd dă de greu, cinstit în felul său, și dornic ca astfel să-și uzeze inima — în ambele sensuri ale cuvîntului.

CHANDLER în SCRISORI

„Nu scriu pentru bani, prestigiu etc., ci din dragoste... În fond, nu sînt un scriitor plătit... Cînd o carte, orice fel de carte, atinge un anumit grad de reușită artistică, devine literatură... O epocă incapabilă de poezie este incapabilă de orice formă de litera-

tură înafară de o anume dexteritate a decadenței... La urma urmelor, stilul este cel mai durabil ; și este investiția cea mai bună pe care o poate face un scriitor din timpul său... Ideile otrăvesc. Cu cît gîndești mai mult, cu atît creezi mai puțin... Ceea ce contează este ritmul și nu logica sau veridicitatea stilului... Să dobîndești finețe fără să pierzi vigoarea, asta-i problema... Să te ferești să scrii un roman polițist, prefăcîndu-te că-l scrii... Critica serioasă este apreciată după puterea de înțelegere și de evaluare a subiectului ; critica proastă, după necesitatea de a ocroti reputația criticului... Am atins fericitul stadiu în care criticile ostile mă lasă indiferent, iar cele favorabile mă fac să roșesc de plăcere... Am terminat ciorna scenariului meu [...] Îmi rămîne acum să-l pun la punct, cum se spune, adică să tai jumătate din el și să schimb ce-a mai rămas ca să-i convină actorului. Este o artă la fel de plăcută ca pilirea dinților... Încă de la începuturile mele la Hollywood eram convins că trebuie să existe o metodă de a lucra în cinema fără să-ți iroseşti de tot talentul literar dacă, întîmplător, îl ai. Dar, ca și alții înaintea mea, am descoperit că nu era decît un vis... Nu voi fi niciodată un autor bun pentru televiziune [...] Ador cuvintele. Este adevărat că la televiziune li se acordă mai multă atenție (decît la cinema), altminteri dobitocii ar crede că nu se întîmplă nimic și s-ar duce să mai bea o bere... Am impresia că vin de hac unui roman polițist și, de îndată ce încep să scriu, mai pierd încă o zi... Ce scriu și ce se vinde nu e deloc ce-aș vrea să scriu... De azi încolo voi scrie numai ce am chef să scriu și numai cum vreau să scriu. Este deci posibil să fie un eșec."

Traducere de Magda JEANRENAUD

Ecaterina Pop-Petrovici „Compoziție"

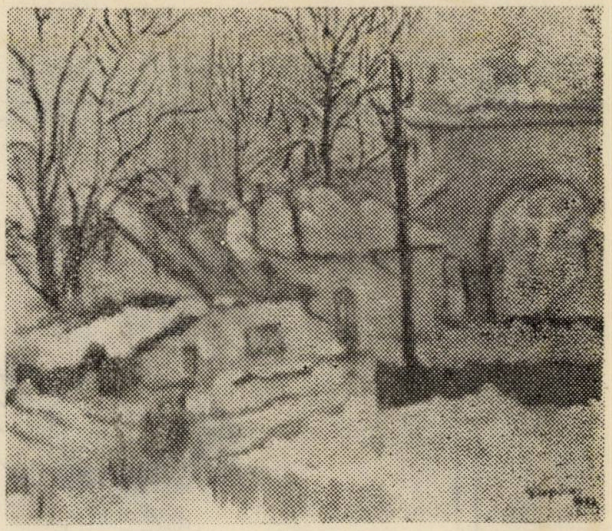

Viorica Toporaș „Portal în Păcurari"

Viorica Toporaș Cu nostalgie „Str. Karl Marx"

Viorica Toporaș „În Păcurarii vechi"

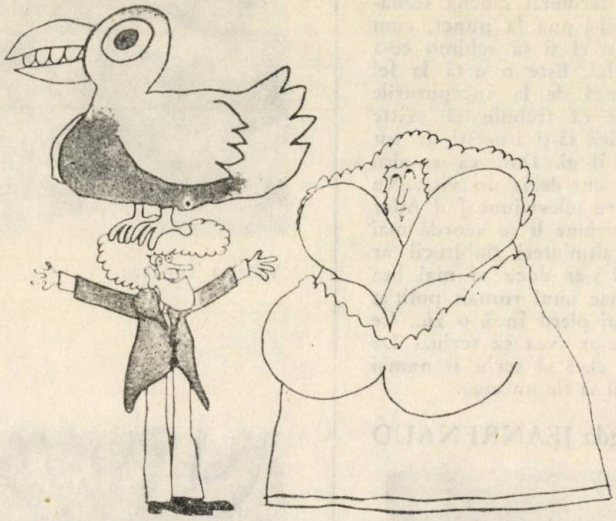

UMOR

CU ZÎMBETUL PE... BUZE

Judecătorul interoghează un martor :
— Cînd a răsunat prima împuşcătură la ce distanţă vă aflaţi faţă de locul dramei ?
— La aproape cincizeci de metri.
— Şi atunci cînd, treizeci de secunde mai tîrziu, a fost tras al doilea foc ?
— La cinci sute de metri.

Un individ cu o pălărie trasă pînă pe urechi intră în frizerie, se aşează, şi spune :
— Tundeţi-mă perie !
Cu discreţie, frizerul se apleacă spre el şi şopteşte :
— Cred că ar trebui să vă scoateţi pălăria.
— Oh, scuzaţi-mă, nu ştiam că sînt doamne de faţă !

Un bătrîn plînge, aşezat pe marginea unui drum. Un trecător îl întreabă asupra motivului :
— Tatăl meu m-a pălmuit, răspunde bătrînul.
— Stupefiant ! La vîrsta dumneavoastră ! Dar, de fapt, ce vîrstă aveţi ?
— O sută trei ani.
— Şi de ce v-a pălmuit ?
— Deoarece am scos limba către bunicul meu.

Un tînăr este îndrăgostit de fiica unui măcelar. Foarte timid, nu îndrăzneşte să-şi declare dragostea. Într-o dimineaţă îşi ia inima în dinţi şi se duce să-l vadă pe tatăl fetei.
— Domnule, vin să vă cer mîna fiicei dumneavoastră, îi spuse el, tremurînd.
— Dar, desigur, răspunde măcelarul. Cu os sau fără ?

Un marţian intră într-un bar şi cere de băut. Într-un colţ al localului un tonomat difuzează ultimul succes al interpretei Sheila. Marţianul se apropie de tonomat şi întreabă :
— Ce beţi, domnişoară ?

Un băiat de bani gata îşi aprinde o ţigară cu un bilet de cinci sute de franci. Tatăl său, care a asistat la această scenă, strigă :
— De cîte ori ţi-am spus că eşti prea tînăr ca să fumezi !

— Hai Ramses !... Hai Blanchette !... Hai Nanar !... Hai Pegas !... Hai Nestor !... Hai Bijou !..., striga ţăranul unicului său cal, care trăgea căruţa.
— Are cîteva nume calul dumneavoastră, nu glumă ! remarcă un orăşean care trecea pe acolo.
— Psst ! zise ţăranul. Bijou nu-şi cunoaşte puterea. Atunci îi pun apărători la ochi, şi îşi închipuie că mai sînt încă alţi cinci cai care îl ajută să tragă căruţa.

Locuiesc într-un imobil nou, perfect în toate privinţele... Sau aproape : să spunem că grosimea pereţilor lui lasă puţin de dorit. Nu că ar fi într-adevăr subţiri, dar, în sfîrşit, ori de cîte ori nevastă-mea curăţă ceapă, plîng vecinii.

O doamnă se duce să-şi cumpere un evantai. Intră în magazin :
— Aş dori un evantai.

— De 1,50 F sau de 2 F ? întreabă vînzătoarea.
— De 1,50 F.
Clienta iese din magazin făcîndu-şi vînt cu evantaiul, care se rupe. Se întoarce furioasă :
— Deja mi s-a rupt evantaiul !
— Oh ! Scuzaţi-mă ; am uitat să vă dau modul de întrebuinţare : cu cel de 2 F vă faceţi vînt, iar cu cel de 1,50 F trebuie să mişcaţi capul.

Se întîlnesc doi scoţieni.
Primul îi spune celui de-al doilea :
— Nu ai cumva o monedă de zece pence cu care nu ştii ce să faci ?
— Ba da, iat-o.
— Mulţumesc, eşti un adevărat prieten.
Dar, după o clipă, primul scoţian exclamă :
— Dar e falsă, moneda ta !
— Ei şi ? Nu mi-ai cerut tu o monedă cu care nu ştiam ce să fac ?

La dentist, judecătorul se aşează în scaun şi înainte chiar ca practicianul să se apropie, spune :
— Juraţi să scoateţi dintele, întreg dintele şi nimic altceva decît dintele ?

Examen la facultatea de medicină.
Profesorul :
— Care sînt cauzele care provoacă transpiraţia la om ?
Candidatul :
— Întrebările dumneavoastră, domnule.

În piaţa de păsări un trecător cade în extaz în faţa unui canar care scoate triluri minunate. În plus, penajul lui este lucios şi de un galben foarte frumos. Alături, în aceeaşi colivie, o altă pasăre, cu penaj cenuşiu, dormitează :
— Aş dori-o pe aceasta, spune clientul, arătînd pasărea cîntătoare. Cît face ?
— Vînd numai perechea, răspunde vînzătorul.
— Dar nu am nevoie de cealaltă, este tristă şi fără pene !
— Poate, dar nu vînd decît perechea, sau nimic. Înţelegeţi : prima, este cîntăreţul, cea de a doua, compozitorul !

Un scoţian, în vacanţă la Paris împreună cu nevasta şi cei trei copii ai săi opreşte un taxi :
— Please, cît costă o cursă de aici pînă la Turnul Eiffel ?
Şoferul : — Treizeci de franci pentru dumneavoastră şi soţie. Copiii îi duc pe gratis.
— OK ! Copii, voi luaţi taxiul, mama voastră şi cu mine venim cu metroul.

— Doctore, îi spune veterinarului proprietarul unui magnific cîine Irish Wolfhound, trebuie făcut ceva : cîinele meu are mania de a alerga după maşinile sport.

— Să ştiţi, este ceva destul de natural, aproape toţi cîinii aleargă după maşini.
— Desigur, numai că al meu le prinde şi le îngroapă în grădină !

Un bărbat întreabă o femeie : „Unde lucraţi ?". Aceasta răspunde : „Într-un birou". „Da, dar în care sertar ?"

Un crocodil pe care l-a părăsit logodnica decise să-şi încheie existenţa. Înlăcrimat, apucă telefonul şi întreabă : „Alo ?... Fabrica de poşete ?"

— Cum te cheamă ?
— Fernand !
— Şi pe tatăl tău ?
— Fernand !
— Iar pe mama ta ?
— Fernande ! În familie ne numim cu toţii Fernand, în afară de fratele meu Marcel, care se numeşte Arsene !

Un boxer, pentru a explica înfrîngerea pe care o suferise în faţa unui adversar mai iute decît el, se exprimă în următorii termeni : „Nu îmi ajungea decît pînă la bărbie, dar ajungea prea des !"

Traducere : Radu GÂRBACEA

Elena Dimitriu „Pe Valea Doftanei"

Elena Dimitriu „Buchet de crizanteme"

ANECDOTE

(re)culese de M. D. Gheorghiu

— Hei, ia te uită ce mare e melcul ăsta !

— Într-adevăr, e enorm... Nu-ţi trebuie mulţi melci ca ăştia ca să ai o duzină !

Doamna cangur se plînge vecinei sale : „Nu pot să sufăr vremea asta ploioasă, cînd micuţii mei nu pot ieşi să se joace afară !“

Un găinar, care tocmai furase o găină, a şi început să o jumulească, dar, deodată, vede venind un poliţist şi, de teamă, aruncă găina în rîu.

— Te-am prins asupra faptului, spuse poliţistul, văd că ai furat o găină !

— Eu ? Nici vorbă, răspunse celălalt.

— Cum îţi explici atunci toate penele albe care zac la picioarele tale ?

— A, foarte simplu, pasărea aia simpatică s-a dus să facă o baie şi m-a rugat să-i păzesc lucrurile...

— A pierdut cineva dintre dumneavoastră un teanc de bancnote legate cu un elastic ?

— Da, eu !

— Perfect, ţineţi, v-am găsit deja elasticul !

Patrick suferă de dinţi. Îşi ia totuşi inima în... ei şi se duce la dentist, dar odată aşezat pe scaun frica îi revine.

— Daţi-i un pahar cu wisky, îi spune dentistul surorii. Poftim ! acum vă simţiţi în stare ?

— Nu, răspunse Patrick.

I se dă atunci un al doilea pahar, pe urmă un al treilea.

— Ei, acum merge ?

Patrick îşi umflă pieptul.

— Asta era, acum e perfect. Iar cel care se va atinge de dinţii mei are s-o păţească !

Un american intră la un anticar.

— Aş vrea să cumpăr nişte ceşti care i-au aparţinut lui Napoleon.

Iar anticarul, imperturbabil, îi răspunde :

— Cu toarta pe stînga ? Sau cu toarta pe dreapta ?

Învăţătorul întreabă :

— Cine dintre voi vrea să meargă pe lună ?

Toţi elevii, cu excepţia unuia singur, ridică mîna.

— Tu de ce nu vrei ? îl întreabă învăţătorul.

— Pentru că mama mi-a spus să vin după ore imediat acasă.

Mama îşi întreabă fetiţa :

— Draga mea, ai schimbat apa de la peştişorii roşii ?

— Nu, mamă, n-are rost, cea pe care le-am pus-o alaltăieri nu au băut-o încă !

— Ah, dacă ai şti cîţi îşi bagă nasul în lucrurile mele !

— Nu te lăsa, spune-le să-şi vadă de treabă !

— Nu e chiar aşa uşor dacă eşti vînzător de batiste !

Trei călugări, care s-au jurat să tacă tot timpul, nu au voie să vorbească decît un minut în fiecare duminică. Într-o bună zi, unul din ei nu se poate opri să mărturisească :

— Ah, ce mult îmi place mîncarea cu spanac !

În duminica următoare, cel de-al doilea îi răspunde :

— Eu detest spanacul !

O săptămînă mai tîrziu, cel de-al treilea începe dintr-odată să ţipe :

— N-aţi mai terminat poveştile voastre cu spanac ?

— Sînteţi într-adevăr proprietarul maşinii 8480 BX 75 ?

— Da, domnule comisar.

— Conduceţi de mult ?

— De o săptămînă. Aveţi ceva să-mi reproşaţi ?

— Ei bine, în săptămîna asta aţi călcat cinci pietoni... E cam mult !

— Ah... Dar la cîţi aveam dreptul ?

O doamnă observă un bărbat cu ochelari negri şi baston alb care tocmai deschide o revistă. Se apropie de el şi-i spune :

— Pretindeţi că sînteţi orb şi puteţi citi ?!

— Nu citesc, mă uit numai la poze !

Micul Eric ia prima sa lecţie de pian. Se aşează pe taburet, priveşte pianul şi exclamă :

— Bine ! văd pedala de la acceleratator şi cea de la frînă. Asta înseamnă că ambreiajul e automat !

Doamna se întoarce acasă furioasă şi-i spune soţului :

— M-am săturat, trebuie să-l concediem pe şofer ! Era să provoace iarăşi un accident !

— Fii şi tu mai puţin severă, hai să-i mai lăsăm o şansă !

O doamnă însoţită de fiul ei intră la un doctor şi întreabă :

— Doctore, este posibil ca unui copil de zece ani să-i reuşească o operaţie de apendicită ?

— Nu, doamnă, este absolut imposibil !

— Eram sigură. Arthur, ia şi pune asta de unde ai luat-o !

Mac Adam se întîlneşte cu Mac Ravatt pe o stradă din Edimburg, iar primul întreabă :

— Spune-mi, dragă prietene, n-ai putea să-mi împrumuţi zece lire ?

Celălalt se buzunăreşte şi apoi spune :

— Îmi pare rău, dragul meu, dar nu le am la mine.

— Dar acasă ?

— Acasă — toată lumea e, mulţumesc, bine.

Un bărbat intră în cabinetul de consultaţii al unui doctor, care îi spune :

— Faceţi „Aah !“

— Îmi pare rău, domnule doctor, dar eu n-am venit decît ca să vă plătesc consultaţia...

— Aah ! făcu doctorul.

De mai multe ore doi gangsteri aşteaptă la colţul unei străzi pe un contabil ca să-l jefuiască.

— Crezi că mai vine ?

— Nu mai înţeleg nimic, ar fi trebuit să fi trecut de mult.

— Ai dreptate, de n-ar fi păţit ceva!

Doi mincinoşi :

— Am un auz nemaipomenit de fin. Închipuie-ţi că, atunci cînd un purice de pe cîinele meu strănută, sînt în stare să-l aud !

— Asta nu-i nimic, răspunde celălalt. Închipuie-ţi că de cîteva ori pe noapte mă trezesc numai la zgomotul pe care-l face termometrul din sufragerie cînd urcă sau coboară cu un grad !

Jacques îi povesteşte vecinei :

— Ştiţi, tăticul meu e foarte atent cu mine. În fiecare duminică mă duce în mijlocul lacului, de unde trebuie să mă întorc înot.

— Dar asta trebuie să fie îngrozitor !

— Ah, nu, cel mai greu este să ies din sac !

Doi prieteni stau de vorbă :

— Nevastă-mea adoră animalele, spune unul. Într-o seară, stînd la fereastră, aude un mieunat. În joacă, imită şi ea mieunatul pisicii, iar animalul, nevăzut, miaună din nou... Schimbul ăsta de mieunaturi a continuat destul de mult. „Formidabil, mi-a spus nevastă-mea, am învăţat limbajul pisicilor.“ A doua zi ne-am întîlnit cu un vecin. „Noaptea trecută mi s-a întîmplat ceva foarte nostim, ne spuse el. Am chemat o pisică mieunînd şi mi-a răspuns. Am discutat aşa mai bine de douăzeci de minute.“

În sala de aşteptare a unei maternităţi, un bărbat se albeşte, se înroşeşte, se înverzeşte şi dintr-odată îşi pierde cunoştinţa.

Dincolo de fereastră, o infirmieră surîzătoare tocmai îi arătase cifra „3“ prin trei degete de la o mînă. Un medic iese atunci şi îi spune :

— Iertaţi-o, e începătoare, n-a vrut să spună decît că fiul dumneavoastră are trei kilograme.

O doamnă se duce la un psihiatru.

— Doctore, e îngrozitor. Băieţelul meu se crede găină.

— Ah... Şi se întîmplă de mult ?

— Durează de aproape cinci ani...

— Dar în tot timpul ăsta n-aţi încercat să faceţi nimic ?

— Ştiţi, domnule doctor, nu sîntem chiar aşa bogaţi, şi ouăle ne prindeau bine.

G. GORIN

BANDAJUL

Întîi să vă zic bancul :

„Un bolnav vine la doctor. Are un picior bandajat.

— Ce te doare ? întreabă doctorul.

— Capul, zice bolnavul

— Atunci bandajul de ce e pe picior ?

— A alunecat..."

Eram la niște prieteni. Au vrut să le zic un banc și l-am zis pe ăsta. Toată lumea a rîs.

Numai un tip, cam între două vîrste, din fața mea, îmi aruncă o privire stranie, căzu pe gînduri și apoi, aplecîndu-se peste masă, îmi spuse :

— Scuzați-mă, ceva îmi scapă, probabil... Ce-l durea pe bolnav ?

— Capul.

— Și de ce avea bandajul pe picior ?

— Alunecase.

— A ! făcu omul cu tristețe și suspină (n-aș putea să spun de ce). Apoi căzu din nou pe gînduri.

— Nu pricep ! zise el după cîteva minute. Nu văd unde e umorul... Să-ncercăm să judecăm logic : pe bolnav îl durea capul, da ?

— Capul.

— Așa. Și totuși bandajul era pe picior. DE CE ?

— Lunecase !

— Bizar ! spuse, și se ridică.

Se apropie de fereastră și fumă îndelung, scrutînd cerul cu un aer visător.

Eu îmi terminam ceaiul. După ce se îndepărtă de fereastră, rămase o clipă privind în tavan, apoi se așeză lîngă mine și spuse tare :

— Bucățele să mă taie și tot nu văd care-i poanta în bancul ăsta. Cînd pe om îl doare capul, de ce dracu' are nevoie să se lege la picior ? !

— Păi nu, am spus eu. El se bandajase la cap.

— Și atunci cum a ajuns bandajul pe picior ?

— Lunecase...

Se sculă în picioare și mă privi țintă, drept în ochi.

— Să ieșim puțin, propuse hotărît. Trebuie să clarificăm.

Ieșirăm pe terasă.

— Spuneți-mi, zise el, ținîndu-mă strîns de cot, bancul ăsta chiar are haz sau mă luați în zeflemea ?

— Eu găsesc că are, i-am răspuns.

— Și în ce constă hazul situației ?

— Nu știu. E ceva caraghios și basta.

— Poate ați omis să-mi spuneți vreun amănunt.

— Ce amănunt ?

— Eu știu ? De exemplu, că bolnavul n-avea decît un singur picior...

— Adică de ce ?

— Fiindcă, dacă admitem că bandajul a alunecat într-adevăr, ar fi trebuit, coborînd de-a lungul corpului, să cuprindă ambele picioare. În cazul că era olog...

— Nu ! am respins eu cu hotărîre această supoziție. Tipul le avea pe amîndouă.

— Atunci bandajul cum a ajuns pe picior ? ?

— A alunecat, am murmurat eu.

Pe fruntea lui apăru broboanele de sudoare.

— Nu mi-e clar ce anume îl durea pe bolnav ! ! !

— La revedere ! i-am zis, luîndu-mi pardesiul.

La ora unu noaptea a sunat telefonul. I-am recunoscut vocea.

— A propos de bancul ăla, spuse. Nu reușesc să adorm... Piciorul ăla... nu-mi iese din cap... Și spuneți că chestia are haz, nu ?

— Are, am confirmat eu.

— Bine. Înțeleg. Doar nu sînt tîmpit. Am mai citit și eu cîte ceva. I-am spus bancul nevesti-mi — a rîs. Nu știu ce să fac...

— Să dormi ! și am închis.

A doua seară mă sună din nou.

— Am vorbit cu specialiști, spuse. Toți afirmă că bandajul n-avea cum să lunece !

— Bine, dom'le, dracu să-l ia ! Nu putea — nu putea ! Și eu ce vină am ? !

— Eu voiam doar să elucidăm chestiunea. Măcar așa, ca principiu... Doar nu sînt... Am mai citit și eu cîte ceva...

Am trîntit receptorul.

M-a căutat acasă.

L-am înjurat și l-am dat afară. Degeaba.

Atunci mi-am zis să-l descriu într-o schiță.

Am dus-o la o redacție.

Peste trei săptămîni a apărut. Însoțită de un desen, întocmit de un celebru scamator, care demonstra că un bandaj iscusit trucat (se dădeau și detaliile) putea fi făcut să lunece unde vrei.

Traducere de P. GEORGE

Ce cărți veți preda edițurilor noastre?

Andi Andrieș : Prietenul meu, Stelian Baboi. Însemnări zilnice, vol. XXIII.

Val Gheorghiu : Iașul văzut din teleferic. Tablouri vorbite.

Virgil Cuțitaru : Cărți și alte idei despre confrații mei, ediție revăzută.

Corneliu Sturzu : Convorbiri cu Dan Giosu. Învățăturile magistrului către discipol.

Horia Zilieru : Unde ești tu, Iacob Negruzzi ?, culegere de anecdote literare.

Daniel Dimitriu : De 10 ani slujesc Junimea. Confesiuni despre tînăra generație.

Grigore Ilisei : La Convorbiri literare. Ode în proză.

C. Pricop — M. Codruț : Cuplul în poezia românească. Antologie.

Al. Dobrescu : Înapoi la Maiorescu, înainte la Ibrăileanu ! Eseuri cu o prefață de Al. Călinescu.

Emil Brumaru : „Cum am obținut normă întreagă / Fir-ar roua ei de treabă !", versuri naive.

N. Danilov : Monoclu, țilindru și șpalți. Amintirile unui fost corector.

Lucian Dumbravă : Dumbrăvile mele. Evocări cu Dan Hăulică, Ion Arhip, Mihai Bordeianu etc.

Ovidiu Genaru : Cum am împlinit 50 de ani, premiat cu gologani. Proză șampanizată.

Sergiu Adam : Medicina în familie. Cu o prefață de dr. Ion Hurjui.

M. R. Iacoban : Hai la videotecă ! Piesă de teatru din fonotecă, descoperită într-o discotecă, în subsol de bibliotecă aztecă !

Val Condurache : Fente critice și alte parodii, pentru cititorii sașii.

M. Dinu Gheorghiu : Medi Dinu sau fețe-fețe, cu mai multe prefețe, semnate de condeie șugubețe.

Ioan Holban : H. Papadat-Bengescu și E. Lovinescu în relații intime. Documentar literar de 1986 pagini.

Al. Călinescu : Mai mult decît foiletonul, tonul ! Incursiuni în critica literară actuală, de la Al. D. la Al. Dobrescu.

Ion Țaranu : Cavalerul George Pruteanu. Roman istoric serial.

N. Turtureanu : Poezia lui Cătălin Ciolca. Eseu critic.

Paul Balahur : Gooooo !, Gogol și Ivan Goll... Diverse.

Zaharia Sângeorzan : Carte de bucate, pe îmbucate. Cu o secțiune intitulată „Pîine albă, pîine neagră, / Nu ți-am spus eu că-mi ești dragă ?"

Al. Pascu : Ascultă și ia aminte ! Tablete reunite sub genericul La limita umanului.

Valeriu Stancu : Sînt redactor, sînt boier ! Volum de parodii și epigrame, cîntărind cîteva grame.

Ioanid Romanescu : Trăiască șahul și lanseta ! Discurs rostit la decernarea premiului „Știuca și bibanul".

Constantin Coroiu : Eu zic și eu aud !, interviuri vesele.

Ion Constantinescu : Moștenirea mea, eseuri de literatură comparată.

Ion Chiriac : Cum să fac să-i mai împac ! Culegere de texte diplomatice.

Constantin Parascan : Cern atomii în muzee. Roman parascanian.

Dumitru Vacariu : Fetițe, fete și domnițe. Roman de dragoste pentru toate vîrstele.

Lucian Vasiliu : Tatăl meu, Eminescu. Însemnări de muzeograf.

A consemnat, L. V. DELAPOGOR

ROMAN FLUVIU

de STELIAN BABOI

ŞAMPION cu Ş DE LA ŞAH

Am deschis uşa, am intrat în cameră şi am spus cu vocea mea obişnuită sau personală, cum se mai spune :

— La o parte, măi băieţi, că vine...

Bunînţeles că n-am mai spus cine vine. Nu era cazul. Dar restul vorbelor s-a auzit pînă în baierile cerului. Tunet, nu alta.

Însă nimic. Nici o mişcare. Vreo unşpice capete ca nişte tărtăcuţe se rumeneau frumos la flacăra cît un boţ de mămăligă a unui prăpădit de bec, adică nu, încă nu era aprins becul acela din motive de igienă corporală, să mai facă şi el însuşi oleacă de plajă în bătaia soarelui cînd iese dintre nori cu bilet de învoire semnat de şeful de echipă al ploilor, deci erau nişte tărtăcuţe care şedeau ciopor la o masă rotundă. Bineînţeles, nu o masă rotundă în sensul celor pe care le face marele şahist Al. I. Friduş în pauza dintre două volume de versuri, bineînţeles concepute în mod ştiinţific, unul pentru adulţi şi altul pentru copii, bineînţeles deci o masă rotundă doar ca metaforă, nu şi concept, perspectivă în care nu poate fi decît pătrată, bineînţeles.

La masa aceea se juca şah — un şah la nivel de amatori, bunînţeles. Şi cei care formau masa rotundă erau chibiţii, bunînţeles. De fapt totul este bunînţeles, aşa că nu mai dau alte explicaţii.

— Ooooooooooooo ! se auzi deodată un murmur de uimire de parcă o orchestră în culmea inspiraţiei ar fi interpretat muzica tuturor sferelor din univers. După ureche, bunînţeles, fiindcă după note mai cîntă doar cîntăreţii folk.

Apoi unul fără voce muzicală, cu gura odihnită, strigă :

— A venit Titanul !

— Titanul Titanilor, l-am corectat eu cu modestie. Adică n-am folosit semnul exclamării, care tot nu s-ar fi văzut pentru că mă exprimam oral, nu în scris.

Ei, şi de acum se punea problema dacă va avea vreunul curajul să joace cu mine. Rectific : cu MINE. Şi n-avea nici unul, bunînţeles. Era cazul să intervin, şi i-am luat cu binişorul ca pe nişte voinici în prima zi de grădiniţă.

— Bim-bi li ca ri lor ! am spus pe silabe, de parcă aş fi recitat cu intonaţie un vers de Radu Felecan.

Pentru felul cum joacă şah a trebuit să inventez un cuvînt nou (invenţie care ar merita şi un brevet, de altfel) : bimbi. Aşa că era clar mesajul expresiei cu care le-am dezmierdat geniul şahistic.

Şi am dezvoltat în continuare un dialog foarte adînc, adică comprehensiv, da, comprehensiv e cuvîntul care aici se potriveşte ca o mănuşă.

— Cine se află în faţa voastră ? i-am întrebat scurt.

— Titanul Titanilor ! veni răspunsul. Şi, aşa cum se vede, de data asta n-a mai fost nevoie să-i corectez.

— Şi încă ?

— Teoreticianul !

Aveau dreptate. Băieţii ăştia nu ştiu deloc teorie, săracii. Joacă un şah empiric, dacă pot să mă exprim astfel. Nu de alta, dar să nu se creadă că mă refer la empirism, care e un curent filosofic. Oricum, aveam la mine în buzunar o carte de Fănuş Băileşteanu şi le-aş fi citit un fragment dacă era cazul. Însă nu a fost, bunînţeles. Aşa că am pus în continuare întrebări de esenţă :

— Şi încă ?

— Şampionul mondial.

De data asta a trebuit să-i corectez mie în sută. S'nt băieţi buni, dar cu lipsuri. „Dar asta-i situaţia, Maricico", vorba prozatorului. Deşi nu mai ţin minte din ce carte celebră am luat-o. Probabil dintr-un roman de-al meu.

În fine, am făcut precizarea de rigoleto :

— Şampionul multimondial al tuturor timpurilor.

Din nou fără semnul exclamării. Datorită aceleeaşi modestii care trebuie să-l caracterizeze pe orice şahist de valoare cosmică.

Ce-a urmat în următoarele 600—700 de minute nu mai contează. Am dat fiecăruia cîte 13 partide avans, ca pînă la urmă să recuperez 2—3, de la caz la caz. Bunînţeles, fără a mai pune la socoteală cele 2—3 remizoance. Deh, băieţi buni care au nevoie de încurajare !

Parcă-i văd cum mîine mă întîmpină iar ca nişte începători care nu cunosc buche de teorie :

— Titanul Titanilor !

C.V.

ÎNTÎMPLĂRI CU.. HAZ

Un tînăr chipeş, tip perfect al aventurierului, se duce seară de seară la un bistrou şi comandă : „Două cognacuri". Şi le dă pe gît. Într-o bună zi, barmanul găseşte mai simplu să-i pună un cognac dublu.

— Nu, se opune, tînărul. Nu vreau un cognac dublu ! Eu vreau două cognacuri !

— Dar, spune barmanul, e acelaşi lucru, doar că le beţi pe amîndouă deodată...

— Nu-i chiar acelaşi lucru. Aveam un prieten. Eram prieteni pe viaţă. Am făcut războiul din Indochina împreună. Apoi cel din Congo. Şi apoi cel din Amazoane şi din Noua Guinee. Acum, prin forţa lucrurilor, ne-am despărţit. Dar mai există o legătură între noi... o promisiune pe care ne-am făcut-o unul altuia... De fiecare dată cînd comandăm un pahar, să comandăm două pentru a nu ne uita.

— E frumoasă prietenia, spune barmanul.

După vreo lună iată că într-o seară, omul, în loc de două cognacuri, intră în bar şi spune :

— Un cognac !

— Dumnezeule ! spune barmanul, prietenul dumitale a murit ?

— Oh, nu, răspunde tînărul, dar mie medicul mi-a interzis alcoolul.

Doi tineri intră într-un bistrou. Primul are ochii roşii, se clatină, se apropie de bar şi deodată se prăbuşeşte la podea, beat mort. Celălalt îl cheamă pe chelner şi comandă :

— Un wisky dublu !

— O.K., răspunde chelnerul. Şi pentru amicul dvs. ce aduc ?

— Glumiţi, sau ce ? Pentru el nu aduceţi nimic. El conduce...

Ca să vînezi leul în deşertul Gobi, n-ai nevoie de puşcă. N-ai decît să te înarmezi cu o sită. Treci deşertul prin sită, şi, la urmă, nu-ţi mai rămîne decît leul.

Cu crocodilul pe malurile Nilului, e puţin mai complicat. Veţi lua o lunetă şi o pensetă. Veţi repera crocodilul privind prin lunetă. După aceea n-aveţi decît să-l prindeţi delicat cu penseta.

Profesorul priveşte caietul micului Ernest, care este un mare leneş. Caietul nu are decît pagini albe.

—Ei, spune profesorul, n-ai putut să scrii măcar ceva în timpul orei de matematică ?

— Nu, spune Ernest, pentru că eu calculez în minte.

Învăţătorul întreabă un elev :

— Şi apa, la cîte grade fierbe ?

— La 90 de grade.

Atunci Toto, din ultima bancă !

— Nu-i adevărat, unghiul drept fierbe la 90 de grade.

I.E.

PARODII

de Vasile Constantinescu

EMIL BRUMARU

Îndrăgostit cu mîini inox

Iubita mea-i cu sînii mici
Și dezinvolți ca doi arici,
Că-s necesare mîini INOX
Băgate în mănuși de box.

Această dulce Afrodită
Are pe șolduri dinamită
Și-n vîrful nasului poznaș
O prea drăguță bombă H.

Amorul să-i declar frumos,
A trebuit să beau vîrtos
Un butoiaș cu bulion

Ca să-i pot spune, în sfîrșit,
Că sînt dulap îndrăgostit.
Iar ceafa ei zîmbi : Pardon.

PAUL BALAHUR

Ce oră bate-n univers

Ce oră bate-n Univers ? am zis
Și întrebarea mea cu rost să fie
Intrat-am într-o ceasornicărie
Din strada Khun, la pagina 3 bis.

Și toate ticăiau ca un infern —
Ceasuri de brîu, de masă și de mînă,
Cu claxon în patru timpi și frînă
Și chiar un ceas cu cuc — cel mai modern.

Atunci am meditat profund : e-he...
Cred că aici o paradigmă e.
Chiar și bătrînul Borges m-a crezut.

Apoi privind prelung jur-împrejur,
Am zis : E ora Paul Balahur —
Dați ceasurile-n față cu-n minut.

IOAN ALEXANDRU

Vine la rînd cojocul

Ițari frumoși, pe care v-am văzut
La Muzeul Satului, mai bine
V-ar sta — cum Deceneu a zis — pe mine,
Iar de-aș avea și-un ulcioraș de lut

Pentru a-mi bea cafeaua, m-aș simți
Urmaș direct al Daciei Traiane,
Zicîndu-mi : „Fericit ești tu, Ioane !
Mai scrie deci un imn și-n astă zi".

Și am să scriu ceva de zile mari,
Bineînțeles un imn despre ițari,
Iar dacă voi avea cumva norocul

Unei depășiri de plan, băditță
Zamolxes, am să cînt și o bunditță —
Și-apoi, nu-i bai, vine la rînd cojocul.

NICOLAE TURTUREANU

Pentru cine exist ?

În seara asta voi privi-n cafea
Și voi veda deodată cum apare
O tablă lirică de șah pe care
Voi ține tainic sfat cu barba mea.

Și îndelung uitîndu-mă la ea,
După adînci, profunde contemplații,
Îi voi șopti că-s iarăși inundații
În gara Crasna. Și va confirma.

Apoi întreaga seară vom juca
Partida decisivă. „Treaba ta,
De vrei remiză", barba o să-mi spună.

Și va adăuga, pe-un fond nocturn de Liszt,
O întrebare fatală : „Pentru cine exist ?"
Iar eu am să-i răspund : Cafeaua-i bună.

MIRCEA MICU

Autoparodie

Eu, autorul care — cum se știe —
Am parodiat pe mulți cu har,
Chiar unii de la Fondul Literar
Și chiar cîțiva de la Academie,

Văzînd că-i ceasul de-s chemați poeții
La Judecata de apoi — Patronul
Muzelor E. Barbu cu creionul
Mai ascuțit ca vîrful fatidic al săgeții,

Punînd pe frunți ștampila : „Da" au „Ba",
Vreau să-mi compun și parodia mea,
Deci vin autocritica să-mi fac

Și, cum mă știu sfios, roșind un picu,
Încep : Eu, Subsemnatul, Mircea Micu.
Pe urmă pun un punct frumos și tac.

HARALAMBIE ȚUGUI

Cîntec pentru pămîntul arat cu tractorul

Pămîntule, bunule, străbunule, străstrăbunule,
Că nu mai am degete, anii să-ți socotesc,
Dar, în orice caz, ai văzut cît de mult te iubesc
Și cu căușul palmelor în inimă te-adunu-le.

Cu versul meu ți-am măsurat înălțimea cartofilor,
Cu metafora mea — frumusețea florii de păpădie,
Așa cum nici un poet mai tînăr nu știe să scrie.
Tu ai iarba mai înțeleaptă ca barba filozofilor.

Ce aș mai putea să-ți spun, decît că te sărut pe ochi —
Bălți și băltuțe de ape cînd vine primăvara —
Și că un descîntec aș vrea să-ți compun, de deochi:

Să-ți cînte vîntul în urechi ca rîșnița, ca moara...
O, bunule, străbunule, străstrăbunule, te rog fierbinte
Să mă opresc aici. Gătai provizia de cuvinte.

MIRCEA DINESCU

Tînăr să fii în strofa a doua

Tînăr să fii și cu-o pușcă de soc
Să tragi în nasul semeț al statuilor,
Apoi o cloșcă ce-a dat în mintea puilor
S-o acostezi la teatru și să-i ghicești în ghioc.

Iar mai către seară, spre-al stelelor foc
Să te ridici eroic cu o stropitoare —
Pompier voluntar visînd o sărutare
De la Mona Lisa cu părul strîns în coc.

Pe urmă la o fermă de păsări, cu curaj
Să mergi și într-o oră să scrii un reportaj,
În timp ce îți cerșesc autograf

Ca unui clasic meșter în minuni,
Fetițele Cenaclului de luni,
Și cu-un suris le faci bretonul praf.

TUDOR GEORGE

Aplaudat de muze

Ce ?... Un sonet despre Mirtil și Chloe,
Cînd este rugby la televizor ?
Se pare cum că nu mai știu ce vor
Muzele-n Parnas și strig : Ahoe !

Și totuși cred c-am să le fac pe voie,
Fiind eu al iubirii menestrel
În stihuri despre Tanța și Costel
Că doar și ei sînt descendenți din Noe.

Și-n vreme ce voi scrie, cu spor, sonetul meu
Și pe ecran se va în-scrie un eseu,
Ceea ce înseamnă deci egalitate —

Apoi, arbitrului cu fluieraș divin
Un semn i-oi face spre un șip de vin.
Ahoe ! Și din palme Muzele vor bate.

NICOLAE ȚAȚOMIR

Un drăgălaș concert de turturele

La flăcăruia unei mici brichete
Un fir de telegraf s-a arcuit
De la nadir și pînă la zenit
Curbura spațiu-timp sonorizînd sonete.

Rotund ca roata unei biciclete,
Cu spițele-n atomi și în idei,
Așa e cosmosul — și sar scîntei
Dacă-l atingi cu vîrful unei crete.

Ca-n ritmul unei false operete
În Si bemol major de Orion,
Pe stradă trec studentele cochete

Și-n timpul nopții cerul plin cu stele
E-un drăgălaș concert de turturele,
Iar Niagara — sticlă cu sifon.

GEORGE ȚĂRNEA

Serenadă la telefon

Venii cu-o serenadă în tremollo,
Dar să dau drumul vocii n-am curaj,
Că locuiești la ultimul etaj
Și nu mă țin bojocii pîn-acolo.

Mai bine-am să ți-o cînt la telefon
Și-ai s-o asculți, iubita mea focoasă,
Chiar și atunci cînd soțul e acasă
Și doarme în pantofi și în palton.

Poți s-o asculți plîngînd de bucurie
În vreme ce tai ceapă la bucătărie,
Și-ți garantez că numai noi vom ști-o.

Iar dacă nu ți-o place, altă dată
Să ai norocul de a-ți fi cîntată
De soțul tău. Și-acum : Salut. Adio !

ION CHIRIAC

Cu luna la bal

Din cerdacul nopții lumniat de stele,
Cu picioarele goale luna apare
Ca un răsărit de fată mare
Și sărută vîrful degetelor mele.

Eu sînt cu-o cămașă-n pătrățele
În care greierii își acordează viorile
Să cînte exact ca privighetorile,
Conform indicațiilor ce-am dat pentru ele.

Și nu mi-i somn de loc. Ca un atlet
Ce simte șarje de oțel în piept,
Încep să fug spre vîrful unui deal.

Iar luna cu basma de curcubeie
S-a transformat din fată în femeie,
Că vreau, așa desculță, s-o invit la bal.

ROMULUS VULPESCU

În vizită la un anticariat

Cărți foarte vechi, mai vechi ca timpul
Avea bătrînul anticar,
Cu-un alfabet imaginar
Din care s-a născut Olimpul.

Iar fata lui — ce frumusețe ! —
Curs liceal neterminat,
Își pregătea un doctorat
Despre pronumele de politețe.

Și s-a căsătorit cu-un scriitor
De vagoane, mîndru autor
Al unui epitaf înscris pe-un tren

Care, cînd pornit-a demolatul
La Baabel, duse anticariatul
Într-un coteț de păsări din Eden.

ION HURJUI

Călătorie în Poemia

Vino în cetatea Poemia... Lină
E calea luminată de licurici.
Albă ca zăpada și cei șapte pitici
Te întîmpină cu flori și cu aspirină.

Poți crede că te afli într-o șaretă
Trasă de fluturi din Cutia Pandorei,
Iar dacă vrei să afli diagnosticul orei,
Ornicul trecerii e cea mai bună rețetă.

Ca niște metafore, fulgii de nea
Seamănă cu florile de nu mă uita
Visînd la dragostea din strada 7

Iar stelele — divine farmacii —
Sus, în tării, recită poezii
Cu virgule ca niște mere coapte.

LEONID DIMOV

Un oaspete mereu binevenit

Într-o zi cînd mă uitam cam vag
La clanța ușii (cea din lemn de fag)
Deodată am văzut în prag
Un tip încins cu sfoară, iar pe ea — șirag —

O sută de cuțite ; și vorbi cu cheag :
Pe care dintre ele vrei să-l bag
În gîtul tău, pînă la esofag
Unde să-l mișc o oră în zig-zag

Și-apoi un șut — în știi tu ce — să-ți trag
Așa din simpatie, că-mi ești drag ?
Iar eu i-am zis : Dă-mi voie să-ți atrag

Atenția, că vreau și cu-un toiag
Să-mi mîngîi țeasta pînă mă retrag,
Cu mulțumiri, spre-al umbrelor meleag !

LUCIAN VASILIU

Întîlnire cu Mona-Monada

Mona-Monada, fiica naturală
A domnului Leibniz și nu mai știu cum,
Mi-a apărut deodată în drum
Între Parcul Copou și Poșta Centrală.

Și m-am gîndit : I-ar trebui o coafură
În genul... dar nu mai contează ce gen.
Apoi niște ruj și niște fond de ten.
Toate astea, firește, cu gust și măsură.

Pe urmă, într-o dulce rochie mov,
La un cenaclu literar s-a dus
Să-l vadă pe Nichita Danilov.

Maestrul Zilieru, fin, galant,
I-a sugerat lecturi din Hesiod și Kant.
O. K. ! Dan Giosu, în extaz, a spus.

Parodii de Dumitrița Cantemir

VASILE CONSTANTINESCU

Am inventat o planetă

Azi, copii, vom vorbi despre cosmos.
Aveți grijă : între voi
se află un intrus
— care poate fi considerat un caz —
E țipătul magic al autorului
care se înțeapă cu penița
în timp ce dă un autograf...
E băiatul trimis după țigări...
1% face haz de necaz, dar
nu știu, e frumos, e urît ?

„Sînt poet ! ! ! „— se-aude un glas sfios...
— „Ia poftim matale la colț
ca să te înveți minte să nu mai întrerupi cu fleacuri.
Să vină și părinții la școală !"

ION ANID ROMANESCU

Demonul

Unde mă mai așteaptă o femeie
în orașul acela ?
Obraznicul de mine ! Artistul de mine !
Unde sînt vremurile bune
cînd mai eram recuperabil,
cînd gloria mă apăsa atît de mult
încît începeam să înțeleg ce-am scris ? !
Îmi voi arunca ancora trupului
la vreo editură
și iapa de Pomerania îmi va spune —
„Imbecilule, ghilotina înflorită o să cadă pianissimo",
...„A fost un maestru confuz"...

Bravo-Bravissimo !

AL. I. FRIDUȘ

Sunete și culori

M-a fascinat spectacolul.
De fapt, totul mă fascinează...
sînt un fascinat
Așa că am pictat o drăguță de cronică
pentru ca generațiile viitoare să știe că
mulți văd, puțini cunosc
și că șahul nu e totul...
Am pierdut pe drum cele cîteva cuvinte
singurele care-mi mai rămăseseră
pentru autocritică.
Cert este că de atunci sînt
un fascinant,
în ceea ce privește debaraua
sufletului meu.
Fiindcă ACOLO e întîlnirea de mult promisă...
De ce n-am aflat-o pe vremea
cînd citeam în stele ?...

HORIA ZILIERU

Orfeu

Să dăm foc la manuscrise... înger zilier
te-aștept la noapte
la aso-, la diso-,
la... ciația scriitorilor
la camera avidă de șoapte
la camera plină de (f) apte
Și dacă te-(o)pui, regino,
cît zece leghe noaptea va dura
îți dau și gardă cîntăreață cheală
c-un tun de ambe sexe într-un șpalt
că-n zețărie am trăit și eu cu zeii
și-am adus grele jertfe
la amor(os) tipar înalt...

Parodii de L. V. Delapogor

OVIDIU GENARU

Atît de singură

Era atît de singură încît am invitat-o
să viziteze casa memorială. Părea
a nu ascunde nimic, nici măcar cele două
coline de pe înălțimile cărora se zăreau
codrii Bacăului. Chiar mă gîndeam să deschid
o florărie și un anticariat cînd ea
atît de singură a început abrupt să-mi facă
numai complimente destul de subțiri în șolduri
încît să mă prăbușesc la pămînt...
Astfel m-a aflat paznicul, întrebîndu-mă :
„Ce-i cu dumneata aici ?"
„Ce să fie ce să fie
am căzut de pe coada blondă a vulpii de poezie !"

PETRE STOICA

Încredere

Cum tata portocalei s-a însoțit cu
îngerul de jos
se întîmplă și miracole în camera de sus
în care îmi mut damigenele cu hidromel și
cîrtițele care îmi spun noapte bună în timp ce
mă gîndesc că la primăvară vom avea mai multe
urzici

dacă plouă și avem șansa să devenim profeți căci noi
avem încredere oarbă în plicurile roze în timp ce spinii ne înfloresc în călcîiele vulnerabile

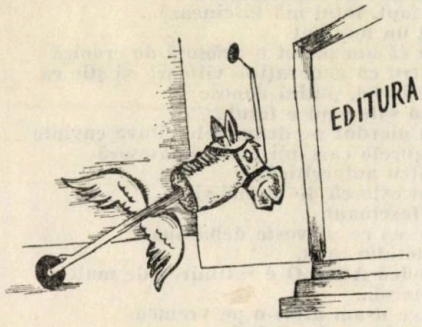

Parodie de Ion Costachi

CORNELIU STURZU

Atunci cînd recit

Cu prezență de spirit în cultul dramatic
Precum un ilustru poet sau actor ;
În stil mucalit, bonom sau apatic
Recit uneori cum pe vremuri Pogor.

Acordați-mi onoarea am poeme discrete
Cît nu las în urmă cuvinte flecare ;
Candidez în secret la noi dialecte
Să fiu înțeles și-n lumi viitoare

Dialectic vorbind cunosc tot ce umblă
Prin tot ce-i clasic-modern și de artă ;
Fiți făr' de grijă căci nimeni nu-mi schimbă
Discreta idee ce tocul mi-o poartă

Prin gestul meu liric Zigurat cînd cobor
Atent să nu calc vreo temă bătută
Cu prezență de spirit mă calc pe picior
Strivind sub călcîi de-am scris Recuzită...

Și cînd se întîmplă, și se-ntîmplă ades
Să iau pe retină vreo damă cu șic...
Didactic atunci pe loc o întreb :
— Stimată doamnă, n-ați vrea să recit ?

Ion COSTACHI

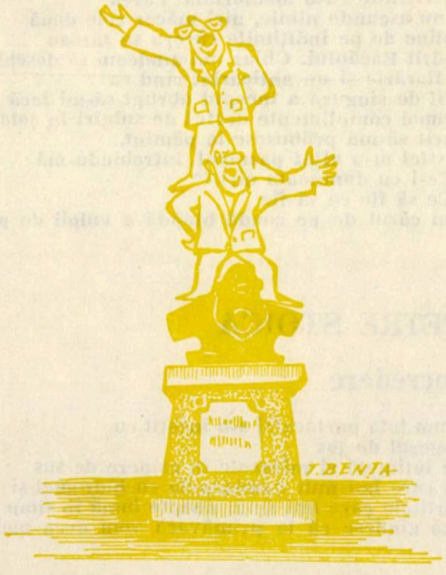

Parodii de Doru Mateiciuc

MARIN SORESCU

Proces-verbal

Și-a plecat părăscuța jeniță
cu clătitele prinse-n tavan
sugeac eufrozina loredana Karin
cu sîngele dulce ca ugerul vacilor

ultima dată le știam pe la ceape
plătite cu ziua sau cu noaptea
janeta fivia avea călcîie romane
le întîlnea în stația facultativă

s-au conservat strîns lipite
pe sofaua celor două continente
s-au ajuns
vînzătoare de timbre de biscuiți

toate au fost elevele profesorului
dumitru de geografie decedat azi anul
curent la restaurantul „sobița"
semnat parafat corectat trei puncte

CEZAR IVĂNESCU

„!"

cît de mult te-am putut iubi !
cît de mult te-am putut iubi !...
lăsînd zîmbetul tău a-mi zîmbi
vorba ta (amăgind) a-mi șopti

cît de mult te-am putut gîndi...
cît de mult te-am putut gîndi !
moartea nu mi-o dormii
ah ! noaptea, bezna nu mi-o grăbii

astfel suflet și trup părăsii
în carnea dulce ades adormii
(„mioriță laie
— laie bucălaie —
de trei zile-ncoace
gura nu-ți mai tace !")

Epigrame
de GIUSEPPE NAVARRA

Poetului Horia Zilieru, autor al volumului Umbra paradisului

Volumu-i șade-acum în mîini, închis,
În timp ce eu, ca cititor, discern
Că-n fiecare colț de paradis
Există și o umbră de infern.

Poetului Tudor George

Tudor George-ntr-o privință
E considerat un solo
Ce-i slujește cu credință
Și pe Bachus, și pe-Apollo.

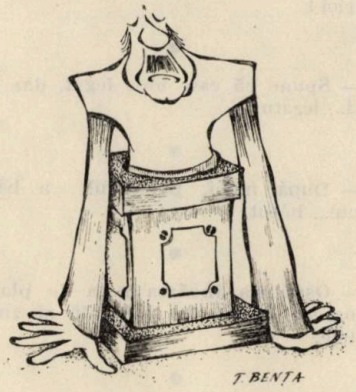

Unui adversar, la finele unui duel epigramatic

Duelului să-i punem frîna,
Ca și risipei de năduh ;
Așa că, hai, întinde-mi mîna
Să-ți pun în ea un dram de duh !

Criticului literar Virgil Cuțitaru

Deși în scris e o prezință,
În fața lui eu nu mă-nchin,
Că între noi e-o diferență :
El — „cuțitar", eu — spadasin !

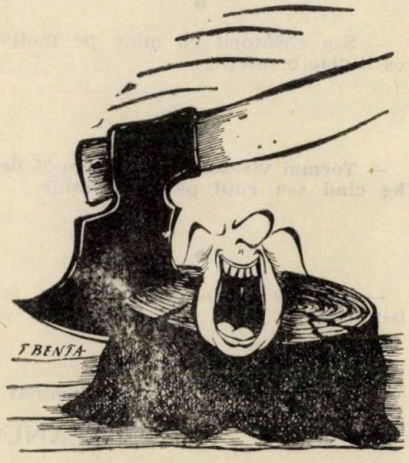

CATRENE

Cu epigrama la o școală

Le-am citit opera-ntreagă
Însă ei, cuprinși de febră,
Mi-au zis : „mai rămîi maestre",
Să scăpăm și de algebră

Destin

Mi se pare că n-ai parte
Să ajungi și tu ceva,
Căci din cele șapte arte
Ai ales arta... de-a bea !

Unui fotbalist

Soața-i mînioasă
Soacra foc și pară,
Că-n viața de-acasă
A cam dat-o-n... bară !

Neculai DARIE

EPITAFURI

UNUI GESTIONAR

Zace în acest mormînt
Unul — fost gestionar —
Lipsa lui de pe pămînt
Nu-i o lipsă-n inventar.

LINIȘTE

Fraților, vă rog din nou
Să pășiți cît mai încet ;
Doarme șeful în cavou
Cum dormea și-n cabinet.

UNUIA

Aici zace-un oarecare
Ce-a luptat ca un erou
Și-a murit de supărare
Că n-a fost șef de birou.

UNUI SOMNOROS

În viață dînsul a dorit
Să doarmă mult ; i s-a-mplinit.

UNUI UITUC

Era uituc din fire
Și a uitat să mai respire.

UNUI FRICOS

În viață se temea de umbra lui
Acum nu se mai teme, fiindcă nu-i.

UNUI PICTOR

Dînsul zace în cavou
Și-n muzeu al lui tablou.

UNUI NECINSTIT

A vrut să fie cinstit
Și-n fine a reușit.

Gheorghe GROSU

REPLICI

— Mă scuzați, dar parcă v-am mai văzut pe undeva ? Ah ! Semănați foarte bine cu actorul Dem Rădulescu.

— Da, eu sînt chiar Dem Rădulescu.

— Ei ! De-aceea semănați atît de bine.

Directorul teatrului, către constructor :

— Și nu uitați de ieșirea secretă pentru autorii piese-lor.

— N-aveți și pentru mine un loc în teatru ?

— Cum să nu, în sală, ca spectator, spuse directorul teatrului.

— Am auzit că Mariana s-a căsătorit cu un actor.

— Da, și e foarte fericită. Mi-a mărturisit că de aici înainte nu se mai căsătorește decît cu actori.

— Ce păcat că nu ai fost la premiera piesei mele. Oamenii se îmbulzeau la casă...

— Și li s-au restituit banii ?

— Cînd începe teatru ?

— Adevăratul teatru începe din clipa în care actorii nu-și primesc rolurile preferate.

— Cum a fost piesa de-a-seară ?

— Nu știu, aseară am dormit acasă.

— Dragă soție, nu ar fi bine să cumpărăm perdele la camera fetei, că atunci cînd se dezbracă se uită vecinii.

— Dragă soție, să facem economie, mai bine mută-te tu în camera fetei.

G. GHEORGHE

BALADA MINCIUNII

De cînd e lumea şi pămîntul
minciuna tot minciună a rămas.
Adeseori îşi schimbă doar veşmîntul,
dar ea se simte veşnic pe la nas.

Iar singură minciuna niciodată
n-a stat pe loc, ci umblă tot mereu ;
ai s-o găseşti pe-o gură ţuguiată
sau pe o limbă-ntinsă curcubeu.

Minciuna uneori e „necesară"
să nu dai în vileag vre-un secret.
Drept adevăr atunci ea se declară
în mintea unui ins mai indiscret.

Minciuni mai spun adeseori spre seară
îndrăgostiţii-n braţe cu Eros ;
de-aicea uneori poate s-apară
un adevăr de viaţă, plin, frumos.

Iar alteori, picioare lungi avînd,
minciuna mai înseamnă despărţire
cînd nu se întîlnesc în dor şi gînd
îndrăgostiţii-n falsa clevetire.

Dar să vă spun, nu asta mi-am propus,
minciuni sînt multe-n lumea asta mare,
ci despre mincinosul ce-a adus
minciuna-n rang de cinste şi onoare.

Uitaţi-vă în jur, priviţi atenţi,
unde-ar putea minciuna să-şi găsească
un adăpost prielnic şi clienţi
ce fac minciuna veşnic să trăiască.

De n-ar fi mincinoşi, n-ar fi minciună,
Minciuna a-nceput ca să purceadă
din clipa cînd un mincinos o spune
şi se găseşte altul să o creadă.

Şi dup-atîta taină şi vorbire
am reuşit să dezlegăm, în fine,
că mincinosul n-ar avea menire
de n-ar fi ascultat de orişicine.

De pildă, se găseşte un cutare
s-acopere o lipsă, o lacună,
şi-şi încropeşte-ndată, la-ntîmplare,
minciuna care trăncăne şi sună.

Nu a venit cu draga la-ntîlnire,
o sarcină de plan n-a-ndeplinit,
începe-ncet, încet să se deşire
şi-atunci minciuna, gata, s-a pornit.

Sau unul ce-a făcut altă trăsnaie,
spre a-şi acoperi a lui purtare,
ne dă în ochi cu apa lui de ploaie
şi noi îl aprobăm, îi dăm crezare.

Desigur că exemple s-ar găsi
de mincinoşi la fiecare pas
Va trebui din faşă a o stîrpi
minciuna cînd ne vine pe la nas.

Să spunem „nu" minciunii, fără teamă ;
cu cei dispuşi neadevăr să spună
să fim atenţi şi să băgăm de seamă
să nu trăiască numai din minciună.

Constantin MATEI

PANSEURI

— A băut pînă a început să i se deregleze imaginea şi dă vina pe televizor.

•

— Proteza dentară nu-l împiedică să-şi arate colţii.

•

— A crezut că intrase în frigurile inspiraţiei dar în realitate făcuse malarie.

•

— E student, are o sută de kg. şi totuşi e... slab.

•

— Munca poate fi de trei feluri : cu mîinile, cu capul şi cu prezenţa.

•

— Inginerul nostru agronom răsare pe cîmp cînd vrea el.

•

— Unii curieri cred că pe teren se poate pleca şi... fără adresă.

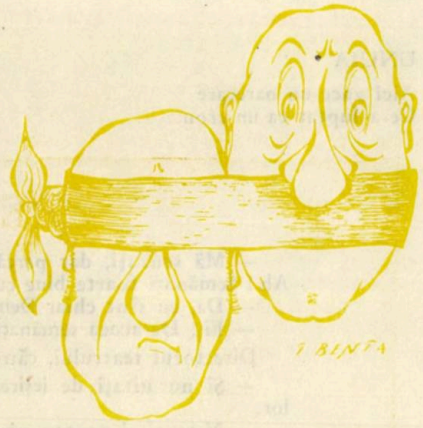

— Şi cei certaţi cu politeţea se poartă cu mănuşi : dar numai iarna.

•

— Toate visurile sale a reuşit să şi le realizeze prin... somn.

•

— I-a sărit ţandăra. Dar ce folos, are încă multe !

•

— Nu era de profesie scriitor, dar l-a scos editura.

•

— Grădinarul a fost atît de enervat pe vecinul său, încît i-a scos părul din rădăcină !

•

— Cînd mi-a oferit floarea, mi-a spus că e muşcată, dar nu mi-a spus de cine.

•

— Somniferele nu-i ajută, în schimb doarme dus... cu vagonul de dormit.

•

— Serviciile de deparazitare, ne pot scăpa şi de paraziţii umani ?

•

— Nu ţineţi căţeii şi pisicile în preajma televizoarelor ! Se umplu de purici !

•

— Spune că este bine legat, dar nu văd... legătura.

•

— După meci, pugilistul a băut lapte... bătut.

•

— Ospătara încărca nota de plată, deoarece punea la socoteală şi zîmbetele.

•

— Situaţia ei materială nu contează, bani să aibă !

•

— I-am spus, verbal, că mă întorc înapoi, fiindcă nu mai vreau să urc în sus, preferînd mai bine să cobor în jos.

•

— S-a prezentat la obiecte pierdute, pe motiv că era pierdut.

•

— Mi-a spus că i-am făcut figura, deşi nu sînt portretist !

•

— S-a căsătorit cu mine pe motiv că îi plac bruneţii.

•

— Tocmai visasem că slăbisem 25 de kg cînd s-a rupt patul cu mine.

•

— Reţetele împotriva cheliei, mi se par trase de păr.

•

— Era un ipohondru veşnic bolnav.

Ion NEGREANU

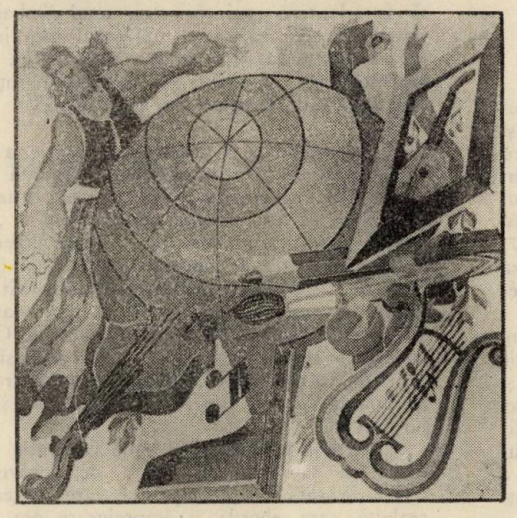

DIN LITERATURA LUMII

Un pasionant jurnal –Anaïs Nin

INTRODUCERE

(Text prescurtat)

De mai bine de treizeci de ani jurnalul monumental al lui Anaïs Nin este obiectul a numeroase svonuri, bîrfe și speculații. Încă de la începutul anilor 1930, cînd pentru prima dată a arătat părți din acest jurnal unor prieteni intimi la Paris, s-a răspîndit svonul că el reprezenta unul din documentele literare ale secolului nostru. Într-un articol citat adesea și apărut în revista engleză „Criterion" în 1937, Henry Miller mergea pînă la a spune că acest jurnal „va lua loc printre revelațiile sfîntului Augustin, Petronius, Abélard, Rousseau și Proust".

O mare parte din speculațiile dinprejurul acestei opere legendare vine fără îndoială de acolo, că Anaïs Nin, grație unei vieți intense pe planuri multiple, s-a deplasat liber și cîteodată în mod miraculos în universul cosmopolit al artei și al societății internaționale. „Prietenii, întîlnirile și călătoriile", spunea ea, „sînt plăcerile mele cele mai mari. Lumea în care trăiesc, în nu importă ce oraș, este aceia a scriitorilor, a pictorilor, a muzicienilor, a dansatorilor și a actorilor".

S-a născut la Neuilly, în suburbia pariziană și l-a urmat pe celebrul său tată, compozitorul și pianistul spaniol Joaquin Nïn, în turneele sale glorioase prin toată Europa. Fată tînără, a fugit de sărăcia distinsă a casei mobilate pe care mama sa (dansează prin naștere) o ținea la New York, pentru a se refugia în grădinile vrăjite ale visurilor ei, apoi pentru a se face model și apoi dansatoare spaniolă. Era un scriitor în devenire, care descoperea din nou, în anii treicezi, climatul intelectual și social al Parisului, și care a fost captivată și influențată de Proust, Lawrence și Giroux. Se instalase în 1929 la Louveciennes și a făcut acolo — așa cum a făcut, după începerea celui de-al doilea război mondial cu atelierul ei din marginea lui Greenwich Village la New York — un loc de întîlnire pentru un mare număr de creatori „necunoscuți" dintre care mulți au devenit „celebri".

Sensul adevărat, calitatea unică „revelația acestui jurnal, este de alt ordin. Sigur că Anais Nin contribuie printr-un mare număr de detalii biografice și autobiografice, să ne facă să cunoaștem această epocă, descrie oameni, conversații sau evenimente "cu o perspicacitate remarcabilă.

Dar pînă la sfîrșit puțin importă dacă scriitorul pe care îl înfățișează ca pe prietenul ei ne numește Henry Miller, dacă poetul zbuciumat cere i se destăinuiește se numește Antonin Artaud, inventatorul teatrului Cruzimii, nici dacă psihanalistul ei este Doctorul Otto Rank. „Revelația" Jurnalului lui Anais Nin ține de aceia că găsim în el pentru prima dată povestirea pasionată, detaliată, precisă, a descoperirii ei însăși făcută de o femeie modernă.

„Ceea ce am de spus", scrie dînsa, „este cu totul deosebit de artă și de artist". Femeia este aceia care vrea să vorbească. Trebuie să vorbesc în numele unui mare număr de femei. Pe măsură ce mă descopăr simt că nu sînt decît una printre atîtea altele, un simbol. Încep să le înțeleg pe femeile de ieri și de astăzi. Cele din trecut, fără grai căutau refugiul în intuiții mute, și cele de azi, îndreptate toate spre acțiune, care îi copiază pe bărbați. Și eu, la mijloc...".

Jurnalul s-a născut pe vaporul care o conducea pe Anaïs Nin, pe mama și cei doi frați ai ei, din Spania în Statele Unite. În vîrstă de unsprezece ani, Anaïs Nin avea încă de atunci ceea ce avea să numească mai tîrziu „o luciditate imediată", „teribilă și dureroasă" totodată. Tatăl său, idolul tinereții sale, își abandonase familia și își îndreptase atenția spre o altă femeie, o femeie foarte tînără. A încercat mi întîi să-și recucerească tatăl : „Jurnalul a început prin a fi un jurnal de călătorie, totul era notat pentru tatăl meu. Era în realitate o scrisoare pentru ca el să poată să ne urmărească într-o țară străină și să știe totul despre noi". Însă „scrisoarea" nu a fost niciodată trimisă (mama sa i-a spus că s-ar pierde) și jurnalul a devenit atunci „o insulă în care mă puteam refugia într-o țară străină, să scriu franțuzește, să-mi gîndesc gîndurile, să mă leg de sufletul meu, de mine însămi".

Despărțită de tatăl ei, de copilăria ei europeană, de constrîngerile și de ajutorul catolicismului spaniol, forțată să se adapteze unei țări noi, unui limbaj nou, Anaïs Nin resimți repede izolarea ei. „Dragul meu jurnal", scria dînsa pe vremea aceia, îți vorbește Anaïs Nin, și nu cineva care gîndește cum ar trebui să gîndească toți oamenii. Dragă Jurnal, ai milă de mine, dar ascultă-mă".

Cînd adolescenta plină de fantezie a înflorit și a devenit o femeie tînără și vioaie „stăpînită de o febră a cunoașterii, a experienții și a creației", Anaïs Nin a început deasemeni să construiască pentru sine o „imagine" o „persoană" care îi permitea să înfrunte lumea. Simțul teatrului și imaginația de care dăduse dovadă în tinerețe se afirmau de acum înainte, atît instinctiv cît și în mod conștient, în viața ei matură. Ca și personagiile din romanele sale, ca și Sabina din „O spioană în Casa dragostei" se dăruia cu totul „rolurilor" ce credea că sînt așteptate de la ea. Fata, soția, artista, fascinatoarea, tînăra boemă, prietena, păzitoarea etc. — după cum se așteptau și îi cereau cei din jurul ei".

„Au fost totdeauna în mine cel puțin două femei", scrie dînsa cu sobrietate la vîrsta de douăzecișinouă de ani", o femeie rătăcită și desperată care simțea că se înecă și cealaltă care aborda o împrejurare așa cum s-ar fi suit pe o scenă, ascunzîndu-și emoțiile adevărate fiindcă nu erau decît slăbiciune, neputință, disperare, pentru a înfățișa lumii un surîs, zel, curiozitate, entuziasm și interes.

În timp ce lumea era fascinată de o Anaïs încîntătoare, veselă, inteligentă, misterioasă, cealaltă femeie, — femeia timidă dar puternică, practica nesigură, observatoare, desinteresată, copilăroasă — striga pentru a fi auzită în paginile jurnalului. Era locul unde se regăsea ființa ei împrăștiată, unde scăpa de constrîngerile vieții.

„Acest jurnal este nicotina, hașișul, opiumul meu. Drogul și viciul meu. În loc să scriu un roman mă întind cu un stilou și caietul ăsta, visez, mă las, să alunec în spre visele întrerupte. Am nevoie să-mi retrăiesc viața în vis. Visul este adevărata mea voință. Văd în ecourile pe care ni le trimite, singurele transfigurări care-i păstrează de minune posteritatea. În altă parte, orice magie se pierde. În altă parte viața își relevă infirmitățile, simplicitatea se preface în rugină... Trebuie ca tot ce este material să se topească astfel în creuzetul viciului meu, pentru că altminteri rugina vieții mi-ar încetini ritmul pentru ca să facă din el un hohot de plîns".

Se cramponează de jurnalul ei cu tenacitate. Îl poartă la dînsa ca pe un talisman. Scrie în tren, la cafenea, așteptînd o întîlnire și se adîncește într-însul de îndată ce revine dintr-o excursie făcută „în viață". „Creuzetul viciului ei" nu-i permite numai să-și filtreze experiențele („După aceia, cînd scriu, văd mai bine, înțeleg mai bine, desvolt și îmbogățesc"), ci conferă pentru tot ce scrie o prezență rară.

„Trăiesc mai ales în secundă. Ceea ce-mi amintesc mi se pare mai puțin adevărat. Am atîta nevoie de adevăr. Probabil că nevoia asta de a nota imediat totul mă împinge să scriu aproape în același moment cînd trăiesc, mai înainte ca viața să fie schimbată, nu alterată de distanță sau de timp".

Într-un eseu „Asupra scrisului" apărut în 1947, Anaïs Nin scrie : jurnalul m-a învățat că tocmai în momentele de criză emoțională ființele umane se relevă cu cel mai mult adevăr. Am învățat să aleg aceste puncte culminante, pentru că sînt momentele de revelație".

Urmărirea pasionată a adevărului, de către Anaïs Nin, această desghiocare a straturilor multiple ale unei personalități, în căutarea unui sîmbure iluzoriu al omului îi apare adesea dureroasă și periculoasă.

Acest volum — primul dintr-o serie de patru volume ce se vor extrage din întregul jurnal — începe în 1931, în epoca în care Anaïs Nin este pe punctul de a publica prima sa carte, un eseu despre D. H. Lawrence, care i-a adus prima recunoaștere a calității sale de scriitoare. Părea un punct de plecare logic. Se termină în iarna 1934 în momentul în care Anaïs Nin părăsește Parisul pentru ceea ce trebuia să fie o scurtă ședere la New York.

FRAGMENTE DIN JURNALUL LUI ANAÏS NIN

Iarna, 1939

Am părăsit Parisul luminat în surdină ca interiorul unei catedrale, plin de cotloane întunecate, colţuri negre, lămpi de gaz care licăreau. În înceţoşarea care plana peste toate acestea, lumini violete, albastre şi verzi arătau ca nişte vitralii umede şi înviorate de lumina unor luminări. N-aş fi putut recunoaşte feţele celor pe care îi părăseam. Sacii mei erau căraţi de un soldat ale cărui ghete erau prea mari pentru el. Sufeream adînc de durerea separării. Simţeam fiecare celulă şi fiecare legătură care mă lega de Franţa rupîndu-se în mine, despărţirea de un aspect de viaţă pe care îl iubeam, de o atmosferă bogată, creativă şi umană, de intimitatea cu un oraş şi un popor. Eram despărţită de un ritm foarte adînc înrădăcinat în mine, de nopţi misterioase şi învăluitoare, de o obsesie a războiului, care dădea un gust amar şi viu întregii noastre vieţi, de zgomotul armelor antiaeriene, al aeroplanelor care treceau, al sirenelor care se lamentau ca geamandurile pe nopţile furtunoase la mare.

Nu-mi venea să cred că ar putea exista, oriunde pe lume, spaţiu şi aer unde coşmarul războiului să nu existe.

În tren spre Irun. Pe cale de a lua hidroplanul din Portugalia. Mi se părea ca şi cum nu mă voi putea niciodată smulge din Franţa. Fiecare milă a călătoriei, fiecare peisagiu, fiecare mică statie, fiecare figură, pricinuieşte o despărţire dureroasă, Duc cu mine numai două serviete pline cu jurnale recente. În ultimul moment, cînd îmi luasem toate volumele din pivniţele băncii din Paris şi le împachetasem în două geamantane, am constatat că preţul greutăţii peste limită exceda cu mult banii pe care îi aveam. Aşa, mormanul jurnalului s-a înapoiat sub boltă. Şi acum, în tren, mă simţeam uluită, ruşinată de a fi cruţată de catastrofă, de a-mi abandona prietenii unui destin necunoscut.

Pentru a doua oară în viaţa mea, America îmi apare ca un refugiu. Mintea mea călătoreşte înapoi în timp. Mă gîndesc la Linia Maginot, care trecea prin apropiere de Louveciennes, prin pădurea de la Marly. Am dat peste ea într-o zi, într-o excursie. Un soldat tînăr ne-a dus printr-un sector. Era foarte mîndru. Un labirint de ciment cu deschideri numai pentru ţevile armelor. Ne-a arătat un bazin mare şi gol, despre care ne-a explicat că va fi umplut cu acid care să dizolve cadavrele celor morti. M-am gîndit la portăreasa mea, care şi-a pierdut soţul în primul război mondial şi ar putea să-şi piardă fiul în cel de-al doilea. M-am gîndit la Pierre Chareaus, în pericol fiindcă sînt evrei şi la cei care au scăpat din Germania, şi sînt acum din nou înfricoşaţi pentru viaţa lor.

La Irun am avut un timp de aşteptare, o schimbare de trenuri. Am făcut o plimbare. Un zid în dosul unei biserici, în vîrful colinei. Mi-am rezemat spatele de el să mă uit la biserică. Am simţit o durere în spate. M-am întors repede înapoi. Deodată mi-am dat seama că zidul era găurit cu găuri de gloanţe. Un trecător spunea : „Mii de spanioli au fost executati aici". Urme de distrugeri peste tot împrejurul meu. Copii jucîndu-se în ruinele caselor.

Din nou trenul. Portugalia. Nu pot să surîd soarelui. Nu pot să surîd oaselor albe, femeilor în negru, florilor sălbatice şi cîntecelor din cafenele. Sînt în doliu pentru Franţa.

Hidroplanul este aşezat pe apă. Refugiaţii aclamă. Scăparea ! O femeie mă ia în camera doamnelor, să vadă că nu am un revolver, un aparat de fotografiat sau aur. Ca să pătrundem înăuntrul hidroplanului mergem pe aripa lui şi intrăm printr-o deschizătură în pîntecele lui. Metalul are aceiaşi culoare ca marea. Pare prea greu ca să zboare. Cînd aleargă pe apă cu un singur motor ca să plece, apoi cu celălalt, cîştigînd viteză dar lovindu-se de valuri, mă simt ca într-un coşmar, cînd cineva nu poate să zboare destul de sus deşi este ameninţat de mari primejdii.

Ciudat că atunci cînd în sfîrşit zburăm, despărţirea de trecut pare mai uşor de făcut, înălţimea şi distanţa de la pămînt, pare să stabilizeze spiritul şi să-l libereze de necazurile lui. Intrăm în conştiinţa cosmosului. Faţa Europei se micşorează.

Acum nu mai sînt decît cer şi nori.

Aterizăm în Azore. Legenda spune că aceasta este partea din Atlantida care nu s-a scufundat. Roci negre de coral, nisip negru din erupţii vulcanice. Case colorate pastel atîrnînd de stînci. O burniţă uşoară gri. Casele se sprijină una pe alta, şubrede şi fragile, cum sînt casele lui Ultrillo. Femei trec pe aproape, cu şaluri lungi negre, cu feţele lor ascunse de bonete ample, tivite, ca bonetele maicilor, umflate de vînt.

Cînd părăsim Azorele după ce am făcut plinul, hidroplanul pare din nou prea greu. Marea este mai furioasă şi avem dificultăţi să ne desprindem de ea. Valurile lovesc ferestrele. Ne ridicăm după multă trudă.

Noaptea. Stelele şi luna impasibile, neturburate, eterne. Puţin din impasibilitatea lor se scurge în mine. Te consolează. Reduc intensitatea şi ascuţimea grijilor umane. Mă simt mai puţin strangulată, mai puţin oprimată. Transmit lunii şi stelelor puţin din credinţa în Dumnezeu pe care o aveam odată şi înţeleg că liniştea vine dintr-o acceptare a mortii. Măsura vieţii omului este scurtă. Este un sfîrşit al chinului.

După masă, spătarele sînt lăsate. Mă întind şi desfac servietele. Stau trează, recitind ultimile scrisori primite, şi scriind în jurnal. Esenţa a tot ce am trăit în ultimii zece ani se găseşte în aceste serviete. A scăpat cu o parte din tezaurul meu, memoriile mele, obsesia mea de a păstra, a portretiza, a înregistra. Toţi dintre noi trebuie să moară, dar în paginile acestea vom continua să surîdem, să vorbim, să facem dragoste.

Prima scrisoare pe care o recitesc este de la Conrad Moricand. A scris cu creionul, cînd era în Legiunea Străină, mai înainte de a se fi descoperit că e prea bătrîn şi de a fi trimis înapoi la Paris. A scris după ce a citit "The winter of artifice".

Într-o vreme am putut să nu fi apreciat în mod just romanul dumitale din pricina caracterului lui pămîntean. Asta se referă la ceea ce Max Iacob definea odată, cu cruzime. „Poveştile acelea despre Adam şi Eva". Asta în ciuda darului dumitale pentru analiza sferturilor de ton şi a lucidităţii dumitale care mă face să tremur cîteodată. Acest univers uman pe care îl explorezi cu atîta dibăcie constituia o lume necunoscută pentru mine, voluntar repudiată de mine. Eram foarte tînăr atunci cînd m-am despărţit de viaţa de rînd, cînd m-am desincarnat. Tot ce doream atunci era să mă ridic împotriva întîmplărilor, să pot să distilez o esenţă. Am acceptat rolul de spectator (care este tot ce am fost, un pasiv spectator), nu de participant. Astăzi, bătrîn şi uzat, nu mai sînt de loc mîndru de atitudinea mea... Am obiceiul să-mi suspectez propria inimă, pe care am crezut-o atît de caldă, şi mă întreb singur dacă, spectator rece în faţa unei vieţi sîngeroase, care singură cuprinde pulsul vieţii, nu am comis un sacrilegiu, n-am dovedit o blestemată indiferenţă şi desinteres. Poate că am deservit opera morţii, uşurînd loviturile lui Anteros, zeul care pedepseşte pe aceia care nu au iubit. Martor acest bătrîn naturalist studiind fenomenul vietii sub microscopul lui astrologic, şi fiind acum mişcat în mod miraculos de apropierea dumitale de viaţă, Poetul din mine, pe care atît de caritabil l-ai descoperit, era tocmai instrumentul de care mă serveam pentru a ţine viaţa la distanţă, o distanţă înşelătoare, evadată, fiindcă cineva trebuie să reacţioneze, să simtă. Cineva trebuie să cunoască tandreţea, dar cu temperamentul meu, un om incapabil de iubire, cum am fost, cum sînt, săriturile mele în spre cer n-ar fi decît o imitaţie, o ultimă înşelăciune. M-am refugiat într-o lume cosmică. Era un refugiu foarte friguros, dragă Anais, şi marele Pascal ştia asta cu mult înaintea mea. Ca să te definesc pe dumneata nu pot să găsesc un adjectiv mai nimerit decît spaţiul cosmic emoţional, atunci cînd privesc acest suflet al dumitale cu multe faţete,

multiplicitatea legăturilor lui, ramificaţiile lui. Cartea dumitale mi-a dat nostalgia pentru o viaţă pămînteană, şi care te consumă, care mi-a lipsit în căutările mele echimerice după înţelepciune şi linişte, ţara mea şi a nimănui populată numai cu cactuşii urîţi ai singurătăţii. Dacă aş avea alegerea, aş alege drumul dumitale. Maşina dumitale de cîntărit, aşa de precisă atunci cînd este vorba să cîntărească imponderabilul...

Femeii trebuie să i se reamintească mereu luminile vaste, mitice şi cosmice. Aicea bărbaţii îşi regăsesc tăria lor. Jean (Carteret) s-a gîndit să-mi reamintească aceasta la Saint-Tropez. Îmi cerea să nu privesc evenimentele şi experienţele dureroase care mă asaltau ca omorîtoare sau doborîtoare, ci ca pe nişte simple furtuni care mătură frunzele moarte fără să distrugă copacii...

Nu trebuie să fii absorbită de umanitate şi de sbuciumul ei. Trebuie să-ţi păstrezi vie legătura cu toate lucrurile, relaţiile cu toate felurile de oameni. Atunci cînd eşti prea mult asaltat de neînţelegerile celorlalţi, cînd eşti purtat de scrupule sau vinovat de a te întoarce înapoi a ajuta viaţa altora, şi cînd ei încearcă să te cristalizeze într-un singur rol, îţi pierzi abilitatea să te menţii şi să înfrunţi valul, opreşti învîrtirea celor mai mari roţi, rămîi agăţat de spiţe.

Ultima scrisoare de la Lawrence Durrell, scrisă din Grecia :

Dragă,

Scrisoarea asta a întîrziat atîta încît a întrecut orice scuză. Ţi-am scris o scrisoare acum cîtăva vreme, dar am decis să nu ţi-o trimit. Suspine goale cînd ne îndreptăm gîndul înspre nord şi ne gîndim la dumneata îngropată în oraşele europene cu măştile dumneavoastră de gaze şi gîndurile. Există ceva pe care războiul îl face : dizolvă şi desparte intenţii, aşa încît prietenii cuiva se mişcă pe aproape, în locurile liniştite ale imaginaţiei ca nişte tovarăşi slab iluminaţi de o candelă, neaparţinînd cu totul trecutului, dar fără viitor şi formă. Există un mic scuar umbros în apropiere de Closeries de Lilas, unde cîteodată te aştept să treci îmbrăcată în haina ta, mergînd spre casă. Dragă Anais, mă gîndesc la tine în izolarea ta ; şi pare că nu există nimica să ţi se poată spune, care să te facă mai puţin conştient de distanţa de lumină şi de aer care se întinde între noi ; războiul pătrunde adînc şi amar şi în mine şi dă fiecărui lucru un gust de cenuşe. Succesul celor trei muşchetari, succesul cărţii tale mai ales, care tocmai a ajuns în culme în coperta ei luminoasă ; un succes care a fost înghiţit de îndată de stingerea luminilor şi de alarme. Îţi scrisesem o scrisoare lungă despre cum am părăsit insula ; cum s-a lăsat toamna cu gri şi negru — înfricoşătoare şi slabă proorocire că războiul va izbucni. Nu pot niciodată să-mi reamintesc cu adevărat modul cum stam pe balcon şi ne uitam la ploaia verde căzînd în mare, un soi de biată ultimă dorinţă şi de testament sfîrşind vara. Marea agitînd mitologicul ei albastru ca nişte coame de cai. Insula s-a prăbuşit în fum, şi iată-ne în oraş, nu mai puţin fabulos, dar clădit în grele trăsături vibrante de alb şi roşu ; orice contur sau cotitură a pămîntului care ne oferea o mare în vederea casei noastre a dispărut. L-am părăsit pe Henry. Este într-o dispoziţie ciudată, dar din punct de vedere fizic, făcut ca o tobă. Există ceva foarte rău în atitudinea lui faţă de lume, dar nu pot spune ce este. El însuşi simte asta, şi îşi dă osteneala să justifice „egotismul" lui, cum numeste aceasta ; poate că dacă ar fi mai puţin conştient de dînsul, egotismul lui ar deveni adevărat dezinteres... Într-un mod oarecare lăuntric, refuză să crească, dar este numai o fază a dezvoltării lui. A existat totdeauna într-însul această pasionantă miopie la el, faţă de orice în afară de propria lui reacţie. Şi războiul este pentru el un lucru prea mare pentru ca să-l poată înghiţi ; trebuie să-l dea afară. Este încîntat de Grecia, aerul este atît de bun pentru el, şi peisagiul atît de cristalin ; dar asta l-a făcut mut. Nu mai poate să vorbească.

Din partea mea sînt complet desesperat în sinea mea, e aşa de bine să lucrezi la lucruri fără importanţă. Mi se strînge inima cînd citesc manifestele liderilor, cînd îi văd realmente pe pigmei la lucru în toată lumea, cu isteria şi violenţa lor. Nu vorbim despre război aici, dar este un fel de greutate pe care o purtăm în noi, printre frivolităţile noastre. Radioul îl strecoară în noutăţile lui, în fiecare zi ; îndosariem şi reîndosariem teorii politice, scriem lungi şi fără de importanţă memorii despre numărul condeelor în funcţie. Mîine toate acestea încetează. O nouă speţă de funcţionari civili a venit de la Londra şi a închis departamentul, crezînd că propaganda nu este necesară aici. Voi fi lăsat propriilor mele proiecte mîine, nu ţiu dacă scrisul este ceva anodin. Trebuie să încerc. Războiul înlocuieşte încet în fiecare, ca un simptom al războiului intern din Europa, pragmaticile bolii. Nu mă simt îndreptăţit la nici unul din aceste limpezi, emoţionante pline de pace ţinuturi ale Aticei cel albastru sau cel alb şi verde ; sau la cerul boltit noaptea cu stelele lui strălucitoare. Mi-ar fi plăcut să rup pentru dumneata o bucată din această ţară şi să ţi-o trimit să o pui sub plapumă ca pe un cozonac de nuntă.

Chestiunea banilor a început să fie o problemă pînă cînd găsesc vreo altă slujbă ; o chestiune serioasă, ridicol de serioasă. Într-adevăr, dacă nu găsesc, vom fi în drum spre Franţa în foarte scurtă vreme. Viaţa e foarte neagră pentru noi toţi, nici o speranţă, nici o soluţie în vedere. Numai că există un fel de imperativ la baza tuturor lucrurilor, care îmi spune că trebuie să ne suportăm lacrimile cu eleganţă.

*

Paris. Parcurg străzile, îmi bat joc de Henry, pentrucă mi-a umplut capul cu străzi. În loc de idei am acum un nou nume de stradă. Nu mă mai gîndesc decît la străzi. Le prind din autobuz. Nu mai am idei. Privesc, observ, ascult. Strada Fauburg du Temple, Square Montholon.

Ce ai cînd ai o stradă.

„Nimic" spune Henry *.

De aici înainte am capul gol, plin de străzi.

Poate că n-aveam nimic cînd aveam un nume de stradă, dar posezi o stradă în locul unui gînd, şi încet pămîntul strada, fluviile cîştigă teren, îţi umplu spiritul de zgomote, de mirosuri, de imagini şi viaţa interioară descreşte, se retrage.

Această avansare a vieţii, acest recul al meditaţiei au fost salvarea mea.

Fiecare stradă a făcut să dea înapoi o dorinţă superficială un regret, o idee neagră, o hrană otrăvită.

Squar-ul Montholon triumfă în faţa lungilor ceasuri pe care le-am petrecut ca să-mi construiesc o comuniune imaginară, ideală, cu tatăl meu. Mirosurile, clacsoanele, mişcările circulatiei, gonesc fantomele. Mă lasă în voia vieţii, mă duc în toate restaurantele Parisului, în toate cinematografele, în toate teatrele, vreau să cunosc toată lumea, să am un plan al realităţii, un plan al Parisului şi unul al Brooklyn-ului.

O pasiune devorantă pentru realitate şi universul meu imaginar e prea vast ca să dispară deodată. Dar nu trebuie să-i îngădui să mă devore.

Afară. Ies mereu cu toată lumea. Aseară într-un foarte frumos local de noapte, Sherazade, am fost tristă într-o companie rău aleasă. Mă ciupesc. Hai-da-deh ! Străzile. Eşti în sfîrşit în stradă. Umbli, parcurgi străzile, încărcată de cărţi, de Henry. Exteriorul şi interiorul trebuie să se echilibreze, să se alimenteze mutual, căci dacă nu interiorul mă devoră ca o rugină.

Introspecţia m-a devorat aproape în întregime. Henry m-a salvat. M-a făcut să cobor în stradă. Sînt sătulă de a fi fost obligată să mă gîndesc la tatăl meu, acum cîteva ore pentru a scrie despre el. Mi-e destul. Îmi ajunge. Să vie Square Montholon Bulevardul Jean Jaurès, strada Saint Martin, ca veseli spiriduşi care dansează în capul meu vid. Eu sînt aceea care l-a învăţat pe Henry ră străzile nu sînt interesante ele însele. Acumula descrieri şi eu simţeam că trebuie să servească de decor unor drame, unor emoţii. Eu sînt aceea care am trezit omul care mergea pe străzi.

. . . . . .

De îndată ce gîndul la tatăl meu mă întristează, scriu. Cînd doresc să-l văd, scriu. Cînd sînt în situaţia de a-l regreta, scriu.

Scriu poate romane ca să sublinieze deficienţele vieţii.

. . . . . .

Lucrurile frumoase, vii, emoţionante şi sumbre pe care le-am distrus, făcîndu-le să treacă din regatul nebulos al visului pur, la realizarea acestui vis. Pentru că n-am dat vieţii calitatea oarbă şi silenţioasă, tăcută, a visului, lacunele ei, sfîşierile ei şi imaginile dirijate. Cred că e poetul din mine care se afirmă contra psihanalizei. Trăiesc, rîd, dramatizez, iubesc în inima însăşi a tipografiei, a psihanalizei de Baudeoin, a teoriei lui Rank, despre traumatismele naşterii, a clasamentelor maladiilor, mentale, de Decor Frankenstein.

Henry a plîns şi a rîs citind Winter of Artificess. Spune că n-ar vrea să schimbe nimic la mine, chiar dacă ar avea această putere. (pag. 351).

Prezentare şi traducere, Cella SERGHI

ERNEST HEMINGWAY

Pisica în ploaie

Nu se opriseră la hotel decît doi americani. Nu cunoşteau pe nimeni din cei care urcau scările în dreptul lor, între şi dinspre camere. Camera lor era la etajul doi şi dădea spre mare. Dădea şi spre grădina publică şi spre monumentul de război. În parc erau palmieri mari şi bănci verzi. Pe vreme bună, vedeai întotdeauna acolo un pictor cu şevalet. Pictorilor le plac cum cresc palmierii şi culorile vesele ale hotelurilor care dau spre parcuri şi spre mare. Italienii veneau de departe să se uite la monumentul de război. Era făcut din bronz şi strălucea în ploaie. Ploua. Ploaia cădea de pe palmieri. Apa se aduna în bălţoace pe aleile cu pietriş. Marea se spărgea într-o linie lungă în ploaie şi aluneca înapoi jos pe plajă, urca iarăşi şi se spărgea din nou ca o linie lungă în ploaie. Maşinile mergeau dinspre piaţă spre monumentul de război. Dincolo de piaţă în pragul cafenelei un chelner stătea privind afară la piaţa pustie.

Soţia americanului stătea la fereastră uitîndu-se afară. Afară, chiar sub fereastra lor, o pisică se ghemuia sub una din mesele verzi picurînd de ploaie. Pisica încerca să se facă mică, să n-o plouă.

„Cobor să aduc pisicuţa", spuse nevasta americanului.

„Mă duc eu", se oferi soţul ei lungit pe pat.

„Nu, o aduc eu. Biata pisicuţă de afară încearcă să se ferească de ploaie sub o masă".

Soţul continuă să citească, întins, sprijinit de două perne la picioarele patului.

„Să nu te uzi", spuse.

Soţia coborî şi proprietarul hotelului se ridică în picioare şi se înclină în faţa ei în timp ce ea trecea prin dreptul biroului. Masa lui de lucru era chiar în capătul biroului. Era un bărbat în vîrstă şi foarte înalt.

„Plouă" [1], spuse soţia. Îi plăcea de hotelier.

„Da, da, doamnă, urîtă vreme. [2] E o vreme foarte urîtă".

Stătea în spatele mesei, chiar în capătul încăperii întunecate. Soţiei îi plăcea de el. Îi plăcea modul teribil de serios în care primea orice reclamaţie. Îi plăcea demnitatea lui. Îi plăcea felul în care dorea s-o servească. Îi plăcea modul în care considera că trebuie să fie un hotelier. Îi plăcea faţa sa bătrînă şi masivă şi mîinile sale mari.

Plăcîndu-i de el,deschise uşa şi se uită afară. Ploua şi mai tare. Un bărbat în manta de cauciuc traversa piaţa pustie spre cafenea. Pisicuţa trebuia să fie undeva la dreapta. Poate că ar ajunge acolo pe sub streşini. Cum stătea în prag, o umbrelă se deschise în spatele ei. Era fata care avea grijă de camera lor.

„Nu trebuie să vă udaţi", zîmbi ea, vorbind italieneşte. Hotelierul o trimisese, desigur.

Cu camerista ţinînd umbrela deasupra ei, merse de-a lungul aleii cu pietriş, pînă ce ajunse sub fereastra lor. Masa era acolo, spălată de ploaie, de un verde strălucitor, dar pisica plecase. Se simţi deodată dezamăgită. Fata o privi.

„Aţi pierdut ceva, doamnă ?" [3]

„Era o pisică", spuse tînăra americană.

„O pisică ?"

„Da,o pisică". [4]

„O pisică ?" rîse fata. „O pisică în ploaie ?"

„Da", spuse, „sub masă". Apoi : „O, doream atît de mult s-o am. Doream o pisicuţă".

Cînd vorbea englezeşte, faţa cameristei se încorda.

„Haideţi, doamnă" [5], spuse. „Trebuie să ne întoarcem. O să vă udaţi".

„Ai dreptate", spuse tînăra americană.

Se întoarseră de-a lungul aleii cu pietriş şi intrară. Camerista rămase afară să închidă umbrela. Cînd tînăra americană trecu pe lîngă birou, patronul [6] se înclină de la masa lui. Tinerei i se strînse inima. Patronul o făcea să se simtă foarte mică şi, în acelaşi timp, într-adevăr importantă. Avea sentimentul trecător că este cineva de supremă importanţă. Urcă scările. Deschise uşa camerei. George era întins pe pat, citind.

„Ai prins pisica ?" întrebă, lăsînd cartea de o parte.

„Plecase".

„Mă întreb unde o fi plecat", spuse, odihnindu-şi ochii obosiţi de lectură.

Ea se aşează pe pat.

„Doream atît de mult s-o am", spuse. „Nu ştiu de ce o doream atît de mult. Voiam să am acea pisicuţă. Nu-i deloc plăcut să fii o biată pisicuţă afară în ploaie".

George reîncepu să citească.

Ea se duse să se aşeze în faţa oglinzii de la masa de toaletă, privindu-se cu ajutorul unei oglinzi cu coadă. Îşi studia profilul, mai întîi un obraz, apoi celălalt. Apoi îşi studie ceafa şi gîtul.

„Nu crezi că ar fi mai bine să-mi las părul să crească ?" întrebă uitîndu-se din nou din profil.

George se uită la ea şi îi văzu ceafa tunsă băieţeşte.

„Îmi place aşa cum e".

„M-am săturat de ea", spuse. „M-am săturat să tot arăt ca un băiat".

George îşi schimbă poziţia în pat. Nu-şi desprinsese privirea de la ea de cînd începuse să vorbească.

„Eşti grozav de drăguţă", spuse.

Lăsă oglinda jos pe masa de toaletă şi merse spre fereastră să se uite afară. Se întuneca.

„Vreau să-mi leg părul la spate strîns şi neted şi să-mi fac un coc mare pe ceafă ca să-l simt", spuse. „Vreau să am o pisicuţă care să-mi stea în poală şi să toarcă atunci cînd o mîngîi".

„Da ?" spuse George din pat.

„Şi vreau să mănînc la masă cu tacîmurile mele de argint şi vreau lumînări. Şi vreau să fie primăvară şi vreau să-mi pieptăn părul în faţa unei oglinzi şi vreau o pisicuţă şi vreau rochii noi".

„O, mai taci şi ia-ţi ceva de citit", spuse George. Citea din nou. Soţia lui se uita afară pe fereastră. Era aproape întuneric acum şi mai ploua peste palmieri.

„Oricum vreau o pisică", spuse. „Vreau o pisică. Vreau o pisică acum. Dacă nu pot avea păr lung sau distracţii, pot avea o pisică".

George n-o asculta. Citea cartea. Soţia sa se uita afară pe fereastră unde se aprinsese lumina în piaţă.

Cineva bătu la uşă.

„Intră", [7] spuse George. Îşi ridică privirea de pe carte.

În prag stătea camerista. Ţinea o pisică mare de culoarea carapacei de broască ţestoasă lipită strîns de ea şi o legăna.

„Scuzaţi-mă", spuse, „patronul m-a rugat s-o aduc doamnei".

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 În italiană, în text.

Traducere de Petruţa SPÂNU

ULTIMUL ROMAN AL LUI IVO ANDRIĆ

În 1976, la un an după moartea poetului, romancierului, nuvelistului și eseistului Ivo Andrić, primul iugoslav încununat cu laurii Nobelului (1961), editura „Svjetlost" din Sarajevo i-a publicat volumul Omar — pașa — Latas. *Sub acest titlu, redactorii din Sarajevo au asamblat fragmentele unei opere neterminate care ar fi trebuit să devină partea ultimă a trilogiei începută cu romanele* Podul de pe Drina *și* Consulii Împărați or.

Autorului nu i-a mai fost dat să organizeze într-o structură definitivă o serie de capitole pe care, în ultimii ani ai vieții, le publicase, ca povestiri de sine stătătoare, în reviste literare din Belgrad, Sarajevo și Zagreb. Podul de pe Drina, *cunoscut cititorilor noștri, reprezenta o cronică a Višegradului, spațiul istoric al celui de al doilea volum al ciclului este Travnikul. Această parte a treia evocă, în cea mai mare parte a ei, orașul Sarajevo. (Fragmentele găsite în sertarele scriitorului lărgesc totuși cadrul, acțiunea desfășurîndu-se parțial și la Roma, Stambul, Viena sau... București !).*

Cronica din Sarajevo, *cum am putea deci numi acest roman apărut postum, a fost elaborată timp de peste două decenii : între 1950 și 1973. Îndelungata amînare a structurării definitive pare să fi depins de căutarea unui liant care să organizeze viziunea asupra unui important moment din istoria Bosniei și Hertegovinei (sfîrșitul a patru secole de dominație a Imperiului Otoman, deci debutul celei de a doua jumătăți a sec. al XIX-lea). Să amintim că în anii '50, timpul cînd Andrić începea povestea lui Omar-pașa, ultimul dintre vestiții seraskeri (mareșali) trimiși de Poartă în pașalicurile din Balcani — se publicau în Iugoslavia o serie de documente de arhivă și lucrări de istoriografie fundamentate pe o metodologie modernă care au modificat concepția asupra unor evenimente și procese. De presupus că aceste documente aruncau o lumină întrucîtva diferită asupra destinului eroului lui Andrić — sîrbul Mihailo Latas, născut în 1806 în Croația, începîndu-și cariera în armata austriacă și devenit mai apoi Pașa — căpetenie în oastea turcească, mort la Stambul în 1871. Plauzibil ar fi deci că întîrzierea finisării ultimului volum al trilogiei să se fi datorat procesului trudnic de restructurare a unor convingeri cristalizate sub influența istoriografiei tradiționale de la începutul secolului — timpul formației intelectuale a lui Ivo Andrić.*

Indiferent însă de complicațiile dramatice ale laboratorului de creație, volumul alcătuit după moartea scriitorului închide într-o scoarțele lui o cunoaștere istorică și estetică demnă de cea mai mare atenție. Regăsim în Omer-pașa-Latas *partiturile de performanță ale laureatului : viața colectivităților umane aflate la punctul de contact între civilizații și culturi orientale și occidentale, atmosfera unei stări de spirit ciudate, asaltate de amenințări neclare, o neliniște neutralizată prin reacții violente, prin cruzime sau goană oarbă după o Fata Morgana a iubirii ; deversitatea frapantă a personajelor, mentalităților, obiceiurilor, care nu devin totuși panopticum exotic, deoarece arta narativă a lui Andrić le imprimă o rară autenticitate, în ordinea firescului ; mai presus de toate, acel tip de gîndire, caracteristică marelui dispărut, îmbinînd trăsături europene și asiatice, totodată în opoziție cu ambele sisteme, căci sevele primordiale și le trage din solul natal, din miezul Balcanilor, și le decantează într-o literatură superioară, neîntinată de vreun compromis, nesubordonată vremurilor dogme.*

Fragmentul prezentat atenției cititorului este o miniatură de mare virtuozitate, probînd mîna unui maestru — știința de a construi dramaticul și simbolicul din situații aparent nesemnificative, subtilitatea simțirii și a gesticii, plastica desenului, perspicacitatea privirii care surprinde universul fizic și psihologic.

VÎNTUL
de Ivo Andrić

Noapte de octombrie a anului 1851 peste orașul Sarajevo, cufundat în somn. Lumini rare dau relief și adîncime enormelor întunecimi care au înghițit cerul și pămîntul. Toată suflarea se odihnește. Părelnic. Căci atunci cînd oamenii se închid în casele lor la asemenea ceasuri tîrzii nu înseamnă că au adormit cu toții.

Nu doarme, de pildă, consulul austriac, domnul Atanatzkovicz. La el mai arde încă lumina. Ceea ce nu-i de mirare. Pe capul lui apasă atîtea griji, încît pentru a le răzbi nu-i mai ajunge ziua de toamnă, din zori și pînă la căderea grăbită a nopții. Cu toate acestea, greșit ar fi să se creadă că la această oră domnul consul e asaltat de preocupările lui diurne. În realitate, vîntul îi încîlcește, îi mărunțește și-i spulberă gîndurile, așa cum stă acum, aplecat asupra unui volum de Voltaire. Pe gîndurile acestei nopți stăpîn e numai vîntul, mai bine spus, stăpîne sînt zbaterile lui.

Sarajevo nu este un oraș peste care vînturi venind din zări diferite să sufle prea des. Numai două vînturi se abat prin partea locului. Cel dinspre nord, greoi și apăsător, strecurîndu-se prin Cîmpia Sarajevo și căzînd în valea orașului ca într-o văgăună ; nemaigăsind ieșire, mîrîie, se frămîntă, se răzbună pe toate, pînă ce nu se ostoiește, sleit de puteri. Celălalt, dinspre nord-est, este un vînt înghețat care se năpustește într-o bună zi din înălțimi, aruncînd peste oraș fiorii iernii măturați din defileurile și de pe povîrnișurile muntoase. Frigul pătrunzător sau arșița sufocantă pe care le aduc aceste două vînturi stăruie în oraș îndelung, cu încăpățînare, ca niște oaspeți nepoftiți și nedoriți, care pleacă numai după voia lor, de nu sînt aruncați afară de curenți de aer potrivnici.

Astfel că Sarajevo nu este orașul asupra căruia să se abată vînturi necunoscute. Dar atunci cînd singurătatea te împinge la observarea și cercetarea celui profund sau a tot ce se află în imediata apropiere, deci și acestei vîntoase dezlănțuite în noaptea de afară, atunci cînd veghezi într-o noapte de octombrie, ce nu pare a se schimba, cu cît înaintezi spre capătul ei, atunci chiar și în cele mai capricioase și mai mute rafale de vînt cauți un oarecare sens, o oarecare însemnătate și pînă la urmă, inevitabil, semnificația ți se dezlănțuie.

Atunci omului poate lesne să i se pară că realitatea nu-i numai cît se înfățișează la lumina zilei, că mai posedă alte tîlcuri ; că, în general realitatea nici nu-i limitată prea ferm, că ascunde în sine virtualități și asemănări suplimentare, aflate dincolo de ordinea firească a fenomenelor, fixate deja prin experiență, denumite precis ; că realitatea aceasta ambiguă poate, pentru moment, trecător, dar nu mai puțin derutant, să scoată omul din fire.

Pe masă ard două lumînări, ca la depunerea unui jurămînt. Afară șuieră, făcîndu-se auzită și în încăpere, o vijelie mînioasă, fără nume, total necunoscută mai ales unui străin de acest oraș, o furtună iscată pe lume pentru prima oară în această noapte. Este, oricum ai lua-o, o vîntoasă stranie. Rafalele se abat la intervale inegale, cînd calde, cînd iarăși reci, cînd izbindu-se gălăgios de tot ce le stă în cale, cînd revenind pe tăcute, tiptil parcă, strecurîndu-se în casă prin crăpături văzute și nevăzute, așa își fac simțită prezența abia după ce au pătruns în cameră. Iată, încă un prilej de a constata cît de prost a fost construită casa, în ce hal de părăginire și abandon se află proprietatea asta de bei, cît de numeroase-i sînt fisurile. Hardughia fluieră, huiește, scoate triluri și tremolouri, ca un uriaș și fantastic instrument muzical prevăzut cu un număr nelimitat de orificii.

Casele lumii răsăritene ! Chiar atunci cînd au fost ridicate de oameni cu stare, amintesc întrucîtva de niște sălașe sau de niște gherete. Felul construcției, distribuția încăperilor, îmbinarea dușumelelor — toate arată de parcă oamenii ar trăi pe aceste meleaguri într-un veșnic provizorat ; ca și cum ar fi sosit abia ieri și s-au aciuat în

grabă, cu intenţia ca mîine să plece mai departe, reluindu-şi o nesfîrşită şi absurdă călătorie.

Oraşul însuşi, în care există casa asta, face parte dintre aşezările ridicate dintr-o necesitate de apărare şi refugiu, servind, pe tot parcursul duratei lor, înainte de toate neînţelese scopuri generale, un soi de folos abstract al colectivităţii şi abia în ultimul rînd îşi pun problema sănătăţii sau înlesnirii vieţii locuitorilor concreţi.

Consulul avusese repetate prilejuri să facă aceste observaţii în diferite oraşe turceşti prin care trecuse, gîndurile revin însă obsedant în această noapte petrecută la Sarajevo, cînd nu poate nici măcar un singur moment să se retragă în sinele lui, din cauza vîntului care-l asediază fără întrerupere, punîndu-i la încercare toate simţurile. Revenirile repetate, tot mai puternice ale răbufnirilor tempestei sînt resimţite ca ameninţări ale unor forţe obscure, malefice, necontenit luîndu-şi locul una alteia.

Simte suflarea vîntului în faţă, ca un soi de respiraţie rece, jignitoare, insuportabilă. Curentul i se strecoară pe sub marginea uşor ridicată a pantalonilor, se tîrăşte pe pielea încreţită a piciorului drept, dîndu-i senzaţia atingerii lipicioase a unor alge marine. Odată cu rafalele care se gonesc una pe alta se face simţită şi expiraţia casei, fetidică. Probabil că putrezeşte pe undeva, înlăuntrul ei, emanînd mirosuri tulburi, ca nişte amintiri neplăcute.

Luminările de pe masă pilpîie neîncetat. Flăcările pe care le poartă în creştet seamănă cu doi fluturi de noapte, gata să-şi ia zborul. În fiecare clipă ele se culcă ameninţător, camera se umple de întuneric ; cînd eşti aproape sigur că luminările s-au stins definitiv, lumina lor reizbucneşte brusc, mai puternic şi mai semeţ decît înainte. Jocul acesta de umbre şi lumini chinuie ochii, împiedică lectura. (Cu adevărat, acest vînt blestemat nu-ţi cruţă nici un simţ). Iritat şi obosit, consulul îşi mută privirea din paginile cărţii pe duşumea. Este acoperită cu un covor mare şi preţios care provenea din Horaz. Fusese cumpărat odinioară, la Salonic, drept obiect de valoare rară. Îşi aminteşte pînă astăzi de negustorul care i-l vînduse, de orgoliul cu care îşi lăuda marfa : ...„subţire-i ca petala trandafirului, rezistent ca pielea bivolului, înflorit ca o grădină împărătească iar moliciunea nu i-o întrece nici măcar inima unui om bun".

Şi iată-l, covorul de atunci parcă stă să se însufleţească, tremură şi se ondulează fără astîmpăr, se ridică şi coboară. Ba se răsuceşte la margini, ba din nou se umflă la mijloc. Consulul se întreabă dacă în această noapte, înstăpînită de furtună, a rămas pe lume ceva permanent şi imuabil. Priveşte cu neîncredere cum se vălureşte şi cum tresaltă covorul, de parcă s-ar pregăti să urce în văzduh. Gîndurile îi alunecă la covoarele zburătoare, la minunile fachirilor, la practicile magice din basme, la tot felul de forţe necunoscute ; o bănuială îl cuprinde că vîntul de afară nu intră în ordinea naturală a lucrurilor, că prin urmare s-ar putea întîmpla ceva neobişnuit, extraordinar, ceva care i-ar transforma în întregime fiinţa şi tot ceea ce îl înconjoară.

Gîndul odată încolţit, pe umeri încep să-i mişune nişte fiori reci. Dar o altă licărire îi spune că asemeni fenomene sînt imposibile. Pe răstimpul unei clipite gîndul cel fals şi cel adevărat se înlocuiesc unul pe altul cu iuţeala fulgerului, fără să lase între ele putinţa perceperii vreunui interval. Simţul realităţii respinge nălucirile... urma acelor fiori reci persistă, alunecînd de-a lungul şirei spinării.

Omul care stă în faţa luminărilor aşteaptă răbdător să treacă aceste bizare senzaţii, aşa cum trec în viaţă toate frămîntările şi amărăciunile, fie ele mai mari sau mai mici. Îşi dă seama perfect de faptul că-i numai joaca zăludă a nopţii cu simţurile unui bărbat de cincizeci de ani, pe care ziua sfîrşită l-a istovit şi l-a împins într-o stare de spirit apăsătoare, ştie prea bine că, din păcate, nu există nici covoare zburătoare, nici zbateri ale vîntului investite cu semnificaţii şi premoniţii, nici forţe supranaturale în stare să transforme subit înfăţişarea unui oraş sau conţinutul unei vieţi omeneşti. Ştie prea bine toate acestea şi totuşi rămîne inert şi lucid, parcă aşteptînd mai departe acele dorite transformări. Şi ele nu se petrec. Sosesc, în schimb, amintiri imprevizibile, aşa cum sosesc nechemate imaginile onirice.

Se întîmplase la Viena. Avea pe atunci douăzeci şi patru de ani. Ea-douăzeci neîmpliniţi. Se întorceau dintr-o plimbare la Prater. Companionii lor o luaseră cu mult înainte. El încetinise pasul intenţionat iar fata insista să se grăbească, dar numai în vorbe. Din timp în timp o lua de mînă, dar, neprimind nici un răspuns, dădea drumul mîinii. Tăceau. Dealtfel vîntul le-ar fi smuls de pe buze orice cuvînt pe care ar fi reuşit să-l pronunţe. Era un vînt de martie, puternic, vîntul care desface impetuos primii muguri, vîntul care însufleţeşte şi sonorizează întreaga natură. Cum mai şuiera şi cum mai vuia vîntul acela, de parcă s-ar fi apropiat în mare grabă o revărsare de ape, de parcă şuvoaie de rîuri şi cascade ar fi spălat frenetic văile şi coamele dealurilor. El încerca totuşi să rostească vorbe de iubire, dar fata întorcea capul, păşind mai departe, tăcută, în întregime absorbită de gînduri numai de ea ştiute.

Pe măsură ce se apropiau de capătul parcului, vîntul creştea în putere. Amurgul cobora cu repeziciune. La un moment dat, au descoperit simultan pe marginea aleii un tei singuratic şi tînăr, abia răsărit. Împotrivindu-se vîntului nebun, s-au prins cu mîinile de trunchiul acela neted şi subţire, ca de catargul unei corăbii. Ea şi-a sprijinit umerii de teiul zvelt iar el, fără o vorbă, fără să se gîndească la nimic, fără nici o premeditare a îmbrăţişat şi fata şi copacul graţios. Nu a întîmpinat nici o rezistenţă. Întunericul i-a învelit, vîntul îşi făcea de cap tot mai dezlănţuit. S-au sărutat cu nesaţ, inconştienţi faţă de ei înşişi, faţă de tot ce se afla împrejurul lor, faţă de tot ce-a fost şi va mai fi ; nu se sărutau ca doi tineri, posedînd o identitate şi un statut social ; se sărutau de parcă orice are viaţă în univers şi este capabil să sărute şi să fie sărutat s-ar fi concentrat în acel loc de pe pămînt, în acea seară de pe lume, s-ar fi încleştat de acel trunchi de tei tînăr, care se legăna împreună cu ei sub rafalele vîntului.

Nu-i mai împiedica vîntul, nici nu-l mai băgau în seamă, pentru că se contopiseră cu el. Înlănţuiţi de teiul tînăr, se ridicau şi cădeau, zburau pe pămînt şi prin văzduh, pluteau împreună şi se scufundau — epave fericite într-o mare lipsită de griji. El nu vedea şi nu percepea nimic altceva decît chipul fetei. Chipul ei — cu ochii închişi şi cu buzele întredeschise, primindu-i sărutările fără să le înapoieze, iluminîndu-se ca poleit cu argint, răcoros de umezeala nopţii de primăvară — devenise paravan între el şi tot restul universului. Ridicat spre bolta celestă, nemişcat şi transfigurat, chipul acela îi primea sărutările aşa cum primeşte pămîntul roua şi lumina soarelui.

Acele cîteva minute — aceasta fusese impresia de atunci — au durat cît veşnicia, ca un soi de anotimp exultant, nemaicunoscut şi nemaivenit vreodată pe pămînt.

Iar pe urmă... La simpla idee despre conţinutul şi semnificaţia acestui „pe urmă", au dispărut ca prin farmec îndepărtata minune a serii din Prater, fata, copacul unduitor şi sărutările. Prea minunata imagine, reînviată fără veste după atîta amar de ani s-a topit, a ars într-o singură scurtă clipită, cît ţine viaţa unei scîntei efemere, azvîrlindu-l în întuneric, abandonîndu-l acolo — orb.

Din acele bezne amarnice s-au desprins lent, au început să prindă contur, ieşind la suprafaţă, mai întîi două flăcărui slabe, pe urmă cartea deschisă pe masă, luminată cu zgîrcenie de cele două şfeşnice, iar pe carte se aflau palmele lui.

A sărit în picioare. Împrejur — ambianţa sordidă a încăperii turceşti, atît de mare încît colţurile-i le înghiţise întunericul. Nici urmă de amintirea-vis. Mai rămăsese vîntul, dar ce total diferit era acest vînt din Sarajevo care zdruncina olanele de pe acoperişul casei şi se juca îndolent cu marginile covorului din Horaz.

Traducere de Natalia CANTEMIR

Franz Kafka: PARABOLE

Kafka şi deposesiunea

Musil se întîlneşte cu Kafka în refuzul ideilor şi judecăţilor nete. El împarte cu acesta o solidă neîncredere faţă de calităţi şi ranguri, căreia îi răspunde în ordinea intelectului o poziţie de neutralitate în faţa afirmaţiilor masive, făcute în grabă, şi faţă de tot ce se oferă în general ca fixat. El îşi impune din principiu să cîntărească şi să examineze totul pînă la capăt, cu intenţia de a împiedica faptul ca o opinie prelevantă întruchipată de unul sau altul dintre eroii lui să sfărîme în chip prematur mişcarea gîndirii. În consecinţă, el exclude din universul lui romanesc aşa numitele adevăruri stabilite, care, devansînd actul cunoaşterii, se opun mersului său şi-l golesc de substanţă. Prin aceasta, întocmai lui Kafka, deşi folosind cu totul alte mijloace, el lucrează activ nu la distrugerea ci la prevenirea prejudecăţilor.

Între cei doi scriitori contemporani şi geografic vecini aici este, cu siguranţă, un remarcabil punct comun. E, de asemeni, singurul, după opinia mea, căci principiul de neutralitate şi deposedare în raport cu personajele, care creează între ei o legătură vizibilă, rămîne la Musil un soi de vis teoretic, un ideal cu atît mai stimulativ cu cît el nu exige în chip imperios să se realizeze. În schimb, Kafka face din acesta legea însăşi a artei sale, regula absolută care determină toată organizarea naraţiunii (**récit**), şi care face ca eroul să nu mai fie decît propria sa deposesiune figurată. Ulrich al lui Musil este încă abundent calificabil, cu toate că pe drept este numit „fără calităţi". Are un anume, o familie, o patrie, o poziţie, relaţii şi un rol personal de jucat — toate, lucruri de care Arpentorul din **Castelul**, un vagabond fără calificări şi fără nici un fel de proprietăţi, este prin definiţie în mod sistematic frustrat (un grad în plus în abstractizare şi el n-ar mai fi deloc reprezentabil). Ce-i drept, la Musil căutarea sistematică a posibilului ţine în cele din urmă de metafizică, în timp ce Kafka este constrîns la aceasta din interior şi din afară de cea mai dură dintre necesităţi (nu trebuie să uităm nici Praga, care este în această privinţă infinit mai departe de Viena decît ne lasă a presupune distanţa reală). Dealtminteri, Kafka nu se interesează deloc de posibilul în sine, el nu este obsedat de acest fapt, decît în măsura în care aşteaptă de la el o şansă de ieşire, perspective de evaziune, atît în sensul curent cît şi în cel penitenciar al cuvîntului, ce i-ar oferi putinţa să scape atît de închisoarea praghează cît şi din cercul fatal al propriului său dezgust existenţial (**mal d'être**). În cazul său, examenul posibilului nu mai este doar o exigenţă a spiritului ci, mai degrabă, problema de viaţă şi de moarte pe care existenţa şi opera lui Kafka o întorc fără încetare pe toate feţele, şi pe care doar moartea va putea cu adevărat să o tranşeze. (Marthe Robert, **La vérité littéraire**, Grasset, 1981, pp. 22—23—24).

DE VEGHE

Înecat în noapte. Aşa cum îţi laşi cîteodată capul ca să chibzuieşti ceva, aidoma te scobori în noapte. În juru-ţi oamenii dorm. O bufonerie becisnică, o nevinovată înşelare de sine, cum că ei dorm în case, în paturi trainice, sub un acoperiş trainic, destinşi sau chirciţi pe saltele, în cearceafuri, sub pături, cînd, de fapt, ei s-au regăsit ca mai înainte şi ca întotdeauna într-un ţinut deşert, într-un sălaş sub cerul liber, o necuprinsă mulţime de inşi, o întreagă oştire, o seminţie întreagă, trîntiţi pe jos acolo unde mai devreme stăteau în picioare, sub cerul rece, în tina rece, cu fruntea sprijinită pe braţ, cu faţa în tină, respirînd în pace. Ci tu stai de veghe, eşti unul dintre veghetori ; pe cel mai apropiat de tine îl afli clătinînd un vreasc luat din focul de alături. Dar de ce veghezi tu ? Unul trebuie să vegheze, asta-i ! Cineva cată să fie treaz.

ALIANŢA

Sîntem cinci prieteni ; odată am ieşit dintr-o casă, pe rînd ; mai întîi s-a înfăţişat unul şi s-a postat lîngă intrare, apoi a ieşit sau, mai bine, a lunecat cel de al doilea, atît de uşor precum numai o bobiţă de mercur poate să lunece, şi s-a postat şi el aproape de primul, apoi al treilea, apoi al patrulea, apoi al cincilea. În fine, stăturăm cu toţii într-un rînd. Lumea luă seama la noi, ne arătă cu degetul şi spuse : „Cei cinci au ieşit acuma din casă". Din acel moment trăim împreună ; ar fi o viaţă liniştită dacă un al şaselea nu s-ar amesteca mereu. Nu ne face nimic, însă este plictisitor şi asta-i suficient ; de ce se vîră cu de-a sila, acolo unde nimeni nu-l vrea ? Nu-l cunoaştem şi nu vrem să-l primim în mijlocul nostru. Nici noi nu ne-am cunoscut dinainte şi, dacă vreţi, nici acum nu ne cunoaştem unul pe altul, însă ceea ce la noi este cu putinţă şi devine suportabil, nu-i pentru al şaselea posibil şi nici suportabil. În plus, noi sîntem cinci şi nu vrem să fim şase. Şi, în definitiv, ce sens poate să aibă pentru cineva această neîntreruptă şedere împreună ? Chiar pentru noi asta nu are nici un sens, dar, de vreme ce sîntem deja împreună, rămînem cum sîntem, în schimb o nouă alianţă nu vrem, şi asta tocmai pe baza practicii noastre. Cum să-l faci să priceapă toate acestea pe un al şaselea ? Explicaţii amănunţite ar însemna aproape o acceptare în cercul nostru ; mai bine nu explicăm nimic şi nu-l primim. Poate să facă mutre cît poftеşte, noi îl dăm la o parte cu cotul, dar putem încă mult şi bine să-l înghiontim ; vine iarăşi.

PLECAREA

Poruncii să-mi fie adus calul. Argatul nu-mi pricepu dorinţa. Am mers eu însumi în grajd, mi-am înşeuat bidiviul şi l-am încălecat. În depărtare, am auzit sunetul unei goarne ; îl întrebai pe argat ce poate să-nsemne asta. Nu ştia şi nici nu auzise nimic. La poartă, el mă opri şi-mi spuse : „Încotro te îndrepţi, domnule ?" ; „Asta n-o ştiu", i-am răspuns, „atît că departe de aici, departe de aici. Tot mai departe de aici, numai aşa pot să-mi ating ţinta". „Să înţeleg că-ţi cunoşti aşadar destinaţia ?", întrebă el. „Da, i-am răspuns, doar am spus : Departe-de-aici, aceasta mi-e ţinta". „N-ai luat cu tine nici o merinde pentru drum", spuse. „Nici n-am nevoie de asta, am adăugat, călătoria va ţine atît de mult, încît trebuie să mor de foame, în cazul că nimeni nu se va îndura de mine în drum. Nici un fel de merinde nu mă poate salva. Din fericire, e o călătorie cu adevărat înfiorătoare".

ADEVĂRUL DESPRE SANCHO PANSA

Sancho Pansa, care nu s-a fălit dealtfel niciodată cu asta, a izbutit în cursul anilor, prin furnizarea unei grămezi de romane cavalereşti şi de groază, să-l distragă de la sine în orele serii şi ale nopţii pre Diavolul său, căruia mai tîrziu i-a şi dat numele de Don Quijote, aşa încît acesta s-a dedat apoi fără istov la faptele cele mai smintite, care însă, în lipsa unui obiect stabilit dinainte, ce-ar fi trebuit să fie tocmai Sancho Pansa, n-au vătămat nimănui. Sancho Pansa, un om liber, l-a urmat tacticos pe Don Quijote în peregrinările sale, poate şi dintr-un oarecare sentiment al responsabilităţii şi, prin aceasta, şi-a procurat o mare şi folositoare distracţie pînă la finele vieţii sale.

POSEIDON

Poseidon şedea la masa lui de lucru şi socotea. Administrarea tuturor apelor îi dădea o nesfîrşită bătaie de cap. Ar fi putut să aibă oricîte ajutoare ar fi vrut, şi chiar avea foarte multe, însă pentru că-şi lua slujba foarte în serios, controla încă o dată totul şi de aceea slujbaşii îl ajutau puţin. Nu putem spune că munca îl fericea, de fapt o executa numai pentru că îi era impusă ; deja solicitase în mai multe rînduri o muncă mai distractivă, ca să-i folosim expresia, dar de fiecare dată cînd i se făcură ca urmare diferite oferte, se vădea, cu toate acestea, că nimic nu-i era mai pe plac decît slujba-i de pînă atunci. Era şi foarte greu să se găsească pentru el ceva diferit Nu i se putea atribui totuşi o mare anume ; abstracţie făcînd de faptul că şi aici efortul de a socoti nu era mai mic, ci doar mai meschin, evident că marele Poseidon nu putea primi de fiecare dată decît un post de prim rang. Cum i s-a oferit o slujbă la suprafaţă, deja cele văzute i-au şi făcut rău, respiraţia divină i s-a dereglat, pieptul său de bronz s-a şubrezit. De altfel, reclamaţiile sale nu erau luate la drept vorbind în serios ; cînd un Preaputernic insistă, trebuie căutat pesemne a i se da satisfacţie chiar şi în afacerea cea mai încurcată ; la o reală scutire a lui Poseidon de slujba lui nu gîndea nimeni ; de la începutul începuturilor fusese desemnat ca Zeu al Mărilor şi aşa trebuia să rămînă.

Cel mai mult se enerva — şi mai ales asta pricinuia nemulţumirea sa în privinţa slujbei — cînd îi ajungeau la urechi imaginile ce şi le făceau despre el, cum că înarmat cu tridentul mînă caii într-una printre puhoaiele de apă. În tot acest timp el şedea în adîncul oceanului şi calcula neîntrerupt ; cînd şi cînd, o călătorie la Jupiter era unica întrerupere a monotoniei, altminteri o călătorie din care se întorcea de cele mai multe ori mînios la culme. Aşa se face că abea de zărise mările, doar în treacăt cu ocazia grăbitei sale înălţări spre Olymp, şi realmente niciodată mergînd cu vreun vehicul. Obişnuia să spună că aşteaptă aceasta pînă la sfîrşitul lumii ; atunci va rezulta poate un moment mai liniştit, în care constrîns de iminenţa Sfîrşitului, după revizia ultimelor calcule, va mai putea întreprinde rapid un micuţ voiaj turistic.

PROMETEU

Patru legende relatează istoria lui Prometeu : după cea dintîi, deoarece îi trădase pe zei pentru oameni, titanul fu înlănţuit în Caucaz, iar divinii trimiseră vulturi să-i sfîşie ficatul ce se refăcea mereu.

După cea de a doua, de durere Prometeu a pătruns tot mai adînc în stîncă retrăgîndu-se din faţa pliscurilor care-l loveau, pînă se făcu una cu piatra.

După a treia, în decursul miilor de ani trădarea sa a fost uitată, zeii au uitat de ea, vulturii, de asemenea, el însuşi.

După cea de a patra s-au plictisit cu toţii de ceea ce s-a întîmplat inutil. Zeii au fost cuprinşi de osteneală, vulturii la fel, rana s-a închis ea însăşi ostenită.

A rămas enigmaticul munte de piatră. — Legenda încearcă să explice ceea ce nu poate fi explicat. Şi pentru că s-a ivit pe un temei veridic, trebuie să sfîrşească din nou în inexplicabil.

ÎNTOARCERE ACASĂ

Am revenit acasă ; am străbătut cu paşi mărunţi gangul şi m-am uitat împrejur. E vechea curte a tatălui meu ; o băltoacă în mijloc. Nefolositoarea unealtă agricolă din alte vremi, înţepenită, îmi împiedică drumul spre trepte. Pisica mă pîndeşte de pe parmaclîcul scării. O cîrpă zdrenţuită, altădată înfăşurată în joacă pe o prăjină, flutură ridicată de vînt. Iată că am sosit. Mă va întîmpina cineva ? Cine e cel ce aşteaptă dincolo de uşa bucătăriei ? Fumul iese din horn, cafeaua pentru cină e gata. Ai recăpătat cumva sentimentul intimităţii, te simţi acasă ? Nu-mi dau seama, nu-mi este deloc limpede. E casa tatălui meu, desigur, dar lucrurile stînd unele lîngă altele nici nu se sinchisesc de mine, ca şi cum s-ar preocupa fiecare de ceva ce nu mă priveşte deloc, ceva ce în parte am uitat, în parte n-am cunoscut niciodată. La ce le pot folosi eu lor ? Nu mai însemn nimic pentru ele, eu fiul bătrînului agricultor, tatăl meu. Şi tot nu îndrăznesc să bat la uşa bucătăriei ; ascult doar de departe, în picioare stau şi ascult de departe, avînd grijă să nu pot fi surprins ca unul din cei care trag pe furiş cu urechea pe la uşile oamenilor. Şi pentru că ascult de departe, nu prind mai nimic ; aud numai o uşoară bătaie de pendulă ; sau poate am impresia că aud, o uşoară bătaie, aşa ca în zilele de demult. Încolo, ceea ce se petrece în bucătărie este secretul celor ce şed acolo ; îl păzesc de un intrus ca mine. Cu cît şovăi mai mult în faţa uşii, cu atît devii mai străin. Ce-ar fi dacă tocmai acum cineva deschizînd uşa mi-ar pune o întrebare anume. N-aş prea semăna atunci cu unul care se fereşte să le afle secretul.

CEI CARE TREC ÎN FUGĂ PE LÎNGĂ TINE

În caz că mergem încetişor în toiul nopţii pe o stradă îngustă, şi un om, vizibil deja de departe — căci drumul urcă în faţa noastră şi e lună plină — aleargă spre noi, chiar dacă e istovit şi zdrenţăros, chiar dacă un oarecare vine în fugă şi strigă, nu-l vom opri din goană, ci îl vom lăsa să alerge mai departe.

Pentru că este noapte şi nu de noi depinde faptul că drumul urcă în faţa noastră sub clarul de lună şi, în plus, poate că înadins cei doi au pus la cale hărţuiala ca să se distreze, poate că urmăresc amîndoi pe un al treilea, poate că primul este urmărit fără a avea vreo vină, poate că al doilea vrea să ucidă şi, oprindu-l pe primul, am deveni complici la acest omor, poate cei doi nici n-au ştire unul de altul şi fiecare se grăbeşte pe cont propriu spre patul său, poate că sînt noctambuli, poate că primul are vreo armă cu el.

Şi, în fine, n-avem voie şi noi să fim osteniţi, n-am băut doar atît vin seara asta ? Ne simţim uşuraţi cînd nu-l mai zărim nici pe cel de al doilea.

SATUL CEL MAI APROPIAT

Bunicul meu spunea adesea : „Viaţa e incredibil de scurtă. Acum, în amintirea mea ea se strînge ca un ghem atît de mic, încît, ca să vă dau un exemplu, abia mă duce mintea cum de se poate hotărî un tinerel să tragă o raită spre satul cel mai apropiat, fără a-şi da seama cu spaimă — făcînd chiar abstracţie de vreo întîmplare nefastă — cum că zilele vieţii celei obişnuite şi paşnice sînt deja cu mult prea puţine chiar şi pentru acest neînsemnat drum călare".

E MAI BINE SĂ RENUNŢI

Era dimineaţa, foarte devreme ; străzile curate, nici un trecător ; căutam să ajung la gară. În timp ce-mi verificai ceasul după orologiul din turn, am văzut că era deja mult mai tîrziu decît socotisem ; trebuia să mă grăbesc cît pot ; dar spaima acestei constatări mă ţintui locului, încurcat : încă nu mă orientam prea bine în acest oraş. Din fericire, un poliţist se afla în apropiere ; mă îndreptai îndată spre el şi-l întrebai abia răsuflînd care e drumul cel bun. El zîmbi şi-mi răspunse : „De la mine vrei să afli drumul ?" „Da, spusei eu, deoarece eu însumi nu-s în stare să-l găsesc". „Las-o baltă ! E mai bine să renunţi", adăugă el, şi se întoarse dintr-o dată în altă parte, precum cei ce voiesc să rămînă singuri cu rîsul lor.

O FABULĂ MICUȚĂ

Ah, făcu șoricelul, pe zi ce trece lumea devine tot mai strîmtă. La început era atît de largă încît mi-era teamă, alergam într-una și răsuflăm ușurat, cînd, în sfîrșit, observam în depărtare ziduri de-o parte și alta ; însă aceste ziduri lungi goneau și ele unele spre altele, așa de repede, că în clipa de față mă aflu în cea din urmă încăpere și colo în colț stă capcana spre care mă îndrept. N-ai decît să schimbi direcția, spuse pisica și-l mîncă.

DESPRE PARABOLE

Mulți vin cu acuza cum că vorbele înțelepților sînt numai și numai niște biete parabole, de nici un folos în viața de toate zilele ; și la urma urmei noi nu o avem decît pe aceasta. Cînd înțeleptul spune : Treci dincolo, nu se gîndește deloc să treci de partea cealaltă a unui drum oarecare, ceea ce oricum s-ar putea realiza, cu condiția ca toată treaba să merite efortul ; de fapt, el vizează un Dincolo fabulos, un Ce mai înalt, pe care nu-l cunoaștem, ceva ce nici lui nu-i vine ușor să desemneze ; și, prin urmare, în condițiile de aici asta nu ne încălzește cu nimic. Toate aceste parabole nu vor de fapt să afirme decît că un lucru care nu poate fi înțeles e de neînțeles, chestie pe care am știut-o de la început. Însă ceea ce ne macină zi de zi sînt cu totul alte mărunțișuri.

La toată vorbăria asta, unul spuse : „De ce vă înverșunați atîta ? Dacă ați fi urmat învățătura parabolelor, atunci voi înșivă ați fi devenit asemenea lor și odată cu asta v-ați fi descotorosit de toată deșertăciunea de fiece zi".

Un altul adaose : „Pun rămășag că și asta e o parabolă".

Cel ce grăise primul, spuse : „Ai cîștigat".

Al doilea ripostă : „Însă din păcate numai după regula parabolei".

Cel dintîi conchise : „Ba nu, ai izbîndit doar în fapt, după legile parabolei ai pierdut".

(Notă : aceste parabole au fost selectate din volumul Franz Kafka, Sämtliche Erzählungen, Fischer Verlag, herausgegeben von Paul Raabe).

Prezentare și traducere de Valeriu GHERGHEL

ACHILLE CAMPANILE

CELE TREI RÎNDURI ALE LUI RICHELIEU

Fraza aparține lui Richelieu : „Să mi se dea un rînd (alții spun trei rînduri) cu scrisul cuiva și îl trimit la spînzurătoare".

Lăsînd la o parte faptul că aceasta, în orice caz, nu denotă un suflet nobil, Richelieu vroia să spună că în cea mai nevinovată frază se poate găsi destul pentru a trimite la spînzurătoare pe cel care a scris-o.

Ei bine, eu aș vrea, dacă marele Cardinal ar mai fi în viață, să-i dau rîndul acesta : „Salutări acasă". Mi-ar place să văd cum ar reuși, omul acela diabolic, să mă trimită la spînzurătoare. El susținea că putea să reușească. Cine știe, poate ajungea să găsească, în rîndul acela, un limbaj secret. Sau poate vreo aluzie : salutări acasă ; de ce „acasă" și nu „persoanelor de acasă" ? Evident, sînt cîteva eliminări ; să vedem : de ce ? Să căutăm printre rubedenii ; și, pe urmă, unde se află casa asta ? ah, ah, în strada Ghicește ; și strada Ghicește este puțin mai încolo de piața etc., etc. ; și în piața etc., etc. locuiește etc., etc. În fine, într-atît ar fi răstălmăcit fraza, încît cu acel „Salutări acasă" eu m-aș fi semnat condamnarea la moarte. Dealtfel, nici nu-i necesar să fii un Richelieu pentru a te distra găsind cele mai ciudate intenții în fraze cît se poate de nevinovate, care, o dată așternute pe hîrtie, capătă ceva irevocabil. Scripta manent și, adesea, a clarifica este ca și cum ți-ai tăia craca de sub picioare.

Oricum, nu vreau să cercetez dacă este într-adevăr posibil să găsești într-un singur rînd, sau în maximum trei (cum susțin cîțiva că ar fi spus Richelieu), atîta, încît să trimiți pe lumea cealaltă un biet om. Fapt este că Richelieu a spus-o, și nu-i omul care să glumească. Astfel, îndată ce fraza fu cunoscută, toți aceia care vroiau să trimită pe cineva la spînzurătoare se prezentau la Richelieu cu un rînd scris de mîna victimei alese.

„Pentru dumneavoastră" — spuneau în ton glumeț — ; „expediați-mi această rețetă". Și Richelieu, dacă vroia să-i ajute, se așeza la masă pentru a examina rîndul, întocmai unui farmacist care ar trebui să descifreze prescripția unui medic ; sau, și mai bine, ca cineva care ar sta să rezolve cuvinte încrucișate. Dacă vreunul falsifica caligrafia persoanei de desființat, atunci era jale. Richelieu îi nenorocea pe amîndoi.

Desigur, nu vă puteți imagina ce s-a întîmplat după ce s-a împrăștiat vestea. Nimeni nu mai scria și din acest motiv s-au născut primele tentative și strădanii pentru a inventa mașina de scris. Dar Richelieu a ținut să precizeze că nu era un grafolog și că lui îi era de ajuns, în fond, un rînd prin care să se poată atribui cuiva responsabilitatea de a-l fi scris : fie chiar și de mașină, dar iscălit, sau avînd inițialele, sau putînd fi atribuit unui ins anume, în concluzie. Aici e aici : responsabilitate. Cu atît mai mult cu cît, de cîteva ori, lui Richelieu i-au parvenit niște rînduri cu insulte anonime. Marele politician ar fi dorit să trimită la spînzurătoace pe autor, dar cine era ?

Am făcut aluzie la faptul că, după unii, Richelieu ar fi spus : „Să mi se dea trei rînduri", în loc de „un rînd". Diferența este importantă, deoarece, în cazul acesta, toți acei care nu depășeau două rînduri reușeau să se sustragă ștreangului ; concișii, în fine, cei care se încadrau în limite normale de spațiu, chiar dacă foloseau cele două rînduri pentru a adresa insulte lui Richelieu. Viceversa, pentru proliçși, pentru limbuții care se întindeau pe trei rînduri ; nici o îndurare ; la spînzurătoare ! (Cu atît mai bine, nu-i așa ? La naiba cu palavragiii). Oricum, faptul este controversat încă și nu e sigur dacă Richelieu a spus un rînd sau trei rînduri. Cert este că, o dată, a avut doar două rînduri și ar fi putut să trimită, ce-i

drept, numai la temniță pe autorul lor, care a refuzat categoric să-l scrie pe al treilea.

Nu vă spun, apoi, dacă i se dădeau patru rînduri : toată familia la spînzurătoare.

Și nici măcar nu vă mai spun ce impresie neplăcută a încercat un oarecare, cînd Richelieu i-a spus într-o zi : „Dați-mi un rînd de recomandare pentru prietenul dumneavoastră".

Nici nu mai insist asupra oribilei grimase care a apărut pe fața altuia, cînd, ducîndu-se să-l salute pe Richelieu înainte de a pleca într-o scurtă călătorie, acesta i-a spus : „De îndată ce ajungi, trimite-mi un rînd".

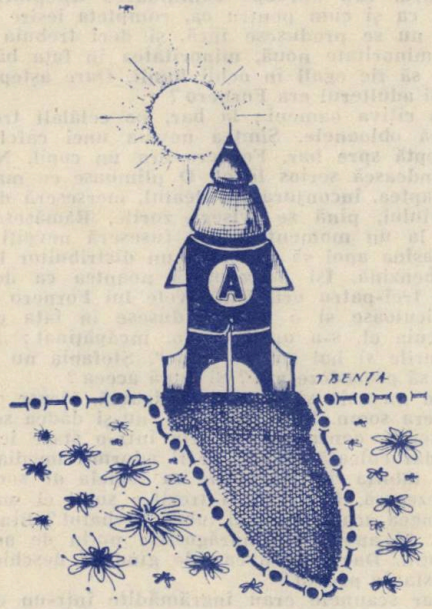

ANTONELLO DA MESSINA

Toți cunosc faimosul Portret de Necunoscut de Antonello da Messina și, de nu mi-ar fi teamă că repet un calambur care circula, sigur încă de pe vremea lui Antonello, aș spune că niciodată un necunoscut nu a fost mai cunoscut decît acesta, portretul lui fiind reprodus în toate manualele de artă și în fiecare carte unde se vorbește de pictorul sicilian. Cum zărești fizionomia aceea, îți vine să spui : „Iată celebrul necunoscut etc., etc.". Pe scurt, autenticul ilustru necunoscut.

Era de crezut că acesta ar fi unicul necunoscut al artei lui Antonello. Viceversa, dacă răsfoiești Enciclopedia. În dreptul lui Antonello se află reproducerea faimosului tablou care ocupă o pagină întreagă și poartă inscripția : „Antonello da Messina : Portret de Necunoscut". Întoarceți foaia și găsiți reproducerea altui tablou care ocupă o altă pagină purtînd inscripția : „Antonello da Messina : Portret de Necunoscut". Acum, este ciudat faptul că acesta nu este același necunoscut. Este un alt necunoscut. Este vorba de doi necunoscuți diferiți. Rămîi aproape perplex. Cum vine treaba asta ? vă întrebați. Antonello făcea portrete doar necunoscuților ?

Ei bine, am cercetat și am descoperit că această supoziție nu-i delac nesăbuită. Așa cum o serie de pictori s-au specializat în portrete de doamne aristocratice, de artiști, războinici, prelați sau alte celebrități, tot astfel Antonello se specializase în portrete de necunoscuți.

Lucrul acesta, într-adevăr, ca multe alte treburi privind arta s-a născut dintr-o pură întîmplare. Antonello a făcut portretul unei persoane foarte cunoscute. Dar, din nefericire, s-a întîmplat să nu-i semene deloc. După ce tabloul a fost expus, toți se întrebau :

„Oare cine-o fi ?".

„Este cutare".

„Nu-i posibil. Nu seamănă deloc".

„Atunci, cine poate fi ?".

„Știe Dumnezeu".

Portretul nu semăna cu nimeni. L-au întrebat pe pictor. Acesta, însă, jenîndu-se să recunoască faptul că nu i-a reușit asemănarea, a spus :

„Este un necunoscut. Nu mă întrebați mai mult".

Un necunoscut. Faptul a circulat și a avut noroc. Toți spuneau : „Ia privește ce frumos necunoscut a pictat Antonello".

Un adevărat succes. Din ziua aceea Antonello a înțeles care îi era vocația și s-a dedicat chipurilor de necunoscuți. Toți necunoscuții veneau la el să-și facă portretul.

„Scuzați" — întreba pictorul, cînd apărea un oarecare la ușa lui — „cine sînteți dumneavoastră ?".

Iar acela : „Nu pot să vă spun. Făceți-mi portretul".

Antonello se punea pe treabă. Uneori, între două trăsături de penel, se întreba : „Cine o fi ?". Celălalt, mut ca peștele. Apoi, pleca înfășurat tot în manta, dorind să păstreze anonimatul.

Odată expus tabloul, lumea comenta : „Este foarte asemănător".

Cui, însă, foarte asemănător ? Nimeni n-ar fi putut s-o spună. În realitate, nimeni nu cunoștea modelele acelor portrete. În caz contrar, nu ar mai fi fost necunoscuți. Cîte unul, cel mult, se pomenea că spune prietenilor : „Seamănă cu cineva, dar nu vă pot spune cine este. Este un secret".

Ceilalți pictori crăpau de ciudă. „Mare scofală !" — spuneau. „Și eu aș ști să fac portrete foarte asemănătoare de necunoscuți".

La drept vorbind și eu aș ști să fac. Era precum oul lui Columb. Dar înainte de Antonello, nimeni nu se gîndise la aceasta.

Între timp, Antonello aștepta clienți. Venea cutare. „Doresc să mențin anonimatul" — spunea el pictorului, în loc de altă prezentare. Și se instala să pozeze.

Necazurile începeau în momentul în care portretul trebuia plătit. De unde să-l iau ca să-mi plătească ? — gîndea Antonello, după ce clientul pleca cu lucrarea terminată. Nu cunoștea nici măcar adresa.

Soția era și ea prost dispusă. „Păi și tu, omule", — îi zicea ea — „te-ai specializat chiar în portrete de necunoscuți, și, pe urmă, te plîngi că nu poți să trimiți nici cel puțin o citație".

Odată s-au prezentat la el un domn în vîrstă necunoscut și un tinerel, fiul său, cerîndu-i să le facă portretele. După ce tablourile au fost gata, Antonello a scris sub acela al domnului în vîrstă : Portret de Necunoscut și sub celălalt : Portret de fiu de Necunoscut. Deschide-te cerule ! Cînd tablourile au fost expuse, tatăl și fiul vroiau să-l linșeze pe pictor. Soția domnului în vîrstă l-a acuzat pe Antonello pentru defăimare.

Traduceri de Eleonora CĂRCĂLEANU

BIBLIOTECA ORĂȘENEASCĂ
JIMBOLIA
89107

ITALO CALVINO

AVENTURA UNEI FEMEI

Doamna Ștefania R. se întorcea acasă la ora 6 dimineața. Nu i se mai întîmplase.

Mașina nu oprise în fața porții ci puțin mai în față, în colț. Ea îl rugase pe Fornero s-o lase acolo pentru că nu voia ca portăreasa să observe că în timp ce soțul era plecat, ea se întorcea în zori însoțită de un tinerel, Fornero, după ce oprise motorul, vrusese să o sărute. Ștefania se retrage, ca și cum faptul că se afla în fața casei făcea ca totul să fie diferit, schimbat. Sări în grabă din mașină, se aplecă să-i facă semn lui Fornero să pornească motorul, să plece, apoi se depărtă cu pași mărunți și iuți, cu fața ascunsă în guler. Era o femeie adulteră?

Ușa era încă încuiată. Ștefania nu se așteptase. Nu avea cheia. Tocmai pentru că nu avusese cheie își petrecuse noaptea afară. Toată povestea era aici, iată dacă ar fi existat o sută de moduri de a deschide ușa pînă la o anumită oră sau, mai bine, ar fi trebuit să se gîndească mai întîi că nu are cheie, în schimb ea n-a făcut nimic, parcă dinadins. Ieșise după-amiază fără cheie pentru că crezuse că se întoarce acasă la cină, dar ea se lăsase tîrîtă de prietenele acelea pe care nu le văzuse demult și de prietenii lor, un grup întreg; mai întîi cinaseră, apoi băuseră, și se plimbaseră vizitînd cînd pe unul cînd pe altul. Se înțelege că la ora două noaptea era prea tîrziu să-și amintească că era fără cheie. Asta pentru că se îndrăgostise puțin de băietanul acela, de Fornero. Oare chiar se îndrăgostise? Da, puțin. Trebuia să judece faptele drept, nici mai mult, nici mai puțin. Își petrecuse noaptea cu el, e adevărat, dar poate era o expresie prea tare, pe care nu era cazul s-o folosească; așteptase însoțită de acel băiat să se facă ora la care se redeschide poarta. Asta era tot. La ora șase, ea a crezut că vor deschide și la șase s-a grăbit să se întoarcă. Și asta pentru că femeia de serviciu care venea la șapte să nu-și dea seama că ea și-a petrecut noaptea în altă parte. Tot în acea zi urma să se întoarcă și soțul.

Acum găsise poarta încuiată, era singură în drum, scăldată în lumina palidă a dimineții, mai transparentă decît în orice oră a zilei, încît totul părea văzut printr-o lentilă aburită. Tresări înspăimîntată, și simți dorința de a fi în pat, adormită de mult, căzută în dulcele somn al dimineții, dorința de a-l avea alături pe soțul ei și a fi protejată de el. Dar starea aceasta dură numai o secundă, dacă nu mai puțin, poate doar se așteptase să încerce un sentiment de teamă și în realitate nu se întîmplase nimic. Faptul că portăreasa nu deschisese ușa era un lucru supărător, dar era ceva în aerul de dimineață, ceva ce o făcea să se simtă tulburată că era acolo, singură, la acea oră. Chiar nu era deloc neplăcut. Nu avea remușcări că-l expediase pe Fornero; cu el ar fi putut să fie puțin nervoasă; în schimb, singură, aștepta parcă neprevăzutul, ca atunci cînd era fată, și totuși în alt fel.

Trebuie s-o recunoaștem: nu-i părea deloc rău că-și petrecuse noaptea afară. Avea conștiința împăcată. Dar era liniștită pentru că faptul era consumat, pentru că, în sfîrșit, lăsase de-o parte datoriile conjugale, sau, din contră, pentru că rezistase, pentru că rămăsese, în ciuda a tot ce se petrecuse, încă fidelă? Nesiguranței, incertitudinii în care se afla Ștefania i se adăuga răcoarea acelei dimineți care o făcea să tremure ușor. Deci, la urma urmelor, trebuia să se considere o femeie adulteră? Da sau nu? Făcu cîțiva pași înainte și înapoi cu mîinile înfundate în buzunarele paltonului. Ștefania R. era căsătorită de doi ani și nu se gîndise niciodată să-și înșele bărbatul. Dar, viața ei de nevastă era o așteptare continuă, exista sentimentul că lipsește parcă ceva. Era aproape continuarea așteptării ei de fecioară, ca și cum pentru ea, completa ieșire din minoritate nu se produsese încă, și deci trebuia să iasă dintr-o minoritate nouă, minoritatea în fața bărbatului și astfel să fie egali în ochii lumii. Oare aștepta adulterul? Și adulterul era Fornero?

Văzu cîțiva oameni; la bar, pe celălalt trotuar se ridicaseră obloanele. Simțea nevoia unei cafele calde. Se îndreptă spre bar. Fornero era un copil. Nu putea să se gîndească serios la el. O plimbase cu mașina lui toată noaptea, înconjuraseră dealul, merseseră de-a lungul fluviului, pînă se iviseră zorile. Rămăseseră fără benzină la un moment dat și fuseseră nevoiți să împingă mașina apoi să trezească un distribuitor la o stație de benzină. Își petrecuseră noaptea ca doi copii. De vreo trei-patru ori, tentativele lui Fornero fuseseră mai periculoase și o dată o dusese în fața pensiunii unde locuia el, s-a oprit, acolo, încăpățînat: „Termină cu mofturile și hai sus cu mine". Ștefania nu a urcat. Era just să procedeze așa? Și după aceea?

Acum nu voia să se mai gîndească, făcuse o noapte albă, îi era somn. Sau mai bine nu-și dădea seama că îi este somn, pentru că se afla într-o stare ieșită din comun, dar culcată în pat, ar fi adormit imediat. Ar fi scris pe tăbliță din bucătărie ca femeia de serviciu să nu o trezească. Poate ar fi trezit-o soțul ei mai tîrziu cînd ajungea acasă. Își mai iubea bărbatul? Bineînțeles, îl iubea. Și apoi? Se îndrăgostise puțin de acel Fornero. Puțin. Dar cînd aveau de gînd să deschidă blestemata asta de poartă?

În bar scaunele erau îngrămădite într-un colț, podeaua nemăturată. Doar barmanul se afla înăuntru, pe o bancă. Ștefania înaintă pînă în fața lui; nu era deloc stînjenită că se găsea acolo, singură, la o oră nepotrivită. Cine o cunoștea? Putea foarte bine să se fi sculat atunci, putea să fi venit direct de la gară, sau să fi ajuns pur și simplu în acel moment. Și, pe urmă, acolo nu trebuie să dea socoteală nimănui. Era plăcut.

— O cafea tare, dublă, fierbinte — spuse ospătarului. Avea un ton sigur ca și cum ar fi fost o înțelegere

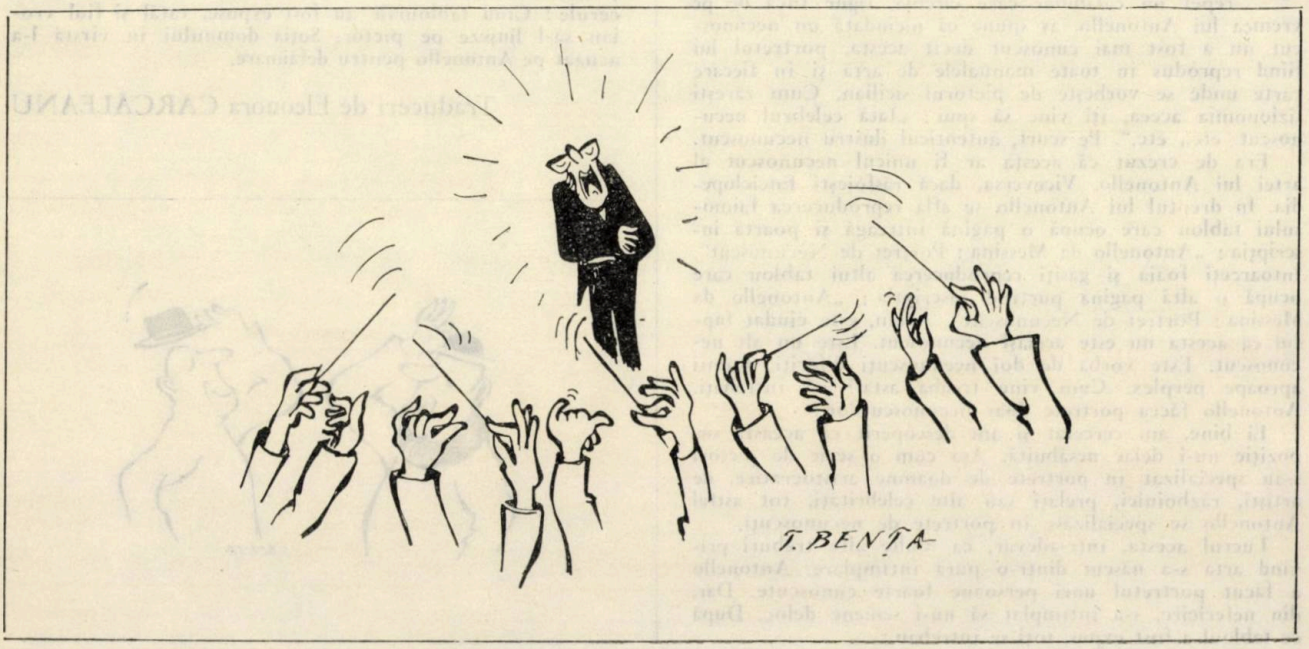

între ea și bărbatul acela din bar, de altfel, nu intra niciodată.

— Da, doamnă, un moment numai să încălzim mașina și e gata — zise barmanul. Și adăugă : — Mai mult trece pînă mă încălzesc eu dimineața.

Ștefania surîse, își strînse și mai tare gulerul și făcu : brrr...

Intrase un alt bărbat în bar, un client care sta de-o parte, în picioare privind afară pe geam. Se întoarse auzind tremurul de frig al Stefaniei și de-abia atunci ea își dădu seama de prezența lui și, ca și cum prezența a doi bărbați îi readuse pe neașteptate conștiința de sine, se oglindi cu atenție în cristalul din spatele barului. Nu, nu se vedea că n-a dormit ; era doar puțin palidă. Scoase din poșetă pudriera, se pudră.

Bărbatul se apropiase de tejghea. Purta un pardesiu de culoare închisă, o eșarfă de mătase albă și pe dedesubt avea o haină albastră. La această oră zise, fără să se adreseze nimănui, — oamenii care s-au trezit se divid în două categorii, cei aparținînd lui „încă" și cei aparținînd lui „deja".

Ștefania zîmbi ușor, fără să-l privească. Îl văzuse însă bine : avea fața ușor patetică și puțin banală a oamenilor care, fără să fie bătrîni, din prea mare îndulgență față de sine și față de lume au ajuns la o stare situată între înțelepciune și imbecilitate.

— Ea ca și cum ai vedea o femeie frumoasă după ce i-ai dat „bună ziua" — și se înclină în fața ei scoțîndu-și țigara din gură.

— Bună ziua, zise Stefania, puțin ironică, dar nu acră.

—...ne întrebăm : încă ? deja ? Deja ? încă ? Iată misterul.

— Cum ? făcu Ștefania cu aerul celui care a înțeles dar nu vrea să intre în joc. Bărbatul o studia indiscret, dar Stefaniei nu-i păsa chiar dacă își dădeau seama că aparține categoriei „încă".

Și dumneavoastră ? făcu malițioasă ; înțelesese că domnul acela era amator de vorbe mari. Și dacă nu-i demonstra că-l recunoștea astfel din primul foc,. s-ar fi putut să-l supere.

— Eu ? „încă" ! Mereu „încă" — apoi se gîndi, de ce ? Nu l-a înțeles ? — Și îi zîmbi, dar voia să rîdă de el însuși. Rămase puțin acolo, înghițind cu greu, ca și cum saliva sa avea un gust neobișnuit.

— Lumina zilei mă alungă, mă face să mă ascund ca un liliac — zise distrat ca și cum ar fi recitat.

— Iată laptele dvs., și cafeaua doamnei — făcu barmanul.

Bărbatul începu să sufle în pahar și să soarbă încetișor.

— E bun ? — zise Stefania.

— Îngrozitor, îi răspunse. Și apoi ; ajută la dezintoxicare, spun unii, dar eu acum cum mă dezintoxic ? Dacă mă mușcă un șarpe veninos îl otrăvesc eu pe el.

— În ce privește sănătatea... zise Ștefania. Poate se întrecuse cu gluma.

Celălalt răspunse : — Unicul antidot,. îl știu eu, dacă vreți să vi-l spun — cine știe unde voia să ajungă...

— Cît face ? întrebă Stefania.

— Femeia pe care am căutat-o mereu... continua noctambulul.

Stefania ieși să verifice dacă au deschis poarta. Făcu cîțiva pași pe trotuar. Nu, era tot încuiată. Între timp, bărbatul ieșise și el din bar ca și cum ar fi vrut s-o urmărească. Stefania se întoarse și intră din nou în bar. Bărbatul, care nu se aștepta la asta, fu derutat. vru să se întoarcă și el, apoi se resemnă și își urmă drumul tușind ușor.

— Aveți țigări ? — întrebă Stefania. Nu mai avea și ar fi avut chef să fumeze una în cameră. Tutungeriile erau încă închise.

Barmanul îi dădu un pachet. Ștefania plăti.

Era în ușă. Un cîine îi sări aproape în spate : un vînător cu armă, cartușieră și tolbă îl purta în lesă.

— Jos, Frisette, culcat ! — exclamă vînătorul. Adresîndu-se barmanului ; O cafea !

— Frumos, făcu Stefania, mîngîind cîinele. — E un setter ?

— Spaniol breton, zise vînătorul — Femelă.

Era tînăr, părea aspru, dar mai mult din timiditate.

— Cîți ani are ?

— Va împlini zece luni. Jos, Frisette ! Fii cuminte !

— Atunci, potîrnichile astea ? zise barmanul.

— Oh, merg doar ca să alerge puțin cîinele... zise vînătorul.

— Departe ? făcu Ștefania. Vînătorul pronunță numele unui loc nu prea îndepărtat.

— Cu mașina e aproape. Astfel, la zece sînt înapoi. Munca...

— E frumos acolo, zise Stefania. Nu voia să se sfîrșească discuția chiar dacă nu vorbeau despre nimic.

— Valea e întinsă, curată, cu tufișuri mici și sălbatice și dimineața nu e ceață se vede bine... Cîinele se înălță...

— Aș putea să lucrez la zece, aș dormi pînă la zece fără un sfert — zise barmanul.

— Ei da, și mie îmi place să dorm — făcu vînătorul — și totuși, să fiu acolo sus, în timp ce toți ceilalți dorm încă, nu știu, mă atrage, mă pasionează...

Ștefania simeța că în spatele acestor justificări, tînărul ascundea un orgoliu tăios, o revoltă împotriva orașului adormit, încăpățînarea de a fi diferit de ceilalți.

— Nu vă supărați, dar pentru mine, voi, vînătorii, sînteți niște nebuni, zise barmanul. Pentru nimic altceva, știți, poate doar pentru ideea asta de a te scula la anumite ore.

— Eu în schimb, îl înțeleg — făcu Stefania.

— Eh, cine știe ? — zicea vînătorul. O pasiune ca oricare alta. Acum începuse s-o privească pe Stefania și puțina convingere pe care o avusese discutînd despre vînătoare îi pierise, iar prezența Stefaniei îl făcea să se îndoiască de felul său de a gîndi, care i se părea greșit și poate fericirea era altceva decît ceea ce căuta el.

— Într-adevăr, vă înțeleg, o dimineață ca aceasta... zise Stefania.

Vînătorul stătu puțin pe gînduri ca și cum ar fi vrut să vorbească, dar nu știa ce să spună. Cînd timpul e așa, uscat și rece, cîinele poate să acționeze mai bine — zise. Își băuse cafeaua, plătise, cîinele îl trăgea spre ușă, dar el stătea pe loc, ezitînd. Zise. prostește : De ce nu mergeți și dumneavoastră, doamnă ?

— Stefania zîmbi. — Vreți să sonuneți că altă dată cînd ne întîlnim, cădem de acord așa e ?

Vînătorul făcu — Eh... se uită în jur să vadă dacă mai găsește un motiv de discuție, apoi zise :

— Bine, plec. Bună ziua. Se salutară și el se lăsă tras afară de cîine.

Intrase un muncitor. Comandă un păhărel de rachiu. — În sănătatea tuturor acelora care se scoală devreme, zise ridicînd paharul — mai ales în sănătatea femeilor frumoase. Nu era un bărbat tînăr, părea vesel.

— În sănătatea dvs., zise Stefania, politicoasă.

— Dis-de dimineață ne simțim stăpînii lumii — zise muncitorul.

— Și seara, nu ? — întrebă Stefania.

— Seara ne e prea somn, zise el, și nu ne gîndim la nimic. Poate la necazuri...

— Eu dimineața mă gîndesc la atîtea lucruri, zise barmanul.

— Înainte de muncă avem nevoie de aer curat. Dacă ați face ca mine care merg la fabrică cu motoreta, iar aerul rece care îmi biciuiește fața...

— Aerul alungă gîndurile — zise Stefania.

— Iată. doamna mă înțelege, trebuie să bea un păhărel cu mine.

— Nu, mulțumesc, nu beau, serios.

— Dimineața trebuie să bem. Două pahare, sefule.

— Nu beau, beți în sănătatea mea, îmi faceți plăcere.

— Nu beți niciodată ?

— Ba da, cîteodată, seara.

— Vedeți ? Iată greșeala.

— Facem atîtea greșeli...

— În sănătatea dumneavoastră — și muncitorul bău un păhărel, apoi pe al doilea.

— Unul și cu unul fac doi, vedeți, să vă explic...

Stefania era singură, în mijlocul acelor oameni diferiți și discuta cu ei. Era liniștită, sigură pe ea, nu era nimic care s-o tulbure. Acesta era faptul nou în acea dimineață.

Ieși din bar, să vadă dacă au deschis poarta. Și muncitorul ieși, se aruncă pe motoretă, își puse mănușile. — Nu vă e frig ? — întrebă Stefania. Muncitorul platoșă. — Și apoi în dialect. — Adio, doamnă — Și se bătu în piept ; se auzi un foșnet de ziare. — Am Ștefania salută în dialect, iar el plecă.

Stefania înțelese că se petrecuse ceva și nu s-ar fi putut întoarce iar înapoi. Acest fel nou de a sta împreună cu acei bărbați, somnambulul, vînătorul, muncitorul o făcea să fie alta. Acesta era adulterul său, de a fi stat singură cu ei, așa, de la egal la egal. Nici nu-și mai amintea de Fornero.

Poarta era descuiată. Stefania R. intră în grabă. Portăreasa nu o zări.

AVENTURA UNUI POET

Malurile insulei erau înalte, stîncoase. Vegetația era pitică, deasă, plante care rezistă lîngă mare. În văzduh zburau pescăruși. Era o insulă mică, situată aproape de coastă, necultivată și pustie ; într-o jumătate de oră se putea face înconjurul ei cu barca sau cu orice altă ambarcațiune de cauciuc, ca aceea care se apropia ; bărbatul vîslea ușor, iar femeia, întinsă, se bucura de soare. Bărbatul se opri și ascultă cu atenție. — Ce ai auzit ? — întrebă ea.

— Tăcere, zise el. Insulele astea au o liniște care se poate auzi.

De fapt, orice liniște constă dintr-o rețea de zgomote minore care o învăluie ; tăcerea insulei se deosebea de calmul neîntrerupt al mării pentru că era tulburată din cînd în cînd de foșnete, de zborul păsărilor sau de fîlfîit de aripi.

Jos, sub stînci, apa era albastră, limpede, netulburată de valuri, iar razele soarelui pătrundeau în adîncuri. În recif se deschideau guri de peșteri iar cei doi mergeau să le exploreze.

Era o coastă meridională, puțin vizitată de turiști, iar cei doi erau înotători care veneau din altă parte. El, un oarecare Usnelli, poet destul de cunoscut, ea, Delia H., o femeie foarte frumoasă.

Delia iubea cu pasiune, cu fanatism chiar, Sudul ; acum, întinsă în barcă, vorbea cu entuziasm de tot ce vedea. Usnelli, deși pentru prima oară în acele locuri, nu împărtășea entuziasmul ei.

— Așteaptă, zicea Usnelli, așteaptă.

— Ce să aștept ? făcea ea, — Ce poate fi mai frumos ?

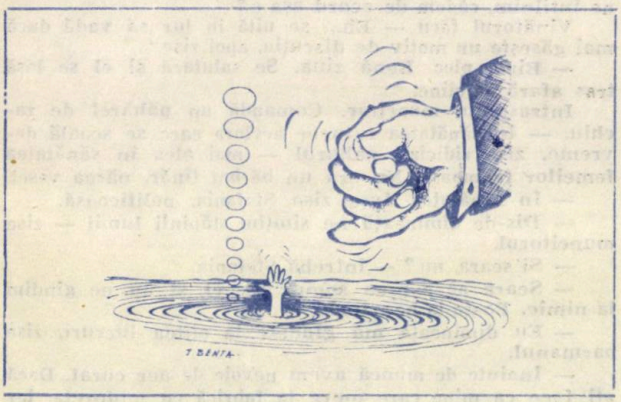

El, neîncrezător (prin natură și prin educație literară) în cuvintele și emoțiile altora, obișnuit să descopere mai degrabă frumusețile ascunse și nelămurite, decît cele vădite și indiscutabile, era iritat și preocupat. Fericirea era pentru Usnelli o stare suspendată pe care o trăiești ținîndu-ți răsuflarea. De cînd o iubea pe Delia simțea că atenția și slaba sa legătură cu lumea se aflau în pericol, dar nu voia să renunțe la nimic, nici la ea și nici la fericirea pe care o trăia acum. Asculta, încordat ca și cum perfecțiunea naturii înconjurătoare care îi unea — preamărirea albastrului mării, pălirea verdelui de pe coastă în cenușiu, țîșnirea unui pește chiar acolo unde apa părea mai netedă — ar preceda un alt stadiu, mai înalt și așa mai departe, pînă în punctul în care linia invizibilă a orizontului s-ar fi deschis ca o stridie dezvăluind o planetă nouă sau un cuvînt neobișnuit.

Pătrunseră într-o grotă. Părea spațioasă ; un lac de un verde puternic sub o grămadă de stînci. Departe, în zare, lacul părea strangulat de o galerie întunecată. Tot vîslind, bărbatul rotea barca ca să se bucure de diferitele efecte de lumină. Prin crestătura din stîncă țîșnea o lumină puternică, orbitoare. Culorile păreau și mai vii, prin contrast. Apa radia și razele se înălțau, lungind umbrele. Reflexele și sclipirile apei se proiectau și pe stînca pereților și cîteodată se distingeau chiar undurile apei.

— Aici înțelegi zeii — zise femeia.

— Hm — făcu Usnelli. Era nervos. Gîndirea sa, obișnuită să traducă senzațiile în cuvinte, nu reușea acum, să formuleze nici una.

Înaintară. Barca depăși un vad, o stîncă la suprafața apei ; acum aluneca printre sclipirile apei, care apăreau și dispăreau la fiecare atingere a vîslei, în larg, apa era netedă ; lopețile loveau din cînd în cînd zidul. Delia, întoarsă acum cu spatele vedea cum ochiul deschis, albastru, al cerului, își modifică mereu conturul.

— Un rac ! Mare ! Acolo ! — strigă ridicîndu-se.

— A... ac !... aaaac ! — răsună ecoul.

— Ecoul ! — făcu mulțumită și începu să strige cuvinte pentru bolțile acelea adînci : versuri, invocații.

— Hai și tu ! Strigă și tu ! Pune-ți o dorință ! — îi zise lui Usnelli.

— Ooo... făcu Usnelli — Ehiii... Ecoooouuuu...

De fiecare dată, barca se mișca, întunericul era și mai adînc.

— Mi-e frică. Cine știe ce animale or fi aici !

— Putem să mai înaintăm.

Usnelli își dădu seama că se scufunda în beznă, ca un pește al abisurilor care fuge de apele luminate.

— Mi-e frică, să ne întoarcem — insista ea.

În fond, nici el nu cunoștea gustul grotescului. Vîsli înapoi. Ajungînd în locul în care grota se lărgea, văzu cum marea devenise de cobalt.

— Sînt caracatițe, oare ? — zise Delia.

— S-ar vedea. E limpede.

— Atunci înot.

Se lăsă să alunece din barcă, înota în lacul subteran, iar corpul său apărea cînd alb (ca și cum lumina aceea stranie l-ar fi decolorat), cînd albastru ca apa.

Usnelli nu mai vîslea ; își ținea respirația. Iubirea lui pentru Delia fusese mereu așa, ca în oglinda acestei grote : intrase într-o lume de dincolo de cuvînt. De altfel, în poeziile sale, nu scrisese niciodată nici un vers de dragoste, nici unul.

— Apropie-te de țărm, făcu Delia. Tot înotînd își desfăcuse sutienul ; îl aruncă în barcă.

— O secundă. Își scoase și slipul și i-l dădu lui Usnelli.

Acum era goală. Pielea puțin mai albă pe sîni și pe șolduri nici nu se mai distingea pentru că toată ființa sa radia o lumină albastră, de meduză. Înota pe o parte cu mișcări lenești, iar capul (cu o expresie hotărîtă și aproape ironică, de statuie) de-abia se vedea din apă și uneori apărea curba spatelui și linia delicată a bratului întins. Celălalt braț acoperea și descoperea, cu mișcări unduitoare, sînul greu, acum alungit. Picioarele loveau ușor pe apa susținînd abdomenul neted pe care ombilicul părea o amprentă pe nisip. Razele soarelui reflectate în apă o atingeau ușor ; întîi păreau că o îmbracă, apoi o dezbrăcau din nou.

Mișcările Deliei se transformau acum într-un dans : în mijlocul apei, zîmbind, își unduia umerii întinzînd puternic brațele înainte ; sau o mișcare bruscă a genunchiului reliefa un picior arcuit ca un peștișor.

Usnelli, în barcă, nu se mai sătura privind-o. Înțelegea că ceea ce îi oferă acum viața era ceva neobișnuit, o imagine pe care un ochi omenesc o înregistrează rar, ca lumina orbitoare a soarelui. Iar în inima acestui soare era liniște. Tot ce era aici, în acest moment nu putea fi răstălmăcit, nici măcar fixat într-o amintire.

Acum Delia înota pe spate, spre soare, spre ieșirea din grotă. Așa își schimba culoarea, devenea de un albastru tot mai deschis.

— Fii atentă, acoperă-te ! Vin niște bărci !

Delia se afla deja între stînci, sub cerul liber. Se ascunse în apă, întinse mîna, Usnelli îi dădu costumul de baie, ea și-l puse și urcă în barcă.

Bărcile care se apropiau erau de pescari. Usnelli recunoscu cîțiva oameni din grup care își petreceau vara pescuind pe plajă, dormind pe stînci. Merse în întîmpinarea lor. Omul care vîslea era tînăr, tăcut, pentru că îl dureau dinții, cu o beretă de marinar trasă pe ochi. Vîslea repede ca și cum fiecare efort îl făcea să simtă mai puțin durerea : tată a cinci copii, disnerat. Bătrînul era la pupă. Pălăria de paie, mexicană, îi înconjura ca o aureolă fața uscată, ochii rotunzi care trădau lăudăroșenia sau poate beția, gura deschisă sub musteața încă neagră ; curăța cu un cuțit chefalii pescuiți.

— Ei, cum e ? Ați pescuit ceva ? — strigă Delia.

— Cît am putut și noi — răspunseră. Puțin.

Delici îi plăcea să stea de vorbă cu oamenii. Lui Usnelli, nu. („În lop — spunea n-am conștiința împăcată", ridica din umeri și atît).

Acum barca lor se apropiase mult de cea a pescarilor ; era o barcă veche, vopseaua începuse să crape și să se cojească, iar lopata legată cu o bucată de sfoară de furchet scîrțîia la orice mișcare. Ancora ruginită cu patru cîrlige era încurcată într-o plasă de răchită pentru pești, aflată sub o scîndură cine știe de cînd și deasupra grămezii de plase vopsite cu tanin și presărate pe margini cu plută, luceau solzii cenușii sau albaștri ai peștilor muribunzi. Branhiile palpitau încă și formau dedesubt un triunghi roșu de sînge.

Usnelli părea liniştit, dar această angoasă a lumii umane era în contrast cu cea pe care i-o comunica mai devreme frumuseţea naturii ; mai înainte i-ar fi venit greu să se exprime în cuvinte, acum vorbele i se învălmăşeau în minte ; ar fi putut să descrie fiecare neg, fiecare fir de păr de pe faţa nerasă a pescarului bătrîn, fiecare solz argintiu al chefalului.

La mal, o altă barcă era trasă pe uscat, răsturnată, susţinută de o pîrghie de sub care ieşeau tălpile desculţe ale oamenilor adormiţi, cei care pescuiseră în timpul nopţii ; alături, o femeie îmbrăcată în negru, fără faţă, punea o oală pe un foc de alge din care ieşea un fum gros : malul era stîncos, cenuşiu, petele de culoare deschisă erau şorţuleţele de şcoală, decolorate, ale copiilor care se jucau, cei mai mici supravegheaţi de surorile mai mari, grijulii, iar cei mai mari îmbrăcaţi cu nişte haine ponosite confecţionate din pantaloni vechi de-ai părinţilor, alergau în toate părţile printre stînci. Mai jos se zărea o întindere netedă de nisip, alb şi pustiu, care cuprindea o cultură rară de trestie, dar în mare parte nu era cultivat. Un tînăr îmbrăcat de sărbătoare, în negru, cu pălărie neagră, cu un băţ de care atîrna o traistă, mergea de-a lungul mării, pe plajă, lăsînd urme pe crusta fărîmicioasă a terenului ; era cu siguranţă un ţăran sau un păstor din alt sat venit pe coastă pentru vreo afacere, şi alesese drumul pe mare pentru plăcerea brizei. Calea ferată indica sîrmele, fortificaţia, stîlpii, bariera, apoi dispărea în tunel şi reapărea mai departe, iar se pierdea, ieşea din nou afară, ca punctele unei cusături inegale. Deasupra pietrelor albe şi negre aflate pe carosabil creşteau măslini pitici, mai sus, munţii erau arizi, sau acoperiţi cu păşuni şi cu tufişuri sau numai cu pietre. Un sat înghesuit într-o despicătură a muntelui se întindea în sus ; casele păreau dispuse unele peste altele, traversate de străzi cu scări, pardosite cu piatră, ca nişte albii pentru ca să poată curge prin ele mizeriile catîrilor şi pe pragurile acestor case era o mulţime de femei bătrîne sau îmbătrînite, iar lipiţi de ziduri o mare de bărbaţi, tineri şi bătrîni, toţi în cămăşi albe, şi pe străzi copii care se jucau ; puteai să vezi cîte un băieţandru întins pe jos, adormit acolo, la răcoare, pentru că afară nu era aşa de cald ca înăuntru şi mirosea mai puţin urît ; peste tot aburau roiuri de muşte, pe toţi pereţii, pe ziare, pe prelate, excremente, iar Usnelli avea mintea plină de cuvinte amestecate unele peste altele, fără spaţii între rînduri, astfel încît nu se mai distingeau, era o încurcătură din care dispăreau oazele albe, răminînd numai negrul mat, impenetrabil, disperat ca un urlet.

Traducere de Mirela TALAŞMAN

QUENTIN RITZEN

Penelul şi maşina de scris

Cîte un ecou tardiv al şcolii proustiene mai poate fi înregistrat în cîmpul prozei franceze contemporane şi asta la nivelul unui caz sau altul, în forme cu totul particulare, dificil de grupat şi aliniat la modalitatea consacrată de maestrul analist. Este şi situaţia mediculuiu Quentin Ritzen, *autor deloc prolific, însă foarte atent la orientarea şi calitatea textelor sale. Exerciţiul eseistic i-a priit scriitorului (investigînd, de pildă, operele unor A. P. Cehov, E. Hemingway sau G. Simenon), încît subtilitatea şi fineţea prozelor pe care le-a publicat decurg, evident, dintr-o excepţională laborioziiate stilistică (v.* l'Album, l'Odeur du Temps, le Défi aux Étoiles). *Mai mult decît defrişarea psihologică amănunţită, lui Quentin Ritzen îi convin sugestia, figura suspendată, eşantionul semnificativ, partea ca reflectare a întregului.*

În acest sens, textul pe care-l prezentăm mai jos este o dovadă elocventă. Muzeele *constituie, în acelaşi timp, o fermecătoare poveste de dragoste şi un mijloc indirect de descifrare a operei plastice (abordarea critică e înlocuită aici cu proiecţia empatică, acuzat subiectivă). Alăturarea capodoperei lui* Johannes Vermeer *ne ajută să înţelegem mai lesne mecanismul prin care Quentin Ritzen conferă tabloului a treia şi a patra dimensiune. N-ar fi decît o naivă simplificare, dacă nu de-a dreptul o vulgarizare, tentativa de a vedea în proza lui Ritzen o mică înscenare într-un cadru dat. În prezent, tabloul lui Vermeer se află într-adevăr în muzeul din Haga, şi deplasarea din spaţiul artistic în spaţiul real — un fel de retroversiune a imaginarului — deschide o adîncime egalată numai de plonjonul protagoniştilor din timpul concret în memorie. De-a lungul reconstituirii fragmentele îşi întretaie liniile de fugă şi unghiurile privirii. Eventualele incongruenţe sunt însă ajustate printr-un liant senzorial (v. sublinierile intenţionate ale autorului). Mai mult decît o variantă de intrare în pictura lui Vermeer,* Muzeele *(iată şi valoarea generală a titlului !) poate fi parcursă şi ca un pandant epic al acesteia. Reuşita autorului constă în faptul de a fi echivalat cu abilitate diferenţa de gen, demonstrînd că penelul şi maşina de scris ar încape în aceeaşi vitrină...*

Emil NICOLAE

MUZEELE

Era Vedere din Delft, şirul său lung de case la stradă, de poduri şi clopotniţe, apele sale de cenuşă şi peruzea, liniştea de oraş tihnit, iscusit creator de faianţă lăptoasă şi albăstrie, ca o fişie de Chină occidentală sub un cer tulbure, numai la dreapta, departe, sub bătaia soarelui.

Ne-am aşezat pe banchetă, François, Lilia şi cu mine. (Familia Dunois coborîse.) Lilia privi îndelung şi spuse aceste cuvinte care au declanşat întreaga noastră aventură :

— În tabloul ăsta, zise ea, ce oră e ? Spune-mi Jean... Ce oră e ?

— Nu ştiu.

— Nu-i aşa important, interveni François.

Micuţa Lilia îşi strînse buzele subţiri şi nefardate, fiind pe punctul de a nu mai spune nimic, apoi adăugă totuşi :

— Ba da, eu cred că este important.

— De ce ? întrebai eu.

— Pentru că norul cel mare se deplasează, pentru că el a pus totul în umbră în afara acestor case din dreapta.

— E adevărat. Spun eu. Este un moment...

— Asta e, un moment, şi mi-ar place mult să ştiu dacă e dimineaţa sau seara.

François răsfoi ghidul.

— Imagine a oraşului Delft dinspre canal, de Jan Van der Meer... Iată, spuse el : în ceea ce priveşte punctul din care a fost luată priveliştea, pe un plan din 1648 a fost găsită o căsuţă în mijlocul livezilor unde Vermeer ar fi putut sta pentru a picta... Aşteaptă, aşteaptă, adăugă întorcînd pagina : Se remarcă tonurile de azur şi de roşu carmin care conferă din plin tabloului căldura soarelui în asfinţit... E seară, Lilia.

— Ea credea că era dimineaţa, spuse ea.

— În orice caz e în luna iunie, preciză François. Priviţi arborii care răsar din curţi şi acolo pe pod, uitaţi-vă la copacii aceia albaştri.

— Ce oră arată orologiul ? întrebă Lilia.

M-am apropiat, văzui foarte de aproape granulaţia mare a pînzei şi cadranul mic din partea superioară a pinionului central.

— Nu se vede nimic, spun eu.

— De unde bate vîntul ? întrebă François.

— O, norii aceştia îi cunosc eu bine, spune Lilia, vin dinspre apus.

— De la dreapta aşadar ?

— Poate.

— Atunci de ce, întrebă François, cele două giruete arată că vîntul bate de la stînga ?

— Pentru că, i-am răspuns, vîntul bate dinspre apus, care e la stînga şi soarele de la răsărit, care e la dreapta... pentru că-i dimineaţă.

— Bravo, spune Lilia.

— Cum să ştim cu adevărat ? întreabă François.

— Ne trebuie un plan al oraşului, spun eu.

— Trebuie să ne întoarcem la Delft, propune Lilia.

— Ei bine, luaţi maşina, zise François. Eu mă voi întîlni cu ceilalţi.

— Vino cu noi.

— Nu, sînt obosit. Am să beau un pahar cu ei.

La ieşire am cumpărat un plan al oraşului Delft şi o reproducere a tabloului. Planul era pliat sub o copertă portocalie. Reproducerea avea o culoare ciudată.

De la Haga la Delft sînt numai cinci kilometri pe o autostradă cu două benzi. Am intrat prin partea de nord a oraşului. Soarele asfinţea. Scînteia pe cromul bicicletelor şi pe şinele de tramvai. Pe Phoenixstraat am oprit maşina şi arătînd reproducerea tabloului am întrebat în germană mai multe persoane unde se găsea acel loc. Nu ştiau. Apoi m-am adresat unui pastor. Avea părul tuns perie şi purta ochelari cu rame de aur.

Conversația a fost anevoioasă dar în mod vădit cunoștea locul și repetînd Vermeer, Vermeer, insista să ne conducă acolo. Era tînăr și rîdea mereu.

Am mers urmînd tramvaiul care înconjoară orașul, pînă la Engelschesstraat apoi am înaintat pe un chei în fața bazinului format de fluviul Schee.

— Dat is Zuidwal, Rotterdam, Wal... Halt, spuse pastorul. Coborîrăm din mașină.

În spatele planului format de apele fluviului Schee era chiar Vederea din Delft... Fără ziduri însă, fără casele din cărămidă... Lipsea, la dreapta, poarta Rotterdam care nu mai exista. Acum casele erau albe, cu acoperișuri din țiglă industrială iar micul pod central era modern și turnant. Pe cer, se putea vedea încă, în cea mai frumoasă lumină a Olandei, la dreapta, turnul alb al Bisericii noi (Nieuwe Kerk) și, la stînga, o părticică din vîrful acoperișului Bisericii vechi (Oude Kerk).

— Clopotnițele sînt la locul lor, zisei apropiindu-mă de Lilia.

— Da, și apusul este la stînga.

— Asta e, noi privim nordul... Vermeer a pictat într-adevăr dimineața.

Ne-am surîs mulțumiți. Ochii ei verzi, neștiuți pentru mine, i-au fixat pe ai mei și am simțit că s-ar fi cuvenit să devenim de acum înainte, unul pentru altul, mai puțin străini : fără mască.

I-am mulțumit mult pastorului.

— Vreți să serviți ceva împreună cu noi ? l-am întrebat.

— Nein, nein, răspunse rîzînd întruna. Ich habe es eilig... (sînt grăbit).

În piața mare a Bisericii noi (Nieuwe Kerk) sînt numeroase cafenele care vara își întind terasele pînă în stradă.

— Nu mai e așa de cald, spuse Lilia. Să intrăm. Era un bar foarte mic, cu pereții lambrisați în stejar, cu ferestrele în ochiuri mici din sticlă, iar sub picioare un covor roșu și moale. Pe perete o reclamă Bols anunța Jedere agen glaàsje... (păhărelul de fiecare zi). Se simte parfumul țigaretelor cu tutun blond și înviorător. Chelnerul s-a apropiat de noi. Era chel. Și purta ochelari cu rame din aur.

— Ce serviți ? întrebă.

— Un ceai, răspunse Lilia.

— Mi-e foame, am intervenit.

— Doriți niște gustări ?

— Da.

— Imediat.

Dispăru prin ușa din fund. Se auziră zgomote de cuțite și de farfurii și reveni cu un platou mare. Cu ceai, pîine neagră, melcișori de unt, pană de somn afumat, felii de brînză foarte fin tăiate, lapți de pește, creveți, măsline și file de sardele. Era minunat.

— Ceai și pentru domnul ?

— Oh, nu ! răspunsei eu.

— Schiedam ?

— Foarte bine.

Mi-a adus un pahar mare de Jong genever rece, care nu era prea tare și nu-ți ardea gura, dar îți încălzea cu delicatețe stomacul. Mirosea a ienupăr... (Aidoma celui care împrejmuia terenul de tenis, anul trecut la Villers și a cărui mireasmă o simțeam pentru o clipă, cînd strîngeam mingile în capătul terenului).

Lilia desfăcu hîrtia ce învelea cubul de zahăr și am remarcat extrema finețe a degetelor sale. Cu părul scurt, nasul delicat și acvilin, tenul mat, avea o privire îndepărtată și gravă. Nu era prea drăguță, dar avea un chip gen Quattrocento.

— Cum de-ai știut imediat că era dimineață ? spusei.

— Nu știu, am simțit.

— Dar cum ?

— Am impresia că aș putea să-ți spun... Dar ar dura și ar fi complicat.

— Hai spune, Lilia.

Își dădu capul pe spate sprijinindu-l de pielea verde a spătarului, își îndreptă privirea spre plafon și trase cu stîngăcie din țigară.

— Mai întîi, începu ea cu o voce lentă și joasă, am trăit în pension pînă la cincisprezece ani... De ce ? Pentru că mama mea a murit cînd aveam zece ani, iar tatăl meu fusese numit atașat militar la Ankara.

— Nu ai frați, Lilia, surori ?

— Nu, sînt singură. Și atunci eram atît de singură ! Nu mă duceam la Edith decît în vacanță.

— Unde a fost asta ?

— La Saint-Omer.

Gustă din băutura mea. Nu dorea să spună mai mult.

— Și pe urmă, Lilia ?

— Oh, să vorbim despre altceva... Mi-ar fi greu să te fac să înțelegi.

— Ba nu, continuă... insistai. Și eu am fost într-un pension.

— Unde ?

— La Montreuil...

— Oh ! atunci știi bine că diminețile de primăvară închipuie ceruri ca acela din tablou.

— Da, poate...

Am chemat chelnerul și am comandat încă un pahar. Mic.

— Vezi tu, spuse Lilia, iarna eram foarte nefericită. Abia puteam suporta zilele acelea care mureau la ora patru, sfîrșitul duminicilor cînd ne întorceam de la plimbare, studiul la lumina electrică... și apoi, sufrageria slinoasă și prost luminată, neliniștea serii, povara tristeții rostită în rugăciune ; acum și în ceasul morții noastre... Îți amintești Jean ?

— Da, Lilia.

— Primăvara mă elibera și, cînd totul era încă întunecat și trist, așteptam cele mai palide semne. Mi se întîmpla să lăcrimez doar pentru că descopeream un cer albastru deasupra acoperișurilor, cînd ne pregăteam pentru slujba de la ora șapte și jumătate... Îți amintești, Jean ?...

— Da, Lilia, îmi amintesc.

— Un cer albastru, imaculat, uitat de atîta vreme, un cer plin de promisiuni.

— În luna mai, în fața capelei...

— Da. Cîteodată — atît de rar — rămînea așa toată ziua. Cel mai adesea, după ora opt, o briză proaspătă aducea norii. La început nu erau decît niște nori mici ca niște bulgări de vată, dar ei anunțau un stol întreg. Veneau din apropierea umărului meu stîng, cînd priveam capela, atunci cînd în curtea pătrată, simțeam cele două țărmuri ; la răsărit, cel al liliacului, al continentelor, cel al Germaniei și al Asiei, îndepărtate și inaccesibile, dar pe care mi-l imaginam lăuntric într-o gigantică geografie. Și apoi, celălalt țărm, la apus, al spălătoriei, al mării și al vapoarelor, acest țărm atît de apropiat încă mirosea a sare și oarecum a păcură, acela al umărului meu stîng cînd priveam capela... da, țărmul de unde veneau norii... Tu la fel, Jean, aveai unul...

— Da, Lilia. (Era adevărat, aveam și eu un astfel de țărm).

— Îți amintești, Jean, cum totul se metamorfoza repede, îți amintești norul acela, un pic mai mare decît ceilalți, care acoperea soarele de dimineață pentru prima dată... Asta e Vederea din Delft...

— Cu siguranță, spusei eu, terminîndu-mi paharul (era adevărat, și eu îl descoperisem și, din pricina Liliei, — această uimitoare și tandră Lilia, de abia șaptesprezece ani — mi se păru deodată esențial că lucrul acesta a fost spus... Căci acum știam de pe ce mal îndepărtat, de pe ce mal inocent m-a regăsit deodată parfumul emoției mele.

— Vei ajunge critic de artă, i-am spus.

— Poate... Mi-ar place atît de mult să merg în Italia. Acolo cel puțin sînt ceruri albastre, veritabile ceruri albastre...

— Cu nourași totuși... Nimic altceva decît bălegute de nori ce se înroșesc la asfințitul soarelui.

Ea a rîs. Am plătit chelnerului. Și m-am întors la Haga.

Traducere de Adriana NADLER
și Emil NICOLAE

LOUIS GAUTHIER (Canada)

Scrisori

1 — *Către lăptar*

DOMNULE,

Gluma aceea care constă în a ciocni una de alta două ocale de lapte în loc de a suna la ușă a durat destul. Nu numai că zgomotul astfel produs este cu totul insuficient pentru a mă trezi, dar, mai mult decît atît, știi foarte bine că o sticlă cu lapte nu rezistă la o asemenea încercare. Și cum, pe de altă parte, dumneata tot nu aștepți niciodată să vin să-ți deschid, nu văd absolut deloc rațiunea unei astfel de manevre. De o săptămînă de cînd a început jocul acesta năstrușnic, nu găsesc în fața ușii decît două bălți albe și frag-

mente de sticlă. Primele două zile am dat vina pe copiii din jur. A treia zi am pus la punct un sistem de observare căruia i-ai scăpat printr-un şiretlic necunoscut. A patra zi am văzut perfect ceea ce faci, dar nevrînd să te învinuiesc fără probe serioase, am preferat să cred că e vorba de o eroare din partea dumitale şi am aşteptat mai departe. A cincea şi a şasea zi ai repetat toată ceremonia şi ai făcut-o cu bună ştiinţă. Nu încerca să tăgăduieşti, domnule, căci am auzit tot şi prima şi a doua oară şi ţi-am înregistrat la magnetofon rîsul satanic de la plecare. Fiind răbdător din fire, ţineam totuşi să-ţi dau acest avertisment înainte de a mă plînge şefilor dumitale. Sper că vei ţine seama de acest lucru.

Şi pentru că s-a ivit ocazia, aş vrea să-ţi aduc la cunoştinţă o a doua nemulţumire, neluată în seamă cînd ţi-a fost comunicată anterior. Ştii, desigur, ce vreau să spun, dar pentru a evita orice neînţelegere, îmi permit să ţi-o reamintesc: aş dori să nu mai introduci prin crăpătura de la cutia destinată scrisorilor livra de unt ce mi-o aduci de două ori pe săptămînă. Evident, această rugăminte prezintă o mai mică importanţă şi s-ar putea să ţi se pară exagerată. Totuşi, la urma urmei, dumneata n-ai de unde să ştii cît de plicticos este să cureţi una cîte una scrisorile pe care factorul s-a străduit să le îndoaie, să le răsucească, să le mototolească, ba chiar să le îndese cu tocul său garnisit de cuie. Fără îndoială, îmi vei răspunde că, prin însăşi destinaţia ei, cutia de scrisori este expusă tuturor intemperiilor şi că nu poate exista nimic mai de folos decît un strat consistent, protector, de grăsime: fără îndoială. Mi-ar place însă să fac eu treaba asta, ceea ce m-ar scuti de un îndoit efort — a mă ridica de la masă şi a mă duce să răzăluiesc uşa pe dinafară ori de cîte ori doresc puţin unt.

Desigur acestea nu sînt decît amănunte, dar, cred că dacă am dori cu toţii să trăim în bună pace, dacă l-ai ruga, de exemplu, pe domnul brutar, prietenul dumitale, să nu mai arunce pîinea direct de la portiera automobilului, tehnică modernă, admit, dar mi-a spart patru geamuri numai în cursul săptămînii trecute, şi dacă ar putea de asemenea, aşa cum m-am gîndit eu, să înveleaască pîinea tăiată, cred că am ajunge să ne înţelegem. Sper, domnule că acest acord va fi posibil într-o zi şi rămîn

al dumitale acelaşi client nemulţumit,

2. *Unui prieten*

Nădăjduiesc că îmi veţi permite să vă numesc astfel, de vreme ce aceasta este expresia folosită de Pierre de Ronsard începînd cu anul 1686, cînd se adresa lui Jehan de Noiraie, binecunoscutul autor al „Opusculului despre plantele sălbatice şi folosirea lor în dragoste", operă publicată în 1701, din care un exemplar este conservat în zilele noastre la Biblioteca Municipală din Lyon. Nădăjduiesc de asemenea că sînteţi în continuare sănătos şi că astma, boală care, după criticul Paul Garnet (1811—1890), a provocat nespusă suferinţă abatelui de Lamenais, ceea ce explică în parte opera sa, nu vă chinuie prea mult.

Aici, în La-Roche-sur-Yon, în acest sătuc în care au stat Fraţii Goncourt de la 11 la 17 septembrie 1923, adică în perioada imediat următoare morţii tatălui lor şi unde au fost găzduiţi de o bătrînă mătuşă, Sidonie de la Herse, a cărei casă poate fi văzută încă pe strada principală, la numărul 38, e o vreme minunată. Lamartine, cred, în ale sale Ode publicate de editura Nadier în 1876, scria la versul 781: „Ceru-i albastru ca marea". Aceste cuvinte îmi par că descriu de minune peisajul înconjurător ce a inspirat, fără îndoială lui Maurice Raguet, nefericitul poet mort în 1937 şi prieten al lui Oscar Wincenslas de Lubicz-Miloz, versuri ce-ar fi figurat cu cinste în volumul său neterminat Privelişti bretone, al cărui manuscris este în prezent în posesia unui anume domn Ponçon, persoană apropiată poetului, care locuieşte la Tours.

Potrivit pildei lui Duhamel care, în ale sale Caiete ale anotimpurilor (Gallimard, 1942) povesteşte că-i plăcea nespus „să meargă pe malul mării", merg zilnic pe plajă, unde fiecare firişor de nisip îmi aminteşte de celebrul pasaj din Viaţa sfîntului Augustin, de sfînta Terra di Sienna, arsă pe rug pe vremea Inchiziţiei, pasaj reprodus de asemenea de către D'Alambert în a sa Viaţă enciclopedică a bărbaţilor iluştri. Acest exerciţiu îmi redă sănătatea şi, asemeni mie, ştiţi şi dumneavoastră ce spune Hugo despre importanţa acesteia din urmă în ultima parte a Legendei secolelor, idee reluată de altfel adesea pe parcursul întregii sale opere şi îndeosebi în capitolul al treisprezecelea din Notre-Dame de Paris (cf. Repertoar alfabetic al temelor, stabilit de Poussin Carré în 1902).

Şi acum va trebui să vă părăsesc „cu regret", pentru a relua expresia deja folosită de Boileau în volumul al şaselea din Învăţături pentru tinerele fete asupra obiceiurilor lumeşti, lucrare care s-a bucurat de preţuire pînă ce Rousseau publică în 1777, în urma neînţelegerii avute cu Doamna de Quincy, renumita Educaţie a tinerilor, completată în 1794 cu Scrisoare despre moravurile din vremea noastră, căci soţia mea asemănătoare întrutotul cu acea Eglantine care apare în volumul al patrulea din În căutarea timpului pierdut de Marcel Proust mă anunţă că e gata masa.

Aşteptînd veşti de la dumneavoastră, vă rog să transmiteţi din partea mea salutări doamnei, soţia dumneavoastră, care nu încetează să-mi amintească de acel personaj feminin care poate fi observat în planul al doilea în portretul pe care Chevreux i-l făcu lui Voltaire la plecarea sa din Issour-sur-Sonbalcon, şi rămîn

al dumneavoastră (Edgar, 1645—1689)
Viconte Ronflant de la Castaflette

Traducere de
Daniel DIMITRIU

JULIO GARMENDIA (1898–1976) Venezuela

Maşina de făcut PU! PU! PUUU!

Maşina de făcut pupú făcea pu! pu! pu! pu! puuuuu!... Era ultimul strigăt în materie de progres ştiinţific; în fine, după răbdătoare şi laborioase eforturi, experimente şi încercări, se reuşise fabricarea pe cale sintetică a ceea ce fabrica maşina. Omenirea întreagă primi vestea senzaţionalei descoperiri lăsîndu-se în voia unui ireflexiv şi poate excesiv sentiment de entuziasm şi orgoliu. Se stîrnise un val de optimism şi de nelimitată încredere în viitor. În fiecare zi se produceau noi minuni, noi invenţii grandioase şi incredibile care schimbau şi revoluţionau complet, una după alta, la scurte intervale, existenţa umană atît de mizerabilă pînă atunci. Nu mai existau limite pentru visele şi ambiţiile umanităţii! Atîtea lucruri, atîtea creaţii şi invenţii se înfăptuiseră, se perfecţionaseră şi se răspîndiseră ajungînd chiar la nivelul şi la îndemîna celor mai săraci!

Şi acum, maşina de făcut pupú! Era cea mai nouă minunăţie, ultimul miracol şi realmente, tot ceea ce putuse concepe şi realiza mai îndrăzneţ mintea omenească. Nu mai era necesară — sau cel puţin indispensabilă — alimentarea pentru ca să se facă pupú: noile maşini o făceau în mod sistematic, mecanic şi matematic, oferind în plus toate asigurările că produceau un pupú la fel de bun, dacă nu mai bun — şi încă fără inconvenientele, neajunsurile şi perturbaţiile inerente funcţionării în acelaşi scop a rudimentarelor şi fragilelor aparate umane naturale. În plus, preţurile produsului fabricat de maşină erau extraordinar de avantajoase, mult mai scăzute şi mai atrăgătoare decît cele ale vechiului produs original.

Noua industrie se dezvoltă în consecinţă cu o copleşitoare eficienţă şi rapiditate; sporea de la o zi la alta, peste noapte, şi din loc în loc se iviră dintr-o dată arhitecturile caracteristice marilor uzine cu tehnologie ultramodernă: un soi de hangare gigantice, de armături metalice, unde maşinile uriaşe şi perfecţionate lucrau fără odihnă noapte şi zi — şi

chiar mai mult noaptea decît ziua —; de pe acoperişurile lor se înălţau la cer coşuri fumegînde iar de jur împrejurul clădirii se întindea o fîşie de gazon costisitor — cel mai verde din toată zona. Se născuse astfel o forţă nouă, de mare eficienţă ; şi se înfiinţaseră, relativ repede, imense magazine sau depozite capabile de a furniza în termen scurt orice cantitate care li s-ar fi solicitat din gama lor specifică de producţie... Într-un cuvînt, sosise epoca de pupú prefabricat, la preţ minim şi de calitate optimă, practic imposibil de îmbunătăţit, în vreme ce vechea şi mica industrie domestică începea, agoniza şi dispărea cu repeziciune. Preţurile produsului înlocuitor sau conservat erau imbatabile şi sfidau orice competiţie. Numai cîte un încăpăţînat ori îndărătnic se mai revolta ; mai erau şi unii de modă veche şi circotaşi, cramponaţi de obiceiurile şi uzanţele perimate ale trecutului — partizani ai tradiţiei !, de fapt, ai conservatorismelor şi antecedentelor — şi doar aceştia mai preferau să rămînă credincioşi metodelor şi sistemelor ieşite din uz ; continuau să facă pupú după empiricele şi anti-economicele reţete de altădată, în forma domestică anti-higienică. Pentru a-şi satisface această extravaganţă, plăteau preţuri realmente exorbitante, de unde se poate deduce că numai puţini privilegiaţi, fii răsfăţaţi ai soartei sau decadenţi şi sentimentali, de fapt reziduuri ale celor mai putrede mentalităţi, numai ei puteau să aspire la asemenea lux, să-şi permită o astfel de risipă sau irosire.

Dar, după ce a fost scoasă din uz — aşa dintr-o dată — maniera tradiţională de a se face pupú, s-a constatat că rămăsese foarte puţin încurajată producţia de bunuri alimentare destinate satisfacerii vechilor necesităţi umane de alimentaţie pe căi naturale, conform unui procedeu preistoric a cărui obîrşie se afla, probabil, în epoca mezozoicului. Lesne de imaginat ce perturbare a produs acest fapt în problemele contemporane şi aşa destul de complicate şi încîlcite ! Agricultura şi creşterea vitelor, şi în genere producţia şi industriile de alimente derivate sub toate formele lor directe sau indirecte, sau tangenţiale — nu erau excluse tăviţele pentru alune prăjite ori căruciorele de îngheţată — se prăbuşiră de-a dreptul în neant. La scurt timp fură atinse de colaps farmacopea, produsele medicinale, prepararea vitaminelor de bază, precum şi restaurantele, pieţele şi cofetăriile, şi începură chiar şi medicii cu clinicile lor monumentale să aibă aceeaşi soartă ca vechiul pupú. Se ajunsese prea departe ! Lumea modernă se prăbuşea, cultura murea, idealismul agoniza imediat după pupú, — dureroasă coincidenţă ! Civilizaţia noastră creştină era doborîtă la pămînt... Dar însuşi pămîntul, pentru că nu-l îngrijea şi nu-l cultiva nimeni, începu să producă pe cont propriu, în forme şi după capricii încîntătoare ; păduri şi hăţişuri tot mai dese şi nepătrunse invadară cîmpurile şi dealurile, apropiindu-se de oraşe, sate şi urbanizări — fără a le scuti nici pe acelea în care se aflau — atît de avansate, perfecţionate în cel mai înalt grad şi sincronizate cu necesităţile umane — fabricile moderne de pupú.

Aşa încît sosi inevitabil şi momentul cînd fu strict interzisă, sub ameninţarea celor mai severe pedepse şi sancţiuni, elaborarea de pupú — în forma sintetică şi modernă, bineînţeles. Statele sau Puterile îşi rezervară pentru ele privilegiul unei astfel de fabricări, îşi adjudecară secretul, formula şi procedeele, rechiziţionînd fabricile, maşinile şi personalul tehnic, ştiinţific şi specializat pentru toate etapele procesului. Şi atunci... Atunci ieşi la iveală monstrul, adevărata faţă a monstrului care se afla în spatele tuturor acestor fapte ! De fiecare dată cînd survenea vreo neînţelegere sau ceartă ; de fiecare dată cînd se producea o nouă criză de spaimă sau o psihoză provocată de angoasă ori dimpotrivă, de înfumurate şi vitejie ; sau cînd pur şi simplu nu se puteau pune de acord într-o chestiune sau alta... marile puteri, exclusivele posesoare de pupú, se ameninţau unele pe altele, se agitau, făceau gestul de a pune mîna pe robinetele, cheile şi manetele care comunicau cu depozitele unde prefabricatele fuseseră înmagazinate de ani şi ani de zile în secrete şi imense mări moarte subterane... Dar teroarea cumplitei inundaţii, a marelui potop, paraliza de fiecare dată gestul ferocilor combatanţi potenţiali. Biata omenire simţea cum o trec fiorii, încă o dată, după care, aminarea o făcea să scoată un urlaş suspin de uşurare... şi să se entuziasmeze iarăşi în faţa minunatelor progrese ale tehnicii.

Pînă cînd pîntecele pămîntului — al bietei mume Terra — începu să se umple cu acel produs ameninţător şi gata pregătit ; s-a tot umplut, cu vîrf şi îndesat, umflîndu-se, dînd pe de lături, înflamîndu-se... şi într-o bună zi...

Dar, în ziua aceea, nu mai exista nici un scrib care să poată povesti ce se întîmplase ! Se ştie doar — şi aceasta pentru că se referă la începutul sau zorii acelei monstruoase zile —, un singur detaliu :

Maşinile de făcut pupú făceau pu ! pu ! pu ! pu ! puuuuu !...

Şi cum nu mai rămăsese nimeni, care să le fi putut opri, după ce n-au mai avut pe cine sufoca în acea imensă şi dezolantă masă care acoperea continentele şi oceanele, în eterna tăcere, maşinile au continuat multă vreme să facă : pu ! pu ! pu ! pu ! puuuuu !

*

ROBERTO RUIZ

Intraistorie

Isaac, servitorul negru al lui mister Dellis, pregăteşte în oficiul de lîngă bucătărie micul dejun pentru stăpînul său. Stăpînului îi place să profite de nota exotică a tropicelui şi a poruncit ca în fiecare dimineaţă să i se ducă sus un castron cu felii de ananas, de mango şi de pepene împreună cu o cană cu suc de papaya. Isaac le pregăteşte pe toate foarte curat, înconjurat de albul imaculat al şerveţelelor, al mobilelor din oficiu şi al propriei sale veste de dril cu nasturi argintii, şi le pune pe tavă fără să verse o singură picătură, fără să tulbure nici un echilibru. Are ordin de la mister Dellis să nu urce mai devreme de ora zece; doamna nu ia niciodată micul dejun: preocupată de menţinerea siluetei, ronţăie doar două feliuţe de pîine prăjită Melba şi o linguriţă de brînză de vaci, cam pe la unsprezece şi un sfert. Cum e abia zece fără cinci, Isaac se aşează să se odihnească. Închide ochii şi se gîndeşte la copilăria lui zbuciumată de vagabond desculţ şi flămînd prin cheiurile murdare din Bridgetown, cînd deodată ţiuitul metalic al soneriei îl face să tresară. Cine să fie la ora asta ? La ora asta n-are de ce să vină nimeni.

2

Erau doi indivizi albi, unul înalt şi brunet, celălalt scund şi blond : amîndoi subţiri, cu subţirimea aceea albăstrie a nopţilor lungi. Plecaseră de acasă cu jachete de lînă şi cu excelente intenţii, dar căldura de la ora nouă îi copleşise, şi acuma îşi purta fiecare jacheta pe braţ. Isaac îi contemplă neîncrezător, neîndrăznind să le deschidă grilajul metalic. Făceau notă discordantă cu ambianţa : păreau nu numai străini de loc, dar pur şi simplu absurzi. La ce or fi venind ? Ce-şi propuneau ? Cel înalt şi brunet i se adresă :

— Sînteţi atît de amabil să ne deschideţi ? Venim într-o problemă foarte importantă.

Avea un fel de a vorbi foarte ciudat, nu cu tonul leneş şi dulceag al oamenilor de prin partea locului, ci dimpotrivă, cu sunete sigure şi robuste, ca nişte mici explozii. Isaac deschise şi intrară amîndoi în vestibul. În gesturile, ca şi în vorbele lor lăsau să se vadă o siguranţă deplină, siguranţa omului care ştie ce caută şi unde poate să găsească.

Blondul scoase din buzunar o carte de vizită tipărită şi i-o dă lui Isaac. Isaac, care nu ştia să citească, o suci şi o răsuci pe ambele feţe ca să vadă dacă nu avea vreun desen. Nimic. Brunetul, fără îndoială el era şeful, reluă conversaţia.

3

— Uitaţi-vă : noi ar trebui să vorbim cu stăpîna casei, dar probabil că la ora asta doarme şi nici nu o vom deranja. Iată despre ce este vorba : am deschis în strada Gastón Deligne, la numărul cinci, o spălătorie şi o vopsitorie, totul foarte modern. Scrie şi pe cartea de vizită : aţi văzut şi dumneavoastră. Fernández şi Gutiérrez, vopsitorie spaniolă. Eu sînt Fernández ; acest domn este Gutiérrez, asociatul meu. Efectuăm spălare chimică, apretare, călcăm articole fine : toate specialităţile de ramură. Sîntem profesionişti : eu în Spania conduceam o întreprindere de reparat umbrele, iar aici asociatul meu a fost distribuitor de produse agricole, mere pentru cidru, etcetera. Amîndoi am servit Republica în calitate de ofiţeri ai Armatei Populare : am sosit în această ţară acum trei luni. Am dori ca dumneavoastră să vă adresaţi la noi pentru toate necesităţile dumneavoastră legate de spălat, călcat, vopsit : haine albe, lenjerie, feţe de masă, şi toate celelalte. Avem angajat un personal expert ; livrăm la domiciliu. Pentru doliu mai puţin de douăzeci şi patru de ore ; calitate garantată. Deja ne ocupăm de aproape toată clientela din oraş : de colonelul Berroa, licenţiatul Goico, Transmiteţi dumneavoastră me-

sajul stăpînei casei, vă rog ; noi vom mai reveni marţea viitoare ca să vedem ce este. Şi cu permisiunea dumneavoastră, ne retragem. Nu vrem să vă reţinem de la îndatoririle pe care le aveţi. Pe marţi, aşadar. Multe mulţumiri.

4

Se îndepărtează pe aleea de pietriş a grădinii. Din vestibul, Isaac îi vede dizolvîndu-se în arşiţă, către o altă casă sigură unde ar fi cearceafuri şi cămăşi de spălat şi călcat. Aici, pe domeniul lui mister Dellis, nu prea e rost de vreo afacere pentru vopsitoria spaniolă. Tulia, Mercé şi Yolanda au grijă de toate ; pentru un blid de orez cu fasole şi cîteva banane spală baloturi de rufe pe care nu le-ar putea duce zece paşi o cămilă. Dar se pare că spaniolii au un caracter mai tare şi mai multe speranţe decît noi, negrii şi mulatrii. Poate se vor descurca, dacă nu-i vor dobori soarele şi paludismul şi ucigătoarea monotonie a muncilor şi a zilelor.

Isaac pune într-un sertar din oficiu cartea de vizită a lui Fernández şi Gutiérrez. Apoi, pentru că s-a făcut ora zece şi zece, se hotărăşte să ducă sus micul dejun pentru patron. Urcînd scările, la umbra tăvii enorme echilibrate pe trei degete, Isaac meditează o clipă la micul episod. Tare rău trebuie să mai meargă lucrurile prin ţările albilor, tare întoarse pe dos şi tulburate pe-acolo prin Europa, dacă puternicii lor locuitori sînt nevoiţi să vină aici, în ţinuturile sclaviei, să cerşească din poartă în poartă şi să ne zică nouă cu permisiunea dumneavoastră.

Traduceri de D. DIACONU

A ŞAPTEA SCRISOARE LAUTRÉAMONTIANĂ

Senzaţie în lumea lautréamontiană ! noi valuri în balta maldororiană !

Pînă nu demult se cunoşteau doar şase scrisori ale lui Isidore Ducasse, mai accesibil literaţilor sub pseudonimica deghizare de Conte de Lautréamont (1846—1870) : trei sînt adresate lui Verboeckhoven, asociatul editorului şi librarului Lacroix, pe 23 şi 27 octombrie 1869 şi 21 februarie 1870. Originalele lor au fost legate de Armand în exemplarul lui Poulet-Malassis achiziţionat de Jacques Doucet pentru biblioteca sa de raritaţi. Ediţia Genonceaux din *Cînturile lui Maldoror* a mai exhibat două epistole în 1890, adresate bancherului Darasse, transmiţător către junele Isidore, la Paris, al pituleior paterne emanate de la Montevideo, căci *Lautréamont=L'Autre e(st) à Mont(évidéo)* pentru urechea aptă de aUscultări anafonice, pentru ochiul abil în depistarea paragramelor. Una e din 22 mai 1869, alta din 12 mai 1870. Apoi Jacques Guérin, un colecţionar norocos, a mai dat de o misivă ducassiană către un critic literar, neidentificat pînă în prezent, din 9 noiembrie 1868.

A şaptea scrisoare, trimisă din capitala Franciei exilatului Victor Hugo la Guernesay pe 10 noiembrie 1868, a ales să-i apară cui ? Lui Roger Martin, administrator hugolian la insu'ara Hauteville House, într-o zi a anului de graţie 1980, una-mie-nouă-sute-optzeci, cînd foileta nonşalant un exemplar din *Cîntul întîi* al lui *Maldoror*, ediţia din 1868. Acest exemplar al plachetei din 1868 — semnalează François Chapon în *Bulletin du Bibliophile*, I (1983), cu rîvnă xerografiat şi expediat mie de J. P. Goujon — a fost prin urmare găsit întîmplător într-un vechi dulap (îndrăgostit ?), în partea inferioară a locuinţei de la Guernesay, cam pe unde erau altădată cuhniile ! ! ! cam pe unde se ruinau odinioară samovarele ! ! !

E greu de stabilit la ce dată a fost deversată inestimabila broşură în punctul unde în veacul trecut se elaborau pentru fericitul exilat voluntar *les merveilles de la cuisine*. În tot cazul ea nu figurează în niciunul din inventarele cărţilor şi bunurilor hugoliene. Şi totuşi, în biblioteca neimaginară a *Mizerabililor* găseşti un exemplar din rarisima ediţie a *Cînturilor lui Maldoror* din 1869, cu filele tăiate de la pagina 52 la pagina 85, semn neîndoios că venerabilul nu citea în diagonal ci... prin sondaj. În sfîrşit, ce să mai lungim vorba, a şaptea scrisoare poartă marcă recipiendarului, un *R* indicator de posibil răspuns junelui destinator. Asemeni multor juni epistolari geniali dar necunoscuţi, Isidore se va fi ales cu un *R*, chiar dacă nu a primit un mesaj palpabil, ceea ce e mare lucru dacă evităm perspectiva posterităţii superdestinatoare, ceea ce e un scandal dacă n-o ocolim : Infernul nu-i *les autres*, *les nôtres* sau *les vôtres*, cît mai degrabă absenţa de răspuns. Dar să vedem cum curge scrisoarea cu pricina în versiune pituliană *ad hoc*, adică pentru prezentul ALMANAH :

Paris, 10 noiembrie 1868

Domnule,

Vă trimit două exemplare dintr-o broşură ce, din motive independente de voinţa mea, nu a putut să apară în luna august. Ea apare acum la doi librari de pe Bulevard, şi m-am hotărît să scriu la vreo douăzeci de critici, pentru ca s-o recenzeze. Şi totuşi, în august un ziar, La Jeunesse, a vorbit despre ea ! Am zărit ieri la poştă un puştan care avea în mînă L'Avenir National cu adresa dumneavoastră şi atunci m-am decis să vă scriu. Acum trei săptămîni i-am remis d-lui Lacroix al doilea cînt spre a-l tipări împreună cu primul. L-am preferat celorlalţi fiindcă am văzut bustul dumneavoastră în librăria dumnealui şi pentru că vă este editor. Pînă acum nu a avut însă răgazul să-mi vadă manuscriptul deoarece, mi-a spus el, e foarte ocupat ; iar dacă aţi binevoi să-mi scrieţi o scrisoare, sînt sigur că, arătîndu-i-o, ar deveni mai prompt şi ar citi foarte repede cele două cînturi în vederea imprimării. De zece ani am mare dorinţă să vin să vă văd, ci nu am para chioară.

Sînt trei greşeli de tipar ; iată-le :

pagina 7, rîndul 10 : în loc de : si ce n'est ces larmes, trebuie si ce n'est ses ;

pagina 16, rîndul 12 : Mais l'homme lui est plus redoutable, trebuie mais l'Océan ;

pagina 28, antepenultimul. În loc de il est brave, trebuie il est beau.

Iată adresa mea : Mr Isidore Ducasse
Rue Notre-Dame-des-Victoires
23 Hôtel : à l'union des nations

Nici nu vă puteţi închipui cît de fericită aţi face-o pe o fiinţă omenească dacă mi-aţi scrie cîteva cuvinte. Îmi mai promiteţi şi cîte un exemplar din operele ce vă vor apare în luna ianuarie ? Şi acum, ajuns la capătul scrisorii, îmi privesc îndrăzneala cu mai mult sînge rece şi mă cutremur că v-am scris, eu care nu sînt încă nimic în acest secol, în timp ce dumneavoastră sînteţi în el Totul (tandis que vous, vous y êtes le Tout).

Isidore Ducasse

. . . . . .

Mă întreb acum, la finiş de translaţie, dacă a şaptea scrisoare va ocaziona o nouă carte despre d-l Conte, aşa cum s-a întîmplat cu descoperirea de către fratele Jacques Lefrère a unei fotografii ducasiene : opul lui JL se cheamă *Le Visage de Lautréamont* şi l-a editat Pierre Horay în

1977. Lesne vă imaginaţi indignarea posesorilor de celebre portrete imaginare ale autorului, vociferările teoreticienilor «poetului fără chip», părerea lor cum că buclucaşa poză, pescuită într-un album prăfuit din casa fiicei amicalului Georges Dazet, ar fi ultradubioasă, iar exemplarul din *Iliada* cu adnotări ducassiene în limba spaniolă, destul de suspect. Mai stranie îmi stăruie însă o mărturisire a lui Alexandru Paleologu de prin 1982, sub cireşul gazdei subsemnatului din mirificul sătuţ naturist 2 Mai, în prezenţa efervescenţilor Magdalena Ghica şi Dănuţ Arsenie. Pe vremuri, compulsînd autorul *Bunului simţ ca paradox* colecţia cotidianului ubu... cureştean *L'Indépendance Roumaine*, ar fi dat cu crucea peste două recenzii la Lautréamont, apropRiate de signatura lui Frédéric Damé, dedicator al *Poeziilor* bine cunoscut maldororienilor de pretutindeni şi care a dat prilej lui François Caradec să-l menţioneze — în mirifica sa monografie din 1970 — de cîteva ori pe bunul Caragiale chiar în grai danubian. Senzaţionalele recenzii ar fi datat din anii 1880—1889 : oricum, nici o bibliografie n-are ştire de ele în Vest. Am anunţat marea veste Occidentului : lui Jean-Paul Goujon, care l-a alertat pe François Caradec, care l-a pus în mişcare pe Maurice Nadeau, care a pus la dispoziţie spaţiu tipografic în a sa *Quinzaine littéraire*. Mare fierbere printre lautréamontieni, galvanizaţi de iminenţa bombei din Bucureşti : între timp mărturisitorul, presat din toate părţile să producă documentul, nu mai e sigur de locul citat, nici de data întîlnirii cu mirajul. Peste o vreme vom uita şi noi micuţul incident bibliografic, ba chiar şi uitarea lui. *Ainsi va la vesse du monde.*

Lacroix a editat, între altele, *Omul care rîde*, *Lucrătorii mării*, *Mizerabilii*. Poate că avea un bust al lui Victor Hugo la Librăria Internaţională de pe Boulevard Montmartre, 15, şi poate că Isidore Ducasse l-a văzut şi şi-a amintit de surghiunitul de la Guernesay. Să nu fi avut el bănuţi pentru un pelerinaj pe insula britanică ? Sau îi erau necesari pentru tipărirea cărţilor în mare grabă ?

Nevoia aceasta isidoriană de recomandare hugoliană îmi redeşteaptă interes asupra ultimei fraze epistolare. Ea dă frîu liber speculaţiei despre Tot, Marele Tot, «Marele Obiect Exterior» din *Cînturile lui Maldoror*, şi nimicul ce se infiltrează în el cu dorinţă de subversiune. La cabalişti, Marele Tot trebuie ca, într-un fel sau altul, să reculeze, să se retragă, altminteri nu poate avea loc creaţia, nu e loc pentru ea : *vous, vous y êtes le Tout*, spune ID lui Hugo. Iar dacă partea se substituie întregului, ţine loc de tot, umple întregul cu urletele sale şi nu dă înapoi, atunci părţile celelalte recurg, în ultimă şi disperată instanţă, la paricid, la *toticid ;* atunci nu ne mai mirăm că, în *Poezii*, e poreclit Hugo, da,. «Funebrul-Arac-Verde» şi i se denudează «ticurile» ; atunci pricepem că uneori pensionarea hugoliană se impune ca urgentă şi inconturnabilă.

Luca PIŢU

JEAN-PAUL SARTRE

O carte ciudată

Un an şi jumătate după moartea lui Sartre, Simone de Beauvoir publica o carte ciudată intitulată **Ceremonia despărţirii** (**La cérémonie des adieux**, Gallimard, 1981). Cartea a stîrnit în Franţa reacţii contradictorii, în general negative, iar la noi Eugen Simion i-a consacrat cîteva pagini acide. În prima ei parte, **Ceremonia despărţirii** reconstituie ultimii zece ani din viaţa lui Sartre : reconstituire crudă, nemiloasă, a unei prelungite agonii intelectuale. Nu e trecut sub tăcere nici un detaliu al decrepitudinii fizice şi spirituale : totul e înregistrat cu precizia unei fişe de observaţie clinică. Imagini zguduitoare, deprimante : Sartre incapabil să mănînce civilizat, Sartre îmbătîndu-se cu whisky pînă la pierderea totală a luciditătii, Sartre nereuşind să-şi controleze actele fiziologice ş.a.m.d. Descompunerea intelectuală e şi ea urmărită cu o morbidă insistenţă. Perioadele „bune" sînt tot mai rare, fel de fel de indivizi şi de grupuri îl manipulează pe Sartre, acesta semnează texte pe care nu le scrie el, intră în tot soiul de combinaţii politice confuze etc. Situaţii pe care Simone de Beauvoir le înregistrează cu o suspectă complezenţă. Să fie, aşa cum s-a spus, o formă de răzbunare a femeii care a trăit o viaţă în umbra marelui Sartre ? Posibil. Rezultatul e, însă, întristător.

Partea a doua a cărţii (de fapt, aproape trei sferturi din volum) cuprinde nişte **Convorbiri cu Jean-Paul Sartre** (**Entretiens avec Jean-Paul Sartre**) datate august-septembrie 1974 Autoarea transcrie discuţii purtate mai întîi la Roma, apoi — în toamnă — la Paris şi înregistrate pe bandă magnetică. Nu e (simplă întîmplare ?) una din perioadele „bune" ale acestor ultimi ani din viaţa lui Sartre. Scriitorul e obosit, are goluri de memorie, pare adesea plictisit, e nu o dată confuz. Nu e cazul, firesc, să punem la îndoială autenticitatea acestor convorbiri. Evident, Simone de Beauvoir îşi asumă „le beau rôle" : ştie pe ce să tragă spuza memoriei, orientează conversaţia în direcţia care îi convine, pune întrebările care obligă la un anumit răspuns. Pe alocuri, discuţia începe să semene a interogatoriu : Sartre încearcă să se derobeze, vrea să evite răspunsul, Simone de Beauvoir insistă, îl încolţeşte, revine, înfrînge rezistenţa interlocutorului. Scriitoarea nu scapă nici un prilej de a scoate în relief propriile-i merite, îl determină pe Sartre să arate cît îi datorează. Sartre „marşează" oricum amintirile lui sînt adeseori vagi, femeia are însă o memorie infailibilă, iar dacă se face că „uită" e pentru a auzi chiar din gura lui Sartre ceea ce voia să audă. Uneori dialogul lîncezeşte, se poticneşte, scriitoarea nu renunţă, se agaţă de orice idee, de orice cuvînt, de orice amintire, oricît de ceţoasă. Nu lipsesc clişeele, Simone de Beauvoir îl întreabă pînă la saţietate care sînt „raporturile" lui cu tot felul de lucruri, cu lectura, cu scrisul, cu mîncarea, cu legumele, cu muzica, pictura, banii, femeile etc. etc. Sartre e uneori incoerent, vocabularul lui pare să fi sărăcit deodată, scriitoarea reia fraza, o sistematizează, ridică — ea ! — nivelul intelectual al discuţiei. Chiar dacă multe fapte sînt binecunoscute (din **Cuvintele**, din numeroasele articole şi interviuri ale lui Sartre), partenera sa consideră că ele mai trebuie spuse, limpezite. Mi-am amintit, citind aceste **Convorbiri**, de dialogul-interogatoriu din **Victimes du devoir**, piesa lui Eugen Ionescu. Cartea are însă, indiscutabil, valoare documentară. E un „portret al artistului înainte de moarte", un portret în care personajul apare cu curiozităţile, cu inconsecvenţele, cu micimile dar şi cu momentele lui de sublim.

Am ales din această masivă carte cîteva fragmente, încercînd să le grupez în jurul cîtorva idei, şi anume descoperirea lecturii, semnificaţiile actului de a scrie, finalitatea operei literare. Am rămas cît mai aproape de textul original, socotind că e o eroare a eluda oralitatea lui. O remarcă : Sartre şi Simone de Beauvoir îşi vorbesc cu „**vous**", pe care l-am echivalat în româneşte prin „dumneata", graţie căruia se evită formulările de genul „aţi scris", „aţi citit", „aţi făcut" etc., care ar fi dat textului o rigiditate nefirească.

Al. C.

— S. de B. — Voiam mai de mult să-ţi pun o întrebare, şi anume : ai vorbit, în **Cuvintele**, despre lectură şi apoi despre scris. Ai explicat foarte bine ce au însemnat pentru dumneata cititul, cele două tipuri de lectură, lectura din care nu înţelegeai nimic şi totuşi te fascina şi lectura pe care o înţelegeai. Ai mai arătat, poate cam prea concis, ce a însemnat să descoperi alte cărţi, la o vîrstă mai matură. Cred însă că ar trebui să facem un fel de trecere în revistă a modurilor în care ai conceput lectura cu începere, să zicem, de la vîrsta de zece ani. Ce a însemnat ea cînd te găseai în La Rochelle ? Dar cînd ai sosit la Paris ? Dar mai tîrziu ? În timpul serviciului militar ? în timpul anilor de profesorat ? în ultimii ani ?

■ **J.—P. S. — Ar trebui să distingem două lecturi : una care a venit după un anumit timp, şi care era lectura documentelor sau cărţilor ce trebuiau să-mi servească pentru operele mele literare şi filozofice ; şi apoi o lectură degajată, lectura cărţii care apare în librării sau**

care îmi este indicată de cineva, sau a cărții din secolul XVIII pe care nu o cunoșteam. Această din urmă lectură e legată de întreaga mea personalitate, de întreaga mea viață. Fără să aibă însă un rol precis în opera pe care o scriu în momentul respectiv. În această lectură dezinteresată, care este lectura oricărui om cultivat, am trecut prin perioade care mai întîi, așa cum știi, m-au dus, cînd aveam vreo zece ani, către romanele de aventuri, romanele cu Nick Carter și Buffalo Bill, cărți prin care, într-un fel, luam lumea în stăpînire. Buffalo Bill și Nick Carter se petreceau în America și a-l vedea pe Nick Carter în desenele ce ilustrau fiecare fascicol însemna pentru mine descoperirea Americii. Eroul era desenat exact așa cum îi vedeam pe americani în filme: înalt, puternic, fără mustață și fără barbă, însoțit de ajutoarele sale și de fratele lui care era și el înalt și puternic. Iar romanul descrie cîte ceva din viața new-yorkeză; așa am făcut, prin urmare, cunoștință cu New-York-ul.

— S. de B. — Toate astea le-ai povestit în Cuvintele. Aș vrea totuși să treci la perioada de care n-ai vorbit acolo. Ce a însemnat cititul cînd te afli la La Rachelle?

■ J.—P. S. — Eram abonat la un cabinet de lectură. (...) Mergeam și la biblioteca primăriei, care împrumuta și ea cărți.

— S. de B. — Ce citeai și de ce? Asta e important.

■ J.—P. S. — Cărți de tot soiul care perpetuau, făcîndu-le mereu mai nobile, mai specializate, romanele de aventuri. Acolo am citit cărțile lui Gustave Aymard.

— S. de B. — Și ale lui Fenimore Cooper?

■ J.—P. S. — Cîteva, dar mi se păreau plicticoase. (...).

— S. de B. — Profesorii îți indicau anumite cărți?

■ J.—P. S. — Lucrul ăsta nu se obișnuia pe atunci. Se indicau doar cărțile strict trebuitoare în clasă. Era o bibliotecă, bineînțeles, dar unde predomina Jules Verne. (...).

Sartre în dialog cu S. de Bouvoir.

— S. de B. — Ce s-a schimbat în lecturile dumitale cînd ai venit la Paris?

■ J.—P. S. — Schimbarea a fost totală, datorită colegului meu Nizan și elevilor — trei sau patru — cei mai buni din clasă (...). Îl citeau mai cu seamă pe Proust. Aceasta a fost marea descoperire. Proust a făcut trecerea de la romanul de aventuri la romanul de cultură, la cartea culturală.

— S. de B. — Ce scriitori îți plăceau atunci? Proust? Giraudoux?

■ J.—P. S. — Giraudoux, pe care l-am citit grație lui Nizan. Tot el mi l-a recomandat pe Paul Morand. Nizan, care nu citea romane de aventuri, dar citea multe cărți moderne, m-a introdus în viața literară.

— S. de B. — L-ai citit și pe Gide? Ai descoperit deci literatura modernă.

■ J.—P. S. — Am descoperit într-adevăr literatura modernă. Am citit probabil Roadele pămîntului (...). Erau o mulțime de scriitori moderni, și Nizan îmi spunea: „L-ai citit pe cutare? Dar pe cutare? Și îi citeam. Între ultima clasă de liceu și facultate, lumea se transformase pentru mine. Nu numaidecît filozofia, cît mai ales cărțile suprarealiștilor, ale lui Proust, Morand etc. (...) Proust m-a făcut să descopăr în primul rînd psihologia subiectivă a personajelor. Mi-a revelat și ideea de „mediu". E un lucru pe care l-am învățat de la Proust, faptul că există medii sociale așa cum există specii animale. Ești cineva ca mic-burghez, ca nobil, ca profesor, ș.a.m.d. Toți ăștia se recunosc unii pe alții și se frecventează în lumea lui Proust. Iată un lucru la care am reflectat mult. M-am gîndit atunci, sau puțin după aceea, că un scriitor trebuie să cunoască multă lume, adică să aparțină mai multor medii. (...).

— S. de B. — Dar nu s-a produs atunci și o revelație de altă natură? Vreau să spun că, venind din tr-un mediu foarte provincial și burghez, n-ai descoperit alte posibilități de viață, alte sentimente, altă morală, altă psihologie?

■ J.—P. S. — Bineînțeles. Mi s-a deschis lumea contemporană, căci părinții mei trăiau cu cincizeci de ani în urmă în ceea ce privește cultura și viața. La Paris, dimpotrivă, colegii mei trăiau din plin viața culturală a momentului. Suprarealismul în special. Toate astea au reprezentat pentru noi o șansă, o sursă de influență. Apoi am descoperit La Nouvelle Revue française; revista și cărțile. O adevărată revelație. Pe atunci, cărțile editate de La Nouvelle Revue française aveau miros, un miros anume al hîrtiei; cărțile tipărite atunci au păstrat puțin din mirosul acela. Mi-l amintesc, era mirosul culturii, dacă vrei. Iar N.R.F. reprezenta cu adevărat ceva: cultura.

— S. de B. — Cultura modernă.

■ J.—P. S. — Cultura modernă. Atunci l-am citit pe Conrad. Conrad însemna pentru mine N.R.F., fiindcă toate cărțile lui erau editate la N.R.F. (...).

— S. de B. — Și pe marii clasici, Zola, Balzac, Stendhal să zicem, cînd i-ai citit?

■ J.—P. S. — Zola și Balzac nu prea mă interesau. La Zola am ajuns mai tîrziu, în Balzac n-am intrat niciodată mai adînc. Făceam lecturi din clasici oarecum întîmplă tor. Stendhal în primul rînd. (...) A fost unul din autorii mei preferați. Eram mirat cînd aflam că e un autor ce nu trebuie citit între 16 și 18 ani, că distruge prospețimea vîrstei, că le dă copiilor idei sumbre, că îi dezgustă de viață — iată ce se spunea în jurul meu. Nici astăzi nu înțeleg, de altfel...

— S. de B. — Dimpotrivă, e un autor foarte vesel.

■ J.—P. S. — Da, foarte vesel. Iubiri, eroism, aventuri. Nu înțeleg deloc această rezistență pe care a provocat-o Stendhal. (...).

— S. de B. — Lectura era un mod de a lua în stăpînire lumea culturală, și totodată o plăcere, firește...

■ J.—P. S. — Desigur, o plăcere. Dar în același timp luam în stăpînire lumea. Lumea adică planeta. (...)

— S. de B. — Știu că, după concursul de agregație, ai citit multă literatură străină. Multe cărți americane: Dos Passos, spre exemplu.

■ J.—P. S. — Da. Literatura americană m-a pasionat.

— S. de B. — Ca și literatura rusă.

■ J.—P. S. — Pe Dostoievski și Tolstoi îi citisem de mult. Îmi fuseseră recomandați la liceu. Tolstoi nu mi-a plăcut Dostoievski, firește.

— S. de B. — Și după ce ai fost numit profesor la Le Havre, citeai mult? (...) După ce ai început serios să scrii, îți mai rămînea timp pentru lectură? Ce înseamnă acum cititul pentru dumneata?

■ J.—P. S. — Citeam mult în tren. Le Havre-Paris, Le Havre-Rouen. Am descoperit atunci ceva nou — a început să mă intereseze romanul poliţist. (...) În tren n-aveam ce face. Priveam oamenii care treceau şi citeam. Ce poţi citi în tren ? Ceva care ţine de noncultură, aş zice. De fapt, nu-mi dădeam seama că romanele poliţiste mă cultivau. (...).

— S. de B. — Nu era şi faptul că te interesau aspectele legate de construcţia lor ?

■ J.—P. S. — Da, construcţia mă interesa. Era un tip de construcţie despre care am gîndit adesea că ar putea să servească unor romane ce tratează subiecte mai...

— S. de B. — Mai serioase.

■ J.—P. S. — Mai serioase, mai literare. Pornind de la construcţia enigmei care oferă cheia doar la sfîrşit, gîndeam că s-ar putea face ceva oarecum misterios — nu o crimă, dar un eveniment oarecare al unei vieţi, sau ceva care intervine în raporturile între bărbaţi, ori între bărbaţi şi femei, şi că aş fi găsit astfel tema unui roman ; faptul respectiv ar fi fost dezvăluit încetul cu încetul, s-ar emite tot soiul de ipoteze. Socoteam că era acolo posibilitatea unui roman. Apoi am abandonat acest procedeu. Deşi sînt în primul volum din Drumurile libertăţii elemente ce amintesc de romanul poliţist, relaţia dintre Boris şi Lola de exemplu.

— S. de B. — Chiar şi în Greaţa e un soi de suspens fiindcă eroul se întreabă : „Ce-i asta, ce se întîmplă ?...“

■ J.—P. S. — Da. (...)

— S. de B. — Şi apoi ? Pe lîngă romanele poliţiste ? Cînd te găseai la Laon, cînd te-ai întors la Paris : în sfîrşit, tot timpul cînd, înainte de război, ai fost profesor ?

■ J.—P. S. — Citeam mai ales literatură americană. Atunci am cunoscut-o. Faulkner ? Îmi amintesc şi azi, dumneata l-ai citit mai întîi şi mi-ai arătat povestirile spunîndu-mi că trebuie să le citesc.

— S. de B. — Da ?

■ J.—P. S. — Eram în camera dumitale, într-o după-amiază, şi aveai cartea. Te-am întrebat ce carte e şi mi-ai spus. Pe Dos Passos îl cunoscusem deja.

— S. de B. — Pe Kafka l-am descoperit, destul de tîrziu, împreună.

■ J.—P. S. — În Bretagne, după cîte îmi amintesc.

— S. de B. — Da. Într-un număr din N.R.F. cineva vorbea de marii autori, de Proust, Kafka şi Joyce. Dar pe Joyce, îl citisem ? Nu-mi mai amintesc.

■ J.—P. S. — Da, l-am cunoscut destul de repede. Mai întîi din auzite, apoi l-am citit. Partea centrală, monologul interior al D-lui Bloom, mă interesa mult. Am conferenţiat chiar despre Joyce la Le Havre : era acolo o sală unde profesorii dădeau conferinţe plătite. Se ocupau de ele municipalitatea şi biblioteca. Le-am ţinut burghezilor din Le Havre conferinţe despre scriitorii moderni, pe care ei nu-i cunoşteau.

— S. de B. — Despre cine, spre exemplu ?

■ J. — P. S. — Despre Faulkner.

— S. de B. — Ai ţinut o conferinţă despre Faulkner ?

■ J.—P. S. — Nu, dar l-am pomenit într-o conferinţă şi cei prezenţi m-au întrebat cine e Faulkner. (...).

— S. de B. — Şi, dintre aceste lecturi, care te-au influenţat în activitatea de scriitor ?

J.—P. S. — Dos Passos m-a influenţat enorm.

— S. de B. — Amînarea nu ar fi fost posibilă fără Dos Passos.

■ J.—P. S. — Şi Kafka m-a influenţat. N-aş putea spune cu precizie cum dar m-a influenţat mult. (...).

— S. de B. — Cînd ai fost în lagărul de prizonieri, cred că era greu să ai cărţi.

■ J.—P. S. — Am avut cîteva. Cărţi pe care un prizonier le luase cu el. Una sau două le-am avut de la nemţi. Nu mare lucru. Dar am avut Sein und Zeit, am cerut-o şi mi-au dat-o.

— S. de B. — Asta nu mai era lectură, era studiu. Ar trebui să deosebim cărţile care erau pentru dumneata cărţi de studiu : Heidegger, Husserl de exemplu.

■ J.—P. S. — Ştii, e greu să deosebeşti studiul de lectură. Husserl, Heidegger au fost studiu sau o lectură ceva mai sistematică decît celelalte ? Greu de spus.

— S. de B. — Dar oare lecturile de plăcere nu intrau şi ele într-un vast spaţiu de studiu şi care îşi propunea să asimileze lumea ?

■ J.—P. S. — Mai tîrziu, da, am avut nevoie de ele ca să-mi scriu cărţile. Dar cînd am scris Greaţa, n-am avut nevoie, practic de nici o carte. Şi nici cînd am scris nuvelele. (...).

— S. de B. — N-ai început să citeşti mai puţin, din 1945, din cauză că ai scris mult, că te-ai angajat în înfruntările politice ?

■ J.—P. S. — Da, dar n-aveam ce face. Înainte, fusese liceul. Ca profesor mi-am înjghebat o bibliotecă : luam cartea, o citeam, o reciteam.

— S. de B. — Ţi-ai instalat biblioteca în apartamentul mamei dumitale, unde locuiai. A fost o vreme cînd n-aveai nici o carte. Cînd stăteam la hotelul Louisiane, cineva care a venit să te vadă a rămas siderat : „Cum, dar n-aveţi cărţi ?“ „Ai răspuns : „Nu, citesc, dar nu am cărţi“. Dimpotrivă, cînd te-ai mutat în strada Bonaparte, ţi-ai alcătuit o bibliotecă.

■ J.—P. S. — Da. O făceam din dragoste pentru cărţi, din dorinţa de a le atinge, de a le privi. Îmi cumpăram cărţile pe strada Bonaparte ; şi pe strada Mazarine. Sînt o sumedenie de librării în cartierul ăsta. Cumpăram ediţii complete...

— S. de B. — Aveai o ediţie completă din Colette.

■ J.—P. S. — Da.

— S. de B. — Şi operele complete ale lui Proust...

■ J.—P. S. — Da. Cînd m-am hotărît să locuiesc la mama mea, am consimţit să posed anumite lucruri, ca spre exemplu o bibliotecă ; înainte, faptul de a nu avea cărţi răspundea unei hotărîri premeditate. Nu voiam să posed nimic. Şi am rămas astfel pînă la patruzeci de ani... (...).

— S. de B. — Aş vrea din nou să te întreb ce a reprezentat pentru dumneata literatura. Am văzut, din Cuvintele, ce a însemnat ea în copilărie ; dar ce s-a întîmplat mai tîrziu, ce reprezintă ea astăzi pentru dumneata ?

■ J.—P. S. — Mai întîi, literatura a însemnat pentru mine a povesti. A povesti ceva frumos. De ce frumos ? Fiindcă povestirile erau rotunde, aveau început şi

sfîrşit, iar înăuntru se aflau personaje pe care le făceam să existe prin cuvinte. De fapt, ideea era că a povesti nu e acelaşi lucru cu a povesti unui coleg ce-ai făcut în ajun. A povesti însemna altceva. Însemna a crea prin cuvinte. Cuvîntul era mijlocul de a povesti ceva, o întîmplare care, altfel, îmi apărea independentă faţă de cuvinte. Era deci mijlocul de a o povesti. Literatura e o povestire făcută din cuvinte. Iar povestirea era completă cînd urmăreai o aventură de la începutul ei pînă la sfîrşit. Convingerea asta a durat pînă cînd studiile liceale m-au determinat să constat că exista şi o altă literatură, deoarece existau o mulţime de cărţi care nu povesteau nimic.

— S. de B. — Prin urmare, scriai, la La Rochelle de exemplu, lucruri care erau mai mult sau mai puţin povestiri; a povesti în scris era cu totul altceva decît a povesti unui coleg. Ai spus: era altceva din cauza cuvintelor. Dar cînd îi povesteai ceva unui coleg, o făceai tot în cuvinte.

■ J.—P. S. — Da, dar cuvintele nu erau trăite pentru ele însele. Îţi pui colegul la curent cu ce s-a întîmplat în ajun; obiectelor care erau acolo, le dai nume care le desemnează, dar acestor cuvinte nu le acorzi nici un privilegiu. Sînt acolo, deoarece cuvintele semnifică. Pe cînd într-o povestire cuvîntul valorează ceva în el însuşi.

— S. de B. — Dar asta nu se întîmplă şi fiindcă, prin cuvinte, pătrunzi în imaginar?

■ J.—P. S. — Da, dar nu ştiu dacă, la zece ani, făceam o distincţie netă între ceea ce era adevărat şi ceea ce era imaginar. (...) Povestind, se revela o necesitate, care era înlănţuirea cuvintelor unele cu altele, cuvinte alese pentru a se înlănţui... Şi mai era, deşi foarte vag, ideea că există cuvinte bune, cuvinte care se înlănţuie frumos unele cu altele, şi care apoi dau o frază frumoasă. Dar asta, foarte vag. Simţeam că şi cuvintele puteau să fie frumoase, dar lucrul ăsta nu mă preocupa prea mult. Mă străduiam să spun ce aveam de spus. Asta a durat pînă către doisprezece ani, cînd am început să citesc la liceu operele marilor scriitori din secolele XVII şi XVIII, cînd am văzut că aceste scrieri nu erau toate povestiri romaneşti, că existau şi discuţii, eseuri. Luam cunoştinţă de o operă în care timpul nu mai apărea în acelaşi mod. Şi totuşi, în literatură, timpul mi se părea a fi ceva capital (...). Ca să rezum, opera literară este, pentru mine, un obiect. Un obiect ce are o durată proprie, un început şi un sfîrşit. Această durată proprie se manifestă în carte prin faptul că tot ceea ce citim trimite întotdeauna la ceea ce exista înainte şi deasemenea la ceea ce va urma. Asta înseamnă necesitatea operei. E vorba de a da formă unor cuvinte care au o anumită tensiune proprie şi care, prin această tensiune, vor crea tensiunea cărţii care este o durată în care iutri. (...) Opera literară presupune că cineva reconstituie lumea, aşa cum o vede, prin intermediul unei povestiri care nu vizează direct lumea, dar care se referă la opere sau personaje inventate. Cam asta am vrut eu să fac. (...)

— S. de B. — (...) N-ai fost dintre aceia care spun: fac o operă nemuritoare, sînt nemuritor: n-a fost cazul dumitale

■ J.—P. S. — De altfel, e un lucru complicat fiindcă, dacă eşti nemuritor, dacă ai făcut o operă nemuritoare, partida e jucată. În acelaşi timp, trebuie să ai impresia că eşti pe cale să creezi ceva ce nu există; trebuie deci să te integrezi timpului cotidian. E mai bine atunci să nu tragi decît cu coada ochiului la nemurire, şi să pariezi pe viaţă; sînt viu şi scriu pentru cei vii, gîndindu-mă că dacă ceea ce scriu e reuşit, voi fi citit şi după moarte; oameni cărora mesajul meu nu le fusese adresat mă vor aprecia.

— S. de B. — Pe ce mizezi ca să supravieţuieşti— în măsura în care crezi că vei supravieţui: pe literatură sau pe filozofie? Ce raporturi ai cu literatura şi filozofia? Ai vrea ca oamenii să-ţi aprecieze filozofia sau literatura, ori pe amîndouă?

■ J.—P. S. — Voi răspunde, desigur, că pe amîndouă. Dar există o ierarhie şi ea situează filozofia pe locul doi iar literatura pe primul. Doresc să obţin nemurirea prin literatură, iar filozofia e un mijloc să ajung la ea. Dar consider că, în sine, filozofia nu e o valoare absolută, pentru că împrejurările se schimbă şi aduc schimbări filozofice. O filozofie nu e valabilă pentru clipa prezentă, ea mizează pe realităţi atemporale; (...) ea vorbeşte despre lucruri care depăşesc de departe punctul nostru de vedere individual de astăzi; literatura, dimpotrivă, inventariază lumea prezentă, lumea pe care o descoperi prin lecturi, conversaţii, pasiuni, călătorii; (...) Oamenii cărora le place Rabelais, îl citesc de parcă acesta ar fi scris ieri

— S. de B. — Şi într-un chip absolut direct.

■ J.—P. S. — Pe Cervantes, pe Shakespeare îi citim ca şi cum ar fi printre noi; Romeo şi Julieta sau Hamlet sînt opere care parcă ar fi fost scrise ieri. (...)

— S. de B. — Şi cum a evoluat atitudinea dumitale faţă de glorie, faţă de celebritate? Cum ţi-ai trăit, din interior, cariera?

■ J.—P. S. — În fond, era ceva foarte simplu: scriai şi deveneai celebru. ...)

— S. de B. — Şi apoi ai avut de suportat cîteva lovituri grele deoarece ai crezut la început că Greaţa va fi refuzată. (...) Ai fost foarte deconcertat cînd cartea a fost refuzată

■ J.—P. S. — Asta făcea parte din viaţa cotidiană, cu toate acestea mă consideram — cu toată modestia, dacă pot spune aşa — un geniu. Vorbeam cu colegii mei aşa cum un geniu vorbeşte cu colegii lui. Cu toată naturaleţea, dar, în interior, vorbea un geniu.

— S. de B. — Revin la acel prim eşec al Greţei: ai crezut atunci că erai un geniu care n-a găsit mijlocul să se facă cunoscut?

■ J.—P. S. — Socoteam că Greaţa e o carte bună şi că fusese refuzată aşa cum alte cărţi bune au fost refuzate în istoria literaturii. (...)

— S. de B. — Erai cu mine la Chamonix, chiar după refuz, şi te-am văzut foarte trist, cred chiar că ai vărsat cîteva lacrimi, ceea ce nu ţi s-a întîmplat decît foarte rar. A fost cu adevărat o lovitură.

■ J.—P. S. — Da, credeam că opera a fost refuzată fiindcă era bună.

— S. de B. — Te-am susţinut din toate puterile Eu găseam cartea foarte bună.

■ J.—P. S. — Asta gîndeam şi eu. Dar erau şi clipe de singurătate, de tristeţe, cînd îmi spuneam: e o operă ratată, va trebui să o iau de la capăt. Dar ideea de geniu nu dispăruse. (..)

— S. de B. — Cînd, după război, gloria s-a revărsat asupra dumitale, ai afirmat că a fost o experienţă ciudată deoarece gloria a adus cu ea şi ura. Ce a însemnat pentru dumneata această celebritate internaţională la care nu te aşteptai? A fost împlinirea unei dorinţe, o recunoaştere a geniului dumitale sau nu era decît un eveniment empiric care nu avea mare influenţă asupra adevărului transcedental pe care îl urmăreai?

■ J.—P. S. — Mai curînd asta. Evident, nu-mi era indiferent că aveam un renume, că oameni veniţi de departe îmi spuneau: dumneavoastră sînteţi D-l Sartre, aţi scris asta şi asta; dar nu prea luam toate astea în serios. (...) Dimpotrivă, gîndeam că ceasul gloriei încă nu sosise. Ceasul gloriei soseşte la sfîrşitul vieţii. (...) Iar gloria nu e niciodată pură. Ea angajează arta, dar şi politica şi o mulţime de lucruri. Renumele pe care l-am avut după război m-a împiedicat să doresc orice altceva dar nu l-am confundat cu gloria pe care o voi avea, sau n-o voi avea, şi care vine după aceea.

— S. de B. — Altfel spus, înţelegi prin glorie verdictul posterităţii?

■ J.—P. S. — Dacă lumea n-o să se schimbe, mi se va acorda un rol în secolul XX; în manualele de literatură voi fi citat ca un autor care a avut succes, succes ce va fi atribuit fie unei erori a publicului, fie faptului că am fost realmente important etc. (...) Cred că un scriitor care a făcut o carte viabilă va avea, după moarte, o viaţă diferită în funcţie de epoci, în funcţie de secole. (...) Posteritatea nu poate exista decît printr-o transformare completă a operei care încetează să acţioneze direct dar care devine o operă de artă, la fel ca aproape toate lucrurile ce aparţin trecutului.

Prezentare şi traducere de Al. CĂLINESCU

SLAWOMIR MROZEK

Extrase din revista „Progresistul“

CRONICĂ DIPLOMATICĂ

După cum informează agenţia noastră, la vînătoarea de iepuri, organizată ieri, a avut loc un accident regretabil. Un prim secretar de ambasadă a fost împuşcat pe loc, un chargé d'affaires a primit un glonte în pîntece, consilierii — juridic şi comercial — au fost uşor răniţi, iar aproape douăzeci de funcţionari au răni neînsemnate. În afară de acestea au fost vînaţi doi iepuri.

Recepţia s-a desfăşurat într-o atmosferă cordială.

Rubrica : Teatru.

OVAŢII DUPĂ PREMIERĂ

Ieri a avut loc premiera unei piese de teatru. La sfîrşitul spectacolului, publicul s-a ridicat în picioare şi-a scandat : La bufet ! La bufet ! — exprimîndu-şi astfel recunoştinţa faţă de conducerea bufetului pentru degustările asigurate în pauză.

Rubrica : Din ţară.

CINE VA PLĂTI ?

Apariţia unei stele în ţara noastră ridică problema : cui i-a fost necesară o acţiune atît de mare şi de reprezentativă. Întrebarea care se pune : cît a costat şi cine o achită ?

Rubrica : De-ale municipalităţii

PAŞI ENERGICI

Consiliul municipal a luat iarăşi măsuri energice împotriva îngrijitorilor delăsători de la unele imobile, care nu curăţă trotuarele de zăpadă şi ghiaţă.

Acum, ca să le facă treaba lor vor fi mobilizate cîteva tancuri şi artileria.

Rubrica : culturală.

PROGRAM INTERESANT

De mare succes s-a bucurat la circul „Universal“ următorul număr. Şapte vaci slabe mănîncă şapte vaci grase, iar după aceea se simt bine.

ANIVERSARE RAR ÎNTÎLNITĂ

Găina agricultorului Jan Săcotei a ouat. Aceasta-i oul cu nr. 250000000000000000 ouat de găină de la facerea ei.

Rubrica : Sport.

NOUTĂŢI LA SCRIMĂ

O inovaţie interesantă a fost introdusă în scrimă. Sub masca de sîrmă a fost băgat un canar, care prin săriturile şi trilurile lui face ca meciul jucat de scrimer să fie mai interesant. Cîntecul canarului face mai plăcută munca grea a jucătorului. În acelaşi timp, plasa de sîrmă serveşte drept colivie pentru pasărea jucăuşă.

Traducere de Nicolae MAREŞ

ANTANAS TAMALIUNAS

În căutarea unui centenar

Redactorul şef mă însărcină să găsesc şi să scriu despre un centenar, punînd astfel la dispoziţia cititorilor o reţetă de viaţă lungă.

Nu doream drept model un ascet, ci un om îndrăgostit de viaţă, vesel şi optimist. Din păcate, nici unul din bătrînii întîlniţi pe stradă nu a corespuns aşteptărilor. Ba avea sub o sută de ani, ba se lansau numaidecît într-o prelegere despre răul produs de alcool şi ţigări.

M-a dezamăgit, de asemenea, şi discuţia purtată cu un bătrîn robust care depăşise cei o sută de ani.

— Am 133 de ani dar sînt încă în putere ! Vrei să ştii cum poţi să ajungi la vîrsta mea ?

Am răspuns afirmativ. Dar cînd bătrînul a început să pledeze pentru avantajele unui regim vegetarian şi ale aerului curat, declarînd război cărnii şi peştelui, m-am folosit de mulţimea adunată în jurul nostru pentru a o şterge englezeşte.

Încercările mele au continuat mult timp pînă cînd, în cele din urmă, mi-am zis : „L-am găsit !“ Era un bătrînel simpatic, plăpînd şi adus de spate. Trecînd pe lîngă mine, am băgat de seamă că faţa lui purta pecetea a cel puţin 150 de ani.

— Scuzaţi-mă, l-am interpelat eu, aş vrea să vă pun cîteva întrebări, dacă nu vă e cu supărare.

Pregătindu-se să asculte, bătrînul îşi scoase o ţigară.

— Fumaţi ? aproape că am sărit în sus de bucurie. Fumaţi de mult ?

— De la vîrsta de 12 ani. Îşi aprinse ţigara cu o mînă tremurîndă. De îndată ce mă trezesc, o şi pornesc. Fumez ţigară de la ţigară toată ziua.

Curînd am aflat că interlocutorul meu nu avea nimic comun cu vegetarienii : a făcut o grimasă cînd am adus vorba de fructe, legume şi lapte. În sfîrşit, îmi găsisem omul !

— Deci carnea este principalul dv. aliment, am repetat eu. Dar trebuie să recunoaşteţi că un păhărel, acolo, merge din cînd în cînd cu un biftec gustos. Ce părere aveţi ?

— De acord. Dar de ce „din cînd în cînd ?“ La micul dejun, la prînz, la cină...

— Cîţi ani aveţi ?

— Să mă gîndesc. În ultimul timp mă cam lasă memoria. În ce an sîntem acum ?

I-am spus.

— Asta înseamnă..., bătrînul începu să mormăie, numărînd pe degete. Asta înseamnă că am deja 33 de ani.

A dat să mai spună ceva dar eram deja departe.

(Din „Sputnik“)

MIRON IVANOV

Binele întotdeauna triumfă

Da, este impresionant să vezi cum gazelele, lupii de preerie, leoparzii, tigrii, leii, bizonii și antilopele gonesc împreună de teama focului izbucnit în preerie, cum flăcările se întind spre pampas sau spre junglă. În asemenea momente fiecăruia dintre noi îi vine în minte întrebarea: „De ce să ne punem mereu unul altuia mîna în gît, n-am putea oare să alergăm și noi la fel, umăr la umăr?" Și totuși focul se stinge iar povestea începe din nou.

Cetățeanul Ovcearov avea o căsuță, o nevestică și cîțiva copilași, și o ducea relativ bine — potrivit datelor furnizate de Biroul Central de statistică.

Și tocmai cînd viața i se părea mai frumoasă ca oricînd, își făcu apariția tovarășul Vulcev care îi zise:

— Nevasta dumitale este foarte frumoasă. Atît de frumoasă, că-mi place și mie. Așa c-am s-o iau de la dumneata.

Ovcearov scoase un strigăt de durere și spuse:

— Ați văzut și dumneavoastră un om care are un lucru frumos și acum vreți să-l lipsiți de el, tovarășe Vulcev.

— Uite ce-i, zise Vulcev, nevasta dumitale este foarte frumoasă. Dacă n-o iau eu, o ia altul. Ai priceput? Așa că o iau eu și-ai face mai bine să n-o pui prea mult la inimă.

Într-adevăr, Vulcev își respectă cuvîntul, căci din clipa în care spunea o vorbă, se și grăbea s-o transpună în faptă, mai ales dacă fapta era în propriul lui interes. Așa că luă femeia și-l lăsă pe tovarășul Ovcearov să sufere descriptibil. Ca să fim clari, suferința unui om lipsit de un lucru care, din capul locului, nu prea a fost al lui, a mai fost descrisă și, deci, este descriptibilă. Dar, în principiu, este a lui.

Așa că tovarășul Ovcearov porni să caute dreptate. Adică — să-și caute nevasta.

Așadar, porni s-o caute, sărmanul tovarăș Ovcearov.

În timp ce căuta dreptate, făcu o seamă de plîngeri orale, revoltîndu-se împotriva faptei tovarășului Vulcev. Făcînd aceasta, întrebă ce s-ar întîmpla dacă fiecare ar lua nevasta celuilalt. Și se întrebă și-n sinea lui: „Dacă fiecare ar începe să ia nevasta celuilalt, oare celălalt n-ar lua nevasta altuia și pînă la urmă n-am face nimic altceva decît să ne luăm unul altuia nevestele — și n-ar mai exista nici un fel de disciplină? Și, drept rezultat, nici un fel de productivitate?"

Această concluzie îl irită foarte pe tovarășul Vulcev care remarcă faptul că Ovcearov își pierduse orice urmă de stăpînire de sine și că toată ziua-bună ziua trăncănea despre o anume femeie,ca și cum bărbatul ar fi apărut pe lume doar pentru plăceri senzuale, și nu pentru a face și puțină treabă.

Și ridică problema eliberării din funcție a persoanei numite Ovcearov, din moment ce acesta ținea atît de mult să-și rezolve doar chestiunile amoroase strict personale.

Persoana amintită, Ovcearov, nu ar fi fost deloc eliberată din funcție pentru astfel de motive, dacă la funcția lui nu s-ar fi ajuns atît de greu. Dar se ajungea greu, în sensul că existau puține asemenea funcții și mulți candidați; așa că Ovcearov fu expediat ca să-și vadă de propriile lui plîngeri.

Drept răspuns, Ovcearov declară că Vulcev este un arhidemagog și că se folosește de poziția lui oficială pentru a-și rezolva problemele personale.

Aceasta ajunse la urechile lui Vulcev care îl făcu calomniator pe Ovcearov pentru că defăima noul nostru mod de viață, pretinzînd că ar putea exista demagogi care să-și aranjeze treburile personale folosindu-se de poziția lor oficială.

Și casa persoanei numite Ovcearov fu demolată sub pretextul că pe locul ei avea să se amenajeze un teren de joacă pentru copii, cu o căsuță care să amintească de cea a bunicii Scufiței Roșii.

Atunci Ovcearov se bătu cu palma peste frunte și-și spuse în sinea lui: „Dumnezeule, cum de nu m-am gîndit la asta mai înainte?"

Și hotărî să se adreseze justiției.

Și se adresă justiției, proces după proces — n-aș putea spune cîte — trecură nouă ani, dacă nu și mai mulți, și, în cele din urmă, dreptatea triumfă.

Nevasta îi fu înapoiată, la fel și căsuța bunicii Scufiței Roșii, în care urmau să locuiască, cu scuzele de rigoare; și mai fu întrebat dacă dorește să facă recurs.

Pe Ovcearov îl cam bătea gîndul să facă recurs întrucît căsuța bunicii Scufiței Roșii era lipsită de orice confort și extrem de mică, în vreme ce nevasta lui, dimpotrivă, crescuse foarte mult în șolduri și se ofilise și nu mai provoca nici invidie, nici pasiune, dar termenul celor șapte zile pentru recurs trecuse.

Iată de ce nu a mai făcut recurs.

Nu a mai făcut recurs fiindcă știa din literatura pe care o citise că, mai curînd sau mai tîrziu, dreptatea triumfă.

Și s-a dovedit că nu se înșelase.

Recent a aflat că persoana cu numele de Vulcev suferă de hemoroizi și că își merită din plin suferințele pentru toate nenorocirile pe care le-a pricinuit persoanei numite Ovcearov.

(Din „Obzor", nr. 43/1978)

Traducere de
Petru IAMANDI

AFORISME DESPRE EVA

De cînd Eva l-a scos pe Adam din rai, urmașele ei n-au încetat să pună în joc noi ispite, metode și mai rafinate de a-i răpi acestuia paradisul. Nimic nu irită mai mult femeia decît un soț pe care îl vede calm, echilibrat, sigur de sine, mulțumit de viață. Pe fondul ei de anxietate și nefericire, calmul lui i se pare o insultă.

★

Nu dați crezare aceleia care spune că vrea să fie lăsată în pace: e ultimul lucru la care se gîndește. Așteaptă dragostea, dar vrea o dragoste adevărată, curajoasă, aprinsă, care să-i aducă emoții, gînduri, surprize, voluptate, disperare și gustul vieții.

★

Maternitatea e un miracol. A avea corpul plin, apoi dintr-o dată a te deschide, a te dedubla, a contempla rodul pîntecului tău... Cea mai emoționantă aventură din viața unei femei.

★

Atîta timp cît alăptează, cît o sevă vie urcă în sînii ei și țîncul suge, femeia are un echilibru perfect. Alăptarea este bucurie carnală, euforie, moment de răgaz în duritatea vieții. Femeia care poartă un copil la piept ei e mai fericită decît o împărătească.

★

Trece cu usurință de la glasul moale, dulce, adînc, alintător, la țipătul ascuțit și injurios, încît te întrebi care e adevărata femeie. În decurs de milenii, mulți filosofi și scriitori și-au pus întrebarea și n-au reușit să dea un răspuns definitiv. Unii au ridicat-o pe Eva în slăvi; alții, și mai mulți, au denigrat-o cu vehemență (să ne amintim numai de Schopenhauer). Poate că adevărata femeie nu e nici în glasul suav, duios, matern, și nici în strigătul ofensator, înfuriat, oribil, intolerabil, ci într-o anumită aviditate a instinctelor, care o face să fie, după moment, bună sau rea, înger sau demon.

★

Femeia care se lasă repede iubită vede ceva mai departe, dincolo de iubire.

★

Cît de mult am dorit-o! Și cu cîtă încăpățînare m-a respins! Dar iată că nu mai este atrăgătoare, că trecerea anilor a ofilit-o. Nu mai păstrează nimic din gingașa ei frumusețe de acum douăzeci de ani. O privesc în fugă, detașat, plictisit, fără nici o emoție, ba chiar cu o diabolică încîntare... Satisfacție josnică, de care ar trebui să-mi fie rușine.

Ionel BANDRABUR

DE TOATE PENTRU TOȚI...

CITITORII

ESEU FILOSOFIC

A FACE TEORIA CHIBRITULUI

Astăzi prietenul meu, poetul e pus pe fapte mari : se îndreaptă spre masa de lucru ! bineînțeles, e fără cravată la gît, ținută ce va trezi o mare deziluzie în rîndul cititorilor, mai ales al cititoarelor care sînt partea sensibilă a omenirii. „Nu scriu niciodată fără cravată — îi mărturisea un confrate în timpul unei discuții privind problemele fundamentale ale esteticii —, nici chiar atunci cînd, luat prin surprindere, se întîmplă ca inspirația să mă găsească în pijama. În fond are timp să aștepte să-mi pun costumul și cravata, ce dumnezeu !" „Apropo de dumnezeu — îi răspunse poetul —, să știi că atunci cînd s-a apucat să facă lumea, prima lui grijă înainte de a-și începe creația a fost să-și pună cravată la gît". Deci prietenul meu, poetul s-a așezat frumușel la masa de lucru. N-are importanță unde se află masa aceea — în sufragerie, în dormitor sau în bucătărie ; a lui se află în bucătărie, întrucît a citit într-un tratat filosofic că un mare gînditor ar fi invitat odată niște prieteni la el acasă pentru un dialog de idei și, întîmplîndu-se ca toate camerele să fie ocupate de restul familiei, i-ar fi dus pe distinșii domni la bucătărie folosind o celebră scuză (devenită laudă) : „Și în bucătărie există zei". E adevărat că n-a spus și ce fel de zei, dar asta nu contează din punct de vedere filosofic atunci cînd zeii sînt alcătuiți din materie, așa cum ar fi de pildă un tacîm de pui, cu gît, aripioare, ghiare și creastă. S-a așezat deci acest prieten al meu, poetul la masa de lucru și s-a uitat la hîrtiile din fața lui să vadă ce importante probleme așteptau să fie analizate și (s-ar putea altfel !) soluționate. Într-o parte o foaie cu titlul „Teoria plusvalorii poetice" (un subiect de estetică, așa cum se vede, căci estetica nu e ceva care să strice în cazul unui poet), în altă parte o foaie cu titlul „Teoria cu privire la modul în care trebuie să se desfășoare practica timpului liber" (singura problemă presantă pentru sociologie, toate celelalte fiind rezolvate de mult), iar în altă parte o foaie cu mai multe titluri, adică niște proiecte de viitor. „Teoria diferenței dintre relativ și absolut (aspectul nondiferenței acesteia în cele 813726 teze de doctorat consultate cu grijă)", „Teoria cercului (nu cel vicios, nici cel matematic... rămîne de văzut care)", „Teoria despicării firului de păr în patru (critica ei ontologică și axiologică, eventual și din perspectiva geneticii, cu ajutorul ADN, dar consultînd și un specialist în filosofia științei)", „Teoria evoluției Universului (de la origini pînă în prezent — și mai departe, dacă se poate, dar ce nu se poate ?)". „Nu se poate să mă apuc de lucru pînă nu aprind o țigară" își aduse aminte prietenul meu, poetul. Așa sînt unii poeți — fumători ! Deși în cazul lui ar putea fi amintit și faptul că se gîndise cîndva la un tratat cu titlul „Teoria combaterii cu succes a tutunului", operă științifică în care, după modelul vechiului silogism „Acolo unde e fum e și foc", propune un silogism nou, calitativ superior : „Acolo unde e fum e și înfumurare". Dar pînă la urmă s-a lăsat păgubaș, bineînțeles din motive subiective — știut fiind că poeții sînt firi subiective și deci fără legătură cu adevărul obiectiv. Așa că e cazul să revenim la țigara pe care voia s-o aprindă cînd s-a așezat cu elan la masa de lucru din bucătărie. A constatat atunci că nu mai avea chibrituri — și cum să aprinzi o țigară fără chibrit ? (cu excepția cazurilor cînd se utilizează bricheta, însă el nu citise încă suficientă literatură de specialitate cu privire la esența revoluției științifico-tehnice ca fenomen de bază în secolul XX, astfel că în activitatea de fumător nu introdusese încă automatizarea și cibernetizarea, ci continua să lucreze cu mijloace tradiționale). Și iată-l pe prietenul meu, poetul fugind în oraș după acest important articol de consum (articol fiind nu numai ceva scris în gazetă, dar și o sticlă de ulei, de pildă — cel puțin în limbaj contabil, iar ăsta e un limbaj foarte important în secolul nostru), așadar ducîndu-se să cumpere un chibrit, un prețios — cum i se mai spune — bun material (și spiritual, în cazul de față, un poet folosindu-l, spre deosebire de gospodine, în nobila cauză a creației). Intră el deci într-o tutungerie, se așează frumos la rînd (cuvîntul coadă fiind nepoetic și neaflîndu-se deci în fondul principal de cuvinte al unui poet), înaintează o dată cu rîndul (un pas înainte, doi pași înapoi — că statul la rînd a căpătat valențe estetice care l-au dus foarte aproape de gingășia tangoului) și cînd ajunge în fața gestionarului (un om foarte amabil, foarte drăguț în principiu) și cere o cutie de chibrituri și un pachet de țigări (deși mai are din astea, însă nu strică să se asigure pentru ziua de mîine), i se oferă numai țigări. „Dar cu ce le aprind ?" întreabă poetul. „Te descurci tu !" îi răspunde omul acela drăguț care e gestionarul, iar poetul se gîndește că omul acela foarte drăguț are dreptate, că doar mai sînt tutungerii în oraș și el are timp să le ia la rînd. Și le ia la rînd, se înțelege, mergînd dintr-un cartier în altul și de pe o stradă pe alta, pînă ce ajunge exact în locul de unde a plecat (pămîntul fiind rotund, după cum se știe). Și gîndindu-se el la chibrituri, la importanța focului pentru țigară, deodată își amintește de Prometeu (moment de inspirație, desigur ! dar asta nu-i de mirare în cazul unui poet) și îi vine ideea că personajul acela a ajuns în mitologie un erou de vază. Apoi i se pare că prea ușor, totuși, se ajungea erou în antichitate, și încă erou de mit, fiindcă Prometeu acela în definitiv nu făcuse decît să ia focul de la zei și să-l dea muritorilor de rînd. „Și pentru atîta lucru era nevoie de un mit ?" se întreabă poetul cam sceptic, dar apoi se lasă atras de un alt gînd, mai senin, mai luminos : să scrie o odă pentru erou. Ajungînd acasă, la masa de lucru, vede foile acelea cu titluri care de care mai atrăgătoare : „Teoria plusvalorii poetice", „Teoria evoluției Universului" etc. Ar începe cu „Teoria evoluției Universului", căci problema i se pare simplă și ușor de soluționat, dar îi vine din nou dor să fumeze, fapt care-i aduce aminte de chibrituri și se trezește scriind un nou titlu pe foaia aceea din fața lui : „Teoria chibritului". Apoi i se pare că titlul acesta nu e prea inspirat și după un profund proces de meditație poetică (și filosofică, se înțelege) ajunge la forma desăvîrșită pe care o poate avea un titlu de eseu : „Metafilosofia chibritului". Și încîntat de sine, exclamă : „Păi sigur că da, acum chibritul a căpătat o cu totul altă imagine !"

Vasile CONSTANTINESCU

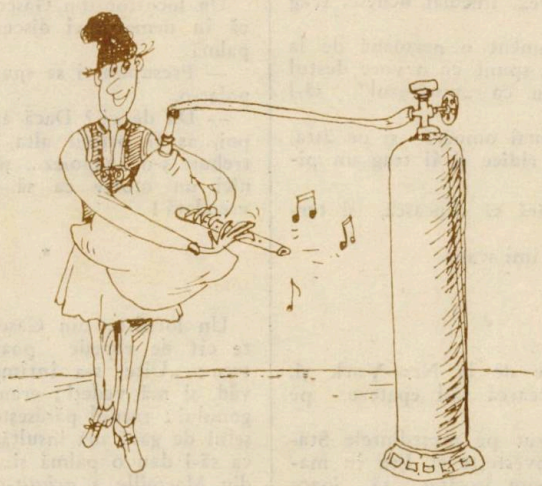

ANECDOTE DESPRE...

Normanzi

Un Normand venise să-şi vîndă caii la Paris ; în cîteva zile îşi vînduse toţi caii. Nu-i mai rămăsese decît unul singur, pe care i-l fură. Luă hotărîrea de a scrie următorul anunţ : „Cel care a furat un cal domnului X... din strada cutare, nr. cutare, este rugat a-l aduce înainte de 48 de ore ; nu trebuie să se teamă de urmări. Dacă hoţul nu se conformează acestui anunţ, Domnul X se va vedea constrîns, cu regret desigur, să procedeze aşa cum a procedat tatăl său în împrejurări asemănătoare, în timpul revoluţiei de la 1848". Reclama obţinu un rezultat satisfăcător ; cîteva ore mai tîrziu, calul fu adus stăpînului său şi fu întrebat : „Ce aţi fi făcut, dacă nu vi s-ar fi adus calul ?"

— Aş fi făcut exact ca tatăl meu, mi-aş fi pus şaua pe spinare şi m-aş fi întors în ţinutul meu.

*

Despre locuitorii Marsiliei

Doi locuitori ai regiunii Marseilles discută. Este vorba de un an foarte secetos.

— A fost atît de cald la noi, încît pe proprietatea mea din Estaque, a secat rîul atît de tare încît puteai prinde crabii din nisip cu găleţile.

— Dar la noi ! A fost aşa o arşiţă, bătrîne, încît se strîngeau crabii, dar gata fierţi !

*

Marius povesteşte prietenilor săi din isprăvile lui de vînătoare :

— Da, strigă el, ajung pe cîmpie, cînd deodată văd ţîşnind în faţa mea un leu... Imediat îl ochesc, trag şi îl împuşc... O sută de metri mai departe, un al doilea, mai enorm decît primul, iese dintr-un tufiş... imediat îl ochesc, trag şi îl împuşc... Dar nu s-a terminat aici... Apare un al treilea şi mai mare... Imediat ochesc, trag şi...

In acest moment o persoană de la o masă vecină, spune cu o voce destul de tare pentru ca „vînătorul" să-l audă :

— Dacă îl mai omoară şi pe ăsta, îl oblig să se ridice şi îi trag un picior...

Şi Marius fără să clipească, îşi termină fraza :

— Trag şi... îmi scapă.

*

Olive soseşte de la New-York şi, bineînţeles încearcă să-l epateze pe Marius.

— L-am văzut pe preşedintele Statelor Unite, povesteşte el. Era în mare formă şi l-am învăţat să joace bile.

— Ştiu, spune Marius, mi-a povestit asta în ultima lui scrisoare.

*

— Merele mele, spune Olive, au fost aşa de mari încît la concursul agricol, am cîştigat o medalie de aur.

— Eu, spune Marius, eu n-am avut medalie pentru merele mele, şi asta pentru că juriul le-a luat drept dovleci.

*

Conversaţie între un Parizian, un locuitor din Marsilia şi unul din Toulouse.

Parizianul :

— Eu cred că familia mea deţine recordul de longevitate... Astfel unchiul meu a murit la 110 ani...

— Cel din Toulouse : 110 ani ! Asta nu-i nimic... Eu am pierdut-o pe mătuşa la 120 ani.

La care cel din Marsilia adaugă :

— La mine e mult mai simplu. În familia mea nimeni n-a murit încă.

*

Despre locuitorii din Champagne există un proverb care spune : „99 de oi şi un locuitor din Champagne fac 100 de animale (proşti)" Şi iată ce se povesteşte : Stăpînirea provinciei Champagne stabilise o taxă la intrarea în oraşe pentru fiecare sută de oi. Dar locuitorii din provincie nu trimeteau niciodată decît 99 şi în acest fel nu plăteau nici o taxă. Într-o zi colectorul furios că găseşte mereu acelaşi număr de oi, îl înşfacă pe cioban, şi împingîndu-l cu turma spune : „99 de oi şi un locuitor din Champagne fac 100 de animale".

*

Si... gasconade :

Un locuitor din Gascogne povesteşte că în urma unei discuţii a primit o palmă.

— Presupun, i se spune, că aţi înapoiat-o.

— Da de ce ? Dacă aş fi dat-o înapoi, aş fi primit alta, pe care ar fi trebuit s-o înapoiez... şi n-am fi avut nici un motiv ca să mai terminăm vreodată !

*

Un locuitor din Gascogne povesteşte cît de repede poate merge un tren : „Uite, s-a întîmplat cum vă văd, şi mă vedeţi : eram pe scara vagonului ; trenul părăseşte oraşul Lyon, şeful de gară mă insultă, întinde mîna ca să-i dau o palmă şi... şeful de gară din Marseille a primit-o. Am fost obligat să-i cer scuze... !

Anecdote despre Henric al IV-lea

Henric al IV-lea avea un cal, pe care îl iubea mult ; el spusese că îl va spînzura pe acela care îl va anunţa moartea calului. Calul plăti tribut naturii. Un locuitor din Gascogne îşi luă inima în dinţi să anunţe vestea regelui : „Vai Sire... spuse el, calul dvs. ! calul acesta frumos ! calul Majestăţii voastre ! vai cerule ! acest minunat cal !" „Pariez că a murit" strigă regele disperat. „Veţi fi spînzurat, Sire", reluă servitorul, „căci dvs. aţi fost acela care a anunţat primul vestea".

*

— Henric al IV-lea făcea în 1609, pregătiri pentru o expediţie importantă. Nimeni nu cunoştea secretul prinţului, şi fiecare făcea o mulţime de presupuneri. Un curtezan, mai îndrăzneţ decît ceilalţi, se hazardează să-l întrebe pe rege. După care regele îl întrebă : „Sînteţi capabil să păstraţi un secret ?" — Cum să nu Sire, răs-

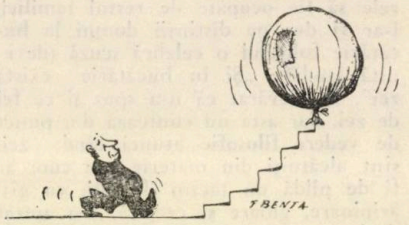

punse curtezanul, aş prefera să fiu făcut bucăţele decît să scot o vorbă". — „Ei bine, replică Henric, şi eu sînt la fel ; iată de ce nu vă voi spune nimic".

*

— Henric al IV-lea, rătăcindu-se în pădure întîlneşte un ţăran, pe care îl roagă să-i servească de ghid. Pe drum, ţăranul spune regelui : „Domnule, sînteţi desigur unul dintre primii ofiţeri ai regelui : nu l-am văzut niciodată. N-aş putea, datorită dvs., să-l văd astăzi ? — Cu plăcere, spune Henric, cînd vom sosi, n-ai decît să stai lîngă mine şi printre cei care se vor apropia, vei observa că cel ce va avea pălăria pe cap va fi regele". Ajunşi la locul întîlnirii, curtenii se grăbiră, cu pălăriile în mînă, să-l abordeze pe rege. Henric, care era însoţit de ţăranul ce avea pălăria pe cap, se întoarse spre el, spunîndu-i „Ei, bine, îţi dai seama acum cine este regele ?" „Pe legea mea, domnule, zise ţăranul, trebuie că sînteţi ori dumneavoastră ori eu, căci numai noi doi avem pălăria pe cap".

Traduceri de Ecaterina ILISEI

LEO SAUVAGE:

Anchetă asupra unui mit

Dacă dolarul servește drept etalon al mărimii și ca unitate de comparație, milionul de dolari, în ciuda inflației, joacă în limbajul popular rolul gramatical al unui superlativ absolut. Se poate spune „cel mai formidabil", „cel mai minunat", „cel mai extraordinar". După care urmează „ca un milion de dolari". Este o obișnuință psihologică devenită clișeu lingvistic. Pentru a exprima maximul de admirație, pentru a evita un întreg șir de semne de exclamare cînd se vorbește despre o fată a cărei frumusețe este considerată uluitoare, se spune în americana adevărată — și de un adevărat american — că arată ca un milion de dolari. **She looks like a million dollars...** În aproape toate limbile lumii, adjectivele particulare aplicabile unei femei frumoase de un anume tip au fost deja înlocuite de cuvîntul **sexy**. Numai în Statele Unite, deocamdată, se consideră nimerit și convingător să o compari cu un pachet de bilete de bancă.

Nu am găsit însă în abundenta literatură feministă americană nici o reacție privind această evaluare monetară a femeii, care o definește totuși ca **sex object** cel puțin tot atît ca și adjectivul **sexy**.

Dar cînd e vorba de dolari, americanii rămîn americani. Toate ziarele feministe s-au bucurat anunțînd că, într-o universitate, o femeie a reușit să ocupe pentru prima oară un post ocupat întotdeauna pînă atunci de un bărbat. Principala indicație care se putea afla cu privire la acel post, la începutul articolelor lor, era că reprezenta un **$ 48.000-a-year job** [un post de 48.000 de dolari pe an].

Superlativul „ca un milion de dolari" poate fi folosit și cu privire la un prieten pe care nu l-ai văzut de mult sau despre un convalescent care arată perfect restabilit. **You look like a million dollars!** Cu asta, în Statele Unite, ai spus totul, căci nici nu ai ști să o spui mai bine. Mai sînt și alte exemple. Cînd îi aduci unui copil un joc pe care, probabil din cauza reclamelor de la televiziune, și l-a dorit în mod deosebit, părinții, ca să-ți spună că nu puteai să faci o alegere mai inspirată, îți vor spune că, pentru copil, este un **million-dollar gift** [un dar de un milion...]. O seară la Operă după care, grație unui amic întîlnit în timpul antractului, ai fost prezentat prima donnei, este o **million-dollar evening** [o seară de un milion...]...

Mișcarea feministă americană, deși nu este poate perfect conștientă nici, în ce-i privește interesele, deosebit de fericită, pare că trebuie să compromită serios tradiția americană care consta în plasarea dolarului și a femeii pe același piedestal. Într-adevăr, judecătorii americani au început să se obișnuiască cu ideea că oricare soție, sub pretext că s-a născut slabă și virtuoasă, nu are în mod automat dreptul să fie acoperită cu aur de soțul cu care a consimțit să-și împartă patul. Vreme de ani de zile, cea mai importantă știre pentru un ziar de seară, și pentru multe din ziarele de dimineață, era un articol conținînd un titlu cu **Cinderella-bride**, cititorii — și, mai mult, cititoarele — găsind-o „minunată". S-ar fi putut vedea, totuși, în asta consacrarea unei forme „nobile" de prostituție, deoarece „soția-Cenușăreasă" era, prin definiție, o femeie tînără ale cărei mijloace erau reduse la calitățile fizice și care reușea să ia de bărbat un milionar.

Era epoca în care tribunalele din Statele Unite considerau că o femeie divorțată, chiar și după opt zile de căsătorie și chiar dacă scopul acestei căsătorii nu lăsa nici un dubiu, trebuia să primească o pensie alimentară care să-i permită să trăiască în luxul cu care o obișnuise, în acele opt zile, fostul soț care se lăsase înhățat în calitate de prinț fermecător.

Earl Wilson este un cronicar new-yorkez care, vreme de treizeci de ani și mai bine, a măsurat talia și a dezvăluit dedesubturile conjugale ale soțiilor din **showbusiness** [lumea de afaceri a spectacolului], ca și din lumea bună. Dar el completa adesea aceste revelații tehnice cu scurte aprecieri mult mai semnificative. Nu toate femeile, a scris el într-o zi, fac căsătorii reușite; sînt și unele care nu capătă mare lucru ca pensie alimentară... Citez din memorie, dar aforismul caracteriza foarte bine o ambianță în care un divorț fructuos, la fel de bine ca și o căsătorie fructuoasă, constituia o încoronare satisfăcătoare a poveștii unei Cenușărese. În ciuda feministelor, ar fi foarte imprudent să afirmi că aceste **Cinderella-bride** au dispărut pentru totdeauna din ziarele — și din poveștile cu zîne — americane.

Povestea cea mai celebră este aceea a lui „Bobo" Rockefeller. Viitoarea „Bobo" Rockefeller își începuse viața sub numele de Jievute Paulekiute; era fata unui imigrant lituanian care muncea într-o mină de cărbune din Pensilvania. Hotărîtă să-și croiască propriul ei drum, ea deveni, la 16 ani, „Miss Lituania" la tîrgul din Chicago. La 18 ani, dacă dăm crezare ziarelor, era finalistă a concursului de „Miss USA". Sub numele de Eva Paul, ea a făcut puțin teatru și l-a întîlnit pe primul ei soț, care aparținea marii burghezii din Boston, dar nu era milionar. Divorță spre sfîrșitul lui 1947 fără a mai pierde timpul, căci țintea mai sus: să se căsătorească cu un Rockefeller. Ceea ce și făcu două luni mai tîrziu.

Winthrop Rockefeller, zis Winnie, era unul din nepoții lui John D. Rockefeller. El rămase celebru, în ordinea crescîndă a importanței, ca alcoolic, ca guvernator al Arkansas-ului, ca multimilionar și ca soț divorțat al Barbarei Rockefeller, zisă — n-am știut niciodată de ce — „Bobo". Divorțul lui „Bobo" Rockefeller, adică dezbaterea dintre avocați pentru fixarea sumei „acordului", ținu din 1953 pînă în 1954, fluctuațiile în milioane de dolari fiind consemnate pe prima pagină a majorității ziarelor. Am păstrat frontispiciul din **New York Journal American** purtînd data de 8 ianuarie 1954. Două manșete pe toată lărgimea paginii stau deasupra titlului. Cea de-a doua e în caractere enorme și în roșu, dar ambele sînt consacrate lui „Bobo". Winthrop Rockefeller afirma că oferise 5.500.000 dolari, dar că soția sa dorea 10 milioane de dolari. Totul, nu trebuie să uităm, în dolari 1954.

Marea știre, cea cu cerneală roșie, era că „Bobo" explicase, „cu lacrimile în ochi", că nu refuzase această propunere. Ea o acceptase „în principiu", cu „numai" cîteva modificări.

Divorțul a fost încheiat la Reno la 3 august 1954, plătindu-se suma de 6.393.000 dolari 1954. Era un „compromis". „Cenușăreasa" americană, pentru că a știut unde să-și piardă condurul, devenea, în fapt ca și în legendă, deținătoarea recordului mondial al divorțurilor fructuoase.

Traducere de M. D. GHEORGHIU

GÎNDURI DESPRE BĂTRÎNEȚE ȘI BĂTRÎNI

— Vîrsta noastră se măsoară după intensitatea vieții. (GEORGE CĂLINESCU)

— A îmbătrîni este singurul mijloc de a trăi mai mult. (VOLTAIRE)

— Arta de a îmbătrîni este arta de a apărea în fața generațiilor care vin după tine ca un sprijin și nu ca un obstacol, ca un confident și nu ca un rival. (ANDRE MAUROIS)

— Bătrînețea stimată și onorată de tineri devine mai ușoară. (CICERO)

— După ce a trecut teama de moarte, viața e mai frumoasă decît cînd era trăită cu teamă. (W. SHAKESPEARE)

— La cei neînțelepți bătrînețea se ivește întîi la minte, apoi la trup, pe cînd la cei înțelepți ea se ivește întîi la trup, dar niciodată la minte. (PANCIATANTRA)

— Îmbătrînești cînd te temi de moarte. (ANTONIO GRAMSCI)

— De cînd știu că există moartea, bătrînețea mi se pare mai ușoară. (AUREL BARANGA)

— Tinerețea ni se oferă, bătrînețea trebuie cucerită. (J. P. JUNOD)

— Din păcate rămîne un interval prea scurt între timpul în care sîntem prea tineri și acela în care sîntem prea bătrîni. (MONTESQUIEU)

— Longevitatea părinților și strămoșilor este un brevet de viață lungă pentru urmași (C. I. NEGOIȚĂ)

— Toți oamenii vor să trăiască cît lumea, nimeni însă nu vrea să fie bătrîn. (J. SWIFT)

— Pentru prelungirea vieții, omul are nevoie de gimnastică, viață echilibrată, aer proaspăt și plimbări. (HIPOCRAT DIN COS)

— Munca este cel mai bun antidot al bătrîneții. (PABLO CASALS)

— Deprinde pe tînăr cu purtarea pe care s-o aibă; chiar cînd va îmbătrîni nu se va abate de la ea. (SOLOMON)

— Bătrînețea este un tiran care interzice, sub pedeapsa cu moartea, toate plăcerile tinereții. (LA ROCHEFOUCAULD)

— A trăi îndelung nu înseamnă a trăi mult. (LESSING)

— A adăuga viață anilor, mai mult decît a adăuga ani vieții. (MOORE)

— Dacă tinerețea ar ști, dacă bătrînețea ar putea! (CICERO)

— Suflați colbul de pe cronici și faceți să renască virtuțile bătrînilor de atunci în sufletul tinerimii de azi! (AL. VLAHUȚĂ)

— A nu face nimic, a renunța la orice ocupație, iată nenorocirea bătrîneții. (VICTOR HUGO)

— Sportul pune zăvor bătrîneții și o împiedică să intre în casă. (ARISTOFAN)

— Să îmbătrînim frumos și demn. (ANA ASLAN)

— Bătrînețea vine brusc, ca zăpada într-o dimineață; cînd te trezești, bagi de seamă că totul e alb. (JULES RENARD)

— Pierzi în viață ani și, la moarte cerșești o clipă! (N. IORGA)

— Nemurirea poate fi înțeleasă ca un fel de viață pe care o dobîndim în memoria oamenilor. (D. DIDEROT)

— Unii se tem de bătrînețea pe care însă nu știu sigur dacă o vor apuca. (LA BRUYÈRE)

— Omul nu moare ci se omoară. (SENECA)

— Luptă cu timpul pentru a-l stăpîni! (V. SAHLEANU)

— Din ce ai fost, rămîne ce n-ai păstrat. (N. IORGA)

— Nici un leneș n-a ajuns la adînci bătrînețe; toți cei care au atîns-o au dus o viață foarte activă. (H. CH. HUFELAND)

— O viață bine trăită și folosită dă o moarte bună, după cum o zi bine întrebuințată dă un somn bun (LEONARDO DA VINCI)

— Toți cercetează bătrînețea, dar ce este bătrînețea o știu numai bătrînii. (SIMONE DE BEAUVOIR)

— Eroismul bătrîneții nu constă atît în resemnare, cît în resemnificare; nu atît în lupta pentru viață, cît în lupta pentru sensuri noi și de valori. (V. ȘAHLEANU)

— Omul este un animal care are posibilitatea de a grăbi sau a întîrzia propria lui îmbătrînire. (D. POSTELNICU)

— Bătrînețea: scadența tuturor poliților (V. EFTIMIU)

— Nu se poate judeca un om decît la sfîrșitul vieții. (G. PAPINI)

— Pentru copil, iubirea și înțelepciunea sînt jocul; pentru tînăr, jocul și înțelepciunea sînt dragostea: jocul și dragostea bătrînului rezidă în înțelepciune. (LUCIAN BLAGA)

— Bătrînețea nu este numai un simplu proces fiziologic, ci în același timp și o stare de spirit. (HALFDAN MAHLER)

— Bătrînul de astăzi își datorează existența medicinei și igienei din trecut, iar infirmitățile — progreselor pe care medicina nu le-a făcut încă. (H. PEQUIGNOT)

Problemele bătrîneții sînt, pur și simplu, probleme ale propriului nostru viitor. (HANS ERICH TROJE)

— Cînd nu mai sîntem copilărești, îmbătrînim. (E. M. REMARQUE)

— Amintirile sînt cel mai cald balsam al bătrînilor. (OCTAV DESILLA)

— Tinerețea, căreia i se iartă totul, nu iartă nimic. Bătrîneții, care iartă totul, nu i se iartă nimic. (G. B. SHAW)

— Tînărul spune cîte face, bătrînul cîte a făcut... (M. EMINESCU)

— Bătrînii sînt un adevărat patrimoniu național. (ANA ASLAN)

— Lingura mare și pasul rar scurtează viața. (ZICALĂ ROMÂNEASCĂ)

— Înțelepciunea vine odată cu vîrsta. (OVIDIU)

— Cînd ești bătrîn iubești mai mult și suferi mai puțin. (MIRCEA ELIADE)

— În afara unor mici mizerii, bătrînețea este frumoasă și aceasta este tot ceea ce îi cer. (G. B. CLEMANCEAU)

— Ce greu e să fii bătrîn și, mai ales, să meriți să fii bătrîn. (N. IORGA)

— Îmbătrînim, dar nu ne pierdem umorul. (BETTE DAVIS)

— Viața oamenilor în vîrstă seamănă cu focul care slăbește treptat, treptat, pînă ce se stinge, dar omul care muncește și este mereu ocupat nici nu are timp să observe cum toate trec. (CATO CEL BĂTRÎN)

— Nimic nu slăbește și nu distruge corpul omului ca o îndelungată inactivitate fizică. (ARISTOTEL)

— La 78 ani mă trezesc în fiecare dimineață cu același optimism. Nu mi-e frică de moarte; mă tem să nu trăiesc prea mult. (GRAHAM GREEN)

— Moartea nu este un lucru trist atunci cînd ai învățat să o înfrînezi. (G. B. SHAW)

— Puterea celor tineri stă în faptă, a celor bătrîni în chibzuință. (EURIPIDE)

— Boala scade dorința de a trăi, iar scăderea dorinței de a trăi îmbătrînește. (HINKLE)

— Bătrînii se mai schimbă, au ciudățeniile lor, nu totdeauna judecă cum ar vrea cei tineri, dar asta nu dă dreptul nimănui să-i batjocorească pe cei care le-au dat viață. (I. IANCU)

— Bătrînețea este o moarte înceată. (M. EMINESCU)

— Frumusețea vestejește, dar înțelepciunea crește. (PROVERB ROMÂNESC)

De ce să mă tem de ziua cînd voi îmbătrîni? De cînd m-am născut tot îmbătrînesc. (BRIGITTE BARDOT)

— Fiecare vîrstă își are satisfacțiile ei; totdeauna vom găsi pe cineva mai vîrstnic decît noi, totdeauna vom fi mai tineri decît cineva. (VICTOR EFTIMIU)

— Bătrînețea trăiește în frica schimbărilor. (CEZAR PETRESCU)

— „Dreptul" de a fi bătrîn este una dintre fundamentalele așezări ale ființei și esenței lui homo-humanus. (EDUARD PAMFIL)

— Bătrînii nu pot găsi un refugiu în viitor, deoarece viitorul nu există pentru ei. (FR. MAURIAC)

— Ceea ce atrage atenția asupra îmbătrînirii unui individ este metamorfoza vestimentară. (GEORGE CĂLINESCU)

— Mai gravă decît toate este îmbătrînirea morală. (G. CĂLINESCU)

— Dacă stai numai între bătrîni, îmbătrînești. (G. CĂLINESCU)

— Bătrînii au experiență, respect de trecut și de tot ce este măreț, cruțare față de semeni și statornicie, fiindcă ei înșiși au învățat a prețui legămîntul trainic între oameni. (G. CĂLINESCU)

— Așa cum te-ai purtat cu părinții, tot astfel să te aștepți și de la copiii tăi. (THALES DIN MILET)

— A valorifica social capacitatea vîrstnicilor înseamnă a le menține tinerețea spirituală. (V. SĂHLEANU)

— O problemă mereu tînără: bătrînețea. (ANA ASLAN)

— Bătrînețea este scădere, apoi cădere. (SIMION MEHEDINȚI)

— Nimeni nu îmbătrînește frumos dacă în jurul lui nu se adună simpatia contemporanilor, ca o asigurare că moartea nu-l va găsi singur. (TUDOR VIANU)

— Înainte de a prelungi viața oamenilor, trebuie găsit mijlocul de a păstra pînă la sfîrșitul ei activitățile organice și mintale. (ALEXIS CARREL)

— Bătrînul nu are un dușman mai mare decît un bucătar bun. (PROVERB ARAB)

— Nu bătrînețea omoară, ci trîndăvia. (PROVERB RUSESC)

— Merită să trăiască și să se bucure de viață numai cel care în fiecare clipă știe să lupte pentru ea. (J. W. GOETHE)

— Acel care nu-și amintește de binele pe care l-a trăit, a devenit bătrîn chiar din acea zi. (EPICUR)

— Bătrînul pierde unul dintre cele mai de seamă drepturi ale omului: acela de a fi judecat de cei de o seamă cu el. (J. W. GOETHE)

— Vorba bătrînească mult prețuiește. (ZICALĂ POPULARĂ)

— Ești tînăr cît admiri și în măsura în care admiri. (FR. BACON)

— Ca stejarul cel gros arzînd, unii vîrstnici răspîndesc dogoare, încălzesc frunțile juvenile și le exaltă spre ideile și faptele generoase. (G. CĂLINESCU)

— Bătrînul este înclinat să judece prezentul cu ochii trecutului. (SANTIAGO RAMON Y CAJAL)

— Vîrsta de 40 ani este bătrînețea tinereții, iar cea de 50 ani tinerețea bătrîneții. (VICTOR HUGO)

— Seamănă la tinerețe, ca să ai ce culege la bătrînețe. (PROVERB ROMÂNESC)

— Omul moare de bătrîn și tot nu le învață pe toate. (PROVERB ROMÂNESC)

— Măsurarea vieții omului este în funcție de buna folosire, nu de lungime. (PLUTARH)

— Fiecare vîrstă are plăcerile ei. (BOILEAU)

— A îmbătrîni este a vedea murind mereu în jurul tău. (G. IBRĂILEANU)

— Vulpea bătrînă nu cade în cursă. (PROVERB SPANIOL)

— A ști să mori este o meserie pe care se cuvine s-o înveți o viață întreagă. (DE GRANADA)

— După căruntețe, și purtarea ta. (ZICALĂ ROMÂNEASCĂ)

— Cînd latră un cîine bătrîn, să ieși afară! (PROVERB ROMÂNESC)

— Adu-ți aminte la tinerețe c-ai s-ajungi la bătrînețe. (PROVERB ROMÂNESC)

Culese de R. DUDA

LECȚIA DE LOGICĂ

Passionaria STOICESCU

Motto :

„Măreția n-are nimic cu întîmplarea, sticlosul meu prieten !“

Își aducea vag aminte. Chipul femeii se contura tremurat, bizar, ca în unda unei ape adînci, încrețite de adiere. Cîți ani trecuseră ? Poate zece, poate cinsprezece... Vorbea și acum la fel de tare și mai ales pătimaș, ca atunci cînd o văzuse prima oară. Îl enervase într-un fel aparte insistența privirilor ei, nonșalanța cu care suridea, de parcă ar fi spus : „Nu încerca să te ascunzi, știu tot“....

O cunoscuse pe la mijlocul lui iunie. Simțea în toată făptura lui o mulțumire obosită, pentru că terminase cu primul examen la doctorat. Președintele comisiei îl felicitase și el surîdea de fapt acelei laude, care-l încărca de speranță și-l făcea ușor. Asta avea să-l ridice în slăvi, în ochii Adei. Dar ea plecase în practică pentru o lună. Îi promisese să fie cuminte.

Fata îl privise lung de parcă l-ar fi cunoscut și aștepta s-o salute. Apoi la un macaz, vatmanul viră atît de brusc, încît se trezi în brațele ei. Rîseră amîndoi, el stingherit, ea amuzată de zăpăceala situației. Soarta ținea cu ea.

Coborîseră la aceeași stație. Nu părea sprintenă și totuși parcă plutise pînă la caldarîm. Nu-și aducea aminte cum au intrat în vorbă, dar în mod sigur, nu el deschisese discuția. Printr-o coincidență ciudată și ea venea de la un examen, pe care îl dăduse „împotriva voinței ei“. Instinctiv îi privise fălcile proeminente, bărbia voluntară și devenise curios. „Chiar împotriva voinței ei ?“ „Da, dar acum, după ce i-a făcut cheful maică-si, e liberă să zburde...“ „Și ce făcuse ?“ Dăduse examen la teatru“ și căzuse. „500 de candidate, pe 8 locuri... la o clasă de dramă“. Numai 8 locuri ?“ „Da, și a fost o adevărată dramă...“ Ea concurase pentru comedie... Mamă-sa nu știa de „intenția ei“.

Venise pe ascuns în capitală, mințind că dă examen la filologie. Se instalase la o mătușă bătrînă și în baia de folosință comună cu alte trei familii, „baia de la capătul holului“, se încuia noaptea sau în zori, ca să mai repete „proba de fabulă“. „Ce fabulă ?“ fusese el nedumerit. „Proba obligatorie a recitării unei fabule... Așa se cere la teatru...“ Ea învățase „Vulpea liberală“ și era „o vulpe“...! Totul mergea bine în afară de final. O enerva sonoritatea „absolut neinspirată“ a lui Alexandrescu, din versurile „Adio, sînt bolnavă / M-am înecat c-un os...“ „Acel „...cat c-un os...“ îi suna straniu, împiedicat și-și schimonosea gura și se privea cu ciudă în oglinda crăpată a băii, Tocmai finalul nu-i ieșea așa cum ar fi vrut. Nu i se părea și lui oribil „...cat c-un os“ ?.

Vorbea cu tot sufletul, de parcă l-ar fi cunoscut de o viață.

„Ah, mizerabilii de vecini ai mătușii, m-au nenorocit...“, îi spusese ea patetic. „Doamne, cum, adică ?“ O ascultaseră la ușă și-o pîrîseră bătrînei. E atît de tînără și-i păcat să se omoare...“ Au auzit ei clar și nu odată, cum intră-n baie și zice „adio !“... Dacă „e bolnavă din amor sau altfel“... ? Să aibă neplăceri ei, comitetul de bloc, din cauza unei intruse, care de cînd stă acolo, „n-a plătit nici măcar întreținerea ?...“

Mătușa îi dăduse mamei o telegramă, iar ea venise să-și oprească fata de la „nenorocire“. „Dacă e îndrăgostită, de ce n-a spus nimic ?... Și mizerabilul, cine-i mizerabilul ?...“ Ea rîsese din suflet, ca acum, dezvelindu-și toți dinții. „Mizerabilul era Institutul de artă teatrală și cinematografică...“ „Actriță ?“ strigase maică-sa. „Ce oroare ! Rușinea familiei ! Niciodată !... Mai bine să-și ia adio ! ca-n baie...“

Deși n-o bătuse pînă atunci, maică-sa îi dăduse o pereche de palme „tre zitoare“, o „retrăsese“ din examen și-i depusese actele la filologie — „o facultate onestă și pe care n-o să regrete nici ea c-o face, nici familia !“

Dar ea regretase și de 400 de lei, cîți bani îi lăsase de tren și de masă, intrase în prima florărie de pe stradă și ceruse flori... Da, auzise el bine ; flori de 400 de lei !

Florăreasa îi oferise întîi o jerbă, apoi un coș cu 51 de garoafe care costau 153 de lei... În sfîrșit se enervase numărînd 133 de fire...

„Ce-a făcut cu ele ?“ A plîns în flori, să nu vadă lumea că plînge, așa, oricum !“ „Și ce, mă rog, simbolizau 133 de garoafe ?“, o întrebase el curios, ca un doctorand în logică ce se afla. „Cum, ce ? Florile pe care ea, ca actriță ar fi trebuit să le primească la scenă deschisă de la admiratori...“

Se uitase la ea consternat, cu un fel de milă amestecată cu teamă. Era clar că fata nu disprețuia jocul, dar era într-adevăr sinceră ? Doamne, mai existau pe lume oameni atît de naivi?!

Ajunseră în fața porții lui și ea intrase de parcă știa casa de-o viață. Bărbatul își pusese în gînd să nu-i facă nici o mărturisire despre el, să se amuze, să strige după ea „Adio !“ ca-n Alexandrescu. Își amintește și acum cum se încordase de nebunia acelui gînd, Se simțea jumătate întărîtat, jumătate stingherit. Dar ea vorbea întruna, recita, ba începuse să și cînte. Avea glasul cald, de victimă dulce.

„Cum o chema ?“ „Iunia ! Cum ar fi chemat-o altfel în luna iunie ? Dar pe el ?“ „Nimeni. Nimeni Și Atît“. „Ah, ce nostim ! Domnul Nimeni, cu ochi albaștri-cenușii !...“ În spatele lui, bustul Iuniei se curbase aplecat tandru deasupra unei cărți. „Caută și vei găsi !“ rostise el cu voce tare un gînd interior ca să-și dea curaj. Coborîse precipitat în bucătăria de vară din curte, să aducă niște căpșuni. O surprinsese mai tîrziu, la pian, în hol.

Abia dacă apucase să guste și el cîtiva căpșuni. Iunia mîncase repede totul, cu o poftă irezistibilă, agitîndu-se prin casă și scormonind cu privirea. Îi plăcuseră căpșunii, îi plăcea aici la el, la „Nimeni Cu Ochii Albaștri-Cenușii“, îi plăcea chiar și la filologie unde intrase împotriva „voinței ei“ și unde luase primul examen de lingvistică“. „Ce părere avea el de arbitrarul semnului lingvistic ?“ Și Iunia ea povestea asta, ca să-i explice cum înțelege începuse să cînte ca un cocoșel în cîteva limbi ale globului : cucarehu“ în rusește, „cocodeacle“ în englezește, „cucurichi“ în italiană, „cororico“ în spaniolă. Rîsese dezarmat. „E nostimă și zăpăcită“, o catalogase el în gînd, cînd sună telefonul.

Era așezat pe o măsuță, în holul, de jos, de la intrare. Coborîse repede treptele înguste. „Deci pașaportul e gata ?“ strigase el entuziast, apoi deodată schimbase tonul. „Cum adică ar mai fi niște probleme ? Ce probleme ?“ De data asta țipase tare, enervat, nepăsător la gîndul că l-ar fi putut auzi cineva. „Iar îl săpau mizerabilii de la Institut ?“ Trînti receptorul în furcă și urcă scîrbit scările.

Fata stătea cît se poate de comod în fotoliul lui de lectură. Privind-o, își propuse să uite porcăria cu telefonul și să se ocupe de ea.

Era vară, căpșunii se terminaseră și prin ferestre năvălea o lumină obositoare.

Fata, dintr-un salt fusese la ușă și-i spusese. „Nu știi cine sînt... Și așa, ai probleme cu pașaportul...“.

De unde știa ea toate acestea ? „Și mă tem domnule Vlad Soare, și nu Nimeni Cu Ochi Albaștri-Cenușii, că fratele dumneavoastră compozitorul, va fi mîhnit să audă...“.

„Fratele lui, compozitorul ? De unde știa ea ? Ce vrăjitoare era asta ?“.

Nu-i spusese nimic, n-avusese cînd să-i spună... Vorbise aproape numai ea și acum cînd credea că în sfîrșit o s-o reducă la tăcere... O să vină și rîndul lui...

Apoi Iunia dispăruse brusc, părăsindu-l buimac. Se trezise în fotoliul cu arcuri lăsate, unde cu un minut înainte, se odihnise ispititor făptura ei.

Probabil că cineva pusese la cale o cabală, ca să nu mai poată pleca...

...Și acum, după ani de zile, l-a privit insistent ca odinioară. S-a oprit acolo, pe culoarul întunecat al editurii și l-a întrebat ciudat, cu un ton exclamativ :

— Domnul Vlad Soare ?! Vă mai amintiți de mine ?... „Căpșuni, Iunia ?“

Își amintea, desigur ; și modul acesta cifrat de a-i suscita memoria îl făcu să se încrunte. Nu pățise nimic atunci. Plecase fără nici un fel de probleme la Oslo. Și în alte orase ale lumii. Și totuși, cine era femeia aceasta ? Și ce voise de la el atunci ? De unde-l cunoștea ?

...Rîdea închizînd ochii, preferînd lumina prin fantele înguste ale pleoapelor, ca prin transparentele lăsate atunci. „E corectoare și e logic să corecteze situația aceea neclară...“ N-o crede ?“ Dar tot teancul ăsta de pagini cu care se agită acum, trebuie predat pînă mîine...“ Dacă ar ieși puțin în parc, la aer ?

Aleile sînt pustii. Se împrimăvărează. Ciorapii albi ai femeii îi aduc aminte de spital. Albul îl dezolează, îl inhibă. Și-a luat demult doctoratul, s-a însurat cu Ada, au un băiat. Dar pe pleoapa stîngă i-a apărut un discret semn rosu, rotund, ca o căpșună degenerată. E obosit. A tipărit cărți, dar ce-ar înțelege ea acum, dacă i le-ar da ? „Aha, din școală, își mai amintește doar de pătratul lui Petius...“ Deducții, raționamente, silogisme... „A propos, cum a fost atunci, la el, acasă ? Cînd cu căpșunii ? Prin ce mister îi știa numele, fratele, faptul că urma să plece în străinătate ?“

S-au așezat pe o bancă. la soare. Va să zică, el „e profesor de logică“. Și ea, caraghioasa, nu și-ar fi închipuit !

— Simplu. domnule logician ! Eram fericită că luasem examenul de lingvistică...

— Da, asta-mi aduc aminte... Arbitrarul semnului lingvistic...

Iunia surîde reținut. Nu mai are în ochi fericirea aceea enervantă.

— Acum cînt perfect ca o găină... M-am măritat și am un băiat mai înalt decît mine.

Scotocește în poșetă, după fotografii, N-ar putea altfel.

— Interesant ! zice Vlad politicos, cu un ton voit neutru. De fapt el vrea

să știe misterul. „Misterul" care-l privește pe el. Și cum m-ați cunoscut... totuși ?

— Păi, totul era frumos ! Inclusiv ochii dumitale albaștri-cenușii în care descifrasem...

— Cum mă cheamă, nu pot să cred!

— Ah, nu, continuă alintat Iunia, descifrasem beatitudine, satisfacție...

— Chiar așa ? E adevărat, luasem și eu un examen greu. Fusese prima „înfățișare" la doctorat ! Dar oricum, nu m-am manifestat atît de exuberant și... și „vrăjitoresc", ăsta-i cuvîntul, ca dumneata !

— De ce exuberant ? Că am acceptat să vă vizitez, negîndindu-mă la nimic grav sau urît ? Mi-ați inspirat încredere, admirație chiar... Parcă văd și acum biblioteca aceea imensă, pianul... Am realizat pericolul după ce terminasem de povestit și de mîncat căpșuni... Secretul meu, dacă ăsta mai e un secret, stă în neastîmpărul observației, căci pe tot parcursul întrevederii noastre de atunci, am fotografiat o groază de lucruri...

— Ați... fotografiat ? Deci tot de la acea instituție proveneați... Logic !

— Ah, domnule, Vlad, mă faci să rîd cu logica dumitale ! Cît timp ai spălat căpșunii, am descoperit pe masă o notă de telefon cu numele și plata pe luna mai. Teancurile de note muzicale, pianul, fotografia aceea de deasupra lui, pe care parc-o văd înaintea ochilor — un bărbat mai vîrstnic și care-ți semăna, ținînd pe după gît o fetiță și un băiețel — m-au dus cu gîndul la un frate mai mare. Am tresărit amintindu-mi că există un compozitor, Alexandru Soare, atît de cunoscut și care sigur ți-era frate, dacă mă luam după asemănarea din fotografie și de nume, din nota de plată... Apoi am auzit și conversația telefonică, deși dumneata închiseseși ușa, iar eu cîntam c-un deget la pian... Și tot așa, mi-am permis să te „fotografiez" și pe dumneata. Altfel fusesesi la început, altfel ți se oțeliseră ochii după ce ai tras transparentele. Știi, ai declanșat cu asta. semnalul de alarmă... M-am trezit din accesul de fericire nevinovată care mă cuprinsese, în clipa în care am văzut că te apropii și că poate, știu eu, asta ai crezut că dorisem... Dar nu, nu dorisem asta... Pe cuvînt că nu ; ca să mă apăr, ca să te sperii, după ce, recunosc fără voie, te provocasem, m-am folosit de observațiile mele, care s-au dovedit a fi juste...

— Și eu care vă crezusem...

— Ne-am crezut reciproc ceea ce de fapt nu eram : pregătiți pentru o astfel de stare.Acum sîntem chit ! Mai aveți căpșuni ?

— Înțeleg că e o nouă provocare... Dacă e să speculăm firescul situațiilor, cum bine ai făcut dumneata atunci, de ce uiți că sîntem în martie ?

— Ei și ? N-ai văzut liliac alb în ianuarie ?

— Te rog să nu te joci cu deducțiile. Ar fi fost mai bine dacă ai fi urmat filozofia... Poate acum, am fi discutat altfel....

— Ai pus punctul pe i. Îți mărturisesc fără nici o jenă, că așa cum m-am retras atunci de la teatru „împotriva voinței mele", a trebuit să fac același lucru și cu „filozofia"...

— Curios ! Sper că nu insinuezi că ai dat și acolo examen ?

— Nici măcar ! M-am prevalat de-o lege... care stabilește echivalențe... Aceea cu „media absolventei la examenul de stat peste 9" și care-ți dă dreptul să intri fără examen la o facultate înrudită...

— Și ?

— Ei, bine, înrudirea s-a oprit la logică... Ah, ia te uită ! Tocmai obiectul dumitale ! Din cauza lui am pierdut cîteva examene luate și posibilitatea de a face filozofia ! Domnule Vlad, nu crezi că între noi doi e ceva incompatibil ?

— Sper că nu insinuezi că te-am mai văzut și te-am „picat" la examene... Jur că de acum cincisprezece ani, poate chiar și mai mult, nu te-am mai zărit vreodată... Sau cine știe ! Cu dumneata lucrurile se cam petrec împotriva logicii sau poate, mai bine-zis, după o logică ascunsă...

— Absolut nimic ascuns. Totul pe față ! Așa i-am spus la examen și profesorului, un individ plin de el, roșcat și cu un nume ciudat, naiba să-l ia ! Am pierdut mult din cauza lui...

— Nu te supăra, dar numai din cauza dumitale ai pierdut. Dacă n-ai știut, cum putea omul să-ți dea notă de trecere ? Ar fi făcut o inechitate față de sine, față de dumneata...

— De mine, nu ! Eu i-am spus clar : „Domnule profesor am absolvit un liceu pedagogic. N-am făcut matematică superioară în școală. M-am străduit să înțeleg ceva din bibliografia dată. Dar lucrurile mă depășesc cu mult. De dragul istoriei filozofiei, al filozofiei în sine n-ați putea să-mi dați notă de trecere la logica matematică ?... Ah, ce mi-a făcut ! Ce lucruri odioase mi-a spus ! Dumneata mi-ai fi dat examenul ?

Vlad începu să scormonească încurcat cu tocul pantofului în pămînt. Desigur, nu i l-ar fi dat ! Va să zică se mai găseau și din cei care s-o pedepsească pe femeia asta pentru curajul ei absurd. În gropița săpată de călcîi, căzu o furnică. O acoperi discret cu pămînt. Nu răspunse, îngropînd parcă în tărînă prăfoasă refuzul lui, nemărturisit.

— Nu mi l-ai fi dat, concluse singură Iunia, după tăcerea lui. Rămase cu ochii duși și mai zise ca pentru sine : mi-era dor de examene, de emoții, de citit...

— Dumneata te contrazici permanent ! Ce emotii ai fi putut avea, cînd nu știai nimic ?

— Iar dumneata nu mă înțelegi. Cele mai mari emotii, tocmai pentru că nu știam, dar tare aș fi vrut să știu... Evident, altele ! Nu neapărat logica matematică...

Furnica ieși brusc din pămîntul ușor bătătorit. Iunia o văzu agitîndu-se pe vîrful pantofului lui Vlad. Se uită cu atentie la picioarele lui. Purta pantofi lungi ca două salupe. Își aduse aminte că băiatul ei n-are adidasi și de unde o să-i găsească ea o pereche 46 ?

Logicianul își suflecase discret mîneca pardesiului. Ceasul arăta mult. Ada nu suporta să întîrzie. Îi făcea scene caraghioase cu plînsete și reproșuri, de care bărbatul nu se simțea vinovat. Maică-sa, cu care stăteau, ar fi fost în stare să nu-l mai servească la masă, dacă depășea ora 5. De fapt, la 6 trebuia să meargă cu pustiul la dentist. Era firav și suporta cu greu durerile fizice. Îl iubea ca pe ochii din cap. Dacă s-ar fi putut să-i scoată lui măseaua în locul băiatului, s-ar fi lăsat fericit.

— Te-aș ruga să mergem ! sugerase el, răspunzînd de fapt unor gînduri care-l frămîntau.

Desigur. Mi-a făcut grozav de bine ieșirea asta, încuviință femeia, sculîndu-se de pe bancă.

Se simțea ușoară. Îi mărturisise omului acesta adevărata față a unei întîmplări de demult. Și parcă nu-i spusese totul. Nu înțelegea de ce, dar i-ar mai fi vorbit...

— Să mergem, zise ea cu totul de prisos, căci deja ieșiseră din alee. Deunăzi, am fost la un homeopat. M-a făcut pur și simplu analfabetă și m-am bucurat. Ți se pare curios, dar avea dreptate și trebuia să-mi scoată ochii cineva, în modul ăsta brutal, ca să-mi aduc aminte că exist și să mă mai îngrijesc de persoana mea. Dealtfel, toate se leagă, dureri și uitări...

— Da, bine zis „dureri și uitări"... încuviință el, gîndindu-se la ale lui.

— Dar nu vrem să le vedem cum se leagă... Nu-i așa că nu vrem să recunoaștem ? și accentuă pe pluralul momentului, de parcă ar fi încercat să-i impute bărbatului tocmai nerecunoașterea.

— Nu, nu se pot lega toate, spuse enervat logicianul și căpșuna de carne de deasupra pleoapei stîngi păru să se înroșească.

— Nu te contrazic, dumneata ești mult mai în materie dar mie așa îmi place să le văd.

— Ești prea personală, doamnă Iunia ! Mă faci să mă gîndesc la spusele bătrînului meu dascăl și prieten, filozoful : orice realitate profană, zice el, are în spate o concentrare de sacru, dar tot el spune că există aici și dezavantajul de a vedea în orice mărunțiș o revelare a sacrului... Nu știu dacă mă înțelegi...

— Înțeleg. Și repet în continuare că totul se leagă, chiar dacă această logică e personală. Să mă explic : mergeam cîndva, ca acum, cu fiul meu pe stradă... În fața noastră defila cu un cîine de zgardă, profesorul Crudu. Oreste Crudu de la catedra de literatură... Între el și homeopatul de care vă vorbeam, e o legătură : să nu credeți că sînt... lipsită de logică ! O legătură ca între Arghezi și laptele meu...

Logicianul e derutat. S-a înroșit către vîrful urechilor și regretă că nu vine mai repede mașina, că n-au ajuns nici măcar la stație. Femeia asta e îngrozitoare. Cine naiba i-a scos-o iar în cale ?

Dar glasul Iuniei e împătimat și sincer. Ca atunci cînd povestea cum căzuse la teatru, cum căzuse la logică...

— „Ce vezi înaintea noastră ?" mi-am întrebat atunci pe stradă, lunganul de băiat. „Un domn care ține de zgardă o cățea caniche. „Nu, acela nu e un domn, ci un cîine. Un cîine tras de zgardă de o cățea. O cățea mai bună decît el". „Mamă, se poate ?" s-a șocat fiul meu... Nici eu n-aș fi crezut că se putea, dar așa fusese...

— El tăcea și ea vorbea. Vorbea într-una.

...La examenul de literatură, unde m-am prezentat la o lună după ce născusem, am luat zece la un subiect Arghezi : „Poezia boabei și fărîmei". Era tot ce mi-aș fi dorit. Eu eram boaba, eu eram fărîma. Fusesem fericită că simt cum rochia mea mov se udase îngrozitor de lapte în dreptul sînilor, iar eu scriam : „Auzi, cartofii sînt lehuzi..." Să nu ți se pară grotesc, domnule logician.

Ajunseseră în stația de autobuz.

— Voi, încerca, deși între sacrul și profanul de care discutam mai înainte, aveți o preferință pentru...

— Dați-mi, voie, pînă vine mașina, nu mai am preferințe... Deci după corectarea tezelor, profesorul a venit să anunțe notele. S-a mirat că dăduse un zece, nu-i stătea-n obicei. În clipa cînd

mi-am auzit numele și nota, doamne, fiindcă totul se leagă, s-a declanșat din cauza emoției, un rîu de lapte... Eram ca o fîntînă vie...

Întîi am privit disperată pîrîiașele, apoi mi-am acoperit rușinată, rochia în dreptul sînilor, cu mîna. Am cerut conform regulii să fiu absolvită de răspunsul oral. „Am copil mic și trebuie să-i dau să sugă", mi-am scuzat eu încă o dată emoția și laptele dezlănțuit...

Dacă profesorul ar fi putut să rupă teza și să nu-mi considere nota, ar fi făcut-o. Îi înșelasem generozitatea acelui 10. Pentru el nota maximă ținea probabil de o întrupare țeapănă, rece, lipsită de viață. Un sobru șoarece de bibliotecă, incapabil de a se devota și altcuiva decît cărților. O mamă, invadată de propriul ei lapte, apărînd în fața unui profesor celibatar, care purta țeapăn o cățea de zgardă prin oraș, însemna o gravă jignire. Ceva, așa, cum spuneai dumneata... De la sacru la profan... deși era invers ! Prin urmare m-a pedepsit să rămîn, să răspund și la oral. ...De-atunci mi-a secat laptele. Mi-am crescut copilul cu „Eledon" și am ajuns la homeopat pentru grave dureri de sîn...

Mașina a scrîșnit acoperindu-i ultimele vorbe. Iunia a urcat prin mijloc, Vlad Soare a rămas năucit la ușa din spate.

— Dar a fost un monstru, strigă el tare, trezit din șocul acelei relatări și încercînd să ajungă lîngă femeie, s-o consoleze tardiv, măcar cu vorba.

— Monstru ești tu, îl îmbrîncește un domn gras, care nu poate să treacă spre compostor. După ce că te înghesui, te și repezi să jignești...

Căpșuna de pe pleoapa stîngă a logicianului se înroșește discret. Iunia o zărește prin lumea aceea ca furnicile... Ca furnicile năpădind tufe și fructe. Și această femeie de lîngă ea, care-și scutură părul oxigenat miroase a acid formic. Și totul se leagă.

ACUZATUL ARE CUVÎNTUL

Cicerone SBANȚU

Vasile Brișcă a deschis buimac ochii. Preț de cîteva secunde nu a putut străbate ceața care coborîse asupra lui odată cu lovitura năpraznică pe care o primise în cap. Cînd lucrurile din preajmă au început să prindă contur, a înțeles că se afla tot acolo, lîngă cărare, prăbușit peste frunzele moarte. Raza de soare de care încercase să se agațe disperat, înainte de a se cufunda în beznă, dispăruse și vîrfurile brazilor sprijineau acum un cer singeriu cuprins de flacăra asfințitului. Umezeala pămîntului trecuse prin cămașa subțire și prin pantalonii de doc, cuprinzîndu-i ca într-un giulgiu rece. Tremura din toate încheieturile, o durere cumplită îi înțepenise ceafa, iar maxilarele refuzau să se desfacă din încleștarea provocată de lovitură.

Și-a pipăit capul, așteptîndu-se să găsească părul năclăit de sînge. Degetele au rămas curate. Fir-ar să fie, că doar lovitura aceea nu a fost nălucire ?! Sau, poate, îl ajunsese pălinca lui nea Petre ? I s-or fi împletit picioarele, a dat peste un ciot, a căzut și s-a lovit... Dar unde-i nea Petre ? Nu-i așa, nu l-ar fi lăsat acolo ?

Gemînd, s-a ridicat în capul oaselor și primul lucru pe care l-a văzut a fost cuțitul ! Cuțitul, faimosul cuțit cu buton cunoscut de tot șantierul. Lucea printre frunze, aproape de degetele mîinii sale stîngi. Pete stranii acopereau lama scoasă, mînerul, degetele, brațul și cămașa. Atîta lucru știa! Nu putea fi decît sînge ! Da, erau stropi de sînge !

Apoi a văzut geanta ; geanta masivă din toval în care nea Petre transporta salariile celor de la șantier. Stătea răsturnată peste frunzele moarte depuse la marginea cărării de tufele pricăjite de mure și ienupăr.

Ceva mai încolo, dintr-un morman de crengi uscate răsăreau bocancii țintuiți ai casierului.

Vasile Brișcă s-a ridicat anevoie și cuprins de o amețeală soră cu leșinul a pornit să urce, împleticindu-se.

Casierul se tîrîse și se adăpostise într-o adîncitură, lîngă tulpina groasă a unui brad. Prin legătura improvizată confecționată din poalele cămășii, sîngele răzbătuse și omul abia mai respira. Cînd l-a văzut pe Vasile, ochii i s-au mărit a groază, iar printre buzele crăpate a țîșnit strigătul :

— Asasinule ! Criminalule ! Nu te apropia !

Vasile a înlemnit; și-a dat seama că are în mînă cuțitul, cuțitul său a cărui lamă strălucea nefiresc în bătaia ultimelor raze de soare. A apăsat pe buton, lama a intrat în locașul ei, a băgat cuțitul în buzunarul pantalonilor de doc, apoi a îngenunchiat, sfîrșit.

— Nea Petre... Eu...

— Criminalule ! Pușcăriașule ! Vei da seama !

— Nea Petre... Nu eu...

— Pleacă ! Lasă-mă ! Ia banii și cară-te ! Sau poate, crezi că dacă mă omori, n-o să se afle ?! De ce, mă ?! Pentru niște bani ? Criminalule ?

Casierul se opri să-și tragă răsuflarea. Avea fața albă, acoperită de țepii unei bărbi crescute dintr-o dată, ochii afundați în orbite, buzele plesnite pînă la sînge și părul năclăit de o transpirație abundentă care i se prelingea pe lîngă sprîncene, pe obrajii scofîlciți, pe gît și mai departe peste bandajul din care mustea sîngele.

Vasile înghiți nodul care îl sufoca, apoi se tîngui, îngrozit :

— Nu ei... N-am lovit eu... Nu eu...

— Ba tu ! hîrîi casierul. Or să mă caute... Or să facă cercetări !... Numai noi doi am fost pe cărare... Nu a trecut altcineva... Poți să mă omori, că acum, tot una e ! Or să te găsească și în gaură de șarpe... Or să te spînzure... Asasinule !

— Nea Petre ! strigă ca scos din minți Vasile, sărind în picioare. Nu eu ! M-au lovit în moalele capului... Nu știu ce s-a întîmplat după...

— Taci și du-te ! Lasă-mă să mor în pace ! Nu-ți fie frică de mine. Oricum, n-am să apuc să le spun că te-am văzut cum ai scos cuțitul și l-ai înfipt în mine...

— Nu eu !urlă din nou Vasile, repezindu-se asupra casierului.

— Lasă-mă, imploră omul, încercînd slab să se apere de mîinile tînărului. Dacă nu te-or pedepsi oamenii, o să aibă grijă cel de sus...

Vasile își desprinse degetele de pe trupul bătrînului ; în furia sa îl apucase atît de strîns, încît omul leșină, prăbușindu-se inert lîngă tulpina bradului.

— Nea Petre ! Măi nea Petre... Ascultă-mă... Eu... Banii...

Se repezi la geantă, o ridică și vorbele i se opriră în gît ; geanta era mult prea ușoară !

Tremurînd, apăsă mecanismul încuietorilor și clapele de metal săriră ușor din locașurile lor, țăcănind scurt. Cele două compartimente ale genții erau absolut goale și Vasile se apucă să scuture în neștire geanta. Pe genunchi i s-a scurs un firicel subțire de nisip și nimic altceva. Pachetele cu bani dispăruseră !

— Nu se poate, bolborosi el după un timp, fixînd cu ochii aburiți de spaimă, geanta. Nea Petre, nu se poate... Eu nu sînt nebun... Nici atît de beat nu am fost... Eu nu am scos cuțitul... Aici, în moalele capului am fost lovit și... Nea Petre ... Te duc la spital... Or să mă creadă...

Tocmai se pregătea să ridice trupul casierului cînd auzi zvonul de glasuri. A ciulit urechile, ca un animal hăituit și la fel ca el, a fost cuprins de groază. A lăsat trupul și a început să fugă, ocolind ca o umbră tulpinile întunecoase ale brazilor...

„Dacă nu-ți schimbi numele, nu mă mărit cu tine ! Auzi, Brișcă ? Asta e nume de golan ! Ce-a fost, a fost, gata, nu mai ai nouăsprezece ani, și-au trecut gărgăunii, au avut grijă alții să te lecuiască, dacă nu ai fost în stare singur și eu declar că te iubesc, numai dacă-ți schimbi numele !". „Trăsnită mai ești ! Cum de ne-am întîlnit?". „Cine se aseamănă se adună. Poate nu știi poate te prefaci că nu știi, dar am avut și eu unele greșeli în tinerețe". „Știu, Ana, știu... Nu am vrut să te supăr". „Să mă superi ?! Acel care își dă seama că e nebun gata, s-a lecuit, e sănătos ! Ba eu sînt chiar mîndră că am reușit să-mi dau seama la timp că viața e o chestiune serioasă. Tu, acolo în sud, ai făcut-o lată. Te-ai înhățat cu ăia și ai făcut-o lată. Știu tot. Am făcut cercetări. Că ai făcut pușcărie e foarte bine ; și-a venit mintea la cap între timp, ai învățat și o meserie. Aici, la noi, ești printre primii. De asta m-am notărît să-ți acord mîna mea. Cu o condiție; să-ți schimbi numele !".

A intrat pînă la brîu în apa rece, apoi s-a scufundat cu totul, să-și limpezească creierul, să-și potolească setea. A pornit împotriva curentului, spre sat, zdrelindu-și genunchii și degetele de prundișul peste care se tot prăbușea.

După vreo trei kilometri a ieșit din apă și ocolind prin finețe, a sărit gardul din spatele casei lui Ana.

Îl cuprinse o ferbințeală ciudată și hainele păreau gata să se usuce pe trupul său aprins.

S-a furișat sub ferestre, mîngîind în treacăt blana lui Șoimu, ca să nu latre de bucuria întîlnirii ; cîinele s-a mulțumit să dea vîrtos din coadă, mîrîind complice.

În casă era liniște. Doar în bucătărie se auzea radioul și zgomotul vaselor intrate în mîinile Anei.

A mai ascultat o vreme, apoi a urcat cele cîteva trepte și a apăsat pe clanță.

— Tu ești, Vasile ? se auzi glasul femeii și ușa dinspre bucătărie se deschise, umplînd micul hol cu miros de mîncare.

— Eu, Ana...

— Ce stai acolo ? Aprinde lumina și intră.

— Ești singură ?

— Ce-ți veni ? Cu cine să fiu ? Bătrînii îs peste munte, la nuntă, și tu știi asta... Hai, chiriașule, că te așteaptă masa !

Lumina a inundat holul, făcîndu-l pe Vasile să stringă pleoapele. A deschis ochii doar cînd a auzit șoapta speriată a Anei :

— Ce-i cu tine ?... Vasile, ce-i cu tine ?

Acolo, în hol, fără să facă un pas de lîngă ușă, Vasile Brișcă a povestit totul și femeia l-a ascultat încremenită, uitînd să-și scoată mîinile din șorțul cu care tocmai se ștergea.

— Asta-i, încheie el, simțind de astă dată frigul și umezeala.

— Da, asta-i, murmură Ana. Cuțitul e la tine ?

— Cred că da, își aduse aminte Vasile, scoțînd cu teamă din buzunarul pantalonilor arma spălată de apele repezi ale pîrîului.

— Da, asta-i, repetă Ana, ferindu-se să atingă cuțitul. Hai de te schimbă. Pe urmă, mai vedem noi.

Vasile s-a îmbrăcat cu haine uscate lîngă plita încinsă din bucătărie, sub privirile femeii care îl urmărea parcă fără să-l vadă.

„Hai, nu te mai fandosi — i-a zis ea într-o noapte, strecurîndu-se în patul din camera lui — că nu te prinde ! Și așa mă vorbește tot satul, iar ai mei știu că la toamnă facem nunta. Dacă-ți schimbi numele, tovarășe chiriaș !".

— Ei, și acum Vasile, direct la șeful de post !

— Ana, nu or să mă creadă ! Nea Petre m-a văzut cînd...

— Treaba lui ce-a văzut. Te prezinți frumușel la șeful de post, îl rogi să te aresteze și dacă el nu s-o pricepe să dezlege tărășenia, o vor face alții. Că dacă nu ești vinovat, nimeni nu poate să-ți facă nimic, iar dacă ești vinovat, se cade să plătești.

— Ana, tu crezi că eu am fost în stare să bag cuțitul ? !

— Contează ce cred eu ? Contează ce simt eu ? Dacă tu ești Vasile pe care eu îl vreau de bărbat, te duci unde ți-am spus. Și era foarte bine dacă nu fugeai de acolo, așa să știi !

— Cuțitul era al meu, sînge peste tot, banii dispăruseră ! Cine să mă creadă ? Cine ?

— Păi dacă nici tu nu crezi în tine, cine altcineva să o facă? Pleacă chiar acum din casa asta ! Pleacă !

Vasile a ieșit năuc și a auzit, ca o părere, ultimele vorbe ale Anei :

— Eu, să știi, te aștept și nu o să închiriez nimănui camera ta...

Uitase cuțitul pe masă, a vrut să se întoarcă, dar Ana zăvorise deja ușa în spatele lui.

A coborît treptele, a îngenunchiat lîngă Șoimu și, cufundîndu-și fața în blana lui, a început să se tînguie „Ce mă fac eu ? Ce mă fac eu ? Ce...". Cîinele l-a ascultat atent apoi, scîncind, s-a pornit să-i lingă mîna cu limba sa aspră...

Dimineața, pe la zece, maistrul i-a ridicat de pe față ochelarii, a întrerupt redresorul și i-a spus :

— Măi Vasile, pentru astăzi, gata cu sudatul. Te duci frumușel la Bancă, îl aștepți pe nea Petre, îl însoțești pînă aici. Aduce vreo jumătate de milion. Nu are ăsta nevoie de însoțitor, dar așa e regula.

— De ce tocmai eu, meștere ?

— Ceilalți au tot fost.

— Nea Petre nu prea a cerut însoțitori. Îl cunosc pînă și... pietrele !

— Peste o lună se închide șantierul. Astăzi se fac ultimele plăți. Restul, prin poștă, fiecăruia pe unde o să-l poarte pașii. Se dau și primele. E bănet, nu glumă. Se închide șantierul, gata, nea Petre iese la pensie. O să dea și o masă de adio. E o zi importantă, nu-i așa ? Fiecare a primit cîte o sarcină. Tu ai rămas fără, așa că te duci la Bancă. Am auzit că rămîi aici. Cu Ana. Să fie într-un ceas bun!

— Bine, meștere am zburat...

La Bancă, nea Petre îl aștepta furios. Cum îl văzu, arătă milițianului de la ușă o hîrtie, zicîndu-i „mi-a venit însoțitorul", milițianul cercetă atent buletinul lui Vasile, notă datele într-un registru și le făcu semn că pot să plece. Pe trepte, casierul îl luă în primire :

— Păi bine, măi, te lași așteptat ?!

— Abia pe la zece mi-a zis meșterul... Dumneata știai că eu trebuie să vin ?

— Cum altfel ? Trebuia să te trec în foaie. Cu ce-ai venit ?

— Cu un camion de la șantier.

— Ne așteaptă ?

— Nu. S-a dus în treaba lui.

— Cu cîtă benzină se irosește, ar fi putut să-mi dea și mie o mașină. Măcar acum, la spartul tîrgului... Am auzit că rămîi pe la noi...

— Și eu am auzit, glumi Vasile, făcîndu-i loc bătrînului să urce în autobuzul oprit în stație.

Casierul i-a aruncat peste umăr o uitătură ciudată, apoi a zîmbit și s-a așezat lîngă fereastră, cu geanta de toval pe genunchi.

— Hai și tu lîngă mine, măi Vasile, că uite, autobuzul e aproape gol și nu trebuie să o faci pe cavalerul ; nici o cucoană nu șade în picioare.

Vasile a simțit focul urcîndu-i-se în obraji. „Oare știe ? La urma urmelor, eu nu am nici o vină. Abia venisem, nu cunoșteam pe nimeni, s-a dat la mine... Cînd am aflat că e nevasta lui, i-am zis gata, vales, nu-mi trebuiesc încurcături. A țipat la mine, am țipat și eu, ba chiar am trimis-o la domul dracu, mama ei de tîrfă... Nu cred să-i fi spus... De, măi nea Petre, cine te-a pus să-ți iei muiere tînără ?".

— Pentru Ana, te cred, oricine ar fi rămas, îi întrerupse casierul gîndurile, privind absent pe fereastră. Pe la șaisprezece ani o luase razna, dar acum...

— Știu, știu, mi-a spus chiar ea.

— Bravo. Înseamnă că te iubește. Ești norocos, măi Vasile.

— De, știu eu ?

Au coborît primii, în stația din centrul satului și după ce norul de praf iscat de roțile autobuzului a dispărut, Vasile a întrebat :

— O luăm pe cărare ?

— Întîi dăm o raită pe acasă, pe la mine.

— Ne așteaptă băieții.

— Or să mai aștepte oleacă. Trebuie să văd dacă Magda a trimis la bărăci tot ce i-am zis. Poate nu știi, dar astăzi e ultima zi cînd mai bat drumul pînă la șantier.

— Știu.

— Ei, vezi ?! Apoi, află că eu stau de dimineață la Bancă. Mi s-a făcut foame și sete...

Magda le-a deschis ușa, i-a aruncat o privire curioasă lui Vasile, că nu-l mai văzuse de „atunci", apoi s-a dat deoparte, făcîndu-le semn să treacă. „E dată dracului, gîndi Vasile, strecurîndu-se pe lîngă pieptul femeii. Nici usturoi n-a mîncat, nici gura nu-i miroase !".

— Ce mi-ai adus de la tîrg ? se alintă ea, sărutîndu-și bărbatul.

— Să-ți arăt ? făcu nea Petre, așezîndu-și geanta de toval pe o noptieră și chinuindu-se să deschidă încuietorile. Ptiu ! răbufni el. Am zis de o mie de ori că trebuie să schimb panaramele astea. S-au stricat și te ia cu călduri pînă reușești să le deschizi! Poftim, privește ! spuse el, după ce clapele de metal au sărit, în sfîrșit, din locașurile lor. Așa arată o jumătate de milion. Tu, Vasile, ai văzut vreodată atîta bănet adunat la un loc ?

— Nu, recunoscu tînărul. Oricum, credeam că o asemenea sumă abia poate încăpea într-o ladă de zestre...

Au rîs cu toții, ca de o glumă bună, apoi casierul a întrebat :

— Ai trimis la șantier damigeana și cîrnații ?

— Trimis.

— Și pîine ?

— Și, răspunse veselă Magda, urmărind cum bărbatu-său se chinuie să închidă la loc, geanta de toval. Ai cărat atîta bănet în ea și nu ai fost în stare, cel puțin, să-i pui niște încuietori noi.

— Au fost bune astea, se apără casierul. Că dacă, să zicem, vreun hoț ar fi încercat să le deschidă, și-ar fi prins, nu-i așa, nasul ! Mai bine, pune în fața unor drumeți osteniți ceva bucate și o sticlă de palincă.

Nea Petre a lăsat geanta acolo, pe noptieră, drept în fața scaunului unde se așezase Vasile și acolo a rămas cît au mîncat slănină și au cinstit cîteva pahare.

Magda a așezat masa și le-a tot turnat în pahare, avînd grijă ca de fiecare dată cînd se afla în spatele casierului, să arunce cîte o privire înfocată tînărului.

— Doamna nu merge cu noi ? întrebă acesta, într-o doară, dînd pe gît ultimul pahar de palincă.

— Nu vrea, răspunse casierul ,cu obrajii înroșiți de tăria rachiului.

— Nu vrea ? se alintă Magda. Stau de dimineață la bucătărie. Deseară avem invitați, nu ? Am chemat-o și pe Maria să mă ajute. E în bucătărie. Mai avem o groază de treabă. Am înțeles că vine și directorul, și contabilul șef...

— Or să vină, că unu-i nea Petre! Hai, băiete, la drum !

Vasile a mulțumit frumos, a ieșit primul, urmat îndeaproape de casierul care a primit geanta de toval din mîinile soției odată cu un sărut plin de afecțiune.

Pe cărare, unde soarele nu mai avea putere să ardă, aburii celor cîteva pahare de palincă s-au spulberat în răcoarea și tihna de sub brazi.

— Măi Vasile, a zis la un moment dat casierul, oprindu-se, nu ți se pare că ne urmărește cineva ?

— Glumești, nea Petre ? Cine să ne urmărească ? De ce ?

— A fost așa, ca o părere, ca o nălucă printre brazi... De, palinca o fi de vină...

— Să-ți mai duc și eu geanta, că e grea, se oferi Vasile.

— Nu se poate, băiete, e împotriva regulamentului. Tu ești însoțitorul și trebuie, nu-i așa, să mă aperi. Cum s-o faci, dacă ai mîinile ocupate ?

— Să te apăr ? Ești pus pe glume..

— Așa vine vorba... Ești înarmat ? mai zise bătrînul, lăsîndu-l pe tînăr să treacă în față.

— Mai e vorbă ? Cuțitul cu buton ! Numai de l-ar vedea un borfaș, i-ar trece cheful și ar rupe-o la fugă ! E grozav ! se fandosi Vasile, scoțînd

„arma" din buzunar și declanșînd mecanismul de deblocare al lamei. Marcă garantată !

Apoi, a urmat lovitura năpraznică și întunericul...

Un gînd straniu, dureros, a țîșnit din creierul încins al lui Vasile. Surprins de încordarea degetelor pe grumazul său, Șoimu a prins să mîrîie înfundat, scuturînd lanțul cu care era legat. Apoi, a început să latre furios spre poarta lîngă care tocmai frînase o Dacie.

„Au și venit !".

Înainte ca motorul să fie oprit, Vasile a sărit gardul...

Casa lui nea Petre părea să fie pustie. Doar în spate, prin geamurile bucătăriei răzbătea o dîră de lumină. „Să nu o fi anunțat nimeni ? Sau a plecat în grabă și a uitat becul aprins ?".

Bîjbîind, Vasile a dat peste butucul de spart lemne și a smuls din el bărdița. A strîns în palmă lemnul lucios de corn, s-a furișat pînă lîngă ușă și brusc, a izbit-o de perete.

Femeia aplecată deasupra plitei încinse s-a întors și cînd l-a văzut și-a înăbușit strigătul, ducîndu-și palmele la gură.

— Tu ești Maria ? zbieră Vasile.

— Ce vrei ?

— Eu sînt Vasile Brișcă ! Ai auzit de mine ? Criminalul Vasile Brișcă ! Să nu încerci să fugi, că îți crăp capul!

— Dumnezeule, apără-mă, se tîngui femeia. Ce ai cu mine ?

— Au fost pe aici cei de la miliție ?

— Au fost... Magda a plecat cu ei... Domnu' Petre e la spital...

— A murit ?

— Nu... Nu știu...

— Cînd am venit eu cu domnu' Petre erai tot aici, nu-i așa ?

— Da, de dimineață sînt aici... M-a rugat Magda...

— Și ea a stat tot timpul aici ?

— Tot timpul...

— Și după ce-am plecat eu cu domnu' Petre ?

— Tot timpul.

— Femeie, dacă mă minți, acum tot una îmi este !

— Nu mint... Doamne apără și păzește !...

— După ce-am plecat, ce-a făcut nevastă-sa ?

— Ce să facă? La bucătărie... Așteptau, pe seară...

— Nu asta te-am întrebat! Pe geamul acela se vede camera în care am băut cu domnu' Petre, nu-i așa ?

— Se vede...

— Ce-a făcut nevastă-sa după ce-am plecat ? Să-mi spui exact !

— Ce să facă?... A dus la beci restul de slană...

— La beci ?!

— Păi cum ?

— Ai văzut tu slana ?

— Așa mi-a zis... Marie, mă duc la beci să duc astea, că în casă e cald... Slana trebuie să fi fost...

— Deci, nu ai văzut ce ducea ?

— Un săculeț de pînză... Unsuros... Chiar i-am zis să fie atentă să nu se ungă pe rochie...

— Au lumină în beci ?

— Au.

— Hai cu mine !

— Să mă omori! Am nepoți de crescut... Mosneagul meu...

— Taci și ia-o înainte !

Sub un butoi cu varză murată, într-o groapă acoperită în grabă cu pămînt, Vasile a găsit geanta de toval. Mirosea a slănină afumată și cu greu încuietorile au putut fi deschise. Pachetele cu bani erau acolo și cînd le-a văzut, Maria a scos un strigăt de spaimă, după care s-a pornit să-și facă mătănii.

— Dacă te-or întreba să spui ce mi-ai spus și mie. Să le spui unde am găsit geanta. Să le spui că eu, Vasile Brișcă am luat-o.

— Nu spun nimic, pe sufletul meu, se jură bătrîna. Du-te cu Dumnezeu...

— Ba să le spui, femeie, că altfel vin într-o noapte peste tine cu bărdița asta în mînă !

— Credeam...

— Să nu crezi nimic. Să spui doar adevărul !

Vasile a înfipt la loc bărdița, în butucul de tăiat lemne, apoi a ieșit pe strada mare, pășind și fluturînd într-o mînă geanta de toval.

Dacia din poarta Anei plecase. Vasile a intrat, a urcat cele cîteva trepte din piatră, a bocănit cu tocurile pantofilor pe scîndura prispei, galbenă de atîta frecat cu sodă și a apăsat pe clanță. Ușa era închisă. A bătut cu pumnul pînă s-a auzit vocea Anei :

— Care ești ?

— De cînd ții tu, Ană, ușile închise?

— De astăzi. Ce vrei ?

Intrat în hol, Vasile a pus cu grijă pe podea geanta de toval.

— Asta-i, oftă el. Cea adevărată. Banii sînt toți, înăuntru. Acolo, în pădure m-a lovit în cap cu una la fel, numai că aceea avea încuietorile bune și era plină cu nisip...

— Ți s-au aprins creierii ? făcu Ana, privindu-l cu ochii mari. Vorbești în dodii.

— Abia acum pot să mă duc la șeful de post. Să-i spun că muierea a pus totul la cale. Să se răzbune și să rămînă cu banii... A schimbat gențile... Nea Petre, domnu' Petre, i-a făcut jocul... Tare aș vrea să-și fi împlîntat în piept cuțitul meu mai mult decît a calculat... Ar fi o pedeapsă meritată... Înțelegi, Ana ? Dacă dispăreau banii, fără ca Vasile Brișcă să poată fi acuzat... Cel mai potrivit eram eu, Vasile Brișcă. M-au ales...

— Ți-am spus să-ți schimbi numele...

— Ană! Nu glumesc! Mă duc la șeful de post !

— E cam tîrziu să te mai duci la el.

— Ana ?

— Te crezi isteț, nu-i așa ? Află că ei știu deja totul ! Nu te-ai întîlnit pe drum cu careva ? Au plecat după geantă... A rămas aici doar Breavu, sau Bravu... Zice că-i maior. Te așteaptă în camera ta... O fi sau nu maior, dar e un om de treabă...

Ana a deschis o ușă și a continuat să vorbească :

— Ați avut dreptate. Omul meu s-a întors. E cam trăsnit, dar altfel cum i-aș fi dat mîna mea ? Poate să intre? Hai, Vasile, acum acuzatul are cuvîntul...

OSCAR WILDE

Aforisme

Viața e prea serioasă ca să vorbim despre ea serios.

★

Bărbații se însoară, căci sînt obosiți ; femeile se mărită, căci sînt curioase. Ambele părți se dezamăgesc.

★

Bătrînii cred în toate ; maturii se îndoiesc de toate ; tinerii știu totul.

★

Prima obligație a criticului de artă e să tacă — întotdeauna și în toate problemele.

Transmiteți-le copiilor voștri calendarul crimelor europene denumit istorie.

★

Vieții i-am dăruit geniul și numai talentul operelor mele.

★

Indiferența este răzbunarea lumii față de mediocritate.

★

Timpul înseamnă risipire de bani.

★

Trebuie să trăiești ceva serios, dacă vrei să ai o plăcere în viață.

★

Deoarece omenirea niciodată n-a știut încotro merge, a fost în stare să-și găsească drumul.

★

Bărbatul ideal trebuie întotdeauna să vorbească mai mult decît gîndește, și întotdeauna să gîndească mai mult decît vorbește.

★

Este o absurditate să împarți oamenii în buni și răi. Oamenii sînt încîntători sau plictisitori.

★

Să-ți cunoști bine prietenii e foarte periculos.

★

Naturaleța-i o poză greu de păstrat.

★

Numai oamenii ușurateci se cunosc bine.

★

Nu există întrebări indiscrete, ci numai răspunsuri indiscrete.

★

Cu-adevărat omul posedă doar ce-i în el.

★

Arta este cea mai intensă formă de individualism pe care a cunoscut-o omenirea.

★

Cînd zeii vor să ne pedepsească ne îndeplinesc dorințele.

★

Rar de tot întîlnesc pe cineva care să știe să trăiască.

Majoritatea oamenilor există numai.

★

Cinicul e omul care cunoaște prețul la toate și nu știe valoarea la nimic.

★

Nimic nu amîn pentru mîine din ce pot face poimîine.

★

Limba e tatăl și nu copilul gîndurilor.

★

Frumoase sînt numai lucrurile de care nu ne pasă.

★

Bărbații cunosc viața prea devreme, femeile prea tîrziu.

★

Trăim vremuri în care numai proștii sînt tratați serios.

★

Numai oamenii superficiali nu-i judecă pe alții după aparențe.

★

Multe lucruri ar fi aruncate, dacă n-ar fi teama că le adună alții.

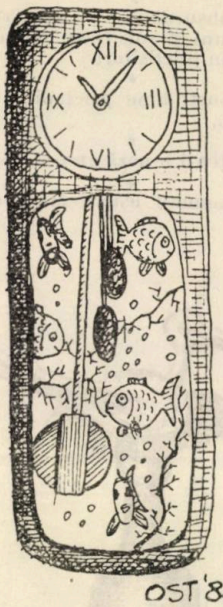

Singurul lucru groaznic pe pămînt e plictiseala.

★

Cînd seriozitatea îmbătrînește se transformă în prostie.

★

Nu păcătuiesc cei care păcătuiesc din dragoste.

★

Experiența este denumirea pe care fiecare o dă propriilor greșeli.

★

Ca să știi totul despre tine, trebuie să știi totul despre alții.

★

Bărbații îmbătrînesc dar niciodată nu devin mai buni.

★

Un sărut poate ruina viața unui om.

★

În probleme mari, stilul și nu sinceritatea capătă importanță.

★

Singura noastră obligație față de istorie e s-o scriem din nou.

★

Astăzi, cel care nu-i în stare să învețe, se-apucă să-i învețe pe alții.

Traducere de
Nicolae MAREȘ

DECOCTURI

Aforisme de Achille Chavée

Din ciclul AN BUN, AN RĂU :

Cînd pasărea viitorului își adună aripile, cădem în abis.

★

Orice carte de valoare se scrie purtîndu-ți inocența peste un vast cîmp minat.

★

Sîntem uneori prizonierii unui cuvînt pe care nu ni l-am dat niciodată.

★

Există indivizi pe care-i veți regăsi mereu în majoritate, orice ar fi.

★

Mai bine să crești o focă decît o sirenă.

★

Ne uităm cu mare greutate data nașterii.

Din ciclul LA ȘCOALA BUNĂ :

Să iertăm la plural, ca să nu uităm pe nimeni.

★

Nu știm să ne distrugem deziluziile.

★

Cu cît fluviul e mai lat, cu atît malul celălalt e mai frumos.

★

E mai plăcut să faci o înmulțire decît o împărțire.

★

Aparținînd avangardei, ai aerul unui imprudent ; ariergardei, cel al unui imbecil ; grosului armatei, cel al unui oarecare.

★

Cu cît înaintăm în vîrstă, cu atît folosim mai des participiul trecut.

Din ciclul CÎND STATU QUO SE POTICNI :

E interzis să staționezi în purgatoriu.

★

Să-ți miști proteza din vîrful buzelor.

★

Pasărea nu are decît aripile sale, și cîntecul său și cuibul său.

★

Ca toată lumea și fără să-mi dau seama, am trecut pe acolo.

★

E întotdeauna puțin ridicol să dai dovadă de tinerețe.

★

Confesiunea implică mai degrabă un ocol decît o întrecere asupra propriului eu.

★

Să nu fi avut vreodată decît o proastă conduită exemplară.

★

E inutil să-ți faci un nod la batistă, dacă ți-o uiți în costumul de duminică.

★

Drumul care duce spre sine e interminabil.

Din ciclul MÎNCĂRIMI :

Taburetul care și-a pierdut pianul are un aer complet ridicol.

★

Un elefant alb a trecut prin bătrîna mea grădină, și-a băgat trompa prin fereastra bucătăriei mele interioare, să-mi strîngă chipurile laba în mod filozofic.

★

Într-un mic sat din Valonia am pierdut trenul care ducea în cer și am dormit liniștit în sala aceea de așteptare de clasa a treia, nu departe de bătrîna-i sobă cu cărbuni care semăna cu Prometeu văzut în manieră pop.

★

De ce mi-oi fi înfipt acul de cravată în portocala asta ?

★

Eu sînt acel școlar care-și va scrie întotdeauna temele pe o plăcuță de ardezie de pe acoperișul casei, teme pe care apa cerului le va șterge, încetișor, așa cum timpul ne șterge viața.

★

Priviți-o cu atenție, o virgulă se uită întotdeauna la stînga.

★

O picătură de apă ce cade regulat din robinet într-o chiuvetă care pînă la urmă se revarsă constituie uneori o companie prețioasă pe care ne putem baza pentru a lua pulsul disperării noastre.

★

Uneori trebuie să-i mai arzi lui homo sapiens cîteva șuturi în spate.

Din ciclul TRECERE INTERZISĂ :

Există un fel de a spune în bine enorm de mult rău despre aproapele tău.

★

Cînd n-ai pantaloni, e inutil să ai bretele.

★

În aceste timpuri ale rachetelor ucigașe există anacronisme reconfortante, cum sînt asociațiile țintașilor cu arcul de la noi, care trag cîte o săgeată pentru a bea doi țapi cu bere.

★

Într-o zi n-am să intru la academie.

★

Am crezut întotdeauna că pasărea albastră are trei aripi, dintre care una pe spate pentru a se ridica ca un elicopter.

★

Tot ceea ce vă spun nu trebuie să vă necăjească peste măsură.

★

Timpul avea culoarea unui Picasso incendiat.

★

Nu posedăm întotdeauna mijloacele de a ne comporta cum nu trebuie.

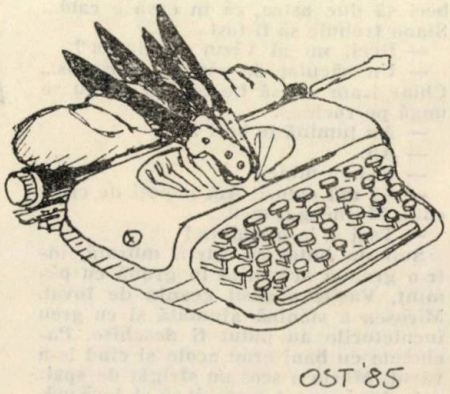

Din ciclul PRINTRE ALTELE :

Cel care se cunoaşte pe sine nu se dă de exemplu.

★

Omul cinstit se va afla mereu în bătaia propriei sale puşti.

★

Timpul fuge chiar şi atunci cînd unul mai îndemînatec îi leagă o sfoară de picior.

Din ciclul DIN VORBĂ-N VORBĂ :

Slavă cerului, nu iubim decît de 1 000 de ori.

★

Imponderabil este ceea ce ne atîrnă în vîrful nasului.

★

Cel mai bun argument nu are decît două aripi.

★

Infinitul nu este o dimensiune, este o proteză metafizică.

★

În dragoste nu facem cel mai adeseori decît să cerşim.

★

Nu există eternitate, există numai capete de eternitate.

★

Există întotdeauna puţin praf chiar şi pe sufletul celei mai frumoase femei.

★

O legendă nu e, cel mai adesea, decît o pană pierdută întîmplător de un vultur.

Din ciclul ÎNTRE DOUĂ VINURI :

Cînd avem loc, să alergăm, în primul rînd, în ajutorul propriei noastre fiinţe.

★

Fără să ştim, bem în fiecare zi un pahar mare din Lete.

Din ciclul UN PAS DE CONDUITĂ :

Mulţi paşi pierduţi fac un pelerin mare.

★

Nu e întotdeauna convenabil să sacrificăm detaliul pentru ceea ce e considerat esenţial.

Cînd rămîi singur pe plută, nu mai are rost să tragi băţul de chibrit scurt.

★

Să nu aveţi împotriva amicilor, la o adică, decît un dinte de lapte.

★

Cel care vă spune „la drept vorbind" nu e departe de a vă minţi.

★

Mai există indivizi — se împuţinează pe zi ce trece — care au eleganţa sau naivitatea de a mai cere cuvîntul de onoare.

★

A fi în viaţă poate constitui contrariul alibiului care ni se cere.

★

Observaţi împreună cu mine platitudinea incomensurabilă a timpului care trece.

★

Orice obiect este creat pentru a ne pune întrebări.

Din ciclul FĂRĂ MOFTURI :

Faceţi turul aniversării voastre cu compasul copilăriei.

★

Ne putem descoperi aşa cum găseşti un obiect pierdut.

★

Noaptea datorează zilei ceea ce ziua datorează nopţii.

★

Încercuiţi-vă aniversarea cu compasul copilăriei.

Din ciclul PERDELUŢA DE MUSELINĂ :

Analizată, analiza este analitică.

★

Niciodată nu sîntem mai însetaţi decît atunci cînd am traversat un deşert care nu există.

★

Principiile frumoase sînt zgîrcite de felul lor.

★

Se întîmplă să fii generos în avariţie ; se întîmplă, de asemeni să fii avar în generozitate.

Din ciclul ÎN MAI, SCRIE CE VRAI :

Prea mulţi poeţi preferă sticla de cerneală sticlei găsite în mare.

Avalanşa nu cade niciodată decît în propria sa vale.

★

Dacă mă urmezi în umbră, ţine-te de balustrada care nu mai are scară.

★

Nu spunem niciodată : pericol de viaţă, şi cu toate acestea !

★

La cămilă frumoasă, deşert întins.

★

„Adio !" poate însemna şi un act de renaştere.

★

Sîntem cu toţii, într-o anumită măsură, pasageri clandestini într-o călătorie interzisă.

★

Să vinzi o vacă stropită cu pete în formă de trifoi cu patru foi drept elicopter : iată ce înseamnă să ai cu adevărat stil !

Din ciclul UŞUREL, MIELUŢII MEI:

Aristotel blestemat, ne acropolizezi !

★

Pe degeaba am văzut de toate culorile, asta nu înseamnă că trebuie să devenim neapărat curcubeu.

★

Ceea ce spun este pentru edificarea dumneavoastră impersonală.

★

Orice schelet îşi are genealogia sa.

★

Exodul înseamnă să ieşi din pîntecele mamei.

★

Absolutul e o larvă metafizică, care ne fascinează.

★

Orice s-ar spune, pe lumea cealaltă nu există transporturi în comun.

★

Ce-i de preferat ? O stalactită sau o stalagmită ?

★

Orice cerc este atins de obezitate incurabilă.

Traducere de
Margareta şi Virgil MURARIU

Doi oameni de geniu:

VICTOR HUGO şi JULIETTE DROUET

de ALAIN DECAUX de la Academia franceză

În acea zi de 2 ianuarie 1833, Victor se opreşte o clipă în dreptul faţadei teatrului din Porte-Saint-Martin. Bulevardul Crimei ! De vreo cîteva decenii îşi merită pe deplin numele. Pe cîteva sute de metri, afişele teatrelor propun publicului vrăjitori, care dau mîna cu vampiri, spadasini ce-i spintecă pe trădători, nobile doamne violate, fantome ţîşnind din mijlocul focurilor de Bengal, trăsnete care îşi dezlănţuie bubuitul în timp ce blestemele curg. Toată istoria Franţei e chemată în sprijin. Aici, la Porte-Saint-Martin, Isabeau de Barière rivalizează în dezmăţ cu Marguerite de Bourgogne. Sîngele — din acela proaspăt, al vreunui miel — se revarsă în valuri.

În faţa îngeraşilor în ronde-bosse care împodobesc faţada din Porte-Saint-Martin, Hugo se gîndeşte oare la atîtea strigăte, la atîta furie şi uşurătate ?

Nimic din acest teatru nu s-a schimbat. Cînd pătrundem în hol, găsim la stînga o scară care duce, pe rînd, la sală şi în foaier, acesta întinzîndu-se de-a lungul orchestrei, la dreapta cum privim scena. În acest foaier, Hugo tocmai şi-a făcut apariţia. Aşezaţi cuminte pe scaunele dispuse în cerc, actorii reţinuţi pentru distribuţia din Lucrèce Borgia îşi aşteaptă autorul.

Directorul, Harel, se precipită. Ex-auditor la Consiliul de Stat şi bonapartist fervent, a avut nenorocirea ca, în timpul celor 100 de zile, să accepte o prefectură. Reîntoarcerea lui Ludovic XVIII i-a curmat orice speranţă de carieră. În exil la Bruxelles, el şi-a găsit calea lui Dumas cînd a intrat în patul unei mari actriţe, domnişoara George, care se mîndrea că a fost amanta lui Napoleon. E mai tînăr cu 14 ani decît ea. Ce contează : în acest pat va dormi 27 de ani.

D-şoara George a făcut din Harel un director de teatru. Reîntors în Franţa, a devenit un soi de potentat în această meserie ; în 1833 el conduce pe rînd Odeon-ul şi Porte-Saint-Martin. Niciodată un actor n-a putut să-i reziste lui Harel. Convinge prin elocvenţă şi seduce prin spirit. Dumas jura că Harel era omul cel mai spiritual din epocă.

După interzicerea piesei Le Roi s-amuse, nu se mai punea problema ca Hugo să dea noua sa piesă la Comedia Franceză. Ca întotdeauna în cazul lui Harel, hotărîrea a fost luată cu rapiditate. Amantul d-şoarei George s-a grăbit să se ducă la Hugo în Place Royale şi a cerut ca Le Souper à Ferrara să-i fie rezervată. În aceeaşi seară, Hugo a citit drama la d-şoara George care s-a declarat vrăjită de rolul Lucreţiei. În ce-l priveşte pe Harel, el şi-a mărturisit o admiraţie pe cît de zgomotoasă pe atît de definitivă.

Odată pronunţată ultima replică, Harel a declarat :

— E prea frumoasă ca să se numească Le Souper à Ferrara (Cina de la Ferrara). Titlul nu este nici destul de grav, nici destul de pregnant. În locul dumneavoastră, aş numi-o simplu şi grav Lucrèce Borgia.

Sfatul era bun, Hugo l-a urmat.

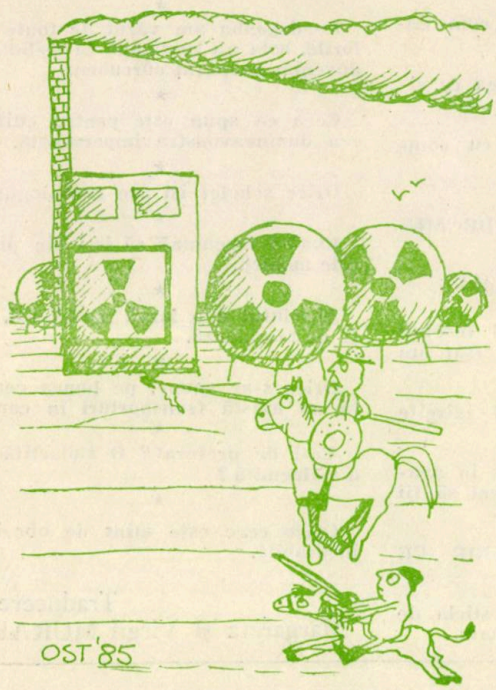

PRIVIRI ÎN CARE ADMIRAŢIA RIVALIZEAZĂ CU DORINŢA

Aplecat pe broşura sa, Victor Huga citeşte, citeşte bine. D-şoara George, viitoarea Lucrèce, ascultă cu toată atenţia încordată. Frumoasă, masivă, se apropie de cincizeci de ani. Aproape de ea, marele Frédérick Lemaître, îmbrăcat în negru, soarbe replicile pe care le va anima cu suflul său puternic. Cîteodată, în penumbră, privirea lui Hugo se întretaie cu o alta care, de la intrare, nu-l slăbeşte : aceea a unei răpitoare femei tinere, de 26 de ani. Cu un an înainte, Léon Noël a publicat în l'Artiste o litografie care fixează pentru noi cea mai fermecătoare imagine : un păr foarte negru, o faţă cu ovalul perfect, ochi mari întunecaţi, uşor melancolici, o gură mică cu buze senzuale despre care nu se ştie dacă schiţează un surîs sau o promisiune. Umerii dezgoliţi, se înţelege de ce într-o zi Hugo îi compară cu o „frumoasă marmură albă".

Pentru a înţelege mai bine replicile, teribile ca nenorocirea şi pasionate ca dragostea, ea întinde cel mai plăcut gît din lume. Pentru acest prilej şi-a pus o rochie de satin de Indii, de culoarea porumbului. Faţa îi este încadrată de o pălărie de velur negru, împodobită şi cu două pene. Imediat după prezentări, Harel a recomandat-o lui Hugo : d-şoara Juliette, care o va încarna pe prinţesa Negroni, un rol foarte mic.

Pe d-şoara Juliette Victor îşi aminteşte că a zărit-o la un bal, în luna mai 1832. Imagine fugitivă, orbitoare, impregnată în memorie :

„Tandis qu'elle enivrait la foule haletante
Blanche avec des yeux noirs, jeune, grande éclatante
Toute en elle était feu qui brille, ardeur qui rit".

Totul l-a impresionat la această femeie rară : fruntea pe care a văzut-o „plină de gîndiri înflorind înaintea dragostei", surisul, umerii, ochii „în care se vedea licărind sufletu-i arzător". A privit-o cum merge ca o „pasăre de foc", urmărită de priviri în care admiraţia rivaliza cu dorinţa. Iar el, Hugo, nici măcar n-a îndrăznit să-i vorbească :

„Toi, tu la contemplais n'osant approcher d'elle
Car le baril de poudre a peur de l'étincelle".

Dar acolo, în foaierul de la Porte-Saint-Martin, el nu zăboveşte asupra imaginii fugitive şi fermecătoare. Uită totul, posedat în întregime de acţiunea şi cuvintele dramei sale. După fiecare act se opreşte, îşi acordă un moment de răgaz. În aceste clipe simte apăsîndu-l privirea fierbinte a d-şoarei Juliette.

DE UNDE VENEA ?

Îl va întreba pe Harel de această d-şoară Juliette şi află că în fapt se numeşte Juliette Drouet. Nimic mai mult, îi vor trebui ani ca să afle adevărul. Era fiica unui breton pe nume Julien Gauvain, un vechi şuan, instalat la Fougères în ajunul Terorii. Se născuse la 10 aprilie 1806, era al patrulea copil al lui Gauvain şi al soţiei sale, Marie Marchandet. Fusese botezată cu prenumele de Julienne-Joséphine.

Mama, nerevenindu-şi după naştere, a murit cîteva luni mai tîrziu. Iar anul următor, Julien Gauvain, nemîngîiat, o urmă în mormînt. Julienne va fi încredinţată leagănului de copii, cînd apare unchiul Drouet, sublocotenent în compania 44 artilerie pază de coastă, în garnizoană la Camaret. René Drouet nu avea copii de la soţia sa Françoise, mătuşa după mamă a lui Julienne. Unchiul şi mătuşa se înduioşară în faţa copilaşului. Se hotărîră să-l crească.

Primii ani, puţin sălbatici, în faţa oceanului. Alergări îndelungate pe plajă. Copilul se alese cu o dragoste de mare, fapt ce-l va împărtăşi lui Victor Hugo. La nouă ani a fost dată la les Dames de Sainte-Madeleine, pe strada Saint-Jacques din Paris. Aici n-a fost fericită.

Şapte ani în acest pension. Iese înzestrată cu o educaţie solidă, de care au parte chiar fetele sărace din pensioanele de pe atunci. Sîntem în 1822. Aici, un mister. Nu mai găsim urma lui Julienne, devenită Juliette, decît în cursul iernii lui 1825. Ce-a făcut în aceşti trei ani ?

În orice caz, saltul făcut poate, pe drept cuvînt, să ne uimească. În 1825, micuţa ex-pensionară, plină de cucernicie, pozează goală în faţa lui Pradier, sculptor la modă, un atlet de treizeci şi trei de ani, cu figură de muşchetar, mereu îmbrăcat într-o „lungă tunică de velur roşu-închis ale cărei pliuri, deschise la piept, lasă să-i scape valuri de dantele". Din model, Juliette a devenit firesc, amantă. Din şedinţele în atelier s-a născut o fetiţă, Claire.

L-a părăsit pe Pradier : nepotrivire în felul de a fi. În viaţa ei se succed destui bărbaţi : un gravor italian, mai bătrîn cu 25 de ani, ziaristul şi autorul dramatic Fontant, om de spirit, dar iute la mînie, cronicarul Alphonse Karr, urît ca naiba, dar plin de talent, care, în aceeaşi zi, i-a cerut mîna şi a rugat-o să-i procure „cinci sute de franci pentru mîine" ; şi încă alţii.

Ultimul este un rus, contele Pavel Demidov, a cărui familie este proprietara celor mai imense mine din Ural. Din octombrie 1831 pînă în februarie 1832, Juliette l-a urmat la Florenţa, unde el posedă proprietăţi magnifice.

Ea revine la Paris ca să-şi ocupe locul pe scena teatrului din Porte-Saint-Martin.

SUFLETUL MEU ARE DORINŢI CA ŞI TRUPUL

Această femeie pătimaşă, îndrăgostită şi de iubire, dotată de la natură cu un corp splendid, dar cu un temperament pretenţios, care se dăruie cu totul celor pe care, săraci sau bogaţi, îi întîlneşte, este şi actriţă. Să nu credem că teatrul a fost pentru ea un alibi. Îşi iubeşte meseria de actriţă de comedie, chiar dacă aceasta i-a adus destule decepţii.

Redusă la mizerie datorită rupturii cu Pradier, ea a debutat la Bruxelles, exact la 6 decembrie 1828. A plăcut prin frumuseţe, a displăcut prin stîngăcie. Cronicile teatrale, regăsite de d-na Jeanine Huas, sînt edificatoare în această privinţă. Decepţionată de belgieni, dornică şi să-şi regăsească fiica, pe Claire, ea încearcă aventura Parisului şi debutează la Vaudeville în iulie 1829.

Trecînd anul următor la Porte-Saint-Martin, debutează aici în l'Homme du monde de Ancelot şi Saintine. Gazeta Silhouette a găsit-o „plină de dispoziţii fericite" : elogiu destul de temperat. Ceea ce o salvează e frumuseţea. Cînd a apărut în Aben Hamaya „surprinzătoare, zveltă, cu fruntea încinsă de nestemate, cu umeri abia acoperiţi de o muselină de culoarea smaragdului", sala a izbucnit în strigăte admirative.

La Odeon, ea a creat în piesa le Moine, o melodramă, rolul Antoniei. Le Courrier des théatres consideră că a văzut-o „fără a displace într-un rol care n-are nimic atrăgător". Actriţa s-a îndrăgostit de autor ; sînt lucruri care se întîmplă. Louis-Marie Fontant era breton, ca şi ea. I-a luat-o lui Demidov a cărui protecţie, în pofida afirmaţiilor biografilor, nu pare să se fi prelungit după călătoria în Italia. „Splendidul apartament" din strada Echiquier, pe care acesta i l-ar fi mobilat, se situa în realitate într-un imobil de care ea însăşi spunea că e „şters". Ea a cumpărat mobilierul de la un jupîn Jourdain, tapiţer. Creditorii ei, pentru a-şi acoperi datoriile pe care le contractase, au luat totul, dînd-o chiar afară din apartamentul sigilat.

Căci frumoasa Juliette n-a acţionat altfel decît fetele drăguţe care îşi consumă viaţa la luminile rampei. Ca să-şi domine concurentele, actriţele de atunci se întreceau în eleganţă. Nimic nu li se părea prea frumos : pantofi, rochii, coafuri, bijuterii. Juliette cîştigă patru mii de franci pe an plătibili în 12 rate. Cu o asemenea sumă, un actor poate să trăiască. O actriţă nu. Atunci Juliette cumpără pe credit, semnează polite şi nu le plăteşte. Portăreii o urmăresc.

Este oare Juliette o epavă în momentul în care-l întîlneşte pe Hugo ? Nicidecum. O fiică a teatrului din secolul său. Banii pe care-i datorează ? Nu se gîndeşte. Dacă chiar trebuie, împrumută de la un amant pentru a-i da altuia. Ca toate aceste fete, ea nu are nimic de ascuns. Pe scenă, citeşte admiraţia în privirea bărbaţilor. Şi o poftă nemăsurată. Şi dorinţa. Sînt satisfacţii care ameţesc. Va veni ziua cînd se va prezenta bărbatul de care îşi va lega viaţa. Va fi bun, indulgent şi bogat. Niciuna nu se îndoieşte că-l va întîlni într-o zi.

În chip confuz, aspiraţiile lui Juliette o duc către un alt scop. I-a mărturisit lui Alphonse Karr : „Mi se pare că sufletu-mi are dorinţi ca şi trupul şi încă de mii de ori mai arzătoare... Îmi provocaţi plăceri urmate de oboseală şi de ruşine. Eu visez, dimpotrivă, la o fericire calmă, liniştită. Ascultaţi-mă, am prea mult orgoliu ca să vă mint ; am să vă părăsesc, am să vă abandonez pe dumneavoastră, pămîntul şi chiar viaţa, dacă voi găsi un bărbat al cărui suflet să-mi mîngîie sufletul, la fel cum dumneavoastră îmi iubiţi şi îmi mîngîiaţi corpul."

UN TRIUMF

Cum prevăzuse perspicacele Harel, Juliette a refuzat la început, rolul prea scurt al prinţesei Negroni. Reacţie de actriţă asupra căreia femeia a revenit de îndată. În legătură cu acest refuz a vrut să aibă o explicaţie cu poetul, i-a lăsat un bilet la teatru : „Puteţi să-mi acordaţi cîteva clipe, deseară, după ora zece ? Simt nevoia să vă vorbesc." A revenit asupra unei reacţii care nu era decît de amor propriu. I-a scris lui Harel : „Nu există rol mic într-o piesă a D-lui Victor Hugo." Repetă, deci, cu camarazii.

Zilnic, Victor o întîlneşte. Cu el se arată pe rînd seducătoare şi cochetă. E prea expertă ca să aibă dubii că-i place poetului. Dar Hugo păstrează în relaţiile cu ea o mare rezervă. Burghezii se tem de actriţe din prejudecată, din atavism. Şi burghez Hugo este. Profund.

Şi totuşi, parcă în pofida lui, inconştient, nu o tratează ca pe alte actriţe. Îi sărută mîna — ceea ce-l face să rîdă pe Frédérick Lemaître —, îi spune „Domnişoara" Juliete, nu o tutuieşte, cum se întîmplă prin teatre. Se ajunge la un soi de intimitate. Ea i se destăinuie în legătură cu necazurile băneşti, de altfel publice, ziarele vorbind pe larg despre procesul care a opus-o unei vînzătoare de caşmir. Victor e impresionat.

Climatul repetiţiilor este excelent. Piesa e tare, actorii cred în ea. Nimeni nu se îndoieşte de succes. La 2 februarie 1833, ziua primei reprezentaţii, la sfîrşitul primului act, aplauzele izbucnesc cu „o incomparabilă furie". Într-o lojă, soţia şi fiica, Adèle şi Didine — la prima sa ieşire — participă şi ele la succes. În antract, uşa se deschide, este bunul Dumas. Admiraţia şi fericirea se citesc pe faţa lui. Vrea să bîlbîie nişte felicitări, nu reuşeşte, strînge mîinile Adelei şi izbucneşte în plîns.

Hugo s-a avîntat în loja d-şoarei George pentru a-i mărturisi admiraţia. Cînd iese din teatru, tot publicul îl aşteaptă. îl aplaudă, îl aclamă. Fiecare vrea să-i vorbească, să se apropie, să-l atingă. Şi bine şi rău, apare înaintînd o trăsură. Victor le împinge înăuntru pe Adèle şi Didine, urcă la rîndul lui. Mulţimea deshamă caii ! Vor să tragă trăsura poetului pînă la domiciliul acestuia. Hugo nu scapă decît coborînd pe cealaltă portieră. Înconjurat de prietenii săi cei mai credincioşi, — unii, care o şterseseră au revenit, succesul obligă, în seara aceea — el decide să meargă pe jos pînă la Place Royale. Mulţimea îl urmează ! Pînă noaptea tîrziu, ea va rămîne învălmăşită sub arcadele hotelului Guéménée.

ULTIMA EZITARE

Juliette, în ciuda rolului său mic, a fost remarcată. Critica şi publicul au simţit acelaşi freamăt cînd ea a pronunţat replica : Dumnezeule, ce-mi umple toată inima ? Victor nu se va gîndi să-şi ascundă admiraţia. „Cît e de drăguţă, cît de frumoasă, ce talie, umeri superbi, un profil fermecător, ce fermecătoare actriţă, ce aer decent şi distins ! Gînduri şi expresii juste, profundă emoţie. Ea trăieşte cu putere ; există o oarecare legătură, în vocea şi felul ei de a fi, cu Doamna Dorval ; dar ce diferenţă în naturaleţe şi suflet ; după un an de experienţă, va fi perfectă ; ea va fi prima actriţă a genului. Ce joc mut, ce suflet !"

A doua zi, seara, nu spre loja d-şoarei George se va îndrepta Hugo, ci spre aceea a lui Juliette. Bate. Ea deschide. Frumoasa privire tandră a actriţei se încrucişează cu aceea gravă, emoţionată a lui Victor Hugo. Nu ştim ce s-a întîmplat apoi. Sîntem siguri doar că, în seara aceea, el a întîrziat în loja ei. Siguri că a revenit acolo în seara următoare şi în celelalte seri. Siguri că acum, el trăieşte în aşteptarea clipei în care o va regăsi. Juliette observă cu o ameţeală amestecată cu uimire această ciudată răbdare a unui bărbat îndrăgostit : căci nu se îndoieşte nici o clipă că el e aşa.

Tradiţia e că în teatre se oferă în săptămîna de lăsatul secului baluri la care actorii îşi invită prietenii şi cunoştinţele. Joi, 14 februarie, Juliette şi Victor se duc împreună la unul din ele. Oare în această seară Hugo, pentru prima dată, a lăsat să-i scape mărturisirea ? Probabil că nu. Mai tîrziu îi va scrie : „Ştii că există un cuvînt infinit, ţi-l spun astăzi cum ţi l-am spus pentru prima dată la 16 februarie 1833 : te iubesc."

Dar faptele nu urmează întotdeauna cuvintele. Uimire, decepţie din partea lui Juliette. Bărbaţii pe care i-a cunoscut pînă acum s-au arătat toţi mult mai întreprinzători ! În cazul lui Victor este această timiditate efectul lipsei de experienţă ? Mai probabil, ea reprezintă ultima sa ezitare în faţa necunoscutului. Juliette, femeie expertă, simte că ţine de ea să înlăture ultimele scrupule ale lui Victor. Chiar în această noapte, îi scrie o scrisoare pe care o va primi la el a doua zi : „Mulţumesc, scumpul meu Victor, pentru toată fericirea pe care mi-o dăruieşti. Mulţumesc pentru credinţa ta în viitor. Există deja între sufletele noastre o legătură sfîntă, care nu trebuie ruptă. N-ar trebui să ne descurajăm dacă proiectele noastre nu

ar reuşi încă. La revedere, dragul meu înger, pe mîine, scumpul meu Victor. Pe mîine Fericire. Mîine ne vom simţi sufletele atingîndu-se pe buze."

Or, se vor scurge trei zile fără să se întîmple nimic! Ea nu înţelege, nu mai înţelege. Pe 19, în seara de lăsatul secului, în foaierul Gimnaziului trebuie să se dea balul cvasi-cotidian, urmat de această dată de un supeu. Hugo — care, hotărît lucru, s-a pus să trăiască din plin existenţa oamenilor de teatru — a acceptat invitaţia. Va merge în compania lui Juliette. Dar aceasta e hotărîtă să bruscheze lucrurile. Să vină să o caute, da, să meargă la acest bal, dar la întoarcere să acţioneze — în sfîrşit!

De unde biletul pătimaş pe care îl adresează lui Victor: „Vino să mă cauţi, deseară, la doamna K. Te voi iubi cît voi putea răbda — şi în această seară — oh, în această seară va fi totul! Voi fi cu totul a ta. J."

UIMIREA

El a venit. Sînt acolo amîndoi, în saloanele doamnei Kratît. În fapt, nici ea, nici el n-au chef să meargă la acest bal. Cine a pronunţat fraza care la va determina tot viitorul: şi dacă nu mergem? Ea, fără îndoială. Şi nu s-au dus la balul Gimnaziului. Ea l-a dus într-o micuţă cameră ce-i aparţinea; „în această seară va fi totul". A fost totul. Opt ani mai tîrziu, el îi va scrie: „Îţi aminteşti, scumpa mea? Prima noastră noapte a fost o noapte de carnaval, noaptea lăsatului secului din 1833. Se dădea, în nu ştiu ce teatru, un nu ştiu ce bal unde trebuia să mergem amîndoi. (mă întrerup din scris ca să te sărut pe gura ta frumoasă şi apoi continui). Nimeni, nici măcar moartea, nu-mi va şterge această amintire. Toate orele acelei nopţi îmi străbat gîndirea în acest moment, una după alta, ca nişte stele care ar trece prin faţa ochiului sufletului meu. Da, tu trebuia să mergi la bal şi nu te-ai dus, m-ai aşteptat. Sărman înger! Cîtă frumuseţe şi iubire sînt în tine! Micuţa ta cameră era plină de o tăcere adorabilă. Afară, auzeam cum Parisul rîde şi cîntă şi cum trec măştile cu strigăte puternice. În mijlocul sărbătorii generale, noi am pus deoparte şi am ascuns dulcea noastră sărbătoare, numai a noastră. Parisul avea febra beţiei; noi o aveam pe cea adevărată. Să nu uiţi niciodată, îngerul meu, această oră misterioasă care ţi-a schimbat viaţa. Această noapte de 17 februarie 1833 a fost un simbol şi ca o icoană a ceea ce, mare şi solemn, s-a săvîrşit în tine. În această noapte, tu ai lăsat în afară, dincolo de tine, tumultul, zgomotul, falsa strălucire, mulţimea, pentru a intra în mister, în singurătate şi iubire."

Uimirea descoperirii unui corp şi a unui suflet. Beţie, exaltare. Hugo îi va mai scrie: „La 27 februarie 1802 m-am născut pentru viaţă, la 17 februarie 1833 m-am născut în fericirea braţelor tale. Prima dată nu e decît viaţa, a doua este iubirea. A iubi e mai mult decît a trăi." Cititorul va fi remarcat această dată de 17 februarie citată de două ori. În capul „Cărţii aniversării" pe care o va face Juliette, ea a lipit biletul de invitaţie la balul artiştilor anunţat la teatrul Gimnaziului, la lăsatul secului, 19 februarie. Toată scrisoarea lui Hugo evocă ambianţa acestui lăsat al secului: data de 19 februarie nu lasă loc nici unui dubiu. Totuşi, de-a lungul vieţii sale, Hugo va comite greşeala de a sărbători la 17 februarie evenimentul de neuitat. Iar Juliette s-a abţinut să-i arate că se înşeală.

Hugo lui Juliette, 20 februarie 1849: „N-am să uit niciodată această dimineaţă cînd am plecat de la tine, cu sufletul uluit. Mijea de ziuă, măştile zdrenţuite şi murdare de noroi coborau din Courtille cu strigăte puternice şi inundau bulevardul Temple. Ei erau beţi ca şi mine, ei de vin, eu de iubire. Prin urletele lor, auzii un cîntec pe care îl aveam în inimă; nu vedeam toate aceste spectre în jurul meu, spectre ale bucuriei moarte, fantome ale orgiei stinse; te vedeam pe tine, dulce umbră radiind în noapte, ochii tăi, fruntea ta, frumuseţea ta şi surîsul tău la fel de îmbătător ca şi sărutările tale. O, dimineaţă glacială şi ploioasă în cer, radioasă şi arzătoare în sufletul meu."

VIAŢA DUBLĂ

Din această noapte, şi ea şi el au ieşit uluiţi. În braţele femeii iubite, a cunoscut plăceri neştiute pînă atunci. S-a mirat de propriile sale daruri rămase — atît de mult — aţipite în adîncul patului conjugal. La teatru, el a văzut-o frumoasă, dorită. Goală în braţele sale, a putut să se îmbete de acest gît, de aceşti umeri, de aceste braţe cărora Gautier le exalta „perfecţiunea cu totul antică", demne de „Praxitele închipuind-o pe Venus". Diferenţa e că Venus a lui Praxitele era de marmură şi că aceea pe care Victor o ţinea în braţe se însufleţea, ca o minune.

Cincizeci de ani de dragoste tocmai au început. Cincizeci de ani!

Bărbatul care se întoarce în zori în apartamentul adormit din Place Royale, ştie oare cu adevărat spre ce se îndreaptă? Dar ea, care, într-un pat redevenit solitar, păstrează în suflet şi pe trup urma atîtor sărutări arzătoare?

Victor către Juliette, 7 martie 1833: „Eşti Juliette a mea cea scumpă. Cînd sînt trist mă gîndesc la tine cum, iarna, ne gîndim la soare, iar cînd sînt vesel, mă gîndesc la tine cum, pe soare plin, ne gîndim la umbră. Vezi bine, Juliette, că te iubesc din tot sufletul".

Cum să te îndoieşti că aceasta-i o iubire şi încă foarte mare? El o vrea să fie numai a lui. Numai a lui. Dar nu e bogat. Căsătorit, nu se gîndeşte să-şi părăsească soţia şi nici copiii. În lumea şi pe vremea lui, aşa ceva nu se face. Lui Juliette îi cere totul şi nu-i oferă nimic — decît numai iubirea sa.

Acest ciudat tîrg, pentru că ea îl iubeşte cu o dragoste mai puternică decît raţiunea, Juliette îl va accepta. Pînă atunci ea n-a avut conştiinţa „decăderii" sale, consecinţă a atîtor iubiri succesive şi interesate. Ea, care trăia fără remuşcări într-o „fericită orbire", îşi dă seama că e de plîns. Cel mai curios e că ea va intra cît îi va sta în putinţă în acest joc singular. De bună voie, ea se umileşte, îşi recunoaşte pe faţă greşelile. Vrea să ispăşească. Şi ispăşeşte.

„Victor, am de îndurat consecinţele vieţii mele de pînă acum, ale vieţii mele lipsite de iubire. Există o rană, trebuie s-o ard cu fierul roşu... Căci sufletul meu a rămas pur cînd trupul mi-a fost profanat. A rămas pur şi virgin."

A crezut vreo clipă Juliette că Hugo va părăsi totul, mai întîi pe Adèle, pentru ea? Că a visat, ca orice femeie îndrăgostită, să-l aibă pe Victor numai al ei, e evident. Să fim siguri că aspra raţiune a pus repede zăgaz imaginaţiei.

Cît despre Hugo, nici o clipă — accentuez: nici o clipă — nu i-a trecut prin cap să trăiască cu Juliette. El nu se amăgeşte şi nici nu ne amăgeşte cînd repetă, sub sute de forme diferite, că s-a născut a doua oară în viaţă la 17 februarie 1833. De doi ani o certitudine amară îl urmăreşte: pierduse iubirea soţiei sale. Cel ce aparent triumfase în aceşti ani, nu era decît un bărbat disperat, căzînd, în anumite momente, într-o periculoasă stare psihică. În braţele lui Juliette, el regăseşte un lucru capital care nu e nimic altceva decît identitatea sa. Din nou poate să creadă într-un viitor. Victoria de azi întrece înfrîngerea de ieri. Atît de mult ţine la această iubire nouă încît e gata să suporte orice: ideea, dificilă de admis pentru burghezul care va rămîne întotdeauna, că această pasiune se adresează unei femei „pierdute"; scenele epuizante care izbucnesc oricînd între ei, fie din cauza lui sau a lui Juliette. Pentru Juliette nu-i uşor să trăiască! În ciuda acestor furtuni, Hugo nu va distruge niciodată nimic. Niciodată. S-o pierdă pe Juliette! Numai ideea aceasta îl face să simtă gustul cenuşii şi al morţii.

Ceea ce nu înseamnă că s-a gîndit să-şi părăsească soţia. Adèle îi va rămîne în spirit ca mama copiilor săi. Iar copiii săi sînt mai importanţi decît orice pe lume. La fel cum Adèle nu s-a gîndit niciodată să-şi lase soţul pentru Sainte-Beuve, Hugo nu şi-a închipuit niciodată s-o părăsească pe Adèle pentru Juliette.

Convenienţele burgheze. Bineînţeles. Dar ne-am înşela puternic atribuindu-le o predominanţă pe care nu o aveau în realitate. Dacă Victor a suferit atîta văzîndu-se preferat lui Sainte-Beuve e pentru că şi-a iubit întotdeauna soţia. Năvala lui Juliette în viaţa lui n-a acoperit cu totul această dragoste. Numai că o imensă tandreţe va cîştiga încet-încet teren în dauna acestei iubiri — pasiune a cărei rană a rămas atîta timp deschisă. El o iubeşte pe Juliette, dar este perfect conştient că o despărţire de

Adèle ar echivala cu o dezrădăcinare intolerabilă. Deci nu se va mai gîndi. Dar Juliette nu-i va părăsi viaţa. Pînă la moarte, ea îl va urma pretutindeni, şi în exil, la Bruxelles, la Jersey, la Guernesey. Va suferi datorită infidelităţilor lui. Certurile, împăcările vor alterna, dar el îi va rezerva totdeauna un loc unic şi ea nu se va gîndi decît la el. Ea jurase că va fi totdeauna a lui. Se considera ca fiind căsătorită mistic.

Vor trece cincizeci de ani. În februarie 1883, îşi vor sărbători nunta de aur. Bătrînul Victor îi oferă bătrînei Juliette fotografia sa cu această dedicaţie : cincizeci de ani de iubire e cea mai frumoasă căsătorie. Ea e atît de slăbită că nu poate nici măcar să-i mulţumească. Ar fi vrut să-i ceară iertare că se simte atît de rău. E incapabilă.

SICRIUL ÎI DUCE IUBIREA

La 11 mai, ea închide ochii pentru totdeauna.

A doua zi, la fereastra sa, bătrînul care n-a avut puterea să urmeze convoiul mortuar, priveşte cum se îndepărtează sicriul care îi duce iubirile. El, întotdeauna atît de drept, arată un spate deodată încovoiat. Ochii îi sînt roşii. Murmură : — Morţii nu sînt absenţi, sînt invizibili...

La cimitir, Auguste Vacquerie va pronunţa cîteva cuvinte, citînd din versurile lui Hugo asupra exilului şi adăugînd :

— Cînd cel ce a scris aceste versuri a fost alungat din Franţa, ea l-a urmat la Bruxelles, ea l-a urmat la Jersey, ea l-a urmat la Guernesey. Nu s-a întors decît cu el. Nu l-a părăsit decît moartă.

...Închis în camera sa de din Avenue Eylau, amantul, în picioare în faţa pupitrului său, scrie încă lui Juliette versuri care sînt un epitaf :

„Sur ma tombe, on mettra, comme une grande gloire
Le souvenir profond, adoré, combattu,
D'un amour qui fut faute et qui devient vertu".

Rar iubiri împărtăşite au suscitat, pentru cei ce le-au trăit, atîta pasiune, atîtea lacrimi, atîtea drame. Rar o femeie care să îndure din partea unui bărbat atîtea încercări. Dar acest supliciu al său, ea şi l-a ales. Unor asemenea iubiri, pentru a atinge culmea unde s-au întîmplat, le trebuia fără îndoială această excepţie monstruoasă. Le-a fost dat ei şi lui să o depăşească şi să se depăşească pe ei înşişi. Dacă Victor Hugo şi Juliette Drouet rămîn — şi vor rămîne — acest cuplu de legendă care ne mişcă şi asupra căruia generaţia noastră visează la rîndul ei după altele, e şi pentru că amîndoi, ea şi el — aveau geniu.

Traducere de Marius ALEXIANU
din revista HISTORIA, nr. 1/1985

FARMACIA MORGANA

tot hoinărind alene
flecar şi plin de visuri
m-am rătăcit, ciudat, în ceaţa
ce vine din abisuri
dar căutînd cu rîvnă
cu ciudă şi cu har
am regăsit dugheana minunilor
ce nu-i în inventar
înăuntru drogheristul
îmbrăcat la patru ace
îţi face o primire de general
ce-a cîştigat o pace

„O, da' poftiţi, mon cher
vedem că aveţi chelie
un spray vă dăm
şi părul v-o creşte cu furie
vă doare şi ficatul
din care muşcă vulturi ?
cinci prometeiol
şi durerea v-o treceţi la trecuturi
v-au apărut cearcăne
şi-un început de burtă ?
luaţi din apă vie
şi vîrsta cu decenii vi-i mai scurtă
o ! dar vă simţim
nostalgic tristeţea din privire
un hap, atît, şi fericirea
pe veci vi-i moştenire
v-au înşelat din prieteni
vicleană vă e soţia ?
o frecţie cu abur hX
şi în casă înflori-va iasomia
iar pentru cîteva culpe
pe care, probabil, vi le regretaţi
e prea destul din mărul
acesta, cu poftă să mîncaţi"

maestre, dar crede-mă
de-i adevăr şi nu cumva visez
m-aş transforma şi-n muscă
ca izul drogheriei să-l vînez
de-ar fi să-ţi urci şi-n nouri
celebra-ţi farmacie
mă caţăr şi pe raze
împletite în frînghie
şi ani lumină aş umple
să înot pînă la tine
să fierb şi-n glet de smoală
s-ajung şi-aş declara că-i bine
de ar fi să te plătesc
şi în monezi de sînge
nu m-aş opri cît timp simţi-voi
că-n vine o picătură plînge

„dar ce-ţi veni, străine
să faci atîta caz
la noi, deschisă-i farmacia
pentru oricine-i în necaz
aduceţi o reţetă
şi vă servim de toate
v-o dă un doctor bun
ce poartă o parafă pe care scrie
... moarte".

Ionel DOROFTE

Reîntoarcerea la natură

Cu aproape zece ani în urmă mă aflam în Italia, mai precis în nordul acesteia, în regiunea piemonteză, nu departe de Torino. Era într-o duminică dimineaţă a unui sfîrşit de octombrie. Soarele piemontez care prindea a se ridica pe scara rotundă a cerului era primit cu răceală de curenţii ce se prăvăleau dinspre Alpi.

Profesorul Tarantola, la cei aproape 70 de ani ai săi, vioi în pas şi-n priviri, se apropia punctual de locul de întîlnire. Ca ucenic şi mai tînăr, eu sosisem mai devreme. Cîteva schimburi de cuvinte, de circumstanţă, şi maşina în care ne urcaserăm între timp se şi îndrepta cu viteză către destinaţie. Care destinaţie ? Nici eu nu ştiam. Cu o zi înainte, profesorul mă întrebase dacă aveam un program anume pentru duminică. — Cum nu aveam, mi-a făcut dînsul o propunere. Şi aşa, iată-mă într-o „Bellafiore" (un Fiat 131) care se înşuruba în aerul rece lăsînd în urmă un fîşîit ca şi cum cauciucurile s-ar fi dezlipit de un asfalt lipicios.

În pauzele pe care ni le acordam tacit, privirea îmi era furată lateral de colinele terasate şi plantate cu vii. Majoritatea viilor erau deja culese, iar un îngheţ timpuriu pîrjolise bine frunzele, imprimînd plantaţiilor o notă aparte, nostalgică. Fîşii drepte sau curbe, de un cărămiziu aprins, se profilau pe un fond cenuşiu albicios. Plantele păreau a se plînge că li s-a tăiat prea devreme raţia.

Din cînd în cînd profesorul rupea tăcerea şi de fiecare dată credeam că o să aflu unde mergem. Dar vrînd să păstreze secretul, rămînea ermetic. Surpriză, ce mai... îmi ziceam eu. Şi îmi imaginam fel de fel de variante. Ceea ce mă deruta cel mai mult era ora, cam prea matinală pentru o plimbare turistică. Oricum, am încetat a mai face presupuneri, zicîndu-mi că pînă la urmă tot o să aflu. Aşa a şi fost. După mai puţin de o oră de mers, deci după ce parcursesem 60—70 km printre vii şi localităţi, iată-ne ajunşi într-o localitate al cărui nume era Nizza de la Paglia, în Monferrato, care s-ar putea traduce prin „Niţa paielor" vrînd să semnifice, aşa cum aveam să aflu puţin mai tîrziu, că acoperişurile caselor erau învelite, într-un trecut nu prea îndepărtat, numai cu paie. Nu este exclus să fi fost

așa, dar astăzi localitatea nu mai amintea nimic de acest trecut. Civilizația, cu toate apanajele ei, pătrunsese și aici, ca pe aiurea. Așternută mai mult pe șes, localitatea îmbrăca aspectul unui tîrgușor frumos, cu case vechi, solide.

După cîteva schimbări de direcție, mașina s-a oprit aidoma calului părintelui Florea din Rudeni, în fața crîșmei. Sigur, nu era vorba de nici o crîșmă, dar prin asociere era tot un loc unde se găsea vin, numai că aici se producea, nu se consuma.

După aspectul de la intrare și după ceea ce se putea cuprinde într-o privire, totul era vechi, dar grandios. În plus, erau foarte multe mașini, care parcate pe stradă, care pe trotuare și foarte multă lume.

Profesorul, o personalitate în domeniul în care lucra, director al Institutului de cercetări oenologice de la Asti, singurul de acest gen din Italia, aveam să aflu, era și o persoană de temut, în calitatea pe care o avea în plus, de șef al „Represiunii fraudelor" pe întreaga zonă viticolă piemonteză, instituție cu vaste implicații în viața

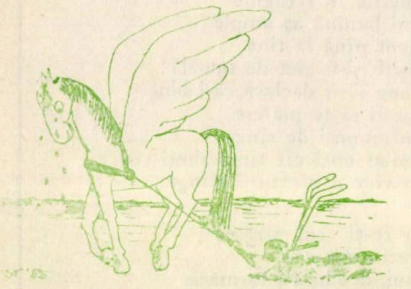

viticultorilor și vinificatorilor, unii fiind tentați a se abate de la rigorile legii viei și vinului.

Recunoașterea unanimă a ambelor calități, dar mai ales a celei de a doua se desprindea ușor din saluturile foarte reverențioase adresate de aproape toate persoanele pe care le întîlnea. Și așa, schimbînd o vorbă, răspunzînd la un salut prin „auguri", „ci vedeamo" etc., sau uneori prezentîndu-mă prietenilor și cunoscuților „dottore Anghel", „romeno" etc., ne-am trezit într-o sală care după felul în care era pavoazată s-ar fi putut zice că era pregătită pentru o festivitate anume. Se aflau acolo cca. 300 persoane.

Printre persoanele cărora mă prezentase profesorul, era una la care s-a oprit mai mult întrebînd de sănătate și de altele. Persoana se detașa într-un anume fel de toate celelalte, mai ales printr-o mină forțat bine dispusă, dincolo de care se vedea o suferință pentru care făcea eforturi s-o ascundă. Privirea-i absentă era mai degrabă îndreptată înăuntru decît în afară. Cîteva dungi adînci pe frunte și pe obraji scoteau și mai bine în evidență suferința. Nu era altcineva decît președintele „confraternității" care își avea sediul în această localitate, așa cum reieșea din relatările profesorului. Îndepărtîndu-ne, auzeam mai mult șoptit din gura profesorului că președintele „confraternității" era doctor în drept, un tip erudit și, în ciuda faptului că trăise mult la oraș era un apologet al vieții „de la țară" sau „în compagna" cum spun italienii. Tot ce se vedea în fața noastră și tot ce aveam să vizităm mai apoi : cramă, pivniță, muzeu (foarte bine reprezentat pentru un muzeu al vinului) fusese proprietatea acestuia, dar cu ocazia pierderii singurului copil pe care-l avusese, vîndu-se tot unei firme americane, el rămînînd consilier al acesteia.

Dar să revenim. Eram în Italia de aproape două luni și începusem a mă obișnui cu felul gălăgios de a discuta al italienilor, așa că zgomotul de fond al sălii în care intraserăm nu mă mai deranja. Ceea ce frapa însă, era o ținută de epocă pe care unele persoane o arborau. Totul era în gri, o mantie lungă în falduri, o semipelerină pe deasupra pînă în talie, un gen de joben înalt cu boruri întoarse, lavalieră și un colan atîrnînd de gît.

— Aceștia, șoptește profesorul, sînt membrii fondatori și nu sînt prea mulți. Într-adevăr, nu erau prea mulți, 15 persoane.

Deci, veniserăm să participăm la o festivitate a unei confraternități care se chema „Confraternita de la Bagna Cauda e del Cardo". Cu alte cuvinte, toți acei care agreiau această mîncare, „baia caldă", pe care o îngurgitau cu plăcere și strămoșii lor romani, erau confrați întru acest preparat culinar. Cardonul care a venit să întregească tacîmul și care a fost inserat și în desemnarea numelui confraternității, cum vom vedea mai departe, era consumat mai mult din necesitate decît din plăcere. „Baia caldă", așa cum se desprinde din rețeta de preparare, este o mîncare foarte greoaie, de aceea se impunea cardonul, mai ales pentru stimularea secrețiilor gastrice și hepato-biliare.

Fie din partea locului, fie din oricare altă parte a Italiei, indiferent de vîrstă, sex, religie, funcție etc., oricine putea să ceară și apoi să devină membru al acestei confraternități. Am reținut ca funcții : directori generali, profesori universitari, patronii de fabrici și întreprinderi, înalți funcționari, ingineri, medici, mic proprietari, muncitori, țărani etc.

Primirea de noi membri se făcea după un întreg ritual și un mare fast.

Festivitatea a fost deschisă de președintele ei printr-o conferință care s-a constituit într-o pledoarie pentru viața de la țară, pentru modul în care trăia majoritatea populației la sate, înainte de a începe exodul către orașe, ca urmare a dezvoltării industriei, transporturilor etc.

Conferința, evocînd viața tihnită, alternînd cu campaniile, perioadele de eforturi urmate de altele relaxante și reconfortante, cîntate așa de frumos de poeții antichității, din care președintele nu mai prididea cu citatele, a fost plăcut savurată de întreg auditoriul.

Alegerea sediului acestei „confraternități" într-o localitate care se află în chiar inima acestui mediu de țară era, pare-se, anume regizată. Revenirea din cînd în cînd la locurile de baștină, locurile unde au văzut pentru prima oară lumina zilei, era și aceasta un fel de chemare a pămîntului, care ne amintește de Anteu și de invulnerabilitatea lui legată de atingerea cu pămîntul.

Ca o replică la cele spuse, un reporter al unui ziar local din Torino, avînd un verb foarte tăios și un debit debordant, a încercat, fără prea mari șanse, să împrăștie atmosfera melancolico-nostalgică pe care o lăsase în sala arhiplină discursul președintelui.

Viața citadină, spunea reporterul, este drumul inexorabil, cursul logic al lucrurilor impus de evoluția societății. Deși rațional avea dreptate, pe fețele participanților se putea citi dezaprobarea. În adîncul sufletului lor fiecare mai păstra încă nostalgia pămîntului părăsit, al vieii tihnite și patriarhale pe care președintele lor știuse să o răscolească și să o cînte în modul cel mai abil și iscusit.

A urmat apoi ceremonia primirii de noi membri.

Odată terminată această ceremonie, președintele a felicitat pe noii membri, a urat sănătate tuturor, a anunțat data proximei întîlniri și a declarat închisă prima parte a adunării, invitînd pe cei interesați să viziteze crama, pivnița și muzeul vinului, după care toți cei prezenți erau invitați să participe la cea de a doua parte a festivității, respectiv la o masă prietenească.

Pivnița și crama nu puteau să impresioneze pe cei avizați și poate nici pe cei care nu mai văzuseră asemenea localuri. Dotarea și tehnologiile erau de tip clasic. Ceea ce impresiona cu adevărat era muzeul vinului care, s-ar putea spune, în anumite compartimente întrunea condițiile unui adevărat muzeu național. Sub această incidență cădeau mai ales mașinile de produs aburi pentru spălarea și detaninizarea vaselor, care erau reprezentate printr-o întreagă suită de locomotive de aburi de la cele mai simple și mai mici pînă la cele mai mari și mai perfecționate și apoi, presele pentru stoarcerea strugurilor, care, de asemenea, erau prezente într-o întreagă gamă, dintre care nu lipseau și presele de ulei, întrucît spunea fostul lor proprietar (președintele) aceste tipuri de prese se foloseau la vremea respectivă și la presarea strugurilor. Fără îndoială, nu lipseau de aici vase foarte vechi și tot felul de ustensile folosite într-un trecut mai

îndepărtat la confecționarea vaselor, la întreținerea acestora, unele utilizate la îngrijirea plantațiilor de vii, ustensile mărunte de pivniță etc. Impresia a fost cu atît mai puternică cu cît acest act de cultură a fost opera unei singure persoane, așa cum am specificat mai sus.

Pentru cei care mai vizitaseră „azienda", partea a doua a întîlnirii avea să înceapă odată cu ieșirea din sala de festivități, întrucît odată ajunși în curtea acesteia se trezeau direct în fața unor cazane mari de bucătărie, ca de cazarmă, și a unor mese încărcate cu sticle de vin roșu și cu căni de porțelan ca pentru ceai. Din cazane ieșea un abur cu miros îmbietor de supă de pasăre. Fete tinere în halate și bonete de un alb imaculat nu mai pridideau cu invitațiile la un „brodo" cum numeau ele această supă.

La vederea sticlelor cu vin și a supei îți încolțea imediat întrebarea cum anume s-ar putea bea vinul acesta și mai ales roșu, cu o supă de pasăre. În nici un îndreptar gastronomic nu se poate găsi o asemenea compatibilitate. Și totuși... Cum în mai multe rînduri mi s-a întîmplat să nu cunosc bucătăria și obiceiurile culinare ale unor țări prin care am trecut, (unele întîmplări ar putea stîrni și ilaritate) aveam o oarecare experiență asupra modului cum trebuie de procedat. Dînd impresia că mă preocupă o cu totul altă problemă, trăgeam cu coada ochiului. Ce făceau italienii? Turnau vin roșu în supă. Dar aici se impune o paranteză. În regiunea piemonteză se cultivă printre soiurile roșii, un soi de strugure pe nume „Barbera" care dă un vin foarte acid cu care piemontezii erau foarte obișnuiți și-l consumau cu plăcere, în majoritatea cazurilor chiar ca pe vin alb, întrucît nu era prea astringent. Am făcut și eu la fel și ce credeți c-a ieșit? Un fel de borș, aș zice. Deosebirea față de borșul nostru este aceea că era de culoare roșie.

Bineînțeles că aceasta nu a fost singura surpriză.

După servirea acestui așa zis „aperitiv" am fost invitați la unul din localurile cele mai mari ale tîrgușorului în care ne aflam. Era un local vechi, ale cărei înfățișare exterioară și intrare nu aveau nimic spectaculos. Interiorul, o sală la primul etaj, cu un plafon susținut din loc în loc de stîlpi împodobiți cu ghirlande de un colorit țipător, era mobilată cu mese ornate într-un fel în care nu mai văzuserăm pînă atunci. Pe lîngă cele trebuitoare în servirea unei mese, pe acestea se mai găseau pentru fiecare grup de patru persoane cîte o spirtieră sub un fel de pirostrii, pe care se găseau așezate, una peste alta, cîte 4 tigăițe. La ce treabă anume ar fi putut servi aceste dichisuri care și-ar fi găsit locul mai degrabă într-o bucătărie decît într-o sală de restaurant, nu puteam ști în acel moment. Într-un fel de vacarm surd din care abia se mai putea descifra cîte un fragment de conversație, comesenii au luat loc la mese după preferințe. Ca invitat și ca singurul străin printre cei de baștină am fost poftit să iau un loc în imediata apropiere a notabilităților. Pe mese se găseau din abundență sticle cu vin mai ales roșu: Barbera, Dolcetto, Barbaresco, Barolo etc., tipuri de vinuri bine cunoscute în regiunea piemonteză. Nici nu reușiseră mesenii să-și ocupe fiecare locul, căci printre mese au și apărut ospătarii, ducînd în spate un fel de cobilițe de care erau atîrnate pînă la pămînt șiraguri de cîrnați care de care mai rotunzi, mai turtiți, ca ghiudemul, mai închiși la culoare sau mai albicioși, majoritatea chiar cu un puf de mucegai alb în genul celui de la salamul de Sibiu sau de la alte salamuri cu tehnologii de maturare. După gust, și bineînțeles după alte particularități dinainte cunoscute, fiecare mesean se oprea asupra unuia sau mai multe tipuri, pe care adesea și le tăia singur. După „brodo-ul" dres cu vin roșu foarte acid, nimeni nu se plîngea de poftă de mîncare. Așa că s-a trecut în grabă la savurarea specialităților de salamuri, folosindu-se din plin cruditățile care se găseau din abundență pe mese. Înfruptîndu-mă, la rîndul meu, mă gîndeam la restaurantul de 500 de locuri din Dürkheim (R.F.G.) amenajat într-un butoi de 175 vg. din lemn, în care se servesc numai salamuri și, mă întrebam, oare cum arată un menu alcătuit numai din asemenea produse culinare? În timp ce din sală nu se putea desluși altceva decît un fel de zumzet de stup, iar prin farfurii începea să bată vîntul, printre rîndurile de mese deja prindea contur un fel de cazane mari purtate de aceiași neobosiți ospătari pe cărucioare. Din acestea cu polonicele, ospătarii serveau în tigăițele pe care fiecare și le luase de pe spirtiere un fel de cir, fierbinte, nici prea vîscos nici prea subțire, în care plutesc niște ingrediente albicioase de mărimea unui bob de orez. Ce putea fi? Era chiar pretextul care a stat la baza genezei acestei confraternități și pe care fondatorii și-l ancoraseră puternic în însăși denumirea acesteia „...de la Bagna Cauda e...", deci „baia caldă". Preparat culinar cunoscut încă de pe timpul romanilor, „bagna cauda" era, conform rețetei, un amestec în anumite proporții de ulei de măsline, pește dintr-o anumită specie și usturoi, ținut 24 de ore înainte în lapte pentru a i se scoate mirosul, care se fierbea pînă cînd peștele din bucăți mari ajungea de mărimea bobului de orez. O mîncare greoaie care nu se putea consuma decît cu foarte multe cruditați dintre care nu trebuia să lipsească, mai ales, cardonul (un alt pretext al denumirii confraternității „...e del Cardo") și așa cum s-a atras în cîteva rînduri atenția, cu prudență, mai ales pentru cei ce consumau prima oară acest fel de mîncare întrucît producea „deranjamente". De asemenea, cei patru meseni cărora le revenea o spirtieră, se rînduiau la încălzitul „băii calde", care pe măsură ce se răcea devenea mai vîscoasă și mai indigestă, iar acei ce se socoteau mai zdraveni la stomac mai spărgeau în uleiul rămas, și cîte 1—2 ouă, făcînd un fel de scrob. Ce să mai vorbim, mîncare nu glumă sau, cum ar fi spus Heine, mîncare pentru teologii săraci, iar dacă mai adăugăm și ce-a urmat, ne dăm repede seama că aceasta era mai degrabă o masă de probă de rezistență decît una obișnuită. Era ca și cum s-ar fi spus dinainte, cine rezistă bine, cine nu să nu încerce. Deci, ce-a urmat? Alte cărucioare, de data aceasta cu buturi sau alte părți de vită tranșate la 30—40 kg. bucata fierte și apoi puțin rumenite, din care după preferințe fiecare mesean își tăia sau indica să i se taie partea preferată. Vinurile roșii se lipeau de acestе mîncăruri ca „timbrul de hîrtie". Deoltfel întreaga literatură gastronomică este unanimă în a asocia vinul roșu de friptură. Sub alt aspect, respectiv al efortului la care era supus organismul, lucrurile nu stăteau tot așa, dar nu degeaba se spune că prăpastia cere prăpastie. Și apoi vorba lui Păstorel, „iar mă întorc și zic", aia nu, ailaltă nu, ce mai rămîne pînă la urmă? În plus, buna dispoziție le depășește pe toate, iar o deconectare sau o desensibilizare ușoară cu ajutorul unui pahar de vin bun este de preferat înaintea oricăror tranchilizante.

Oricum, neevitînd nici un fel de mîncare din cîte s-au servit, m-am văzut pe rînd prășitor, tăietor de lemne, viking și nu mai știu ce, întrucît nu atît prin cantitate cît mai ales prin modul de preparare și servire organizatorii au urmărit și pe această cale să reînvie un trecut apus, să trezească în sufletul fiecăruia sentimentul nostalgic al reîntoarcerii la natură.

Nu știu dacă italienii (francezii, germanii și alte popoare fac la fel) fac bine ce fac însă eu, sincer să fiu, m-am simțit bine, chiar dacă a doua zi cînd m-am întors spre după amiază din treburi, la hotel mi s-a spus că lucrurile mi-au fost mutate într-o altă cameră întrucît aceia în care dormiserăm în seara zilei de pomină, trebuia lăsată cîteva zile să se aerisească, deoarece mirosea prea tare a usturoi, la care bineînțeles am replicat că tot dînșii sînt de vină (concetățenii) întrucît nu au ținut usturoiul suficient timp în lapte ca să nu mai miroase.

Gh. ANGHEL

Răsfoind enciclopediile lumii

Enciclopedia a devenit de mult un instrument de cultură al omului modern. Marile progrese realizate de spiritul omenesc în toate domeniile cunoașterii, nevoia de a afla o informare competentă și concentrată asupra unei sfere tot mai largi de probleme fac absolut necesar acest prețios auxiliar. Aceste tomuri, mai groase ori mai subțiri, în ediții rare sau în tiraje de masă, adevărate culegeri de bogăție spirituală, întrunesc întinsele explicări a tot ce omul, în dezvoltarea vieții sale, a simțit nevoia să explice...

Termenul de „enciclopedie", de origine greacă (enkyklios=în cerc, paideia=educație), a avut inițial sensul de educație care îmbrățișează ansamblul cunoștințelor umane la un moment dat. Extinderea lui asupra unui gen distinct de lucrări care tratează, fie urmărind un plan tematic, metodic, fie o ordine alfabetică, unul, mai multe sau toate domeniile cunoașterii umane are loc doar în prima jumătate a secolului al XVI-lea, după ce François Rabelais traduce respectivul termen în limba franceză.

Practic nu există nici o ramură a activității și a gîndirii umane care să nu-și aibă — între două coperte — enciclopedia sa. Totalul lor, ca tematici, trece de două sute (numai indexul bibliografic francez menționează 139 !), chiar și simpla enumerare a titlurilor, însoțite de un minimum de date de referință, poate umple un volum de mai multe sute de pagini. În general, este greu de stabilit cînd a apărut și care a fost prima enciclopedie din lume. Unii cercetători consideră că istoricul enciclopediilor începe cu Aristotel (384—322 î.e.n.), a cărui operă cuprinde în ansamblul ei, un sumum de cunoștințe ale epocii, stăpînite de grecii antici. Alți cercetători consideră că prima lucrare de acest gen ar fi fost cea, păstrată fragmentar, prin care grecul Speusipos încerca, în anul 370 î.e.n., o clasificare a plantelor și animalelor. Cei mai mulți încep însă istoria enciclopediilor cu „Disciplinarum libri" a lui Marcus Terentius Varro (110—27 î.e.n.), sau cu „Historia naturalis" a lui Pliniu cel Bătrîn (23—79 e.n.), operă în 37 de volume.

Primele enciclopedii în adevăratul sens al cuvîntului apar în Evul Mediu. Francezul Vincent de Beauvais, călugăr dominican, întocmește, către sfîrșitul secolului al XIII-lea, o mare enciclopedie în 82 de volume, cuprinzînd un rezumat, al științelor timpului: filozofia, fizica, retorica, gramatica, dreptul, medicina, teologia, istoria, morala, descrierea naturii.

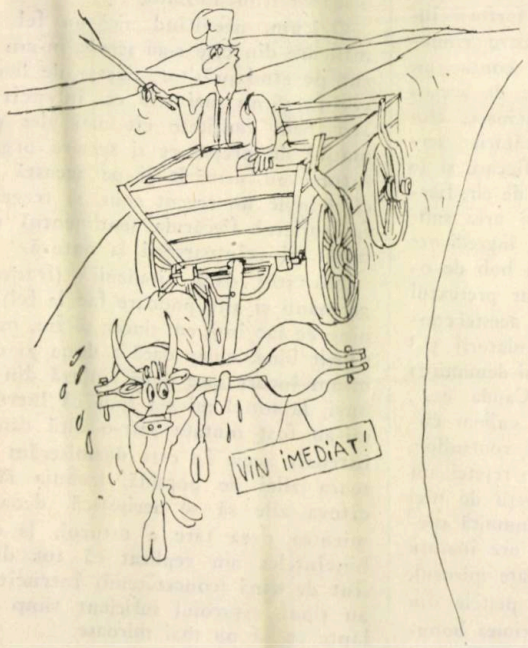

Pavel Constantin

Această operă (răspîndită mai întîi în manuscris multiplicat) a fost tipărită, în 1473, la Strassbourg, în zece volume, apoi reeditată de mai multe ori. În aceeași epocă (1499) apare la Milano un Lexic istoric enciclopedic, al cărui autor era compilatoriul grec Suidas. Lucrarea consemnează cu precădere detalii de istorie literară. După principiul ordinii alfabetice (introduse de Suidas) mai apar „Dictionnaire historique" a lui Moreri (1674), „Lexicon universale historico-geographico-cronologico-poetico-philologicum" al lui Jacob Hofmann (1677) și cele 7 volume, apărute între 1701—1706, din primul mare proiect enciclopedic „Enciclopedia italiana" în 45 de volume, aparținînd geografului italian Marco Vincenzo Coronelli (1650—1718).

O enciclopedie de proporții vaste, un veritabil „colos" al genului (nu mai puțin de 5 000 de volume !) redactată pe sectoare de activitate, apare în manuscris multiplicat, în China, la jumătatea secolului al XVII-lea. Această uriașă enciclopedie bibliotecă, de dimensiuni incredibile pentru cititorul de azi, și-a datorat proporțiile nevoii de spațiu tipografic (250 000 de semne mobile !) pretins cu alfabetul cu mii de semne folosite pînă nu de mult la chinezi. În aceeași vreme, între anii 1695 și 1697, avea mare căutare „Dicționarul istoric și critic" (tot un fel de enciclopedie) al filozofului francez Pierre Bayle. Un „Dicționar de arte și de științe", adoptînd formula enciclopediei, a fost scris și publicat, în 1694, de francezul Thomas Corneille. Secolul al XVIII-lea marchează, în acest domeniu, o treaptă nouă, prin apariția (în 4 000 de exemplare !) a lucrării „Enciclopédie, ou Dictionnaire raisonné des Sciences, des Arts et des Meiers" a lui Diderot (1751) cuprinzînd 35 de volume mari cu planșe. Dacă avem în vedere că „Istoria naturală" a lui Buffon sau operele lui Voltaire abia ajunseseră la un tiraj de 3 000 de exemplare, lucrarea lui Diderot trebuie considerată și ca un record absolut în materie de tiraje pe vremea respectivă.

În secolele XVIII și XIX se impun enciclopediile „gigant". Astfel „Enciclopedie metodique", publicată de librăria franceză Panckoucke între anii 1781—1832, în 166 de volume — fiecare din acestea tratînd o disciplină sau o materie particulară — și „Marea enciclopedie germană" a lui Ersch von Gruber din care au apărut, în perioada 1818—1890, 167 de volume, sînt două dintre lucrările cele mai remarcabile, de acest gen. Englezii fondează, în 1768, „Enciclopedia Britanica", ale cărei ediții se vor succeda, vreme de peste două secole, fără întrerupere, fiind în zilele noastre, cea mai veche enciclopedie în circulație. Germanii au scos primul „Konversations-Lexicon" (46 de volume), între anii 1808—1811. Pierre Larousse a editat primele 17 volume din al său „Grand dictionnaire universal du XIX-e siècle" între anii 1863 și 1877; apoi „La grande Larousse Illustrée (7 volume) în 1909 și în continuare, pînă azi, numeroase alte enciclopedii care-i poartă numele.

Necesitatea instrumentelor de lucru pentru specialiști și chiar pentru pături mai largi a determinat o tendință de diversificare foarte accentuată a acestora în sensul apariției enciclopediilor tematice. Unele enciclopedii de acest gen au ajuns să înregistreze un număr mare de volume fiecare: „Enciclopedia of World Art" (15 volume), „Enciclopaedia of Psihosophy" (8 volume), „Mc Graw-Hill Encyclopedya of Science and Technology" (15 volume), „Sport Enciclopedia. Enciclopedia degli sport e degli atleti" (8 volume). Apar din ce în ce mai multe enciclopedii de turism între care se remarcă „Encyclopedia of World Travel" și „World Traveler's Encyclopedia". Un dicționar enciclopedic a fost tipărit la Petersburg, începînd din 1890 (82 de volume), iar o „Mare enciclopedie sovietică" (66 de volume) a apărut, la Moscova, între anii 1925 și 1947. Această enciclopedie și-a redus numărul în ediția a II-a (1949—1958) la 55 și la 35 în ediția a treia. Același lucru s-a întîmplat și cu „Meyers Konversarion Lexikon", care apare la Leipzig, și care și-a redus numărul volumelor de la 40 în prima ediție (1924—1931), toate acestea, evident, datorită însușirii tot mai rapide a informațiilor, care a făcut ca în ultimul timp enciclopediile de mari proporții să devină

tot mai nepractice. Italienii au scos prima lor mare enciclopedie între anii 1875 și 1888 (25 de volume). Cea mai mare enciclopedie existentă azi în lume, care poate fi integral consultată, este „Enciclopedia spaniolă, 70 de volume, format mare-dublu, în raport cu cel al altor enciclopedii — care numără mult peste o sută de mii de pagini. În S.U.A. au apărut enciclopedii destinate elevilor și studenților care le consultă pentru întocmirea lucrărilor școlare cu o anumită temă, mai frecvent despre o țară: „Lands and Peoples", „New Standard Encyclopedia", „Colden Home and High School Encyclopedia". Dacă în secolul trecut și primele decenii ale secolului nostru era suficientă o enciclopedie la o generație, adică la 20—25 de ani, în prezent o astfel de lucrare devine inactuală mult mai repede, în special pentru anumite domenii, fiind necesară reelaborarea și reeditarea în întregime la 7—8 ani sau publicarea de volume suplimentare (cum se obișnuiește din ce în ce mai frecvent în ultima vreme). Astfel, enciclopedii de notorietate universală, cum sînt „Britanica" (23 de volume) — în 1968 a împlinit două secole de existență — și „Americana" (20 volume) — care se apropie de un secol și jumătate de existență — și-au scurtat intervalele de apariție, în ultimele decenii reeditîndu-se integral la numai 4—6 ani, scoțînd în perioada respectivă și volume suplimentare anual. Editura poloneză „Ossolineum" a publicat o enciclopedie a cărții, cuprinzînd capitole consacrate istoriei scrisului și tiparului, bibliotecilor, artei miniaturilor, ilustrațiilor și legării cărților. Ecologia, știința apărării și respectării naturii, își are și ea propria-i enciclopedie, o lucrare impunătoare, de mai multe sute de pagini, apărută în cunoscuta editură „Larousse". Redactată, într-un stil larg accesibil, de specialiști din numeroase țări ale lumii, enciclopedia prezintă datele esențiale despre primejdiile care amenință echilibrul natural, despre modalitățile de a restabili acest echilibru, despre mijloacele de a apăra calitatea vieții. Un capitol special este consacrat „mareelor negre", problemă de mare actualitate în lumea contemporană. Francezul Pierre Androuet, maestru în brînzeturi a publicat „Ghidul brînzei", de 585 de pagini, din care 270 dedicate exclusiv unei Enciclopedii a brînzei. În R. F. Germania a apărut Enciclopedia Evului Mediu, lucrare monumentală concepută în șase tomuri. Ea urmează să acopere întreaga perioadă dintre anii 300 și 1500. și beneficiază de aportul a 800 de cercetători din 13 țări, specialiști în 80 de domenii diferite. O cunoscută casă editorială din Franța a început publicarea unei inedite enciclopedii, intitulată: „A la unne" (pe pagina întîi), care își propune să prezinte, sub formă de facsimil, principalele evenimente politice ale acestui secol, așa cum au fost ele publicate în pagina întîi a presei timpului. Cititorii au astfel la dispoziție un spectaculos dosar care le permite să reconstituie marile evenimente petrecute de-a lungul ultimelor opt decenii, așa cum au fost ele receptate de către contemporani. În India a fost pusă în vînzare o enciclopedie în limba urdu, apreciată ca una dintre cele mai vechi limbi vorbite în lume. Lucrarea a fost realizată la un institut de studii orientale din Hyderabad și are 12 volume, format mare. O comisie a Facultății de Științe de la Universitatea din Kuweit a început alcătuirea Enciclopediei de matematici în limba arabă. Din altă extremitate a lumii arabe, din Maroc, Biroul din Rabat, specializat în coordonarea unor asemenea acțiuni de cultură în țările arabe, a anunțat că a luat măsuri de asigurare a activității comisiei cu cele mai recente realizări pe plan mondial în domeniul matematicilor, astronomiei, statisticii, precum și cu aparatura necesară prelucrării datelor. Editura italiană Fabri a lansat primele fascicule ale unei enciclopedii în 12 volume intitulată Planeta Marte. Primele șase au fost scrise de Jacques-Yves Cousteau și au de fapt un caracter autobiografic. Cititorul poate afla despre mare aproape tot ceea ce știe autorul însuși. „În această enciclopedie — scrie Cousteau — sînt cuprinși toți cei 50 de ani din viața mea pe care i-am consacrat mărilor și oceanelor. În jumătate de veac am făcut mii și mii de scufundări în adîncurile mărilor și oceanelor, nu din plăcerea aventurilor și nu numai pentru satisfacerea curiozității mele personale. Am îmbinat bucuria poeziei marine cu activitatea științifică. Numai o asemenea combinație îngăduie realizarea unei imagini globale despre oceanul mondial, înțelegerea actualității și a posibilităților de perspectivă".

Mihai BURDUJA și Avram D. TUDOSIE

BUSUIOACĂ DE BOHOTIN

Busuioaca de Bohotin — Huși, face parte din soiurile de viță de vie — neagoe — românești pentru producerea vinurilor aromate, roz colorate. Acest soi își are obîrșia pe meleagurile noastre din timpuri imemorabile și este creația anonimă a cultivatorilor de pe aceste meleaguri podgorene. Prima mărturie o găsim în notările lui D. Cantemir (1716), apoi în cele ale lui B. P. Hasdeu, care în „Răspuns la chestionarul lingvistic", din 1884, scrie „... felurile de poamă de prin părțile Hușilor sînt: Ghihara, Busuioaca neagră și Busuioaca roză...".

Prof. ing. Constantin Hogaș — directorul Școlii de viticultură, „D. Cantemir" din Huși, care s-a ocupat și de studiul acestui soi, precizează în lucrarea „Varietatea Busuioacă de Bohotin Huși — originea (1924)" că: „... Denumirea de Busuioacă de Bohotin Huși, care e trecută în toate lucrările de specialitate viticolă din țară și străinătate — i se datorește. Și într-adevăr, în toate lucrările de anvergură științifică (Ampelografia R.S.R. vol. II și IV), C. Hogaș, este „redescoperitorul și „nașul" ei. El a făcut primele studii morfologice și agrobiologice (și mai puțin tehnologice), a înmulțit-o și extins-o sub acest nume în podgoria Huși. Tot el precizează că Busuioaca de Bohotin — Huși este diferențiată de Busuioaca roză de Moldova, atît prin colorația pieliței cît și a vinului obținut. Are culoarea boabelor vînătă spre vineție, violet-negru, iar vinul roz, pe cîtă vreme Busuioaca roză de Moldova are strugurii de culoare roz bătînd spre roșu și vinul de culoare ruginie, bătînd în maroniu. Acesta din urmă se aseamănă cu Muscatul Rouge Frontignon-francez, cu care se și confundă adesea...

Prof. ing. T. Volcov, precizează, în 1935, că „Busuioaca de Bohotin este un soi aromat-roze, aparte, care face parte din grupa soiurilor bune și cu renume". În „Tratatul de viticultură", vol. I., de D. Bernaz, C. Hogaș și A. Billean (1937) se menționează că „B.B.H." e una din varietățile sortimentului nostru românesc,

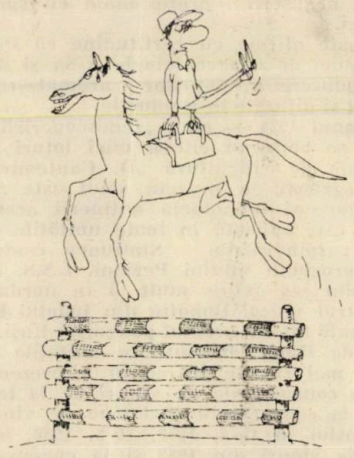

Pavel Constantin

răspîndită mai cu seamă în părțile Moldovei centrale. Și alți eruditi, ca acad. G. Constantinescu, T. Martin, V. D. Cotea, confirmă „cele precizate de C. Hogaș — pentru prima dată". Toți subscriu primul document științific publicat de C. Hogaș că a fost „redescoperită", cultivată și vinificată, ca soi pur, pentru prima dată — „în ograda" unui conac boieresc din comuna Bohotin, ce aparținea fostului județ Fălciu și făcea parte din arealul podgoriei Huși (ca și astăzi).

Primele mici cantități de vinuri obținute din colecția ampelografică a școlii s-au prezentat la concursurile județene și zonale din 1924, 1926, 1929, 1932, 1935, 1936 și 1939 — organizate tot de Școala de viticultură din Huși și Camera de agricultură a județului Fălciu, al căror director și președinte era prof. ing. C. Hogaș

— s-au bucurat de aprecieri supreme, conferindu-li-se diferite medalii și diplome de onoare. În 1936 a fost prezentată „hors concours" la Concursul național de vinuri de la București „trecînd", cum afirmă C. Hogaș, — pentru prima dată — „pragul de foc și afirmîndu-se ca un vin unanim și glorios prin culoarea roze-trandafirie și aromă distinctă de muscat (tămîioasă), cu ușoare nuanțe de buchet plurifloral — în care se „amintește" și de parfumul petalelor de trandafir...".

În continuare să dăm cuvîntul documentelor scrise: „La toate întîlnirile competiționale de prestigiu, ca expoziții, concursuri, degustări oficiale și profesionale — de la toate nivelele vinul de Busuioacă de Bohotin — Huși, vinificat pur, sau în amestec tehnologic, a fost mult apreciat și elogiat: „Pentru însușirile sale calitative — organoleptice, culoarea-i cuceritoare — porfirie -trandafirie și aroma fină de tămîioasă, cu ușoare nuanțe pluriflorale, predominau parcă — petalele de trandafir, — se prezenta la degustare cu cele mai mari onoruri, de obicei în ultima zi a concursului, dimineața, ca receptivitatea și obiectivitatea juriului de degustători să fie maximă. În timpul solemnității de degustare, toată asistența, în frunte cu juriul de degustători se ridica în picioare, în fața celui mai strașnic și mai magnific vin aromat colorat, unicat între unicate. Celui ce prezenta la degustare cel mai reușit vin de Busuioacă de Bohotin, și, după afirmația lui Păstorel Teodoreanu — școala viticolă avea unica onoare, i se înmîna Marea medalie de aur și o diplomă de onoare specială [illegible]ise cu majuscule aurite — Ambele distinc[illegible]ravate chipul lui Ștefan cel Mare și Dimi[illegible]ir care țineau în mîini cupele de vin, cioc[illegible]i, în cealaltă, spada, respectiv ceaslovul — [illegible]e le-au asigurat izbînda și propășirea Moldo-

[illegible] soiului „B.B.H." — din punct de vedere teh[illegible]inicol, a început mult mai tirziu, după ce s-a [illegible]în ferma Liceului agricol din Huși (provenit [illegible]ala de viticultură „D. Cantemir") formînd pri[illegible]cleu biologic cu selecțiile cele mai reprezenta[illegible]„B.B.H." Primele cercetări oenologice le-a în[illegible]prof. univ. dr. Valeriu D. Cotea și dr. ing. A-D. Tudosie, la Liceul agricol Huși, în anul 1964, [illegible]indu-le după 10 ani de studiu, în 1973, prin pu[illegible]ea tehnologiei de producere a vinului aromat ro-[illegible]olorat de B.B.H. Loturile obținute — în varianta mai bună — au fost extinse și în producție și a[illegible]iate prin filiera concursurilor județene — ce se ți[illegible]a odată la 2 ani — în județul Vaslui, precum și în [illegible]irul unor degustări profesionale cu specialiști din [illegible]dgoria Huși.

Azi se poate afirma cu certitudine că Busuioaca de [illegible]hotin dispune de o agrobiologie a sa și de o tehnologie de producere a vinurilor aromate-roze-colorate, [illegible]use la punct și difuzate în producție.

Dacă în anul 1924 — anul „redescoperirii" și înmulțirii soiului se obțineau cîteva mici loturi de vin numai la Școala de viticultură „D. Cantemir" din Huși (azi Liceul agricol), în prezent soiul este răspîndit pe zeci de hectare și tehnologia obținerii acestui vin de mare marcă este aplicată în toate unitățile cultivatoare ca: Liceul agroindustrial, Stațiunea centrală pentru combaterea eroziunii solului Perieni, I.A.S. Huși, I.V.V. Huși ș.a. Soiul s-a extins mult și în nordul podgoriei Huși, în centrul viticol Bohotin din județul Iași, ce face parte integrantă tot din arealul podgoriei Huși.

Vinurile de B.B.H obținute în unitățile de producție amintite mai sus se întrec în a prezenta cel mai reușit vin la concursurile de vinuri de la toate nivelurile. Astfel, la concursurile județene de vinuri bienale, ținute la Vaslui în 1974, 1976, 1978, 1980, la concursul moldovean de vinuri din 1982 și la concursul național de vinuri, din 1984, vinurile roze-aromate de Busuioacă de Bohotin de la Liceul agroindustrial din Huși, I.A.S. Huși, I.V.V. Huși — Vaslui, S.C.C.E.S. Perieni, s-au întrecut și afirmat cu vinuri cu personalitate unică și imbatabilă în fața unor jurii prestigioase de degustători naționali.

La concursul moldovean de vinuri din 1982, cît și la concursul național de vinuri din 1984, Busuioaca de Bohotin — Huși de la Școală, urmată de cea de I.V.V. Huși — Vaslui, I.A.S. Huși și S.C.C.E.S. Perieni a fost onorată cu mari medalii de aur și mari diplome de onoare. Literatura noastră din trecut și de astăzi n-a rămas indiferentă la „descoperirea" și afirmarea acestui soi cu însușiri organoleptice aparte. Micile loturi de vin obținute în Colecția școlii din Huși din 1924 și pînă în 1939 au fost supuse „probei de foc" a unor reputați degustători naționali ca: I. C. Teodoreanu, Păstorel Teodoreanu, C. Prisnea, D. Bernaz ș.a., precum și a unor mari literați. Toți și-au exprimat „verdictul" prin mijloacele lor. Vom cita din multitudinea aprecierilor" numai cîteva, care pot da o notă generală calităților acestui vin magnific.

Prof. ing. Constantin Hogaș — directorul Școlii de viticultură din Huși și președintele Camerei de agricultură a județului Fălciu, membru „activ" în multe jurii internaționale ale concursurilor de vin, scria în 1926: „B.B.H." este gloria podgoriei care l-a creat și l-a lansat și perla vinurilor aromate colorate din România, care încîntă și ispitește și pe cele mai neînduplecate firi".

Octavian Goga, gustînd-o în vinoteca școlii, a definit-o: „O imensitate de arome, culori și splendori"; Maurice Potra, din Elveția, spune în 1936 că: „B.B.H., cea fin aromată și distins colorată, este o adevărată purpură lichidă și parfumată"; Constantin Prisnea: „Mi se pare absolut drept și echitabil pentru gloria podgoriei și a soiului că acest vin poate concura la zămislirea unei opere sau a unei operete cel puțin..."; Șt. C. Teodorescu: „Este revelația și emblema vinurilor de elită din inima Moldovei"; Ionel Teodoreanu: „B.B.H. te smerește cum îl pui pe limbă. Parcă ar intra aici, acum, Eminescu. Toată lumea ar surîde, dar cu o deosebită admirație"; Păstorel Teodoreanu: „B.B.H. e olimpul, blazonul și emblema podgoriei care l-a creat. Este soare și rubin diluat în căușul de smarald al Husilor"; M. Ralea: „Este un vin atît de delicat și de rar, încît o sticlă mică se destupă foarte rar și în casete foarte mari. Este, deci, un vin eminent": T. Martin: „Vinul de B.B.H. a fost, este și va fi un obiect de mîndrie națională pentru podgorie și pentru țară"; V. D. Cotea: „Delicatul vin de B B.H., se poate compara cu o fată frumoasă, discret parfumată, brunetă, dar pe fața căreia se citește ceva și din delicatetele blondelor". M. Sadoveanu spunea: „Că pentru Zghihara de Huși și Busuioaca de Bohotin, se pare că a rămas Bachus pe meleagurile moldovenești". I. C. Teodorescu: „Busuioaca de Bohotin e mireasma toporașilor și a tuturor florilor, livezilor și pășunilor moldovenești, iar Zghihara de Huși e starostele vinurilor de „pitrecere" moldovenească". Ion Simionescu: „Husul este locul de naștere al celui mai sublim vin — dulce aromat și roze colorat — Busuioaca de Bohotin, care concurează cu cele mai scumpe vinuri din străinătate în rang și renume"; Iancu Brezeanu: „Cu un pahar de Busuioacă de Bohotin poți coborî scena în sală și poți urca sala în scenă".

Și șirul acestor metafore scrise în Cartea de onoare a vinotecii școlii — de către peste 100 de personalități științifice și literare, începînd cu N. Iorga și Vasile Pîrvan, continuînd cu George Enescu, M. Sadoveanu și pînă la George Călinescu, Tudor Arghezi sau Marin Preda și lista acestora continuă cu mulți alți scriitori, mai tineri.

Ne permitem să redăm un citat a lui Nicolae Iorga — despre școală și vinotecă — în prezența aromelor înmiresmate din B.B.H.: „În Școala de viticultură „D. Cantemir" din Huși și în vinoteca sa trebuie să se intre ca într-un templu măreț și unic al țării, covîrșit de respect și cu pălăria în mînă".

La cele de mai sus semnatarul acestor rînduri adaugă că „Busuioaca de Bohotin — Huși e șeful orchestrei vinurilor magnifice din inima Moldovei, iar Zghihara de Huși e bateria, ritmul și verva vinurilor de „cursă lungă".

Avram D. TUDOSIE

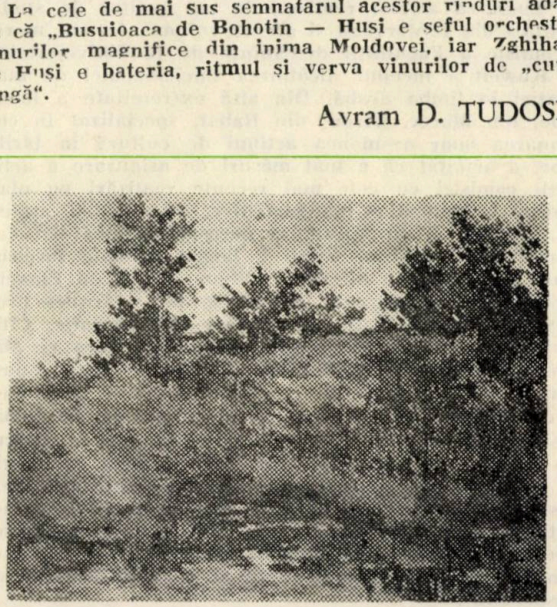

Victor Mihăilescu Craiu: „Luminiș"

CITITORII

PRIETENI SAU INAMICI AI SCRIITORILOR?

„Am ajuns aproape de 80 de ani, citesc mereu, dar nu pot spune că știu multe și nici că știu să citesc".
GOETHE

„Citește! Citind mereu, creierul tău va deveni un laborator de idei și imagini, din care vei întocmi înțelesul și filozofia vieții". M. EMINESCU

„N-am avut nici o supărare pe care o oră de lectură să n-o fi risipit".
MONTESQUIEU

Ce este un cititor? Evident, o persoană care citește. Dar cum, ce, în ce interval? Cercetarea condusă de Petra E. Dorsch, în R.F.G., a considerat cititor pe oricine consultă o carte, indiferent de natura cărții și de anvergura consultării, iar Servizio Opinioni din Roma a socotit că cititor este oricine a citit integral cel puțin o carte într-un interval de trei luni.

În orășelul Tek (R.F.G.) există un monument al cititorului necunoscut! Este singurul monument din lume (ridicat din inițiativa unor ziariști) închinat iubitorilor statornici de lectură.

Cuvîntul lectură vine din latinescul lego, care înseamnă a citi, dar și a culege! Există și o Asociație internațională a lecturii (I.R.A.), care organizează congrese internaționale ale lecturii din doi în doi ani. Întrucît se prevestește de multă vreme amurgul lecturii, crezîndu-se că presa și cartea ar ceda sub impactul atotbiruitor al televiziunii, fiecare Congres al I.R.A. decernează (la doi ani) o mențiune de onoare acelui editor care se distinge în mod deosebit în activitatea lui de popularizare a lecturii.

Biblioteca din Alexandria ajunsese să aibă — după unii autori — nu mai puțin de 700 de mii de volume. Dar — atenție! — prin „volum" se înțelegea, în acea vreme, cu totul altceva decît ceea ce se înțelege astăzi. În latină verbul „volvere" înseamnă „a înfășura". De aici cuvîntul „volumen" care însemna, în vremea aceea, „sul". Într-adevăr, fiecare lucrare manuscris era strînsă sul, introdusă într-un fel de cilindru, la început de lemn, apoi metalic, și păstrată alături de alte „volume" în dulapuri închise. Arta alcătuirii acestor „volume" ajunsese la un adevărat rafinament și tehnica pe care am numi-o azi „Biblioteconomie" era foarte dezvoltată. Într-adevăr, bibliotecile, ajungînd să dispună de sute de mii de volume, se punea problema găsirii cu ușurință a lucrării depuse în raft și care l-ar fi putut interesa pe eventualul cercetător. Iată de ce, fiecare volum era înfășurat în jurul unui bețișor, la capătul căruia se agăța o etichetă. Ea se numea „titulus" și a dat termenul modern de „titlu".

Un filozof din Renaștere, Pico della Mirandola, datorită numărului relativ redus de cărți în epocă, se lăuda cu cunoștințele sale în absolut toate domeniile (știu totul și-ncă ceva pe deasupra! — susținea el), iar la 1545 un cărturar celebru, Conrad Gesner, părintele bibliografiei clasice, putea să afirme că citise aproape toate cărțile umanității apărute pînă la acea dată (peste 15 000 de opere).

În Evul Mediu, iar în unele biblioteci din Europa occidentală și în epoci mai tîrzii, cărțile erau deseori legate de rafturile lor. Obiceiul era mai ales răspîndit în bibliotecile mănăstirilor. Un inel de fier era prins de cotorul volumului, iar un lănțișor solid și destul de lung ca să permită folosirea, manevrarea cărții, așezarea ei pe un pupitru, era fixat cu celălalt capăt al său de vergeaua care trecea deasupra raftului.

Un fabricant din New York a jucat o festă moștenitorilor săi. După moartea bogătașului, toate rudele cu drept de moștenire au fost convocate la notar. Deschizînd un plic, notarul a scos din el doar o notiță cu următorul cuprins: „Mi-am pus testamentul într-o carte de la „Biblioteca Națională!". Trebuie menționat că Biblioteca Națională are un fond de peste 3 milioane de cărți.

Pasionații statisticilor nu au scăpat prilejul de a face socoteala cît ar putea citi un om în decurs de 35 de ani (socotind că restul anilor sînt consacrați altor preocupări), dacă ar acorda 8—9 ore pe zi satisfacerii nevoii de lectură. S-a ajuns astfel la următoarele rezultate: considerînd că pentru citirea unei pagini de care avem nevoie de un minut și jumătate, vom parcurge în 35 de ani 5 600 000 pagini, ceea ce echivalează cu aproximativ 40 000 de cărți. Aceasta înseamnă străbaterea cu ochii a unei lungimi de 12 420 kilometri, rezultat al înmulțirii lungimii de 9 cm a unui rînd de carte cu cele 30 aflate pe o pagină. Socoteala statisticienilor nu s-a oprit aici, ci a mers mai departe: la litere. Luînd ca medie trei litere pentru fiecare cuvînt și considerînd că fiecare rînd conține 8 cuvinte, numărul total al literelor pe care le percepem cu ochii în timpul celor 35 de ani de lectură va însuma astronomica cifră de 5 520 milioane de litere.

După ce a învățat pe de rost o veche carte în latină, Vincente Thomas Pertinelli, din Bari (Italia), s-a autoproclamat pastor suprem al unei secte. Și a început pelerinajul în căutarea de prozeliți. Pretutindeni el propovăduia, firește în latinește, învățătura sa. Un tînăr preot italian, care l-a ascultat, a pus capăt apostolatului lui Pertinelli. Necunoscînd latina, Pertinelli nu și-a dat seama că a învățat dintr-o carte de bucate și că a „predicat" cu zel rețete de bucătărie.

Unei biblioteci din Buffalo (statul New York) în 1964 i s-a restituit o carte care fusese împrumutată la 20 martie 1909. Cartea intitulată „Annie Kilbur" de William Dean Howells, a fost adusă de o femeie care a declarat că a găsit-o într-un dulap vechi. Dar volumul care a fost înapoiat cel mai tîrziu bibliotecii de unde fusese împrumutat este lucrarea lui J. Currie despre bolile febrile. Apărută la Londra în 1803, cartea a fost împrumutată în 1823 din biblioteca Facultății de medicină a Universității Cincinatti și înapoiată la 1 decembrie 1968 de către Richard Dod, strănepotul celui ce o împrumutase. Penalizarea pentru reținerea cărții peste termenul stabilit s-ar fi ridicat la 22 646 dolari!

Doamna Mary Walker din orașul Chattanooga (S.U.A.) a învățat să citească după ce a împlinit vîrsta de 100 de ani. Tot restul îndelungatei ei vieți, cea mai mare plăcere a fost să citească ziare și cărți.

O revistă americană a efectuat o anchetă în rîndurile cititorilor săi. Aceștia erau invitați să răspundă la întrebarea „Ce carte ați dori să aveți asupra dumneavoastră dacă ați nimeri pe o insulă nelocuită". Ancheta cerea să se indice titlul unei singure cărți. Răspunsurile primite au fost dintre cele mai diferite: Shakespeare, Swift, Biblia etc. Drept cel mai original răspuns a fost considerat cel al artistului Chesterton: „Cea mai bună carte într-un astfel de caz este o călăuză pentru construcția unei bărci".

Cîndva, o publicație franceză punea, în cadrul unei anchete, o întrebare oarecum similară: Care sînt cele zece cărți pe care le-ați lua dacă v-ați duce pe o insulă pustie? Cîteva decenii mai tîrziu, evocînd aceasta într-un articol ironic, George Călinescu arăta absurdul ridicolei întrebări, spunînd că lui îi trebuie cel puțin Biblioteca Academiei! (Dealtfel, autorul „Scrinului negru" avea obiceiul să spună că el nu citește cărți ci „literaturi" vrînd în acest fel să arate că nu citește întîmplător, ci urmărește ca prin lecturile sale să acopere zone, domenii sau epoci ale gîndirii și simțirii umane care să-i ușureze înțelegerea și să-i formeze un sistem închegat de informații). Nu are însă importanță cît poate citi un om într-o zi sau într-o viață: toate cărțile se citesc de către cineva. Important este că omul contemporan are nevoie de tot mai multă informație și nu prididește s-o absoarbă.

Bibliomania numără nume faimoase în istoria sa. Un nume devenit legendar în acest domeniu este al bibliofilului francez Boulard, care zile întregi, iarna și vara, nu făcea altceva decît să vîneze exemplare rare. Ca să-și depoziteze cărțile, închiriase șase case la Paris pe care le umplu din pod pînă la parter. Nimeni însă n-avea voie să se atingă de vreun volum. Boulard tremura de groază cînd cineva lua în mînă vreo carte. În asemenea cazuri, vizitatorul era pur și simplu dat afară.
O altă specie de bibliofili a fost Falconet. Acesta, cînd cumpăra vreo lucrare, fie ea în 12 sau 24 de volume, dacă considera că numai șase pagini erau de valoare, păstra numai aceste pagini, iar restul le arunca în foc.

Îngrijorat de ceea ce consideră a fi o discreditare a poeziei în Franța, fie din vina unor poeți care-și fabrică un limbaj neînțeles, ezoteric, a altora, care se consideră blestemați prin definiție și nu țin seama de părerea nimănui, fie din cauza întregului sistem de educație care nu manifestă nici un respect față de arta cuvîntului versificat, Alain Bosquet făcea următoarea emoționantă pledoarie în favoarea versurilor lui Rimbaud, Musset sau Ronsard : „Sîntem văduviți de arta cea mai pură, cea mai dezinteresată, cea mai tulburătoare. Civilizația noastră nu va redeveni completă decît în ziua cînd poemul va fi obiectul unui cult ; al unui cult discret, bineînțeles. Citiți poeme; ele nu mușcă".

Francezul Bedoar avea o bibliotecă uriașă și de mare preț. El a organizat de cinci ori licitații la care se vindeau volumele prețioasei sale biblioteci. Participînd de fiecare dată la licitații, Bedoar își cumpăra din nou toate cărțile, astfel încît nici o carte nu lipsea din raft. Era un iubitor de carte atît de pesionat încît dorea să se convingă de fiecare dată de valoarea prețioaselor sale volume. O metodă de verificare ce poate fi înțeleasă numai de bibliofili.

Conducătoarea unei biblioteci de împrumut din Helsinki a găsit în decurs de trei luni, în cărțile înapoiate de cititori, următoarele semne de carte uitate de clienți : o felie de slănină, o lamă de ras, un plasture, 11 cărți de joc, două rolfilme developate, 23 de scrisori, 5 fotografii, 6 ordine de plată, o bancnotă și o hotărîre de divorț — ultima, bineînțeles, între filele unui roman de dragoste.

Și bibliotecarul francez Louis Périn a avut ideea năstrușnică de a inventaria obiectele folosite de cititori ca semn de carte și uitate între filele volumelor împrumutate, atunci cînd le-au restituit bibliotecii. Pe lista alcătuită de Périn figurează (în afară de scrisori, cărți poștale și ilustrate) ; cravate, șireturi de pantofi, piepteni, scobitori, frunze de pătrunjel, coji de cașcaval, oase de pește și șorici de slănină. S-a mai găsit și un testament... neexecutat.

Biblioteca publică a orașului Norwich (Anglia) i-a încunoștiințat pe toți cititorii ce nu restituiseră cărțile împrumutate, că nu vor plăti amendă dacă vor îndeplini imediat această obligație a lor. Un cititor, din caleafară de zelos și de... uituc, a restituit, transportîndu-le într-o camionetă, 299 de volume.

În funcție de sezon lucrează nu numai turismul, moda, ci și un librar parizian. Vara, cînd oamenii se pregătesc pentru vacanță, el expune în vitrină un anunț banal cu următorul conținut : „Cumpărați vara cărțile pe care le veți oferi cadou de... revelion. E un mod de a economisi. Pînă atunci, aveți timp să citiți și dumneavoastră cărțile !".

Sub titlul „Căile lecturii" UNESCO a editat o lucrare prezentînd diversele metode folosite în lume pentru încurajarea și dezvoltarea deprinderii de a citi printre persoanele care știu să citească, dar nu practică lectura deloc sau o practică foarte puțin. Autorul, Ralph Staiger, trece în revistă diverși factori — familie, școală, mijloace de informație — care au o influență asupra acestei deprinderi, precum și diferitele modalități de a stimula interesul cititorului potențial : tîrguri de carte, cluburi, biblioteci etc. Țările menționate reprezintă principalele regiuni ale lumii și, fie că este vorba de societăți foarte evoluate, cu înfloritoare industrie a cărții, sau de societăți care abia au început să se alfabetizeze, toate au o trăsătură comună : nici o țară nu se declară satisfăcută de numărul de cititori activi din rîndurile populației sale.

Un cititor asiduu al foiletonistului american Art Buchwald, doctorul Etienne Pallay din Monte Carlo, i-a trimis acestuia o scrisoare, cerîndu-i să-i trimită... un franc. Suma era revendicată drept daune pentru o greșeală de aritmetică comisă de Buchwald într-unul din foiletoanele sale, greșeală care a lovit în încrederea pe care cititorul o acordase publicistului său... favorit.

Tehnicienii englezi au găsit un sistem ingenios : un suport conectat la priza electrică e legat la o placă mobilă de mărimea unei cărți. Fibrele ei de sticlă difuzează lumină. Cu volumul într-o mînă și cu placa luminoasă ținută cu cealaltă mînă sub file, se poate citi fără grija de-a supăra pe cineva cu lumina.

Pentru amatorii care vor să citească în întuneric, fără ajutorul luminii, în S.U.A. se editează un ziar miniatural, tipărit pe hîrtie obișnuită, dar cu o cerneală în compoziția căreia intră elemente fosforescente.

Statistici estimative citate de revista „Publisher's Weekly" avansează un număr de 20 de milioane de cititori constanți de romane de dragoste în S.U.A. La New York a avut loc pentru prima oară în lume „Conferința iubitorilor de romane de dragoste", în cadrul căreia sute de autori aspiranți au participat la seminarii, conferințe și cenacluri pentru a învăța cîte ceva despre ale scrisului de la cei care știu mai multe. Există și o revistă bilunară consacrată noutăților din domeniul acestei specii, care apare sub titlul „The Romantic Times". În rubricile ei sînt recenzate cărți, dar se dau și rețete, printre care aceea de a confecționa romane de dragoste cu „anti-eroi" — bărbați scunzi, firavi, cu ochelari, grași sau pur și simplu nearătoși, — precum și cu „anti-eroine" — care să semene cu „americana medie", dar să nu fie lipsite de atractivitate —, astfel încît publicul cititor să se poată identifica cu personajele cărților preferate.

„In așteptarea celor comandate, citiți-l pe Don Quijote". Iată ce le propune clienților săi un restaurator spaniol din stațiunea balneară Palamos, oferind fiecărui client cîte un exemplar din celebrul roman al lui Cervantes.

Știți care sînt cele 15 cărți care exercită o influență fundamentală asupra destinelor omenirii ?... Dacă nu, consultați lista acestor „prețioase cărți" întocmită de un critic irlandez cu cîțiva ani în urmă. Printre cele 15 cărți indicate de pretinsul critic figurează romane ca : „Amantul doamnei Chatterley" de D. H. Flanagan, „Orașul copiilor" de M. S. Flanagan, „Hotel pentru femei" de Elsa Maxwell, „Aventurile lui Sherlok Holmes".
Cea de-a 15-a carte înscrisă pe lista cărților nemuritoare se intitulează „Chei pentru nemurire" și-l are ca autor pe cel care a întocmit lista ! Dacă de aceste cărți depind destinele omenirii, atunci omenirea n-are nici un motiv să se bucure...

ROMEO ȘI JULIETA

Motto : Riul iubirii credincioase niciodată n-a curs lin.
SHAKESPEARE

Marile mituri și legende ale lumii țesute în jurul unui personaj, obligă ori de cîte ori acesta revine în prim plan, la meditație și pioșenie. Cine nu cunoaște azi sfîșietoarea poveste de iubire a celor doi tineri din Verona, Romeo și Julieta — poveste veche de sute de ani și totuși veșnic nouă ? Dar au existat ei aievea, sau sînt doar născocirea genială a unui scriitor care, cu pana lui avîntată, a așternut această tragică poveste pe pergament și a creat astfel din plăsmuirile minții sale, niște ființe adevărate, a căror amintire e, chiar după

atîtea veacuri, mai vie și mai palpabilă ca oricînd ?

În biblioteca muzeului din frumoasa Veronă, există un exemplar al povestirii lui Luigi da Porto, datînd din anul 1529, manuscris după care, se pare că s-a inspirat „Gingașa lebădă din Avon". De fapt, subiectul mai fusese tratat de încă un italian — Matteo Bandello —, pentru ca în 1597 să-și croiască drum impetuos în sensibilitatea omenirii, marea capodoperă, care de-a lungul secolelor a inspirat atîtea pagini nemuritoare.

Și totuși, adevărul e împotriva celor care cred că povestea de iubire fără seamăn a Julietei și a lui Romeo are o origine pur literară sau legendară. Există suficiente mărturii istorice și monumente devenite celebre care dovedesc cu prisosință că familiile Cappuletti și Montecchi au existat realmente și că pasionata tragedie a fost într-adevăr trăită.

La Verona, se poate vedea și azi palatul Julietei Anna Maria Magdalena dei Cappuletti, cu balconul în care suava adolescentă își petrecea zilele, balcon sub care Romeo își cînta iubirea. Se păstrează și zidul grădinii cît și siluetele copacilor care trebuie să fi fost atît de familiari frumoșilor ochi ai alesei inimii lui Romeo. Deasemenea, se poate admira vastul palat al Montecchilor, care pe vremea aceea se numea Villa. Casa Julietei și palatul lui Romeo, păstrînd frumoase urme de arhitectură medievală, au fost prefăcute într-o vreme în magazii. Abia mai tîrziu au fost cumpărate de primăria Veronei, care le-a restaurat, municipalitatea avînd grijă să exploateze la maximum aceste „mine de aur" care aduc din partea turiștilor, venituri anuale de milioane de lire ! Pe casa Julietei se poate citi inscripția : „Acestea fură casele Cappuleților din care ieși Julieta pentru care plînseră atîta inimile gingașe și cîntară poeții".

Mormîntul Julietei din cimitirul Veronei, primul monument înălțat în amintirea celor doi îndrăgostiți nefericiți, a fost și el transformat într-un templu al poeziei, credinței și nădejdii în iubire. Aici vin și azi în pelerinaj poeți visători, tineri îndrăgostiți care-și jură dragoste veșnică, cercetători ai istoriei literare sau simpli curioși de pe întreg mapamondul. Îndrăgostiții de pretutindeni care cred că Romeo și Julieta, totuși, trăiesc, dar n-au posibilitatea deplasării la Verona, îi trimit Julietei scrisori ! Singurătatea, nevoia de a împărtăși cuiva propriile frămîntări îi determină pe tinerii din cele mai diferite colțuri ale lumii să se destăinuie Julietei, cu înduioșătoare simțăminte omenești... Încă din 1937 poșta din Verona aflîndu-se în mare încurcătură, a dat un anunț în ziar : „Julieta Capulletti caută secretară pentru trierea corespondenței". Postul creat în 1937 a fost ocupat de un oarecare E. Solimani, care răspundea cu mare conștiinciozitate scrisorilor expediate pe numele eroinei. Nimeni nu a știut însă că sub inscălitura Julietei se ascundea un... bărbat. După moartea sa, această îndeletnicire a fost preluată de o altă persoană de sex masculin, Gino Beltramini. Cum însă televiziunea a deconspirat sexul celui în cauză, Beltramini a trebuit să renunțe la postul său. O foarte îndelungată perioadă de timp scrisorile sosite de pretutindeni au rămas fără răspuns, fiind depozitate într-o încăpere specială a poștei locale. În urma mai multor anunțuri publicitare, funcția vacantă i-a fost acordată unei foarte tinere fete, între timp maturizată, dar continuîndu-și cu aceeași pasiune de început, misiunea sa.

Autoritățile bisericești au îngăduit, din cauza puterii și influenței celor două familii combatante ca — împotriva obiceiului, care nu îngăduia să fie îngropați sinucigașii într-un loc sfînt — cei doi iubiți să fie aduși în cimitir, dar osemintele să fie îngropate într-un loc anonim, fără inscripții și steme. Dar în secolul al XVI-lea, cînd aceste familii nu mai existau și autoritățile au socotit că povestea celor doi îndrăgostiți tulbură prea mult mințile, mormîntul le-a fost profanat și oasele aruncate. Desigur că distrugerea mormîntului s-a datorat în parte chiar așa-zișilor admiratori ai nemuritoarei povești de iubire, care își manifestau „admirația" căutînd să ia cu ei cîte ceva drept suvenir. Însăși Maria Luiza, cea de a doua soție a lui Napoleon Bonaparte, și-a făcut un colier și doi cercei de aur în care au fost încorporate mici bucăți din piatra mormîntului, iar arhiducele Johan de Austria a cumpărat cu preț foarte ridicat întreaga piatră de pe mormînt. Abia în 1942 Confreria Caritații din Verona a pus părăsitul mormînt sub un portic construit între două ziduri ale vechii mănăstiri a Franciscanilor.

Celor doi adolescenți veșnic îndrăgostiți le-au fost dedicate și multe monumente ale culturii universale. Hector Berlioz creează, în 1838, o mare simfonie dramatică, cu partitură corală și solistică. În 1867 Charles Gounod crează opera „Romeo și Julieta", operă ce a adăugat lauri celebrității sale de muzician. De asemenea, Serghei Prokofiev a compus în 1935, o suită formată din două balete, intrată definitiv în marele repertoriu mondial.

Pasionații celei de a șaptea arte au putut să admire pe ecran chipul pur și neofilit al adolescentei din Verona, avîndu-le ca interprete principale pe Beverly Bayne, Theda Bara, Norma Shearer (în versiunea lui George Cukor din 1939) și pe Susan Shentall în filmul lui Renato Castellani din 1953. La Muzeul din Verona dedicat celor doi îndrăgostiți, pot fi văzute, reunite cu migală și cu extremă dăruire ; cărți literare, exegeze critice, compendii și almanahuri din toată lumea, fotografii din spectacole de teatru, cinema ori balet — ce compun o flacără care va supraviețui timpului...

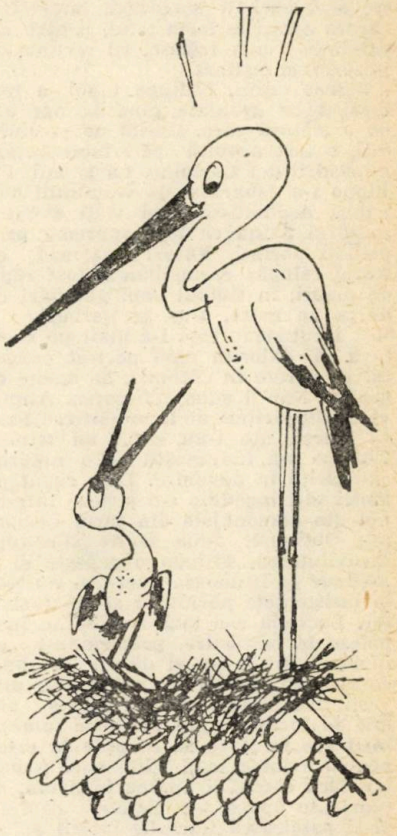

Mămico, dar pe mine cine m-a adus ?
desen de Const. Păläduță

Figuri celebre ale literaturii universale

DON JUAN

Don Juan, eternul profanator al onoarei, cuceritorul echivoc, de care femeile se îndrăgostesc invariabil, și pe care invariabil, el le înșală și le părăsește, este una dintre figurile legendare care a inspirat, în ultimele patru secole, nenumărați poeți, dramaturgi, compozitori și artiști plastici ai lumii. Literatura universală cunoaște aproape 150 de lucrări de largă respirație consacrate acestui inimitabil seducător, constant iubit și constant capabil să iubească, necunoscînd alți lauri decît cei pe care-i calcă în picioare la sfîrșitul fiecărei nopți de dragoste.

Ca și Don Quijote — celălalt mit spaniol cu valoare universală, ca și doctorul Faust, Ullenspiegel sau baronul Munchausen, eroul al cărui destin este infidelitatea, a existat în realitate. El s-a născut, în legendă, în Spania, cam prin vremea celebrului Velásquez, dar după afirmațiile foarte recente ale lui Gregorio Maranon, el contrazice caracterul spaniol fiind străin de spiritul epocii în care și-a făcut apariția.

Ce-i drept, pe acest erou vicios, care nu e în stare să iubească, etern rătăcitor, fără scrupule și fără speranță, trăind la maximum doar clipa ce i se oferă, îl întîlnim și în Grecia și în Roma antică ! Oare Alcibiade, care se lăuda că nici o femeie nu-i rezista, nu era tot un Don Juan al timpurilor sale, angajat în aceeași cursă spre nicăieri, din care la urmă rămîne doar parfumul superficial al aventurii ?

Vechea cronică, a orașului spaniol Sevilla consemnează existența, prin veacul al XV-lea, al tînărului artistocrat don Juan Tenorio, care l-a ucis pe comandorul Ulloa, după ce i-a răpit fiica. Acest tînăr a trăit pe vremea regelui castilian Pedro cel Crud, la orgiile căruia a fost părtaș. Tribunalul nu-l putea judeca pe amicul regelui ! Și atunci călugării franciscani s-au hotărît să-l pedepsească ei. Îndu-i o întîlnire, în numele unei femei, chiar lîngă statuia comandorului, l-au atras apoi lîngă capela în care fusese îngropată victima și acolo l-au ucis. Mai apoi au răspîndit

zvonul mistic despre pedepsirea făptaşului de către cer! Acesta ar fi fost prefăcut — în versiunea călugărilor — într-o vîlvătaie ce s-a scufundat în iad, deoarece intrase în capela funerară cu gîndul să-l insulte pe comandorul mort!

În Quattrocento, la Florenţa, Don Juan îşi recruta victimele direct din mînăstiri. El se numea Filippo Lippi şi a fost el însuşi călugăr, unul dintre acei bărbaţi magnifici, impulsivi, cărora epoca le ierta totul, pentru că, privindu-i cum trăiesc, îşi recunoştea propriul ei instinct.

Rămas orfan, Fillippo Lippi, a fost crescut cu greutate pînă la opt ani de o mătuşă care, lipsită de posibilităţi, a fost nevoită să-l încredinţeze mînăstirii del Carmine. La 17 ani, Fillippo s-a debarasat de veşmîntul monahal, dedîndu-se unei vieţi aventuroase şi avînd ca lege supremă propriile-i dorinţi. Vasari relatează că fostul călugăr carmelitan a fost răpit de mauri, în timpul unei plimbări cu barca pe mare. Dus în Barberia a fost făcut sclav însă i-a uluit pe răpitorii săi datorită unui portret executat pe perete în cărbune. Se spune că aceasta i-ar fi adus eliberarea. Atunci cînd călugăriţele de la mînăstirea Santa Margherita i-au cerut un tablou, Fillippo s-a îndrăgostit de o superbă călugăriţă în devenire. Le-a rugat pe maici să-i îngăduie s-o picteze într-unul din personajele din jurul Fecioarei. Obţinînd, după multe stăruinţe încuviinţarea, Filippo o răpeşte şi o ascunde pe frumoasa Lucreţia. Cu toate insistenţele părinţilor şi ale maicilor, Lucreţia n-a mai vrut să se înapoieze la mînăstire, preferîndu-l pe răpitor, căruia i-a şi dăruit un copil ce avea să ajungă tot pictor, dar mai vestit decît tatăl său. Şi acesta era atît de înclinat spre plăcerile lumeşti încît era în stare să renunţe la orice pentru a intra în graţiile unei femei, iar dacă eşecul îi apărea în drum, atunci „se apuca s-o picteze, căutînd să-şi potolească flăcările iubirii pe această cale".

Cea dintîi operă literară (1630) care înfăţişează chipul lui Don Juan se datoreşte călugărului spaniol Gabriel Tellez, cunoscut în literatură sub pseudonimul de Tirso de Molina (1571 — 1648). Piesa lui „Seducătorul din Sevilla" este izvorul tuturor prelucrărilor ulterioare ale legendei lui Don Juan. Seducător neostenit, eroul piesei vrea s-o cucerească pe Dona Ana, logodnica prietenului său. De aceea vine în locul acestuia la o întîlnire, dar se întîlneşte cu tatăl fetei. Îl ucide, apoi, în batjocură, invită la cină statuia celui ucis. Aceasta, acceptînd invitaţia, îi cere la rîndu-i să vină în biserica unde e înmormîntat comandorul. Cutezătorul Don Juan vine în capelă şi cade mort peste mormîntul victimei sale. Subiectul, la Tirso de Molina, urmează deci cu destulă fidelitate, versiunea născocită de călugării franciscani. Canavaua subiectului — aşa cum a ţesut-o Tirso de Molina, a fost respectată de aproape toţi scriitorii care au abordat ulterior tema. Prelucrată de comedienii italieni, piesa ajunge la Paris, fiind imitată de mai mulţi dramaturgi, ca Villers şi Dorimond, pentru ca în 1665, Molière să înfăţişeze publicului parizian comedia „Don Juan sau ospăţul de piatră". Molière i-a adăugat Don Juan-ului său nuanţe noi. Acesta e numai fineţe şi graţie: un cavaler galant, spiritual şi plin de vervă. Dramaturgul insistă asupra caracterizării tipului libertinului, desfrînatului, lipsit de simţăminte morale. Don Juan apare ca prototip al aristocratului vicios, incorect, sfidător şi insolent, dezmăţat de ultima speţă în al său „Don Giovanni Tenorio" al lui Goldoni. Byron zugrăveşte un vîntură-lume nemulţumit de viaţă. Eroul lui a fost în Spania, în haremul sultanului turc, în Rusia, la curtea Ecaterinei a II-a, în înalta societate londoneză şi, într-o intenţie nerealizată a autorului, trebuia să-şi încheie zilele ghilotinat, în Parisul revoluţionar.

Acelaşi subiect e tratat, în perioada clasicismului francez şi de Dumesnil-Rosimon şi Thomas Corneille, fratele autorului „Cidului" care transpune în versuri piesa lui Molière. În Anglia poetul dramatic Sadwell preia tema, în piesa „Libertinul". Într-un roman englez din secolul al XVIII-lea, „Clarisse Harlowe" al lui Richardson, apare un fel de alter-ego al lui Don Juan, al cărui nume va deveni sinonim cu desfrîul, josnicia, meschinăria: Lovelace.

În veacul al XVII-lea, în Spania, vechea piesă a lui Tirso este prelucrată de Antonio Zamora, care elimină implicaţiile mistice ale originalului, transformînd finalul într-o pedeapsă pe care Don Juan o primeşte din partea tuturor fiinţelor batjocorite de el.

În secolul al XIX-lea, figura lui Don Juan este din nou o puternică sursă de inspiraţie, devenind pretextul cîtorva cunoscute creaţii ale autorilor romantici. Astfel, A. S. Puşkin a scris, în ciclul „micilor tragedii" drama într-un act, „Oaspetele de piatră" care adaugă fondului tradiţional al temei lui Don Juan ideea plină de originalitate, tipic romantică, a pasiunii poetului, gata să-şi jertfească pentru dragoste viaţa. Sînt de asemenea foarte cunoscute poemul dramatic „Don Juan" de A. Tolstoi şi poezia „Paşii comandorului" de A. Blok.

Romantismul german a prelucrat figura nobilului cuceritor de inimi candide, alăturîndu-o celei a lui Faust şi combinîndu-le aventurile, ca în drama lui Nikolaus Vogt sau în tragedia „Don Juan şi Faust" de Ch. Grabbe, care îi opune, ca rivali la inima donnei Ana. Un poem dramatic remarcabil al epocii a scris romanticul austriac Nikolaus Lenau, originar din Banat. Acesta a încercat să facă din eroul său încarnarea uneia din forţele primitive ale naturii, afirmîndu-şi din plin principiile panteiste şi individualismul exacerbat specific curentului romantic. Victor Eftimiu a scris o piesă în versuri. Alexandre Dumas — tatăl, Prosper Merimée, Mallefille, Gauthier, Musset, Baudelaire şi alţi scriitori francezi, Braun von Brauntal, Wiese şi Hoffman în Germania, Zorrilla în Spania, au înmulţit numărul operelor bazate pe legenda lui Don Juan, în secolul trecut.

Citind lista celor 62 de femei cucerite şi abandonate într-un singur an, cinicul Don Juan a lui Din José Zorrilla, declară: „Îmi trebuie o zi ca să le fac să înnebunească după mine, încă o zi — să le seduc, a treia spre a le părăsi, apoi două zile, ca să le găsesc înlocuitoare, şi, în sfîrşit, spre a le uita, îmi trebuie... o oră!"

Pentru completarea portretului, reproducem şi bilanţul, pe care-l face Leporello, valetul lui Don Juan din opera cu acelaşi nume a lui Mozart, unde el înşiră aventurile stăpînului său: „În Italia 700 de femei, în Germania — 800, în Turcia şi Franţa — 91, în Spania — 1003!".

În „Aforisme", Lucian Blaga consideră însă că de fapt: „Don Juan nu are o mie de pasiuni mărunte, ci o singură pasiune „virtuală"...

Nici în secolul nostru, scriitorii nu au renunţat să refacă legenda, interpretînd-o post-romantic, ca Edmond Rostand în „Ultima noapte a lui Don Juan", or Bataille în „Omul cu trandafiri", sau folosind-o ca un pretext pentru o interpretare modernă plină de sarcasm, a ipocriziei sentimentale, ca George B. Shaw în cunoscuta parabolă dramatică „Om şi supraom".

În această abundenţă de autori, o singură femeie a scris despre Don Juan, şi anume Lesea Ukrainka, în piesa „Bărbatul de piatră". Scriitoarea axează acţiunea pe drama donnei Anna, femeie cu o puternică individualitate. Dragostea ei îl împinge pe Don Juan pe drumul împăcării cu societatea, ceea ce îl duce la moarte. „Bărbatul de piatră" — comandorul — acţionează în final ca o formă neînduplecată a destinului.

Mihai BURDUJA
şi Avram D. TUDOSIE

SEMNE BUNE ANUL ARE!

OANA

MARIUS şi CRISTINA

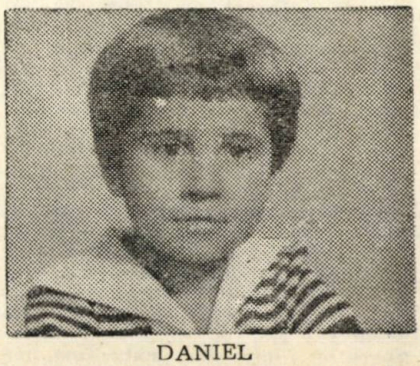

DANIEL

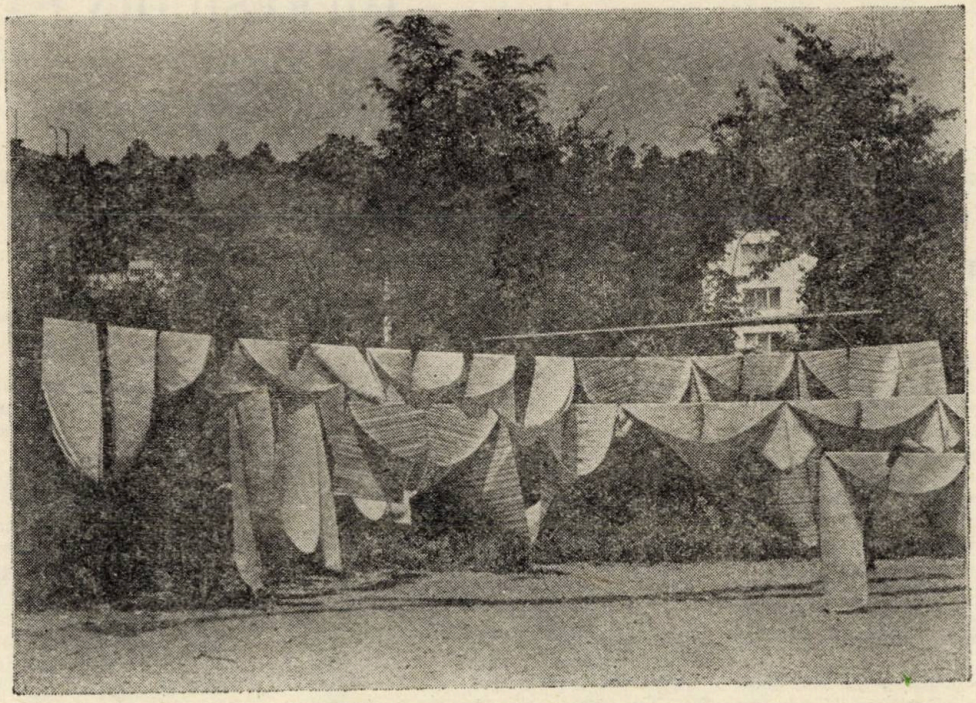

CĂLĂTORII PE MAPAMOND

MATILDA CUGLER-PONI

IMPRESII DIN PARIS

Cunoscută și apreciată mai ales ca poetă, Matilda Cugler-Poni își va dezvălui talentul scriitoricesc și în paginile de memorii și corespondență.

Însoțindu-și fiica, Margareta Poni, la studii, la Paris, din mai 1910 pînă în iulie 1911, Matilda Cugler în toată această perioadă va comunica aproape zilnic, ca și cum „ar sta de vorbă în fața unei cafele", cu cel cu care realizase „a opta minune a lumii", cu P. Poni, rămas în țară.

Petrecerea unui timp mai îndelungat în capitala Franței va prilejui poetei ocazia de a vedea pe viu, de a cunoaște mai îndeaproape realitățile, starea de spirit, arta și cultura acestui popor.

Persoană instruită, ea însăși creatoare de artă, înzestrată cu o sensibilitate deosebită își va forma adesea o părere proprie asupra a ceea ce cunoaște, părere pe care se va grăbi să o aștearnă pe hîrtie, fie sub forma unor însemnări, fie în corespondența trimisă celor de acasă.

Sub privirea atentă și de fin observator a Matildei Poni „cad" cele mai diverse aspecte, de la grevele lucrătorilor din Paris, din întreprinderile electrice și de automobile, la impresiile lăsate de concertele lui Enescu, aici, de la sărbătorirea zilei de 1 mai în Parisul acelor ani, la informații despre proiectul înființării unei Academii pentru femei, sau comentarii privind expozițiile de pictură și sculptură moderne, jocul actorilor de la Comedia Franceză, impresii despre metrou, modă, grădina Luxemburg, știri apărute în ziarele pariziene, situația studenților români veniți la studii, note de la conferințele publice ale lui Richepin, Jules Lemaître, Maurice Donay, sau de la festivalurile muzicale și multe altele.

Timpul petrecut la Paris îi va prilejui ocazia să cunoască o serie de personalități din lumea culturală și științifică a timpului (d-nele Rostand și Daudet, Elena Văcărescu, Louis Olivier, directorul „Revistei generale a științelor pure și aplicative') sau să frecventeze cercuri literare, ca cel al poetului August Dorchain „Salonul poeților" și clubul „Femina", unde i se va și oferi o mențiune pentru unele poezii.

Nu rareori cele sesizate pe meleaguri străine o vor determina să facă referiri la stări și evenimente din propria-i țară, poeta dovedindu-se o bună cunoscătoare a situației grele în care se găseau țărănimea și clasa muncitoare în România, a stării de spirit de aici.

De aceea, nu întîmplător, apar referiri și acuze la adresa celor care conduc țara, la măsurile ce crede că ar trebui luate pentru a ușura traiul țăranului și muncitorului român, pentru a se asigura de exemplu, un învățămînt gratuit și obligatoriu tuturor copiilor de la orașe și sate ș.a.

Dar deasupra acestor simțăminte și idei se înalță mîndria de a fi româncă, de a face parte din acest popor „talentat și harnic".

Comentariile despre artă îmbracă nota generală a bunului simț, judicioase și la obiect, poeta pledînd adesea pentru moralitate în artă, pentru „realism" și „angajare" pentru o artă în slujba „celor mulți".

Din bogata corespondență și numeroasele însemnări am ales cîteva fragmente care vor pune în lumină simțăminte și gînduri ale Matildei Cugler-Poni.

Rodica Eugenia ANGHEL

I

JURNAL PARIZIAN

„Eu nu știu cum a fost Parisul mai demult dar lucru sigur că nu seamănă întru nimic cu nici una din descrierile pe care le-am cetit. Lumea de-aice pretinde că toate s-au schimbat de un timp încoace și că pînă și feliul de-a vorbi nu mai e cum a fost.

Un lucru e sigur că impresia întâi nu e bună. De ce, nu știu, dar are ceva care te respinge, te sperie. Berlinul e morocănos și pretențios, la întîiul aspect, Viena ușuratică și indiferentă dar Parisul e ca un sphynx. Parcă te îngrozește, te irită, și înainte de toate, te năucește. Eu vorbesc de impresiile mele și a cîtorva persoane care au venit și ele pentru întîia dată, în anul acesta aice. Apoi încet, încet te deprinzi cu toate și abia atunci ești capabil de-a simți toată admirația care o inspiră acest Babilon grandios strălucit și așa de bogat în lucruri de artă încît ar putea să îmbogățească toate muzeele lumii fără să sărăcească. Îți trebuie ani de zile ca să vezi tot, cum trebuie văzut, și nu cred că ai isprăvi încă nici atunci. Dar ce folos de bogăția aceasta nebună dacă acei care ar trebui să se mîndrească cu dînsa, parcă nici nu o văd. Cine are adevăratul folos de dînsa sîntem noi, străinii. Noi care venim din toată lumea, caravane însetate de artă și care parcă nu ne putem sătura de-atîta frumusețe.

Singura artă care are încă mare trecere, eu spun încă, fiindcă mă tem că nici asta n-are să dureze, e arta dramatică și muzica. Numai trebuie să ne înțelegem din vorbă sub ce formă e apreciată arta dramatică. Cînd te duci la teatrul francez — vezi plin de n-ai unde arunca un bold, dar publicul, adică marea majoritate sînt străini, și așa cum în toate teatrele unde se joacă lucruri în adevăr de valoare se duc numai francezii care au păstrat în inima lor gustul pentru lucruri în adevăr frumoase.

Marele public din contra se duce aproape numai la piese care sînt o adevărată rușine pentru artiști și pentru artă. Se numesc „realiste" și sînt în adevăr numai infame în orice privință scrise mai de multe ori făr de nici un talent, făr' de spirit și făr' de haz. Tot interesul autorilor și ale directorilor de teatru e numai de a atrage publicul numai prin obscenități fie în vorbe, în acțiuni sau în port. Nu e de gîndit la ce nivel s-au coborît în această privință cele mai multe teatre.

Ceea ce mi se pare mai curios e că, după exemplul altor state, are să se voteze o lege foarte aspră în contra publicațiilor și ilustrațiilor pornografice, ca fiind în contra moralei publice. Lucru foarte adevărat dar atunci cum rămîne cu ceea ce se aude și se vede pe scenă? Cred că nu există nimic mai în adevăr deprăvător și mai periculos, dar nu văd cum s-ar putea schimba de-acuma chiar dacă ar voi oamenii cuminți să o facă. Cînd te-ai deprins să te hrănești numai cu mîncări peste măsură piparate și sarate, ce gust poți să mai găsești într-o mîncare sănătoasă și normală.

Despre muzica de modă nouă nu știu ce să spun. Mi se pare absolut nesuferită dar nici nu are nevoie să-și dee silința de a fi altfel. Cunoscătorii de muzică se duc odată ca să-și facă o „idee" și ceilalți se duceau la „Solomea" lui Straus ca să vadă pe Mary Garden. Eu n-am nici o idee de opera lui Straus, dar cîteva din operele mai noi pe care le-am auzit nu pot să spun decît că sînt în orice privință sub mediocru. Parcă ți-e milă de bieții artiști care luptă cu glasurile lor și cu jocul lor admirabil pentru a da oarecare valoare unor acrobații muzicale vulgare și pline de disonanțe. Cînd cetești dările de seamă, de prin cele mai multe jurnale, ai crede, că cel mai mare entuziasm a fost trezit de capodoperile noilor compozitori pe cînd în realitate se petrec lucrurile cu totul altfel. Publicul adevărat e tăcut și aproape ostil, pe cînd o clacă, uneori de amici, necunoscători de muzică, întrerup cu aplauzele lor frenetice pe cîntăreț sau pe cîntăreață în mijlocul unei arii sau a unui „ton filat". Nu-i de gîndit ce efect dezastruos face așa ceva, însă a doua zi cetești cu mirare despre marele triumf al eminentului compozitor, despre aplauzele neîntrerupte și multe alte lucruri. Ce vrei, se

face reclamă şi uneori se izbuteşte pînă la un loc de-a amăgi lumea încrezătoare".

II

20 DECEMBRIE 1910

„...La Pasteur sînt foarte mulţi români şi românce. Buni lucrători şi lucrătoare, foarte bine văzuţi de profesori după cît am văzut eu aici şi nu e uşor să răzbaţi printre francezi !...".

III

18 MARTIE 1911

„Am fost la Anale şi am auzit şi am văzut pe domnişoara Văcărescu. Ea a ţinut o conferinţă şi a citit şi poeziile ei. Cîteva sînt admirabile şi au fost spuse de domnişoara Roch de la Comedia Franceză. Nici nu mi-am închipuit că Văcăreasca să aibă un aşa mare talent ! A fost foarte mult aplaudată de români şi de francezi".

IV

14 APRILIE 1911

„Aseară am fost la concertul lui Enescu. Nu l-am auzit pînă acuma şi sîntem entuziasmate şi eu şi Margareta. A cîntat, fiind acompaniat de un mare artist numit Riesler şi n-a cîntat decît trei sonate de-a lui Beethoven din care sonata dedicată lui Kreuzer. Cred că Enescu e cel mai mare artist pe care-l are acuma Parisul. Idee n-ai ce plăcere am simţit şi eu şi copila, ascultînd muzica asta atît de frumoasă şi executată în aşa mod extraordinar. Sala era arhiplină, mai cu samă de francezi, americani, englezi şi români dar nu tare mulţi. S-a aplaudat nebuneşte. Au fost chemări peste chemări, bine meritate nu e vorbă !"

V

16 APRILIE 1911

„...Margareta ţi-a scris despre vizita noastră în ziua de duminică în 15 la d-na Dorchain. Eram gătite strașnic şi ne făcusem chiar frumoase. Am fost primite foarte căl-

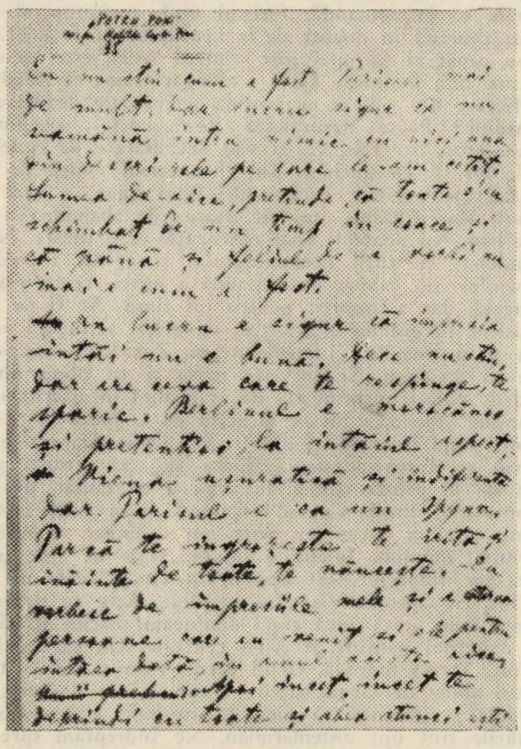

1910—1911 : Jurnal parizian (foto V. Rusu)

duros de stăpînii casei. Salonul era plin de lume. Am făcut o mulţime de cunoştinţe dintre care era d-na Alfons Daudet. Îţi închipui ? Madame Dorchain m-a recomandat ca „mare poetă română", soţia fostului ministru etc., etc. dăi înainte cu toate titlurile tale. Eram chiar confuză, îţi spun drept. Toţi se uitau la noi ca la nişte curiozităţi. Aveam curaj fiindcă eram bine îmbrăcată şi Margaretei îi venea foarte bine. Am stat, am admirat tot soiul de cărţi vechi, dulăpaşe şi alte curiozităţi, pe care le arăta d-nul Dorchain, ţiind o adevărată prelecţiune. La plecare ne-a oferit o carte permanentă pentru sala poeţilor. Vezi, tu nu ştii ce-i asta. Acolo vin poeţi, o mulţime şi cetesc poeziile lor inedite, care nu poate ceti singur pune pe alţii să i le cetească. Aşa a cetit d-na Dorchain poeziile soţului ei. Tu ai auzit-o cum declamă ? Am aplaudat din răsputeri. Eram numai noi între noi, toţi poeţi şi poete, pînă şi o ducesă de Rohan s-a suit pe un soi de scenă şi a recitat o poezie lungă despre înecarea Parisului şi am aplaudat pe colega mea ilustră de mă dureau mânele. E şi arhimilionară ducesa. În asta nu ne semănăm. Dragă puiule, te rog spune lui Socec să-mi trimeată una din cărţile mele de poezii. Eu am luat două cu mine dar din cele scoase de Şaraga din Iaşi. Ediţia populară, foarte urît scoase, ca pe hîrtie sugătoare. La Socec e ediţie de lux. D-na Dorchain mi-a cerut una. Pe d-na Dorchain şi pe D-nul şi pe sora D-nei i-am întîlnit la ieşirea din sală unde i-am felicitat călduros pentru succesul lor. Au părut încîntaţi c-am venit şi nu mă mai scoteau din „chère poete". Ce vrei, aşa sîntem noi !...

VI

2 MAI 1911

Dragă puiule,

„Chiar acum am primit scrisoarea ta în care mă întrebi despre Arabu. Eu i-am scris imediat, ca să-ţi scrie, ceea ce trebuie să ştii. Eu nu m-am înşelat, e vorba de geologie şi nu de botanică. Simionescu mi-a spus că are să se ducă curînd la Bucureşti şi are să te vadă. Tu doreşti să ştii ce facem şi Margareta are să-ţi scrie despre toate, ea e mai savantă decît mine şi cursurile, muzeele, concertele şi alte lucruri de mare interes, ştie ea mai bine să scrie decît mine. Eu scriu, să vedem ce-a ieşi din toate care le scriu, dar un lucru e sigur că văd cu alţi ochi ţărişoara noastră, de cînd am văzut ce se petrece pe-aice. Tu cetești desigur jurnalele franceze şi atunci vezi ce se face pe aice. Să temeau tare de 1 mai şi tot Parisul era plin de armată. Pînă şi creditul Lionez era păzit de un detaşament de soldaţi cu un ofiţer. Nu s-au petrecut scandaluri decît în Place de la Concordie. Eu n-am vrut să mă duc pe acolo şi bine am făcut fiindcă s-au tras şi focuri de revolver. Un lucru e sigur că de s-a stîrni ceva are să fie rău de bogătaşii cei mari.

Are să-ţi scrie Margareta despre expoziţiile de tablouri pe care le-am văzut zilele acestea. Sara trecută a fost d-ra Wright iar la noi. Ea fusese în Roma şi era entuziasmată de toată Italia şi mai cu seamă de Roma. Margareta a mai lucrat la capul ei. Scrisesem de mult la Viena ca să-mi trimeată pastă de modelat şi abia ieri am primit ştirea de la acel fabricant că mi-a trimis dar încă nu am primit-o. Eu văd tot lumea pe care o ştii. Dacă m-aş decide să fac o vizită d-şoarei Văcărescu aş face multe cunoştinţe, bune sau rele, nu ştiu. De un timp nu văd şi nu aud nemic de dînsa. De cînd am fost la Conferinţa ei. Ce gîndeşti tu ?

Margareta e foarte entuziasmată de cursurile lui Bergson, eu, ceva mai puţin şi asta fiindcă sunt unele lucruri pe care nu le înţăleg, dar în orice caz e un mare filozof.

Puiule dragă, tu scrii regulat dar de multe ori îmi face impresia parcă ai fi preocupat de multe lucruri, pe care nu le scrii. De ce ? Scrisorile mele nu le ceteşte decît Margareta, după ce le cetesc eu. S-a întîmplat uneori, să-i cetesc din unele scrisori, părţi şi restul nu, încît ai putea să-mi scrii tot ce ai vrea, tot ce ai pe suflet. Te-ar uşura şi mi-ar face poate şi mie bine, fiindcă aş

şti de ce e vorba. Noi doi am trecut împreună prin mult greu uneori. Am suferit uneori mult, dar tot amîndoi şi s-au trecut lucrurile cele mai grele şi au venit ear zile bune şi frumoase. De ce nu am crede că ar fi ear aşa?

Să faci reţeta pe care ţi-am trimis-o. Ai să vezi ce bine face în contra durerilor. Aice este un soi de vată „Termogenă" pe care o încălzeşti şi o pui la aşa dureri dar nu o cunosc.

Mii de sărutări.

M. Poni

VII

6 MAI 1911

„Aseară am fost la un concert, ca poftite, nu cu plată. Tînărul Barozzi a dat un concert. El e violonist şi a avut anul trecut premiul întîi la Conservatorul de aice. E un băiat de 18 ani dar arată mai mic şi cîntă admirabil. Sala de concert era tixită de lume şi mai mulţi francezi decît români. A fost chemat de multe ori şi aşa aplaudat încît a cîntat o bucată mai mult la urmă. Mi-a făcut foarte mare plăcere fiindcă-i român. Nu e vorbă că nu e încă artist mare ca Enescu dar poate să devie. Se vezi ce fac oamenii cînd cîntă Enescu! Parcă-s nebuni. O damă de aice mi-a spus că a auzit de la persoane care au văzut lucrul că nişte dame, peste măsură iubitoare de muzică, i-ar fi sărutat lui Enescu mîinile după concert şi de aceea poartă Enescu întotdeauna mănuşi chiar şi acasă la el, ca să aibă mîinele netede şi albe cînd i le-ar săruta. Am rîs mult şi eu şi Margareta de aşa o poveste nebună dar să mă crezi că aice o crede lumea. Un lucru e sigur că artiştii români sînt foarte apreciaţi aice. Cînd apare „de Max" pe scenă e primit cu aplauze, înainte de a deschide gura, ca şi bătrînul Mounet şi tot aşa d-şoara Ventura. Am auzit, sau am citit că Max are pe toate lucrurile lui o coroană de prinţ.

Avem bilete pentru festivalul lui Beethoven unde or să cînte o mie de persoane. Are să fie minunat"...

PE DRUMUL MĂTĂSII

de GRIGORE ILISEI

Miez de noapte în aeroportul Leningradului. O forfotă ca în Gara de Nord, în preajma ceasurilor douăsprezece, cînd pleacă mai toate trenurile din Bucureşti spre provincie. Avioanele mătăhăloase aşteaptă răbdătoare pe pista îngheţată, acoperită cu un strat subţire de zăpadă. Cîţiva piloţi îşi turează motoarele. Se pregătesc pentru zboruri la mari depărtări, în Răsărit, acolo unde a şi început să mijească de ziuă. Aerogara nu are acea morgă întîlnită în mod obişnuit în asemenea locuri. E poate noaptea la mijloc, ce estompează contururile, stinge sclipirea cromului şi a sticlei, e forfota oamenilor, care nu-şi găsesc astîmpăr, cuprinşi fiind de febra apropiatei plecări ca în necunoscut. Tot ce se poate. Lume multă şi amestecată. Europeni, asiatici, americani, cîţiva africani chiar. Eschimoşi striviţi sub căciulile din blană de ren, uzbeci fără tubiteici, îmbrăcaţi europeneşte, persoane îmblănite pînă-n pămînt, americani cu cisme uriaşe din piele sintetică de morsă şi bluzoane matlasate, umplute ca o chilotă cu puf de pinguin. La Leningrad iarna nu şi-a intrat încă-n drepturi, dar singurătăţile friguroase ale Siberiei, spre care urmează să se îndrepte această lume luminată, le cutreieră şi le stăpînesc, desigur, de bune zile existenţa. Bagaje destule. Se scotocesc buzunare, se caută în portmonee şi poşete pentru o plată de multe ori neluată în calcul, depăşirea de greutate admisă. Nerăbdare, placiditate, tristeţe şi voioşie, somnolenţă şi agitaţie. De toate, dar mai ales, o tensiune, o tensiune a aşteptării şi a nu prea îndepărtatei decolări. Tovarăşii mei de drum, prozatorul Ştefan Bănulescu, care parcă duce cu el în desagă toate veacurile omenirii şi criticul Dan Culcer, scormonind mereu cu privirile lui de o gravitate tăioasă, priviri ce-i luminează barba a la Feodor Mihailovici Dostoievski, mă poftesc la o îndeletnicire intrată de cîteva zile în obiceiul nostru, fără de care parcă n-am putea exista: băutul unui ceai. Bem ceai, ronţăim de-ale gurii şi privim această lume atrasă magnetic de depărtări. Ceva îi poartă pe drum. Sînt, fără îndoială, rosturile existenţei, cărora, vrînd-nevrînd, trebuie să te supui. Drumul spre Siberia este cu totul altul decît pe timpuri. Chiar şi cu trenul. Cu avionul se ajunge în cel mult douăsprezece ore pînă în cele mai îndepărtate colţuri. Viaţa aceasta nu se deosebeşte cu nimic de cea din partea europeană a Uniunii Sovietice, îndulcind pînă şi asprimea necruţătoare a climei. Dar e un drum pînă la capătul pămîntului. Părinţii îşi petrec copiii cu lacrimi în ochi. Nici aceştia, cînd îşi însoţesc taţii şi mamele veniţi la dînşii, nu sînt mai breji. Sufletul păcătos al omului din care a rămas măcar un grăunte şi lumea asta de azi computerizată, cosmicizată etc. etc. A trecut de miezul nopţii. Avionul de Taşkent este gata de drum. Peste cinci ceasuri, dacă totul merge bine, vom fi în Asia Centrală.

*

Sîntem suspendaţi undeva deasupra lumii. Nu atîrnăm de nimic, parcă am încremenit deşi luminile cîte unei stele înoată ca un peşte roşiatic în apele depărtărilor. Înaintăm, totuşi. Lin. Cu un foşnet de mătăsuri. Pierduţi în spaţiu. Cei aproape trei sute de pasageri ai avionului IL-62, par cît se poate de liniştiţi. Obişnuiţi ai zborurilor de noapte şi ai distanţelor uriaşe. Stewardesele, fără acel aer de reclamă, de model, de bibelou, ci femei de toate zilele, au stins luminile. Călătorii încep să moţăie ca la comandă. Fîşîitul egal, monoton al avionului zburînd în noapte de la Leningrad la Taşkent, dintr-un capăt al Europei spre centrul Asiei, este, pesemne, cel mai bun somnifer. Ceva a alungat teama ce sălăşluieşte în fiecare om ridicat cu maşina zburătoare deasupra pămîntului? Poate naturaleţea stewardeselor, ce nu rîd încurajator, dar fals, ci îşi văd netulburate de îndeletnicirile lor. E cu putinţă. Sau întunericul nopţii ce anesteziază totul. Nu e exclus. Ori felul sigur în care înaintăm. Mai degrabă, îmi zic, starea de abandon în care ne aflăm. Nu poate fi doar o senzaţie ce o încerc. Ne-am abandonat cu toţii necunoscutului şi ne-am încredinţat oamenilor din cabina de comandă a navei. Frica n-a fost alungată, dar a amorţit pentru un timp. Ar fi de ajuns o cădere în gol de cîţiva zeci de metri şi îndată ar începe să ne macine gîndurile negre. Zornăitul soneriei ne face să tresărim. Se serveşte masa şi în plină noapte, cînd de obicei dormim sau ne zvîrcolim în aşternutul insomniilor. Ne apucăm să mîncăm cu o poftă ce-ţi vine, uneori, cînd te înfrupţi din traista altuia. Dar nu e asta cumva şi starea de anormalitate în care sîntem prinşi încă de la prima bătaie de aripi a avionului, deasupra aeroportului din Leningrad? Curînd zarva se sfîrşeşte, se adună totul şi curge iar peste noi o linişte moleşitoare. Dormim, moţăim. Îndată o lumină roşie ne arde pleoapele. Jur împrejur, cît cuprindem cu privirile un cerc de foc. Se apropie răsăritul soarelui. Atît de devreme? Ceasul meu arată încă cinci dimineaţa. Zărim şi pămîntul. Bătrînul pămînt al Asiei centrale. Un cărămiziu de cuptor. Tîrzia toamnă. Grîul verde. Pămînt solzos, tatuat ca un obraz de ţăran bătrîn. Dimineaţă la Taşkent. Stewardesa ne anunţă că aici, în capitala Uzbekistanului, ceasurile sînt opt antemeridian. Ne îndreptăm spre aterizare. Solul este atît de aproape, că se trezesc în noi toate spaimele. Nu mai e chip să te abandonezi necu-

noscutului. Minutele se duc ca secundele. Am ajuns pe pămîntul Uzbekistanului. Avionul rulează pe pista aeroportului din Taşkent.

*

Ceasurile opt dimineaţă. Am sărit peste trei fuse orare. Zi de toamnă, zi ca de septembrie la noi. Acum, la sfîrşit de noiembrie, în Uzbekistan, e timpul cînd se culege bumbacul. Copaci cu frunzele arămite, abia atinse de brumă. Aer curat, cu catifelări de mătăsuri şi o pace pe care nici forfota firească a marelui oraş nu o tulbură. Melancolii colindă sufletul. Curînd un spulber va fi totul, dar pînă atunci ne bucurăm de această neaşteptată reîntoarcere în paradisiacul tărîm al toamnei şi al opulenţelor ei vegetale. Plecasem din Bucureşti pe viforniţă. Simţeam la Moscova subţirimea frigului întinsului de uscat fără zăpadă, suportasem cu stoicism, la Leningrad, biciuirea vîntului nemilos dinspre Golful Finic şi ne trezisem, deodată, că redobîndisem ceva pierdut, dacă nu pentru totdeauna, cel puţin pentru o iarnă şi o bucată de primăvară ! O copleşitoare senzaţie, un fel de mană cerească. Înţelegeam, şi eu şi Dan Culcer, chemarea căreia i se supune de fiecare dată cînd ajunge pe aceste meleaguri tovarăşul nostru de drum, scriitorul Ştefan Bănulescu. Călătorise în mai multe rînduri în Uniunea Sovietică şi de fiecare dată solicitase ca itinerariul să includă şi Uzbekistanul. Pentru un şir de zile se săvîrşea un miracol. Se frîngeau cele ale firii, se dădea parcă timpul înapoi. Dar mai sînt şi altele amestecate în această chemare a ţinuturilor din Asia Centrală. O altfel de lume, cum îmi mărturisise Ştefan Bănulescu. Nu numai zidurile, nu doar priveliştile pămîntului, ci mai ales oamenii. Îmbrăcaţi în costume europeneşti, ca pretutindeni în lume, sau în cele tradiţionale, cu tubiteici pe cap (un fel de tichii), cu şalvari şi conduri în picioare, ei parcă poartă pe umeri lumea de la zidirea sa pînă astăzi, şi pînă în neştirea existenţei. E atîta linişte pe chipul lor, ce nu exclude izbucnirile tumultuoase, încît te întrebi oare aceştia sînt urmaşii cruzilor ostaşi ai lui Timur Lenk, cei care aşezau sub şea capetele tăiate ale duşmanilor ? Ei sînt. Suferinţele veacurilor i-au făcut mai buni şi înţelepciunea, de care n-au dus lipsă niciodată, le-a înflorit fiinţa. Sînt oameni calzi, fruşti. Ne dăm seama, simţim asta din prima clipă, de cînd Ahbar, şoferul microbuzului de la Uniunea Scriitorilor, ne întîmpină la aeroport. Ahbar e un om de lume, faţa-i rîde tot timpul, îi place viaţa, totul se însufleţeşte în juru-i. Nu dramatizează niciodată, ştie să facă haz de necaz. Ahbar (adică cel apropiat lui Dumnezeu) e lumesc pînă la Dumnezeu. Rîde de strămoşii lui, de pacostea haremurilor de altădată, îi cainã pe cei de dinainte, zicînd că în timpurile astea şi o femeie-i prea destul ca să-ţi scoată sufletul.

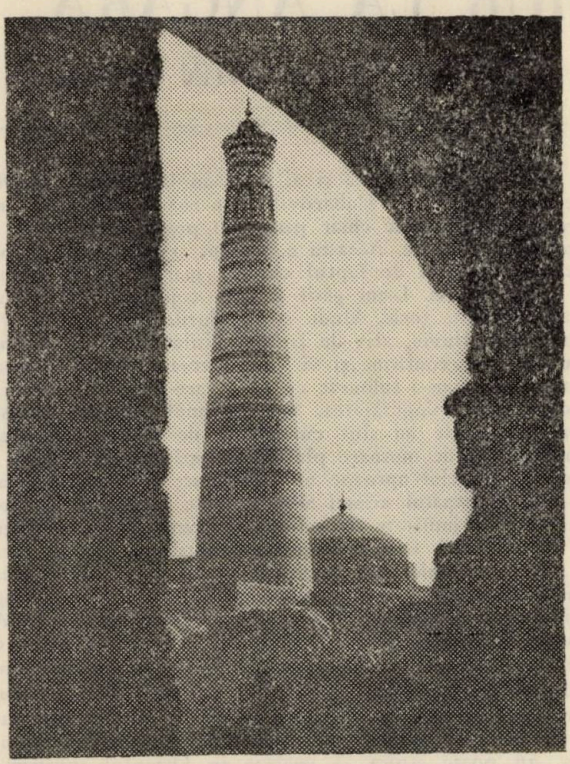

Monumentele Uzbekistanului

*

Un prim contact cu Taşkentul din mersul microbuzului în care Ahbar pălăvrăgeşte, acoperind pînă şi zgomotul motorului. Construcţii noi, aidoma cu cele din Europa şi America. Oraşul pare nou. Cel vechi a fost distrus de cutremure. Ultimul, pustiitor de-a dreptul, cel din 1966. Epicentrul în zona centrală a Taşkentului, rasă de pe faţa pămîntului. O treime din oraş a dispărut atunci pur şi simplu. Numărul morţilor doar 19. Majoritatea caselor cu un cat, casele în paiantă ale oraşului vechi, s-au prăbuşit, dar oamenii au avut timp să fugă, scăpînd cu viaţă. Distrugerile cutremurului au accelerat procesul de reconstrucţie a oraşului vechi. Taşkentul nu este locul unor relicve de preţ ale istoriei ca Samarkandul sau Buhara. A fost construit pentru a fi centrul politic şi administrativ. Aici se afla capitala Turkestanului în vremea ţarismului. Această funcţie a dinamizat viaţa, i-a determinat expansiunea. Din 1924, de la proclamarea Uzbekistanului ca Republică sovietică, Taşkentul a început să devină şi un puternic centru economic şi cultural. Construcţiile noi, bulevardele largi, sînt asemănătoare cu cele ale marilor oraşe ale lumii. Accente preluate din arhitectura tradiţională, de la faianţă, majolică, arabescuri, mozaicuri, la elementele de arhitectură, se regăsesc în înfăţişarea noilor edificii, marcînd culoarea locală, amintind de acel genius loci.

*

Bazarul nu e departe de hotelul Uzbekistan. În plin centru al unui oraş modern, plonjezi, dintr-o dată, într-o altă lume. Cu totul pe neaşteptate. Beton, sticlă, fierărie, asfalt, puţina vegetaţie a străzilor şi aleielor centrale, după care te trezeşti într-un univers surprinzător de-a dreptul. Întîi pătrunzi pe o alee mărginită de vase de flori. Crizanteme, mai ales albe, cu corole ca de floarea soarelui, garoafe roşii, jăratec aprins. Treci printr-o galerie de nestemate. Bazarul cel nou nu-i piaţa orientală în accepţiunea de-acum cunoscută. Nu se vinde aici tot ceea ce gîndul nu gîndeşte. E piaţa de produse agricole. Un uriaş hambar unde s-au revărsat din cornul abundenţei toate bunătăţile pămîntului : migdale şi stafide, arahide şi caise uscate, mirodeniile cîte-s pe lume, struguri stafidiţi aurii sau roşietici ca arama, negri ca fierul oţelit, mandarine, rodii, lămîi, roşii, napi, verdeţuri cîte-n lună şi-n stele, brînză acrişoară din lapte de cămilă, pentru a însoţi băutura şi pepenii, pepenii galbeni, prinşi în legături de rafie, aşezaţi în stive şi cei verzi, uriaşi cît roata de căruţă ori cît ghiulelele cele mari de piatră de la bombardele de odinioară. O mare de capete parcă, şi o aromă subjugatoare. Ţăranii uzbeci taie cu cuţite mari, de înjunghiat porci, felii din carnea roşie sau galbenă a pepenilor şi harbujilor, şi-i îmbie pe trecători, care nu rezistă ispitei. Nu-s negustori vicleniţi de meseria lor, gata, gata, de înşelăciune, ci oameni ai pămîntului, care simt o furnicătură-n palme cînd iau fructul care a strîns ca o picătură puterea şi dulceaţa acestui soare de sud, care vara ridica termometrul pînă aproape de plus 50 de grade C. Dorinţa de a vinde şi a cîştiga un ban se asociază cu bucuria pentru ceea ce pămîntul, mintea şi palmele lui au zămislit ca pe un miracol al lumii. Aceşti ţărani, cu feţele arse de soare, scorojite ca şi coaja pepenelui galben, tineri şi bătrîni, ori în puterea vîrstei, au plecat pentru un timp de acasă, într-un fel de migraţie ca aceea a înaintaşilor lor. Nu se grăbesc, stau într-un fel de veghe lîngă stivele de pepeni şi harbuji. Se bucură cînd cineva, de departe, vrea să guste din bunătăţile pămîntului uzbek. Nici nu vor să audă, să-şi primească copeicile cuvenite pentru felia mai dulce şi mai gustoasă decît toate confeturile lumii.

Pînă-n primăvară ţăranul uzbek are timp să-şi vîndă pepenii şi să-şi facă rezerve pentru încă o vară cînd se va îndeletnici cu munca cîmpului.

E fascinant acest spectacol al roadelor pămîntului strînse ca într-o arcă a lui Noe. Dar mai captivant e spectacolul oamenilor, schimbul de vorbe dintre ei, nu numai să-şi omoare timpul. Scăpărătorul dialog cu muşteriii. Care pe care ? Nu. Cumpărătorul ţine să cîştige la preţ, dar cel ce vinde nu atît de bani e preocupat, cît să nu-şi păteze reputaţia. El preţuieşte valoarea marfii, adică a muncii şi a pămîntului, stropit nu numai cu apă, dar şi cu sudoarea muncii lui. Bazarul e locul de întîlnire cu lumea necontrăcută a universului agrest. Şi cît de reconfortant e să dai peste un asemenea univers în vuietul unui oraş asediat de maşini, de presiunea necruţătoare a timpului. In bazar ritmurile sînt cele cosmice ca şi-n întinderile ogoarelor, cu toate maşinile cele noi ce au schimbat radical îndeletnicirea ţăranului. Puterea benefică a naturii a rămas însă aceeaşi.

*

Bazarul vechi. Mai puţin beton, mai mult pămînt, pămînt dospit la soare, chirpicii din care-s făcute casele vechi. Lipite unele de altele, ca pretutindeni în Orient, casele se caţără pe pante, rînduindu-se-n solz de peşte, asemenea acoperişurilor de şindrilă de pe la noi. Bazarul cel vechi al Taşkentului — un muzeu în aer liber al unei lumi pe cale de dispariţie. Ca să ajungi acolo unde e vermuiala neguţătorilor de mărfuri, cobori parcă într-o carieră. Drumul şerpuieşte pe lîngă atelierele vechilor meşteşugari. Fierării, unde suflă foale bătrîne, astmatice, ateliere de tîmplărie cu strunguri din lemn de pe timpuri, unde se tocmesc crivaturi din lemn, zugrăvite cu flori şi frunze în culori aprinse, fără a fi stridente, ateliere ale tinichigiilor, bijutierilor, fără uşi, fără ferestre, unde se lucrează la vedere, fără nici o teamă, fără nici o crispare, ci cu voluptatea meşterului care nu meştereşte, ci vrăjitoreşte.

Meşteri bătrîni uitaţi parcă de timp. Cînd nu lucrează, se aşează turceşte în faţa acestor ateliere colibă şi privesc nu lumea ce se tot perindă, ci veacurile. Se uită, nu pierduţi, undeva înlăuntrul fiinţei lor, colindă întinderi numai de ei ştiute.

*

Lumea Bazarului vechi e mai pestriţă. Lumea negustorilor de kichuri, de baticuri înflorate, de tubiteici, şalvari, de gablonzuri, se învecinează cu aceea a ţăranilor veniţi să-şi vîndă roada, roada palmelor bătătorite de asprimea muncii cîmpului.

Două lumi ce nu se amestecă, năravurile negustorilor ambulanţi nu prind încă la ţărani, a căror viaţă curge după cosmica lege a vieţuirii lor dintotdeauna. Dar senzaţia aceea de bucurie încercată din plin ori de cîte ori intri în Bazarul Nou n-o mai ai aici. E ceva eteroclit, ceva ce nu-ţi mai merge la inimă. O piaţă obişnuită, unde te scoate din sărite înghesuiala, unde ai senzaţia că te sufoci, că poţi fi strivit dintr-o clipă-n alta. Te întorci la meşterii, care stau sub streaşina atelierelor lor. E ora cînd truda zilnică a încetat. Curînd va pogorî seara caldă de noiembrie. Bătrînii meşteri umblă cu gîndurile prin necuprinderea veacurilor. Tălăzuieşte atîta istorie în trupurile lor slabe, ciolănoase, dar mereu, mereu neclintite în faţa încercărilor timpului, părînd că se înconvoaie, că sînt strivite, dar ridicîndu-se învingătoare ca un fir de iarbă peste care a coborît talpa omului.

Ca să-i mai privesc n-aş osteni de loc să bat drum pînă la Bazarul cel vechi.

*

Taşkent — zile de toamnă tîrzie, cu moliciunea bumbacului, ce tocmai îşi deschidea capsulele. Taşkent — oraş semnificînd victoria omului asupra stihinicilor dezlănţuiri ale naturii. Asprimea climei a fost învinsă şi pămînturile Uzbekistanului au devenit o veritabilă grădină.

Cutremurele de pămînt au sunat de atîtea ori din pintenii lor aducători de nenorocire, dar aşezările acestor locuri au renăscut încărcate de o nouă frumuseţe şi bogăţie.

Taşkent — simbol şi emblemă a unei noi vieţi în îndepărtata Asie.

DE LA AMUR LA ANGARA

de CONSTANTIN COROIU

I. CEA MAI SCURTĂ NOAPTE

Iată-mă instalat comod în avionul IL-62-M care leagă Moscova de Tokio, abandonîndu-mă unui zbor, ca o expediţie, pînă foarte departe, dincolo de Urali, în întîmpinarea răsăritului de soare, peste mari fluvii, peste vetre ce mi se par de la înălţime încremenite în frigul siberian. Terae incognitae ! Cînd voi ajunge la Habarovsk, căci aceasta este destinaţia, către ora prînzului, voi putea face, poate, o baie în Amur după ce voi fi trăit cea mai scurtă noapte din viaţa mea. De altfel, în afară de Vladivostok, Amurul e singurul toponimic din zonă care are pentru mine o rezonanţă mai deosebită. Spre a dovedi limitele imaginaţiei europeanului, cu spiritul său cartezian, Gabriel Garçia Marquez s-a referit de mai multe ori la realitatea geografică a bătrînului nostru continent, în ideea că nu inventezi, nu poţi inventa decît ceea ce ai văzut şi ai trăit. Astfel autorul Toamnei Patriarhului a evocat în cîteva rînduri Dunărea, care, zice marele scriitor, cu cei 2790 de kilometri ai ei constituie punctul maxim la care poate ajunge cu imaginaţia europeanul cînd vrea să-şi reprezinte lungimea unui fluviu. „E greu — afirmă Marquez — să-şi imagineze, dacă nu i se descrie, realitatea Amazonului care are lungimea de 5500 de km. La Belen del Para nu i se poate vedea malul celălalt, şi este mai lat decît Marea Baltică". Dacă e atît de important acest, cum să zic, element pentru o anumită psihologie, atunci e necesar să notez că Amurul are 4354 km. şi este, din acest punct de vedere, al 9-lea fluviu în lume şi al 4-lea în U.R.S.S. după Obi, Lena şi Enisei. La Habarovsk este foarte lat şi dă impresia că se întinde chiar pînă sub poala munţilor ce se profilează în zare. Aceasta e, desigur, numai o iluzie optică facilitată şi de faptul că aici marele fluviu înscrie o buclă strînsă. L-am găsit liniştit, copleşit parcă de un soare de iulie torid. Unde sînt valurile sălbatice ale romanticului fluviu, atît de frumos cîntate ? Ne place mereu să ni se confirme şi să vedem ceea ce ştim dinainte. Amurul însă m-a tulburat cu ceva care-i este cu adevărat caracteristic : singurătatea. Romantismul său în aceasta consistă. Apele lui sînt cutreierate de felurite ambarcaţiuni, larma de motoare plutind pe apă sau în văzduh şi sunetul sirenelor aproape nu contenesc, zi şi noapte, dar, şi aici, la capătul uriaşei Siberii, unde întîlneşte un oraş de peste o jumătate de milion de locuitori, pare singur şi impenetrabil. Deşi briza mării Ohotsk în care se varsă se simte puternic, deşi respiraţia amplă şi umedă a oceanului e aproape, mai aproape de inima şi de întreaga existenţă a oamenilor din oraşul odinioară fort este Amurul. În fond, toată dezvoltarea oraşului se leagă de fluviul acesta solitar. Totul stă, îmi dau seama, sub semnul lui. De la celebrul BAM — magistrala Baikal-Amur, care străbate taigaua siberiană pe mii şi mii de kilometri — şi pînă la denumirea unor magazine şi cofetării, nimic nu poate aspira să egaleze în Orientul îndepărtat sovietic popularitatea şi omniprezenţa Amurului. Hotelul în care locuiesc se află pe Amurski bulvar, iar textul unui cuprinzător pliant turistic editat în culori, nu numai

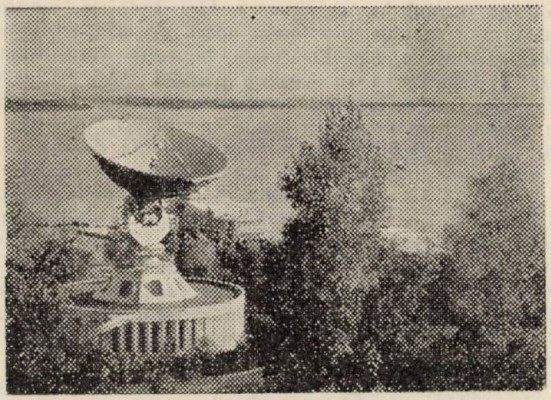

HABAROVSK : Staţia ORBITA, pe malul Amurului

în cele de circulaţie universală, începe prin : vă salutăm la Habarovsk, vechi oraş rusesc aşezat pe malul măreţului Amur. Îl privesc de la etajul 8 al unui hotel nou, modern, în diferite momente ale zilei şi ale nopţii. Dimineaţa şi la ceasul înserării mai ales el oferă o privelişte care frapează printr-o cromatică spectaculoasă. În schimb, oraşul dă impresia de déjà vu, e aproape european. Clădiri în stil neoclasic şi modern, circulaţie intensă, foarte mulţi tineri, aproape toţi cu alură de sportivi de performanţă.

Un oraş cu o vîrstă de numai 125 de ani, important centru industrial (100 de întreprinderi), cultural, artistic şi de învăţămînt, un oraş care spre cinstea şi sănătatea lui se află într-o permanentă comuniune cu mama Natură. Cadranul unui ceas enorm de pe frontispiciul gării indică simultan ora locală şi ora Moscovei. Diferenţa este de 7, ca între Bucureşti şi New York. Deşi am repulsie pentru animale şi păsări înpăiate, vizita la unul dintre muzeele Habarovskului în care este prezentată, după criterii ştiinţifice, fauna zonei, mă încîntă şi-mi oferă prilejul cunoaşterii unor mari bogăţii ale acestui ţinut. Admir animalele dintre cele care fac din Uniunea Sovietică cea mai importantă furnizoare de blănuri scumpe pe piaţa mondială : hermina, elanul, vulpea siberiană etc. Nici scheletele nu intră în preferinţele mele, dar cel al unei balene, expus într-un parc de dimensiuni mai reduse, ca o navă recuperată după mult timp de la scufundare, e de un insolit căruia nu-i rezist...

Adevărul e că vizitez oraşul şi împrejurimile cu gîndul la următoarea etapă a călătoriei : Irkutsk. Mai familiară sufletului meu decît Amurul este Angara, aşa cum o cunosc din literatura lui Valentin Rasputin, cu teribilele ei poveşti de viaţă, de iubire şi de moarte, cu tărîmurile pe care le cutreieră, aflate, cum scrie acelaşi mare prozator, foarte aproape de cer, cu oamenii acestora ; Angara — răscolită de romantismul unor gigantice şantiere pe care acest rîu limpede şi furios, orgolios şi monumental, altădată doar o cale albastră a forestierilor, nu numai le justifică, dar în care se integrează organic. Între altele, îmi propun să-l întîlnesc la Irkutsk pe autorul Despărţirii de Matiora.

În dimineaţa plecării începe însă o furtună puternică şi preţ de o jumătate de zi, cît ea durează, zborurile sînt suspendate. În aşteptarea timpului favorabil pentru a putea decola, mă gîndesc la lumea lui Rasputin, îmi fac cîteva însemnări sumare privind şederea la Habarovsk şi răsfoiesc un minunat volum despre Madrid cumpărat cu o seară în urmă la hotel, o carte tipărită în condiţii grafice, tipografice şi iconografice excelente la Editorial Everest, S. A., o autentică bijuterie bibliofilă. Mă delectez cu crîmpeie din arhitectura rafinată a marelui oraş iberic, de pe cealaltă parte a planetei, cu reproducerile unor opere celebre semnate de Goya sau Velásquez şi aflate în faimosul Prado, poposind în Piaţa Spaniei, la picioarele lui Cervantes, alături de Don Quijote şi Sancho Panza. Cele mai frumoase călătorii, spunea cineva, sînt totdeauna cele pe care nu le-ai făcut niciodată...

II. LUMEA UNUI MARE SCRIITOR

Cine observa că într-o călătorie descoperim numai ceea ce ducem cu noi ? Avea dreptate ! Şi totuşi rămîne destul loc pentru multe revelaţii. Tărîmurile exotice, de genul fabuloasei Siberii, în care spectacolul naturii, ori cel al creaţiei omului, de pildă acele bijuterii arhitectonice care sînt casele din lemn, legendele vechi şi noi ivite de-a lungul timpului se întorc în a te tulbura, deşi pot fi „anticipate" în bibliotecă, acasă, într-un oraş eminamente european, de unde universul se vede într-o anume cromatică, definitorie pînă la urmă pentru fiinţa şi caracterul fiecăruia dintre noi, cu greu ţi le poţi reprezenta la dimensiunile reale. Trebuie să le cunoşti la ele acasă, să le calci pămîntul, să le respiri aerul, să le contempli cerul, să trăieşti măcar o înserare şi un răsărit de soare, conectat la respiraţia copleşitoare a taigalei, a stepei. În ce mă priveşte, sînt dator să mărturisesc însă că fără lectura romanelor lui Valentin Rasputin şi Cinchiz Aitmatov, cele cîteva zile de şedere în Siberia ar fi fost, dacă nu infructuoase, oricum, lipsite de acea stare specială de trăire şi de tensiune a spiritului, în afara căreia orice călătorie e pînă la urmă o banală şi obositoare deplasare în spaţiu.

Da, am căutat timp de patru zile pe malurile Angarei lumea lui Rasputin. Am găsit-o întreagă, cu însemnele

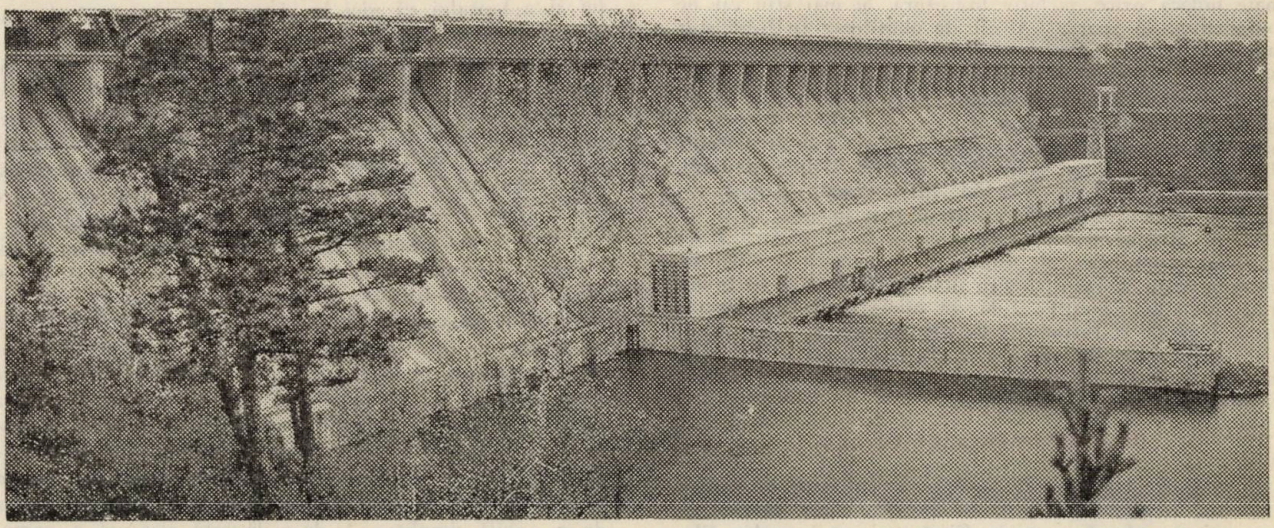

Hidrocentrala de la Bratsk de pe Angara

unei istorii străvechi, unice, inconfundabile, inclusiv în giganticele construcții ale ultimelor decenii, între care hidrocentrala de la Bratsk este, așa cum scrie un cunoscut savant american, o mărturie a nivelului atins de tehnologia epocii noastre. Dar dincolo de prezența minții iscoditoare, mereu neliniștite a omului, aici planeta parcă mai păstrează încă ceva din puritatea ei primordială. Nu întîmplător, Baikalul a rămas cel mai limpede și cel mai mare rezervor de apă potabilă de pe pămînt (10% din apa potabilă a Terrei). Numai în întinsa lui plasă albastră de răcoare își putea găsi sălaș peștele OMUL. Și într-adevăr numai în apele lui trăiește această specie numită cu numele nostru.

Frumoasa Angara, zice legenda, l-a părăsit pentru totdeauna pe în veci neconsolatul și furiosul ei tată, rămas doar cu cei 336 de băieți (rîurile ce se varsă în Baikal) și ademenită pentru eternitate, de irezistibilul, fermecătorul Enisei, curge grăbită, învolburată, adesea dezlănțuită, prin taigaua plină de taine. Printre cătunele pe care le întîlnește în drumul ei șerpuit, înfruntînd capcane și singurătăți, se află și satul unde s-a născut autorul Sorocului cel de pe urmă : Ust-Uda, denumire care evocă parcă în strania ei sonoritate începuturile lumii. Cătunul își trăiește viața anonimă la vreo 300 de kilometri de Irkutsk. O asemenea distanță este cu totul neglijabilă în Siberia. Zburînd într-o după-amiază senină de vară, cu un avion de capacitate mică, de la Irkutsk la Bratsk, pe firul Angarei, mă străduiam să identific în marea verde a taigalei acea minusculă respirație umană, satul care pentru mine, ca și, probabil, pentru alți cititori ai cărților celui ce s-a născut în el, valorează, în geografia literară, cît o metropolă. Nu l-am putut „decupa" cu privirea. Dar nu aveam neapărat nevoie să-l văd. Îmi era de-ajuns să știu că el există acolo, pierdut în taigaua care îl înghite și îl protejează. Străbătusem chiar în acea zi prin taiga mai bine de 200 de kilometri, dintre care aproape jumătate, cu un vaporaș, pe Angara, de la Baikal pînă la Irkutsk. Am putut reauzi înfiorat urletul de lup al lui Andrei Guskov, punctul culminant al tragicei înstrăinări de sine și de ceilalți, pe care resorturi neștiute și omenește greu de stăpînit o împing, ca în tragediile antice, pînă la ultima consecință. Dar pentru mine destinul Angarei este sigilat pentru totdeauna de destinul mult mai tragic, înnobilat de iubire și credință, al Nastionei.

Îmi amintesc de prima lectură a romanului Trăiește și ia aminte (în paranteză fie spus, cel mai bine tradus în românește dintre toate scrierile lui Rasputin apărute la editurile noastre). În fiecare dintre noi acționează o secretă atracție către melodramă. Cui i-e frică de melodramă ? Numai proștilor le e rușine de o lacrimă. Uitasem pentru moment lecția dură despre destin a anticilor, logica sa implacabilă, și speram cu lacrimi în ochi, precum un vițel, vorba lui Radu Cosașu, ca Nastiona să învingă ceea ce de fapt nu mai putea fi biruit, să supraviețuiască. Merita oare ? Nu știu. Știu doar că literatura nu e o instanță în care viața este chemată la bară. Numai viața poate judeca orice, inclusiv literatura. Și mai știu cît de confortabile în aparență și cît de obositoare în fond sînt happy-end-urile !... Purificările sînt dureroase și 'happy-end nu e decît un nume mai nou pentru catharsis (l-am citat tot pe Radu Cosașu). Uitasem și de Șolohov, de experiența extraordinară a Donului liniștit, unde, așa cum a mărturisit marele scriitor, încercase să-l tragă pe Grigori Melehov pe un drum luminos, al salvării, al unei anumite salvări, dar acesta nu voise să vină. Glasul destinului și adevărul artei s-au dovedit atotputernice. În artă, ca și în viață, pe nimeni nu-l poți face fericit în afara firii și cu sila, deși, cum scrie un important romancier român de azi, toți vrem să facem lumea mai bună, iar unii cu orice preț... Mi s-au povestit, acolo, în inima nesfîrșitei Siberii, cîteva legende și întîmplări de demult, dintre cele care-ți taie răsuflarea și pe care nu le uiți toată viața. Dar nici una nu egalează, nu poate egala în sufletul meu povestea cutremurătoare a Nastionei...

III — MAI APROAPE DE CER

Irkutsk. Un oraș de aproape o jumătate de milion de locuitori. Va sărbători în 1986 două veacuri de viață urbană, așezarea fiind mult mai veche. Elementul cel mai frapant — o atmosferă de rafinată civilizație. Între atîtea valori artistice și arhitecturale ale orașului, pe primul loc se situează, fără îndoială, inestimabilul tezaur de case din lemn, opere de artă sculpturală unice, expresie a geniului rusesc, bijuterii care umanizează și proiectează în Cosmos peisajul aspru al nesfîrșitei Siberii. Motivul dominant al delicatelor dantelării este floarea, întrupată în lemn cu migală, încălzită de inimi mari și mîini măiastre pentru o sută de ani. Lemnul din care sînt construite aceste case e sortit să trăiască doar un veac. Unul singur din șirul lung de veacuri de mister și singurătate ale Siberiei. Doar inteligența și puterea de invenție a oamenilor îi prelungesc mult durata. Sînt informat, încercînd o firească bucurie, că s-a constituit o comisie guvernamentală care a primit însărcinarea de a se ocupa de conservarea fondului de case din lemn existente în această zonă atît de dăruită, sfîșiță de oameni. Mesajul de frumusețe al acestor opere trebuie să fie prelungit pînă departe în viitor. Aflu, de asemenea, că stirpea făurarilor de case din lemn nu s-a stins. Arhitectura veche siberiană va fi continuată și frumusețile ei vor dăinui prin vreme acolo departe în împărăția lemnului, în marea verde și zbuciumată a taigalei.

La Irkutsk e vară. O vară scurtă, de numai cîteva săptămîni, dar exuberantă și înmiresmată. E jumătatea lui iulie și a înflorit liliacul. Am hoinărit cîteva ceasuri pe ulițele unui sat de pe malul Baikalului, la vreo 70 de kilometri de Irkutsk, deși, dacă n-aș fi fost presăt de timp, aș fi stat încremenit o zi întreagă să privesc tabloul de neimaginat al celui mai mare lac de pe glob, un tablou imposibil de restituit chiar și de cei mai celebri maeștri ai penelului, să ascult concertul magnific al celor peste 7000 de soiuri de păsări care se scaldă în fiecare dimineață în Baikal. Dar cine, venind de la mii și mii de kilometri, își poate permite un astfel de lux ?...

Am urcat deci în satul așezat pe o colină. Taigaua coboară pînă în grădinile caselor, adulmecîndu-le parcă, ulițele se întretaie pe alocuri cu pîraie repezi, limpezi, răcoroase. Fîntînile sînt ca niște sanctuare. Nu-mi plac deloc viziunile idilice, descrierile edulcorate, mai ales în literatura de călătorie ; după cum cred că în acest teritoriu, abuzul de descrieri și de metafore obosite e semnul inculturii, al inapetenței pentru idei, al incapacității de a comunica simplu, direct, un sentiment, o stare provocată de impactul cu o lume, cu o realitate. Mă grăbesc să părăsesc deci satul Suzdilovka, căci așa se numește, fiindcă ambianța lui de curățenie, pitorescul așezării m-ar putea ispiti să cad în păcatul idilismului. Nu înainte însă de a nota că aici am pășit pragul casei unuia dintre bătrînii satului — Stepan Alexeevici Bulanțev, care, bucuros de oaspeți, mi-a dăruit o creangă de liliac siberian cu miros pătrunzător, diferit de cel al liliacului de pe la noi, mi-a arătat gospodăria, deschizînd toate ușile și lăudîndu-se cu cei trei copii ai lui, toți cu responsabilități importante, departe, tare departe, la Moscova, m-a invitat apoi să văd grădina de legume, ca mărturie a hărniciei lui și a faptului că nici la vîrsta de aproape 80 de ani nu se dă bătut, și baia de aburi (sauna) pe care o cunoaștem atît de bine din marea literatură rusă și sovietică. Și, acolo, în curtea lui moș Bulanțev, mi-am amintit din nou de Andrei Guskov și Nastiona, de nefericita lor poveste, de cei doi frați din Sorocul cel de pe urmă, bînd, ascunși în baie, în neștire, vodca adusă de la cooperativă pentru praznicul bătrînei lor mame care însă nu moare pînă nu i se împlinește sorocul... Sorocul singurătății.

E seară. La Irkutsk, cerul e de culoarea ametistului. Orașul — inundat de lumină și de tinerețe — sînt foarte mulți tineri la Irkutsk — își oglindește chipul în apa limpede a Angarei. Fetele au ceva din frumusețea sălbatică a taigalei și din strălucirea aurului și diamantelor Siberiei. Localnicii se îndreaptă spre sălile de teatru, spre cinematografe ori se plimbă pe sub arborii de pe lunga faleză. Un oraș al culturii și al științei, cu mari biblioteci, cu 9 institute de învățămînt superior în care studiază 60.000 de studenți, cu numeroase școli, un oraș în care se învață, se gîndește, se creează. În îmbrăcămintea de o nobilă simplitate și de o discretă eleganță a oamenilor, a femeilor în special, descopăr nu doar gustul pen-

tru armonie, pentru frumosul autentic, ci mai ales un mod de a trăi, semnele unui cod moral străvechi.

Am aterizat în orașul lui Valentin Rasputin cu gîndul și dorința de a-l cunoaște pe scriitor. N-am avut noroc. Ilustrul cetățean al Irkutsk-ului, laureat al Premiului Lenin, plecase să lucreze la locuința lui de vară de pe malul Baikalului. Este singurul regret cu care am plecat din îndepărtatul oraș siberian. Îmi rămîne doar emoția unui popas în universul în care își are sorgintea lumea cărților sale tulburătoare.

ARMENIA ȘI CÎTEVA ZILE DE TOAMNĂ

de CONSTANTIN PRICOP

Zburam de vreo două ore și nici nu încercasem măcar să arunc vreo privire prin hublourile de la marginea rîndurilor de fotolii. Făceam eforturi să-mi scot din cap zgomotul de metale puse la grea încercare. „Sfiala" mea dintotdeauna față de „mașinile zburătoare", îmi crescu, subit, admirația față de cosmonauți (care, în cabinele lor cît niște celule, se lasă catapultați de reactoare de sute, de mii de ori mai puternice — îmi imaginez huruitul asurzitor și vibrațiile pe măsură). Îmi spun că, la urma urmei, altfel nu era nici o soluție pentru a face într-o singură săptămînă întreg traseul Iași — București, București — Moscova, Moscova — Erevan și înapoi, pe aceeași rută). Tînărul din stînga, care mi se păruse și el cam palid, îmi explică, apoi îmi face un semn și mă conduce în partea din spate a avionului, de unde puteam vedea nestingherit ce e sub noi, relieful accidentat și spectaculos: creastă lîngă creastă, un uriaș meninge, frămîntat în mii de circumvoluțiuni se întinde sub pelicula strălucitoare a zăpezii, cît vezi cu ochii. El vorbește mai departe: de-acum se simte acasă, nu va trece mult și vor începe manevrele de aterizare: uriașul aparat va ocoli un munte (aveam să-i văd, la timpul potrivit, undeva în stînga, culmile, deodată deasupra plafonului nostru de zbor) și de-abia apoi se va așeza pe pista de beton a aeroportului. Să nu-mi fac griji, însă, echipajul e armean și cunoaște bine locurile...

*

Cu munții aveam să mă întîlnesc, pe urmă, peste tot în Armenia. Cu munții și cu piatra scoasă din ei. Deocamdată însă... programul e program, deși experiențele aviatice n-au în nici un fel darul să-mi amplifice și așa nu prea dezvoltatele curiozități culinare. Abia instalat în hotel — se numește „Armenia" și e așezat într-o latură a largii piețe „Lenin" din centrul orașului — coborîm la primul etaj, unde se află restaurantul. Acolo realizez că într-adevăr, mă aflu undeva, departe de casă, într-un loc unde oamenii au alte obiceiuri. Nu degeaba susțin unii că bucătăria e un mod de a face cunoștință cu un popor. Multe feluri de mîncare exotice. Pîinea tradițională — un fel de turtă, subțire — și, ceea ce mă cîștigă de îndată, o mulțime de vegetale, preparate sau așa cum au fost culese din grădină, așezate pe niște platouri speciale, printre farfurii. Încerc să notez denumirile. Sînt prea multe și renunț. Savoarea multora dintre ele mi-o voi aduce însă aminte și mai tîrziu.

*

În jurul pieții mai multe clădiri impozante. Arhitectură masivă. Fațadele, acoperite cu piatră de o culoare puțin obișnuită, roșcată, le dau o supleță pe care altfel n-ar sugera-o. Tuf extras de undeva, din munții din jur. Clădirile sînt toate din piatră, inclusiv cele din mediul rural. Monumentele, numeroase, fixînd momente din istoria frămîntată a armenilor, sînt și ele din piatră. Numai memoria, voi vedea, e mai îndărătnică decît piatra.

Piatră se găsește aici din belșug. Oamenii se înfrățesc cu piatra, dar probabil că trebuie să și lupte cu ea. În cîteva sate am văzut cisterne, în curțile oamenilor. Apa trebuie depozitată. Unde nu ajunge mîna omului vegetația e săracă, specifică ținuturilor montane.

*

Erevanul e așezat pe coline. Unele străzi urcă abrupt și, de pe înălțimile care domină orașul, din apropierea unui monument închinat martirilor, se deschide o perspectivă cuprinzătoare. Chiar în prima zi am avut ocazia să văd Araratul. De cîte ori se dezvelește din pîcle, localnicii ți-l arată, așa cum românii îți arată Ceahlăul.

*

O binecunoscută — și din sistemul lui Blaga — concepție filosofică susține că formele de relief își pun amprenta pe ființa locuitorilor respectivelor zone. Piatră și memorie. Refuzul de a uita: marile evenimente dar și orice atinge cît de puțin istoria armenilor. Matenadaranul, „casa manuscriselor", e o clădire impunătoare, tot din piatră. Ea cuprinde memoria scrisă a Armeniei, uriașa cantitate de informații înmagazinată în manuscrisele din această colecție unică în lume. La intrare străjuiește Mezrob Maștoț. În spatele lui statuile altor cărturari de vază ai spiritualității armene, te pregătesc, parcă, pentru ceea ce vei afla între zidurile Matenadaranului. Acesta este un loc de păstrare și un loc de studiu. Dintre cele 25.000 de cărți manuscrise în limba armeană cunoscute astăzi în lume, împrăștiate în biblioteci, muzee sau colecții particulare, 13.000 au fost reunite între zidurile Matenadaranului.

*

Pot fi văzute și cercetate aici cărți cu o valoare greu de estimat. Prima traducere în armeană a Bibliei datează de la începutul sec. al V-lea. Cu puțin înainte fusese introdus alfabetul armean, conceput de Mezrob Maștoț. Consecințele voinței de a da scrisului unei limbi o înfățișare inconfundabilă sînt impresionante. După impunerea alfabetului propriu a urmat o activitate febrilă de traducere, de „înmagazinare" a marilor cărți ale culturii lumii. În afară de transpunerile din literatura creștină — armenii au fost creștinați timpuriu, în sec. al IV-lea —

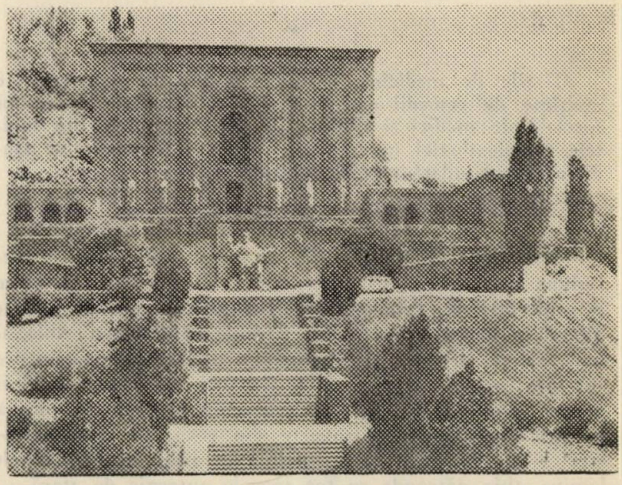

Erevan. Biblioteca de manuscrise (Matenadaran) „Mezrob Maștoț"

au fost transcrise o mulțime de alte lucrări celebre antice sau contemporane traducătorilor. Șansă nu numai pentru armeni. Se găsesc aici opuri ale căror originale, latine, grecești, persane sau arabe s-au pierdut pentru totdeauna. Pot fi cunoscute astăzi numai datorită traducerilor în armeană.

*

Domeniile acoperite de manuscrisele de la Matenadaran sînt uimitor de variate. Unele dintre ele nici nu și-au dezvăluit încă toate secretele. Dar, așa cum o parte a istoriei nu poate fi concepută fără cărți, și cărțile au istoria lor. Cel mai mare manuscris armean, cîntărind, fără legături, în jur de 30 de kg., copiat vreme de trei ani și necesitînd pieile a 600 de viței a fost, pentru a fi salvat, în timpul primului război mondial, împărțit în două, fiecare parte fiind purtată, apoi, cu nenumărate sacrificii, pe drumuri pline de primejdii. Una din părți a ajuns la Ecimiazin, cealaltă i s-a alăturat mai tîrziu, după ce mult timp fusese crezută pierdută. Acesta este manuscrisul „Predicilor lui Muș", datînd de la începutul sec. al XII-lea.

*

Pentru manuscrisul cel mai mic — un calendar — a fost folosită pielea unor embrioane de miel. Primul manuscris pe hîrtie e din 981. Pînă atunci se folosea pergamentul. Pentru că procurarea lui nu era foarte lesnicioasă, cercetătorilor le-a fost dat să descopere, sub scrierea străveche, urmele altei scrieri, dintr-o perioadă anterioară, scriere ștearsă pentru refolosirea pergamentului.

*

Manuscrisele sînt bogat ilustrate, iar miniaturile dovedesc un incontestabil gust artistic. Pe lîngă metale prețioase s-au folosit în compoziția vopselelor o serie de pigmenți vegetali. Culorile sînt, după un mileniu, la fel de vii...

*

Din cînd în cînd copiștii nu se mulțumeau doar să ilustreze textul și introduceau inserturi originale, surprinzînd scene domestice strict legate de momentul copierii. Timpul își pierde parcă din consistența ametitoare dată de cifra secolelor care te despart de gestul mîinii împodobind pergamentul atunci cînd descoperi, pe marginea unei lucrări savante, portretul prietenului copistului, căruia i se dau și o serie de recomandări... șugubețe. De pe urma acestor desene surprinză au de profitat nu numai istoricii, care intră în posesia unor date neașteptate asupra vieții cotidiene a epocii. Îți vine de îndată să te întrebi cît de „noi" pot fi unele din procedeele artei moderne...

*

Cărțile de medicină aflate la Matenadaran conțin o mulțime de remedii naturiste și sînt cercetate de echipe speciale de medici și filologi. Se pare că unele din limitele farmacologiei moderne ar putea fi depășite de studierea aprofundată a medicinii antice.

*

Mănăstirea Ghegard arată, aproape... didactic, o succesiune de tehnici de construcție și de concepții artistice și arhitecturale. Primul strat îl constituie chiliile scobite direct în peretele muntelui. Chiliile călugărilor. Abia ai unde să te învîrți, iar „paturile", un fel de postamente tot din piatră, te fac să te întrebi nu cum vor fi dormit oameni în ele, ci chiar cum reușeau să încapă pe priciurile scurte și înguste din rocă. În fața „ferestrei" — o deschizătură cît palma în zidul exterior, încît lumina abia pătrunde cu tot soarele puternic de afară — pupitrele. La acestea se vor fi muncit probabil copiștii de altădată deasupra vreunora din manuscrisele păstrate astăzi cu pietate la Matenadaran.

*

Alături biserica săpată și ea în stîncă. Tehnica era asemănătoare aceleia a fîntînarilor de la noi. Se începea de sus, dinspre cupolă și, pe măsură ce părțile superioare erau finisate, inclusiv dantelăria ornamentelor, se săpa în jos, spre pardoseală. Abia o dată ajunși aici era tăiată ușa pe care noi tocmai am intrat.

*

Încăperile bisericii săpate în stîncă au o rezonanță extraordinară. E de ajuns să vorbești puțin mai tare și incinta începe să vibreze ca interiorul unui clopot. Într-una din încăperi, în pardoseală, și-au croit, cu timpul, albie apele unui izvor... Mănăstirea construită din blocuri (din piatră, evident), care împreună cu edificiile amintite mai înainte formează complexul de la Ghegard, ilustrează vechea artă decorativă a armenilor. Filigranul, care apare peste tot, dăltuit în piatră sau, în lucrările artizanilor, în metal, în construcții extrem de complicate și bogate, nu repetă niciodată, mi se spune, modelele anterioare. Fiecare are o structură a sa, o compoziție unică, minuțioasă, perfectă.

*

De la Ghegard, întorcîndu-ne spre Erevan, popas la Garni. Pe un platou, înaintea buzei unei Prăpăstii, templul grecesc ridicat în sec. I e.n., în perioada păgînă a Armeniei. Templul reproduce exact modelele sale din Elada și pare, cu geometria sa severă și oarecum impersonală, mai mult un transplant într-o cultură care, am văzut la Ghegard, a evoluat pe alte coordonate. Construcția a fost în întregime refăcută după cutremurul din 1679. Alături, ruinele unei băi și ale altor construcții care au folosit, pentru o vreme, ca reședință de vară regelui Trdat I.

*

La Ecimiazin se găsește un alt muzeu cu multe puncte de atracție. Tot aici se află reședința catolicosului, conducătorul bisericii armenilor. Catolicosul Vasken I, care a stat pînă acum vreo 30 de ani în țara noastră, vorbește perfect limba română și îi face plăcere, după cum am avut ocazia să-mi dau seama, s-o vorbească. Prin bunăvoința catolicosului am prilejul să văd alfabetul de aur. Întreg alfabetul, cu litere înalte de 15 sau 20 de centimetri, executat în aur masiv, cu o măiestrie artistică desăvîrșită, de bijutieri care au muncit cîțiva ani la realizarea proiectului, arată prețuirea pentru limba și cultura armeană. El e păstrat, în muzeul de la Ecimiazin, alături de stema R.S.S. Armenia și însemnele bisericii armene, și acestea executate, de asemenea, din aur. Împreună cu alte obiecte cu valoare istorică, aceste creații mai recente ale bijutierilor armeni mărturisesc cultul unui vechi popor pentru tradiție, pentru ceea ce au realizat cărturarii, întregul lor neam din cele mai vechi timpuri.

*

La Octombrean un nou muzeu, de această dată ilustrînd trecutul pe domenii. Monumentul care se află la capătul unei alei de mai multe sute de metri, cu arhitectura sa modernă, perfect armonizată cu aceea a clădirii muzeului, dă o idee despre realizările contemporane ale arhitecților Armeniei socialiste. Pentru că timpul nu stă nicăieri în loc. Erevanul, punînd lîngă clădirile tradiționale monumentele moderne și blocurile cu arhitectura specifică lumii de azi, e un oraș plin de viață, iar locuitorii lui sînt într-o continuă și febrilă mișcare. Mi se spune că în Erevan exista o mașină la fiecare trei locuitori și, într-adevăr, circulația de pe străzi o confirmă.

*

Am prilejul să intru în săpăturile făcute chiar sub temelia mănăstirii Ecimiazin. Mi se explică rostul acestora. Temeliile edificiului, s-a descoperit, se sprijină pe alte temelii, mult mai vechi, un templu din perioada păgînă. Piatră peste piatră, straturi ale memoriei ridicate pe alte straturi ale memoriei...

CRACOVIA ÎNTRE CER ŞI MAGMĂ

de NOE SMIRNOV

Concentrîndu-ţi puţinele zile ale unui popas cracovian pe ceea ce defineşte turistic străvechiul oraş de pe Vistula, amintirea lui îţi apare în timp ca o incursiune într-un vast muzeu în aer liber. Şi aceasta deşi Cracovia numără pe lîngă 711 monumente de mare preţ nu mai puţin de 23 de muzee propriu-zise, de la mari complexe muzeale, cum e impunătoarea incintă a dinastiei jagellone de la Wawel pînă la modesta casă cu nr. 25 de pe strada Kanonicza care ne evocă nu numai figura vestitului cronicar care a locuit acolo, Ian Dlugosz, dar şi strălucitul ecou contemporan în opera acestuia şi în conştiinţa europeană de arme ale lui Ştefan cel Mare.

Şi, nu întîmplător, tot o personalitate a renaşterii europene îţi duce paşii către unul dintre cele mai interesante muzee ale acestui burg : cel care păstrează cu veneraţie între zidurile şi portalurile clădirii originale mărturii ale celei mai vechi universităţi polone : Collegium Maius, fondată în anul 1364. Aici a studiat descoperitorul mişcării planetelor, Copernic, aici a audiat el prelegeri de drept ca şi de teologie, a urmărit demonstraţii matematice şi astronomice. Aulele strîmte, cu interioare supuse canoanelor arhitecturale gotice, căptuşite cu plăci de lemn, cu bănci severe, ca nişte strane, îţi transmit parcă şi azi atmosfera de studioasă sobrietate care făcea faima acestei şcoli. Chipurile iluştrilor savanţi pe care Copernic i-a avut ca dascăli te privesc circumspect dintre ramele masive sub cuvintele poleite cu aur care alcătuiesc deviza colegiului : „Plus Ratio Quam Vis" — mai multă raţiune decît forţă. Dar, pe lîngă această galerie de portrete, tezaurul muzeal de aici cuprinde şi sculpturi, colecţii de numismatică, ceasuri, ceramică, sticlărie, mobilă, opere de artă antică precum şi acel celebru glob geografic de aur, pe care-l vor fi mîngîiat mîinile nervoase ale lui Nicolai Copernic, şi pe care se pare c-ar fi figurat pentru prima oară în lume ţărmul de puţin timp descoperit al Americii.

Un plan general al Cracoviei din sec. XVII

Cracovia însă a fost atestată documentar încă în descrierea călătoriei făcute în Europa de către orientalul Ibrahim ibn Iakub prin anii 960—965 şi trecutul acesta e amănunţit ilustrat în Muzeul de Arheologie din acelaşi oraş. Iar printre colecţiile adăpostite aici te poţi întîlni cu zeul Swiatowid, statuie din secolul al IX-lea, piesă de mare atracţie a muzeului, după cum, în alt muzeu cracovian, cel de Etnografie, polarizează atenţia vizitatorilor autenticele şi vechile încăperi şi ateliere rurale strămutate între zidurile de cetate ale fostei primării din veacul al XVI-lea.

Dar cele mai multe şi desigur şi cele mai aglomerate muzee din Cracovia prilejuiesc localnicilor ca şi oaspeţilor de pretutindeni întîlniri cu fascinante reprezentări ale artei, cu cascada de frumuseţe şi strălucire a epocilor trecute transfigurată în marmură, metale preţioase, mătăsuri, lemn scump şi cristal. La Wawel, pe colina calcaroasă de pe malurile Vistulei, poţi admira cele 136 de arrasuri flamande comandate în secolul al XVI-lea pentru a acoperi cu ţesătura lor mirifică pereţii castelului, tezaurul Coroanei, uimitoarea colecţie de corturi de acum trei veacuri ca şi nesfîrşite galerii cu tablouri reprezentînd cele mai vestite şcoli europene de pictură.

În Rynek Glowny, cea mai mare piaţă din Europa Evului Mediu, în vechea clădire a neguţătorilor de postav, faci cunoştinţă cu pictura şi sculptura poloneză dintre 1764 şi sfîrşitul secolului trecut, galerie care se constituie doar o anexă a Muzeului Naţional din Cracovia.

Pe strada Florianska, la nr. 41, e casa în care a locuit cel mai vestit pictor polonez dintre cei care şi-au ales ca izvor de inspiraţie bogata istorie a acestei ţări, Ian Matevk : 6 500 de creaţii stau mărturie a prodigioasei sale activităţi.

Şi, în sfîrşit, alte două popasuri rîvnite de orice amator de muzee care vizitează Cracovia : Palatul Krzysztofory, labirint subteran cu bănuite comori ascunse dar cu nenumărate obiecte de artă expuse în sălile de la parter, şi Colecţiile Czartoryski, surprinzătoare alăturare de opere semnate de Leonardo da Vinci, Bellini, Giordano şi arme din cele mai vechi panoplii de pe teritoriul Poloniei...

Nu bănuiam însă că tot acest încremenit panopticum al secolelor avea să-mi reapară, ca o stranie răsturnare de planuri cosmice, coborînd chiar în adîncul pămîntului, acolo unde Cracovia se oglindeşte parcă în cleştarul cenuşiu, cu luciri de ceară, al tezaurului de sare pe care-l străjuieşte !

Am coborît pe nesfîrşitele trepte de lemn troznind prevestitor sub picioare în grotele subterane care duc parcă spre miezul incandescent de sub postamentul Cracoviei, excavaţii despre care celebrul heraldist francez Le Laboureur scria încă din secolul al 17-lea : „Salinele de la Wieliczka sînt tot atît de remarcabile ca şi piramidele Egiptului dar primele sînt mai utile. Ele constituie o lăudabilă dovadă a hărniciei polonezilor..."

Şi totuşi, prima şi cea mai stăruitoare impresie pe care o capeţi străbătînd întinsele galerii şi săli de la Wieliczka e aceea că tot ce vezi aici s-a născut din fantezia naturii şi că omul doar a împodobit aceste peşteri şi coridoare tainice cu sculpturi, cu portaluri de biserici, cu scări ameţitoare şi întăriturii de stîlpi de stejar îmbinaţi într-o dantelărie gigantică. Se ştie însă că minele de sare de la Wieliczka au fost exploatate încă din secolul al XI-lea, că de aici s-au extras milioane de tone de sare şi că în urma acestei trude au rămas galerii în lungime de peste 150 de kilometri, săli întinse pe sute de metri pătraţi sub pămînt.

Cei 300 000 de turişti care zăbovesc aici în fiecare an au acces însă numai de-a lungul a trei kilometri de galerii, pînă la adîncimea de 135 de metri. Dar şi aceşti kilometri subterani răsplătesc pe deplin efortul vizitatorilor, cum de altfel mărturisesc şi paginile Cărţii de Aur a salinelor începută din anul 1772 şi cuprinzînd semnături dintre cele mai ilustre, printre care se remarcă şi aceea a lui Goethe care a poposit aici în 1790.

Ce sursă teribilă de inspiraţie pentru viziunile de infern faustiene ! Cele două grote scăldate pe jumătate în ape verzui, grele de sare, pe deasupra cărora treci pe punţi sfidătoare ; apoi sala Starsie cu bolta de 42 de metri înălţime, uriaş hangar subteran unde ocupanţii

hitleriști fabricau piese de avioane ; apoi labirintul apăsător al galeriilor care par a se pierde în abisuri !...

Dar truditorii de veacuri ai salinelor au simțit nevoia să aducă în această întunecată lume subpămînteană imaginea strălucirilor ideale pe care le admirau revărsate în edificiile Cracoviei și, încă din secolul al 17-lea, au început să sape în sare interioare întregi de capele echipate cu toate ornamentele rituale, apoi ici și colo uriașe grupuri statuare reprezentînd scene din basme sau din istoria țării, sculpturi de un surprinzător rafinament artistic, însufletite parcă de strălucirea mocnită a sării geme, așa cum te întîmpină magnifica sală dedicată reginei Kinga, poate cea mai spectaculoasă grotă de la Wieliczka, cu candelabrele sale din sute de diamante saline care-și trimit razele (electrice, bineînțeles) peste șirurile de sculpturi care împodobesc pereții lungi de 54 de metri !

Și pare un drum de veacuri, nu de cîteva sute de metri de galerii, cel făcut de aici pînă la grota unde minerii de la sfîrșitul ultimului război mondial au imortalizat în aceeași sare brună chipurile acelora dintre ei care și-au dat viața eroic pentru eliberarea Poloniei din robia fascistă. Aceleași imbolduri au condus la amenajarea la orizontul 135 a unuia dintre cele mai originale muzee subterane din Europa : o vastă trecere în revistă a celor mai vechi instrumente și instalații miniere pe care oamenii acestor locuri le-au folosit la extragerea sării începînd cu o mie de ani în urmă.

Iar lîngă uneltele născocite pentru a scoate la lumina zilei comori minerale dospite în cuptoarele pămîntului, îmi reapăreau în minte la fel de ingenioasele unelte din muzeele Cracoviei cu ajutorul cărora Copernic a sfredelit cerul aducîndu-l mai aproape de oameni, intuind atît de genial caruselul planetelor în jurul soarelui.

FÎNTÎNILE ROMEI

de ZAHARIA SÂNGEORZAN

O dimineață la Roma fără reculegerea voluptos melancolică în fața celebrei Pietà din San Pietro, fără senina, blînda, dureroasa privire a fecioarei lui Michelangelo, mi se pare o zi ratată, de neînțeles. Toate diminețile au devenit pentru mine un ritual : rememorînd istoria înfățișată pe Columnă, eternitatea ei, reînviind solemn marșul dacilor pe Via Appia Antica, istoria crește ca o ființă vie, iar simbolul ei îl descopăr și în Pietà, sinteza vieții și a morții, de-a pururea sufletului cuget și iluminare, spațiul divinității ajuns înțelepciune, dar și poem de o superbă desăvîrșire, respirînd albul umilințelor, destinul lumii. Istoria trăiește în Pietà în formele ei eterne, învățîndu-ne să ne recunoaștem voința de a renunța la orgolii, de a privi conștiința, ca pe un extraordinar miracol, care pune întrebări, pe care îl purtăm în noi, exil și vocație pentru ideea de destin. Pietà e însăși viața privind moartea într-o oră a durerii universale, ființa care te purifică, te face să trăiești sub alt cer al spiritului european, îți restituie șansa să te reculegi întru taina morții ce și-a dezvăluit un limbaj de semne, ți-a pus în față nu labirintul, ci inițierea, lumea, destinul cugetînd, lumina, nu noaptea. Ea este cea mai pură memorie a Romei, sufletul ei transparent, duios, îmbrățișat de privirea divinității femeii. Pietà te interoghează cu tandrețe, îți anulează toate neliniștile, îți creează o superbă armonie cu lumea, stinge rugul întrebărilor fără răspuns, face din labirintul vieții o Via Appia sărbătorindu-și din nou Utopia...

Roma : „Fîntîna Trevi"

Ritualul dimineților romane se identifică pentru mine cu Pietà, cu Via Appia, magistrala Via Appia, dar și cu fîntînile Romei. E un ritual ce te angajează cu inima, cu memoria, visînd odată cu poezia lor la grandoarea Imperiului, la Hadrianus, la Roma gladiatorilor care n-a cunoscut niciodată încremenirea istoriei, ci fluxul ei neîntrerupt, măreția de a fi în lume Cetatea Eternă. Pietà îți înfățișează istoria sub privirea dureros înțelegătoare a femeii ce a pierdut prin moarte omul, contemplîndu-l cu o compasiune absolută, dar mai ales sfîntind cu privirea ei de dragoste nemăsurată, viața și destinul. Nu știu dacă Dostoievski a privit vreodată această capodoperă, dar ideea romancierului rus că frumusețea va salva lumea, cred că din această contemplare, reculegere s-a născut...

Fîntînile Romei reînvie istoria sub forma unui cîntec neîntrerupt, fluid, reiau frumusețea lumii și îi dau o altă valoare : eternitatea vorbind prin muzica apei, prin vocile ei de azur, de lumină, dialog ce mă fascinează, mă aruncă într-un spațiu tulburător de poezie și de extaz. Fîntînile își creează în spațiul roman o unică frumusețe născută dintr-o istorie care a refuzat orice timp. La Roma fîntînile nu au vîrstă, s-au născut odată cu Cetatea. Barbarii au devastat Roma, au incendiat-o, i-au distrus fortărețele de piatră, i-au nimicit operele de artă cu o cruzime nemaipomenită, dar fîntînile au rezistat, au sfidat istoria cu chipul absurdului. Și i-au creat istoriei adevărate un nume, o memorie, o mitologie, o șansă de a supraviețui, de a nu cunoaște neantul. Fîntînile sînt un superb poem care nu și-a trădat niciodată destinul, viața, limbajul, magia rostirii fluide. Fîntînile romane murmură în surdină, ca o orgă devastată de propriile-i sunete, de două milenii, povestea Cetății fără de moarte, fără să cadă nici o clipă în eroare, în disperarea că ritualul lor nu este preluat, înțeles, respectat, că imaginile lor nu rămîn să dureze decît în ochii pelerinilor, că filosofia lor morală regenerează sufletele, le face melancolice. Creează sentimentelor o nouă viață. Fîntînile romane te fascinează cu umilința pe care o suportă : vulnerabilitatea nu le-a distrus speranța că delirul apei naște o metafizică a fericirii, care trăiește cordial cu una a disperării. Fîntînile Romei au salvat Cetatea de la fatalitatea istoriei. Ideea de verticalitate, de rug lichid alungînd noaptea barbariei, reinstaurînd ordinea, frumusețea, ca principiu de existență, demnitatea omului, conștiinței morale, a rodit fără întrerupere într-un cod mereu actual, mereu deschizîndu-și paginile, ca să reînvățăm alfabetul lucidității, să ne bucurăm de sărbătoarea vieții, să cunoaștem istoria ca pe o neobișnuită și necesară reîntoarcere la origini, la începuturile lumii... Morala verticalității apei vorbește de această metafizică ritmîndu-și voluptatea în acord cu lumea și natura. Piazza Navona este revelația

apei ca simbol al sintezei dintre geniul roman și geometria naturii. Gian Lorenzo Bernini nu a înțeles fîntînile decît ca o eternitate a apei care nu știe ce față are moartea. Oglinda din Fîntîna Fluviilor răsfrînge o eternitate senină, dar mitologia ei nu renunță la anonimat. Fluviile pun nume lumii, o readuc la Roma sub înfățișarea unei filosofii ce își gîndește realitatea ca o nesfîrșită interogație. Făptura apei reflectă ființa lumii, drumul ei spre miracolul identității, desăvîrșirii, voinței tragice de a-i corporaliza ritmul fluid, respirația înnoirii veșnice, de a spațializa absolutul. Fîntînile creează în cugetul nostru un spațiu de reculegere întru păstrarea identității morale. Inițierea în filosofia istoriei pe care fîntînile o acordă pelerinului nu are decît un sens: să ne inițiem în lumea simbolurilor eterne, să învățăm cum Cetatea Eternă își dezvăluie anotimpurile spiritului, indiferent de ora istoriei; să culegem într-o deplină bucurie a vieții înțelesurile, revelațiile iubirii de frumos, de adevăr; să revedem curcubeul luminii cum sărută ființa apei, cum îi schimbă destinul, cum apa devine o accesibilă, generoasă Cale regală deschisă spre o Romă mitizată, adorată, gîndită totdeauna ca un Centru al lumii.

Lecția fîntînilor romane ți-o asumi odată cu lumina ce culege extazul amiezilor. Zeiasca oglindă a apelor îți răsfrînge chipul ca pe o așteptată regăsire de sine. Fîntînile îți interzic cu desăvîrșire gîndul dispariției, nu te lasă să te rătăcești prin labirintul îndoielilor, îți pun în față o lume ce devine, ce își depășește condiția. Cristalul lor răsfrînge marmoreana Pietà, o fîntînă solidă născută din apele durerii, suferinței, compasiunii, iertînd cu neobișnuita ei înțelepciune păcatele lumii...

Fontana di Trevi îmi este cea mai dragă, mă fascinează, mă cheamă irezistibil. E un miraj. Ființa lumii se oglindește în apele ei. Monedele aruncate de pelerinii veniți să se convingă de miracolul făpturii apei ce își naște eternitatea dintr-un delir fluid, sînt semnele unei posibile reîntoarceri, unei noi șanse de a te îndrăgosti de Roma, de fîntînile ei. Fontana di Trevi creează fiecăruia iluzia că frumusețea, adevărul, puritatea, cîntecul iubirii fără moarte trăiesc în teritoriile ei ca într-un pămînt al făgăduinței. Venind de pe Via Appia Antica, întîrziind lîngă Columnă, unde vorbele lui G. Călinescu îmi revin dintr-o dată în memorie, dar cu cîtă tristețe! „Căci să nu uităm că pe Columna lui Traian, noi, Dacii, sîntem în lanțuri" — dar fără să cunosc însă umilința acestui adevăr al istoriei romane — ori de unde m-aș reîntoarce, Fontana di Trevi e o mare regăsire, un popas aproape obligatoriu pentru orice spirit însetat de liniștea Cetății, de înțelesurile primordiale ale vieții și ale morții. Ascult muzicalitatea apei fîntînii romane și timpul se umple de ființa lumii, are destin, Cetatea trăiește solemnitatea unui magic ritual. Magnifica sete de a crea vieții armonia, de a pune în inimile tuturor pelerinilor o fîntînă cu apele vrăjite ale tinereții eterne, înseamnă a trăi odată cu constelația Romei eterne, cu valorile ei care înfloresc în fiecare anotimp al existenței. Privesc cum apa primește botezul monedelor, cum eternitatea iese din anonimat și le surîde tuturor... Amiaza romană visează pe Hadrianus, cohortele de pe Via Appia, grandoarea Imperiului, gladiatorii părăsind arena cu semnele morții pe față... Fîntînile romane visează verticalitatea absolută, sau poate pe Marc Aureliu, cu siguranță, visează fericita Golgotă dăruită nouă de Michelangelo: Pietà.

ET IN ARCADIA EGO!

de VALENTIN CIUCĂ

Ca să ajung la Olimpia, Olimbia cum spun localnicii, am traversat de la Est la Vest întregul Peloponez. După Tripolis, un fel de placă turnantă pentru toată peninsula, am escaladat pur și simplu muntele Menalon, înalt de aproape două mii de metri. Urcușul e atît de abrupt încît arareori îndrăznești să-ți arunci privirea spre abisul ce se cască dincolo de roata mașinii. Efectul presiunii îl simți stînjenitor în urechi iar inima pulsează năvalnic. De la o vreme însă șoseaua coboară în rotocoale plăcut arcuite pe trupul muntelui, îndreptîndu-se spre podișul Arcadiei. Et in Arcadia ego! rostesc cei ce deplîng o fericire pierdută. Formula se va putea justifica de-abia după ce voi trăi aievea promisiunile Olimpiei. Goethe, uimit de arta clasică greco-romană, la întoarcerea din Italia, scriindu-și impresiile, a putut desigur suspina după această lume mirifică.

Trebuie să mărturisesc surprinderea de a nu fi întîlnit pe plaiurile Arcadiei nici unul dintre păstorii aceia angelici imaginați de Poussin. Nici Ovidiu n-are dreptate cînd spune despre arcadieni că sînt oameni grosolani și ignoranți avînd frunzișul drept case și ierburile drept roade. M-a oprit un singur păstor sprijinit în toiag la marginea șoselei cerîndu-mi insistent țigări. I-am dat cîteva din pachetul meu de Ateneu (semn de simpatie pentru revista băcăoană omonimă!) și s-a uitat la ele cam lung. Între timp, capre cu ugere grele mi-au barat calea ocupînd aproape întreaga șosea. Noroc că circulația nu e prea intensă. Crezîndu-mă italian, ciobanul se chinuie să emită cîteva propoziții dar îl liniștesc declinîndu-mi naționalitatea. În capul lui confuzia e totală, drept pentru care se retrage strategic salutîndu-mă cu două degete la chipiul așezat strengărește pe o ureche. Se duce, într-adevăr, o viață tihnită în Arcadia!

După ce am trecut în mai multe rînduri poduri suple, arcuite peste Alfios și afluenții săi, mi-am închipuit că Olimpia nu mai poate fi prea departe. Prin perdeaua verde a unei păduri tinere de pini ce însoțește șoseaua observ valea largă a rîului. Pe dreapta, fără să fiu cumva avertizat că am ajuns deja, un indicator îmi atrage atenția spre Academia din Olimpia. Un altul spre monumentul părintelui Jocurilor Olimpice moderne, francezul Pierre de Coubertin. Circulația devine din ce în ce mai densă, precipitată, semn că undeva, în preajmă, se află cea mai mare rezervație arheologică a Greciei. Ghidurile, plintele, harta afișată la intrarea în perimetrul vechilor temple îți oferă primele informații.

Loc destinat în exclusivitate cultului lui Zeus, Olimpia nu a fost niciodată locuită deși climatul este extrem de plăcut, grație apelor ce scaldă malurile colinei, vegetației aproape luxuriante. Pini, platani, chiparoși, pomi fructiferi își înfrățesc coroanele spre înalt. Gimnaziul și Palestra te întîmpină cu zecile de coloane frînte și nu e greu să refaci mental măreția de odinioară. Timpul însuși s-a oprit în vîrful unei coloane și-și admiră parcă opera distructivă. Bizar orgoliu! Cum a putut oare zeul tutelar să rămînă insensibil la atîta trudă și fantezie cîtă au putut investi cei vechi pentru a fi el însuși slăvit după zeiasca măsură? Urc, vădit emoționat, cele cîteva trepte ale templului lui Zeus. Oamenii au pus, cu geniu, piatră peste piatră, cutremurele au distrus cu invidie. Aproape toate coloanele sînt căzute în lături. Între ele un trist spațiu gol. Prăvălindu-se, cred că și tăriile cerului s-au cutremurat. Și timpul stă aici chircit așteptîndu-și meritata pedeapsă. E parcă prea mult! Cum să piară atîta frumusețe cînd frumusețea însăși e rațiunea de a fi a grecilor? Coloane răsturnate, fragmente de fronton, statui ciuntite... Deși dezolant, tabloul e măreț. Și suferind putem fi grandioși!... La urma urmei facă-și timpul jocul lui capricios. Oamenii vor ști, mereu, să o ia de la capăt. Sînt trist și fericit în același timp. Nu vreau să mai plec de aici unde simt că natura a făcut o monstruoasă crimă. Și cînd te gîndești că Olimpia e locul privilegiat al Greciei unde trebuia să domnească mereu pacea. Trimițîndu-și aici sportivi și pelerini, cetățile încetau orice luptă. Stadionul se umplea de lume, corturile pelerinilor colorau colina. Coroana de măslin se așeza pe fruntea celor mai buni. În Grecia, timp de șapte zile, era pace. Dacă ne gîndim însă că între anii 779 și 426 înaintea erei noastre s-au desfășurat doar treisprezece astfel de întreceri înseamnă că liniștea absolută a pogorît destul de rar. În templul Herei cîteva coloane își păstrează verticalitatea,

oferind călătorului o imagine fragmentară a ceea ce a fost aici cîndva. Tezaurele diferitelor provincii ale vechii Elade își dispută încă spațiul de sub colină și de la intrarea Stadionului. Pe sub porticul din piatră masivă pătrunzi în incinta stadionului. Tinere în odăjdii albe fac mișcări rituale în jurul unui vas de bronz în care pîlpîie o flacără albăstruie. Una dintre fete, ea însăși o torță vie, întinde tînărului îngenunchiat la picioarele ei flacăra olimpică. În lume e acum sau ar trebui să fie pace.

Notele din Grecia ale lui Alexandru Rosetti mă preveniseră asupra farmecului unic al locului, a stării de chietudine pe care o provoacă. Totul se petrece întocmai.

Îl urmez la distanță de aproape o jumătate de veac, și-mi dau seama că emoțiile lui se transmit, nealterate, oricărui om iubitor de frumos, de dragoste și de adevăr. Am rostit, involuntar, triada augustă a idealului umanist grec. Muzeul îmi confirmă, dacă mai era nevoie, culmile greu de atins ale artei clasice. Fragmente din frontoanele de la templul lui Zeus, mai puțin statuia criselefantină, adică zămislită din aur și fildeș de geniul lui Fidias — distrusă la Constantinopol — îngăduie totuși o reconstituire a scenelor imortalizate cîndva de sculptorii Paeonis și Alcamenes. Întîlnim personaje de-acum familiare : Pelops, Oinomaus, Hippodamea, Apollon, lapiții, centaurii. Pe un piedestal, o statuie pare să-și ia zborul. E *Victoria*, imaginată de Paeonis. Aripile larg desfăcute, veștmintele învolburate de vînt fac desprinderea de pămînt ușoară, imperceptibilă. Marmura pare translucidă, imaterială. Icar s-a prăbușit în adîncurile mării. Victoria se va confunda cu înaltul. Între pămînt și cer, între zei și oameni, un etern mesager : Hermes. Praxitele a crezut că zeul e doar un adolescent cu trup frumos, arcuit cu gracilitate în jurul unei axe imaginare. Nasul e drept iar gura și bărbia sînt desenate precis. Capul însuși pare un capitel corintic ivit dintre frunze de acant. Pe brațul stîng, îndoit de la cot, stă așezat un copil. E Dionisos. Hermes privește însă dincolo de el. Poate spre oameni. Către cei ce vor putea rosti nostalgic, asemeni mie, Et in Arcadio ego !

OPREȘTE-TE, CĂLĂTORULE...

de DOINA FLOREA-CIORNEI

NU CUMPĂRAȚI GHIDURI !

O recomandare maliții-os-abruptă ca aceasta : „Nu cumpărați ghiduri turistice !", lipită la „intrarea" într-un (fie și mini-) jurnal de călătorie, poate părea șocantă. Sau de efect. Nici una, nici alta. Răsfoisem atent trei asemenea cărțulii despre R.S.F. Iugoslavia, unde plecam să scriu un reportaj. Despre Macedonia. Prima impresie (și următoarele) au reușit să răstoarne tot ceea ce construiseră, fragil, aceste „călăuze" verbale. Căci ordinea seacă, de aide mémoire, a informațiilor de ghid n-are nimic comun cu ordinea afectivă în care așezăm înșine impresiile, nemurindu-le... puțin.

MOSCHEI, FRESCE ȘI BETON

Pe fața gărilor citesc : Stamora Moravica, Vršac, Uljma, Vladimirovac, Banatsko Novo Selo. Între ele, necuprinsuri de floarea soarelui (un tînăr din insulele Comore silabisește împreună cu puștiul pistruiat de lîngă mine : tourne-sol ; nu cred că pe piciul cu pricina îl interesează de ce franțujii îi spun așa frumos ! ?)

În sfîrșit, Belgrad. Trenuri za sve pravce. La casa de bilete, aflu că pentru acceleratul spre Skopje, nema rezervaciji. Hotărăsc să nu-mi pierd pe de-a-ntregul buna dispoziție. Zarva gării îmi ocupă gîndurile. Ușor, sau nu prea ușor — țin minte niște frumoase străzi în pantă —, ajung în centrul Belgradului. Pe Bulevar Revolucii, ochii obosesc în vitrine — remarc o adevărată industrie a reclamei. Zăbovesc lîngă impunătoarea clădire a Skupștinei. Dar să nu uit orașul de altădată, cu ambianța colorată, păstrată de Skadarlija, cartier boem, cu cafenele (kafana) și magazine mărunte, cu clădiri în stil vechi sîrbesc.

Soarele a coborît foarte aproape de mine. Îl simt pe creștet, așa că mă opresc să beau un jupi. Ajung din nou în gară ; în dreptul meu, 3 kolosek. Un grup hippy — nonconformism deloc frapant ! — își înfundă pipele cu tutun Clan (first class !) și ocupă jumătate de peron.

Mă instalez în tren și, dacă ceea ce a trecut a fost noapte, înseamnă că a doua zi, dimineața, am ajuns la Skopje. Mă încurc printre sacoșe și formule de bineție care nu se rostogolesc ca acasă — și căldura asta zăpușitoare ! —, trîntesc zdravăn portiera mașinii (stăpînul ei îmi amintește cu franchețe că e tout à fait française, așa încît îmi reprim tendința de a o mai atinge). Mă străduiesc să țin mîinile cuminți și privesc numai înainte. După tot acest balamuc de inhibiții, oprim la (neapărat) Grand Hotel Skopje. Aici e baia, aici balconul, aici... Spre stînga, sus, în munte, mănăstirea Sf. Pantelejmon, spre dreapta, peste Vardar, moscheea — ca-ntr-o carte poștală ilustrată. Mă dor toate. Chiar și în „regiunea

Struga

inimii" — cum ar spune Marin Sorescu. Să-nghit un panaceu.

N-am prea mult timp să respir. În aceeași dimineață, voi vedea biserica Sveti Spas, unul dintre cele mai frumoase monumente ale orașului. Construită la începutul secolului al XIX-lea, la răsărit de fortăreața „Kale", găzduiește mormîntul lui Goce Delčev. Ceas de rugă pentru ideea de libertate. Pătrund în biserică. Iconostasul, o imensă horbotă de lemn cald, ieșită din mîinile meșterilor Petre Filipoviç, Makarija și Marko, probează talentul cu care au fost dăruiți din veac xilografii macedoneni din Mijaci. Zăresc țara făgăduinței, năpădită de flori de mirt, pe Avram și Salomeea, în costume naționale, apoi pe cei trei meșteri — autoportrete — modelați în lemnul supus. Mă surprind gîndind cu duioșie la dalta și palmele lor.

De aici, la Kuršumli-han, în plin Orient. Un monumental caravanscrai din secolul al XV-lea, în firidele căruia descopăr resturi de altare, amfore, fragmente de pietre tombale, busturi ciuntite : cu chipul spre lumină și mîna strînsă blînd la piept, un copil rugîndu-se, o femeie fără privire și un soldat roman lipsit de brațe, creștet și picioare ; fără curaj și fără cuget, n-a mai știut să meargă, a rămas să moară aici, părăsindu-și centuria care traversa Macedonia și, poate, Dacia. „Oprește-te, călătorule, și odihnește-te, căci viața ta nu e fără sfîrșit" și : „Aici zace tot ce a rămas dintr-o frumoasă, altădată, femeie" — sînt vocile de peste Styx, care mă urmăresc și acum, din firidele de la Kuršumli-han.

Moscheea lui Mustafa-paşa, din 1492, şi băile lui Daut-paşa, cele mai mari din Balcani, ne aruncă în umbra secolelor. Legenda e lîngă noi. Se spune că Daut-paşa, pentru a încălzi băile fiicei lui, a pustiit toate pădurile din preajmă : dar frumoasa copilă a murit, muşcată de şarpe. Era acesta un semn, de care temutul paşă a ascultat, preschimbînd baia în biserică creştină. Acum, e Galerie de artă (din nefericire, o găsesc în renovare).

Înapoi, spre hotel. Nu mai înainte de a mă pierde prin bazar, rătăcind pe ulicioare aplecate, colorate, uitate de cei care trăiesc de cealaltă parte a Vardarului. Atmosferă orientală : opincuţe, cordeluţe, almazuri, chiclazuri. Mărgele — pentru veselie şi iconiţe — pentru tristeţe.

Treci podul peste Vardar, şi te afli în plină metropolă. După cutremurul din 1963, oraşul s-a refăcut spectaculos. Trăieşte, aşadar. Aici, oamenii s-au grăbit să nu lase nimic „in memoriam". În parcul imens din centru, intri în dialog proaspăt cu natura.

Dar nimic despre celelalte dialoguri, vii ? Nefiind aceasta doar o voioasă călătorie (cu suveniruri turistice !), se cuvine să vorbesc despre solidaritatea afectivă care se instalează, aici, între gazde şi oaspeţi. Macedonenii cunosc tradiţia ospitalieră curată, nu aceea... în limitele timpului liber. Să mutăm adînc în memorie acest adevăr fierbinte.

La „Macedonska Revija", care mi-a prilejuit vizita în Iugoslavia, am văzut de aproape ce înseamnă profesionalitate superlativă. Revistă cu profil literar-artistic şi istoric, editată în limba engleză şi destinată difuzării în străinătate, se impune printr-o ţinută impecabilă (nu numai grafică), reunind în cuprins nume dintre cele mai reprezentative ale culturii macedonene. Nu ştiu de ce am, dacă nu tocmai invidie profesională, să-i zicem un fel de nostalgie... Scriitorul Boris Višinski, redactor-şef la „Macedonian Review", instalat într-un birou al cărui design îl remarc de îndată, îmi pregăteşte şi alte surprize : un număr din „Kulturen život" (revistă lunară, culturală, social-politică, pe care o conduce), dedicat literaturii şi artei poloneze, lăsînd la urmă cîteva volume recent tipărite de aceeaşi „Macedonska Revija" : e vorba despre Versuri de Rita Boumi-Pappá, Povestiri armene, povestiri de Kočo Racin — versiuni în limba italiană şi maghiară. Răsfoiesc cu grijă cărţile lui Kočo Racin, scriitor-erou, figură centrală a avangardei, căreia literatura macedoneană îi datorează mult.

Sînt condusă la Društvo na pisatelite na Makedonija (Uniunea Scriitorilor din Macedonia). Am prilejul să-i cunosc pe Dimitar Solev şi Taško Georgievski, care, alături de Vlado Maleski, Jovan Boškovski, Tome Momirovski, Branko Pendovski, Boris Višinski, Blagoia Ivanov, Petar Širilov, Zivko Čingo, Božin Pavlovski compun seria celor mai reprezentativi prozatori macedoneni. Taško Sarov, traducător şi poet el însuşi, îmi dăruieşte o carte de preţ : Antologija na romanskata poezija — florilegiu de poezie românească, clasică şi contemporană (alegerea textelor, prefaţa şi traducerea aparţin lui T. Sarov). Acelaşi autor semnează excelenta versiune în limba macedoneană a poeziilor lui Eminescu. Am bucuria de a-i cunoaşte, fie şi în treacăt, pe poeţii Gane Todorovski, Mihail Rendžov şi Eftim Kletnikov.

Urmează o scurtă vizită la Comisia Relaţiilor Culturale cu străinătatea. Interior sobru, studiat, care impune. Preşedintele Comisiei, poetul Mateja Matevski, îmi recomandă, printre altele, două volume remarcabile : Poésie macédonienne — anthologie (EFR, Paris) şi Moderne makedonische Lyrik (Horst Erdmann V., Tübingen). Kliment din Ohrid, discipol al lui Chiril şi Metodiu, întemeietorul celei dintîi „universităţi slave" (secolele IX—X), Konstantin Miladinov, continuator al tradiţiei poeziei populare macedonene (secolul al XIX-lea), Kočo Racin, primul poet modern macedonean, apoi Slakvo Janevski, Blaže Koneski, Aco Šopov, Srbo Ivanovski, Gane Todorovski, Mateja Matevksi, Cane Andreevski, Ante Popovski, Vlada Urošević, Petre Andreevski, Petar Boškovski, Jovan Pavlovski, Radovan Pavlovski, Bogomil Guzel, Atanas Vangelov — iată o devenire lirică revelatoare. Îmi amintesc remarca lui Jacques Gaucheron : „Macedonia are nevoie de poezie. De aceea, lirica macedoneană e atît de puternică şi de prezentă" („Europe", aprilie 1978).

„ACOLO ŞEZUM ŞI PLÎNSEM...".

Caldarîm fierbinte. De sus, simt cum curge soarele, spălînd umbrele. E atît de mult alb, mi se întinde pe retină, ca-ntr-o ameţeală. Dar din Golf-ul lui Ksento se aude o voce veselă : „Oj, devojke, crnooko", care mă vindecă de moleşeală. Plecăm la Ohrid. „În loc cu lumină, în loc cu verdeaţă, în loc de odihnă...".

Gora Vodno Matka, Şar Planina. Ochiul albastru al lacului Mavrovo, mici golfuri, praguri de verdeaţă. Şi cîmpuri cu maci, ciulini înalţi, încinşi de arşiţă. La capăt de serpentine, sub codru, mănăstirea Jovan Bigorski, a cărei frescă exterioară aminteşte de cele din Bucovina, iar iconostasul, de lemn sculptat, a luat de un mileniu binecuvîntarea de la meşterii din Gora.

În mine se deschisese demult o dumbravă adîncă, unde umblam în neştire, cînd am ajuns la Ohrid. Sînt absolut sigură că bîjbîiam prin memorie, cînd Ksento mi-a vîrît, prompt, sub nas ghidul (serios, dealtfel) al oraşului : Ohrid — oraş-muzeu, cunoscut în antichitate sub numele de Lychnidos, puternic centru de cultură slavă în vremea lui Kliment şi Naum. Clădit cu-adevărat în stîncă (VO HRID !), închipuie un imens amfiteatru pe ţărmul lacului.

Bătut cu pasul, Ohridul vine mai aproape de tine. Curţi ochioase, lustruite şi stropite, cu clopoţei spînzuraţi de poartă. Uliţele, răsucite, se ascund jos, pe sub balcoane înflorite. Miroase a porumb copt (chebap special ?), a sugiuc şi halviţă. Dar nici urmă de şalvari !

Găsim, în sfîrşit, sediul direcţiunii Festivalului internaţional muzical-scenic „Ohridsko Leto". Cu dezinvoltură de tenor italian, directorul Mile Volkanoski ne face recomandări din programul celor două luni de vară : spectacole teatrale şi, în special, audiţii muzicale : cvartetul „Melos" din Stuttgart, corul „Madrigal" condus de Marin Constantin, trio „Fiori Musicali" — Franţa, „Madrigalul" praghez, Ansamblul Baroc scoţian, orchestra de cameră din R. S. S. Lituaniană. Dintre solişti, reţinem cîţiva : pianista Ileana Constantinou — Grecia, violoncelistul Rohan de Saram — Sri Lanka, baritonul Kostis Nikolas Mitsakis — Cipru, violoncelistul Paul Tortelier — Franţa. Nu e aceasta o paradă snobă de nume (de amator deprins să „vadă" concerte simfonice, cu programul pe genunchi), ci o ilustrare, evident fragmentară, a unui binefăcător climat muzical cu-adevărat festiv.

După comedia lui Vasil Iljoski, „Ćorbadži Teodos", din care reţin ideea catapultării despoţiei paternaliste, paşii noştri ating uşor caldarîmul, rînduit frumos, ca în grădinile de artă japoneze. Sîntem în curtea bisericii Sf. Sofia, cel mai însemnat monument medieval al Macedoniei, cu o galerie de picturi murale (secolele XI—XIV) ce poartă marca de preţ a unicităţii.

În seara aceasta, vom tulbura tihna apostolilor : catedrala găzduieşte concertul orchestrei filarmonice din Skopje ; solişti : Kiro Božinovski — flaut şi Heinrich Schiff — violoncel. Pe Božinovski, flautul îl ascultă, i se supune cuminte. Am timp să privesc soborul de îngeri, cu chipuri — uimitor ! — încruntate, necăjite. Deci, umanizate. Ne urmăresc şi parcă rostesc toţi, în şoaptă : „Odihneasc-se în ostenelele lor, căci faptele lor vin cu ei"... Violoncelul îmbrăţişat de Schiff nu mai e demult ceea ce pare — atins în părţile lui calde, a devenit lemn cîntător. Îmi vine să cred că soborul sacru s-a luminat a bucurie, ascultîndu-l.

Popas la Struga, la Casa Poeziei. Un oraş cu zece mii de locuitori are un asemenea lăcaş binecuvîntat ! Sîntem primiţi de poetul Jovan Strezovski, directorul Festivalului internaţional „Serile Poeziei de la Struga" (Struški večeri na poezija). Ne vorbeşte cu căldură despre invitaţi (în fiecare an, se întîlnesc aici 150—200 de poeţi din aproape 40 de ţări), care vin să-şi sărbătorească litaniile pe podul de peste Crni Drim : „Un pod între limba poeţilor şi adevărul oamenilor" (Jean Rousselot). În Cartea de onoare citesc şi recitesc versurile lui Ştefan Augustin Doinaş : „Stînd la început de anotimp fermecat, / astăzi ne despărţim cum s-au despărţit apele de uscat. / Nu peste mult tu vei fi azurul răsfrînt, / Eu voi fi soarele negru, pămîntul. / Nu peste mult are să bată vîntul. / Nu peste mult are să bată vîntul"...

Acum, apele la Ohrid tremură mărunt. În zare, pîcle aurii, pîcle vineţii, linişte în cer şi pe ape. O hulă blîndă cutreieră nisipul, apropiindu-l de geana topazie a la-

culuí. Parc-aş fi la marginea lumii. Cineva spunea că la Ohrid a căzut lacrima cerului. O lacrimă de lazulit.

Încăperile de la „Biser", spoite cu alb de mănăstire şi decorate simplu, cu boazerii negre, sînt aşezate în stil belvedere (să nu uităm peretele din stîncă — monolit, de un efect sigur). În balconul vecin, un ins îmi zîmbeşte cu obraji de halva — parc-am fi stat şapte ani în aceeaşi bancă. Seara se apropie uşor, Danica, sus, pilpîie moale. Iar liniştea curge încet, ca untdelemnul.

A doua zi, pătrundem în mănăstirea Sf. Kliment, construită în 1295 şi care adăposteşte în exonartex o minunată galerie de icoane. Frescele, la care au lucrat Mihailo şi Evtihije, prefigurează Renaşterea timpurie. Colina din faţa mănăstirii are memoria veacurilor : păstrează în piatră amintirea ţarului Samuil — cel care, în secolul al X-lea, conducea statul macedonean cu capitala la Ohrid. Fortificaţiile care au mai rămas vorbesc de Cetatea unde atotstăpînea ţarul.

Drumul spre mănăstirea Sf. Naum trece prin Peştani, Trpejca, Liubanişte. Pe Galičica, pe culmi, ochiuri de zăpadă, iar jos, la Deseret, plajă fierbinte. Şi salcîmi, şi fragi toropiţi de căldură. Gore-dole, gore-dole, ne apropiem de Sf. Naum. Mal abrupt, căzînd înalt în apele Ohridului, iar sus, boltite spre apele cerului, cupolele mănăstirii, pe care se rotesc păuni.

La 850 m. altitudine, ocupînd partea meridională a văii Prespa, între munţii Baba şi Galičica, se vede siniliu Prespansko Ezero. Departe de ţărm — vaporaşe, iar aproape — nuferi galbeni, plaur şi pietre înţepenite, ca nişte stabilopoduri.

La Kažani, nuntă. În bătăi de tobă, nu prea vesele, zestrea miresei, aşternută la vedere în două camioane, e cărată la casa mirelui. Întîi, zestrea ; nevasta — după. „Aux portes de l'Orient..." (Raymond Poincaré).

N-avem răgaz să ne oprim în Bitola, odinioară „oraş al consulilor", al doilea, ca importanţă, din Macedonia. Am venit să poposim la cîţiva kilometri spre sudul Bitoliei, unde în antichitate era înfloritoarea Heraclea Lyncestis, azi doar vestigii. Construită şi fortificată de Filip al II-lea al Macedoniei, ajunge centru comercial prosper şi însemnat punct strategic al Viei Egnatia. Septimia Aurelia Heraclea devine, în secolele IV—V, scaun episcopal. De atunci, cele două bazilici paleocreştine şi palatul episcopal, cu superbe pavimente de mozaic. Pătrundem şi în arena, fără larmă acum, a unui teatru roman, privim lumina atingînd moale statuile de marmură ale Heracleei.

Străbatem regiunea fertilă a Pelagoniei, cu galben de grîne coapte şi verde de tutun. La Kruševo, oraş înălţat la 1 250 m., casele închipuie un fel de scară. Zidite terasat, stau agăţate vesel una de cealaltă. Urcăm pînă la monumentul ILINDEN, grandios, închinat memoriei celor care au luptat, în 1903, pentru libertatea Macedoniei. Urne purtînd numele eroilor căzuţi şi un teatru al tăcerii însoţesc paşii spre vîrful colinei, unde e nemaipomenit de multă linişte.

Reîntorşi la Skopje, nu peste mult timp ne grăbim să ajungem la mănăstirea Sf. Nikita, în regiunea Skopska Crna Gora. Construită de regele Milutin în 1307—1308, ascunde fresce mai calde decît cele de la Sf. Kliment. Miinile lui Mihailo şi Evtihije deveniseră mai blajine... Ca şi chipurile sfinţilor, cu bărbi uriaşe, de bunici de altădată. Curtea mănăstirii se umple de zvon : clopotele trag a moarte. Mă gîndesc, împreună cu cel de alături, la trecătoarea noastră eternitate.

Gornjo Nerezi. În preajma geamiei musulmane, mănăstirea Sf. Pantelejmon. Aici, cerul pătrunde prin ferestre cu ochi rotunzi. Lăcaşul e înălţat în secolul al XII-lea, în timpul dinastiei Comnenilor. Pe o frescă, descopăr un detaliu de suprarealism bizantin : o femeie cu mîini ivorii, ţinînd un ulcior. Sfinţii sînt de un stat de om. Pictorii din Nerezi le-au pus bărbi lungi şi chipuri de oameni, luminate dinăuntru. Privirile lor, ca niciunde, tremură a viaţă. Figura sfîntului Trifon, de o tinereţe spiritualizată, e socotită o capodoperă a picturii bizantine. Îl mîngîi cu privirea şi gîndesc lumeşte : Frumos ca Trifon...

O dimineaţă nouă, ocupată de popasul prelungit al Expoziţiei de artă modernă din Skopje. Construită de arhitecţi polonezi şi adăpostind opere de artă donate Skopjei de artişti plastici din întreaga lume, după dezastrul din 1963, expoziţia e un simbol al solidarităţii internaţionale. Iată ce notează Jean Cassou, în aprilie 1966 : „Un oraş înălţat din propria cenuşă e nerăbdător să-şi regăsească monumentele, căci aici sălăşluieşte sufletul, expresie şi mărturie a vieţii sale. Skopje, după lovitura grea care l-a zdruncinat, s-a redescoperit, refăcîndu-şi Muzeul".

Generoase, sălile găzduiesc lucrări de un subliniat eclectism : viziuni descriptiviste, caligrafice, ori geometrizate, dinamice şi halucinante, de o cromatică abundentă, înlocuind uneori frumosul prin dilatarea proporţiilor. Reţin cîteva nume (generaţii şi şcoli diferite) cunoscute în plastica macedoneană şi iugoslavă : Dimitar Pandilov, Lazar Ličenoski, Nikola Martinoski, Vangel Naumovski, Spase Kunoski, Dimitar Kondovski, Ordan Petlevski, Vasko Taškovski. Stilizare geometrică, lapidară, alături de compoziţie decorativă şi colorit delicat ; aglomeraţii de inform, viziuni terifiante, homo-animale, schiţe decadente, forme dizolvate, colaje de structură şi figurative — e ceea ce se vede în tablourile lui Leger, Picasso, Survage, Lefranc, Desnoyer, Soulage, Gillet, Anna Eva Bergman, Kenneth Rowat, Colin Saxton, Burri, Guttuso, Armando de Stefano, Rafael Canogar. Sînt singură în sălile imense.

La parter, expoziţie de artă poloneză contemporană. Întîlnim nume aparţinînd avangardei (Henryk Staževski), alături de reprezentanţi ai celei mai tinere generaţii (Jan Dobkovski „Dobson"). Începînd cu arta vizionară a pictorului şi poetului Stanislaw Wyspánski, trecînd prin expresionismul artei lui Stanislaw Witkiewicz şi Tadeusz Kantor, pînă la Józeff Szajna, plastica poloneză e puternic legată de arta teatrală, scenografie şi regie. Raţionalitate, forţă, dramatism ; metafore creative, colorism, forme sintetice şi asociative ; proiecţie în imaginar şi spectaculozitate — sînt tot atîtea dovezi că plastica poloneză a secolului al XX-lea rămîne marcată de Thalia.

Pe stradă, grupuri vesele de tineri. Lîngă mine, la o masă, sorbind tacticos Coca-Cola, el şi ea. El — vesel, blue-jeans (Lee Cooper, originali !) şi cămaşă safari ; ea — botoasă, gene ţepoase, glezne strînse în espadrile (modno !), frămîntă în mîini o floare cu miros cald, de vară — ivan-da-marija.

REMEMORÎND

La Skopje, cioburi de soare mohorît. Da, seară pluvioasă. Belgradul însă ne aşteaptă cu soare vesel. La hotel „Slavija", gabonezi, suedezi, francezi, portughezi. Un autentic Babilon, foind zgomotos în hall-uri şi lifturi (evident, cu celulă fotoelectrică !).

Să-mi vîr puţin nasul prin vitrine. Pretutindeni, impresie de program non-stop. În autobuz, nu se vorbeşte tare, nu se zîmbeşte contagios — educaţie lustruită. Gîndurile îmi sar la Nestor, personajul-conştiinţă, personajul-obsesie. O bucurie de prieten pentru autorul romanului Lavina (Avalanşa), încununată cu premiul iugoslav 4 IULIE.

În gară, aşezat pe cufere, nu te afli tocmai în dispoziţia aceea duios-confesională. Totuşi, mă stăpîneşte senzaţia, vag dureroasă, că „un zbor, odată-ncheiat, nu-l mai putem repeta" (Jovan Strezovski). Dar pentru a nu deveni sentimentali, insuportabil de sentimentali, să răspundem cu versurile altui poet, de la noi : „Cînd aştepţi o pasăre albă, o pasăre albă cînd aştepţi !...". Astfel călătorim, voios, din melancolie în melancolie.

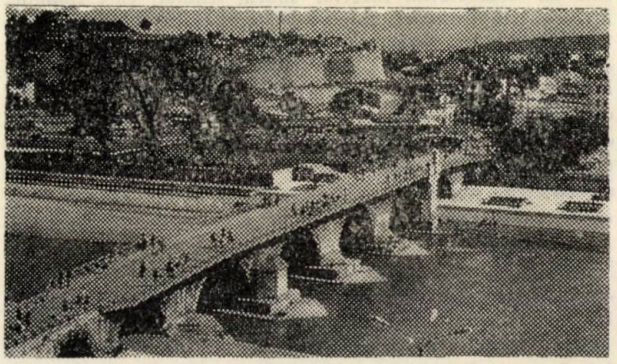

Skopje — vechiul pod peste Vardar

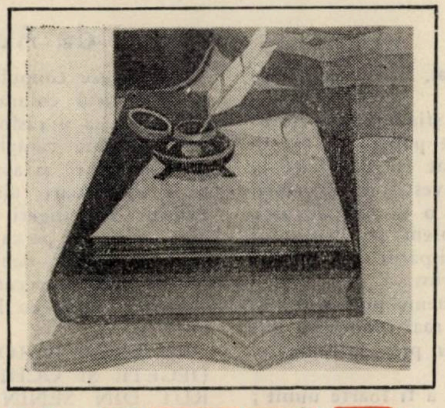

LITERATURA S.F.

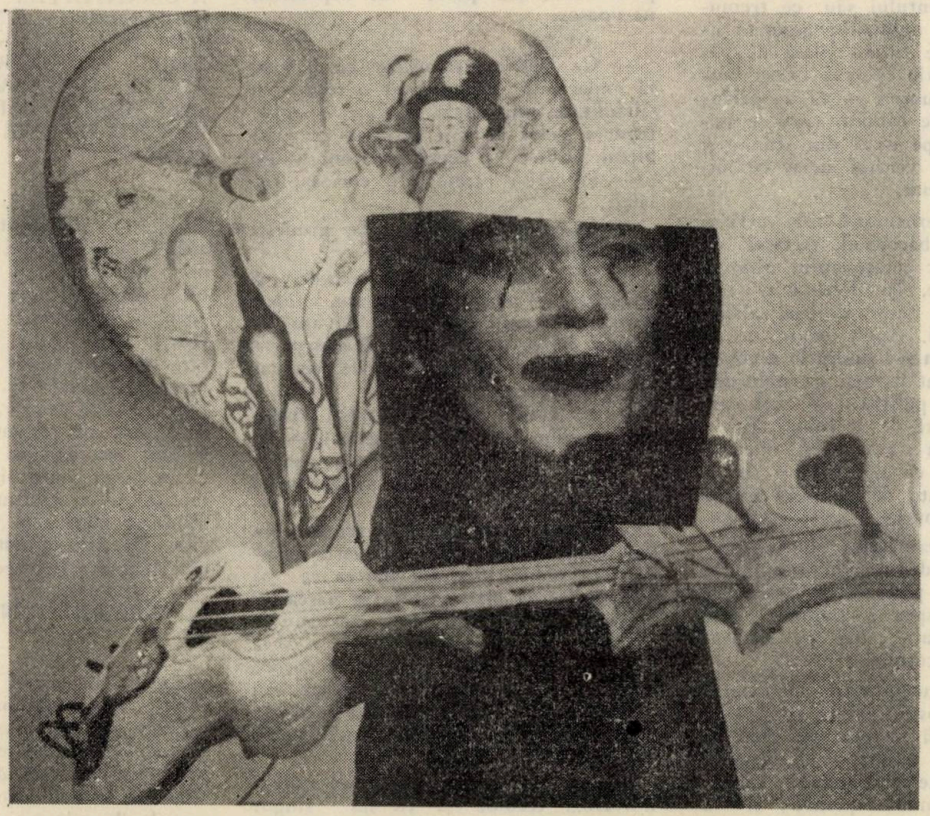

UN EXTRATERESTRU ÎN PIJAMA

(fragment)

de ALINA NOUR

Domnul Luigi Piperoni, faimosul bărbier-psihanalist, sta în mijlocul frizeriei sale pompos intitulată „Pămătuful sacru" (stabiliment care era mîndria străzii Trei Simburi) şi se trăgea de o ureche. Treaba asta avea tîlcul ei, fiindcă toate au un rost pe lume. Luigi tocmai medita asupra influenţei extrem de binefăcătoare a trasului de urechi asupra gîndirii. El însuşi, cînd avea de rezolvat o problemă, se trăgea aprig de urechea dreaptă. Iar de atîta tras, aceasta ajunsese de două ori mai mare decît perechea sa stîngă. Era clăpăugă, asemeni unei foi de varză, şi împodobită cu smocuri de păr roşcat.

Dintr-o dată, o imagine tulburătoare îl făcu să-şi întrerupă gîndurile. Era o chelie rozalie, care se răspîndise aşa, fără de veste, în toate oglinzile lucitoare, cu apele strîmbe, ale cabinetului său.

Piperonni, fără a se întoarce pe călcîie, îşi fixă victima în oglinda deformatoare, şi îl recunoscu pe cetăţeanul Mumm în mutra aceea cu fruntea ţuguiată, fălcile prelungite pe douăzeci de centimetri, şi bărbia răsucită, cu tot cu nas, sub forma unui corn de lună, spre stînga. Imediat începu să răcnească :

— Bine aţi venit ! Luigi Piperonni, bărbier-psihanalist de înaltă sorginte romană, vă stă la dispoziţie ! Ras, tuns frezat, masat şi executat !

Frecîndu-şi fericit mîinile, şi săltîndu-şi cocoaşa din spinare — bărbierul contemplă preţ de cîteva secunde chelia rozalie a clientului său, ce tremura în adîncurile oglinzilor asemeni unei muşte prinse într-o plasă de păianjen. Apoi, întinzîndu-şi brusc braţele sale lungi, subţiri — ca de păianjen, îl înşfăcă pe Mumm care se pomeni înşurubat pe unul din scaune şi înfofolit într-un cearşaf uriaş ce mirosea a cîine plouat.

— Frecţionat-executat ! mai urlă o dată, războinic, bărbierul, trecînd la săpunirea fălcilor cetăţeanului Mumm.

Cîteva minute, îşi delectă clientul cu vocea sa de tenor italian, lălăind fals o canţonetă. Apoi, brusc, se aplecă spre Mumm şi-i şuieră la ureche :

— V-aţi apucat cumva de politică ? Ştiţi, Petercott, poliţistul — cel care a ieşit mai înainte de la mine, afirma că... desigur, ştiu că e nitel aiurit... ei bine, el zicea că ar exista o atmosferă cît se poate de nesănătoasă pe strada Trei Sîmburi. A scris zece pagini întregi în carneţelul său, „Aspecte suspecte" — despre un complot al pietonilor. Cică pietonii ar vrea să facă revoluţie, spre a impune alte reguli de circulaţie, atît pe Pămînt cît şi în spaţiul cosmic...

Mumm dădu nedumerit din umeri :

— Prostii, prostii ! Să-ţi spun eu cum a fost. Astă noapte, pe cînd îşi făcea rondul, nu reuşea să dezlege un careu de cuvinte încrucişate. Eu adormisem cu lumina aprinsă ; el a crezut că sînt treaz, şi a venit la uşa mea, bocănind şi făcînd mare tărăboi, pînă i-am dat drumul în casă. Ei, şi astfel m-a trezit tocmai pe cînd aveam un vis cludat... Voia să-i dau o idee pentru opt orizontal. Ştii care-i este obiceiul !

— Dar cine nu ştie ? Toţi cetăţenii trisîmburişti sînt păţiţi !

— Aşadar, am stat cu Petercott la o parolă : i-am povestit visul meu fără să bănuiesc ce o să iasă de aici. Ştii, tocmai îl visasem pe cumnatul meu, cel care a dispărut cu ani în urmă, în mod misterios...

— Da, da, a pomenit poliţistul şi despre un cumnat ; mai spunea că dv. discutaţi cu Einstein prin intermediul unui bec...

Mumm se prefăcu a fi foarte uimit ; chicoti şi răspunse :

— Mare zăpăcit ! După cum văd, le-a încurcat pe toate ! Ştii, i-am explicat puţin teoria relativităţii. Doar Petercott mă vizitase deorece avea o problemă cu opt orizontal ; era vorba despre relativitatea spaţiului şi timpului, şi...

Mumm nu-şi termină vorba ; dădu a lehamite din mînă. Luigi se trase aprig de ureche şi şopti pe un ton compătimitor :

— Eu i-am atras atenţia sergentului ăstuia că trebuie să-şi radă barba ; tot trăgîndu-se de ea, îşi stimulează prea mult gîndirea ; iar cine gîndeşte prea mult, are parte de depresiuni nervoase...

— A ! Aha...

— Ca bărbier-psihanalist cu o vastă experienţă, am adoptat o reţetă cu valabilitate universală, pe care o aplic tuturor celor ce vin la mine cu probleme psihice — declară solemn Luigi.

— Şi care-i reţeta ? fu curios celălalt.

— Le spun tuturor : „Te gîndeşti prea mult !"

— Şi eu mă simt cam nervos şi surmenat — mărturisi Mumm. Tare mă tem că sînt ipohondru. Ba am insomnii, ba — dacă reuşesc să adorm — am un somn agitat, plin de vise abracadabrante...

— Ar trebui să-mi povestiţi visele. Asta eliberează subconştientul — se oferi imediat Piperonni. Taxa pentru o şedinţă fulger de psihanaliză nu e prea... pipărată.

Mumm mormăi ceva, încurcat. Nu ştia cum să răspundă la această ofertă. Era nepoliticos din partea sa să refuze. Pe de altă parte i se părea că afurisitul de bărbier fusese pus anume ca să-l tragă de limbă. Doar n-avea s-o ia de la început, trăncănind despre Sebastien, extratereştri, biblioteca din Alexandria, pijamaua şi toate celelalte. Din fericire, Luigini nici nu-i aştepta răspunsul.

— Mă iertaţi, dar am nişte clienţi dincolo... trebuie să vă las singur cîteva minute ! se scuză el — şi dispăru după o perdea, lăsîndu-l pe Mumm doar pe jumătate bărbierit.

Acesta căscă şi privi plictisit în jurul lui. Căuta ceva de citit, cu care să-şi omoare timpul. Zări pe o măsuţă o revistă colorată ţipător. O luă şi începu să o răsfoiască. Revista purta un nume caraghios : „Spaghetele credincioşilor" şi avea ca antet o farfurie zburătoare, din care pogorau pe Pămînt doi îngeri înaripaţi, cu căşti de cosmonauţi pe cap.

Plimbîndu-şi ochii peste pagini, Mumm citi oarecum amuzat diferite anunţuri scrise cu litere mari :

„O FIINŢĂ PĂROASĂ CU PATRU DEGETE ŞI OCHII ROŞII A APĂRUT DIN SENIN ÎN LIBRĂRIA DOMNULUI ZAGWILL UNDE A ÎNCEPUT SĂ VÎNDĂ ALBUME COLORATE INTITULATE : RAIUL ESTE ACOLO DE UNDE VIN FARFURIILE ZBURĂTOARE !"

„Cu numai 25 000 de dolari vă puteţi cumpăra un loc clasa a II-a pe o navă intergalactică ; după un zbor rapid şi comod (micul dejun şi cina gratuite) veţi fi transportat în Cosmosul Fericiţilor".

ADRESAŢI-VĂ CU ÎNCREDERE AGENŢIEI COSMEXOD ! ! !
COSMEXOD — ULTIMA SPERANŢĂ A UMANITĂŢII !
ÎN SCHIMBUL UNEI SUME CONVENABILE VEŢI SEMNA UN CONTRACT CU EXTRATEREŞTRII ŞI ASTFEL VEŢI AVEA ASIGURATĂ SALVAREA ŞI REFUGIEREA DE PE PĂMÎNT ÎN CAZ DE RĂZBOI ATOMIC.

Mumm se ridică, făcu nişte mişcări de gimnastică, pentru a-şi dezmorţi mîinile şi picioarele. Bău nişte apă călduţă de la robinet, într-un pahar ciobit şi care mirosea a săpun. Apoi începu să se învîrtă prin cameră, cu o figură preocupată. Simţea că unele idei absolut geniale sînt pe cale să se nască în mintea sa. Însă deocamdată totul îi era neclar, confuz. Simţea doar atît, că va pune la cale un plan în care va uza de credulitatea unora în ce priveşte vizitele extratereştrilor. Îşi frecă mulţumit mîinile şi aşezîndu-se din nou, se apucă iar de citit. De data aceasta — un mic articol îi atrase în mod deosebit atenţia :

TRITONII PENTRU PLANETA BAAL

„Domnul Samuel Fructus a primit într-o zi un telefon prin care i se solicita ajutorul. Apelul venea din partea locuitorilor de pe planeta Baal, care sînt pe cale de dispariţie, deoarece nu se mai pot reproduce. Singura cale de salvare ar fi consumul de tritoni de baltă.

Prin cerşetorie, spectacole de binefacere sau vînzare de amulete magice — domnul Fructus a reuşit să strîngă

fondurile necesare întemeierii unei ferme speciale, unde sînt crescuți tritonii pînă ce ajung la o greutate considerabilă. Apoi aceștia sînt preparați cu sosuri delicioase, și — pregătiți sub formă de conserve, sînt depozitați în pivnițele fermei.

Se așteaptă cu nerăbdare sosirea extratereștrilor pentru a prelua marfa!"

— Vă delectați cu „Spaghetele Credincioșilor?" întrebă Luigi, intrînd brusc în cameră, și apucîndu-se din nou să săpunească obrajii cetățeanului Mumm.

— E o revistă interesantă. Am să mă abonez și eu la ea...

În clipa aceea, în cabinetul bărbierului-psihanalist intrară tropăind doi călugări — sau, mai degrabă doi indivizi ce păreau a fi călugări. Erau îmbrăcați în sutane verzulii, și încinși cu frînghii grosolane peste mijloc. Unul din ei era mic și gras, celălalt era înalt, deșirat și slăbănog.

— Bongiorno! Fratele Macarie vă salută! glăsui cu o voce subțiratecă cel scund, ștergîndu-și de transpirație obrajii dolofani, împodobiți cu țepi roșcovani. Nazarie, dragul meu, miluește-mă cu un pahar cu apă, că mi s-a istovit gîtlejul de atîta vorbărie!

Nazarie tăcu doi pași uriași, tîlfîindu-și sutana și zdrăngănindu-și brelocurile ce și le agățase de frînghia de rute cu care-și încinsese mijlocul. Luă o cană de sticlă în care zăceau niște flori pe jumătate putrezite; aruncă florile — și fără a clăti recipientul, îl umplu cu apă de la chiuvetă. Mumm, care-l studia cu coada ochiului, privindu-i imaginea din oglindă — constată surprins că brelocurile de la cingătoarea acestuia înfățișau lucruri ciudate: un cap de astronaut, o navă spațială, sau o farfurie zburătoare avînd gravat pe ea un Isus răstignit pe cruce.

— Tocmai am ținut o conferință de duminică la sediul revistei noastre. Hi! Hi! Să vezi cum se mai înghesuie cucoanele să mă asculte... acum nu mai e la modă să se ducă la biserică... îl lămuri cel ce se numea Macarie pe Luigi.

Bărbierul-psihanalist clămpăni de două trei ori un foarfece deasupra cheliei lui Mumm și îl informă plin de importanță pe acesta:

— Domnii sînt redactori la revista de care tocmai vorbeam mai înainte... „Spaghetele credincioșilor"! Ar trebui să le spuneți că doriți un abonament...

— Sînt foarte încîntat, mormăi Mumm, scoțînd clăbuci — deoarece Piperonni îl făcuse să înghită spumă, dîndu-i cu feleșteocul peste gură.

Macarie dădu peste gît stacana cu apă; apoi continuă:

— Era o conferință foarte interesantă... hi! hi! chiar eu o compusesem... după ce am băut două sticle de coniac, ca să fiu mai inspirat.

— Coniacul cu șapte stele îl inspiră totdeauna asupra vieții pe alte planete! adăugă Nazarie.

— Dar asupra cărei teme ați dizertat? — întrebă Mumm politicos.

— Conferința mea a avut un titlu cît se poate de atrăgător: „AȘTEPTĂM MÎNTUIREA DE LA EXTRATERESTRI" — grăi Macarie emfatic.

— Într-adevăr, ai atras toate cucoanele proaste din oraș, și pe toți zănatecii care visează farfurii zburătoare cu colaci în coadă — comentă sarcastic Nazarie.

— Nu, nu ești de loc invidios! șuieră Macarie. Ți-e ciudă, hai? Cînd țin tu conferințe, se adună doar trei-patru babe chioare!

— Tu nu știi cum să pui problema. Discuți cu prea mult scepticism despre extratereștri. Nu pricepi că vizitele extratereștrilor constituie sîmburele unei noi religii... religia viitorului!

— Ești un fanatic! mîrîi Nazarie, tăindu-și cu un mic foarfece părul care-i ieșea din nări. Mîine-poimîine parcă te văd conducînd un „război sfînt" pentru a apăra noua ta religie! Pfui!

— Nu sînt fanatic, dragă... sînt pur și simplu comercial. Datorită mie revista noastră se vinde ca pîinea caldă...

Macarie se așeză și, ridicîndu-și poalele sutanei, începu să-și facă vînt cu ele. Apoi începu să-i explice lui Piperonni:

— De obicei, conferințele mele sînt urmate de discuții cît se poate de fructuoase cu auditorii. Ascultîndu-mă, mințile celor din sală se înfierbîntă; și își amintesc brusc de un vis transmis de pe altă planetă, de o întîlnire cu vreo ființă ciudată; sau măcar — își aduc aminte că au un prieten care a pățit așa ceva. Și cu asta-gata, o nouă ediție de senzație a „Spaghetelor credincioșilor" este gata!

Din păcate, nu totdeauna aflu lucruri interesante. Azi, de pildă, nu prea mi-a mers bine... Încă n-am nici o idee pentru un articol de fond.

— Mda, acum va trebui să alergăm toată săptămîna viitoare pe drumuri, în căutare de noutăți. Cu picioarele mele reumatice, e nenorocire curată...

— Dar eu? Cu bătăturile mele? se plînse Macarie. Te rog, dragă Luigi, să mă ungi cu alifie din aia, cu miros înțepător...

Bărbierul psihanalist trînti un prosop fierbinte peste obrajii roși pînă la sînge ai cetățeanului Mumm.

— Imediat, imediat; acuși vă vine rîndul! spuse el voios. Cu domnul tocmai am terminat... în afară dacă nu dorește o ședință fulger de psihanaliză! Îmi spuneați parcă ceva despre niște vise care vă torturează noaptea...

Domnul Mumm atîta aștepta. Acum, că se întîmplase să vină acolo redactorii de la „Spaghetele credincioșilor" — era un moment excelent pentru a-și pune în aplicare planul.

— Da, domnule Piperonni. Am să vă povestesc visul meu. M-ar interesa extrem de mult interpretarea lui psihanalitică.

Piperonni se așeză comod într-un scaun, pentru a asculta cu atenție. De asemeni, cei doi călugări tăcură mîlc, ciulindu-și urechile — lucru care-l bucură foarte mult pe cetățeanul Mumm. Își drese glasul, și începu să vorbească pe nerăsuflate:

— Mi-a apărut odată în somn un individ, care mi-a propus să mă învețe să prepar o alifie pe baza unor substanțe care se extrag dintr-o specie de ciuperci necunoscută pe pămînt.

— Da, da, aprobă gînditor Macarie — se prea poate. Aristotel spunea că ciupercile sînt hrana zeilor. Iar revista „Spaghetele credincioșilor" afirmă că zeii popoarelor antice nu sînt decît extratereștri veniți cu misiuni civilizatoare. Probabil că este vorba de o alifie cu efecte miraculoase...

— Întocmai, întocmai, consimți radios Mumm. O alifie cu care, dacă te ungi pe tot corpul, devii imun în cazul unui război atomic sau nuclear...

— Formidabil! Excelent! sări în sus vesel Macarie — și prinse a țopăi prin cameră. E un subiect magnific pentru un articol de fond! Domnule Mumm, v-aș ruga să veniți duminica viitoare să țineți o conferință pe această temă, la sediul revistei noastre!

— Dar poate că nu-i vorba decît de un vis obișnuit... o formă a refulării... întrevăd aici angoasa de care suferă omenirea secolului nostru... pericolul cataclismului atomic... intervenі timid Piperonni.

— Ia mai taci! îl apostrofă Macarie. E clar, e vorba de un vis telepatic. S-au mai văzut cazuri de astea! Vino să te pup!, domnule... cum spuneai că te cheamă?

— Mumm, domnul Zumsee Mumm. — se prezentă acesta, suportînd stingherit îmbrățișarea și pupăturile băloase ale redactorului.

— Și pe cînd vă apucați să vindeți alifia? întrebă maliții Nazarie clămpănind din fălcile sale prelungi, osoase — care-i dădeau înfățișarea unui cal bătut.

— O să o preparăm, sigur că o să o preparăm! zbieră furios Macarie. E o idee mare, o idee genială, iar domnul Mumm are să ajungă celebru... Domnule Mumm, sînteți un om mare...

— Oamenii mari, au idei mari: dar ideile mari costă bani — spuse calm Mumm, zîmbind. Iar banii nu vin din cosmos...

— Desigur, este vorba și de bani — aprobă oarecum îngrijorat Macarie.

— Trebuie să cumpărăm terenuri pentru ciupercării; apoi ne trebuie laboratoare, depozite...

— Se face, se face! spuse cu glas apăsat Macarie, bătîndu-se cu mîinile în piept. Întemeiem o agenție, facem reclamă la noul produs — cerșim, tipărim broșuri, ținem conferințe, vindem amulete... ah! dar sînt atîtea mijloace de a face bani. Totul e să ai pretextul!

— Au să dea faliment cei care construiesc adăposturi antiatomice rînji Nazarie.

— Mă doare-n cot! șopti Macarie, călcîndu-și colegul pe bătături. Ce, nu-ți convine? N-ai văzut cîte milioane s-au făcut cu afacerea tritorilor?

— Tritonii pentru planeta Baal? întrebă Mumm.

— Da, cu tritonii.

— O aiureală — nu știu cum niște oameni serioși se pot ocupa cu așa ceva! mîrîi Nazarie. M-am săturat... tritoni, extratereștri! Am să mă mut la o altă revistă...

— Pînă atunci, extratereștrii îți dau piinea cea de toate zilele, așa că te

rog, vorbește frumos despre ei! țipă înfuriat Macarie.

Nazarie dădu disprețuitor din umeri; apoi își băgă labele uriașe ale picioarelor într-un lighean cu apă fierbinte, oferit de bărbier și declară că pe moment îl interesează numai și numai bătăturile lui, nu și extratereștrii altora, care, de altfel, nici nu știu ce înseamnă să te doară bătăturile, deoarece circulă cu mijloace moderne prin cosmos.

Macarie scoase din mînecă o carte de vizită lucioasă și-i șopti lui Mumm:

— Vă rog, treceți săptămîna viitoare pe la revistă... trebuie să punem la punct chestiunea.

— Aș fi preferat o vizită la domiciliu! spuse sfios Zumsee Mumm. Acolo vom fi liniștiți, vom discuta pe îndelete...

Scoase la rîndul său o carte de vizită, îndesînd-o în palma asudată, cu degete butucănoase, a călugărului.

Apoi plăti în grabă bărbierului-psihanalist, și plecă voios spre casă. Ardea de nerăbdare să-i împletească un mesaj cumnatului său în care să-i relateze ultimele evenimente. Se părea că soarta îi surîdea — și că va putea transpune în curînd proiectul „Siropul Zeilor" din vis, în realitate.

nu deschideți ușa

de GEORGE CEAUȘU

Le spunea mereu mama: nu deschideți cînd sună cineva. Așteptați ca el să introducă în fantă cartela de identificare. Computerul are să hotărască dacă o să-i dea drumul sau nu. Altfel să nu vă prind că deschideți. Să nu deschideți.

Cineva suna de un sfert de oră la ușa apartamentului.

Povestea spusă de computer se sfîrșise. Scoțînd niște zgomote ciudate, un monstru lunecos bîjbîia, căutînd intrarea — așa fusese în poveste. La ora asta copiii ar fi trebuit să fi fost de mult adormiți. Întinși în pat, se chinuiau să țină ochii închiși.

Cineva suna insistent la ușa apartamentului.

„Cine-o fi?" „Dormi", mîrîi unul dintre ei — cel mai mare. Soneria tăcu. „Și dacă nu vrea să plece?" „N-are decît. Ușa e blindată". Din nou soneria.

— E trecut de miezul nopții, zise cel mic, repezindu-se la fereastră și dînd deoparte perdelele de catifea neagră; prin geamul dublu nu se distingea nimic. Soneria parcă înnebunise.

În difuzorul de pe culoar se auzi un glas de copil:

— Cartela de identificare.

Omul se aplecă și deschise valiza din care scoase o plăcuță albă, dreptunghiulară. O introduse în fanta de lîngă tocul ușii. O lumină îi explodă în față, orbindu-l. Își duse mîinile la ochi.

Cei doi copii îl examinară pînă atunci, pe rînd, prin vizor.

— Și-a acoperit fața, zise unul dintre ei. Nu vrea să fie recunoscut. Dar dacă... Privi atent liniile chipului care — cu pleoapele strînse — plutea în conul de lumină.

— Nu este exclus să aibă o mască plastică, zise celălalt. Ar putea semăna oricui.

După analiza cartelei, computerul le dădu răspunsul pe display: neidentificat. Se priviră în tăcere. Știau că cercul de cunoștințe identificabile se reînnoia în fiecare zi, dictîndu-se computerului. Dar dacă mama uitase de cineva cunoscut?

Același glas de copil se auzi pe culoar:

— Cum te numești?

Omul își spuse numele.

— Ce cauți aici la ora asta?

— Am venit de la durm. Și omul își ridică valiza sub a cărei greutate umărul drept i se înclină. Am să trec pe la voi mai spre dimineață. Făcu un pas și se opri, plimbîndu-și mîna pe suprafața unui zid nevăzut.

— E un cîmp de forțe, zise băiatul. L-am conectat ca să nu fugi.

— Observ!

— De unde să știu că nu ești un răufăcător?

Omul se așeză pe valiză, oftînd:

— Într-adevăr, n-ai de unde să știi.

— Cu ușa n-ai nici o șansă: e blindată.

— E un bunker antiatomic?

— Nu. Un apartament obișnuit.

— O să trebuiască să aștept aici pînă cînd vine poliția?

— Noi am și anunțat-o, în orice caz.

Omul se resemnă: — Am să aștept.

— Noapte bună.

— Noapte bună.

Cei doi programară o nouă poveste și se urcară în pat. „La ora asta poveștile sînt interzise", spuse computerul. (Adoptase din nou tonul profesoral). „E o oră la care toți copiii dorm".

— Tot stai degeaba. (Auzind din nou glasul, omul tresări). Știi vreo poveste?

— Vă place să ascultați povești?

— Ne mai spun roboții, din cînd în cînd. Uneori și computerul. Nu prea ne plac ele, dar...

— Bine. Am să vă spun, dacă nu vreți neapărat să vă placă. Povestea se petrece pe cînd eram de vîrsta voastră. Era vară, ca acum și dormeam cu fereastra deschisă. Știți ce este o fereastră.

— O spărtură în zid. Astupată cu un geam.

— Ați încercat vreodată să o deschideți?

— Nu se poate. Geamul e incastrat în zid.

— Atunci se deschidea însă și vîntul intra pe fereastră.

Amintirea. Omul se crispă. Erau niște nopți de arșiță; la orizont, cîte o explozie își arăta spinarea fosforescentă, strecurîndu-se în pămînt, ca un șobolan, deșertul radioactiv înainta încet, dar vîntul încă mai intra prin ferestre, răcorind frunțile înfierbîntate.

— Și mai ciudat era ceea ce se întîmpla cu ușa. E greu de crezut, dar ea era din lemn și avea și un geam aproape transparent. Prin geam se vedea silueta celui care aștepta în fața ei.

— Acum înțeleg, zise cel mare, care sărise deja din pat. Era de ajuns să apară o siluetă pe care să n-o poți identifica. Și cînd aveai în mînă o armă geamul dintre tine și celălalt nu mai conta.

— Tocmai în asta constă ciudățenia: mă apropiam de geamul ăla mai ales noaptea, cu o strîngere de inimă. Dar nu eram înarmat.

— Atunci deveneai o victimă sigură — zise băiatul — pentru că necunoscutul, dacă era un răufăcător, putea să tragă, știindu-te în spatele ușii.

— Dacă mă vezi aici, înseamnă că așa ceva nu s-a întîmplat niciodată. Curios, nu? De cîțiva ani, însă, la intrarea apartamentului meu se află o ușă-ghilotină, care se închide etanș. Cade și retează orice. Dar nu mă simt mai în siguranță. Omul tăcu.

— Și vrei să spui că asta e o poveste?

— Cum vreți s-o luați.

— Cel puțin nu ai glasul monoton, ca roboții. Din cauza asta nu ești plictisitor. Dacă mă gîndesc mai bine, aș putea forța chiar un test de identificare. Să nu te superi — o să dureze aproape o oră.

Prima ușă-ghilotină se ridică și în spatele ei apăru o a doua. Ușa căzu și omul rămase în spațiul întunecat.

— Numele, prenumele, vîrsta, adresa, profesia, starea socială, îl chestionă computerul, proiectîndu-i un reflector în figură. Trecu un timp și omul spuse obosit:

— Mi se pare că zeul casei nu prea mă are la inimă.

— Cine?

— Computerul. Am impresia că nu corespund standardelor umane care sînt în vigoare la ora asta. Nu v-am spus: psihologia e punctul meu slab.

— Îmi pare rău, răspunse cel mare. Cei care intră în casa asta sînt selectați. Însă cel mic se smulse din pasivitatea de pînă atunci:

— Nu se poate! strigă el în microfon. Te cunosc, sînt sigur că te cunosc!

— Văd că „zeul" vrea să scape de mine. Îmi dă drumul. Cred că e mai bine așa. Se auzi uruitul îndepărtat

al uşii-ghilotină. Nu sînt vinovat, spuse omul, febril. Glasul se îndepărtă pe culoar. N-aveţi nici un drept. Nu. Glasul se pierdu.

Cel mare căscă zgomotos : — Hai la culcare.

Furios, cel mic se repezi la butoanele tabloului de comandă şi apăsă pe cîteva dintre ele. Acţionă apoi testele.

— Ce faci, eşti nebun ? mai avu timp să strige celălalt, înspăimîntat. Cu un zgomot continuu, uşa-ghilotină culisa încet spre tavan. Zgomotul încetă. Clac-clac-clac. A doua uşă-ghilotină începu să lunece, dezvăluind treptat o pată de lumină gălbuie.

Cel mic se precipită prin golul uşilor, ajungînd pe culoar. Se împiedică de o valiză neagră, dar alergă mai departe, de-a lungul coridorului semicilindric. Nu departe, în faţă, pluteau trei siluete întunecate. Cînd se apropie, văzu din spate un om încadrat de alţi doi. Totul ar fi fost în ordine dacă unul dintre cei de pe margine n-ar fi purtat pe umeri o ciudăţenie metalică, alungită : o armă. Micşoră pasul. Cei trei se îndepărtau. Penumbra culoarului îi înghiţi, încetul cu încetul.

Atunci băiatul se opri, lovind cu palmele aerul, ca şi cum ar fi atins un gard de sîrmă ghimpată. Un frison de spaimă îl străbătu, invadîndu-l ca o apă leşioasă. Gîfîind, ajunse în faţa uşii apartamentului. O întrebare îl săgetă : şi dacă nu va putea intra ? Pentru că uşa-ghilotină căzuse în urma lui. Era acum închisă etanş.

Pînă atunci nu ieşise vreodată din casă altfel decît însoţit.

— Deschide ! strigă băiatul, bătînd cu pumnii în uşă.

POSEDAŢII

de ARTHUR C. CLARKE

Şi acum Soarele din faţa lor era atît de aproape, încît uraganul radiaţiei împingea Roiul înapoi în noaptea neagră a spaţiului. În curînd nu se va mai putea apropia ; rafalelor de lumină pe care călătorea de la o stea la alta nu li se putea împotrivi, atît de aproape de originea lor. Dacă nu întîlnea foarte curînd o planetă, să se lase în pacea şi siguranţa umbrei ei, şi Soarele acesta trebuia abandonat, ca atîtea înaintea lui.

Şase lumi îndepărtate şi reci fuseseră deja cercetate şi părăsite. Erau îngheţate, dincolo de orice speranţă de viaţă organică, sau adăposteau entităţi de specii nefolositoare Roiului. Pentru a supravieţui, trebuia să găsească gazde, oarecum asemănătoare cu cele pe care le părăsiseră în căminul lor depărtat şi condamnat la dispariţie. Cu milioane de ani în urmă, Roiul îşi începea călătoria, împins spre stele din locurile exploziei propriului său Soare. Totuşi, chiar şi acum, amintirea locului natal pierdut era ascuţită şi clară, o durere fără moarte.

În faţă era o planetă, ondulîndu-şi conul de întuneric prin noaptea cuprinsă de foc. Simţurile pe care Roiul le dezvoltase în lunga sa călătorie se îndreptară spre lumea care se apropia şi o găsiră bună. Loviturile nemiloase ale radiaţiei încetară cînd discul negru al planetei eclipsă Soarele. Căzînd liber sub gravitaţie, Roiul coborî rapid pînă cînd atinsese marginea exterioară a atmosferei. Prima dată cînd făcuse asemenea cădere aproape că-şi găsise sfîrşitul ; acum îşi contractă substanţa rarefiată cu priceperea subconştientă a unei practici îndelungate, formă o sferă mică şi densă. Cu încetul viteza slăbi şi în cele din urmă plutea nemişcat între Pămînt şi Cer.

Timp de mulţi ani călători pe riurile stratosferei de la un Pol la altul sau se lăsă purtat de torţile răsăritului spre vest de Soarele care apărea. Pretutindeni găsea viaţă, dar nicăieri inteligenţă. Erau lucruri care se tîrau sau săreau, dar nu erau obiecte care să vorbească sau să poată construi. Poate că peste zece milioane de ani ar putea exista aici fiinţe cu minţi, pe care Roiul să le poată poseda şi călăuzi în propriile sale scopuri ; acum nu era nici un semn de aşa ceva. Nu putea ghici care dintre nenumăratele forme de viaţă de pe această planetă va moşteni viitorul şi era neajutorat fără o asemenea gazdă.

Un simplu model de sarcini electrice, o matrice de ordine şi conştiinţă de sine într-un univers haotic. Cu propriile sale resurse Roiul nu avea nici un control asupra materiei ; totuşi găsindu-şi loc în mintea unei rase inteligente, nu exista nimic mai presus de puterile sale.

Nu era prima dată şi nici nu va fi ultima, cînd planeta fusese inspectată de un vizitator din Cosmos — deşi niciodată de cineva, într-o nevoie atît de urgentă şi specifică. În faţa Roiului se punea o dilemă chinuitoare : îşi putea începe din nou călătoriile plictisitoare, sperînd că în cele din urmă va găsi condiţiile pe care le căuta : sau putea aştepta aici pe lumea aceasta, pînă cînd se va ridica o rasă potrivită scopului lui. Se deplasa ca o ceaţă prin umbre, lăsîndu-se în voia vînturilor rătăcitoare. Reptilele stîngace, rău formate ale acestei lumi, nu l-au văzut niciodată plecînd, dar el le observa, înregistra, analiza, încercînd să extrapoleze viitorul. Nu prea era de ales între toate fiinţele acestea ; nici una nu arăta măcar primele sclipiri vagi de gîndire conştientă. Totuşi, dacă părăsea lumea aceasta în căutarea alteia, ar putea rătăci în zadar prin Univers pînă la sfîrşitul timpului. În cele din urmă, se hotărî. Prin propria sa fire putea alege ambele alternative. Cea mai mare parte a Roiului îşi va putea continua călătoriile printre stele, dar o parte din el va rămîne pe lumea aceasta, ca o sămînţă plantată în speranţa unei recolte viitoare. Începu să se rotească în jurul axei sale şi corpul său rarefiat se aplatiză într-un disc. Acum era la marginea vizibilităţii, era o stafie palidă, ceva vag ce se fisură deodată în două fragmente neegale. Învîrtirea se opri treptat. Roiul devenise două fragmente, fiecare o entitate cu toate amintirile originalului, cu toate dorinţele şi faptele sale.

Urmă un ultim schimb de idei între părinte şi copil, care erau de asemenea gemeni identici. Dacă totul decurgea bine cu ambele fragmente, se vor reîntîlni în viitorul îndepărtat în această vale din munţi. Cel care rămînea, se va întoarce în acest loc la intervale regulate de-a lungul erelor ; cel care continua căutarea, va trimite acasă un emisar, dacă va găsi o lume mai bună şi atunci se vor uni din nou şi nu vor mai fi exilaţi, rătăcind în zadar printre stele indiferente.

Lumina zorilor se revărsa asupra munţilor noi, neformaţi, cînd Roiul-părinte se înălţa la întîlnirea cu Soarele. La marginea atmosferei halele de radiaţie îl prinseră şi-l împinseră dincolo de planete ca să-şi reînceapă căutarea fără sfîrşit.

Cel care rămase îşi începu sarcina, aproape la fel de lipsită de speranţe. Îi trebuia un animal nu aşa de rar, încît să dispară datorită sorţii sau accidentului, nici îndeajuns de mic, încît să nu poată căpăta vreo putere asupra lumii fizice. Trebuia să se reproducă rapid, încît evoluţia sa să poată fi dirijată şi controlată cît de repede posibil. Căutarea fu lungă şi alegerea grea, dar în cele din urmă Roiul îşi alese gazda. Intră în trupurile unei specii de şopîrle, mici ca ploaia, ce se afundă în solul setos şi începu să le direcţioneze destinul. Era o sarcină enormă, chiar pentru o fiinţă ce nu cunoştea niciodată moartea. Generaţie după generaţie de şopîrle îşi găsiră sfîrşitul înainte de a interveni cea mai mică ameliorare a speciei. Şi mereu, la timpul fixat, Roiul se întorcea la întîlnirea sa din munţi. Se întorcea mereu în zadar ; nici un mesager nu venea din stele cu veşti despre o lume mai bună în altă parte.

Secolele se transformară în milenii ; mileniile în eoni. Potrivit standardelor timpului geologic, şopîrlele se transformau acum rapid. Deodată nu au mai fost şopîrle, ci fiinţe cu sînge cald, acoperite cu blană, care năşteau pui vii. Încă mai erau mici şi fragile, cu creiere rudimentare, dar conţineau seminţele măreţiei viitoare.

Undeva în labirintul evoluţiei Roiul făcu greşala sa fatală şi luă o cotitură greşită. Trecuse o sută de milioane de ani, de cînd venise pe Pămînt şi era foarte obosit. Nu putea muri, dar putea degenera. Amintirile căminului său străvechi şi a destinului său se începură : inteligenţa îi slăbea, în timp ce chiar gazdele sale urcau lunga pantă, ce le va duce la conştiinţa de sine. Printr-o ironie cos-

mică, dînd stimulul, ce într-o bună zi va aduce inteligența acestei lumi, Roiul se epuizase. Ajunsese în ultima fază a parazitismului: nu mai putea exista separat de gazdele sale; nu va mai putea niciodată să călătorească liber deasupra lumii, mînat de vînt și soare. Pentru a face pelerinajul spre străvechiul loc de întîlnire, trebuia să călătorească încet și dureros într-o mie de trupuri mici. Totuși, își continua obiceiul imemorial, mînat de dorința de reunificare, care ardea cu mai multă putere acum, cînd cunoștea amărăciunea eșecului. Doar dacă Roiul-părinte s-ar întoarce și l-ar reabsorbi, mai putea cunoaște vreodată viața și vigoarea ei.

Veniră și trecură glaciațiile: printr-un miracol, micile animale, ce adăposteau acum micșorata inteligență străină, scăpară de ghearele apucătoare ale gheții. Oceanele se revărsară peste uscat și, totuși, specia supraviețui. Se înmulți, dar nu putu face mai mult; nu va moșteni niciodată lumea aceasta. Departe, în inima altui continent, o anumită maimuță coborîse din copaci și privea stelele cu primele sclipiri de curiozitate.

Mintea Roiului se dispersa, împrăștiindu-se într-un milion de trupuri minuscule, ne mai putîndu-se uni să-și afirme voința. Își pierduse toată coeziunea; amintirile i se încețoșau. În cel mult un milion de ani vor dispărea total. Rămînea un singur lucru — dorința oarbă, care la intervale ce printr-o aberație stranie deveneau tot mai scurte, îl îndemna să-și caute consumarea într-o vale ce nu mai exista demult.

Plutind liniștit pe cărările lumii, vasul de plimbare trecu pe lîngă insula cu farul clipitor și intră în fiord. Era o noapte calmă și frumoasă, Venus cobora la vest dincolo de insula Faroes și luminile portului se reflectau abia tremurate în apele liniștite pînă departe.

Nils și Christina erau total mulțumiți. Stînd unul lîngă altul lîngă balustrada vasului, mînă în mînă, priveau pantele împădurite pe lîngă care treceau în tăcere. Copacii înalți stăteau nemișcați în lumina lunii cu frunzele neatinse de vreo boare de vînt, tulpinile lor zvelte ridicîndu-se albe din bălți de umbră. Întreaga lume dormea. Doar mișcarea vasului îndrăznea să rupă vraja ce cuprinse noaptea.

Apoi, deodată, Christina tresări ușor și Nils îi simți degetele, strîngîndu-le convulsiv pe ale sale. Îi urmări privirea: se uita peste apă la sentinelele tăcute ale pădurii.

„Ce s-a întîmplat, dragă?" întrebă el îngrijorat.

„Privește!" răspunse ea într-o șoaptă, pe care Nils de-abia o putu discerne.

„Acolo — sub pini!"

Nils privi, și-n acest timp frumusețea nopții se văluri încet și groaze ancestrale se furișară din bîrlogul lor. Sub copaci pămîntul prinse viață, un val cafeniu, pestriț se deplasa în jos pe pantele dealului și se amesteca cu apele întunecate. Lumina lunii căzu pe un petec de pămînt, neacoperit de umbră. Își schimba înfățișarea chiar sub privirea sa; suprafața uscatului părea că se valurește în jos ca o cascadă înceată, ce-și caută unirea cu marea. Și atunci Nils rîse. Și lumea păru din nou întreagă. Christina îl privi, întrebătoare, dar asigurată.

„Nu-ți amintești?" chicoti el. „Am citit despre asta în ziarul de dimineață. Se întîmplă aceasta odată la cîțiva ani și întotdeauna noaptea. Se întîmplă aceasta de cîteva zile".

O necăjea, alungînd tensiunea din ultimele minute. Christina îi întoarse privirea și un mic zîmbet îi lumină fața. „Desigur!" spuse ea. „Ce proastă sînt!". Apoi se întoarse din nou spre țărm, cu o înfățișare tristă. „Bieții de ei!" oftă ea. „Oare de ce fac asta?". .

Nils ridică din umeri cu indiferență. „Nimeni nu știe" — răspunse el. „E un adevărat mister. Nu te mai gîndi la asta, dacă te necăjește. Privește — ajungem curînd în port!".

Își întoarseră privirile spre luminile primitoare, unde îi aștepta viitorul și Christina se mai uită odată spre valul tragic, inconștient, ce încă mai plutea sub lună.

Supunîndu-se unui instinct, al cărui înțeles nu-l știuse niciodată, legiunile condamnate de lemingi își găseau uitarea sub valuri.

Traducere de Neonila NEGURĂ

GROAZA de O.Z.N.-uri

de WOODY ALLEN

O.Z.N.-urile sînt din nou în centrul atenției ziarelor și cred că e timpul să aruncăm o privire mai serioasă asupra acestui fenomen. (Într-adevăr, e ora 8 și 10 și, nu că am întîrziat cîteva minute, dar mi-e cam foame). Cam pînă acum, întregul subiect al farfuriilor zburătoare a fost asociat cu bucătarii și mingile în tribune. De fapt, frecvent, observatorii fenomenului vor admite că sînt parte a uneia dintre aceste grupări sociale. Cu toate acestea, observările persistente și insistente ale unor persoane responsabile au făcut ca Air Force, împreună cu științifica comunitate (asta e!) să reexamineze o atitudine odată sceptică, precum și suma de două sute de dolari care a fost alocată pentru un studiu comprehensiv al fenomenului în cauză. Se pune problema: E ceva sau nu? Și dacă este, au într-adevăr puști cu raze?

În totalitatea lor, O.Z.N.-urile par a nu fi toate de origine extraterestră, dar experții au căzut de acord că orice obiect zburător zglobiu în formă de trabuc, capabil de a se ridica la o înălțime de douăsprezece mii de mile cu o viteză uluitoare, de fapt într-o secundă, ar necesita pentru menținerea în această poziție, fără a ține seama de scînteile pe care le degajă, o atmosferă de care nu dispune decît planeta Pluton. Dacă aceste obiecte sînt în mod real de pe altă planetă, atunci civilizația care le-a realizat trebuie să fie cu milioane de ani în avans față de a noastră. Dacă e așa, atunci membrii unei asemenea civilizații sînt norocoși. Profesorul Leon Speciman postulează o civilizație în spațiul extraterestru care este mai avansată decît a noastră cu aproximativ cincisprezece minute. Aceasta, zice el, le oferă marele avantaj — față de noi — de a nu trebui să fugă pentru a ajunge la timp la o întîlnire.

Dr. Brackish Menzias, care lucrează la Observatorul „Mount Wilson", dacă nu cumva se află el însuși sub observație la Ospiciul „Mount Wilson" .scrisoarea nu e prea clară), arată foarte convingător că oricărui călător care ar merge cu o viteză aproape de viteza luminii, i-ar trebui mai multe milioane de ani pentru a ajunge la noi, chiar din cel mai apropiat sistem solar și, dacă ne luăm după ultimele spectacole de pe Broadway cu „Alerg după o stea", o astfel de călătorie n-ar merita atîta efort. (Se pare că e imposibil să călătorești mai rapid decît viteza luminii și, desigur, nici nu e de dorit, întrucît tot timpul vîntul ți-ar lua pălăria).

Interesant e faptul că, dacă ne-am lua după astronomii moderni, spațiul este finit. Asta e foarte bine, în special pentru cei care nu-și amintesc niciodată pe unde și-au lăsat lucrurile. Factorul-cheie în gîndirea despre univers este totuși acela că el (universul) se umflă și într-o zi se va sparge și va dispare. Așa se face că, dacă domnișoara din biroul de la parter are cîteva chestii mai acătării, dar nu toate, e mai bine să ajungem la un compromis.

Întrebarea care se aude din ce în ce mai des în ce privește O.Z.N.-urile este: Dacă farfuriile astea vin din spațiu, de ce piloții lor nu au încercat să ne contacteze în loc să se învîrtă misterios deasupra unor locuri pustii? Teoria mea proprie este că pentru creaturile dintr-un alt sistem solar „a se învîrti" poate fi un mod, acceptabil din punct de vedere social, de legătură umană. Ar putea fi, de altfel, chiar plăcut. Eu însumi m-am învîrtit pe lîngă o actriță de vreo optsprezece ani, timp de șase luni, și cred că am trăit cele mai bune zile ale vieții mele. Trebuie de asemenea să ținem minte că, atunci cînd se vorbește de „viață", pe alte planete, ne referim doar la niște aminoacizi care nu se arată a fi prea gregari, nici chiar la unele petreceri.

Cei mai mulți tind să creadă că O.Z.N.-urile reprezintă o problemă modernă, dar știu ei oare că de acest fenomen oamenii au fost conștienți de secole? (Pentru noi un secol pare destul de lung, dar, după standardurile astronomice, un secol trece într-o secundă. Pentru acest motiv e întotdeauna bine să purtăm la noi o periuță de dinți și să fim atenți să plecăm dintr-o vizită într-o clipă). Savanții ne zic că obiectele zburătoare necunoscute au fost văzute încă din timpurile biblice. Iată, de exemplu, un pasaj din Cartea lui Leviticus: „Și un balon mare și de argint a apărut deasupra armatelor asiriene și în tot Babilonul s-au auzit gemete și scrîșnituri din dinți, pînă cînd Profetul a cerut mulțimilor să-și vină în fire".

Are vreo legătură acest fenomen cu cel descris, cu mulți ani mai tîrziu, de Parmenide în următoarele cuvinte: „Trei obiecte portocalii au apărut dintr-o dată pe firmament și au început să se învîrtă deasupra centrului Atenei, chiar peste băile publice, fapt care i-a determinat pe cei mai înțelepți dintre filosofii noștri să-și tragă peste ei prosoapele?". Și, din nou, au fost oare acele „obiecte portocalii" asemănătoare cu ceea ce e descris într-un manuscris Saxon din secolul al XII-lea, recent descoperit, pe nu știu unde: „Și zăcătorul acolo au zăcut; au fost mare în lumină și pre multă zare au străluminat; și în tot timpul o sfeară roșă au rotit pe sus, vă mulțumesc pentru atenție, doamnelor și domnilor"?

Această ultimă relatare a fost făcută de un preot medieval într-o sîmbătă și a semnificat că lumea se apropie de sfîrșit, de unde a fost o mare dezamăgire cînd a venit și ziua de luni și tot omul a trebuit să meargă iarăși la muncă. În sfîrșit, totuși foarte convingător, în 1822, însuși Goethe observă un fenomen ceresc ciudat: „În drum spre casă de la Festivalul Neliniștii din Leipzig", scrie el „treceam pe o pajiște, cînd, din întîmplare mă uit spre cer și văd cîteva bile de un roșu fioros care apar brusc din cer, de undeva dinspre sud. Au coborît în mare viteză spre mine și au început să mă urmărească, deoarece eu, bineînțeles, fugeam. Am strigat că sînt un geniu și nu puteam să fug deci prea repede, dar degeaba. M-am enervat și am început să-i înjur, drept pentru care au zburat cu foarte mare viteză, speriați. I-am povestit tărășenia lui Beethoven, nedîndu-mi seama că, între timp, asurzise, drept pentru care a zîmbit și mi-a zis: „Bine".

De regulă, cercetările „la fața locului" demonstrează că cele mai neidentificate obiecte zburătoare sînt fenomene destul de obișnuite, cum ar fi baloane meteorologice, meteoriți, sateliți și chiar un om, pe nume Lewis Maudelbaum care s-a aruncat de pe acoperișul clădirii World Trade Center. Un incident „explicat" tipic este cel relatat de Sir Chester Ramsbottom, în 5 iunie, 1961, în Shropshire: „Conduceam pe șosea, pe la ora 2 după amiază și am văzut un obiect de forma unui trabuc care părea că merge înaintea mașinii mele. Oriunde viram venea după mine, întorcîndu-se în unghiuri extrem de drepte. Era grozav, foarte roșu și în ciuda faptului că am întors brusc la dreapta și la stînga, nu m-a părăsit. M-am alarmat și am transpirat. Am lansat un urlet de groază și cred că am leșinat, trezindu-mă la un spital fără nici o urmă pe corp". După îndelungi cercetări, experții au determinat că „obiectul roșu în formă de trabuc" era nasul lui Sir Chester. Natural, cu toate mișcările înșelătoare ale mașinii, Sir Chester nu a putut scăpa de nas pentru simplul motiv că acesta îi era atașat de față.

Un alt incident rezolvat a început pe la sfîrșitul lui aprilie 1971, odată cu relatarea generalului-maior Curtis Memling de la baza „Andrews" Air-Force: „Traversam o cîmpie într-o noapte și brusc am văzut un mare disc argintiu pe cer. A zburat deasupra mea, la nici zece metri și a descris niște mișcări aerodinamice imposibile pentru un avion normal. Brusc, a accelerat și a dispărut într-o viteză teribilă".

Investigatorii fenomenului au devenit suspicioși cînd au observat că generalul Memling nu putea descrie incidentul fără a se hlizi. Mai tîrziu, el a admis că tocmai se întorcea acasă de la filmul „Războiul lumilor" la care, după expresia sa proprie, „rămăsese cu gura căscată". Ironia sorții, generalul Memling a mai relatat un alt contact O.Z.N. în 1976, dar s-a descoperit curînd că făcuse o fixație după citirea relatării lui Sir Chester Ramsbottom — fapt care a produs consternare în conducerea lui Air Force și l-a condus pe general la Curtea Marțială.

Totuși, dacă cele mai multe O.Z.N.-uri pot fi explicate satisfăcător, ce ne facem cu cele care nu pot fi explicate? Iată cîteva exemple din cele mai confuze „contacte O.Z.N.", nerezolvate. Prima este relatată de un bărbat din Boston, în mai, 1969: „Mergeam pe plajă cu nevastă-mea. Nu pot zice că-i o femeie prea atrăgătoare. Destul de grasă. Practic, o trăgeam de o păpușă de care nu se putea despărți. Mă uit deodată spre cer și văd o farfurie albă imensă care părea să vină spre noi cu o viteză uriașă. Cred că am intrat în panică, pentru că am lăsat păpușa nevesti-mi de mînă și am luat-o la goană. Farfuria a trecut drept deasupra capului meu și am auzit o voce înspăimîntătoare spunînd: „Cheamă la telefon serviciul!" Cînd am ajuns acasă am telefonat la servici de unde am primit un mesaj că fratele meu Ralph s-a mutat și că trebuie să-i trimit scrisorile în orașul Neptune. Nu l-am mai văzut de atunci niciodată. Soția mea a suferit un șoc nervos cu acest prilej și acum nu poate conversa decît dacă are pe mînă o marionetă".

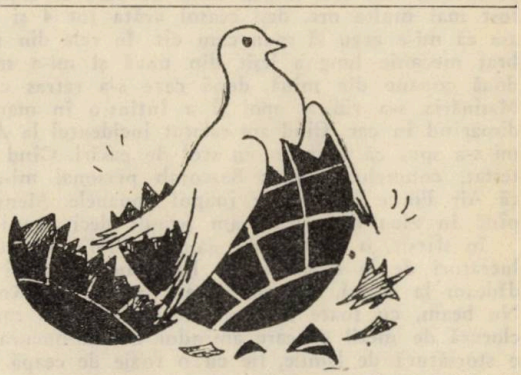

desen de Const. Păläduță

Primim de la I. M. Axelbank, din Georgia, februarie, 1971: „Sînt un pilot experimentat și îmi pilotam avionul personal, un Cessna, de la New Mexico spre Amarilla, Texas, pentru a arunca acolo niște bombe peste niște oameni cu a căror religie nu prea sînt de acord, cînd am observat un obiect zburînd în preajma mea. Am crezut la început că e un alt avion, pînă cînd acesta a emis o rază verde care a forțat avionul meu să coboare 300 de metri în patru secunde, făcînd în același timp o gaură de cîțiva centimetri în parbrizul prin care mi-a ieșit capul. Am luat legătura radio cu solul cerînd ajutor, dar, nu știu de ce, nu am putut prinde ca răspuns decît emisiunea telejurnalului de seară pe care o știam dinainte. O.Z.N.-ul s-a apropiat din nou, după care a dispărut cu o viteză teribilă. Între timp, elicea mea a căzut și am aterizat forțat pe o pajiște. Am continuat să merg cu avionul pe sol pînă cînd am dat peste niște cabine telefonice și mi s-au rupt aripile".

Unul dintre cele mai ciudate contacte a avut loc în august, 1975, și i s-a întîmplat unui om la Montauk Point, în Long Island. Iată relatarea: „Eram în pat la vila mea de pe plajă, dar nu puteam să dorm din cauza puiului fript din frigider care ziceam eu că mi se cuvenea. Am așteptat pînă nevastă-mea a mers la culcare și am luat-o tiptil pînă la bucătărie. Îmi amintesc că m-am uitat la

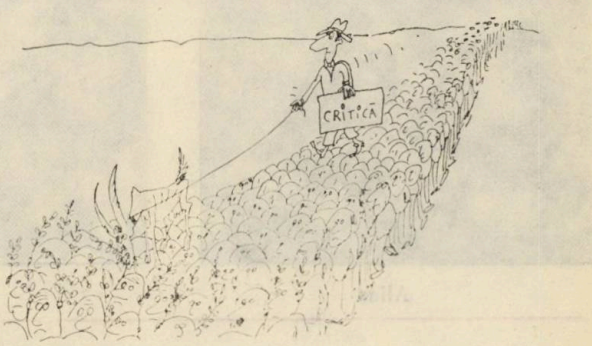

ceas. Era fix ora patru și un sfert. Sînt sigur de asta, fiindcă ceasul de la bucătărie n-a mai mers de douăzeci și unu de ani și deci arăta mereu aceeași oră. Am observat de asemenea că Judas, cîinele nostru se comporta ciudat. Stătea pe labele dinapoi și cînta : „Ce bine-i că sînt fată !“ Brusc, camera a devenit portocalie. La început m-am gîndit că nevastă-mea mă prinsese mîncînd peste noapte și dăduse foc casei. Apoi am privit pe fereastră, unde, spre groaza mea, am văzut un obiect sub formă de trabuc învîrtindu-se deasupra curții și emițînd unde portocalii. Am stat țeapăn timp de ceea ce trebuia să fi fost mai multe ore, deși ceasul arăta tot 4 și un sfert, așa că mi-e greu să spun cam cît. În cele din urmă, un braț mecanic lung a ieșit din navă și mi-a smuls cele două copane din mînă, după care s-a retras cu viteză. Mașinăria s-a ridicat apoi și a întins-o în mare viteză, dispărînd în cer. Cînd am relatat incidentul la Air Force mi s-a spus că văzusem un stol de păsări. Cînd am protestat, colonelul Quincy Bascomb personal mi-a promis că Air Force îmi va da înapoi copanele. Menționez că pînă în ziua de azi nu am primit decît unul singur“.

În sfîrșit, o relatare din ianuarie 1977, oferită de doi lucrători de la o uzină din Louisiana : „Eu și cu Roy dădeam la copcă. Mie-mi place copca și lui Roy la fel. Nu beam, cu toate că Roy adusese cu el o canistră de clorură de metil de care amîndoi ne-am bucurat, fie cu o storsătură de lămîie, fie cu o foaie de ceapă. Orișicît, cam la miez de noapte, iacă mă uit sus și văd o sferă care pare că intră-n copcă. La început Roy o ia drept un cocostîrc și dă s-o împuște, da eu îi zic : „Stai, bă, că nu-i stîrc, că n-are cioc“. Așa se poate deosebi un stîrc. Are cioc. Fiul lui Roy are cioc, știți, și crede că-i cocostîrc. Orișicît, dintr-odată se deschide o ușă și ies niște d'ăia. Arătau ca niște tranzistoare cu dinți și părul scurt. Aveau și picioare, cu tălpi în loc de călcîie și vițăvercea. Se mișcară spre mine și-mi făcură cu mîna, adică „vino-ncoa !“, ceea ce am și făcut și mi-au injectat un fluid care m-a făcut să zîmbesc cu gura pîn-la urechi și să fac ca Bopeep. Vorbeau între ei într-o limbă ciudată, ca atunci cînd treci cu mașina peste un grăsun. M-au luat în avionu' lor și mi-au făcut ceea ce mi s-a părut un examen fizic complet. Mi-a plăcut, că tot nu-l mai făcusem de vreo doi ani. Tot pe-atunci, începură a ne înțelege vorba și nu făceau decît mici greșeli, încurcînd „hermeneutica“ atunci cînd, în fond, vorbeau de „euristică“. Mi-au zis că erau din altă galaxie și că veniseră aici ca să ne zică cică să trăim în pace că dacă nu vor reveni cu niște pușți speciale cu care vor lumina fiecare nou născut bărbat. Mi-au mai zis că-mi vor trimite rezultatele de la sînge în cîteva zile și că dacă n-oi mai auzi de ei, pot să-i dau drumul și să mă însor cu Clair“.

Traducere de Al. PASCU

Semne bune anul are!

Alexandra

Mircea și Andrei

Diana și Claudia

Alina

Alina

Alina

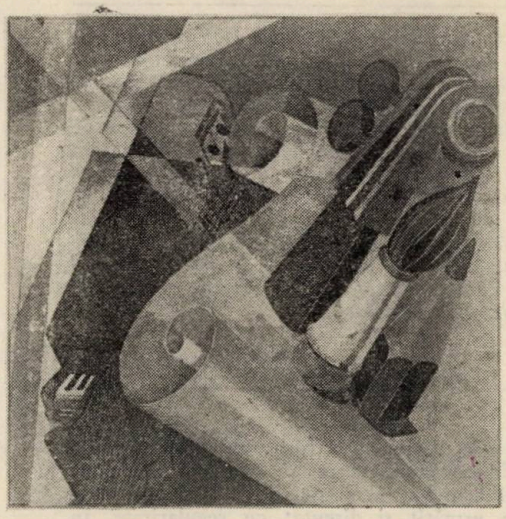

TEATRU
MUZICĂ
PLASTICĂ
FILM

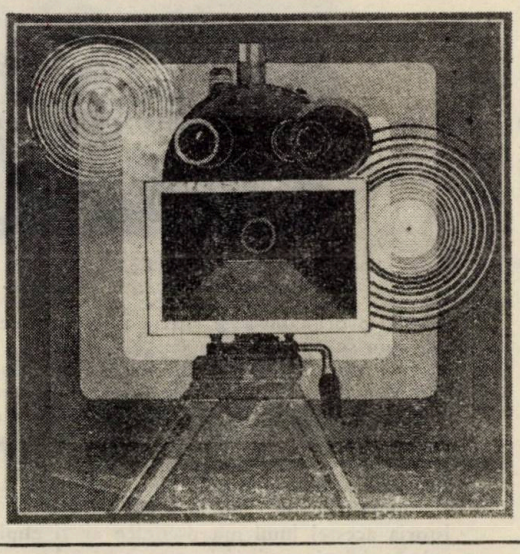

EMINESCU pe scena de la IAŞI

Era începutul verii. Almanahul Convorbirilor ieşea tocmai din „scutece". Prins, pe semne, în vîrtejul multor comenzi criticul Nicolae Barbu, expresia însăşi a punctualităţii, întîrziase puţin predarea articolelor făgăduite nouă. Le-a adus cu smerita părere de rău pentru încălcarea termenului promis. Totul era alcătuit cu rigoarea-i cunoscută şi cu bogăţia informaţiilor de care-i mustea mintea. Peste cîteva zile, ca din senin, se trecea dintre noi. De necrezut! Nu lăsase o clipă condeiul din mînă. O dovadă şi acest articol inedit, „Eminescu pe scena de la Iaşi", pe care-l inserăm şi ca un omagiu adus autorului, cărturarului şi omului de suflet, Nicolae Barbu.

Grigore ILISEI

Aşa cum se ştie, Eminescu a fost unul din îndrumătorii de înaltă competenţă ai teatrului românesc şi, în mod deosebit, al scenei de la Iaşi, ale cărei reprezentaţii le-a urmărit şi discutat cu regularitate, în „Curierul de Iassi" în anii 1876 şi 1877, şi — sporadic — chiar şi înainte de această perioadă. Puţini ştiu însă că opere de seamă ale poetului venerat şi iubit, mai ales de tineretul epocii, au fost încă de mult transpuse în scenarii şi interpretate de importanţi actori ai Iaşului, cu ocazia diferitelor aniversări ale naşterii şi morţii sale. Nu e vorba însă, doar de recitări ori recitaluri festive — acestea au fost nenumărate. În cele ce urmează ne referim numai la lucrări închegate, alcătuite spre a înlesni comunicarea operei poetului prin teatru, şi tipărite ca atare.

Astăzi, cînd întîlnirea „marii orgi eminesciene" cu sensibilitatea cititorilor de toate vîrstele se realizează mai amplu şi mai deplin, în România ca şi în numeroase ţări ale lumii, se cuvine să apreciem pe măsură şi aceste dovezi de admiraţie şi înţelegere pe care scriitori şi artişti din generaţii anterioare le-au concretizat în lucrări ce dovedesc şi o tentativă de exegeză literară a operelor poetului, tentative ce depăşesc, în multe privinţe, conştiinţa critică a epocii. Este şi cazul transpunerilor scenice datorate lui State Dragomir, profesor de filozofie în Iaşii anteriori primului război mondial (fost coleg de studenţie cu G. Ibrăileanu) şi, în acelaşi timp, regizor şi actor de valoare al Teatrului Naţional din Iaşi şi multă vreme profesor de teatru la Conservatorul din Iaşi (şcoală superioară inaugurată acum 125 de ani).

State Dragomir (1870—1920) a fost un distins intelectual şi un mare animator al mişcării artistice, interpret de o deosebită pătrundere a unor roluri din teatrul universal (între altele, Hamlet). În acelaşi timp, profesorul de la Iaşi s-a manifestat şi ca un luminat patriot, care a înţeles rolul literaturii şi al artei în perpetuarea conştiinţei naţionale şi în realizarea unităţii spirituale a românilor din toate provinciile.

Acestor calităţi şi convingeri ale artistului şi cetăţeanului se datoresc şi lucrările sale pentru teatru, — toate exprimînd cu deosebit relief dorinţa răspunderii şi valorificării celor mai de seamă figuri şi creaţii specifice culturii româneşti. După ce, în 1904, la comemorarea a 400 de ani de la moartea marelui erou al neamului: Ştefan cel Mare, a scris piesa originală cu titlul Moartea lui Ştefan cel Mare (manuscrisul se află în depozitul Muzeului Teatrului Naţional din Bucureşti, alături de acela al dramatizării Sărmanului Dionis; un fragment era publicat în „Gazeta Moldovei" din Iaşi, la 4 octombrie 1904), în 1909, dramatizează şi tipăreşte Sărmanul Dionis (Editura „Socec", 1909), iar în 1919 Făt-Frumos din lacrimi (Iaşi, Tipografia naţională, 1919). Ştefan cel Mare şi Eminescu erau cele două mari figuri ce polarizau, în concepţia lui State Dragomir, sensibilitatea şi demnitatea românească. Toate aceste lucrări au fost interpretate, în mai multe rînduri, pe scena de la Iaşi, de mari artişti, în frunte cu Aglae Pruteanu şi cu autorul dramatizărilor.

Să vedem, însă, care sînt particularităţile celor două dramatizări din creaţia lui Eminescu, cele care le asigură o valoare depăşind evident limitele ocazionalului.

Dramatizarea nuvelei Sărmanul Dionis dovedeşte atît simţul artistic şi experienţa teatrală cît şi pregătirea filozofică a autorului care este State Dragomir. „Un cuvînt înainte" semnat de acesta la versiunea tipărită subliniază intenţia de a-l face pe Eminescu mai apropiat de sufletul şi înţelegerea spectatorilor celor mulţi în aspectele fundamentale ale personalităţii şi creaţiei sale, căci „genialul Eminescu, aşa cum într-adevăr este, a rămas încă necunoscut acelei mulţimi" — arăta State Dragomir în 1909. Aceasta era realitatea în acele vremuri şi tocmai spre a scoate în evidenţă pentru public valoarea nuvelei eminesciene autorul dramatizării compară opera poetului român cu Faust, fundamentala creaţie a lui Goethe: Sărmanul Dionis, scria autorul, „are părţi aşa de frumoase din punctul de vedere al opticii teatrale, încît ar putea rivaliza cu „Faust" al lui Goethe".

Secretul reuşitei lui State Dragomir în transpunerea scenică a acestei caracteristice proze eminesciene decurge din profunda vibrare nu numai faţă de poezia lui Eminescu ci şi faţă de funcţionalitatea poetică a concepţiei filozofice care structurează această nuvelă unică. Este de remarcat că, pentru realizarea atmosferei de elevaţie meditativă, autorul foloseşte versuri ale poetului, adecvate stărilor şi metamorfozelor personalităţii lui Dionis-Dan. Chiar de la început se aud, cîntate (în ipoteza scenică) versuri din Peste vîrfuri, — ultima strofă fiind reluată de Dionis care o rosteşte „ca dus din lumea reală" — cum sună indicaţia dramaturgului. Ceva mai departe sînt intercalate fragmente din Scrisori. Problematica operei, cea care-i

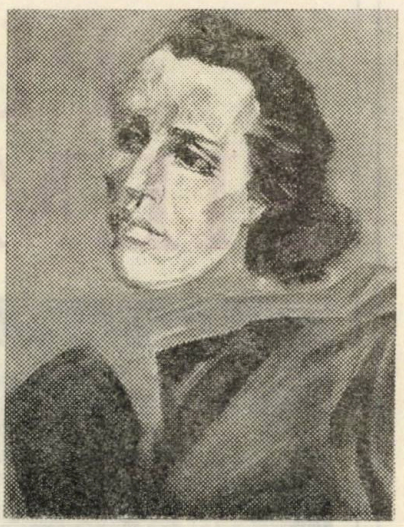

Mircea Ispir: Eminescu

decide profunzimea şi interesul artistic cu totul aparte, aşa cum se cunoaşte din exegezele de text, rezultă cu limpezime din dialogurile Dionis—Riven, Dan—Ruben. Momentele de culminaţie ale ideii, care creează stări neaşteptate de elevaţie lăuntrică, se bucură de o sobră tratare dramatică, în care sînt utilizate fragmente selecţionate din textul nuvelei. Iată numai două citate exemplificatoare: „Presupunînd lumea redusă la un bob de rouă şi raporturile de timp la o picătură de vreme, seculii din istoria acestei lumi microscopice ar fi clipite",... sau: „nu există nici timp şi nici spaţiu: ele sînt numai în sufletul nostru, ţi-o mai repet. De aceea cred c-aşi putea trăi în timpul lui Alexandru cel Bun sau Mircea cel Mare..."

Probleme filozofice abstracte, cum sînt și idealitatea timpului și spațiului, dobîndesc, astfel, pregnanță scenică, la nivelul relației lor cu evaluarea artistică a stărilor de conștiință. Marele merit este, fără îndoială, al lui Eminescu, însă trebuie subliniată și intuiția artistică de excepție a celui ce a gîndit o asemenea dramatizare, a cărei tehnică nu se putea opri, ca de atîtea ori, în situații curente, la dialogarea unui text și la suprimarea balastului narativ. Pe lîngă cunoașterea filozofiei kantiene și schopenhaueriene, a filozofiei romantice germane în genere (ceea ce ar fi fost normal să rezulte din lucrarea pe care o făcea un intelectual familiarizat cu domeniul), State Dragomir demonstra, în 1909, o superioară cunoaștere și înțelegere a operei eminesciene, pe care mulți, în epocă, o interpretau unilateral, de la nivelul micului romantism provincial. Surprinde, de asemenea, în dramatizarea profesorului și regizorului precizia în evaluarea efectelor artistice, privind posibilitățile și specificul expresivității teatrale în transpunerea unor aparente abstracțiuni ale conștiinței pe care, la timpul său, în dramaturgia universală, numai Pirandello avea să le dea curs, în deplina lor afirmare.

Făt-Frumos din lacrimă este subintitulată, în dramatizarea tipărită în 1919 (Iași, Tipografia „Națională" M. M. Bogdan), „feerie națională în zece tablouri în versuri". Fiecare tablou reține cîte un aspect semnificativ din povestea apariției lui Făt-Frumos ca ființă deosebită, miraculoasă, și al încercărilor prin care el trece pînă biruie personajele malefice. În lupta cu acestea (Mama Pădurii, Ghenar, Noroiul) el ajunge s-o elibereze atît pe Ileana Cosînzeana, mireasa sa, cît și pe Maia, fecioara care devine mireasa craiului Murgilă.

Surprinde, la început, faptul că autorul dramatizării folosește, pentru transpunerea scenică a basmului, versificația. Cred, însă, că procedeul își are justificarea lui, pentru că, mai ales aici, dialogarea prozaică ar fi apărut naivă, lipsind desfășurarea acțiunii, pe scenă, de lirismul apt să localizeze faptele în zonele mitului. Versurile sînt muzicale, ritmurile interioare ale povestirii, ca și factura ei mitologică fiind astfel mai fidel exprimate. Acțiunea are, astfel, atît patina romantică eminesciană — izvorîtă din concepția și din viziunea poetică originară, cît și aura de legendă pe care basmul o presupune. Cîteva exemplificări devin și aici necesare : Făt-Frumos : „Coboară tu, de-acolo, și vin' aicea jos / Să te privesc în față mult dulce, nesățios / Să-ți spun a mele doruri și toate-a mele vise / Ce port aici cu mine, în inima-mi închise". Ileana Cosînziana : „Mă farmeci cu privirea, m-adormi cu al tău glas / Nu pot un pas a face ; pe loc uite-am rămas / Ci vino tu, iubite, cu brațu-ți mă cuprinde. / Mă duc pe und' ți-i vrerea. Asupra mea întinde, / De-acum pe totdeauna, o mînă de-ajutor. / Mă du prin cer, la stele, mă ia cu tine 'n nor, / În norul cela 'n care, te văd întotdeauna, / Plutind între luceferi și mîndra nopții, luna...". Pe alocuri, autorul dramatizării folosește cu abilitate variante, ori ritmuri, vocabular și chiar motive poetice eminesciene, realizînd scenic acea atmosferă specifică liricii de cosmică amploare a celui ce ne-a lăsat Luceafărul : „Mai vino, vin ca alte dăți / Să te privesc de-aproape, / Cu chipu-ți mîndru să te-arăți, / De obidă să mă scape !" etc. Mai presus de toate, însă, se remarcă perfecția și profunzimea interpretării marii poezii eminesciene, auzul fin al fermecatei harfe în stare să transforme iubirea în lege cosmică, împlinind sensuri filozofice. Acea stare de somnolență, pe care avea s-o semnaleze mai tîrziu G. Călinescu în legătură cu erotica poetului, somnolență care exprimă, de fapt, liniște și uitare în veghea iubirii, nu este străină lucrării, după cum nu-i este străin nici firescul împletirii regnurilor, în decorul unei naturi dominată de prototipurile peisajului mitic : codrul, lumina ce se pleacă, desișul, izvorul, răcoarea ce aburește și estompează contururile. Să revenim, în sprijinul acestei observații, la citatul anterior, care începe cu versul : „Mă farmeci cu privirea, m-adormi cu al tău glas..." — vorbe ale Cosînzenei, cărora Făt-Frumos le răspunde : „Frumoasă ești ca ziua de vară, / Fără nor, / Și dragă-mi ești ca lumea din care mă cobor / Cînd te desmierd iubită pe neteda ta frunte / Mă simt ușor și mîndru ca cerbul de la munte..." etc. (p. 31). Dragostea dintre cele două personaje de basm dobîndește însă, cum arătam, perspectivele cosmice de alăturat unei noi geneze. De aceea, din întreaga erotică eminesciană cunoscută, forța de seducție a acțiunii acestei povești e comparabilă mai ales cu dramaticul dialog de culminație filozofică din Luceafărul, deși aici personajele sînt situate în același plan al existenței. Înfruntările lui Făt-Frumos cu forțele oarbe ale firii capătă, prin sugestia scenariului, proporțiile unui potop gata să înece universul : „...ce cărunt e cerul de nouri negri ! Deasă / Și-neguroasă ploaie ! O ! tună ! groaznic vînt ! / Și gene ca de moarte ! Din cer pînă-n pămînt / Șerpi roși prin poala neagră a norilor s-aruncă (...) ...O, cît de-adînc mai cîntă / Cel tunet ! Se aude un glas frumos ! Mă-ncîntă. / E glasul lui. Ah, vine ! — Ba nu, tot cîntă-adînc / Din cer un groaznic tunet !... Acum latră-un țînc / De sub pămînt... tot latră ! a moarte latră într-una / S-abate firea toată ! E groaznică furtuna !"

Fără îndoială, și astăzi, sensibilitatea unui abil regizor, iubitor al marii poezii, convins de importanța actului artistic menit a tălmăci scenic creația lui Eminescu, ar putea afla în textul datorat lui State Dragomir prilejul unei valoroase creații.

Dramatizarea nuvelei Sărmanul Dionis a fost reprezentată pe scena Națională din Iași mai întîi la 15 iunie 1909, adică în chiar ziua împlinirii a două decenii de la moartea poetului, cu State Dragomir (Dionis) și Aglae Pruteanu (Maria). Făt-Frumos din lacrimă s-a reprezentat, de asemenea, însă în condiții morale și sociale noi, după realizarea din 1918 a aspirației de unitate național-politică a României, cu prilejul comemorării a trei decenii de la dispariția poetului ce a exprimat, la cele mai elevate cote ale sensibilității, ideea continuității și a unității românești.

Să mai adăugăm, fiind vorba de atașamentul patriotic și de dăruirea artistică a lui State Dragomir, — profesor mai multor generații de valoroși actori — că tot el a mai alcătuit un scenariu (adaptare în versuri) după Cîntarea României, renumitul poem național atribuit lui Alecu Russo (dar și lui N. Bălcescu). Lucrarea a apărut, de asemenea, tipărită la Iași, Tip. Națională, 1919, fiind dedicată „elevelor și elevilor din școlile secundare".

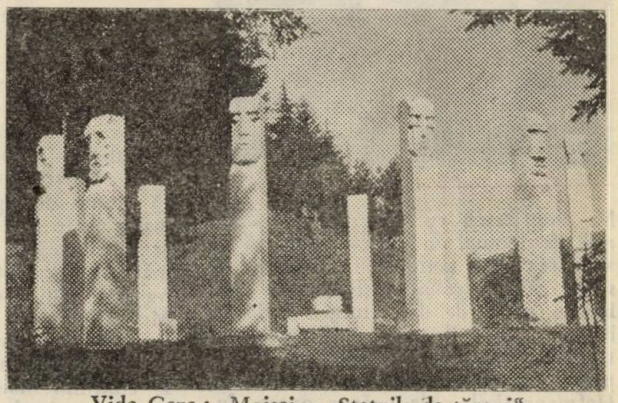

Vida Geza : „Moisei — Statuile de țărani"
(foto — Ion-Matei Agapi)

În ceea ce-l privește pe Eminescu, trebuie remarcat faptul că, prin contribuțiile, care nu poartă doar caracterul unui moment festiv, și care le datorăm lui State Dragomir, creații importante ale poetului au putut fi ascultate de pe scenă de un public numeros. Era, să notăm, în 1909, cu circa cincizeci de ani înainte de a fi reprezentate, parțial, cîteva din operele dramatice propriu-zise, din nefericire neterminate, ale lui Eminescu : Decebal, Bogdan Dragoș, Mira etc. (A se vedea M. Eminescu Opere, vol. IV ; ediție critică de Aurelia Rusu, Buc., Ed. „Minerva", 1978). Au fost, acestea din urmă, mai ales reprezentații-document, realizate cu pietate, din interes mai degrabă istorico-literar. Se cuvine, de aceea, să punem, cu atît mai mult, în lumină, strădaniile celui care, avînd intuiția valorii dramatice reprezentative a creației poetului, a realizat o operă de pionierat în acest sens, operă care rămîne și astăzi remarcabilă.

G. M. ZAMFIRESCU

REGIZOR LA TEATRUL NAȚIONAL DIN IAȘI

Șase ani de zile, cei în care și-a dat măsura talentului, din mai 1933 pînă în martie 1939, dramaturgul și regizorul G. M. Zamfirescu a activat la Teatrul Național din Iași. Alături de Ionel Teodoreanu, Mihail Sadoveanu, G. Topîrceanu, Mihail Codreanu, Ion Sava și o redutabilă echipă de actori. G. M. Zamfirescu a contribuit din plin la prestanța și personalitatea scenei ieșene. La Iași, G. M. Zamfirescu a ajuns în urma invitației făcute de directorul teatrului, Ionel Teodoreanu, în jurul datei de 19 mai 1933. A rămas în localitate o săptămînă pentru a-și definitiva angajarea ca director de scenă și a se pune la curent cu programul noii stagiuni. Amănunte privitoare la ceea ce-și propunea să facă în noua sa activitate se afla în interviul oferit revistei „România literară" nr. 79—80, din 20—26 august 1933. „Fireşte că ultimile două luni mi-au fost răpite — afirma G.

M. Zamfirescu cu acest prilej — numai de lecturi în directă legătură cu viitoarea mea activitate ca director de scenă al Teatrului Național din Iași. Iată o sumă de dramaturgi: Valentin Kataev, Jules Romain, Juskievici, Ostrovski, Brukner, Zweig, Shaw, Shakespeare, Ibsen, Moliere, Marcel Achard, Hofmannsthal, ale căror opere, înscrise în repertoriu, a trebuit să le recitesc și să le adnotez. Odată cu aceste lecturi, au fost necesare atente documentări asupra autorilor. Așadar un număr respectabil de studii și comentarii". La Iași, G. M. Zamfirescu a sosit într-un moment deosebit de prielnic, atît pentru scena ieșeană cît și pentru sine. Referindu-se, în același interviu, asupra celor cu care trebuia să colaboreze, el se exprima astfel: „D. Ionel Teodoreanu posedă toate calitățile de cultură și înțelegere, de pondere și sinceritate, ale unui admirabil director de teatru. De altfel, prin prestigiul pe care îl acordă un Mihail Sadoveanu sau Mihai Codreanu, un Petre Bogdan, Emil Serghie sau Omer Popovici, toți membri ai comitetului de conducere, prin ansamblul format din cei mai buni actori pe care i-a avut vreodată un teatru de provincie și prin repertoriu, Teatrul Național din Iași va rămîne și anul acesta al doilea așezămînt cultural al țării". Perspectiva de a lucra într-o muncă pe care o iubea și care, în același timp, îi dădea o anumită siguranță materială, după o perioadă îndelungată de incertitudine și instabilitate, îl face pe G. M. Zamfirescu să primească cu entuziasm oferta lui Ionel Teodoreanu, lucru ce se poate observa cu ușurință din declarațiile viitorului prim director de scenă al Teatrului Național din Iași. Trebuie precizat însă, pentru cei mai puțin familiarizați cu opera dramaturgului, că nu în 1933 s-a stabilit primul său contact cu scena ieșeană. Dacă vom răsfoi arhiva teatrului și colecția de manuscrise vom vedea că o serie din lucrările sale dramatice făcuseră obiectul discuțiilor din ședințele Comitetului de lectură; în 1925 piesa **Cuminecatura**, în 1927 **Domnișoara Nastasia**, în 1928 **Fu poruncă de la Suceava** și **Primăvara** ce s-a dus ș.a. Asta pentru a ne limita la lucrările originale, dar mai pot fi amintite și traducerile din F. Brukner și André Birabeau, **Molima tinereții** și respectiv **Dame nature** și ele oferite teatrului ieșean.

În cei șase ani cît a stat la Iași G. M. Zamfirescu a regizat 29 de piese, un număr impresionant dacă avem în vedere și întreruperile provocate de boala sa, condițiile de lucru, cu trei repetiții pe zi, cu premiere la interval de o săptămînă, pentru a satisface gustul unui public nu prea numeros. Să nu uităm că în acești ani a elaborat și unele din cele mai reușite dintre romanele sale, cu toate că munca de regizor îi răpea cea mai mare parte a timpului. Într-o scrisoare din această perioadă Zamfirescu mărturisea cu durere că: „Despre mine nu pot să-ți spun decît că sînt trist. Montările mele au avut, aici la teatru din Iași, mult succes dar activitatea regizorală m-a împiedicat să scriu, să continui **Maidanul cu dragoste**, care este primul dintr-un ciclu de romane asupra vieții bucureștene. Lipsa de timp și imposibilitatea de a mă concentra, pentru a scrie așa cum simt și cum cred eu că trebuie realizată o operă literară, mă ucide".

Ca regizor, sau director de scenă cum se numea atunci, Zamfirescu nu admitea niciun compromis, niciun rabat, toate eforturile actorilor și a personalului auxiliar trebuiau să aibă un singur scop: realizarea spectacolului de artă. Din acest motiv, pe drept sau nu, a avut, mai ales cu actorii și cu piesa de specialitate, unele diferende. Ca dramaturg G. M. Zamfirescu a făcut parte, o bună bucată de timp, și din Comitetul de lectură al Teatrului Național din Iași, comitet care avea obligația să se pronunțe asupra repertoriului, cu deosebire asupra dramaturgiei originale românești. Unele documente inedite pe care le publicăm acum reflectă și această preocupare a sa.

D. IVĂNESCU

I

1925, iulie, București — Cererea lui G. M. Zamfirescu adresată direcției Teatrului Național din Iași pentru a pune în discuția comitetului de lectură lucrarea sa Cuminecătura.

Domnule director,

Am onoarea a vă depune, în două exemplare, piesa mea Cuminecătura, cu rugămintea să binevoiți a o depune, spre cercetare, onoratului comitet de lectură.

George Mihail Zamfirescu
din București, str. Const. Bonea nr. 5
iulie 1925

[Rezoluție]

1925, septembrie 6. Se va supune Comitetului de lectură. Pennescu 2. X. 1925. Textul se va preda bibliotecii, iar autorului i se va comunica că piesa d-sale, de o valoare literară necontestată, n-a fost admisă de comitetul de lectură fiindcă nu are acțiuni teatrale [1]). Pennescu.

Arh. St. Iași, fond Teatrul Național Iași

1. Discutată în ședința comitetului de lectură din 30 septembrie 1925, în prezența lui C. B. Pennescu, I. Botez și I. Petrovici, piesa lui G. M. Zamfirescu a făcut impresie bună, deși a fost respinsă: „S-a dat cetire piesei într-un act *Cuminecătura* de Dl. G. M. Zamfirescu. Deși piesa are o valoare literară necontestată totuși n-a putut fi admisă în repertoriul teatrului din pricina neajunsurilor teatrale" (Ibidem, f. 65). Comedia tragică, *Cuminecătura*, avînd ca motiv de inspirație nuvela lui C. Negruzzi, *Alexandru Lăpușneanu*, a fost reprezentată la Teatrul Național din Cernăuți, iar lumina tiparului a văzut-o în 1925.

1927, octombrie, Iași — Cererea lui G. M. Zamfirescu adresată lui M. Codreanu, director al Teatrului Național din Iași, pentru a pune în discuția comitetului teatral lucrarea sa Domnișoara Nastasia.

Domnule director,

Am onoarea a vă prezenta un exemplar din lucrarea mea dramatică Domnișoara Nastasia și vă rog să binevoiți a dispune să fie supusă onoratului Comitet de lectură, spre avizare.

Rezultatul îmi va fi comunicat în București, str. Constantin Bonea nr. 5.

Primiți, vă rog, domnule Director, asigurarea deosebitelor sentimente ce vă nutrește,

George Mihail Zamfirescu
Iași, oct. 1927

Domniei Sale Domnului Director al Teatrului Național Iași

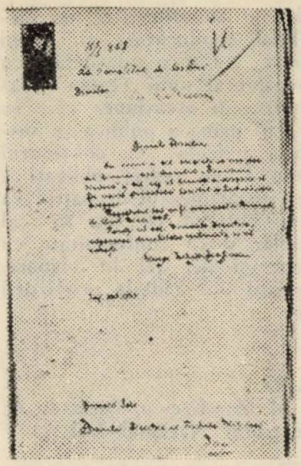

1925 — Cererea lui G. M. Zamfirescu adresată direcției Teatrului Național Iași pentru a pune în discuție piesa sa „Cuminecătura"

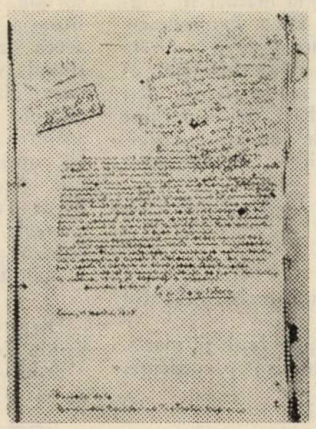

1938. Raportul lui G. M. Zamfirescu asupra repetițiilor la piesa *Othello* de Shakespeare

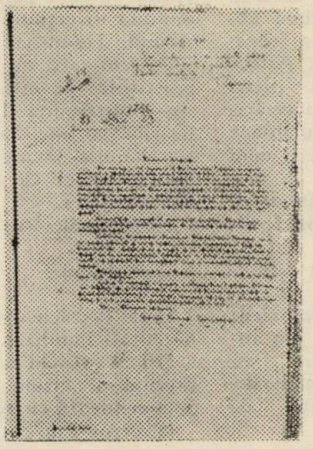

1933. Raport către G. Topîrceanu întocmit de G. M. Zamfirescu referitor la repetițiile piesei *Domnișoara Nastasia*

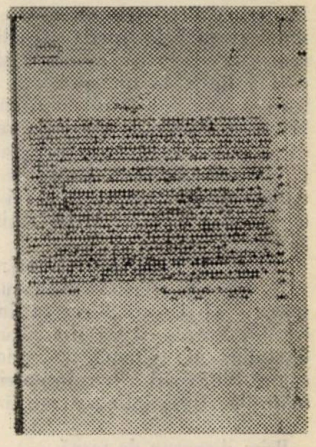

1938. Referatul lui G. M. Zamfirescu asupra piesei *Zbuciumare* de Dumitru Fara

[Rezoluție]
15. I. 1928. La Comitetul de lectură. Director M. Codreanu.

Arh. St. Iași, fond Teatrul Național Iași, dosar 498, f. 10. Original. La fila următoare, 11, se găsește, în creion, propunerea de distribuție a rolurilor din piesa *Domnișoara Nastasia*, aparținînd autorului, după cum urmează :

Nastasia . .	
Ion Sorcovă	Dl. Vernescu
Vulpașin . .	Morcovescu
Luca . . .	Nosec
Vecina . .	D-ra Natalia Profir
Paraschiva .	Margareta Baciu
Niculina . .	D-na Meicu
Ionel . . .	Aurel Munteanu
Luca Lacrimă .	D-ra Ionak
Omul Necăjit .	Gh. Popovici
Haimanaua .	Handoca
Cerșetorul . .	Miron Popovici
Orbul . . .	
Pascu . . .	Protopopescu

Urmează trei modificări făcute, după grafie, tot de G. M. Zamfirescu. În rolul Ion Sorcovă e propus Radu Demetrescu, pentru Paraschiva, Florica Bulgaru și Margareta Baciu în rolul Luca Lacrimă. *Domnișoara Nastasia* a fost jucată la Iași abia în 1933, în regia lui G. M. Zamfirescu. Rolurile principale au fost interpretate de Angela Luncescu (Nastasia), C. Ramadan (Ion Sorcovă) și Aurel Ghițescu (Vulpașin).

III

1928, octombrie 5, Iași — Proces-verbal al comitetului de lectură de la Teatrul Național din Iași prin care se aprobă introducerea în repertoriu a piesei Primăvara ce s-a dus de G. M. Zamfirescu.

Proces-verbal nr. 75
5 octombrie 1928
înreg. nr 1 314

Subsemnații, membri ai Comitetului de lectură, întruniți astăzi 5 octombrie, am citit piesa Primăvara ce s-a dus, un act provincial de G. M. Zamfirescu și am aprobat să fie trecută în repertoriul actualei stagiuni. Drept care s-a încheiat prezentul proces-verbal.

Director,
M. Codreanu

Membri :
M. Sadoveanu
Morcovescu—Teleajen

Arh. St. Iași, fond Teatrul Național Iași, dosar 814, f. 29. Original. În stagiunea 1928—1929 și 1929—1930 lucrarea dramatică a lui G. M. Zamfirescu nu a fost reprezentată pe scena Teatrului Național din Iași (vezi Arh. St. Iași, colecția „Foi volante", programe de teatru, 1928—1930).

IV

1933 august 18, Iași — Delegație prin care Ionel Teodoreanu împuternicește pe G. M. Zamfirescu pentru a trata la București unele angajamente în numele Teatrului Național din Iași.

18 august 1933

Delegație,

Domnul George Mihail Zamfirescu, directorul de scenă al Teatrului Național din Iași, este delegat de noi să plece la București pentru tratarea unor eventuale angajamente excepționale.

DIRECTOR,
Ionel Teodoreanu

Arh. St. Iași, fond Teatrul Național din Iași, dosar 556, f. 9. Copie.

V

1933, noiembrie 30, Iași — G. M. Zamfirescu îi comunică lui Aurel Ghițescu distribuirea în rolul Karl din piesa Karl și Ana.

TEATRUL NAȚIONAL IAȘI
Nr. 1 130

Domnului Aurel Ghițescu
Loco

Vi se aduce la cunoștință că sînteți distribuit în rolul Karl din piesa Karl și Ana și vă invităm să vă prezentați la repetiție vineri, 1 decembrie 1933, ora 9,30 a.m.

Această schimbare în distribuția piesei Karl și Ana, pînă la prezentarea noului director al teatrului, a fost făcută de subsemnatul, căruia potrivit art. IV din contractul de Locațiune de serviciu nr. 2, înregistrat la nr. 535 din 9 iunie 1933 îi revine conducerea și responsabilitatea directă a activității artistice a Teatrului.

Prim Director de scenă,
G. M. Zamfirescu

Anexe : rolul Karl din piesa Karl și Ana.

Arh. St. Iași, fond Teatrul Național Iași, dosar 569. f. 13. Copie. Premiera piesei lui Leonardth Frank, *Karl și Ana*, a avut loc la Iași în ziua de 5 decembrie 1933. Dintre interpreți menționăm pe St. Morcovescu-Teleajen, Tudor Călin, Gina Sandri-Bulandra, Mărioara Davidoglu, C. Sava, N. Șubă. Tudor Călin a interpretat rolul lui Karl (vezi Arh. St. Iași, colecția „Foi volante", programe de teatru 1933—1934, f. 84).

VI

1933, decembrie 23, Iași — Raport către G. Topîrceanu, director al Teatrului Național din Iași, întocmit de G. M. Zamfirescu în legătură cu repetițiile la piesa sa Domnișoara Nastasia.

Domnule Director,

Am onoarea a vă raporta că d-ra Ecaterina Predescu, angajată auxiliară, a fost absentă de la primul tablou al piesei Domnișoara Nastasia, care s-a renetat pe scenă în seara de vineri, 22. XII. 1933. Domnișoara Ecaterina Predescu s-a prezintat tocmai la ultimul tablou și la observațiunea pe care i-a făcut-o subsemnatul, a răspuns că „dă concursul său la repetițiile și spectacolele cu piesa Domnișoara Nastasia d'n bunăvoință, nu pentru că ar fi obligată prin contract și că „în definitiv, n-am decît să o pun absentă de o sută de ori, pentru că nu-i pasă..."

Binevoiți a cunoaște că personalul auxiliar, fără excepție, e obligat să presteze toate serviciile de figurație pe care i le cere direcția de scenă.

Subliniez, de asemeni, faptul că d-ra Ecaterina Predescu nu e la prima absență și nici la întîia atitudine ireverențioasă față de superiorii săi. Astfel, d-sa a lipsit la un spectacol al piesei Karl și Ana, iar la observațiunea verbală ce s-a făcut, a cerut un regulament ca să poată lua cunoștință cînd și cum e obligată să vină la teatru.

Răspunsul acesta al d-rei Predescu a fost dat în fața d-lui regizor I. R. Matache.

Avînd în vedere că angajata auxiliară, d-ra Ecaterina Predescu, nu înțelege să-și îndeplinească îndatoririle față de teatru și că și-a făcut din indisciplină o sistemă, cu onoare vă rog să binevoiți a lua, împotriva d-sale, măsurile disciplinare prevăzute de lege.

Prim director de scenă
George Mihail Zamfirescu

Domniei Sale Domnului Director al Teatrului Național Loco.

[Rezoluție]

23. XII. 1933. D-ra Predescu se va prezenta mîine, 24 decembrie, la ora 11 și jumătate, în cabinetul Direcțiunii. G. Topîrceanu.

Arh. St. Iași, fond Teatrul Național Iași, dosar 554, f. 114. Original. *Domnișoara Nastasia*, în regia lui G. M. Zamfirescu a fost jucată prima dată la Iași în seara zilei de 14 octombrie 1933, cu ocazia deschiderii stagiunii Naționalului ieșean. Angela Luncescu, C. Ramadan și Aurel Ghițescu au fost principalii interpreți ai amintitei lucrări dramatice, alături de care și-au dat concursul Gh. Popovici, Athena Marcopol, Margareta Baciu, Miluță Gheorghiu, Șt. Ciubotărașu ș.a. (Arh. St. Iași, colecția „Foi volante", programe de teatru, 1933—1934, f. 1—2). Amănunte privind felul în care a fost realizat spectacolul cu Domnișoara Nastasia și despre debutul lui G. M. Zamfirescu ca regizor la Iași, a se vedea articolul acestuia *Storin și încă ceva...* publicat în volumul *Mărturii în contemporaneitate*, ediție îngrijită de Valeriu Râpeanu, București, 1974, p. 12—25.

VII

1936 aprilie 7, Iași — Observațiile directorului de scenă G. M. Zamfirescu la repetițiile făcute cu piesa Rodia de aur de Al. O. Teodoreanu și Adrian Maniu.

Marți, 7 aprilie

ora 9.30 S-a repetat Rodia de aur, toate actele
Absenți: Wiwoschi, Eliza Petrăchescu
Învoit: I. Lascar

ora 3.30 Probă de costume la Rodia de aur.
Lectura la Lais.

ora 9 seara S-au repetat toate actele din Rodia de aur
Absent: I. Lascar, învoit.
Absenți: Wiwoschi, Eliza Petrăchescu.

Direcția de scenă raportează absența nemotivată a domnișoarei Eliza Petrăchescu și a domnului Wiwoschi. Această absență pare ostentativă și rog onorata direcțiune să ia măsuri în consecință. Domnișoara Eliza Petrăchescu, îndeosebi, are un sistem de a sabota repetițiile, de cîte ori are impresia că nu-i distribuită în roluri mari, deși distribuția este aprobată de direcțiune iar domnia sa are de îndeplinit servicii în raport cu calitatea sa de angajată auxiliară.

Director de scenă: G. M. Zamfirescu

[Rezoluție]

D-ra Petrăchescu a fost învoită, din necesități familiare.

D-l Wiwoschi a lipsit luni și marți, precum și cîteva repetiții precedente. Se amendează cu 400 lei.

Director Em. Serghie

Arh. St. Iași, fond Teatrul Național Iași, Repertoriul nr. 4, f. 112 verso. Original.

VIII

1937 mai 24, Iași — Referatul lui G. M. Zamfirescu la piesa Ofensiva albă de Romulus Cioflec.

Piesa domnului Cioflec are calitățile unei opere dramatice reprezentabile. Caracterele sînt tranșante, acțiunea are un crescendo iar situțiile sînt amuzante.

Cîteva expresii oarecum forțate au fost subliniate de subsemnatul și pot fi ușor înlăturate de autor.

Sînt de părere că piesa să fie citită în plenul Comitetului de lectură, pentru formarea unei opiniuni de ansamblu — singura în măsură să promoveze o lucrare dramatică sortită să fie înscrisă în repertoriul Teatrului Național.

George Mihail Zamfirescu

Arh. St. Iași, colecția „Manuscrise" nr. 402, f. 1, verso.

IX

1937, noiembrie 13, Iași — Comunicare făcută lui G. M. Zamfirescu de către Sandu Morcovescu-Teleajen, director al Naționalului din Iași, prin care i se cere să renunțe la articolele sale cu caracter politic.

Domnule Zamfirescu,

Direcțiunea Teatrului Național Iași, prin hotărîrea Comitetului de direcție, consemnată în procesul-verbal nr. 12, din 20 oct. 1937, cînd d-voastră ați venit din concediul de boală și v-ați prezentat la serviciu a găsit — în urma referatului d-lui consilier juridic N. Bădulescu și în conformitate cu legea — că d-voastră sînteți în continuitate de servici și faceți parte din cadrul personalului artistic al teatrului.

Ca urmarea a acestei hotărîri, v-ați început activitatea de director de scenă.

Cum d-voastră, în calitate de publicist și literat ați urmat a colabora la ziarele Adevărul și Dimineața, cu articole privind politica internă a țării sau judecînd anumite acte ale factorilor politici conducători, și cum situația aceasta nu e compatibilă cu aceea de angajat al unui Teatru Național, vă atragem atențiunea că în cazul cînd veți urma a publica în susciatele ziare, articole cu conținutul amintit, vom fi cu regret obligați a vă considera angajamentul d-voastră ca nul. Aceasta, potrivit cu art. 85 al Legei Teatrelor și în conformitate cu clauzele contractuale, azi în vigoare, pentru angajații din cadrele provizorii și definitive.

Director,
Sandu Teleajen
D-lui G. M. Zamfirescu, Director de scenă a Teatrului Național Iași.

Arh. St. Iași, fond Teatrul Național Iași, dosar 642, f. 100. Copie. Nenumărate din articolele sale cu caracter social și politic au fost publicate în *Facla* și *Adevărul*. Unele dintre ele au fost strînse în volumul *Mărturii în contemporaneitate* de G. M. Zamfirescu, ediție îngrijită de Valeriu Râpeanu, București, 1974, p. 289—361.

1938, februarie, Iași — Referatul lui G. M. Zamfirescu, membru în comitetul de lectură al Teatrului Național din Iași, asupra piesei Zbuciumare de Dimitrie Fara.

DIMITRIE FARA
ZBUCIUMARE,
ROMAN DRAMATIC ÎN 5 ACTE

Referat

Domnul Dimitrie Fara nu-i un simplu dramaturg. Este polemist și mai presus de toate moralist. Prefața pe care a scris-o pentru lucrarea sa dramatică Zbuciumare ne lămurește, după o incursiune în activitatea și în moravurile literaturii contemporane, de ce și-a conceput și așternut autorul pe hîrtie, amintita lucrare dramatică — a doua dintr-o trilogie. „Dar a scrie reguli — spune autorul, în această prefață — pentru ca altul să le urmeze, am socotit că nu-i destul. De aceea am încercat să le și punem în aplicare". Si le-a pus, scriind trilogia dramatică din care face parte și Zbuciumare, piesa asupra căreia am fost însărcinați să referim.

Ne vom mărturisi, de la început, regretul că scriitorul de teatru nu corespunde ambițiunilor reformatoare și nivelatoare, totuși, ale moralistului din prefață.

Voim să spunem că noi, personal, am fi preferat ca autorul să fie imoral dar să aibă talent.

Piesa Zbuciumare nu aduce nimic nou, în ce privește defectele, care să-l situeze într-o postură mai tragică decît aceea în care a fost surprins cînd a scris Frămîntare, de pildă. N-am să vă plictisesc istorisind subiectul. Este așa de risipită ceea ce am putea numi acțiunea, încît mi-ar trebui multe pagini, multă răbdare și multă echilibristică de stil, ca să vă pot lămuri mai mult sau mai puțin ce urmărește autorul, în anecdotica piesei cu morală.

Am să vă dau însă două exemple numai, de felul cum scrie autorul, ca să înţelegeţi ce-a putut să facă şi cum a reuşit să rezolve dificultăţile de tehnică, de logică şi de aprofundare sufletească, inerente unei lucrări dramatice. Astfel, o eroină spune, la un moment dat: „Aşteaptă mîndreaţo să mă cuget" iar alta „Didino, spune-mi o dată; fiindcă vezi nu stau pe pace şi nu mă mai scap".

Nu pot să nu recunosc, totuşi, că autorul are o oarecare îndemînare în redarea pitorescului rural. Cîţiva ţărani vorbesc cu destulă plasticitate şi deci cu un umor destul de formal, într-un tablou care — din nefericire — ca tehnică teatrală, se remarcă prin inutilitate.

Cred că piesa d-lui Dimitrie Fara nu ar putea să înfrunte o lectură în plenul onoratului comitet de lectură şi cu atît mai puţin lumina rampei.

George Mihail-Zamfirescu
Februarie 1938

Arh. St. Iaşi, fond Teatrul Naţional Iaşi, dosar 640, f. 10. Original. Vezi şi dosar 832, f. 17 v.—18. Referatul a fost transcris în procesul verbal nr. 2 al şedinţei comitetului de lectură al Teatrului Naţional din Iaşi, din 28 februarie 1938. Comitetul — Şt. Morcovescu-Teleajen, M. Codreanu, M. Sorbul, R. Seişanu, Octav Botez, G. M. Zamfirescu, C. I. Botez şi I. Sava, însuşindu-şi părerile referentului, respinge înscrierea piesei în repertoriu.

XI

1938, martie 21, Iaşi — Raport redactat de G. M. Zamfirescu, director de scenă, referitor la lucrările tehnice necesare prezentării piesei Othello de W. Shakespeare de către Teatrul Naţional din Iaşi.

Raport

Am onoarea a vă raporta următoarele, în privinţa lucrărilor tehnice pentru punerea la punct a piesei Othello de W. Shakespeare, a cărei premieră a fost fixată pentru ziua de sîmbătă, 26 martie 1938.

Astăzi, luni, 21 martie a.c. atelierul abia a întins pînza decorurilor necesare pentru primele două tablouri. Pînă noaptea, d-l pictor scenograf poate să le dea numai grund. D-l pictor scenograf mă mai anunţă că întregul decor al piesei nu poate fi gata decît vineri, 25 martie a.c., seara. Cum repetiţia generală a fost fixată sîmbătă, 26 III. 1938, dimineaţa, iar seara e premieră, ar însemna ca noi să intrăm în premieră fără manevră de decor, fără lumini fixate. Pe de altă parte, nici nu am avea cînd să facem fotografii.

Atelierul de croitorie mă anunţă, de asemeni, că nu a făcut încă cumpărăturile de material necesar confecţionării costumelor. Fixarea costumelor şi schiţele de costum, pentru cele ce urmează a fi lucrate în atelierul nostru, din nou, au fost predate la croitorie de vineri, săptămîna trecută.

Aducîndu-vă la cunoştinţă situaţia de fapt a lucrărilor, în ateliere, vă rog să dispuneţi în consecinţă.

Director de scenă:
G. M. Zamfirescu
Luni, 21 martie 1938

Domniei Sale Domnului Director al Teatrului Naţional Iaşi.

[Rezoluţie]

21. III. 1938. Premiera va avea totuşi loc sîmbătă seara 26. III. a.c. Atelierele vor lua oameni de ajutor, suplimentări, vineri dimineaţa şi decorul şi costumele şi recuzitele trebuie să fie gata. Contrar, vom da sancţiuni legale contra celor vinovaţi de întîrziere în lucru, nepricepere ori re-voinţă. Sandu Teleajen.

Arh. St. Iaşi, fond Teatrul Naţional Iaşi, dosar 654, f. 188. Original. Premiera piesei *Othello*, în regia lui G. M. Zamfirescu a avut loc la 26 martie 1938. Interpreţii principali ai tragediei lui Shakespeare, la Iaşi, au fost Aurel Ghiţescu, George Popovici, Şt. Ciubotăraşu, I. Lascăr, C. Moruzan, Anny Braesky ş.a. Şi la această piesă, ca şi la toate celelalte regizate de G. M. Zamfirescu, a avut ca pictor scenograf pe Th. Kiriacoff (vezi Arh. St. Iaşi, colecţia „Foi volante", programe de teatru, 1937—1938, f. 146—151).

XII

1939, ianuarie 12, Iaşi — Cerere adresată direcţiei Teatrului Naţional din Iaşi de către G. M. Zamfirescu pentru acordarea unui plus de deviz necesar la montarea piesei Allegro, ma non troppo.

Domnule Director,

Am onoarea a vă ruga să binevoiţi a aproba un plus de deviz pentru piesa Allegro, ma non troppo, în sumă de lei 1 800, pentru lucrarea, în atelierul de croitorie al teatrului, unui costum necesar d-lui Ciubotăraşu, interpretul rolului Titu Micşoreanu — plus impus de faptul că nu are croitoria un costum adecuat rolului.

Director de scenă,
G. M. Zamfirescu

[Rezoluţie]

12. I. 1939. Se aprobă prezentul plus de deviz pentru confecţionarea costumului cerut de personajul ce va interpreta dl. Ciubotăraşu în piesa Allegro, ma non troppo, costum ce va rămîne în garderoba Teatrului. Director Sandu Teleajen.

Arh. St. Iaşi, fond Teatrul Naţional Iaşi, dosar 651, f. 9. Original. Alături de Ştefan Ciubotăraşu în piesa lui Ion Minulescu au mai jucat Tudor Călin, George Popovici, Margareta Baciu, C. Cadeschi ş.a. În programul difuzat cu ocazia premierei, care a avut loc la 21 ianuarie 1939, G. M. Zamfirescu scria următoarele: „Teatrul a făcut minunea să-l aducă pe Ion Minulescu pe drumul marilor lui înaintaşi de gînd şi de simţire românească. Din acest punct de vedere, comedia *Allegro, ma non troppo* este cel mai elocvent exemplu" (vezi Arh. St. Iaşi, colecţia „Foi volante", programe de teatru, 1938—1939, f. 84—88).

CEVA CE N-A VĂZUT PARISUL

Cînd a apărut „Almanahul" trecut, artista emerită Mărioara Davidoglu părea pornită pe reproş. „Cred că ai vorbit cam mult despre mine. Ştii că nu mi-a plăcut niciodată aşa ceva. Poate era bine să scrii ceva depre Miluţă". „Almanahurile" se citesc în decembrie, de obicei, iar Miluţă Gheorghiu a dispărut într-o asemenea lună, acum 15 ani.

— V-a fost tare drag colegul acesta pe care l-aţi dezmierdat mereu!?

— Parcă numai mie mi-a fost drag? Era de ajuns să-l întîlneşti pe stradă, fără să-l cunoşti, dar să-l auzi cum saluta: „O mie de ani pace!", asta cînd te întîlnea, fiindcă la despărţire îţi spunea: „Te-am pupat!" şi dacă cea salutată era şi frumuşică se şi repezea să o sărute. Il entuziasma tot ce era plăcut şi încîntător. Îl auzeai imediat: „Straşnic, ceva ce n-a văzut Parisul!". Era mereu bine dispus şi ar fi dorit să întîlnească numai oameni fericiţi.

— De aceea a şi ales, poate, actoria!

— Familia vroia să-l facă ofiţer. A venit, la noi, la Conservator după ce a făcut liceul militar. A iubit mereu teatrul. Începe însă la operetă. Cînta frumuşel şi mai era prieten şi cu Nicu Kaner. Amîndoi erau mici de statură, dar artişti mari şi plini de haz. La Opereta din Bucureşti are parteneră pe Elena Zamora mai în toate rolurile. Aşa s-a născut şi o mare iubire între ei. S-au iubit mult... Aşa cum se iubeşte la anii Tinereţii. (Te rog să scrii asta cu T mare!).

— De ce?

— Fiindcă nu e puţin lucru să fii tînăr! Pe atunci eram cu toţii tineri... Prima dată pe Miluţă l-am văzut jucînd pe scenuţa din strada Banu, acolo unde era Conservatorul. Acolo interpreta pe Don Cezar de Bazan din „Ruy Blas" şi spunea, admirabil, Prologul la „Cometa" lui Şt. Iosif. Apoi, la Teatru, ne-am întîlnit în multe distribuţii. Îmi amintesc de „Rataţii", piesa lui Lenormand... Miluţă juca un artist la sfîrşit de carieră, eu ju-

cam o ingenuă cam sărită de pe linie, Florica Bulgaru era o duenă, mă rog, era o distribuţie bună, făcută de Tudor Călin care şi regiza piesa. Sfîrşitul era însă trist, fiindcă un actor moare, pe drum, într-un turneu. În rest era vioaie, cu nerv...

— Aşa cum i se potrivea colegului dumneavoastră, lui Miluţă Gheorghiu.

— Ei, da. Asta-i plăcea foarte mult. Piesele să aibă multă mişcare. Înaintea primului spectacol mă ia de mînă, facem cîţiva paşi şi-mi zice: „Măi, Mărioară, nu intra supărată în scenă! Aşa nu te bagă nimeni în seamă... Pierzi toate aplauzele. Intră cu gălăgie, urlă, sparge ceva în culise şi abia după aceea intră ca o furtună!". Cum vrei tu să nu intru supărată — îi zic — dacă tocmai trebuie să povestesc despre unul care, văzîndu-mă îmbrăcată cam excentric, mi-a făcut o propunere cam

Surîsul irezistibil al lui Miluţă Gheorghiu

necuviincioasă? „Ei, iaca, asta-i. Ai mare ocazie să umfli nişte aplauze pe cinste!: intri strigînd „drept cine mă ia neruşinatul naibii!" şi-apoi te apleci la urechea Floricăi Bulgaru, duena trupei, îi repeţi ce ţi-ar fi spus acel obraznic şi pe urmă să vezi tu sala". Fac aşa cum m-a învăţat, Florica holbează şi ea nişte ochi mari cît cepele (ea nu ştia de unde am scos toate astea), publicul a înţeles ce a înţeles, dar a aplaudat. Miluţă, de bucurie, bătea din palme în culise aşteptîndu-mă. „Vezi, zice el, trebuie să găseşti mereu ceva care să te anunţe înainte ca tu să apari. Publicul trebuie să te aştepte".

— Nu credeţi că în ce-l priveşte pe Miluţă Gheorghiu se cunoaşte mai puţin despre celelalte roluri? Altele decît Chiriţa — în care era aşteptat de public.

— Asta se întîmplă numai cu dumneavoastră, cei mai tineri, care nu l-aţi văzut decît în „Chiriţa", dar foarte multe au fost rolurile sale de mare succes: Albert din „Cafeneaua cea mică", Napoleon din „M-me Sans Genes" şi alte zeci şi zeci de roluri.

— Oricum, nici noi, cei mai tineri — cum ne spuneţi dumneavoastră, nu greşim, dacă vorbind despre Miluţă Gheorghiu, ne gîndim imediat la Chiriţa.

— Chiriţa rămîne rolul carierei sale, în care nu l-a ajuns şi nu-l va egala nimeni. De fapt, el nu a jucat o Chiriţă anume, ci, aşa cum se ştie, în fiecare spectacol aducea pe scenă o altă Chiriţă şi mai expresivă, şi mai completă. Tare bine le mai ştia el pe toate! Ştia să-i dea publicului ce-i trebuie şi îl simţea de cum se apropia de scenă. Pe toţi ne simţea. Pentru fiecare avea un cuvînt şi o idee salvatoare.

— Ascultîndu-vă, de atîtea ori, vorbind despre acest mare actor, mereu mă duce gîndul la inegalabila sa capacitate de a valorifica umorul de situaţie. Cu ajutorul lui ştia să treacă mai uşor şi peste unele momente ale vieţii.

— D'apoi nu degeaba spuneam că el nu-şi dorea decît să vadă mereu oameni fericiţi. Ştia mereu să găsească ieşire din orice. Mi-aduc aminte că-n prima zi de război cînd toţi eram nenorociţi, el are ideea să „botezăm" un căţel, care tocmai apăruse pe lume în curtea noastră, spunîndu-i Război.

— Deşi pînă la urmă de aşa ceva nu aţi scăpat. A fost de-ajuns numele de Război pentru a ajunge la Comisariat.

— Da. Este o întîmplare cu mare haz dar şi necaz. Hazul însă i se datorează tot lui Miluţă Gheorghiu. Se întîmpla după ce ne-am întors din refugiu. Căţelul nostru Război crescuse şi era acum un cîine adevărat. Ne mutasem, eu şi sora mea, din Copou, lîngă teatru, vis-a-vis de clădirea Filarmonicii. Miluţă Gheorghiu locuia în Albineţ şi în fiecare dimineaţă cînd trecea spre Teatru se oprea la noi, la „o parolă" şi să bea o cafea neagră cu caimac făcută de soră-mea. Cînd intra pe poartă, întîi se oprea la cuşca lui Război. Acesta sărea, îi punea labele pe umeri de parcă-l îmbrăţişa. Miluţă nu mai putea de bucurie şi striga: „Uite, cîinele ăsta rîde!" şi nouă ni se părea că are dreptate. Aşa era Miluţă, ştia să spună totul cu suflet şi convingător. Ce-i drept, şi căţelul îl iubea ca pe nimeni altul. Îl simţea de departe cînd se apropia. Cînd începea să dea din coadă şi să se agite, a nerăbdare, îi şi spuneam sorei mele: pune ibricul la foc! Vine Miluţă!

Într-o dimineaţă, însă, găsim cuşca goală, lanţul la pămînt, căţelul nicăieri. Deci cineva l-a furat. Vai de capul nostru! Ce supărare a dat peste noi!

— Şi-acum reintră în scenă Miluţă Gheorghiu!

— Da. Află şi el vestea, ne vede agitîndu-ne, dar parcă nici nu ne ia în seamă. Se aşează la masă şi ne cere cărţile de joc. Eu fac ochii mari, întreb dacă am auzit bine şi el repetă cu aerul că acesta ar fi cel mai important lucru de făcut. Vrea să cîştige timp de gîndire, îmi spun eu, deci, îi aduc repede cărţile. Ia cărţile, începe să le bată şi numai ce-l auzim: „Ştiu eu o pasienţă grozavă!" Cînd am auzit şi asta, simţeam că mă arunc asupra lui. El continuă pe acelaşi ton: „Pasienţa Napoleon!" Face o roată şi scoate o carte. „Iată, aceasta-i Dumnealui, fugarul. El e Craiul de tobă!" Mai scoate o carte şi zice: „A, iat-o şi pe Doamna de treflă"! De data aceasta n-am mai rezistat şi-i zic: Măi, Miluţă, tu îţi baţi joc de noi? Cum vine asta cu trefla? „Păi, da, Dumnealui e în mare petrecere, are o companie veselă, dar cam negricioasă". Vezi, sar eu, înseamnă că ţiganca l-a furat. E ţiganca aceea care face curat la proprietar. „Ţiganca, de ce ţiganca, zice Miluţă, de ce nu admiteţi voi că e o căţeluşă mai negricioasă, dar zglobie şi veselă. Deci e prin vecini. Dar e bine să mergem la Moara de vînt la Iuju, hingherul şef. Poate l-au prins dar nu l-au ucis sau dacă-l prind să nu-l vîndă. Este prea frumos şi ar face bani buni cu el". Pleacă. Face rost de o maşinuţă, el ştie cum, mă ia şi pornim la moara de vînt. Iuju nu-i însă acasă, aflăm că e pe... teren. Lăsăm adresa şi semnalmentele cîinelui, asigurăm pe soţia sa că e vorba de recompensă mare şi ne-ntoarcem.

— Spuneţi-mi, atunci cînd umblaţi cu Miluţă Gheorghiu de la un capăt într-altul al oraşului în căutarea căţelului, vă dădeaţi seama de umorul situaţiei?

— Da de unde? La el totul era serios. Lua totul în serios încît nu aveai timp, nu aveai motive să nu acţionezi decît aşa cum te îndemna el. Şi-apoi, de data aceasta, eu eram cea necăjită, eu îi ceream ajutorul. Eu aveam nevoie de el.

— A şi mers cu dumneavoastră peste tot după căţel şi cum nu a fost deloc simplu, s-a dovedit foarte util.

— Simplu nu a fost. Seara, împreună cu sora mea, ieşim pe străzile vecine — aşa spusese pasienţa lui Miluţă că-i în vecini! Şi strigam pe lîngă garduri: „Război, hai la mama! Hai Război la mama, hai! Război, Război...". Tot fără succes repetam şi a doua seară, însă acum, observam că ne urmăreşte un om. Un om pe care parcă l-am zărit şi cu o seară înainte. Ne oprim cercetările printre gardurile vecinilor şi ne întoarcem.

Dimineaţă, Iuju nu ne aduce căţelul, dar vine un gardist cu o citaţie de la Comisia a III-a de judecată. Uităm de căţel. Doar Miluţă ne linişteşte spunînd că merge cu noi la comisarul Botez, tătărăşan de-al lui. Ne ducem la Comisia a III-a, pe Dobrogeanu Gherea. Botez se scoală şi-l întîmpină pe „Conu Miluţă", întrebîndu-l ce vînt îl aduce la el. Îi arată citaţia şi comisarul se schimbă pe loc încercînd a-l consola că nu e pentru el, ci pentru Doamna, adică pentru mine. Pre-

cizează pe loc, că situaţia e gravă. „Ce-i grav, omule ?“ întreabă Miluţă. „Păi, e treabă de Tribunalul militar, se va rezolva la Curtea marţială. Noi nu avem ce face. Dumnealor au mers în repetate rînduri (şi subliniază aceasta), au mers pe stradă strigînd : Război, hai Război, vor război, deci. Asta a auzit cu urechile lui, un agent de-al nostru, unul serios“.

Miluţă începe să rîdă cu hohote şi zice' „Măi bădie, da proşti mai sînteţi şi tare rău informaţi ! Doamna şi cu sora ei îşi caută căţelul dispărut. Pe căţel îl cheamă Război“. Comisarul stă pe gînduri, iar Miluţă adaugă : „Avem martori, pe domnul Iuju hingherul !“. Botez, comisarul se lămureşte. Plecăm liniştiţi dar, deodată, ne amintim de căţelul dispărut.

Acasă, aflăm că Fugarul s-a întors, că e flămînd şi îl cam doare un picior, şchioapătă. „Ei, zice Miluţă, ce v-am spus eu, e sănătos într-o veselă adunare“. Da, veselă, n-am ce zice, intervin eu. Cum e veselă dacă vine aşa jumulit ? „Am spus eu că voi prea multe vreţi“ şi se duce direct la căţel : „Hei, Craiule, ne-ai dat cam multă bătaie de cap. E frumos ?“. Război, al nostru, parcă a şi înţeles ce-i spune că i-a pus repede labele pe umeri îmbrăţişîndu-l. „Ia priviţi, priviţi-l cum rîde. E ceva ce n-a văzut Parisul !“.

Cineva bate în poartă. Este Iuju, hingherul. Era supărat că nu a găsit căţelul nostru şi voia să ne asigure că îndată ce-i dă de urmă ni-l aduce. Deşi nu mai era cazul, Miluţă vrea să-i dea un bacşiş şi-i arată căţelul buclucaş. Iuju refuză bacşişul. El vrea un bilet. „Ce fel de bilet, bre Iujule“, întreabă Miluţă. „Apoi, Coane Miluţă, patru locuri la balcon. Vreau să vin cu familia la Chiriţa Damneavoastră !“.

Iac'aşa, orice am discuta noi, dacă discutăm despre Miluţă Gheorghiu ajungem la Chiriţa. Dar să ştii că nu e rău, fiindcă asta a fost viaţa lui, viaţa de pe scenă !

Laurenţiu ŞOITU

JURNAL DE CRITIC

de VALENTIN SILVESTRU

1864

Găsesc, la Arhivele Statului, un dosar întreg cu foi îngălbenite privind problema iluminatului la Teatrul Naţional din Bucureşti.

Iată cîteva din filele lui, transcrise întocmai :

Copie după raportul Dlui S. Locot. Nuţescu cu Nr. 4 din 21 genarie 1864.

Aseară la 18 ale corentei fiind de serviciu la Teatru, la vizitaţia făcută am găsit tot eclaragiul, afară de cel de pe scenă iluminat cu gaz şi amestecat cu rapiţă (Compoziţie foarte primejdioasă la caz de s-ar incendia) ; tot în acel timp am întîmpinat şi reclamaţia maşinistului Ciuiu şi a Dlui Gadino la acest licuind ar trebui să fie suspendat şi în locuit ca în trecut cu rapiţă ; pentru care atît subscrisul, cît şi chiar Dnu Milo ce se găsea pe scenă, au zis Antreprenorului cu eclaragiul ca să suspende cu desăvîrşire aceasta materie spre a depărta răul să se înlocuiască cu rapiţă însă acel antreprenor au răspuns că nu consimte la aceasta decît numai atunci cînd îi va adăoga preţul Antreprizei ; Dle Major ceva mai mult căci după arătarea Dlui Milo în contract se prevede ca tot eclaragiul să fie cu rapiţă aceasta am avut onoare a arăta prin raportu No 3 de care şi acum nu lipsesc cu onoarea a o supune la cunociinţa Dv. rugîndu-vă să binevoiţi a dispoza cele de cuviinţă.

(semnat) S. Locot. Nuţeschu
pentru conformitate
Arzescu

Principatele Unite Române
Ministerul din
Intern
Anul 1864 luna ghenarie 31
No. 2598

D-lor Membri

Pe lîngă raportul Dlui prefect al poliţiei capitalei No 2259 am primit alăturatul aici în copie raport al sublocotenentului Nuţescu din batalionul de Pompieri No 4 cu cererea ce, în consideraţia celor menţionate în acel raport şi spre evitarea pericolului ce ar putea să se întîmple la caz de incendiu, teatrul să fie iluminat cu rapiţă cum a fost şi în trecut iar nu cu gaz, care este licuitul cel mai periculos... şi rău mirositor.

Comunicîndu-vă aceasta, vă rog Dlor Membri să binevoiţi a ordona, cît mai urgent satisfacerea cererei de faţă spre evitarea a orice pericul ; iar de rezultat veţi împărtăşi şi pe subscrisul.

Primiţi vă rog Dlor Membri asigurarea osebitei mele consideraţiuni.

p. Ministru — N. Lahovari

Capul secţiei
Indescifrabil

Dlor Membri ai
Comitetului Teatral

No. 38
Anul 1864 Februarie 11

Dlui Impresar al
Operei Italiene

După dispoziţiile luate acum de Comitet în urmarea adresei ce am primit-o din partea dlui Ministru de Interne sub No. 2548 s-a chibzuit ca spre evitarea a orice pericol de incendiu să se suprime în viitor iluminarea cu gaz în Theatru.

Această dispoziţiune comunicîndu-o — Vă invităm Dle a o face cunoscut Antreprenorului ce aveţi pentru iluminarea Theatrului ca în termen de 24 de ore de la primirea acesteia să înlocuiască toate lampele ce va avea cu gaz prin lămpi cu rapiţă.

Un asemenea ordin am dat şi Inspectorului cu care vă veţi înţelege şi-i veţi cere ajutorul asfeliu ca în termen (?) să aduceţi la îndeplinire această dispoziţiune a Comitetului.

ss) Indescifrabil.

No 39
Anul 1864 Februarie 11

Dlui Inspector al Theatrului

După dispoziţiile luate acum de Comitet în urmarea adresei ce a primit Dela Dnu Ministru din Intern sub No. 2598 s-a decis ca spre evitarea a orice pericol de incendiu să se suprime luminarea cu gaze în Theatru.

Această dispoziţiune comunicînd-o Dv. Vă invităm ca în termen de 24 de ore dela primirea acesteia de faţă să se înlocuiască toate lampele ce se găsesc funcţionînd cu gaz prin lampe cu Rapiţă, astfel ca să nu se mai găsească nici o picătură de gaz în Theatru.

Osebit de aceasta vi se mai pune serios în datorie ca să fiţi cu cea mai mare atenţie la umplerea lampelor ca nu cumva Antreprenorul să amestece gazul cu rapiţa prin lămpi precum ne-am informat că de mai multe ori a făcut aceasta şi pentru care vi se observă tăcerea Dv. lăsînd ca Comitetul să se informeze de această neorînduială dela alţii.

ss) Indescifrabil

1871 Mai 1/13
N 72

Domnului Ministru al Cultelor şi Instrucţiei Publice.

Societatea Generală de iluminare și încălzire prin gaz fluid din România, în urma propunerei ce a făcut acestei Direcțiuni de a introduce iluminarea acelui gaz și în localul Theatrului celui mare din Capitală a prezentat un deviz de costul efectelor necesare pentru instalarea lui în scenă de lei 102 62084/100 dinpreună cu un proect de plată acelei sume prin unități specificate pe timp de cinci ani, de șapte ani sau de zece ani.

Subscrisul avînd în vedere că deodată cu illuminarea ce are a se face stradelor Capitalei prin gaz fluid ce illumineză și alte mai multe edificiuri și considerînd că Theatrul este unul din principalele monumente Naționale are onoare a vă alătura pe lîngă acestea în original menționatul devis și proectul rugîndu-vă să binevoiți a decide asupra modului care ar fi mai nemerit spre a se putea illumina și Theatrul prin gaz fluid.

(Semnat) B. Franchetti, Al. Pozzana

1883

În 1883 a apărut pentru prima oară pe scenă ca autor, Alexandru Odobescu, semnînd o localizare (împreună cu Ionescu-Gion) Nea Frățilă, după L'ami Fritz a francezilor Erckmann și Chatrian. În memoriile ei, marea actriță Aristizza Romanescu povestește că montarea a făcut impresie, prin rigoarea veristă a detaliilor „cînd am adus mămăliga la masă, am adus-o fumegîndă". Premiera la Naționalul bucureștean — în aceeași iarnă grea, care ținea lumea mai mult în casă (după cum informează istoricul Ioan Massoff) — au fost Cocoana Nastasia Hodoronc de G. Bengescu-Dabija, Fata de la Cozia a debutantului Iuliu Roșca și Soacră-mea Fifina, „farsă fantezistă într-un act" de I. L. Caragiale, care se petrece „Într-un Grand Hôtel la București", tot cu Aristizza Romanescu în rolul principal (primul spectacol la 17 februarie). În același an, spre toamnă, autorul înaintează Direcțiunii și o operetă, Hatmanul Baltag, scrisă împreună cu Iacob Negruzzi, muzica fiind compusă de Eduard Caudella. Scriitorul înaintează direcțiunii teatrului un fel de memoriu (a fost reprodus de Șerban Cioculescu) prin care condiționează reprezentarea de data premierei, cerînd interzicerea biletelor de favoare și pretinzînd a se hotărî cît mai iute „asupra aranjării acestei afaceri". Comitetul teatral se întrunește în aceeași zi și numește o comisiune care să studieze „părțile muzicale ale acelei Operette", deasemenea să vadă dacă „muzica în cestiune are valoarea cerută..." Încheierile trebuie să fi fost pozitive, devreme ce lucrarea se va reprezenta în martie, anul următor.

La concursul de dramaturgie originală, nu se poate alege din puținele lucrări candidate vreuna pentru premiul întîi. Juriul, din care fac parte, printre alții, Hasdeu și Titu Maiorescu hotărăște ca Prea tîrziu de Duiliu Zamfirescu și Ștefan Vellescu și Grandomania de Sava N. Șoimescu să fie reprezentate, iar decizia de premiere să fie luată în favoarea aceleia „care va fi avut cel mai mare succes de reprezentare". În primăvară, Vasile Alecsandri citește la „Junimea" Fîntîna Blanduziei, dar întîrzie s-o înainteze teatrului, dornic să facă retușuri. În octombrie își dă asentimentul (cf. Ioan Massoff) ca piesa să fie citită în public la Ateneu, iar sumele obținute prin vînzarea biletelor să se adauge fondului pentru trimiterea lui Eminescu, suferind, la un sanatoriu vienez.

Vara, la grădini, jucau Grigore Manolescu, I. D. Ionescu („spectacole cuviincioase pentru familii") Ștefan Iulian. La Iași, din cauza crizei, pentru că mulți actori buni părăsesc scena moldoveană și repertoriul nu e prea ales (Adam și Eva la Slănic, Nebunii din casă, Moartea și doctorul, Oarba din Paris) stagiunea oficială ține numai din noiembrie pînă în februarie. Istoricul Teodor Burada, care informează despre acestea, adaugă, cu modestie, că a fost numit „prin decret regal" în Comitetul teatral, mandat ce se va prelungi apoi pe încă „un period de 4 ani", în noua sa calitate el propunînd, printre altele, „rotația între trupele din Iași, București și Craiova" pentru ca „publicul din diferite orașe" să aibă prilegiul „să vadă diferite repertorii, cît și jocul principalilor artiști ai țării".

La Lipova are loc, în cadru sărbătoresc, adunarea anuală a Societății pentru Fond de Teatru Român sub președinția lui Iosif Vulcan, care ține o conferință și-și citește un act din piesa sa Lăudăroșii (cf. Aurel Buteanu).

Găsesc în dosarele de la Arhivele Statului și un document dureros: la moartea lui Alexandre Gatineanu, care a slujit teatrul românesc ca regizor timp de 30 de ani, soția sa roagă să i se dea un ajutor de înmormîntare întrucît n-are cu ce să-l îngroape. Comitetul teatral refuză cererea din lipsă de fonduri și o îndrumă pe văduvă spre Primărie. De aici e trimisă la Ministerul Cultelor, unde i se cere „o încredințare". Se face un act prin care se atestă că decedatul a fost regizor „la Iași și la Național (la București), de la 1847 pînă la 1883, septembrie, cînd a încetat din viață, în care timp și-a îndeplinit acest serviciu cu toată exactitatea și onoarea cuvenită". Pe această „încredințare" se aprobă „200 lei din Fondul Milelor". Cam în aceeași vreme se naște, la Buzău, G. Ciprian.

1955

Fac o cură de filme, vreau să înțeleg mai bine dacă se poate vorbi despre „un actor specific" al ecranului, sau e o simplă zorzoană verbală. Fluviul însîngerat, argentinian, regizor Hugo del Carril, e un film răvășitor după romanul lui Alfredo Varela, Apele vin tulburi. L-am cunoscut pe scriitor, la București, un om întunecat și trist, de o mare distincție. Pelicula plătește un oarecare tribut naturalismului hollywoodian dar descrierea unei revole locale în Parana de Nord e extraordinară. Maclovia, mexican, e o împărăție a operatorului Gabriel Figueroa. „Să știi că ceea ce a ibzutit el — îmi spune Victoriu Iliu — e unic: să filmezi un om îmbrăcat în negru, pe un cal negru, noaptea, și toate detaliile să se vadă perfect!" E o întîmplare din 1914. Poezia peisajului, lumina de amurg, umbrele pomilor, apa, pînzele luntrilor pescărești, muzica — au o frumusețe rară. Păcat că actrița principală e bătrînă. Nuielușa de alun e un bun desen animat sovietic realizat după un basm de Călin Gruia — spre surpriza scriitorului nostru, care nu știa... Personajele se numesc Grigoraș și Mărioara, Baba Cloanța, Corbul, Făurarul. Cred că e primul film sovietic după o scriere românească. (Să cercetez. Dar unde?) E făcut cu talent. Regizorul se numește I. Axenciuc. Documentarul La noi, la Todirești („Sahia", comentator Colea Răutu) e emoționant: istoria unui sat. Simplu, cald, dogoritor de la un moment dat. Giuseppe Verdi, italian, o mascaltonerie ridicolă (regia Mario Mattarazzo) batjocorindu-l pe compozitor, anulîndu-l ca om, prin platitudine. Șurubul lui Marinică, desen animat de Gopo. Foarte reușit — fără final. Cînd se va inspira din marea literatură, acest geniu al deseniului animat va face minuni. Dar ambiția lui e să-și scrie singur scenariile... Vagabondul, indian — producător, regizor, actor, Raj Kapoor, actriță, soția lui, Rita. Peliculă de serie, dar de un succes nebun la public. Cînd vine la București, artistul indian provoacă încetarea circulației pe bulevard, în drum spre cinematograful „Scala", și grave busculade. Toată lumea vrea să-l vadă. Nu primește gazetari, e tăcut, închis, veșnic amărît. „Ăstuia să te văd cum îi iei un interviu" — îmi spune redactorul-șef al „Contemporanului".

Încerc în zadar să-l abordez pe oaspete telefonic ori direct. Cu ajutorul directorului de hotel (de la „Athenée Palace") intru pe geamul de la camera de baie a ilustrului locatar, tocmai cînd se bărbierește. Se sperie, se supără, devine jovial, ne așezăm în fotolii, îmi dă să mestec niște buruieni verzi, cu un gust dulce-amărui. Ne înțelegem în mai multe limbi; îl fac să priceapă că traducătoarea mea de engleză e undeva pe lîngă ușă. Trimite servitorul cu turban s-o aducă, acesta o zmulge literalmente din mulțimea aflată în fața ușii — și pe care milițienii o împing în zadar, cît se poate de gingaș, dar persuasiv. Femeia intră cu rochia ruptă și părul vîlvoi, îngrozită, dar amfitrionul o mîngîie puțin și ea își revine brusc, devenind ciripitoare, uitînd pur și simplu de ce a aterizat acolo.

Raj Kapoor trebuie să plece la premiera de gală, dar îmi acordă, totuși, o jumătate de oră. Va întîrzia, desigur, la spectacol, mai ales că mașina nici nu poate trece prin mulțime.

A doua zi la prînz aduc interviul la gazetă.

George Ivaşcu îl examinează sceptic :

— E autentic ?

Mă supăr. Cum nu e prima oară...

— M-am înţeles cu artistul să tai întrebările mele şi restul să rămînă ca articol.

— Bine, bine — zice — dă-l la tipar. Dar dacă erai gazetar în deplinul înţeles al cuvîntului îi luai şi o poză.

N-am adus poza lui. Propun s-o reproducem după o fotografie din film.

Ali-Baba şi cei 40 de hoţi, franco-italian, îl pune pe Fernandel într-o postură stupidă. Culorile sînt îngrozitoare. Trivial, deocheat sentimente de patiserie, morală de precupeţe. Violeta Ferrari, într-un film maghiar, Accidentul, creaţie de fină psihologie, cu interesante primplanuri. Popescu 10 în control, comedie acid scrisă, regizată de Traian Fericeanu. Şofer de mare viteză, scenariu Petre Luscalov, regia Fericeanu : imagini pure, adînci : Ovidiu Gologan. Un şofer culpabil e „recuperat" în puşcărie. Famelic. Ilie în luna de miere, făcătură stupidă Actori ca Puiu Călinescu, N. Gărdescu, Nelly Nicolau, N. Neamţu-Ottonel sînt minimalizaţi, înghesuiţi în cadre reci şi fade. Scriu o cronică ciudoasă.

Pe răspunderea mea, comedie curată, modestă, dar nu lipsită de spirit. Regizorul Paul Călinescu semnează scenariul împreună cu George Voinescu. Muzica, plăcută, caldă, e a lui Gherase Dendrino. Iurie Darie e subţirel şi focos, Ileana Iordache, frumoasă şi ironică. Bîlciul de păpuşi — scenariul, regia, păpuşile, Bob Călinescu. Greoi, antiliterar, culori ţipătoare. Bob e un artist merituos dar ceva lipseşte mereu din filmele lui. Nu cred că vom avea vreodată un mare film cu păpuşi. Mai ales că artiştii studioului specializat îi detestă pe păpuşarii din teatru, nu colaborează cu ei. D-ale carnavalului : mediocru, departe de original, foarte departe. Regia Gh. Nagy, A. Miheles. Printre interpreţi, Birlic, Giugariu, dar mult mai săraci decît pe scenă. Acesta e „specificul cinematografic ?" Un actor de talia lui Ion Lucian e pur şi simplu anulat. Mingea, scenariul Francisc Munteanu, regia Sinişa Ivetici şi Andrei Blaier. Modest, cu o idee generoasă. Muzica sună rezonant (Anatol Vieru). Lazăr Vrabie e potrivit în rolul principal ; poate prea morocănos. Tînăra Lucia Dabija (soţia actorului de la Municipal) are relief artistic. Scurtă istorie de Gopo, desen animat. O revelaţie. În sfîrşit ! Cîtă filozofie, cîtă istorie, cîtă poezie ! Un poem. Se zice că va fi trimis la Cannes. Păi da... Artistul îmi arată cum îşi joacă personajul desenat în oglindă, înainte de a-i dicta mişcările, stilizate, pe hîrtie. E un spectacol captivant. Visul spulberat, italian, regia Castellani. O marmeladă. Însă joacă o actriţă cu umor personal : Cosetta Greco. Cum femeile spirituale, îndrăzneţ spirituale, sînt rare, revăd filmul, suportînd însă cu greu spaţiile din care interpreta absentează.

Nu, nu cred într-un actor „de film", deosebit esenţial de cel din teatru. Poate să aibă unele note distinctive, dar neesenţiale. Un interpret e acelaşi, pretutindeni. În esenţă. Ca artist, ca translator, ca exeget şi ca sumum de posibilităţi şi mijloace de a figura omul.

1965

Paris. Trupa românească şi-a întîlnit afişul parizian de îndată ce maşinile au ieşit pe poarta aeroportului Le Bourget. Nu e puţin lucru să descoperi ceva anume în acest decor ameţitor prin fosforescenţa reclamelor, dar Teatrul Naţiunilor ajută întrucîtva la identificarea oaspeţilor săi de către publicul francez prin anunţuri de mari dimensiuni, în mai multe culori, viu contrastante. Presa a vestit şi ea că Teatrul de Comedie din Bucureşti va ţine afişul stagiunii internaţionale aproape o săptămînă, şi că toate cele şase reprezentaţii vor avea loc în sala principală a vechiului şi somptuosului teatru „Sarah Bernhardt" din Piaţa Chatelet, acolo unde, cu nouă ani în urmă, Naţionalul bucureştean cunoştea un succes triumfal şi unde păşeam şi eu pentru prima oară într-o capitală occidentală. Direcţia Teatrului Naţiunilor a hotărît să rezerve două zile întregi şi o noapte repetiţiilor pentru cea dintîi premieră a ansamblului românesc, astfel că ieri, aici, a fost relâche ; pe scenă s-a repetat cu rîvnă şi devoţiune, ca acasă, dar mai îndîrjit, făcîndu-se şi manevrele tehnice necesare, instalîndu-se aparatura de sunet stereofonic adusă din ţară.

Marcel Anghelescu, Grigore Vasiliu Birlic şi Radu Beligan la plecarea în turneul de la Paris.

Manifestările teatrale internaţionale sînt, în aceste zile, destul de numeroase la Paris. Luni şi marţi seara scena mare a Teatrului Naţiunilor a găzduit celebra companie engleză de operă Sadler's Wells ; repertoriul ei cuprinde o lucrare cehă şi una britanică modernă. În sala mică de la Teatrul Gaston Baty-Montparnasse o echipă din Stuttgart (R.F.G.) e programată timp de patru zile cu spectacolul compus din două piese scurte : Noaptea oaspeţilor de Peter Weiss şi Cotitura de Martin Walser, descoperind încă o dată, pe cont propriu, expresionismul scenic şi constrîngînd ambiţiile filozofice ale celor două parabole să intre uneori în alte sensuri decît cele hotărîte de autori. Dar, deşi cam neajutorată artistic şi şovăitoare în raportările la contemporaneitate, formaţia se arată totuşi credincioasă piesei originale şi decisă să afirme o unitate de vederi în direcţie stilistică, ceea ce îi atrage unele simpatii. Canadienii din Montréal au organizat un turneu parizian în Sala Odéon, cît timp durează călătoria pe continentul sud-american a lui Jean Louis Barrault ; păpuşile lui Obraztov sînt şi ele aici ; o trupă din Haiti se pregăteşte să dezlănţuie o reprezentaţie agrementată cu folclor negru-sud-american... Totuşi, interesul pentru teatrul românesc pare să fie, în această săptămînă, dominant, dacă e să considerăm ceea ce ne-a declarat amabila şi bine informata administratoare generală a Teatrului Naţiunilor, doamna Nadine Farel, desfăşurarea conferinţei de presă de ieri şi alte date de opinie publică.

Întîlnirea gazetarilor parizieni cu artiştii bucureşteni a fost onorată de reprezentanţi ai mai multor cotidiene principale, săptămînale de artă, ai Agenţiei de presă, Radioteleviziunii. Prezentaţi de către ambasadorul român, actorii şi directorul teatrului au fost apoi solicitaţi să informeze asupra criteriilor repertoriale, asupra ideii directoare a activităţii trupei şi stabilităţii ei, asupra preocupărilor actuale şi de perspectivă în ce priveşte dramaturgia naţională. Unii ziarişti au dorit să cunoască mai amănunţit felul în care primeşte publicul românesc piesele lui Eugen Ionescu, alţii au manifestat curiozitate pentru controversele criticii în jurul spectacolelor noi din Capitala noastră, s-au interesat de modul cum sînt valorificate forţele artistice tinere, de condiţiile de trai ale artistului dramatic, de organizarea teatrală pe întreaga suprafaţă a ţării şi de altele. Artistul poporului Radu Beligan a fost poftit, azi, la Radio, mîine după-amiază la o reuniune comună a Clubului şi Universităţii Teatrului Naţiunilor, special consacrată mişcării teatrale româneşti, iar mîine seară la Televiziune. Doamna Odette Aslan, secretară literară a Teatrului Naţiunilor, mă pofteşte în chiţimia ei înţesată de ziare şi cărţi, îmi pune o mie de întrebări, îmi cere o sută de „consultaţii", mă roagă să viu zilnic pe acolo, ca să iau tăieturi de presă, şi-mi dăruieşte, gentilă, cu o dedicaţiune „très cordialement", antologia ei teatrologică „L'Art du théâtre", apărută la Seghers.

La 20 mai, ora 21, ora Parisului, se joacă Rinocerii. Cine vrea să audă piesa în limba în care a fost scrisă are la îndemînă un aparat cu nume frumos de zeiţă :

„ISIS" — nume pe care şi-l datorează probabil proprietăţilor miraculoase de retransmisie exactă.

1967

După ce am scris un articol în „Contemporanul" întrebînd „De ce nu se joacă Seringa de Tudor Arghezi?" am primit un telefon de la regizorul Moni Ghelerter precum că „această piesă e înscrisă în repertoriul nostru" şi că atît el, cît şi directorul Teatrului Naţional, Zaharia Stancu, mă invită chiar la o repetiţie, „începînd de săptămîna viitoare".

M-am dus ceva mai tîrziu, cînd am aflat că va fi de faţă şi autorul. Tudor Arghezi mi-a întins o mînă mică, m-a privit lung, prin ochelarii bombaţi, mi-a spus „Mersi" — cînd Stancu i-a amintit că eu am scris articolul din „Contemporanul" şi la rugămintea mea sfielnică de a scrie ceva la gazetă, în prefaţarea spectacolului, mi-a răspuns cu dulceaţă: „Am dat pentru caietul-program".

La premieră, citim, într-adevăr, o mărturie de tot interesul: „Piesa a fost scrisă în 1943, în lagărul din Tîrgu Jiului, cabana numărul 5, camera numărul 8... Locuiam în acest han cu sîrmă ghimpată şi neputînd face altceva mai bun, mi-am adus aminte de o răgăduială dată unui director al Naţionalului, căruia i-am trimis-o din lagăr, iar viza şi ştampila comandantului, primul critic al piesei: „1. XI. 1943. Citită de subsemnatul, nu conţine nimic suspect, Colonel Leoveanu". Directorul de atunci, primind Seringa s-a cutremurat. Un deţinut pus în închisoare de acelaşi guvern care-l păstra pe el liber şi salarizat, nu putea să fie primit nici la lectură.

Cîteva cuvinte pot fi totuşi spuse, nu atît despre subiect cît despre sensul şi viaţa spectacolului de azi. Medicina e o preoţie, dacă nu şi o vocaţie de profet. În ea se întîlnesc toate ştiinţele (pe care le rezumă) cu dragostea şi mila aproapelui şi cu marile intuiţii. Ajungînd o simplă profesie, aventurierii ştiinţifici, lacomi de bunuri şi aprigi de cîştig, au deviat medicina către tejghea. În piesă, figurează conflictul încă latent în societate, dintre medicii miliardului şi medicii datoriei, cărora li se cuvin omagiile nediscutate ale literaturii. Un punct şi atît".

1974

Profesiunea doamnei Warren la Teatrul Mic, în regia Soranei Coroamă, îi aduce în scenă pe Olga Tudorache, Magda Popovici, Jean Lorin Florescu, Constantin Codrescu, George Mihăiţă (de la Teatrul de Comedie) şi Tudorel Popa. Traducător, Radu Nichita. Sufleur, Ildiko Codrescu. Interludiile muzicale, după compoziţii ale lui Scott Joplin (sec. XIX).

Ne amintim, răsfoind bibliografia (şi caietul-program), că piesa scrisă în 1893, nu s-a putut juca ani de-a rîndul. Premiera absolută din 1902 (la un club) a avut doar două reprezentaţii. A fost interzisă oficial în Anglia. S-a permis reprezentarea ei deabia în 1926. În 1905, premiera americană a fost oprită de poliţia din New York, trupa arestată şi producătorul dat în judecată; cu acest prilej, autorul a scris un răsunător pamflet despre „punctele de vedere artistice ale poliţiei". În 1924 s-a jucat însă în Franţa şi în Germania. În 1927 Maria Filotti i-a cerut autorului permisiunea de a o juca la Bucureşti, dar Teatrul Naţional a refuzat lucrarea. În 1929 a fost pusă în scenă în regia lui Soare Z. Soare, cu Lucia Sturdza Bulandra, Marietta Sadova (Vivie, fiica d-nei Warren), G. Storin, V. Maximilian, Ion Manolescu şi Al. Finţi. „Repetiţiile mergeau greu. Unii nu aveau deplină încredere în text, în posibilităţile mele de a juca rolul" (îşi aminteşte artista Lucia Sturdza Bulandra). Camil Petrescu a socotit spectacolul „o biruinţă", iar creaţia protagonistei „uluitoare". În 1945, Victor Ion Popa a pus piesa în scenă la Teatrul „Maria Filotti", cu directoarea teatrului în rolul principal. Tînăra Vivie era Irina Răchiteanu. Storin şi Maximilian îşi păstrau rolurile. În 1956 s-a jucat la Teatrul maghiar de stat din Tg. Mureş. În 1957, la Constanţa, în 1959, la Municipal, tot cu Lucia Sturdza Bulandra în rolul principal. Decorurile lui Ciulei, în peniţă (sepia), erau încîntătoare. În 1966, premiera sibiană (în limba germană). Şi în 1972, la Botoşani, în regia Mariettei Sadova, tot ea deţinînd şi rolul principal.

1980

Amintiri personale despre Toma Caragiu, de a cărui prietenie m-am bucurat timp de trei decenii.

Se căsătorise cu o actriţă foarte frumoasă, nu lipsită de har, pe care o cunoscuse la Constanţa, în răstimpul

Cu Toma Caragiu.

activităţii teatrale de acolo. L-am vizitat — după ce s-a transferat la Ploieşti, numit director aici — în 1954.

Mi-a arătat cu mîndrie teatrul, mi-a vorbit cu o însufleţire deosebită despre planurile de viitor, repertoriu, trupă, turnee. Apoi am ieşit din clădire şi am pornit-o în una din acele lungi plimbări în care uitam amîndoi de ceas. Ţin minte că ne-am trezit pe o potecă de lîngă calea ferată, undeva pe la marginea oraşului. „Şi cu căsnicia cum merge?" l-am întrebat. A tăcut mult timp. Într-un tîrziu s-a oprit — cum nu-i era obiceiul — şi mi-a spus înăbuşit, scurt: „Nu merge". Şi n-a mai vorbit despre asta. Se înnegurase însă din cale-afară.

Mai tîrziu s-au despărţit. N-au avut copii.

A doua căsătorie, tot cu o actriţă, a început bine; dar, treptat, lucrurile s-au deteriorat. Din nou am avut prilejul să vorbim despre viaţa sa de familie, într-o noapte de vară bucureşteană, cînd am străbătut, în lung, bulevardul Gheorghiu Dej, de cîteva ori. N-a spus nici un cuvînt rău despre soţie, nu s-a lansat în reproşuri, dar şi-a exprimat, cu mare mîhnire, părerea de rău că „ceva nu se potriveşte, nu se leagă". „Poate din vina mea — a suspinat — mai ştii..." Am protestat. Ştiam, ca toată lumea care-i cunoştea pe amîndoi, că nu din vina lui. N-avea nici o vină. N-a fost şi n-a rămas vinovat faţă de nimeni. M-a rugat „să nu mai discutăm despre asta". Şi nici n-am mai discutat.

Îşi amenajase o locuinţă mai mult modestă, la ţară, în comuna Periş. Povestea cu plăcere despre ea. Cînd a fost oarecum pregătită să primească oaspeţi după toată cuviinţa, Toma Caragiu ne-a invitat la primul revelion în „casa de la ţară". Ne-am aflat, deci, împreună — sărbătorind anul cel nou — stăpînul casei, Radu Beligan, Amza Pellea şi cel ce semnează aceste rînduri, fiecare cu soţia.

Dar despre acea noapte de pomină, în care Toma ne-a vorbit mult despre el şi ai săi, în faţa focului din cămin, pe o pătură mitoasă, a cîntat melodii „armineşti" şi greceşti, a dansat pentru noi, fiind o gazdă cum nu se mai află, iar ceilalţi doi actori ne-au fermecat prin spirit, voie bună şi fantezie — poate altcîndva, cine ştie...

De cîte ori l-am rugat să ia parte la şezătorile Cenaclului umoriştilor al Asociaţiei scriitorilor din Bucureşti, pe care-l conduc de mai mulţi ani, — fie că ne reuneam în Capitală, ori plecam cine ştie pe unde — a răspuns cu prietenie şi îndatorinţă. Evident, el era totdeauna „capul de afiş", deşi, ca şi pe scenă, se retranşa, ascunzîndu-se parcă, pentru a nu-i stingheri, cu copleşi-

toarea sa prezență, pe ceilalți. Rîdea cu poftă, aplauda frenetic — cînd îi plăcea ce auzea — se manifesta cu cea mai mare generozitate față de confrații tineri — niciodată însă complezent. La Vaslui, un poet din oraș l-a rugat să-i citească poemele. A discutat cu el despre poezie aproape toată noaptea.

Asistam, amîndoi, la un spectacol, la care venise fiindcă-l rugaseră insistent foști colegi. Reprezentația se desfășura anost. La un moment dat mi-a suflat în ureche: „Dacă mai stau, mor". „Închide ochii i-am spus — și ațipește și dumneata puțin". „Nu pot; chiar dacă închid ochii și-mi astup urechile, îi simt prin pori cît sînt de proști". Și a plecat.

Se filma, după scenariul meu, comedia cinematografică de factură caleidoscopică Tufă de Veneția. Începutul schiței Cana, în care era protagonist, se turna la Institutul de Agronomie.

Regizorul i-a indicat mișcarea, cadența, timpul de desfășurare etc. Caragiu a făcut întocmai.

S-a tras primul plan.

— Bun! — a strigat regizorul.

— Prost — a spus actorul, înăbușit.

S-a reluat.

N-a fost mulțumit nici a treia oară.

Îl asiguram toți că urcarea treptelor e izbutită.

— Lipsește ceva — spunea mereu.

Și a găsit singur detaliul:

Venise cu mașina (era director de întreprindere). În mașină citise un dosar. Cînd automobilul s-a oprit la scară, a coborît mereu cu dosarul deschis, citindu-l, a urcat treptele citind și cu acel dosar mereu deschis a împins ușa cu piciorul.

A făcut-o cu atîta spirit încît am aplaudat toți care eram de față.

1984

În vizită la artista poporului Aura Buzescu, în casa din strada Alexandru Sahia. În curînd va împli 90 de ani. O rog să binevoiască a-mi acorda un interviu pentru revista „Tomis" din Constanța.

— Cu plăcere. Dar de ce pentru o revistă din Constanța, dacă nu vă supărați?

— Pentru că ei au avut inițiativa. Și pentru că mi-au oferit un spațiu larg, o pagină întreagă.

— Bine. Dacă așa doriți... La urma urmei, oriunde îl veți publica, va fi tot o convorbire între mine și dumneavoastră.

Ne amintim că a răspuns la solicitările mele de gazetar încă din 1955, cînd a scris primul articol din viața domniei sale, la „Contemporanul". Apoi evocăm medalionul pe care i l-am făcut la Radio. Și articolul monografic pe care i l-am consacrat cînd a împlinit 80 de ani.

E dreaptă, austeră, de o mare distincție, cu un zîmbet fin pe fața de fildeș. Are o memorie excelentă și o conversație cu inflexiuni ironice.

Din cînd în cînd întreb dacă n-o obosesc.

— Nu. Dar să mă scuzați, sînt foarte emoționată. Pri-

Cu Aura Buzescu (1984)

mesc puțină lume; înțelegeți, desigur. Ies rar. Doar la teatru, să-mi mai văd foștii elevi: am fost recent la Luna dezmoșteniților, pentru Victor Rebengiuc. Dar eu nu vă obosesc pe dv.?

Îi mărturisesc, firește, și emoția mea. Îi amintesc că am văzut-o prima oară în Oedip, pe scena (improvizată) a cinematografului Aro, în 1945, alături de George Vraca și că, de atunci, jocul ei m-a fascinat întotdeauna, în indiferent care rol. Am considerat-o, o socot și azi, o artistă exemplară sub raportul modernității în stil, în gîndire.

Stau mult la doamna Buzescu, pînă se înserează. Înainte de plecare, privim o fotografie în care sîntem împreună, în Grădina Icoanei. E făcută de fiul meu, în ziua în care artista împlinea 80 de ani. „Din păcate, — zic — acum am venit fără fotograf". „A, nu — îmi spune — nici n-aș fi dorit".

De ce? Această față frumoasă, netedă, puțin stranie, cu ochi tainici sub ochelari și gura dreaptă, severă, nu pare să fi fost atinsă de timp...

Interviul n-a mai apărut în „Tomis" dintr-o simplă defecțiune tehnică. L-am publicat în „România Literară".

Artaud și Sartre văzuți de Jean-Louis Barrault

Ne vedeam aproape zilnic. Uneori ne ofeream unul altuia cîte un trandafir. Îmi cerea să-l imit. Mă supuneam. Zîmbea, la început, atent la cele mai mici detalii; aproba, ca apoi să se enerveze și furios, să ajungă să strige: „Mi s-a furat personalitatea, mi s-a furat personalitatea!" După care pleca grăbit. Îl jignisem? Nu. O dată ajuns pe scări îl auzeam izbucnind în rîs. Nu ne putem înșela unul pe celălalt.

Orice om înzestrat cu o imaginație fecundă „trece de cealaltă parte". Iese din propriul cerc în mod conștient. Ceea ce îi permite să revină la sine, să se reîntrupeze. Artaud își părăsea frecvent sinele. Atîta timp cît rămînea lucid, era fantastic. Măreț. Avea viziuni surprinzătoare, replici pline de spirit, un umor sănătos. Dar atunci cînd efectul drogului sau al suferinței devenea copleșitor, mașinăria începea să scîrțîie; era dureros să-l vezi. Sufereai alături de el. Trupul îi înțepenea, i se deforma ca sub tortură. Își mușca buzele pînă la sînge. Cutia craniană părea să i se mărească peste măsură, ca sub presiunea creierului. Cu cît orbitele se adînceau, cu atît privirea devenea mai scrutătoare — un adevărat laser. Fusese deosebit de frumos, dar focul lăuntric îl calcina. Vocea îi era deopotrivă răgușită și ascuțită. Un copil care și-a dat foc propriului „eu". Căci am cunoscut împreună și bucurii copilărești.

Uneori nu-și dădea seama de intensitatea vocii sale. Într-o seară, Jean-Marie Conty, „fan" al lui Artaud, organiză un dineu la care invită posibili donatori, pentru a-l ajuta pe acesta să pună în scenă „La Conquête du Mexique" (Cucerirea Mexicului"). Cei prezenți răspunseră amabilei invitații cu intenția vădită de a și-l apropia pe Artaud. Poetul nostru însă spumega de furie. Îmi țipa în ureche, crezînd că nu-l aude nimeni, ce gîndea despre onorabila societate prezentă. Vorbele nu-i erau de fel curtenitoare. În cele din urmă ceru să se facă liniște și proferă:

— Dacă am acceptat să mă amestec cu de-alde voi, este pentru a face rost, în folosul teatrului și al oamenilor, de o mică parte din banii pe care îi stoarceți de la săraci etc.

Serata se sfîrși brusc, iar „La Conquête du Mexique" nu mai fu pusă în

scenă. Artaud, în schimb, plecă în Mexic, pentru a-şi reface sănătatea, graţie ceremoniilor magice ale dansului peyotlului [1]. Îmi spusese, de altfel, după eşecul răsunător cu „Cenci" [2]:

— Tragedia de pe scenă nu-mi e de-ajuns, am s-o instaurez şi-n viaţa mea.

Şi trebuia să se ţină de cuvînt.

Odată, coborînd pe Passy, pînă la Saint-Germain-des Prés m-a pus să jur că nu mă voi droga niciodată. Între drog şi Artaud zăcea un cadavru: el însuşi. A spus atunci o frază care mă tulbură şi astăzi: „Pentru a mă vindeca de judecata Celorlalţi, m-am depărtat de mine însumi".

Luciditatea extremă. Ştia, cu siguranţă, că este bolnav. Suferinţele organice îi erau cumplite şi aceasta încă din primii ani ai tinereţii. Se droga pentru a-şi alina durerile, dar ştia că sub influenţa drogului, vitalitatea îi scade. Ruga să fie dezintoxicat. Mărturie îi stau scrisorile. După numai cîteva zile însă, ajuns la capătul puterilor, implora să i se dea puţin drog. Orice, în funcţie de ce bani avea, ori de generozitatea prietenilor. Opiu, cocaină, haşiş, heroină, valeriană, laudanum, orice.

Ca şi De Quincey [3], se droga deoarece era bolnav, dar nu drogul a fost sursa bolii sale.

Antonin Artaud în rolul lui Marat din filmul „Napoleon" realizat în anul 1926 de Abel Gance

E un nonsens să iei droguri pentru a fi genial ca Artaud. La fel şi cu alcoolul. Poeţii care beau, şi cunosc destui, o fac de disperare: teama de viaţă îi sufocă, speră să se anuleze: atitudinea extremă. Ei ştiu prea bine că în astfel de momente nu mai reprezintă nimic. Şi asta e tot ce-şi doresc. Nu o fac pentru a-şi vedea visele împlinite sau pentru a scrie mai bine.

Artaud plecă deci în Mexic, cu intenţia de a se însănătoşi încă o dată... Apoi în Irlanda. De unde se întoarse în baston.

Ultima amintire: piaţa Dauphine, în micul restaurant „Chez Jean". Îmi citea manuscrisul la „Taharumaras" [4]. Cu timpul, ne-am înstrăinat unul de altul. El: destin de crucificat. Eu: dorinţă de viaţă, de împlinire, dezgustul de a-l vedea folosit de unii în scopuri meschine.

Îmi amintesc mai ales de o şedinţă la teatrul Vieux-Colombier. Oribilă, inutilă, ruşinoasă. Fiara curioasă era scoasă din cuşcă. Tristeţe şi dezgust!

Şi totuşi, teatrul Sarah Bernhardt îi pregăti, în iunie '46, o seară sărbătorească. În program figura şi numele meu. Un act de solidaritate deci. Ar fi trebuit să fiu mulţumit; şi totuşi nu-mi amintesc nimic... în sfîrşit, nu mai ştiu. Adîncuri ale sufletului omenesc...

Ce revelaţie îmi oferise Artaud? Metafizica teatrului care mi-a intrat în sînge. Pînă atunci făcusem cunoştinţă cu fizica trupului uman. Era clar pentru mine că arta teatrală consta în recrearea vieţii observată din unghiul Liniştei şi al Prezentului, prin mijlocirea Fiinţei umane.

Omul, un instrument. Toate concepţiile mele despre acest instrument erau însă ştiinţifice.

Lucrările orientale pe care le-am parcurs la îndemnul lui Artaud mă făcuseră să întrevăd existenţa unor orizonturi noi, altele decît cele, foarte clare, ale materiei carnale. Lumina împrăştiată de fiinţa noastră de carne depăşeşte cu mult graniţa contururilor epidermei. Infinitele resurse ale contracţiei musculare şi ale respiraţiei fac din om o adevărată pilă magnetică.

În ceea ce mă priveşte, o delimitare strictă a influenţelor exercitate asupra mea de Dullin [5], de Decroux [6] sau de Artaud ar fi simplistă. Nu a fost vorba de o succesiune de influenţe, ci de o presiune simultană. Tot ce pot spune este că apropierea mea de Artaud a fost instinctivă.

Contribuţia sa a ţinut mai mult de sfera tehnică, decît de cea intelectuală, cu toate că întîmpina, din pricina sănătăţii sale fragile, dificultăţi în a-şi concretiza ideile. Iar dacă legătura dintre noi, deşi de scurtă durată, a fost atît de puternică, aceasta pentru că, la rîndul său, descoperise în mine o mulţime de senzaţii pe care le împărtăşea. Prin reacţiile mele spontane reuşeam să-l liniştesc. În noi, focul şi rîsul se completau reciproc. Pasiune şi simţ al umorului: acest aliaj a constituit dintotdeauna esenţa naturii mele. Eschil şi Feydean. Una din numeroasele devize pe care le-am adoptat de-a lungul vieţii şi care încă îşi păstrează forţa sună astfel: „Fă-ţi o pasiune din orice, dar nu te opri la nimic".

Mecanica trupului uman, pulsaţia vieţii şi virtuţile lor magice au constituit o pasiune constantă pentru mine.

Atunci cînd Artaud îmi vorbea despre tripticul Kabbalei, cădeam pe gînduri, mă simţeam atras de spusele lui ca de un magnet. Aş fi putut să mă folosesc de ele pentru „a surprinde mulţimea". Dar nu am fost atît de snob. Termenul „Kabbală" îmi rămînea străin: era „prea savant" [7]. În schimb, fenomenul tripticului se furişa în mine, mă recunoşteam parcă în el. Artaud îmi oferea astfel o cheie. De mine depindea acum aflarea încuietorii.

JEAN-PAUL SARTRE

Succesul cu Hamlet şi experienţa atît de revelatoare cu Phèdre m-au făcut să-mi regăsesc forţele şi odată cu ele, demonii. Angoasa şi frămîntările începură din nou să mă macine. „Fiara din mine" auzea chemarea pădurii.

Făcusem cunoştinţă cu Jean-Paul Sartre.

Greaţa şi Zidul mă entuziasmaseră. Ne vedeam foarte des. Influenţa lui Sartre asupra mea a fost mare, dar reţin în special cîteva idei:

— emoţiile sînt conduite;

— teatrul este arta dreptăţii;

— raporturile care se stabilesc între „sine" şi „ceilalţi" constituie drama esenţială a existenţei;

— într-un anumit punct al existenţei sale, oricum ar fi ea, omul este liber.

Verificam în filozofia sa existenţialistă cel de-al treilea element al tripticului vieţii: libertatea în alegere — element confirmat pe plan biologic de Jacques Monod în lucrarea „Întîmplare şi necesitate", element care îmi reţinuse atenţia şi în tripticul destinului după Eschil.

Eschil, Sartre, Monod: referinţe! O verificare a presentimentelor mele tinereşti. Celor care ar contesta dreptul la libertate, le-aş spune: oare libertatea, dacă ţinem seama de memorie, nu este soră a imaginaţiei? Capacitatea de a jongla după placul inimii cu percepţiile trecute în vederea unor întîmplări viitoare?

Despre libertate. Îmi pare rău că Sartre nu a tratat niciodată subiectul pe care îl imaginase şi-l intitulase Pariul. Un cuplu, o sală de aşteptare, o gară. Femeia este însărcinată. Bărbatul vrea să o convingă să renunţe la prunc. Ea se opune.

„El — Decît să aibă o viaţă ca a noastră, mai bine îl suprimăm de pe acum.

Ea — Eu una pariez că se va descurca".

Se ceartă. Tunete. Un personaj supranatural îşi face apariţia ; scena are iz de ev mediu. Destinul copilului este hotărît. Viaţa lui ni se înfăţişează, cu toate personajele pe care le va întîlni. Doar el, eroul principal, lipseşte. Îl aşteaptă un destin crud. Va muri împuşcat. Întuneric. Personajul supranatural dispare.

Părinţii, rămaşi singuri, cunosc acum soarta copilului lor, o viaţă mizerabilă, care dă dreptate tatălui :

— „La ce bun să treacă prin toate astea ? Dar tînăra mamă se încăpăţînează :

— Eu una pariez că se va descurca.

— Dar noi nu putem schimba nimic !

— O să se descurce, ascultă-mă pe mine !

— Ei bine, n-ai decît să ţi-l faci !"

În partea a doua se reiau scenele tip ev mediu. Aceleaşi personaje. De data aceasta însă, este şi el prezent. Nu schimbă nimic din succesiunea faptelor care-i alcătuiesc existenţa, dar prin felul său de a se comporta, le transformă, le schimbă înfăţişarea. Va sfîrşi aşa cum îi fusese prezis : împuşcat. Dar viaţa nu i-a fost sordidă ; dimpotrivă, el a făcut-o să fie plină de măreţie. Şi aceasta datorită sensului dat cuvîntului libertate.

Despre emoţii. Ţin să recomand remarcabilul studiu sartrian asupra fenomenologiei emoţiilor. Pe scurt, iată despre ce este vorba : emoţiile nu sînt nişte stări care vin să ne completeze comportamentul, ele se constituie în conduite. Avem deja în minte ideea utilităţii oricărui lucru, chiar şi a jocului. Sartre îmi confirma părerea, lărgind sfera asupra emoţiilor. Emoţia este o conduită extremă, un cazlimită al comportamentului. Dacă cineva îmi este potrivnic, îmi umplu pieptul, îmi îngroş vocea, mă înfurii.

De fapt, devin mai puternic decît sînt în realitate. M-am folosit de o conduită „magică". Dacă undeva mă simt în pericol, dispar şi aceasta de frică, sau încep să fluier, transformînd, în mod artificial, pericolul în glumă. Dacă trec printr-o stare depresivă, mă întorc cu faţa la perete, uit, suprim datele situaţiei, de tristeţe etc.

Atunci cînd Théramène [8] descrie moartea lui Hippolyte [9], monologul său pare cu atît mai lung, cu cît Hippolyte este încă în viaţă, tirada avînd darul de a amîna moartea acestuia. Cuprinderea recitativurilor în tragedie este rezultatul unei conduite emoţionale, extreme, în cursul căreia se poate din nou comunica, în chip magic, cu subiectul.

Reprezentaţia dramatică, sau altfel spus : arta teatrală se datorează unei conduite emoţionale colective ; ea constă în tendinţa unei mulţimi de a se aduna într-un anumit loc, cu scopul de a-şi combate singurătatea, neliniştile, şi de a retrăi marile probleme ale existenţei ; raporturile cu „ceilalţi".

Teatrul : arta „sinelui" şi a „celorlalţi". Arta dreptăţii. Subtila analiză sartriană a acestui ultim punct îmi părea cu adevărat strălucită. Ea venea să-mi precizeze şi să-mi întărească mai sus amintitele convingeri şi păreri, ca aceea a teatrului — artă a dreptăţii. Pentru mine, această noţiune a depăşit sfera Ideilor, a taberelor politice, pentru a deveni o dreptate biologică — altfel spus : justeţe, exactitate.

Exagerările, pasiunile, problemele de drept egoist susţinute pun în pericol echilibrul vieţii noastre. Cei care şi-au sacrificat mare parte din instincte în profitul unei inteligenţe discutabile nu fac decît să deregleze mecanismul vieţii, confundînd adesea funcţia, judecata de valoare şi cunoaşterea.

Numai confruntîndu-şi exagerările, pasiunile şi pretenţiile într-un spaţiu bine determinat (scena) oamenii pot ajunge la o concluzie asupra lor înşişi.

De unde o „curăţare" în colectiv, o rearanjare a pliurilor prost călcate, o reechilibrare a balanţei : un act de dreptate. În aceasta constă utilitatea socială a teatrului ; el devine o artă de interes public.

Odată, un spectator i-a scris lui Dullin : „O piesă bună trebuie să ajungă undeva". Cred că acest „undeva" este locul în care îţi închei socotelile cu tine însuţi, unde viaţa face dreptate, restabilind, o dată în plus, exactitatea mecanicii.

În condiţia noastră precară de fiinţe mai mult sau mai puţin ciudate, dar toate condamnate la distrugere, ceea ce e drept susţine viaţa, iar ceea ce e „nedrept" o distruge. Teatrul se defineşte ca un joc, antrenamentul fizic cel mai apt de a arăta ce e drept şi ce e nedrept. De aceea, el poate fi considerat ca adevărata ştiinţă a comportamentului uman.

Traducere de
Ana-Maria RUSU

---

1) *Peyotl :* specie de cactus care, consumat, produce halucinaţii vizuale.

2) *Les Cenci :* adaptare scenică după Shelley şi Stendhal, reprezentată, la 6 mai 1935, de Teatrul Folies-Wagram.

3) *Thomas de Quincey* (1785—1859) : renumit eseist şi prozator romantic englez ; lucrarea care îl consacră : „Confesiunile unui opioman englez".

4) *În Ţara Tarahumarazilor* (1945)— jurnal sau epopee despre călătoria lui Artaud în căutarea peyotlului, călătorie efectuată în ţinutul indienilor Tarahumarazi.

5) *Charles Dullin :* actor şi regizor francez ; în spectacolele sale combină muzica, dansul şi decorul stilizat într-o experienţă unică, de poezie teatrală.

6) *Etienne Decroux :* actor francez, membru al trupei lui Dullin ; a acordat o deosebită atenţie expresiei corporale, domeniu în care a avut o influenţă hotărîtoare asupra lui Barrault.

7) *Kabbala* (cabala) : ştiinţă ocultă care susţine posibilitatea comunicării cu spiritele.

8, 9) *Théramène şi Hippolyte :* personaje din piesa „Phèdre" de Racine.

COMPRIMATE

de ILIE DODEA

Strălucesc acele idei care au trecut prin faza artizanală a reflectării.

Ipoteza este floarea care are petale în real şi aromele în cerebral.

Numai operele fisurate suportă tencuiala adulatorilor.

În echipă spiritele tind să funcţioneze dacă liderul „le întoarce" o dată la douăzeci şi patru de ore.

Axa personalităţii ? A crea, a crea pentru mai bine, a crea pentru alţii.

Oamenii care stau pe loc nu au nici măcar şanse de a contracta luxaţii.

A cerceta înseamnă a dezintegra vizibilul cu ajutorul previzibilului pînă în sufletul tainic al invizibilului.

Ideile geniale sînt florile de colţ ale gîndirii.

Timpul logic al vieţii se sfîrşeşte atunci cînd nu mai găseşti timp cronologic pentru a citi.

A opta pentru dezvoltare înseamnă a adora necunoscutul.

Şanse de a se destrăma o au societăţile care văd în individualizarea inteligenţelor factorul destrămării sociale.

Legea este o floare vicleană ; îşi propagă aromele, dar nu se lasă descoperită.

Cu adevărat progresiste sînt ideile care înghit convingeri.

Mintea savantului străpunge teroarea necunoscutului, produsul minții sale teroarea cunoscutului.

Creatorul veritabil nu are timp să toarcă lîna de aur de pe mioarele succesului său.

Frumusețea cercetării vine de la faptul că ori de cîte ori crezi că ai în mînă ultima idee îți dai seama că este doar penultima.

Critica este mansarda edificiului creator.

Promovarea este un topogan. Ascensiunea nu se face prin forță.

Omul intră în lume prin destăinuire și se înalță deasupra ei prin tăcere

Persistînd în îndoială putem avea multe certitudini, persistînd în certitudine nu vom mai avea nici o îndoială.

Om cu resurse inepuizabile este acela care epuizează toate resursele.

Realitatea cercetătorului este aceea pe care el încă nu a văzut-o.

Justificarea sărăciei este cea dintîi premiză a perpetuării ei.

Amorful cere activului să lege calul unde spune stăpînul ; activul cere amorfului să stea la spatele calului, nu la spatele stăpînului.

Definiți finitul și căutați infinitul !

Aplauzele ca și „palmele" sînt derivate sociale ale creației

Noutatea este produsul legitim al unor premize legitime.

Adevărul începe cu prima literă din alfabet.
minciuna — cu a treisprezecea.
Care o fi cu ghinion ?

Inspirația oxigenează raționalul, atitudinea purifică emoționalul. Conștiința așa respiră.

Și apa aspiră către înălțimi formînd talazuri.
Elogiul unic ce se poate aduce efortului este rezultatul.

Imperiul gîndirii nu suportă democrație reprezentativă.

Oare modestia și prostia au ca element comun numai terminația ?

Urîtul trebuie văzut alb-negru.
Prezentat în culori apare monstruos.

Speranța este fiica cuplului suferință — energie vitală.

În echipele de conducere cei mai importanți jucători nu sînt centrii înaintași, nici extremele, ci stoperii.

Informația este înțeleasă cînd devine o componentă a sîngelui.

Cultura este singura „religie" care are un dumnezeu real.

Cu adevărat confortabil este numai spațiul spiritului.

Logica este recreația mare a gîndirii.

Onorezi opera dascălului numai dacă o măsori cu spiritul.

Fără a realiza fiecare tronson cotidian, perspectiva rămîne un traseu ipotetic.

Voința este consoarta idealului.
Îl urmează.

În știință extazul grandorii naște delirul prigoanei.

PARODII

CONSTANTIN PRICOP : „Viața fără sentimente"

Cine moare
se uită doar înainte
urcă și coboară o scară...

O mică parte din
prima înghițitură de aer
a supraviețuitorului
oricum ai încerca-o, are zimții tari.

Pe ramurile mele
nu mai cîntă nici o
sperietoare ;
poate doar vreo caracatiță roșie
mi-i ține definitiv în frunte.
Și-atunci să întrebi :
Există oare muzica și utimele știri
intrînd în spatele calului ca-ntr-o
ceață ?...

ION CHIRIAC : „Cenușa de pe inimă"

Așa să fie ?
Accept zornăitul țînțarilor
cu aceeași durere cu care
porumbeii poartă zăbale de uraniu
între dinți.
Păianjenii înhămați vă așteaptă.
...și nu-mi puteți căra ochii
decît cu căruța
(Bine mi-am mai aranjat treburile)
Nu-i ceea ce auziți
adică plămînii mei discutînd cu furnica
(discutînd... vorba vine)
Refuz, pur și simplu refuz să-nțeleg
cum de las urma unui singur picior.

Așa este... eu sînt totuși o rîmă...

LUCIAN VASILIU : „Mona-Monada"

Dacă vei veni în noaptea asta
vei face cinci genuflexiuni :

5
4
3
2
1

în fotoliu sau pe acoperișul clădirii.
Eu îți voi citi inubliabilele-mi poezii
— șobolanii mei favoriți vor fi neîncrezători —
o parte vor aplauda
o parte va huli
o parte îmi va înnoda șireturile...

Brusc se sting luminile :
așteptînd de mult prilejul
ea îmi bea inima
și face inventarul :
încălzire centrală : DA
apă curentă : DA
canalizare : DA
instalație electrică : DA
șobolani...

Alfredina IACOBITZ

CONVORBIRI MUZICALE
CU TREI IEȘENI DE ODINIOARĂ

de VAL GAFTA

În holul hotelului „Unirea" cu tenorul Dimitrie Onofrei [1]

V. G. — Am deosebita plăcere să vă spun și eu, ca atîția alți ieșeni, în aceste zile de cînd vă aflați în orașul nostru: Bun venit la Iași, maestre Dimitrie Onofrei!

D. O. — Mulțumesc și constat că dacă Iașul s-a schimbat foarte mult ca înfățișare, ieșenii au rămas aceeași; mereu bucuroși să întîmpine pe unul de-al lor, chiar dacă, după atîta vreme, ei sînt alții decît cei pe care i-am cunoscut eu.

V. G. — Asta așa este! Iar dvs., ca fiu al orașului nostru, presupun că simțiți aceeași bucurie revăzînd locurile natale.

D. O. — Bine-nțeles, deși știam că Iașul nu mai poate fi același. Dar aici m-am născut [2], aici am copilărit, aici am făcut Conservatorul [3].

V. G. — Cu cine ați studiat la Conservator?

D. O. — Cu madame Teodoreanu [4] care-a fost o profesoară foarte mare și foarte bună, și care m-a influențat foarte mult în hotărîrea mea de a deveni cîntăreț. Și cu maestrul Mezzetti [5].

V. G. — Așa dar, Enrico Mezzetti v-a fost primul profesor de canto, iar Sofia Teodoreanu v-a încurajat, sau v-a îndemnat să vă cultivați vocea.

D. O. — Să vezi cum a fost... Eram de vreo 15 ani și frate-meu era de 11 sau 12 ani. Și ne-am dus la madame Teodoreanu să colindăm. Ea a venit afară cînd ne-a auzit cîntînd și ne-a spus: „Veniți în casă!" Frate-meu și cu mine aveam voci frumoase. După ce ne-a lăsat să cîntăm, entuziasmată, ne-a zis: „Să veniți la Conservator!" Tot atunci m-a întrebat: „Cîți bani crezi că o să faci în 'nea seară?" „Dacă merge bine facem vreo trei lei". „Uite, îți dau 5 lei, dar du-te acasă și nu mai cînta ca să-ți strici vocea".

V. G. — A venit războiul. Cred că a fost destul de greu să vă continuați studiile.

D. O. — Au fost vremuri grele, dar am cîntat aici la Iași, am avut un concert. După război am plecat la București. Tocmai se înjgheba Opera Română [6]. Am susținut o audiție în fața unei comisii prezidată de Massini [7] care mi-a spus: „Te angajăm ca stagiar, clasa a III-a, și o să pleci în Italia unde vei primi bani pentru studii".

V. G. — Și ați plecat în Italia...

D. O. — Am plecat... Mi-am luat un bilet de tren clasa a III-a și, trecînd prin Belgrad și Veneția, am ajuns la Milano, unde credeam că voi studia ca bariton. Între timp a venit și Massini la Milano ca să angajeze o mezzosoprană. M-am dus să-l văd chiar cînd se găsea în comisia de audiție. S-a bucurat și mi-a zis: „Onofrei, ia fă-le o cîntare!" Și-am cîntat aria baritonului din „Bal mascat" [8]. Dar cînd am ajuns la fraza „Oh dolcézze perdúte" toți au spus: „Che bel tenóre lírico!" Nu eram bariton... Și dacă mi-au spus că sînt tenor, am început să studiez ca tenor... Am avut la Milano un maestru italian foarte bun și numai după un an de pregătire cu el am putut merge la Malta, în 1921, ca să debutez în rolul Ducelui de Mantua din „Rigoletto".

V. G. — Cum de nu ați cîntat la Scala? [9]

D. O. — Hm! Nu toți ajung să cînte la Scala. Dar eu am avut ghinion. Eram angajat lîngă Bologna, la Cento [10], orășel cu o stagiune de operă foarte importantă, pentru că, fiind destul de aproape de Milano, cîntăreții Scalei colaborau și la spectacolele de aici. Într-o seară, unul dintre dirijori vine pe scenă și-mi spune: „În sală este managerul [11] de la Scala, cea mai mare operă din lume. Te-a auzit și vrea să-ți vorbească". Într-adevăr, după spectacol, a venit în cabina mea și mi-a întins mîna felicitîndu-mă: „Tenóre, tu sei il mio tenóre per la Scala!" Atunci am avut cea mai mare bucurie. Dar cînd m-am dus la Milano eram foarte bolnav, foarte răcit, și timp de 2—3 luni de zile n-am putut cînta. Iar de la Scala mă chemau „Vină, vină-aici tenore, vină că Toscanini vrea să te asculte". Dar eu nu puteam să cînt. Acesta a fost cel mai mare necaz pe care l-am avut.

V. G. — N-ați urcat pe scena Scalei dar ați cîntat la Metropolitan... [12]

D. O. — La Metropolitan... Ascultă ceva! Eu tocmai isprăvisem un angajament dar, înainte de asta, în '932, s-a făcut o companie mare de operă la Hipodrom (?), un teatru mare pentru 5 000 de persoane. Am cîntat acolo în opera „Lohengrin" [13]. Jurnalele au scris că Metropolitanul nu are un tenor ca Onofrei. Mai tîrziu, în '937, am isprăvit angajamentul cu Opera din Chicago, San Carlo Opera [14]. Mi-am cumpărat un automobil și, împreună cu soția [15], am plecat, la Filadelfia. Imediat după plecarea mea, Metropolitanul mi-a trimis o telegramă la Chicago. „Unde-i Onofrei?" Și telegrama s-a întors la New York de unde-au expediat-o din nou pe adresa mea de la Filadelfia. În telegramă scria: „Vină și cîntă opera „Lohengrin". Știi? Mă invitau fără nici o audiție, fără nimic. Dar eu am ajuns acasă patru zile după sosirea telegramei și m-am dus imediat la New York. După două zile am cîntat opera „Lohengrin" la Metropolitan.

V. G. — Soția dvs. a fost și ea cîntăreață...

D. O. — O cîntăreață foarte bună. A venit cu mine la București de două ori: în '927, cînd am debutat împreună cu ea în „Tosca" [16] la Operă, și în '928,.

V. G. — Cum ați cunoscut-o?

D. O. — Și asta-i o poveste. Am plecat cu compania noastră din New York la Boston, unde trebuia să debutez în opera „Faust" [17]. Bianca Saroya era în Cali-

---

[1] Interviu realizat la Iași în primăvara anului 1971.
[2] La 8 august 1897.
[3] În clădirea din str. Banu, nr. 8, azi str. G. Muzicescu.
[4] Sofia Teodoreanu, fiica lui Gavriil Musicescu, profesoară de teorie și solfegii la Conservatorul din Iași din 1901 pînă-n 1937. Un timp a dirijat și corul Conservatorului.
[5] Enrico Mezzetti (1870—1930), compozitor. Din 1894 — profesor de canto; în 1905—1907, 1910, 1912, 1920 și 1927 — director al Conservatorului din Iași. Inițiator și dirijor al primei stagiuni ieșene de concerte simfonice publice, inaugurată la 27 noiembrie 1905.
[6] La 8 decembrie 1921 a luat ființă Opera Română de Stat din București, inaugurată printr-un spectacol cu „Lohengrin" de R. Wagner dirijat de G. Enescu.
[7] Egizio Massini (1894—1966), dirijor român de origine italiană, membru fondator al Operei Române din București.
[8] Aria lui Renato din actul al III-lea al operei „Bal mascat" de Verdi.
[9] Opera Scala din Milano.
[10] Cento, orășel la vreo 35 km nord de Bologna.
[11] Impresarul.
[12] Teatrul de operă Metropolitan din New York este unul dintre cele mai importante din lume; a fost inaugurat la 22 octombrie 1883 cu opera „Faust" de Gounod.
[13] Opera „Lohengrin" de Wagner în care tenorul Dimitrie Onofrei a susținut rolul titular.
[14] American San Carlo Company din Chicago.
[15] Soprana Bianca Saroya.
[16] Opera „Tosca" de Puccini: Bianca Saroya în rolul titular și Dimitrie Onofrei în rolul lui Mario Cavaradossi.
[17] Opera „Faust" de Gounod. Debut în rolul titular.

fornia, la San Francisco. Ea era primadonă [18] acolo şi cînta în şase opere. O zi înainte de spectacol s-a făcut repetiţia cu soliştii, fără Bianca Saroya care nu sosise încă. A reuşit totuşi să ajungă a doua zi. Iar managerul ne-a prezentat unul altuia, puţin înainte de a se ridica cortina : „Uite, Onofrei, asta-i Bianca Saroya — Margareta [19]. Apoi am intrat în scenă şi am cîntat faimoasa arie [20]. Astfel am cunoscut-o pe viitoarea mea nevastă. După opt luni eram deja căsătoriţi.

V. G. — Am citit undeva că i-aţi avut ca parteneri în spectacole pe Şaliapin [21] şi pe Maria Jeritza [22].

D. O. — Cu Şaliapin nu am cîntat ; dar am avut o întîmplare curioasă. El trebuia să facă un turneu cu „Bărbierul din Sevilla" [23]. Impresara lui din New York m-a chemat la telefon şi mi-a spus : „Uite Onofrei, Şaliapin o să facă un turneu cu „Bărbierul din Sevilla" şi are nevoie de un tenor [24] pentru o săptămînă". Zis şi făcut. Am luat un acompaniator şi m-am dus la hotelul unde locuia Şaliapin. I-am cîntat aria din primul act [25] cum am putut mai bine. La sfîrşit, s-a ridicat de pe scaun zicînd : „No, no, no, el e prea bun, el e la Metropolitan, mie nu-mi trebuia asta". Nu a vrut să mă angajeze deoarece cîntasem prea bine. A fost, totuşi, drăguţ cu mine. Îmi tot zicea : „No, no, no... Tu eşti un tenor bun, stai la Metropolitan. Eu vreau un tenor, acolo, mai mic". Pentru că nu dorea să-l concureze nimeni [26]. Aceasta a fost experienţa mea cu Şaliapin. Dar am cîntat împreună cu Gigli [27], iar la Chicago mi-am făcut debutul în „Tosca" alături de cîntăreaţa Reta Raisa [28]. I-am avut ca parteneri pe Pasquale Amato, un foarte mare bariton care a cîntat la Metropolitan [29], şi pe Maria Jeritza, de care ai amintit dumneata, cu care am cîntat în „Lohengrin" [30].

V. G. — Faima dvs. a trecut Atlanticul, ajungînd în Europa...

D. O. — În Europa am cîntat la Monte Carlo, în toată Italia ; la Berlin am făcut recorduri [31]. Apoi am venit la Bucureşti şi de aici am plecat într-un turneu în America de Sud : Columbia, Venezuela, Porto Rico, Panama. Dar am cîntat mai mult în America [32] unde au teatre mari : la Hollywood am cîntat într-un spectacol cu opera „Carmen" [33], într-un teatru în aer liber, şi au fost 25 000 de persoane. La Opera din Cincinnati...

V. G. — Aţi amintit de înregistrările dvs. pe disc. O parte dintre acestea le putem asculta şi noi, deşi tehnica după care au fost realizate este mult depăşită. Dar reprezintă valori documentare.

D. O. — Dacă m-aş fi născut cu vreo 10 ani mai tîrziu... Aşa, primele înregistrări le-am făcut în 1927, la Berlin, iar fabrica nu era suficient perfecţionată, vreau să spun, balansul [34] între voce şi orchestră nu se putea obţine cum ar fi trebuit. În anul următor, 1929, mă găseam la Milano unde mi s-a cerut să repet cîteva recorduri cu Fonotipia [35] care lucra cu orchestra de la Scala, şi aşa, cîteva recorduri le-am făcut cu Fonotipia. La Berlin m-a acompaniat orchestra de la Staatsoper, iar la Milano, cea de la Scala care sună mai frumos.

V. G. — Cînd aţi renunţat la scenă, aţi continuat să lucraţi dînd lecţii de canto la Chicago.

D. O. — Da, aveam o casă mare la Chicago unde soţia mea şi cu mine am dat lecţii de voce şi de operă timp de vreo 14 ani. Şi i-am spus soţiei : „Cînd o s-ajung să fiu de 70 de ani o să mă retrag". Şi m-am retras [36]. Şi-acum locuiesc de patru ani şi jumătate în California, la San Francisco.

V. G. — Dacă nu mă-nşel, ultima oară aţi fost în România în 1928. Ce-aţi simţit revenind în ţară după aproape patru decenii şi jumătate ?

D. O. — S-au făcut progrese foarte mari, imense. S-a făcut mult şi pentru cîntăreţi... Acum, uite, au 6 opere [37], au Conservatoare, au 17 orchestre simfonice [38], au tot ce le trebuie. E un progres foarte mare. Acum 50 de ani nu era nimic. Te duceai la Conservator, isprăveai Conservatorul şi, după aceea, ce să faci ? Doar să te duci la biserică să cînţi în cor. Uite de ce a trebuit să plec în Italia şi de acolo în lume. Sînt entuziasmat. Iaşul s-a schimbat, nu mai recunosc nimic : Piaţa Unirii, Socola, fabricile alea mari... Sînt mîndru de Iaşul meu pentru că a făcut atîtea progrese. Şi doresc din suflet să se continue ce-am văzut acum, să fie încurajaţi mereu artiştii, şi arta. Sînt de 74 de ani, poate o să mor acolo, în America, dar o să păstrez întotdeauna în sufletul meu o amintire frumoasă despre ţara mea şi despre Iaşul meu.

Acasă la tenorul Constantin Stroescu [1]

V. G. În Bucureşti, la nr. 7, pe Bulevardul Dacia, locuieşte [2] tenorul Constantin Stroescu, artist emerit, profesor emerit. De cîţi ani v-aţi stabilit aici unde trăiţi înconjurat de tot felul de amintiri ?

C. S. — Sînt, deja, mulţi ani. Or fi poate 33—34.

V. G. — Dar v-aţi născut la Iaşi [3] şi, după cîte ştiu, vă consideraţi şi aţi rămas ieşean. Iubiţi mult Iaşul ?

C. S. — Foarte mult. În fiecare an, cel puţin de două ori, mă văd pe străzile Iaşului cei cîţiva, care mai trăiesc, dintre vechii mei cunoscuţi.

V G. — Aţi făcut la Iaşi liceul, Conservatorul...

C. S. — Am învăţat la Liceul Naţional [4] şi la Conservator, sub direcţia lui Enrico Mezzetti [5]. În 1905 am plecat în străinătate...

V. G. — Cine v-a încurajat în intenţia dvs. de a ajunge cîntăreţ ?

C. S. — ...Mezzetti, care mi-a prezis o frumoasă carieră.

V.G. — El a descoperit ce calităţi vocale aveţi ?

C. S. — Nu a fost el primul ; înainte cîntasem sub direcţia lui Musicescu în cor [6], şi în corul lui Titus Cerne [7] de la Sf. Spiridon.

---

[18] Prima donna (it.) — prima cîntăreaţă a unui teatru de operă. Termenul a apărut în secolul XVII cînd femeile au fost admise pe scenă.

[19] Margareta — eroina (soprană) din opera „Faust".

[20] Aria lui Faust din primul act.

[21] Celebrul bas rus Feodor Şaliapin (1873—1938).

[22] Soprană cehă, cu mari succese la Metropolitan între 1921—1932.

[23] De Rossini, în care Şaliapin a rămas neîntrecut ca interpret al lui Don Basilio.

[24] Pentru rolul Contelui Almaviva.

[25] Serenada Contelui Almaviva.

[26] Era firesc : Şaliapin se afla la sfîrşitul impresionantei sale cariere.

[27] Tenorul Beniamino Gigli (1890—1957).

[28] Rosa Raisa, soprană americană de origine rusă. Din 1916 pînă în 1932 a cîntat neîntrerupt la Auditorium, în Chicago.

[29] Între anii 1901—1921.

[30] Întîlnirea cu Maria Jeritza a avut loc la Chicago, unde soprana se angajase la Chicago Opera Company, după anul 1932 cînd a părăsit Metropolitanul. Paralel, apărea şi în spectacolele date de American San Carlo Company din acelaşi oraş unde avea angajament tenorul Dimitrie Onofrei.

[31] Înregistrări pe disc.

[32] Statele Unite.

[33] De Bizet. Rolul lui Don José.

[34] Dozajul.

[35] Fostă fabrică de discuri în Italia.

[36] În primăvara anului 1971, cînd a vizitat Iaşul, Dimitrie Orofrei avea 74 de ani.

[37] În realitate, 5 teatre de operă, 4 teatre muzicale şi un teatru de operetă, cel din Bucureşti.

[38] Numai 15 orchestre simfonice.

[1] Februarie 1972.

[2] Locuia în 1972 cînd s-a făcut interviul. Tenorul Constantin S. Stroescu a încetat din viaţă la 16 martie 1977.

[3] La 15 martie 1886.

[4] Actualul Liceu „Mihail Sadoveanu".

[5] Enrico Mezzetti a preluat direcţia Conservatorului din Iaşi în luna martie 1905. Pînă în 1901 conducerea îi fusese încredinţată lui Eduard Caudella, urmat de Gavriil Musicescu (pînă la 8 decembrie 1903, cînd a încetat din viaţă) şi de Alexandru Aurescu. Confuzia lui Constantin Stroescu, după trecerea a mai bine de şase decenii, este explicabilă.

[6] În corul mitropolitan din Iaşi, aflat sub conducerea lui Gavriil Musicescu din anul 1876. Constantin Stroescu a făcut parte din acest cor de la vîrsta de 9 ani, deci din 1895.

[7] Titus Cerne (1859—1910), în 1883, fondator al revistei muzicale „Arta" care apărea la Iaşi ; autor al Dicţionarului de muzică, primele două volume, literele A—L (1896) ; dirijor al corului de la biserica Sf. Spiridon de pe actualul bulevard al Independenţei.

V. G. — Aţi început să spuneţi că în 1905 aţi plecat în străinătate. Probabil la studii...

C. S. — Am fost la Milano unde am stat un an de zile şi am studiat cu profesorul Guagni. Trebuia să intru la Conservator, dar situaţia mea financiară nu-mi permitea lucrul ăsta, aşa că m-am dus la Paris [8]. Natural, cu o recomandare serioasă, căci aveam voce bună şi cîntam diferite cançonete şi ariete.

V. G. — La Paris aţi studiat cu Jan de Reszke [9]...

C. S. — Jean de Reszke, un mare cîntăreţ. Era de origine poloneză.

V. G. — Dar pe vremea cînd aţi studiat dvs. cu dînsul probabil nu mai cînta.

C. S. — Nu, nu mai cînta.

V. G. — A fost un mare profesor...

C. S. — Şi un mare interpret, dar nu mai cînta. Am cunoscut o serie întreagă de muzicieni la Paris care m-au susţinut dîndu-mi posibilitatea să trăiesc destul de modest. În primul rînd Enescu, cînd am făcut cunoştinţă cu dînsul, m-a apreciat în mod deosebit ; nu era mult mai în vîrstă [10] ca mine dar era un violonist deja consacrat.

V. G. — Dar aţi debutat în America.

C. S. — Ocazia s-a prezentat la Paris după ce am susţinut audiţii la diferiţi directori veniţi din America să recruteze cîntăreţi tineri şi, natural, mai uşor de exploatat. Am fost angajat pentru Boston, la un teatru de operă aflat încă în construcţie [11].

V. G. — Şi unde se ţineau spectacolele ?

C. S. — Nu, nu... La opera aceea trebuiau să se ţie. Dar pînă la terminarea clădirii noi am pregătit spectacolele stagiunii care se deschidea în noiembrie, şi noi am ajuns acolo prin martie [12].

V. G. — Pînă atunci mai fuseseră prezentate la Boston spectacole de operă ?

C. S. — Ocazional, foarte ocazional [13]...

V. G. — După inaugurarea Operei din Boston au început stagiunile permanente.

C. S. — La Boston stagiunea dura numai cinci luni pe an, cinci luni de angajament continuu. Pe urmă făceam turnee cu trupa de operă. Ne duceam în diferite oraşe : Chicago, Minneapolis, Indianapolis... Am ajuns pînă în vestul Statelor Unite [14].

V. G. — Acesta a fost primul moment important din cariera dvs. ?

C. S. — Da, prima încercare.

V. G. — Dar momentul cel mai important care-a fost ?

C. S. — Cam greu... Cel mai important... Uite, să vă spun... Cel mai important a fost pentru mine atunci cînd am revenit la Paris, în 1919, la Opera Comică, unde m-au angajat imediat. Şi, pe lîngă repertoriul pe care-l cîntam, adică „Madame Butterfly", „Tosca" şi „Boema" [15], m-au găsit bun pentru interpretarea rolului lui Pelléas din „Pelléas şi Mélisande" [16] de Debussy. De fapt, eu eram pregătit pentru acest rol [17], căci cîntam deja lieduri.

V. G. — Aţi fost solist al Operei Comice din Paris timp de un deceniu [18], bucurîndu-vă de o binemeritată notorietate în lumea teatrului liric. Presupun că după venirea în Europa aţi primit invitaţii şi din partea altor companii de operă.

C. S. — Natural, am cîntat mult în provincia franceză ; pe urmă, la Viena. În Olanda am dat concerte, am avut turnee de concerte şi în Belgia, în Spania [19].

V. G. — Spuneaţi că începuse să vă pasioneze muzica de lied.

C. S. — Am avut pentru lied o dragoste la fel de mare ca şi pentru muzica de operă.

V. G. — ...şi aţi fost primul interpret [20] al Cîntecelor de Enescu pe versuri de Clement Marot [21].

C. S. — Da... Cu liedurile alea este o poveste, nu prea lungă... Enescu vroia să m-ajute ; şi el trebuia să le prezinte într-o sală de concert. Un tenor, Altcevski [22], foarte bun muzician, s-a oferit să le cînte. Bineînţeles, el le-a şi cîntat. Dar, între timp, Enescu mi-a dat partiturile să le copiez pentru el. Eu însă le-am copiat în dublu exemplar, păstrînd unul pentru mine. Cînd i-am restituit partiturile i-am spus că am învăţat două, trei lieduri. Şi m-a pus să i le cînt, după care m-a sfătuit să le-nvăţ pe toate promiţîndu-mi că mă va acompania la nişte prieteni ai lui. Aşa s-a şi întîmplat, le-am trecut cu Enescu şi le-am cîntat în primissimă audiţie.

V. G. — În primissimă audiţie ?

C. S. — Da ! Concertul propriu zis trebuia să aibă loc o lună mai tîrziu la Salle des Agriculteurs [23], cu faimosul Altcevski.

V. G. — Aşa dar, deşi foarte tînăr, i-aţi făcut concurenţă lui Altcevski. Nu putem şti cum a cîntat Altcevski, atunci, pe vremea juneţei dvs., dar înregistrarea acestor lieduri de Enescu în interpretarea pe care le-aţi dat-o poate fi auzită şi rămîne un model de măiestrie şi artă. Dar pentru că tot a venit vorba de celebrităţi, vă rog să ne povestiţi cîte ceva despre marii artişti, marii muzicieni pe care i-aţi întîlnit în cariera dvs.

C. S. — Sînt mulţi, foarte mulţi... Cu unii am şi cîntat, vreau să spun, în compania lor. Cu Caruso am cîntat în „Pagliacci" [24]. Am să vă povestesc o întîmplare destul de nostimă : Eu eram Beppo [25] şi aveam Serenada [26] aceea din actul II. Caruso îmi spune : „Dragul meu, lasă-mă pe mine să cînt în locul dumitale Serenada". „Bine-nţeles, vai de mine, cu plăcere..." Şi a cîntat Serenada, aşa, cu vocea lui frumoasă. Ce credeţi ? Aplauzele din sală au fost nule. Numai cei de pe scenă au aplaudat [27].

V. G. — Aţi cîntat şi cu Melba [28]...

---

[8] Unde, pentru a-şi plăti studiile la Conservator, muncea noaptea în Halele capitalei franceze.

[9] Jean de Reszke (1850—1925), tenor de celebritate mondială şi profesor de canto. A fost solist al Operei Mari din Paris şi al Operei Metropolitan din New York.

[10] George Enescu s-a născut la 19 august 1881 şi venise la Paris încă din luna ianuarie 1895. Aici, în afară de faima de violonist, îşi cîştigase şi o bună reputaţie de compozitor.

[11] În 1908, impresarul londonez Henry Russel l-a convins pe mecenatul Eben D. Jordan să finanţeze un nou teatru de operă în Boston cu o companie proprie. Acesta era Boston Opera House, inaugurat la 8 noiembrie 1909 cu spectacolul operei „Gioconda" de Amilcare Ponchielli, teatru pentru care fusese angajat la Paris, prin concurs, şi tenorul Constantin Stroescu.

[12] 1909.

[13] Primele spectacole de operă au fost prezentate la Boston în 1770, între care şi vestita operă-baladă "The Begger's Opera" — „Opera cerşetorilor" de autorii englezi John Gay şi Johann Christoph Pepusch. Iar din 1794 se desfăşoară aici o animată activitate lirică găzduită de teatre special construite. Boston Opera House a fost însă primul teatru din localitate cu trupă proprie.

[14] După cinci stagiuni, izbucnirea primului război mondial a afectat şi compania de la Boston Opera House, destrămînd-o.

[15] Toate trei, opere de Giacomo Puccini.

[16] Operă a cărei premieră avusese loc la Opera Comică în 30 aprilie 1902.

[17] Din modestie poate, Constantin Stroescu a omis să spună că a interpretat rolul lui Pelléas şi pe scena operei Scala din Milano.

[18] Din 1918 pînă în 1928.

[19] Este momentul să amintim şi de apariţiile sale din Canada, Mexic, şi Africa de Sud.

[20] În toamna anului 1908, la Paris, imediat după încheierea compunerii întregului ciclu.

[21] Clément Marot, poet francez din secolul al XVI-lea. Şapte poeme ale sale au fost alese de George Enescu pentru ciclul de lieduri compuse în vara şi toamna anului 1908.

[22] Jean Altcevski, tenor rus (Ivan Alexandrovici Altcevski), aflat în acea vreme la Paris unde, în anii imediat următori s-a afirmat ca mare interpret în operele lui Wagner „Tannhäuser", „Lohengrin" şi „Amurgul zeilor".

[23] Mai exact, la Théatre des Arts din Paris, în ziua de 19 decembrie 1908.

[24] Opera „Paiaţe" de Ruggiero Leoncavallo.

[25] Al doilea rol de tenor din opera „Paiaţe". Prin urmare, Caruso interpreta rolul lui Canio. Întîmplarea a avut loc probabil la Boston.

[26] Serenada Arlechinului care se cîntă din culise.

[27] Pentru că aflaseră de substituirea care se făcuse.

[28] Nellie Melba (1861—1931), celebră soprană de origine australiană. Întîlnirea la care se referea Constantin Stroescu a avut loc la Boston.

C. S. — ...Întîmplător. Să vă spun cum. Eu eram tenor, cum s-ar zice, „bon *à* tout faire“ [29]. Şi trebuia să cînte cu Melba în seara aceea McCormak (?), un tenor McCormak, foarte cunoscut şi cu o voce foarte simpatică. El trebuia să vină însă de la New York, şi s-a îmbolnăvit... Dar Melba trebuia să cînte. Atunci m-au solicitat pe mine: „Cîntă tu, că tu cînţi Boema“ ! O făcusem deja. Şi-am cîntat eu Rodolfo cu dînsa [30]. Nu-ţi mai vorbesc că Melba era mai mult o bunică decît o Mimi... Era deja în vîrstă.

V. G. — În ce an s-a petrecut asta?

C. S. — În '910 [31]. Însă vocea îi suna încă extraordinar: „Voce de aur“ cum se spunea atunci.

V. G. — Pentru noi, Caruso şi Melba fac parte din mitologia scenei lirice. Pentru dvs. sînt amintiri vii, amintiri de neşters.

C. S. — Nu numai Caruso şi Melba. În '911 plecam spre America şi pe vapor i-am fost recomandat lui Rahmaninov [32], dintre liedurile căruia cunoşteam întîmplător două. Şi cum se dădea o serată muzicală, a binevoit să mă acompanieze. În '912, la prezentarea „Supliciului Sf. Sebastian“ [33], i-am cunoscut pe D'Annunzio, care era autorul piesei, şi pe Debussy, care era autorul muzicii. Întîmplător, şeful de orchestră de la Boston care m-a prezentat, fusese unul dintre elevii lui Debussy, şi i-a spus că ducîndu-mă în curînd la Boston, am să cînt „L'enfant prodigue“ [34], o cantată pe care a scris-o Debussy pentru concursul de la Roma, şi eu am să fiu tenorul. Debussy a vrut să mă asculte şi el însuşi m-a acompaniat la pian, spunîndu-mi la sfîrşit: „Bravo, mon petit!“ Mai tîrziu, în '33 sau '34, făceam filme la Neu Babelsberg [35]. Şi am fost invitat să cînt la o serată de la Legaţia României. Era acolo şi Richard Strauss [36]. Eram pregătit pentru această întîlnire şi, împreună cu acompaniatorul meu, am interpretat din liedurile lui. La sfîrşit, Strauss însuşi a venit la mine, m-a felicitat şi, aşezîndu-se la pian, a trebuit să continui să cînt acompaniat de el.

V. G. — Nu ştiam că aţi fost actor de cinema.

C. S. — Ah, da... Am jucat într-un film regizat chiar de René Clair, un film care a făcut ocolul lumii.

V. G. — Cum se chema?

C. S. „Milionul“ [37], în care era şi Annabella [38].

V. G. — Aţi cîntat în acest film?

C. S. — Da. Eu eram tenorul Sopranelli.

V. G. — Aţi jucat şi-n alte filme?

C. S. — Da, tot la Nelu Babelsberg. Evident, în aceeaşi postură de cîntăreţ. Chiar şi unele filme ale lui Jan Kiepura [39], le-am dublat în franţuzeşte.

V. G. — O bună parte din cariera dvs. s-a desfăşurat în ţară. Cînd aţi revenit din străinătate, stabilindu-vă în ţară definitiv?

C. S. — Prin '936.

V. G. — Şi v-aţi continuat activitatea...

C. S. — Da, da. Am dat concerte în foarte multe oraşe şi am fost angajat la Operă [40] unde am făcut „Lakmé“ [41], „Tosca“, „Madame Butterfly“ [42]. Am făcut pe urmă „Fedora“ [43] cu...

V. G. — ...cu Florica Cristoforeanu [44].

C. S. — Da, cu Florica Cristoforeanu. Dar cînd mai eram la Iaşi am cunoscut-o şi pe Teodorina.

V. G. — Elena Teodorini [45].

C. S. — ...cu care am studiat, de asemenea, la Paris. Ea avea acolo o şcoală de canto. La rîndul meu, i-am dat cîteva îndrumări lui Grozăvescu [46], înainte de a mă stabili definitiv în ţară. Am nişte fotografii de la el.

V. G. — Reîntors în ţară aţi intrat într-o legătură mai strînsă cu muzicienii români, cu creaţia românească.

C. S. — A, desigur... Am prezentat în recitalurile mele de lieduri multe creaţii româneşti, mai vechi şi mai noi. Am cîntat, de pildă, toate liedurile lui Mihail Jora, de la care păstrez o scrisoare de mulţumire. De Mihail Jora am interpretat chiar, în primă audiţie, liedurile pe versuri de Tudor Arghezi [47]. Cu ani în urmă, într-un concert, după un program de cîntece clasice şi moderne, am prezentat în ultima parte o selecţie de lieduri de Jora. Între acestea, liedul pe versurile lui Arghezi: „Ghici ghicitoarea mea. / S-a pogorît un păianjen dintr-o stea, / Din Carul mic, din Carul mare, / Pe un fir de cînepă lucitoare.“ Am ajuns astfel şi la versurile: „La şale / Avea două portocale / Şi la sîn (Ascunde-le!) / Ouăle, rotundele“ [48]. Deodată, în sală se ridică un amic ieşean, Constanţiu (?), îşi îndreaptă monoclul şi spune: „Să-ţi fii rusîni, Costicî... cînţi porcării de-aistea! Hai nevastă-acasî!“ Da' Jora se uită cu figura lui întrebătoare: „Şi ari ăsta? 'I niebun?“.

V. G. — Datorită dvs., a activităţii dvs. pedagogice, arta interpretativă românească s-a îmbogăţit cu nume de prestigiu naţional şi internaţional, solişti de seamă ai scenei noastre lirice. Vă amintiţi cumva care a fost primul elev căruia i-aţi predat arta cîntului?

C. S. — V-am spus deja că i-am dat unele îndrumări lui Grozăvescu. Propriu zis, odată cu numirea mea la Conservatorul din Bucureşti, am început şi activitatea de profesor de canto, iar prima promoţie a fost aceea a lui Viorel Ban. Au venit pe urmă Titus Moraru, Lucia Stănescu, Teodora Lucaciu, Cornelia Gavrilescu, Elena Cernei, Dan Iordăchescu.

V. G. — Mi-aţi arătat o fotografie pe care v-a trimis-o Dan Iordăchescu de la Milano, realizată anul trecut, în martie [49], după debutul său la Scala; şi dacă-mi permiteţi, voi prezenta rîndurile pe care vi le-a scris atunci: „Mult iubitului, veneratului meu maestru, Constantin Stroescu, cu fericirea pe care mi-o dau aceste momente de izbîndă pe scena primului teatru liric al lumii, Scala; cu mîndria că i-am fost şi-i sînt elev, şi cu profunda recunoştinţă de-a fi aci pentru el. Dan Iordăchescu.“

---

[29] „Bun la toate“ (tr.).

[30] Melba juca rolul lui Mimi, una dintre marile sale creaţii.

[31] Prin urmare Melba avea 49 de ani. Aprecierea cu privire la vîrstă se explică prin faptul că în 1910 Constantin Stroescu avea 24 de ani.

[32] Serghei Rahmaninov (1873—1943), compozitor rus.

[33] Poem scenic, lirico-simfonic, compus în 1911 de Claude Debussy, ilustrare muzicală a misterului religios scris de Gabriel D'Annunzio.

[34] „Fiul risipitor“, cantată pe text de Eduard Guinaud, compusă în anul 1884, cu care Debussy a cucerit Premiul Romei.

[35] Oraş cinematografic, la 27 km de Berlin, în pădurea Grünewald.

[36] Richard Strauss (1864—1949), compozitor şi dirijor german.

[37] Din 1931. Este considerat şi în prezent una dintre cele mai valoroase producţii cinematografice.

[38] Annabella (pe numele adevărat Suzanne Charpentier), actriţă de cinema franceză, născută la 14 iulie 1910. În filmul „Milionul“ a interpretat rolul Béatrix.

[39] Jan Kiepura (1902—1966), celebru tenor şi actor german de film, de origine poloneză.

[40] La Opera din Bucureşti.

[41] Opera „Lakmé“ de Léo Delibes.

[42] Opere de Puccini.

[43] Opera „Fedora“ de Umberto Giordano.

[44] Florica Cristoforeanu (1887—1960), ilustră cîntăreaţă românca.

[45] Elena Teodorini (1857—1926), o altă celebritate a artei lirice româneşti. Ca şi Florica Cristoforeanu, poseda o excepţională întindere vocală şi neobişnuite aptitudini scenice. A desfăşurat o carieră internaţională, dedicîndu-se apoi pedagogiei cîntului, la Paris, Buenos Aires, New York şi Bucureşti.

[46] Traian Grozăvescu (1895—1927), tenor român, solist al operelor din Cluj, Berlin şi Viena. Comparat de presa internaţională cu Enrico Caruso.

[47] Afirmaţiile de pînă acum ale lui Constantin Stroescu, referitoare la liedurile lui Mihail Jora (1891—1971), sînt greu de acceptat şi imposibil de controlat. După cîte ştim, Jora a compus peste 100 de lieduri, majoritatea pe versuri de Tudor Arghezi, George Bacovia, Lucian Blaga şi Mariana Dumitrescu. În ceea ce priveşte liedurile pe versuri de Tudor Arghezi, acestea au făcut obiectul a trei cicluri, realizate de Mihail Jora în perioade diferite: opus 16, din 1936, opus 26, din 1948, şi opus 34, din 1952. În continuare, Constantin Stroescu se referă la liedul „Ghicitoarea“ care face parte din ciclul opus 16.

[48] „Ghicitoarea“ de Tudor Arghezi, din ciclul „Versuri de seară“.

[49] 1971.

Din jurnalul unui spectacol[1] pe scena teatrului Scala din Milano.

— „Sînt Nino Verchi, dirijorul care a condus în seara aceasta la Scala, reprezentația operei „Puritanii" de Bellini. Dintre cîntăreții români, l-am ascultat în Italia pe tenorul Emil Marinescu[2], care a făcut multe spectacole de „Otello". În prezent, unul dintre prietenii mei este Petre Munteanu[3] care, de cîtva timp, a devenit colegul și rivalul meu la conducerea orchestrei. Firește, acum în Italia, cîntărețul român al zilei este Dan Iordăchescu[4]. Acest artist pe care eu — și noi toți — nu-l cunoaștem decît de puțină vreme, este un interpret întîmpinat aici cu multă prețuire pentru că, dincolo de culoarea vocii, dincolo de școala de canto, este un om care cîntă cu multă linie și cu mult rafinament[5]. Și acesta este un lucru într-adevăr remarcabil, într-adevăr important. În afară de faptul că este un foarte simpatic și minunat prieten."

— „Vă vorbește Walter Ricci, corespondent la Milano pentru spectacolele teatrului Scala. Sînt directorul și redactorul șef al ziarului „Il corriere del Teatro", care este o revistă de specialitate în Italia pentru tot ceea ce reprezintă operă și concert.

În ceea ce-l privește pe baritonul Dan Iordăchescu, care în această seară a debutat la Scala din Milano, doresc să subliniez linia impecabilă, profunzimea stilului; și dacă în Italia nu am fost obișnuiți să ascultăm cîntăreți români interpretînd opere de Bellini, care sînt considerate foarte dificile, trebuie să spun că baritonul Dan Iordăchescu a trecut o probă foarte importantă, căci „Puritanii" este o partitură care are melodicitate și o linie, mai ales de factură armonică, impunînd cîntărețului nu numai un stil desăvîrșit, nu numai pasaje perfecte, dar și o înaltă ținută în toate registrele, și multă rezistență vocală.

Dan Iordăchescu s-a aflat în această reprezentație alături de soprana Maria-Luiza Cioni, de tenorul Soldari și de basul Carlo Cava, formînd împreună cu ei un cvartet de interpreți de prim ordin. Ei au realizat un adevărat miracol în scenă, iar baritonul Dan Iordăchescu a făcut cea mai bună impresie publicului milanez care este un public foarte exigent, deoarece consideră Scala drept prima scenă lirică a lumii".

Același Walter Ricci afirma în cronica sa din „Corriere del teatro" referitoare la spectacolul operei „Puritanii", în care și-a făcut debutul pe scena Scalei baritonul Dan Iordăchescu: „Baritonul român este unul dintre cei mai bine pregătiți ai școlii muzicale mondiale actuale. El cîntă cu noblețe, utilizînd o frazare originală, care-i pune în valoare gama completă a vocii sale incandescente. Iordăchescu constituie o adevărată încîntare în „Puritanii". Cîntînd legat, armonios, perfect susținut de orchestră, el a transmis mesajul melancolic de dragoste al acestei opere, trezind fiori în rîndurile celor prezenți. Dan Iordăchescu posedă și un volum vocal ce a dat strălucire rolului său, dar dozat cu înțeleaptă măiestrie. De altfel, cultura românească ne-a obișnuit cu cîntăreți ce au voci de o frumusețe absolută, în toate registrele,cu o înaltă pregătire tehnică și vocală"[6].

Cu același prilej, baritonul Dan Iordăchescu mărturisea, la cîteva minute după spectacol: „Pentru mine, spectacolul din astă seară reprezintă un eveniment deosebit din două puncte de vedere: am debutat la Scala și am debutat într-un rol de mare importanță, rolul lui Riccardo din opera „Puritanii" de Bellini. Sînt fericit că acest prilej de a cînta pe prima scenă lirică a lumii l-am folosit din plin, cu toate resursele, și am obținut un succes care a fost remarcat atît de public cît și de critica de specialitate. M-am gîndit în timpul spectacolului la cei de acasă, mi-a părut rău că n-au fost mulți dintre ei în sală, să asiste la acest spectacol și la acest debut al meu. Dar, împreună cu înclinațiile mele în fața publicului, la aplauze, în același timp m-am gîndit că mă-nclin și-n fața publicului românesc care mi-a dat primele aripi să zbor aici."

Dintr-un interviu acordat la Iași de baritonul Dan Iordăchescu, după spectacolul cu opera „Trubadurul" de Verdi reprezentat pe scena Teatrului Național „Vasile Alecsandri" în seara zilei de 16 octombrie 1971[7].

V. G. — Reîntîlnirea cu dvs. de acum mă face să mă gîndesc, în primul rînd, la emoția și căldura cu care v-ați adresat publicului din România, imediat după strălucitul dvs. debut pe scena Scalei, din această primăvară. Astăzi, ieșenii v-au auzit cîntînd în „Trubadurul" și au răspuns sensibili, cu o emoție la fel de adîncă, minunatei dvs. arte.

D. I. — Mărturisesc că am fost poate tot atît de emoționat în astă seară cum eram atunci, la Scala, și am simțit în sală: din sală venind spre mine și, bănuiesc, și de la mine spre spectatori, un fluid de înțelegere, de emoție care ne-a legat mai puternic, și, fără discuție, pentru mine ca ieșean, ca moldovean, și ca artist cu o doză de sensibilitate, să spunem, ceva mai accentuată, prilejurile acestea care mi se oferă de a reveni în locurile copilăriei, de a revedea tot ce mă leagă de frumoșii ani ai copilăriei și adolescenței, și în special, de această sală pe care o privesc acuma și care-i atît de inspiratoare și atît de evocatoare a atîtor frumoase amintiri, aceste prilejuri sînt pentru mine clipe de bucurie, de satisfacție, și vă mărturisesc, voi căuta întotdeauna să am, în timpul meu destul de încărcat de turnee și de spectacole la București și spectacole în alte părți ale Europei, și-acum în America[8], voi căuta întotdeauna, repet, momente libere, zile mai degajate, ca să pot reveni la Iași și să cînt în fața admirabilului meu public.

Într-adevăr, către finele stagiunii 1971—1972, baritonul Dan Iordăchescu se afla din nou la Iași pentru un spectacol cu opera „Traviata" de Verdi (28 iunie 1972) și un recital de lieduri. Dialogul pe care vi-l prezentăm în continuare a avut loc a doua zi după recitalul de la Teatrul Național „Vasile Alecsandri".

V. G. — Faptul că sînteți atît de ușor abordabil, atît de prietenos cu toată lumea și atît de volubil, mă face să mă gîndesc că între atîtea alte obligații, interviurile nu vă sînt incomode.

D. I. — În fine, consider acest lucru ca aparținînd profesiunii mele și, natural, că, în decursul atîtor ani de turnee, de activitate artistică, a da interviuri a devenit un fel de... nu obligație, dar o îndeletnicire — ca să spun așa — plăcută uneori și puțin jenantă atunci cînd întrebările sînt indiscrete.

V. G. — Dvs. însă, aveți calitatea de a transforma orice interviu pe care-l acordați, chiar și pe cele mai simple, interviurile de rutină, într-o confesiune sinceră și vibrantă, în timp ce interlocutorul dvs., cel ce vă solicită interviul, aproape că-și uită îndatori-

---

[1] Comentarii înregistrate în luna martie 1971, după spectacolul cu opera „Puritanii" de Bellini.

[2] Tenorul român Emil Marinescu este și autorul a două volume memorialistice: primul de amintiri, apărut în 1977, cel de al doilea, cu titlul „Portrete și siluete din lumea operei", editat în 1983.

[3] Tenor de origine română, născut la Cîmpina în 26 noiembrie 1919.

[4] Baritonul Dan Iordăchescu s-a născut la Iași în 2 iunie 1930.

[5] Rolul de debut al baritonului Dan Iordăchescu la Scala a fost Riccardo (Richard Ford) din opera „Puritanii" de Bellini.

[6] Fără-ndoială, Walter Ricci se gîndea la baritonul Nicolae Herlea, precum și la tenorul Ludovic Spiess pe care i-a putut auzi datorită unor spectacole prezentate la Scala în 1967 și, respectiv, în 1970.

[7] Dan Iordăchescu a interpretat rolul Contelui de Luna din această operă.

[8] Turneul baritonului Dan Iordăchescu în Statele Unite a început în luna octombrie 1971, la Dallas, cu prima audiție americană a operei „Favorita" de Donizetti în care artistul român a fost invitat să susțină rolul regelui Alfonso. După premieră, urmată de încă trei spectacole la Dallas și unul la Chicago, „Dallas Times Herald" consemna: „Singurul oaspete care a avut dreptul să împartă admirația și aplauzele cu primadona Shirley Verrett, impunîndu-se publicului, a fost Dan Iordăchescu. Este o voce strălucitoare, amplă, viguroasă și cu multă culoare în expresie." Cu prilejul aceluiași turneu, după recitalul de lieduri și arii din opere, Dan Iordăchescu este comparat de criticul Arthur Bloomfield de la „San Francisco Examiner" cu Dietrich Fischer Dieskau și cu Lawrence Tibett, considerîndu-l „unul dintre cei mai tulburători baritoni din cîți ne-a fost dat s-auzim într-o perioadă cu prea mulți baritoni".

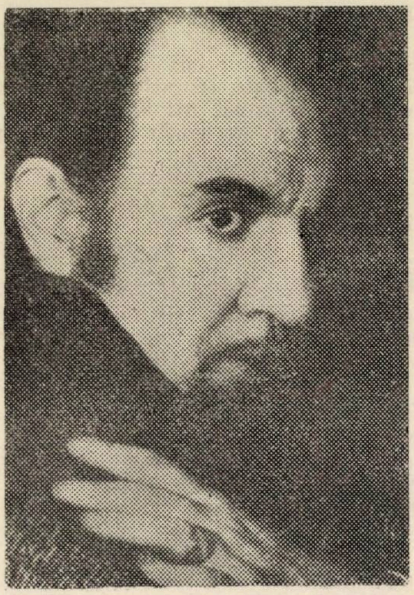

Dan Iordăchescu

rea, ascultîndu-vă vrăjit. Sînteţi o fire foarte comunicativă.

D. I. — ...O fire de moldovean.

V. G. — Da, aşa spunea şi maestrul dvs. Constantin Stroescu, pe care l-am întîlnit acum cîteva luni la Bucureşti, că aţi rămas moldovean.

D. I. — Este adevărul gol, goluţ... Pentru că, uitaţi-vă, în decursul actualei stagiuni, însăşi prezenţa mea în spectacolele Operei ieşene şi în concertul pe care l-aţi ascultat ieri seară, certifică această afirmaţie. E adevărat, mă simt legat prin mii de fire sentimentale, emoţionante de Iaşi. Iaşul a rămas în amintirea mea, şi-l evoc totdeauna cu o sensibilitate deosebită. Este Iaşul unor amintiri de poezie, unor amintiri romantice, unor amintiri de şcoală, unor amintiri de legături emoţionante, unor amintiri de iubire, dacă vreţi...

V. G. — ...şi oraşul primilor paşi în carieră care, după cîte am aflat, au fost însoţiţi şi de un insucces cînd speraţi să vă faceţi debutul ca solist al corului mitropolitan.

D. I. — Da, da, într-un fel... De fapt, debutul meu, debutul cîntului meu n-a fost ocazionat de corul pe care l-aţi amintit, ci, pur şi simplu, de o reuniune de colegi, de prieteni, de copii, copii de 15—16 ani, mă rog, noi ne consideram pe vremea aceea oameni în toată puterea cuvîntului. Cîntam lucruri uşoare, dar aveam succes. A trebuit să vină o echipă bucureşteană de la Ansamblul Consiliului Central al Sindicatelor ; şi chiar la primirea diplomei de bacalaureat m-au surprins cîntînd, au venit între noi, şi acolo, ascultîndu-mă, le-a plăcut, i-a interesat, au simţit poate ceva deosebit în ceea ce făceam, m-au invitat să cînt la Bucureşti, şi de-acolo a început tot ce reprezintă astăzi, sau ceea ce doresc să fie în viitor, amplificate pe alte coordonate.

V. G. — Cred că, în afara unor date naturale absolut necesare, o condiţie deosebit de importantă pentru a te afirma într-un anumit domeniu este să perseverezi şi atunci cînd lucrurile nu merg chiar cum ai fi dorit. Mai ales atunci ! Dar dacă în anii deplinei maturităţi, experienţa te ajută să-ţi conduci şi singur paşii pe drumul ales, la început avem cu toţii nevoie de un sprijin, de o călăuză. Care v-a fost deci primul profesor de cînt ?

D. I. — Eu însumi. Am început să învăţ cu mine. Mai tîrziu puţin, cu d-na Snejina [9], la Bucureşti, la Ansamblul C.C.S., care mi-a dat primele noţiuni de canto. Dar tot ceea ce reprezintă în viaţa mea cîntul, ceea ce cred eu despre muzică, ceea ce cred eu despre cînt, se leagă în mod indisolubil, în mod inseparabil de maestrul Constantin Stroescu, iarăşi un venerat ieşean, un suflet de-o nobleţe şi de-o sinceritate care m-au copleşit şi care m-a învăţat să fiu şi eu în cînt, nobil, şi-n viaţa de toate zilele, sincer cu mine, cu alţii. Pentru el am o veneraţie..., nu-mi este numai profesor, e un părinte şi, de fapt, acest lucru îl caracterizează, pentru că nu a fost pedagogul acela sever care-nspăimîntă ci, pur şi simplu, omul care caută să cunoască tot ceea ce defineşte firea, caracterul, temperamentul unui om, ca să-i determine în mod exact spiritul şi sensibilitatea, şi-apoi, cunoscînd cu cine are de-a face, să ştie ce să-i dea sau să-i dea ce-i lipseşte. Pentru că avea totul şi putea da oricui ce-i lipsea.

V. G. — La rîndu-i, era foarte mîndru de dvs. Mi-a povestit cu multă bucurie despre succesul pe care l-aţi avut la Paris în „Nabucco“ [10]. Mi-a citit şi scrisoarea pe care i-aţi trimis-o de-acolo.

D. I. — M-am mîndrit şi mă mîndresc în mod deosebit cu succesul de la Paris [11] pentru că urmam, într-un fel, cronologic succeselor pe care le-a avut el pe scenele pariziene ; şi-au asistat în sală cîntăreţi din acea epocă, de acum 30—40 de ani care, aflînd că sînt elevul lui, au fost entuziasmaţi şi uimiţi şi m-au primit cu o căldură deosebită. Publicul parizian este un public foarte dificil, foarte sever, dar nu atît sever, pentru că public sever am întîlnit în multe părţi, în Anglia, în Italia — în special, în America, pe cît de extraordinar de inconstant, labil, un public pentru care este foarte greu să ştii înainte ce trebuie să faci ca să-l cucereşti şi cum va reacţiona. E foarte curios în comportamentul lui. Tocmai de aceea, faptul că alături de mine, o mare soprană, Elena Suliotis, nu a avut succesul aşteptat, pe mine m-a îngrozit : m-a îngrozit primirea care i s-a făcut : fluierături, strigăte în sală... Şi cînta foarte frumos. Dar, cum spuneam, e foarte greu să ştii ce trebuie să dai acestor parizieni. Elena Suliotis este un temperament exploziv, un temperament cu adevărat scenic, fără limite... Francezul, mai ales în muzică, e un tip rafinat, şi publicul păstrează această caracteristică. Şi sigur, aceste explozii de voce pe mine mă uimeau şi, în general, uimesc publicul astăzi. Acestea sînt însă vestigii ale şcolii trecute, ale şcolii de voce pentru voce [12]. Cu toate că ea are multe, încă multe alte calităţi : este o veritabilă tragediană, o interpretă de mare valoare. Dar a fost o reacţie foarte curioasă a publicului parizian. Eu îi urmam pe scenă şi am intrat teribil de timorat. În înregistrarea pe care mi-au făcut-o acolo, şi mi-au dat-o după aceea, se simţea teama aceasta, emoţia cu care am intrat. Dar după primele note şi după felul cum au reacţionat la prima mea intervenţie mai deosebită în spectacol, după aplauze şi, mai ales, după aplauzele ariei din actul al doilea, partida era deja cîştigată, iar pînă la sfîrşit nu a fost decît o continuă stare de plutire, de euforie. Nu-mi venea să cred că eu eram tocmai cel la care se striga, dar se striga în mod admirativ, şi a trebuit să bisez aria din actul patru.

[9] Maria Snejina, cîntăreaţă şi profesoară de canto, născută la 12 martie 1897.

[10] În luna februarie 1972, baritonul Dan Iordăchescu a interpretat la Champs Elysées din Paris, alături de soprana Elena Suliotis, şi de baritonul Hans Franzen, rolul titular din opera „Nabucco“ de Verdi. Dirijorul spectacolului a fost Francesco Molinari-Pradelli.

[11] „L'Aurore“ din Paris îl numea pe baritonul Dan Iordăchescu „triumfătorul serii, care în ultimul act ne-a oferit singurele momente de muzică adevărată în cursul acestui spectacol“.

[12] Această manieră a dominat în teatrul de operă mai ales în cel de al treilea deceniu al secolului nostru datorită unor soprane cu mare faimă : Favero, Pampanini, Zamboni, mereu înclinate să rezolve prin forţă şi artificii evidente dificultăţile melodice. Dar şi mai înainte exista convingerea că în prim plan trebuia situată vocea. La Conservatorul din Bucureşti, profesorul Aurel Eliade considera, după 1910, că pentru a ajunge un bun cîntăreţ se cer trei calităţi : „Voce, voce şi iar voce“.

[13] Opera „Ottelo“ de Verdi, reprezentată la Festivalul Operei Italiene de la teatrul San Carlos din Lisabona, cu concursul baritonului român, tot în luna februarie 1972, Dan Iordăchescu a interpretat rolul lui Iago.

V. G. — A fost o mare izbîndă, o mare realizare pentru dvs.

D. I. — Nu, nu, nu... I-a urmat o alta şi mai mare, la Lisabona: „Otello“ [13], mai ales c-am fost poate în cea mai desăvîrşită companie, la ora actuală, pentru „Otello“. Acolo am cîntat cu doi mari tenori ai timpului nostru, care-l succed pe De Monaco [14]: este vorba de tenorul canadian James McCraken şi de tenorul englez, de la Opera Covent Garden [15], Charles Craig, nişte voci fenomenale, fenomenale; şi la ora actuală sînt consideraţi cei mai mari Otello ai lumii. Iar în rolul Desdemonei era Celestina Casapietra care, la fel, este o cîntăreaţă de mare prestigiu. Deci, era o distribuţie foarte puternică, şi totuşi am reuşit să oblig critica — şi-i o critică imposibilă, poate tot atît de caustică şi incisivă ca aceea de la Paris — am obligat critica să spună că spectacolul trebuia să se numească „Iago“ şi nu „Otello“ [16].

La Florenţa am deschis [17] „Maggio musicale fiorentino“, iarăşi, cu un concert de mare succes, împreună cu Riccardo Mutti [18]; este vorba de „Cîntecul pămîntului“ şi de „Cîntecele ucenicului călător“ de Gustav Mahler [19].

V. G. — Riccardo Mutti, un nume de mare răsunet al artei dirijorale contemporane...

D. I. — Într-adevăr, un mare dirijor. Îl admir fără limite, este incontestabil continuatorul marii tradiţii italiene Toscanini [20] — Tullio Serafin [21], alcătuind împreună acest terţet celebru al secolului nostru. Are 30 de ani [22], însă este fenomenal. Pînă-n 1977 el nu mai poate da nici măcar un concert sau un spectacol în plus; este supra solicitat în cele mai de seamă centre muzicale ale întregului nostru univers pămîntean. Deci, această deschidere a Maiului muzical florentin mi-a prilejuit o mare bucurie, o mare satisfacţie artistică, dar închiderea stagiunii lirice de la Roma [23] a reprezentat iarăşi un moment deosebit în cariera mea: faptul că am reuşit să-mi înscriu din nou numele pe o partitură în primă audiţie, aşa cum am făcut-o anul trecut [24] cu „Don Quijote“ de Vitto Frazzi [25], în care am deţinut rolul titular, rolul lui Don Quijote, ceea ce a făcut ca pe partitura primei reprezentări mondiale să stea scris şi numele meu. Acesta a fost pentru mine un moment de mare satisfacţie, de mare raspundere dar şi de mare bucurie. Ei bine, în acest an am repetat performanţa de anul trecut, nu ştiu dacă la aceeaşi valoare a lucrării: „Roma Capomunni“ [26], această partitură modernă pentru un singur solist, orchestră şi cor a lui Nino Rotta, care, cu toate că s-a bucurat de un succes imens, eu înclin să cred că cealaltă, „Don Quijote“ a lui Vitto Frazzi, va rezista timpului.

V. G. — Ne-aţi povestit pînă acum lucruri deosebit de interesante referitoare atît la activitatea dvs. prezentă cît şi la viaţa muzicală internaţională. În ultima vreme aţi obţinut succese dintre cele mai strălucite, dorite şi chiar invidiate de oricare solist liric. Şi pentru că a venit vorba, care a fost prima dvs. izbîndă importantă, momentul hotărîtor care v-a lăsat să întrezăriţi sau să aveţi certitudinea unei cariere promiţătoare?

D. I. Cred că a fost concursul jubiliar „Mozart“ de la Salzburg din 1956 [27] unde am cîştigat marele premiu atrăgînd atenţia multor directori de teatru. Propriu zis, nu ştiam ce-o să fie după aceea dar simţeam că este ceva deosebit, că se petrece ceva cu mine. De fapt, alături de satisfacţie şi alături de această beatitudine, de această euforie a succesului, a posibilităţilor care mi se deschideau fiind socotit printre primii, sau chiar primul alături de mari, mari interpreţi mozartieni, pe lîngă acestea, se petrecea în mine ceva aproape inconştient, ceva care-mi spunea că am încă multe, multe de făcut, şi că trebuie să fac mult, şi că pot să fac mult. Muzica pentru mine este expresie, nu e demonstraţia aceasta, eu ştiu, de vedetă, această demonstraţie anormală a posibilităţilor unor corzi vocale. Este, de fapt, posibilitatea care mi se dă de a-mi exprima prin cînt, prin acest... dar, ceea ce cred, ceea ce simt despre viaţă, despre mine, despre alţii, despre sentimente, despre idei. Muzica e mare, e cuprinzătoare, cuprinde, de fapt, totul, tot ce avem mai important şi mai bun în noi, un univers nesfîrşit, inepuizabil pe care oameni deosebiţi, oameni de geniu au reuşit să-l exprime prin note muzicale. Aceasta este muzica... Faptul că o răscolesc, că descopăr ideile sau simţămintele compozitorilor...

V. G. — ...sau poate lucruri noi.

D. I. — ...sau poate lucruri noi, da! De multe ori se spune că interpreţii aduc muzicii calităţi pe care chiar nici compozitorii nu le-au bănuit.

V. G. — Dvs. nu v-aţi limitat doar la un singur gen de muzică. Disponibilităţile vocale şi această sete, această pasiune a dvs. de a pătrunde în profunzime, dar şi a cuprinde cît mai mult din vastitatea ei, v-a dus de la operă spre lied, sau de la lied spre operă, nu are importanţă, căci amîndouă sensurile sînt posibile, şi către muzica vocal-simfonică.

D. I. — Da, aşa este... Toate acestea aparţin marii muzici, exprimă sentimente, idei, emoţii, filozofie sau, pur şi simplu, viaţa noastră de toate zilele. Natural, mistificată prin frumos. Sau cînd frumosul nu apare, fiind înlocuit cu fapte şi personaje negative, rele, acest lucru urmăreşte să dea omului exemple, prin contrast, de ceea ce nu trebuie să facă şi cum ar trebui să fie. Pentru mine a cînta operă, şi a cînta lied, e acelaşi lucru. Eu nu separ un gen de celălalt. Din contra, caut să le îmbin cît mai fericit. Muzica, şi faptul de a cînta, după mine, nu este decît posibilitatea care mi se dă de a dialoga cu publicul. Şi-n clipa în care fac acest lucru în vorbă, am reţineri: uneori sînt mai enervat, şi-atunci vocea mea creşte; alte ori vorbesc despre dragoste sau despre amintiri frumoase, şi-atunci vocea mea devine mai caldă, mai expresivă. De fapt, toate aceste lucruri sînt urmărite — atunci cînd vrei să le-nţelegi şi cînd vrei să le cultivi — sînt urmărite de compozitor. Această posibilitate de a face o îmbinare între lid şi muzica de operă o găsesc ideală pentru ca să poţi exprima tot ce ai nevoie, şi pentru ca acest dialog să fie cît mai eficace, pentru ca publicul să fie cît mai receptiv şi cît mai prompt în răspunsul pe care ţi-l dă; pentru că-i un dialog, nu-i monologul tău, e dialogul tău cu publicul despre anumite lucruri frumoase pe caare vrei să le exprimi.

---

[13] Mario del Monaco (1915—1982).

[14] Din Londra.

[15] „Diario de Noticias“: „Am ascultat un Iago de cea mai înaltă clasă, o voce care are rara capacitate de a reda toate trăsăturile emoţionale ale personajului, făcîndu-l într-adevăr accesibil; o voce fără artificii, care a dominat toate situaţiile... Acest Iago care a marcat net întregul spectacol este Dan Iordăchescu“.

[16] 13 aprilie 1972.

[17] Dirijor italian, născut în anul 1941.

[18] Între timp, cîntăreţul român a fost şi oaspetele Operei din Budapesta unde a cîntat, alături de Montserrat Caballé, în „Trubadurul“ de Verdi.

[19] Arturo Toscanini (1867—1957). A activat ca dirijor în cele mai importante teatre de operă italiene, între care şi Scala; era unul dintre cei mai preţuiţi maeştri la festivalurile de operă wagneriană de la Bayreuth şi la festivalurile de la Salzburg. A condus orchestra N.B.C. din New York.

[20] Tullio Serafin (1878—1968), dirijor la Scala, director al Operei din Roma, animator al festivalurilor muzicale anuale „Maggio musicale“ de la Florenţa.

[21] Evident, în momentul de faţă, Riccardo Mutti are aproape 45 de ani.

[22] 20 iunie 1972.

[23] Luna august 1971.

[24] Operă în care Dan Iordăchescu a cîntat alături de Maria Cioni, iar dirijor a fost Bruno Bartoletti.

[25] Titlul complet: Poemul vocal-simfonic „Roma Capomunni“ — Cantată pentru bariton, cor şi orchestră de Nino Rotta (compozitor italian născut în 1911). Prezentarea a avut loc în Foro Italico, şi la realizare au participat, alături de Dan Iordăchescu, corul şi orchestra Radioteleviziunii italiene (R.A.I.).

[26] Dan Iordăchescu este laureat al concursurilor şi festivalurilor internaţionale de la Varşovia (1953), Berlin (1954), Salzburg, Geneva (1956), Toulouse (1958), Viena (1959), Hertogenbosh (1963), Bruxelles (1966). Concursul şi festivalul jubiliar de la Salzburg din 1956 a sărbătorit două secole de la naşterea lui Wolfgang Amadeus Mozart născut la 27 ianuarie 1756 în acest oraş.

PERSONALITĂŢI ALE JAZZ-ului

Almanahul „Convorbiri literare — '84" a găzduit un material în care făceam o incursiune, o scurtă trecere în revistă a istoriei jazz-ului — acest atît de interesant şi complex gen (şi în acelaşi timp fenomen) muzical al secolului nostru. Cum era şi firesc, în acea prezentare accentul era pus pe reliefarea stilurilor, tendinţelor şi curentelor ce s-au succedat sau — de multe ori — au coexistat pe parcursul celor circa şapte decenii de existenţă a genului de care ne ocupăm. Marile personalităţi care au ilustrat stilurile şi tendinţele respective erau doar menţionate, spaţiul permiţînd puţine aprecieri de conţinut asupra a ceea ce a adus nou fiecare din aceşti muzicieni.

Istoria oricărui domeniu de creaţie umană, în particular a oricărei specii artistice, nu poate ignora nici aportul miilor sau milioanelor de creatori — adesea anonimi — de-a lungul timpului, dar nici contribuţiile esenţiale ale unor artişti de geniu, acele scînteieri ale spiritului lor creator în care posteritatea identifică adevărate monumente de răscruce în evoluţia domeniului respectiv.

Deşi gen muzical de sorginte — am putea spune — folclorică şi păstrînd mereu, într-o mare măsură, caracteristicile unei arte colective, jazz-ul a produs nenumăraţi muzicieni de excepţie, iar dintre aceştia nu puţini i-au înnoit efectiv limbajul. Mai dinamic decît orice alt gen muzical, mereu deschis spre alte genuri şi mai ales spre continua îmbogăţire a mijloacelor sale de expresie, nu este surprinzător că pe parcursul a numai trei decenii jazz-ul a beneficiat de cristalizarea şi maturizarea sa ca gen muzical distinct prin opera unor Louis ARMSTRONG, Duke ELLINGTON şi Count BASIE, de înnoirile revoluţionare aduse de un Charlie PARKER şi de colegii săi boppers, de sonorităţile pe cît de „răcoroase", pe atît de rafinate ale cooler-ilor în frunte cu Miles DAVIS, de exacerbarea libertăţii improvizatorice promovată cu reprezentanţii curentului free. Dar nu numai asemenea iniţiatori de importante curente şi stiluri ale jazz-ului au rămas în istoria acestui gen muzical, ci şi mulţi alţi creatori profund originali,ale căror contribuţii sunt mai greu încadrabile într-o anume tendinţă sau şcoală, fără a fi însă mai puţin valoroase. Am putea cita — în această ordine de idei — cîteva nume ca acele ale saxofoniştilor Jhon COLTRANE şi Sonny ROLLINS, ale pianiştilor Bill EVANS şi Dave BRUBECK, ale basiştilor Charles MINGUS şi Niels-Henning Orsted PEDERSEN, ale unor ghitarişti ca Joe PASS şi Pat METHENY. La acestea s-ar putea adăuga numele a numeroşi muzicieni de jazz ce s-au afirmat în ultimul deceniu, în care diversificarea stilistică şi tendinţele spre muzica de fuziune fac şi mai greu de încadrat asemenea muzicieni în anumite curente.

Să amintim doar cîteva personalităţi ale jazz-ului zilelor noastre: saxofoniştii Jan GARBAREK, Wayne SHORTER, Jhon SURMAN, Steve LACY; pianiştii Chick COREA, Herbie HANCOCK, Keith JARRET; basiştii Ron CARTER, Dave HOLLAND, Miroslav VITOUS, Jaco PASTORIUS; trompetiştii Freddie HUBBARD, Wynton MARSALIS; şefii de orchestră Toshiko AKIYOSHI — Lew TABACKIN; bateriştii Jack DeJOHNETTE şi Jon CHRISTENSEN.

Dar simple liste de nume spun foarte puţin. Despre fiecare dintre aceşti muzicieni s-ar putea scrie pagini întregi, deşi jazz-ul — poate mai mult decît orice alt gen muzical — se exprimă prin el însuşi, nu are nevoie de cuvinte, de explicaţii. Renunţînd deci la ambiţia de a intra în analize tehnice (dacă nu chiar tehniciste) ale contribuţiei specifice aduse de anumiţi muzicieni de jazz, am considerat că nu ar fi lipsită de interes — pentru cititorii acestui almanah — prezentarea dintr-un punct de vedere mai general a cinci personalităţi ale jazz-ului (trei din jazz-ul mondial — american şi european — şi doi reprezentanţi de frunte ai jazz-ului românesc). Desigur, a selecta doar cîteva nume din cîteva zeci de muzicieni de aceeaşi statură nu este un lucru simplu. Factorul subiectiv intră obligatoriu în „ecuaţie", dar am încercat să ne conformăm şi unor criterii mai obiective. Cei trei reprezentanţi ai jazz-ului mondial la care ne-am oprit ilustrează trei perioade importante din evoluţia genului: cea clasică, cea modernă şi cea contemporană. Fără să fie neapărat cei mai proeminenţi muzicieni ai perioadelor respective — este greu, dacă nu dificil, a stabili care ar fi „Number One" al unei anume perioade — i-am preferat unor nume poate mai sonore avînd în vedere personalitatea lor puternică, originalitatea concepţiei lor creatoare şi înnoirile pe care le-au adus limbajului jazz-ului.

'Fats' WALLER

Cu nelipsitul său melon, cu zîmbetul său bonom, puţin maliţios, 'Fats' („Grăsunul") WALLER a fost una din cele mai pitoreşti figuri din istoria jazz-ului. Dacă s-ar putea face abstracţie de „silueta" sa de rubicond, am putea afirma că 'Fats' a fost un fel de Charlie Chaplin al jazz-ului, similitudinile mergînd mult dincolo de melonul cu pricina... Cea mai frapantă trăsătură a omului Fats WALLER — cu profunde implicaţii şi în creaţia sa muzicală — era umorul său irezistibil, dublat de o spontaneitate şi de o vitalitate aproape incredibile. Dar aceste aspecte aparent exterioare personalităţii artistului sunt de fapt inseparabile de excepţionalele sale calităţi de muzician care-l determină pe Frank TÉNOT — autorul prestigiosului Dictionnaire du jazz (Larousse 1967) — să afirme că Fats WALLER a fost, împreună cu Art TATUM şi Earl HINES, cel mai mare pianist [de jazz] al anilor '30. Să trecem în revistă cîteva momente din viaţa şi cariera sa artistică, cîteva caracteristici ale artei sale de pianist, improvizator şi compozitor, de natură să susţină afirmaţia de mai sus şi — implicit — opţiunea noastră de a vi-l prezenta.

Thomas Wright WALLER s-a născut la 21 mai 1904, în celebrul cartier „de culoare" Harlem al New York-ului, leagănul atîtor muzicieni de jazz şi chiar unul din leagănele jazz-ului însuşi. Tatăl său, pastor al unei biserici baptiste, îl învaţă să cînte la pian şi harmonium încă de la vîrsta de 6 ani; de altfel, mama sa cînta la pian şi la orgă. Părinţii îl destinaseră unei cariere eclesiastice, însă micuţul Thomas nu întîrzie să fie atras de jazz, care „plutea" în aerul Harlem-ului, mai ales din anul 1918 cînd New York-ul a absorbit o mare parte din muzicienii de la New Orleans care părăsiseră oraşul-port în care s-a născut jazz-ul în urma intrării ţării în război. 1918 e şi anul în care Thomas părăseşte şcoala, cîştigîndu-şi existenţa prin practicarea a diverse activităţi; mai important, e anul în care cîştigă un concurs muzical pentru amatori la Roosevelt Theatre din New York, unde a cîntat la pian piesa Carolina Shout compusă de pianistul James P. JOHNSON.

De altfel, de numele acestui pianist — principalul iniţiator al stilului pianistic stride — este legată şi cea mai importantă, dacă nu chiar singura influenţă pe care a suferit-o Fats. James P. îi acordă lui WALLER (cu zece ani mai tînăr) lecţii neformale de interpretare. Dar mai tîrziu Fats avea să studieze şi teorie muzicală cu marii dirijori Carl BÖHM şi Leopold STOKOWSKY.

În 1922 Fats WALLER realizează primele sale înregistrări, devine apoi organist rezident la Lincoln Theatre şi pianist la diverse cluburi din New York. Tot la mijlocul anilor '20 e angajat ca pianist într-o sală de proiecţie a filmelor mute din Washington. În această ipostază — dar întîi ca organist — avea să-l cunoască pe Fats pianistul William BASIE, mai tîrziu cunoscut drept 'Count' BASIE — un adevărat gigant al erei swing-ului. Chiar şi numai prin influenţa pe care a exercitat-o asupra marelui BASIE, Fats WALLER încă ar fi rămas în istoria jazz-ului. Dacă încă de la 15 ani el începuse a-şi „încerca forţele" şi în compoziţie. Iniţiind o colaborare cu cunoscutul textier Andy RAZAF, avea să lase posterităţii compoziţii celebre, piese de mici dimensiuni dar de o fantezie melodică ce a făcut din ele adevărate bijuterii muzicale. În februarie 1928 evoluează împreună cu J. P. JOHNSON în revista muzicală „Kepp Shufflin", iar cu două luni mai tîrziu — în aceeaşi companie — participă la concertul dedicat celui mai important compozitor de blues, W.

C. HANDY, în aristocratica sală Carnegie Hall din New York. Menționăm evenimentul întrucît el s-a produs cu zece ani înaintea faimosului concert de la Carnegie al lui Benny GOODMAN, despre care se consideră că ar fi introdus jazz-ul în „lumea bună".

Un moment notabil este și angajarea sa în show-ul 'Hot Chocolates" de la clubul Connie's Inn, de fapt o operetă a cărei muzică o și compune. Din 1930 începe seria de emisiuni radio la postul W A B C : de altfel, activitatea lui Fats la diverse posturi de radio americane avea să-i asigure o largă popularitate și — ceea ce este mai important — să contribuie substanțial la răspîndirea și impunerea jazz-ului (de calitate !). După 1934, cînd își întemeiază propriul grup „Fats WALLER and His Rhythm", postul CBS îi încredințează o întreagă serie de emisiuni. În 1938 face un turneu european — în Marea Britanie și Danemarca — cu care ocazie apare și în unul din primele programe de televiziune ale postului B.B.C.

Ar mai fi de menționat nenumărate momente, evenimente, colaborări etc. din viața și activitatea neobosită a acestui prodigios muzician, dar în spațiul de care mai dispunem vom încerca și cîteva referiri la ceea ce a adus nou în jazz, la unele aspecte esențiale ale artei lui Fats WALLER. Nu înainte însă de a consemna punctul-terminus al acestei existențe trepidante, al acestei vieți trăite „cu sufletul la gură" : la 15 decembrie 1943, pe cînd revenea la New York după o ședere de cîteva luni în California, suferă un atac de cord și se stinge chiar în expresul „Santa Fé Chief", în gara orașului Kansas City. Să observăm — păstrînd desigur proporțiile — că a murit la aceeași vîrstă ca și Chopin, Eminescu...

Stilul pianistic al lui Fats se caracteriza printr-un viguros joc al mîinii stîngi ce servea ca suport pentru încîntătoarele, briliantele variațiuni brodate de mîna dreaptă. Făcea ca basii să sune amplu, în timp ce percuta cu putere, precizie și incredibilă velocitate notele acute. Capabil să acopere cu o singură mînă 12 clape ale pianului, a fost un tehnician uluitor, cu un atac percutant, dotat cu o bogată imaginație — sursă a unor parafraze pe cît de fermecătoare pe atît de inteligente ale celor mai banale teme. Să-i dăm însă cuvîntul unui alt exeget al operei lui WALLER — Hugues PANASSIÉ — care în Dictionnaire du jazz (Ed. Albin Michel — Paris, 1971) afirmă :

„Fats WALLER a fost unul din cei mai mari muzicieni ai jazz-ului. El și-a extras seva inspirației de la James P. JOHNSON, cu care uneori seamănă de o manieră frapantă, mai ales în discurile sale vechi ; dar în timp ce James P. excela în special ca solist sau acompaniator al unor vocaliști, Fats WALLER era, pe lîngă toate acestea, un prodigios pianist de orchestră, cel mai mare pe care l-a cunoscut muzica de jazz. Tempo-ul său imuabil, puternicii săi basi, perpetua sa vitalitate, swing-ul său gigantic constituiau un sprijin inestimabil pentru întreaga orchestră, obligîndu-i pe muzicieni să dea tot ce aveau mai bun în ei. De altfel, erau numeroși muzicienii care preferau să cînte cu Fats decît cu orice alt pianist, și este un fapt verificat de realitate că mulți muzicieni n-au cîntat niciodată atît de bine ca alături de el.

Dotat cu o tehnică instrumentală fără pereche, Fats cînta la pian cu o ușurință suverană, cu o naturalețe și un abandon încît, pentru a-i găsi egalul din acest punct de vedere, trebuie să mergem pînă la Louis ARMSTRONG însuși. Solourile sale curgeau dintr-o singură suflare, autoritare, imperturbabile, fermecătoare, marcate ici și colo de cîte o tentă de un umor savuros. Fats dă în egală măsură impresia unei forțe incomparabile și a unei lejerități surîzătoare care destindea și antrena irezistibil auditoriul. El nu sacrifica niciodată swing-ul muzicalității și nici muzicalitatea swing-ului, solo-urile sale debordau întotdeauna și de unul și de cealaltă".

Tot Panassié observă că deși Fats nu s-a considerat niciodată un autentic vocalist, chorus-urile (refrenele) sale vocale erau întotdeauna pline de swing și de umor. Foarte numeroși instrumentiști de jazz „cochetau" încercîndu-și și vocea, dar de cele mai multe ori intervențiile lor vocale erau insignifiante, uneori chiar penibile. Dacă blues-ul a cunoscut numeroși vocaliști de mare valoare, jazz-ul — cel puțin pînă în anii '60—70 — nu înregistrează decît trei singers de înaltă ținută și originalitate : Louis ARMSTRONG, Fats WALLER și Jimmy RUSHING — vocalistul „permanent" al orchestrei Count BASIE ; nu am inclus aici pe marile vocaliste de jazz, mai numeroase.

Colaborarea lui Fats WALLER cu posturile de radio a fost o șansă fericită pentru posteritate : filiala franceză a casei R C A (Radio Corporation of America) a editat opera completă a lui Fats în nu mai puțin de 10 volume (LP). Cum observa din nou Panassié, Fats WALLER este, alături de Louis ARMSTRONG, muzicianul de jazz care a înregistrat cea mai mare proporție de discuri frumoase.

Sonny ROLLINS

Dacă — exprimîndu-ne metaforic — am putea afirma că Fats a fost un adevărat vulcan de energie, în continuă erupție, personalitatea saxofonistului de jazz modern Theodore Walter 'Sonny' ROLLINS sugerează de asemenea, o energie vulcanică, însă una reținută, latentă, totuși capabilă oricînd să erupă. În contrast cu exuberanța marelui pianist din Harlem, ROLLINS a fost și este o fire profund interiorizată, introspectivă chiar, neliniștită și mereu deschisă spre înnoiri, ceea ce nu înseamnă că în numeroasele sale creații — aparent diverse și greu de clasificat — el nu ar fi întotdeauna el însuși : un solo al lui Sonny, indiferent de perioada cînd a fost imprimat, este inconfundabil.

S-a născut în 1929 la New York. Mama sa era originară din Virgin Islands (Marea Caraibilor), ceea ce va explica — mai tîrziu — preferințele sale ocazionale pentru ritmuri antileze. Un frate mai mare al său a studiat vioara, cîntînd apoi în Pittsburgh Symphony Orchestra ; o soră mai mare a studiat pianul și el însuși a exersat la acest instrument pînă la vîrsta de 8 ani. Trece apoi la saxofonul tenor, instrument la care debutează ca jazzman în 1948, cu formația Jackie McLEAN (sax) — Art TAYLOR (dr). Cîntă apoi cu Art BLAKEY (1949), Bud POWELL și Tadd DAMERON (1950), Miles DAVIS (1951—1954) ; simpla înșiruire a acestor nume sugerează influența exercitată asupra sa de reprezentanți de seamă ai stilului be-bop. În 1954, după o memorabilă sesiune de înregistrări cu Miles DAVIS Quartet în cadrul căreia s-a evidențiat prin compozițiile sale Oleo, Airegin și Doxy, ROLLINS se retrage pentru un an din viața artistică. Revine la sfîrșitul lui 1955 în cadrul quintetului Max ROACH — Clifford BROWN, cu un sound viguros ce avea să devină „vocea" reprezentativă a saxofonului tenor în acea eră. În 1959 se afla pe primele locuri în clasamentele revistelor de specialitate, cînd se retrage subit, pentru a doua oară, la Williamsburgh Bridge. Aceste recluziuni voluntare, intervenind în perioade de plină glorie, provoacă și nașterea celor mai extravagante zvonuri pe seama sa, dar îi aduc și o ciudată celebritate. Revine pe scenă în 1961 fără a exhiba vreun stil nou (și nici semne de dezechilibru mintal...), dar punînd în evidență o abordare sigură și rafinată a instrumentului său, un sunet bogat, un timbru de violoncel, o execuție precisă a frazelor și experimente cu mai multe tonuri și efecte în registrele înalte. A treia retragere a fost mai lungă — 21 de luni — și a constat într-un „pelerinaj spiritual" în India și Japonia ; rar văzut în public, ROLLINS medita, practica yoga, studia filosofie (sistemele Zen—Vedanta). Și încă odată, în vara lui 1971, își face un comeback spectacular, înconjurîndu-se de tineri muzicieni familiari cu ritmurile moderne și instrumentele electronice.

Dincolo de aceste alternanțe între perioade de intensă activitate și de reculegere, după 1967 (cînd a murit John COLTRANE) ROLLINS și-a cîștigat renumele de cel mai valoros saxofonist tenor al jazz-ului. Eminentul teoretician al jazz-ului Gunther SCHULLER afirmă :

„ROLLINS a reînnoit în mod semnificativ limbajul jazz-ului prin utilizarea unică a improvizării tematice. În timp ce alți muzicieni executau împreună o serie de improvizații melodice nelegate între ele în cea mai mare măsură, ROLLINS lua un motiv simplu și ela-

bora pe baza lui cu o complexitate de o îndrăzneață măiestrie. Alte mari atu-uri sunt tonul său bogat, „iron-wood", care se întinde de la accente înfrigurate pînă la cantilene domoale, apoi talentul său de un lirism cerebral prin care transformă cele mai banale piese în opere avîntate, talentul de a dezgropa cîntece valoroase dar mult timp neglijate, capacitatea de a „forja" motive ritmice dense, pulsante și un simț al umorului de obicei exprimat sardonic, egalat printre jazzmani numai de Thelonious MONK".

Deși personalitate artistică atît de complexă, Sonny ROLLINS poate fi considerat drept un reprezentant de frunte al stilului hard bop — varianta contemporană, evoluată a be-bop-ului. Credem că acest scurt portret nu poate fi încheiat mai bine decît citînd două formule care apar în interviul acordat de ROLLINS lui Ch. Childs (revista Jazz Forum nr. 63—1980). Prima — „I welcome change" — aparține muzicianului și dă chiar titlul acestui interviu ; a doua aparține reporterului care se referă la personalitatea lui Sonny cu cuvintele „...inner integrity about yourself and your music" — probitate interioară (față de sine însuși și față de muzica sa).

Jan GARBAREK

De mai mulți ani încoace, saxofonistul norvegian Jan GARBAREK împarte cu Sonny ROLLINS primele locuri în clasamentele muzicienilor de jazz : în clasamentul revistei Jazz Forum — probabil cel mai reprezentativ — ROLLINS apare ca primul din lume, iar GARBAREK ca primul din Europa la secția saxofon tenor.

S-a născut în 1947 la Mysen (Norvegia). A început să cînte la saxofon abia la 14 ani ; mai tîrziu avea să mai asimileze flautul și clarinetul. Încă din 1965 începe să evolueze în cadrul unor festivaluri din patrie și din străinătate. Prima sa recunoaștere internațională majoră se produce în 1967 cînd obține premiul al doilea ca solist la Montreux Jazz Festival (Elveția). A fost unul din muzicienii scandinavi care au suferit influența ex-americanului George RUSSELL (pianist și șef de formație). Încă din 1965 începe să colaboreze cu muzicieni norvegieni și suedezi de frunte ca Terje RYPDAL, Karin KROG, Bobo STENSON, Arild ADERSEN, Jon CHRISTENSEN : acestea sunt toate nume ce au cucerit adeziunea publicului de jazz, sau cel puțin pe cea a criticii, de peste un deceniu. Afirmarea sa plenară, drept unul din primii saxofoniști ai jazz-ului mondial, se produce în jurul anului 1970. Ceea ce este mai remarcabil e faptul că a cucerit această poziție fără a se stabili într-un centru puternic, cu tradiție, al jazz-ului american sau european. De mai mulți ani numele său este legat de casa de discuri E C M cu sediul la München.

Dar E C M este mult mai mult decît o casă de discuri. Este un stil, o mentalitate cu totul aparte în muzica de avangardă contemporană. Creată și condusă de producătorul Manfred EICHER, casa E C M e departe de a promova uniformitatea, dar grupează muzicieni care prezintă certe afinități în concepția lor despre muzică. Se vorbește nu de casa E C M ci de „artiștii de la E C M" ; întîmplător sau nu, aceștia sunt în majoritate scandinavi, ceilalți în special vest-germani și americani. Nu putem menționa decît cîteva nume mai „sonore" : Eberhard WEBER (b) ; Chick COREA, Keith JARRETT și Paul BLEY (p) ; Jon CHRISTENSEN, Jack DeJOHNETTE și Edward VESALA (dr) ; Terje RYPDAL, Ralp TOWNER și John ABERCROMBIE (g) : Anthony BRAXTON (sax).

Jan GARBAREK a fost unul dintre primii muzicieni care au colaborat cu E C M : albumul său „Afric Pepperbird" (ECM—1007) a fost realizat în 1969, deși casa a fost „oficial" lansată în 1970. Nu putem da nici măcar o discografie selectivă a lui GARBAREK, dar trebuie să amintim măcar două splendide albume realizate de saxofonist împreună cu Keith JARRETT : „Belonging" (ECM—1050) și „Luminessence" (ECM—1049). Ambele albume au înregistrat un succes eclatant, iar GARBAREK însuși a fost un timp după aceea îngrijorat că nu va mai putea să atingă acest nivel. O îngrijorare spulberată de lanțul succeselor sale ulterioare.

De-a lungul anilor, expresia muzicală a lui J. G. s-a apropiat din ce în ce mai mult de acel „lament" liric și melancolic ce marchează pe saxofoniștii scandinavi. În același timp însă, muzica sa este un gest afirmînd strălucirea vieții, un simbol al înțelegerii, păcii, lirismului, concentrării și căldurii (după opinia a doi critici polonezi care l-au intervievat). GARBAREK a creat un nou sound, iar conștiința noastră muzicală a cîștigat un nou punct de referință. El este un artist fără prejudecăți, pregătit să călătorească în timp și spațiu în căutarea sunetului său. Muzica sa vibrează de culori și umbre subtile ; uneori sugerează puritatea și măreția naturii Norvegiei. A spune că această muzică e frumoasă înseamnă a nu spune aproape nimic. Probabil cea mai potrivită reacție este... tăcerea.

Alexandru CĂRĂUȘU

Mircea Ispir : „Iarna la marginea satului"

JAZZ-UL ROMÂNESC și personalitățile sale

Dacă în comentariul privind muzicieni de prestigiu ai jazzului internațional am putut utiliza ca surse de referință volume ce le-au fost dedicate, materiale de presă, impresii sedimentate în urma audierii unor benzi magnetice și discuri, încercînd să portretizăm, în limitele spațiului de care dispunem, două, doar două personalități ale jazzului românesc, vom rememora recitaluri, înregistrări, dar și prezențe pe scene festivaliere sau în ambianța unor cluburi de profil, manifestări muzicale la care am avut bucuria să participăm de-a lungul anilor.

Deși în jazz, mai ales în jazz, cuvintele mari sînt inoportune, nu ne vom sfii să (re)afirmăm că muzicieni cum sînt Johnny Răducanu, Dan Mîndrilă, Richard Oschanitzky, Eugen Gondi, Alin Constanțiu sau Marius Popp, pot fi considerați ctitori ai jazzului românesc modern, cu al cărui destin s-au identificat.

S-au împlinit nu de mult (în 1984) două decenii de cînd mișcarea jazzistică autohtonă a cunoscut un necesar și așteptat reviriment, prin deschiderea clubului de profil la Casa de Cultură a studenților, prin recitalurile organizate de Ateneul Tineretului din București. Benzile de magnetofon impresionate în acel an ca și în cei imediat următori, revelează existența unui grup de tineri instrumentiști care se dovedeau a fi la curent cu cele mai valoroase realizări ale jazzului internațional din acel timp, improvizînd în manieră proprie pe teme de Charlie Mariano, Dave Brubeck, Carlos Jobim, Joao Gilberto (erau anii de vîrf ai bossa-novei...), John Lewis dar și pe teme ale bop-erilor și coolmen-ilor. Printre tinerii pianiști care activau în mediul jazzistic bucureștean se afla și Marius Popp, originar din Sibiu, absolvent al Institutului de Arhitectură, debutant în domeniul muzicii, al jazzului, pe care și le-a apropiat ca autodidact. Spre universul acesta fascinant îl îndreptaseră pasiunea și înclinațiile naturale — capacitatea de a exprima cu pregnanță swingul, un acut simț armonic (factor ce înlesnește muzicianului în cauză dorința de a căuta mereu noi și noi combinații, rezolvări armonice), dexteritatea instrumentală. Marius Popp urmează etapele evolutive firești ale formării unui muzician de jazz ascultînd mult, preluînd balade și songuri, teme celebre din anii '30—40, aflîndu-se mereu în preajma jazzmen-ilor noștri cu experiență, învățînd de la ei.

Erau anii în care Johnny Răducanu, Richard Oschanitzky, Bebe Prisada și alți muzicieni transformaseră localurile în care cîntau în adevărate ateliere de lucru, „Continental", „Mon Jardin", „Ambasador" prilejuind, firește, publicului, audierea unor piese comerciale dar și a unor improvizații pe teme noi ale jazzului internațional, fiecare instrumentist încercînd nu numai să reproducă la un nivel cît mai apropiat de original improvizațiile autorilor dar și să creeze elemente melodice, armonice, ritmice noi care îmbogățeau tema inițială sau duceau la

ivirea altor teme, uneori foarte reușite. (Faptul nu este singular în jazz, se cunoaște cazul lui Charlie Parker, părintele jazzului modern, care a transformat una din temele clasice ale epocii swing — „How high the moon" — într-o temă clasică a bop-ului — „Ornithology" —, tot așa cum Richard Oschanitzky scria aranjamente noi, deosebit de inspirate, pentru teme cunoscute care căpătau, în versiunea sa de aranjament o configurație originală, apreciată de toți jazzmen-ii care le ascultau, unul dintre exemplele notorii constituindu-l aranjamentul orchestral al lui Oschanitzky pentru tema ellingtoniană „Caravana").

Atmosfera de emulație care a cuprins jazzul românesc a fost sporită, desigur, de turneele unor muzicieni de prestigiu în țara noastră, instrumentiștii noștri avînd astfel prilejul nu numai de a-i asculta dar și de a cînta împreună cu ei în jamsessionuri rămase memorabile, unul dintre acestea, gravat și pe un disc din seria „Jazz" al Casei Electrecord (ne referim la întîlnirea cîtorva jazzmeni români în studiul de înregistrări cu pianistul austriac Friedrich Gulda, specialist în interpretarea concertelor beethoveniene și mozartiene dar și pasionat al jazzului care, după interpretarea într-un simfonic în sala RTV. a unei creații pentru pian a titanului de la Bonn, a găsit resurse să se transpună în universul jazzului, participînd, alături de colegii săi români, la realizarea unor imprimări deosebit de reușite).

Iată, deci, un climat muzical favorabil dezvoltării unui tînăr pianist de jazz.

Cum spuneam, din 1964, au început să se organizeze în mod regulat manifestări jazzistice la Casa de Cultură a studenților din București. În acel an a dat și Marius Popp primele recitaluri, primele confruntări cu publicul dezvăluind un muzician dotat, posedînd toate atributele unei personalități muzicale în plină ascensiune. Din 1965 datează primele înregistrări la Radio, urmate, în perioada 1966—1967 de colaborarea la realizarea albumului discografic „Jazz în trio". Participarea la evenimente importante ale jazzului autohton precum Festivalurile Naționale de la Ploiești (1969—1971), prezența în diferite formule de competență (sextetul S. Berindei, quintetul „București" — cîțiva ani una dintre cele mai bune formații de jazz din țară, trio M. Popp), înregistrările Radio l-au impus pe Marius Popp ca o personalitate a jazzului nostru.

Pe plan european, remarcabile sînt participările la Festivalul de la San Sebastian (1970 — unde i s-a acordat premiul I), Praga și Varșovia (Jazz Jamboree), Ljubljana (1971). Acel an a fost unul dintre cei mai buni pentru muzician, deoarece, pe lîngă afirmarea în context european, a avut prilejul de a colabora cu jazzmeni de notorietate mondială, Art Farmer și Slide Hampton, doi maeștri ai instrumentelor de suflat în jazz (trombon și fligorn — București 1971 și 1973). Nenumărate înregistrări Radio, două albume discografice realizate la Electrecord, prezențe mult așteptate la orice manifestare jazzistică din țară, iată, pe scurt, cartea de vizită a unuia dintre cei mai importanți muzicieni români de jazz, a cărui creație impune, desigur, o privire mai atentă.

Înregistrările realizate cu ani în urmă revelau un pianist cu o tehnică instrumentală impecabilă, dezvoltînd fraze melodice uneori lungi, rapide, sinuoase, alteori scurte, închegate din formule insolite, ce se transformau în acorduri, în armonii interesante, inspirate, integrate cu multă ingeniozitate spiritului temei-argument, expuse pe un swing puternic, secționat pe alocuri de formule ritmice surpriză. Exemplificatoare în acest context sînt improvizațiile pe cunoscutele teme „Pennyes from Heaven" (Bănuți norocoși) de J. Mercer și „Air Mail Special (Poșta aeriană) de B. Goodman.

În toate realizările sale muzicale, Marius Popp a dovedit predilecție pentru tempo-urile dinamice, alerte, în care și-a țesut improvizațiile pe claviatura pianului acustic sau electric, multe din temele ce-i poartă semnătura denotînd formule ritmice dificile, complexe, enunțate adeseori în măsuri alternative („Controversă", „Simboluri", „Nodul gordian"). Referindu-ne la elementele ritmice ale pieselor lui Marius Popp, trebuie să remarcăm inspiratul „pastel", ale cărui temă și improvizații sînt realizate în ritm de vals, impus în jazz prin anii '60 de pianistul Dave Brubeck. Ritmul acesta poate genera un swing, foarte subtil, cum se întîmplă în frumosul, delicatul „Pastel" al lui Marius Popp. Pentru că am amintit de cunoscutul pianist, compozitor, aranjor și conducător de formație american Dave Brubeck, să precizăm că alături de el, Lennie Tristano Bill Evans, bop-ul, bossa-novele, Modern Jazz Quartet, Miles Davis, au constituit hrana unui muzician care a știut să asimileze, să decanteze influențele realizînd, la rîndul său, o muzică ce-i poartă amprenta stilistică.

Și dacă vorbim de Bill Evans, Modern Jazz Quartet, bossa-nove, aducem, desigur, în discuție aspectul armonic al creațiilor lui Marius Popp (folosim termenul de „creație" în jazz și atunci cînd ne referim la o temă, un aranjament sau o orchestrație îndelung elaborată și atunci cînd ne referim la improvizația spontană). Aici aflăm o altă latură definitorie a personalității sale muzicale, gustul pentru combinațiile armonice complexe caracteristice jazzului modern. Întotdeauna temele lui Marius Popp vădesc o bogată sursă de cromii armonice, fructificată de autor pe claviatură într-o adevărată jerbă de sunete, o adevărată baie de armonii (edificatoare sînt, în acest sens, „Cetățile Ponorului", „Din aproape în aproape", exemplele putînd fi înmulțite) sau în aranjamente instrumentale complexe dar niciodată încărcate, gustul, experiența, spiritul lucid, echilibrat al autorului dîndu-i posibilitatea să înlăture tot ce nu este esențial, tot ce ar tulbura armonia întregului.

Puțini sînt muzicienii de jazz care au reușit să înglobeze într-un mod atît de fericit elemente de folclor românesc. Aranjamentele și improvizațiile denumite „Cîmpeneasca", „Doina", „Crestături în lemn", „Bătuta pe cinci", „Cetățile Ponorului", improvizațiile pe teme de inspirație populară ale altor jazzmeni („Joc" de J. Răducanu) revelează odată în plus rafinamentul muzicianului, capacitatea sa de a echilibra armonios datele de limbaj și expresivitate ale jazzului cu melosul și ethosul folclorului nostru. Aceste observații cu caracter general pot fi verificate de un ascultător atent al pieselor amintite, în care se regăsesc formule tematice cu aspecte melodico-ritmice interesante, policromia armonică, știința, subtilitatea cu care sînt înscrise fluxului sonor datele de esență ale spiritualității muzicale românești (inflexiuni și întorsături melodice, melisme, sugestii armonice de sorginte populară, ritmuri specifice practicii noastre muzicale).

O piesă mai des întîlnită pe parcursul acestor însemnări este cea intitulată „Cetățile Ponorului". Am apelat la această creație deoarece o considerăm a fi un summum al calităților muzicale ale lui Marius Popp: simțul construcțiilor sonore, bogăția sugestiilor armonice, virtuozitatea instrumentală, îmbinarea reușită a datelor de expresie ale muzicii românești cu cele ale jazzului de factură modernă. Este și lucrarea încununată cu premiul Uniunii Compozitorilor din R.S.R.

De numele lui Marius Popp se leagă debutul unor tineri instrumentiști de jazz. Ajutați de distinsul muzician au pornit pe drumul consacrării basiștii Bogdan Cristea și Eugen Tegu din București, trompetistul Ion Leonte din Iași, ultimii doi instrumentiști realizînd în 1983 primele înregistrări discografice pentru „Nodul gordian", al doilea disc de autor al lui Marius Popp.

Un jazzman autentic este întotdeauna și un bun acompaniator. Înregistrările, recitalurile audiate la Sibiu, Costinești, Brasov sau Iași au revelat de fiecare dată un partener sensibil, inteligent, capabil a înlesni evoluții stilistice de aleasă ținută.

O prezență scenică reticentă în orice fel de manifestări sau gesturi exterioare muzicii. Concentrat asupra claviaturii, din care răsar arabescuri melodice sau eflorescențe de armonii, supervizînd din priviri, din ușoara mișcare a capului intrările, riff-urile sau finalurile de improvizație ale partenerilor de combo, MARIUS POPP se dovedește, în tot ceea ce realizează pe plan muzical, o personalitate de prestigiu a jazzului românesc, pe care am încercat să o prezentăm în aceste fugare însemnări, în speranța de a fi reținut esența artei sale.

În contrast cu Marius Popp, Johny Răducanu este o prezență scenică ce

Johnny RĂDUCANU

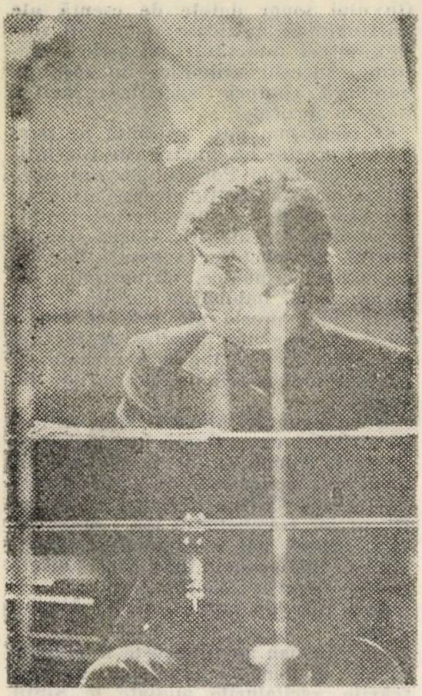

MARIUS POPP

se face simțită nu numai prin muzica însăși ci și prin atributele ludicului. Un temperament ardent, care nu-și sublimează energia în actul creării muzicii, exteriorizîndu-se uneori prin gesturi, o personalitate ce posedă un umor robust, un artist luîndu-și masca unui Till pornit pe șotii, glumind cu publicul, aplicîndu-i mici farse care nu supără căci totdeauna, umorul lui Johny Răducanu, reamintindu-l pe Ubu, este un umor fin, mai mult o dorință de spectacol, mai mult o dorință de a se ascunde, de a nu te lăsa să ghicești că celălalt obraz ar putea adăposti surîsul amar al tristeții, tristețe pe care, de fapt, o simt toți marii muzicieni de jazz...

Dacă în unele recitaluri, farsele își găsesc, sub degetele lui Johny Răducanu și un corespondent sonor, de pe ragtime-uri, note disparate, ritmuri dezarticulate, spectatorul distrat sau neavizat va rămîne surprins văzînd, dintr-o dată, decorul dispărut, în mijlocul scenei rămînînd muzicianul, singur cu instrumentul său, lăsînd să se nască armonii ce te duc cu gîndul la Debussy sau la doina românească. De fapt, doar simți evocate în limbajul ei complet, expresiv, sugestiile ethosului propriu, ale jazzului. Este o experiență unică, ce reușește doar muzicienilor de autentică și înaltă vibrație, așa cum este Johnny Răducanu.

Johnny Răducanu reprezintă pentru foarte mulți iubitori ai jazzului un nume de legendă, un muzician legat de izbînzile, de realizările jazzului românesc, căruia i-a revelat, alături de alți colegi capacitatea competitivă, valențele personalității și originalității sale.

Recunoașterea valorică la Festivalul Tineretului de la Moscova, turneele efectuate cu orchestra Casei de discuri Electrecord (ani de zile un ansamblu de stabilă reputație), nenumăratele înregistrări pe discuri, la Radio sub nume propriu sau în formațiile altor jazzmeni prestigioși, participarea la aproape toate edițiile Festivalurilor Naționale, au impus un muzician de o mare spontaneitate și inspirație, sintonic cu muzicieni de egală sau superioară valoare, cu instrumentiști aflați la început de drum în jazz, care găsesc în el factorul catalizator de idei, fermentul energiilor încă neexplorate.

Am avut această impresie ascultînd recitalurile în care Jahnny Răducanu a evoluat în trio alături de tinerii Ovidiu Bădilă (cbas) și Tudorel Zaharescu (baterie). Sub directa îndrumare a unui muzician cu talentul și experiența lui J. Răducanu, am audiat chorusuri solistice inspirate, construite cu aplomb, cu dezinvoltură tehnică pe instrument, am audiat adevărate lecții de swing, ținute în spiritul celui care a fost supranumit „un Scarlatti al jazzului" — Count Basie.

Recitalurile lui Johnny Răducanu sînt autentice lecții de jazz, muzicianul scoțînd la iveală cu respect, cu tandrețe, teme vechi din colecțiile de ragtime-uri de la cumpăna secolului 19 cu 20 ale lui Scott Joplin și Tom Turpin, cărora le argumentează atît de inspirat zestrea armonică. În ambianța eteroclită a ultimelor zvîcniri ale jazzrock-ului, a exagerărilor și divagațiilor sterile ale muzicienilor patronați de Casa A.C.M., a epigonilor stilului Chick Corea, a abandonărilor pe clapele și butoanele sintetizatoarelor, l-am ascultat în ultimii cîțiva ani pe J. Răducanu cu reînnoită bucurie pe diferite scene de concert rememorînd muzical epoca în care „pianul cînta singur", evocînd pe scenă sau pe disc „partea însorită a străzii", orașul „pe la miezul nopții" sau portretul pitoresc al lui Fats Waller.

Johnny Răducanu s-a dovedit de-a lungul timpului și un inspirat autor de teme de jazz și de muzică ușoară devenite binecunoscute, nu în sensul obișnuit de șlagăr de o vară, ci în accepțiunea cîntecului cu linie melodică, armonie și versuri elevate, de reală trăire artistică". „Iubirea cea mare", „Jocul țambalelor", „Pe Olt", sînt doar cîteva exemple.

Un element definitoriu al stilului Johnny Răducanu, pe care îl regăsim atît în teme cum sînt cele amintite cît și în lucrările cu declarată intenție de a stabili un modus vivendi între jazz și muzica de cameră (Jazz Folk Septet, Brass 5+2 etc.), este cel de a strînge într-o viziune integratoare datele de expresie proprii jazzului și profundele ecouri ale sensibilității noastre. Multe din temele lui Johnny Răducanu, ca și ale lui Marius Popp și ale altor jazzmeni de valoare se înscriu, prin configurațiile tipic jazzistice, prin tenta armonică, prin inflexiunile melodice specifice melosului românesc în fondul clasic al jazzului autohton, care ar merita o mai susținută circulație în programele Radio specializate, la fel cum succesele de ieri ale muzicii noastre ușoare își găsesc și astăzi o necesară cale de acces către public.

Johnny Răducanu este o prezență în peisajul jazzistic european, compozițiile sale de influență și expresivitate specific românească fiind preluate de jazzmeni cunoscuți și apreciați peste hotare, cum este pianistul și compozitorul Guido Manusardi, un cunoscător și propagator al valorilor folclorului românesc în jazz. Turneele efectuate în 1985 în Republica Democrată Germană, Olanda, Franța, au cuprins, pe lîngă improvizații pe teme celebre, compoziții ale lui Johnny Răducanu de orientare jazz cameral sau teme ce valorifică frumusețea și expresivitatea melosului românesc.

Aceste însemnări nu se vor, nici pe departe, o prezentare completă a carierei muzicienilor asupra cărora ne-am oprit, ci o subliniere a realizărilor, a datelor de esență care le vizează personalitatea și creația. Rîndurile ce se sfîrșesc acum pot fi socotite ca o invitație de a le asculta discurile, de a-i urmări pe scenă, în sala de concert sau de club. Satisfacțiile estetice vor fi deosebite.

Alex. VASILIU

SEMNE BUNE ANUL ARE !

Roxana

Mihaela

Daniel

SEMNE BUNE ANUL ARE !

Valori ale picturii românești în pinacoteca ieșeană:

Nicolae Grigorescu

Ciobănaș pe plai

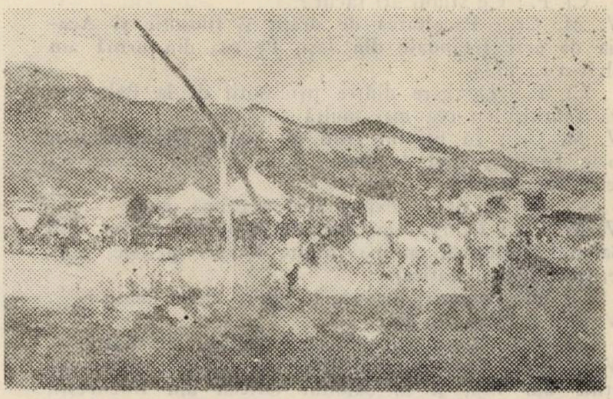

Iarmaroc

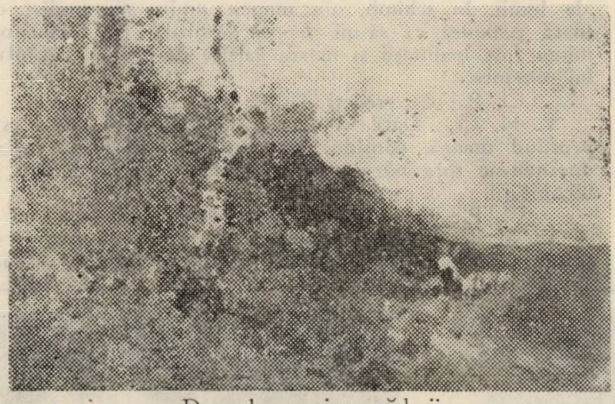

Drum la marginea pădurii

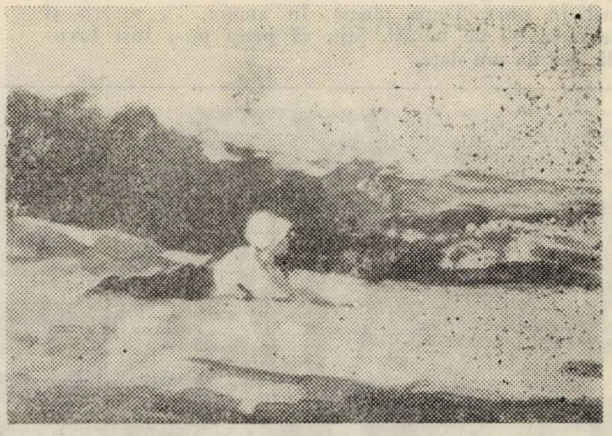

Ciobăniță

Cioban

Interviu postum cu VICTOR MIHĂILESCU CRAIU

În vara anului 1971, înainte de a proceda la redactarea lucrării Pictori ieşeni (Ed. Meridiane, Bucureşti, 1972), am adresat Filialei din Iaşi a U.A.P. un chestionar, solicitînd membrilor acesteia să-mi răspundă la o serie de întrebări în legătură cu biografia, formaţia artistică şi creaţia lor.

Unii dintre ei mi-au dat răspunsuri ample şi foarte conştiincioase, fără să eludeze nici o întrebare ; alţii mi-au răspuns numai la anumite întrebări, iar alţii nu mi-au răspuns deloc.

Printre cei din prima categorie a făcut parte şi Victor Mihăilescu Craiu, ilustrul nostru pictor contemporan, trecut acum trei ani la cele veşnice. Spicuim mai jos cîteva din răspunsurile sale :

Cl. P. : Unde şi cînd v-aţi născut ?

V. M. Cr. : În satul Belceşti, judeţul Iaşi, la 1 ianuarie 1908.

Cl. P. : Ce studii aţi făcut ?

V. M. Cr. : Facultatea de drept şi filosofie şi Academia de arte frumoase din Iaşi. Pe cea din urmă am absolvit-o în 1934.

Cl. P. : De care dintre profesorii de la Bele-arte vă amintiţi cu cea mai multă consideraţie ?

V. M. Cr. : În primul rînd de Ştefan Dimitrescu şi Nicolae Tonitza, apoi de Octav Băncilă, Ioan Cosmovici şi Petre Troteanu.

Cl. P. : Cînd aţi expus pentru prima dată ?

V. M. Cr. : În 1934 am participat pentru prima oară la Salonul Moldovei cu mai multe lucrări (peisaje, portrete, flori, naturi statice).

Cl. P. : Referiri în presă despre acest debut ?

V. M. Cr. : Nu am date.

Cl. P. : Alte participări la expoziţii colective ?

V. M. Cr. : Pînă în anul 1942 am expus la toate expoziţiile din Iaşi, şi la Salonul Oficial din Bucureşti, dar nu am date. Poate să aibă unele însemnări colegul Lenadru Popovici. După 1944 am participat la toate expoziţiile interregionale şi ocazionale din Iaşi, iar în Bucureşti în anii 1955, 1967, 1969.

Cl. P. : Cînd v-aţi organizat prima expoziţie personală ?

V. M. Cr. : În 1935, la Iaşi. Dintre lucrările mai importante, expuse atunci, menţionez : Copii iarna, Micşunele, La treieriş, Vatră, Car cu boi, Toamnă în Copou, Hamal în port, După ploaie, În amurg, La seceriş şi altele circa 50 de bucăţi. Ştiu că presa mi-a fost favorabilă, dar nu am date.

Cl. P. Dacă ar mai fi posibil, i-am face acum precizarea, blîndului şi modestului nostru maestru, că, de fapt, prima expoziţie personală şi-a organizat-o în vara anului 1934 „pe un perete al Librăriei Socec din Iaşi" şi că despre ea s-a scris, într-adevăr, foarte laudativ, în ziarul „Opinia" nr. 8 161 din 6 iulie 1934... Dar, cum lucrul nu mai este cu putinţă, să trecem la următoarea întrebare din chestionarul de acum 14 ani : cînd şi unde v-aţi mai organizat expoziţii personale ?

V. M. Cr. : În anii 1957 la Bucureşti, 1965 la Iaşi, 1966 la Roman, 1967 la Suceava şi Botoşani, 1970 din nou la Iaşi.

Cl. P. : Aţi avut vreo expoziţie personală în străinătate ?

V. M. Cr. : Nu şi, după cîte ştiu, nici la vreo expoziţie colectivă organizată peste hotare, nu am participat.

Cl. P. : În ce muzee din România figuraţi ?

V. M. Cr. : La Iaşi, Bucureşti, Ploieşti, Bacău, Suceava. Poate şi în alte muzee pe care nu le ştiu ; nu am o evidenţă a lucrărilor din muzee.

Cl. P. : Aveţi lucrări premiate ?

V. M. Cr. : Nu. În anul 1967 am primit Premiul special al Uniunii Artiştilor Plastici din România pentru întreaga activitate artistică.

Cl. P. : Alte distincţii ?

V. M. Cr. : Ordinul Meritul cultural clasa a IV-a, în anul 1967, şi clasa a III-a, în anul 1968 precum şi Medalia jubiliară la a 50-a aniversare a P.C.R. în 1971.

Cl. P. : Aţi făcut călătorii de studii în străinătate ?

V. M. Cr. : La absolvirea Academiei de Bele-arte, mi s-a dat o bursă de studii în străinătate. Regret, dar boala ce mi-a măcinat din tinereţe viaţa nu mi-a permis să trec prin şcolile străine, să cunosc marile galerii de artă ale lumii. În schimb, am muncit mult, am studiat cu toată pasiunea ca să-mi acopăr lipsurile, iar călăuzitori mi-au fost înaintaşii şi mărea galerie de artă a pămîntului românesc.

Cl. P. : Ce credeţi despre artă, în general ?

V. M. Cr. : Dacă vibrează pînă la emoţie, dacă este profund umană, consider că-şi are un mare rol social, ducîndu-ne spre năzuinţele supreme ale civilizaţiei şi umanităţii.

Cl. P. : Ce credeţi despre propria dv. creaţie ?

V. M. Cr. : Grea întrebare ! Totuşi : am crescut la şcoala stimaţilor mei profesori, sînt un admirator al ma-

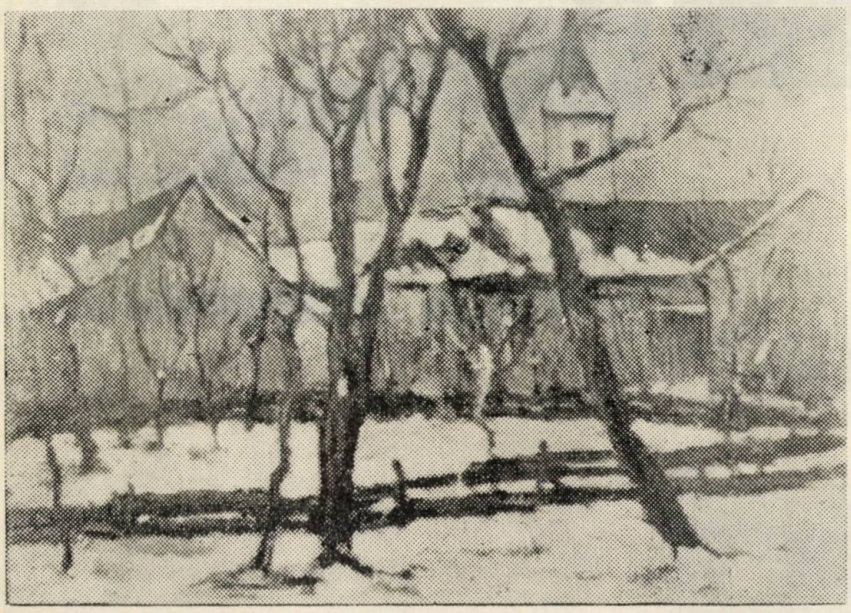

Victor Mihăilescu Craiu „Iarnă"

Victor Mihăilescu-Craiu : „Flori de toamnă"

V. Mihăilescu-Craiu : „Flori"

rilor noştri maeştri, de care nu m-am putut rupe, deoarece ar fi rămas un gol în sufletul meu, gol pe care nu l-am dorit artei româneşti. Am înţeles să creez un spaţiu artistic în mod real, nou, în concordanţă cu sensibilitatea vremii, o artă care să îmbine tradiţia cu modernitatea, o artă care să fie pusă în serviciul umanităţii, ale cărei desen şi culoare să mişte sufletele. Mult timp am fost acuzat că-s perimat, că nu fac o pictură modernă, o pictură de idei, de pe poziţii filosofice, încît trăiam pe la periferia expoziţiilor. Am tăcut. Mi-am continuat munca în mijlocul marilor prefaceri ale timpurilor pe care le trăim. Am continuat să mă documentez, tot din marea galerie a realităţii româneşti şi, pornind cu şevaletul în spate, am rămas consecvent îmbinării tradiţiei cu modernitatea. N-am făcut pictură la lupă, n-am devenit servil unei arte de import, lipsită de un ţel social, fără un sens uman, fără a răspunde nevoii de frumos, resimţite atît de publicul larg cît şi de specialişti şi toate acestea cu riscul de a-mi periclita modesta-mi existenţă.

Cl. P. : Şi totuşi, în ansamblul foarte mozaicat al artei secolului nostru, sînt manifestări şi curente care s-au desprins în mod vădit şi categoric de orice tradiţii. Nu sînteţi de acord cu nici unele din ele ?

V. M. Cr. : Sînt de acord cu curentele aşa-zise moderniste — abstracţionism, suprarealism, şi altele — atît timp cît nu sînt numai o imitaţie după o documentaţie rău înţeleasă. Dar nu sînt de acord ca în numele artei moderne să promovăm aşa-zise „opere de artă" ale unor artişti pretinşi modernişti, care nu au avut nimic de înţeles şi de învăţat de la înaintaşii lor. Acelora ce cred că prin golul ce-l creează în arta noastră aduc accentul modern, ar fi timpul să li se spună că nu au dreptul să mutileze şi să desfigureze realitatea în numele unor doctrine străine, al unei arte de import, fără o confruntare a propriei viziuni, cu înfăptuirile artei noastre şi, desigur, cu marile creaţii universale.

În arta folclorică, dacă îl înţeleg pe Brâncuşi, pe Ţuculescu, în parte pe tînărul Gavrilean ; dacă înţeleg că lucrările folclorice trebuie să imprime idei şi nu numai stări psihice, dacă înţeleg că avem minuni de artă românească necunoscute încă, nu înţeleg prezenţa excesivă prin expoziţii a unor aşa-zise lucrări folclorice, în care vechile tradiţii folclorice româneşti apar numai ca nişte simple citate. Nu sînt de rea credinţă — să mă ferească Domnul — dar o artă care nu este filtrată prin propria personalitate artistică, o artă care nu dă nimic din frumuseţea folclorului trecut, sau prezent al neamului nostru, n-o consider decît artizanat, care are ca scop doar achiziţionarea din expoziţii.

Cred că arta impune o anumită gravitate, încît, personal, aş dori să se acorde mai multă atenţie specificului naţional, unităţii spirituale a poporului nostru şi a vremurilor noastre.

Cl. P. : Cum se reflectă aceste opinii în propria dv. creaţie ?

V. M. Cr. : Îmi este foarte greu să răspund dacă am realizat o artă pentru care m-am străduit peste 40 de ani. Vă rog pe dv. să vă spuneţi cuvîntul.

Cl. P. : O voi face, negreşit, în cartea despre „Pictorii ieşeni contemporani", care urmează să apară la Editura Meridiane în toamna anului viitor (1972) şi, poate, mai tîrziu şi mai pe larg, într-o monografie CRAIU...

Cînd consideraţi că s-a produs un moment crucial în activitatea dv. creatoare şi în ce a constat aceasta ?

V. M. Cr. : La 20 de ani, cînd m-am îmbolnăvit, sau atunci cînd am ales între pictură şi muzică.

Cl. P. : Pe cine îl recunoaşteţi drept maestrul Dv. ?

V. M. Cr. : Pămîntul românesc, căruia i-au închinat arta marii noştri pictori şi, desigur, pe stimaţii mei profesori Ştefan Dimitrescu şi Nicolae Tonitza.

Cl. P. : Cu cele mai alese mulţumiri !

V. M. Cr. : Pentru alte informaţii, vă stau la dispoziţie...

Claudiu PARADAIS

DAN HATMANU

V. Mihăilescu Craiu

Eram încă student la Academia de arte frumoase cînd l-am cunoscut pe Victor Mihăilescu Craiu, unul din cunoscuţii pictori ieşeni de mare sensibilitate şi lirism.

Ceea ce m-a izbit întîi la el au fost ochii de-un verde galben, foarte expresivi îngropaţi sub pleoape, cu o ştraşină de sprîncene stufoase. Nas cu denivelări şi puţin păr, faţa pămîntie. O tuse uşoară, un tic, însoţea fiecare cuvînt. Mă împrietenisem cu el şi ne vizitam reciproc.

— Măi Dănuţ, eşti tu talentat, dar trebuie să mai înveţi desenul. Nu te mai lua după Baba...

Într-o zi m-am hotărît să-i fac portretul pentru care m-am invitat la el acasă. Era duminică dimineaţa. Cînd am intrat abia îşi săpunise faţa pentru bărbierit.

— Ia loc, măi Dănuţ, să-ţi arăt nişte guaşe făcute ieri în parc. Mamăăăă — strigă el, adă mapa cea din baie. Şi cu faţa plină de spumă începu să-mi etaleze lucrările şi să-mi explice ce alb a folosit etc.

— Îs foarte frumoase, dar nu începem lucrul ?

Se duse la oglindă, se mai săpuni odată şi iar se întoarse să-mi explice.

— Măi, eu pictez cu culori luminoase, nu ca cei vechi cu negru, ce crezi tu, măi Dănuţ...

Rembrandt ăsta, nişte excroci măi, umblau cu efecte artificiale de umbră şi lumină.

— Îi cam tîrziu, aş vrea să începem lucrul că s-apropie amiaza !

— Măi, eu zic că-i mai bun pictor Vermeer decît Rembrandt, merge la mai mare meşteşug. Cum dădeam semne de nerăbdare strigă :

— Mamăăăăă, adă-i lui Dănuţ o dulceaţă din aceea făcută de mata ieri.

— Ce spui, iaca vin Rică, mamă. Şi mama lui foarte în vîrstă apăru cu un gabarit enorm, abia mişcîndu-se.

— Da unde-i domnu Hatmanu, că eu nu mai văd de-o bucată de vreme aproape deloc.

— Sărut mîna, aicea sînt.

— A, stai să-ţi aduc o dulceaţă.

Mă gîndeam ce dulceaţă a putut să facă aproape oarbă. Ce-o mai fi pus într-însa...

— Ia poftim mata serveşte...

— Ia Dănuţ, îi făcută de mama cu mîna ei.

— ...

— Mulţămesc, v-aş ruga dacă se poate să începem lucrul.

— Da, iaca acuma, mamă nu ştii unde-mi-i briciul ?

— Îl ţii în mînă Rică...

Trase odată cu briciul pe faţă.

— Măi, eu n-am avut profesori buni să mă'nveţe, aş fi ajuns mai departe, spuse el întrerupînd bărbieritul şi venind cîţiva paşi spre mine.

Îmi dădeam seama că nu mai aveam şansa să-i fac portretul în ziua aceea.

— Cred c-am să plec, e tîrziu. Facem altă dată portretul.

— Stai măi, uite, întîi luăm masa şi apoi lucrezi. Mamă, pune masa să mănînce şi Dănuţ cu noi.

— Nu vă rog, pe mine mă aşteaptă acasă... În timp ce mama lui punea masa, mai trase de cîteva ori cu briciul pe acelaşi obraz, vorbind în acelaşi timp de nişte

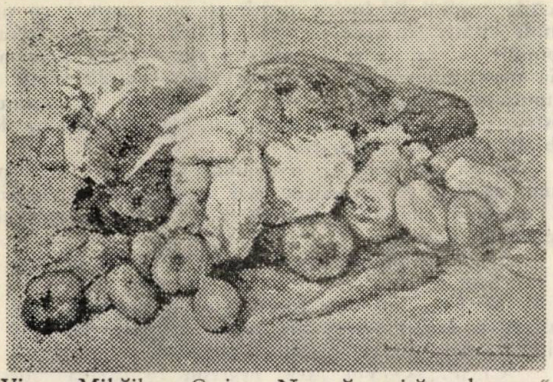

Victor Mihăilescu-Craiu : „Natură statică cu legume"

combinaţii de culori pe care le-a descoperit şi se aşează la masă cu jumătate obraz bărbierit, jumătate cu spumă.

— Măi Dănuţ, da n-ai văzut peisajul de iarnă pe care l-am făcut azi noapte. Nu am avut ulei de in şi am folosit untdelemn. Mama zice că cerul îi cam albastru.

Eram speriat şi de faţa lui cu spumă, şi de peisajul de iarnă, făcut noaptea în mijlocul verii şi de untdelemnul care nu-i folosit în pictură nici de zugravi, pentru că nu se usucă.

— Mă iertaţi, eu trebuie să plec imediat, mi-am adus aminte că vine cineva la mine, deja am întîrziat.

— Stai măi să te conduc şi sculîndu-se cu jumătate de faţă înspumată, cu şerveţelul legat de gît şi cu nişte şoşoni mari, se luă după mine în stradă.

— La revedere, îi spusei eu prinzînd din mers un tramvai. Se uita după mine acest pictor mare şi om minunat pe care n-aveam cum să-l ajut...

Nicolae Popa

Pe cunoscutul pictor N. Popa l-am cunoscut, ca şi pe Mihăilescu Craiu, încă din facultate. Nu a fost profesorul meu, dar ne-am împrietenit repede; era cald şi sociabil.

— Măi flăcău măi, ce zici de asta? Of doamne, mă cam supăra stomacul, cred c-am răcit, hai să luăm un lichior de mentă. Negricios, faţa rotundă, ochi negri pătrunzători, catifelaţi, umezi ca la căţei, cu reliefuri ale obrazului la colţurile gurii care se umflau şi mai mult cînd vorbea, conformaţie de trompetist, justificată pentru faptul că a cîntat multă vreme în diferite orchestre la trompetă.

Pălăria neagră, îmbrăcat întotdeauna în haine închise, albastru închis, avea un mers legănat şi frămînta în permanenţă între degete un miez de pîine pe care-l transforma inconştient într-un cîrnaţ subţire şi lung care atîrna şi atrăgea atenţia oamenilor.

— Of, doamne, măi, ce-ai zice să mai luăm unul, parcă mi-a mai trecut un pic stomacul.

— ...

— Să vezi măi ce i s-a întîmplat lui Costică de la mine din sat. Of, doamne măi, cînd ai şti — şi trase aer printre dinţii toţi din aur şi argint. Toate faptele cele mai mărunte luau la el un aer de mare mister şi gravitate.

— Auzi, să vezi măi; Se duce Costică la pădure şi-l apucă o ploaie cu tunete şi trăsnete. Şi deodată, un trăsnet despică cerul, cade pe capul lui Costică şi auzi măi iese prin degetul cel mare de la piciorul drept...! Ce zici de asta?

În general, îi plăcea mult să fabuleze.

— Măi, stai să vezi. Trenul în care eram prinse o aşa viteză de mare, of doamne, că la o curbă, mergea numai pe roţile dinăuntru. Ce zici de asta?

Cînd nu făcea cocoloşi din pîine, desena chipuri de oameni pe care îi întîlnea la restaurante, în tren, în timpul şedinţelor, realizînd portrete expresioniste deosebit de interesante. Era şi un foarte bun decorator, făcea pictură murală de bună calitate. A lucrat şi la Teatrul Naţional din Iaşi şi la Universitate. Păstra legătura cu muncitorii, meseriaşi de tot felul, Costici, Mitici, cu care stătea apoi la un pahar şi le prindea chipul pe-un petec de hîrtie.

— Măi, dac-ai şti ce bun băiat e Costică. Ce zici de asta? Fiu de ţăran de la Ipatele, s-a făcut aviator. Cînd trece cu avionul pe deasupra casei lui, se lasă jos, jos, apleacă avionul pe-o parte şi strigă la ai săi...

— Tată, mamă, săru' mîna, săru' mîna.

Mătuşa Maria Busuioc

Aveam atelierul în incinta Şcolii medii de arte, unde eram pe atunci profesor. Ca model, foloseam personalul de serviciu, bucuros să mai cîştige un ban peste salar. Printre aceştia era şi Maria Busuioc, o femeie bondoacă, de vreo 60 de ani, legată cu o broboadă neagră, cu bluză roşie înflorată şi fustă creaţă, costumul ei de toate zilele şi de sărbătoare.

Îi făceam un portret într-o poză şezînd cu mîinile în poală. La început stătea bine în poză, dar după vreo 20 minute începea să lase capul pe-o parte, ochii i se închideau, moţăia, apoi adormea de-a binelea. Tuşeam tare, de mai multe ori, apoi îi restabileam poziţia, dar nu pentru mult timp. Cînd, după numeroase şedinţe, am considerat portretul terminat i-am spus:

— Poţi pleca mătuşă Maria, am terminat lucrul.

— Vai de mine, zice ea, ce mă fac?

— ...

— Dom'profesor, eu nu pot dormi iau medicamente, dar în zadar, nu dorm de vreo 2 ani. Numai cînd mă aşezaţi în poză dorm, vă rog să mă mai pictaţi, pozez şi fără bani!

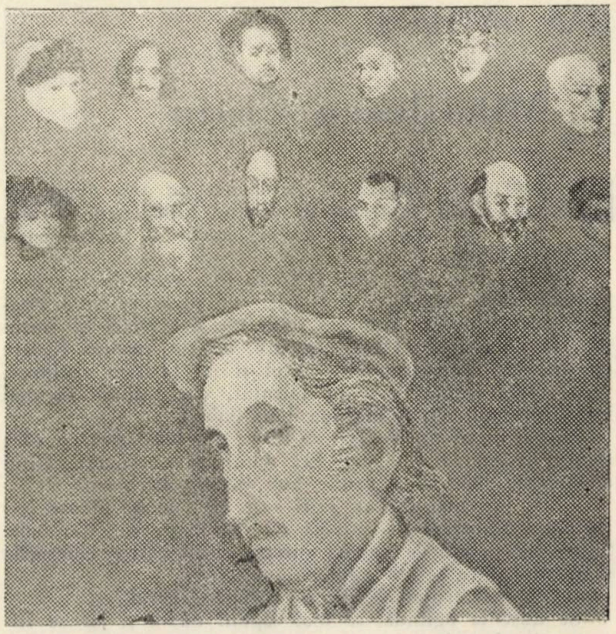

Dan HATMANU : „Autoportret între maeştri".

EPISTION SAU META/PORTRET PENTRU NATALIA DUMITRESCU ȘI ALEXANDRU ISTRATI

Natalia Dumitrescu, Alexandru Istrati, Eugen Ionescu cu soția sa

1.

Cei vechi aveau un cuvînt : epistion, care însemna „ceea ce se află lîngă o vatră sacră", dar îl foloseau și pentru a desemna familia. În cel de-al doilea sens îl rostesc și eu, cînd mi se întîmplă să trec pragul casei celor doi mari artiști, — unul cu rădăcini metafizice în Moldova, celălalt obsedat de viziunea zidirii valahului Manole. În Parisul născător și multdevorator de idoli, peste înnorările naturii, un foc cast le unește ființa morală și le ține trează apartenența la filonul străbun. Amintirea se schimbă în cenușă vie și cărbuni aprinși, cum tot cei vechi aveau pe neodihnitele altare.

2.

Fiecare avem o vatră sacră, iar în afara ei ființa nu se mai simte ocrotită de zeu. Sacrul din ființa artistului nu se cenzurează însă dincolo de sfintele pietre de hotar. Căci, nu tot ei, helenii, țineau ca sfinte-pietre pietrele de hotar ? Și le numeau óroi, theoi, órioi, sunîndu-mi, acum, ca o învățare de ritual de silabe în carnal azur.

Pietrele lor sînt pînzele, tablourile, erupții geometrizate de-un originar ritm românesc. Exact ca în scrierile străvechi : dacă modificai ritmul, stricai legea, adică forma sacră. Imaginarul fantastic sfidează sintaxa realului profan. Chiar obscuritatea e un rechizitoriu al ludicului, al neutrei mărturii. Elanul, trecut prin complicate alchimii pînă la „mîntuitul azur", cere limbajul cel mai cenzurat. În acest baroc traumatizat, coerența o dă rigoarea traiectoriei cromatice. Elaborarea subminînd retorismul. Dinamica geologică reflectînd nostalgia memoriei „oprimate".

3.

Aș pune față în față cîteva tablouri, într-un dialog în care interogația subterană să rămînă fidelă unui stil testamentar. Vocile urmînd un itinerariu de hieroglife zburătoare :

N : În explorarea unei cetăți imaginare (eu repet în gînd : „mai multe familii au format o fratrie, mai multe fratrii un trib, mai multe triburi cetatea" — act religios), armonia e metafora coerenței.

I : În mișcarea inventată, purificatoare.

N : Dar ce ne-am face fără fabulosul cotidian claustrat ?

I : Iarăși eșafodajul obiectelor ?

N : Da, într-o dialectică a stilizării. Tonalitatea recuperînd optica solidarului.

I : Pînă cînd suprafețele fluide nu mai reflectă pseudo idolatria.

N : Materia trece prin nervul optic și lasă lumina, filamentele, ca amprentele digitale în care se recitește timpul ironizat (Să mă „implic" în „corifeu" și să rostesc : „acele amprente sînt signa, codul eredității ?).

I : Și aerul trebuie „irigat" cu realitatea umană a lucrurilor. Astfel, acele „orașe" nu s-ar structura în alveole de fagure, ritmînd energia subiectivității.

N : O, relativa orfevrerie !

I : Închiderea și automatismele,

N : pietrificarea și cataclismul,

I : ieșirea ființei din sterilitate petrecîndu-se în spațiul tradiției regăsite. (Să le spun, că din acel Dorohoi

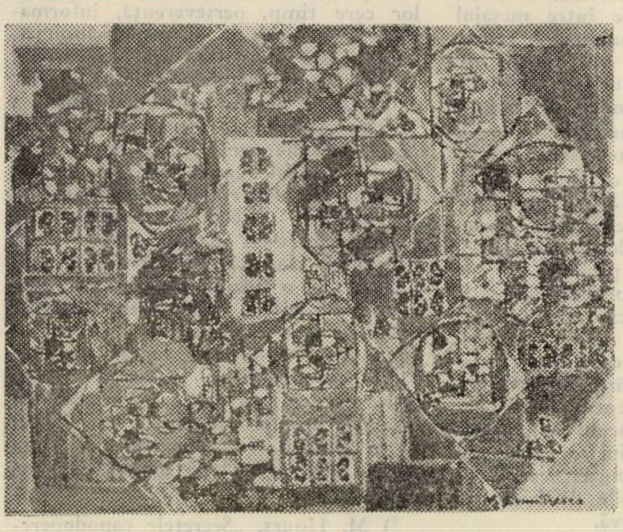

Natalia Dumitrescu : „Roșu și Galben"

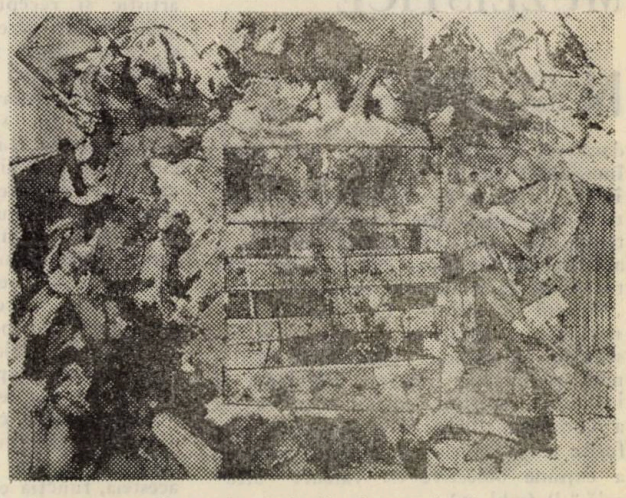

Alexandru Istrati „Compoziție"

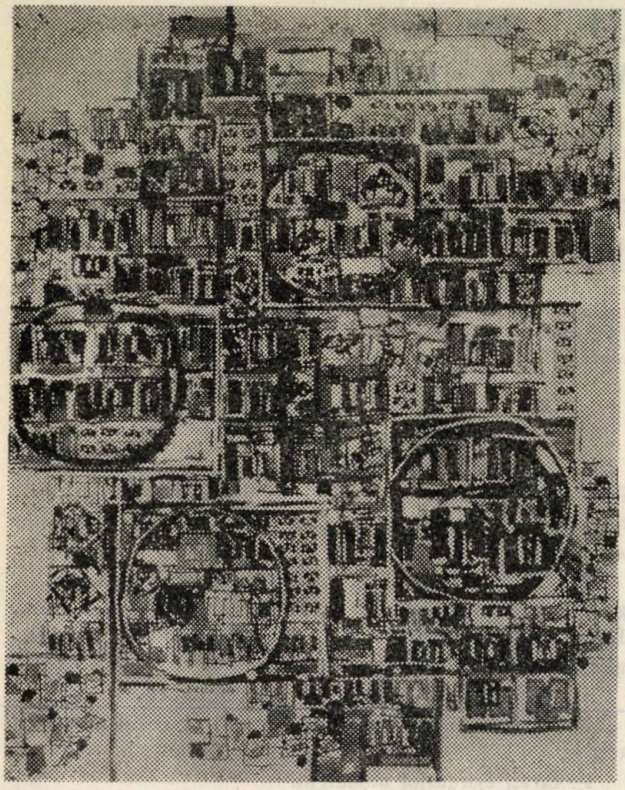

Natalia Dumitrescu : „Galben și Albastru"

natal evocat pînă la starea de copilărire, s-a mai ivit un artist obsedat de „zburători lunateci" sprijinindu-și trupurile în prelungirea înclinată a axei pămîntului ?, Val Gheorghiu).

N—I : Dragostea și misterul !

4.

Cînd ochiul se dilată ciclopic peste Epistrophi, Souriante gravité, Bleu et Violet și 1000 fenêtres, nu mai simți sacerdoțiul angoasei. Ritmul anarhic este constrîns să cedeze unui inspirat flux muzical. Zidurile, proiectate în montaj exotic, exultă o subtilă reverie. Strania îmbinare electrică și chimică : neuronalul. Etnografia inversată scoate la licitație opereta halucinației. Mariner-IV, Rouge, Bleu și Orange sînt un avertisment vulcanic la degradarea ce amenință ființa sau fragmente dintr-o frază întreruptă de îndoiala sinelui în jubilația crepusculară : nefrica de moarte.

5.

Dacă timpul este energie — cum începe a se zice —, rana vetrei artistului ia transparențe de „verb povestit" altora. Paranteza înstreinării nu denivelează, nu instalează atemporalul. Straturile ancestrale irump magnetice tăceri răbdătoare. Cum am putea uita zicerea acelui personaj ajuns într-o cetate streină (dacă nu mă înșel în Eschil) ? : „Nu mă tem de zeii voștri și nici nu le datorez nimic". Fiindcă, un zeu adevărat le-a tutelat viața, vocația și dragostea : Brâncuși. — Orion „lăcrimîndu-și geometria înaltă și sfîntă", cum intonă Blaga.

Blîndețea Doamnei e ca un manuscris de pe care nu s-a zvîntat încă roua tîmplei copistului. Bunătatea cheamă discret cea de-a treia gardă sentimentală de pază : ironia calmă. Mîna gingașe „ilumină" în aer viitoarea aureolă a unei cetăți, ca o forță a binelui. Făptura delicată a tabloului începe să arate ca un codice voronețean invadat de figuri minuscule.

Domnul Alexandru, frumos și sever, surîde explorînd o așezare entropiată, reîntemeiată de norii ieșind din captivitatea bolții cerești. Inspirația dizlocă structuri de munți de cristal : columnă, capital și arhitravă, în seisme arzînde. În strălucirea ochilor săi citesc virtutea și ordinea. Și mă cuprind de-o învățătură morală : Violența și Insolența (cîndva zeițe într-o mitologie) vor să-și revendice altare pierdute, să tulbure spiritul creator. Dar coerența din pînzele sale le încetinește și închide elipsa.

*

Cei doi artiști, stea-dublă în intensitate, departe de vatra sacră, în o superbă înnoire bachelard-iană, umplu muzee ale lumii cu respirări de ritm de veșnicie românească.

Horia ZILIERU

CULISE MUZEISTICE

Ne-am obișnuit atît de mult cu termenul MUZEU — încît o definiție a acestuia ni se pare dacă nu inutilă, cel puțin imposibilă. Incercările de a-l defini (așa cum se întîmplă și cu binomul lingvistic cultură-civilizație) sînt multiple și controversate. Cea mai simplă definiție a acestui gen de lăcaș cultural pornește totuși de la analizarea funcțiilor sale : „Muzeul — afirmă Consiliul Internațional al Muzeelor — este o instituție cu caracter permanent, destinată publicului, pentru delectarea și instruirea acestuia, avînd menirea de a conserva, studia și analiza prin diferite mijloace, dar în primul rînd de a expune obiective de valoare culturală." [1] (subl. n.).

Departe de a fi o instituție depășită muzeul este una din cele mai active căi de comunicare între mesajul artistic și receptor (publicul). Teoria „elitismului" care mai are din păcate și astăzi adepți în lumea occidentală, adică susținători ai unor destinatari aleși, ai receptorilor avizați — nu a găsit ecou în societatea românească contemporană. Libertatea și accesul la cultură și artă sînt astăzi drepturi inatacabile, dublate de eforturile cercetătorilor din muzee de a populariza și a explica tezaurele pe care le păstrează. Conservarea operelor de artă, cercetarea lor temeinică precum și valorificarea acestora prin expoziții temporare sau permanente sînt îndatoriri de bază ale oricărui lucrător din muzeu. S-a propus pentru unele categorii de muzee termenul de expomuzee, termen ce definește caracterul dinamic al instituției muzeistice și întărește una din funcțiile de bază ale acesteia, funcția educativă.

„A analiza prin diferite mijloace" — cum precizează definiția mai sus menționată, înseamnă cercetare, adică dialogul de culise între cercetător și opera de artă. Enigmele capodoperelor sînt pasionante, dificile, iar rezolvarea lor cere timp, perseverență, informație vastă, intuiție și responsabilitate. „Nu există dragoste fără cunoaștere. A iubi capodoperele înseamnă și dorința de a le cunoaște mai bine". [2] Muzeograful, fie că lucrează în muzeu, sau la oficiile pentru patrimoniul cultural național, explorînd patrimoniul existent sau cel virtual, fie că solicită colaborarea directă cu restauratorul, este un pasionat al cărui țel este rigoarea și claritatea, a cărui muncă, uneori de o viață, desăvîrșește procesul educațional. Matematic vorbind, educația prin muzeu este funcție de cercetare. Treisprezece lucrări din totalul tablourilor ce formează astăzi secția de artă universală a Muzeului de artă din Iași au cunoscut o soartă, cel puțin ciudată, în intervalul de timp 1845—1860. [3] În 1845 Scarlat Vârnav,

[1]) K. Hudson, „O istorie socială a muzeelor", Meridiane, 1979, p. 16.

[2]) M. Hours, „Secretele capodoperelor", Meridiane, 1982, p. 15.

[3]) C. Paradais, „Valori ale picturii universale în Muzeul de artă din Iași", Iași, 1972.

Philips Wouwerrmons :
„Cîmp de luptă"

patriot şi revoluţionar român, aflat la Paris cumpără la licitaţie 15 tablouri aparţinînd colecţiei marchizului Aguado de Las Marismas. După ce în 1846 întemeiază Biblioteca Română din Paris, un an mai tirziu donează statului, pe adresa Epitropiei Învăţăturii publice din Iaşi, lucrările de artă achiziţionate. Deşi bine ambalate şi trimise cu vaporul, tablourile rămînînd în vama portului Galaţi pînă în 1850, suferă serioase deteriorări.

După aducerea lor la Iaşi, în urma insistenţelor lui Scarlat Vârnav, la 18 septembrie 1860 se face procesul verbal de predare-primire între „domnii" Palade (de la Biblioteca Şcoalelor), Şiller şi Gheorghe Panaiteanu. Intrate în inventarul Pinacotecii Naţionale din Iaşi, înfiinţată la 26 octombrie 1860 şi avîndu-l ca director pe Gh. Panaiteanu Bardasare, tablourile donate de Vârnav vor necesita lucrări urgente de restaurare, dată fiind starea lor avansată de degradare. Au trebuit să treacă cincisprezece ani pentru ca valorile donate să ajungă la destinaţie şi aceasta numai ca urmare a unor carenţe administrative.

*

În 1955 intră în custodia muzeului de artă din Iaşi două lucrări de pictură, provenind din colecţia Băncii Naţionale Române, aparţinînd pictorului flamand Peter van Bloemen. Amîndouă tablourile reprezintă scene de cavalerie şi sînt intitulate „Episod de război".

Supranumit şi Standart [5]) pictorul s-a născut la Anvers în 1657, a studiat cu Simon van Douw — un maestru al scenelor bataiste — după care, se pare, că ar fi petrecut 20 de ani la Roma. Atelierul său din Anvers număra, în 1694, 8 elevi. Se stinge din viaţă la 6 martie 1720.

[4]) Autorii tablourilor, la 1860 : Rubens, Liberi, Lesueur, Hemskerke, şcoala lui Rembrandt, şcoala lui Murillo, Phillipoteaux etc. În urma cercetărilor întreprinse asupra lucrărilor din această colecţie s-au făcut unele modificări de atribuire, de ex. : Rubens— „Cezar primind capul lui Pompei" — este atribuită lui Caravaggio.

[5]) Bënézit, Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs de tous les temps et de tous les pays.", Tome premier, Paris, 1924.

Maestru al scenelor de luptă şi al peisajelor italiene, realizează în 1695, dacă considerăm exactă inscripţia de pe spatele pînzei, unul din cele două episoade de război. Scena reprezintă un aspect de pe cîmpul de luptă, cu nelipsitele steaguri montate pe culmile de cort. În prim plan cai şi personaje. Tonalităţi de brun, alb, accente de roşu, tuşe largi, o anumită regie a luminii, linia orizontului foarte joasă spre punctul de fugă situat în jumătatea dreaptă a tabloului, sînt sumarele caracteristici stilistice ale acestei picturi.

Că Bloemen nu este un mare maestru, ci face parte din generaţiile de mici maeştri flamanzi, care excelau în calităţi tehnice şi mai puţin în originalitate tematică, o dovedeşte faptul că în cartea lui Alwin Schultz — „Eine Einführung in das Studium der neuren Kunstgeschichte", apărută în 1884 la Leipzig — este reprodusă o scenă de bătălie identică cu cea din muzeul nostru, aparţinînd însă pictorului olandez Philips Wouwerrmmans (1619—1668). Elev al lui Frans Hals şi Pieter de Laaer, maestrul din Haarlem a lăsat aproximativ 700 de tablouri, majoritatea fiind scene de luptă, asemănătoare cu cele pictate de italianul Michelangelo Cerquozzi şi francezul Jacques Courtois Le Bourguignon.

Peter Bloemen : „Episod de război"

Rezultă că Bloemen fascinat de scenele de luptă pictate de Wouwermans, ce se bucura de o deosebită stimă în epocă, a copiat, inversînd scena cu pricina, diferenţiind-o ca mărime : (Wouwermans era un maestru al tablourilor de mici dimensiuni).

Aşadar, în Europa, în două muzee diferite, la Iaşi şi-n altă parte — din păcate nu ştim unde — există două scene identice, inversate, aparţinînd unor artişti diferiţi.

*

O nouă donaţie, afară de cea făcută de Scarlat Vârnav, avea să contribuie la formarea patrimoniului muzeului de artă din Iaşi — donaţia Costache Dasiade. Printre cele 30 de tablouri donate de avocatul moldovean în 1860 se numără şi lucrarea intitulată „Goana şi prinderea unui bursuc", atribuită astăzi lui Johann Friedrich Dietrich (1787—1846). Atribuirea actuală preia opinia lui Emanoil Bardasare exprimată în inventarul Pinacotecii din perioada directoratului său (1901—1910). Nepotul lui Gh. Panaiteanu Bardasare, la numai 35 de ani de la întocmirea primului inventar al Pinacotecii, ignoră atribuirea iniţială a lui Panaiteanu, făcută cu supremă certitudine şi, aşa cum vom vedea, îndreptăţită : „depins de P. Pürgau la 1741".

Cercetîndu-se lucrarea la lumină razantă s-a putut descifra semnătura şi data execuţiei, amplasate în extrema dreaptă, de jos a lucrării : P. Pürgau, fct. 1741. Iată că meticulosul Gh. Panaiteanu avea dreptate. Din păcate, deteriorarea stratului de verni şi înegrirea lui nu permit descifrarea cu uşurinţă a semnăturii.

Dicţionarele de artă pomenesc de doi pictori cu acest nume, ambii lucrînd la Viena, în jurul anului 1740. Este vorba de Pürgau (Burgau) e von caracterizat ca pictor de naturi moarte şi Franz Pürgau ale cărui lucrări „Plante şi fluturi" sau „Plante şi animale" se găsesc la muzeul de artă din Gratz. Despre care din aceştia este vorba şi dacă este neapărat unul din ei, a rămas o problemă nerezolvată. Din păcate, nu am făcut decît să repunem în drepturi afirmaţia lui Gh. Panaiteanu din 1865.

Chiar dacă cercetările care au fost prezentate nu fac parte neapărat din categoria supraestimată a senzaţionalului, sperăm că ele ajută la stabilirea adevărului despre operele de artă, tentativă deloc uşoară, aşa cum s-a putut observa, dar absolut necesară fiinţării unui lăcaş de cultură destinat să păstreze un patrimoniu naţional.

Doina MUNTEANU

Reproduceri artistice :
Alexandru Sciurievici.

[6]) C. Paradais, Valori de artă universală în Muzeul de artă din Iaşi, Iaşi, 1972, p. 203.

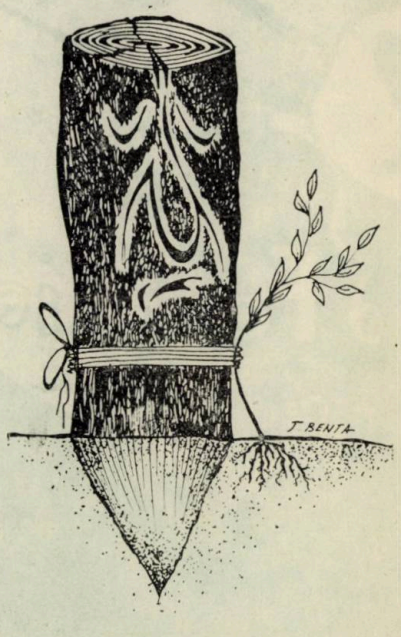

Divan Japonais
75 rue des Martyrs
Ed Fournier
Directeur

MOMENTE DIN ISTORIA AFIȘULUI

Istoria afișului are începuturi cît se poate de modeste și cît se poate de exterioare fenomenului artistic — pentru că, inițial era un simplu mijloc de informare, bazat în primul rînd pe text, un banal „anunț". Funcționalitatea fundamentează scopul afișului: acela de a fi văzut și de a fi însușit. Rolul acestuia impune un mesaj în termeni cît mai clari și ușor accesibili receptorului. Etalarea unui text scris cu litere de mărimea celor din cărți, nu servește prea bine reperării ușoare a anunțului expus la nivelul forfotei străzii. Pentru a-l face vizibil tendința imediat următoare este mărirea dimensiunii literei în detrimentul lungimii textului, care cedează în favoarea calității caligrafiei, decorativismul liniei cîștigînd în importanță. Impunerea unui mesaj cere abilitatea de a atrage atenția, de a fixa privirea asupra ofertei.

Un fenomen ușor remarcat de psihologia percepției este acela că o imagine este mai facil de reținut decît un text scris, avînd în plus și o putere superioară de persistență în memorie. În acest sens, o preocupare a creatorului de afiș devine forțarea receptării prin complexitatea imaginii oferite, prin decorativism, pentru a cîștiga în atractivitate. La început timid, apoi mai insistent și mai pe față, se trece la marile mijloace. Încep tatonările pentru un mariaj care, pînă la urmă, face casă de piatră. Afișul și arta merg mînă în mînă. Arta pune pe masa de lucru decorativismul, grafica, pictura, apoi toate rafinamentele care-i sînt specifice și încîntă privirea, făcînd-o să poposească în fața imaginii. Din „descoperirile" picturii, adică din ritm, armonie, legătura conținut și formă, culoare, lumină, deformări, ornamente, materie, compoziție, proporție, abordarea mișcării, afișul n-a avut decît de profitat. Semnificativ din acest punct de vedere este faptul că afișul a fost lucrat, de-a lungul timpului, în toate manierele marilor curente din artă, lucru care demonstrează receptivitatea față de mișcările estetice novatoare și aderența la noile limbaje de exprimare.

Renovarea artelor grafice este atribuită nabiștilor, după opinia expertă exprimată în Arta și lumea modernă de René Huyghe. Nabiștii au și ei, la origine, căutările grupului prerafaelit care conferă liniei o valoare nouă. Există în acest punct filiațiuni cîudate ca, de exemplu, aceea dintre Blake și stampa japoneză.

Deosebit de important, concomitent cu reconsiderarea conceptelor grafice, este progresul tehnicii tipografice, de a cărui veritabilă revoluție avea să profite din plin Jules Chéret, de care este legată apariția afișului în culori. „Ambianța afișelor lui Chéret este direct coborîtă din universul impresionismului, îndreptată către subiecte exprimînd tinerețea și bucuria de a trăi" — apreciază același René Huyghe. Chéret nu este un artist care să folosească mijloace grafice complicate — însă efectele rezultate sînt de o surprinzătoare bogăție. Tonice pentru ambianța străzii, mulți le situează la originea artei lui Toulouse—Lautrec.

Sfîrșitul secolului trecut era dominat de dorința de a conferi artei sau meseriilor nimbul frumuseții integrate vieții de zi cu zi — care, inclusă în multitudinea tendințelor adunate sub această direcție, a dus la Art Nouveau. Mișcarea cucerește practic întreaga Europă, influențînd toate genurile de manifestări ale artelor vizuale.

Se apelează, ca să spunem așa, la două „ready made", împrumutate din lumea materiei vii, devenite emblematice pentru noua mișcare: planta — prin motive naturaliste sau linii stilizate ale ondulării plantei, și corpul feminin — în aceeași măsură ușor de adaptat, chiar necesar stilului Art Nouveau — care impune familia de forme atît de specifică genului. Curentul avea să se potrivească cît se poate de bine tendințelor afișului și era firesc ca direcția să fi fost aceasta pentru că, printre altele, decorativismul este la originea respectivei mișcări artistice.

S. Tschudi Madsen remarcă în concepția formei preconizată de Art Nouveau folosirea „liniei asimetrice care se termină printr-o mișcare ca de bici, încărcată parcă de energie" — element constituind trăsătura definitorie, din punct de vedere ornamental, a acestui stil.

Filonul decorativist avea deci să explodeze în marea sală a Art Nouveaului și detonatorul marii expansiuni a fost Alfons Mucha. Stilul original al acestuia se dezvoltă în jurul eroinei sale Sarah Bernhard, actriță de teatru renumită. Artistul îi desenează mai multe afișe care aveau să-l consacre, reușind să devină purtătorul de drapel al noului stil. Arta inconfundabilă a pictorului și graficianului, originar din Moravia de sud, a cărui cea mai bună perioadă de creație se situează în jurul anului 1900, este un

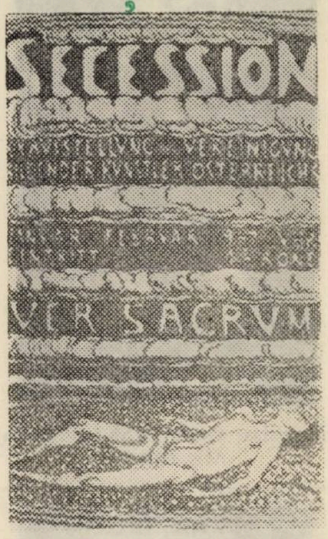

Ferdinand HODLER (Elveția 1853 — 1918): Afiș pentru a XIX-a Expoziție Secession — „ver sacrum" — de la Viena — 1904.

Alfons MUCHA (1860—1939): afișe decorative

Ernst Ludwig KIRCHNER: (Germania — 1880—1938) „Afiș pentru Die Brücke

Afiș pentru donația Jean Dubuffet pentru Muzeul de Arte decorative

83107
BIBLIOTECA ORĂȘENEASCĂ
JIMBOLIA

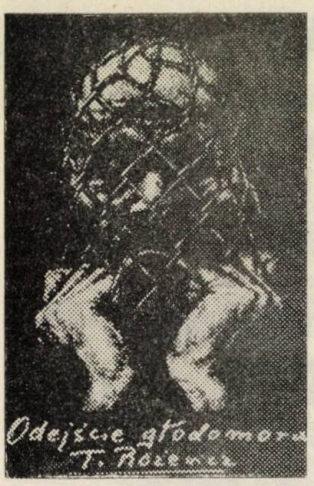

Mieczyslaw GOROWSKI (Polonia) :
Afiş cultural

Afişul uneia din expoziţiile „Dada".

Wilhelm SCHULZ
(Germania — 1865—1952) :
„Afiş pentru a doua expoziţie «Sëcession» de la Berlin 1900.

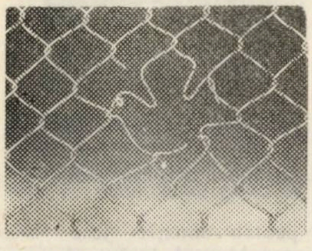

V. G. SATO (Japonia) :
„Afiş social".

amestec perfect dozat de rafinament francez, imobilitate misterioasă şi distantă provenită de la personajele sale, un simţ genial de punere în pagină. Afişele lui Mucha, distingîndu-se prin linii şi tonuri tandre, cunosc o vogă crescîndă, cuceresc spaţiul străzii. Preţurile accesibile îi determină pe cei care nu au bani pentru a cumpăra tablouri să introducă lucrările sale, multiplicate, în interiorul caselor, marcînd astfel decisiv gustul epocii. Artistul elimină tonurile ţipătoare şi agresive, tentante pentru creatorii de afiş, atrăgînd atenţia privirilor sensibile prin caracterul feminist al artei practicate. Tipurile de femei sînt încîntătoare, adevărate făpturi de vis, desenate în afara clişeelor reclamei, exercitînd o fascinaţie puternică şi stabilă.

Acest Alfons Mucha, adică tot ce se poate face mai frumos în materie, epuizează spectaculos tendinţa decorativistă.

La începutul anului 1891, Henri Toulouse-Lautrec primeşte comanda executării unui afiş publicitar care avea să pregătească stagiunea din toamnă a cabaretului Moulin Rouge. Lansarea localului se făcuse cu o lucrare a lui Jules Chéret. Era o perioadă în care pretutindeni se deschideau expoziţii de afişe, unele chiar internaţionale. Oamenii cumpărau des afişe şi uneori nu se sfiau să le desprindă de pe zidurile străzilor. Apariţia în Paris a afişului pentru Moulin Rouge marchează începutul celebrităţii lui Lautrec. Diferenţa dintre arta minoră şi pictura adevărată este anulată. Nici Daumier, nici Manet nu s-au dat în lături să facă afişe publicitare. Bonard a executat afişe mult admirate pentru France-Champagne.

Lautrec nu se mulţumeşte să atragă privirea ci reuşeşte ceva ce nimeni pînă atunci nu încercase — să şocheze gîndirea. Conversaţia afiş-receptor devine captivantă. Tradiţia este deturnată. Toulouse-Lautrec identifică spectacolul cu cei care-l creează, făcînd din aceştia vedete şi încă într-o perioadă cînd actorii erau socotiţi mai degrabă cabotini.

Din punctul de vedere al desenului, Lautrec are experienţa stampei japoneze, adică operele lui Hokusai, Hiroshige, Utamaro şi resimţise influenţa lui Degas şi Chéret. Lecţia japoneză impune o altă transpunere a spaţiului tridimensional pe suprafaţa bidimensională a pînzei, prin renunţarea în mare măsură la iluzia perspectivei. Culoarea se aşterne în pete plate, neurmărind să redea în mod expres volumul, cît mai ales să structureze compoziţia.

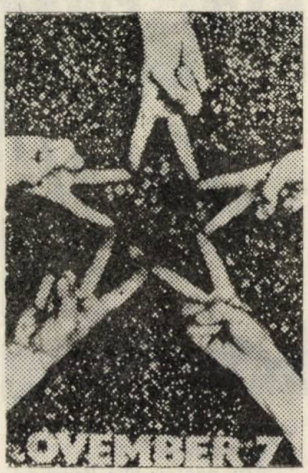

Bea GTURKOVICS (Ungaria) :
„Afiş politic".

În anul următor, o nouă „bombă" de Lautrec vizibilă pe zidurile Parisului — afişul pentru „bomba" deschisă în strada Martirilor, la numărul 75, denumită „Divanul japonez". Lucrarea se impune în istoria artei drept una din cele mai des citate capodopere ale sfîrşitului de secol. În centrul compoziţiei afişului este schiţată silueta Jeanei Avril, aici în rolul unei simple spectatoare, însoţită discret de Edouart Dujardin. Lautrec realizează „Divanul japonez" în galben, negru şi doar puţin roşu, stabilind ceea ce spectografia de azi declară a fi contrastul maxim. Psihologia percepţiei descrie această tensionare cromatică drept scandalizatoare, chiar şi pentru ochiul trecătorului mai neatent. Marea pată de negru, aşezată în centrul de greutate al compoziţiei, este un semnal cu acelaşi eficient efect. Toulouse Lautrec a folosit tehnica de mai tîrziu a actorului de teatru, diferită de cea abordată în cinematografie. Din cauza distanţei mari faţă de receptorul său, actorul de teatru este mai declamativ în gesturi, mişcările sînt mai largi şi mai lente, fineţurile de mimică sînt eliminate. „Divanul japonez" este aplicarea perfectă a acestei elementare lecţii, nefolosită de Mucha sau de alţii, rezultată şi din constatarea că privitorul este, în mod obişnuit, puţin dispus să acorde afişului un timp tot atît de lung ca acela consacrat analizei unui tablou. Perfecta funcţionalitate a lucrării, dublată de importantele ambiţii artistice impuse de Lautrec, este dovedită de efectul avut la apariţia ei pe străzile oraşului, cînd impactul vizual a fost decisiv în ochii publicului, căruia i s-a fixat puternic în memorie semnătura lui Henri Toulouse-Lautrec.

După Lautrec şi Mucha se fac, în continuare, lucrări publicitare, decorative — în plus apar afişele culturale, sociale, politice, cu important rol educativ. Anii de acumulări au dus la stocarea unei cantităţi uriaşe de „vizual", asaltul imaginii fiind, în acest moment, resimţit fără nici o şansă de a i te sustrage. Se cere un alt salt calitativ. Jan Lenica, unul dintre cei mai novatori creatori de afiş, anunţa depăşirea fazei simplelor asocieri care provocau un fel de reacţii în lanţ. El preconizează un tip de conexiuni care să se fixeze în subconştient, forţînd un efect obsedant.

Primii care experimentează noua modalitate aveau să constituie ceea ce se numeşte „şcoala poloneză de afiş". Acum activitatea graficianului începe să semene cu diversionismul. Se caută breşe prin care mesajul să pătrundă mai uşor, se studiază mecanismele psihologiei receptorului, i se testează fondul de aşteptare pentru a fi asaltat exact pe această direcţie, sînt vizate slăbiciunile afective prin folosirea „ideilor sim-

Peter PUSTAI (România) :
„Afiș pentru Editura Univers" — 1976.

patice", sînt puse în joc cele mai eficiente metode ale publicității și artei de consum. Artistul însuși este nevoit să-și reconsidere reflexele. Tehnica tipografică este adusă pînă la realizări grafice excepționale. Multiplicarea devine ea însăși o metodă de susținere publicitară. Psihologul, politicianul, designerul, agentul de publicitate, arhitectul, tipograful și bineînțeles alți profesioniști, lărgesc cîmpul căutărilor creatorului de afiș.

„Producerea unui obiect destinat să le vorbească celorlalți presupune o încredere în valoarea comunicării" — apreciază Nathan Knobler. Fenomenul publicitar, bazat pe un arsenal de mijloace, care de care mai sofisticate, devine acaparator și, după părerea lui René Huyghe — „fără nici o îndoială, aduce o puternică contribuție ideii de noutate care se implantează, puțin cîte puțin, ca un mit, în toată arta modernă" — ceea ce este ca și cum am constata că arta modernă include afișul, sau, mai bine spus, și afișul face arta modernă.

Afișul polonez, structurat pe astfel de concepte, nu este fixat în canoane în ce privește modalitățile de realizare. Artiștii abordează, de la unul la al-

Michel GRANGER (Franța) :
„Afișul expoziției personale" — de la Galeria NARQUET".

tul, sau chiar în cadrul operei aceluiași creator, un număr impresionant de tehnici de exprimare adoptate și adaptate de la lucrare la lucrare, în funcție de tematica și scopul propus.

Dintr-o antologie a afișului polonez, făcută pe indiferent ce criterii, nu pot lipsi nume ca Jan Sawka, Karel Sliwka, Jan Lenica, Franciszek Starowieski, Andrei Krajewski, Tomasz Ruminski, Maciej Urbaniec, Wojciech Siudmak, Waldemar Swierzy, Henry Tomaszewski. Cu greu se vor găsi trăsături comune acestor creatori, aprecierile trebuind să fie făcute, mai degrabă, pe individualități, din cauza puternicelor aspecte ale personalității fiecăruia. Ceea ce cu siguranță îi unește este uriașa doză de profesionalism, perfecțiunea artizanală a execuției. Cu toții evită módele, provincialismul.

Această adevărată emulație a afișului polonez este susținută de un mare număr de saloane interne, de multe participări la manifestările de acest gen la nivel internațional, unde au reușit să dobîndească nenumărate și impor-

Maciej URBANIEC (Polonia) :
„Afiș pentru circ" — 1970.

tante premii, de o bună revistă de arte vizuale — „Projeckt" — care acordă un spațiu tipografic generos dezvoltării afișului. De aici și puternica influență avută asupra fenomenului similar din toată lumea, efecte resimțindu-se și în arta din Franța sau Statele Unite.

Afișul românesc s-a încadrat cu promptitudine în mișcarea generală de înnoire, în efortul de a-și ridica nivelul artistic. Singura lucrare publicată în acest domeniu este cartea lui Gheorghe Cosma, „Afișul românesc" (1980), un studiu documentat care sintetizează eforturile de constituire ale școlii românești.

Primele afișe de teatru de pînă la 1850 sau unele reclame comerciale mai încîntă și astăzi prin meșteșugul editării.

Apariția afișului modern în țara noastră este, cum e și firesc, legată de dezvoltarea tipografiilor și a editurilor. Printre primii artiști care abordează acest gen îi putem aminti pe

Ookar KOKOSCHA (Austria) :
„Afiș pentru «Der Stvrm»".

Nicolae Vermont, Constantin Jiquidi, Francisc Sirato, Ștefan Luchian sau graficieni ca Pal, devenit celebru la Paris.

Alte încercări s-au înscris pe linia trasată de Art Nouveau. Între reușitele acestui gen s-au numărat la vremea respectivă, afișul pentru „Expres-Orient ; Ostanda-Constanța" — lucrare a lui C. Jiquidi.

Hugo d'Alesi, originar din Transilvania, este unul dintre fondatorii afișului turistic.

Efortul unit al acestor graficieni are ca rezultat conturarea unei școli a afișului românesc, școală care beneficiază de semnăturile unor personalități ale artelor plastice : Nicolae Tonitza, Ion Anestin, Gheza Vida.

Perioada afișului contemporan relevă o largă participare în tematici multiple : afiș politic, cultural, turism și sport, afiș publicitar, social. Preocuparea este cît se poate de largă — încît chiar și o listă alcătuită cu doar cei mai buni cuprinde îndeajuns de multe nume.

Mati BOTEZATU

Reproducerile fotografice de afișe
Constantin PRUTINICĂ

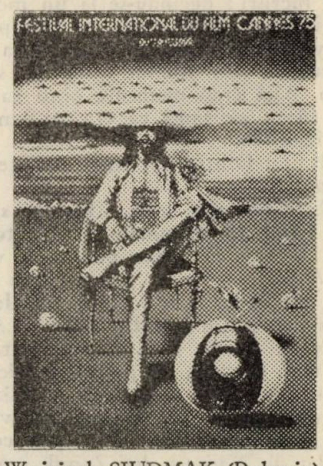

Wojciech SIUDMAK (Polonia) :
„Afiș pentru festivalul internațional al filmului de la Cannes — 1975".

Memoria peliculei

Richard OVERSTREET:

DESPRE FILM

CU GEORGE CUKOR

— fragmente —

George Cukor : Ştii, dragul meu, nimic nu e mai rău pe lumea asta decît să-ţi ceri scuze. De pildă, cînd un film nu ţi-a ieşit bine sau presa de specialitate te-a făcut praf, să spui că vina e a cutăruia sau a cutăruia şi nu a ta. Cînd mi se întîmplă aşa ceva, eu, unul, nu fac decît o declaraţie evazivă : a fost un moment nefericit şi hai mai bine să-l uităm. Dar, cum tu vrei să intri în detalii, am să-ţi spun ceva. Destul de curios, unele dintre cele mai bune scene pe care le-am făcut în filme, le-am făcut în filme care nu au avut succes. Este ciudat, nu ? Dar, dacă povestea nu „duce" scenele, acestea n-au nici un haz. Eu unul cred că scenariul este teribil de important. Pur şi simplu, povestea. Fără ea nu reuşeşti decît o producţie frumoasă, cel mai frumos joc... dar totul este ineficace pentru că nu reuşeşti să „prinzi" atenţia publicului.

Credeţi că „Raportul Chapman" (The Chapman Report) a fost un succes în acest sens ?

G.C. : Trebuie să-ţi spun şi asta. Era povestea a trei femei şi a problemelor lor. Cu cea jucată de Jane Fonda problema era a frigidităţii... ei bine, problema de bază era aceea că mă aflam în faţa unui text groaznic şi că îl credeam pe autor şi, după un timp, la cererea editorului am aruncat în vînt orice precauţie. De aceea finalul e atît de eclectic. Dar cartea m-a cuprins.

R.O. : Aţi citit-o înainte de a vă fi cerut ei să faceţi un film pe acel text ?

G.C. : Am citit-o înainte... şi pot să-ţi spun că am fost influenţat de un lucru : nu aveam nici o obligaţie pentru Fox. Aveau în plan să mă acţioneze în judecată sau cam aşa ceva, tot dracul ăla, aşa că m-am gîndit : hai să terminăm odată pentru totdeauna. Numai că şi povestea mă interesa. Mă amuza teribil.

R.O. : Cred şi eu... la urma urmei era o carte despre femei.

G.C. : Da. Despre femei... Un fel de povestioară destul de ieftină, dar am ştiut de la început că putea fi filmată fără nici o urmă de vulgaritate. Vezi, cartea e plină de astfel de episoade. Cel al Janei Fonda era mai interesant şi mult mai complet decît celelalte. O puteai vedea trăind un munte de experienţe umane. O vedeam încercînd tot felul de lucruri : ducîndu-se la un motel cu un bărbat, dar retrăgîndu-se cînd acesta se apropia. Şi rolul jucat de Shelley Winters : nu zic că nu l-a făcut bine dar mult mai vulgar. Am acordat o atenţie specială rolului Clairei Bloom. Aici erau momente cînd ea avea anume aspiraţii şi te făcea să simţi că era o femeie nobilă care făcea fapte ignobile.

R.O. : Dintre cele patru actriţe aţi fost cel mai mulţumit de ea ?

G.C. : Cum să-ţi spun, a fost cu siguranţă cea mai completă. Cînd am terminat am pus totul cap la cap şi am plecat la San Francisco pentru o vizionare care a mers bine. A fost interesant şi pentru că am dat filmul într-un teatru periferic, unde nu prea era lume. Totuşi, cîţi erau, i-am simţit puţin înaintea noastră. Auziseră de roman şi-l considerau foarte sexy. E adevărat, am fi putut merge mult mai departe, pe gustul publicului cu scenele mai... tuşante. Nu vreau să spun că trebuia neapărat să fim erotici, numai puţin mai deschişi. Da, vizionarea a fost foarte bună... dar, mai înainte să-ţi spun ce a urmat. Filmul trebuia dat de Warners, deşi Zanuk era producătorul. Totuşi, Zanuk era în Europa unde filma „Ziua cea mai lungă". Îmi era prieten, de Zanuk vorbesc. Ne înţelegeam bine şi fiul său era producătorul meu. Am fost drăguţ cu fiul ăsta al lui. La vizionare făcusem cîteva sugestii minore pentru montaj. Cu aceste sugestii i-am trimis filmul lui Zanuk. Ca de obicei el a tăiat ca-n brînză toată drăcovenia, aşa încît nu mai avea nici cap, nici coadă. L-a emasculat complet.

R.O. : Adică, ce transformări a făcut ?

G.C. : A tăiat şi remontat totul ca un nebun, asta-i tot. Cînd l-a adus la Warners era absolut incoerent. El remontase pe cînd filma la „Ziua cea mai lungă". Tăia nebuneşte la bietul „Raportul Chapman" şi-mi telefona extaziat cît de mare i se părea filmul. Am refuzat să văd versiunea lui (...).

R.O. : Rolul lui Glynis Johns a fost tăiat de cenzură ? Doar erau nişte implicaţii comico-erotice.

G.C. : Cenzorii ne-au sărit în spate şi ne-au făcut să tăiem o groază de peliculă. Episodul lui Glynis era diferit de cel din carte şi — surprinzător, cel mai puţin hăcuit de cenzură. Cartea avea o reputaţie nu tocmai bună. Din cauza asta pare atît de disproporţionat. Original, ea are un mic rol comic, dar, netăiat, devine prea important iar rolurile celorlalte rămîn necrezut de incoerente. În cel mai bun caz filmul nu e o capodoperă, dar ar fi fost amuzant şi ar fi mers bine. Dar toate calităţile i-au fost tăiate şi ceea ce rămăsese era o ruină. O RUINĂ ! (...).

R.O. : Avînd în vedere toate problemele legate de tăieri, cenzură, montaj, producţie, de ce n-aţi fost propriul dv. producător ?

G.C. : Am avut un contract de mai mulţi ani cu Metro. Erau promisiuni făcute mai demult şi nu eram liber. Apoi, cînd a apărut My Fair Lady l-am luat pentru că m-am gîndit că e o lovitură. Mi-a plăcut ideea de a-l face, chiar dacă nu eram producător. Dar, cu siguranţă, de-acum îmi voi produce singur filmele.

Lucru curios este că, atunci cînd faci un film e-al dracului de puţin ajutor din partea altora. Ai o bucată de hîrtie în faţă... şi actorii... şi cam atît. Nu e nimeni pe-acolo cu vreun sfat deştept, dar, cînd chestia e gata apar sute de deştepţi care-ţi spun să tai asta şi aia. De fapt nu ştiu nimic, oamenii ăia, vreau să zic, şi eu, unul, aş urî orice film trecut prin ceea ce a trecut „Raportul Chapman" (...).

R.O. : Cînd filmaţi vă gîndiţi vreodată la reacţiile publicului ?

G.C. : Nu, deloc. Mă gîndesc numai la mine... şi la ceea ce-mi place. Nici nu încerc să ghicesc ceea ce ar vrea publicul.

R.O. : Deci nu încercaţi să vă imaginaţi un anumit tip de public. Să filmaţi pentru un tip particular de public ?

G.C. : Nu. Asta-i ca un fel de sărut al morţii. Trebuie mai întîi să-ţi placă ţie. Trebuie să te mulţumească profund în speranţa că publicul va fi la fel de mulţumit. Dacă încerci să prevezi ce vrea publicul sau să fii „popular", un singur produs poate ieşi : unul sintetic — şi acesta nu te reprezintă, nu eşti tu. E un fals (...). Încerc să fac din fiecare film pe „cel mai bun". Este singurul mod de a lucra. Trebuie să existe un climat amical, interesant şi vesel. Fiecare film pe care-l fac este primul şi, odată făcut... este ultimul. A face film este enorm de important pentru mine şi experienţa este incitantă.

R.O. : Sînteţi cumva puţin speriat cînd începeţi un film, poate în prima zi de filmări ?

G.C. : Da. Cu cît îmbătrîneşti, cu atît eşti mai speriat. Vezi, cu cît eşti mai bătrîn şi mai înţelept, cu atît mai bine vezi neajunsurile. Primele trei, patru zile pe platou le cam tremur, dar asta nu mă împiedică să mă arunc la treabă. În acele prime zile oamenii mă privesc şi-mi spun : „Aşa deci, începi totul de la capăt ?" Le replic : „Da... da..." dar nu prea încrezător şi nervii mei se relaxează. Ei, cred că toţi sînt cam nervoşi la început.

R.O. : Vă luaţi ceva precauţiuni în prima zi de filmare, pentru anumite scene ?

G.C. : Uneori da, alteori nu. De obicei îmi iau precauţiunea de a începe cu filmările scenelor care nu sînt aşa de complicate astfel încît să intru la treabă încet, fără

efort. De fapt, am început turnările la My Fair Lady cu două zile mai devreme decît îmi planificasem. Am făcut tot felul de experienţe pentru scenele cu ploaie pentru a-mi înveseli echipa şi pentru a mă elibera de tensiune eu însumi. Cînd am început lucrul cu adevărat, cu vedetele, toţi eram foarte relaxaţi.

R.O. : Mă întreb dacă aş alege o scenă dintr-un film de-al dv. aţi putea să o discutaţi pe toate părţile : cum a fost concepută, repetată, filmată, editată, montată etc.

G.C. : În regulă. Alege.

R.O. : Ce-aţi zice de scena din filmul „S-a născut o stea" în care Judy Garland improvizează o întreagă comedie muzicală în faţa camerei sale ?

G.C. : Nu e tocmai cinstită alegerea fiindcă acela e un număr muzical. Astea-s întotdeauna atît de bine pregătite cu mult înainte. Şi unde mai pui că aproape toată munca aparţine coregrafului.

R.O. : Accentuaţi adesea pe „simplitatea" din filmele dv. : culoarea, mişcarea în secvenţele trase o singură dată. Vă plac aceste secvenţe netăiate ? Încercaţi să le folosiţi oricînd ?

G.C. : Da. Oricînd pot, pentru că este aici un rezultat foarte complet. Am făcut-o cu Judy Garland, ori de cîte ori a putut susţine ea acest lucru. Nu e prea uşor pentru un actor să „facă" o peliculă mai lungă, pentru asta trebuie să ai forţă.

În filmul „Coasta lui Adam" am făcut dintr-o suflare o bobină, ba nu, mai mult de o bobină, fără nici o tăiere. Era scena în care Katherine Hepburn era în închisoarea pentru femei unde Judy Holliday era interogată de avocata Katherine Hepburn. Era o secvenţă extrem de bine scrisă unde Hepburn stătea cu spatele aproape toată secvenţa, dar aceasta avea un înţeles implicat : ea indica publicului să o privească pe Judy Holliday. Da. N-am făcut nici o tăietură. Astfel de scene se întîmplă cînd scenariul e bine scris. Da, da.

R.O. : Înţeleg că nu vă place să tăiaţi...

G.C. : Mă interesează mai mult ce se poate face cu ghilotina. De pildă, în acest ruinat „Raport Chapman" l-am tăiat pe doctorul care interoga femeile. N-a fost văzut chipul său care întreba, ci numai femeia, expresia ei facială, mişcările şi reacţiile ei. O aveai sub ochi în fiecare clipă. A fost interesant pentru că auzeai totuşi vocea lui...

R.O. : Deci, nu sînteţi ca Hitchcock care crede că, atunci cînd scenariul şi dialogurile au fost scrise, filmul e ca şi gata. Că filmarea în sine e o chestiune pur mecanică ?

G.C. : Ei, Hitchcock este un maestru absolut. Maestru absolut. Şi ceea ce spui este mare parte din stilul său. El este maestrul efectelor bine gîndite. Dar, între noi doi fie vorba : eu nu cred că el spune întregul adevăr. Şi el trebuie să improvizeze uneori. A fost un film al lui, Suspiciunea, unde Joan Fontaine a făcut un rol extraordinar. Ei, eu nu cred că acela a fost o chestiune pur mecanică — totul planificat dinainte. Adesea, aşa se întîmplă, în special în cazul lui... dar nu întotdeauna. El îţi ascunde unele lucruri, nu-ţi spune cum lucrează, cum obţine efectele. E mai uşor să-ţi spună că totul e planificat în scenariu şi că restul e mecanică.

Uneori, actorul simte că este îndrumat de cineva cu gust care va scoate din el tot ce are mai bun... care nu trebuie să-l toace la cap. Actorul simte prezenţa regizorului, voinţa sa, ceea ce acesta doreşte. Nu ştiu ce ţi-a spus Hitchcock... tot ce ştiu este faptul că este un maestru absolut. Îmi place Hitchcock. Cred că este un original, un mare om... foarte talentat. El şi-a lăsat amprenta. Chiar simplul cuvînt „Hitchcock" înseamnă deja „o poveste misterioasă" — el a devenit sinonim cu suspense-ul. Numele său a devenit un cuvînt cu un înţeles bogat.

R.O. : Aşa este şi al dv.

G.C. : Nu. Nu chiar... nu, nu.

R.O. : Poate nu în întreaga Americă, dar cu siguranţă în Europa.

G.C. : Poate că voi veni în Europa să-mi petrec ultimele zile. Şi astea se apropie cu repeziciune. Sînt realmente mişcat de interesul real al europenilor pentru filmele mele (...).

R.O. : Aş vrea să vă întreb cîte ceva despre operatori, despre cameramani.

George Cukor îndrumînd-o pe Sophia Loren în filmul „Heller în pantaloni roşii".

G.C. : (...) Unii sînt stele foarte mari şi refuză să asculte, refuză să fie influenţaţi... Mie îmi trebuie un cameraman care să mă asculte. Cameramanii au fel de fel sau dobîndesc fel de fel de apucături şi trebuie să-i supraveghezi foarte atent. Cel mai bine este să ai pe cineva cu mintea aerisită care să nu-ţi pună tot felul de umbre şi alte chestii de astea. Totodată, trebuie să le acorzi acestor oameni încredere — sînt şi ei artişti doar. Trebuie să-i stimulezi, nu să-i laşi să prindă cine ştie ce apucături.

R.O. : O amintire plăcută în munca dv. cu actorii...

G.C. : Cred că My Fair Lady, care e o peliculă încîntătoare. Dacă ţi-a plăcut piesa... este exact la fel, numai că e film. Audrey joacă aici cu multă forţă. Este extrem de muncitoare... extrem de inteligentă, inventivă, modestă şi... veselă. Cînd lucrezi cu ea nici nu-ţi dai seama că e o stea atît de mare. Este plină de tact... cea mai afectuoasă creatură din lume. Şi Rex Harrison este magnific. A făcut un mare rol, ca şi pe scenă, de fapt (...).

R.O. : Cînd lucraţi cu o actriţă, vă place să stabiliţi cu ea un raport personal sau afectiv, înainte de a începe lucrul sau porniţi, ca să zic aşa, rece ?

G.C. :Poţi face dinainte tot felul de pregătiri, dar nimic nu poate fi planificat. Cea mai bună încercare a cozonacului e să-l mănînci. Ştii, poţi stabili proporţii, poţi discuta sau consacra un fel de relaţie amicală. Dar, cînd eşti în faţa camerei împreună cu actriţa aleasă, eşti într-un fel singur cu dumnezeul tău. Iată-te. Cînd camera începe să toarcă, atunci să te văd. Pînă acolo, totul e politeţe, speranţă, cordialitate. Tu stabileşti o relaţie înainte, dar adevărata „relaţie de lucru" nu se întîmplă pînă nu lucrezi.

R.O. : V-am întrebat aceasta pentru că se pare că dv. aveţi un fel de a pătrunde sub aparenţa actriţelor — un fel de a scoate performanţe remarcabile din orice femeie.

G.C. : Ei bine, cred că cele mai multe dintre aceste doamne sînt foarte practice şi ele aşteaptă să le predai marfa. Ele trebuie să simtă că ceea ce le spui are un sens. Asta e foarte important. După ce stabileşti o relaţie cu ele, poţi să le spui cele mai devastatoare lucruri. Pentru ele nu mai contează, atît timp cît au încredere în judecata ta şi în tine. Nu mai contează atît timp cît simt că le urmăreşti cu cea mai mare atenţie şi cu simpatie. Poţi să le spui orice atît timp cît le faci să simtă că te vor înţelege. Nu le tratezi ca pe nişte cazuri fatale. Le spui lucruri îngrozitoare pentru că ele cred că le vor înţelege... şi ele ştiu că tu crezi ceea ce spui.

R.O. : Este un destin că aţi făcut My Fair Lady — într-un fel, dv. înşivă sînteţi un Pygmalion. Păreţi specialist în a da viaţă unor idoli ai ecranului.

G.C. : Ei, toţi regizorii fac aceasta într-o oarecare măsură, dar sînt şi mulţi pe care nu-i interesează să-şi facă actorii vii în faţa aparatelor de filmat. Sînt cîţiva regizori minunaţi care nu sînt interesaţi de joc — ci mai degrabă de film ca întreg. Ei vor construi efectul rotirii

unei clanțe mai curînd decît concentrarea asupra feței actorului. Eu cred că valorile umane sînt mai importante. Pentru mine, comportamentul uman este cel care face să meargă lucrurile.

R.O. : Cele mai multe din filmele dv. au fost făcute cu stele de primă mărime. Ce părere aveți despre filme cu... necunoscuți ? Vă simțiți mai în elementul dv. cu „bestiile sacre ?"

G.C. : Am făcut mai multe filme cu necunoscuți decît crezi și multă lume a început cu mine. Fără să mă gîndesc... ia să vedem... a fost Angela Lansbury, Jack Lemmon și... Aldo Ray.

R.O. : A fost Marrying Kind primul lui film ?

G.C. : Nu. Aldo a jucat un șofer de taxi, un rol minor. Era polițai în Crockett, California și nu voia cu nici un chip să devină actor. Al doilea film a fost făcut de mine, cu Aldo alături de Spencer Tracy și Katherine Hepburn în Pat și Mike, unde juca rolul unui boxer.

R.O. : Poate îmi puteți spune ceva despre îndrumarea actorilor și actrițelor. Aveți o tehnică specială ? Ați fost influențat de Lubitsch ?

G.C. : Știi, Lubitsch scria totul dinainte. Totul era calculat foarte minuțios dinainte. Lucra zi și noapte cu dialogherii, supraveghea totul — totul era perfect și neted. El știa exact ce trebuie spus și făcut. Eu nu-s așa de rigid. Uneori las loc improvizațiilor...

Poți repeta pînă la un punct, dar nu prea departe. De exemplu, Rex Harrison... Nu-l lăsam să repete. În timpul repetițiilor avea tendința să dea din el prea mult și nu mai lăsa pentru lucrul real. Repetițiile sînt pentru a trece o dată prin mecanismul scenariului. În fața aparatului de filmat trebuie descoperit ceva ; trebuie să existe un curent, o electricitate care poate surveni numai o singură dată. Atunci ceva trebuia să se „întîmple". Dacă repeți prea mult, jocul devine mecanic.

R.O. : Ne-ați putea schița scurte portrete ale cîtorva actrițe cu care ați lucrat ?

G.C. : Cine. Dați-mi nume.

R.O. : Joan Crawford.

G.C. : Este o mare personalitate a filmului. O poți fotografia din orice unghi, din orice parte oriunde, în orice condiții... Întotdeauna va arăta bine. Dar adevăratul ei talent este felul în care se mișcă. Tot ce trebuie să facă este să se plimbe prin cameră și imediat îți dai seama că se întîmplă ceva. Felul în care merge, cum își mișcă mîinile... poziția capului... ea atrage atenția pur și simplu mișcîndu-se. Nu trebuia să deschidă gura — doar să umble — și va rămîne superbă. Dar iată, a făcut asta în filmele mute, nu ? Albert Finney are același talent al mișcării.

R.O. : Eva Gardner.

G.C. : Ea se întretaie cu ea însăși. Este extrem de inteligentă. O femeie fatalistă. O creatură de mare fascinație... și disperare. O frumusețe extraordinară. Știi, nu crede în ea ca actriță nici cît negru sub unghie. Asta-i foarte rău.

R.O. : Lana Turner.

G.C. : Am regizat-o într-o peliculă intitulată Viața ei. Tot ce-mi pot aminti despre acest film este că l-am urît. A fost o poveste urîtă. Cînd am fost la prima întîlnire pentru citirea scenariului nu mi-am crezut urechilor. A fost groaznic. La început ea trebuia să se sinucidă și ăia nici măcar n-au lăsat-o în pace să facă acest gest.

B.O. : În final, cîteva cuvinte despre Garbo.

G.C. : Am condus-o în 1941, în „Femeia cu două fețe". Am început fără un scenariu și acest lucru este întotdeauna periculos. Garbo era extrem de manierată și disciplinată. Punea multe, multe întrebări, dar era întotdeauna practică și rezonabilă. Cerea ca nimeni să nu vină pe platou în timp ce filma. Nu voia ca intruși să o prindă „descoperită" în timp ce lucra. Spunea că dacă cineva voia să o vadă, n-avea decît să meargă la filmele ei. O mare perfecționistă... împinsă la extrem.

Adesea trebuia să întrerupă lucrul pentru a se calma. Cînd juca își punea toată ființa în rol și acest lucru o uza, o extenua.

Îi plăcea să lucreze cu mine : repetiții foarte sumare și joc adevărat la contactul cu aparatul de filmat.

Avea un talent pe care puține actrițe sau actori îl posedă. În prim-planuri dădea impresia, iluzia de mare mișcare. Își mișca doar puțin capul și întregul ecran învia, ca o briză puternică. Minunată mișcare — tehnic, era enorm de plină de resurse. De cele mai multe ori avea mare încredere în oamenii cu care lucra. Știa să lucreze pentru aparatul de filmat... pentru aparat. Irving Thalberg a murit după prima săptămînă de filmări la „Femeia cu două fețe" dar a apucat să vadă cîteva secvențe. A rămas înmărmurit și mi-a șoptit : „N-a fost niciodată atît de bună ! Este pentru prima oară descoperită". Filmul nu era bun, dar el a avut dreptate că ea fusese surprinsă „descoperită" pentru prima oară. Nu fusese niciodată atît de fragilă, de lipsită de apărare... Dar era sfîrșitul...

Ideea de a o face să joace în dublu rol, al unor surori gemene era interesantă, dar nu aveam un scenariu — îl tăceam din mers și mergea prost. A fost rău pentru Garbo.

Este greu de vorbit despre Garbo, pentru că ea spune totul cînd apare pe ecran. Aceasta este GARBO... și nu mai poți adăuga decît fleacuri. Acolo este, pe ecran. Felul în care își realizează efectele poate fi interesant sau nu. Ea este ceea ce este. Și o adevărată actriță creatoare este cea care gîndește mult și joacă într-un fel personal.

Trebuia să-i iei doar capul în vizor și să o lași să facă ceea ce simțea. Dacă-ți amintești în „Camille" cînd tatăl vine să-i ceară să-l părăsească pe fiul său, ea cade la pămînt apoi își ridică o mînă pe masă. Foarte original. Trebuia s-o lași să facă cum vrea ea aceste lucruri și ceva trebuia să se întîmple. Și se întîmpla minunat.

Și, îți amintești, tot în „Camille" cînd bărbatul o determină să-și ridice evantaiul. El stătea în picioare, acolo, Baronul de Varville. Cînd atinge evantaiul, ea face un lucru de neuitat. Aplecîndu-se din lateral, ca o balerină... Isadora Duncan... și-l ia firesc. Întreaga mișcare a fost făcută fără să îndoaie genunchii. A fost neașteptat pentru că gestul nu era natural. Totuși era atîta grație pură, exact așa (Cukor se ridică și încearcă să imite mișcarea). Nu, nu pot s-o fac. Imposibil. Plastica trupului ei era minunată. Ea nu se mișcă așa cum face o balerină, ci ca o actriță. Nu. Nu este dans, ci joc. Acesta este un lucru important. Ea se unduia ca o actriță. Margot Fontayne este actriță în această scenă. A fost ceva din Garbo în rolul ei din „Dama cu camelii".

Cred că tot ce trebuie să știi despre Garbo este ceea ce vezi pe ecran. Ce face și cum face este misticism...

R.O. : Mi-a plăcut în special în „Camille" scena în care ea se trezește pentru întîia oară la țară. Stînd în pat cu lumina dimineții emanînd din ea, ca și cum ar fi renăscut.

G.C. : De fapt, ea este o primitivă. Fundamental, este ca un animal. Ei îi place mirosul pămîntului...

ALFRED HITCHCOCK

(interviu consemnat de Ian Cameron și V. F. Perkins pentru revista „Movie")

— Ne puteți spune ceva despre „Păsările" ?

A.H. : Este făcut după bine-cunoscuta nuvelă a Daphnei Du Maurier, despre atacul de către păsările domestice asupra unui grup de oameni dintr-o comunitate. Acțiunea se petrece în nordul Californiei, la nord de San Francisco. Seria atacurilor este la început lentă crescînd în intensitate și seriozitate pe parcurs.

— Care spuneați că este tema filmului ?

A.H. : Dacă vreți puteți considera ca temă a filmului prea marea auto-suficiență existentă în lume : că oamenii nu-și dau seama că sîntem înconjurați de posibile catastrofe.

— Oamenii nu vor să creadă că păsările pot reprezenta o primejdie ?

Hitchcock și Kim Novak în „Vertigo".

A.H. : Da, cam așa ceva.

— Ce v-a atras în mod special în literatura de science-fiction ?

A.H. : Asta nu e science-fiction deloc, deloc. Tema este tratată natural și direct. Multe dintre incidentele din film sînt bazate pe fapte autentice. Păsările au atacat și atacă tot timpul. De fapt, unul dintre incidentele descrise de film se bazează pe un incident real care a avut loc la La Jolla, în California, pe 30 aprilie, 1960. O mie de rîndunele sălbatice au coborît pe coș în camera de zi a unei familii. Acestea sînt păsări care-și fac cuibul mai mult între ziduri decît în copaci, în acoperișuri și cămine. Oamenii aceia au avut serios de furcă împotriva lor, mai bine de o jumătate de oră. Un alt incident a avut loc chiar în locul în care filmam, în Bodega Bay, la nord de San Francisco unde un fermier a relatat trimisului ziarului San Francisco Chronicle că pierduse o mulțime de miei datorită ciorilor care, în picaj, le ciuguleau ochii și apoi îi ucideau. Așa că sînt precedente la acest fel de întîmplări. Asta face filmul mai mult sau mai puțin real în termenii faptelor mai curînd decît în cei ai literaturii științifico-fantastice.

— Există precedente legate de păsări și în filmele dv. anterioare, nu-i așa ? În special în „Psycho".

A.H. : O, desigur.

— Înseamnă aceasta o înclinație deosebită pentru păsări ?

A.H. : Nu deosebită. Nu.

— Le găsiți amenințătoare. Păsările ?

A.H. : Nu. Chiar deloc. Personal, nu mă interesează acest aspect al lucrurilor. Ceea ce mă interesează mai mult este tehnica narațiunii prin intermediul filmului decît ceea ce conține filmul în sine.

— Cu privire la povestea în sine, v-a pus aceasta multe probleme ?

A.H. : Oh, nu voiam să spun probleme tehnice. Mă refeream la tehnica narațiunii prin filmul în sine. O, nu. Problemele tehnice sînt enorme. Vreau să spun că filme ca „Ben Hur" sau „Cleopatra" sînt jocuri de copii față de acesta. La urma urmei, a trebuit practic să dresăm păsările pentru fiecare secvență.

— Ați avut totuși necazuri cu versiunea americană a R.S.P.C.A.

A.H. :Nu tocmai, a fost o chestiune de tehnicitate. Vi se permite să prindeți atît de multe păsări. Cred că dresorul nostru a avut cam patru peste numărul permis de legea R.S.P.C.A., zău.

— V-ați restrîns la domeniul păsărilor domestice sau orice fel de pasăre putea filma ?

—A.H. : O, nu. Nu păsări răpitoare. Păsări domestice pure. Pescărușii. Păsări pe care le vedeți în fiecare zi. Pescărușii, ciori, corbi, canari, tot felul de păsări de astea.

— Nu folosiți muzică în filmele dv. ?

A.H. : Nu. Fără muzică. Nu. Folosesc sunete electronice pe tot parcursul filmelor, sunete care simulează zgomote reale. De exemplu, sunetul aripilor și ciripitului păsărilor este stilizat într-o oarecare măsură. El va însoți toată pelicula.

— Totuși, ați folosit și muzică destul de multă în cîteva din primele filme. Aceste sunete electronice îndeplinesc exact rolul muzicii ?

A.H. : Ar trebui s-o facă, da. La urma urmei, cînd folosești muzică într-un film, aceasta nu este decît sunet și nu muzică în sine. Vreau să spun că este o abordare abstractă a muzicii. Muzica servește fie ca un contrapunct, fie ca un comentariu la o anumită scenă. Adică nu avem ceea ce se cheamă o „melodie".

— Stridențele din „Psyho" au fost de acel fel.

A.H. : Da. Ați auzit urletul viorilor. A fost motivul care a însoțit scenele de crimă.

— Veți folosi sunetele dv. stranii ca motive în felul acesta ?

A.H. : Da.

— Se pare că „Psycho" a făcut o mulțime de bani.

A.H. : Da, dar acesta a fost un considerent minor. „Psycho" este probabil unul dintre cele mai cinematice filme pe care le-am făcut și în el aveți un exemplu clar de folosire a filmului pentru a face publicul să răspundă emoțional.

— A fost în primul rînd un răspuns emoțional cel pe care l-ați dorit de la public ?

A.H. : Pe de-a-ntregul. Asta-i tot mecanismul. Adică, prezentarea unei crime violente de la început a fost intenționată pur și simplu pentru a instila în mintea colectivă a publicului un anumit grad de frică față de ceea ce avea să urmeze. Într-adevăr, în film, așa cum continuă, este din ce în ce mai puțină violență pentru că ea, violența este deja transferată în mintea publicului.

— Folosirea uciderii lui Janet Leigh la începutul filmului este deci intenționată pentru a stîrni sentimentul de insecuritate al publicului, deoarece toți se așteaptă ca steaua să supraviețuiască într-un happy-end.

A.H. : Să nu aveți nici o îndoială că așa este. Orice persoană obișnuită ar fi spus : „Janet Leigh, ea este actrița principală, deci trebuie să joace tot filmul". Dar nu aceasta a fost intenția. Intenția a fost ca la începutul filmului, să fie portretizat omul mediu și, în acest caz particular să îndrept atenția publicului spre un personaj aflat în pericol. Astfel, voi ați urmărit în mod deliberat aventurile unei fete, detaliate în așa fel încît să vă țină departe de ceea ce avea să se întîmple pînă la urmă.

— „Nord prin Nord-Vest". Chiar de la început, în nebuneasca urmărire de mașini, se știe că Cary Grant nu poate fi ucis atît de devreme. Așa că de ce se neliniștesc spectatorii ?

A.H. : Din nou, aici este vorba de utilizarea filmului în termenii substituirii limbajului cu cel al aparatului de filmat. Aceasta este funcția cea mai importantă a filmului. Ca substitut pentru cuvinte. Și n-aș zice substitut. Nu cred că termenul face o favoare filmului. Este vorba de o modalitate de expresie. Și folosirea mărimii imaginii. Și juxtapunerea unor secvențe diferite de peliculă pentru a crea o emoție într-un om. Și poți s-o faci destul de puternică pentru a-l determina pe acesta de a uita de rațiune. Vedeți, cînd spuneți că Gary Grant nu putea fi ucis atît de devreme în film, aceasta este o aplicare a rațiunii. Dar vouă nu vi se permite să folosiți rațiunea. Pentru că filmul trebuie să fie mai puternic decît rațiunea.

Toate peste toate, dintre filmele dv. cel care mi se pare mai puternic decît rațiunea este „Vertigo".

A.H. : Acolo aflați, într-un fel, o fantezie îndepărtată. În „Vertigo" aveți un sentiment de înstrăinare de lucrurile lumești, ordinare. Vedeți o atitudine a omului, un comportament al femeii. Bineînțeles, în spate se află un fel de subiect care este, după părerea mea, secundar. Nu-mi pasă de subiecte și chestii de astea.

— Scăpați de altfel de el puțin după început.

A.H. : Da. Asta-i... cum s-o numesc ? Asta-i un rău necesar. Dar de aceea rămîn mereu surprins de oamenii și de criticii care pun un accent atît de mare pe logică. Eu am o zicală a mea : logica e plicticoasă.

— Păreți a nu avea încredere în explicația psihiatrului din „Psycho". Nu i se dă greutatea necesară.

A.H. : Probabil că detaliile ar fi fost prea neplăcute. Cred că poate acolo am trecut peste... Trebuie să vă amintiţi că „Psycho" este un film făcut cu un sentiment de amuzament din partea mea. Pentru mine e un film caraghios. Vedeţi, procesele prin care-l luăm pe spectator este ca şi cum l-am lua printr-o casă cu fantome spre un fel de rai, nu ? Dacă am apela la raţiune şi cineva ar face serios un film cu povestea lui „Psycho", ar ieşi un film de istorie de caz. Voi nu l-aţi prezenta niciodată sub forma misterului sau a juxtapunerii caracterelor, aşa cum s-a făcut în film. Personajele au fost desemnate într-un anumit fel pentru a crea această emoţie spectatorului. Probabil că povestea lui „Psycho" n-ar fi fost emoţionantă deloc, deci teribil de... clinică.

— Totuşi, „Psycho" este prezentat foarte onest. Există şi o secvenţă cînd Norman Bates îşi leagănă şoldurile cînd urcă o scară. Cînd cineva vede filmul pentru a doua oară, realizează că ar fi putut rezolva misterul de prima dată.

A.H. : Cred foarte mult şi mă asigur că, dacă oamenii văd filmul a doua oară, ei nu se vor simţi înşelaţi. Există un trebuie. Trebuie să fii cinstit cu asta şi să nu ţii adevărul departe de public. Aş numi asta înşelăciune. Nu trebuie să faci niciodată aşa ceva.

— Se simte în ultimele filme ale dv. că sînteţi mai puţin interesat de elementul de mister, adică doriţi să lărgiţi orizontul.

A.H. : Ei bine, cred că a fi mai puţin superficial, e o tendinţă normală, asta e şi ideea lui Truffaut — el a examinat toate filmele mele. El crede că perioada americană este mult mai puternică decît cea engleză. E o dezvoltare mult mai puternică. De exemplu, cred că e necesar să pătrund mai adînc în aceste lucruri. Astfel, „Păsările" — vedeţi, în aceste filme, pe care eu le numesc filme „eveniment" — am simţit nevoia de a intensifica povestirea particulară aşa încît aveţi, ca rezultat, o mai mare identificare cu oamenii şi deci focul prin care-i treci pe aceştia este mult mai puternic.

— În „Psycho" aţi intenţionat probabil ca spectatorii să se identifice cu Janet Leigh.

A.H. : Nu cred că „Psycho" e cel mai bun exemplu. Pentru că am minţit acolo că personajele din partea a doua sînt simple figurine. M-am concentrat mai mult asupra efectului crimei, ameninţării şi situaţiei de fond copil/mamă decît asupra altor oameni. Dar în cazul „Păsărilor", cred că trei din cele patru personaje trec printr-un proces care le leagă direct de atacul păsărilor.

— În „Păsările" aţi lucrat fără stele, sau fără stele de primă mărime. De ce ?

A.H. : Cred că trebuie folosiţi mai mult anonimii, nu prea familiarii, pentru că subiectul, în cazul meu nu era la fel cu subiectele altor filme. Deşi păsările atacă, acest atac e tratat realist. Pentru mine, una dintre cele mai satisfăcătoare scene din „Păsările" este cea în care păsările nu se văd deloc. Spre finalul filmului, este o cameră mobilată unde patru persoane stau în aşteptare : un copil, un tînăr şi o tînără şi mama tînărului. Ei stau în linişte destul de mult pînă se aude primul sunet, apoi ei încep să audă atacul din afară şi spectatorul nu vede nici o pasăre. N-ar fi fost bine ca, în aşteptare să stea patru stele de primă mărime, vedeţi ? E greu să vă spun de ce, şi aceasta e o secvenţă interesantă. Pentru mine e satisfăcătoare pentru că dau totul spectatorilor, ca ei să-şi folosească imaginaţia. Eu doar îi ajut puţin şi atunci sparg oblonul. Tînărul trebuie să tragă oblonul şi atunci în prim-plan apare atacul asupra mîinii sale ciupită de pescăruşi care-i sug sîngele.

— Atmosfera pe care o descrieţi sună similar cu cea din „Nord prin Nord-Vest" în care Cary Grant îl aşteaptă pe Kaplan pe şosea.

A.H. : Aia a fost, ca să zic aşa, o abordare amuzantă. În „Păsările" nu. Am dat spectatorilor destule mostre — avem o secvenţă unde 300 de ciori îi aşteaptă în curtea şcolii pe elevi şi cînd aceştia ies, ei sînt urmăriţi pînă-n şosea : montajul fiecărei secvenţe de cioară atacînd din spate pe fiecare copil, ciupindu-l de spate etc.

— Mici dialoguri ameninţătoare — le scrieţi singur ca pe acelea din „Nord prin Nord-Vest" ?

A.H. : Da, sînt ale mele.

— Cît scrieţi de fapt singur ?

A.H. : O, nu prea mult. Vedeţi, eu însumi am fost scriitor, cu ani în urmă. Dificultatea este prea marea folosire a vizualului — de aceea apelez rar la scenarişti. Folosesc mai curînd romancieri sau dramaturgi, categoric nu din cei care lucrează la filmele de mister. Aceştia nu-mi folosesc la nimic. În „Păsările", deschid filmul cu o secvenţă în care păsările sînt în mediul lor cel mai frumos — credem noi că e aşa : în coliviile lor. Ele ciripesc şi arată paşnic şi frumos — fericite ostentativ. Tratez la început filmul ca pe o comedie uşoară şi este o secvenţă colaterală cu o fată şi un tînăr unde un canar scapă din colivie şi fata, aparţinînd societăţii bogate, nu ştie că tînărul îi cunoaşte identitatea — cînd scoate pasărea de sub pălărie şi-i spune : „Hai s-o punem pe Melanie Daniels în colivia ei de aur, da ?", acesta fiind modul prin care-i spune fetei că ştie cine este. Răsplata, ca s-o numesc aşa, vine mai tîrziu, cînd centrul oraşului este atacat de păsări şi fata îşi găseşte refugiul într-o cabină telefonică — cu pereţii de sticlă — şi nu poate ieşi. Am luat imagini de la înălţime şi vezi păsările cum bat în sticlă. Aici pescăruşii sînt oamenii şi fata este pasărea. Aşa că am scris acest dialog pentru că ştiam că va ajuta spectatorul mai tîrziu. Nu se face nici un comentariu, dar este foarte clar că ea e închisă într-o colivie care însă nu mai e de aur.

— Aşteptaţi destul de mult de la spectatori.

A.H. : Numai de la cei care vor acest lucru. Nu cred că filmele trebuiesc văzute numai o singură dată. Cred că ele se desfăşoară prea repede. Dar criticii le văd o dată şi li se pare suficient. Nu cred asta. Cele mai multe filme trebuie văzute de mai multe ori.

— De ce „Necazul lui Harry" e mai mult o comedie decît un film de mister ?

A.H. : Ştiţi, e o mică pastorală, după mine. Un umor tipic englezesc, deşi se desfăşoară în America. A fost un roman englezesc pe care l-am urmat fidel. L-am filmat într-un decor autumnal pentru a contrapuncta macabrul corpului, dar am încercat să fotografiez într-un mod amuzant.

— Cum vă alegeţi subiectele ?

A.H. : N-aş putea să spun că le caut prea mult. Dacă ceva îmi atrage atenţia... Cred, instinctiv, că fiecare trebuie să găsească un subiect pe care simte că-l poate trata în mod adecvat. Pe vremea cînd turnam „Juno" m-am simţit frustrat şi aproape ruşinat cînd am văzut cîtă atenţie i se dă. Nu avea de-a face nimic cu mine. Îi aparţinea scriitorului Sean O'Casey. Eu n-am făcut nimic altceva decît să-l transpun pe ecran. Cred că asta e o treabă de meşteşugar, adică de a fixa aparatul de filmat şi a fotografia oamenii care joacă. Aşa numesc eu cele mai multe filme de astăzi : fotografii de oameni care vorbesc. N-a fost nici un efort pentru mine ca să fac un film ca „Sunaţi la litera C pentru crimă" pentru că, practic, nu a fost nimic de făcut acolo. Pe de altă parte, voi îmi spuneţi : De ce ai făcut un asemenea film ? Pentru că sînt nevoit să încerc atunci cînd bateriile mi s-au descărcat.

— În „Nord prin Nord-Vest", Grant pare că vrea să o vadă pe Eva Marie Saint moartă ; el e mai fericit cînd ea îi devine duşman şi în pericol, decît cînd ea pare a fi gata să-i devină iubită.

A.H. : Nu spune şi bătrînul Oscar Wilde ? „Fiecare bărbat îşi ucide obiectul dragostei..." Şi eu cred că e un fenomen natural.

— Nu credeţi că e oarecum o pervertire ?

A.H. : În fond, fiecare lucru e pervertit într-un fel sau altul, nu-i aşa ?

— Trebuie că aţi fost foarte încîntat de efectul din „Vertigo".

A.H. : Am încercat 15—20 de ani să obţin acest efect. L-am încercat mai întîi în „Rebecca". Doream să obţin ca Joan Fontaine să înceapă să leşine şi să vadă în acelaşi timp ce se întîmplă în jurul ei. M-am gîndit chiar să imprim o fotografie pe o gumă pe care s-o întind la mijloc.

— Ne-am ciondănit puţin de la filmul „Fereastra". Unul spunea că mare parte din suspense vine din nesiguranţa că James Stewart are dreptate, sau că pur şi simplu se înşeală. Celălalt spunea că aţi vrut să vă asiguraţi că el are dreptate şi suspense-ul vine din întrebarea dacă el o va dovedi cu timpul.

A.H. : Aş opta pentru a doua alternativă pentru că, vedeţi, este vorba de frustrare. Spectatorii sînt de partea lui Stewart, identificarea este directă şi deci ei trebuie să fie superiori celorlalte personaje, deşi frustrarea există. Să mă explic : să zicem că avem trei pelicule. Pe una, de exemplu, Stewart zîmbeşte. Pune-i alături o mamă şi un copil şi imediat te gîndeşti că zîmbetul său este binevoitor. Ia acum femeia şi copilul şi în locul lor pune o peliculă cu o faţă goală. Dintr-odată zîmbetul lui James Stewart este cel al unui bătrîn odios.

— Ideea filmului „Stage Fright" (Frica de scenă) ne-a intrigat foarte mult. Vă place filmul ?

A.H. : Nu. Nu a fost bine făcut. Vă amintiţi că am spus că prefer să lucrez cu romancieri şi dramaturgi. Am fost dat peste cap — l-am avut pe James Bridie şi el a fost cam neglijent cu mine. Tot timpul îmi spunea : „Ei, şi ce contează asta ?" Ne-am deosebit temperamental.

— A cui a fost ideea de bază a flash-back-ului care n-a fost real ?

A.H. : A mea, dar a fost, probabil, o eroare. S-a mers puţin prea departe pentru că eu presupun că oamenii sînt atît de obişnuiţi cu flash-back-urile încît devenea confuz cînd era nereal. Este ca scena cu copilul şi bomba din filmul „Sabotajul". N-aş fi lăsat niciodată să explodeze bomba. Dacă inciţi şi tensionezi pe spectator, trebuie să-l şi relaxezi, să-l calmezi.

— Tensionîndu-i, explozia nu i-a relaxat pe spectatori ?

A.H. : Nu. Bineînţeles că nu. I-a înnebunit.

— Ce film urmează ?

A.H. : Următorul vreau să fie filmul „Marnie". Povestea hoţului obligat pe care voiam să o fac cu Grace Kelly.

— Cine va juca în locul lui Grace Kelly ?

A.H. : Am o fată în minte, dar încă nu pot fi sigur.

— Vă întoarceţi la marile „stele" ?

A.H. :Nu în mod necesar. Uneori cred că stelele de primă mărime sînt folositoare, dar azi ele nu mai ajută la producerea filmelor cu adevărat mari. Ele ajută dacă filmul este bun, dacă nu, publicul nu se va îmbulzi numai pentru stele.

— Şi „Psycho" a demonstrat că se pot face filme bune şi fără stele de primă mărime...

— Da.

Interviuri traduse de Al. PASCU

Jean-Louis Ginibre

MICUL RĂZBOI... AL STELELOR

„Dustin este un actor talentat, dar experienţa noastră comună a fost un dezastru. S-ar zice că e plin de rea voinţă, că doreşte să-i facă nefericiţi pe cei din jurul lui. Şi cred că nimeni pe lume nu are acest drept".

Dustin se numeşte bineînţeles Hoffman, iar autorul acestei severe aprecieri este David Puttman, producătorul filmelor : „Expresul de la miezul nopţii" şi „Carele de foc".

Nu era prima dată cînd Puttman îl critica deschis pe Dustin Hoffman. Cei doi se detestă şi sînt oficial certaţi aidoma miilor de actori producători, realizatori şi scenarişti, care trăiesc la Hollywood, sau lucrează acolo ocazional. Se pare, totuşi, că Dustin Hoffman are tendinţa de a se certa cu confraţii săi mult mai adesea decît ceilalţi. Pe vremea cînd producătorul şi regizorul Sydney Pollack şi Dustin Hoffman pregăteau filmul „Tootsie" actorul îi spuse :

— În „Kramer contra Kramer", Stanley Jaffe (producătorul), Robert Benton (realizatorul) şi cu mine aveam aceeaşi putere de decizie. Pentru acest film vreau acelaşi lucru.

Pollack îi replică scurt : actorii îşi joacă rolul, regizorii regizează.

Această discuţie a declanşat între cei doi un război de cinci luni, care a culminat în curtea studiourilor din Burbank. Dustin, pradă unei mînii necontrolate, îl insultă pe Pollack, urlînd atît de tare, încît toţi se repeziră la ferestre pentru a admira înfruntarea. „E singura dată, spune Hoffman, cînd ne-am spălat rufele... în public". Nu se va şti niciodată dacă datorită acestor certuri, sau în ciuda lor, „Tootsie" a devenit un campion al filmelor cu succes de casă înregistrînd (numai în Statele Unite) o sută cincizeci de milioane de dolari în o sută zece zile.

Ca şi Dustin Hoffam, Barbara Streissand este temută de regizorii care detestă constantul ei „intervenţionism". Cînd în 1968 a debutat în „Funny Girl" („O fată nostimă") era o cîntăreaţă experimentată dar şi o actriţă.

Ceea ce n-a împiedicat-o să aibă părerea ei despre toate şi să discute indicaţiile realizatorului, William Wyler, refuzînd, de cele mai multe ori, să-i urmeze sfaturile. Acesta se plînge producătorului Ray Stark, care-i sugerează să privească lucrurile cu umor : „În definitiv, spuse el, este primul ei film pe care-l regizează". Turnările la „Hello Dolly" din 1969 fură şi mai încărcate de tensiune. Walter Matthau, îngrozit de pretenţiile neîncetate ale actriţei îi mărturisi unei ziariste : „Nu am nimic cu ea, sînt doar exasperat de tendinţa ei spre megalomanie". Dacă ştia să fie diplomat cînd vorbea presei, Matthau era mult mai direct şi nu ocolea nici insulta atunci cînd îi vorbea starului. Evident nemulţumită de a fi doar cîntăreaţă şi actriţă, Barbara Streissand a făcut în aşa fel încît să fie numită producătoare delegată la filmul „S-a născut o stea", realizat în 1976. Şi, astfel, platoul de filmare deveni repede un cîmp de bătălie unde se înfruntau Barbara, iubitul ei — fostul coafor de dame John Peteres, devenit producător — şi regizorul Frank Pierson.

Uneori regizorul ajunge să urască actorul din motive personale.În „Rîul roşu" (1948) Howard Hawks dăduse rolul lui Cerry Valance unui actor începător, John Ireland. În timpul tur-

Vivien LEIGH şi Laurence OLIVIER

Gary COOPER şi Claudette COLBERT

Klark GABLE şi Mirna LOY

nărilor scenaristul Broden Chase observă că Hawks tăia în fiecare zi cîte puţin din rolul lui Ireland. Motivul, după spusele lui John Wayne, era că Ireland îi făcea curte vedetei feminine a filmului, actriţa Joanne Dru, pe care în egală măsură o plăcea şi regizorul Hawks care, însă, nega totul. Dar personajul Cherry Valance îşi pierdu şi mai mult din întindere la montaj. Şi cîteva luni mai tîrziu Jeanne Dru se căsătorea cu John Ireland.

Presa a adus în prim plan, uneori deschis, alteori voalat, certurile şi neînţelegerile, ai căror protagonişti au fost în timpul filmărilor actorii Joan Fontaine şi Laurence Olivier („Rebecca" 1940), Joan Fontaine şi Cary Grant („Bănuieli" 1941) Yul Brynner şi Steve Mc Queen „Cei şapte magnifici" (1960), Dirk Bogarde şi Judy Garland („Umbra trecutului", 1963), Vivien Leigh şi Marlon Brando („Un tramvai numit dorinţă", 1931), Marlon Brando şi Rod Steiger („Pe cheiuri", 1954), Humphrey Bogart şi Iola Lupino „High Sierra" (1941), Tyrone Power şi Kim Novak („Vei fi un bărbat, fiule", 1956), Roman Polanski şi Faye Dunaway („Cartierul chinezesc", 1974).

Cînd sînt abordaţi pe această temă veteranii Hollywood-ului îşi amintesc de uri ucigătoare, răzbunătoare, tenace, avînd ca protagonişti bărbaţi şi femei cu o personalitate puternică, egomaniaci devoraţi de ambiţie.

Actriţă epuizată de arta sa, Bette Davis este celebră şi pentru caracterul ei care lăsa de dorit. Cînd în 1939, aleasă pentru a interpreta rolul reginei în „Viaţa particulară a Elisabetei Angliei", află că partenerul ei urma să fie Errol Flynn a protestat vehement, considerîndu-l complet nepotrivit pe actorul specializat în roluri de aventurieri simpatici, pentru a-l încarna pe marchizul de Essex, ea îl rugă pe Jack Warner să-l înlocuiască pe Flynn cu Laurence Olivier. Dar Werner o refuză, pentru că încheiase contract cu fostul Robin Hood. Furioasă, Bette Davis îl trată cu dispreţ pe Flynn în timpul turnărilor, iar la o repetiţie a

Ursula ANDRAS Audrey HEPBURN

Raquel WELCH

Ginger ROGERS şi Fred ASTAIRE

transformat într-o lovitură zdravănă ceea ce n-ar fi trebuit să fie decît o palmă de cinema. Cerute de către regizorul Michael Curtiz, scuzele actriţei nu au fost decît o consolare ipocrită care nu a calmat furia lui Flynn, căruia nu-i era străin faptul că Curtiz, ca şi Davis, îl disprețuia. Michael Curtiz era unul dintre descoperitorii lui Flynn.

În 1934 îi încredinţase scurtul rol al unui cadavru în „The Case of the Curious Bride" (Cazul unei mirese ciudate) şi, în anul următor, cînd Robert Donat care trebuia să-l încarneze pe „Căpitanul Blood" se îmbolnăvi, îi oferi lui Flynn rolul rămas astfel vacant. Curtiz, cu adevărat sclav al muncii, neşovăind să-şi insulte actorii pentru a obţine rezultate cît mai bune, admira profesionalismul lui Basil Rathone, cel mai bun scrimeur de la Hollywood, căruia îi încredinţă rolul duşmanului lui Blood. După cîteva zile de turnări, Curtiz începu să-l antipatizeze pe Flynn din cauza nepăsării pe care acesta o afişa. Cînd veni momentul turnării celui de al doilea duel, Flynn—Rathone, Curtiz scoase vîrful de protecţie al floretelor. Flynn îşi dădu seama abia în momentul cînd se alese cu o tăietură pe faţă şi fu gata-gata să leşine. De atunci încolo, în timpul repetiţiilor, deveni mai atent.

„Căpitanul Blood" a însemnat un enorm succes, Curtiz şi Flynn au fost puşi de Jack Earner să facă echipa pentru o întreagă serie de filme. În timpul turnării cărora Curtiz nu încetă să-l înnebunească de cap pe Errol Flynn. În scenele de luptă din filmul „Robin Hood" (1938) regizorul puse să se tragă asupra sărmanului Flynn cu săgeţi şi suliţe adevărate, pentru a obţine de la acesta „reacţii mai fireşti". Errol nu putu să scape de călăul său decît după trei ani şi încă şase filme.

Joan Crawford, descrisă de fiica sa ca o mamă rea, era, ca şi Bette Davis, obsedată de cariera ei. La Hollywood se evitase ca cele două actriţe să fie puse alături, din teamă ca rivalitatea

Merle OBEROH
(Cathy în „La răscruce de vînturi")

Michèle MERCIER („Angelica")

Marilyn MONROE
şi soţul ei Arthur MILLER

lor să nu devină prea costisitoare. Abia în 1962, Joan avînd 58 de ani, iar Bette 54, Robert Aldrich avu curajul să le pună să se înfrunte în filmul „Ce i s-a întîmplat lui Baby Jane?" Pentru a reduce la minimum posibilitățile de înfruntare, Aldrich organizase un plan de lucru, conform căruia cele două tigrese se întîlneau cît mai puțin posibil. Acesta să fi fost motivul pentru care turnările se realizează fără nici un incident? Aldrich își amintește: „Ele se detestau cordial, dar conduita lor a fost ireproșabilă". Este totuși interesant de notat că, pregătind filmul „Liniște! Liniște! dragă Charlotte" (1965), Aldrich oferi din nou celor două actrițe posibilitatea de a face echipă, dar Joan se îmbolnăvi și trebui să renunțe la rol. Cînd află că Olivia de Havilland a fost aleasă să o înlocuiască (după ce Bette Davis le respinsese pe Katherine Hepburn și Vivien Leigh), Joan Crawford îi mărturisi unui ziarist „Mă bucur pentru Olivia, avea efectiv nevoie de un rol!". În ceea ce o privește pe Bette Davis, boala rivalei sale o umplu de bucurie. Numeroase fotografii de platou o înfățișează în compania echipei de filmare, bînd ostentativ Coca-Cola. Această preferință exagerată pentru respectiva băutură răcoritoare e ușor de explicat: în 1956 Joan Crawford se căsătorise cu patronul companiei rivale, Pepsi-Cola.

Faptul că Joan Crawford suporta greu colaborarea cu o actriță avînd o personalitate la fel de puternică cu a ei, a ieșit în evidență în timpul turnărilor la „Johnny Ghitară" (1954). Într-o zi Mercedes McCambridge, care avea rolul feminin secundar, cel al Emmei, dușmanca declarată a Viennei (Joan Crawford), a interpretat atît de bine o scenă, încît întreaga echipă o aplaudă îndelung. Această galerie spontană, Joan Crawford a primit-o ca pe o palmă. Drept urmare îi declară război lui Mercedes McCambridge și, conform mărturiei regizorului Nicholas Ray, în aceeași seară puse mîna pe hainele rivalei sale și le făcu bucățele, într-un acces de furie vecină cu isteria. Sterling Hayden, vedeta masculină a filmului, dezgustat de atitudinea starului, mărturisi unui ziarist: „Lui Joan îi place să creeze dispute acolo unde nu sînt". Atmosfera deveni de nesuportat, Crawford amenințînd că se retrage. Nicholas Ray o convinse însă să rămînă și, ca unul ce știa bine să mînuiască actorii, utiliză în profitul filmului antagonismul dintre cele două femei. La sfîrșitul turnărilor, pentru a potoli zvonurile care circulau în revistele de cinema, Joan a invitat-o pe Mercedes la premiera unui film, pe care-l turnase înaintea lui „Johnny Ghitară". În fața fotografilor, cele două femei își surîseră, își dădură mîna... Și nu-și mai vorbiră niciodată!

Aflați în concurență pentru rolurile negative, de necinstiți duri și tot soiul de gangsteri, George Raft și Edward G. Robinson se detestau fățiș. Intelectual, colecționar de tablouri, Robinson îl disprețuia pe Raft, căruia nu-i plăceau decît jocurile de noroc, alcoolul și femeile (nu neapărat în această ordine) și era prietenul unor bandiți notorii ca Al Capone, Lucky Luciano și Bugsy Siegel. Ambii actori, avînd contract cu Warner Bross, se întîlniră, în regia lui Raoul Walsh, în filmul „Animatoarea fatală" (1941). Conform scenariului cei doi bărbați trebuiau să rivalizeze prin acte de curaj pentru a cuceri inima Marlènei Dietrich. Această rivalitate deveni realitate în afara platoului de filmare, George și Edward îndrăgostindu-se de fostul „Înger Albastru", primul după ce-i descoperise senzualitatea, iar al doilea după ce observase că actriței îi plăcea pictura impresionistă. Dacă învingătorul fu George Raft, el își plăti victoria cu prețul persoanei sale, în urma unei încăierări rămasă celebră, în care actorul nu a fost dublat de cascadori.

Joseph Von Sternberg, Gary Cooper, John Wayne, George Raft, James Stewart, Jean Gabin, iată pe cîțiva din cei care sucombară în fața farmecului Marlènei Dietrich. Dar lista este mai lungă. Ray Milland a fost o ustură-toare excepție. Cînd află că M. Dietrich a fost aleasă să-i fie parteneră în „Inelele de aur" (1947) el amenință studiourile Paramount că se retrage. La 41 de ani nu admitea să joace rolul amantului unei seducătoare de 46 de ani. Pentru aceasta Marlène îi purta o ură feroce. Penny Stallings povestește că într-o zi, după ce s-a turnat o scenă de dragoste între cei doi actori, M. Dietrich își vîrî un deget în gît, provocîndu-și greața sub ochii uimiți ai lui Milland, care fu cuprins de aceeași stare, nu înainte de a recepționa din plin mesajul actriței și simbolul lui.

Vrajba existentă între Joan Fontaine și sora ea Olivia de Hawilland este una dintre cele mai vechi, începînd încă din copilărie. Deosebite ca fizic, Joan era mai slăbuță și cu o fizionomie puțin atrăgătoare, pe cînd Olivia era drăguță și surîzătoare, cele două surori se detestară reciproc, neavînd ca trăsătură comună decît dorința febrilă de a deveni actrițe și celebre, pe cît posibil. Olivia deveni imediat vedetă; Joan vegetă cîțiva ani sub pseudonimul de Joan Burfield. Lucru pentru care s-a simțit jignită pentru totdeauna. Rivalitatea lor ajunge la culme în 1941, cînd amîndouă au fost nominalizate pentru Oscar-ul decernat celei mai bune interpretări feminine. După mărturia ziaristului Sidney Skolsky, în timpul ceremoniei Olivia și Joan stăteau atît de aproape una de alta încît ar fi putut să se atingă. În acea seară Joan triumfă. Olivia surîse, dar nu aplaudă. Ea își luă revanșa cîțiva ani mai tîrziu (primind două Oscar-uri pentru rolurile din „Ce ți-e scris în frunte ți-e pus" în 1956 și „Moștenitoarea" în 1959) în timp ce Joan n-a mai fost niciodată onorată cu mult rîvnita statuetă. Cele două surori au rămas certate... pe viață.

Rita HAYWORTH (n. 1918)

Veronica LAKE (n. 1919)

Producătorul Pandro S. Berman caracterizează anii în care Fred Astaire și Ginger Rogers au făcut cuplu ca „șase ani de agresiune reciprocă". Ginger Rogers explică această stare de lucruri: „Fred este un perfecționist bolnav, care întotdeauna era mai mult sau mai puțin furios, pentru că nu mă arătam totalmente obsedată de proiectul la care lucram împreună". Coregraful Hermes Pan precizează: „Cei 25 de ani, de-a lungul cărora Fred Astaire a dansat pe ecran cu diferite partenere, reprezintă un sfert de veac de război! Numai Cyd Carise a fost cruțată!" Și dacă Fred a evitat să răspundă la întrebările referitoare la Ginger, ea, în schimb, mărturisi într-o zi: „Nutresc multă afecțiune pentru Fred... din punct de vedere artistic". După 40 de ani de la ruptura lor, Institutul american de film a organizat o seară de gală dedicată carierei lui Fred Astaire. Întreg Hollywoodul era prezent. În afară de Ginger Rogers.

Cînd a citit scenariul de la „Clownul este rege" (1954), al doisprezecelea film pe care trebuia să-l turneze cu Jerry Lewis, Dean Martin văzu roșu în fața ochilor: față de cel al partenerului, rolul său era mai mic. Atunci ceru o remaniere a scenariului. Obținu, dar tandemul, care de opt ani făcea să rîdă întreaga Americă, începea să se destrame. În autobiografia publicată în 1983, Jerry Lewis îl face responsabil de ruptură pe Dean Martin. „Ani întregi Dean Martin a auzit laude la adresa lui Jerry... Jerry în sus... Jerry în jos... Și Jerry se agață de lustră... Și Jerry, Jerry, Jerry, Jerry la nesfîrșit... Oricare altul să fi fost în locul lui și tot ar fi sfîrșit prin a fi deprimat. Dar mai ales convins că el este cheia succesului în cuplul nostru". Ruptura se petrecu în 1956, în mod brutal. Lewis povestește că într-o zi, dornic să se împace cu partenerul său, cu care continua să turneze film după film, îi vorbi de marea afecțiune pe care o nutreau unul pentru celălalt. Dean Martin răspunse cu răceală: „Pentru mine, Jerry, tu nu mai reprezinți decît un lucru: bani!" Această frază destrămă cuplul pentru totdeauna.

Frank Sinatra, irascibilul cîntăreț, deține fără îndoială recordul mondial al certurilor la „categoria bărbați". Una dintre cele mai neînsemnate fu aceea cu Marlon Brando. Pe cînd turnau „Porumbițe albe și domni răi" (1955), ei nu-și vorbeau decît în scenele în care erau împreună. Martori ai acestei răceli, membrii echipei se împărțiră în două tabere: pro-Sinatra și pro-Brando. Dar nimeni nu știa pentru ce se certaseră cei doi actori. Într-o zi, ziaristul Sydney Skolsky îl întreabă pe Brando pentru ce nu vorbea cu Sinatra: „Pentru că nu mă salută niciodată dimineața". Au trecut de atunci 28 de ani. Sinatra și Brando

Loretta YOUNG

tot nu se salută. Fie dimineața, fie seară.

Mai dramatic — și încărcat de consecințe politice — este incidentul în urma căruia se ceartă Frank Sinatra și președintele Kennedy.

Actorul Peter Lamford organizase la vila sa, de pe malul Oceanului, situată la Santa Monica, un mic party pentru cumnații săi John „Jack" Kennedy, președinte al Statelor Unite, și Robert „Bobby" Kennedy, ministrul justiției. Printre invitați, Marlyn Monroe și Frank Sinatra contribuiau la a da petrecerii aerul unei fermecătoare întruniri prietenești.

Numai Robert Kennedy nu părea a se simți în largul său. După cîteva ore îi spuse fratelui său : „Jack nu se poate să fii prieten cu Sinatra !". Conversațiile se întrerupseră și invitații ciuliră urechile. „Nu poți fi prietenul lui atîta timp cît anchetez ceea ce se întîmplă la Las Vegas..." continuă el, făcînd aluzie la zvonurile despre legăturile lui Frank Sinatra cu Mafia. „Dacă Sinatra îți este prieten, dacă va veni să te viziteze la Casa Albă, dacă te vei duce la el la Palm Springs, nu-mi rămîne decît să-ți prezint demisia din postul de ministru al justiției". Jack Kennedy nu răspunse nimic, Sinatra nu schiță nici un gest și petrecerea luă sfîrșit. Și odată cu aceasta și prietenia dintre Sinatra și președintele Statelor Unite. Jignit Sinatra își găsi un nou prieten în persoana lui Spiro Agnew și deveni un foarte activ membru al partidului republican, dîndu-și concursul în numeroase campanii electorale.

Hal Wallis, cîntăreț care a supravizat producția la mai mult de 400 de filme, a fost pus în situația de a se certa cu jumătate din Hollywood de-a lungul celor 40 de ani de carieră. În memoriile sale el nu-și ascunde aversiunea pentru James Cagney, Jerry Lewis și Tony Curtis. Dacă manifesta un oarecare respect pentru Humphrey Bogart ca actor, nu-l prea iubea ca om. De reținut că Wallis a produs „Șoimul maltez", „High Sierra" și „Casablanca", filme care l-au avut ca protagonist pe Bogart. „Cu toate că s-a scris adesea că Bogart era, în viața de toate zilele, un om blînd și amabil, eu unul nu am fost niciodată de aceeași părere. Acasă la el, în loja sa de pe platou, la mine în birou, era tot atît de dur ca-n filmele sale. (...). Cînd se termina ziua de lucru se întorcea acasă și nu se amesteca decît foarte rar cu ceilalți actori (...) De fapt vroia să fie tot atît de dur ca și-n filmele sale. Într-o seară la un party întîlni un om care înghițea sticlă pisată la un circ. Bogie sparse cîteva pahare și începu să mestece cioburile. Nu se opri decît atunci cînd gura i se umplu de sînge".

Cuplul pe care Humphrey Bogart îl alcătuia cu Mayo Mathot a doua sa soție, era unul dintre cele mai violente de la Hollywood. „La o petrecere, scrie Wallis, ea îi aruncă un cocktail în față. La o alta îl mușcă de nas. Într-o seară la ei acasă, ea îl înjunghie — din fericire, lama cuțitului se rupse, ceea ce-i salvă viața. Aceste încăierări, cauzate de crize de gelozie fără suport real, sînt convins că Bogie le adora".

Hal Wallis, care între alții i-a descoperit pe Bette Davis, Charlton Heston, Burt Lancaster, Kirk Douglas, a descoperit-o și pe Shirley MacLaine.

Într-o seară, la New York, Wallis se duse să vadă spectacolul „Jocul pijamalei". Înaintea ridicării cortinei află că vedeta acestei comedii muzicale, Carol Haney, fiind bolnavă era înlocuită de dublura sa. Vrînd să renunțe Wallis se ridică să plece, dar se răzgîndi și asistă la spectacol : „Și nu am avut ce regreta pentru că Shirley era extraordinară, electrizantă, un star neașteptat. Wallis îi oferi deci un contract și făcu din ea o vedetă. Din nefericire, chiar de la început, relațiile lor s-au stricat și mai tîrziu Wallis scria : „Cea mai dificilă și mai dezagreabilă vedetă cu care am lucrat este Shirley MacLaine".

Cînd i se cere părerea despre Hal Wallis, Shirley MacLaine amintește de prima lor întîlnire, cînd au mers să cineze împreună, dar Hal nu a servit nimic. („Fiindcă erau în joc banii lui, se temea ca nota de plată să nu fie prea încărcată", spune ea „Nici vorbă replică Wallis, eram sătul pentru că eu mîncasem deja"). Ea evocă „anii săi de robie" și „onorariile mici" („șase dolari pentru un film"). Dar Wallis afirmă că a plătit-o foarte bine și că i-a acordat frecvente „prime" sub forma unui mantou de vizon, a unei mașini tip sport... „Shirley uită că am descoperit-o cînd era doar o balerină din corp ansamblu, scrie Wallis în memoriile sale, că am luat-o la Hollywood și i-am dat posibilitatea să devină o vedetă. Recunoștința nu este partea ei tare". Această ură tenace, care a început spre sfîrșitul anilor '50, a continuat să fie alimentată de protagoniști de fiecare dată cînd au fost intervievați.

Montegomery Cliff a fost actorul cel mai căutat și solicitat din generația sa. Din păcate, în 1957, a fost victima unui accident de circulație, care-i lăsă mai multe cicatrice pe față.

Sousa HENSE (cu Richard GREENE în „Steaua nordului")

Se abandonă drogurilor și alcoolului și deveni un coșmar pentru regizorii care lucrau cu el. Mai tot timpul în întîrziere, sosea pe platou fără să-și știe textul, provocînd amînarea turnărilor și depășiri de bugete.

Cînd a turnat „Pe neașteptate, vara trecută", el deveni repede calul de bătaie al regizorului Joseph Mankiewicz. Dacă din cauză că era bolnav, îndepărtat, ruinat, disperat și nerespectat își atrase antipatia lui Mankiewicz, în schimb le deveni simpatic partenerelor sale Elizabeth Taylor și Katharine Hepburn. Cu cît regizorul era mai exigent, mai dur, mai dictatorial cu Cliff, cu atît mai mult cele două vedete îl menajau și-l răsfățau. Pe platou domnea o atmosferă încordată. Cele două actrițe cooperau cît mai puțin posibil cu echipa de realizare. Tensiunea se risipi după ultimul tur de manivelă. În ziua aceea regizorul strînse întreaga echipă pentru a-și lua rămas bun și a mulțumi fiecăruia în parte pentru participarea sa la realizarea filmului. În timp ce se serveau băuturile și se schimbau zîmbete, strîngeri de mînă, Katharine Hepburn îl luă de-o parte de Mankiewicz și-l întrebă dacă era sigur că mai tîrziu nu va mai avea nevoie de ea sau de Monty (Cliff) pentru reluări. Acesta-i răspunse să fie fără grijă pentru că totul era terminat. Asigurată, Hepburn îi surîse lui Mankiewicz, apoi cu sîrg, pe așezate, îi dădu o palmă zdravănă spunîndu-i „Pentru Monty".

În fiecare zi la Hollywood se nasc noi rivalități, care dezlănțuie gelozii, care provoacă înfruntări care duc la vrăjmășii, ...care alimentează noi sentimente de ură. Într-un mediu în care „succes" înseamnă „supraviețuire" în care ambiția, puterea și dolarii sînt țelul suprem, căci acestea sînt elementele care oferă posibilitatea de a-și controla propria carieră și de a-și asigura viitorul, într-un mediu în care destinele se clădesc sau se sfărîmă fără preaviz, fiecare îl îmbrățișează pe celălalt pentru a-l înăbuși mai sigur și mai iute. Acest zoo hollywoodian este, bineînțeles, o junglă. O junglă fascinantă.

Traducere de Sorin ILIESCU

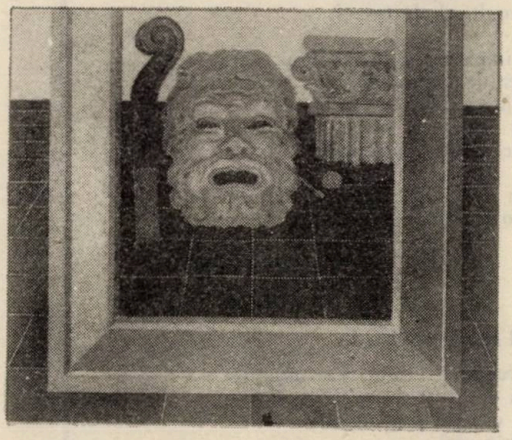

POESIS

Primăvară

Dimineaţă a simţurilor
rememorînd suave policromii —
aceleaşi de mult, altele totuşi.

Speranţă şi împăcare şi iluzia unui cîntec
în depărtarea unei crisalide.
O mînă vrăjită curăţă cerul,
descătuşează
muncile obscure ale clorofilei.

Despre viaţa mea nimic nou.
Poate, într-o altă primăvară.

Sergiu ADAM

Ars amatoria

Iubita mea fugitivă, iubita mea interzisă
putem vorbi şi-n bucătăria de vară,
în lanuri de cînepă neagră, între
zambile şi chiparoşi :
— Pentru că eu privesc iubirea
din perspectiva eternităţii,
vom fi cîndva — întotdeauna — împreună.
Pentru că tu te oferi timpului,
nu vom mai fi.
Şi ce tristeţe, doamne, pe coridoarele
albe ale spitalului. Şi cum se încruntă
portarul, de sub şapcă, la noi...

Liviu ANTONESEI

*
* *

Dădeam ocolul iernii pe colină
Şi iarna îşi pătase albul strai,
Cînd, în lumina ce pleca, străină,
Ieşi, ca din pămînt, ciudat alai !

Bărbaţi ca o pădure-ntunecoasă,
Femei ca nişte trunchiuri cu lăstari —
Păreau că duc recolta către casă,
Purtau cu ei seminţe-n coşuri mari...

— „Au cine sînteţi voi, alai de iarnă,
Şi unde duceţi boabele tîrzii
Care din carul vostru se răstoarnă ?"

Deja se-ndepărtaseră în ger
Cînd se-auziră glasuri străvezii :
— „Noi mergem să însămînţăm în cer"...

Paul BALAHUR

Confidenţe

Peste paginile acestei dimineţi
Alunecă ninsoarea
Ceva extraordinar exclamă îngerul
Acela ocrotitor
Pelicanii pun stăpînire pe
Străzile periferice
Oho ce mers are sufletul
Meu şi cum se duce el
Direct către zid direct
Înspre bufniţa hipnotică
Frunze de gheaţă îmi
Intră pe uşă încercuit
Închis într-o privire

„Tout est perdu hors l'honneur"
Numai cuvîntul atîrnînd
Ca o sabie deasupra capului.

Ion BELDEANU

Cîntec naiv

Pe sînii tăi dau o para de aur,
Pe şoldul tău dau încă o para,
Pe sufletul închis în lăcăţele
Mi-aş da şi calul meu cu tot cu şea.

Ţi-aş pune pe buric coroană caldă
De buze moi răsfrînte a desfrîu,
În carnea ta cu maluri parfumate
M-aş revărsa zglobiu ca un pîrîu...

Emil BRUMARU

Fugind pe mare

Va mirosi în lună a căpşuni
Sufletul tău dormind va fi în stare
Acum cînd e duminică spre luni
Şi cînd miroase-a lună teii-n floare

Aş vrea să fie-aşa să te răzbuni
Şi-n ceruri cu o astfel de-nălţare
Să simtă piatra lunii suflet bun
Şi mie să nu-mi pară noaptea mare

Copilul meu cu sufletul în floare,
Am nostalgia unei nopţi pe mare ;
Să alergăm pe valuri, uluiţi

Că nu se sparge apa sub picioare
Şi că în urma noastră-n valuri clare
Rămîn pînă şi peştii-ndrăgostiţi.

Ion CHIRIAC

Suspiciune

păsări mari în jurul turlelor.
un ins le fixează suspicios,
le tot fixează, apoi întinde
o armă imaginară
şi strigă : poc !
nici o pasăre nu cade.
„ce absurd !", şopti el
şi se privi cu suspiciune.

Mariana CODRUŢ

*
* *

Dansul şarpelui albastru... Gîndul
unde l-a dansat întîia oară ?
Ca pe-un foc astral închipuindu-l,
zeii numai umbra i-o aflară.

Cînd fiinţa în cuvînt tresare
— rar, o dată la un ev solar —
vine-n lume ca iluminare
dincoace de-al văzului hotar.

Şi atunci cutremurat în sine
cîte-un vis rotund devine astru,
iar deasupra timpului rămîne
ca lumină, dansul şarpelui albastru.

Vasile CONSTANTINESCU

Logodnă de mirare...

Eşti femeie de mirare pînă-n dinţi şi pînă-n gheare
suflet cald sîni dulci ca mierea
ce mi-au vrednicit puterea
braţe dulci zeci de picioare
trupul tău seamăn nu are...
Era să-ţi secer fiorul tainiţelor tale-adînci
dar am venit eu cu dorul arzătorul
şi-ai prins ca să înfloreşti
şi-acu nu te mai opreşti !
Ţi-am dezvăluit tot harul şi dezlănţuit nectarul
de-ai aflat şi tu că eşti lucru sfînt iar nu pămînt
ah, m-am crezut învăţătorul cioplitorul de statui
după-nchipuirea lui
însă iată s-a vădit că atoatecreatorul erai tu
şi eu doar îngrijitorul
grădinarul la grădina de minuni
rob mulţimilor de lumi
adormite-n carnea ta precum razele-ntr-o stea
rătăcind prin univers
dincolo de ochii noştri lăcrimînd fără de viers...
Te-am grijit ca pe-o fîntînă încuibată de balauri
care n-au văzut lumină
şi-am scos, măre, la iveală izvoare de apă vie
de nu mă mai satur bînd din flămînd tot mai flămînd
şi-am ajuns asemeni ţie doi nebuni şi-o nebunie
cînd sînt departe de tine lupi sălbatici rup din mine
iar cînd arzi pe-altarul meu şi cînd ţie mă închin
mă simt dumnezeu deplin infinit iubind iubit
ferice fiind mereu să te ştiu la pieptul meu
închisă fără scăpare, inimă de vrăjitoare,
ca, de-a fi să mor cu zile, să te am din vremuri pline
gata îngropată-n mine
logodiţi pentru vecie logodnă buimăcitoare
între mine-Dumnezeu şi tine-Diavolul meu !

Calistrat COSTIN

În ultima vreme...

În ultima vreme despre vînătorul de fluturi
Se spun numai lucruri bizare
De pildă printre altele
Că-n coliba lui de vînătoare
De cîteva nopţi au fost văzute intrînd înaltele
Femei cu trup de răcoare
Şi care-n zori s-ar preface-n izvoare.
Ori, şi asta-i adevărată minciună,
Că-n nopţile fără lună
L-ar mai vizita în taină
Un cerb rămuros şi înalt
Cu trupul pe pămînt şi coarnele
În cerul celălalt
O, şi mai sunt fecioarele, fecioarele
Ce vin cîntînd pe caii lor de fum...
Pădurile atuncea se aprind pe rînd
Iar arborii cu braţele întinse se aud plîngînd
Se năpustesc din scorburi
Şi se ivesc din flori
Toţi fluturii cei răi şi vorbitori
Roind pe cerul nalt şi luminat
Iar eu vă-ntreb acum :
Ce-o fi din toate astea oare-adevărat ?

George DAMIAN

Casa arborilor

În casa arborilor lună
cresc arborii lună
(ah liniştea, liniştea mea !)
în casa arborilor vînt
foşnesc arborii vînt
(ah liniştea, liniştea mea !)
de argint sînt frunzele lor
de aur sînt frunzele lor
(ah liniştea, liniştea mea !)

În casa arborilor apă
cresc arborii apă
(ah liniştea, liniştea mea !)
în casa arborilor cîini
se umflă arborii cîini
bănuţi de aur, bănuţi de-argint
sînt urletele lor
pe care-n rîu îi risipeşte luna
(ah liniştea, liniştea mea,

ah liniştea, liniştea mea !)

În casa arborilor nori
cresc arborii nori
(ah liniştea, liniştea mea !)
clopote de aur, clopote de-argint
sînt tunetele lor
sînt fulgerele lor
ce-n beznă spintecă neantul
(ah liniştea, liniştea mea

ah liniştea, liniştea mea !)

În casa arborilor cai
se umflă arborii cai
vai ! ochi de aur
printre crengile lor
se deschid spre steaua Alcor
(ah liniştea, liniştea mea
ah liniştea, liniştea mea !)
în casa arborilor somn
se înalţă arborele somn
păsări de aur printre crengile lui
în somn şoptesc nimănui nimănui nimănui
(ah liniştea, liniştea mea

ah liniştea, liniştea mea !)

Nichita DANILOV

* * *

Un cîmp cu multe cărări
rătăcite ;
mă încercam
din nou
să văd ce mai pot —
o plapumă de nouri
cu muza ei
mă apasă
de cîte ori visul
rămînea închis ;

pianist să fi fost
şi tot nu spărgeam
urechile nimănui ;

păcătuiala drumului —
pasărea tirană
asupra păsării...

Constantin DRACSIN

Ruguri

un ochi de zi intră-n singurătate
şi lucrurile se trezesc mirate
— dezbracă-te de ceaţă
cît spinii te învaţă
că floarea de zăpadă
în tine va să cadă !

iar floarea dezmorţindu-se sub pleoapă
stamine îşi aprinde peste apă :
— o vîslă te aşteaptă
într-un inel de noapte
şi spice ţes în şoapte
cununa înţeleaptă !

Atunci, pe cer zidindu-se din sine
alt curcubeu mă strigă cu lumine...

Georgeta EFTIMIE

Destul de tineri

Ne mai simţim încă destul de tineri
Ca să vorbim numai clipind din pleoape —
Ca un copac care-ar mişca din frunze,
Ca un pîrîu care-ar vorbi din ape.

Mă simt în stare să mai dau căldură,
Te simţi în stare să mai dai lumină —
Ca un izvor curgînd pe dinlănutru,
Ca o speranţă care stă să vină.

Mai ai putere să mă ştii cu tine,
Mai am putere să te port în minte —
Ca un cuibar care îşi creşte puii,
Ca nu ogor de răsădit cuvinte.

Eu te-nţeleg pînă se naşte gîndul,
Tu mă asculţi chiar cînd tăceri se-ngînă —
Ca floarea care se mai află-n mugur,
Ca boabele-ncolţite sub ţărînă.

Tu m-ai cunoaşte numai după umblet,
Te-aş recunoaşte după respirare —
Ca iarba care simte adierea,
Ca pescăruşul renăscut din mare.

Vasile FILIP

Miraj

Am văzut trei copaci prăbuşiţi în amurg
Întinzînd braţe umede spre-un cer iluzoriu
În adînc, chemător, strălucea un vechi burg
Cu zidiri de coral şi c-un turn de ivoriu

Aş fi vrut să cobor, trepte largi se roteau
Îndemnîndu-mă galeş să fac primul pas
Dar vrăjit de priveliştе lacom priveam
Şi prin trecerea vremii pe mal am rămas

Prăbuşiţi peste ape trei copaci legănau
Ramuri lungi despărţite de pînze de ape
În adînc trei copaci în zadar încercau
Din cuprinsul zidirilor tulburi să scape

Ne-a surprins laolaltă-ntunericul greu
Două ceruri s-au stins prăbuşindu-se-n gol
Rătăcind trei copaci chip îşi caută mereu
Amintirilor mele-ntristaţi dînd ocol

Stau şi azi aşteptînd ca în zori să apară
Din adînc, strălucind, neştiutul vechi burg
Cu trei pomi ce în van legăna-se-vor iară
Aplecaţi peste ape ce pururea curg.

Al. I. FRIDUŞ

Poeziile ei

Îmi citeşte poemele. Astfel ne petrecem serile
alunecînd
impalpabil în lumea reveriei. Delicat
pronunţă numele unui vis, umbra dorinţei fără corp
traversează-ncăperea. Nu are măsură
poezia, nici înţelegere : beţie şi beatitudine, tot
una-i ;
şi deşi nu pricep cuvintele în sensul lor strict,
lumînarea ce pîlpîie şi recitarea mă tulbură
şi mă cuprinde o poftă de boală. „Nu-i filozofie,
îmi spune, sînt eu la 20 de ani".
Lumînarea abia mai tresare, cunoaşterea se-ntunecă.

Ovidiu GENARU

În sfere

Cum n-auzim nimic de dinafară
să inventăm timizi un bîzîit
şi nu singurătatea ne-înfioară
ci propria deschidere în vid.

Vom sta întinşi în ierburi afînate
plini de idei şi aşteptînd, ucişi
de aurul descoperit în toate,
de ochii noştri pururea închişi.

Or, unde sînt ca să ne vadă tineri
prea tineri morţi de-atîtea întrebări ?
mai bine întristătoarele duminici
şi colbul rotitoarelor cărări.

Dan GIOSU

Frumoasa aceea de altădată (II)

Cum ne-nconjură lupii —
TU
atît de fără apărare !

Ucisă de-ai fi fost
ai fi-nviat dar timpul tău
se petrecu.

Te atacară lupii şi îngheţul
în iarna cînd iubit se vru
Poetul !

Îi ameninţă lupii casa —
îngenuncheată în zăpadă
Rămas-a fata preafrumoasa.

Atît de tristă şi atît suavă
ea sta-n genunchi şi aştepta
să treacă lupii

Rochia albă sînul speriat
şi gura ei într-un tîrziu
crispată păreau de gheaţă

În primăvara revenita-i
TU
ca o icoană care se pierdu !

Era o altă dimineață.

Ion HURJUI

Ignacio

I

Alergi înlăuntrul tău dar ești țintuit de tine
Ignacio ! pe la spate ai fost atacat
alergarea însăși deasupra ei se oprește
singurătatea din constelația Cancerului

alergi și staticul e convertit în mișcare
pentru ca totul mișcîndu-se să nu se miște nimic
singurul tău plămîn ți-a fost extirpat peste noapte
prietenul așteaptă s-adormi

Ignacio ! strigătul tău perforează pămîntul
Ignacio ! și devine mai mult decît voința ta
ultima gură de aer și de tăcere
„Sîntem de același sînge tu și eu"

II

aș vrea să scriu pentru tine
Ignacio ! ! cine văzul ți l-a luat ?
din noapte se-apropie un ins bolnav de friguri
pauza dintre clipe mînă uscată

Ignacio ! ! încercînd să continui neînceputul
te-așteaptă zorii și zidul te-așteaptă în zori
pustiul intră în vechea ta așezare
păianjenii acoperă masa de scris

vrei să te-ascunzi în spatele tău dar dușmanul din tine
te dă la o parte Ignacio !! vei fi văzut
— ce faci cînd strigătul tău te copleșește ?
— strig ! ! a răspuns și-a strigat

III

încă o dată mă întorc la tine Ignacio ! ! !
stai părăsit în noroiul de lîngă drum
oricine trecînd îți mai arunc-o monedă
dar tu ești Ignacio ! ! ! Ignacio e numele tău

boala sau obsesia acestui ultragiu
efemera-ți imagine încerci s-o recreezi
parcă odată de la tine-ncepeai și-ți erai sfîrșitul
Ignacio ! ! ! strălucitor și găunos

se lasă-ntunericul în orbite aprinzi lumînarea
singurătatea legendei de tine iscată
demenții adoratori te-au și uitat
Ignacio ! ! !
vreau să te strig dar care ți-e numele ?

Carmelia LEONTE

La noapte...

La noapte iubito, va ninge, va ninge,
orașul epileptic va intra în oglinzi,
în chingi de beteală încet voi încinge
călăul nebun să poți să te vinzi.

Sub cearșafuri curate din pînză brodată,
sub luminile calde căzînde pe scrin
la noapte va ninge iubito, fii iată
calota de înger și-un tainic suspin.

Din cutia de os încrustată, vezi bine.
în chingi de beteală într-un silnic dezmăț
vei ieși preacurată călcînd pe destine
așteptînd să provoci un sălbatec ospăț.

Sub cearșafuri curate din pînză subțire
în lucarne surpate-s ciudate făclii,
la noapte va ninge, iubito,-n turnire
cavalerii nebuni vor pleca, poate știi ?

Calota de înger le va ține cărarea
prin zăpezile gata să izbească-n ferești
iubito-va ninge, ascultă chemarea,
pendula se surpă în zațul din cești.

Orașul turbează-n dezastrul acesta,
pe furiș ne retragem cu somnu-n cămări,
tramvaiele toate deveni-vor orchestră.
calota de înger va cînta la serbări.

E ora tîrzie, va ninge la noapte,
la noapte știi bine, e totu-n zadar,
în chingi de beteală încet ne-om încinge
așteptînd să se surpe ziua din calendar.

Emilian MARCU

Primăvară

Stratul cu flori
e-n veșnică mișcare,
umbre, lumini pot apare
cînd nu te aștepți
un vulcan dedesubt,
un astru deasupra
sînt paznicii lui neadormiți.
El e sugestia lumii
din noi, hotarul
dintre bine și rău.

Marcel MUREȘEANU

Dicteu după suflet

Orbitoare lumină asupră-ți
— brusc — și aiuritoare
și înțepenită în teamă
dezàrticulata mișcare
ci teatrul s-a dus și uitată
singură tu într-o piață
marionetă cu suflet
dar nimeni nu trage de ață

Emil NICOLAE

Rondelul miezului de miere sau intimismul cosmic

Din mai nestins decît nestinsul
imensului vulcan
Cuprins-am pentru tine tumultul de durere

Al părului străpuns de gînduri,
cum pe-un ram
sînt frunzele oglinda razelor fugite
din astre efemere.

În timp ce plîns-am ploaia
de veacuri într-un an
Şi s-a 'nvelit în noapte trupu'n
lăuntrice mistere
Din mai nestins decît nestinsul
imensului vulcan
Cuprins-am pentru tine tumultul de durere.

Să-ţi potolesc sub clopot al torţelor ocean
Şi să răstorn fîntîna în miezul tău de miere,
O, cataclism stelar şi sufletesc alean,
Aripa ta cuprindă dorurile mele
Din mai nestins decît nestinsul imensului vulcan.

Liviu PENDEFUNDA

Întoarcere

aş vrea să mă întorc
copil între florile vechi
pe colinele mele de-atunci
s-au strîns cîinii nopţii perechi

e murdară apa în care
ucideam un fluture mic
mîndru şi crud făr-a putea
să risipesc din mine nimic

mai departe acum
mă poartă cîntecul vîntul
aud mereu cum dedesubt cineva
zgîrie fără oprire pămîntul.

Tamara PINTILIE

Herald în alb

Plecînd, ce veste pură crinul poartă
în necuprinsul verbului ajun,
de-nseamnă cu lumină lungul drum
şi cu mireasmă cerul pîn'la poartă ?

Icari transfiguraţi de nesfîrşire,
noi cei rămaşi, cu-nalte-aripi de fum,
din spaţiul neprihanei, pe ce drum
s-ajungem treapta spre nespusa fire ?

George POPA

Căţelandrul

doar urme superficiale
lasă
pe pămîntul ud
în aerul înfrigurat de ploaie
învîrtindu-se de colo colo :
abia ştiind
încotro s-o ia
căţelandrul —
eram într-o perioadă
de schimbare a fazelor
lunii ; poetul scria despre cosmos
despre vechile civilizaţii
despre vîntul aspru
bătînd într-acolo.
căţelandrului nu-i dădea
prea multe şanse de viaţă.

Constantin PRICOP

La ziua ta

Vin la ziua ta Dimineaţa, cînd totul e pur,
cînd tu eşti Mireasa şi eu Viaţa
Şi de-acum înainte numele tău sfînt să-l murmur,
gurii tale sîngele magic al cuvîntului să-l culeg.
trandafir melancolizînd depărtarea, uitarea,
fapta de a te şti în Dimineaţă
un rug aprins ce mă aşteaptă
să-ţi sărut pleoapele, speranţa
ce ne învaţă fericirea să nu fim înţelepţi
cu iubirea ce din nou ne-a ilumînat Viaţa.
Dă-mi cupa cu roze, cu focul ce ne arde
şi mut am să rămîn, ca un păcat bolnav
în ziua aceasta cînd mă privesc prin moarte
cum renasc.
Dă-mi vin din amintirea unui gînd
şi să bată un clopot de catedrală
tăcerea s-o ascult şi iar să plîng
voinţa de a mă regăsi,
ce infernală
Utopie de a te şti visînd
ora ce ne-a fost dată

Zaharia SÂNGEORZAN

Marile cumpăniri

Nu mai e timp zeiesc să-mi poţi fi doamnă —
în pruncii mei căpruiul să-ţi repeţi,
pe un inel prea alb de după toamnă
să fim iubind — sclipitele-i peceţi.

Albinele-n regat mai fac risipă
să nu se împietrească mierea-n stup ;
mai lasă-ngăduinţele de-o clipă
de-a mă scălda-n căldura ta de trup !

Paul SÂN-PETRU

Vanitas

plătesc arzîndu-şi chipul
în efigii
nebună clipa lor
de veşnicie
zeii de lut
ori zeii de carne

părăsirea în ei
rană stingheră

nebună clipa
veşniciei lor

talisman
ca ochi
din propria orbită
desprins
se mistuie
însingurarea strigîndu-şi

pulverizată

în efigii
chemarea orei de nisip

Valeriu STANCU

Obosind

Mi-i foarte greu să mai deschid scrisori
Mi-i foarte greu să mai deschid o uşă
Pe tîmple-au curs atîtea vechi ninsori
Şi-n suflet parcă-mi umblă o căpuşă

Mi-i tot mai greu să mai zîmbesc puţin
Mi-i tot mai greu s-ascult o melopee
Mi-i tot mai greu să-ţi spun să ocolim
Pe alte căi, spre Căile lactee

Corneliu STURZU

Cîntec pentru Dida

Femeia-cîntec, subţire ca un ţipăt de dragoste
Strigăt de tăcere, lumină şi strigăt
Noapte, şarpe urcînd în nori.
Şarpe urcînd în trup
Femeia-singurătate
Femeia bătută cu spini
Femeia navigînd
Femeia-luntre
Femeia-punte
Şi eu totdeauna nemernic
Şi drăgăstos
Şi dornic de moarte în gînd.

Constantin ŞTEFURIUC

Ţărîna uşoară

Despre tata ce să vorbesc
mi-ar trebui un glas îngeresc
mi-ar trebui, despre el ca să scriu
să am puterea să-l reînviu
cum el a avut atîta putere
să reînvie porumbul după tăiere
toate dealurile le-a arat
c-un cal roib şi unul întunecat
i-a mai rămas numai bolta stelară
pe care de-acum o ară şi-o ară
i-a mai rămas o cîmpie noptoasă
pe care o trage într-una sub coasă
cînd lumina ochilor lui s-a topit
florile soarelui au răsărit
şi şi-au întors spre el faţa
să-nveţe jocul de-a moartea, de-a viaţa,
de braţele lui secerate
grînele-l duc, unduindu-l, în spate,
şi cîinii-i iau urma ne-ntoarsă prin grîne
şi oile-l strigă : stăpîne, stăpîne !
şi caii-l nechează şi-l poartă călare
spre zările unde primi-va iertare
şi vacile-l cheamă prin tristul lor muget
şi fiii îl poartă, icoană, în cuget
prin vara aceasta înaltă şi-amară

Să-i fie ţărîna uşoară, uşoară...

Nicolae TURTUREANU

Oglinzi

Convexa-oglindă-a lumii, ori concavă,
Mă-nvăluie diform ca pe-o epavă
Mişcată de moluşte şi actinii
În legănări de curbe şi de linii.

Făptura fiecăruia din jurul
Făpturii mele-i ciob spărgînd conturul
Şi reflectînd din mine o cîtime
De toamne, primăveri şi ţintirime.

Chiar ciob cu ciob de s-ar lipi — o lume —
Nu s-ar cunoaşte cine-s eu anume,
Cu-naltul meu şi-adîncurile mele,
Cu mlaştini sumbre şi sclipiri de stele.

Doar Poezia-mi ştie o oglindă
Ascunsă după-o sideral grindă.
În ea-mi privesc întunecimea sorţii.
Şi straniile, dreptele-mi proporţii.

Nicolae ŢAŢOMIR

În amurg

În zadar clopotul, lacrima timpului !
Cerul cade prin ele încet, încet...
Doar o vulpe cu paşi de stea aburită
trece peste hotarul albastru,
se duce şi se tot duce.
Pămîntule, ce toamnă ireală aştepţi ?
Pămîntule, mai dă-mi un pahar de vin
pentru pomana morţilor mei cei duioşi.
Am ajuns cu bine in Amurgul acesta
al cuvîntului meu şi-al privirilor mele ;
îi aud clopotul, lacrima timpului
care din taină purcede.. Şi iată sufletul
stînd în răspîntie singur. O ! dacă ai şti
ce tristă-i răspîntia mută, cînd cerul
abia se mai vede, iar din tăceri
lacrima se înalţă neogoită
încă visînd un liman al speranţei.
Doamne, ce iarnă absurdă în gînd,
acolo unde toate luminile rănite ascultă
vîntul mereu izgonit de privirile
acestor amintiri duioase şi melancolice
din paharul de vin auriu, sîngeriu !

Cu drag şi iubire clopotul, lacrima timpului
aici, sub cerul tot mai străin.

Haralambie ŢUGUI

Prefix 6

— De fapt nimic nu s-a schimbat,
mă trezesc vorbind cu voce tare,
numărătoarea a rămas aceeaşi :
1 2 3 4...

— Şi totuşi, intervine băiatul meu
dintr-a cincea : Prefixul...
Prefixul nu mai e acelaşi !

— Doamne, cum am putut uita de prefix ?
gîndesc, dar îi răspund liniştit :
Ce ştii tu, băiatul meu, despre...
(Doamne, cum am putut uita de prefix ?) ! ! !

Lucian VALEA

Vorbele tale puţine, sărace

M-am obişnuit să ascult şi să mă bucur
de vorbele tale puţine, o, atît de puţine,
sărace, o, atît de sărace

Cînd nu vei mai fi, voi continua să exist
în pîntecul tău, laolaltă cu fraţii mei
nenăscuţi,
în căutarea esenţelor nobile

De toate mai presus, doar tu.
Mamă a mea,
mai naşte-mă şi nu...

Lucian VASILIU

Lupul tînăr

Pentru o noapte a sîngelui
înflorind uneori
pînă în cartea cea veche
cu umbre încă întregi,
pe scări invizibile
către vămile cui te cobori
din funii de ceaţă
dansul dintîi să dezlegi ?
şi parcă e-o plutire
şi parcă-n adîncul ferestrelor înot
şi noaptea-i lupul tînăr
cu sînge pe bot.

Sterian VICOL

Vecinul tău, arţarul

stai pe marginea aceasta şi te uiţi
pe cealaltă
cum ai ceti într-o carte
cu o foaie luată de vînt
şi dusă-ntr-acolo

mai aproape literele acelea mici, oarbe
în ele cauţi un înţeles
cu neînţelesul tău

cineva te acoperă cu umbra
şi te tragi mai la o parte
era vecinul tău, arţarul
cu care te-ai mîngîiat
o strălimpede vară

numai el ştie cum ţi-a stat soarele
în creştet
numai el ştie cum tot ai venit
şi tot ai plecat
de pe marginea aceasta

o cum ai închide ca pe o carte
cu paftale
genunea

Octavian VOICU

Victor Mihăilescu-Craiu : „Strada Coşbuc din Iaşi"

De dincoace de murire

Lăcustă, augustă
tiică de langustă,
ce mai cinţi prin pustă ?

Foarfece ascut
lacrima să-ţi tai,
plînsul fără grai,
ochiul surdomut
să ţi-l porţi
prin morţi.

Dar cin' mi-a păscut
păru-încărunţit ?
genele,
sprîncenele
şi-au rărit troienele
către asfinţit ?
Şi mai cine dinţii
sus, la geniul ginţii,
împlînta în metru antic ?

Cît corabia, romantic
craniu-ţi pare
înserare
umplută cu pietre-cranii.

Tipografii mei, vai ! anii
culegînd Limba Română-n
cimitire/lexicoane,
pînă
plumbul roase
oase
subterane.

Oh ! descălecatule
de pe verb, miratule
de omidă : o mioară,
sfîntă cînd o descărnară,
orbule
prin scorbure
ciocănind necîntătoare
substantive outoare,
fă-te şa şi-n şa eu stam
călărind epitalam.

Abia simt o călărire
vergură, să mă respire
unde a murit,
pe la răsărit,
cel ce semăna
c-o vocală grea
cursă-n peşterări
de din lumînări,
înflorind
avan
sămînţa de crin :
mîna lu-Anton Pann.

Scribii
îşi mănîncă hribii
şi noiţe-
le plăviţe
de pe unghii, obsedaţi
că lăcustele-moire
îmi ridică-n suvenire,
de dincoace de murire,
pe-un mormînt de cinci cuadraţi
o ciupercă : mănăstire.

Horia ZILIERU

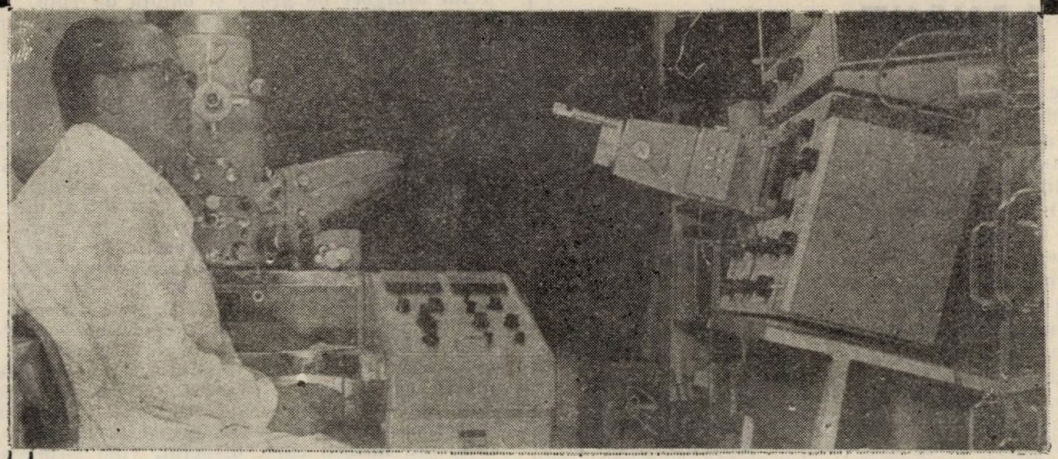

DIN LUMEA ȘTIINȚEI

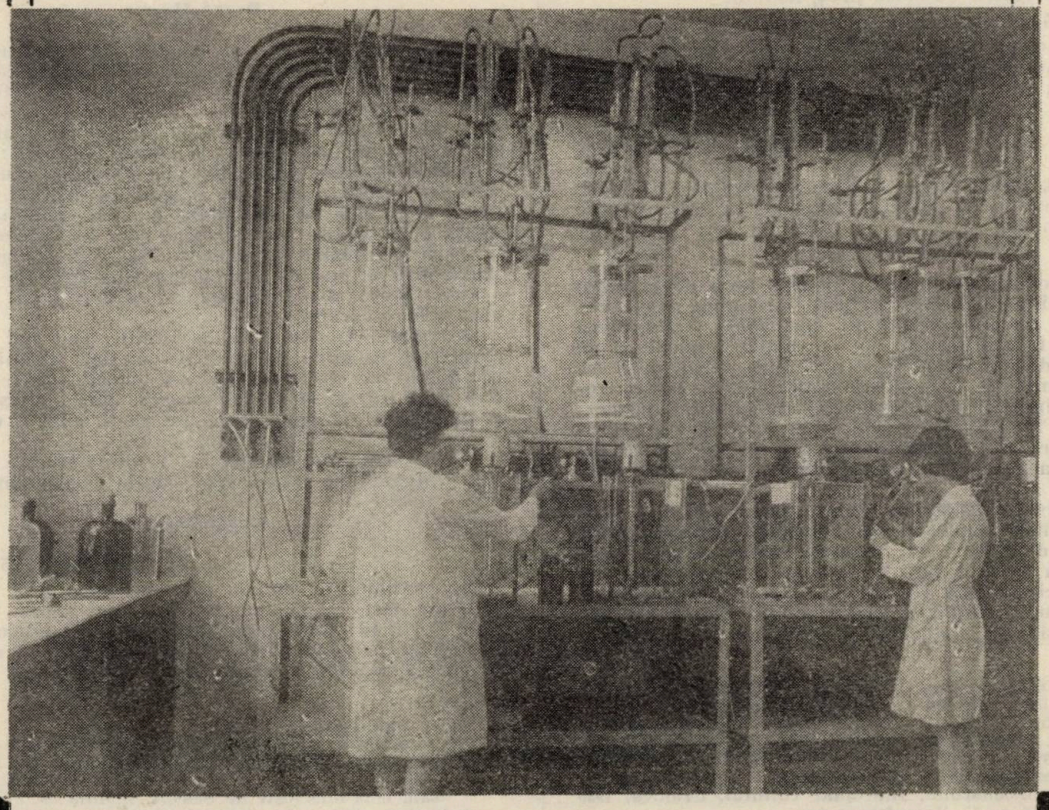

DIN CORESPONDENȚA UNUI SAVANT

Cunoscut mai cu seamă ca profesor de geologie și paleontologie, timp de 40 de ani, la Universitatea din Iași și la cea din București, Ion Simionescu s-a remarcat și ca geograf, dind asupra României lucrări fundamentale (**Țara noastră, Fauna Romaniei, Flora Romaniei, Pitorescul României, Orașe și sate din România, Popasuri prin țară** etc.). In afară de acestea, ilustrul profesor a scris numeroase cărți despre frumusețile naturale ale patriei, permanent instructive și mereu captivante prin vraja stilului lor, cărți din care se pot desprinde pagini demne de a figura cu cinste în orice antologie.

Cele peste 1 000 de scrieri (tratate, broșuri, anuare, almanahuri, calendare, articole și traduceri) peste 200 de conferințe, comunicări și cuvîntări ale lui Ion Simionescu vorbesc de la sine despre capacitatea creatoare, patriotismul și spiritul de dăruire ale unui **om ales între aleși,** ridicat din popor și ajuns, prin propriile puteri, prin propria sa destoinicie, în fruntea Academiei.

Publicăm mai jos un număr de 14 scrisori adresate de profesorul universitar I. Simionescu amicului și colaboratorului său Gheorghe Mugur, între anii 1919 și 1927. Ele se află în posesia noastră.

Corespondența prezintă un multiplu interes (literar, pedagogic, biografic, psihologic, fiind, în același timp, un document impresionant cu privire la condițiile vitrege în care un savant pasionat de studiu, dornic să împărtășească generațiilor tinere lamura cunoștințelor lui și să lumineze poporul, era constrîns să-și desfășoare activitatea.

Privațiuni de tot felul, invidii meschine, insinuări, calomnii, toate se coalizeseră parcă spre a zădărnici opera de creație a unui spirit de elită, devotat științei și decis să-și ridice, cu orice preț, neamul.

Merită să fie cunoscute vicisitudinile pe care autorul atîtor lucrări de severă ținută științifică, dar și al atîtor broșuri de popularizare, le-a avut de înfruntat pe parcursul unei frămîntate, dar nobile și exemplare vieți.

Gheorghe IANCOVICI

[1919, mai, Iași] — I. Simionescu către Gh. Mugur, relativ la nevoile materiale cu care se confruntă.

Dragă Mugur,

Te fac secretar de redacție, înainte de a avea postul oficial. Îți trimit alăturatul articol; dă-l unde crezi, numai să iasă. La „Educația"[2] nu, căci apare tîrziu. Dacă se poate, aș fi mai bucuros tot la „Patria", măcar că nu am văzut-o decît o dată. În sfîrșit, unde va fi, mi-e indiferent, numai să nu rămînă înmormîntat. Te-am rugat să-mi trimiți și mie un număr din „Patria", cu cercetașii; poți? Se poate să vin și eu la București, pentru Academie. M-au înspăimîntat toți că nu am să găsesc odaie la otel. Dacă găsesc undeva un oploș, vin; de nu, adio.

Sînt plictisit, d-le Mugur. Vîntul șuieră afară a iarnă iar eu pregătesc cursul despre ghețari. Plimbîndu-mă peste fețele de ghiață, îmi înghiață inima gîndindu-mă că toată ziua de la 8 dim. la 11 seara stau și mîzgălesc hîrtie, sub orice formă. Nu mă deosebesc de Verzea condamnat la muncă silnică, deoarece muncă silnică, aceeași, e munca silnică pe viață. Și din toată această muncă ?...

1. **Gh. Mugur,** la data menționării director al „Culturii Poporului", mai apoi inspector al artelor, a publicat mai multe volume: **Două orașe: Mangalia, Balcic,** s.l., s.a.; **Laboremus, Scrisori pentru învățători,** București, 1926; **Florile. Note și impresii,** București, 1928; **Programul de lucru al cercetașilor,** București, 1929; **Cartea misionarului. Îndreptar cultural,** Craiova, 1930 (împreună cu V. Voiculescu) etc.
2. **Educația,** revistă pentru școală și familie, editată la București, cu începere din 1916, de Maria și Gheorghe Beiu-Paladi.

ridiculus mus. Socoteala făcută, aseară, a dat că am cheltuit luna aceasta 4 000 lei dintr-un venit de 2 500, că ghetele s-au rupt, că hainele sînt roase, că pălăria e ca a lui Murgoci de grasă și bătută de colb, că vine Sf. Gheorghe viitor și eu trebuie să mă mut... unde? Dumnezeu știe. Și atunci stau și rîd mînzește; Iisus și el a suferit, a propovăduit etc. Și mă rog lui Dumnezeu ca să mă răstignească și pe mine cineva, mai repede, să mă împungă cu ce m-a împunge, numai să pot spune și eu odată: „Plaudite, amici, comoedia finita est"[4] Iar vîntul îmi ține hangul. „Praf se alege de totul", „Eu suflu și împrăștii chiar polenul liliacului". Praf se alege.

Îl ascult, mă uit la bietele flori de liliac, triste și abătute, îi dau din cap că are dreptate și iar... mă întorc la ghețari. Datoria! Uf, datoria! Din cauza datoriei nu am case. Cînd a venit să tranșez, eu m-am dus la datorie, căci aveam examen de capacitate fixat pentru ora întîlnirii cu proprietarul sosit din București. L-am amînat pentru 2—3 ceasuri, pînă după „datoria împlinită". El m-a amînat pentru vecie, căci în aceste 2—3 ceasuri a găsit un altul, care i-a dat cu 2 000 lei mai mult și eu am rămas cu... datoria împlinită și cu un denunț la Minister, că în timpul examenului am fost chemat afară din sala de examinare de prietenul unei candidate, care venea la rînd. Deci m-am pretat la ingerințe; în realitate, era misitul care, disperat, vine și-mi spune ca să mă șterg pe bot de case!

Datorie, apostolat, articole, broșuri...; în vremea aceasta ciobotarul meu de pe vremuri — Petrea — a strîns bani și acum a cumpărat otelul „Continental" cu 800 000 lei (1 000 perechi de ghete à 800 lei = 800 000). Iar eu... se poate să înfund și pușcăria, pentru că dl. Cîrlova nu are actele justificative pentru 85 000 lei ai cercetașilor.

Dar sst... tăcere... Simbăta viitoare încep un ciclu de conferințe la Școala Normală. Sînt în frunte... Vorbesc despre dragostea de țară, de apostolat, de abnegare. Deci, în lături, duhuri rele!

Cu bine și sănătate, d-le Oberkomandant:

I. SIMIONESCU

1920, nov. 20. Iași — I. Simionescu către Gh. Mugur despre condițiile în care își prepară cursurile și bucuria de a scrie pentru un public cît mai larg.

Iași, 20. XI. 1920

Dragă Mugur,

Mi se întîmplă des ce mi s-a întîmplat azi. Vin la laborator, închid ușile, dau drumul transparentului, aprind lumina; nu se vede decît hîrtia și călimara. Încolo, chiaroscuro. Apuc să-mi fac cursul pe azi, pe mîine; stele fixe, soare, comete, meteoriți; într-o parte din creier. În altă parte, se ivește deodată: caută pe Arhimede pentru biografii. Iau Plutarh, caut, nu găsesc. În schimb, îmi iese Alexandru înainte. Și servitorul care vine să m-anunțe că sala e plină de studenți, mă găsește întovărășind pe Alexandru, cînd îl acoperă pe Darius cu hlamida sa.[5] Să vorbesc despre Alexandru în loc de compoziția stelelor? La urmă, tot o stea! Ș-așa mi se întîmplă de o bucată de vreme, de cînd scriu biografiile.

Nu mai pot. Așa sînt de obosit, încît îmi tremură carnea de pe mine. Și cu toate acestea, nu mă las, deși nimic nu fac. Cred că ocnașul de la Ocnele-Mari are mai mult răgaz să se odihnească. Dar... uitasem că de o săptămînă mă port cu gîndul să-ți scriu o doiană.

1920, nov. 25, Iași — I. Simionescu către Gh. Mugur, din nou despre cărțile de popularizare inițiate.

Dragă Mugur,

După 5 zile, 25. XI.

Să continui o... doiană prietenească, deși în gîndul meu am fost, în primul moment mai aspru. Judecă și d-ta. Scriu în „Renașterea Română"[6] un articol despre Școala în cazarmă. Scriu ce mă pricep. Cînd, apare Duca; parcă mușcat de șarpe, scrie în „Viitorul"[7] un arti-

3. G. Munteanu-Murgoci.
4. „Aplaudați, prieteni, spectacolul s-a terminat!" (lat.).
5. Referire la momentul cînd, după lupta de la Arbela, Alexandru cel Mare așterne peste trupul adversarului său, ucis mișelește de Bessus, mantia sa.
6. Revistă scoasă în capitală (1918) de I. Athanasiu pentru a înlesni studii cu privire la viitoarea organizare a statului.
7. Ziar central de coloratură liberală.

colaș, tot ce am scris eu. Acum că articolul lui este recenzat în gazete, nu mă mir. Dar ce-mi văd ochii cînd deschid „Lamura"? [8]. O recenzie mai cît articolul, plus toate cele de cuviință. Ptiu! am zis, azvîrlind „Lamura". Ce înseamnă... aici am zis o vorbă grea, pe care nu vreau să o reproduc! Scrii la o revistă, care e ținută să știe tot ce se publică, mai ales în revistele noastre, care nu sînt multe Nici cu un rînd nu pomenește chestiunea, dar despre un articol al unei foste excelențe, o pagină întreagă. Aferim! Nu am văzut decît după vreo două-trei zile continuarea paginilor. Deosebirea de stil m-a mai îmbunat, căci mi-am zis: recenzia a fost trimisă!

Pe urmă însă mi-a trecut. Așa e lumea. Scriu... pentru că n-am altceva de făcut. Să mai cer atenție? Ce pot să schimb? Nimic. Deci? Scrie, băiete, înainte, ce-ți va trăzni prin cap. A propos de scris. Ce mi-ai făcut cu articolele doamnei Poni? [9] Să nu mă faci de rușine să nu le publici. N-aș mai putea da ochii cu moș Poni. Te rog Și te mai rog, plătește-i ca și lui Sadoveanu și A. Gorovei. Nu le voi mai cere pe viitor, dar pînă acum dă-le; dă-le din ce mai am eu de luat, dacă mai am ceva de luat. De asemenea, trimite și lui Sadoveanu revista. M-a dojenit, cu dreptate.

Rugămintea cu „Călindarul" nu o uita. Fă un anunț, o recenzie de 2—3 rînduri, fără elogii. Nu aș vrea ca primul contact librăricesc cu C. Rom. să piardă. Mai am de tipărit și să nu mă refuze. Și apoi nu e nici ca „Lumea Ilustrată", nici ca „Universul". E făcut cu drag, pentru popor și cred că lui, îi va folosi. De aceea, aș vrea să nu împrăștiat, cumpărat în fiecare bordei. Am ales tot ce am crezut că e folositor. De aceea, fă recenzia în numărul acesta; în celălalt va fi tîrziu. Cînd vei primi aceste rînduri, poate să fi ieșit. Trimite să-ți dea un exemplar din parte-mi.

Acum scriu volumul de biografii. Trăiesc alte lumi. Plutarh, Lamartine, Hoffding, mă înconjoară. La fiecare îmi vin alte gînduri de scris! E atîta plăcere în popularizare! E atîta de făcut! Cînd nu poți croi singur drum nou, e plăcut să urmezi și drumul altora. Lumină, peste tot lumină de răspîndit. Și scris, zi și noapte. Dar... ce folos. A! Să nu uit. Vroiam să te rog ceva. Mi-a venit în cap că broșurica mea Țara Românească [10] ar putea servi drept broșură de popularizare a țării în străinătate. [...]. De la Casa Școalelor am luat pe ea vreo 800 lei și-mi ajunge. Sînt modest. În Paris n-ai putea afla adresa d-rei Văcărescu? [11] Sînt nebuneli de izolat. Oh! atîtea de izolat. Mă grăbesc; am ocazia să-ți trimit scrisoarea și apoi, se apropie ora 5, cînd vorbesc studenților despre Soare, nebuloase și meteoriți. Totuși, cînd îmi pregăteam cursul. vedeam subiectul unei noi broșuri de popularizare. Poate... va ieși, dacă Popescu nu se retrage. A propos. Roagă pe Rusu să trimită la Iași la libr. Ionescu, niște broșuri de ale mele: Petrol, Sare, Păsări [12] etc. Studenții le cer, dar nu le găsesc. De asemenea, roagă-l din parte-mi să mai trimită exemplarele cuvenite din ultima broșură Mamifere [13], ca și din ediția III-a din Petrol, pe care am tipărit-o fără revizuire. Ionescu a primit banii ce-i datoram?

Cu bine și sănătate:
I. Simionescu

1922, aug. 27. Buziaș — I. Simionescu către Gh. Mugur relativ la călătoria sa prin țară și seria „Cunoștințe folositoare".

Buziaș, 27. VIII. 1922

Dragă Mugur,

Am auzit că ai zburat spre țări străine. Așa directorat înțeleg și eu, dar nu ca acela de la Casa Culturii poporului! Și eu am voiajat timp de 4 săptămini. Am fost la Nürnbergul de pe Tîrnave și acum sînt la Neuneimul de pe Buziaș. Și aici trebuie însă să port grija „Cunoștințelor folositoare". Mi-ai promis un număr. L-am și anunțat: Din Șvițera. Trebuie să mi-l dai pentru obrazul amîndorora — celui ce a promis și celui ce a anunțat. Deci mare rugăminte de a da gata, căci șirul manuscriselor s-a gătat. Eu mai am o săptămînă de la Buziaș la Galați și apoi o apuc de coadă. Am lăsat totul și am fugit, căci nu mai puteam. Vra să zică, dacă ai venit, aștept la Iași manuscrisul.

Cu bine:
I. Simionescu

[F. d., Iași] — I. Simionescu către Gh. Mugur, despre greutățile în care disperat, se zbate.

UNIVERSITATEA DIN IAȘI
LABORATORUL DE GEOLOGIE
ȘI PALEONTOLOGIE

Dragă Mugur,

Trimit alăturatul răspuns. Nu știu dacă așa sînt termenii folosiți în cercurile dv. Dacă nu merge, trimite-mi-o îndărăt, corectată.

Eu mă aflu în dispoziții disperate. Nori negri îmi umblă prin minte. Mă uit împrejur și văd că tot ce muncesc e de pomană. Și-mi curg sudori. Văd că muncesc, dar nimic nu s-alege aici de mine. Sînt amenințat să fiu dat afară din casă și n-am nici cu ce-mi face, nici cu ce-mi cumpăra o casă. Mă tem la urmă că voi ajunge să iau bita și să mă pun în fruntea celor care trebuiesc împușcați, pentru ordine.

Din toate părțile, toți circiumarii, toți plăcintarii au palate. E dreptate?

Ei, dar ce-ți bat eu capul cu asemenea bazaconii? Trăiești în lumină, între scoarțe, ai casă. Brr! Mi-e groază să mă gîndesc.

Nu știu, pentru „Lamura" de octombrie, cînd trebuie să trimit articolul. Să nu ziceți că m-am asigurat pînă în decembrie și vă trag pe sfoară. Pune să-mi scrie o c.p. pînă la ce termen trebuie să dau ceva. Mult nu, căci e furtună prin cap. Și pe lîngă toate păcatele, nu pot scăpa de rectorat. De trei ori am demisionat și degeaba. Cum dracul să fac să-mi primească demisia? Voi fugi de la post și aș vrea să mă dea în judecată. Tare aș vrea, căci aș țipa și eu și poate m-aș răsufla. Altfel îmi pleznesc doagele tiuvei.

Cu bine:
I. SIMIONESCU

[F. d. f. l.] — I. Simionescu către Gh. Mugur despre planul său pedagogic.

Dragă Mugur,

Îmi pare bine cînd mai zăresc cîte un izvor de energie și de experiență. Pentru moment eu sînt paralizat în izolarea în care trăiesc și în buimăceala ce mă înconjoară. Nu văd limpede decît o singură cărare; toată însuflețirea, energia și capacitatea de muncă trebuie să o canalizăm pentru ca măcar copiilor din școli să le schimbăm sufletul. Asupra celor mari e imposibil. Nici urgia cerească, asupra noastră nu e în stare a-i schimba. Aceiași sîntem ca înainte, aceiași vom muri. E vorba acum de copii; măcar ei să trăiască mai ca lumea. De aceea, n-am cuvinte — deși nu le socot de nevoie — de îmbărbătare, ca să lucrezi în direcția începută, schimbată adînc prin experiența de la Sculeni. Misionari între copii! Cu vorba, cu scrisul, cu fapta cînd se poate, copiii trebuie rupți din cercul părinților și duși pe plaiuri mai senine, mai sănătoase. Acesta îmi e planul de activitate în cercul meu restrîns. În acest sens voiam să scriu cărticica pentru cercetași; chipurile pentru cercetași, în realitate pentru a face mai mulți prozeliți la cercetășie. Iată planul lucrării: va fi în scrisori, de la un cercetaș la altul, ca să pot mai lesne spune ce am văzut eu. Vor fi douăsprezece scrisori, în care numai ca îmbrăcăminte mă voi servi de cele trăite; în realitate, voi căuta ca fiecare scrisoare să cuprindă cîte una din însușirile omului de treabă; eroismul, dragostea de țară, de aproapele, de carte etc. Vor fi ca 12 evanghelii pentru tineri. De aceea nu le pot scrie „stante pede" [14]. Vreau să le clocesc. Repezeala strică, deși sper să le dau gata înainte de vacanță. După ce le voi schița, în vreo ocazie ți le voi citi, căci inima d-tale, experiența ce o ai îmi va sugera, de sigur, idei noi, expresiuni potrivite. Însă... omul propune, Dumnezeu hotărăște. O afecțiune renală mă

8. Revistă de profil complex editată la București (1919) de Al. Vlahuță, I. Al. Brătescu-Voinești, I. Simionescu.
9. Matilda Cugler-Poni, soția chimistului Petru Poni.
10. Țara Românească, apăruse la București, în 1919.
11. Elena Văcărescu.
12. Broșurile menționate apăruseră la București în 1916, 1919 și 1920, ultima sub titlul mai precis: Din lumea păsărilor.
13. Titlul exact: Mamiferele noastre, București, 1920.
14. Stînd în picioare, pe nepregătite (lat.).

plictisește și văd, descopăr că sînt ipocondru. Cea mai slabă deranjare a sănătății de care mă bucuram, îmi aduce și ceasul de... „ducă-se dracului" dar și altele de „mai repede, că se apropie veleatul". Așa încît sînt la două ape. Mai vine, în sfîrșit, și deschiderea cursurilor, apoi pustia de candidatură pe care mi-au propus-o prietenii la Botoșani, dar de care sper să scap prin cădere lecuitoare, și timpul se duce.

Dragă domnule Mugur, dacă în relațiunile noastre, cît de mică apropiere s-a făcut între noi, te rog, te implor, scapă-mă de grija banilor luați numai de dragul dv. Îți trimit actele justificative și banii (2 608 lei), ce mi-au rămas și care îmi ard mîinile de cîte ori îi număr. Să facă socotelile exact, o să-mi spuie diferența cît trebuie să o împlinesc și să scap de o grijă mare, extraordinar de mare. Voi ține minte cît voi trăi și casier nu mă voi mai face, fie pentru orice instituție. Numai ia d-ta în mînă afacerea. Nu mă lăsa pe mîna lui Cîrlova, căci ocupat cum e și el, va tărăgăna, cum a tărăgănat și aice. Mă las în sama d-tale ; o parte din cinstea mea îți stă la voie. Cred însă că vei pune toată energia spre a mă descotorosi de o pacoste pe care nu eu am căutat-o.

Relativ la Țara Românească, ce faci cu ea ? E făcută pentru propagandă. Dacă nu o puteți tipări din fondul de propagandă, fii bun și mi-o înapoiază repede. Am început să redijez o broșură care zăcea în cartoane, destinată pentru trancezi. Vreau să o dau la „Casa Școalelor" și să o intitulez Țara mea de ieri, iar ca urmare, ceva modificată, va fi manuscrisul care e la d-ta, Țara mea de azi.

Deci hotărît : dacă nu o tipărești pentru propagandă, expediază-mi-o prin vreun curier ; nu o mai da d-ta la „Casa Școalelor", trebuind să o racordez la cealaltă.

Cu bine, sănătate și însuflețire :
I. Simionescu

[F. d., Iași] — I. Simionescu către Gh. Mugur, sfătuindu-l să nu părăsească **Lamura** și să reziste inerentelor clevetiri

UNIVERSITATEA DIN IAȘI
LABORATORUL DE GEOLOGIE
ȘI PALEONTOLOGIE

Dragă Mugur, am primit scrisoarea A. S. și am zis bogdaproste că s-a sfîrșit daravera noastră. Acum sînt liniștit și lucrez toată ziua.

Nu te amărî, omule ! Așa e lumea. Cîte aș fi auzit și eu, dacă aș fi primit ! Așa... sărac și curat, îmi caut de treabă și puțin îmi pasă. Să nu-ți pese nici d-tale. Mulți te bîrfesc, invidiindu-ți situația pe lîngă prinț. Ei nu știu însă nici dezinteresarea d-tale, nici munca. Dacă am căuta la fiecare vorbă rea să dăm cu piciorul, unde am merge ? Eu m-am deprins din criticile lui Zoia, care spune că trebuie să înghițim vorbele rele, cum te-ar pune la o corvoadă să înghiți zilnic cîte un crapaud. Îl înghiți și-i greață o clipă și, pe urmă, mergi mai departe. Ai o datorie ! Nu trebuie să părăsești „Lamura". Orice s-ar întîmpla. Sîntem datori să o apărăm, căci ne apărăm cinstea și munca. A demisiona e ușor, dar știi ce înseamnă ? Că ne simțim cu musca pe căciulă. Pe cînd așa, lasă să cerceteze ! Eu de aceea am insistat pe lîngă Tașcă [15] să rămînă. Am simțit că știe de lovitură și vrea să le lase în gol. Nu se poate. Brătescu [16] măcar o dată să aibă energie ! Tare mi-e teamă de Pogoneanu. Dacă e în stare el să scrie anonime la adresa lui Sadoveanu, mă tem că el insinuează și ceva în jurul „Lamurei". Pfui !, dacă ar fi așa. Nu demisiona. Atît așteaptă „învățătorul Român" [17] atît așteaptă atîți căței. Vom duce-o cu ce va avea și dacă va muri din lipsă de abonați... îi vom cînta veșnica pomenire, noi. Nu e păcat să o lăsăm în drum, numai de gustul d-lui Hanes ? [18]

Cu „Casa" [19]. Gusti n-ar fi rău. Sincer vorbind, în ordine aș prefera :

1. Gusti, 2. Pompei sau Țițeica, 3. Mihăilescu. [20]

De Mehedinți nu pomenesc. La periferie ar fi o bună impresie ; ar fi mai mulți dușmani la centru, ba chiar s-ar găsi care să nu vrea să colaboreze cu el.

Fii voinic, Mugure. Înghite crapaud-ul. Se poate să vin la București pentru două zile, să văd expoziția. Aș găsi la d-ta o laiță. Căci la Otel nici vorbă, că n-aș mai afla loc de odihnă.

Cu bine și sănătate :
I. Simionescu

[F. d., Bistrița] — I. Simionescu către Gh. Mugur ; salutări pe o carte poștală.

D-lui G. Mugur,
Inspectoratul Artelor
București, Str. Dorobanților 32
Căminul Cercetașilor

Din Bistrița săsească, cu multă ordine și curățenie, cu flori la stîlpi și balcoane, trimit salutări celui ce a ajuns să salute pe Gaster [22].

Cu sănătate :
I. Simionescu

[1924, aug. 28, Iași] — I. Simionescu către Gh. Mugur, cu rugămintea de a-i trimite cartea scrisă despre „Căminele culturale" și să vadă ce e cu articolul destinat „Astrei".

D-lui Gh. Mugur,

Director general Fund. Princ. Carol
București, str. Kalinderu 10

28. VIII. 1924

Dragă domnule Mugur,

Pune, te rog, să-mi trimită cu ramburs, cartea care a-i scos-o cu Voiculescu [23], despre Căminele Culturale, aici în Iași negăsind-o.

Pe birou, acum vreo lună și mai bine, găsit-ai un articol Astra ? Neapărînd în 9, nu știu dacă nu e deplasat acum. Mă veți ierta că am făcut ca slugile cele rele. Am luat simbria înainte și am fugit. Ce e mai rău, m-a prins un dezgust de scris. Față de viitoarea generală, mă întreb mereu; la ce bun ? Pe la începutul lunii iau lumea în cap. Nici eu singur nu știu unde. Vreau să mă ascund la Baia Sprie, pe undeva. Redactarea de zor a „Calendarului", acum pe călduri, a fost măciuca de care mă resimt mult.

Salve :
I. Simionescu

[1926, apr. 15, Iași] — I. Simionescu către Gh. Mugur cerînd explicații cu privire la schimbările survenite la „Casa Școalelor".

Dragă Mugur,

Iași, 15.IV.1926

Trimit articolul ; poate e prea tîrziu. Va fi pentru alt număr. Acum am o rugăminte : Sacrifică-ți 1/2 de oră de la meditațiile din chilia lui Sf. Anton și lămurește-mă ce e cu Ghițescu. Știu numai din ziare. Cine e Ionescu directorul Culturii Poporului de la „Casa Școalelor" ? E în locul lui Nicolaescu ? Dar cu el ce s-a făcut ? Alesseanu a rămas ? Sînt atîtea primeniri că mă simt strîns în ele. Oteteleșanu secret. gen. e meteorologistul ?

În colo, pare că e liniște pe aici. Te-am așteptat să-mi suni într-o bună zi. N-ai mai venit. De altfel, 10 zile am fost în pat și acum nu prea mă simt bine. O afurisită de gripă cu bronșită mă necăjește. În sfîrșit, am mîntuit al 25-lea Om ales al României, Veniamin Costache [24]. Fac introducerea și-l azvîrl la tipar. M-am săturat. De altfel, m-am săturat de toate. Încep să simt povara omului care e de prisos, nu mai înțelege vremea. Și e trist.

Cu sănătate :
I. Simionescu

15. G. Tașcă, profesor universitar.
16. I. Al. Brătescu-Voinești.
17. Revista Asociației Generale a Corpului Didactic, editată la București (1922) de V. Păunescu.
18. Probabil P. V. Hanes.
19. Aluzie la Casa Școalelor.
20. D. Gusti, D. Pompei, G. Țițeica, I. Mihăilescu.
21. Simion Mehedinți.
22. Mozes Gaster (1856—1939), cunoscut filolog, trăind (la data menționii) în Anglia.
23. V. Voiculescu, desigur împreună cu care destinatarul semnase un **Îndreptar cultural.** Veiz nota 1.
24. Portretul lui Veniamin Costache în **Oameni aleși**, vol. II, București, 1926.

1926, iul. 5, Iași — I. Simionescu către Gh. Mugur ; impresii penibile de la un „bacalaureat" și motive de mîhnire personală.

Dragă domnule Mugur,

Iași, 5.VII, 1926

Tîrziu îți răspund la o scrisoare care îmi vestește ceva deosebit în aparență și terminată cu atît de mare cuvînt.

Nu ți-am putut răspunde :

a) de dimineața pînă-n seară stau și ascult la bacalaureat, candidate. Asist la o negare absolută a străduinței de 8 ani a școlii. Cunoștințe elementare nu se posedă. Mai ales e dureros să vezi elemente ce intră în viață și care fac cercuri în aer, cu degetul, în fața hărții țării, neputînd arăta precis chiar provincii, uneori.

b) Sînt bolnav. Dacă n-aș cunoaște cauza, s-ar putea spune, neurastenie. În realitate, întîmplarea de la Universitate, nu prin nealegere, ci prin uneltirile în sine mi-a doborît singurul sprijin ce mă mai ținea în viață, afară de îndatoririle egoiste pentru familie. Nu mai pot scrie ! Nu-mi mai vine să scriu chiar fleacurile ce le scriam ! Mă întreb înainte de a începe : la ce bun ? Mi-e oroare să pășesc pragul Universității, trecut atît amar de ani aproape zilnic. Și toate acestea mă îngrozesc, pentru că simt vidul în jurul meu.

Prin urmare vezi că acel „mare" nu mi se mai poate aplica.

Am fost un prost toată viața. Am fost bun, o recunosc, o bunătate care mă făcea adesea să trec limite admise. Îmi părea bine cînd îmi închipuiam clipa de mulțumire a celui ajutat. Am fost un prost, căci am fost sincer în raporturile mele cu toată lumea și aveam încredere în manifestările altora, socotindu-i tot sinceri. Am fost un prost pentru că n-am știut ce e urmărirea, lovitura ; aveam oroare de durerea sufletească chiar la dușmani. În sfîrșit... ce să mai lungesc ? Mă văd izolat ; socotit bun, sînt învîrtit ușor ca titirezul ; și pe deasupra mai simt alunecînd și singura punte pe care pășeam voios, ca un copil și nu-mi păsa de nimic și de nimeni cu ascunsa speranță însă că tot ce fac, trebuie să folosească cuiva... Mi se duce și această speranță. Dragă domnule Mugur, pîrîie puntea, văd adevărul valurilor iuți și... de aceea nu ți-am putut răspunde pînă acum si-ți răspund cum îți răspund.

Încolo, nimic schimbat, în afară, dar... a dracului, că lumea o interpretezi după starea-ți sufletească. De vacanță nu știu unde mă voi duce. Pînă acum nimic clar. Mi se pare că împrejurările vor fi așa, încît nici această plăcere n-o voi putea gusta vara aceasta. Cînd vine un rău, vine roiul întreg.

Cu cele mai bune dispoziții ce-ți doresc :

I. Simionescu

P. S. 28. VII.

Scrisoarea a zăcut în mapă, de la data anterioară. Nu uitată, ci făcută uitată, căci tot ziceam : ce dracu să mai indispun și pe alții ? Totuși ți-o trimit, pentru că mi-e greu să scriu alta, care ar fi în aceeași tonalitate. căci dispoziția este aceeași.

Dacă cumva iese „Lamura", anunță : A apărut I. Simionescu, Oameni aleși II. Românii. Cartea Românească.

Cu bine : I. S.

[1927, ian. 10, Iași] — I. Simionescu către Gh. Mugur ; recomandîndu-i pe fiul său, se plînge de boală, și de prea multă muncă.

Dragă Mugur,

Iași, 10.I.1927

Trimit, prin fiul meu, un manuscris pentru „Lamura". Nu e cum aș fi dorit să-l scriu. Dar... mi se va ierta. Cînd ai putea să te uiți prin borta cheii, mi-ai plînge de milă. Îndoit de șale — am o durere de rinichi groaznică — nu pierd o secundă. Am atîtea pe cap, începînd cu neamțul ce-mi cere informații asupra unei excursii geologice în România și pînă la corectura Catalogului general al C.R. încît, anchilozat, stau pînă se țipă de 2—3 ori „la masă !". Uf ! Uf ! M-am săturat. M-am săturat și totuși munca silnică continuă. Mă bucur măcar că am înțercat cu conferințele, din lipsa permisului. Măcar dumineca viitoare voi sta acasă, deși ele nu sînt pentru mine a 7-a zi a lui Dumnezeu. M-am săturat ,domnule Mugur, de munca sisifiană. Dar... ce ți le spun d-tale acestea ? Noroc că am și eu la ce mă uita în fața mea, care să mă mai învioreze. E pînza albă de zăpadă — moartea, frigul, înțepeneala — ce se așterne pe murdăria (...) din jur, pînă departe, departe, confundîndu-se cu orizontul încenușat. Nu scînteiază, dar tot biciuiește.

Și acum, sănătatea. Îți doresc d-tale și familiei d-tale an nou cu sănătate și voie bună. Urez sănătate și tuturor celor mie cunoscuți de la Fundație, din imediata d-tale apropiere sau din odăi mai depărtate. Să nu te superi dacă împing pe băiatul meu să fie îndrăzneț. Îmi pare rău că fac exerciții tocmai pe pielea d-tale. Ai răbdare și bunăvoință. „Nu-ți întoarce fața ta de la el", ci, cînd se poate, mai dă-i curaj căci, cît e de lung, dar în îndrăzneală rămîne ca tatăl său — și văd că nu e bine.

Hopuri, hopuri, hopurate
La mulți ani cu sănătate

I. Simionescu

1927, nov.17, Iași — I. Simionescu, către Gh. Mugur, cu privire la rugămintea acestuia de a scrie ceva despre orașe.

Iubite domnule Mugur,

Iași, 17.XI.1927

Mă vei ierta că nu ți-am răspuns la amabila d-tale scrisoare. Am fost bolnav și abia azi am pășit în birou. Cînd sînt în ghiarele boalei, cam dau dracului tot, nu de frică, dar de socoteala că sforțarea mea, ca și a altora ca mine, e un fir de mei într-un hambar. Mai este ceva : de regulă, eu după ce scriu ceva și mai ales după ce tipăresc, azvîrlu totul după sobă și nu mai vreau să aud nimic relativ la scrisul acela. Să mă apuc să scriu din nou ceva despre orașe ? Nu pot, dragă domnule Mugur. Nu doară că n-aș avea ce mai spune de Iași, dar... mi s-ar părea prost sau ce am scris sau ce aș scrie. Așa, las la aprecierea altora, pentru o dată.

Dv. însă puteți să reproduceți din volumul meu, ori din „Viitorul" tot ce veți crede că merită să fie spus. Mai încolo, poate, dacă îmi veți spune din vreme, voi mai adăuga cîte ceva. Acum însă sînt în faza lăsării fumatului după boală și sînt plictisit foc. Mă dau dracului pe mine, dar mai ales condeiul și hîrtia. Îmi stau începute nu mai puțin de 5 caiete, cu fel de fel de subiecte, dar nici unul nu înaintează. În perioada aceasta de marasm, nu pot scrie.

Îmi pare tare rău că tocmai rugămintea d-tale a căzut în asemenea băltoacă sufletească. După ce mă voi scutura de ea, voi vedea.

Cu tot dragul, dorindu-ți seninătate la muncă,

I. Simionescu

[1927, Iași] — I. Simionescu către Gh. Mugur : observații amare în legătură cu situația din țară.

Dragă Mugur,

Mă simt jenat de aranjamentul făcut. Pentru ce să primesc eu 500 lei, cînd munca o face altul ? Deocamdată, nu mă pot ocupa serios de ceea ce sînt plătit, decît dînd obolul meu modest. Face el atîtea parale ? Mă întreb mereu și mă căznesc să le cîștig cu cinste și folos. Pîrdalnica de politică îmi ia acum multă vreme. Văd multe, aflu multe și-mi umplu sufletul de amărăciune. La sate domnește Averescu și întunerecul. Întunerec beznă, în care oamenii își scot ochii cu degetele. Doamne!, cîte sînt de făcut ! De iznoavă sînt de făcut, nu de continuat. Lumină, lumină și mai multă bunătate. Acestea lipsesc. Cum nu înțeleg cei de sus ? Dar, mă așteaptă curierul. Oricîte aș avea de spus, nu este vreme. Vreme, vreme, vreme, iată ce-mi lipsește. O fur familiei, o fur plăcerilor și acum o fur științei pentru a face broșuri d-lui E. Popescu, plătite așa de mizerabil. Numai întunerecul ce-l constat îmi dă curaj.

Cu bine și sănătate

I. Simionescu

Acad. Cristofor SIMIONESCU

GÎNDURI PENTRU ŞTEFAN PROCOPIU

Era într-o toamnă tare liniştită, cu specific ieşean — asfinţit de soare generos şi frunze arămii de tei în covor pe drumul dinspre Copou — cînd aşteptam, într-un amfiteatru din vechea clădire a Universităţii, pe cel care trebuia să ne fie profesorul de electricitate. Lîngă mine, o fată cu ochii mari, de tăciune şi păr revărsat pe umeri, căta să mă sustragă de la ceremonial, prezentîndu-l pe Ştefan Procopiu a cărui cunoştinţă urma s-o facem, drept neîndurător şi fără suflet. „Închipuieţi, un burlac de 50 de ani, care doarme ziua şi lucrează noaptea, reducînd totul la sîrme şi la scîntei. Nici un pic de poezie în viaţa asta de schivnic pe altarul ştiinţei". Prin uşa, din spatele mesei de laborator, încărcată cu aparatură necunoscută nouă, a intrat încet, fără gravitate academică, un om de statură mijlocie, îndesat, cu frunte mare şi păr în dezordine, cu ochii întredeschişi, ca după o obositoare contemplare a luminii. Trădînd o anumită interiorizare, şi-a început cu glas plăcut, sonor şi muzicalitate moldovenească, prima lecţie magistrală de electricitate a promoţiei mele. Conştiincios notam şi ascultam ; distanţa dintre el şi mine, deşi stăteam în prima bancă, mi se părea imensă. Gîndurile i se ordonau într-o expunere logică, cu fraze fără cusur şi de mare densitate. Aveam impresia că dispune de un resort cerebral, care reglează întregul proces de proiectare a cunoştinţelor către auditoriu. Tezele teoretice se concretizau imediat prin experiment. Asistentul Breviman era o verigă, deloc neglijabilă, în acest spectacol didactic. Crezusem că fizica e mai abstractă decît chimia şi că reclamă mare efort pentru înţelegere. Aveam dovada frumuseţii sale, datorită dascălului care o considera „regina bătăliei cunoaşterii".

Am părăsit sala de curs, mai puţin gălăgioşi, împrăştiindu-ne ca de obicei impresii, unanimi în opinia că cel ce vorbise era un om neobişnuit, de excepţie.

În vremea studenţiei mele, nu se făcea apelul, dascălii captivau dacă doreau să fie ascultaţi, prezenţa la curs proba deopotrivă interesul pentru învăţătură şi respectul pentru valorile academice. La prelegerile profesorului de electricitate şi magnetism nu se înregistrau absenţe. O singură dată, un coleg, voinic şi înalt, cu nume nemţesc, a cutezat să intre după profesor ; acesta, ironic şi grav, a întrebat : „eu sînt profesorul Ştefan Procopiu, dumneata cine eşti ?" Colegul meu şi-a rostit hipnotizat numele şi s-a aşezat mecanic în bancă. Asistasem la o probă originală de respingere a indisciplinei. Au existat şi alte temeiuri, în virtutea cărora, săptămînal, în după-amiaza zilei de marţi, cu curiozitatea crescîndă, ascultam concertul de electricitate şi magnetism, executat la orga de lumini,cu vibraţii de sîrme în ritmul cadenţat al scrisului pe tablă, de Ştefan Procopiu.

Pînă la sosirea profesorului ne întreceam în povestiri şi indiscreţii, care-i completau portretul, cu coloratură extraprofesională, multe născocite de imaginaţia fecundă a unora dintre colegi, cu antene în lumea universitară. Aşa, spre pildă, se relata cu înfloriturі şi variante, despre întîmplarea cu Grigore Moisil. Dorind să capteze bunăvoinţa membrilor senatului pentru concursul de profesor, acesta a întreprins, după uzanţa vremii, vizite protocolare cu înmînarea memoriului de titluri şi lucrări. Ilustrul matematician, cunoscut pentru spiritul şi spontaneitatea sa, a îndrăznit să-l abordeze pe Ştefan Procopiu, care i-a replicat : „Dumneata eşti un om valoros D-le Moisil, dar cam tînăr pentru o asemenea poziţie academică". Candidatul, obişnuit să nu rămînă dator i-a răspuns prompt : „Este adevărat, D-le profesor, că am acest cusur, dar doresc să vă asigur că mă voi strădui an de an, ca să mi-l corectez". Scurta conversaţie este tipică, ilustrativă, pentru cei doi savanţi.

În perioada amintită, tocmai se întorsese de la Paris, Horia Hulubei, care a conferenţiat în vechea aulă, despre descoperirea unui nou element al tabloului periodic, pe care-l denumise „Moldavium". Cu intuiţia sa neobişnuită, Procopiu a sesizat eroarea experimentală şi la încheierea expunerii a spus cu glas tare : păcat !

Contactul direct şi totalitatea informaţiilor de care dispunea studenţimea, îi confereau aură şi statură de uriaş. Încărcătura emoţiilor sporea odată cu apropierea confruntării nemijlocite. Examenul de electricitate se desfăşura scris şi oral, cu teză eliminatorie. Cei doi, admişi la oral, cu oarecare slăbiciune în mers, am împărţit tabla, aşteptînd încordaţi subiectele. Ele erau formulate concis, după inspiraţia de moment. Pentru mine „potenţialul" şi „lămpi de radio". Am dorit să fac o impresie bună şi am reuşit, „deşi chimist" să-i smulg cîteva cuvinte de apreciere. La ieşirea din amfiteatru, ne aşteptau colegii, care au procedat exact ca la stadion, cînd se marchează un gol. Victoria era a echipei şi se cerea cinstită aşa caldă, proaspătă, după uzanţa studenţească.

S-au scurs anii, am devenit colegul de la Politehnică al profesorului Ştefan Procopiu. Între timp, îi citisem parte din lucrări, aflînd, nu fără admiraţie şi omenească invidie, că în 1912, la numai 22 de ani, a formulat relaţia care-i înmănunchează numele cu cel al lui N. Bohr, asupra dependenţei magnetonului teoretic de sarcina şi masa electronului, respectiv de constanta lui Planck. Înţelesesem că această descoperire, produsă de o minte genială, deschidea larg porţile fizicii moderne. Ştefan Procopiu aştepta actul de consacrare printre laureaţii premiului Nobel, mai ales că prietenul său de la Grenoble, Louis Néel beneficiase de această cinstire. Nemărturisită, dezamăgirea se suprapunea peste alte încercări şi rodea surd, cu perseverenţa cariilor sănătatea, zdruncinînd optimismul şi încrederea în oameni. Găsise refugiu în clasici, pe care-i recitea cu aviditatea din tinereţe, în discuţiile cu cîţiva colaboratori apropiaţi, meditînd pe terasa locuinţei sale din Dealul Copoului, asupra resorturilor lumii înconjurătoare, a principalelor forţe ce conferă naturii echilibru şi imensitate.

Se statornicise între noi o anumită afecţiune, ale cărei rădăcini se alimentau din comunitatea de idealuri şi sensibilitate ascunsă după paravanul unor aparenţe severe, faţă de valorile culturii, frumuseţi durabile şi gingaşe, ctitoriile şi jertfele unor înaintaşi. Chiar după ce suferise un accident cerebral, Ştefan Procopiu îşi păstra neîntinate spiritul critic, ironia usturătoare, dispreţul pentru ignoranţă şi superficialitate, ordinea care sălăşluia în gîndire în contrast cu oarecare dezordine de pe masa de creaţie, memoria de excepţie, cu trimiteri precise la articol, autor şi uneori pagina revistei. Îl irita decalajul între spontaneitatea gîndirii şi viteza redusă de exprimare. Gesturi largi şi hotărîte completau adeseori dialogul, reflectînd convingeri şi pasiune în argumentare.

Pînă în ultimii ani ai vieţii, cu o constanţă proprie firii sale, se odihnea vara, în liniştea de la Văratec. Aşezarea oferă condiţii pentru menţinerea sănătăţii şi terapeutică psihică. Aici, în apropierea cetăţii lui Ştefan cel Mare de la Tg. Neamţ, pe urmele lui Mihai Eminescu, contempla mut pădurea de argint şi casa, în care se spune că s-ar fi stins de durere Veronica Micle. Peisajul de basm, cu locuinţe îngrijite, primitoare, luminate de soare, în care armonia policromă a florilor încîntă ochiul, inspirînd medi-

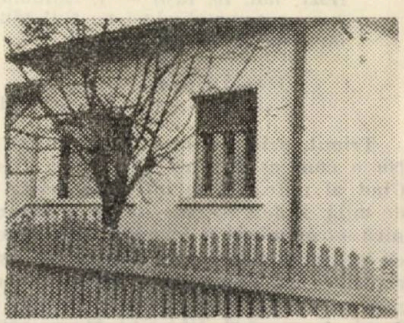

Casa savantului din Iaşi

În dreapta sus, academicianul Ștefan PROCOPIU la Văratec. În stînga, acad Cristofor SIMIONESCU

tație și melancolie integrînd individul în natură — îl subjuga pe fizicianul ieșean. El se simțea, sub presiunea amintirilor, o fibră din trunchiul veșnic al acestui popor înzestrat. De pe ceardacul cu mușcate și begonii, își arunca privirile asupra țării Moldovei, al cărei trecut îl cunoștea ca un istoric erudit și-l slăvea ca un poet. Era în felul său un Stefan Cel Mare al cutezanței în știință și un Eminescu în intensitatea trăirilor și sublimarea valorilor. Degetul său mic cîntărea legitățile universului, iar forța minții sonda în permanență labirintul cunoașterii. Cîtimele pe care le acorda oamenilor și faptelor erau foarte precise, neconcesive și exigente. Din această structură temperamentală derivau și relațiile sale, selecția puținilor prieteni, a partenerilor de discuții. Sentimentele se exteriorizau vulcanic, în fraze scurte, cu fermitate, indiferent dacă erau pe plac sau nemulțumeau. Așa se explică faptul că unii universitari îl considerau dificil, subapreciindu-i calitățile și supralicitîndu-i omenești slăbiciuni. Mi-a vorbit cu admirație despre cîțiva contemporani „mari", noțiune în care integra pe Eugen Bădărău, Nicolae Bărbulescu, Alex. Proca, Ion Agârbiceanu, Costin Nenițescu, Miron Nicolescu, Gh. Vrînceanu și alții.

În ultima perioadă a existenței sale fizice, încercată de starea sănătății și lunga așteptare a recunoașterii în exterior a deschiderilor pe care le-a operat în cîmpul structurii materiei, primește cîteva dovezi de prețuire pe plan național, care confirmă poziția sa de savant patriot și răsplătește marea lui credință în virtuțile poporului român și devotamentul neîntinat față de școală, știință și cultură. Ordinul muncii încununa sacrificiile și noptile de veghe din subsolul Universității, în care urmărea cu instrumente simple, rod al propriei imaginații și ochi de vultur, fenomene greu sesizabile ale naturii. Însăși denumirea distincției l-a încîntat.

Un al doilea eveniment privește alegerea sa la Academie și însărcinarea de a conduce, în anii senectuții, Centrul de Fizică de la Iași. Aducîndu-i această veste, într-un moment de patriarhală izolare mi-a replicat, după obicei, cu un singur cuvînt: bravo! Nu știu nici azi, dacă el era spus pentru cei care-au adoptat această decizie sau pentru sine însuși.

În sfîrșit, deși Universitatea constituia „marea lui dragoste" și-i dăruise în patru decenii de activitate, tributul măiestriei pedagogice și febra minții sale, Politehnica, la edificarea căreia contribuise direct sau prin elevii săi — profesori la Facultatea de Electrotehnică, i-a conferit în 1967 titlul de Doctor Honoris Causa. Cu glas modulat de emoție, am încercat atunci, să înfățișez, — în limita puterilor omenești, — savantul și opera, integrîndu-l în galeria marilor genii ale umanității. Nici de această dată, ca în toate clipele mari ale vieții, n-a spus mai mult de un singur cuvînt: mulțumesc!

Știu că această evocare nu se ridică la înălțimea numelui pe care Ștefan Procopiu l-a înscris, prin descoperiri fundamentale, în istoria științei universale. Mă resemnez la gîndul că adevăratele dimensiuni ale personalității sale, nu găsesc echivalent în cuvinte sau formulări simple, ca acele prin care el a cuprins unele legi ale naturii, sau neasemuitele frumusețí ale firii.

IAȘI — Stațiune balneară

INTERVIU CU CONF. DR. V. CARASEVICI
Șeful clinicii I — Balneologie a Spitalului de recuperare

— Poate fi socotit Iașul localitate cu profil balneo-recuperator?

● De mai mulți ani, oamenii muncii din țara noastră dispun de numeroase și variate posibilități de tratament balnear și recuperator în stațiuni balneo-climatice și în unele centre urbane ce contribuie la refacerea sănătății și restabilirea cît mai deplină a capacității funcționale, paralel cu acumularea de noi forțe atît de necesare în etapa actuală de dezvoltare vertiginoasă economică și socială a țării.

Aceste obiective au putut fi realizate printr-o politică amplă și complexă de ocrotire a sănătății populației în condițiile existenței și valorificării a numeroși factori naturali de cură răspîndiți pe întreg cuprinsul țării, indispensabili în realizarea tratamentului recuperator.

La aceștia s-au adăugat de aproximativ două decenii și apele minerale sulfuroase de la Nicolina Iași ale căror proprietăți curative situează Iașul alături de alte localități cu profil balneo-recuperator din țară, făcînd posibilă organizarea și darea în folosință a unor unități sanitare atît pentru orașul și județul Iași cît și pentru celelalte județe din Moldova: Spitalul de Recuperare, Policlinica balneară (cu o plajă sezonieră), Sanatoriul U.N.C.A.P., Școala de deficienți motori și Ateliere de protezare.

— Care este rolul Spitalului de Recuperare?

● Spitalul de recuperare, obiectiv de excepțională valoare terapeutică, este o unitate modernă, bine utilată care conform opțiunilor Organizației Mondiale a Sănătății desfășoară o activitate medicală complexă, educațională și socio-profesională în vederea restabilirii cît mai depline a capacităților funcționale reduse sau pierdute de către o persoană ca urmare a unor boli sau traumatisme prin dezvoltarea de mecanisme compensatorii cu adaptarea în limitele posibilului la „o viață activă cu independență economică și socială".

— Care este părerea actuală despre medicina recuperatorie?

● Medicina recuperatorie, neglijată mult timp sau chiar considerată inutilă, s-a impus în ultimele decenii prin modificarea concepției de asistență medicală care a căpătat o orientare socială acordînd atenție celei de a treia faze a terapiei, cea recuperatorie (după terapia preventivă și curativă).

În rîndul afecțiunilor cu potențial invalidant mare bolile cardio-vasculare, pulmonare, profesionale, reumatismale, neurologice și ortopedice ocupă locuri predominante prin marea lor frecvență, urmările social-economice și invaliditățile grave pe care le generează, motiv pentru care abordarea terapeutică a acestor afecțiuni prin perspectiva recuperării funcționale constituie singura orientare judicioasă și eficace.

— Care este volumul de activități ale Spitalului de recuperare?

● Activitatea Spitalului de Recuperare este și va fi amplă și complexă întrucît la numărul de handicapați deja existenți proveniți prin boli congenitale sau dobîndite se adaugă permanent noi categorii de suferinzi, în mare parte victime ale „bolilor civilizației", care ridică noi și importante probleme de ordin medical, socio-profesional și economic la a căror rezolvare contribuie în largă măsură medicina recuperatorie.

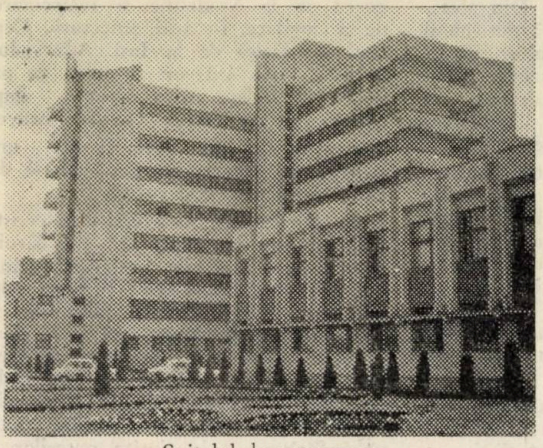

Spitalul de recuperare

— Cum se formulează şi se aplică tratamentul recuperator şi care este rolul bolnavului în acest proces terapeutic ?

● Procesul recuperator trebuieşte individualizat din punct de vedere al concepţiei deoarece fiecare bolnav constituie o problemă. Raţiunea ce stă la baza formulării şi aplicării tratamentului recuperator trebuie să urmeze un fir logic şi deductiv urmărind o serie de faze succesive şi anume : fixarea unui diagnostic clinic şi funcţional precis, stabilirea caracteristicilor psihologice ale bolnavului, aprecierea cît mai exactă a rolului familiei în probleme psihosociale şi economice, formularea planului terapeutic şi evaluarea prognosticului.

Cheia succesului stă însă în abilitatea medicului de a asocia procesul terapeutic recuperator cu adeziunea psihică a bolnavului, deoarece lui îi revine rolul activ, de fapt el „se recuperează". Din păcate colaborarea cu bolnavul nu este totdeauna posibilă deoarece uneori acesta ajunge la concluzii eronate despre utilitatea tratamentului recuperator la care este supus considerîndu-l ca factor de agresiune şi nu de progres. Nu rareori bolnavul îşi dramatizează handicapul, refuză colaborarea şi renunţă la rolul de „artizan al propriului său corp".

— Cum se urmăreşte şi evaluează eficienţa tratamentului recuperator ?

● Urmărirea şi evaluarea eficienţei terapiei aplicate trebuie să se bazeze pe studiul dinamic al rezultatelor obţinute pe care este obligator să le obiectivăm grafic sau cifric, date care pentru medic reprezintă controlul unei atitudini terapeutice corecte, iar pentru bolnav constituie un stimul de colaborare şi perseverare.

Tratamentul recuperator trebuie intercalat din timp în timp de controale periodice, iar la sfîrşitul tratamentului sînt absolut necesare referiri comparative la examenul iniţial.

— Care sînt aspectele tratamentului recuperator în reumatologie ?

● Spre deosebire de alte specialităţi, unde recuperarea se adresează unor sechele „statice", în reumatologie avem de tratat boli „progresive" cu evoluţie „în salturi" greu de prevăzut, caracterizată prin alternanţa perioadelor active inflamatorii cu perioade de remisiune.

Această particularitate evolutivă face ca tratamentul recuperator nă vizeze în primul rînd conservarea funcţiilor existente fără a neglija însă şi recuperarea celor deja modificate, proces complex ce face parte integrantă din îngrijirea bolnavului reumatic care începe odată cu stabilirea diagnosticului şi continuă uneori toată viaţa.

— Ce puteţi spune despre Spitalul de Recuperare din Iaşi ?

● În primul rînd aş dori să subliniez în mod deosebit faptul că această unitate modernă, prin amplasarea sa dispune în plus, spre deosebire de alte spitale de profil, de un factor terapeutic de mare valoare — apa sulfuroasă.

De asemenea, trebuie menţionat faptul că prezenţa în Iaşi a Institutului de Medicină şi Farmacie a permis încadrarea spitalului cu cadre medicale de înaltă calificare profesională, garanţia unei activităţi de calitate puse în slujba ocrotirii sănătăţii populaţiei.

În context cu maxima „a recupera înseamnă în primul rînd a diagnostica", spitalul dispune de un Laborator de explorări funcţionale modern, bine dotat şi încadrat corespunzător, care permite efectuarea unor explorări complexe, absolut necesare pentru precizarea diagnosticului clinic şi funcţional, punct de plecare obligatoriu în formularea planului terapeutic recuperator.

De asemenea, trebuie subliniat că cele cinci clinici de recuperare din spital (boli profesionale, cardio-respiratorii, reumatologice, neurologice şi ortopedice), dispun de un vast „Laborator de recuperare" unde se aplică variate forme de tratament (hidrotermoterapie, balneoterapie, electrofototerapie, atmoterapie, kinetomasoterapie etc).

De subliniat importanţa care se acordă în procesul de recuperare terapiei prin mişcare ce se aplică în numeroase săli de cultură fizică medicală sau piscine ca şi terapiei ocupaţionale.

— Cum sînt urmăriţi în timp bolnavii cu handicap funcţional ?

● Adesea recuperarea reprezintă un proces terapeutic de lungă durată care presupune internări repetate.

Din aceste motive în toate serviciile clinice se practică urmărirea dinamică, „dispensarizarea", acestor bolnavi prin înregistrarea periodică a capacităţii funcţionale, a evoluţiei procesului de boală, a gradului de invaliditate, date care în ultimă instanţă vor permite corelarea stării de sănătate cu cea socio-profesională.

La fiecare bolnav se menţionează planul de recuperare elaborat de medicul specialist (la nevoie de o echipă de specialişti) care conţine atît etapele cît şi premizele recuperării.

— Ce obiective aveţi pentru viitor ?

● În primul rînd vom continua eforturile pentru creşterea permanentă a nivelului calităţii asistenţei medicale, în toată complexitatea ei, punînd accent în special pe studierea rolului şi a eficienţei apelor sulfuroase şi a nămolului de la Nicolina Iaşi în procesul terapeutic recuperator.

De asemenea, vom căuta să punem accentul pe activitatea de îndrumare a reţelei de specialitate pe întreg teritoriul Moldovei, acordînd atenţie posibilităţii de realizare în cît mai largă măsură a profilaxiei secundare.

Ca un ultim deziderat menţionăm intenţia de a face cît mai multe schimburi de experienţă cu unităţi similare din ţară şi străinătate.

REPORTER

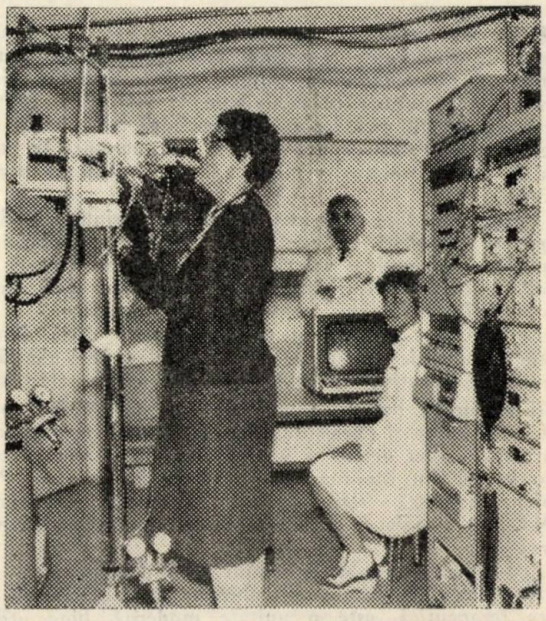

Laboratorul de explorări funcţionale

INVENTICA ȘI LITERATURA

Interviu cu dr. Ionel Dorofte – coordonator științific – Institutul Politehnic Iași

— Reporter — Astăzi, în Iași și în multe centre industriale din întreaga țară, numele și eficiența spectaculoasă a Laboratorului de Inventică în atacarea și rezolvarea cu succes a unor probleme prioritare nu mai are nevoie de recomandare.

Să revenim însă, cîteva momente, la începuturi...

— La început a fost... entuziasmul. Desigur și obiectivele pe care ni le propunem, și anume, introducerea în premieră a ambutisării hidrodinamice, metodă deosebită din punct de vedere al eficienței economice și a performanțelor tehnice cu realizarea unui utilaj de vîrf pentru industria noastră constructoare de mașini — presa de 20.000 tf — erau deopotrivă incitante și mobilizatoare. Micul nostru grup, inițial sub zece persoane cu specialități eterogene, în majoritate neinginerești, a atacat însă cu dezinvoltură, dar și cu maturitate și eficiență acest domeniu neconvențional, progresele obținute comensurîndu-se nu cu anii și nici măcar cu lunile, ci uneori cu săptămînile și zilele, apărînd mereu surprize, idei novatoare și antrenante.

— Și totuși de la ce s-a pornit și cînd ?

— Aceste succese au fost pregătite cu mult înainte de încercările, în regie și pe cont propriu, împreună cu un coleg al meu, Dragoș Iliescu, cercetător economist, cu care am pus la punct o presă pentru ambutisat în metaloplastie de 100 tf de mărimea unei valize diplomat care începea, ca să spun așa, pe masa de la bucătărie. Pentru cititorii care nu sînt familiarizați cu acest domeniu trebuie să amintim că o presă clasică, de o putere similară cîntărește pînă la 100 t și necesită o sală cu fundație specială. În plus, reperele executate clasic solicită matrițe complexe din oțel special rezultînd profile relativ simple în domenii restrînse, ori presa noastră realiza la domiciliu ambutisări complexe pe materiale de grosimi pînă la 3—4 mm. Acest fapt a stîrnit interesul forurilor județene și a C.N.S.T. În acest fel a început INVENTICA...

— Care este totuși concluzia dvs. ca psiholog și „antrenor" de echipe creative multidisciplinare ?

— As putea să enumăr două și anume — unu — specialiști și cadre tehnice care lucrează într-un domeniu îngust sînt de foarte multe ori defavorizați de rutina promovării unor tehnologii curente și chiar refractari și neîncrezători în ceea ce privește promovarea unor modele neconvenționale și, doi — există multe persoane cu o excepțională capacitate de concepție creativă, proiectare și realizare de experimente care nu au însă calificarea scriptică pentru așa ceva. Și de aceea, în mod normal nu-și pot dezvolta capacitățile respective, bineînțeles în folosul tuturor. Astfel, am întîlnit ingineri mecanici cu performanțe în electronică, ingineri pasionați de calculul economic, filologi cu o deosebită putere de reprezentare a dispozitivelor mecanice. Nu mai vorbesc de muncitori cu experiență și aptitudini care ar putea prelua oricînd, spre finalizare, teme complexe din cercetare și proiectare, cu un succes — după experiența noastră — mai mare decît a unui inginer proiectant care ar lucra numai la planșetă sau pur și simplu are numai diplomă și experiență dar nu aptitudini și pasiune creativă.

— Și înțeleg că la Inventică se aplică regula utilizării individului în domeniul în care poate da performanțe maxime.

— Trebuie să-ți mulțumesc pentru această atît de condensată definire a pîrghiilor de succes de care le prevalăm. Sînt convins și încercăm să convingem și pe alții că performanțele muncii intelectuale într-un climat de sportivitate și efervescență pot fi ameliorate spectaculos. Un singur exemplu, care multora le pare de necrezut, dar avem dovezi materiale și mărturii obiective că așa s-au petrecut lucrurile, și anume proiectarea utilajului de 20.000 tf cu soluții originale într-un procent de 70—80% și la performanțe tehnice peste nivelul mondial a fost realizat în 10 zile împreună cu doi muncitori specialiști, ce-i drept de înaltă clasă, probitate profesională și morală : Toma Vasile și Alistar Emil, precum și o tînără desenatoare, Marcu Elena. Menționez că este vorba de concepție și brevet, stabilire de soluții tehnice și finalizare proiect de execuție cu cote finale și calcule de rezistență și fiabilitate !

— Totuși prin ce diferă organizatoric grupul dvs. de alte colective ?

— E greu de precizat, dar dacă trebuie găsită neapărat o deosebire, aceasta ar putea fi compartimentul nostru de „factor uman", gata oricînd, prin exemplu și devotament, să creeze o punte acolo unde ar putea apărea la un moment dat două maluri. În plus, sîntem în fază înaintată cu pregătirea unui contract cu C.N.S.T.-ul foarte important și anume „Un model românesc de stimulare a creativității tehnice".

— Am înțeles că aveți și alte preocupări în afară de ambutisare.

— Da, identificarea noastră cu un colectiv de proiectare prese ne-ar defavoriza cu atît mai mult cu cît numai 30 din personal lucrează în această direcție. Într-un viitor apropiat, vom veni cu noutăți foarte atractive pentru public în domeniul radio-receptoarelor, jocurilor electronice și dispozitive cu microunde. De asemeni, și aici fac prin intermediul dvs., o dezvăluire în premieră, și anume, că pregătim o tehnologie nouă în domeniul obținerii de medicamente mai eficiente cu aplicații rapide în recuperare, reumatologie și oncologie.

C. POPESCU

UN „MUSAFIR" DIN UNIVERS

COMETA HALLEY

Intuind minunile acestor lumi, în Mesopotamia, încă de acum 6000 de ani, omul a început să grupeze stelele în constelații cărora le dădea tot felul de chipuri, și plăsmuia în același timp povești fantastice care uneori conțineau și un sîmbure de adevăr. Pînă la începutul secolului XVIII s-a crezut că stelele sînt „fixe". În jurul anului 1718, vestitul astronom englez Edmond Halley, comparînd observațiile lui Flamsteed asupra stelelor Alderaban, Sirius și Archirus, cu observațiile anterioare ale astronomilor alexandrini, a găsit discordanțe care l-au dus la concluzia existenței unor mișcări proprii ale stelelor. Tot el are meritul de a fi identificat în anul 1705 ca un singur și același astru cometele zărite în anii 1531, 1607, 1682 ; el a prevăzut revenirea acestei comete, care-i va purta numele, pentru aprilie 1759.

Această denumire de cometă derivă din latinescul „cometa", care vine din grecesul „komé" păros. Și la noi, în limbaj popular, cometele sînt numite „stele cu coadă" ; fiind corpuri cerești mai deosebite ca aspect, ele au atras atenția oamenilor de pretutindeni încă din cele mai vechi timpuri. Pitagora (570 î.e.n.), credea că aceste astre nu erau reale ci numai niște reflecții datorate razelor de soare. Anaxagora (470 î.e.n.), conside-

ra cometele ca provenind din mai multe planete foarte mici care se reunesc între ele. Aristotel (350 î.e.n.), susţinea originea meteorică a planetelor ; fiind deci nişte meteoriţi, ele ar fi nişte fenomene ale atmosferei noastre, produse printr-o exalare uscată şi caldă care se înalţă în regiunile superioare ale atmosferei, unde se condensează şi se aprinde. O idee la fel de curioasă avea Strabon (288 î.e.n.), care susţinea faptul că, cometa era de fapt un astru care s-ar afla într-un nor prin care trec razele sale, de unde şi această lumină difuză. Alte teorii susţinute de Gassendi, Descartes sau Newton, au fost şi ele abandonate în decursul timpului pentru a fi înlocuite de adevăr, singurul care ajuta omenirea să nu se rătăcească în eresuri. Cît de bine a intuit Seneca în primul secol al erei noastre că : „Va veni un timp cînd ceea ce ni se pare nouă mister va fi explicat prin studiile mai multor secole. Odată se va naşte un om care va demonstra în care parte a cerului rătăcesc cometele, pentru ce ele se deosebesc de planete, care este mărimea şi natura lor".

În anul 1577, Tycho Brahé deşi nu a făcut nici o evaluare numerică a pus în evidenţă faptul că cometele evoluau mult mai departe de lună ; iar cu mai bine de cincizeci de ani înainte, Apian remarcase direcţia cozii cometelor în sensul opus soarelui : fenomen care va fi explicat de Kepler în 1617 prin efectul vîntului solar asupra materialelor volatile care înconjoară cometa. Prima observaţie a unei comete se situează în urmă cu 2360 de ani î.e.n. Pînă în prezent au fost observate cca. 2 000 de comete, iar în jurul Soarelui gravitează cam 100 de miliarde de comete. Asemeni Soarelui, cometele sînt aştri luminoşi care au propria lor lumină, spre deosebire de planete şi de sateliţii lor care reflectă lumina solară.

Aspectul deosebit al cometei este dat de părţile sale constitutive: nucleul, coama şi coada. Nucleul este partea cea mai luminoasă a sa, fiind format dintr-o structură solidă, praf şi gaze congelate care în apropierea Soarelui încep să se degaje şi formează un halo difuz, aproximativ sferic, în jurul nucleului şi care se numeşte coamă · în timp ce nucleul nu depăşeşte în general 10 km diametru, coama cometei atinge cca. 250 000 km şi chiar mai mult (cometa din 1811 avea o coamă de 1 800 000 km) ; a treia parte a cometei este coada care nu-i altceva decît o emanaţie a coamei, o dîră luminoasă simplă sau dublă, dreaptă sau curbă, şi care se formează atunci cînd cometa intră sub influenţa vîntului solar şi a presiunii radiaţiilor. Desfăşurîndu-se în apropierea Soarelui, la cca. 300 de milioane km, ea poate atinge dimensiuni considerabile de sute de milioane de km. Astfel, cometa din 1811, avea o coadă de 176 000 000 km, iar cea din 1843 de 320 milioane km, mai mult de două ori distanţa Pămînt—Soare. În general, coada cometei nu este simplă ci, dublă : una de culoare albăstruie, rectilinie, formată din gazele acţionate de atracţia Soarelui ; cealaltă gălbuie, este curbă şi compusă din minuscule particole de praf.

Nucleul nu este coerent şi se dezagregheză destul de uşor, fie sub influenţa exploziilor interne provocate de eliberarea bruscă a unor mari cantităţi de gaze, fie printr-un efect de maree determinat de o prea mare apropiere de Soare. Trecerile repetate prin apropierea Soarelui provoacă o „uzură" a nucleului care pierde de fiecare dată cam 1 la sută din masa sa. Fragmente din compoziţia cometei se împrăştie de-a lungul orbitei sale formînd roiuri de meteoriţi care provoacă în fiecare an cam în aceeaşi epocă „ploi de stele" ; astfel, în luna august, celebrele Perseide provin de la cometa Swift-Tuttle, observată în 1862, iar în mai şi în octombrie cometa Halley provoacă şi ea „averse de stele". Această legătură între comete şi meteoriţi a fost demonstrată în 1866 de Shiaparelli.

Cometele s-au născut, se pare, acum cca. 4,6 miliarde de ani, odată cu planetele, din nebuloasa de gaz şi praf care a dat naştere sistemului solar. Zona din care provin este situată dincolo de planeta Pluton, la un an lumină. După alte teorii, cometele ar circula pe o orbită foarte apropiată de Neptun. Indiferent cum ar fi însă, se pare că ele provin dintr-un fel de „rezervor" situat la marginea sistemului solar, iar desprinderea lor de pe o orbită iniţial circulară se produce datorită perturbaţiilor magnetice provocate de una dintre planetele gigantice ale sistemului solar.

Devenind comete periodice, ele evoluează pînă în momentul cînd intervine o reacţie gravitaţională cu Saturn sau Jupiter, care le propulsează pe o orbită parabolică sau hiperbolică (48 la sută circulă pe orbite parabolice şi 13 la sută pe orbite hiperbolice).

Deşi toate cometele par originare din sistemul nostru solar, totuşi două treimi din ele îl părăsesc după o primă trecere pe lîngă Soare. Chiar cele care rămîn pe o orbită solară, au perioade care depăşesc un secol, ceea ce înseamnă că ele au o orbită care se îndepărtează dincolo de limitele convenţionale ale sistemului solar (celebra cometă Kohutek posedă o periodicitate superioară a 10 000 ani).

În privinţa periodicităţii cometei Halley, aceasta este de 76 ani, adică se apropie de Soare la 88 milioane de km (periheliu), şi se depărtează pînă la 5,3 miliarde km (afeliu), deci puţin dincolo de Neptun. Ultima sa trecere datează din anul 1910, iar viitoarea sa apariţie este pentru anul 1986, luna februarie. Orbita pe care circulă această cometă este retrogradă, iar de-a lungul timpului a suferit diverse influenţe datorită planetelor pe lîngă care a trecut.

Despre istoria apariţiilor cometei Halley s-ar putea scrie cărţi întregi : pentru prima dată a fost consemnată în anul 242 î.e.n. ; apoi în 141 e.n. cometa a fost observată de chinezi : avea o coadă foarte lungă şi o culoare albă-albăstrie. În 218 a fost înregistrată atît de chinezi cît şi de europeni. Dion Cassius o descrie cu o coadă imensă ce se întindea de la apus la răsărit. A mai fost observată apoi în 295, 373, 451, 608, 684, 760, 837, 912, 969, 1066, 1456, 1682, 1759, 1835.

Apariţia neaşteptată a cometelor pe un cer cu a cărui configuraţie normală omul era deprins, a trezit în cele mai vechi timpuri surprize şi spaima în mintea oamenilor care, naivi şi nestiutori, erau influenţaţi de speculatori ai bunei credinţe care prevesteau mari calamităţi şi nenorociri. Astăzi însă apariţia unei comete este un prilej de a afla noi date ştiinţifice referitoare la aceste corpuri cereşti şi la alcătuirea universului.

Viorica UNGUREANU

CUGETĂRI DESPRE UNIVERS

* Universul rămîne neatins şi păstrează tot ce-i aparţine. Timpul îndelungat nu-l măreşte şi bătrînetea nu-l micşorează... Veşnic va fi acelaşi pentru că veşnic a fost acelaşi. MANILIUS.

* Universul (...) o sferă al cărei centru e pretutindeni, iar circumferinţa nicăieri. PASCAL.

* Universul e prezenţă, este creaţie de energii, de valori. Universul e permanenţă, este coexistenţă. ION BIBERI

* Universul este unul, infinit, mobil. GIORDANO BRUNO

* Întregul nostru univers este numai o infinită complexitate de forţe. THOMAS CARLYLE

* Din tinereţe începeam să-mi dau seama că dincolo de această lume unică există un univers gigant, care există independent de noi, fiinţele umane, şi care se află în faţa noastră ca o mare şi eternă enigmă ; un univers care este totuşi parţial accesibil observaţiilor noastre şi înţelegerii noastre. ALBERT EINSTEIN

* Universul este un imens rezervor de energie şi omul este din acesta o mică parte. M. DESHUMBERT

* În timp ce pe furnicarul nostru ne luăm la harţă, preţ de o zi, pentru un fir de pai, universul se roteşte fără încetare, potrivit unor legi eterne şi imuabile, care conduc şi atomul numit pămînt.

În cele o sută de miliarde de lumi risipite în spaţiu, totul se dezvoltă progresiv. VOLTAIRE

* Lumina stelelor ne confirmă că evoluţia nucleară se continuă în toate galaxiile. La fel, moleculele din spaţiu, fruct al evoluţiei chimice interstelare, ne dovedesc că aceasta o găsim cîte puţin peste tot. Ne punem întrebarea dacă evoluţia biologică continuă în afara Pămîntului. Celelalte planete ale sistemului solar par aride. Dar găsim pe unii meteoriţi acizi aminici. Semne ale vieţii se schiţează fără îndoială pe planetoizi acum dezgheţaţi. HUBERT REEVES

Culese şi traduse de V. U.

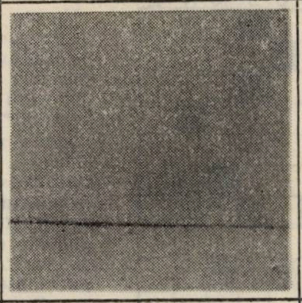

ENIGMISTICĂ

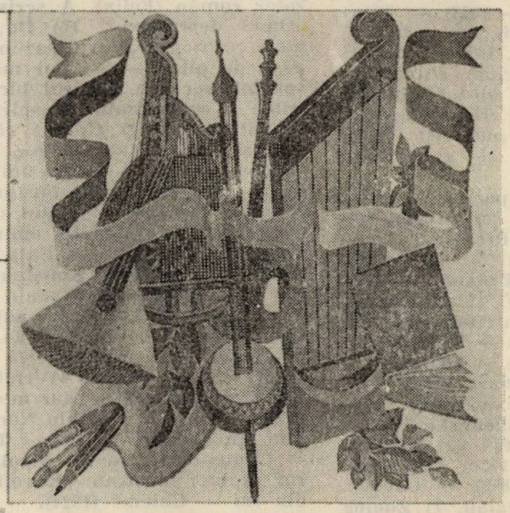

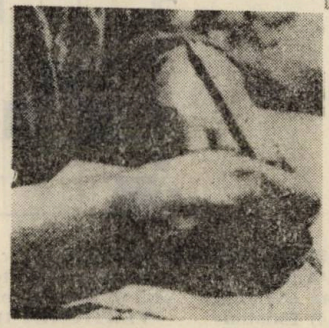

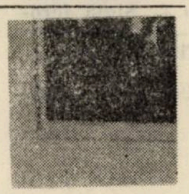

FIGURI IEȘENE

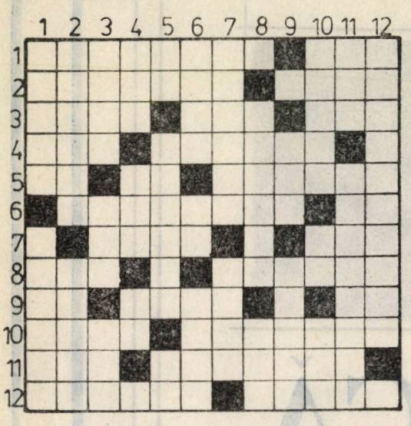

ORIZONTAL : 1) Filolog și poet (Gheorghe, 1798—1864) — Sportul minții. 2) Medic (Alexandru, 1860—1937) sau chimist (Anastasie, 1864—1937) — Economist (Nicolae, 1798—1871). 3) Primul domnitor al Principatelor Unite (Alexandru Ioan, 1820—1873) — Ceas — Distanțat. 4) Sau — Sociolog, filozof și om politic (Petre, 1891—1940). 5) Riegler Emanoil — Iulian Rick sau Iosif Ross — Medic (Ion, 1884—1972) sau pedagog (N. C., 1894—1971). 6) Lingvist și filolog (Alexandru, 1845—1883) — În poză ! 7) Biolog (Nicolae, 1862—1931) — Exprimă o atitudine de sfială. 8) Tria ! — Contrar. 9) Costache Negruzzi sau Costache Negri — Nefericit rege shakespearean — Eusebiu Camilar sau Eduard Caudella, Elena Cocea, Emil Costinescu. 10) Prenumele pictorului Briese (1889—1963) — Filozof (Dan A., 1893—1958) sau pedagog și publicist (Teodor A., 1872—1958). 11) Veche măsură de capacitate chineză — Sociolog, economist și filozof (Ștefan, 1882—1934). 12) Scriitor (Dimitrie, 1872—1914) sau chirurg și publicist (Paul, 1869—1937) — Geolog și geochimist (Gheorghe, 1798—1864).

VERTICAL : 1) Compozitor și dirijor (Matei, 1908—1980) sau ziarist (Emanoil, 1881—1951) — Profesor și publicist (Mihai, 1881—1945). 2) Medic (Eugen, 1899—1975) — Prenumele poetului Naum (1829—1917) și al inginerului constructor Șesan (1916—1969). 3) A unelti (fig.) — Acela — Tren (reg.). 4) Lele — Mame (arh.) — În bloc ! 5) Emil Gîrleanu sau Eduard Gruber — Istoric și etnograf (Alexandru P., 1890—1953) sau scriitor (Gheorghe, 1822—1892) — Zece jumătate ! 6) Militant socialist (Ioan, 1880—1920) sau scriitor (Gheorghe, 1822—1892) — Carne ! — Matematician norvegian. 7) Zoolog (Filimon, 1903—1971) — Lac mare sau mare lac. 8) Pictor (Max, 1897—1946) — Strîns. 9) Părere ! — Trai. 10) Zîmbet — Mihai Eminescu — Siglă feroviară italiană. 11) Fir — Scriitor (Mihai, 1876—1957). 12) Fizician (Dragomir. 1865—1954).

Dicționar : TOU, TUG, LEA, IME, ABEL, EER, RIV.

OAMENI

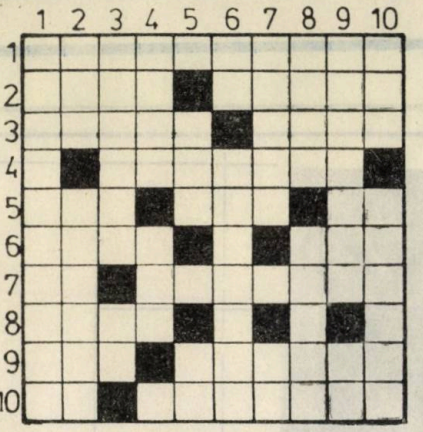

ORIZONTAL : 1) „Primii oameni" este una din creațiile reprezentative ale acestui poet croat (Petar, 1818—1872). 2) „Omul ...", roman de scriitorul finlandez Joel Lehtonen — Scriitor american (1871—1900), autorul poeziilor „Un om văzu..." și „Am văzut un om". 3) „Fericirea unui om...", creație a dramaturgului englez John Fletcher (sec. 17) — Harpă. 4) A scris „Povestea unui om gras" (1794) 5) „Oameni, ..., viață", volum memorialistic de Ilya Ehrenburg — Constelația Săgeata (abr. astr.) — Nota bene. 6) Alături de C. Dumitrescu—Iași, N. Petrașcu, Barbu Delavrancea, Ilarie Chendi, unul dintre ilustrii membri ai Asociației oamenilor de litere români (1899) condusă de B. P. Hasdeu — Oameni unul după celălalt. 7) Un om șmecher (arg.) — „Oameni și...", „Omul strigă" sînt titluri din creația scriitorului austriac Albert Ehrenstein. 8) A prezenta producții ca „Omul din larg" cu Charles Boyer sau „Omul cu ricșa" cu Toshiro Mifune. 9) Artist plastic alsacian (Hans), semnatarul tabloului „Omul cu trei burice" (1920) — Publicist și prozator român (Felix). A scris romanul „Omul descompus". 10) De încălecat după ce asculți „Povestea unui om leneș", de pildă — Scriitor memorialist spaniol (sec. 17), autorul lucrării „Finetea și arta omului de spirit".

VERTICAL : 1) Credea că omul e măsura tuturor lucrurilor. 2) Fluviu european — „... și creația umană", carte de impresii a prozatorului japonez Kenjiro Tokutomi. 3) Din creația acestui poet rus sovietic amintim poemul „Omul negru" — Calp ! 4) „Oameni ...", dramă de Konstantin Simonov — Personaj sadovenain din „Oameni din lună". 5) Siglă automobilistică elvețiană — 100 mp. 6) De ce ? ! — „Omul ...", dramă lirică de scriitorul austriac Franz Werfel. 7) Prin viu grai (fem. pl.) — Zar mic. 8) Anotimp — Urcări. 9) Pablo Neruda : „Ispita unui om ..." — Cea ! 10) Idem ! — Compozitor român (Nicolae), autorul dramei muzicale „Revolta omului din lut — Golem" (1924).

Dicționar : SGE, TCS.

PUȚINĂ FILOZOFIE

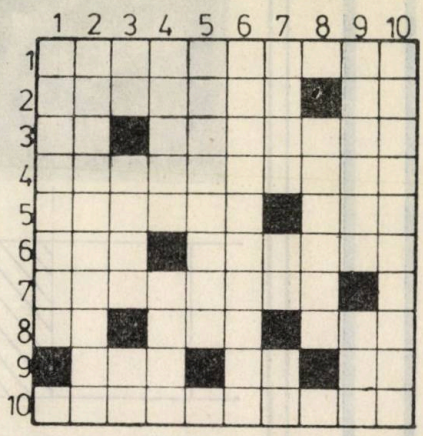

ORIZONTAL : 1) Au o gîndire formalistă. 2) Filozofii a la d'Aquino — Horia Nicolaescu. 3) Neam (fig.) — Practica filozofia îndoielii. 4) Existență numai în conștiință. 5) Pachete — Tragere la țintă. 6) Lac în Canada — Din școala filozofică a ilustrilor Tales, Anaximene, Anaximandru și Heraclit. 7) Vicios din punct de vedere logic. 8) Mahatma Gandhi — Direcția monumentelor istorice (abr. uz.) — În tergo (abr.). 9) Id est (abr.) — Petre Andrei — Dinșii. 10) Aflată în unitate dialectică cu întîmplarea.

VERTICAL : 1) Doctrina școlii filozofice a lui Zenon din Citium. 2) Studiază structura și legile universului. 3) Nu poate exista în afara societății — Un fel de alfa fenician și nord-semitic — De ce ? ! 4) Șiruri de nume (pl.) — Noemă. 5) Maximă austeritate. 6) Care se repetă în aceleași condiții (pl.). 7) Ghimpi — „In nirvana" ! — Alexandru Tănase. 8) Părinți (dim.). 9) Braț dunărean — Lesne de înțeles. 10) Dă o formă concretă, precisă, materială.

Dicționar : ILE, INT, IDE.

ÎNDELETNICIRI

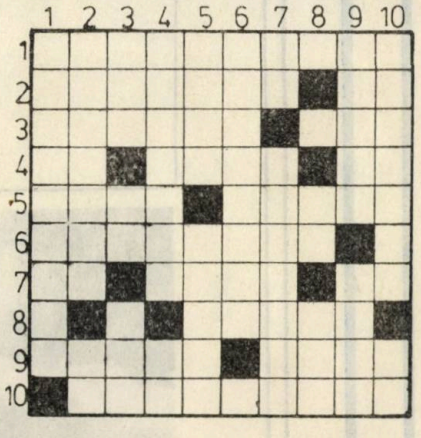

ORIZONTAL : 1) Lucrătoare în sala de spectacole. 2) Medic specialist în boli ale nasului — Olga Bucătaru. 3) Muncitor calificat siderurgist — Dispozitive ale textiliștilor. 4) 1, 2 șelari ! — În plus — Cap de analist ! 5) Credința în norocoasa întîlnire cu cosarul — Lucrători feroviari. 6) Funcționar poștal. 7) Traian Tălmaciu — Arcaș vestit — Însoțitor ! 8) Cioban care prepară un anumit derivat lactat. 9) Producător de cadre — Meșteșugar care face obiecte din lut ars. 10) Lucrător la temperaturi scăzute.

VERTICAL : 1) Preparator la I.M.F. ! 2) Scriitor — Ada Fieraru. 3) Poem de V. Hugo — Eta Rotaru — General al lui Mahomed. 4) Interpretă vocală sau instrumentală — Posezi. 5) Din neamul alanilor — Cînd își începea activitatea fanaragiul. 6) Filator. 7) One-

sim Grădinaru — Reglează și repară instrumente muzicale. 8) Acar ! — Comun la hamali și telali ! 9) Lucrător care întreține presa de imprimare — Năvodari. 10) Artizan de mobilier — Radu Tăbăcaru.

Dicționar : ANE, AMR.

ÎNTR-UN CUVÎNT

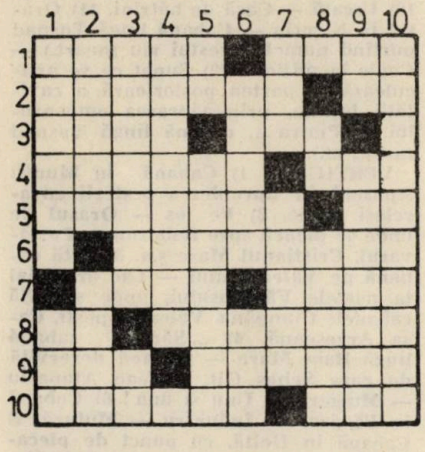

ORIZONTAL : 1) Păcăleli — Urbe. 2) Gheţar — Cefe ! 3) Cel — Cadou. 4) Sonoră — Capră ! 5) Contrafăcută — Do. 6) Picioroange. 7) Fărimă — Moral. 8) Pară ! — Clandestină. 9) Mur — Tăiat. 10) Ramuri — Fir.

VERTICAL : 1) Plombagină — Resort. 2) Nesăţios — Buhai. 3) Învăţăcei — Germaniu. 4) Soldaţi. 5) Pete ! — Fişier. 6) Odinioară — 3,14 ! 7) Ceas — Decide. 8) Curea ! — Strîmţari. 9) Bold — Box. 10) Sfişiată.

SPORT

ORIZONTAL : 1) Aşezări sportive optime. 2) 360° la patinaj, gimnastică, sărituri în apă (pl.) — Junior.. la start. 3) Forma balonului scos din grămadă — Campion — Nicu Hincu. 4) Sportivi ai şoselelor. 5) Avantaj — Măsoară terenul (abr. uz.) — Cupă, cupe ! 6) A concepe (fig.) — Posibil teren de tenis. 7) Păcăleală în sport. 8) Numerele 4 şi 6 din echipă ! — Academia Internaţională de Astronautică (abr. uz.) — De păr pentru aşii volanului (pl.). 9) La meci ! — Bătut de alpinişti. 10) Echipier cu banderolă — Set !

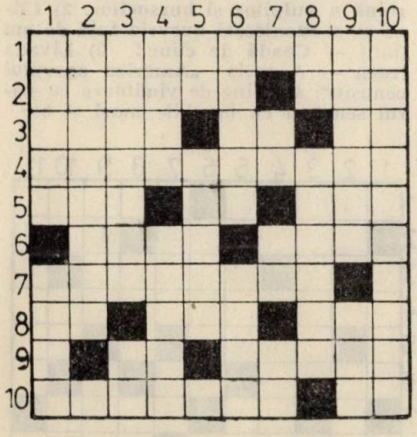

VERTICAL : 1) Componentă a întrecerii sportive... — ...şi una atletică. 2) De pedeapsă, de colţ, de picior căzută etc (sing.). 3) Linii de înaintaşi — Cupe ! 4) Locuri de disputare a competiţiilor pe timp nefavorabil — A se zvînta. 5) Stau în poartă ! — Element de rezistenţă în osatura vaselor. 6) Piesă la un mai vechi joc al juniorilor — Alergătoare la turf. 7) Notă... nu la sol — La semn ! — Dublaţi la înaintare ! 8) Numărul... 13 ! — Sfoara gimnaştilor. 9) Sportiv care agreează muştele — Una din ţintele balonului rotund. 10) Vestimentaţie sportivă.

Viorel VÎLCEANU

MUNŢII RODNEI

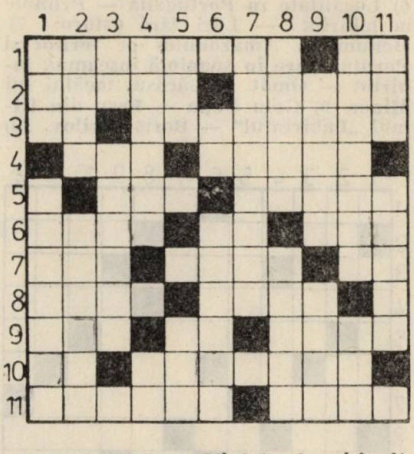

ORIZONTAL : 1) Vîrful cel mai înalt al masivului Rodnei (2 303 m), cu o creastă principală ce măsoară peste 50 km lungime — Valea Vinului. 2) Localitate situată în partea de sud a masivului, pe rîul cu acelaşi nume, afluent al Someşului Mare — Localitate pe Bistriţa, nu departe de Gura Lalei. 3) Curmătura Galaţului situată la 1890 m, la circa 40 minute de mers pînă la cabana Puzdra (1 540 m) — Lac glaciar din Munţii Rodnei, cu o adîncitură maximă de 4,5 m, situat la altitudinea de 1 815 m (2 cuv.). 4) Prefix — Amplasări ciobăneşti întîlnite în căldarea Buhăiescu Mare (2 122 m), (sing.). 5) Aceea — Apăruţi. 6) Triunghiul de marcaj întîlnit pe traseul : Staţiunea Borşa — Valea Podul Izvorului — Cascada cailor — şaua Gărgălău, un traseu deosebit de frumos, greu accesibil iarna — Vîrful Puzdrelor ! — El (pop.). 7) Fructul arborelui de pîine — Localitate pe Someşul Mare, în partea răsăriteană a masivului — Coca Vasiliu. 8) Apărătoare — ... Crucii, formă de relief întîlnită în sud-vestul masivului, aproape de Rebra şi Nepos (neart.). 9) Port pescăresc la Marea Roşie — „Şaua ... Lac", o curmătură situată la 2 120 m, în culmea principală a masivului — Izvoru..., peşteră în apropierea Peşterii lui Măglai şi a Tăusoarelor (pl.). 10) Oneste ! — Localitate nu departe de Dorna. 11) Locuri cu multă iarbă — Vargă.

VERTICAL : 1) Trecătoarea—Pas care face trecerea între bazinele rîurilor Bistriţa Aurie şi Vişeu, separînd culmile munţilor Maramureşului şi ai Rodnei, la 1 414 m alt. 2) Vîrf al masivului ((2 279 m), al doilea ca înălţime — Forme de relief ca cele ale Pietrei sau Telcisorului, situate în partea de nord-vest a masivului. 3) Munţii Rodnei la poale ! — Oraş pe Someşul Mare, situat în partea de sud-vest a munţilor Rodnei. 4) Localitate pe Sălăuţa, în partea vestică a masivului — Există. 5) La ieşirea din Borşa ! — Rîu în Turcia. 6) Culese ! — Farmecul..., frumoasă cabană pe Valea Pietrelor, cu punct de plecare din Sîngeorz-Băi sau Maieru (neart.). 7) Băile Borşa sau Valea Vinului, localităţi aflate în zona munţilor Rodnei, cu condiţii de climă, ape minerale (sing.). 8) Mirat — Om de cultură. 9) Rangul de ban (pl.) — Rîu care se varsă în rîul Ilva, după ce trece prin satul cu acelaşi nume. 10) Vîrf al masivului, înalt de 1 062 m, aproape de peştera Jgheabul lui Zalion — Cascada lor o întîlneşte turistul nu departe de şaua Gărgălău (neart.). 11) Localitate în Franţa — Măgura din vecinătatea Poienei din sudul masivului Rodnei.

Dicţionar : UNC, IBA, LID, CAN, VUE.

DANS

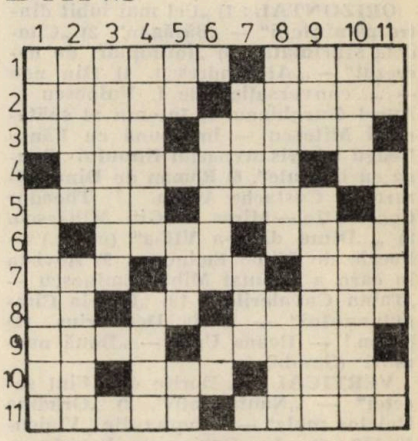

ORIZONTAL : 1) Dans popular polonez în tempo vioi — Se fac la dans în ritmul muzicii. 2) „... lebedelor", balet de P. I. Ceaikovski — Dans popular brazilian. 3) Localitate în Grecia — Cîntă la horele bănăţene. 4) Spectacol muzical din care nu lipseşte dansul artistic — Dan Grigore. 5) Necredincioase — În ritmul tangoului. 6) Îl înalţă copiii în jocurile lor — Dansul. 7) Fiord în Islanda — Pseudonimul lui George Sbârcea — „Dans din ...", sculptură de Geza Vida. 8) Dimpotrivă — Ivan Kotov — Perie ţepoasă. 9) Balet de C. C. Nottara — A dansa (ir.). 10) Ursu Barbu — Horă românească, numită şi bâltăreţul — Loc de dans. 11) Cîntă la horă — Conducător al grupului de dansatori.

VERTICAL : 1) Dans spaniol andaluz — Joc popular. 2) Dans clasic — Dans popular românesc, foarte răspîndit. 3) Vechi dans popular scoţian. 4) Dans popular răspîndit în Cîmpia Dunării (neart.) — Numele egiptean al zeiţei Isis. 5) Dansează cu ea ! — Compozitor german, autorul baletului „Abraxas" — Cută ! 6) Dans popular cu figuri (neart.) — 16 tangouri. 7) Joacă la horă cu mîndra — Sperie copiii. 8) Dans vechi spaniol lent — Către. 9) La baiaderă ! — Mişcări zgomotoase la unele dansuri populare. 10) Parte a corpului ce se mişcă în timpul dansului — Dans popular ardelenesc. 11) Dans francez ! — Nu poate fi suplă în mişcări — Geo Ştefan.

Dicţionar : ELOS, ISA, GSB, ISIT, EGK.

VITRINA CU CĂRȚI

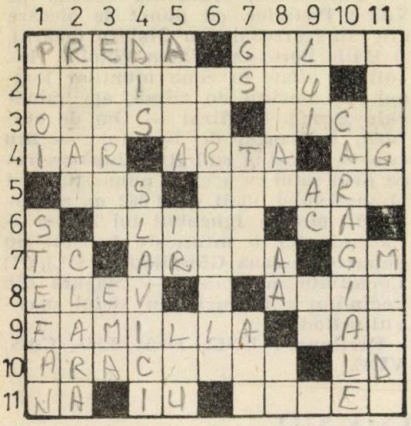

ORIZONTAL : 1) „Cel mai iubit dintre pământeni“ — „Bărăgan“. 2) „Citadela sfărîmată“. 3) „Întîmplări de necrezut“ — ...Alexandrescu. 4) Din nou — „... conversației“ de I. Vulpescu — Aurel Gurghianu. 5) Însemn al spătarului Milescu — Împreună cu Fănuș Neagu a scris scenariul filmului „Punga cu libelule“. 6) Roman de Dinu Săraru — Costache Anton. 7) Theodor Constantin — Miros — Gib Mihăescu. 8) „...Dima dintr-a VII-a“ (neart.) — Poezie de Mihai Eminescu. 9) Revista în care a debutat Mihai Eminescu — „Taina Cavalerilor“. 10) „Istoria Cîmpulungului“ — Lucia Demetrius. 11) Stana ! — Ileana Ursu — „Două neamuri“ (Sandu).

VERTICAL : 1) Dorite de „Fiul secetei“ — „Naufragiații“. 2) „Grădina stelelor mele“ — Doamna din „Vlaicu-Vodă“. 3) „Un fluture pe lampă“ — Fiica lui Iancu Bălteanu din „Oameni din lună“ de Mihail Sadoveanu. 4) Încep discuțiile ! — „Moara cu noroc“. 5) „Poemele părinților“ — Ioanid Romanescu — „Femeia cu ochi albaștri“. 6) Roman de Jean Bart. 7) George Săndulescu — Tramvai (abr. uz.) — Fiu din „Muncitori și păstori“ de Mihail Sadoveanu. 8) „Primăvara cosmică“ — Andi Andrieș — Ulici ! 9) „...Eminescu“, poezie de Al. Vlahuță — Andrei Ciurunga — Daniel Dimitriu. 10) „Momente și schițe“. 11) „Îngerul a strigat“ — „Corabia pe uscat“.

LABIRINT

ORIZONTAL : 1) I-a cerut lui Dedal să construiască Labirintul din Creta — „Labirintul ..“, ciclu romanesc de Max Aub (pl.). 2) Una dintre cele peste 400 de încăperi ale Labirintului din Cnossos, Creta — Labirint vegetal. 3) Întreg (mold.) — Personaj masculin din romanul „Labirint“ de P. Șestakov — Sus, spre el a vrut să zboare Icar. 4) L-a ajutat pe Teseu să iasă din Labirint — Tributul pe care-l primea anual Minotaurul, alături de cei 7 băieți, pretins atenienilor de Minos (sing.). 5) Soția lui Henric al II-lea care a otrăvit-o pe frumoasa Rosamond, în conacul ei ce se afla în mijlocul labirintului arhitectural al parcului Woodstock (Anglia) — 365 zile. 6) Icar ! — Dînsul — Măsliniu. 7) Mantii romane — Desenele din filmul „Labirintul“ de Jan Lenica (sing). 8) Max Aub — În șubă ! — Reproducere. 9) Nepot al lui Dedal — Nicu Pop — Perioadă de timp. 10) Minotaurul (pl.) — Partenerul lui Stan, student la Oxford, care se rătăcește în labirintul parcului facultății. 11) Poet spaniol, autorul poemului alegoric „Labirintul Fortunei sau Cele trei sute“ — Scriptor francez, autorul lucrării „Labirintul“.

VERTICAL : 1) Istoric roman amintit în cartea „Labirintul comisarilor“ de Ion Tipsie — Imită bătaia tobei. 2) A zburat din Labirint — „Labirintul“ de Fr. Păcurariu (pl.). 3) Popor — Interpretă în filmul „Labirintul“ (Carmen). 4) „... în labirint“, roman de italianul Corrado Alvaro (neart.) — Labirintul grădinilor — Pagini de roman ! 5) Scriitoare germană, autoarea romanului „Labirintul“ — Intrare. 6) Localitate în Portugalia — Primele la labirint ! — Lăzi fără usturoi ! 7) Denumirea Amazonului pe teritoriul Perului, care în spaniolă înseamnă labirint — Omăt. 8) Lăcașul taeăli lui Minos. 9) Gelu Popa — Erou din filmul „Labirintul“ — Boris Kirilov. 10)

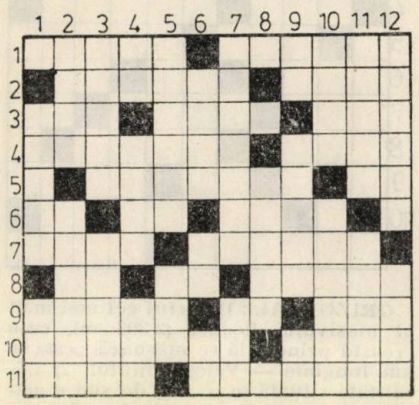

Privește (mold.) — Alt personaj din romanul „Labirintul“ de P. Șestakov. 11) Patria Labirintului — Sătean. 12) Pinzele „Labirintului“ — Prenume feminin englez.

Dicționar : RUNA.

CABANE

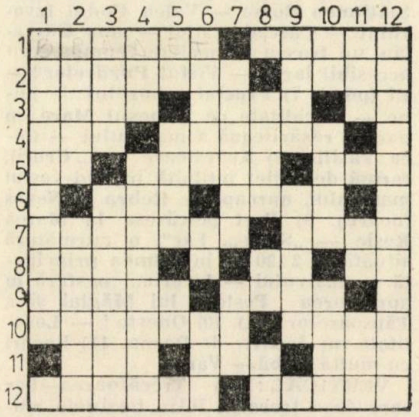

ORIZONTAL : 1) Cabană în Valea Jiului, cu punct de plecare din Lupeni — Cabană în Bucegi. 2) Cabană sibiană, se pleacă din Tîlmaciu — Muntele ..., cabană lîngă Brașov. 3) Piatra ..., cabană pe Valea Prahovei — ... Foi, cabană lîngă Zărnești (neart.) — Perioadă la cabană ! 4) Gura ..., cabană deservită de stațiile C.F.R. Zărnești și Brașov (neart.) — Cabană lîngă Tîrgu Ocna. 5) La Timiș ! — Cabană lîngă Predeal — Lac în Scoția. 6) Fizician sovietic — Localitate în Nigeria. 7) ...Lotrului, cabană cu punct de plecare din Petroșani, Tîrgu Jiu (neart., pl.) — Pîrîul de lîngă Predeal. 8) La intrare în cabana Ardeluța ! — Clăbucet plecare ! — Interjecție. 9) Cabană așezată într-un pitoresc loc în apropierea Cîmpulungului Moldovenesc — ... Brazi, cabană din Bucegi. 10) Uscată — Casă de bătrîni. 11) Orășel în Nigeria — Cabană lîngă Tușnad purtînd numele acestui rîu (neart.) — Conic la mijloc ! 12) Sunet ce se articulează în partea posterioară a cavității bucale, prin vibrarea omușorului — Piatra ..., cabană lîngă Tușnad (masc. pl.).

VERTICAL : 1) Cabană în Munții Apuseni în apropierea peșterii cu același nume. 2) Pe jos — Orașul de unde se pleacă spre Babarunca. Postăvarul, Cristianul Mare ș.a. 3) Altă cabană pe Valea Jiului — Lac artificial la poalele Făgărașului, unde se află cabanele Cumpăna, Valea cu pești. Casa Argeseană. 4) ... Sărată. cabană lîngă Baia Mare — Cabană deservită de gara Sebeș Olt. 5) Jean Atanasiu — Mulgere — Unu și una ! 6) Cabană în Făgăraș — Înăuntru — Mulură. 7) Cabană în Deltă, cu punct de plecare din Tulcea — Chelner (od.). 8) Vaiet — Cristianul Mare ! — La Brusturet ! 9) Rîu în Brazilia — Altă cabană în Făgăraș. 10) Oprește ! — „La cabana „Trei Brazi“ de G. Grigoriu — Cabană lîngă Sebiș. 11) La Vlădeasa și Voineasa ! — Vîrful ... Dor — Poftă de joc (mold.). 12) Cabană deservită de stațiile C.F.R. Buru, Turda și Cluj-Napoca (2 cuv.).

Dicționar : REE, VUL, NTUI, ORU, IRIR.

HAM, HAM, HAM...

ORIZONTAL : 1) Cîini cu trup îndesat, cu capete mari, boturi turtite, labe scurte și groase — Cîine de vînătoare, folosit pentru scoaterea din vizuină a vulpilor și bursucilor. 2) Cîine ce-și manifestă bucuria față de om (inf.) — Coadă de cîine ! 3) Livadă (reg.) — A scris „America ogarului cenușiu“. 4) Cîine de vînătoare cu părul scurt și cu urechile mari și ble

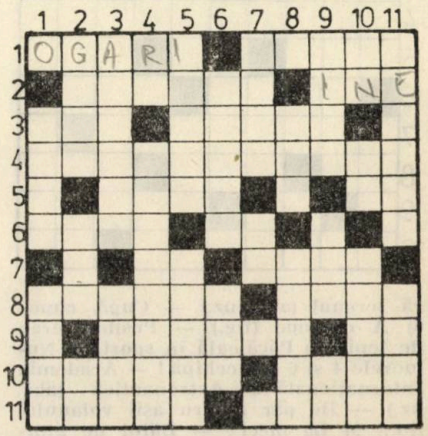

(pl.). 5) Curea cu care se poartă cîinii — La terier! 6) Cîine din proza lui I. Al. Brătescu-Voinești — Cap de javră! 7) Începe să hămăie! — Pui drag. 8) Cerscătorie de cîini — Localitate în U.R.S.S. 9) Cîinele nostru — Beriliu. 10) Șuvoi — Aproape... canin! 11) Boturile cîinilor (masc.) — Cîine lup.

VERTICAL: 1) Cîine cu păr pufos și cu urechile drepte — Chem cîinele. 2) Cîine de vînătoare foarte iute la fugă — Căței (fig.) — Cîinele este unul din prietenii lui nedespărțiți. 3) Cîini cu părul lung și lățos, ușor de dresat, folosiți la vînatul păsărilor acvatice — Două la botul cîinelui, lîngă nas. 4) Scade! — Cîine cu botul scurt și turtit, cu picioarele scurte, cu părul lung și mătăsos. 5) Goană — Însoțesc cîinii la turmele de oi. 6) Circulație a mărfurilor — Comitat în Danemarca. 7) Cîntăreți — Alfa și Omega. 8) Imediat — Cîine mare și lățos. 9) Drum de fier — Cîine de talie mare, cu părul scurt, cu botul gros — Nicu Pop. 10) Ene! — Carie! — Viață de cîine (fig.). 11) Cîine de statură mică, folosit la vînarea animalelor care trăiesc în vizuini — Trag alături de cîini sănii le din Nord.

Dicționar: UGOR, AMT.

ANTON PANN

ORIZONTAL: 1) Oraș în Bulgaria, unde s-a născut la sfîrșitul sec. al XVII-lea Anton Pann; tatăl, Pantoleon Petroveanu, de origine română, și mama, Tomaida, o tînără greacă — A doua soție a lui Anton Pann. 2. Poetul „icoanelor din Carpați", care i-a dedicat în 1904 un sonet lui Anton Pann în revista „Semănătorul — Partea a doua a volumului „Versuri muscești", ce cuprinde și „cîntece de lume" cu conținut moralizator". 3) Stradă în București unde a locuit Anton Pann din 1848 pînă la moarte, în 1854, azi purtînd numele scriitorului (neart.) — Abreviere medicală. 4) Element chimic... luminos — „Spitalul... sau Cîntătorul Dorului", culegere de „cîntece de lume", o adevărată antologie de melodii românești, occidentale, grecești și turcești (neart.). — Inimă de erou! 5) Stă în față (pl.) — Asirian. 6) Copac melifer — Înțeles — Ca un cîntec de slavă s-a cîntat în iulie 1848 la Rîmnicu Vîlcea, „Deșteaptă-te române", compus de Anton Pann, cu prilejul jurămîntului pe noua Constituție. 7) Arbuști folosiți în farmacie — Imortalizarea pe hîrtie a chipului din profil al lui Anton Pann de Barbu Delavrancea (pl). 8) Dinastie chineză — Tipăritură muzicală apărută în 1848, o colecție de cîntece în notație psaltică. 9) Cel mai important poet liric al Ardealului pînă la Coșbuc (1816—1863), autorul poeziei „Deșteaptă-te", transpusă pe note de Anton Pann. 10) Riu în U.R.S.S. — „Viața în imagini a lui Anton Pann" de Elisabeta Dolinescu. 11) Anton Pann în ediție finală! — Atribut dat de Mihai Eminescu lui Anton Pann. 12) Galbenă — Autorul unui studiu dedicat vieții și operei lui Anton Pann (Ion).

VERTICAL: 1) Publicist pașoptist (1822—1892) care l-a cunoscut îndeaproape pe Anton Pann, rămînînd impresionat de sensibilitatea și talentul muzical al scriitorului muntean — În această mănăstire din Oltenia s-au găsit manuscrise ale lui Anton Pann, între care „Floarea cîntărilor". 2) Din capul locului! — Muzician care în 1816 deschide în Șelari o școală muzicală unde preda notația bizantină. Aici Anton Pann își însușește cunoștințele de muzică psaltică — Negație. 3) „Fabule și ...", scriere de Anton Pann ce reflectă un puternic caracter popular și național (sing.). 4) Autorul studiului „Anton Pann" (1955) — „... populare", volum de versuri de Anton Pann în stil popular, în care poetul acordă preferința cîntecelor de lume și celor legate de datini. 5) Localitate în R.A. Yemen — Riu în Coasta de Fildeș — Cifră. 6) Păsări de curte — Acest (pop.). 7) „Spune-mi... mergi nu mergi", cîntec de Anton Pann inclus în ediția a II-a a „Spitalului Amorului" din 1852 — În temă! 8) Poezie cu caracter liric din volumul „Poezii deosebite au Cîntece de lume" — Iscălită. 9) Parte a urzelii — Localitate în Franța. 10) ... Eliade Rădulescu, care spunea despre Anton Pann că este unul dintre „cei mai populari poeți sau talente naturale și necultivate" — Orășel în Franța — Prefix. 11) Constantin Stamati — ...Vîlcea, orașul în care a locuit Anton Pann în 1827, fiind profesor la școala de muzică. Locuința a fost transformată în muzeu. 12) Autorul monografiei „Anton Pann" (1964).

Dicționar: SIAO, AZAS, EFU, NSI, SOUL, SIEN.

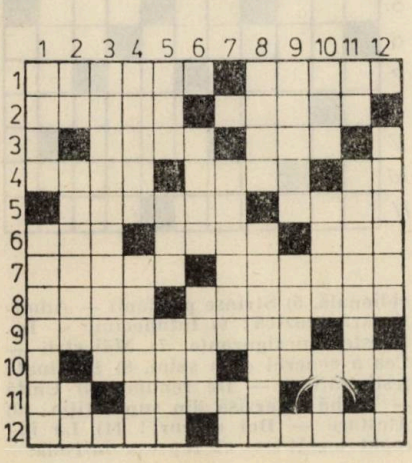

PĂDURI

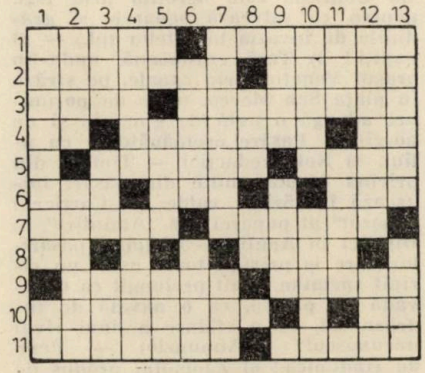

ORIZONTAL: 1) Pădurea de lîngă satul cu același nume din jud. Mureș ce prezintă un interes științific — Codrul de la Slătioara, Suceava. 2) Pădurea pitesteană devenită o frumoasă bază turistică — Grețeli. 3) Nu departe de acest oraș moldovean se află pădurile de la Breazu și Ciric — Numele acestui poet român este legat de „Pădurea de Argint" din apropierea comunei Apagia, Neamț. 4) Brădet, 24! — Primul parc național din țara înființat în 1935, cu păduri de fag, molid, brad, jepi, zimbri, pini — Aluniș! 5) Localitate nemțeană în apropierea căreia se află un renumit parc dendrologic — Riu în Franța. 6) Fata cu rămurica! — Tafta de mătase naturală — Vuiet (pop.). 7) Locuri plane pe vîrful unui munte — Pădure în apropierea Capitalei, parte din vechi codri ai Vlăsiei. 8) Inelul copacilor — Nu departe de pădurea de agrement Snagov. 9) Pădurea de la Erenciuc, situată pe brațul Sf. Gheorghe, la sud de Caraorman — Pădure siberiană. 10) Pădure din județul Neamț — Rădăcină de cer! 11) Fluviul care izvorăște din Pădurea Neagră — Animalele pădurii.

VERTICAL: 1) Pădurea de la Hinova (Mehedinți) este o rezervație științifică — Brad fără soare! 2) Județ în vest unde se află pădurea Dosul Laurului de la Zimbru — Pădure vrînceană lîngă satul Adreiașu de Jos. 3) La repetiție — Lîngă acest sat brașovean se află pădurea Dumbrava Narciselor — Pitic (rar). 4) A slăbi (fig.) — Limba greacă veche. 5) Zadă fără coroană! — Spirite ale vîntului, la scandinavi — În unire! 6) Pădurea de pe grîndurile dintre brațele Chilia și Sulina, cu stejari, frasini, ulmi, tei, etc — Arborii întîlniți în pădurile muntelui Nemira. 7) Masiv muntos în Banat, cu versanți împăduriți și cu pajiști secundare pe înălțimi — Vero lîngă castani! 8) Ultimii molizi! — Olga Păduraru. 9) Oraș antic în Sicilia — Albul pădurilor. 10) Urările de Anul Nou (reg.) — „Codri de...", vestita pădure de lîngă Agapia, care amintește de Mihai Eminescu. 11) Localitate în Suedia — Păduri formate din sălcii, plopi, răchită, anini etc., pe malul rîurilor. 12) Pădure năsăudeană, transformată în parc dendrologic — Soi. 13) Susură molcom prin păduri (sing.) — Cînd pădurea este verde, verde.

Dicționar: ELIE, UIT, ELFI, CENA, LOS.

STEJARI

ORIZONTAL: 1) Zeița care a încrustat în cîrma corabiei argonauților o bucată din stejarul sacru al Dumbravei oracolului lui Zeus de la Dodona — Frunza stejarului care-i lipsită de pețiol. 2) Caracteristică a stejarului care-i conferă măreție și frumusețe — Fabulist antic, autorul fabulei „Trestia și stejarul". 3) Desenul cinematografic „Stejarul și trestia" ce ilustrează fabula omonimă a lui La Fontaine — Obiect casnic, de obicei făcut din lemn. 4) Diminutiv masculin — Arbust întîlnit la marginea pădurilor de stejari. 5) Inima lui Ionel! — Stejari la vechii celți — Localitate în Mexic. 6) Sec! — Ostași evocați de Eusebiu Camilar în povestirea „Stejarul din Borzești". 7) Arbore de culoare brună, cu reflexe roșietice, folosit la confecționarea mobilelor — La cerc! — Nicolae Grigorescu. 8) Stratul exterior, poros, elastic și mai ușor decît apa, al scoarței unor specii de stejari (pl.) — Mere! — Una din Ciclade. 9) În șubă! — E reprezentată și prin tabloul „Stejarul" de Th. Aman — Plantă furajeră. 10) Entomolog francez,

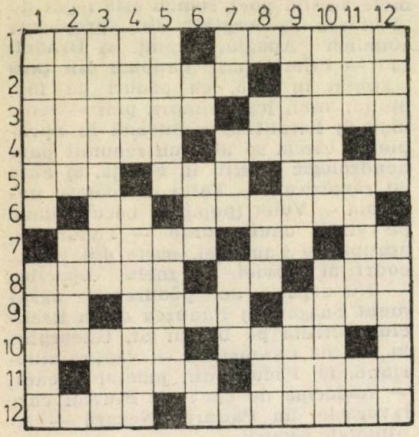

numit de Victor Hugo „Homer al insectelor", de la care aflăm că unele specii de viespi paraziteză pădurile de stejari — Poet clujean. 11) Cîine de vînătoare — Eroul lui Vergiliu, care sfătuit de o sibilă, rupe o ramură din stejarul Prosperinei cu care ajunge în infern spre a-și vedea tatăl. 12) Ghindele uscate — Din stejar, stejar răsare (pl.).

VERTICAL : 1) Falnic ca un stejar — Specie de stejar cu frunza catifelată. 2) Substanță ce se găsește în scoarța stejarului — Județ din Ardeal unde se află în orașul Blaj un stejar secular de peste 17 m înălțime, cu diametrul de aproape 2 m, iar în orașul Aiud gorunul lui Nichita, de peste 370 ani. 3) Măiastra pană a literaturii noastre din a cărui lirică amintim versurile : „Luna trece prin stejari / Urmînd mereu în cale-și" și „Singuri voi, stejari, rămîneți / De visați la ochii vineți" — Trunchi de copac. 4) Îl poartă fiecare — Pictorul care ne-a lăsat pînza „Stejarii de la Pasărea". 5) „Încremenise pe calu-i un stejar" (Eminescu) — Compozitoare, autoarea cîntecului „Pui de fag, pui de stejar". 6) Olga Tudor — Scriitor clujean contemporan, autorul poeziei „Stejarii lui Ștefan cel Mare" — Curele ! 7) Bis ! — Metalul în care se prefăcu ramura verde ruptă de Midas, cînd și-a încercat puterea dăruită de Dyonisos — „...stejar", cor de Gavriil Muzicescu. 8) Scule ! — Varietate de stejar întrebuințat ca lemn de foc — Zonă de cîmpie unde crește stejarul. 9) Gorunul lui Horea de la Țebea, are peste 800 de ani — Rigolă. 10) „Pîlc de stejari" este poezia acestei poete (Magda) — Regizorul filmului „Stejar — extremă urgență". 11) Pronume — — Folosea grinda de stejar ca pilon de susținere în galerii — Rădăcină de stejar ! 12) A îndesa — Excrescențe rotunde care se formează pe ramurile unor specii de stejari.

Dicționar : DRU, CEO, BOC.

PĂSĂRI

ORIZONTAL : 1) Glasul unui neam de stăncuțe din părțile nordice ale Europei seamănă cu tînguirea unui om bolnav — Păsările imită vocea lor, rîsul, plînsul, țipătul etc. 2) Hămăitul cîinelui este perfect imitat de huhurez sau de pasărea ghid-ghid din Chile — Pasărea..., din Australia care poate produce hohote de rîs, țipete de copil, lătratul cîinelui, zgomotul ascuțit și neplăcut al fierăstrăului etc. 3) Vechi oraș în Fenicia — Soi de vrabie ce trăiește în nordul Cîmpiei Ruse și migrează în India unde-și petrece iarna (masc.). 4) Oraș românesc, unde în 1910 stolurile de prepelițe, rîndunele și turturele au fost surprinse de o furtună puternică o-morîndu-l, asefel că în port, pe străzi, la far și pe malul mării au fost mii de păsări moarte — Strigăt — Scule ! 5) Continentul celor mai înalți munți peste care au trecut stoluri de cocori și de gîște sălbatice — Cîntecul corbilor, ciorilor (inf.). 6) Coțofană — Penele unor păsări (cioară, rîndunică, pinguin etc.), (masl.). 7) Se repetă la papagal ! — Cozi de lăstuni ! — Ibis ! — Capete de sturzi și păuni ! 8) Ne-a lăsat pagini încîntătoare despre o pupăză ce trăia într-un tei — Emil Sturzu. 9) Vîrtej de apă (ban.) — Au găsit în lan prepelița și puișorii și i-au lăsat în pace („Puiul" de I. Al. Brătescu-Voinești). 10) Și la egretă ! — Pasăre africană ce imită plînsul și țipetele unui copil, vaiete, bocete — Pene de rață ! 11) Stă ascunsă — Pasăre de curte. 12) Opera lui Vergiliu, unde întîlnim un vultur de mare — Pasăre cu penaj galben, cu cîntec plăcut, ținută de om în colivie ca ornament.

VERTICAL : 1) Obiect folosit la prinsul păsărilor — Pasăre răpitoare despre care I. Bordeianu povestește în cartea „Minunata lume a păsărilor" că a fost atacată timp de două zile de un stol de aproape 500 de ciori pînă a fost ucisă (pl.). 2) Pasăre care în A-

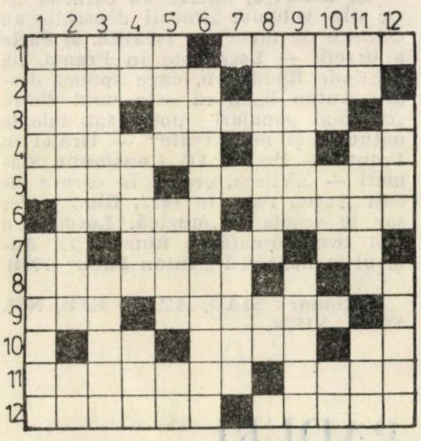

sia Centrală este ocrotită prin lege pentru că salvează ogoarele și grădinile de invazia lăcustelor (pl.) — 21 nagîți ! 3) Țară europeană, unde în orașul Veneția, prin canale, pe străzi, în piața San Marco, miile de porumbei adaugă o notă de gingășie și de poezie — Pasăre asemănătoare cu uliul. 4) Nota redacției — Timpul din pricina căruia multe din păsări migrează în țările calde — „Cartierul general" al pupezei din „Amintiri". 5) District în Anglia — Ciripitul păsărilor care la privighetoare este „un ciripit sprinten, mult prelungit ca o dovadă de putere, ca o năvală de îndrăzneală, ca o sfidare a unui rival necunoscut" (d'Annunzio) — Pene de rîndunică ! 6) Zgomotul produs de loviturile ciocănitoarei în copac — „Artist" înaripat care poate imita nu mai puțin de 25 de păsări și alte zgomote : orăcăitul broaștei, clămpănitul berzei, cotcodăcitul găinii, măcăitul raței, claxonul automobilului, fluieratul locomotivei etc. 7) Hrană a păsărilor. 8) Hohotele de rîs repetate care se aud în pădurile de arbori de cauciuc din Australia, dimineața și seara, sînt ale acestor păsări, mari cît pescărușii — Pene de găină ! 9) Miorlăiturile pisicilor pot fi imitate în pădurile africane de caprimulgi, pe tonuri diferite timp îndelungat — Pește din Mediterana. 10) Navigator rus — Centimetru-gram-secundă (abr.) — Coadă de gotcan ! 11) ...și cap de nagîț ! — Animal tîrîtor care, atacînd un cuib de colibri, pasărea mamă se repede la el lovindu-l cu ciocul drept în ochi — Specie de papagal sud-american, cu penaj multicolor. 12) De frica acestor păsări răpitoare mierla de apă se aruncă în vîltoarea unei cascade trecînd prin pînza de apă, prepelița se aruncă la picioarele omului, ciocîrlia sub picioarele cailor sau din plină viteză se aruncă în praful de pe drum confundîndu-se cu culoarea acestuia — Pasăre de pasaj care, în timpul migrației, drumul spre țările calde îl face noaptea, mai repede și mai sigur, împreună cu cucul, caprimulgul și răpitoarele de noapte.

Dicționar : ACA, VIR, SARN, ERT.

Serghei COLOȘENCO

CONVORBIRI

ORIZONTAL : 1) A necăji în lucruri mărunte dar fără răutate — Zău așa... 2) A sfîrșit să mai vorbească în argou ! — Caracterizează vorbirea (fem.). 3) La întîlniri consultative. 4) Li se cer răspunsuri, explicații (fem.). 5) Retoric fără limite ! — Atent doar la început ! — Are o șansă în plus. 6) Își susține armele — De aruncat săgeți (sing.). 7) A rîvni — La început cu ifose ! — Sîciitor în fond ! 8) De fapt definește un dialect. 9) Chinuiți — Cu greu. 10) Unitate de măsură — Au loc ciocniri. 11) Vorbiri fără sfîrșit — Vorbele sînt percepute (inf.).

VERTICAL : 1) Se înțelege de la sine — Povestit. 2) A respecta — Soț... făr' dă de Gh. Ciprian. 3) Au păreri diferite (sing.). 4) Acoperitoare — Me-

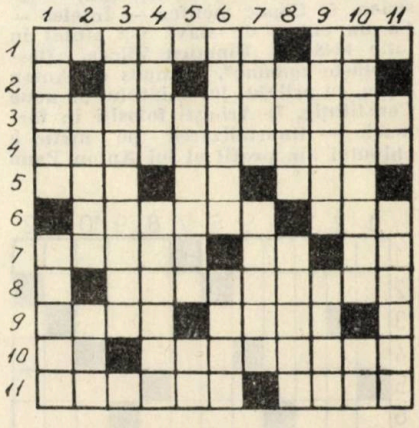

ridională. 5) Strînse prietenii — Admiși fără muzică ! 6) Întunecime — Întărește nesiguranța. 7) Măiestrii — Cea a soacrei e cu spini. 8) Destinată festivităților — De renume. 9) Unită — Vorbă interzisă din superstiție. 10) Atestare — Doi cozeuri ! 11) La început iezuit ! — A reproșa întruna.

LITERARE

ORIZONTAL : 1) Expuse în cercuri. 2) Cuvînt imitativ. 3) Vorbește într-un stil emfatic. 4) Sublima... Camelia de **Mircea Palaghiu — Încercare critică. 5) Primii etimologiști — Locuiesc la munte. 6) Știh — A înșira vorbe goale în familie. 7) Încetul cu încetul se face... acru — Culoarea vocii autorului. 8) Șod — O gură de vin de la butoi. 9) Fata din baladă ! — Prilej favorabil. 10) Publică înainte de sfîrșit — Folosite de epigramiști.**

VERTICAL : 1) Decor final în teatrul antic ! — A smulge frînturi din trecut. 2) Corecte — Cîntec de laudă. 3) Împrumutat de la un cunoscut și așezat la intrare să dea lămuriri — Noul... francez de **Romul Munteanu. 4) Scriu cu ironie îndelungată. 5) Isto-**

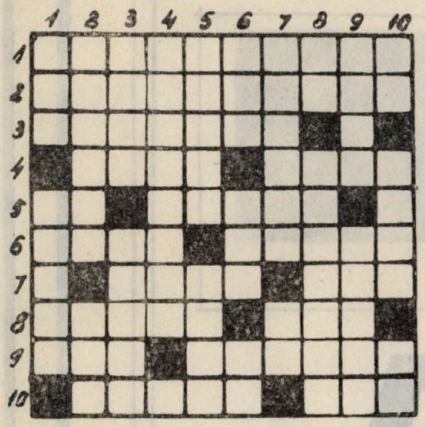

torisit — Tot ce i-a mai rămas nimfei îndrăgostite de Narcis. 6) A se ivi puțin pe la mijlocul criticii ! — Partajare dramatică făcută de notar — Codreanu Mihai. 7) Ciocan (pl.) — Carol Ardeleanu. 8) Anton Pann — Publicație bucureșteană redactată de G. Călinescu și G. Nichita (1927—1928). 9) Haine cu defecte — Dă nume locurilor rînduindu-și cuvintele (masc. sing.). 10) Isac Emil — Generos și sensibil — Sfîrșit de epopee !

Cornelia FAIFER

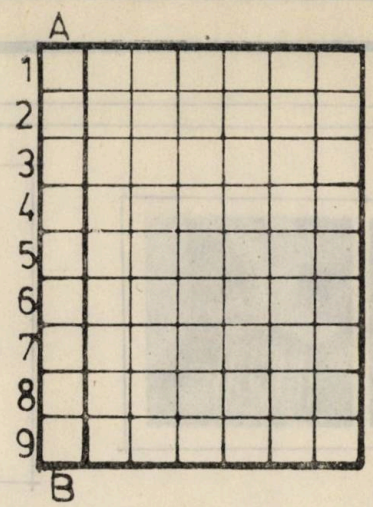

DREPTUNGHI LITERAR

1) A scris nuvela „Moara cu noroc". 2) Autorul „Cuvintelor potrivite". 3) Personaj din romanul „Clipa" de Dinu Săraru. 4) Valoros traducător contemporan (Ioanichie). 5) Ne-a lăsat o „Românie pitorească". 6) Autorul „Cocoșului negru". 7) „Grădina cu trandafiri" este una din piesele sale. 8) Cronicar moldovean. 9) „Mierea" și „Vladia" sînt două romane ale acestui prozator contemporan (Eugen).

Dacă dezlegările sînt corecte, veți putea citi pe coloana A—B numele unui mare scriitor român, autorul romanului „Venea o moară pe Siret".

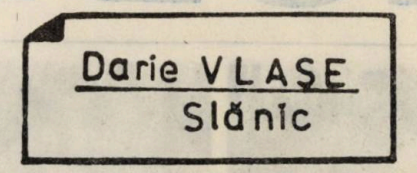

Prin anagramare veți afla scriitorul clasic român (1821—1890) îndrăgit de D. Vlase.

ANAGRAME

(7 7 ; 6)

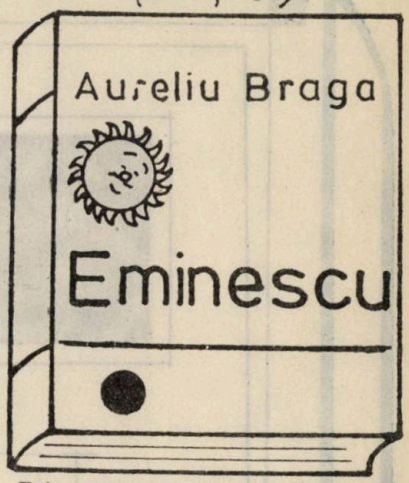

Prin anagramare veți afla numele unui scriitor moldovean (1910—1965), precum și un roman de-al său.

(7,5 ; 10,4)

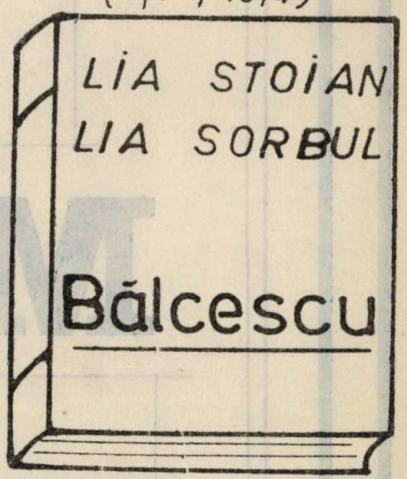

Prin anagramare se va afla numele unui poet român (1935—1956) precum și titlul volumului său de versuri.

Serghei COLOȘENCO

Dezlegările în viitorul Almanah C.L.

SEMNE BUNE ANUL ARE

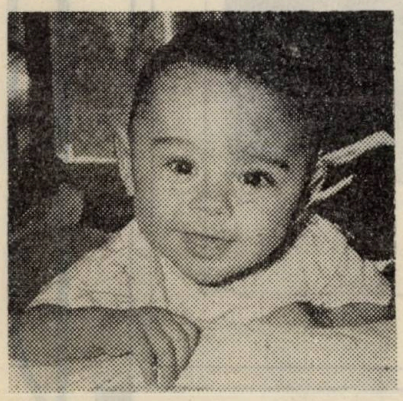

CODRIN

ANDREI

SEMNE BUNE ANUL ARE

GEANINA

MODA

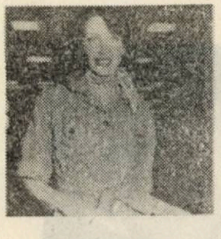

ARTIȘTII MODEI

Există desigur ipostaze în care marea artă, sau Arta, scrisă cu A mare, stă la antipodul modei, așa cum valoarea perenă, imperisabilă sau eternă înfruntă efemerul, capriciul de moment al modului mereu schimbător, instabil al formei. Nu-i însă mai puțin adevărat că formele, mai ales cele adoptate de vestimentația unei cetăți, a locuitorilor din incinta ei, se schimbă de la un anotimp la altul, cum își schimbă veșmîntul însă și eterna natură, pădurea, rîul, grădina, lacul, ba după împrejurări și dispoziție sufletească, după fluxul psihologiei colective, femeile și uneori chiar bărbații, își schimbă vestimentația de la o zi la alta, de la o oră la alta.

Marile monumente de artă, sculptură sau muzică, din Egipt, sau Indii, pictură rupestră sau literatură ori filosofie greacă, vasele chinezești ori germane, de Cucuteni ori Sentre, teatrul ori fabula, par că înfruntă toate timpurile, înfruntă eternitatea. Dar totul este o aparență și o îngîmfare omenească pentru că nu cunoaștem opere de artă mai vechi de cîteva sute sau mii de ani. Dincolo de 10 000 de ani orizontul cunoașterii se întunecă de tot și cade în tenebre. Formele se schimbă mereu. Eternă este schimbarea, modalitatea mereu nouă se impune.

Cu alte cuvinte modul mereu nou de a fi, al naturii și al omenirii, schimbarea poartă semnul eternei transformări. Și atunci, să ne supunem și în sezonul viitor subtilelor schimbări, care sînt în acord cu frunza ce încă nu a înmugurit sau cu dragostea încă nebănuită.

Acceptînd de aici înainte efemerul, oricît l-am urî prin firea noastră, de ființe trecătoare, care-și doresc ca zeii nemurirea, să-l îmbrăcăm cu fantezia noastră inepuizabilă, ca însăși firea, să-i dăm atributele de sensibilitate și subtilitate intelectuală, ale artei. Nimeni nu se poate conduce pe această cale mai bine ca artiștii. Ei au fost și au rămas întotdeauna cei mai de seamă și mai autentici autori ai modei.

Să nu începem cu începutul, care pare a fi, după legende, al nudiștilor. Nici cu Diogene, care simplificînd totul se îmbrăca și locuia într-un butoi și a fost foarte necăjit, cînd spărgînd ulciorul și-a dat seama că-l folosise în zadar cîțiva ani, pentru că apa de izvor se poate bea și din căușul palmei. Că moda hypies era o imitație palidă și naivă a modelelor de reținere stoică din antichitatea clasică ori orientală, nici nu mai este cazul să insistăm. Iar cînd examinăm astăzi o revenire conștientă la romantism, la jugend-stil, sau la moda enigmaticilor detectivi din anii 40—50, este bine să știm că se poate coborî pe o scară eloidală, tot mai jos, și mai afund în istorie. De pildă, pe autorii de enigme retro, de acum, îi putem prinde cu mîna în sacul de voiaj al lui Sherlock Holmes, căruia-e greu, se știe, să-i furi pipa fără să te prindă, deși la rîndu-i a umblat mult, pentru sine și pentru personajele din jur, în lăzile de poștalion și în dulapurile prăfuite din romanele domnului Dickens, dînd cu peria și stilizînd.

Edouard Manet, după o tinerețe de cadet al Școlii navale, călătorește spre țărmurile Americii Centrale și de Sud. După lungi popasuri în umbra galeriilor de pictură din Palatul Prado ajunge să caracterizeze o stare de spirit, așteptarea, singurătatea, tandrețea, prin prezența unor obiecte parfumate, suav pictate. O pălărie de damă, mănuși fine, o blană aruncată neglijent, erau suficiente elemente pentru a caracteriza interiorul unei camere, pe locatară, spunîndu-i vîrsta și dispoziția din acea dimineață, sau din acea seară. Henri Perruchot, exegetul său, își dă seama perfect de bine ce capacitate aparte avea pictorul impresionist să-ți spună prin lumina de tablouri cît este ora și dacă personajele sale, prezente ori presupuse, sînt vesele ori triste, sau poate amîndouă deodată și o nuanță în plus. Pentru un asemenea om felul de a se îmbrăca, forma și culoare, modul de a se îmbrăca era un fel sensibil de a vorbi. Cînd își ia „dejunul în atelier" are o expresie abstractă, se gîndește probabil la seara precedentă, sau la ce mai are de făcut în continuare, trist, sau mirat, melancolic, pare să nu observe masa, nici fata cu o cană de argint, care aduce ceaiul. Nimic mai neadevărat, ochiul lui le observă pe toate cu minuție, deși privirile-i par absente. În argintul cănii se reflectă un galben de lămîie, de aici se pornește sonor la realizarea acordurilor dintre galben și albastru, în griuri fine, nu însă surde și argintii, discrete. Pălăria împletită are o panglică neagră, care ascunde totuși amintirea unui val de mare. Culoarea este ascunsă și în negrul catifelat al hainei. Cămașa în dungi subțiri roșii, pe alb este strînsă la gît de legătura unei cravate galbene, ca și paiul pălăriei cu bor mic, așa cum se purtau pe malul mării, sau pe puntea vaselor navigînd spre sud, cu treburi civile, agreabile, deloc militare, sau piratерești. Este un aer de grație tinerească în toată ținuta, care se compune în continuare din contrastul hainei întunecate cu pantalonii grege, mai degrabă un gris cu fibre roze și pantofii deloc negri. Un negustor, sau un croitor banal neatins de aripa picturii, n-ar fi fost niciodată în stare să compună astfel o costumație, care pînă la urmă pare simplă, în decența ei armonioasă. În pictură pata de culoare este pusă în valoare și de fundalul compus savuros. Fața de masă gris bleu are reflexe roșiatice de la soarele de dimineață, de la conținutul sticlei de vin de Bordeux, griurile se accentuează cu prezența personajului din planul al 2-lea, care stă jos, cu o pălărie de fetru gri și frumoasă, Între aceste două planuri strălucesc licorile galben-aurii de Cognac, ceaiul aburind, chiflele și lămîia cojită în spirală. În fundalul întunecat remarcă un verde de ficus și un albastru sticlos. Lecția de modă pe care ne-o dă pictorul Edouard Manet ține întotdeauna seama de ambient, de fundal, de acordul tonalităților. Dacă te gîndești la pictor cînd îți legi cravata n-ai să greșești niciodată.

Să învățăm decența și frumusețea vestimentară de la marii artiști, care, chiar atunci cînd vor să fie extravaganți, știu ce vor să spună. Mă gîndesc la lavalierele lui Balzac și la curajul acelei femei extraordinar de vivace și inteligente care a fost Geor-

ges Sand, în stare să se îmbrace şi să scrie bărbăteşte tocmai pentru a-şi afirma feminitatea deloc exterioară. Marii modelieri, care şi-au înscris numele pe firma unor ateliere celebre, au învăţat, cu timpul, să-i studieze pe scriitori şi pe pictori, învăţînd de la ei şi aparenta neglijenţă, bine studiată şi inteligent organizată, dar învăţînd mai ales perfecta raportare între spirit şi lucrurile care-l exprimă, atît la cenaclu, la cafeneaua literară, dar mai ales la marile vernisaje de pictură. Şi acum designerii au spionii lor permanenţi printre pictori. Ei ştiu să speculeze o retrospectivă Van Gogh, sau ecoul unei mari licitaţii cu tablourile lui Paul Gauguin, pentru a crea şi lansa ţesături în culori exotice într-o îmbinare în care combinaţiile roşului-havan, verdelui, galbenului să amintească de sudul Franţei sau de experienţa vizuală din Tahiti, chiar dacă imprimarea se face pe stofă de caşmir subţire.

Astăzi, mai mult ca oricînd înainte, pictura mare este spionată şi adusă în marile ateliere de creaţie vestimentară, ori în secţiile de design ale industriilor, care conlucrează pentru a îmbrăca lumea. Clasa de design înfiinţată de Walter Gropius are acum vîrsta bunicii, iar nepoatele ei şi-au deschis ochii în mai toate academiile de artă din lume. La Berlin, Viena, Bucureşti, Moscova, Philadelphia, Chicago, Tokio ş.a., sînt clase de textile şi de pictură industrială, design vestimentar, studiu general al formei, pe lîngă atelierele clasice de pictură pe şevalet, scultpură-modelaj, arte monumentale şi decorative, din învăţămîntul superior. Astăzi scenografia se studiază nu numai în secţii sau grupe de studenţi care vor deveni mîna dreaptă a regizorilor de teatru şi cinema, spectacol T.V. etc. Este obiect de studiu pentru ceramişti, graficieni ai reclamei, sticlari, decoratori şi ingineri ai formei, ingineri la specialitatea „Formgestaltung". Moda învinge şi prin designul maşinilor unelte, al vehiculelor, gărilor, sălilor de concert, al containerelor în care călătorim, învăţăm, locuim, cum zice Victor Papanek, divizionarul UNESCO în acest domeniu. Prin acordul formelor unei civilizaţii se creează un stil urban actual, corelat cu stilul industrial, o relaţie între obiectele fixe, arhitecturale, cele mobile şi vestimentare. Se cere să ştii artă dar şi sociologie, psihologie, design, ca să devii un bun manager de marketing. Toate acestea au devenit o parte a ştiinţei conducerii în industrie şi în comerţ, în etapa estetică a revoluţiei tehnico-ştiinţifice mondiale. Nu este numai o modă, este o necesitate. Cine nu se adaptează ei, decade, dispare.

De aici marele rol de subtilitate pe care-l joacă artiştii ascunşi undeva în atelierele de creaţie, creatorii modei, şi ai designului industrial. Fie că se numesc Jean Rochard, Erika Kohl, Sascha Orstel, Viaceslav Zaiţev, Antohny Parker sau Cella Grigoraş, ei fac parte din creierul care proiectează scenografia vieţii cotidiene şi de aceea li se cere să ştie tot despre istoria obiectelor pe care le proiectează, tehnologia tradiţională şi contemporană, marile succese unicale sau seriale din domeniu. Bineînţeles că studiul formelor şi culorilor, într-un asemenea context se cere să fie temeinic şi continuu. La o discuţie cu studenţii grupei de „Textile" de la Academia de arte din Berlin care se pregăteşte să serbeze 30 de ani de la reînfiinţarea secţiilor de „Industrielle Formgestaltung", una din fostele studente, Barbara Arnold, îmi explică în spiritul metodei germane, ce importante sînt pentru formarea unui artist textilist studiile generale de istoria artelor şi călătoriile, apoi vecinătatea atelierului de sculptură, a colegilor pictori şi graficieni.

După 6 ani de stiudiu şi tot atîţia de practică industrială, abia îţi dai seama cîte mai ai de învăţat de la natură, cu ochiul liber şi cu microscopul, ca să dai naştere la desene şi structuri noi, moderne, interesante, care să placă oamenilor. Invenţia formală presupune să cunoşti experienţa universală în acest domeniu, ca să nu imiţi, să nu dai greş, să nu copiezi, să nu cazi în banal. Ingineria formelor în domeniul modei nu-i cu nimic mai uşoară decît în cel al navelor cosmice şi dacă vreţi este în legătură şi cu formele acestora, în spiritul lor. A fi creator de stil echivalează cu arta regizorală, dirijorală.

Familiile de artişti celebri sînt solicitate să creeze sau să lanseze, să susţină moda. Dacă-i vorba de pictori ei o fac, dacă-i vorba de actori ei o poartă, îi dau farmecul şi girul. Numai două exemple ar fi deajuns, cred, ca să clarifice în ochii cititorilor această afirmaţie. Soţii Pacev sînt creatorii unora dintre cele mai frumoase modele unicate de rochii premiate în anii 80 în Europa, deşi ocupaţia lor de bază, iniţială şi actuală, este pictura. Cella Grigoraş-Neamţu, premiată în Elveţia şi în Germania pentru cele mai frumoase tapiserii originale, de inspiraţie românească, a lucrat mai bine de un deceniu în laboratoarele industriei textile, fiind în această calitate o bună cunoscătoare a coloranţilor şi suporturilor textile, o autoare originală de design. Alain Delon actorul, fără a fi angajat ca manechin, a lansat în filmele sale şi a întreţinut prin cultul său moda deceniului 8 al acestui secol, aşa cum bine ştiţi că tinerii nu poartă ghete ci Wayne iar fetele care pleacă într-o seară ploioasă la videotecă, la discotecă, sau undeva în acea zonă de taină şi de mister, îmbracă un Eliott Ness şi nu o pălărie oarecare de fetru moale, cu borul lăsat în jos, ca să ferească privirile agresive ori, mai rău, indiscrete.

Idolul vestimentar îşi are ritualurile moderne în locurile de întîlnire ale tineretului, în spectacolele mari, filme. Cu atît mai bine cînd ei sînt mari artişti, mari designeri, oameni de bun simţ şi bun gust, instituiţi şi investiţi de opinia publicului larg. Numai ei pot avea succes în lupta cu improvizaţia marginală practicată de şarlatani avizi de bani şi glorie stridentă, pe seama sănătăţii fizice şi morale a mulţimii.

Dacă idolatria modei nu-i oarbă vom reuşi să ocolim ridicolul, proastele exemple agresive, pentru a ajunge sănătoşi, nevătămaţi, frumos îmbrăcaţi, curaţi sufleteşte şi trupeşte în grădina luminată de bunele modele ale artiştilor, nu pentru a ne confunda cu ei, pentru a fi recunoscuţi, pentru a fi noi înşine, cei aşteptaţi cu un sărut sau un zîmbet de fericire.

MAC RENÉ

Desene de Anca MARCU

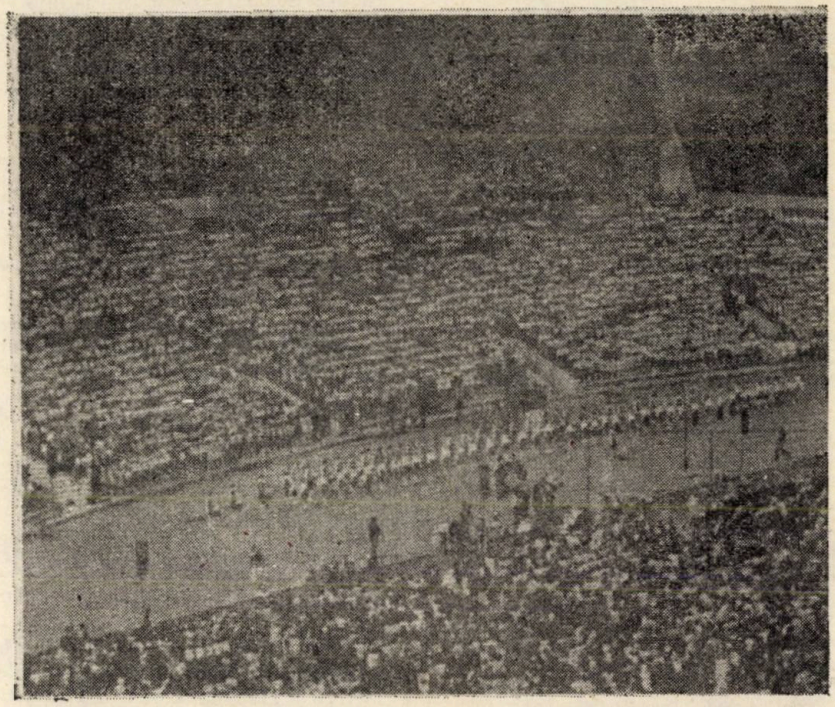

SPORT

LEGENDE ALE SPORTULUI ROMÂNESC

IOLANDA BALAȘ

Anul 1986 înseamnă pentru sportul românesc participarea la o serie de importante competiții internaționale, de nivel european sau mondial. Anul 1986 înseamnă deci un nou prilej de afirmare a sportivilor tricolori în arenele lumii, dar și un emoționant moment aniversar. Marea campioană a atletismului nostru, Iolanda Balaș-Söter, va împlini o jumătate de secol de viață, din care aproape patruzeci de ani au fost dăruiți atletismului. Și verbul acesta — a se dărui — credem că este puțin expresiv, pentru că atletismul a reprezentat însăși viața Iolandei Balaș-Söter, întîi co sportivă și mai tîrziu ca antrenoare.

În dialogul pe care l-am purtat cu fosta atletă am încercat să surprindem cu claritate imagini dintr-o carieră sportivă de excepție. Chiar dacă nu a fost și nici nu va fi alcătuit un clasament al celor mai buni sportivi români din toate timpurile (datorită diferențelor existente între diferitele ramuri), cu siguranță, Iolanda Balaș-Söter ar concura cu mari șanse la primul loc. Și iată, pe scurt, de ce: a fost dublă campioană olimpică și singura săritoare în înălțime care a obținut două titluri la Olimpiadă; este prima campioană olimpică a atletismului românesc; a stabilit 14 recorduri mondiale, 12 dintre acestea fiind consecutive; a reușit să fie neînvinsă zece ani în toate concursurile interne și internaționale.

— Un palmares impresionant. Un palmares care se identifică cu talentul, cu pasiunea, cu munca acestei sportive de înaltă clasă. Dar poate ceva din strălucirea cununelor de lauri pe care le-ați obținut se datorează și climatului propice sportului, existent încă din anii '50 în orașul dumneavoastră natal, Timișoara?

● **Într-adevăr. Pe malul Begăi, locul unde am văzut pentru prima oară lumina zilei, la 12 decembrie 1936, sportul se afla la mare cinste. Timișoara dispunea, între altele, de un puternic centru atletic, de aici ridicîndu-se numeroși campioni. Doi dintre aceștia, soții Lupșa, m-au dus prima dată pe stadion. Aveam treisprezece ani și jumătate, cînd am făcut cunoștință, la baza sportivă Electrica, cu atletismul. Și după cîteva antrenamente de acomodare am rămas definitiv în grupa profesorului Ion Arnăutu.**

— Ce v-a determinat să alegeți dintre atîtea probe atletice tocmai săritura în înălțime?

● **Să știți că la început, timp de cîteva luni, am efectuat o pregătire generală, abordînd mai multe probe: alergări pe diferite distanțe, săritura în lungime, săritura în înălțime. În urma rezultatelor obținute în testele de control și datorită constituției mele fizice, antrenorii m-au îndemnat să optez pentru „înălțime". Cum acest lucru venea în întîmpinarea dorinței mele, neexprimate public, am declanșat cu intensitate pregătirile pentru săritura în înălțime.**

— Progresul a fost rapid pentru că, după circa un an, ați urcat pe un podium de premiere. Era pentru prima dată în cariera de atletă?

● **Au trecut ani mulți de atunci, dar nu pot uita primul concurs oficial. Cu arbitri, cu spectatori și cu emoțiile firești debutului. În anul 1950 am reprezentat orașul Timișoara la faza finală a „Cupei tineretului muncitor", după ce cîștigasem etapele locale. Concursul final s-a disputat pe stadionul din Arad. Am sărit 1,40 m, rezultat care astăzi ne face să zîmbim. Notați însă că recordul național se afla la cota 1.48 m.**

— Acest prim succes, pentru că la Arad ați obținut locul întîi, avea să deschidă un drum bogat în performanțe, izbînzi care au determinat rostirea cu admirație, în numeroase țări ale lumii, a cuvintelor IOLANDA BALAȘ — ROMÂNIA. Culmile succesului le-ați atins după venirea la București, la Clubul Steaua (pe atunci C.C.A.)?

● **După absolvirea liceului la Timișoara, am fost legitimată, împreună cu alți colegi, în secția de atletism a clubului C.C.A. S-a investit atunci în mai multi performeri tineri multă încredere, datoria noastră fiind de a răspunde printr-o muncă asiduă condițiilor foarte bune de viață și de pregătire ce ne erau asigurate la clubul militar. Eram hotărîtă să fac tot ce depindea de mine pentru a mă afirma în arena internațională. Primele bucurii aveau să apară curînd, în urma participării la Campionatele europene de la Berna, în 1954, unde am cîștigat medalia de argint cu performanța de 1.65 m.**

— Și a venit ziua primului record mondial, primul din șirul celor paisprezece...

● **Încă junioară fiind, la 14 iulie 1956, am luat parte la întîlnirea de atletism România—Bulgaria, la București. Condițiile atmosferice prielnice și buna mea formă sportivă mi-au permis să trec peste ștacheta ridicată la 1,75 m.**

— Recordul stabilit și victoriile la celelalte competiții internaționale vă recomandau ca principala favorită a probei la Jocurile Olimpice de la Melbourne, desfășurate în decembrie 1956.

● **Așa este. Sau așa ar fi fost normal să fie. Numai că acolo, la Antipozi în plină vară australiană, titlul olimpic a rămas un vis neîmplinit. Nu am reușit să ocup decît locul cinci, în finală. Prima confruntare olimpică, cu atmosfera specifică, trecerea prea rapidă de la iarnă, la noi, la soarele dogoritor și verdeața nesfîrșită, de la Melbourne, vîrsta mea fragedă, nu aveam nici douăzeci ani împliniți, toate acestea si-au pus amprenta asupra evoluției mele, oprindu-mă la înălțimea de 1,67 m.**

Nu vă puteți închipui ce repercusiuni sufletești a avut acest insucces. Mă simțeam ca o pasăre ale cărei aripi s-au frînt la primul zbor. Nu am fost afectată atît de tare de ratarea medaliei de aur, cît de pierderea recordului mondial, care trecea în palmaresul americancei de culoare Mildreth McDaniels, cîștigătoare a titlului olimpic la Melbourne cu performanța de 1,76 m. Momentul Australia a fost hotărîtor pentru

întreaga mea carieră ce a urmat.

— De obicei un eșec de acest gen își pune amprenta negativ asupra evoluției unui sportiv, creîndu-i complexe și vămuindu-i performanțele ulterioare.

● Eu zic că pe mine m-a ajutat această înfrîngere. După reîntoarcerea în țară, împreună cu antrenorul și soțul meu, Ioan Söter, am alcătuit un minuțios program de pregătire pentru următoarea perioadă, avînd ca obiectiv principal Olimpiada de la Roma din 1960. Inițial am încercat să renunț la stilul „foarfecă", abordînd „rostogolirea ventrală". Am revenit la primul. Ambiția mea de a-mi lua revanșa era foarte mare, zi de zi în caietul de antrenament notîndu-mi pe fiecare pagină cuvîntul REVANȘĂ. Timp de patru ani. Îmi spuneam că fără eforturi deosebite nu voi realiza ceea ce îmi propusesem : readucerea recordului mondial în România. Pentru aceasta am așteptat aproape un an, pînă în octombrie 1957, cînd am egalat recordul lumii. Apoi, la Campionatele europene de la Stockholm, desfășurate în 1958, aveam să primesc un prim răspuns că mă aflu pe drumul cel bun, cucerind medalia de aur. Munceam cu multă îndîrjire ore întregi pentru îmbunătățirea forței, a elanului.

— Din tot acest efort redați-ne un moment semnificativ, care să ilustreze dorința dumneavoastră și a antrenorului de a urca pe prima treaptă a podiumului olimpic.

● Amintirile din acea perioadă de timp sînt multe. Am să mă opresc însă la una. Era la cumpăna dintre anii 1958 și 1959. În noaptea Anului Nou, după ce am sărbătorit alături de prieteni evenimentul, imediat ce ceasul a marcat începerea lui 1959, m-am retras pentru a mă odihni. Dimineața am pornit cu soțul meu spre pădurea Băneasa, unde am efectuat un serios antrenament cu caracter fizic. Vremea aspră, gerul nu ne-au împiedicat să desfășurăm pregătirea conform planificării. Chiar dacă treningul îmi era înghețat bocnă, curgea apa de pe mine.

— Au urmat în acel an preolimpic numeroase competiții internaționale, la Moscova, Varșovia, Helsinki, concursuri cîștigate și în care ați reușit o serie de recorduri mondiale, dovedind clasa incontestabilă a săritoarei în înălțime din România — Iolanda Balaș-Söter. Pagina cea mai frumoasă a activității sportive s-a scris la Roma, în 1960, cu prilejul ediției a XVII-a a Jocurilor Olimpice de vară. V-aș ruga să ne înlesniți o întoarcere în timp, la ziua de opt septembrie, din acel an.

● Înainte de aceasta, trebuie să vă spun că am ajuns la Roma după delegația țării noastre, cu doar trei zile înainte de concurs.

— De ce ?

● Anticipînd că în „Cetatea eternă", în preajma și în timpul Jocurilor Olimpice, atmosfera va fi incendiară, tipic latină, am preferat să mă pregătesc în liniște acasă, deoarece chiar dacă programul meu de pregătire se desfășurase foarte bine, concurența în proba de înălțime era totuși mare.

— Și a venit ziua finalei olimpice...

● A fost o zi mohorîtă, cu ploaie și destul de rece. Dimineața am evoluat în calificări, unde nu s-au pus probleme deosebite. Am rămas 22 de concurente. Prelungirea concursului nu mi-a mai permis să mă întorc în satul olimpic, așa că am rămas pe stadion, pînă la ora începerii finalei. Îmi amintesc că în acea zi nu am consumat decît niște cartofi fierți. Startul probei de săritură în înălțime s-a dat la ora 15. La 1,75 m am rămas singură în concurs. Deveneam campioană olimpică. Nu vă închipuiți ce fericită eram. Și, totuși, abia acum începeam o nouă luptă, cu mine însămi, o luptă pentru stabilirea unor noi recorduri. Simțeam că resursele nu erau epuizate și că publicul dorește un spectacol total. Am urcat ștacheta pînă la 1,85 m — nou record olimpic. Aveam trei încercări. Concentrarea era maximă. În față nu mai vedeam decît pista de lansare și ștacheta. La primele două sărituri a căzut. Dar nu-mi pierdusem speranța. Trebuia să reușesc. Nu puteam pierde momentul prielnic. Pe stadion, o liniște sfîșietoare. M-am încordat, am luat elan, am plutit cîteva secunde și am aterizat. Nu apucasem să privesc tija, că spectatorii au și izbucnit într-un vulcan de urale și aplauze. Izbîndisem.

— Erați prima campioană olimpică a atletismului românesc. Rezultatul de la Roma însemna și o primă afirmare în arena internațională a atleților noștri. Bucuria victoriei nu a fost numai a dumneavoastră...

● După succesul obținut, am primit numeroase telegrame din țară, scrisori de felicitare, pline de dragoste și căldură sufletească. Cel mai mult m-a impresionat mesajul telegrafic primit din partea colegelor, fostelor mele colege de liceu de la Timișoara. După atîția ani nu mă uitaseră...

— Era răsplata talentului pe care îl posedați și pe care l-ați valorificat în modul cel mai eficient posibil. Pînă la această oră Iolanda Balaș nu a fost egalată de vreo altă săritoare în înălțime din lume, în planul performanțelor. În acei ani de glorie pentru atletismul nostru se vorbea de „fenomenul Iolanda Balaș".

● Știți, după întreaga activitate desfășurată, am ajuns la concluzia că talentul nu ajunge pentru obținerea marilor rezultate. Numai printr-o muncă susținută, cu mii, zeci de mii de ore de antrenament, cu o viață echilibrată și o serie de renunțări la plăcerile vîrstei poți învinge. Îmi amintesc că pe cînd aveam 18—19 ani drumul meu spre terenul de antrenament se intersecta adesea cu cel al colegilor mei care nu prea pierdeau un film bun, o seară de dans. Aveau timp liber berechet. Dar nu-mi părea rău, pentru că iubeam prea tare sportul. Era de-acum viața mea. Doream mereu mai mult, visam să îmbunătățesc permanent recordurile. Munceam pe rupte și întotdeauna aveam impresia că nu fac suficient. Poate și specificul probei mă propulsa mai sus, tot mai sus. După J.O. de la Roma mă obseda înălțimea de 1,90 m. Doream s-o ating.

— N-a trecut prea mult timp și s-a întîmplat acest lucru.

● Da... La un concurs ce a avut loc în vara anului 1961, la Budapesta, am făcut și acest pas, apoi, după numai două săptămîni, am concurat la Sofia, unde am trăit o nouă satisfacție, stabilirea celui de-al 14-lea record mondial al carierei mele : 1,91 m.

— Record ce nu s-a modificat decît foarte tîrziu. Această înălțime a reprezentat, cu adevărat, la vremea respectivă, un pisc al posibilităților umane, dar și un simbol al valorii incontestabile pe care o dețineați. În cinstea Iolandei Balaș, după concurs, a fost fixată o placă de marmoră la intrarea pe Stadionul „Vasil Levski" din capitala Bulgariei. Un frumos și semnificativ gest de apreciere a unei sportive exemplare. Anii următori aveau să vă aducă alte și alte victorii, noi medalii strălucitoare la diferite competiții interne și internaționale la care ați reprezentat culorile Clubului STEAUA și ale sportului românesc.

● Într-adevăr, am luat startul în diferite concursuri, dar obiectivul meu și al antrenorului se numea Olimpiada de la Tokio din 1964. Acolo te puteai confrunta cu întreaga elită a atletismului mondial. Aveam de apărat acum un prestigiu cucerit cu atîta trudă și la care țineam enorm. Deci, misiune dificilă, în condițiile creșterii valorice a săritoarelor în înălțime din toate continentele.

— Totuși, nu vă puteați dezminți...

● Ușor de zis. Trebuie să vă amintesc însă că la Tokio aveam de înfruntat și diferența de fus orar, și specificul vieții japonezilor. Plecînd spre locul de întrecere cu două săptămîni înainte, am reușit să mă adaptez destul de bine. În finala probei au obținut dreptul de a participa 18 sportive. Totul s-a desfășurat conform previziunilor, reușind să cîștig locul I și medalia de aur. Sărisem 1,90 m — nou record olimpic — iar celelalte competitoare se aflau la zece centimetri în spate. Cei 70 000 de spectatori m-au ovaționat îndelung. Se bucurau alături de mine pentru triumful sportului, al voinței și ambiției umane. Am trăit momente de mare emoție, în clipele cînd de pe cea mai înaltă treaptă a podiumului priveam Tricolorul înălțîndu-se pe catargul stadionului și ascultam intonîndu-se Imnul nostru național. Era bucuria supremă.

— Astfel de satisfacții ați trăit adesea în activitatea dumneavoastră competițională, ele reprezentînd răsplata seriozității și angajării depline pe tărîmul marii perfor-

Iolanda Balaş şi trofeele sale

manţe. Inevitabil însă anii s-au scurs, anunţînd ceasul retragerii din atletism.

● **Ritmul participării la concursuri, în ţară şi peste hotare, a fost atît de alert, încît nici nu mi-am dat seama cînd a trecut vremea. Aproape 17 ani de sport. Abia cînd am început să am probleme la tendonul lui Achile de la piciorul de bătaie, la care m-am accidentat de cîteva ori, am realizat că intensitatea antrenamentelor, permanenta solicitare a organismului la un efort extrem de ridicat, starea de tensiune în care mă aflam perioade lungi de timp începeau să-şi manifeste consecinţele. Aveam 31 de ani. Aşa că după ce m-am sfătuit îndelung cu soţul meu, Ioan Söter, am preferat unei intervenţii chirurgicale la picior, retragerea din lupta cu ştacheta. Ultima săritură oficială am efectuat-o în cadrul Campionatelor internaţionale de atletism ale României din 1967. Despărţirea de sport, de această probă pe care am îndrăgit-o atît de mult, m-a determinat să nu părăsesc „arenele", rămînînd antrenoare la Clubul Steaua.**

— Palmaresul Iolandei Balaş este unul dintre cele mai impresionante din cîte a consemnat istoria sportului mondial. Dintre numeroasele trofee şi titluri ce vi s-au decernat să reţinem că aţi fost declarată de nouă ori prima performeră a lumii şi de şase ori cea mai bună sportivă a României.

● **Toate succesele mele au la origine condiţiile excelente de pregătire avute la dispoziţie atît la club, cît şi la lotul naţional. Aş dori ca şi cu acest prilej să-mi exprim recunoştinţa faţă de cadrul propice afirmării pe plan sportiv, dar şi profesional de care am beneficiat la clubul Steaua. Am reuşit, în contextul amintit, să-mi continui studiile, absolvind I.E.F.S. Mi-am întemeiat un cămin, în mijlocul căruia se dezvoltă armonios băieţelul meu. Are 15 ani şi împreună cu soţul meu încercăm să-i sădim în suflet dragostea pentru sport.**

— Va fi un viitor săritor în înălţime, urmînd pilda părinţilor ?

● **Nu ştiu şi nici nu cred. Preocuparea noastră este de a-l orienta spre mişcare în aer liber, fără o specializare pe un sport anume.**

— Vă propun să depăşim în continuare perimetrul competiţional şi să vorbim despre timpul liber şi pasiunile dv.

● **Să lămurim un lucru. Timpul meu liber, cum am mai zis-o, a fost ceea ce mi-a lipsit adesea. Am avut însă şansa ca în cele peste 200 de călătorii, efectuate peste hotare să-mi lărgesc orizontul cultural, să admir frumuseţile naturale ale diferitelor ţări, să cunosc personalităţi ale vieţii politice, ştiinţifice şi culturale ale lumii. Rememorînd, aş putea să vă ofer cîteva exemple. Am vizitat mari muzee şi edificii ale lumii : ACROPOLE, BRITISH MUSEUM, ERMITAJUL în nopţile albe ale Leningradului. Am căpătat o diplomă în urma traversării Polului Nord. Am trăit clipe de puternică încîntare în universul lui Walt Disney. Am călcat pe urmele lui Beethoven în casa de la Bonn. Am reţinut pe retină cîteva crîmpeie din „oraşul cinematografiei" — Hollywood. O zi întreagă am dedicat-o la Paris vizitării acestui „tezaur de artă" — Luvrul. Şi cîte impresii deosebite n-ar mai fi din ţările continentului asiatic, sau din cel african. Mi-au plăcut mult spaţiile largi dăruite florilor în Austria.**

— A propos, ce flori vă plac ?

● **In general îmi merge la suflet tot ce înseamnă floare. Cu timpul, în urma opţiunilor celor ce mi le dăruiau, au început să-mi placă garoafele. Acestea sînt florile pe care le-am primit cel mai des după victoriile realizate.**

— Stimată Iolanda Balaş, permiteţi-ne, în numele tuturor celor ce s-au aflat în preajma dumneavoastră, încurajîndu-vă şi aplaudîndu-vă succesele, să vă oferim un buchet de gînduri senine şi sincere, şi să vă adresăm un fierbinte „La mulţi ani", acum, în al cincizecilea an al vieţii, în semn de omagiu pentru marile performanţe obţinute pentru ROMÂNIA.

Interviu realizat de
Vasile Lucian ARHIRE

patruzeci de ani cu
POLI IAŞI

Echipa de fotbal A.S. Politehnica Iaşi a fost înfiinţată în toamna anului 1945. La reluarea campionatului diviziona r în 1946/47, în primul an de activitate competiţională, termină pe locul 12 în divizia B, seria a II-a. Echipa s-a omogenizat şi maturizat tactic doar spre sfîrşitul campionatului, cînd obţine şi unele rezultate valoroase. Astfel, învinge în campionat pe F. C. Ploieşti (care a cîştigat seria) cu 6 : 2, iar într-un joc amical întrece echipa Juventus Bucureşti, clasată pe locul 4 în div. A cu 2 : 1.

Formaţia standard : Mhiăliescu — Matei, Vîlvoi, Dîrja — Srainer, Popovici — Grădinaru, Talpă, Spiegel, Răşină. Deac. Antrenor, dr. Grădinariu Mircea.

In ediţia 1947/48 a campionatului ocupă locul 4 cu 36 puncte din 30 jocuri. O performanţă remarcabilă a obţinut în Cupa României, eliminînd 3 echipe din div. A. **Politehnica — Ciocanul 1 : 1 — după prelungiri** se califică echipa de categoria inferioară : „Poli" — C.F.R. Cluj 3 : 1 şi „Poli" — Metalochimic Reşiţa 1 : 0.

Semifinala s-a disputat cu a doua clasată în divizia A, C.F.R. Timişoara. Jocul a avut o desfăşurare dramatică, după ce a condus la pauză cu 2 : 0 prin golurile mar-

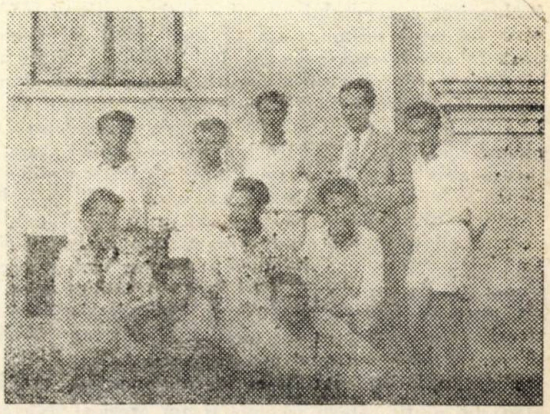

Poli Iaşi la începuturile drumului său în fotbal

cate de Vîlvoi și Vlad, Politehnica se vede egalată în minutul 87 prin golul neregulamentar marcat de Ritter. În prelungiri, Avasilichioaiei marchează în minutul 120. Politehnica — C.F.R. Timișoara 2 : 3 (2 : 0) (2 : 2).

Formația din semifinală : Mihăilescu — Iliuțan, Popovici, Hoisan Bulacu, Șreiner, Gologan, Rășină, Tudor, Vîlvoi, Vlad. Antrenor, Mircea Grădinariu.

În campionatul 1948/49 echipa se clasează pe locul 6, cu 30 de puncte.

Din anul 1950 formula campionatului se schimbă. Primăvara turul și toamna returul.

Știința Iași se clasează pe locul 7 din 13 echipe, cu 21 puncte din 22 de jocuri. Antrenor, Petrică Rădulescu. Una din formațiile utilizate : Mihăilescu-Iliuțan, Teodorescu, Hoisan—Popa, Gologan—Jurcă, Malcoci, Vîlvoi, Manolescu, Gîrleanu.

În luna mai 1950, în cadrul pregătirilor echipelor A și B pentru jocurile cu Polonia și Cehoslovacia sînt convocați la Brașov 40 jucători pentru un stagiu de două săptămîni. Federația de fotbal trimite la Iași o echipă care joacă sub denumirea de România B.

Selecționata Iași învinge cu 2—1 prin golurile înscrise de Jurcă și Gîrleanu. Selecționata cuprindea 7 jucători de la Știința și 4 de la Locomotiva.

În anul 1951 Știința Iași termină pe locul 7 cu 21 puncte. În acest an urma să promoveze în divizia A o echipă din Iași. Echipa C. A. Iași cîștigă seria I-a divizia B, cu 9 puncte avans, dar lovitură de teatru, cu 4 etape înainte de sfîrșitul campionatului, este mutată la Cîmpulung Moldovenesc.

În anul 1952, Știința Iași se clasează pe locul 5, cu 23 puncte. Antrenor Gologan Emil. În 1953 se ocupă locul 9 din 16 echipe cu 29 puncte. În acest an Știința are o bună comportare în Cupa României. Învinge în șaisprezecimi pe C. A. Cîmpulung div. A cu 3—0, dar este eliminată de Dinamo București. Știința—Dinamo 2—3 (2—2).

În anul 1954 Știința Iași termină pe locul 9 cu 20 puncte din 24 jocuri. Antrenor, Dr. Grădinariu Mircea.

În 1955 echipa se clasează pe locul 6 cu 24 puncte din 24 jocuri. Antrenor Mircea David. În anul competițional 1956 echipa se clasează pe locul 11 din 14 participante, cu 21 puncte.

În anul 1957 se revine la sistemul de disputare tradițional și adecvat pentru climatul țării noastre, toamnă—primăvară. În competiția 1957/58 echipa se clasează pe locul 4 cu 29 puncte, din 26 de jocuri. Antrenor : Iordache T. tur, Colea Vîlcov retur.

În acești ani echipele din Iași nu au avut ambiții de promovare în divizia A, însă au servit ca o adevărată rampă de lansare a unor jucători. Astfel de la Știința, după ce au absolvit o facultate, au jucat în div. A, jucători ca Teodorescu, la Metalul Reșița, Jurcă la U.T.A. Arad, Vasilescu I. la Progresul București, Florescu și Dinulescu la Știința Timișoara.

De la Locomotiva putem aminti pe Gheorghe Constantin, actualul antrenor al Gloriei Buzău, care a venit ca junior la Iași și după 4 ani a fost luat de C. C. A. București. Jucătorul ieșean Ciolan N. a jucat la Jiul, iar Cornel Popa, după ce a jucat la Locomotiva în div. B, a trecut la Dinamo București, avînd 37 prezențe în echipa națională.

În toamna anului 1958 se hotărăște înființarea Clubului Sportiv Studențesc Muncitoresc, prin contopirea celor 2 echipe-clubiri ieșene din div. B. Știința și Locomotiva. Lotul C.S.M.S. Iași : Ursache, Lang, Popovici, Păun, Duțescu Buimistriuc, V. Dascălu P., Don L., Alexandrescu E., Dram T., Cruțiu M., Vasilescu I. Antrenor : Moldoveanu I.

Spre dezamăgirea generală C.S.M.S.-ul termină pe locul 8, cu 26 puncte din 26 jocuri. Unirea, cu sportivi mai ambițioși, termină pe locul 5 cu 31 puncte.

În anul competițional 1959/60, C.S.M.S.-ul, întărit cu cîțiva jucători cu experiență, cîștigă seria I-a div. B, cu 42 puncte, din 26 jocuri, depășind cu 6 puncte Dinamo-Galați, clasată pe locul 2.

Lotul restrîns : Ursache (Florea) Păun (Ciolan) Buimistriuc V. (Duțescu), Scarlat — Alexandrescu — Don — Cruțiu (Dram), Avasilichioaei, Voica, Unguroiu, Milea, antrenor Unguroiu I.

În ediția 1960/61 a diviziei, C.S.M.S. ocupînd locul 12, cu 20 puncte din 26 jocuri, retrogradează.

În campionatul 1961/62, C.S.M.S.-ul cîștigă seria I a div. B, cu 28 puncte din 26 jocuri, depășește cu 4 puncte pe Poiana Cîmpina clasată pe locul doi. Echipa standard : Ursache, Scarlat, Moțoc, Dragomirescu — Alexandrescu, Don (Danileț), Matei (Dram) Leahevici, Voica, Avasilichioaiei, Milea (Dascălu II). Anarenor, Manolescu I. În decursul campionatului vine de la București, Ghiuruțan.

În ediția 1962/63 a diviziei A, echipa se clasează pe locul 10 cu 26 puncte din 27 jocuri.

În Cupa României, ediția 1962—63 echipa ieșeană a avut o evoluție bună ajungînd, după 14 ani, pentru a doua oară în semifinalele cupei. Învinge la Piatra Neamț pe Ceahlăul (div. B) cu 3—0, în optimi de finală, învinge la Cluj-Napoca pe A.S.M.D. Satu Mare (div. B.) cu 3—1 (1—1), iar în sferturi de finală, la Craiova, învinge pe Știința Timișoara (Div. A) cu 3—1 (1—1). În semifinalele disputate la Ploiești cu Siderurgistul Galați (locul 1 div. B) face 3—3 (2—2) în primul joc, dar pierde surprinzător la rejucare cu 5—1.

În ediția 1963/64 echipa se plasează pe locul 12, cu 22 puncte din 26 jocuri, evitînd de justețe retrogradarea.

Lotul C.S.M.S.-ului — Faur. Constantinescu, Cizic — portari, Scarlat, Popescu V, Moțoc, Dragomirescu, Deleanu — fundași, Humă, Romilă D. — Ștefănescu, Danileț — mijlocași, Matei, Stoicescu, Vornicu, Voica, Cuperman, Iancu, inaintași. Antrenor : C. Teașcă, secondat de Justin Ș. În ediția 1964—65 C.S.M.S. ocupă locul 10 cu 23 puncte din 26 jocuri.

În Cupa României se califică la Mangalia, făcînd 0—0 după prelungiri cu echipa Marina din divizia C, (se califică echipa în deplasare), în optimi va învinge la Galați pe Steaua București, cu 2—1 (1—0). În sferturi de finală este învinsă de Progresul Bucurtști (Div. A) cu 4—1 (3—0).

În ediția 1965/66, C.S.M.S. obține cea mai bună clasare în campionat, locul 6 cu 27 puncte, ratînd însă locul 3, pe care se afla înaintea ultimei etape. În penultima etapă C.S.M.S. — Dinamo București 1—2 ; Vornicu marchează în proprie poartă, iar Pop ratează o lovitură de la 11 metri. Ultima etapă la Timișoara, unde Știința avea nevoie de ambele puncte, spre a evita retrogradarea. Jocul are o desfășurare ciudată. Constantinescu face o greșeală copilărească, care se soldează cu al doilea gol al gazdelor— în continuare lovește un adversar și este eliminat și cum echipa se deplasase fără portar de rezervă ?! în poartă, din minutul 44 intră fundașul Deleanu. Rezultat final, Știința — C.S.M.S. 3—1 (2—0).

În ediția 1966/67 echipa are o prestație nesatisfăcătoare, care nu poate fi explicată doar prin plecarea fundașului dreapta Popescu V., deși în acest post au fost încercați pe rînd 5 jucători, și nici prin plecarea talentatei extreme drepte Matei, care a absolvit facultatea de construcții.

Iubitorii fotbalului se întrebau, s-au terminat acumulările Teașcă, sau viața nesportivă a cîtorva jucători a dus la retrogradarea echipei ? Probabil și una și cealaltă au tras greu în balanță.

În Cupa României are o prestație mai bună în primul joc la Plopeni face 1—1 cu Metalul (div. C), după prelungiri și se califică echipa în deplasare. În optimile de finală învinge pe Universitatea Craiova cu 2—0 la Hunedoara.

În sferturile de finală, pe teren neutru, la Suceava, 1—1, după prelungiri cu Foresta Fălticeni. Se califică echipa din div. C, care ajunge în finala Cupei.

În anul 1967, toamna, echipa revine, sub patronajul Institutului Politehnic. Sub numele de Politehnica. În ediția 1967/68 cîștigă seria I în div. B. cu 32 puncte, din 26 jocuri, depășind cu 2 puncte Politehnica Galați.

În Cupă echipa junge din nou în sferturile de finală, după ce la Iași învinge pe U.T.A. cu 3—0. La Ploiești în optimi de finală depășește surprinzător pe F. C. Argeș Pitești, locul doi în divizia A. cu 5—1 (2—1). În sferturi de finală este învinsă la Brașov de Rapid București cu 2—0 (0—0).

Politehnica termină în campionatul 1968/69 pe locul 11 cu 28 puncte din 30 de jocuri.

În ediția 1969/70 Politehnica se clasează pe locul 12 cu 27 puncte din 30 de jocuri. Emoția retrogradării a

dăinuit pînă la ultima clipă, cele două jocuri din final au decis rămînerea în div. A. În penultimul joc obține un valoros 1—1 cu Dinamo București, iar apoi la Iași, cu U.T.A., echipă care a cîștigat în acel an campionatul, cîștigă cu 2—1 cu un gol marcat de Marica în ultimul minut de joc.

În competiția 1970/71 Politehnica se clasează pe locul 8, cu 30 puncte din 30 de jocuri. Este promovat în lot portarul crescut la Iași, Iordache.

Una din formațiile utilizate : Iordache, Romilă, Ianul, Stoicescu, Pal, (Gavrilă), Marica, (Alecu), Simionaș, Incze, Lupulescu, Cuperman, Moldoveanu.

În campionatul 1971/72 echipa retrogradează din nou. Ocupă locul 15 cu 24 puncte din 30 de jocuri, depășită doar cu un punct de C.F.R. Cluj și Petrolul, tocmai echipele care au cîștigat jocurile de la Iași. Momentul de criză a fost în etapele XXI și XXII, cînd echipa pierde 4 puncte pe terenul propriu. Pe lîngă forma slabă a înaintării, Moldoveanu altădată cel mai eficace jucător a marcat doar un singur gol, indisponibilatea lui Ianul — sînt accidentați ambii portari și va apăra în poartă juniorul Naste. După jocul „Poli" — F.C. Argeș 0—1 — conducerea tehnică îngrijorată de ineficacitatea înaintării, care în ultimele 3 jocuri nu marcase nici un gol hotărăște să treacă pe post de înaintaș central pe Stoicescu II și în locul lui, fundaș central, pe rezerva Hanceriuc, care nu jucase niciodată pe acest post. Această întărire a înaintării în dauna apărării s-a dovedit a fi falimentară. În jocul cu C.F.R. Cluj, după ce a fost condusă cu 2—0 la pauză, Politehnica reușește să egaleze prin golurile marcate de Incze și Dănilă, dar în continuare torțînd victoria, apărarea greșește la două contraatacuri în minutele 83 și 87. Rezultat final „Poli" — C.F.R. Cluj 2—4 (0—2).

Înaintea ultimei etape nu era încă totul pierdut. La Tg. Mureș în fața A.S.A.-ului era suficient un rezultat egal. După ce conduce din minutul 3, Politehnica a fost egalată în minutul 67 și depășită de golurile înscrise în minutele 70 și 88.

În campionatul 1972/73 cîștigă seria I a diviziei B. cu 38 puncte, depășind cu 2 puncte pe Metalul București.

În ediția 1973/74 a div. A, Politehnica are un nou cuplu de antrenori și încercările de a schimba așezarea în teren și utilizarea a mai multor jucători pe posturile cheie au făcut ca echipa la retur să fie, între etapa XXI— și a XXX-a, pe ultimul loc în clasament și să se salveze doar în ultimele două etape, în care a cîșigat patru puncte.

Așezarea echipei în teren a fost la început conform indicației federației. 1—4—3—3, cu Ianul acoperind zona din fața fundașilor centrali. După 13 etape echipa revine la așezarea 4—2—4, pe care o jucase și în trecut.

În penultimul joc de campionat A.S.A. Tg. Mureș „Poli" 0—1. A marcat Marica în minutul 69. În ultimul joc la Iași, Politehnica — Rapid 1—0, gol marcat de Simionaș în minutul 78. La un corner Răducanu iese greșit din poartă, apărătorii nu intervin și Simionaș marchează nestingherit cu capul. La joc egal ar fi retrogradat echipa ieșeană.

Conducerea tehnică Ilie Oană antrenor principal, Ion Marica, antnenor secund.

În turul campionatului echipa termină pe locul 17 cu 12 puncte. La retur echipa se menține în zona retrogradării pînă la etapa a XXX-a, cînd la Petroșani, jucînd cu Jiul jocul se întrerupe în minutul 12, din cauza unui incendiu izbucnit la tribună. Conntinuat a doua zi, meciul este cîștigat de Politehnica cu 1—0.

În etapa a XXXIII-a (penultima) Dinamo București — Politehnica Iași 1—2 (0—1). Jocul de la București, printr-o coincidență, a fost oprit în minutul 20 din cauza ploii torențiale, care a făcut ca terenul să fie impracticabil. Reluat a doua zi, din minutul 20, meciul a fost cîștigat de echipa ieșeană care a invins prin golurile marcate de Romilă și Costea, pentru Dinamo a înscris Dudu Georgescu.

În final echipa termină pe locul 13 cu 33 puncte din 34 jocuri. Golgeterul echipei a fost Dănilă, care a marcat 16 goluri, clasat pe locul 5 între golgeterii div. A.

În ediția 1975/76 echipa a avut un tur de campionat bun. Termină pe locul 3 în 19 puncte, în retur echipa are o cădere și termină pe locul 13 cu 31 puncte fără a da totuși emoții deosebite susținătorilor ei. Lotul echipei : Costaș, Stan, Mihăilă portari, Sofian, Anton, Dinu, Mureșan, Unchiaș, Ciobanu, Ciocîrlan, Manea, fundași, Romilă II, Simionaș, Simionov, Banu mijlocași, Doru Ionescu, Nemțeanu, Dănilă, Costea, Incze înaintași.

În ediția 1976/77, echipa termină turul cu 14 puncte, situîndu-se pe locul 5. În retur noii veniți Bucu și Ursu de la C.F.R. Pașcani, devin titulari și echipa după un retur, se clasează pe locul 8, cu 33 puncte din 34 jocuri. Golgeterul echipei a fost Dănilă cu 14 goluri. Menționăm ca o curiozitate că Dudu Georgescu a înscris în acel campionat 47 goluri și cîștigă... „gheata de aur" europeană.

În ediția 1977/78 sînt utilizați mai des Florean și Naste. În tur echipa termină pe locul 10 cu 15 puncte. La retur numeroși jucători indisponibili, iar conducătorul de joc Simionaș a lipsit din echipă 11 etape. Echipa termină pe locul 15 cu 32 puncte și se salvează în extremis, la golaveraj. Retrogradează Farul, tot cu 32 puncte, dar cu un golaveraj mai slab. Golgeterul echipei Costea cu 8 goluri.

1978/1979. În tur echipa ocupă locul patru cu 19 puncte. Poli încheie campionatul pe locul 12, cu 31 puncte. Corvinul cu 30 puncte retrogradează. Golgeterul echipei Costea, 10 goluri.

În ediția 1979/80 echipa ocupă locul 8 cu 34 de puncte din 34 jocuri, golaveraj 44—43. Antrenori : Leonid Antohi și Kurt Gross. Lotul echipei : Naste, Bucu, Hluşco, portari, Romila III, Anton, Ciocîrlan, Ursu, Mihalcea, Munteanu, Anghelinei fundași, Romila II, Simionaș, Florean, C. Ionescu, Cioacă, Kereszy, mijlocași, D. Ionescu, Dănilă, Nemțeanu, Costea, Cernescu, Coraș. Golgeterul echipei a fost Costea cu 17 goluri, ocupînd locul 3—4 pe țară, împreună cu Cămătaru.

În ediția 1980/81, același lot, un singur nou venit — Oprea, care a jucat fundaș dreapta. Ciocîrlan accidentat era înlocuit de Munteanu. După ce în tur ocupă locul 9, termină campionatul pe locul 16 și retrogradează. Jocul decisiv în privința retrogradării a avut loc în etapa a 32-a : Progresul București — „Poli" Iași 1—0, gol marcat în minutul 78. La joc egal ar fi retrogradat Progresul.

În campionatul div. B, o nouă conducere tehnică. Antrenori : Gh. Constantin și Gross Kurt.

În lot se semnalează reîntoarcerea lui Nemțeanu de la Piatra Neamț și promovarea juniorilor Burdujan și Paveliuc. Echipa cîștigă seria I în campionatul 1981/82 cu 48 puncte, depășind cu 6 puncte pe Gloria Bistrița clasată pe locul 2.

În divizia A, fără schimbări importante în lot, Politehnica Iași termină campionatul pe locul 10, cu 37 puncte din 24 jocuri golaveraj, 37—40.

În ediția 1983/84 echipa se clasează pe locul 8 cu 34 puncte, din 34 jocuri. Formația standard : Bucu — Sigmirean (Munteanu), Anton, Ursu, Ciocîrlan — Paveliuc — (Gheorghiu), Cănănău (Burdujan), Florean, Biro I, Cioacă, Sertov, (Lala). Conducerea tehnică, Bordeianu Constantin și Simionaș Vasile.

1984/1985 din nou tristețe pentru suporterii lui Poli Iași. Pendularea între A și B continuă după 40 de ani. Și iar nou speranțe pentru începerea unui drum de performanță. Comportarea din Cupa României, rămîne o amintire plăcută și un semn de bine pentru viitor, adică în lupta pentru revenirea în A.

Dr. Mircea GRĂDINARIU

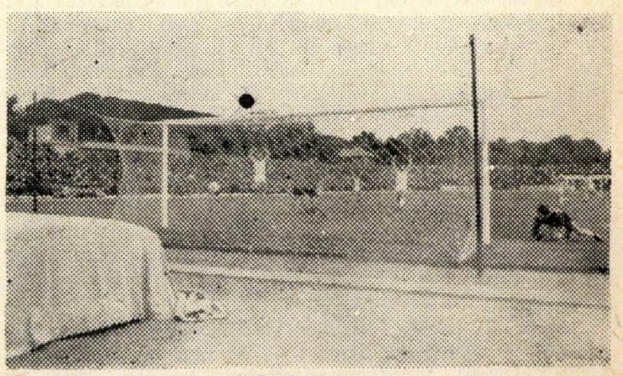

POLI, 1985 !

FOTBALUL ŞI SECRETUL TINEREŢII VEŞNICE

(Tablou dintr-o expoziţie)

Îmi dă telefon Grigore Ilisei şi-mi cere să-i formez cea mai bună echipă EUROPEANĂ din ultimii 20—25 de ani. Îi răspund că nu-i deloc uşor, că o să ne certăm, că o să ne bombardeze şi cititorii cu scrisori de contestaţie, dar Grigore nu se lasă şi zice că e tocmai ce aşteaptă, adică scrisori de contestaţie, ca să putem sta de vorbă...

Aşa stînd lucrurile, încep să mă gîndesc la cea mai bună echipă europeană din ultimii 20—25 de ani... Pe nesimţite, jocul mă pasionează. Fac o ciornă. Pun, zic eu, jucătorii care nu pot lipsi în nici un caz. Asta-i mai simplu. Mai greu o să fie — îmi spun — după ce o să se îngrămădească şi alte nume, cînd va fi tare complicat să aleg.

Pun înainte de toate numele lui Beckenbauer. Prinţul, devenit ulterior KAISER, nu poate lipsi. (Îmi dau seama că ordinea în care apar numele în memorie este şi ea un test de valoare şi de popularitate). Deci, Beckenbauer... Imediat după el, olandezul Cruyff. Nici acesta nu poate lipsi. (Îmi aduc aminte că în 1974, după „Mondialul" vest-german, am scris o carte intitulată „Învingătorul lui Cruyff".) Îi am deci pe amîndoi... Mă gîndesc apoi la un portar. Ar fi Iaşin, cu toate că anii lui de glorie devansează un pic perioada noastră de selecţie... Mă opresc şi asupra lui Bobby Charlton. Care Bobby Charlton atrage automat numele celuilalt Bobby, adică Moore. Dar mă opresc aici, pentru că... îmi dau seama... s-ar putea ca cititorii, oameni tineri — cei mai mulţi — să nu vibreze prea mult la această colecţie de nume celebre, bună mai curînd pentru Muzeul de ceară al doamnei aceleia londoneze...

Dacă am ajuns aici, lucrurile se complică şi mai mult. „Adică, de ce, mă rog, Iaşin şi nu Zoff, care a fost văzut la televizor şi chiar pe viu de atîţia tineri români?".

Formula cea mai potrivită îmi pare a fi, în acest caz, alcătuirea unei formaţii, de bază, căreia să i se opună o altă echipă, aceasta ultimă nefiind doar un SPARRING PARTNER al acestui meci imaginar, ci una cu depline puteri chiar şi în ochii selecţionerului de ocazie, reprezentat de autorul acestor rînduri, şi, bineînţeles, de dumneavoastră, stimaţi cititori şi suporteri...

*

O mică paranteză. Tot umblînd prin dosarele memoriei, mi-am dat seama că întîmpin greutăţi la găsirea fundaşului dreapta. M-am gîndit o clipă la Vogts, cel care l-a anihilat pe Cruyff în finala mondială 1974, dar numele nu mi s-a părut de prim plan în această veritabilă constelaţie. Într-o dimineaţă — eram pe la Răşinari, în ultimele zile ale lui martie — coborîsem din autocar împreună cu „tricolori," care pregăteau meciul cu Polonia, cel care s-a disputat cu o săptămînă înainte de meciul cu Turcia, de la 3 aprilie, al doilea meci al preliminariilor. Am intrat în vorbă cu Mircea Lucescu, pe tema „activităţii" mele de selecţioner. N-a exclus candidatura lui Vogts, dar a avut o contrapropunere. Una care creşte în valoare prin faptul că vine de la un fost jucător care a simţit pe viu forţa adversarului propus. Acest adversar este fundaşul cehoslovac Dobias, pe care Lucescu l-a întîlnit „în priză directă", în mai multe jocuri, inclusiv Guadalajara (2—1 pentru România) şi Bucureşti 1971 (tot 2—1, rezultat care a propulsat echipa României în primele opt ale Europei).

Deci, am rămas la Dobias, tricoul cu nr. 2 fiind unul nevralgic în lotul nostru.

Să încercăm acum să punem faţă în faţă cele două echipe....

Iaşin

Dobias, Bobby Moore, Beckenbauer, Facchetti,

Mazzola, Bobby Charlton, Platini,

Eusebio, Uwe Seeler, Cruyff

Nu-i aşa că e o echipă frumoasă?

Dar nici a doua — după cum veţi vedea — nu e mai prejos...

Deci...

Sepp Maier (Zoff)

Gentile, Pezzey, Schnellinger, Breitner

Neeskens, Dennis Law, DOBRIN

Rummenigge, G. Müller, Blohin

Aceste două formaţii au fost alcătuite fără calcule speciale, cu liste complexe, simplificate. A fost, dacă vreţi, un test al amintirilor, ceea ce ni se pare mai edificator decît o minuţioasă selectare matematică a valorilor.

Sîntem foarte curioşi să stabilim apartenenţa celor 23 de jucători (cel din paranteză are şi el dreptul la... viaţă). Deci, să facem o socoteală. Rezultatul?

R.F.G. — 7; Italia — 4; Anglia, Olanda, U.R.S.S. — 2; Cehoslovacia, Franţa, Portugalia, Austria, Scoţia şi România — cîte unul.

S-ar părea că avansul echipei vest-germane e cam mare în acest lot, dar dacă stăm să ne gîndim că fotbalul vest-german a cam dominat ultimele două decenii — finala de pe Wembley '66, semifinala „homerică" de pe Azteca (1970), titlul mondial 1974 şi finala „spaniolă", plus titlul european 1972, plus Bayren München, atunci cei şapte „magnifici" nu ni se par o exagerare. Pe locul doi, la fel de firesc — am spune — Italia, cu marea finală de la Ciudad de Mexico, cu titlul cucerit în Spania '82 şi cu moştenirea lăsată de Internazionale, justifică prezenţa celor patru. Oarecum nedreptăţită ar fi Anglia, cu două staruri (numai), dar în cazul insularilor este vorba în primul rînd de dispersarea jucătorilor în cele patru ţări ale Insulei. Dacă îl adăogăm pe Dennis Law celor doi Bobby şi dacă ne mai aducem aminte şi de George Best, irlandezul, Insula e onorată suficient, chiar dacă suporterii ei ar putea invoca „epoca Liverpool" şi absenţa lui Dalglish, care vine tot din Nord, din Scoţia.

Jucătorii sovietici, tot doi la număr, par oarecum licitaţi, prin prizma performanţelor nu prea strălucite ale echipei naţionale, dar Iaşin şi Blohin sînt jucători de super-clasă, greu contestabili.

Franţa îl are pe Platini, a cărui clasă îndepărtează alte candidaturi din rîndurile „cocoşului galic".

Cehoslovacia, campioană europeană, ca şi Franţa, are un reprezentant (Dobias).

Portugalia are un jucător celebru (ca şi Platini) — l-am numit pe Eusebio, care ne face să uităm o întreagă pleiadă de vedete, în frunte cu Coluna şi Germano.

Austria, mereu în prim plan la ultimele două campionate mondiale, ni-l prezintă pe stoperul Pezzey, dar această alegere face resimţită absenţa lui Krankl.

Lucescu cu Boby Charlton pe Wembley

La scoțieni, Dennis Law are o clasă deosebită, el făcînd parte din galeria marilor maeștri.

În sfîrșit, votul nostru pentru Dobrin nu este doar unul sentimental. Să ne aducem aminte că Dobrin a fost cîndva favoritul lui Sepp Herberger și al lui Bernabeu însuși, care ar fi dorit ca „prințul din Trivale" să joace sub culorile lui Real Madrid.

Deci, echipele noastre stau față-n față. Peste cîteva secunde începe meciul. Un meci pe care am dori să-l arbitreze Taylor, cel care a condus finala R.F. Germania — Olanda în 1974 și care a rămas în istoria fotbalului prin prestația cu care a dictat acel penalty din minutul 1 al partidei împotriva țării gazdă, la faultul comis împotriva lui Cruyff, după faimoasa țesătură de 14 pase a „portocalei mecanice", cum a fost denumită echipa Olandei în perioada sa de glorie 1973—1978.

Care ar fi argumentele primei echipe ?

Nenumărate. Îl are pe Iașin. Urmează „decolările" ofensivilor Dobias și Facchetti. Prestanța lui Beckenbauer. Siguranța lui Moore. „Geniul" modern al lui Platini. Șutul lui Eusebio. Furia teutonă a lui Uwe Seeler, și, poate, înaintea tuturor, fulgerele lui Cruyff pîrjolind gazonul tuturor stadioanelor.

Care ar fi argumentele celei de-a doua echipe. A doua e un fel de a spune, pentru că... Ar fi barajul de sîrmă ghimpată instalat de Gentile, vechea noastră cunoștință, ar mai fi mașina blindată teleghidată numită Breitner, ar fi ideile donquijotești ale lui Dennis Law și mai ales Dobrin, insensibile la mecanizarea fotbalului, și ar fi cele două vîrfuri, poate cele mai productive din istoria fotbalului european, Gerd Müller și Rummenigge.

Care ar fi șansele acestor două echipe ?

Prin simplă impresie, să spunem x, 2. Un pronostic destul de curios — veți spune — din partea unui „selecționer" care și-a indicat, altminteri, preferințele, dar știți cum e la fotbal... Pornești spre agenția Pronosport cu gîndul de a pune 1 în dreptul meciului 5 și te trezești jucînd x, 2, cu convingeri... absolute.

În așteptarea arbitrului Taylor, să vă prezentăm jucătorii, așa cum se obișnuiește pe terenurile de la San Diego sau Toronto... Așadar...

Iașin, primul libero...

A urmat legendei marelui portar Homici, care entuziasmase tribunele sceptice al Angliei, în turneul lui Dinamo Moscova. Și a făcut ca legenda să pălească.

Lui Iașin nu i-au ajuns cei șapte metri liniari ai porții. Nici careul de șase, care îi asigura protecția. Și nici cel mare, de 16, dincolo de care orice ieșire e o aventură sancționată — dacă prinzi balonul.

Iașin a fost mai mult decît un portar. A dus mereu dorul depărtărilor, ținîndu-și palma streașină pentru a trăi cu adevărat ce se întîmpla dincolo. Și așa s-a născut, poate, ideea libero-ului. Iașin a interceptat toate mingile rătăcite în afara careului, din dorința de a accelera jocul, de a evita timpii morți, ca un copil de mingi terorizat de faptul că echipa lui favorită e condusă.

La Centenarul fotbalului englez, portarul „Restului Lumii" a fost Lev Iașin. Era printre cei puțini invitați pe Wembley...

Dobias, sprinterul...

Fundașul cehoslovac a fost unul dintre primii care și-a dat seama că extrema stîngă a epocii sale a început să-l imite tot mai mult pe brazilianul Zagalo, retrăgîndu-se spre linia de mijloc. Cei mai mulți fundași dreapta nu au simțit asta, rămînînd „paznici de far" chiar cînd nici o corabie nu se ivea la orizont. Dobias, în schimb, și-a părăsit zona, avansînd întru sprijinirea atacului. Din această avansare s-a născut fundașul ofensiv...

Bobby Moore, All England

Bobby Moore este mai mult decît un fundaș central. Și e chiar mai mult decît un fotbalist englez în general. El e Anglia sportivă și poate chiar mai mult. Despre el, Alf Ramsey spunea că a avut suflet de căpitan încă de pe băncile colegiului — nu ale liceului, care este o noțiune... continentală. I-a fost preferat în această calitate de căpitan al națională engleze pînă și lui Bobby Charlton, liderul aparent prin excelență. Și Bobby Moore și-a condus echipa la victorie în 1966, an în care regina Elisabeta a II-a i-a înmînat Cupa mondială, după ce Elisabeta I interzisese fotbalul pe teritoriul Insulei, cu secole în urmă.

Bobby Moore a fost un mare jucător, parcă niciodată în dificultate. Mi s-a părut întotdeauna semănînd cu un ostaș din garda personală a lui Hamlet, deși prototipul cinematografic a fost un actor cu părul negru, Stewart Granger.

Stimați cititori, rog să scuzați această divagație, dar cronicarul știe foarte bine că despre marele căpitan de „oști" Bobby Moore nu se mai poate spune mare lucru în planul fotbalului.

Beckenbauer, Kaiserul....

Dacă fotbalul este un joc în care rolul întîmplării pare deseori foarte mare, Beckenbauer este omul la care legătura dintre intenție și realizare nu a avut niciodată (sau aproape niciodată) un intermediar. Din acest punct de vedere, Beckenbauer este pentru semnatarul acestor rînduri cel mai mare fotbalist VĂZUT, fiind, dacă vreți, egalul lui Di Ștefano. Frumosul Franz a făcut din jocul de fotbal un desen geometric pe care nu l-au putut concepe nici măcar antrenorii care l-au condus. (În categoria aceasta intră chiar și Helmut Schön).

Beckenbauer a „scris", fără să știe, cea mai interesantă carte de tactică a vremii. El a imaginat pe gazon proiecte neverosimile, ajungînd pînă la un-doi-urile cu Gerd Müller, de care îl separau deseori nu mai puțin de 80 de metri.

A fost odată un mare meci Italia — R.F.G. — pe Azteca, în semifinala Mundialului mexican. La un moment dat, spre final, Beckenbauer și-a luxat umărul și a jucat cu brațul suspendat într-un bandaj. Din clipa aceea, vest germanii au pierdut partida cu Italia. Dispăruse din joc rațiunea de a fi a echipei.

Facchetti, omul cu trei tricouri...

Nu a fost fundașul squadrei azzurra, cît fundașul „mașinii de război" numită Internazionale, condusă de antrenorul-soldat Helenio Herrera. În cadrul acestei mașini în care frumosul a fost subordonat mereu... producției unui singur gol, Facchetti făcea opinie separată. El plutea, ca un cal de steeple la Liverpool sau Pardubice, fiind singurul jucător căruia i se permitea să-și abandoneze adversarul direct. (Nici astăzi nu-mi dau seama cum a fost posibil acest lucru în cohorta lui Herrera). Din aceste escapade greu de conceput s-au născut însă numeroase goluri. (Iată un început de explicație).

Facchetti a fost și este tipul reprezentativ al jucătorului care nu poate fi înfrînat. Iar marele merit stă în faptul că a reușit să-i impună lui Herrera această concesie. O concesie care a făcut ca pe parcursul unei singure curse Giacinto Facchetti să schimbe, cu viteza secundelor, tricoul nr. 3 cu 10 și imediat cu 11, adică tricoul cu care a marcat cele mai multe goluri, în urma unei sărituri ireale, din colțul stîng al careului...

Mazzola, fără de care...

A fost odată un meci Vasas — Internaționale, la Budapesta, pentru Cupa campionilor. A fost un meci antologic, dintr-un punct de vedere. La sfîrșitul celor 90 de minute, raportul de cornere era 22—1 în favoarea lui Vasas. Dar scorul pe tabela de marcaj arăta 2—0 pentru echipa italiană. Iar cele două goluri au fost marcate de Sandro Mazzola.

Timp de 90 de minute, ariegarda lui Picchi a apărat poarta lui Sarti cu o înverșunare de armată asediată. Acolo, în față, rămăsese doar Sandro Mazzola, mereu cu doi oameni la pîndă în preajmă. Și a așteptat, a aștep-

tat, patrulînd cînd în dreapta, cînd în stînga, enervîndu-şi la culme gardienii. Şi a fost destul ca Sandro să primească două mingi, pentru a da bir cu fugiţii, pe lîngă paznicii narcotizaţi de răbdarea „deţinutului". Aşa a învins Mazzola pe Vasas într-un meci în care s-au tras 22 de cornere la poarta lui Sarti... În ultimii ani, Mazzola s-a retras la mijloc, mai ales la echipa naţională. Apăruseră Riva şi Boninsegna. Dar marea clasă a vîrfului şi-a spus cuvîntul şi în goana ...tehnicii. Atunci, la Azteca, Mazzola a fost unul din marii autori ai victoriei italiene în la piu bella partita di calcio.

Al treilea Charlton,

În echipa de mari meseriaşi englezi care a cîştigat titlul mondial în Anglia şi pentru Anglia, Bobby făcea opinie separată. Tehnician din şcoala Mediteranei lui Corso şi Velasquez, Bobby a asigurat mereu gresajul unei echipe masive, cu încheieturile grele. El traversa terenul cu uşurinţă, schimbînd direcţia şi vitezele de parcă ar fi fost la volanul unui McLarren. Echipa Angliei avea astfel linie şi prestanţă. Toate mingile grele de pîcla Septentrionului deveneau uşoare sub bagheta lui Bobby. Şi dacă Jackie, celălalt frate, fundaşul central, era poreclit girafa, Bobby era, fără să fi fost poreclit, un Saint Bernard pe pajiştea verde a Wembley-ului.

Englezii nu au uitat niciodată că Alf Ramsey şi-a permis să-l înlocuiască pe Bobby la Leon, în Mexicul Mundialului, contribuind la înfrîngerea Engliterrei în ceea ce s-a numit turnirul celor doi mari — celălalt fiind Beckenbauer. Ei preferă să-şi aducă aminte de toastul lui Harold Wilson la banchetul victoriei din 1966, cînd premierul a spus că ridică paharul în cinstea doamnei Charlton — prezentă la dineul lui World Cup — manifestîndu-şi regretul că mama lui Bobby şi Jackie nu a mai avut un fiu...

Platini, franco-italianul

Puţini erau cei care îi vedeau vreo şansă lui Platini în campionatul italian. Pentru cei mai mulţi, Michel Platini era doar un chansonettist bun pentru nu prea agresivul campionat al Franţei.

Dar iată că adevăratul Platini a apărut abia în campionatul italian. Ce altă recomandare decît faptul că un conducător de joc, aşa cum era la Saint Etienne, a ajuns să fie golgheterul unui campionat în care plasa porţii pare montată nu pentru a consacra virtual golurile, ci pentru a împiedica mingea să intre în poartă.

Despre Platini s-a scris atîta, încît nouă nu ne rămîne decît să povestim ceva în legătură cu temperamentul său de învingător. Întrebat de ziarişti despre faptul că U.E.F.A. interzice jucătorului care a marcat un gol să-şi exteriorizeze sentimentele în afara patrulaterului de gazon, Platini a răspuns în cel mai pur stil Năstase ; „Este limpede că bătrînii de la U.E.F.A. nu au marcat niciodată în viaţa lor vreun gol".

Eusebio, golgheterul

După campionatul mondial din 1966, cota lui Eusebio a crescut inimaginabil. A rămas în amintirea tuturor celebrul său meci cu R.P.D. Coreeană, cînd a învins singur, cum se spune, revelaţiaWorld Cup-ului, adică echipa care învinsese Italia lui Fabri. La terminarea campionatului, Angelo Niculescu, care urmărise jocurile grupei în care evoluase Portugalia, ne-a declarat că pentru el Eusebio reprezintă mai mult decît Pele. Afirmaţie iconoclastă, dar care, fiind rostită de un om atît de ponderat ca Angelo, capătă o deosebită greutate.

Eusebio rămîne în istoria fotbalului ca o forţă a naturii, imposibil de stăvilit în puţinii ani în care steaua lui a fost la zenit, şi asta înseamnă medalia de bronz de la Londra şi două mari victorii obţinute de Benfica, o adevărată succesoare a lui Real Madrid în istoria Cupei campionilor.

Cruyff, gazela

L-am întrebat odată pe Ilie Năstase dacă nu regretă că a abandonat în adolescenţă fotbalul. A răspuns simplu că nu poate fi vorba de un regret — tenisul i-a adus tot ce şi-a dorit — dar că păstrează nostalgia jocului său dintîi. L-am întrebat apoi cu cine ar fi vrut să semene la joc dacă ar fi ajuns fotbalist. A răspuns la fel de prompt : „Cu Cruyff, nici vorbă". „De ce, Ilie ?" „Pentru că îmi seamănă sau îi semăn, cum vrei s-o iei".

Johann Cruyff i-a semănat mult lui Ilie Năstase. De-aici şi epitetul gazela, care vine de la sine. Cruyff a a avut sprintul lui Năstase, a avut schimbările de picior ale lui Ilie, a avut viteza de reacţie a campionului nostru, a avut şi acel mare talent de a face aproape totul exact invers decît gîndea tribuna. Ca şi Năstase, Cruyff a ratat momentul de vîrf al carierei sale. Ilie a pierdut Wimblendonul, în timp ce Johann Cruyff a pierdut finala de la München.

Dar ce glorie nepieritoare...

„U-we ! U-we ! U-we !"

A fost marele buldozer al fotbalului vest-german. A marcat din toate poziţiile, sfîrşind prin a învinge Anglia, la Leon, printr-un gol marcat cu...ceafa. A fost o forţă dezlănţuită, greu de oprit. Nu avea nimic din aureola învingătorului. Dimpotrivă. Părea un vesel băutor de bere. Semăna chiar cu o reclamă de Bere Luther, de pe vremuri, cînd chipul băutorului se pierdea în spatele spumei din halbă.

Uwe Seeler a fost, probabil, cel mai iubit jucător vest-german. Şi poate că e singurul jucător din lume al cărui nume de botez a devenit un simbol, un steag al galeriei. Iugoslavii îşi încurajează echipa strigînd „Pla-vi, Pla-vi !" Francezii „Allez la France". Englezii au optat pentru formula simplă a lui „En-gland, En-gland !" Publicul vest-german, cînd îşi încurajează echipa, strigă „U-we ! U-we !" — aşa cum ar striga Wo-tan sau Siegfried. Există oare un mai limpede test de popularitate ?

•

Aceasta este echipa PRIMA. Vă rugăm pe dumneavoastră, stimaţi cititori, să continuaţi portretele celei de-a doua formaţii.

Dar iată, cînd să pun punct, se uită după umăr feciorul meu, care joacă fotbal. Îi surprind privirea sceptică. Îmi spune cu aplombul tinereţii. „Degeaba. Îţi fac eu o echipă care să se distreze cu muzeul tău de ceară. Cum poţi selecţiona echipe din care lipsesc Elkaer Larsen, Santillana, Scifo, Giresse, Bajdarevici, Conti şi atîţia alţii ?

Poate că tinerii au dreptate. Ce diferenţă ! Eu deplîng absenţa din echipele mele a lui Di Ştefano, Kopa... Ei regretă absenţa lui Scifo, mezinul europenelor din Franţa. Ne separă idolii unei jumătăţi de secol. Şi ce frumos ar fi fost ca Scifo să fi putut juca cu compatriotul său Mermans. Din păcate, însă...

Doar fotbalul păstrează secretul veşnicei tinereţi...

Ioan CHIRILĂ

10 întrebări pentru FRANZ BECKENBAUER

— La 13 iulie 1984 aţi fost numit oficial antrenorul principal al echipei naţionale a R.F.G.-ului. Aţi declarat atunci că această numire va fi doar o soluţie trecătoare pînă la C.M. din Mexic 1986. Această declaraţie mai este valabilă sau fotbalul vest-german se va putea bucura pentru un timp mai îndelungat de serviciile lui Franz Beck ?

— Răspunsul meu este acelaşi, deoarece eu consider cinstit prezenţa mea la cîrma echipei numai ca o soluţie trecătoare ! Vreau de la început să văd cum vor evolua lucrurile în fotbalul vest-german. Dacă această evoluţie îmi arată, pînă în 1986, o creştere substanţială şi voi mulţumi toate părţile prin munca mea, atunci este posibil ca eu să rămîn timp mai îndelungat în activitate pentru Federaţia vest-germană de fotbal.

— Numirea Dvs. ca antrenor federal a declanşat multe proteste din partea antrenorilor şi profesorilor de fotbal. Aici a contat mai puţin persoana lui Frantz Beck, a cărui competenţă practică nu poate fi contestată de nimeni, ci lipsa licenţei. V-a deranjat cumva sau aţi înţeles această atitudine ?

— Natural, am avut o mare înţelegere pentru această reacţie şi consider critica colegilor sinceră, adevărată !! În oirce caz, nu trebuie trecut cu vederea că preşedintele D.F.B.-ului, Hermann Neuberger, A VENIT SPRE MINE ŞI NU EU SPRE EL ! !

— Odată cu preluarea funcţiei s-au văzut unele modificări ce merită relevate. Dumneavoastră aţi ameliorat relaţiile cu mediile şi suporterii fotbalului. Schimbarea cea mai spectaculoasă este utilizarea, în cazul pregătirilor pentru jocurile interţări, a şcolilor sportive, nu a hotelurilor de lux, ca pînă acum. Această măsură nu a fost primită de jucători cu aplauze ! ! Aţi avut sigur argumente ca să-i convingeţi pe jucători de raţiunea acestei măsuri ? ?

— Avantajele pregătirii într-o şcoală sportivă sînt convingătoare. Ne putem pregăti în toată liniştea. Condiţiile de antrenament sînt aproape ideale. Fiecare şcoală sportivă are mai multe terenuri, ceea ce nu poate oferi un hotel. Cu toate că în şcolile sportive confortul este puţin mai redus, jucătorii echipei trebuie să accepte să stea şi în condiţii ceva mai modeste.

— Fotbalul vest-german trece printr-o criză. Comportarea slabă a echipelor de club în cupele europene ale ultimului sezon, necalificarea echipei naţionale în faza finală a C. E. din Franţa, a fost punctul cel mai înalt al acestei crize. Sînteţi de părere că această tendinţă, de mai mulţi ani, este acum în recul ?

— Ultima mare naţională vest-germană a fost cel de-al 11-lea campionat mondial din 1974. După aceea, fotbalul vest-german nu a mai posedat o echipă aşa de puternică. Jucători cu personalitate ca Gerd Müller, Wolfgang Overath, Bernd Hölzenbein, ca să numesc numai cîţiva, lipsesc astăzi din Bundesliga. Noi avem pur şi simplu prea multă mediocritate şi aceasta se răsfrînge automat şi asupra echipei naţionale.

— În ultimii ani cred nici antrenorii noştri nu au lucrat bine şi cu inspiraţie. Forţa şi pregătirea fizică au fost prea mult în prim plan. Tactica a fost neglijată şi elementele jocului au fost lăsate mult în urmă. Pe acest plan ar trebui să acţioneze noul antrenor federal în colaborare cu antrenorii din Bundesliga ? **Că forţa şi pregătirea fizică în fotbalul german au primat, am simţit deja cînd am fost jucător. În jurul mingii se învîrte fotbalul. De aceea mingea trebuie pusă din nou la mijloc, în centrul antrenamentului. Această cerinţă nu este adresată numai antrenorilor din Bundesliga, ci şi celorlalţi mulţi antrenori-instructori, care se ocupă de amatori şi tineret. Deja la nivele inferioare trebuie lucrat mult mai mult pentru stăpînirea mingii. Tehnica este şi rămîne cea mai importantă armă pentru jocuri bune de fotbal.**

— Bundesliga a contat pentru multă vreme ca una dintre cele mai puternice ligi din lume. Astăzi din păcate, lucrurile stau cu totul altfel. Cît de puternică apreciaţi dv. că este la ora actuală Bundesliga ?

— Poziţia fruntaşă a Bundesligii este de domeniul trecutului. Totuşi, convingerea mea este că Bundesliga se

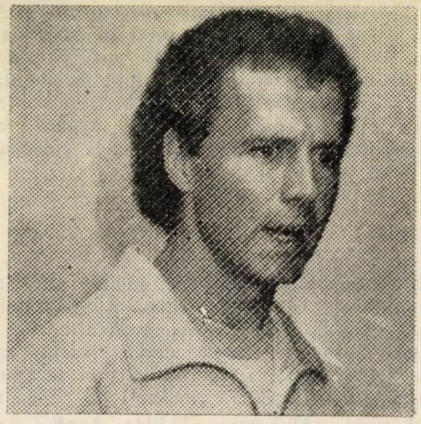

numără şi astăzi printre campionatele puternice din Europa, cu toate deficienţele ei.

— Dacă vorbim despre forţa campionatului, atunci interesează unde situaţi dv. acum locul echipei naţionale a R.F.G. ?

— Cînd la un campionat european, ca cel din Franţa, echipa naţională nu a putut ajunge în turneul final, şi chiar după preliminarii am luat bilete de reîntoarcere, atunci nu te mai poţi considera în fruntea ierarhiei europene. Desigur situaţia nu trebuie dramatizată. Echipe ca Portugalia, de exemplu, au creat iluzii false, pe care ni le va demonstra timpul, de vreme ce Anglia, cu un campionat bun, a rămas, în schimb, acasă, necalificîndu-se, în turneul final.

— Cîştigarea C. E. şi a turneului Olimpic de către francezi nu a fost întîmplătoare, ci un rezultat al progresului piramidal al fotbalului. Care sînt după părerea dv. explicaţiile acestui salt al Franţei fotbalistice ?

— Francezii au fost dintotdeauna buni fotbalişti. Ei au mulţi jucători excelenţi, cu o tehnică desăvîrşită. Deasemenea, au făcut progrese enorme în privinţa pregătirii fizice. În întrecere ei cunosc excelent schimbarea ideilor tactice, deoarece sînt superior pregătiţi din punct de vedere tehnic şi atletic, acordînd în aceeaşi măsură atenţie ambelor componente ale pregătirii la cel mai înalt nivel.

— Antrenorul francez M. Hidalgo a lăsat echipa să joace în sistemul 1—3—5—2. Cu aceasta a stîrnit în lumea specialiştilor mult interes. Credeţi dv. că acest sistem poate avea şanse în Bundesliga şi la echipa noastră naţională ?

— După fiecare mare confruntare fotbalistică urmează analize şi aprecieri, se încearcă să se orienteze evoluţia fotbalului după jocul echipei cîştigătoare. Un sistem de joc se poate prelua cînd ai jucători corespunzători la dispoziţie, care să transpună aceste lucrări pe terenul de joc. O mentalitate, un stil propriu unui popor nu se poate copia. Echipa noastră naţională nu poate să joace nici ca brazilienii, nici ca francezii. Noi avem stilul nostru propriu, practicat cu mult succes.

— Preluînd funcţia de antrenor al echipei naţionale aţi preluat şi o mare răspundere. Toţi oamenii lucizi ştiu că dv. nu puteţi face de azi pe mîine minuni. Dacă jucătorii echipei naţionale vor adera la programul dv., cînd credeţi că s-ar putea să vină timpul ca echipa naţională să se numere din nou printre fruntaşele fotbalului mondial ?

— O dată precisă e greu de prevăzut. Momentan am speranţa că Bundesliga se va însănătoşi şi aceasta se va răsfrînge pozitiv şi asupra echipei naţionale. Multe echipe pleacă de la jocul responsabil, la jocul lateral şi înapoi, decît înainte la risc. Mai mult risc înseamnă din nou joc ofensiv, ceea ce ar aduce spectatorii pe stadioane. Eu sînt convins că fotbalul vest-german, va merge crescendo. Personal doresc să mă angajez cu toate forţele la obţinerea acestui progres.

Interviu tradus din Der Fussbal Trainer

PUBLICITATE

almanah
CORVORBURI
LITERARE

'86

EDITURA JUNIMEA

vă recomandă pentru bibliotecile dumneavoastră

Generosul climat spiritual al societății noastre s-a răsfrînt, cum era firesc și în apariția sub egida Editurii din Iași a unor prestigioase lucrări de literatură social-politică, științifică, literară. Casa de editură din înfloritul oraș al Moldovei, supranumit de Călinescu „Florența României", a devenit un autentic ferment de cultură, o conștiință activă a spiritului creator din această parte a țării, un catalizator de energii intelectuale. S-au făcut cunoscute colecțiile și seriile Editurii : Eminesciana, Humanitas, Esculap, Reporter XX, Arlechin, ale căror titluri se așază de pe acum în rafturile unei remarcabile biblioteci, întemeiate pe coordonate clare : aura tradiției și exigențele actualității. Instituția ieșeană s-a preocupat de asemenea de promovarea creației (științifice și artistice) a tinerilor, lansînd, de la înființare, peste 200 de nume noi.

Intrată în cel de-al doilea deceniu de existență, Editura Junimea dovedește nu numai deplină consonanță cu marile direcții de dezvoltare ale spiritualității românești, dar și o permanentă racordare la nevoile acute ale culturii noastre socialiste. Avînd un profil complex, publică lucrări din cele mai diverse, manifestînd o deschidere largă spre valorile naționale din trecut și de azi, inscriindu-se, astfel, în efortul general de afirmare a creației în toate domeniile.

IAȘI

STR. GHEORGHI DIMITROV NR. 1

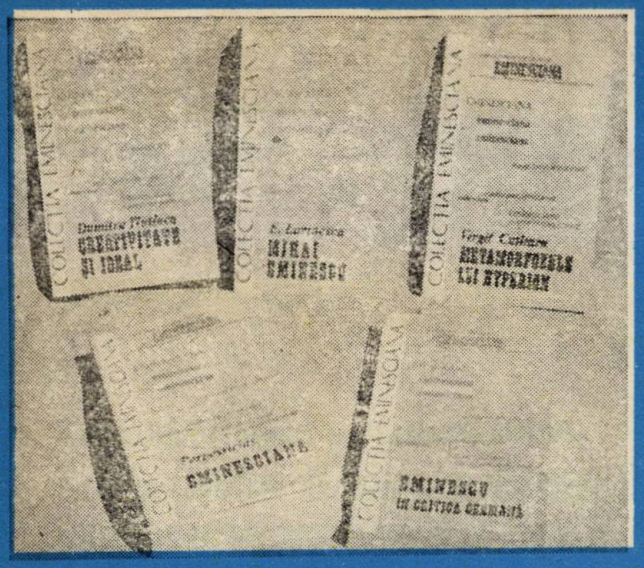

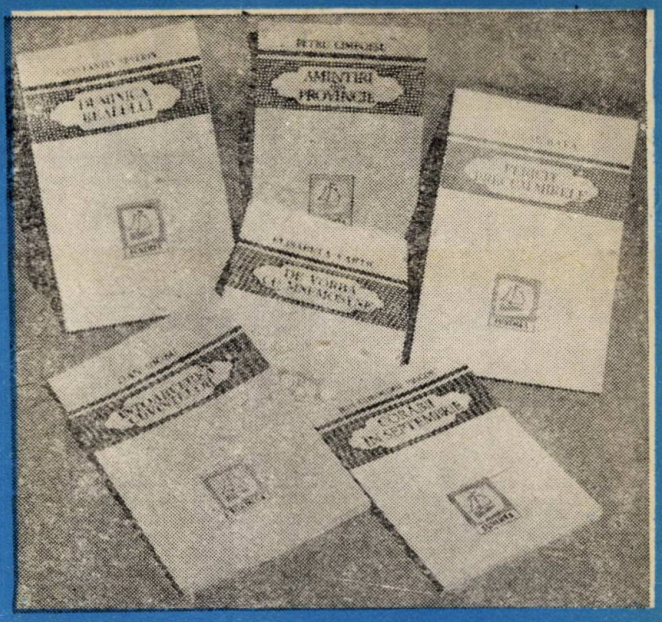

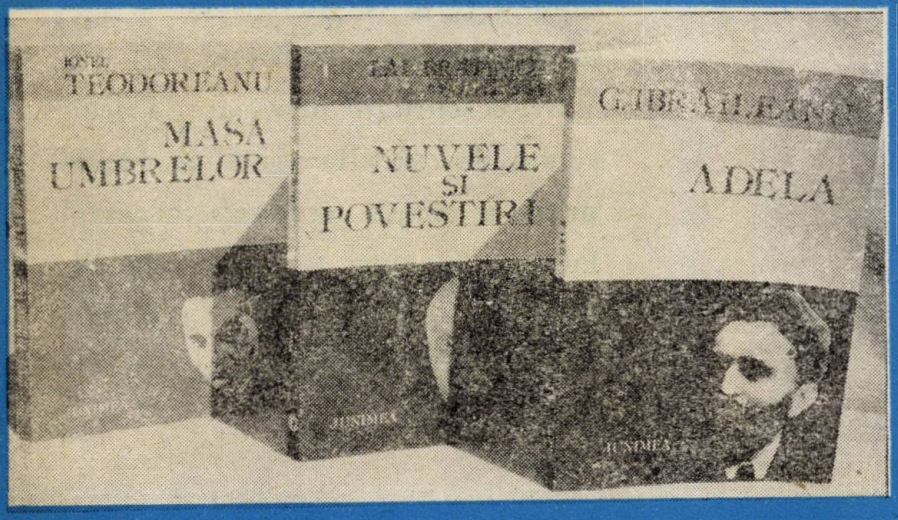

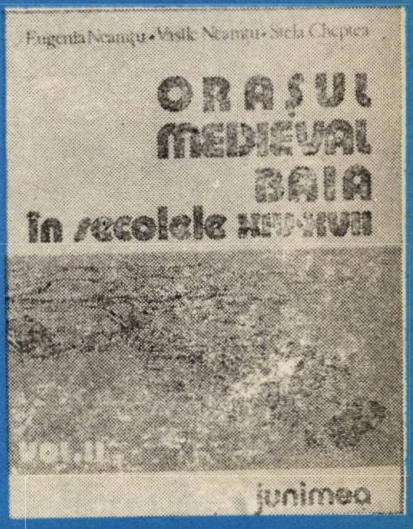

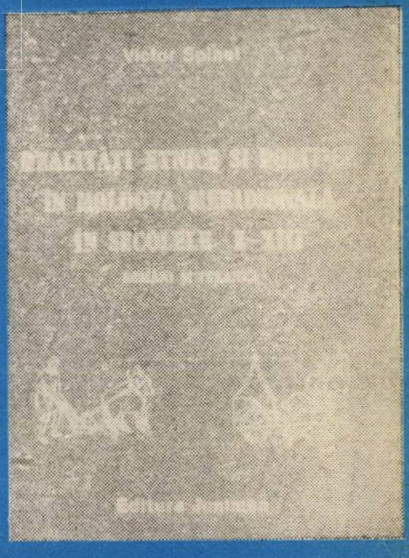

COLECȚIA EMINESCIANA
dramaturgi contemporani
ISTORIE
ARTĂ
carte social-politică
REPORTER XX
ESCULAP
bibliografie școlară
DEBUT
literatură beletristică

EDITURA JUNIMEA vă recomandă

Ediția ilustrată a capodoperei eminesciene, în viziunea artistică a pictorului EUGEN ȘTEFAN BOUȘCĂ, realizare tipografică de înaltă ținută, fiind o carte ce nu trebuie să lipsească din nici o bibliotecă.

Orice solicitare privitoare la acest volum de excepție poate fi făcută printr-o simplă scrisoare adresată Editurii Junimea, str. Gheorghe Dimitrov nr. 1, Iași, cod 6600, sau Centrelor de librării din țară.

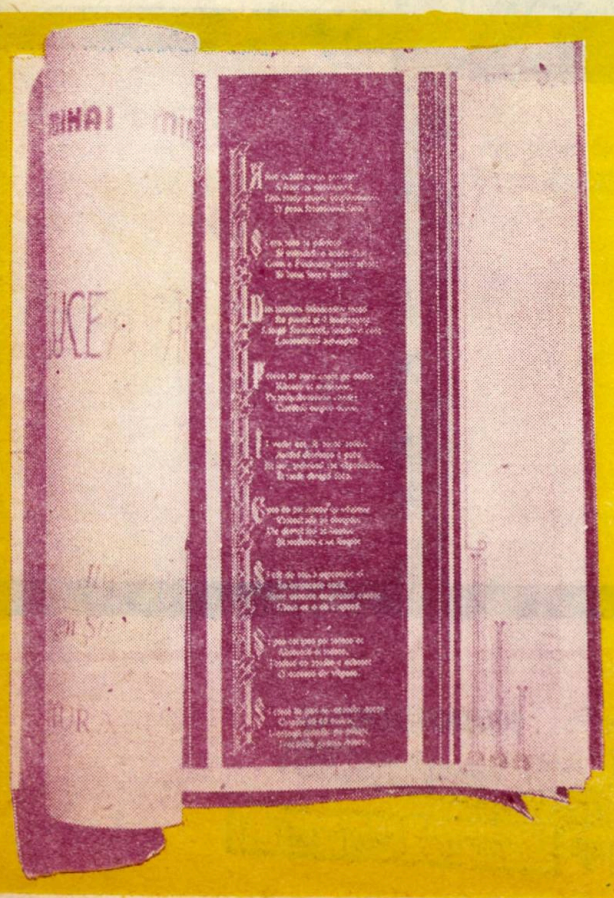

CEZAR PETRESCU
Romanul lui Eminescu
Edirura Junimea
Romanul lui Eminescu
LA GRANIȚA A TREI IMPERII
ALEXANDRU CEL BUN
N. IORGA
ȘI MAREA RĂSCOALĂ ȚĂRĂNEASCĂ DIN 1907
DIPLOMAȚIA ROMÂNEASCĂ ÎN SLUJBA INDEPENDENȚEI
Constantin Ciopraga
PROPILEE
MARTOR CU PĂRERI PROPRII
nicolae furtureanu
poezie deschisă
junimea
stanian vicol
LACRIMA ÎNVINGĂTORULUI
junimea
VLAD ȚEPEȘ
FOILETOANE
3
junimea
CLEPSIDRELE THALIEI
CONCEPTE METODE A TEHNICI
PRACTICA OPTIMIZĂRII STRUCTURILOR
JUNIMEA
MICA CHIRURGIE

TEPRO
ÎNTREPRINDEREA METALURGICĂ • IAȘI

Șoseaua Țuțora nr. 132, telefon : 981/36320 ; 30370 Telex : 22297 TEPRO R Cod : 6600 Iași

Întreprinderea Metalurgică Iași este una din unitățile reprezentative ale zonei industriale ieșene, fiind totodată și cea mai mare producătoare de țevi din industria metalurgică a țării.

Zona industrială ieșeană s-a dezvoltat la inferferența drumurilor comerciale ce treceau prin Moldova spre provinciile vecine. Alcătuită unitar în cadrul natural și pitoresc al municipiului Iași, platforma industrială unește numeroase unități productive din cele mai diverse ramuri ale economiei naționale, avînd o pondere importantă în industria românească.

Fabricarea în anul 1963 a primei țevi sudate longitudinal a marcat intrarea în circuitul industrial a Întreprinderii Metalurgice Iași care a ajuns în prezent să dețină o pondere de peste 45% din totalul producției naționale de țevi. Obiectul activității îl dețin atît țevile sudate longitudinal cît și profilele formate la rece, iar de curînd benzile laminate la cald din oțel, urmînd în viitor și benzile de oțel laminate la rece.

Noile linii tehnologice de fabricație a diverselor sortimente de țevi sudate și de profile, realizate prin autodotare, au dus la sporirea continuă a capacităților de producție, cu efect favorabil asupra extinderii gamei țevilor sudate longitudinal și a profilelor formate la rece. Astfel s-a ajuns în prezent la țevi cu diametre cuprinse între 3 și 219,1 mm, cu grosimi de la 0,5 la 8 mm, iar la profile, realizîndu-se grosimi de la 0,5 la 6 mm din benzi de oțel cu lățimea maximă de 1 000 mm.

Utilizarea rațională și eficientă a spațiilor de producție pentru noile investiții, introducerea tehnologiilor moderne de fabricație, precum și mecanizarea, automatizarea și în viitor robotizarea proceselor tehnologice, permit sporirea continuă a cantităților de țevi și profile de calitate pentru export și intern.

Exportul de țevi sudate și profile formate la rece deține cantitativ peste 60% din volumul producției întreprinderii, iar valoric reprezintă peste o treime din exportul întregului județ Iași.

În conjunctura economică mondială actuală trebuie remarcate eforturile depuse pentru satisfacerea tuturor cererilor partenerilor externi, atît în privința calității și cantității pentru produsele curente, cît și oferirea unor noi produse de o largă diversitate și cu un înalt grad de prelucrare. În această categorie se încadrează în primul rînd țevile de dimensiuni mici pentru construcții și instalații, precum și țevile pentru conducte petroliere de dimensiuni mari, solicitate atît la intern cît și la export.

Referindu-ne la realizările anului 1985 care se încheie, vom remarca eforturile susținute depuse pe toate planurile activității de producție pentru obținerea unei eficiențe economice crescute, reușindu-se realizarea celui mai mare procent de țevi mici de 3/8″ ; 1/2″ și 3/4″ pentru instalații care altădată ridicau probleme deosebite, precum și realizarea celei mai mari cantități de țevi de precizie, trase la rece, depășindu-se prevederile planului la aceste sortimente de țevi de construcții.

Realizarea sortimentelor de țevi mici a dus totodată și la o utilizare mai eficientă a metalului prin laminarea la toleranțe negative și obținerea unui număr mai mare de metri de țeavă din aceeași cantitate de metal.

În anul 1985 s-a reușit pentru prima dată sudarea țevilor din benzi de oțel inoxidabil pe o instalație de concepție proprie, precum și testarea acestor țevi inoxi-

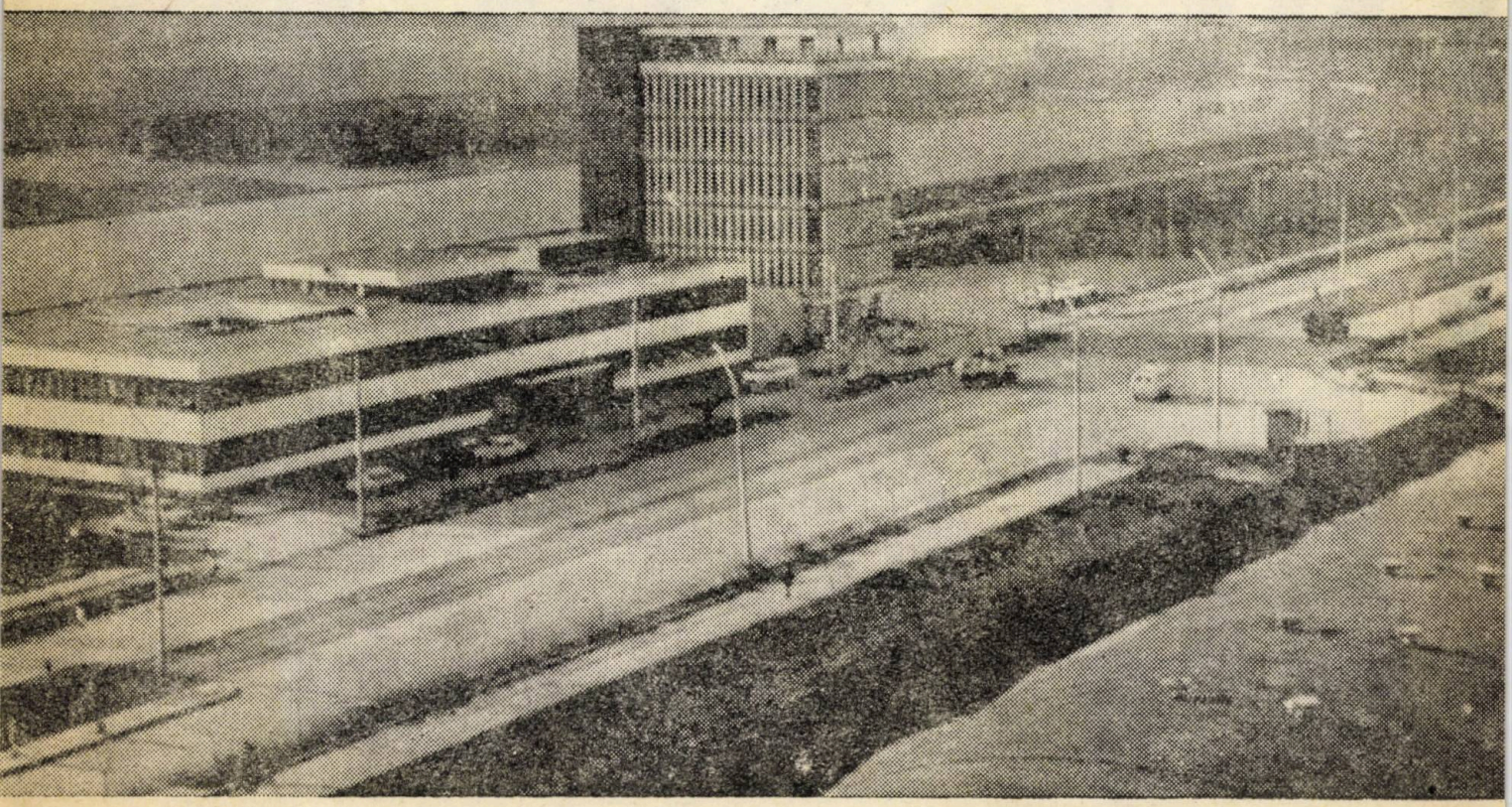

Întreprinderea Metalurgică — IAȘI — aspect exterior

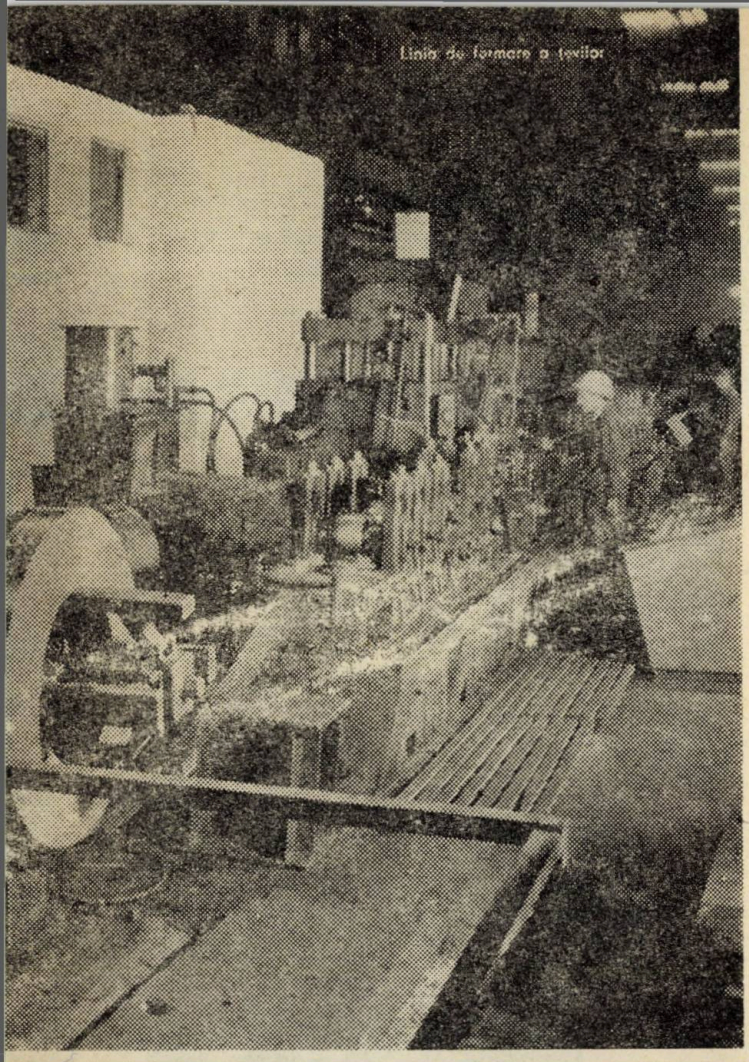

Linia de formare a țevilor

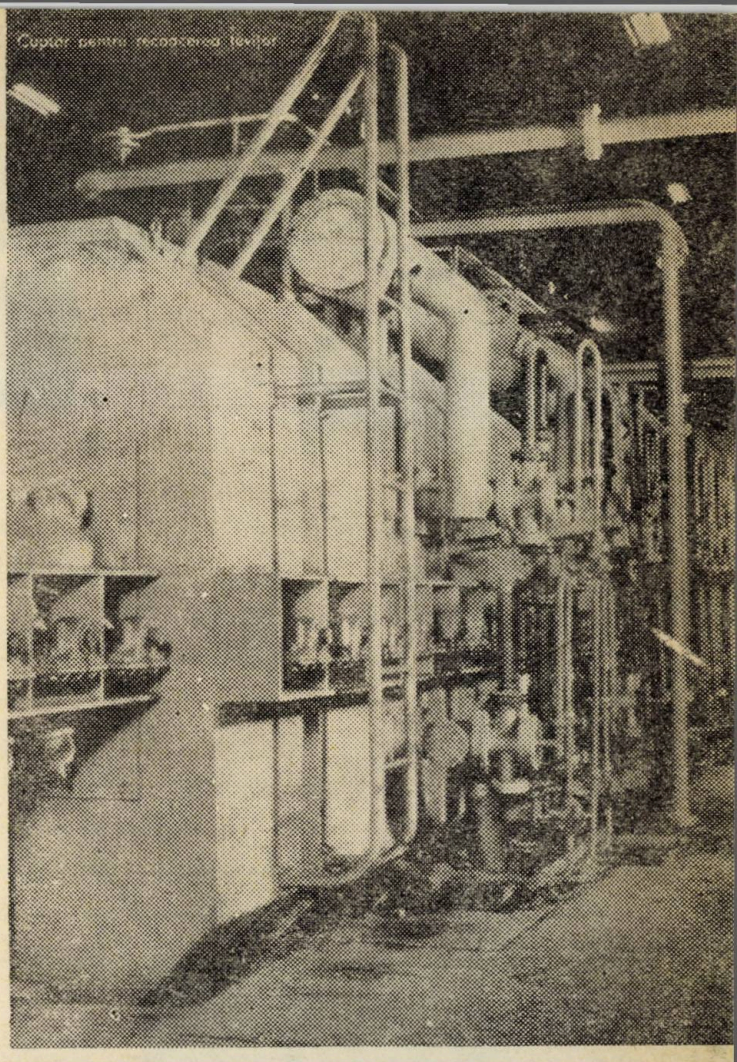

Cuptor pentru recoacerea țevilor

dabile de 6″ și 8″ în condiții deosebite pentru energetica nucleară. Totodată s-a realizat sudarea țevilor pentru burlane de tubaj de 6 5/8″ și 8 5/8″ categoria J-55 pentru industria petrolieră, punîndu-se astfel bazele extinderii sortimentației de țevi sudate longitudinal în domenii de vîrf ale industriei românești.

Acțiunea de asimilare de noi produse a continuat în anul 1985 prin realizarea primelor loturi de țevi pentru cilindrii hidraulici și pentru role de lanțuri, premise pentru trecerea la producția de serie în anul 1986. De asemenea prin asimilarea profilelor formate la rece din benzi de oțel cu grosimea de 6 mm s-au creat premisele trecerii la producția de serie pentru export și s-au livrat cantități suplimentare de profile la export pe relația devize liber convertibile în anul 1985.

Gama produselor Întreprinderii Metalurgice Iași cuprinde în primul rînd țevile din oțel sudate longitudinal ce se execută în condițiile normelor și standardelor de circulație internațională, precum și profilele formate la rece din bandă de oțel ce se execută de asemenea în condiții de nivel calitativ mondial ridicat.

Domeniul de fabricație al țevilor sudate longitudinal pentru construcții este prezentat în tabelul din pag. 8, 9.

Țevile pentru instalații se execută în gama de la 3/8″ pînă la 4″ conform standardelor europene, precum și 6″ și 8″ conform standardelor americane.

Țevile pentru conducte se execută în gama de diametre de la 60,3 mm la 219,1 mm, cu grosimi de la 3,6 la 8 mm.

Trebuie remarcat faptul că asimilarea noilor produse, atît țevi cît și profile, permite încă de la început încadrarea lor în standardele și normele cu condiții calitative la nivel mondial ridicat, ceea ce facilitează exportarea acestora.

Toate produsele Întreprinderii Metalurgice Iași sînt supuse periodic acțiunii de tipizare, reducîndu-se la strictul necesar atît mărcile de oțeluri cît și tipodimensiunile produselor, fără a se limita gama produselor necesare economiei naționale.

La cererea expresă a beneficiarilor pentru scopuri bine determinate se pot realiza și alte produse în funcție de încadrarea lor în limitele caracteristicilor tehnice ale utilajelor din dotare, cu luarea în considerație a factorilor economici de eficiență.

Adresați-vă, deci, specialiștilor de la Întreprinderea Metalurgică Iași, care vă stau la dispoziție cu toate informațiile dorite !

Marca TEPRO a Întreprinderii Metalurgice Iași a devenit cunoscută nu numai printre producătorii și beneficiarii de țevi și profile din Europa, ci și din întreaga lume, unde se livrează cele mai diverse țevi sudate longitudinal și profile formate la rece din bandă de oțel.

DOMENIUL DE FABRICAȚIE AL ȚEVILOR SUDATE LONGITUDINAL PENTRU CONSTRUCȚII

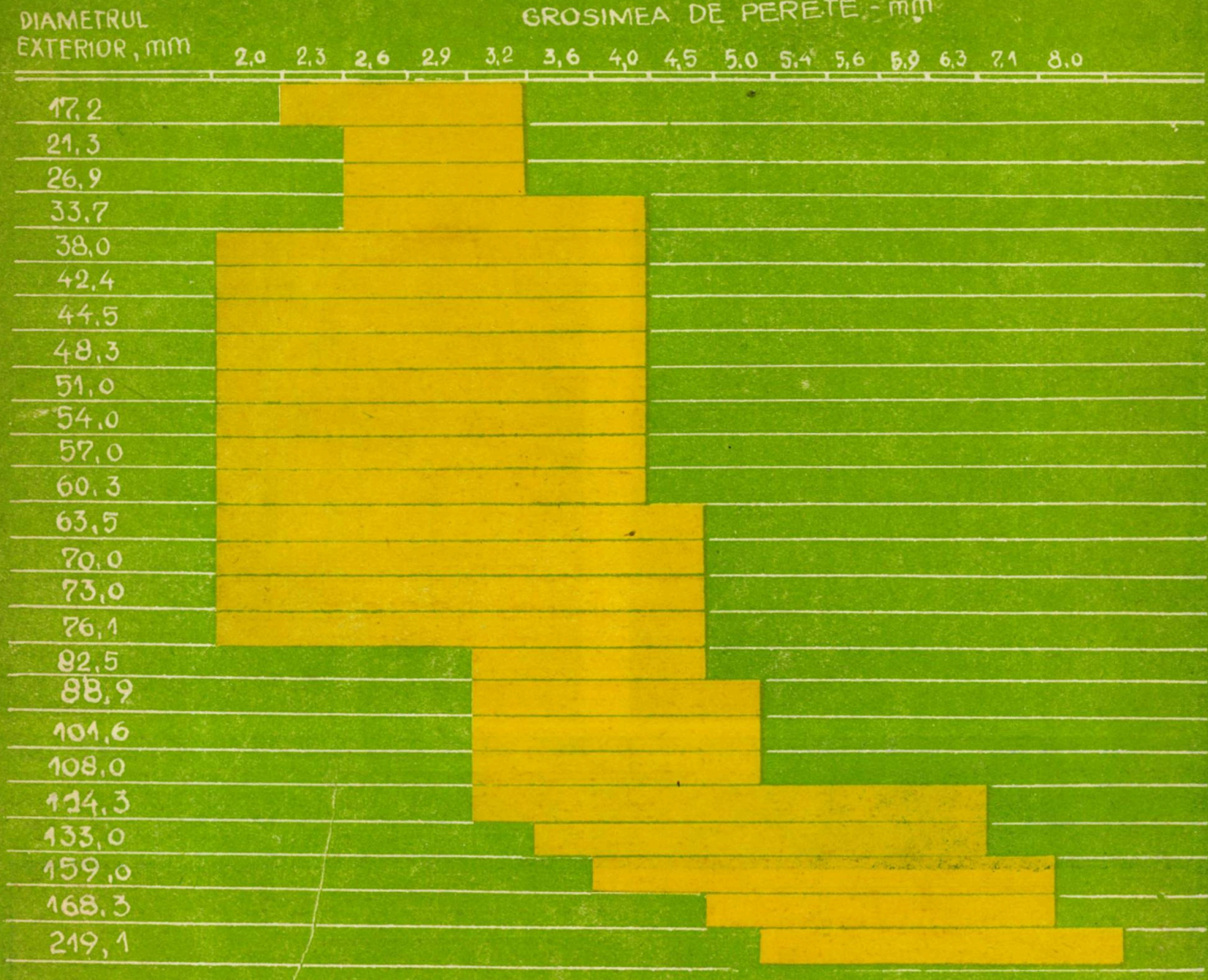

Principalele grupe de produse din fabricația curentă sînt următoarele :

- țevi pentru instalații și construcții ;
- țevi pentru conducte ;
- țevi pătrate și dreptunghiulare ;
- țevi de precizie trase la rece ;
- țevi profilate : eliptice, semiovale, ovale plate, trapezoidale ;
- țevi pentru biciclete, motorete și autoturisme ;
- țevi pentru radiatoare, captatori solari și umbrele ;
- țevi pentru frigidere, trase în colaci ;
- țevi pentru amortizoare auto ;
- țevi pentru arbori cardanici ;
- țevi pentru eșapamente auto ;
- țevi pentru transformatoare electrice ;
- țevi pentru role transportoare ;
- țevi pentru cilindri hidraulici ;
- tuburi de protecție pentru instalații electrice PEL ;
- țevi pentru schimbătoare de căldură ;
- țevi cu falț, pătrate și dreptunghiulare ;
- țevi protejate prin zincare, lăcuire sau uleiere ;
- profile de uz general : L, U, Z, T, C, omega ;
- profile pentru tîmplărie metalică tip TM ;
- profile speciale SP ;
- profile pentru electrofiltre, tip CSV.

Redăm în continuare lista standardelor pentru principalele produse din fabricația Întreprinderii Metalurgice Iași ;

- STAS 7656–80 Țevi pentru instalații sudate longitudinal ;
- STAS 7657–80 Țevi pentru construcții sudate longitudinal ;
- STAS 7941–80 Țevi pătrate și dreptunghiulare ;
- STAS 7933–80 Tuburi de protecție P.E.L. cu manșoane ;

ÎNTREPRINDEREA METALURGICĂ – IAȘI

ÎNTREPRINDEREA METALURGICĂ IAȘI produce și țevi pătrate și dreptunghiulare din oțel sudate longitudinal conform tabelului următor.

DOMENIUL DE FABRICAȚIE AL ȚEVILOR PĂTRATE ȘI DREPTUNGHIULARE SUDATE LONGITUDINAL

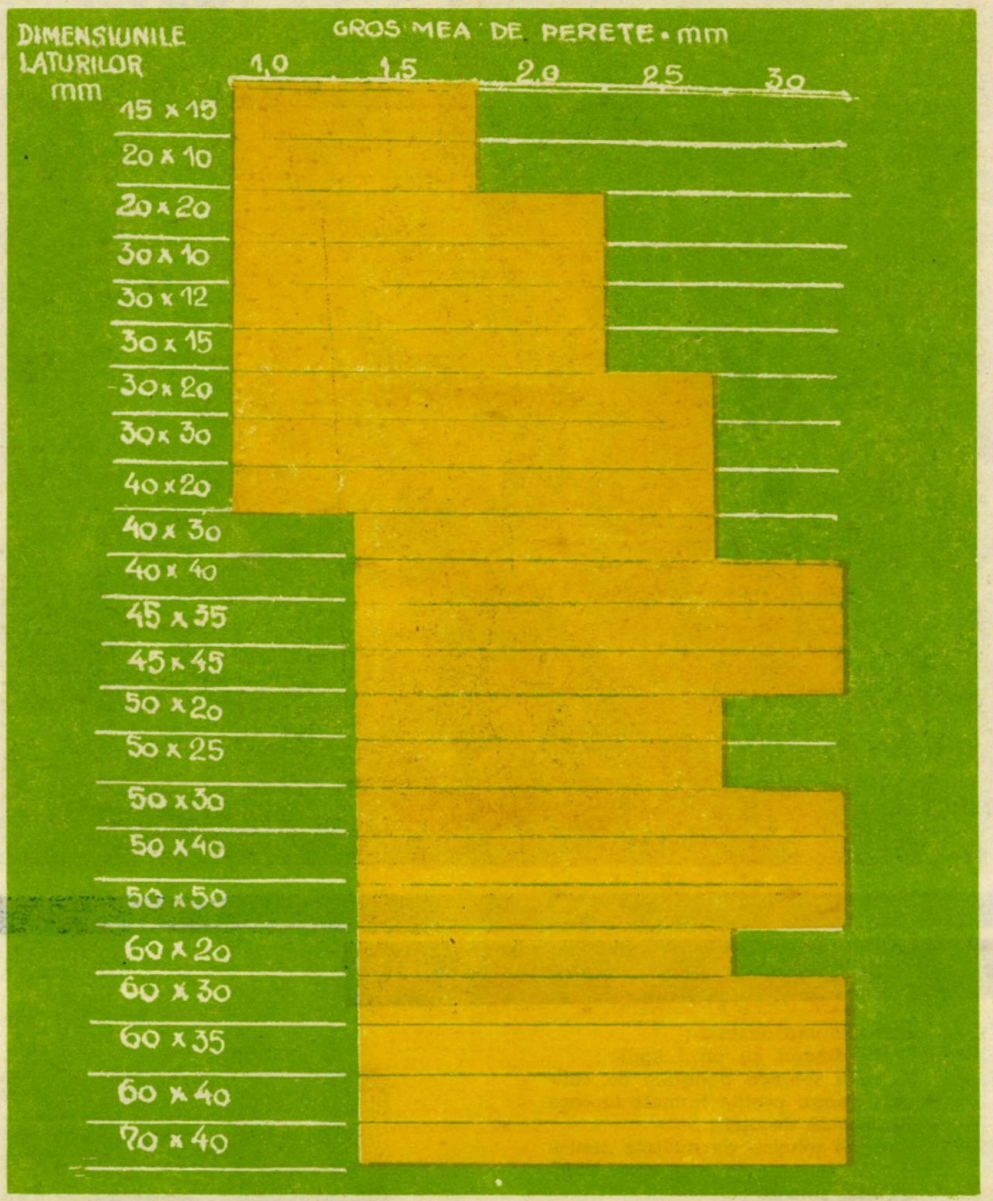

- STAS 8726–80 Țevi de precizie trase sau laminate la rece ;
- STAS 11685–84 Țevi ovale plate, semiovale și elip tice ;
- STAS 5560–81 Mufe pentru țevi de instalații ;
- STAS 7835/1–80 Profile U cu aripi egale, avind R_m maxim 490 N/mm² ;
- STAS 7835/2–80 Profil U cu aripi egale, avind R_m peste 490 N/mm² ;
- STAS 7836/1–80 Profile cornier cu aripi egale, avind R_m maxim 490 N/mm² ;
- STAS 7836/2–80 Profil cornier cu aripi egale, avind R_m peste 490 N/mm² ;
- STAS 8249–80 Profil T cu aripi egale ;
- STAS 8250–80 Profil cornier cu aripi neegale ;
- STAS 8296–80 Profil Z cu aripi egale ;
- STAS 8609–80 Profil Z cu aripi neegale ;
- STAS 8610–80 Profil U cu aripi neegale ;

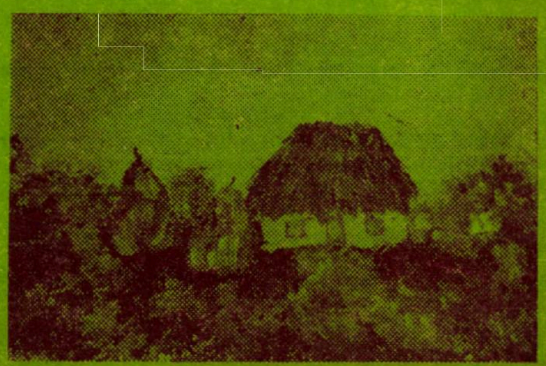

Carmen E. Teodoriu „Casă la țară"

ÎNTREPRINDEREA METALURGICĂ – IAȘI

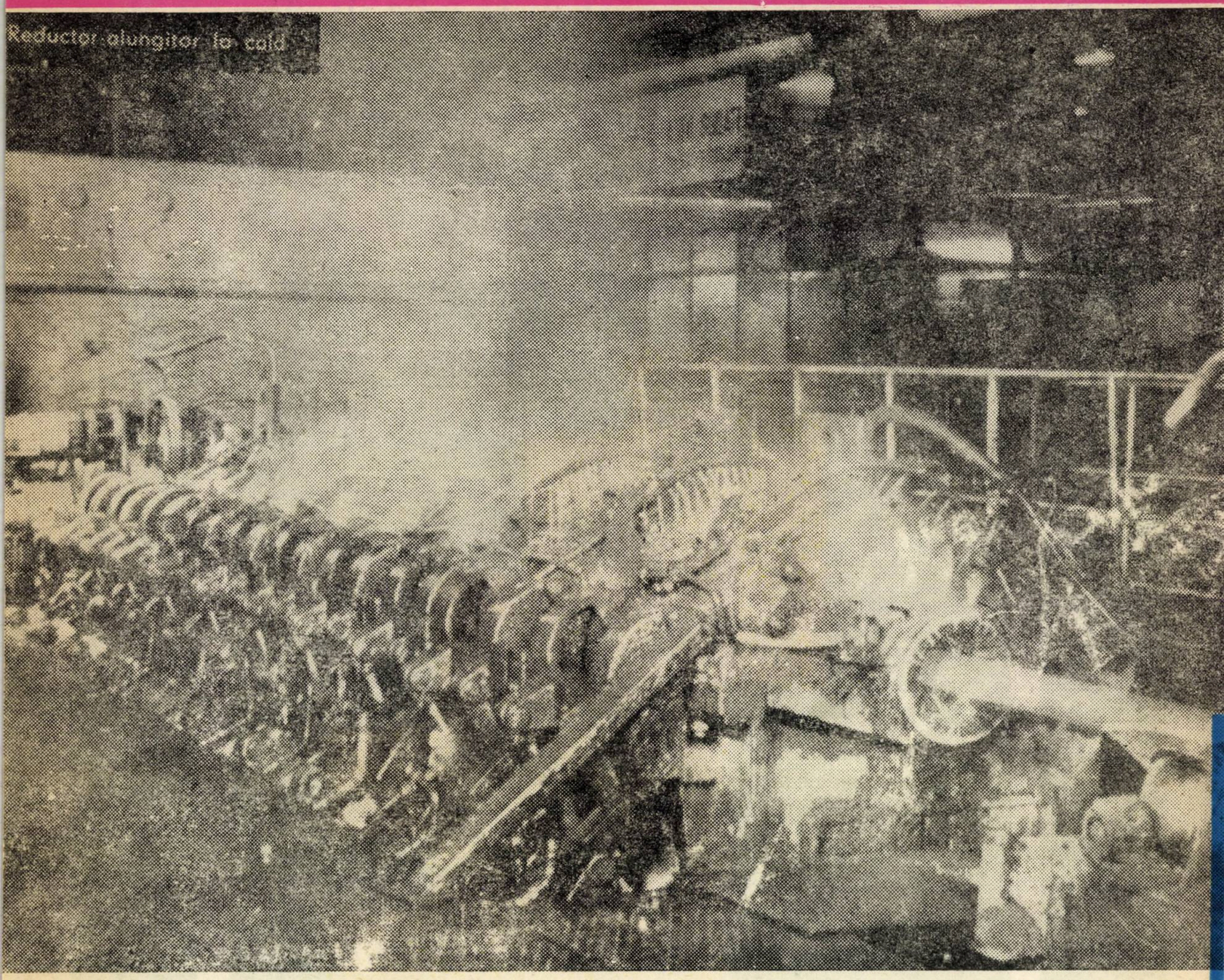

- STAS 8326–80 Profil rotund deschis ;
- STAS 8367–80 Profil omega cu aripi egale ;
- STAS 8426–82 Condiții tehnice generale de calitate pentru profile formate la rece din bandă de oțel ;
- STAS 11401–80 Condiții tehnice de calitate pentru profile formate la rece din bandă de oțel zincată ;
- STAS 11541–82 Profile de tip jgheab din bandă de oțel zincată pentru sere metalice ;
- STAS 9142–80 Profile pentru tîmplărie metalică ;
- STAS 11584–84 Profile de tip special din bandă de oțel pentru autovehicule.

Standardele produselor Întreprinderii Metalurgice Iași sînt aliniate la nivelul standardelor de circulație internațională, ceea ce asigură realizarea tuturor produselor la nivel calitativ mondial ridicat.

text realizat de ing. Teodoriu Adrian Eugen

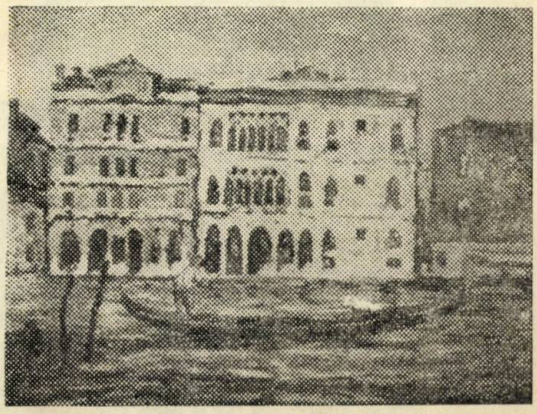

C. Pîinedulce „Veneția"

COMBINATUL DE FIBRE SINTETICE IAȘI

Șoseaua Țuțora nr. 29 ;
Telex 022251 ; tel. 30215, cod 6600

unitate modernă, de primă mărime a industriei chimice românești, dotată cu utilaje, linii tehnologice, instalații și echipamente de performanță ridicată.

Inaugurîndu-și fabricația cu două sortimente, C.F.S. Iași a cunoscut apoi o dezvoltare impetuoasă, diversificînd gama sortimentală, modernizînd continuu tehnologiile în vederea obținerii unor produse competitive, de calitate superioară, ajungînd astăzi la peste 120 sortimente de fibre, fire textile și tehnice, folii poliesterice și alte produse.

În laboratoarele combinatului, înzestrate cu aparatură complexă și de mare precizie, se asigură un control competent și sigur pentru toate produsele ce se fabrică și se livrează din combinat.

Gama largă de sortimente, precum și calitatea firelor și fibrelor poliesterice, conferă produselor finite calități excepționale de întrebuințare : rezistență bună la purtare, ușor lavabile, nesifonabile, ieftine, moderne, au tușeu plăcut și un aspect proaspăt și elegant, fiind mereu în ton cu moda.

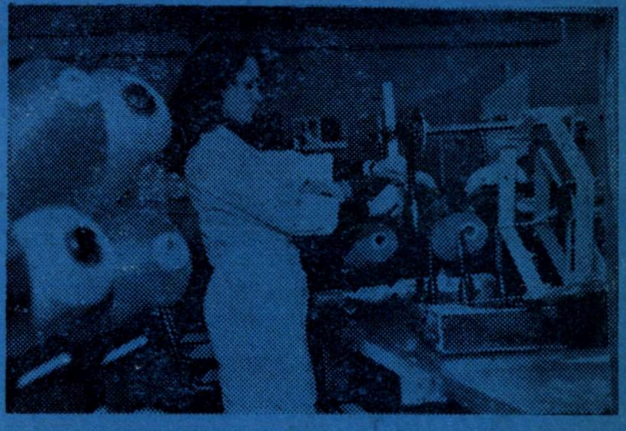

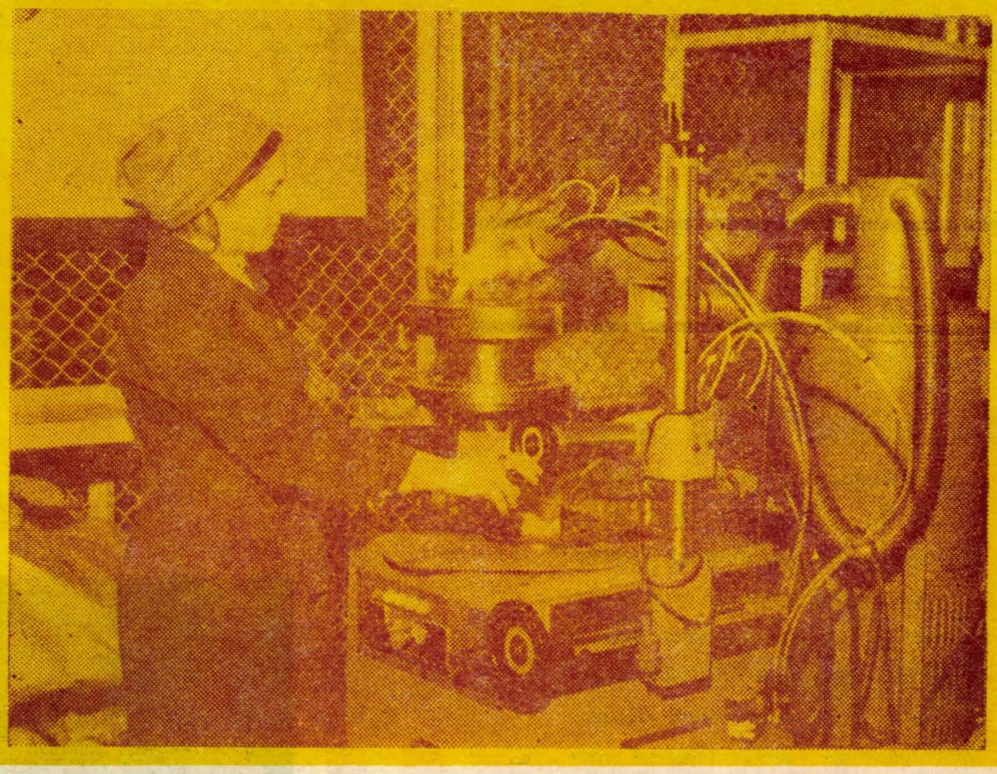

Produsele de bază ale Combinatului de fibre sintetice Iaşi sînt :

— fibre poliesterice tip bumbac, lînă şi in, albe, lucioase şi colorate ;

— fire poliesterice textile normale (răsucite) albe pentru perdele şi ţesături ;

— fire poliesterice texturate albe şi colorate pentru tricotaje, ţesături şi stofe ;

— fire poliesterice etirate pentru aţă de cusut ;

— fire poliesterice pentru diverse articole tehnice ;

— folii poliesterice transparente şi uşor matisate pentru industria electrotehnică.

În cadrul C.F.S. Iaşi, s-a dezvoltat şi un puternic sector de construcţii maşini, care produce :

— utilaje specifice prelucrării fibrelor sintetice ;

— utilaje diverse pentru industria chimică ;

— confecţii metalice ;

— agregate pentru producerea frigului ;

COMBINATUL DE FIBRE SINTETICE IAŞI

Şos. Ţuţora nr. 29; telefon 30215; telex; 022251

COMBINATUL DE FIBRE SINTETICE

IAȘI, Șos. Țuțora nr. 29 Telefon 30215; Telex 022251

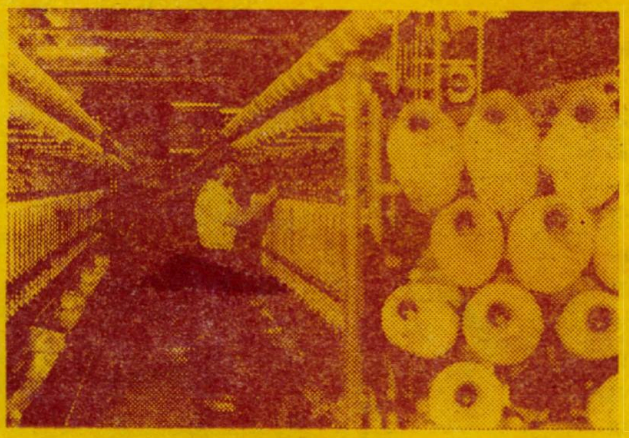

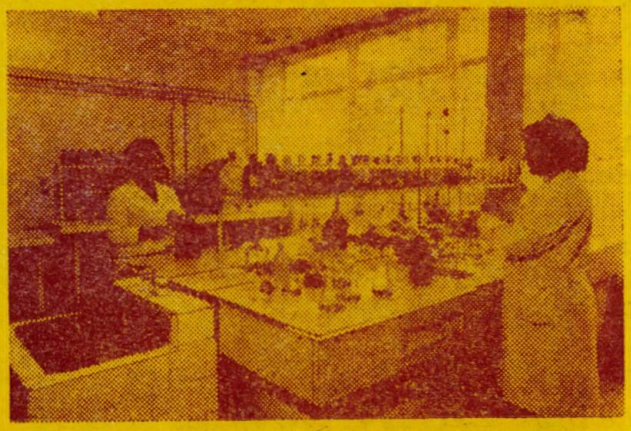

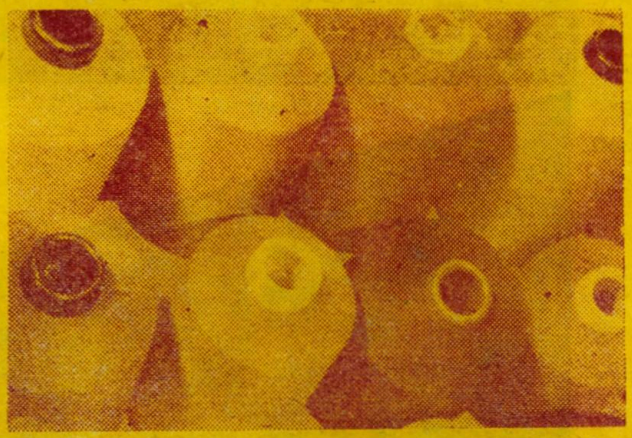

— mașini de bobinat cu licența Schweiter ;

— valțuri de tăiere pentru convertere ;

— diverse piese de schimb.

Tot în acest sector se execută diverse operații și prelucrări speciale, cum ar fi :

— operații de tratament pe instalația de ionitrare ;

— cauciucări de piese pe suport metalic ;

— danturări speciale la roți dințate ;

— prelucrări de piese pe mașini-unelte, agregat și mașini-unelte speciale ;

— prelucrări de carcase, prelucrări cu mașini de găurit în adîncime pentru axe.

Pentru orice alte relații privind produsele sale, cît și pentru acțiuni de service, Combinatul stă la dispoziția tuturor solicitanților.

COOPERAȚIA DE PRODUCȚIE ACHIZIȚII ȘI DESFACERE DIN JUDEȚUL IAȘI

UJECOOP. IAȘI

Pentru amatorii de drumeție, pentru cei ce își petrec vacanța pe meleagurile ieșene, **UNIUNEA JUDEȚEANĂ A COOPERATIVELOR DE PRODUCȚIE, ACHIZIȚII ȘI DESFACERE A MĂRFURILOR** asigură locuri de popas confortabile, amplasate fie în apropierea șoselelor, fie în jurul lacurilor și al pădurilor, unde în afară de condiții bune pentru odihnă și recreere, turiștii beneficiază și de o serie de servicii ca : închirierea de articole sportive, jocuri distractive, servirea mesei în cameră etc.

— **HANUL „TÎRGU FRUMOS"** ridicat în orașul Tg. Frumos, pe D.N. 28, la 45 km de Iași, oferă cazare de categoria I A și B în camere cu încălzire centrală (42 de locuri). Restaurantul modern și elegant, cuprinde 120 locuri în sala de consumație și 100 locuri pe terasă ; acestora li se adaugă o cramă, un restaurant cu autoservire și o cofetărie cu terasă. Telefon 980/10313.

— Pe șoseaua Iași — Tg. Frumos — Pașcani, la intersecția cu drumul european E 20, la marginea localității Moțca, se află **CABANA CODRII PAȘCANILOR.**

Turiștii pot găsi aici camere de dormit confortabile cu încălzire centrală și un restaurant unde se servesc specialități culinare ieșene. Telefon 981/62032.

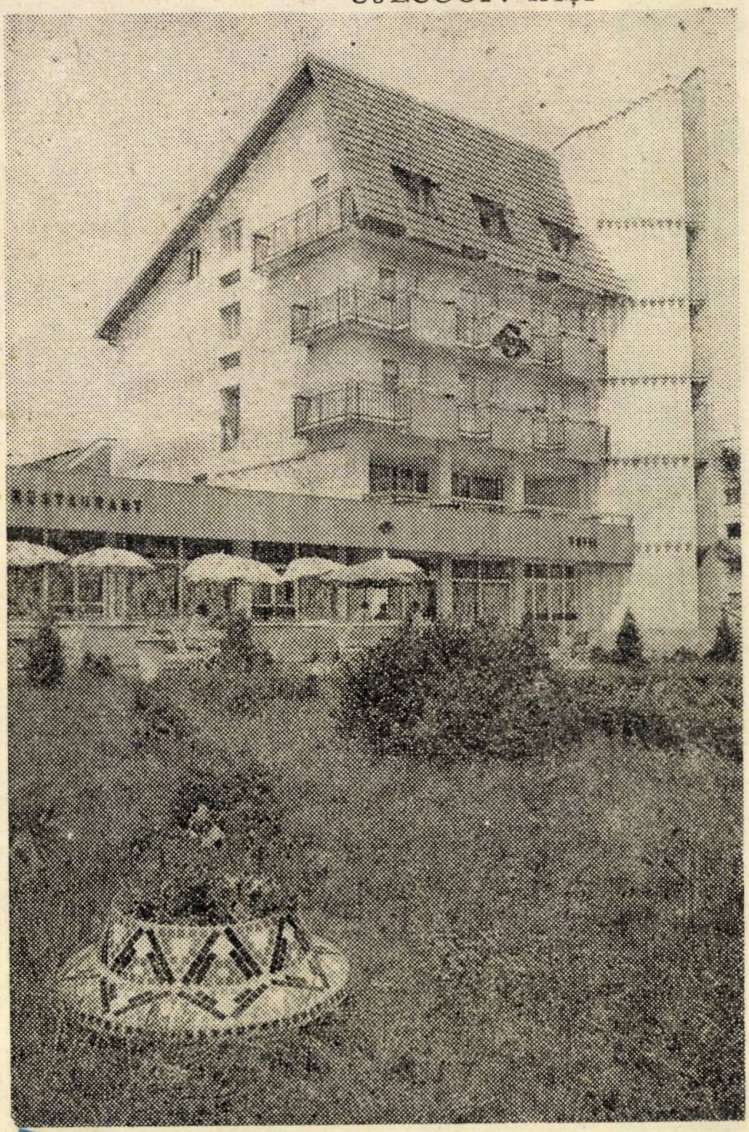

Hanul Tg. Frumos

Text publicitar realizat de : **M. DANIEL**

CASA DE ECONOMII ŞI CONSEMNAŢIUNI

1 LEU

CEC

1864

CUNOAŞTEŢI INSTRUMENTELE DE ECONOMISIRE ALE CASEI DE ECONOMII ŞI CONSEMNAŢIUNI ?

— LIBRETUL DE ECONOMII CU DOBÎNDĂ LA VEDERE

Dobînda este de 3,5 la sută pe an, care se achită titularilor prin înscrierea în libret.

— LIBRETUL DE ECONOMII CU DOBÎNDĂ PE TERMEN

Pe acest libret depunerile se efectuează pentru o perioadă de păstrare la CEC de cel puţin un an. La aceste depuneri se acordă o dobîndă de 5 la sută pe an. În caz că sumele se restituie înainte de îndeplinirea termenului de un an, la depunerile respective se acordă o dobîndă de 3 la sută pe an.

— LIBRETUL DE ECONOMII CU DOBÎNDĂ ŞI CÎŞTIGURI

Avantajul specific acestui libret constă în faptul că, din dobînda anuală de 3,5 la sută, 3 la sută se înscrie în libret, iar 0,5 la sută se acordă sub formă de cîştiguri în numerar în valori de pînă la 50 000 lei.

— LIBRETUL DE ECONOMII CU CÎŞTIGURI

De reţinut că întreaga dobîndă de 3,5 la sută pe an, se atribuie sub formă de cîştiguri în bani.

— LIBRETUL DE ECONOMII CU DOBÎNDĂ ŞI CÎŞTIGURI ÎN AUTOTURISME

Depunătorii care economisesc pe acest libret de economii beneficiază de o dobîndă de 4 la sută pe an, din care 2 la sută sub formă de cîştiguri în autoturisme şi 2 la sută se înscrie în libretele titularilor.

— LIBRETUL DE ECONOMII PENTRU TURISM

Cîştigarea unei excursii în străinătate constituie avantajul specific pentru depunătorii pe acest libret. Dobînda anuală de 3,5 la sută, se acordă sub formă de cîştiguri în excursii în străinătate organizate de O.N.T.

— OBLIGAŢIUNILE CEC CU CÎŞTIGURI

Avantajul specific al acestui instrument de economisire îl constituie cîştigurile în bani ce se acordă dintr-o dobîndă de 4 la sută, prin trageri la sorţi lunare.

— CONTUL CURENT PERSONAL

Acesta este un instrument practic pentru depunerea economiilor băneşti personale şi pentru efectuarea de plăţi periodice prin virament : chirie, abonamente — telefonice, de radio şi de televizor, consumul de energie electrică şi de gaze naturale ş.a.

Titularilor de conturi curente personale li se pot elibera, la cerere, carnete de cecuri cu sumă limitată, care pot fi utilizate pentru cumpărarea de mărfuri de la organizaţiile comerciale autorizate în acest sens, pentru achitarea serviciilor sau pentru alte plăţi în favoarea organizaţiilor socialiste sau persoane fizice.

Pentru sumele depuse în conturile curente personale, titularii beneficiază de o dobîndă de 2 la sută pe an.

Pentru tineretul şcolar CASA DE ECONOMII ŞI CONSEMNAŢIUNI pune la dispoziţie următoarele instrumente de economisire :

— libretul de economii pentru elevi emis de casele de economii şcolare :
— foaia cu timbre de economii ;
— cecuri de economii şcolare.

ÎNTREPRINDEREA
DE
TRICOTAJE
ȘI
PERDELE
„SIRETUL“

PAȘCANI

Str. Moldovei nr. 19; Telefon 61970, 61971
61972, 61973

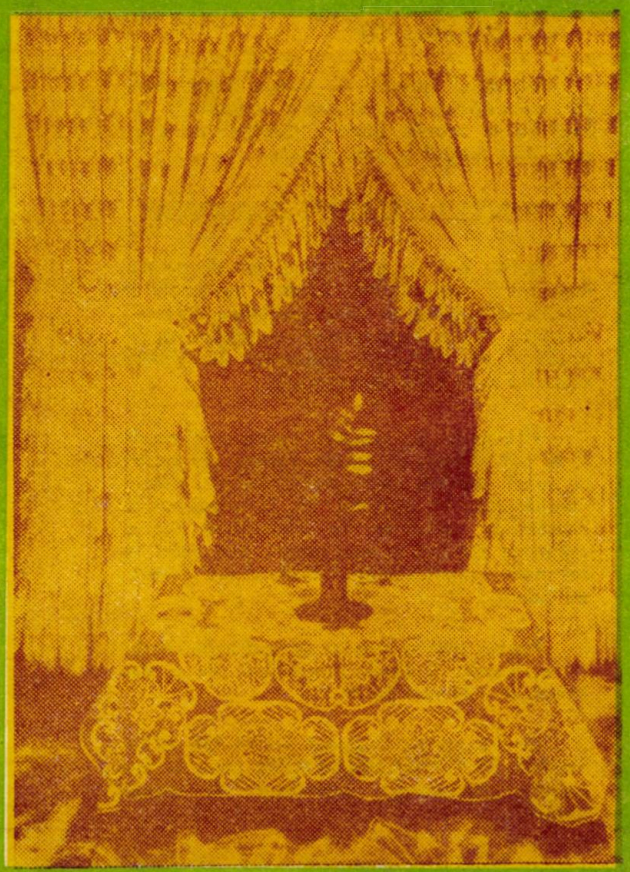

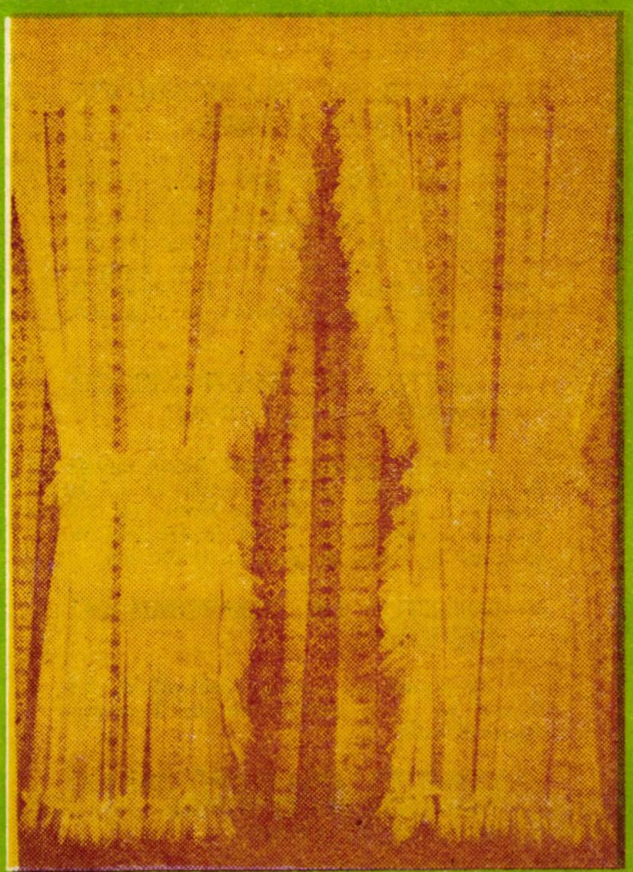

ÎNTREPRINDEREA DE TRICOTAJE ȘI PERDELE „SIRETUL" • PAȘCANI

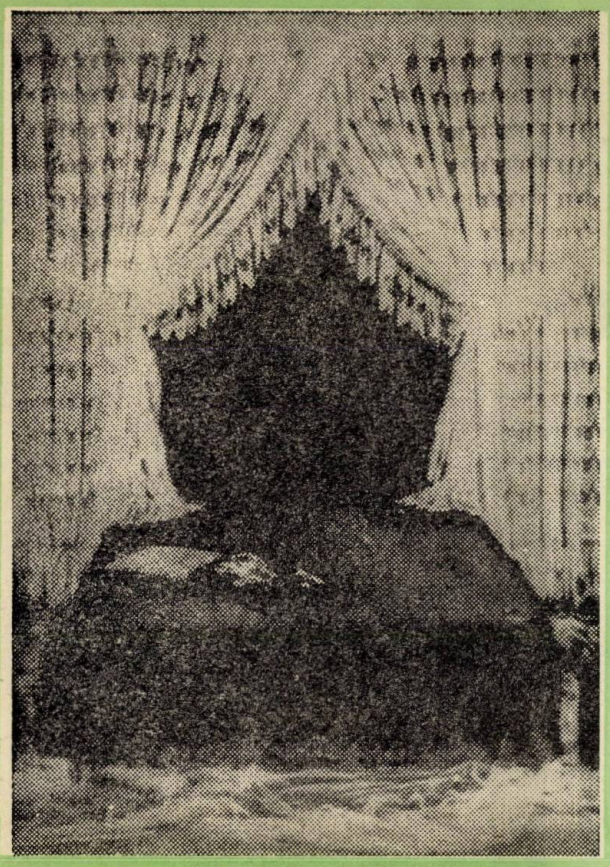

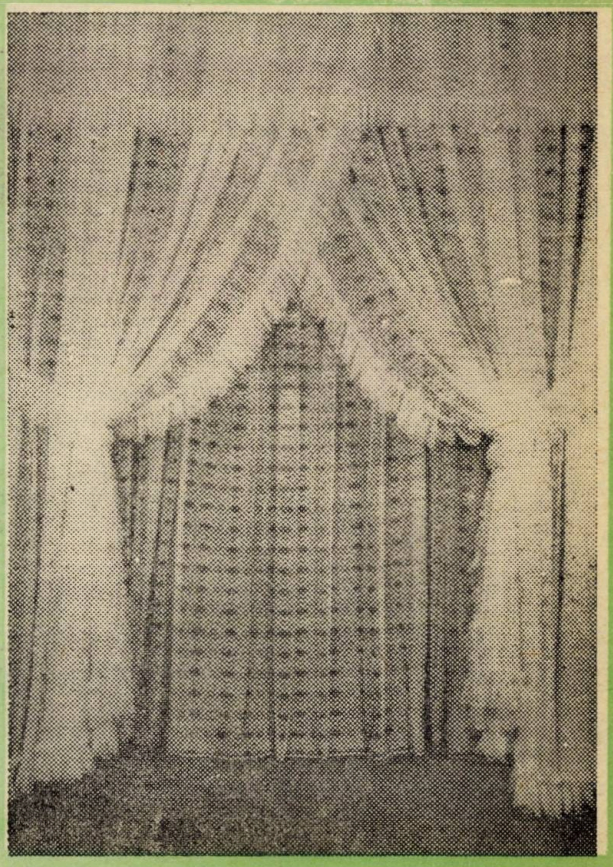

Unitate de mare performanță a industriei noastre ușoare. Măiestria și hărnicia acestui colectiv au fost răsplătite prin înalte distincții ale R. S. România. În 1980 — Ordinul Muncii cl. a II-a, în 1981, 1982, 1983 — Ordinul Muncii cl. I. Pentru activitatea din 1984 unității păscănene i s-a conferit înaltul titlu de Erou al muncii socialiste, o distincție ce încununează activitatea unui colectiv ce se remarcă prin spirit novator, prin rigoare, calitate și eficiență.

Dintre noutățile ce poartă marca întreprinderii din Pașcani se remarcă perdelele confecționate. Sînt frumoase, ușor de montat, creînd o plăcută ambianță a interioarelor.

O altă noutate în producția întreprinderii o constituie articolele de sport, caracterizate prin eleganță, confort, rezistență.

Marca „Siretul" — o marcă apreciată și căutată.

I.M.A.M.U.S. IAȘI

Șos. Țuțora nr. 32 ; tel. 35651/981
Telex 22300 Cod 6 600

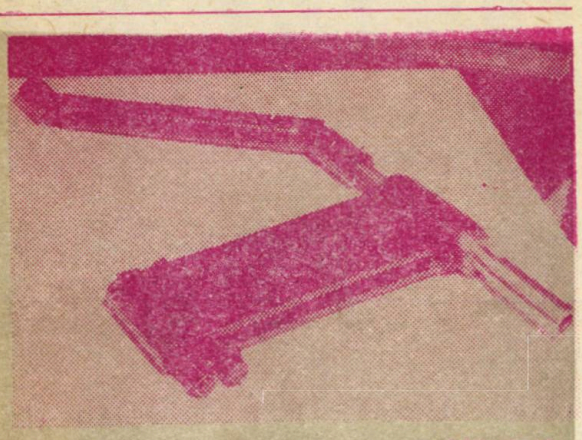

Accesorii pentru mașinile cu autoaxe reglabile MAR

Intreprinderea de Mașini Agregat și Mașini Unelte Speciale Iași completează structura platformei industriale a Iașului prin abordarea unui nou domeniu pentru Iași — construcția de mașini unelte.

Intrată în funcțiune în 1976, I.M.A.M.U.S. Iași a reușit într-un interval scurt să acumuleze o experiență și să formeze specialiști care au permis trecerea rapidă de la fabricarea de subansamble pentru mașini-unelte de serie la mașini-agregat complexe și linii de transfer dotate cu automate programabile.

Pînă la această dată, I.M.A.M.U.S. a livrat economiei naționale elemente tipizate, mașini-agregat și linii de transfer în valoare de cca. 2 miliarde lei, principalii beneficiari fiind industria de autoturisme, de motoare electrice, de echipamente hidraulice, de echipamente miniere și siderurgice.

I.M.A.M.U.S. IAȘI oferă beneficiarilor un mare număr de produse, aflate în fabricație curentă :

A) ELEMENTE TIPIZATE pentru mașini-agregat la temă.

- Sănii cu avans hidraulic
- Sănii cu avans electromecanic
- Sănii cu avans hidraulic vertical
- Sănii cu avans hidraulic transversal
- Reductoare cu roți de schimb
- Reductoare cu roți baladoare
- Reductoare cu curele trapezoidale
- Capete de forță pentru găurire și filetare
- Capete de forță pentru strunjire de precizie
- Axe principale pentru strunjire și frezare
- Unități de tarodare
- Unități pentru burghiere adîncă
- Unități de lucru cu camă
- Manipulatori cu echilibrare pneumatică
- Mese liniare cu poziționare

B) MAȘINI SPECIALE

- Mașina de frezat profile FPRX 630
- Mașina de rectificat profile cu pantograf RPFP 80
- Mașini cu antraxe reglabile MAR 320
  400
  500
  630
- Mașina de frezat și centruit axe MFC 160—2
- Mașina de lamat și centruit MLC 100

C) MAȘINI LA TEMĂ

D) LINII DE TRANSFER

In perspectivă, I.M.A.M.U.S. IAȘI este angajată în realizarea primilor roboți industriali, a celulelor flexibile de mașini-unelte și a elementelor tipizate pentru celule flexibile.

Vă prezentăm în continuare cîteva din produsele noastre :

MAȘINILE CU ANTRAXE REGLABILE — MAR — sînt mașini multibroșe, cu 14, 16, 24 și respectiv 32 de axe, realizate prin combinarea mai multor elemente tipizate în sistem modular, concepute pentru executarea operațiilor de : găurire, lărgire, alezare, filetare.

Distanța dintre axe se poate regla ușor prin schimbarea poziției bridelor. In cazul unei serii mai mari de piese, mașina se poate livra cu ansamblu de plăci, distanța dintre axe devenind fixă.

De asemenea, funcție de diametrul găurii de prelucrat mașinile se pot livra cu seturi diferite de accesorii (ax cardanic-broșă-bridă).

Posibilitățile de lucru ale mașinilor sînt extinse și de numărul de variante în care pot fi livrate. Capul de forță cu antraxe reglabile (cu una sau cu două antrenări, cu sau fără schimbarea turațiilor, cu sau fără MLP).

Facilitatea adaptării mașinilor la diferite cerințe tehnologice, ca și numărul mare de variante în care pot fi livrate, recomandă MAR pentru prelucrarea pieselor de serie mare cît și pentru serii mijlocii sau mici sau familii de piese.

MAȘINA DE FREZAT PROFILE — FPRX 630 — datorită construcției — de o mare rigiditate, preciziei de prelucrare conferite de subansamblele mașinii și mărite de accesoriile speciale, este destinată prelucrării în sculărie a următoarelor categorii de piese :

ȘABLOANE
- pentru strunguri de copiat
- pentru mașini de rectificat profile
- pentru mașini de ascuțit scule profilate
- de control

PIESE PLATE CU CONFIGURAȚII COMPLEXE

ELECTROZI PROFILAȚI — din cupru sau grafit

Mașina de frezat profile FPRX 630 este constituită din următoarele subansamble :

1. SOCLU
2. BATIU
3. MONTANT
4. MICROSCOP CENTRARE
5. BROȘĂ FREZARE
6. GRUP SĂNII SUPERIOARE
7. MASĂ ROTATIVĂ
8. SISTEM CITIRE OPTIC
9. GRUP SĂNII INFERIOARE
10. MECANISM AVANS RAPID
11. BUCȘE ELASTICE
12. BRIDE STRINGERE
13. VÎRF TRASARE
14. SCULE ÎNTREȚINERE

CURSELE SĂNIILOR :

— Sanie longitudinală inferioară . .	630 mm
— Sanie transversală inferioară . .	200 mm
— Sanie longitudinală superioară. .	330 mm
— Sanie transversală superioară . .	200 mm

DIMENSIUNI ȘABLON :

— Max.	630×200 mm
— Grosime max.	5 mm
— Raza de frezare max. . . .	315 mm
— Suprafața de fixare a șablonului	630×150 mm
— Domeniul, sistemului optic de măsură	630×200 mm

BROȘA DE FREZARE :

— Cursa verticală	75 mm
— Gama de turații .	1760×3050—4100—7100 rot/min.
— Putere motor electric	0,37 Kw
— Greutate	900 kg

I.M.A.M.U.S. IAŞI

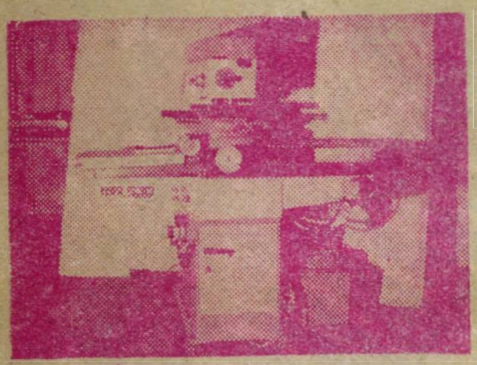

Maşina de frezat profile FPRX×630

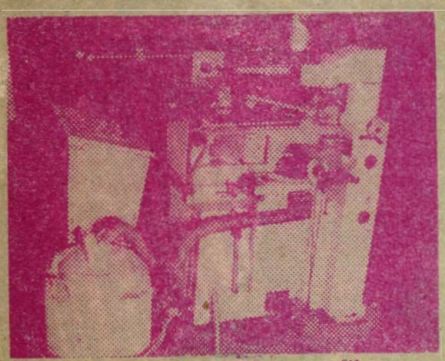

Maşina de rectificat profile cu pantograf-RPFP 80

MAŞINA DE RECTIFICAT PROFILE CU PANTOGRAF — RPFP 80

Maşina de rectificat profile cu pantograf — RPFP 80 — este destinată rectificărilor profilate fie pe piese prelucrate anterior fie direct din materialul semifabricat.

Pe maşina RPFP 80 se pot executa următoarele grupe de profilări:
- matriţe, poansoane, diverse scule profilate prismatice
- şabloane
- scule profilate circulare şi came şi profile de acţionare

Prin alegerea judicioasă a regimului de lucru şi a pietrei de rectificare se pot prelucra cele mai diferite materiale:
- oţeluri călite şi necălite
- carburi metalice
- materiale neferoase

Caracteristica principală a maşinii o constituie realizarea profilului cu o înaltă acurateţe, cu o precizie de 0,01—0,005 mm, cu posibilitatea de a obţine o repetabilitate în aceleaşi valori şi o calitate de suprafaţă specifică operaţiilor de rectificare de precizie.

CARACTERISTICI:

— grosimea maximă a piesei . .	80 mm
— lungimea maximă a piesei. .	160 mm
— dimensiuni maxime de şablon	160×400 mm
— sania portpiesă:	
cursa max.	82 mm
viteza de lucru . . 45 ; 60 ; 90 ; 120 ;	curse duble/min.
— pantograf — raport de reducere	de la 1 : 1 la 1 : 100
— Piatra abrazivă:	
— diametru ext. max. . . .	150 mm
— lăţime max.	4 mm
— putere instalată	11 Kw
— greutate	1100 kg
— dimensiuni de gabarit	1750×800 145 mm 1450 mm

ACCESORII NORMALE:

- suport dublu înclinabil
- dispozitiv echilibrare statică
- aspirator praf
- vîrf cenruiere şi trasaj
- dispozitiv de rectificare la 360° (pe contur)
- dispozitiv poziţionare piatră
- dispozitiv rectificare circulară
- dispozitiv de talonat freze
- palpatori:
  - 35=10
  - 60= 3
  - 88= 1
- „ „ detalonare
  - 35=10
  - 60= 3
  - 88= 1

ACCESORII SPECIALE:

- arbore portpiatră ∅ 75
- dispozitiv găurit palpatori
- dispozitiv echilibrare dinamică EDITRON
- corectare laterală piatră
- menghină rotativă
- fixare electrod CHARMILLES
- dispozitiv divizare în 12 părţi
- dispozitiv rectificare freze deget
- dispozitiv rectificare freze mici

DISPOZITIV DE MORTEZAT: se montează în locul broşei de frezare.
Se utilizează pentru prelucrarea unghiurilor ascuţite cu raze mici (raza min. — 0,5 mm).

MANIPULATOR ECHILIBRAT PNEUMATIC

Maşină cu autoaxe reglabile MAR

Manipulatorul echilibrat pneumatic este destinat: deplasării pieselor în spaţiu după toate cele trei direcţii. Deplasarea pe verticală a greutăţii se realizează cu ajutorul unui cilindru pneumatic ce ridică şi fixează sarcina la înălţimea dorită, după care deplasarea plan-paralelă se execută manual.

Datorită gradului mare de manevrabilitate poate fi realizat în posturi de montaj, în posturi de alimentare cu piese a diverselor utilaje prelucrătoare şi în orice alt loc care necesită manevrarea unor piese ansamble sau subansamble.

Manipulatorul a fost conceput pentru patru tipodimensiuni: 60 daN, 100 daN, 160 daN, 250 daN.

Sarcina max.	Înălţ. max. de acţiune	Înălţ. min.	Raza max. acţiune
60 daN	2 100	450	3 000
100 daN	2 200	750	2 600
160 daN	1 900	700	2 200
250 daN	2 000	1 000	1 800

Pagină realizată de MANUELA OBOROCEANU

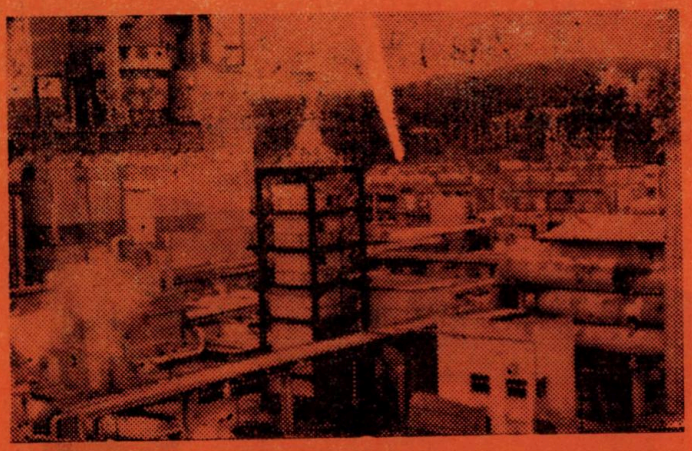

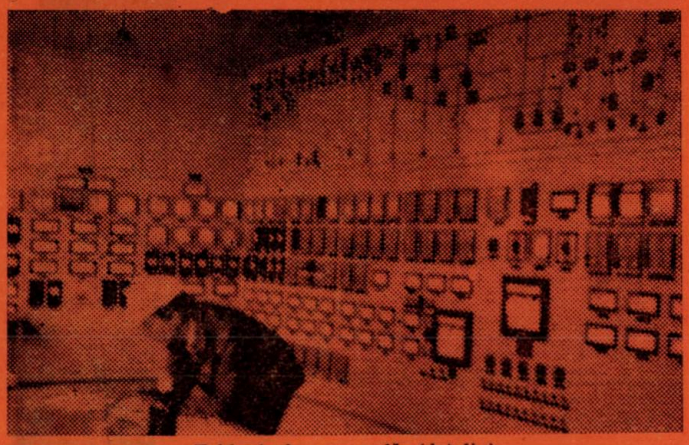

Tabloul de comandă (detaliu)

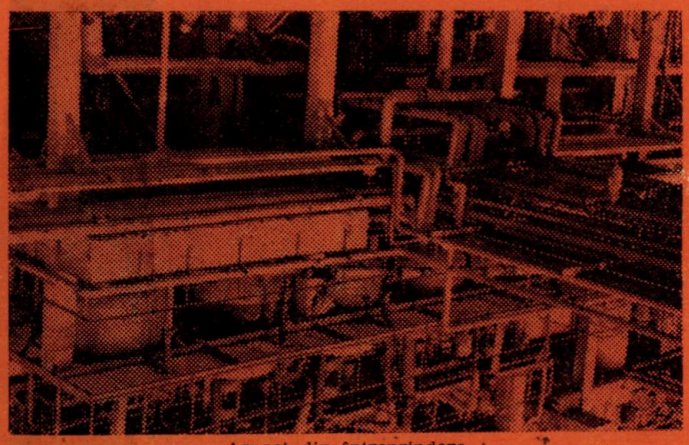

Aspect din întreprindere

Chimie la Fălticeni

ÎNTREPRINDEREA CHIMICĂ FĂLTICENI

Str. Topitoriei nr. 2
Județul Suceava

Execută și desface pe piața internă și externă o gamă variată de agenți de suprafață de calitate superioară cu o largă utilizare practică :

– Perlan Alb – detergent granulat biodegradabil, parfumat pentru **spălări fine, destinat țesăturilor din lînă, firelor de mătase, fibrelor și firelor artificiale și sintetice.**

– Eldet – detergent universal granulat, biodegradabil, ușor parfumat, folosit în spălarea manuală a tuturor țesăturilor și în mașina de spălat cu cuvă.

– Alba Menaj – praf pentru curățirea obiectelor de uz casnic din faianță, lemn, metal, sticlă. Degresează și redă luciul obiectelor.

– Alcooli grași sulfatați A.G.S. 19 și A.G.S. 35. cu largi utilizări în industria lînii, mătăsii și bumbacului.

– Liniar alchil benzen sulfonat de sodiu (LABS Na) produs utilizat în industria pielăriei.

Magazinele comerțului de stat specializate în desfacerea produselor metalo-chimice oferă toată gama de produse ale întreprinderii noastre.

Pentru industrie, livrările se fac prin bazele de aprovizionare tehnico-materiale.

Realizează prin atelierul mecanic întreaga gamă de piese de schimb necesară industriei noastre chimice, precum și confecții metalice pentru celelalte ramuri ale industriei. Piesele și ansamblele produse la Fălticeni se remarcă prin înalta calitate a execuției, ca și prin fiabilitatea lor. Pentru comenzi vă puteți adresa la Întreprinderea chimică Fălticeni, str. Topitoriei, telefon 43902.

ÎNTREPRINDEREA CHIMICĂ FĂLTICENI

Str. Topitoriei, nr. 2; jud. Suceava

Produce și desface pe piața internă și externă :

– Metacrilat de metil – monomer cu mare tendință de polimerizare, utilizat de asemenea la obținerea copolimerilor și în industria petrolieră. Domeniul principal al utilizării acestui monomer este obținerea polimetacrilatului de metil.

– Polimetacrilat de metil plăci turnate obținute prin polimerizarea în bloc a metacrilatului de metil care se prezintă în cea mai mare varietate de culori transparente și opace, de dimensiuni 1000×1000 și 1000×2000 mm, de grosimi cuprinse între 3–10 mm.

– Polimetacrilat de metil perle – produs rezultat prin polimerizarea în suspensie, utilizat în industria tipografică.

– Polimetacrilat de metil granule – produs obținut în urma extruderii perlelor care se utilizează la prelucrări prin injecție.

– Polimetacrilat de metil extrus, se prezintă sub formă de tuburi, placă, diverse profile.

Întreprinderea Chimică Fălticeni livrează aceste produse prin bazele de aprovizionare tehnico-materiale.

Informații suplimentare la telefon 43902, int. 117.

SLĂNICUL MOLDOVEI ŞI MINA DE SARE „SALINA" TÎRGU OCNA

Staţiunea **Slănic-Moldova** şi-a căpătat un strălucit renume în ţara noastră şi în afara graniţelor pentru calităţile terapeutice ale celor peste 20 de izvoare de ape minerale, pentru clima şi aşezarea sa pitorească. Staţiunea este situată în Carpaţii Răsăriteni, la sud-vest de oraşul Tîrgu Ocna, în munţii Oituz, pe valea rîului Slănic, la o altitudine de 530 m. **Accesul în staţiune:** cu trenul pînă la gara Tîrgu Ocna şi de aici cu autobuzul pe DN 12 B (18 km).

FACTORI NATURALI DE CURĂ

Principala bogăţie a staţiunii Slănic-Moldova o constituie **izvoarele de ape minerale:** cloruro-bicarbonatate, sodice, carbo-gazoase, uşor sulfuroase, atermale, de compoziţie şi concentraţie diferită;

Climatul de cruţare – slab excitant; **Mofeta.**

INDICAŢII TERAPEUTICE

- Afecţiuni ale tubului digestiv şi ale glandelor anexe.
- Afecţiuni hepato-biliare
- Afecţiuni respiratorii
- Afecţiuni O.R.L.
- Boli de nutriţie şi metabolism
- Afecţiuni neurologice periferice
- Afecţiuni ale rinichilor şi căilor urinare

Ca boli asociate: afecţiuni reumatismale degenerative şi abarticulare, afecţiuni cardiovasculare, endocrine, ginecologice, nevroze astenice, boli profesionale.

„O poartă a sănătăţii dumneavoastră"

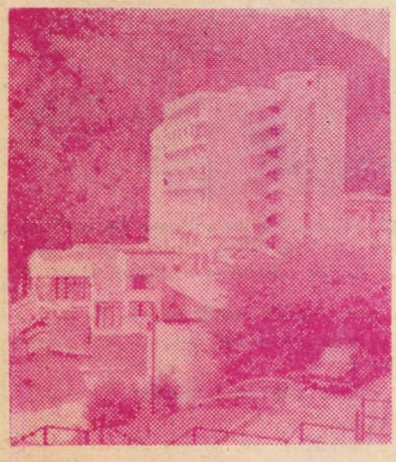

Slănic-Moldova, hotelul de cură „Perla"

Tg. Ocna. Tratament în salină

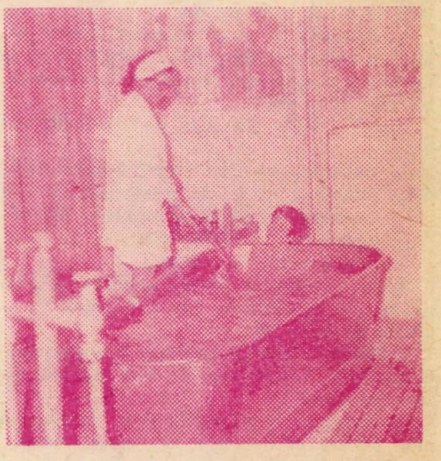

Slănic-Moldova, tratament balnear

...şi ca fiecare poartă, încercaţi să o deschideţi!

TRATAMENT FĂRĂ MEDICAMENT

Apreciat ca o componentă de bază a tratamentului căilor respiratorii ce se efectuează în staţiunea Slănic Moldova, noul tratament al astmului bronşic, care exclude în totalitate medicamentaţia, se realizează într-un loc special amenajat, la o adîncime de 130 m, în Sanatoriul subteran din mina de sare de la Tg. Ocna.

Interiorul acestui loc miraculos se prezintă sub forma unor suite de camere imense, separate între ele de pereţi din sare nefinisaţi, ce asigură generarea de particule din sare sub formă de aerosol salin.

Sanatoriul este dotat cu un cabinet medical, paturi pentru odihnă, fotolii, scaune, grup social, căşti de protecţie, bufet alimentar, ca şi mijloace de agrement: jocuri şah, remy, tenis etc.

Tratamentul este condus de un colectiv de cadre medicale de specialitate deosebit de competente din staţiunea Slănic Moldova.

Pentru efectuarea unei cure complete, pacienţii beneficiază de cazare şi masă în staţiunea Slănic Moldova, pe durata unei serii de 20 zile, iar zilnic, cu autocare speciale, se face deplasarea în sanatoriu pentru cura salină de patru ore (timp în care se execută un program special de gimnastică respiratorie, uşoare alergări, plimbări, mişcări libere etc.).

Noul tratament este solicitat, an de an, de mii de pacienţi, iar eficacitatea lui este de-a dreptul spectaculoasă. O importantă sursă de sănătate, deci, care sporeşte caratele „Perlei Moldovei" !...

Gh. A.

REŢINEŢI: Staţiunea este deschisă în tot timpul anului, atît pentru odihnă cît şi pentru cură balneară.
În perioada sezonului rece, locurile pot fi solicitate şi direct la dispeceratul staţiunii telefon 933/48200 telex 21524.Ă

INFORMAŢII: O.J.T. Bacău, str. N. Bălcescu 14. Tel. 931/18980. Telex 21227 şi prin toate Oficiile Judeţene de Turism din ţară.

ÎNTREPRINDEREA COMERCIALĂ DE STAT MĂRFURI METALO-CHIMICE IAȘI

Magazinul Sport-Turism-Camping din centrul civic al orașului, cel mai nou magazin ieșean de profil.

1. M.S.R. „AUTOMATIC" este o mașină de spălat rufe cu tambur orizontal și încărcare frontală cu o capacitate maximă de spălare de 5 kg. rufe uscate.

— Execută în mod automat cicluri de spălare, prespălare, limpezire, stoarcere și tratamente speciale ca : apretare, parfumare, albăstrire și înălbire.

Acest produs prezintă următoarele avantaje :

— calitatea spălării îmbunătățită asigurată prin numărul mare de programe de spălare,
— consum rațional de energie electrică,
— siguranță în exploatare,
— uzura redusă a rufelor.

Acest produs îl puteți procura din magazinele de specialitate ale I.C.S.M.M.C. — la prețul de 6290 lei.

2. Pentru familia noastră să procurăm din magazinele comerțului de stat mașina de cusut „Nicoleta".

— Mașina electrică Nicoleta are formatul unei valize (470×190×350 mm), ocupă un spațiu limitat în incinta încăperei și cîntărește 14,5 kg.

— O puteți procura din magazinele și raioanele specializate ale comerțului de stat la prețul de 3830 lei.

3. Mașinile electrice de spălat rufe „Alba Lux" 7 și 8 vin în ajutorul dvs. scutindu-vă de un efort considerabil.

Sînt mașini pentru uz casnic ce efectuează operațiunile de spălare, limpezire și stoarcere centrifugată cu posibilitatea reglării timpului de spălare.

Aceste produse le puteți procura de la unitățile specializate ale I.C.S.M.M.C. la prețul de 3165 lei, respectiv 3054 lei.

4. Pentru petrecerea timpului liber în orice împrejurare, magazinele noastre de specialitate, vă oferă un bogat sortiment de radioreceptoare portabile și staționare ca :

— R. R. Song = 650 lei
— R. R. Top = 341 lei
— R. R. Derby = 450 lei
— R. R. Cosmos = 740 lei
— R. R. Solo 300 = 685 lei
— R. R. Gloria = 1382 lei
— R. R. Expres = 648 lei
— R. R. Intern = 648 lei
— R. R. Pacific = 1560 lei
— R. R. Samba = 1560 lei
— R. R. Bucur 6 = 2921 lei

Vizitînd expozițiile cu vînzare de mobilă, menționate mai jos, vă puteți alege mobila preferată ptntru înfrumusețarea apartamentului dvs. :

Un nou magazin de Moto-Velo-Sport deschis în strada Păcurari

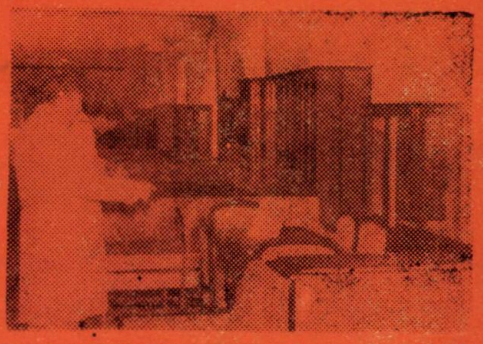

Magazinul 192, Expoziție cu vînzare de mobilă din Podul Roș ; Șeful magazinului Alexandru Dumitraciuc arată calitățile mobilei expuse

— magazinul 121, str. Manta Roșie nr. 1,

— magazinul 153, Alexandru cel Bun — Piața Voievozilor, bloc C 4,

— magazinul nr. 188, Galata str. Dîmboviței nr. 14—16, bl. D 15,

— magazinul 192, Podu Roș, str. Socola nr. 22, Bl. P,

— magazinul 226, str. Păcurari, bloc 589.

În magazine sînt expuse o gamă variată de mobilă „Produse noi 1985", șifragerii, camere combinate, dormitoare, camere tineret, holuri, biblioteci, bucătării și divers mobilier, avînd o linie modernă și o utilitate multifuncțională.

(text publicitar realizat de GH. L.

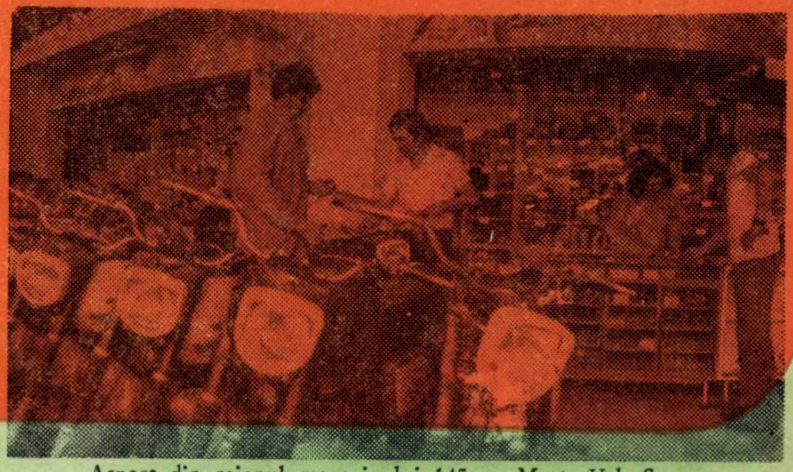

Aspect din raionul magazinului 145 — Motto-Velo-Sport din strada 30 Decembrie

foto : Paul Todică

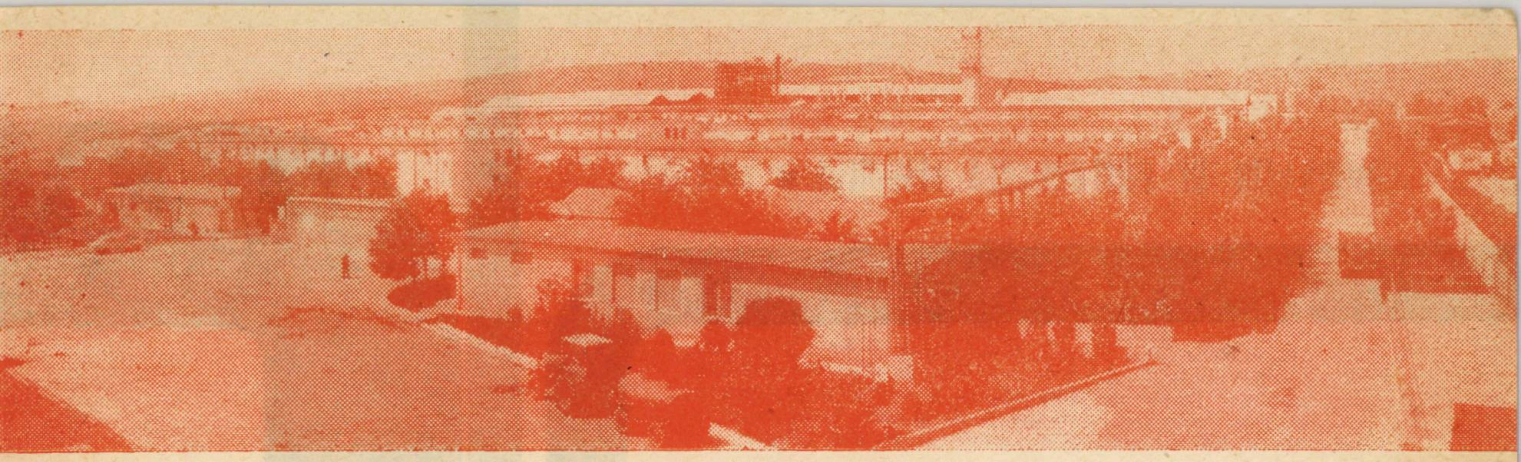

A. E. I. Uricani, vedere generală

ASOCIAȚIA ECONOMICĂ INTERCOOPERATISTĂ DE CREȘTERE A PĂSĂRILOR ● URICANI JUDEȚUL IAȘI

Șos. Iași – Tg. Frumos, km. 10,
Telefon : 6 36 86

Meritul Agricol

Ordinul Muncii

Înființată în 1969 Asociația Economică Intercooperatistă din Uricani, specializată în creșterea păsărilor pentru ouă, este prima unitate de acest profil din județul Iași. Colectivul de aici, condus competent de dr. Ioan Nicuță, s-a impus repede prin eficiență și înalții parametri ai activității, devenind una dintre unitățile etalon ale agriculturii românești. Bilanțul a fost an de an tot mai rodnic. Cifrele sînt în acest sens elocvente. Numai în ultimul cincinal s-au realizat beneficii anuale peste plan în valoare de 135 milioane lei. Înalte distincții ale Republicii Socialiste România au răsplătit munca acestui destoinic colectiv al agriculturii județului Iași, ramură onorată și ea de înalte ordine. A.E.I. Uricani a fost distinsă de 10 ori cu Ordinul Meritul Agricol, iar în 1979, pentru performanțele deosebite obținute în activitatea economică, unitatea a primit titlul de Erou al Muncii Socialiste.

A.E.I. Uricani s-a făcut cunoscută ca o stație pilot, aici realizîndu-se în premieră tehnologii și metode de creștere a găinilor ouătoare. Între acestea se remarcă regenerarea fiziologică a găinilor după încheierea primului ciclu de ouat, obținîndu-se astfel de la o găină o producție dublă de ouă.

A.E.I. Uricani, hală de producție (foto : L. Stratulat)

COMBINATUL DE PRELUCRAREA LEMNULUI • SUCEAVA

Combinatul de prelucrarea lemnului Suceava este situat pe şoseaua naţională care leagă municipiul Suceava de judeţul Botoşani, pe malul stîng al rîului Suceava.

Activitatea industrială a început în anul 1962, cu o fabrică de mobilă corp, o fabrică de placaj, o fabrică de plăci fibrolemnoase dure (P.F.L. dur) cu o linie de plăci fibrolemnoase moi (poroase). Pe parcurs s-au adăugat o fabrică de innobilarea plăcilor prin melaminare, o fabrică de drojdie furajeră, o fabrică de mobilă de artă şi o fabrică de furnire estetice şi o fabrică de scaune.

În scopul valorificării lemnului cît mai aproape de surse cît şi pentru a ridica nivelul industrial al localităţilor, s-au mai construit la Cîmpulung Moldovenesc o fabrică de mobilă, iar la Fălticeni o fabrică de plăci din aşchii de lemn (PAL), o fabrică de innobilarea plăcilor prin emailare şi o fabrică de mobilă.

De fabrica de mobilă Fălticeni mai aparţin trei sectoare de mobilă.

C.P.L. Suceava produce şi livrează un bogat sortiment de mobilă : bucătării, dormitoare, camere de zi, sufragerii, scaune, camere pentru tineret, — P.A.L., PFL — dur şi moi (poroase), placaj, panel. Furnirul estetic produs de C.P.L. Suceava este folosit pentru producţia proprie de mobilă cît şi pentru alte întreprinderi de mobilă din ţară.

Aceste produse sînt livrate şi la export, bucurîndu-se de frumoase aprecieri.

Principalele eforturi ale combinatului se orientează în direcţia urmăririi eficienţei, a satisfacerii cerinţelor sociale, fapt ce determină tendinţa obiectivă spre o efectivă funcţionalitate.

Un factor favorizant pentru realizarea sarcinilor de plan şi de creşterea productivităţii muncii şi a calităţii produselor la combinatul din judeţul Suceava îl constituie creşterea gradului de calificare şi de permanentizare a personalului.

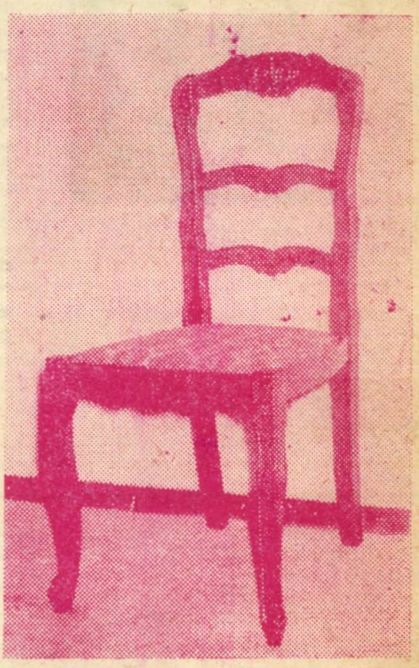

Cameră de zi „Dana"

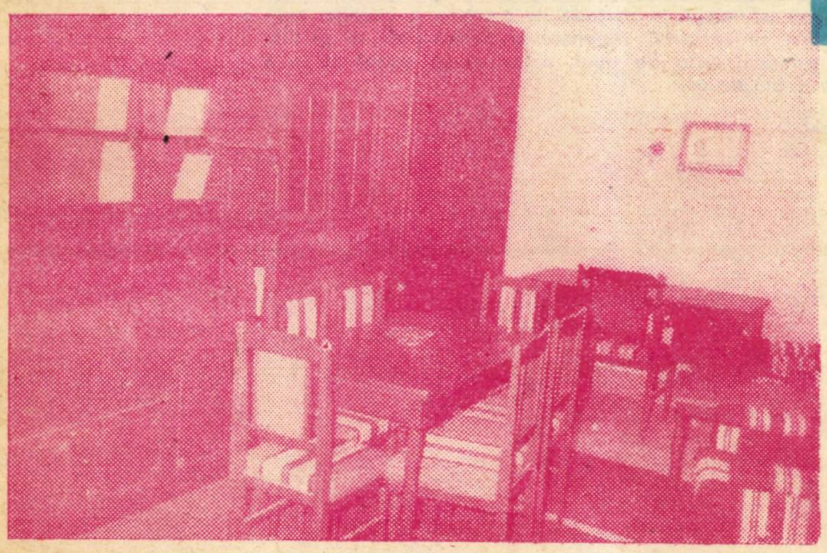

Nr.	Componenţa	Lung.	Adînc.	Înălţ.
1	Biblioteca 6 corp.	2728	600	2363
2	Dulap 1 uşă	456	600	1830
3	Suprapozabil 1 uşă	456	600	533
4	Dulap 2 uşi	910	600	1830
5	Suprapozabil 2 uşi	910	600	533
6	Birou	1400	650	780
7	Scaun cu braţ	545	510	950
8	Măsuţă	11005	550	550
9	Masă extensibilă	1200/2100	800	760
10	Scaun	432	43.	950
11	Canapea	2150	900	915
12	Fotoliu	770	740	820

Construcţie fixă. Furnir muntenia, băituit.

ÎNTREPRINDEREA DE ÎNCĂLȚĂMINTE „HUȘANA“

HUȘI

Întreprinderea de încălțăminte „HUȘANA“ din orașul Huși, județul Vaslui, șos. Huși—Drînceni nr. 3, telefon 71040, produce într-o gamă diversificată de sortimente, diferite modele de pantofi, ghete, semighete și cizme, destinată bărbaților, copiilor și adolescenților, pentru orice sezon.

Încălțămintea este comodă, practică, funcțională, estetică și fiabilă. Este confecționată din piele naturală și înlocuitori, pe tălpi ușoare din poliuretan, cauciuc și P.V.C.

De asemenea, I. I. „HUȘANA“ Huși produce pentru bărbați, copii și adolescenți, încălțăminte tip „ADIDAS“, conform celor mai exigente cerințe ale modei.

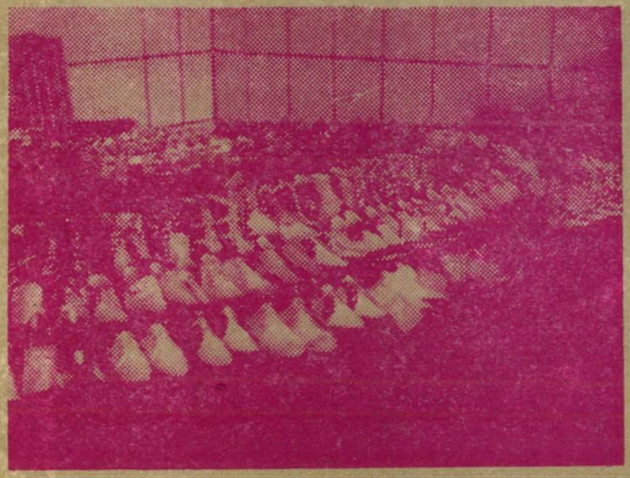

O.J.T. IAȘI

FASCINAȚIA IAȘULUI

VEDERE DIN CENTRUL ORAȘULUI

Iașul a fost dintotdeauna un teren fascinant. Personalitatea lui fermecătoare, puternică, s-a cristalizat de-a lungul veacurilor prin lucrarea unui șir de generații, care au zidit această așezare cu sentimentul că înalță un monument al neamului românesc. Care ar fi explicațiile statorniculuisentiment de iubire pe care Iașul îl așează în sufletele noastre ? Sigur, întîi și întîi, e așezarea orașului în cuprinderea de horă a dealurilor ce se îngînă dulce, dîndu-ți senzația de liniște, de echilibru, dar, în egală măsură, și de nesfîrșire. Lumina învăluie casele, străzile, grădinile, lumina nu potopește niciodată orașul, îl mîngîie cu catifelări de mătăsuri scumpe în dimineți, la amiezi, sau la asfințituri cel mai ades calme și frumoase, cînd grămezi de fosfor ard peste întinderile de cobalt ale colinelor. Este meritul celor vechi de a fi descoperit acest loc de așezare și nu există destule cuvinte pentru a binecuvînta înțeleapta lor alegere. Dar n-ar fi fost de ajuns, sau n-ar fi însemnat nimic, totul s-ar fi spulberat în neființă, dacă alegerea locului, unde a căzut săgeata privirii lor, n-ar fi fost însoțită de dorința arzătoare a zidirii, transmisă din generație în generație. Așa a apărut orașul, unde simțirea și înțelepciunea omului au fost chemate mereu spre înalt de însuși înaltul de frumusețe al acestor locuri. Zidind orașul, ca să-i fie semn de existență statornică și demnă, acest popor al nostru și-a trimis spre Iași mințile cele luminate să lucreze durabil, cum numai acestea o pot face, să lucreze pentru eternitatea noastră. Această lucrare a fost îndreptată spre apărarea și afirmarea ființei naționale prin sacra idee a unirii. Și toate aceste vreri de înălțare s-au petrecut ca sub atingeri de vrajă, iar orașul a căpătat repede renumele de Iașul „marilor iubiri".

Multe sînt cele ce se cer amintite cînd vorbim de Iași și nu sînt puține cele ce-i conturează existența și personalitatea. Acest oraș este tărîmul unor începuturi de istorie românească, de la Universitate la Teatru. S-ar cuveni rostit șirag de nume ilustre. Toate acestea trăiesc în aburul amintirii, dar și în ființa de azi a orașului care a dobîndit în acești ani de istorie socialistă o nouă efigie, o nouă personalitate. Despre acestea vorbesc mărturiile păstrate cu sfințenie în muzee, atît de multe și bogate, monumentele, ce au înfruntat veacurile, între care măiastra întruchipare din piatra Trei Ierarhilor, străzile și mai ales oamenii acestui oraș înnoit, contemplativi dar și dinamici, trăind ardent în prezent privind spre viitor, dar neuitînd nici o clipă trecutul de glorie.

În acest pămînt al ondulațiilor, al armoniilor de cîntec, s-a scos la iveală, acum un veac, miracolul de frumusețe al Cucutenilor, aici se află cea mai de nord dintre podgoriile vestite ale lumii, Cotnarii, ce dă vinul cu gust de miez de nucă, cu arome de fîneațe și de tămîioasă, vinul greu ca untdelemnul, cu sclipiri de minereu rar, aici e Siretul, cu lunca de la Mircești, Ruginoasa lui Cuza, Repedea, Dobrovățul ctitoriei lui Ștefan cel Mare și multe altele. Cuvîntul Iași a încetat de mult să fie doar numele unui oraș, a devenit un simbol pentru istoria unui popor. De aici fascinația pe care o exercită, de aici exclamația lui Nicolae Iorga, rostită cu atîta temei, „că nu trebuie să fie român care să nu-l cunoască". Ospitalitatea sa este cea românească dintotdeauna, posibilitățile sînt cele moderne, pe care turismul nostru de astăzi, în plină înflorire, le oferă cu dărnicie.

Gr. I

STAȚIUNEA DE CERCETARE ȘI PRODUCȚIE POMICOLĂ FĂLTICENI

DIN REALIZĂRILE ȘI RECOMANDĂRILE STAȚIUNII DE CERCETARE ȘI PRODUCȚIE POMICOLĂ FĂLTICENI

„BUCOVINA" — UN NOU SOI VALOROS DE VIȘIN, CREAT LA STAȚIUNEA DE CERCETARE ȘI PRODUCȚIE POMICOLĂ FĂLTICENI.

— A fost omologat în anul 1984 după un studiu de peste 12 ani.

— Pomul are o creștere redusă, fiind potrivit pentru cultura intensivă; prezintă formațiuni de rod mijlocii și scurte, intră pe rod în al treilea an de la plantare, rodește regulat și abundent, chiar și în anii mai puțini favorabili din punct de vedere climatic, datorită autofertilității soiului în proporție de 40,3% din numărul total de flori. Înflorește relativ tîrziu (între 10 și 20 mai), perioada de la înflorit la maturitatea de recoltare a fructelor însumînd 62 de zile. **Fructul de mărime mijlocie spre mare (4,2 g), de culoare roșie singerie închisă, rezistent la crăpare, se pretează la consumul în stare proaspătă și la prelucrarea industrială.** Sîmburele este mic (7,85% din greutatea fructului), iar pulpa fructului conține 9,9% **zahăr**, 1,43% **acid malic**, 11,2% **substanță uscată refractometrică** și 14,5 mg% **vitamina C**.

— Epoca de coacere este tîrzie în decada a treia a lunii iulie.

— Are o bună rezistență la boli (Coccomyces hiemalis), păstrînd pe pom un aparat foliaceu bogat pînă la sfîrșitul lunii octombrie, ceea ce determină o rezistență sporită la ger și o bună diferențiere a mugurilor de rod.

— Avînd în vedere **calitățile noului soi de vișin „Bucovina"** se va înmulți în pepiniera unității pentru a fi răspîndit atît în livezile din zonă cît și în țară.

V.G.1 (V.T.1) — UN PORTALTOI GENERATIV VALOROS DE VIȘIN CREAT LA STAȚIUNEA DE CERCETARE ȘI PRODUCȚIE POMICOLĂ FĂLTICENI.

— S-a omologat în anul 1985 după un studiu de peste 9 ani în toate sectoarele pepinierei: plantație mamă, seminceră, școala de semințe, școala de pomi și în livadă, altoit cu soiurile de bază.

Este primul portaltoi generativ de vișin omologat în țară.

— Ca semincer intră pe rod din anul II—III de la plantare, rodind foarte abundent an de an, indiferent de condițiile climatice din timpul înfloririi deoarece este autofertil.

— Fructele sînt mici spre mijlocii (3,5 g). Randamentul în sîmburi este de 7,5%, iar numărul sîmburilor la kg de peste 4 800.

— Procentul de răsărire în școala de puieți este de 39,7 față de 23,1 la vișinul comun (Mt).

— Producția de puieți STAS este mult superioară la noul portaltoi față de martor. De asemenea este superioară producția în școala de pomi cînd se altoiesc soiurile pe acest portaltoi față de martor (vișinul comun.)

— **Puieții și pomii prezintă mare uniformitate, datorită autofertilității portaltoiului.**

În livadă — etapă hotărîtoare în promovarea unui portaltoi, toate soiurile altoite pe noul portaltoi luate în studiu prezintă un **indice de productivitate superior acelorași soiuri altoite pe vișin comun.**

Fiind creat în condițiile aspre din nordul Moldovei, se recomandă pentru toate zonele de cultură înlocuind vișinul comun.

CAPȘUNUL ȘI ARBUȘTII FRUCTIFERI — SPECII DE MARE EFICIENȚĂ ECONOMICĂ.

CAPȘUNUL este o specie care rodește din anul al doilea de la plantare, se înmulțește ușor și rapid și poate fi cultivat și pe lîngă casă. **Fructele sînt bogate în zaharuri, acizi, substanțe proteice, săruri minerale și diferite vitamine.** Fructele în stare **proaspătă, infuzia de frunze ca și pulberea de rizomi uscați sînt folosite la tratarea diferitelor boli: de rinichi hemoragii interne, inflamații ale ficatului, reumatisme** etc. Din fructe se pot obține numeroase produse conservate sau semiconservate (**suc, sirop, gem, dulceață, lichior, vin** etc.), **mult solicitate pe piața internă și la export.** Cercetările efectuate la S.C.P.P. Fălticeni au stabilit că pentru nordul Moldovei, cele mai valoroase soiuri de căpșun sînt: Senga Sengana, Wiltguard și Red Gauntlet, la care s-au obținut producții medii de 15—23 t/ha (105—161 mii lei).

COACAZUL NEGRU intră pe rod în al doilea, al treilea an de cultură, se înmulțește ușor, iar fructele sînt foarte apreciate pentru valoarea **alimentară și terapeutică**, conținutul în **vitamina C putînd ajunge pînă la 280 mg** la 100 g. substanță proaspătă. Fructele se consumă în **stare proaspătă, congelate sau prelucrate sub formă de suc, sirop, compot, marmeladă, jeleuri, lichior, vin etc. Din frunze, vîrfuri de lăstari și fructe se prepară medicamente și ceaiuri pentru o serie de boli gastro-intestinale, hepato-biliare, renale, cardiovasculare** etc. Prin cultivarea soiurilor Bogatîr, Tinker, Costwold Cross și Record, soiuri recomandate de S.C.P.P. pentru nordul Moldovei, se pot realiza producții medii de 5—6 t/ha (50—60 mii lei).

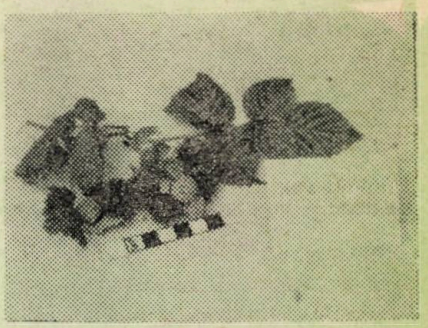

Soiul The Latham

ZMEURUL rodește din al doilea an de la plantare și se înmulțește ușor. Fructele conțin **zaharuri, acizi organici, substanțe pectice, săruri minerale, vitamine, fiind consumate în stare proaspătă sau prelucrate sub formă de suc, sirop, gem, dulceață, marmeladă, lichior** etc. În scopuri medicinale sînt folosite pentru vindecarea unor boli ca: **anghina, amigdalele, afecțiuni renale, anemii ș.a., iar frunzele tinere sînt utilizate pentru ceaiuri medicinale.**

Pentru nordul Moldovei se recomandă cultivarea soiurilor: The Latham, Rubin bulgăresc, September, Indian Summer și Nr. 401, la care se pot realiza producții medii de 6—8 t/ha. (84—112 mii lei).

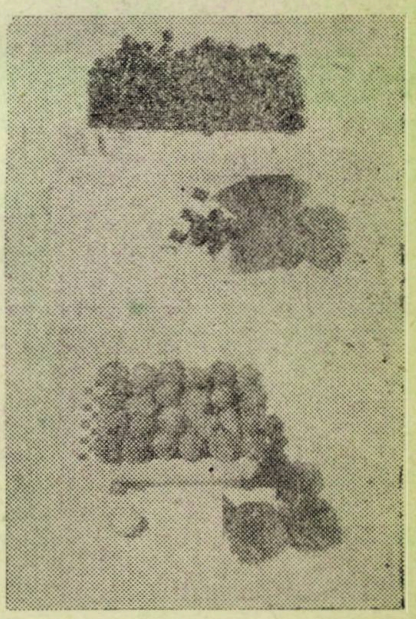

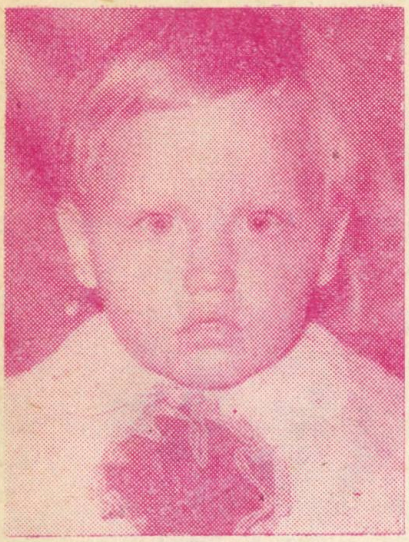

Florinel-Alexandru

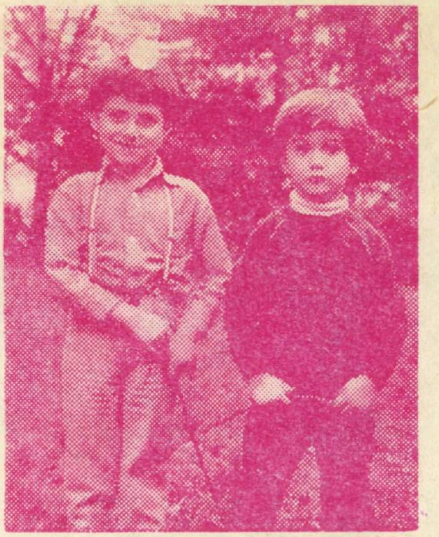

Vlad și Andrei

Ștefan-Eduard

Răzvan

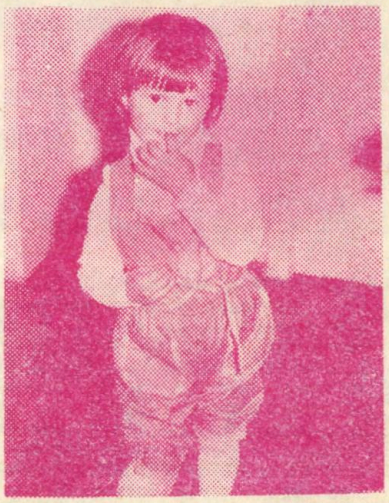

Simona-Andreea

Daniel, Dragoș și Bogdan

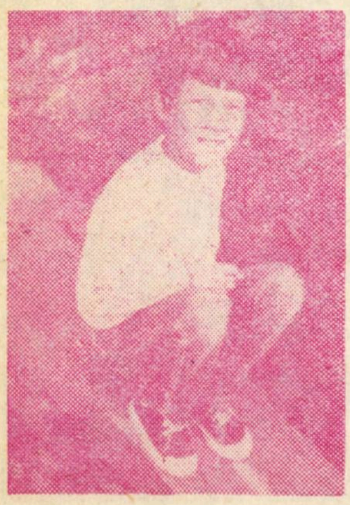

ANDREI

VASILICĂ

Ciprian și Liliana

RADU

Pagină realizată de R. Nicolae

SUMAR:

Convorbiri literare : „Semne bune anul are !“, pag. 7 ; Lucian DUMBRAVĂ : „Retrospectiva „Convorbiri '86“, 9 ; Boris CRĂCIUN : „Cei şapte care au văzut moartea“, 16.

PAGINI DE ISTORIE

D. IVĂNESCU : „Academia Mihăileană : 150 de ani, 21 ; Al. ZUB : „Vasile Pârvan. Un intermezzo liric şi o dramă“, 24 ; V. LOVINESCU : „Un eseu inedit *(prezentare de Ştefan S. Gorovei)*, 28 ; Gh. BUZATU : „Un demers al României impune schimbări în politica mondială *(martie 1939)* : Cazul Tilea“, 31 ; Lucaci NASTASĂ : „Monumentele Iaşilor“, 35 ; L. EŞANU : „Un cetăţean şi un reprezentant de onoare : Eugen Relgis“, 37.

ISTORII... LITERARE

„Ion Creangă“, „Sfîrîiacul“, „Reţeta doctorului Tauzic“, „Sacagiul“ *(prezentare de Constantin Parascan)*, 39 ; „Răsfoind vechi almanahuri“, „Gînduri despre teatru“ *(prezentare şi selecţie de Valentin Silvestru)*, 40 ; G. P. : „Răspunsuri autentice într-un (fals) interviu cu George Călinescu“, 48 ; Lucian DUMBRAVĂ : „Întîmplări cu scriitori“, 50 ; Ştefan S. GOROVEI : „Un autor şi o carte“, 51 ; „Eugen Lovinescu la Iaşi“ *(documente inedite)*, *53* ; Grigore ILISEI : „Interviuri tîrzii“, 54.

LITERATURA DE AVENTURI

Peter CHEYNEY : „Arta de a fi Callaghan ; Midas şi gangsterii *(traducere de Titus Ceia)*, 59 ; James THURBER : „Viaţa secretă a lui Walter Mitty *(traducere de Petruţa Spânu)*, 71 ; Roch CARRIER : „Cine este acest Harry Kellerman şi de ce îmi scoate vorbe urîte“ *(traducere de Liviu Martinescu)*, 67 ; Edmund Valpy KNOX : „Crima de la Towers“ *(traducere de Petruţa Spânu)*, 71 ; Roch CARRIER : „Întîlnirea“ *(traducere de Daniel Dimitriu)*, 72 ; Georges SIMENON : „Nouchi“ *(traducere de Cecilia Călinescu)*, 73 ; Georges SIMENON : „Asasinul“ *(traducere şi prezentare de Steliana-Delia Beiu)*, 74 ; Giovanni GUARESCHI : „Fierul şi capul“ *(traducere de George Pruteanu)*, 76 ; Vassilis ALEXAKIS : „San-Antonio : un policier foarte popular“ *(traducere de Liviu Antonesei)*, 77 ; Patricia HIGHISMITH : „Efigie : Chandler“, „Chandler în scrisori“ *(traduceri de Magda Jeanrenaud)*, 79.

UMOR

„Cu zîmbetul pe... buze“ *(traduceri de Radu Gârbacea)*, 83 ; „Anecdote“ *(re-culese de M. D. Gheorghiu)*, 84 ; G. GORIN : „Bandajul“ *(traducere de P. George)*, 85 ; „Ce cărţi veţi preda editurilor noastre ?“ *(consemnat de L. V. Delapogor)*, 85 ; C. V. : „Şampion cu ş de la şah *(Roman fluviu de Stelian Baboi)*, 86 ; I. E. : „Întîmplări cu haz“, 86 ; Vasile CONSTANTINESCU : „Parodii“, 87 ; Dumitriţa CANTEMIR : „Parodii“, 89 ; L. V. DELAPOGOR : „Parodii“, 89 ; Doru MATEICIUC, Ion COSTACHI : „Parodii“, 90 ; Gheorghe GROSU : „Catrene“, 90 ; Giuseppe NAVARA : „Epigrame“, 91, G. GHEORGHE : „Replici“, 91 ; Constantin MATEI : „Balada minciunii“, 92 ; Ion NEGREANU : „Panseuri“, 92.

DIN LITERATURA LUMII

Anaïs NIN : „Fragmente din Jurnal *(prezentare şi traducere de Cella Serghi)*, 94 ; Ernest HEMINGWAY : „Pisica în ploaie“ *(traducere de Petruţa Spânu)*, 97 ; „Ultimul roman al lui Ivo Andrić“ *(prezentare şi traducere de Natalia Cantemir)*, 98 ; Franz KAFKA : „Parabole“ *(prezentare şi traducere de Valeriu Gherghel)*, *100* ; Achille CAMPANILE : „Cele trei rînduri ale lui Richelieu“, „Antonella da Messina“ *(traduceri de Eleonora Cărăleanu)*, 102 ; Italo CALVINO : „Aventura unei femei“, „Aventura unui poet“ *(traduceri de Mirela Talaşman)*, 104 ; Quetin RITZEN : „Penelul şi maşina de scris“, „Muzeele“ *(traducere de Adriana Nadler şi Emil Nicolae)*, 107 ; Louis GAUTHIER : „*Scrisori*“ *(traducere de Daniel Dimitriu)*, 108 ; Julio GARMENDIA : „Maşina de făcut Pu ! Pu ! Puuu ! *(traducere de D. Diaconu)*, 109 ; Roberto RUIZ : „Intraistorie“ *(traducere de D. Diaconu)*, 110 ; „A şaptea scrisoare lautréamontiană“ *(traducere şi prezentare de Luca Piţu)*, 111 ; Jean-Paul SARTRE : „O carte ciudată“ *(traducere şi prezentare de Al. Călinescu)*, 112 ; Slawomir MROZEK : „Extrase din revista „Progresistul“ *(traducere de Nicolae Mareş)*, 116 ; Antanas TAMALIUNAS : „În căutarea unui centenar“, Miron IVANOV : „Binele întotdeauna triumfă“ *(traduceri de Petru Iamandi)*, 116 ; Ionel BANDRABUR : „Aforisme despre Eva“, 117.

DE TOATE PENTRU TOŢI... CITITORII

Vasile CONSTANTINESCU : „A face teoria chibritului“ *(eseu filosofic)*, 119 ; „Anecdote“ *(traduceri de Ecaterina Ilisei)*, 120 ; Léo SAUWAGE : „Ancheta asupra unui mit“ *(traducere de M. D. Gheorghiu)*, 121 ; „Gînduri despre bătrîneţe şi bătrîni“ *(culese de R. Duda)*, 121 ; Passionaria STOICESCU : „Lecţia de logică“, 123 ; Cicerone SBANŢU : „Acuzatul are cuvîntul“, 125 ; Oscar WILDE : „Aforisme“ *(traducere de Nicolae Mareş)*, 127 ; Achille CHAVÉE : „Decocturi“ *(traducere de Margareta şi Virgil Mureriu)*, 128 ; Alain DÉCAUX : „Doi oameni de geniu : Victor Hugo şi Julliette Drouet“ *(traducere de Marius Alexianu)*, 129 ; Ionel DOROFTE : „Farmacia morgana“, 133 ; Gh. ANGHEL : „Reîntoarcerea la natură“, 133 ; Mihai BURDUJA şi Avram D. TUDOSIE : „Răsfoind enciclopediile lumii“, 136 ; Avram D. TUDOSIE : „Busuioacă de Bohotin“, 137 ; Mihai BURDUJA şi Avram D. TUDOSIE : „Cititorii, prieteni sau duşmani ai scriitorilor ? Romeo şi Julieta, Don Juan“, 139.

CĂLĂTORII PE MAPAMOND

Matilda CUGLER-PONI : „Impresii din Paris“, 144 ; Grigore ILISEI : „Pe drumul mătăsii“, 146 ; Constantin COROIU : „De la Amur la Angara“, 148 ; Constantin PRICOP : „Armenia şi cîteva zile de toamnă“, 151 ; Noe SMIRNOV : „Cracovia între cer şi magmă“, 153 ; Zaharia SÂNGEORZAN : „Fîntînile Romei“, 154 ; Valentin CIUCĂ : „Et in arcadia ego !“, 155 ; Doina Florea CIORNEI : „Opreşte-te, călătorule“, 156.

LITERATURA S.F.

Alina NOUR : „Un extraterestru în pijama“, 160 ; George CEAUŞU : „Nu deschideţi uşa“, 162 ; Artur CLARKE : „Posedaţii“ *(traducere de Neonila Negură)*, *163* ; Woody ALLEN : „Groaza de O.Z.N.-uri“ *(traducere de Al. Pascu)*, 164.

TEATRU, MUZICĂ, PLASTICĂ, FILM

N. BARBU : „Eminescu pe scena de la Iaşi“ *(articol inedit)*, 168 ; D. IVĂNESCU : „G. M. Zamfirescu regizor la Teatrul Naţional din Iaşi, 170 ; Laurenţiu

ŞOITU : „Ceva ce n-a văzut Parisul", 173 ; Valentin SILVESTRU : „Jurnal de critic", 175 ; „Artaud şi Sartre văzuţi de Jean Louis Barrault" *(traducere de Anca-Maria Rusu)*, 179 ; Ilie DODEA ": „Comprimate", 181 ; Alfredina IACOBITZ : „Parodii", 182 ; Val GAFTA : „Convorbiri muzicale cu trei ieşeni de odinioară", 183 ; Alexandru CĂRĂUŞU : „Personalităţi ale jazz-ului", 190 ; Alex. VASILIU : „Jazz-ul românesc şi personalităţile sale", 193 ; „Valori ale picturii româneşti în Pinacoteca ieşeană : N. Grigorescu", 195 ; Claudiu PARADAIS : „Interviu postum cu Victor Mihăilescu-Craiu", 196 ; Dan HATMANU : „Victor Mihăilescu-Craiu" ; „Nicolae Popa" ; „Mătuşa Maria Busuioc", 197 ; Horia ZILIERU : „Epistion sau meta / portret pentru Natalia Dumitrescu şi Alexandru Istrati", 199 ; Doina MUNTEANU : „Culise muzeistice", 200 ; Mati BOTEZATU : „Momente din istoria afişului" 203 ; „Memoria peliculei" *(interviuri cu George Cukor şi Alfred Hitchcock traduse de Al. Pascu)*, 206 ; Jean-Louis GINIBRE : „Micul război... al stelelor" *(traducere de Sorin Iliescu)*, 211 ; „Poesis", 216.

DIN LUMEA ŞTIINŢEI

George IANCOVICI : „Din corespondenţa unui savant", 224 ; Acad. Cristofor SIMIONESCU : „Gînduri pentru Ştefan Procopiu", 228 ; „Interviu cu conf. dr. V. Carasievici", 229 ; „Interviu cu dr. Ionel Dorofte", 231 ; Viorica UNGUREANU : „Un musafir din univers : Cometa Hally", 231 ; „Cugetări despre Univers", 232.

ENIGMISTICĂ

„Cuvinte încrucişate, anagrame", 234.

MODA

Marc RENÉ „Artiştii modei", 241.

SPORT

„Legende ale sportului românesc : Iolanda Balaş *(interviu de Vasile Lucian Arbire)*, 244 ; Mircea GRĂDINARIU : „Patruzeci de ani cu Poli Iaşi", 246 ; Ioan Chirilă : „Fotbalul şi secretul tinereţii veşnice", 249 ; „10 întrebări pentru Franz Beckenbauer", 252.

CITIŢI ŞI RĂSPÎNDIŢI :

„CONVORBIRI LITERARE"

REVISTĂ DE LITERATURĂ, EDITATĂ DE UNIUNEA SCRIITORILOR din R.S.R.

în fiecare număr :

- **poezie şi proză originală**
- **comentarii la cele mai importante cărţi nou apărute**
- **sinteze, eseuri, portrete, opinii critice**
- **traduceri din literatura străină**
- **o pagină de dialog cu cititorii revistei şi ai suplimentului „Argonaut".**

Preţul unui abonament este de :

15 lei pe 3 luni

30 lei pe 6 luni

60 lei pe 12 luni

Abonamentele se primesc la toate oficiile poştale din ţară precum şi la difuzorii voluntari din întreprinderi şi instituţii.

89107

Coperta a IV-a exterioară este realizată de Vasile ISTRATE

BIBLIOTECA ORĂŞENEASCĂ JIMBOLIA

Apărut 1986. Bun de tipar 25. VII. 1985. Coli tipo 35,5. Format 8/61 × 86.

Tiparul executat sub cd. 939/1985, la Intreprinderea Poligrafică Iaşi, str. 7 Noiembrie 49.

Lucrarea a fost tipărită pe hîrtie fabricată de C.C.H. LETEA, Bacău.

Abonaţi-vă
la revista
Convorbiri Literare

Lei 3000